This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,257

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1953

Digitized by Google

Az 1878. évi október 17-ére hirdetett

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. – NAPLÓ. XI.

Digitized by Google

Digitized by Google

F
306
6976

AZ 1878. ÉVI OKTÓBER 17-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

FENYVESSY ADOLF ÉS KÓNYI MANÓ GYORSIRÓ-FŐNÖKÖK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT

SZERKESZTI

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST, 1880.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Hold-utcza 7. szám)

Digitized by Google

J
335
.K3
1879-81
v. 11

Digitized by Google

TARTALOM.

221. országos ülés. 1880. évi márczius 10-én. Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A számvizsgáló bizottság jelentése a képviselőház pénztári számadásáról, az 1879-ik év második feléről. Zárt ülés. Intézkedések Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a királyi pár üdvözletére nézve. Helfy Ignácz és Nagy Ferencz interpellatióik bejelentése. Az indemnity meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A kérvényi bizottság XXVIII. és XXIX-ik sorjegyzékének tárgyalása s Péchy Tamás közlekedési miniszter válasza Madarász József interpellatiójára. Gr. Szapáry Gyula pénzügyi minister válasza, B. Ozsegovich Lajos interpellatiójára. Helfy Ignácz és Nagy Ferencz interpellatiója 3

222. országos ülés. 1880. évi márczius 11-én. Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés arról, hogy ő Felségeik a király és királyné a Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a ház által tett üdvözletet kegyesen fogadták; — továbbá a beérkezett kérvényekről. Az indemnity meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. A kérvényi bizottság XXVIII. és XXIX. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása 28

223. országos ülés. 1880. évi márczius 12-én. Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről és Pilisy Ferdinánd megválasztásáról. A főrendiház izenete elfogadott törvényjavaslatokról. A kérvényi bizottság XXVIII. és XXIX. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása és befejezése. Pauler Tivadar igazságügyér válasza Ürányi Imre interpellatiójára 50

224. országos ülés. 1880. évi márczius 13-án. Jegyzőkönyvhitelesítés. A gazdasági bizottság jelentése, a ház márczius havi költségvetéséről. Az állandó igazoló bizottság jelentése, Pilisy Ferdinánd igazolásáról. A közigazgatási bizottság jelentése, a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszer meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatról. Báró Orczy Béla ő Felsége személye körüli minister pótelőterjesztése, az útlevéldíjaknak az 1880-ik államköltségvetésbe fölvétele iránt. B. Orbán Balázs személyes és Madarász József házszabály kérdésben felszólalása. Helfy Ignácz felszólalása az alapok és alapitványoknak a budgetbe fölvétele iránt. Maximovics Miklós és Madarász József interpellatióik bejelentése. Az 1880. évi állami közigazgatás részletes tárgyalása. Maximovics Miklós és Madarász József interpellatiója 72

225. országos ülés. 1880. évi márczius 15-én. Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a budapesti k. törvényszék megkeresése, melyben párbaj ügyben, Verhovay Gyula, b. Mednyánszky Árpád, Komjáthy Béla és b. Üchtritz Zsigmond képviselőkre nézve a mentelmi jog felfüggesztését kéri. A kérvényi bizottság bejelenti a XXX. kérvényi sorjegyzék tárgyalását. A képviselőház márczius havi költségvetésnek tárgyalása. A belügyministeri költségvetés általános tárgyalásának folytatása . . . 94

226. országos ülés. 1830. évi márczius 16-án. Jegyzőkönyvhitelesítés. Elnöki jelentés Kende Kanut távoztatási ügyéről; vita e kérdés fölött. Péchy Tamás közlekedési minister törvényjavaslatot nyujt be a lánczhajózásról. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister jelentése, a 15 milliós kölcsönről. A közgazdasági bizottság inditványa, a marhatenyésztést illetőleg. A közigazgatási bizottság jelentése, az 1875: VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés felfüggesztéséről. A belügyministeri költségvetés tárgyalásának folytatása és befejezése 123

227. országos ülés. 1880. évi márczius 17-én. Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy benyujtott kérvényről. A gazdasági bizottság jelentése Regele János iroda-igazgató kérvénye tárgyában. Bakay Nándor interpellátiójának bejelentése, a szeged-percsorai ügyben. Turgonyi Lajos interpel-

Digitized by Google

látiójának bejelentése, a Mura-folyó szabályozása tárgyában. A közigazgatási bizottság jelentése, Szörénymegye közigazgatását illetőleg s ennek tárgyalása. A belügyministerium költségvetésének részletes tárgyalása. Bakay Nándor, Turgonyi Lajos és Hedry Ernő interpellatiója 147

228. országos ülés. 1880. évi márczius 18-án. Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Gróf Szapáry Gyula pénzügyér, a ministerelnök helyett törvényjavaslatot nyujt be, az állami számvevőszék belszervezéséről. A szörénymegyei közigazgatási törvényjavaslat harmadszori felolvasása. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása Regele Ferencz iroda-igazgató fizetésfőlemeléséről. Az 1880. állami költségvetés részletes tárgyalása 172

229. országos ülés. 1880. évi márczius 19-én. Jegyzőkönyv-hitelesités. A pénzügyi bizottság jelentése a czeglédi kérvény tárgyában. Péchy Jenő interpellatiójának bejelentése. A közigazgatási bizottság jelentésének tárgyalása, az 1865: VI. törvényczikk 1. §. felfüggesztése iránt. Az 1880. évi pénzügyministeri költségvetés részletes tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök inditványa, a ház elnapolása s egyéb teendői iránt. Péchy Jenő interpellatiója, a szolnoki hid tárgyában 195

230. országos ülés. 1880. évi márczius 20-án. Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a Rudolf főherczeg ő fensége eljegyzése alkalmából tisztelgett küldöttség eljárásáról s a beérkezett kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök bemutatja a hátralékos szőllődézsmaváltsági kötvényekről, az állam-kölcsönök törlesztési járadékainak fedezéséről, a földtehermentesitési kötvények törlesztéséről, végül az 1880. évi május végéig kiterjesztett indemnityről szóló szentesitett törvényeket. Trefort Ágost vallás- és közoktatási minister benyujtja, a gymnasiumokról és reáliskolákról szóló törvényjavaslatot. A közigazgatási bizottság benyujtja jelentését Uj-Szegednek, Szeged kir. várossal való egyesitéséről. Móricz Pál, Csatár Zsigmond és Lázár Mihály interpellatiók bejelentése. Az 1875: VI. törv. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása (pénzügyi tárcza). A fennebb jelzett interpellátiók megtétele. Elnöki bucsúszó 213

231. országos ülés. 1880. évi márczius 31-én. Jegyzőkönyv-hitelesités Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister benyujtja a legközelebbről szentesitett három törvényt; továbbá két törvényjavaslatot: a vallás- és közoktatási ministerium részére 1879-re szükséges póthitelről és a műemlékek fenntartásáról. Pauler Tivadar igazságügyér a telek-jegyzőkönyvek helyrepótlásáról szóló törvényjavaslatot nyujt be. Péchy Tamás közlekedési minister a helyi érdekü vasutakról s a közlekedési ministerium 1879. évre szükséges póthiteléről nyujt be törvényjavaslatokat 237

232. országos ülés. 1880. évi éprilis 3-án. Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a főrendiháztól átküldött s az orsz. levéltárban elhelyezett törvényekről szóló okmányokról, a beérkezett kérvényekről s a függőben maradt inditványok és interpellátiókról szóló sorozatról. B. Kemény Gábor földmivelési ipar- és keresk. minister, törvényjavaslatot nyujt be a marhavész ellen teendő intézkedésekről s a Belgiummal kötött szerződésről. A kérvényi bizottság jelentésének tárgyalása, a kérvények 30-ik sorrendjéről 238

233. országos ülés. 1880. évi április 5-én. Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről, Károlyi Jánosnak képviselőiállásáról és Simon Gyulának alispáni hivataláról lemondásáról. Szalay Imre interpellátiójának bejelentése. Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása (közlekedési tárcza). Szalay Imre interpellátiója az elfagyott szőlők adómentessége tárgyában 240

234. országos ülés. 1880. évi április 6-án. Jegyzőkönyvhitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről, Székely Elek képviselővé való megválasztásáról, Bothos Kálmán képviselő haláláról. Trefort Agost vallás- és közoktatási minister a műemlékekről szóló törvényjavaslat technikai részét, a közoktatási — a jogi részét, az igazságügyi bizottsághoz kéri utasittatni. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása (közlekedési tárcza) 269

235. országos ülés. 1880. évi április 7-én. Jegyzőkönyvhitelesités. Elnöki jelentés a főrendiház elnökétől átküldött okmányokról és a beérkezett kérvényekről. Tisza K. ministerelnök, a távollévő pénzügyminister helyett négy törvényjavaslatot nyujt be, a Szeged városának adott kölcsönök és segélyezések tárgyában. A kérvényi bizottság benyujtja a kérvények XXXI. sorjegyzékét. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Közlekedési tárcza.) Inditvány az üléseknek d. u. 3 óráig meghosszabbitásáról s annak elfogadása 293

236. országos ülés. 1880. évi április 8-án. Jegyzőkönyvhitelesités. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Székely Elek igazolásáról. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (földm. ipar és kereskedelmi tárcza) 320

237. országos ülés. 1880. évi április 9-én. Jegyzőkönyvhitelesités. A pénzügyi bizottság jelentése a vallás- és közoktatási minister póthitele tárgyában. Bakay Nándor két interpellatiójának bejelentése.

Digitized by Google

Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása; (földmivelési-, ipar- és kereskedelmi tárcza). Névszerinti szavazás Szalay Imre határozati javaslatára. Bakay Nándor interpellatiói megtétele . . 351

238. országos ülés. 1880. évi április 10-én. Jegyzőkönyvhitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A ministerelnök levelének felolvasása Szlávy Józsefnek kinevezéséről közös pénzügyministerré. Szlávy József bucsuzója. Jókai Mór, gr. Apponyi Albert, Helfy Ignácz és Polit Mihály válasza. Az elnökválasztásnak hétfőre kitüzése. Tisza Kálmán belügyminister javaslatot nyujt be a szegedi kir. biztosságról szóló törvény tartamának meghosszabbitásáról. B. Kemény Gábor földmivelési, ipar- és kereskedelmi minister két törvényjavaslatot nyujt be a fiumei hajózás és kikötő tárgyában. Csatár Zsigmond interpellatiójának bejelentése. Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Földmivelési-, ipar- és kereskedelmi tárcza.) Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister felelete, Bakay Nándornak, Trefort Ágost vallás- és közoktatási minister felelete, Csatár Zsigmondnak. Csatár interpellatiója 379

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1878—81. évi

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XI. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

221. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. március hó 10-én.

Szontágh Pál (nógrádi) elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. A számvizsgáló bizottság jelentése a képviselőház pénztári számadásáról az 1879-ik év második feléről. Zárt ülés. Intézkedések Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a királyi pár üdvözletére nézve. Helfy Ignácz és Nagy Ferencz interpellatióik bejelentése. Az indemnity meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A kérvényi bizottság XXVIII. és XXIX-ik sorjegyzékének tárgyalása s Péchy Tamás közlekedési miniszter válasza Madarász József interpellatiójára. Gr. Szapáry Gyula pénzügyi minister válasza B. Ozsegovich Lajos interpellatiójára, Helfy Ignácz és Nagy Ferencz interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Szende Béla, Péchy Tamás.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Méltóztassék helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Baross Gábor jegyző ur. A szólni kivánókat egyrészről Antal Gyula, másrészről báró Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják jegyezni. Fel fog olvastatni hitelesítés végett a mult ülés jegyzőkönyve.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a mult ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, azt hitelesítettnek nyilvánitom.

Bemutatom a t. háznak az orsz. ipartársulatnak Bakay Nándor képviselő által beadott kérvényét, melyben az ipartügyek rendezését kéri.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Dániel Gábor előadó: Van szerencsém bemutatni a számvizsgáló bizottság jelentését a képviselőház pénztárának 1879. julius 1-től ugyanazon év végéig terjedő számadásai tárgyában.

Elnök: A számvizsgáló bizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház t. tagjai között kiosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

T. képviselőház! (*Halljuk!*) A ministerelnök ur megkeresett, hogy a napirendet megelőzőleg arra kérjem a t. képviselőházat, miszerint zárt üléssé alakulni méltóztassék a házszabályok 116. §-a értelmében. A hivatolt §. értelmében, melynél fogva a kormány egyes tagjainak megkeresésére is zárt üléssé alakulhat a ház, a képviselőháznak zárt üléssé alakulását kimondom s ennek következtében felkérem a karzati közönséget, hogy a karzatokat elhagyni szivesek legyenek, (*Megtörténik*) kijelentvén egyszersmind, hogy a zárt ülés befejeztével ismét a nyilt ülés fog folytattatni.

A nyilt ülést ezennel bezárom.

(*A zárt ülés befejezése után.*)

Elnök: A ministerelnök urnak a képviselőház elnökségéhez intézett levelére a ház tegnap adott engedélye alapján ezennel visszatérve, mindenekelőtt bátor vagyok magát a levelet felolvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a levelet, mely élénk éljenzéssel fogadtatik*).

Elnök: T. ház! Az örvendetes esemény, mely a t. háznak tudomására hozatott, valamint tegnap, ugy ma is a legélénkebb, a legrésztvevőbb örömnyilatkozatokra ragadta a t. házat. Ez érzelmek alaki kifejezése végett, a t. ház beleegyezésével, a következő módozatokat vagyok bátor javaslatba hozni. (*Halljuk!*) Először bizas-

Digitized by Google

sék meg a ministerelnök ur, hogy ő Felségének a királynak a képviselőház örvendező részvétét, legmagasabb tudomására hozza. (*Általános helyeslés.*) Ez tehát meg fog történni. Másodszor utasittassék az elnökség, hogy alkalom adtával a főrendiház elnökségével egyetértőleg, egy nem nagy számu küldöttség által tolmácsoltassa a képviselőház érzelmeit a legmagasabb trón előtt, ő Felsége urunk királyunk előtt. Ezen küldöttség akként volna alakítható, hogy azok, a kik a küldetésben részt venni kivánnak, nevüket az elnökségnél feljegyeztetnék, mindig tekintetbe véve a dolog practikumát, azaz, hogy a túlságos nagy szám elkerültessék, továbbá tekintettel arra, hogy a pártok különböző árnyalatai képviseltessenek. (*Élénk helyeslés!*) E módozat követése mellett, a küldöttség alakítása tetemesen megkönnyittetik. Ha ez megtörtént, az elnökség erről a képviselőháznak jelentést tenne. (*Helyeslés.*) Ezek azok, a miknek megtételére a képviselőház magát indittatva érzi. (*Helyeslés.*)

Következik az indítvány- és interpellatioskönyvben foglalt újabb bejegyzések felolvasása.

Antal Gyula jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellatiós könyvben a következő bejegyzések találhatók: Márcz. 10. Helfy Ignácz: Az országos tébolydában letartóztatott budapesti háztulajdonos, Egerzeiger ügyében, a belügyminister urhoz.

Márcz. 10. Nagy Ferencz: a pécsváradi alapítványi uradalomban történt sikkasztás tárgyában, a vallás- s közoktatás- és az igazságügyi minister urakhoz.

Elnök: Ezen interpellatiók a szokott időben az ülés végével fognak megtétetni.

Következik a napirend harmadik tárgya, vagyis az állandó pénzügyi bizottság jelentésének és az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló 1879. évi XLVI. törvényczikk hatályának kiterjesztéséről az 1880. év május hó 31-ik napjáig szóló törvényjavaslat tárgyalása. Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni. (*Helyeslés.*) A jelentés felolvasottnak vétetvén, a vitát megnyitom.

Hegedüs Sándor előadó: Minthogy a f. hó végén lejár azon felhatalmazás, a melyet az 1879: XLVI. t. cz. a kormánynak ad és minthogy az idő előhaladottsága miatt nem lehet kilátásunk arra, hogy a f. évi költségvetést a kellő időben a képviselőház és a főrendiház is végleg megállapitsa, szükségesnek mutatkozik az eddigi felhatalmazást még két hónappal meghosszabbítani, mit az idő rövidségén felül, a pénzügyi bizottság az államháztartás kezelésének szempontjából is ajánlja ezen törvényjavaslatot elfogadás végett. (*Helyeslés.*)

Simonyi Ernő: T. ház! Nem szükséges, hogy hosszasabban indokoljam azon álláspontot, hogy én a jelen kormánynak az indemnitást meg nem szavazom. (*Helyeslés a baloldalon.*) Ez oly kérdés, a mely már évről évre normalis formában jön elő. Arra, hogy ez elkerültessék, csak egy mód van és ez az, hogy vagy változtassák meg a financialis évet, vagy terjesszék a költségvetést oly időben elő, hogy az új év megkezdése előtt legyen tárgyalható. Erre nézve van a háznak egy határozata, a mely éppen a jelenlegi ministerelnök ur indítványára hozatott. Ugy hiszem, hogy ebben semmi nehézség nincs. Tudjuk, hogy ha szeptember közepéig nem terjesztik be a budgetet, akkor valószinű, hogy a budget letárgyalása elmarad az év végén és akkor ki vagyunk téve ama kellemetlenségnek, hogy indemnityt kell megszavazni. A mult években is mondottam, hogy én azt hiszem, hogy a mi körülményeink közt szükséges lenne a pénzügyi év kezdetét más datumra áttenni, mint január 1-sejére. Akkor a ministerelnök ur azt mondta, hogy ezt lehet, hanem akkor a képviselőháznak egy alkalommal legalább hosszabb időre kell megszavaznia a kormány számára a budgetet. Már én azt hiszem, hogy inkább egyszer megszavazzuk egy pár hónappal hosszabb időre, mintsem hogy adjunk indemnityt évről évre, normális állapotként. Inkább szavazzuk meg — mondom — egyszer kivételesen hosszabb időre, már a kik megszavazzák, mert én nem szavazom meg. Ennélfogva kérem a t. házat, hogy az előterjesztett törvényjavaslatot mellőzni méltóztassék. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Elnök: Szólásra senkisem lévén feljegyezve, a vitát berekesztem.

Felteszem a kérdést: Méltóztatik a t. ház a pénzügyi bizottság jelentését és a törvényjavaslatot az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló 1879: XLIII. t.-czikk hatályának 1880. május 31. napjáig leendő kiterjesztéséről, általánosságban a részletes vita alapjául elfogadni? (*Elfogadjuk! Nem!*) Méltóztassanak azok, kik elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czimét és annak* 1—3. §§-*ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak*).

Elnök: E szerint a törvényjavaslat általánosságban és részleteiben elfogadtatván, annak harmadszori felolvasása a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a napirend negyedik tárgya:

Digitized by Google

a kérvényi bizottság 28. és 29. sorjegyzékében foglalt kérvények tárgyalásának folytatása.

Mocsáry Géza: T. ház! Eredetileg e tárgyban nem szándékoztam felszólalni, azonban Molnár Aladár t. képviselő urnak tegnap oly szépen elmondott beszéde, ezen eredeti szándékomtól tökéletesen elterelt. És igy némileg a dologgal hosszasabban kell foglalkoznom, de merem tenni ezt egyrészről azért, mert a t. ház türelmét rendszerint csak egyszer szoktam egy évben igénybe venni, mert igen ritkán szólalok fel, másrészről pedig azért, mert a tárgy igen komoly és fontos. Méltóztassanak tehát becses türelmükkel megajándékozni. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt a t. előadó urnak, a ki ezen ügyet oly behatóan és oly szépen adta elő, köszönetemet kell, hogy kifejezzem. Bennünket mindnyájunkat megkimélt azon fáradságtól, hogy az ügynek történeti részét beszédeink bevezetésül előadjuk.

A t. előadó ur beszédéből különösen egy momentumot kell kiemelnem, mely momentumra később beszédem folyamán vissza fogok térni, t. i. arra, hogy ő aktaszerűleg constatálta azt, miként azon alap, melyről most szó van, az izraelitákra, ezeknek a 1848—49-i forradalomban tanusított magukviseletéért rovatott ki s ez által constatálta egyuttal azt is, hogy azon nézet, mely oly gyakran felhozatik a zsidóságra vonatkozólag, hogy t. i. a zsidóság cosmopolita, nem egészen áll.

De a t. előadó ur előadásából még egyébb következtetéseket is kell vonnom, melyek szintén elkerülhetetlenül szükségesek, mert hiszen beszédemnek indokolásául fognak szolgálni.

Azt mondja ugyanis az előadó ur, hogy ezen alap az 1852. évi deczember 2-ki patens értelmében visszaadatott a zsidóságnak s hogy az 1856-ki, gondolom áprilisi patens rendelte el, hogy ezen alapot a kormány közegei kezeljék. Beszédének végén pedig azt mondotta a tisztelt előadó ur, hogy a kérvényi bizottságnak is az volt a nézete és meggyőződése, hogy ezen alapnak jogi természete fölött más bizottság, más időben kell, hogy határozzon, azért nem érezte magát hivatva arra, hogy ez alkalommal a maga jelentésében a jogikérdéssel foglalkozzék.

A bizottság ezen kijelentéséből azt kell következtetnem, hogy maga a kérvényi bizottság is beismerte annak szükségességét, hogy ezen igen fontos ügy lényegében addig el nem intézhető, mig e fölött az illetékes hatóság, vagy testület jogi tekintetben véleményt, határozatot nem mondott. A mi magát a javaslatot illeti, azt majd beszédem utolsó részében fogom megérinteni.

Most áttérek egészen röviden az Apáthy t. képviselő ur módosítványára. Az igen t. képviselő ur egészen röviden és nem éppen rövidségének megfelelőleg tisztán, hanem egész röviden és zavarosan a maga határozati javaslatát azzal indokolja, hogy hiszen itt már a dolog annyira tiszta, hogy e felett további tárgyalás szüksége nem forog fenn és igy még azt a jót is, a mit a kérvényi bizottság e tekintetben kezdeményezni akar, t. i. hogy a jogi alap tisztáztassék, ő még a kérvényi bizottságnak ezen kezdeményezési czélzatát is a maga részéről feleslegesnek, tartja. De azt, hogy miért tartja feleslegesnek, azt, hogy az ő meggyőződésére mely tények birtak befolyással a tekintetben, hogy ő ezen ügyet már rendezve látja: azzal nekünk adós maradt.

Az igen t. vallás- és közoktatásügyi minister ur beszédében Hegedüs képviselő urnak ellene intézett megtámadásaira válaszolva, nézetem szerint álláspontjának correctségét, az adott viszonyokkal szemben tökéletesen alaposan fejtette ki és e tekintetben én, mint már bevégzett ténynyel számolva, magam részéről nyilatkozatát tudomásul veszem és magam is örvendek a cultusminister urral és gratulálok neki, hogy ő nagy fáradsággal és küzdelemmel az ország részére egy intézetet létesített, a mely hivatva lesz egy fél milliónyi lakosságnak culturzászlóját, ha mindjárt nem is az első emeletre felemelni, hanem legalább szemmel láthatólag lobogtatni. De ezen örömöm akkor lenne teljes — és megvallom, itt már egy kis önzés is van bennem, — ha beteljesednék, a mit a cultusminister ur előre kilátásba helyezett, hogy t. i. be fog következni azon idő, midőn azon intézetből százával fognak kikerülni az ország kulturális czéljaira közreműködő apostolai; ezen örömöm csak akkor lesz teljes, ha elérjük azt a kort, hogy ez csakugyan beteljesedik és ha azon száz közül legalább is fele, az israelita orthodox hitközségek élére fog állittatni.

A t. cultusminister ur szép beszédében kezdetben azon alapra vonatkozólag azt mondja, hogy az országos alapítvány; azonban mindjárt utána teszi, megengedi azt is, hogy ezen alapítványhoz az összes israelitáknak tulajdon joguk fennáll.

Én ugyan a megosztott tulajdont lehetségesnek tartom, azonban ezen kérdésnél még a tulajdonjog mellett végkép határozva nincs és még nincs elhatározva, vajjon itt megosztott tulajdonról van-e szó olyan értelemben, mint a cultusminister ur felállította, hogy állami alapítvány s egyuttal az összes israelita felekezeteknek tulajdonát is képezi: ezt kiindulási pontul el nem fogadhatom.

Beszédének egy helyén hivatkozik a t. cultusminister ur arra is, hogy hiszen ezek az izraelita községek honnan fognak kapni tanítókat, ha nem a központi izraelita praeparandiából. Erre nézve a cultusminister ur már intézkedett.

Digitized by Google

Az ő bölcs és erélyes vezetésének köszönhetjük, hogy az országban van húsz állami tanítóképezde; és ha e tanítóképezdék igazán a kor szinvonalán állanak, képesítve vannak arra, hogy növendékei az izraelita községi iskolákbnn is, mint tanítók szerepelhessenek.

Hegedüs László igen t. képviselő ur, a maga beszédében a fősúlyt a népiskolákra fektette és azt mondja, hogy ő szerinte a népiskolák vannak hivatva arra, hogy a nemzeti művelődésnek előmozdítására szolgáljanak. E tekintetben vele tökéletesen egyetértek és hogy szabad legyen egészen röviden megjegyeznem még egyet, — mert ezen tárgyat többé nem fogom megérinteni, — a mennyiben az összefüggésben áll Hegedüs László t. képviselő ur beszédével, a zsidó gymnásiumra vonatkozó nézetemet fogom összeszekötni. (*Halljuk!*)

Én azon szempontból indulok ki, hogy egy államnak nem lehet hivatása az, hogy ő a felekezeteknek mélyen beható magán ügyeibe bele nyuljon; nem lehet feladata az, hogy ő a papnevelési rendszert honosítsa meg, ellenkezőleg az állam feladata mindig az, hogy a papnevelési rendszertől eltérve, a népnevelést honosítsa meg. Azon kell törekedni, hogy ez erős gyökeret hajtson és az államra nézve gyümölcsöző legyen. És ezen szempont az, hogy én azt nemcsak az izraelitáknál, hanem bármely felekezetnél jónak és üdvösnek nem találom, hogy papnevelő intézetek, seminariumok alakitása eszközöltessék. Ez a nézetem a rabbi-seminariumra nézve és e tárgygyal foglalkozni többé nem fogok.

Atttérek most igen t. képviselőtársunk Molnár Aladár ur beszédére, a mely e vitának valószinüleg fénypontját képezte és a mely a t. képviselőházat tegnap oly hangulatba hozta, hogy ha tegnap ejtetett volna meg a szavazás, talán még a kérvényi bizottság véleménye is, mely pedig a középutat eltalálta és mely a szinvonalon áll, talán még az is elejtetett volna. Figyelemmel hallgatva Molnár Aladár t. képviselő ur beszédét, a mely különben már nem volt előttem uj, mert az második kiadása a cultusminister urnak még 1874. junius 2-áról kelt előterjesztésének és minden, a mi abból át lett véve, az az én nézetemmel is találkozik, mert az nem új; a mi pedig abban új, az az én nézetemmel nem egyez meg; azt én rosznak találom.

Mindenekelőtt tagadja a t. képviselő ur azt, hogy az országban létezik két különböző izraelita hitfelekezet s azt állitja, hogy csak egy izraelita hitfelekezet létezik. Argumentál pedig azzal, hogy dogmaticus tekintetben nézeteltérések a létező felekezetek között nincsenek. Én nem tagadom azt, hogy volt alkalma magát az izraelita hitdogmákban képezni, mert hisz alkalma volt a rabbi-seminariumokba benézni. Engedje meg azonban, hogy még se tekintsem e téren oly nagy tekintélynek, mint azon rabbinusokat, kik 1869-ben felszólaltak, a mint Deák Ferencz meg is említette 1870. évi márcz. 18-iki beszédében, illetékesen birálatot mondottak, melyet később lesz szerencsém felemlíteni. Nemcsak dogmatice fogom bebizonyitani nevezetes auctorokkal, az európai continens, sőt Nagy-Brittania legnevezetesebb rabbijainak nyilatkozataival, hanem egyuttal bebizonyítom közigazgatási intézkedésekkel is, hogy Molnár Aladár képviselő urnak e részben nincs igaza. Mert a kezeim között lévő szervező alapszabályzatnak 1. §-sa ezt mondja: „A magyar-erdélyországi orthodox zsidók, askemanim és sefarsim, ezuttal önálló autonom hitfelekezetté alakulnak". Ezen szabályzatot ő Felsége 1871. október 22-én megerősítette és az akkori cultusminister, a jelenlegi igazságügyminister, azt hatósági intézvénynyel az ország összes törvényhatóságainak megküldötte.

Ezen szabályzatban tehát világosan az áll, az orthodoxok külön önálló hitfelekezetté alakulnak. Mit jelent ez? Azt, hogy ez nem egy párt, hanem önálló autonom hitfelekezet.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy dogmaticus tekintetben a neologok és orthodoxok között semmiféle eltérés nincs. E tekintetben sem adhatok igazat a t. képviselő urnak s hogy állitásomat beigazoljam, vissza kell mennem a congressus történetére.

A ki figyelemmel kisérte a congressus tárgyalásait, tudja, hogy vita tárgyát egy lényeges dogmaticus kérdés képezte, t. i. a kissebbségben lévő orthodoxok azt mondták, hogy ők a congressusi szervezetbe belenyugosznak, a congressust, mint az izraelita hitfelekezet autonomicus ügyeire vonatkozó hatósági testületet el fogják ismerni, azonban előzetesen követelik, hogy mondja ki a congressus, mikép az izraelita hittörvények az ugynevezett tulchanaruch alapjaira állva, a szerint fognak szervezkedni és ezen szervezkedésnek megfelelőleg ezen hittörvényt nem fogják megsérteni. A többség azt mondta, hogy ez igen szép, de azt, hogy mi ezen hittörvény alapjára álljunk, nem acceptáljuk. Erre az orthodoxok kiváltak.

Ezen körülmény is igazolja tehát azt, hogy a congressusi párt nem akart a régi hittörvények alapjára állni s mintegy erkölcsileg kényszeritette az orthodoxokat a kilépésre, hogy tehát itt dogmatikai alapon külön vált két pártról van szó.

Mikor a congressus szabályai meghozattak, az orthodoxok, kik különben patificus embereknek vannak általában elismerve, hogy lelkiismeretüket megnyugtassák, az összes nevezetes európai rabbikhoz kérdést intéztek, vajjon a congressust, mint olyant, nem látják-e az orthodox

Digitized by Google

hitelvekre nézve veszélyesnek. A kezembe lévő könyvben az összes nevezetesb európai rabbik véleménye van e kérdésre vonatkozólag.

Csak egyet leszek bátor felolvasni s pedig németül, mert az értelmet jobban lehet kivenni. Azt mondja Nagy-Britannia főrabbija, Dr. Adler:

„Der Unterzeichnete Ober-Landes-Rabbiner aufgefordert sich über die Beschlüsse des am 10. dezember eröffneten ungarisch izraelitischen Kongresses gutachtlich auszusprechen, erklärt hiemit:

1. Dass Statuten, welche für izraelitische Gemeinde, Synagoge-Schule, Rabbiner und andere religiöse Institutionen Giltigkeit haben sollen, den Anforderungen des Jüdischen Religionsgesetzes, wie solche durch die schriftliche und mündliche Lehre bestimmt, und in dem Religionskodex Schulchan-Aruch niedergelegt ist, conform sein müssen, und nichts enthalten dürfen, das zur Verletzung derselben führen kann;

2. dass die von dem obgenannten ungarisch-izraelitischen Kongresse publizirten Beschlüsse Bestimmungen enthalten, welche auf die gesetztreuen Juden in Ungarn und Siebenbürgen einen Gewissens-zwang üben, überhaupt solchen Einrichtungen Vorschub leisten, welche dem jüdischen Religionsgesetze zuwiederlaufen.

Der Unterzeichnete sieht sich daher zu der gewissenhaften Erklärung veranlasst, dass die Ausführung oder Bewirklichung erwähnter Beschlüsse für die gesetztreuen Israeliten grosse Gefahr inwolwirt.

Urkundlich seiner Unterschrift und Bedrückung des Amtsiegels. etc.

London, 5629/69. 25. Juni.

N. Adler Dr., Chef-Rabbi m. p.

Ezen rabbinak véleményét a következő rabbik tették magukévá:

Dr. N. Adler, Oberländerrabiner von Grossbritanien, Bär Meiseles, Oberrabiner zu Warschau, S. B. Bamberger, Bezirksrabbiner zu Würzburg, J. Ettlinger, Oberrabiner zu Altona, A. Stern, Oberrabbiner der deutsch. izr. Gemeinde zu Hamburg, Tiktin, k. Landesrabbiner in Schlesien zu Breslau, Dr. F. Isaacsohn, Oberrabbiner zu Rotterdam, S. Schreiber, Oberrabbiner zu Krakau, N. L. Felsker, Kreisrabbiner zu Rsezow, Samson Rafael Hirsch, Rabbiner der izr. Religionsgemeinde zu Frankfurt am Main. Salomon Ladir, Oberrabbiner zu Lublin, Abraham Sutra Oberrabbiner zu Nünster, Dr. Enoch, Provinzial rabbiner zu Fulda, Salomon Pleszner, Prediger zu Posen, Dr. F. Gugenheimer, Oberrabbiner zu Kolin, Dr. Adler, Stadt- und Districkts-Rabbiner zu Aschaffenburg, Sam. Freund, Oberjurist und Präsident des Rabbiner kollegiums zu Prag und Hirsch Rabbinatsvorsteher zu Amsterdam.

Ha tehát, t. ház, a continensen lévő leghiresebb rabbik, a kik egész élettükben theologicus tudományokkal foglalkoztak, oda nyilatkoznak, hogy a congressus szabályai tökéletes ellentétben állanak az orthodox hitfelekezetbeliek hitelveikkel, lehetetlen azt állítani, hogy a két felekezet egy alapon áll, lehetetlen állítani, hogy a két felekezet egy felekezetet képez.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy hiszen annyi sok mindenféle secta van a világon, hogy nem is lehet meghatározni, hogy melyik az orthodox, melyik a neolog. Azt mondja, hogy Spanyolországban a sefardim secta egészen más felekezet, mint a magyarországi orthodox felekezet. E tekintetben is azt hiszem, hogy az ő nézete meglehetősen helytelen s informatiója nem alapos, mert az általam felolvasott szabályok értelmében a magyarországi Aschanasim secta tökéletesen egy a Sefardim sectával, mert ezek egyesültek önálló orthodox hitközséggé. Tehát nem áll az, mit a képviselő ur mond, hogy Spanyolországban hitfelekezet tekintetében más secta van, mint Magyarországban.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy az az egy millió frt, mely kivettetett és behajtatott, nem valamennyi hitközség által fizettetett, hanem csak egyesek fizették. Azt is állítja, hogy Pozsony semmit sem szolgáltatott és hogy a pestiek fizették a legtöbbet, t. i. 167,000 frtot. E tekintetben is tévedésben van a t. képviselő ur, mert a hitközségeknél eredetiben meglévő nyugták szerint az illető hitközségek, mint ilyenek fizettek és a nyugták igy állittattak ki. A pozsonyi hitközséget illető állítása sem alapos. Az orthodox pozsonyi hitközség birtokában van azon nyugtának, mely szerint e község ezen alapba 100,000 frtot fizetett be. A mi a pesti hitközség által befizetett 167,000 frtot illeti, azt hiába fogja keresni a t. képviselő ur az egy millió frt alapban, mert az még az ugynevezett Haynau-féle contributióban foglaltatik, mely nem is készpénzben, hanem élelmi és ruházati czikkekben lett beszolgáltatva. Arra, hogy hisz ime a pesti izraeliták 167 ezer pengőt fizettek be, azt mondja a képviselő ur — s e tekintetben én beszédével tökéletesen egyetértek — hogy azon intézkedéseknek, a melyek ezen vallásalapból kifolynak, olyanoknak kell lenni, a melyek az összes magyarországi zsidók czéljaira fordíthatók, vagyis hogy azokban minden magyarországi zsidó egyformán participiáljon. Én igen nagy köszönettel venném a t. képviselő urnak, ha ő a Magyarországban létező anya- és fiók 700 orthodox község köztl csak egyet jelölne meg olyat, melynek élén egy, a rabbi-seminariumból kikerült rabbi áll s akkor elismerem, hogy ez oly közös intézet, a mely az összes magyarországi zsidók czéljaira fordítható. Egyuttal igen nagy köszönettel tartoznám a t. képviselő urnak azért is, ha szíves lesz nekem több

Digitized by Google

oly izraelita és orthodox iskolát megjelölni, a melyekben az itteni központi izraelita tanító-képezdéből alkalmaztattak volna tanítók. Én ugy vagyok informálva, hogy ily község van néhány, de kevés, sőt az orthodox izraelitáknak ellenszenve az ezen tanítóképezdében kiképzett tanítók ellen annyira megy — s ezt a magam részéről nem is tartom valami nagy szerencsétlenségnek — hogy inkább készebbek az orthodoxok más felekezetbeli pl. katholikus, reformatus és evangelikus tanítókat alkalmazni s erre felemlíthetem pl. Bonyhád, Makó, Nánás, Szombathely községeket.

Említi a t. képviselő ur azt, hogy az orthodoxok már annyira megkedvelték a rabbi-seminariumot, hogy igen sok orthodox hitközségből való gyermek ment bele, sőt vannak oly rabbinusok is, kiknek gyermekei annyira qualificáltattak, hogy belementek. Azt hiszem, hogy a t. képviselő ur e tekintetben tévedésben van. Meglehet, hogy orthodox hitközségbe valók az illetők, de nem következés, hogy orthodox szülők gyermekei, mert egy és ugyanazon hitközségben lehetnek neologok és orthodoxok, mert ha valaki például Ungvárról, mely orthodox község, beadja gyermekét a seminariumba, az nem zárja ki, hogy orthodox legyen, lehet neolog is.

Említette a képviselő ur, hogy annyira ment a dolog, hogy a legszigorúbb orthodoxok odaküldik gyermekeiket, említette a munkácsi és nyitrai hitközségeket. Én kerestem ezen kifejezést a naplóban, de nem találtam. Ugy látszik, hogy ezen rabbinusok gyermekei annyira elrémültek attól, hogy belekerülnek a naplóba, hogy megszöktek. A naplónak ellenőrzése meglehetősen erős és jó, mégis megtörténhetett, hogy ezen gyermekek Kónyi ur vezérlete alatt szépen kisiklottak.

A t. képviselő ur beszédje folyamán s különösen végén nem tartotta meg azt, a mit igért, t. i. azt igérte, hogy objective, sine ira et studio fogja tárgyalni e kérdést, mert beszéde vége felé oly kifejezésekkel élt, melyeket szó nélkül nem hagyhatok. Azt mondja t. i., hogy ő ez idő szerint az izraelitákat oly tetemnek tekinti a nemzet testén, a mely rendes vérkeringést megakadályozza. Ez t. ház, sokkal erősebb kifejezés, semhogy ennek részletes elemezésébe belebocsátkoznám, de kénytelen vagyok kijelenteni azt, hogy véleményem szerint az izraeliták tettleg beigazolták azt, hogy a nemzet aspiratióval mindig lépést tartanak, hogy ott, a hol a nemzetért áldozni kell, áldozni készek nemcsak pénzzel, hanem vérrel is; beigazolták azt, hogy a nemzet jó és rosz sorsában a hazának mindig egyenlő jó polgárai és igy nem áll a t. képviselő urnak az a mondása, a mely szerint ők a nemzet testén oly tetem, a mely annak vérkeringését megakadályozza. Azt mondja a t. képviselő ur, mely egészen külön álló kasztot képez és a mely olyan, hogy a nemzet testének zömével összefolyni nem akar, nagy veszélynek tartja és két szempontból tekintve, ezt kiirtani óhajtja. Erre nézve nekünk két mód ajánltatik. Az egyik mód az, hogy tökéletesen reformáljuk őket és igyekezzünk a nemzet testébe beolvasztani. A másik mód sokkal egyszerűbb: Palesztinába kellene őket küldeni. A mi az elsőt illeti, én azt hiszem, hogy minden államnak legelső feladata, hogy azoknak, a kik abba társulnak, vallási meggyőződése, vallási szertartása minden tekintetben egészen érintetlenül, szabadon hagyassék. Egy államnak sem lehet feladata az, hogy valakit azért, mert vallási szertartása elválasztja egy másik polgártól, absorbeálni igyekezzünk, vagy azon államban lakó nagyobb valláshoz hozzácsatolni kivánjuk. Ezt én egy alkotmányos állam fogalmának keretébe nem tartom illőnek. Ez lehet egy rendőri államban, minő Oroszország, mely az egy igaz vallást akarja a despotismus szempontjából a többiekre is kiterjeszteni; ezt teszik az oroszok a kath. vallással Lengyelországban, de az, hogy ha valaki egyik, vagy másik vallásától különböző hitet vall, a nevelés terén semmiféle különbséget nem tesz, mert ha azt az elvet állítjuk fel, hogy a vallás a nevelés akadálya, akkor kár az izraelita seminariumot felállítani, mert az onnan kikerült papok vallásosak. Ha tehát a vallásosság akadálya volna a közmüvelődésnek, akkor annak a seminariumnak, a melyet a t. képviselő ur oly melegen pártolt, e szempontból felfogva semmi czélja nem lehet. Én tehát azt, mit a t. képviselő ur óhajt, hogy t. i. absorbeálása által kell félig-meddig a judeismust kiirtani és azt az állam testébe beolvasztani, hogy e felekezetnek nyoma se maradjon, kivihetőnek nem tartom. A másik módot, a melyet ajánl, még veszélyesebbnek tartom: Lehetne talán ezt eszközölni az által, hogy utiköltségül ajánljuk fel ez alapot; de én meg vagyok arról győződve, hogy még talán Soroksárig se mennének az izraeliták és mi utánok szaladnánk, mert hiszen ez esetben nem volna, a ki nekünk pénzt adjon kölcsön. (*Derültség.*)

Azt mondja a t. képviselő ur és ez még súlyosabb vád, hogy az izraeliták bizonyos iszonnyal fordulnak el az általános kulturától...

Molnár Aladár (*közbeszól*): Az orthodoxok!

Mocsáry Géza: Itt azonban egy kis kivételt tesz, mert Wahrmann képviselő ur épp akkor rá nézett s azt mondja, hogy tisztelet a kivételeknek.

Molnár Aladár (*közbeszól*): Az orthodoxok vezetői!

Mocsáry Géza: Itt a napló, felolvasom. (*Derültség.*) Azt mondja a t. képviselő ur (*olvassa*):

Digitized by Google

„Bizonyos vörös fonal huzódik ezenkivül végig, bizonyos iszonyodás, az általános kultura iránt.“

Molnár Aladár (*közbeszól*): Nem az izraeliták, hanem az orthodoxok vezetői!

Mocsáry Géza: Azt mondja a képviselő ur, hogy nem általában az izraeliták, hanem az orthodoxok.

Molnár Aladár (*közbeszól*): Vezetői!

Mocsáry Géza: Legyenek hát orthodoxok! A másik vád pedig az, hogy azt mondja a képviselő ur, hogy bizonyos vonakodás észlelhető náluk a magyar institutiók iránt, itt valószinüleg a nevelési institutiókat érti.

Nem tudom, mit ért a képviselő ur az általános kultura alatt, azt érti-e, hogy az a kaftános orthodox izraelita frakkban járjon, vagy pedig azt érti, hogy az orthodox, mint mi is, szalonnát és sertéshúst egyenek. Ha ezt érti, akkor, midőn azt mondja, hogy iszonyodnak a kulturától, akkor megvallom őszintén, hogy én a nemzeti szokáshoz, vagy valláshoz való ragaszkodást ilyennek nem tekintem. Például Csanády Sándor képviselő ur mindig magyar ruhában jár és azt hiszem, hogy ezért nem fogja a képviselő ur azt mondani, hogy ezen nemzeti szokáshoz való ragaszkodásból iszonyodik a kulturától Csanády ur. (*Derültség.*) A mi pedig az étkezés separatismusát illeti, ismerek én egy igen előkelő államférfiút, ki curópai müveltség szinvonalán áll, a ki tán a képviselő urnak is mintaképül szolgál, lagalább ugy látszik, mert azon elveket méltóztatik vallani, a melynek ő zászlóvivője volt itt a parlamentben és azonkivül (*Halljuk! Halljuk!*) Sennyey Pál báró, ki hü és buzgó katholikusnak ismertetik, annyira ragaszkodik vallási szokásaihoz, hogy minden böjtöt szigorúan megtart. Azt kivánja-e következtetni a képviselő ur ebből is, hogy ezért már iszonyodik a kulturától. Lehet, hogy ez a deductio nem egészen találó, de ha ilyen elveket állít fel, meg kell engedni, hogy ilyen alapelvekből, lehet ilyen következtetéseket levonni.

Azt mondja a képviselő ur — és ez a legsúlyosabb vád — hogy az orthodoxok, mert azt tetszett mondani, az orthodoxok...

Molnár Aladár (*közbeszól*): Vezetői!

Mocsáry Géza: . . . iszonyodnak a magyar intézménytől. Nem tudom volt-e a képviselő urnak alkalma oly vidéken utazni, hol az orthodoxok tömegesen élnek és volt-e alkalma megtekinteni Magyarország felső vidékén az állami és községi tanintézeteket . . . .

Molnár Aladár: Volt alkalmam!

Mocsáry Géza: . . . mert, ha volt alkalma, akkor nem a valóságnak megfelelőn adta elő, mert Magyarország lakói, — hivatkozom minden képviselőtársamra Máramarostól kezdve Pozsonyig — tapasztalhatta és ez gyakran panaszokra is szolgáltatott alkalmat, a miről a minister urnak hivatalos tudomása is lehet, hogy alig nyilik meg egy állami intézet és az izraelita gyermekeknek oda való tömeges csoportosulása oly nagy dimensiókat ölt főkép az utóbbi időkben, hogy azoknak számaránya a más felekezetüeknél háromszor, négyszer nagyobb. Hivatkozom két példára, melyet a t. képviselő ur megczáfolni nem fog, mert tény. Nálunk Ungváron, van egy gymnasium 600 tanulóval, a legjobb gymnasium az országban, van benne 200 izraelita gyermek. Továbbá a cultusminister ur kegyességéből felállítottunk egy községi iskolát. Alig nyilt az meg, az izraelita gyermekek tekintet nélkül arra, hogy orthodoxok-e vagy neologok, annyira tömegesen foglalták el a tanodát, hogy 50%-át képezték az iskolába járóknak.

Mit jelent ez? Éppen ellenkezőjét annak, a mit a t. képviselő ur állított, hogy t. i. a magyar kultura iránt nem birnak fogékonysággal, mert ha azok a vezetők, — a mint ki tetszett javítani.

Molnár Aladár: A naplóban van!

Mocsáry Géza: Én megengedem. Vegyük úgy, hogy ott van. Ha mondom, azon vezetők olyan ellenszenvesek lennének, ha állana az, hogy oly nagy befolyást gyakorolnak egyes községekre, hogy mind az történik, a mit ők akarnak és csak az ő szellemöktől függ az, hogy a hitközség ilyen szellemü legyen, akkor ezen hitközségeknek csak jó szellemü vezetői lehetnének, mert ha nem ilyenek volnának, gyermekeiket nem küldenék az állami iskolába.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy csak Magyarországban iszonyodnak a rabbi-seminariumoktól, más országokban hozsannával üdvözlik azokat és éppen a magyar állam, mely gyakran szereti más müvelt államok zászlóját lobogtatni, maradjon e tekintetben hátra? Ez megbocsáthatatlan bün volna az államiság és nem tudom micsoda szempontjából. Beszéde ezen részét főkép Hegedüs László t. képviselőtársam ellen intézte. Igaz ugyan, hogy van Európában több seminarium is, van Boroszlóban, van Berlinben, hanem elfelejtette a t. képviselő ur, hogy mindkét seminarium magánjellemü, privát emberek létesitették. A boroszlóit Fränkl s a berlinit Hildesheim alakította. Egyetlen seminarium van a világon, a mely állami és ez a párisi seminarium. A ki azonban tudja, hogy Párisban minden felekezet, maga a katholikus felekezet is az államtól kapja dotatióját, az a mienkkel az oda való viszonyokat összehasonlítani nem fogja. Létezik tehát rabbiképző-intézet Berlinben, Boroszlóban, ergo Magyarországon is kell. Én igen szivesen veszem, ha Wahrmann, vagy Mandel képviselő ur, ki a rabbi-seminarium szükségét elismeri, saját zsebéből állítja fel, de oly alapból, mely közös culturalis, közös népnevelési czélokra fordítandó, ilyen

Digitized by Google

intézet állittassék fel, a magam részéről nem helyeselhetem. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Nagy vívmányként tünteti fel a képviselő ur, hogy Hildesheim rabbi-orthodox volt s hogy ez később meggyőződött arról, hogy a rabbinus-seminarium felállítása szükséges. Beszédének argumentatiója abban összpontosul, hogy ez okos ember, mert erről meggyőződött (*Halljuk!*) és hogy az orthodoxok sem perhorrescálják ezen intézetet.

Miután a t. képviselő ur annyira előtérbe tolta Hildesheim személyét, legyen szabad egy kicsit itten kitérnem. Igaz, hogy Hidesheim orthodox Vasmegyéből, vagy Kis-Mártonból. Be is választották őt a congressusba, csakhogy itt kétkulacsos volt, mert tartott az orthodoxokkal és a congressus-pártiakkal is. Ő, mikor az orthodoxok kiléptek a congressusból és ezek hitták őt magokkal, azt mondotta Hildesheim, hogy ő nem jön, hanem ott marad, mert ő a congressus által felállittatni szándékolt rabbi-seminarium direktora akart lenni. Mikor aztán látta, hogy őt nem akarják direktornak, akkor meg azt mondta, hogy tiltakozik a rabbiseminarium felállítása ellen. Mikor azután hazament, akkor meg nem akarták acceptálni őt sem az orthodoxok, sem a neologok s igy nem maradt más hátra, mint hogy elmenjen Magyarországból Berlinbe s ott állitson egy privat rabbi-intézetet. Ez azon egyén, a kire a t. képviselő ur hivatkozott, mint olyanra, hogy mennyire változnak magoknak az orthodoxoknak is nézetei a rabbi-seminariumról. Különben a t. képviselő ur nékem azzal, hogy Hildesheimot idézte és őt oly auctoritásnak tüntette fel, nagy szolgálatot tett.

Molnár Aladár: Ezt nem mondtam!

Mocsáry Géza: Ha nem mondotta, akkor nem mondotta, de úgy tüntette fel. (*Derültség.*) A legáltalánosabb vád, melyet a t. képviselő ur és minden más szónok, a ki irtózik a strimfliktől, pedig sok más vallásfelekezet is volt, a mely kék strimpflit viselt, az, hogy Galicziából jönnek ezek a strimpflis rabbinusok és hogy ezek vezetik a hitközséget az izraelitáknál. Igen sokszor hallottam e vádat, t. ház, de hogy ez részletezve lett volna és statisticailag ki lett volna mutatva az, hogy a tényleg létező 200 orthodox rabbinus közül hány vándorolt be Galicziából, hogy mily qualificatióval birnak, ez még eddig nem történt meg. Biztosíthatom a t. házat és a t. képviselő urat is, a ki irtózik a strimpfliktől, (*Derültség*) hogy a Magyarországban létező 200 orthodox rabbinus között csak kettő van olyan, a ki Galicziából jött. Azt hiszem, t. ház, hogy ez oly lényegtelen szám, a mely nem érdemes arra, hogy a képviselő urak ezen, mondhatni kedélyizgatásra szánt enuntiatiókkal éljenek. Azt mondja a t. képviselő ur, ezt különben mások is mondották és erre a térre nem terjeszkedem ki, mert korainak látom és csak azért hozom fel, hogy némi inconsequentiát constatálják a képviselő ur beszédében. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy ezen alap felosztathatatlan, mert hiszen tulajdonképen egy felekezettel állunk szemben. Én ugyan megczáfoltam, hogy nem egy felekezet ám ez, de kettő, de elfogadom a t. képviselő ur állítását, hogy egygyel állunk szemben és elfogadom azon okoskodás másik részét is, melyet példaképen hozott fel, de nem a maga részére, de az én részemre, hogy a románok és szerbek is elváltak egymástól, ez nem ritualis, nem dogmaticus különbség miatt történt, de nyelvkülönbség miatt történt, ezt a t. képviselő ur nem fogja eltagadni. Hát én elfogadom ezt az álláspontot.

Mi történt a szerb és román alappal? Történt az, hogy a közös egyházi vagyon numerice szépen felosztatott és a felett most az illető felekezet önállólag a másiktól intézkedik. Az tehát nem akadály, t. képviselő ur. Pedig itt nincs csak egy vallásfelekezet, mert hiszen itt ritualis különbség van, mint méltóztatott mondani — vannak orthodoxok, a kik igy imádkoznak, vannak neologok, a kik sehogysem imádkoznak. (*Derültség.*)

Itt tisztán csak ritualis különbség lenne a képviselő ur fogalma szerint. Ezen ritualis elválás nem akadályozhatja az alap felosztását. Azt mondja a képviselő ur: nem lehet felosztani, mert nem lehet feltalálni a helyes kulcsot, mert a községek folytonos fluctuátióban vannak, egyszer orthodox, máskor neolog, azután meg statusquo községek. De ezen kérdésen már túl vagyunk, ezt a gyakorlat már megmutatta. Hiszen törvényünk van arra, hogy mi történjék a felekezeti alappal akkor, midőn abból valaki kivál, akár tömegesen, akár egész felekezet. Azt a törvény rendezi, ez iránt minden scrupuluson túl vagyunk. Ha egyik a felekezettől elválik, megmarad a vagyon, a nélkül, hogy a felekezet abból a ki lépőt részesítené; hogy ha átlép más felekezetre, úgy részesül az új alapban, mint részesülnek azok, kik eredetileg azon feletkezetbe tartoztak. Ez tehát az én véleményem szerint akadályt nem képez a felosztás ellen.

Ámbár mondom, az időt arra, hogy az alappal mi történjék, most eljöttnek nem látom; azt hogy miért, később fogom csak kifejteni.

Most egészen röviden az igen t. képviselő ur határozati javaslatára fogom nézeteimet elmondani. Hosszasan nem kell azzal foglalkozni, mert majdnem megegyezik azon határozati javaslattal, melyet szintén akarok megérinteni, a különbség közttük csak az, hogy az egyik a minister urnak meg akarja kötni a kezét a tekintetben, hogy az a felesleges jövedelem, mely nem közös czélokra fordittatik, directe mily czélokra fordittassék, egy

Digitized by Google

szóval ő, azon határozati javaslatával quasi direct és szigorú utasítást akar adni. Én, igen t. ház, bármennyire is osztom a képviselő urnak azon intentióját, a mely egész beszédjén keresztül vonul, azon ékes szavakkal hangoztatott nemzeti cultust, mégsem tartom azt a parlamentani rendszerrel összegyeztethetőnek, hogy az administratióba oly mélyen nyuljunk bele, hogy majdnem specialiter jelöljük ki azon czélokat, melyekre a minister állítása szerint, az állami természetű vagyon jövedelme fordíttassék. Ezt én bármilyen czélok tűzessenek ki a határozati javaslatban, bármilyen magasztos czélok legyenek azok, ily határozati javaslatot a magam részéről nem pártolhatok.

Előáll tehát azon kérdés, hogy tulajdonképen mi az én álláspontom, a mennyiben eddig tisztán az előttem szólott képviselő urak beszédjeit érintettem. Én azt hiszem t. ház, hogy nemcsak ily nagy horderejű kérdéssel szemben, mint a milyen ez, de bármily kérdésben is, mielőtt a képviselőház, vagy bárki is határozna, kiindulási pontul egy bizonyos alapot nem jelölhet ki, mielőtt tisztában lenne azzal, hogy milyen természetű ügygyel van dolga, bármennyire igyekezzék az igazság és a méltányosságnak megfelelőleg azon ügyet elintézni, mihelyt nincsen magával tisztában a principialis elvi kérdéssel, mindig az idő és a viszonyokhoz fogja a maga intézkedését alkalmazni, mely intézkedése nem lesz permanens. Azon czél, melyet Apáthy képviselő ur, mint maga az előadó ur és mindnyájan elérni akarunk — t. i. hogy ne legyen ezen ügy minden egyes ülésszakban vita tárgya és ne legyen minden ülésszakban tele a zsebünk telegrammokkal, informátiókkal, hanem végre valahára a tisztelt cultusminister ur szabaduljon meg e kérdésbeni folytonos zaklatásoktól s legyen e kérdésben meghatározott álláspontja, az én meggyőződésem szerint e czélt addig el nem érjük, a mig a principialis kérdéssel tisztában nem leszünk.

Ezen véleménynek adott kifejezett a t. kérvényi bizottság akkor, midőn hangsúlyozta, hogy ennek valamikor be kell következni. Én tehát azt óhajtom, t. ház, hogy mielőtt a ház ezen ügy érdemleges elintézésébe belemenne, mielőtt ez ügyben véglegesen határozna, szükségesnek látom azt, hogy ezen kérdésben a kérvények és a minister urnak jelentése tétessenek át a jogügyi bizottsághoz, mely minél előbb, legfeljebb ezen ülésszak alatt, ezen ügyre vonatkozólag beható véleményt adjon. Akkor lesz hivatva a t. ház dönteni ezen kérdés jogi természete fölött.

Hogy mennyire szükséges ez, igazolja minden felszólaló előadása, igazolja maga az előadó, maga a cultusminister ur is, a ki ezen kérdés jogi természete iránt nem lehet a mondottakról teljességgel tisztában. Azt mondja az előadó ur, hogy az ő nézete szerint ez állami alap, de mindjárt aztán igy folytatja, hogy Eötvös volt cultusminister ur megerősítette a congressus azon szabványait, melyeknek 3-ik §-a azt mondja, hogy a congressus az ezen alap jövedelme fölötti rendelkezést kizárólag magának tartja fenn. Ha ez áll, ha az előbbeni rendeletek, melyek az absolutismus idejében keletkeztek, arra engednek következtetni, hogy ez állami alap s ha viszont, egy alkotmányos minister azt mondja, hogy felekezeti alap és később előáll Apáthy képviselő ur és azt mondja, hogy ez alapítvány ez annyira supstált dolog, hogy ehhez szólani sem kell, — ha tehát magoknak a tényezők nézete e kérdésben annyira divergál, én azon kérdést vagyok bátor intézni a t. házhoz, hogy valjon meg fogjuk-e oldani ezen ügyet ugy, hogy többé elő ne kerüljön, akkor a mikor minden egyes embernek más a véleménye és más a meggyőződése.

De egy más indok is van, t. ház, a mely engem késztet arra, hogy ezen ügynek elintézése előtt a jogi kérdést eldöntve lássam, t. i. az — és beszédemnek ezen részét egészen igen t. Irányi képviselő urnak 1877-ben mondott egy beszédére alapítom, a melyből kiemelkedik egy passus, a hol azt mondja a képviselő ur, hogy a műveltség legelső kelléke az, hogy egyesek jogait tiszteljük. — A t. háznak is az a feladata, hogy azon tulajdonosnak, a kié a tulajdon, ezen alap felett a kezelési jogot megadja és ne engedje meg, hogy talán olyanoknak adassék befolyás, a kiket az meg nem illet és korlátozzák a törvény szerint megilletőket jogaik élvezetében, mert ez nem volna egyéb, mint a jogok megszorítása, a mit a t. képviselőház nem óhajthat és nem lenne egyéb, mint az igazság megtámadása. Már pedig, hogy alkotmányos államban ne az tűzessék a zászlóra, hogy az igazság mindenekelőtt, azt én Magyarországról fel nem tételezem. Én a magam részéről azt sem helyesnek, sem czélszerűnek, sem időszerűnek nem tartanám és ezen indokból bátor vagyok a következő határozati javaslatot ajánlani.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*):

„Határozati javaslat. A kérvényi bizottságnak ezen szövegezése helyett „az országos izraelita iskola-alap jogi természetének megbirálását a közalapok és alapítványok megvizsgálásának idejére tartja fenn“ tétessenek e szavak: „A képviselőház az izraelita iskola-alap jogi, természete felett mielőbb határozni kivánván, az e tárgybani kérvényeket az igazságügyi bizottságnak oly utasítással adja ki, hogy az alap jogi természetére vonatkozó véleményét minél előbb, de legkésőbb még ezen ülésszak alatt terjeszsze elő.“ Beadják Mocsáry Géza, Nehrebeczky Istv.,

Digitized by Google

Illyassevics Jenő, Abonyi Emil, Szabó Márton, Hérits Antal, Jászay Antal, Szilágyi István, Szuhányi Ödön, Miklós Gyula, Andrássy Mihály, gr. Teleky Géza, Simó Lajos, Szathmáry Miklós, Pap Sándor, ifj. Latinovits János.

Molnár Aladár: T. ház! Szavaim félremagyaráztatása miatt a házszabályok értelmében kérek szót a t. háztól. (*Halljuk!*)

Mocsáry Géza t. képviselő ur mostani előadásában tegnapi beszédédemből nemcsak az idézeteket adta több alkalommal elferdítve elő, de még magukat az okoskodásókat is; és ez nemcsak egy vagy két tételre vonatkozik, hanem annyi alkalommal ismétlődött, hogy nem vagyok azen helyzetben, hogy a jelen perczben minden egyes ilyen elferdítést helyreigazítsak, azért csak egy pár részt, a mi megmaradt emlékezetemben hozok fel ez alkalommal. Pl. határozottan tiltakozom az ellen, mintha én azt mondottam volna, hogy az izraeliták, vagy akár maguk az orthodoxok is általában iszonyodnának a culturától, tiltakozom azon felfogás ellen, melyet számba adott, tiltakozom az ellen, hogy én azt mondtam mondtam volna. hogy az izraeliták egy oly tetemet képeznek a társadalomban, a mely a nemzetnek vérkeringését megakadályozza; tiltakozom az ellen, hogy én a zsidók vallási beolvasztásáról szóltam, vagy azt óhajtanám. Kénytelen vagyok tegnap elmondott beszédemnek a ház naplójában foglalt szövegére hivatkozni, méltóztassék, a kit érdekel, azt megtekinteni és meg fog győződni, hogy Mocsáry képviselő úr szavaimat több izben tökéletesen félreértette.

Mocsáry Géza: T. ház! Csak egészen röviden akarok felszólalni. A t. képviselő ur nincs arra hivatva, hogy vajjon én az idézeteket helyesen tettem-e? (*Ellenmondás a baloldalon.*) Határozottan állítom most is, hogy helyesen idéztem s igen kell csodálkoznom, hogy az általam felolvasottak ellenére is, annyira ragaszkodik a maga nézetéhez. Hiszen felolvastam azt, a mit a képviselő ur czáfolni kiván. Én hivathozom a t. ház minden tagjára, méltóztassék megnézni a naplót s abból meggyőződni, hogy a beszédnek szelleme és szavai nem azok-e, a mint azt előadtam.(*Helyeslés a jobboldalon.*)

György Endre: T. ház! Magam és a ház mindkét oldalán ülő több képviselőtársaim részéről is, a kérvényi bizottsági előadó ur határozati javaslatához, vagy esetleg, hogy ha ez nem fogadtatnék el, Molnár Aladár t. barátom határozati javaslatához egy módosítványt, illetőleg egy toldalékot vagyok bátor ajánlani. (*Halljuk!*)

A módosítvány az, hogy a határozati javaslat ezen szavai után: „az illető iskolának törvényszerű állapota“ hozzá toldassék: „a tannyelv magyar volta“. (*Helyeslés.*)

T. ház! Én azt hiszem, hogy az én juridicai eruditióm határán túl van, arra nézve véleményt mondani, hogy vajjon az izraeliták között fennálló hitfelekezetek közül, melyik birhat több jogot és mily arányban ezen alaphoz. Azonban a kérdésnek, akár úgy döntessék el, a mint az nézetem szerint helyesebb volna, hogy t. i. az alap az állam birtoka és az izraelitáknak csak a járadékhoz van joguk, akár pedig úgy, hogy az alap adassék ki az izraelitáknak, az állam pedig a járadék felett intézkedjék, mindkét esetben kétségtelenül van politikai oldala is. Ennélfogva ezen kérdés az államnak rendelkezése alatt áll és ennek elbirálása a gyakorlatban bizonyos politikai intentiók érvényesítését a szükséghez képest kétségtelenül igényli. Mind a neologoknál, mind az orthodoxoknál a közoktatás ügye igen gyenge lábon áll, legalább az ország igen nagy részében valóban türhetlen, mert azon állapot a mai culturával össze nem egyeztethető, melyben az úgynevezett zsidó zúg-iskolák állanak.

Én, t. ház, magam is teljesen egyetértek Molnár Aladár t. barátommal azon álláspontra nézve, melyet a zsidóság veleményem szerint Magyarországon a társadalom többi osztályaival szemben elfoglal. Azonban ennek nem felekezeti okokat tulajdonítok, hanem főleg és első sorban azt, hogy a zsidóság annak daczára, hogy nem nemzetiséget, hanem csak felekezetet képvisel, mégis a magyar fajjal szemben egy egész elütő nemzetiségi politikát folytat és a magyar nyelvnek decise nem adja meg azon súlyt sem az oktatásban, sem az irodalomban, a melyet a magyar államnak követelni joga van az egyes hitfelekezetektől. Megkülönböztetést kell tennünk, t. ház. Én az oktatásnál a lehető legliberalisabb álláspontot szeretem elfoglalni a nemzetiségekkel szemben, de a zsidóságnál nem ez a nézetem, mert a zsidóság nem nemzetiség és az állam csakugyan nem türheti el azon visszásságot, hogy oly iskolákat segélyezzen az általa kezelt pénzből, melyek esetleg a germanisatió czéljainak előmozdítói. Meggyőződésem szerint türhetlen állapot az, a mit az orthodoxok kérvényükben állítanak, hogy három tanár van az állam által felállított és kezelt rabbi-seminariumban, kik magyarul egy szót sem tudnak. Igaz, hogy t. barátom Molnár Aládár devalválta ezen hármas számot egyre, de az én nézetem szerint az is absurdum, hogy csak egy tanár is legyen olyan a magyar állam által felállított és általa kezelt pénzen fenntartott intézetben, a ki az államnak nyelvét nem érti.

Méltóztassék szavaim elbirálásánál figyelemmel lenni az állami nyelv iránti azon bűnös közönyre, mely többek közt a ministeriumhoz beadott segélyezési kérvényekben nyilvánul, ha jól tudom, a neologok által beadott 90 kérvény közt — s valószinüleg ugyanazon arány áll

Digitized by Google

az orthodoxoknál is, — 74 olyan van, mely német nyelvkn van intézve magyarországi zsidók álltal a magyar ministeriumhoz.

Azt hiszem, hogy ezzel eléggé indokolva van azon módosítvány, melyet benyujtani szándékozom (*Halljuk!*), mely abban áll, hogy mondassék ki, hogy ne csak az iskolának törvényszerü állapota, hanem a tannyelv magyar volta is vétessék tekintetbe az iskoláknak ezen alapból való segélyezésénél. (*Helyeslés.*) Bátor vagyok ezen módosítványomat elfogadásra ajánlani. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa György Endre módosítványát*): A kérvényi bizottság határozati javaslatának ezen szavai után: „az illető iskoláknak törvényszerű állapota“ — toldassék: „a tannyelv magyar volta“.

Aláirták: Antal Gyula, Miklós István, Éber Nándor, Nagy Gábor, Borosnyai Pál, Kármán, Lajos, Sváb Károly, Wieland Arthur, Jászay Antal, Elekes György, Wahrmann Mór, Dacsó Pál.

Tomcsányi László: T. képviselőház! Azt hiszem, már most is elérkeztünk odáig, hogy a vita folyamából egyes dolgokat constatálhassunk. A mi egyelőre constatálható, az nem nagyon örvendetes, mert azt látom, hogy valahány szónok felszólal, egy sincs az előtte szólottal egy véleményben. Ha ezen nem örvendetes jelenségből nekem is kijut, legfőlebb nem vagyok jobb a többinél. De egyáltalában nem új dolog az, hogy a vélemények e tárgyban oly különbözők.

Nekem alapeszmétül és kiindulási pontul az szolgál, a mit a t. előadó ur igen érdekes fejtegetése végén mondott, midőn felhivott bennünket, hogy fogadjuk el a kérvényi bizottság határozati javaslatát azon czélból, hogy ezen ügyben valahára képesek legyünk valamit tenni a kedélyek megnyugtatására. Ha csakugyan e czélt látnám a határozati javaslat által elérve, nem habozném azt elfogadni. E czélt azonban nem látom elérve, főleg egy szempontból, melyre még vissza fogok térni.

Egyelőre legyen szabad reflectálnom a Mocsáry Géza t. képviselőtársam által beadott határozati javaslatra. (*Halljuk!*) Én nem ismerem félre, hogy annak elfogadása, hogy a kérdés, az alap jogi természetének megvizsgálása végett, a jogügyi bizottsághoz utasittassék, némi elvi praecedenst alkothatna más alapokra nézve is s ezen szempontból vannak erre nézve aggályok. Ha azonban ezen aggályok eloszlathatók lennének, nem vonakodnám annak elfogadásától, sőt talán egy tűrhető expediensnek tartanám arra nézve, hogy a kérdés jogi oldala teljesen megvilágittassék. De megvallom, a tulajdonjog kérdését nem tartom actualis jelentőségünek, nem pedig azért, mert azt hiszem, itt nem is arról van szó, hogy az alaptőke autonom kezelés végett a hitfelekezetek köztt osztassék fel. És itt bátorságot veszek magamnak reflectálni Molnár Aladár t. képviselő ur azon nézetére, hogy az orthodox hitfelekezet ehhez ragaszkodik; utalok egyszerűen kérvényükre, melyben azt mondják, hogy vagy tőkében kiszolgáltatandó, vagy a kormány kezelése alatt meghagyandó. Ezen alternativ módozat kijelölése kizárja azt, mintha ők az összegnek autonom kezelés végetti kiszolgáltatását követelnék. Ha concaedálják azt, hogy az állami kezelés továbbra is fennmaradjon, nem ragaszkodnak ahhoz, hogy a tőke kiszolgáltassék, Igy állván az ügy, azt hiszem, hogy a cardinális kérdés megoldására már ma áttérhetünk és őszintén megvallom, hogy én csatlakozom ahhoz, hogy ma már elérkezett az idő annak kimondására, hogy az állami kezelés fenntartandó. Más felfogásom van a jövedelemre nézve. Én részemről csatlakozom Mocsáry tisztelt barátomnak azon nézetéhez, mely szerint ő a minister urnak a rabbi-seminarium felállításához gratulál.

Én is gratulálok neki ehhez. Én a rabbiseminariumot culturalis és hazafias intézménynek tartom, mely lényegesen van hivatva és ezentul még inkább lesz hivatva arra, hogy a magyar nemzetiség terjedését azon körökben, melyekre befolyást gyakorolni hivatva van, előmozdítsa. Ha nem fogadhatom el azt, hogy közös intézet, ez felrovandó azon felfogásnak, mely engem annak megitélésében vezet, hogy mire szolgáljanak ezen alap jövedelmei. Én t. ház, midőn a rabbi-seminarium felállítását egyáltalában nem perhorrescálom, megvallom, hogy Molnár Aladár t. barátom tegnapi beszédét, melyet kénytelen vagyok oly jelesnek tartani, hogy az nagy benyomást tett a t. házra és melynek hatása alól még ma sem tudja magát a ház kivonni és mely az ellennézetüek állását is megnehezíti, — mondom, kénytelen vagyok beismerni, hogy t. barátom beszédét igen nemes és emelkedett hazafias hangulat lengi át. A kérdés eldöntésénél én azt tartom, hogy érzelmeink lesznek főleg irányadók és ez az, a mi a beszédet arra minősíti, hogy a kérdés eldöntésénél irányadó legyen. Azonban a dicséretes, hazafias hangulat mellett, egytől nem akarok ma eltekinteni. Én azt hiszem, hogy az ellenkezően gondolkozóknak szintén fel kell tárniok nézeteiket. Egyet megengedek t. barátomnak, azt, hogy bármint gondolkodjunk is az alap jogi természete felett, annak jövedelmei a magyar zsidóság cultur czéljaira legyenek szentelve. Ez alapon találkozunk és ebből indulunk ki mindannyian. Ha ez igy van, akkor azt tartom, hogy egyaránt van joga a jövedelemhez mindkét felekezetnek, — mert bocsánatot kérek, de már ahhoz nem csatlakozhatom, hogy az orthodo-

Digitized by Google

xok nem képeznek külön felekezetet — vagy netalán más meglevő felekezetek javára. A congressusi szabályzatok bizonyos activ lépéseket határoznak, igy tehát első sorban a már említett seminariumot és tanító-képezdét; de ő Felségének azon elhatározása — és itt, miután törvényileg szabályozva nincs, tartózkodom annak jelzésétől, hogy itt törvényileg megállapított felekezetekkel állunk szemben — hogy ha tehát az alapítónak intentióit veszem irányadóknak, kell, hogy annak további elhatározásait respectáljam. Midőn ő Felsége 1871. évi november 2-án kelt legfelsőbb elhatározásában felmenti az orthodox zsidóságot azon consequentiáktól, melyeket a congressusi statutumok reá rónak, azt hiszem, hogy oly intézet költségeinek, melyet ők lelkiismereti szabadságuknál fogva önmagukra nézve közösnek nem vallanak, participálására épp e rendeletből kifolyólag nem kötelezhető. Ha ez igy van, akkor én ily intézetet tudok üdvözölni, mint azon felekezet czéljaira szolgálót, de azon körülmény, hogy annak közössé válta egy jó remény fejében escomptiroztassék, hogy t. i. majd oly rabbik fognak kikerülni, kik orthodox községekbe fognak alkalmaztatni, közösnek nem vallhatom. De t. ház, ha valóban akarunk valamit tenni az ügy véglegessége érdekében, én erre egy módot látok csak, t. i. azt, hogy a ház a jövedelmi megosztás módozatára nézve határozatot hozzon. Ha mi a kérvényi bizottság véleményét elfogadjuk, — annak értéke röviden abban áll, hogy az alap természetére nézve ne határozzunk, a jövedelemmel pedig a minister jövőre azt tegye, a mit jónak lát, — akkor ismét mondhatom azt, a mit Mocsáry Géza képviselő ur állított, hogy minden évben fognak budgetek készülni a jövedelmi maradék megosztása módozatára nézve. 1880-ra a budget meg van; 1881-re a minister a jövedelmi felesleg megosztási módjára nézve el fogja készíteni a budgetet. Hol az egyik rész fogja ezt sérelemnek találni, hol a másik; remonstrálni fognak és igy a táviratok kérvények és más beadványoktól szabadulni nem fogunk.

Találkoztam azon ellenvetéssel, hogy a jövedelem megosztásnak állandó kulcsát találni nem lehet, szemben azon fluctuatiókkal, a melylyel ezen felekezetek a tekintetben vannak, hogy ma egy község orthodox, holnap neolog s viszont.

T. ház! Nem tehetek róla, de azt hiszem, ha megállapíthatunk egy kulcsot, egy költségvetést egy évre, azt meglehet állapítani, a nélkül, hogy a hullámzás következtében igazságtalanságok beálljanak hosszabb időre is. Én tehát — s itt térek el más felszólaló képviselő uraktól, midőn az állami kezelés szükségét elfogadom s azt határozottan kimondandónak vélem, azt tartom, hogy az ügy véglegesítése és az előadó úr által annyira kivánt megnyugtatására a kedélyeknek csak az hathatna, hogyha a ház nem hatalmazza fel a ministert arra, hogy belátása szerint, tehát helyesebben kénye kedve szerint, intézkedjék.

Én t. ház, nem teszek ugy, mint az előttem szólók, bár megvallom, hogy határozati javaslattal magam is szándékoztam a ház elé lépni, de miután látom, hogy mindenki határozati javaslatot adott be, tartok tőle, hogy megeshetik az, a mi e házban már megtörtént, hogy egyik sem nyer többséget. (*Egy hang a szélső balról: Igy is meg lehet!*) Annál rosszabb!

Én ki a véglegesítést — legyen az bármely irányban, — kivánatosnak látom, csak azt kivántam hangsúlyozni, hogy a ház befolyását kivántam a jövedelmek megosztási módozatára nézve fenntartani s legyszerüen annak kijelentésére szorítkozom, hogy ily körülmények köztt a kérvényi bizottság véleményét nem fogadom el. (*Helyeslés balfelől.*)

Boér Antal: T. ház! Nem szándékozom e tárgynál hosszasan mulatni, ki van az már eléggé merítve, az itélő tehetségtől függ, hogyan fogja fel azt. Nem feszegetem t. ház azt sem, vajjon külön felekezet-e a neolog és az orthodox, mert ezt nem tartom ide valónak, a dogmaticum quid felett a t. ház nem határozhat. Itt az a kérdés, alapítvány-e ez alap, vagy nem. Arra, a mire a tegnapi szónokok közől többen reá tértek, hogy honnan keletkezett ez alapítvány, sarczból-e vagy máshonnan, arra megint nem tévedek, mert csak az alapítványtevőnek a czélját tekintem. Mire tette ez alapítványt? Tette a zsidóságnak általános művelődési czéljaira. A zsidóság maga sincs tisztában azzal, hogy külön felekezetek vannak-e keblében, mert a felekezeti szó alatt magyarul legalább lelki dolgot kell érteni. Leghelyesebben csak pártoknak lehet az e téren mutatkozó különbségeket nevezni.

Vannak nálam irományok, a melyekben felkérnek engem többen, minthogy választó-kerületemben is felesen vannak israeliták, hogy szólaljak fel ügyökben ez alap felosztathatlansága mellett. És vannak a kérelmezők köztt rabbik is, akik ugyanezt kérik. Én t. ház azt látom, hogy a mint előbb is mondtam, ez alapítvány a zsidóság művelődésének előmozdítása czéljából tétetett. Már most azt kérdem, teljesítette-e ezt az illető testület, a melyre ez összeg kezelése bizva volt.

Én megvallom, azt látom, hogy teljesítette, még pedig minden mértékben, mert akkor, mikor a rabbi-seminárium felállittatott ez által a vallási eszméknek is eleget tett, a tanitóképezde felállításával szintén eleget tett kötelezettségének, ámbár a zsidóság egy része teljességgel nem akar részesülni ezen intézetek jótékonysá-

Digitized by Google

gában. Ugy de erőszakot a képviselőház sem gyakorolhat senkire, valamint a kormánynak sem kell, hogy azt kényszerítse, meg tette kötelességét ez intézetek felállításával és a többit a zsidóságra bizta. (*Helyeslés.*)

Ha arra térünk, a mit egy előttem közvetve szólt képviselőtársam felhozott, hogy adassék ki a kérdés az igazságügyi bizottságnak oly czélból, hogy ez, annak a jogalapját megvizsgálja, ezt én nem pártolhatom. Nem akarom ezuttal az okokat fejtegetni, csak azt mondom, hogy most nincs ennek ideje. Nem akarok e tárgynál hosszabban időzni, egyszerüen csak azon meggyőződésemet mondom ki, hogy az alapítvány a czélnak megfelelőleg kezeltetett; és elfogadom a kérvényi bizottság nézetét azon hozzátétellel, hogy meggyőződésem szerint ezen alapot kezelő kormány be fogja látni, hogy az igazság azt kivánja, hogy a felállított intézet költségei után fennmaradt összeget nem ezen alap nevelésére kell, hanem törvényszerüleg felszerelt zsidó iskolák segélyezésére kell fordítani, egyuttal pedig hatni kell azon zúgiskolák megszüntetésére, a melyek a judaismust most is el akarják különíteni a christianismustól, ezen hozzáadással mondom, elfogadom a kérvényi bizottság véleményét, az Apáthy képviselőtársam által javaslatba hozott módosítással. (*Helyeslés.*)

Lesskó István: T. ház! A kérvényi bizottság véleménye felfogásom szerint nem felel meg az orthodox izraelita hitfelekezet által beadott kérvény petitumának. A kérvényi bizottság véleménye se nem hús, se nem hal, éppen a mostani rendszernek a kifolyása, t. i. minden kérdést tanulmányozni in infinitum, semmitsem határozni s minden egyes függő kérdést ad calendas graecas elodázni.

Az orthodox izraelita hitfelekezet kérvényének tartalma a következő: miután éveken át az orthodox hitfelekezet a kérdéses cultus alapból vagy semmi, vagy pedig csak igen csekély quotában alamizsnaképen részesült, addig még az alap jogi kérdése biróilag el fog döntetni, hasson oda a képviselőház, miszerint az orthodox hitfelekezet iskolái és cultusának szükségletei, lélekszám arány szerint, az alapból fedeztessenek.

Én, t. ház, az izraelita hitfelekezet cultusalap kérdésében, abból az elvből indulok ki „suum cuique", már azután kik a hitfelekezetnek neologjai, vagy orthodoxai? azt megitélni nem mihozzánk, hanem a hitfelekezethez tartozik, ez az ő belügyük.

És miután arról, t. i. milyen számmal vannak az orthodoxok és mily számmal a neologok? legjobb tudomása van a cultusministernek, mert hiszem, hogy az iránt statisticai adatokkal bir, nem helyeselhető, hogy oly mostoha bánásmódban részesültek eddig az orthodoxok abból az alapból, mely szinte az övék.

Tudjuk, hogy ezen alap Haynau-féle sarczból származik, tehát az ő verejtékük, az ő tulajdonuk, tudjuk, hogy ő Felsége, legfőbb urunk a majdnem 2 millió frtnyi tőkét az összes magyar zsidóságnak adományozni kegyeskedett, mi oka annak; hogy majdnem évi 100 ezer forintnyi kamatból, daczára annak az igéretnek, melyet 1874. évi vallás- és közoktatási minister ur volt szives tenni, hogy évenként 25 ezer forinttal fogja az orthodoxokat segélyezni, az orthodoxok eleinte semmit, később csak 10—14—19 ezer forintnyi segélyben részesültek? Megjegyzendőnek vélem azt is, hogy az orthodox zsidóság az ugynevezett rabbi-seminariumot dogmatikai differentiák miatt, közösnek el nem ismeri s mint önálló hitfelekezet, rabbik oktatásáról önállólag gondoskodni kiván. És különösen erre a pontra eltérő nézetben vagyok Molnár Aladár t. barátommal. T. barátom határozottan azt állítja, hogy a két zsidófelekezet közt nincs semmi dogmatikai differentia. T. barátom mint keresztény, nincs hivatva arra véleményt mondani van-e, vagy nincs differentia, én részemről semmiféle felekezeti kérdésbe nem avatkozom, de ha az orthodoxok kérvénye azt mondja, hogy van differentia s azonkivül vagy 200 rabbi dogmaticai differentiát talál, akkor az ő véleménye nem jő tekintetbe, okvetlenül kell lenni dogmaticai differentiának.

Véleményem tehát oda terjed, hogy az alap jövedelmei igazságos arányban osztassanak föl a két, illetőleg három felekezet közt; ide értendő a status quo felekezetet, ha az az egyik, vagy a másik felekezethez nem csatlakozik, hogy az orthodox zsidóság (oskenarim és szfardim) megrövidítést ne szenvedjen s minthogy az orthodox zsidóság a tanító-képezdét és rabbi-seminariumot igénybe nem veheti, a költségek az orthodoxok quotájából ne fedeztessenek.

Ezen izraelita hitfelekezet kérdéséről már 1870. évben márczius hó 18-án boldog emlékü nagy hazánkfia Deák Ferencz is ily értelemben nyilatkozott kijelentvén: „Én nemcsak helytelennek és károsnak, de jogtalannak is tartanám, ha két oly felekezetet, mely dogmákra nézve is különbözik egymástól, egy egyház, egy testület alá akarnánk szorítani. Természetes következménye a vallásszabadságnak az, hogy a kik csakugyan dogmákban különböznek egymástól, külön felekezetet alkossanak. Fordulhatnak elő kérdések alapítványokról és a felekezetek egyéb dolgairól, ezeket magok közt egyezség utján elintézhetik, sőt hogy ha meg nem tudnának egyezni, követhetik azon módot, melyet az ó hitüek két nemzetségi felekezetei követtek. Hogy

Digitized by Google

bíróilag döntessék el ezen kérdés, nekünk ez ellen legkisebb ellenvetésünk nem lesz, hanem azon kérelmök, hogy ne kényszerittessenek tökéletesen méltányos."

Már most, t. ház, ha a compromissum nem sikerül és a bíróság épp az orthodoxok előnyére eldönti a kérdést, ki vállal felelősséget, a cultusminister ur-e, vagy a kérvényi bizottság, ha új kérdés támadt a mult lefolyt évek kamatjairól és az ezekre menő követeléssel lép fel az orthodox hitfelekezet?

Abban sem helyeslem a kérvényi bizottság véleményét, hogy a nép oktatásra fordítható segélyek kiutalványozásánál, az illető iskolának törvényszerű állapota legyen irányadó. Ellenkezőleg én azt óhajtom, hogy a zug- és a törvényes kellékekkel nem biró iskolák ne segélyeztessenek ugyan, de miután az alap az összes izraelitáké, a cultusminister ur ezen alap kamatjaiból új, a törvénynek megfelelő iskolákat a kormány szigorú felügyelete alatt tartozik föllállítani. Mert csak azon az uton rendelkezhetünk jó, törvényszabta néptanodákkal.

Még pár szóm van az igen t. előadó urhoz. Az előadó ur azt mondta, kivánatos, hogy a keresztények és zsidók közti házasság kötésére, valamint a Mózes hit felvehetésére vonatkozólag mielőbb törvényjavaslatot készítene a t. kormány. (*Halljuk! Halljuk!*) A második kivánságára nincs semmi ellenvetésem, a kinek a meggyőződése, hogy Mózes hitben boldogul, meggyőződése után induljon, de az első kivánságát, minden felekezeti szempontot félretéve, azt bátor vagyok megjegyezni, hogy a polgári házasság behozatalát kétszeresen is meg kell fontolni. Magyarország népeire az a kérdés még igen korai. (*Derültség balfelől.*) Magyarország népei a családi élet boldogságát nem a község házában, hol csak pénzt kérnek, de az egyházak és felekezetek szentélyében, hol áldást osztogatnak keresik. (*Felkiáltások balfelől: Itt is pénzt kérnek. Még csak el sem temetik az embert e nélkül!*)

Ne dobjunk égő üszköt saját magtárunkba, hol a legdicsőbb, legszentebb bő takarmánya nyugszik, ha meggyúl, elég — a nép vallásos érzületét elhamvasztja s nőni fog helyébe durva mérges burján.

Végül bátorkodom az igen tisztelt kérvényi bizottság előadájához azt a kérdést intézni: mily összefüggésben áll az izraelita culturalap kérdése, az ugynevezett közös alapokkal? mikor? és mi oknál fogva fognak csak együttesen e házban tárgyaltatni s valjon a közalapok alatt érteni kell-e a m. kath. egyház alapjait és alapítványait? mert ha igen, akkor a „közalapok" elnevezése incorrect, miután tudomásommal létezik egy királyi intimatum de dato 4-ik julius 1793, mely eképpen szól: „Cum porro obligatoriales cum verbis „Fundi public" (tehát közalapok) stylisatae huc adusque fuerint, Expressio vero haec, nec cum sensu Legum (tehát hozott törvények ellenére) nec cum destinato Fundorum fine conveniat, quia potius adversae Interpraetationi dun I et ut occasionem praebere possit; Hiu Jussu suae Majestatis sacratissimae quaestionati Fundi in futurum Fundi studiorum et Religionis, aut pro diversitate fundationum capitalia Fundationalia, compellande erunt.

Részemről az orthodox izzaelita hitfelekezet kérvényét pártolom.

Degré Alajos: T. ház! A szőnyegen levő ügyet senkisem tekinti s nem is tekintheti pártkérdésnek. Itél mindenki saját tapasztalása és meggyőződése szerint. Én, hogy felszólalok szavazatomnak indokolására, azt azért teszem, mert e helyről külön szavazatot szándékozom adni és mert Hegedüs László t. barátom határozati javaslatát nem pártolhatom. (*Helyeslés jobbfelől.*) Hegedüs László t. barátom azt mondja, hogy az alap jövedelmének különböző izraelita hitfelekezetek köztt az önkormányzati kezelés végett való megosztása czéljából egyesség létrehozatalát, ennek nem sikerülte esetén pedig bíróilag megállapítását kivánja. Hisz az egyesség t. ház, meg volt már kisérelve akkor, mikor a congressus összejött. A bíróság előtt is volt ez az ügy és a bíróság nem találta magát illetékesnek. Hát megint előlről kezdjük az egész ügyet és visszamenjünk oda, hogy még bonyolultabban és még zavarosabban kerüljön ide vissza és a ház örökös tengeri kigyójává legyen ez? Én t. ház, azt mondom itt van ez az ügy, nehéz a feladat, nézzünk annak szemébe s merje megmondani mindenki a maga nézetét s döntsük el ezt az ügyet. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Azt kérdi Hegedüs László t. barátom, hogy mivel indokolja a minister ur a rabbi-seminarium felállítását? Erre elég felelet az, hogy a rabbi-seminarium tényleg fennáll. És én azt mondom, hogy ez nemcsak nekem, de minden magyar embernek örömére szolgálhat, hogy ezen rabbi-seminarium itt lett felállítva, mert ha az még két évig fel nem állittatik, meglehet, hogy visszatértek volna eredeti gondolatukra és Bécsben állitották volna azt fel, ugy hogy magyar pénzen kaptunk volna német rabbikat, a kik itthon a német szellemet terjesztették volna. Én tehát, ha nem helyeslem is az eljárást, a melylyel a ministerium a rabbi-seminariumot felállította, de végre is azt mondom, hogy a czél szentesíti az eszközöket (*Mozgás a szélső baloldalon*) és mert ily nemzeti értelemben és hazafiasan van a kérdés megfejtve, utólagosan szivesen adom jóváhagyásomat. Mert én ezen seminariumot egy oly magnak tekintem, melyből a jövőre nézve igen sok nagyszerű és hazafias

Digitized by Google

dolgot lehet várni, onnan várjuk azon magyar szellemű és magyar érzelmű rabbikat, kik a magyar szellemet és a magyar érzelmet fogják terjeszteni az országban. Ilyen előzményekért én egy kis hibát hajlandó vagyok elnézni.

Azt mondja továbbá igen t. barátom: a seminarium felállítása a legnagyobb sérelem az orthodoxokra. Ugyan miért? Azért hogy a Gallicziából bevándorolt és Boroszlóból ide jött német és lengyel rabbiknak magyarellenes üzelmeit némileg meggátolja, hogy azoknak egészen szabad tért nem enged? Én, t. ház, azt tartom, hogy nekünk nem szabad ezt az ügyet tisztán cosmopoliticus szempontból felfogni, nekünk azt végre magyar szempontból is kell tekinteni. Én óhajtom, hogy ha másnak sérelme nélkül történhetik, mindenkor a magyar érzelem és magyar nyelv terjesztessék. Már pedig ez az orthodoxok minden sérelme nélkül történhetik.

És abban nem látok semmi sérelmet az orthodoxokra nézve, hogy az ő rabbijaik itt magyarul tanulnak, de a magyarságra nézve igenis sérelmet látok, ha Lengyelországból és Boroszlóból jönnek fel ide a rabbik.

És, t. ház, a tanító-képezde nem-e oly dolog, a melyet minden magyarnak örömmel kell üdvözölnie, mert ha végig tekintünk az országban azon a sok zugiskolán, melyeket egy még olvasni sem tudó sakter vezet, a ki azon a romlott német nyelven tanít, melyet sem a német, sem a magyar nem ért, csak ők maguk, mely még nem is zsidó nyelv, ha ezt végre kiirtjuk és a magyar nyelvet helyettesítjük, ennek, azt hiszem, minden magyar csak örülhet.

Én tehát részemről a seminarium felállítását őszinte örömmel üdvözlöm.

Molnár Aladár t. képviselőtársam egy igen szakavatott, alapos beszédben bemutatta az orthodoxok német törekvéseit és a magyar cultura elleni mozgalmait. Ehhez semmi hozzászólásom. Magam is tapasztaltam. De van a képnek másik oldala és engedje meg nekem t. barátom, hogy én azt a másik oldalát mutassam be és ezek a neolog zsidók. Nézzünk szét az országban, nem mondom a fővárosban, de a vidéki városokban is, ők valósággal vezetik a magyar culturát, túltesznek a magyar ifjakon a magyar művelődésben, a magyar nyelv terjesztésében. Vannak köreik, a hol magyar felolvasást tartanak. Egy körben magam is tartottam ily felolvasást. Utalok Váczra.

Nem mondhatja senki, hogy érdekből, vagy elismerésből említem fel az ottani állapotokat, mert a választásnál egyenként mind ellenem szavaztak. De mégis elismerem bennük a magyar törekvést s elmondhatom, hogy a legnagyobb buzgalommal, a legnagyobb hévvel terjesztik a magyar nyelvet. Hát ne adjak-e ezeknek előnyt azok fölött, a kik a magyar nyelvet, nem mondom üldözik, de elhanyagolják?

Én politikai kérdésekben sokszor ellentétben vagyok Molnár Aladár t. képviselőtársammal, de valahányszor culturalis kérdésekről van szó, mindig meghajlok az ő mély tapasztalása és tág ismeretei előtt. Én nagyon szivesen követtem őt ezen kérdésekben és követem ezen alkalommal is, midőn a kérvényi bizottság véleményét az ő javaslatával kiegészítve elfogadom. (*Helyeslések jobb- és balfelől.*)

Elnök: T. ház! Elérkezett azon idő, a mikor nem ugyan a házszabályok szerint, de a háznak tegnap hozott határozata értelmében a folyamatban lévő tárgyalás félbeszakítható, hogy az interpellatiókra adandó feleletek hallgattassanak meg. (*Helyeslés.*) Először a közmunka- és közlekedési minister ur fog válaszolni Madarász József képviselő urnak a gépgyár ügyében hozzá intézett interpellatiójára. (*Halljuk!*)

Péchy Tamás közmunka- és közlekedési minister: T. ház! Madarász József képviselő ur következő interpellatiót intézett hozzám:

„1. Van-e tudomása minister urnak a felől, hogy a magyar állam gépgyárában, a technikai osztály nyelve még mindig a német?

2. Van-e tudomása azon lehangoló tények felől, melyeknek orvoslását kérni, minister urhozi felterjesztésében, kötelmévé ismerte a magyar mérnök- és épitészegylet, melyek közül a legfőbbek ezek: hogy

a) az állami gépgyárból majdnem 10 éves fennállása óta, gyakorlatilag képzett magyar gépész-mérnök, sőt még művezető sem került ki;

b) mig a magyar szakértő csakis egy-két ideiglenesen alkalmazott fiatal ember által képviseltetik, a mult évben ismét több idegen ajku mérnök fogadtatott fel a gyár szolgálatába; olyanok — a kik akkor sem tudtak magyarul, most sem tudnak;

c) a gépgyár igazgatója, a főmérnök, a legtöbb műszaki hivatalnokok, sőt a műhelymesterek is idegen ajkuak: a magyar munkásokkal nem érintkezhetnek.

d) Van-e tudomása azon általánosan elterjedt aggodalom felől, hogy ennek főoka az, hogy a magyar állami gépgyár nem magyar, de idegen szakférfiak által vezettetik; s ennek folytán a magyar állam gépgyárában az uralkodó szellem a német. Ez főoka annak is, hogy a magyar szakerő nemcsak nem támogattatik, de czélzatosan mellőztetik; sőt e miatt a gyéren alkalmazottak is az intézettől megválni kénytelenek.

Jelesen rövid időn igy vált meg két magyar tisztviselő, kiknek egyike kitünően képzett fiatal

Digitized by Google

embernek, másika jeles szakértőnek állittatik s a kik távozásukat a gyárban uralgó német szellemmel indokolták volna.

Hajlandó-e minister ur ezek iránt szigorú vizsgálat folytán tudomást szerezni és a házat iráutok lehető minél előbb felvilágositani?

Hajlandó-e, ha és a mennyiben az aggodalmak valókká bizonyulnának, gyorsan és sikeresen intézkedni, hogy a magyar állam gépgyárának vezetése, idegenek helyett magyar szakférfiak vezetésére bizassék?

Hogy a német szellem kiküszöböltetvén, magyar szellem vezérelje az intézetet.

Ez által lehetővé tétessék, miként megfeleljen a gépgyár azon rendeltetésének is, hogy magyar gépész-mérnököket, gépészeket, művezetőket és gépmunkásokat képezzen; s igy a hazai gépészet és gyár ügyének szolgálván, a magyar állam érdekei előmozdittassanak.“

T. ház! Méltóztatnak tudni, hogy a magyar állami gépgyár vezetésével 1871-ben, tehát ez előtt 9 évvel bizatott meg Zimmermann gépészmérnök, a ki azon időponttól a mai napig, mint igazgató vezeti a gyárat. Ő nem magyar származású ember, de méltóztassék elhinni, hogy ha én osztanám azon nézetet, melynek itt Madarász képviselő ur kifejezést adott, hogy ha azt hinném, hogy oly kezekben van az állami gépgyár, a melyek a magyar nemzeti szellemnek ottani érvényesülését akadályozzák, daczára a kitünő tehetségének és hasznos szolgálatainak, már régen igyekeztem volna más kezekbe tenni a gyár vezetését. Azonban határozottan mondhatom egyéni meggyőződésem után, hogy az ellenkezőt kell hinnem, mert igaz ugyan, hogy az igazgató, a ki nem fiatal korában jött Magyarországba, a magyar nyelvet csak törve képes beszélni, de érti, de én tapasztaltam nála az őszinte és valóságos akaratot magyar polgárrá lenni, a mennyiben a maga és családja számára a magyar polgári jogokat megszerezte és tapasztaltam családja körében is a magyar szellemet, valamint tapasztaltam működésében is, hogy nála különbséget nem tesz, hogy ki milyen nemzetiségü, hanem arra fekteti a súlyt, hogy ki milyen munka-erő. Ily körülmények között én lehetetlenségnek tartom, hogy egy ilyen nevezetes és fontos állásra, melyre magyar embert a legbajosabb volna találni, helyette mást állitsak és a gyár vezetését másra bizzam. Méltóztassék fölvenni, hogy 1875-ben, mikor átvettem a ministerium vezetését, ezen gépgyárat a képviselőház bezáratni kivánta azért, mert igen nagy áldozatokba került a fenntartás. Akkoriban én azon óhajomnak adtam kifejezést, hogy méltóztassék ezen bezáratást elhalasztani legalább egy évre, hogy meggyőződjem arról, hogy vajjon képes-e az állam ezen gépgyárat kezelni, vagy nem? És ezen idő alatt azon meggyőződésre jutottam, hogy képes az állam ezen gyárat és pedig haszonnal kezelni, de meggyőződtem arról is, hogy a gyár nemcsak anyagi jövedelmet mutat fel, de erkölcsi hatást is fog gyakorolni Magyarország gépészetére, mert e gyárban képeztetnek oly egyének, kik a magyar gépészetnek a külfölddel való versenyére igen kitünő szolgálatokat tehetnek. Azért én részemről bár fokozatosan és sikerrel igyekszem is magyarositani a gépgyárat, de annak ez irányban való egyszerre való átalakitását nem tartom kivánatosnak, mert figyelemmel kell lennem arra, hogy a gépgyár jövedelmezősége meg ne szünjék, mert ezen esetben megint előtérbe lépne azon áramlat, a mely szerint az állam semmiféle üzletet vezetni nem képes, mert nehézkességénél fogva a kezelést nagyon megdrágítja és a most virágzó gépgyár ismét a bezáratás veszélye előtt állana.

Az állami gépgyár nem olyan német szellemü, mint Madarász t. képviselő ur mondja. Én ezen interpellatió folytán és korábban már a sajtóban és a mérnök- és épitész-egyesületben felmerült felszólalások után, szigoruan megvizsgáltam a gépgyárat és azt tapasztaltam, hogy 1871-ben, midőn Zimmermann idejött, tisztán német volt s ma pedig egyedül a műhelyszolgálat, vagyis a stricto sensu véve technicai szolgálat az, a mely még nem egészen magyar; a többi ügyek azonban magyarul kezeltetnek. Hiszen ha nem igy állana a dolog és ezen ügyek nem magyarul kezeltetnének, akkor a magyarosodás sem haladhatott volna oly fokozatosan, mint tényleg történt. A gépgyárban ma ötvennégy hivatalnok van alkalmazva. Ezen ötvennégy hivatalnok közül 34 magyar, 20 idegen s ezen 20 idegen közül csak hét van véglegesen alkalmazva, 13 pedig ideiglenesen. És ezen husz idegen közül is nyolcz a magyar nyelvet is érti. Már ha igy áll a dolog, pedig e tényállás szigoru vizsgálat után derittetett ki, azt, hogy itt német szellem és germanisatió uralkodik, nézetem szerint nem lehet mondani. De a munkások között is 281 magyar van; 215 Ausztriából való és 14 idegen. Tehát összesen 229 az idegen és 281 a magyar. A többség tehát itt is magyar. Igaz, hogy a magyar munkásoknál egy sajátságos körülmény észlelhető, (*Halljuk!*) az, hogy a magyar munkások többnyire a kovács- és vasmunkához kivánkoznak, mert erre képeztettek, mielőtt a gyárba jutottak és ott is ezen szakban működnek, ugy, hogy a gépgyár ezen osztályában majdnem kizárólag magyarok vannak alkalmazva, mig a réz és másféle munkáknál, pl. a rajzoknál idegenek vannak alkalmazva.

Azt mondja a képviselő ur, hogy különösen a felsőbb technicai vezetésben nincsenek magyarok

Digitized by Google

alkalmazva. Az igaz, hogy a technikai ügyeket egy Waldmann nevű főmérnök vezeti és gépészmérnök is. Ő 1871-ben jött Magyarországra 35 frt havifi zetéssel és tehetségei folytán folyton és fokozatosan előre menvén, végre átvette a technicai ügyek vezetését. Ezen egyén azonban tud magyarul is és — nem valami kitünően — de mégis beszél magyarul.

Én mindezek folytán azon nézetben vagyok, hogy a gépgyárt szükséges teljesen, de fokozatosan a vezetésben is magyarrá tenni; az egész kezelés teljes felforgatása és a sikeres működés koczkáztatása nélkül azonban lehetetlen ugy eljárni, mint azt némelyek kivánnák, hogy t. i. egyszerre bocsáttassanak el a németek és helyettesittessenek magyarokkal. Nem lehet ezt tenni azért is, mert a gépészmérnökségre még nagyon kevés képzett magyar ember van. Ma már képezik magukat ezen szakra is a fiatal emberek, de még ma sem oly számban, mint kivánatos volna. Ezelőtt nehány évvel éppen nem, vagy rendkivül kevesen képezték magukat, a minek természetes oka van; mert midőn a sok vasut épült, akkor a mérnökök alig hogy bevégezték tanulmányaikat, azonnal nagy állomásokat kaphattak. A ki pedig gépész-mérnök akar lenni, annak a rendes tanfolyamon kivül még két évet kell az egyetemen töltenie. Ez előtt tehát a mérnökök, a helyett, hogy még ezen két évet is kitöltötték volna, kimentek valami jó állomásra, mely bőven kinálkozott és igy a gépész-mérnökség tanulmányozására kevés maradt itt. Most azokat kellene alkalmazni, kik akkor tanultak, mert a ki most jött az egyetemről, azt nem lehet ilyen nagyobb gyár élére, vagy a technicai osztály vezetésére állítani. Én tehát azt hiszem, hogy a gépgyárt nem lehet azon váddal illetni, hogy ott a magyarok akadályokra találnak előremenetelükben. Sem én, sem az igazgatótanács, mely a gyár felett áll, senki, a kit e tekintetben megkérdeztem és kinek magyar érzelmei iránt semmi kételyem nem lehet, nem osztja ezen nézetet.

Az ez iránti aggodalmak azóta keletkeztek, hogy a diós-győri gyár átvétele szóba került. Én kijelentettem, hogy hajlandó vagyok arra, hogy a diós-győri gyár a pénzügyministeriumból a közlekedési ministeriumba tétessék át, de kijelentettem azt is, hogy akkor a gépgyár igazgatója által óhajtom azt berendeztetni és óhajtom, hogy ő legyen a gyár vezetője, mert évek óta ismerem az ő jártasságát és avatottságát. Ettől fogva indult meg a mozgalom ez irányban, minthogy ezen igazgató idegen ember, a mit nem lehet tagadni. De méltóztassék arra gondolni, hogy tehát ki volna egy ily nagy vállalat élére állítható? Tisztán technikai embert nem lehet alkalmazni, mert ide egyszersmind kereskedelmi ember is kell. Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a gépgyár, mióta azt Zimmermann átvette, 60 drb. különféle gőzgépet, 32 drb. gőzmozdonyt, teljes berendezéseket fürészdék, malmok, szesz-, olaj- és dohánygyárak részére, 50 drb. különféle munkagépet, 40 drb. gőzmozdonyt, 6 drb. mozdonyhoz való cséplőgépet, 320 drb. különféle vashidszerkezetet 50,000 métermázsa súlylyal állított elő $9^1/_2$ millió frt értékben. Ily gyárhoz egy gépészvezető nem elég; ehhez egyszersmind kereskedelmi ismeretekkel is biró ember kell, kinek mind a kereskedelmi összeköttetésekben és vezetésben, mind a gépészeti ügyekben képzettséggel kell birnia.

Ily ember fájdalom, hazánkfiai között alig van. Ha van is, nagyobb fizetéssel már alkalmazva van, a mint hogy ismerek magam is egyet, a ki Angliában van, de három akkora fizetése van, mint az itteni igazgatónak. Magam beszéltem vele és felszólítottam, hogy jöjjön ide, de midőn megmondtam, mennyi fizetése lenne, azt felelte, hogy neki három annyi fizetése van és igy nem jön.

Egyébiránt intézkedtem, hogy egy magyar fővezető alkalmaztassék a gépgyárban és hogy a magyarnyelv fejlesztése lehetőleg továbbra is előhaladjon. De egyszerre, rögtönözve, tisztán magyarrá tenni a gépgyárt nem lehet, ha csak nem akarjuk oly helyzetbe juttatni, hogy kénytelenek legyünk bezáratni, mert az csak a jövedelmezőség rovására történhetik.

Mióta, tisztelt ház! a ministeriumot vezetem, minden irányban, melyben befolyásom van, megtettem kötelességemet arra nézve, hogy a magyarság terjedjen, haladjon, a nélkül, — hogy az illető vállalatok megakadjanak, mert ezt sem szabad koczkáztatni. Megtettem ez irányban mindent ezen gyárnál is és azt hiszem, hogy azon vád, hogy a gépgyárban nincs magyar szellem, alaptalan. Én ismerem az igazgatót, a ki teljesen magyar gondolkozású és érzelmű ember, a ki magát és családját magyarnak tekinti, a kit a gyárban működő munkásegyének apjukként tekintenek és mondhatom, hogy ott semmiféle socialisticus irányzatok nem mutatkoznak, éppen azért, mert a berendezés és a vezetés olyan, a milyennek valóban lennie kell.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék válaszomat ezen interpellatióra tudomásul venni azzal, hogy igenis a fokozatos tovább fejlesztést kivánatosnak tartom és különösen az iránt, hogy a fővezetők magyarok legyenek, intézkedtem is és hogy a gyárnak ezentúli magyarosítását igen is óhajtom. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Madarász József: A t. minister ur válaszát tudomásul nem vehetem. Mindazt, a mit a t. minister ur elmondott, éppen a kormánypárti képviselőket kérem, méltóztassanak jól megfon-

Digitized by Google

tolni és a fénylő valamit tiszta aranynak nem venni a nélkül, hogy az ellenkezőjét is meghallgatnák, aztán itéljenek önök, ha kell, majd megbirálva és meg is vizsgálva a kellő ellentéteket, ha olyanok volnának, ha egyik állított valóság ellenében, a másik valóság állittatik.

Megjegyzem egyébiránt, hogy én ezen kérdés megtételét a sajtó utján történt azon figyelmeztetések folytán, melyek ott megjelentek, tartottam képviselői kötelességemül tenni azért, hogy a költségvetési vita előtt halljam meg a közlekedési minister ur válaszát s majd midőn az illető költségvetésre rá kerül a sor, akkor aztán alaposabban birálhassuk meg és itélhessünk az ő és az én általam előadandókra nézve is.

De már most előre is kötelességemnek tartom nyilvánítani, hogy a t. minister urnak azon kijelentésére nézve, hogy ő a magyar állami szempontbóli előhaladást fokozatosan elő kivánja mozdítani, bocsánatot kérek, méltóztassék megkülönböztetni, hogy én itt nem egyedül a magyar állami szempontokból tettem kérdésemet, hanem a magyar ipar érdekében is. Én tehát itt nemcsak a magyar állam, hanem a magyar ipar érdekében tettem a kérdést és azon fokozatos előmenetel, melyet a t. minister ur e részben tett, nemcsak, hogy nem haladás, hanem valósággal egy posványba sülyedés. Meghiszem, hogy a t. minister ur a legjobb indulattal és meggyőződéssel adja elő azokat, a miket előadott, mert maga nem mehet oda, másokat kell küldenie.

Péchy Tamás közlekedési minister (*közbeszól*): Magam is!

Madarász József: Ugy hiszem, hogy leginkább másokat küldött s azok nyomán adja elő észleleteit.

Szerettem volna, hogy Hieronymi államtitkár ur itt legyen, meglehet azonban, hogy hivatalos teendők folytán el van foglalva. Nagy köszönettel tartozom az államtitkár urnak, mert midőn ezen kérdésemet intéztem, fölszólított magánuton, menjek ki vele a gépgyárba és nézzem meg, győződjem meg, vajjon ott valóban német szellem az uralkodó-e, vagy pedig a magyar. Ezért köszönettel tartozom neki. Én az én kérdésemet tisztán a magyar ipar érdekében tettem.

Iványka Imre (*közbeszól*): Nagyon jó gépeket csinálnak ott!

Madarász József: Elhiszem, hogy jó gépeket csinálnak. Ezt nem tudom megitélni. De annyi felfogásom és ismeretem van, hogy ha oda megyek a helyszinére és megtekintem, tudok itélni az engem érdeklő dologban. Mi volt következménye annak, hogy oda mentem, a miért én köszönettel tartozom Hieronymi államtitkár urnak. Volt a következő: Az mondatott, hogy az igazgató és a főmérnök egyáltalán nem tudnak magyarul. Örömömre szolgált azt tapasztalni, hogy az igazgató törve beszél magyarul? kivánta ugyan a társalgást ő is, miután mondtam volt, hogy én is tudok valamit németül, német nyelven folytatni, de azt mondotta — s ezt a minister ur is hangsúlyozta, — hogy ért magyarul. Méltóztassék ezt jól megjegyezni, mert utóbb majd beszédemben erre fogom alapítani meggyőződésem azon tételét, hogy az ott uralgó német szellemnek s annak, hogy a magyar szellem nemcsak nem terjesztetett, de eddigelé elnyomatott, az igazgató egyik fő oka. Azt tehát örömmel constatáltam, hogy töri a magyar nyelvet.

Találkoztam azután Waldmann főmérnökkel is; erről azt mondották, hogy ha az igazgató ért is egy pár szót magyarul, ez egyáltalában nem tud. Meglepettem általa, mert ő jobban ért magyarul és beszél is, mint az igazgató, de azért ő se ért tökéletesen. Előhozom ezeket azért, hogy hallják meg önök azután, mit tapasztaltam ott magában a gyárban. (*Halljuk!*)

Először tapasztaltam azt, — ez az anyagi dolog — hogy körülbelől 3—400 munkás dolgozott; ezeknek körülbelől fele törte a magyar nyelvet, fele majdnem egész idegen volt; de megütköztem mindjárt mint laikus is, azon, hogy hogyan van az, hogy egy nagy gyártelep, mely 1000 munkásra van berendezve, csak 3—400 munkást foglalkoztat.

Azután átmenve minden készítményen, az igazgató és a főmérnök elvezetvén bennünket, végre eljutottunk egy helyre, (*Derültség jobbfelől*) — ne méltóztassanak nevetni! — a hely a hová az igazgató felhivott: ez az ellenőrzési hely volt, hogy nézzem meg, miszerint a könyvek magyarul vezettetnek. Oda hozták a napi munkások beiratását s az csakugyan magyar volt. Hanem éppen azért mondottam, hogy ne méltóztassanak nevetni, mert láttam ott az ellenőrzési szobában egy rakás papirt s bátorságot vettem magamnak oda menni, (*Derültség*) azt kérdezvén, hát ezek micsoda irományok? Kérem, igy szóltak — ott volt az igazgató és Hieronymi képviselő ur is — ezek más dolgok: ezek a műhely mesterek hetenként beadott számlajegyzetei s az összes ellenőrzési könyvek. Hát mi volt ez kérem? Ez mind német volt. Kérdém: miként van ez? hát ki az, a ki itt ellenőrző? Hát én uram, válaszolt az ellenőrző, nem tudom, bizonyos „Flesko" nevü ur; de mindenesetre magyar. Mióta van ön itt alkalmazva? kérdém, ő válaszolá: 1873 óta? Hát miért viszi ön ezeket az ellenőrzési lajstromokat mind németül? Mert az igazgató ur parancsolta. Azt mondám ezután az igazgató urnak: kérem igazgató úr — és itt méltóztassanak figyelni azon előbbi kifejezésre, hogy ő ért magyarul — kérem igazgató ur, ha ez a hivatalnok itt magyar — mert ő teljesen magyar, habár neve nem magyar hangzásu is — hát akkor mért nem

Digitized by Google

engedi meg és miért rendelte azt, hogy némettül vigye mindazt, a mit magyarul is képes teljesíteni, sőt kötelessége volna teljesíteni. Ekkor azután az igazgató ur himezett-hámozott. Természetesen következtetnem kellett, hogy azért, mert ő nem érti, sem ő, sem Waldmann főmérnök ur nem értik a magyar nyelvet.

Már most, ha közlekedési minister urnak ideje lett volna 1873 óta oda csak betekinteni és azon felügyelő bizottságnak egy kicsit utána nézni, nem mondhatnák azt, a mit mondanak, hogy magyar embereket, mert nincsenek, nem alkalmazhatunk hivatalnokul.

Mert én azután kérdeztem azon ellenőrzőtől azt is: Hát mióta van itt? 1873 óta! Hivatalnok? Nem uram! Hát mi ön? Hát mindig biztatnak, hogy ki leszek hivatalnoknak nevezve. (*Derültség jobbfelől.*) Ez nem nevetni való, közlekedési minister ur! (*Mozgás jobbfelől.*) No, no! mindig el vagyok számolva a munkások osztályában. Hát ime itt vagyunk. Én azért hoztam elő ezeket, hogy a közlekedési minister ur vizsgálja meg. Én nem a közlekedési minister urat vádolom; de mert az igazgató előtt mondotta el azt, a mit mondott (*Felkiáltások a szélső balon: El fogják csapni!*) és nem panaszképen adta elő, az igazgató ur is bizonyára nem fog tenni oly lépéseket, hogy elcsapják az illetőt, hanem azt remélem, hogy ha igy van, a mint előadatott, a minister ur a legelső alkalommal ki fogja hivatalnoknak nevezni, mert hiszem, hogy igaz lesz az, miszerint ő a magyar elemeket, a hol vannak és képesek, nem hogy hátrább taszítja, hanem alkalmazni fogja.

No hát, a ki 1873 óta ott van, tehát már hét éve, arról nem lehet azt mondani, hogy nem érti a dolgát. Tehát őt a minister ur iparkodni fog, mint hivatalnokot állandósítani. Engem azon egyén nem kért fel semmire; hanem kötelességemnek tartottam a képviselőház előtt mindjárt előadni, hogy mennyiben van igaza azon értesítésnek, a melylyel a közlekedésügyi minister ur előállott, hogy ő fokozatosan iparkodott, a magyar ipar és magyar állam érdekében megtenni mindazt, a mit kell.

Azon gépgyárban tapasztaltam azt, hogy van körülbelül, ha jól emlékszem, nyolcz művezető. Nem tudom bizonyosan, de mindjárt meg fogom mondani. (*Jegyzeteibe tekint.*) Igenis, nyolcz művezető. Kérdezem, miért kell ezen műhelyi szolgálat könyveit mindig némettül vezetni, mert az mind némettül van vezetve. Azért, mert egyetlenegy műhelyvezető sem ért és tud magyarul. Erre majd később fogok reá térni, (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon*) vajjon igaz-e, hogy magyar művezetőket nem lehetet volna és nem lehetne-e alkalmazni, de most nem mondom el, mert most csak azon benyomást és tapasztalatokat akartam elmondani, melyeket a gyárban szereztem s ennek még nincs vége. (*Halljuk!*) Mentünk a lakatos ráspolyozó műhelybe, ott körülbelül 7—8 magyarul nem tudó munkás működött.

Az igazgató mondá, hogy ezek nem tudnak magyarul. Hogy van ez? Hiszen a közlekedési minister ur azt mondotta, hogy magyarokat csak kovácsokat és lakatosokat lehet találni; (*Derültség a szélső balon*) és ezen lakatos ráspolyozó-műhelyben mégis 7—8 egyén volt, a ki nem tud magyarul.

Tovább mentünk az anyagszertárba. Igaz, hogy csillámlik, itt minden tárgyra magyarul van minden felirva, de azután tudják meg önök, hogy az anyagszertári felügyelő nem tud magyarul.

Azután a kereskedelmi osztályba vezettek, a melyet tisztán magyarul kezeltnek állítanak. Itt aztán el kell mondanom, hogy itt mind magyar hivatalnokok és díjnokok vannak alkalmazva, de szerencsétlenségemre, vagy tán az igazgató szerencsétlenségére nem győződhettem meg arról, hogy jó magyar szellem uralkodik és az igazgató nem a német szellem fenntartója. Nem elégedtem meg a könyvekkel, hanem szerencsétlenségre a kereskedelmi osztály igazgatójának asztalán találtam német és angol kötvényeket s ennek következtében megnéztem az iktatóban az iratokat és a magyarul vezetett hivatalos kimutatás mellé csatolt jegyzékeket: hát minden számla, a mely az itt alkalmazott hivatalnokok által felvétetik — a hivatalnok neve, ha jól tudom, Trödl vagy Frödl — mind német, minden számla (*Egy hang a szélső baloldalon: Szép dolog!*) és az a fogalmazvány, a mely a megkeresésekre rávezettetik, mind német, aláirva Zimmermann igazgatótól is.

No hát ime uraim, ezek után meg kellett győződnöm a felől, hogy nem ért magyarul sem az igazgató, sem a főmérnök, ha törik is a magyar nyelvet, mert különben a magyar hivatalos megkeresvény mellé, magyar számla s magyar végzés iratnék.

Itt közbevetőleg elismerem, hogy a magyar állami hivatalnokok részéről is vannak tisztán német megkeresvények is, (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Szép dolog!*) de mert a magyar megkeresvények mellett is a számlák németek; a fogalmazás és az aláirás német; lehetetlen lélektanilag is más következtetés, mint az, hogy a magyar állam gépgyárában már eddig is meg nem engedhetőleg a magyar szellemnek mellőzésével, német szellem és német érzelem uralkodik.

Lehet-e ugyanis következtetni lélektanilag mást, minthogy a gyár-igazgató nem tudván magyarul, nem szivesen alkalmaz még képes magyarokat sem, minthogy azokkal beszélni nem

Digitized by Google

képes. Ez az oka annak, hogy ott a magyar erő, még ha kiván is alkalmaztatni, örömet nem lelhet és nem maradhat ott, mert az a szellem, mely e gyárban uralkodik, ellenkezik a magyar nemzetiséggel és a magyar ipar érdekeinek előmozdításával s minden önérzetes magyar ember kénytelen az ott uralkodó hivatalos befolyás elől menekülni. Nemcsak a technikai rész, hanem az ügykezelés is, legalább azon napig, mikor ott voltam, nagyban, az egész gyárban német volt.

Igen köszönöm a közlekedési minister urnak azt a fokozatos előhaladást, hogy 1875. óta ennyire birt menni.

Ezek azok, a miket tapasztaltam a gyárban és mikor eljöttem, mindjárt mondtam Hieronymi államtitkár urnak, hogy eltekintve az igazgatótól, a kiről most nem szólok, azt hiszem hogy műhelyvezetőket lehetne magyarokat kapni és én szükségesnek tartanám, hogy a művezetés magyarokra bizassék.

A t. minister urra és a t. házra — mert a nemzet érdeklődik ez ügy iránt — bizom annak megitélését, hogy kilencz év óta Zimmermann ur nem iparkodott arra, hogy ha jelesek az idegen művezetők, — mint magam is tudom, például azt mondják jeles művezető, Uxa öntőmester, — mért nem alkalmaztak legalább 75 óta, mióta a gépgyárt a magyar állam átvette, minden művezető mellé fiatal magyar egyéneket, hogy azok kiképezzék magukat művezetőkül.

Később megismerkedtem azon két fiatal egyénnel is, kikről kérdésintézésemben azt mondottam, hogy kénytelenek voltak otthagyni az intézetett. Ezek egyike Katona Endre nevü technicus. A másikkal tegnap az ipar-egyesület szakülésében ismerkedtem meg, már előbb megtudván azt, hogy ő Bánó volt képviselőtársunk fia, László. Az igazgató ur felemlítette ezen két egyént, hozzátevén: bizonyosan ezektől tudja képviselő ur a gyár ügyeit? Nem is beszéltem akkor még velök. Elmondta azután az igazgató, hogy az egyiket, Katonát; kénytelen voltam elbocsátani, itt volt ugyan három évig, jól viselte magát, de miután 3 év után sem neveztetett ki hivatalnokká, megunta a dolgot és elment. Bánó Lászlóra nézve pedig azt mondá, hogy egyszer egy lapban megjelent valami közlemény, mintha az ottani munkások Sedan-ünnepét ültek volna meg. A német munkások gyanuja az volt, hogy Bánó irta. És most, t. ház, azt mondom, a mit az igazgató ur Hieronymi államtitkár ur előtt mondott: „én azon fiatal egyént magamhoz kértem és azt kérdeztem tőle: ön irta-e a czikket? Erre azt válaszolá, hogy nem. (*Egy hang jobbfelől: Ej de sokat beszél!*) Nem tudom, t. képviselőház, hogy ki mondotta azt, hogy „ej de sokat beszél!“ Én azért kértem a t. képviselőházat arra, hogy egy kissé korábban válaszolhassak, mert az ügyet igen fontosnak tartom.

Erre azt mondá az igazgató, hogy nem is inspirálta e lapot? mire Bánó azt felelé, hogy „ezt nem teszem!“ No ha nem teszi az ur, akkor kijelentem, hogy ha még egyszer történik ilyesmi, én, — igy fejezte ki magát előttem az igazgató — önt eleresztem, habár később magán uton arról értesültem, hogy azt mondta, hogy elcsapom.

Azon t. barátunk és volt képviselőtársunk értesülvén az esetről s arról, hogy az ott lévő német munkások egy magyar fiut tettlegesen bántalmaztak, azt irta fiának, hogy nem azért, mert a magyar állam gépgyár igazgatója azt mondá, hogy elcsap, hanem azért, hogy ily tettlegességnek ki ne légy téve, hagyd ott a gyárt. E két fiatal emberről a szakértők azt mondják, hogy tehetséges emberek. Nem tudom, hogy a t. minister ur tett-e valamit a tekintetben, mert ez is benn volt kérdésemben, hogy ezen fiatal emberek kihallgattassanak, de most már határozottan állitom, hogy őket azon német szellem, a mely ott hatalmaskodik, kényszerítette a magyar állami gépgyártól megválni.

Arról, hogy volt-e akkor, midőn Zimmermann, vagy a többi hivatalnok alkalmaztatott, tehetségesebb férfiu, most nem kivánok hosszasabban nyilatkozni, hanem bezárom beszédemet. Igen jól tudom azt, hogy bármennyire igaz is az, a mit a sajtó után érez a nemzet nagy összege, hogy a magyar állami gépgyárban a német szellem uralkodik és hogy a magyar ipar ott elnyomatik, a hivatalos jelentés alapján nem fog nekem igazat adni a t. ház, hanem tudomásul fogja venni a minister ur válaszát. Azonban nekem is volt elég belátásom arra, hogy ezt az ügyet ki ne tegyem annak, hogy ez egyszerüen tudomásul vétethessék. Hanem, hogy tájékozhassam magam az iránt, hogy közlekedésügyi minister urban megbizhatom-e, mikép biztam kérdésem megtétele előtt, hogy jó indulatánal fogva el fog követni mindent, hogy ott a magyar állam és a magyar gépgyáripar érdeke legyen az uralkodó: én csak ezért tettem meg az interpellatiót és most nem is fogják egyszerü tudomás vétellel elkerülni ennek a tárgyalását. Most tehát csak egy igen jeles szakértő véleményének rövid kivonatát, melyet tőle irásban kértem, fogom arra nézve felolvasni és azzal bevégzem beszédemet.

„Az állami gépgyár jelen igazgatósága eddigi tiz éves működése alatt a gépgyár feladatát, vagy nem fogta fel helyesen, vagy meggyőződésével nem tudta összeegyeztetni.

A hazai szakerők gyakorlati kiképeztetésére egyáltalán nem fordított gondot; másrészről a helyett, hogy a külföldi gépipar termékeinek

Digitized by Google

behozatalát iparkodott volna minden erővel csökkenteni, inkább csak a hazai magán gépiparral versenyzett és az által annak a fejlődését is nagyon akadályozta."

„Az eddigi tapasztalatokra alapított meggyőződésem szerint az állami gépgyár jelen igazgatóságától többet a jövőben sem igen lehet reményleni.

Legczélszerűbbnek tartom tehát a hazai gépipar fejlődésének érdekében azt, hogy ha a gépgyár igazgatása képesebb és mindenesetre magyar szakemberre bizatik. Minden egyéb eddigelé felmerült megoldása ezen nagy horderejű kérdésnek, a baj orvoslását csakis továbbra halasztaná és újabb bonyodalmakat hozza létre".

Ha a t. közlekedésügyi minister ur fáradságot fog venni magának, szakértőket meghívni és azokat magánosan meghallgatni, majd akkor meg fogják nevezni azon a hazában kitünő szakférfiaknak elismert 5, 6, 7, 8, 10 egyént, kik mindnyájan elméleti és gyakorlati tekintetben kitünően képzett gépészmérnökök és kik úgy a hazai, mint a külföldi gépészeti viszonyokat igen alaposan elismerik. (*Péchy Tamás közlekedésügyi minister közbeszól: Hol vannak!*) Csak keresni kell s akkor meg fogja találni a t. minister ur.

És most még egy pár szót egy másik, a kormánypárt által bizonyára ismert, de általam most meg nem nevezendő jeles gépészmérnökkel érintkezvén, azt mondtam: Csodálatos, hát hiszen Magyarország közlekedési ministere nem vehetett magának példát Oroszország, vagy Japán közlekedésügyi vezetésén? Azoknál is el volt hanyagolva az ipartügye és mit csináltak? Az oroszok mentek Németországba, Franczia országba és Angliába és felfogadták a legjelesebb egyéneket, de nem ám örökre, mint önök itten, hanem felfogadták bizonyos évekre, hogy megtanítsák ott helyben a gépipart és azután azokat alkalmazzák, kik vezetésök alatt megtanulták. A japánok pedig ugyanezt tették angol és amerikai szakférfiakkal.

No hát, t. minister ur, méltóztatik meggyőződni a felől, hogy a t. minister ur meg fogja azt találni Magyarországon is, ha keresi és ha akarja. De én jól tudom, hogy ha egyszer valaki valami hibát követ el, például az a felügyelő bizottság — nem tudom kikből áll — melynek kötelessége volna felügyelni, legalább 1875 óta ily haladást tett a magyar gépipar emelésére nézve. Természetes, hogy azoknak kötelessége szépiteni a mulasztásokat és midőn a ministert aztán meggyőzik a felől, hogy helyesen cselekedtek, ez nagy baj; majd a költségvetés tárgyalásakor, ha kell, az iparhoz értő férfiak, reménylem, meg fogják mutatni, hogy az ipar érdekében sem felel meg a gépgyár a maga hivatásának. Én pedig akkor — meglehet — kérni fogom a házat egy bizottság kiküldésére, mely, mert a minister is felelős utóvégre a felügyelő bizottságnak ellenőrzése felügyeleteért, mely megvizsgálja a hiányokat és a gépgyárban történt oly mulasztásokat és hibákat, melyeket most azért sem adok elő, hogy addig el ne simittassanak. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Nem veszem tudomásul a minister ur válaszát. (*Szavazzunk!*)

Elnök: Méltóztatik a t. ház a közmunka- és közlekedési minister ur által Madarász József képviselő urnak a gépgyár ügyében hozzá intézett interpellatiójára adott választ tudomásul venni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Azok, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség tudomásul veszi.

Most még a pénzügyminister ur fog válaszolni egy hozzá intézett interpellatióra.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! B. Ozsegovics képviselő ur a következő interpellatiót intézte hozzám, melyet, mivel már hosszabb ideje annak, hogy az interpellatió megtétetett, a t. ház engedelmével felolvasok. (*Halljuk!*)

„1. Mi által indokolja Nagyméltóságod a mostani zágrábi pénzügyi igazgatónak kinevezését, ki az 1868. évi kiegyezési törvénynek 45. §-a ellenére, a horvát-szlavon országos kormány előleges közbenjárása nélkül és ugyanezen törvénynek 46. §-a ellenére, mely azt határozza, hogy a hol csak lehetséges, Horvát- és Szlavonországban a közösügyek elintézésére fennálló hivatalok ezen országok fiai által töltessenek be — ki lett nevezve?

2. Mikor szándékozik Nagyméltóságod a jelenleg alkalmazásban álló zágrábbi pénzügyi igazgatót állomásától eltávolítani és ezen állomásra az 1868. évi kiegyezési törvénynek 45. és 46. §§. értelmében egy másikat legfelsőbb helyre kinevezésre javaslatba hozni?"

Mielőtt t. ház, ezen interpellatióra válaszolnék, szükségesnek látom a t. ház előtt rövid vonásokban előtüntetni, hogy miért tartottam szükségnek a zágrábi pénzügyigazgatóság vezetésében változtatást tenni. Ugyanis a zágrábi pénzügyigazgatóság területéhez tartozó igen sok községben az adófőkönyvek, nevezetesen az úgynevezett *B*) tabellák több éven át lezárva nem voltak, több adófizető községben 5—6, sőt 8 éven át voltak egyes adózók, még pedig a legtehetségesebbek közül hátralékban. Az ezen adótartozások iránti kézbesítési ivekről semmiféle nyilvántartás nem vezettetett s mindezek végkövetkezménye az volt, hogy Horvátországban egyenes adók fejében 1878. év végével a tarto-

Digitized by Google

zás — a földtehermentesítési pótlékot ide nem értve — körülbelül 7 millióra ment fel.

Ezen kérdés már a pénzügyi bizottság mult évi tárgyalásain felemlíttetett és felhivatott a kormány, hogy ezen baj orvoslását tartsa mielőbb kötelességének.

A baj csakugyan ily nagymérvű lévén, kötelességemnek tartottam iránta intézkedni.

Ezen intézkedésnél legelső szükségnek tartottam azt, hogy a pénzügyi igazgatóság élére olyan egyént állítsak, a ki ezen bajok orvoslására képes. (*Helyeslés.*)

Azt kérdi a t. képviselő ur, hogy jogilag és a fennálló törvény alapján, nevezetesen az 1868: XXX. t. alapján mikép járhatott el a minister ugy, hogy ezen kinevezés iránti fölterjesztését megtette a zágrábi autonom kormány megkérdezése nélkül. Erre nézve bátor leszek hivatkozni az 1868: XXX. t. cz. 43. §-ára, a mely azt mondja, hogy mindazon ügyekre, melyek nem tartattak fenn az autonom kormányzatra, a budapesti központi kormány gyakorolja a felügyeletet saját közege által. Ugyanezen törvénynek 22. §-a pedig azt mondja, hogy a magy. királyi pénzügyminister Horvát-Szlavonországban az egyenes és közvetett adók stbit illetőleg, az általa kinevezendő zágrábi pénzügyi igazgatóság által gyakorolja a végrehajtást. Ezekből tehát méltóztatnak látni, hogy a törvény idézett §-aiban nincs említés arról, hogy az illető közeg megválasztására nézve a pénzügyminister a zágrábi autonom kormány hozzájárulásához kötve volna. De azt mondja a képviselő ur és hivatkozott a törvénynek 43. §-ára, hogy a szerint lehetőleg olyanok neveztessenek ki Horvátországban a központi hivatalok ellátására, a kik bennszülöttek. Erre nézve éppen a t. képviselő ur maga hangsúlyozta felszólalásában, hogy a törvényben világosan az van, hogy „lehetőleg", tehát kötelezettség nincs oly módon, hogy csak az neveztessék ki, a ki bennszülött. De méltóztassék ugy gyakorlati tekintetben, mint Horvátország érdekének szempontjából is megitélni, hogy vajjon történt-e e tekintetben bárkire nézve is sérelem. Helyesen teszik minden oldalról, — Horvátország részéről is, — hogy a pénzügyek körül felmerült egyes visszaélésekért a pénzügyministert teszik felelőssé. A törvény értelmében csakugyan ő tartozik felelősséggel. De hogyan méltóztatnak kivánni, hogy e felelősségnek eleget tegyen, ha nem alkalmazhat oly közegeket, a kik iránt bizalma van? Maguknak az adófizetőknek és igy a Horvátországban levőknek is vannak méltányos érdekei, melyeket respectálni kell. Ilyen érdeknek tartom, hogy legyen ott olyan egyén, a ki a pénzkezelésben teljes jártassággal birjon, az administratiót értse, a ki a közönség méltányos érdekei iránt figyelemmel van. Ezeket megkövetelhetjük, de ezenkivül megkövetelhető egy más is és ez az: hogy azon egyén, a ki ilyen nevezetes pontra állittatik, ha nem horvátországi bennszülött is, mindenesetre ismerje az ottani hivatalos nyelvet, hogy igy alkalmuk legyen az egyes adózóknak vele közvetlenül érintkezni. Ezen kellékeknek pedig, t. i. ugy az adminstratióban való jártasság, mint a horvát nyelv ismerete, teljesen megfelel a kinevezett. Azonkivül, a mint magam is meggyőződtem, de a mint annak ellenkezőjét azoktól, a kik az odavaló viszonyokat ismerik, nem hallottam, minden tekintetben megfelel állásának, megóvja az állam érdekeit, de egyuttal figyelemmel van az egyes adózók méltányos igényei iránt is; és azért mindaddig, mig ezen kellékeknek meg fog felelni — és a tapasztaltak után okom van hinni, hogy meg fog felelni — mindaddig — és ezzel felelek a képviselő urnak hozzám intézett második kérdésére, — nem szándékozom helyéről eltávolítani és kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Báró Ozsegovits Lajos: T. ház! Kijelentem, hogy a t. minister ur válaszát tudomásul nem veszem, indokolásomat azonban, miután a magyar nyelvet nem birom, méltóztassék megengedni, hogy horvát nyelven adjam elő. (*Halljuk! Halljuk! Horvátul beszél,*)

Ja se odgovorom preuzv. gosp. ministra financijah iz sledećih razlogah pod nipošto zadovoljiti nemogu.

Prie svega mi moguće nije bezuslovno vjerovati u nemogućnost, naći izmedju svih sinovah kraljevine Hrvatske i Slavonije strukovnjaka sposobnog u smislu §. 46. nagodbenog zakona od 1868. za mjesto kr. upr. fin. ravnatelja.

Da preuzv. gosp. ministar takovog našao nije, to za mene niti najmanje mjerodavno biti nemože, jer da bi se u smislu §. 45. nagodbenog zakona od 1868. sa autonomnom kr. zem. vladom Hrv. i Slav. u sporazumak stavio tio, ili barem oko takovog sporuzumka nastajao, nedvojim, da bi središnja vlada izmedju naših hrvatsko-slavonskih sinovah sposobnjaka za upitno toli važno mjesto već našla bilo.

Ja hoću dotlje samo, da konstatujem to, da, makar preuzv. gospodin ministar ovdje posve subjektivno mnenje goji, da u nas sposobnjaka za upitno mjesto neima, e Nj. Preuzv. ipak se objektivno nije držala slova §. 45. nagodbenog zakona od 1868, koj doslovce počimlje: Središnja vlada nastojati će, da u obsegu kraljevinah Dalm. Hrv. i Slav. sporazumno postupa sa autonomnom vladom istih kraljevinah.

Ja mislim, da predlog za imenovanje kr. zem. fin. ravnatelja u Zagrebu sačinjava važan postupak, koj eminentno navedenog u §. 45. sporazumka ili barem nastajanja oko sporazumka od središnje vlade zahtieva.

Digitized by Google

Da niti toga „nastojanja“ od strane središnje vlade bilo nije, dokazuje jasno odgovor, kojeg mi je ban u hrv. saboru dao, da on kod upitnog imenovanja ništa uplivao nije, dočim bi on dakako samo onda bio mogast uplivati, kad bi u smislu §. 45. središnja vlada nastojala bila oko sporazumka sa našom autonomnom vladom, ili drugimi rieči, da bi se središnja vlada za mnienje obratila bila na naše autonomne vlade.

Tu ima daklje po mom osvedočenju flagrantne povrede narodbenog zakona, koja je proizticala u upitnom slučaju neposredno od središnje vlade a posredno od strane naše autonomne vlade.

Polag takovog nepravilnog i jednostranog tumačenja narodnog zakona od 1868. kako smo e ovdie iz ustiuh preuzv. gosp. ministra čuli, nemožemo se čuditi, ako se nam nagodom dopitani krajiški monopolni procenti oduzmu (nemožemo se čuditi, ako ravnateljstvo pošte u Zagrebu cirkulare u magjarskom i njemačkom u mjesto u, po nagodi ustanovljenom, hrvatskom jeziku razašilja); nemožemo se čuditi, ako naši nižniji administrativni organi u Hrv. i Slav., podčinjeni na temelju nagode li autonomnoj našoj vladi, pod disciplinarnom vlastju poreznih nadzornikah stenju (a niti se čuditi nebudemo mogli, ako predsojeća naša nagoda, makar za nas najpovoljnije uviete sadržala, nikakvog pravednog uspieha za naš boljak polučila nebude), i ako se od strane središnje slade i vremenom naša autonomna zemaljska vlada jednostavno poštom smatrala bude, koja ima ukaze središnje vlade na naše nižje hrvatske slavonske oblasti, našoj autonomnoj vladi podčinjene, daljeg bezodložnog i čim točnijeg uredovanja radi odpraviti.

Ja dakle, kako već u početku rekoh, se sa odgovorom preuzv. gosp. ministra financijah pod nipošto zadovoljiti se nemogu i molim vis. sabor, da on takodjer taj odgovor Njeg. Preuzv. na znanje uzeti nebi htio.

(*Magyar fordításban*):

Én a nagyméltóságú pénzügyminister ur feleletével következő okokból nem lehetek megelégedve.

Mindenekelőtt nem hihetem feltétlenül, hogy horvát-szlavon honfiak között lehetetlen lett volna egy szakembert találni, ki az 1868-ik évi kiegyezési törvény 46. §. értelmében az országos pénzügyi igazgatói állásra képességgel nem birna.

Én nekem legkevésbbé sem lehet mérvadó az, hogy a nagyméltóságú minister ur egy ilyen embert nem találhatott, mert ha a minister ur az 1878. évi kiegyezési törvény 45. §-a értelmében az autonom horvát-szlavon országos kormánynyal érintkezésbe lépett volna, vagy legalább ilyen érintkezés körül törekedett volna, nem kétlem, hogy a központi kormány a horvát-szlavonországi honfiak között, az említett fontos állásra képességgel biró embert talált volna.

Én csak azt akarok constatálni, hogy ámbár a nagyméltóságú minister ur, itten csak azon objektiv véleményt táplálja, hogy mi nálunk a kérdéses helyre alkalmas ember nincsen, ő nagyméltósága meg sem tartotta objective az 1868-ik évi kiegyezési törvény 45. §-át, mely szórólszóra igy kezdődik: „a központi kormány Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok területén, ez országok külön kormányával egyetértőleg igyekszik eljárni.“

Én azt tartom, hogy a zágrábi országos pénzügyigazgató kinevezése iránti előterjesztés, fontos eljárást képez, mely a központi kormány részéről a 45. §-ban említett egyetértést, vagy legalább ilyen egyetértés körüli törekvést kiválólag kivánná.

Hogy pedig a központi kormány részéről ilyen „törekvés“ hiányzott, világosan bizonyítja azon felelet, melyet nekem a Horvát-Szlavonországi bán a horvát tartománygyülésben hasonló interpellatióra adott, hogy neki a kérdéses kinevezésnél nem volt befolyása, mig ő csak akkor folyhatott volna be, ha a központi kormány a 45. §. értelmében az autonom kormányunkkali egyetértés körül törekedett volna, vagy más szavakkal, ha a központi kormány autonom kormányunk véleményét kérdezte volna.

Az 1868. évi kiegyezési törvénynek ily helytelen egyoldalú magyarázata mellett, a milyent itten a nagyméltóságú minister ur szájából hallottunk, nem csodálkozhatom, ha az ezen kiegyezéssel nekünk adott határőrvidéki egyedárusági jövedelem tőlünk elvonatik, (nem csodálkozhatunk, ha a zágrábi postaigazgatóság a körözvényeiket, a kiegyezési törvénynyel meghatározott horvát nyelv helyett, magyar és német nyelven küldi szét), nem csodálkozhatunk, ha a kiegyezési törvény alapján az autonom kormányunknak alárendelt alsó közigazgatási közegek, az adófelügyelők fegyelmi hatósága alatt nyögnek, de azon sem fogunk csodálkozhatni, ha a küszöbön álló új kiegyezésnek, ha ránk nézve legelőnyösebb feltételeket fog is tartalmazni, javunkra nézve semmi igazságos eredménye nem lesz s ha idővel a központi kormány részéről, az autonom kormányunk egyszerű postának fog tekintetni, mely a központi kormánynak az autonom kormánynak alárendelt alsó hatóságokhoz intézett „ukaz“-ait további haladéktalan s minél pontosabb eljárás végett fogja küldeni.

Én tehát, a mint már kezdetben is mondtam, a nagyméltóságú pénzügyminister feleletével sehogyan sem lehetek megelégedve s kérem a tisztelt házat, miszerint a nagyméltóságú pénzügy-

Digitized by Google

minister ezen feleletét tudomásul venni ne méltóztassék.

Elnök: T. képviselőház! A kérdés az, méltóztatik-e a pénzügyminister ur azon válaszát, melyet az imént báró Ozsegovics Lajos képviselő urnak, a zágrábi pénzügyigazgató kinevezésére vonatkozó interpellatiójára adott, tudomásul venni, igen vagy nem? A kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség tudomásul veszi.

Méltóztassanak még meghallgatni a bejelentett két interpellatiót. (*Felkiáltások: Szombaton! Halljuk!*)

Helfy Ignácz: T. ház! Nem ragaszkodom hozzá, hogy ma tegyem meg interpellatiómat (*Halljuk!*)

A tárgy, melyben a t. belügyminister urhoz kérdést intézni kivánok, megvallom, nem oly természetű, melylyel az ember szivesen foglalkozzék; de vannak kötelességek, melyek alul a képviselőnek nem szabad magát kivonni.

A tárgy röviden ez. Körülbelül 3 évvel ezelőtt egy budapesti polgár és háztulajdonos, Egerzeiger István, egyszerre, a mint én értesülve vagyok, a nélkül, hogy előbb betegségi jeleket vettek volna rajta észre, az országos tébolydába vitetett és azóta ott tartják. Rögtön az eset felmerülése után rokonai és ismerősei és barátai szerteszét állitották, hogy ezen ember, családi ármány áldozata, hogy mindig józan eszű volt és nem is forgott fenn ok arra, hogy egyszerre ily sulyos betegségbe essék. Lépéseket tettek, hogy a tébolydából a családi körbe bevihessék, legalább rövid időre, kisérletképen; de nem engedték meg. Kérvényeztek több izben, hogy saját felelősségükre és saját költségükön haza vihessék rövid időre, hogy meggyőződjenek róla: vajjon csakugyan beteg-e s ha beteg is, nem lehetséges-e, hogy a családi körben rokonszenves ápolás mellett, inkább és előbb felgyógyulna. Kérésüket nem hallgatták meg.

Ezen hir mind nagyobb és nagyobb körben terjedt. Vannak emberek, a kik állitják, hogy készek esküt tenni a mellett hogy az az ember nem volt őrült, mikor a tébolydába zárták. Hogy mily állapotba van ma, azt természetesen nem lehet tudni; én bizonyosnak hiszem, hogy most őrült, mert nem tudok elképzelni oly embert, a ki oda zárva az élőhalottak közé és éveken át ott tartva, eszét el ne veszítse. Az tehát, hogy az az ember ma őrült, kétséget nem szenved.

Midőn néhány hónappal ezelőtt ezen esetet értésemre adták, én nagyon haboztam vele foglalkozni és azt a ház elé hozni. De később oly adatokat nyertem, melyek szigoru kötelességemmé tették a felszólalást. Egyebek közt itt van kezemben körülbelül 30 budapesti polgár aláirása, a kik állítják, hogy azon ember családi ármány áldozata és hogy akkor, midőn a tébolydába vitték, józan esze volt. Sőt ezen polgárok közt van nehány, a ki a tébolydában Egerzeiger mellett, mint ápoló volt alkalmazva s ezek saját kezük aláirásával megerősitik a gyanut. Az egyik például azt állítja, hogy 1877. jun. 1-től decz. végeig a beteg ágya mellett volt és soha egyetlen egy perczre sem tapasztalt nála elmebetegséget. S olyanok, a kik ezt állítják, többen vannak.

Mindezek daczára a legtávolabbról sem akarom állítani, hogy a dolog csakugyan igy van. Mikor oly bűnről van szó, hogy egy józan eszű embert tébolydába vittek s országos intézetről van szó, nagyon nehezen lehet ilyen állitásoknak hitelt adni, de mikor egy dolog oly nagy mérveket ölt és mikor ily tanuskodásokat látok magam előtt, maga a minister ur is be fogja látni, hogy nem vonhatom ki magamat azon kötelesség elől, hogy e kérdést intézzem a t. belügyminister urhoz. Nem tagadom, hogy más okom is volt. Hatott reám s hozzájárult ahhoz, hogy rábirjon az interpellatio megtételére, azon eset, mely nem rég fordult elő Bécsben s mely mutatja, hogy nemcsak a regényekben és nemcsak Angliában fordul elő ilyen dolog, de Ausztriában is, hol egy tanitóképezdei tanárt zárattak be holmi viszályok folytán és szerencsére voltak befolyásos barátai, a kik tizenkilencznapi ottlét után kiszabadították s akkor kiderült, hogy az az ember nem volt beteg. Tehát vannak ilyen esetek és nincs kizárva a lehetőség, hogy nálunk is előfordulhasson; annál inkább, mert a mint én értesülve vagyok, a tébolyda-intézet vezetéséről eddig mindig csak a legjobbat hallottam. Egy dologra nézve azonban több szakembertől hallottam azon véleményt, hogy nagyon könnyelmüen járnak el nálunk a tébolydába való vitellel. Nincs meg az a közbenső stadium, mely a külföldön megvan, mielőtt valaki a tébolydába vitetik s ez kötelességemmé tette ugy a ház, mint a belügyminister ur figyelmét felhívni e tárgyra. Tudom, hogy az ügy a törvényszék előtt is megfordult már, de nem az ügy érdeme, hanem annak egy incidense. Egerzeiger Istvánnak neje ugyanis bepanaszolta az illetőket, hogy őt rágalmazták azzal, hogy ő jelentette volna fel az esetet és ő küldte volna férjét bizonyos okoknál fogva a tébolydába. Ez fordult meg a törvényszéknél. De maga a kérdés, hogy t. i. constatálva volt-e teljesen, hogy Egerzeiger akkor csakugyan őrült volt és hogy máskép nem lehetett rajta segíteni, mint a tébolydába vitellel és hogy oly állapotban volt a beteg hosszu időn át, hogy lehetetlenség lett volna rokonainak és barátainak kérelmét telje-

Digitized by Google

síteni, mit megtesznek százszor és mindenütt, ha garantia van és ha reversalist adnak, hogy lehetetlenség volt őt kibocsátani, az a kérdés a törvényszék előtt nem fordult meg. Mindezek folytán bátor vagyok a t. belügyminister urhoz a következő interpellatiót intézni, kijelentvén, hogy miután részletekről van szó, nem kivánom, hogy a minister ur rögtön válaszoljon, sőt ellenkezőleg kérem őt, vegyen magának fáradságot, hogy ezen adatokat, melyeket kaptam és a melyeket átadni kötelességemnek tartom, legyen szives tanulmányozni, azok nyomán eljárni és csak azután válaszolni. Interpellatióm igy hangzik: (*Olvassa.*)

„Interpellatio a tisztelt belügyminister urhoz.

Miután az orsz. tébolydában letartóztatott budapesti háztulajdonos Egerzeiger István rokonai és barátai állítják, hogy ő nem az elmebetegségnek, hanem családi ármánynak áldozata; s miután ez állításuk mellett, több a tébolydában alkalmazva volt betegápoló is tanuskodik — s miután végre a hir a napi sajtóban is felhozatott és koronként ismételtetik, a mi az országos intézet vezetése iránt a közönségben komoly aggályokat kelthet:

Kérdem a t. belügyminister urat:

Hajlandó-e ez ügyben szigoru vizsgálatot elrendelni és kiderittetni:

1-ör, mily módon, minő előzmények után s kinek a feljelentése folytán került Egerzeiger István az országos tébolydába?

2-or, minő tüneteket észleltek rajta a lefolyt 3 év alatt?

3-or, nem volna-e lehetséges a rokonok azon kivánságát teljesíteni, hogy Egerzeiger István nekik saját felelősségökre s rövid időre bár, kiadassék? — a vizsgálat eredményét pedig a ház elé terjeszteni?“

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Magam is óhajtok ezen dologban részletesen felelni, a mit ha csak 24 órával előbb tudtam volna, megtehettem volna; pedig óhajtanám ezt minél hamarább, mert ily dologban, hol egy országos intézet hiteléről van szó, nem tartom helyesnek, hogy a kérdés sokáig függőben legyen. (*Helyeslés.*)

Most is biztosíthatom a képviselő urat, hogy minden további vizsgálat nélkül, a nálam, a ministeriumban meglévő actákból képes vagyok, ha feljön velem, 10 percz mulva, ha nem jön fel velem akkor, a midőn időm lesz, bebizonyítni, hogy minden törvényes formák, minden a legszigorúbban követelhető kellékek épp ezen ügynél observálva voltak. Tehetem ezt pedig azért, mert a panaszok folytán az ügy mibenlétének már ezelőtt egy, vagy $1^1/_2$ évvel legrészletesebben végére jártam és igy én mind a t. képv. urat, mind a t. házat most előzetesen csak arra kérem, hogy egy perczig se adjanak saját lelkökben a gyanunak helyet azon intézet irányában, mely azt nem érdemli, mert — nem akarok senkit vádolni — de, ugy látszik, a felhozott panaszok a rokonság egy részének, nem tudom mi által sugalmazott nyugtalanságok és egyes rosz magukviselete miatt, fegyelmi uton elbocsátott, betegápolók rágalmazásán alapulnak. (*Helyeslés.*)

Elnök: A beadott interpellatió közöltetni fog a belügyministerium vezetésével megbizott ministerelnök urral.

Nagy Ferencz: T. ház! A Baranya megyében kebelezett pécsváradi alapitványi uradalomban nagyobb mérvü sikkasztás fedeztetvén fel, az eljárás nem felelt meg a közönség várakozásának. Ennek következtében ismételve több részről felszólittatám, intézzek kérdést a minister urakhoz, van e tudomásuk ezen eljárásról és van-e szándékuk az állam kárait pótoltatni és az igazságot tőlök kitelhető módon kideríteni.

Ezek folytán bátor vagyok kettős interpellatiót benyujtani egyiket a vallás- és közoktatási minister urhoz, a mely szól igy (*olvas*):

Kérdés a közoktatási minister urhoz.

„Van-e tudomása a minister urnak Gálos József volt tiszttartó és Lejtényi György volt pécsváradi főtiszt által általános botrányt előidézett nagymérvü, részint kiderített, részint pedig még most is felmerülő sikkasztások, társbérletek és egyéb visszaélésekről?

II. Van-e tudomása arról, hogy a pécsi kir. törvényszék mult évi márczius hó 31-én 1215. sz. alatt kelt megkeresésével, Lejtényi György ellen az igazság kiderítése érdekében; a fegyelmi vizsgálat alkalmával beszerzett adatok átküldése végett, a közoktatási ministeriumot megkereste: de a közoktatási minister ur a törvényszék ezen megkeresését 9238. sz. alatt ministeri leiratában megtagadta; mert Lejtényi fegyelmi vizsgálatából nem derült ki oly cselekmény, mely büntető törvénybe ütköznék?

III. Mennyiben egyeztetheti össze a minister ur ezen eljárását fennálló törvényeinkkel, mint legfőbb hatóság, kinek moralis kötelessége az igazság kiderítésére segédkezet nyujtani: akkor, midőn a k. törvényszék Gálos fenyítő ügyét és illetve Gálos cselekményeit összefüggésben találta Lejtényi cselekményeivel és mily alapon találja magát hivatottnak annak kimondására, hogy Lejtényi cselekményei nem involválnak büntető eljárást?

IV. Hajlandó-e a minister ur, ugy saját, mint a tiszti kar érdekében az egész fennti ügyet egy újabb küldöttség által felülvizsgáltatni?

V. Minthogy Gálosnak az értéke alig tesz ki ezer és nehány száz forintokat; ki fogja pótolni ezen felül a sikkasztott pénzt?

VI. Hajlandó-e a jelenlegi főtisztnek ministeri

Digitized by Google

osztálytanácsosi és igy több mint kétszeres fizetéssel egybekapcsolt állását a rendes főtiszti fizetésre leszállítani és ekként az állam kiadását ezzel is könnyíteni?

Ezzel összefüggésben bátor vagyok, miután Gálos felett itélet mondatott, mig a Lejtényi ügyére vonatkozó iratok a törvényszék elé sem kerültek, az igazságügyministerhez a következő interpellatiót intézni (*olvassa*):

Kérdés az igazságügyi minister urhoz:

I. Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy a pécsi kir. törvényszék mult évi márczius hó 31-én 1215-dik szám alatt kelt megkeresésével, Lejtényi György ellen az igazság kiderítése tekintetéből, a fegyelmi vizsgálat alkalmával beszerzett adatok átküldése végett, a közoktatási minister urat megkereste; de a közoktatási minister ur a leiratában ezt megtagadta és a kir. ügyész ezen megtagadó leiratban megnyugodott és a kir. törvényszék e felett nem határozott?

II. Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy a pécsi kir. ügyész 1879. április 7-én 1376. sz. alatt hozott, Gálos itéletében megnyugodott, a melyben a vizsgálati fogság beszámításával, két évi fogság határoztatott és igy az igazság érdekében nem történt semmi fölülvizsgálat, holott 26 ezer frtnyi államvagyon elsikkasztása és mikénti fedezete forgott kérdésben?

III. Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy Gálos József itéletében a könnyítő körülmények köztt, ott foglaltatik, hogy a sikasztott pénznek egy részét kormányczélokra, azaz képviselő-választásra költötte?

IV. Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy ezen vallomásának igazolására, hogy választásra költötte a pénz egy részét, a beállított tanuit ki sem hallgatták?

V. Hajlandó-e a minister ur ezen ügyet perújítás utján felélesztení, az igazságot kiderítení és a kárt pótoltatni?

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: Nem fogok késni a válaszszal. Most beszédének csak azon passusára kell egy megjegyzést tennem, mintha én az alapítványi pénzeket választási czélokra fordítottam volna. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem erről van szó. Tessék az interpellatió szövegét elolvasni! Halljuk!*) Én ezt sohasem tettem, sohasem is adtam erre nézve utasításokat.

Elnök: T. ház! A Nagy Ferencz képviselő ur által beadott két interpellatió, egyike a kultusminister urral, másika az igazságügyminister urral közöltetik.

A holnap 10 órakor tartandó ülés napirendjének tárgya lesz a ma letárgyalt indemnitás törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása és az izraelita iskola-alap fölötti tárgyalás folytatása.

Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 2 óra 25 perczkor.*)

222. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius 11-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés arról, hogy ő Felségeik a király és királyné a Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a ház által tett üdvözletet kegyesen fogadták; — továbbá a beérkezett kérvényekről. Az indemnity meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása. A kérvényi bizottság sorrendjének folytatólagos tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán, Szende Béla, gr. Szapáry Gyula és Péchy Tamás.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a szólók neveit egyrészről Antal Gyula, másik részről b. Mednyánszky Árpád jegyző ur fogja jegyezni. A tegnapi ülés jegyzőkönyve hitelesítés végett fel fog olvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a márczius 10-iki ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesíttetik.

Digitized by Google

Van szerencsém a t. háznak bemutatni a ministerelnök ur levelét, mely szerint ő cs. és ap. kir. Felsége a képviselőháznak Rudolf cs. és kir. főherczeg és trónörökös ő fenségének Stefania kir. herczegasszonynyal történt eljegyzése alkalmából nyilvánított üdvözletét és szerencsekivánatait örömmel és őszinte köszönettel fogadni méltóztatott. A t. ház hódoló tisztelettel tudomásul veszi.

Ezenkivül van szerencsém a t. háznak bemutatni Temesmegye Knéz községbeli telepítvényeseinek és volt haszonbérlőinek Rácz Athanáz képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben kérik, hogy az utóbbi években a kincstárnak hátralékban maradt haszonbérlet nekik kegyelem utján elengedtessék. Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend: az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről s fedezendő államkiadásokról szóló 1879. XLVI. t. cz. hatályának 1880. május 31. napjáig leendő kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: A kik az imént harmadszor felolvasott törvényjavaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja. Tárgyalás és szives hozzájárulás végett a mélt. főrendekhez fog átküldetni. Hogy ez még a mai ülésben megtörténhessék, méltóztassék az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatot meghallgatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot*).

Elnök: A jegyzőkönyv ezen pontja ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesíttetik.

Következik a napirend második tárgya: a tegnap félbeszakadt tárgyalás folytatása.

Vizsolyi Gusztáv: T. ház! Azok után, a miket a kérvényi bizottság előadója elmondott, valóban feleslegesnek mutatkozik felszólalásom s ha mégis szót emelek, ennek oka főleg az, mert a vita folyamában azon nézpontok, a melyek a kérvényi bizottságot határozati javaslatának hozatalára indították, mindinkább háttérbe szoríttattak.

Molnár Aladár t, barátom, a maga előadásában oly ragyogó világításba helyezte a kérvények sorjegyzékében második helyen foglalt kérvénynek jogosultságát, hogy önkénytelenül a legmélyebb árnyba kellett neki tenni, a kérvények sorjegyzékében első helyen fölemlített ugynevezett orthodoxok kérvényét. Igen természetes hogy ő logicai következtetésével, azután azon határozati javaslatra jutott, a melyben az executivának hatáskörét, a lehető legszorosabb és legszűkebb körbe és határok közé szorítván, annak minden mozoghatását úgyszólván megszüntette és mintegy előre megkötött kézzel bocsátja a ministert a további teendők teljesítésére.

Ennek ellenében Mocsáry Géza t. képviselőtársam tegnapi szónoklatában azon álláspontot foglalta el, a melyen 1874-ben kevés módosítással Zsedényi Ede volt képviselőtársunk állott. Igen természetesnek mutatkozik, hogy ezen két, egymással ellentétes nézet egyikére sem helyezkedhetett a kérvényi bizottság, mint ilyen, bármi lett légyen is egyes tagjainak nézetük.

Ezen kérvények nem most kerülnek először a t. ház elé, bőven méltóztatnak emlékezni arra, a mint ezt a kérvényi bizottságnak előadója is ismételte, hogy ezen ellentétes óhajok az iskolai alapnak megosztására nézve, már többször előfordultak itt e házban. 1874-ben, midőn ezen iskolai alap ügye tárgyaltatott, 8—9 határozati javaslat adatott be, a melyek közül többséget egy sem nyervén, elnapoltatott e tárgy és főleg azon indoknál fogva, a melyről a naplónak átolvasása után meggyőződhetik mindenki, mert ezt az ügyet a háznak egyszerű határozata által eldönthetőnek senki sem tartotta akkor, a mint ma sem tarthatja senki. Csakis az összes törvényhozás közreműködésével lehet e kérdést véglegesen eldönteni. És éppen ez volt az indoka annak, hogy a kérvényi bizottság — tekintettel arra a praecedensre is, mely szerint a ház a közalapitványok jogi természetének megvizsgálására küldöttséget küldött ki — hozza javaslatba azt, hogy — ez szintén közalapítványi alap lévén — ennek jogi természete megvizsgálása is azon időre halasztassék, midőn a többi alapoknak megvizsgálását a t. ház bölcsesége idő- és czélszerűnek fogja találni.

És e tekintetből igenis igazságuk van azoknak, a kik ezen kérdésnek máról holnapra való elodázását hozták föl ellenünk; mert ezen kérdést mi még jelenleg, idő- és czélszerűen megoldhatónak nem tartjuk. Azonban addig is, mig ezen végleges megoldás bekövetkeznék, a kérvényi bizottság bizonyos ideiglenes intézkedések megtételét tartja szükségesnek s azért ajánlotta elfogadás végett határozati javaslatának második részét.

Tekintve ugyanis a közalapítványok kezelését szabályozó 1791 : XXIII. t. cz. rendeletét s tekintvén azon általunk óhajtandó culturalis czélok elérhetését, melyeknek legfőbb eszközeiül a rabbi-seminarium és népiskolák szolgálnak, oly ideiglenes intézkedés életbeléptetését hozza a kérvényi bizottság javaslatba, mely a ház ellenőrző jogának fenntartásával, az executiva hatáskörébe utasítja ezen alap jövedelmeinek értékesítését; oly módon, hogy a folyamodók mindegyik részének igényeihez képest, a méltányosság, törvényesség és igazság szerint segélyezés nyujtassék.

Digitized by Google

Igen természetes tehát, hogy nekem, a ki a kérvényi bizottság határozatának létre hozásában igénytelen személyemmel részt vettem, ma is a kérvényi bizottság határozati javaslatát kell pártolnom, mert ez nem zárja ki azt, hogy idővel, midőn a ház bölcsessége e kérdés végleges megoldását czélszerűnek fogja találni, az itt törvényjavaslat alakjában elő ne vétessék; mig másrészről mindazon módosítások, melyeket a ház elé terjesztett határozati javaslatok contemplálnak, a kérdésnek csak ideiglenes megoldását eredményeznék. Mert házszabályaink értelmében meg nem akadályozható az, hogy akár a jövő ülésszak alatt, akár ha ez az illető kérvényezők ildomosságánál fogva ekkor meg nem történnék: e kérdés utódaink előtt, mint tengeri kigyó, ismét föl ne merüljön.

Azon módosítványt, melyet Apáthy István t. képviselőtársam előadott, nem annyira magáért a módositásért, mind inkább azon motivatióért, melyet a képviselő ur előre bocsátott, hogy t. i. ekként nem praejudicálunk a jövőre nézve a ház határozatának, igenis elfogadhatónak tartom és azon ideiglenes intézkedés által, melyet ő a kérvényi bizottság határozatára vonatkozólag szintén pártolt, az executivát vélem azzal megbizandónak, hogy ez a méltányosság, a culturális tekintetek, az igazság és törvényesség szempontjából, — természetesen mindig a parlament ellenőrzése mellett — e tárgyban intézkedhessék.

Én tehát, a mint már szerencsém volt kijelenteni, a kérvényi bizottság határozati javaslatát pártolom. (*Helyeslés.*)

Kiss Albert: T. ház! Szerencsénkre, vagy szerencsétlenségünkre-e, nem vitatom, csak constatálom, hogy jelenleg már a ház e kérdésben hat javaslattal és illetőleg módosítással áll szemben. Az első a kérvényi bizottságnak Apáthy István képviselő ur által lefejezett és hogy mégis némi vonzóbb képessége legyen, György Endre által tetszetősebb alakkal ellátott határozati javaslata; a második Molnár Aladár képviselő urnak a neologok mellett határozott állást foglaló javaslata, mig a harmadik Mocsáry Géza képviselő urnak az orthodoxok javára czélzó határozati javaslata. Ezek közt negyedik irány gyanánt tűnik fel, mintegy központul a Hegedüs László t. képviselőtársam által beterjesztett határozati javaslat

A Molnár képviselő ur által beterjesztett határozati javaslatra vonatkozólag azt mondja ő éppen most jelenleg, hogy az pártállást nem foglal s nem a neologok javára irányul.

Erre vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy ő még beszéde kezdetén ezt már hangoztatta, azt mondván, hogy ő „sine ira et studio" fog szólani s csak is az igazság által fogja magát vezettetni, mégis mindjárt beszéde első passusának kezdetén pártárnyalatu itéletet hozott, az orthodoxokról azt mondván, hogy az „a magukat helytelenül orthodoxoknak nevező párt". Mi ez más, mint legfényesebb igazolása annak, hogy azoknak már nevezete felett helytelenítő itélet mondása. Pedig valamely pártnak, vagy felekezetnek, hogy joga van magát bármiként elnevezni, ezt, azt hiszem, senki sem vitathatja. Azon pártnak, vagy felekezetnek is joga van magát igazhitűnek, orthodoxnak nevezni, épp ugy, mint joga van a kormányt támogató többségnek magát szabadelvűnek nevezni, daczára annak, hogy azt hiszem, t. képviselőtársam velem együtt nem ismeri el, hogy e pártnak minden ténye e névnek megfelel. Bármily hitű is azon töredék, felőlem nevezheti egyházát, ha neki ugy tetszik, akár egyedül üdvözítőnek.

Hogy a t. vallásügyi minister ur e javaslatok közül az elsőt fogadja el, az nézetem szerint igen természetes, mert a kérvényi bizottság javaslata az Apáthy és György képviselőtársaim módosításaival együtt nem czéloz egyebet, mint az eddigi ministeri szabadkezet egy kissé tetszetősebb alakba öltöztetve fenntartani. E javaslatnak a minister ur mindjárt beszéde kezdetén pártolására kél, mondván, hogy az igen „practicus".

Én megengedem, hogy a t. minister urra e javaslat elfogadása igen practicus, valamint practicus lehet az alapnak akként való kezelése, mint az eddig történt. Lehet annak practicus haszna, pl. akkor, ha a ház előleges tudta és beleegyezése nélkül, a vallásügyi minister ur seminariumot akar épiteni. Lehet practicus haszna és volt is, pl. a választásoknál. De bocsásson meg a minister ur, én éppen azért nem akarom elfogadni a javaslatot, mert annak ilyen practicus hasznát tudom.

De a minister ur tovább megy az általa eddig gyakorolt kezelésre vonatkozólag, midőn önmagának előre gratulál, mert — mint mondá, — hogy hű legyek szavaihoz, felolvasom: „Magyarországon nem léteznek külön izraelita-felekezetek, hanem csak pártok s ez okból ő nekik közös seminariumot épittetett. Még inkább gratulál magának azért, hogy tanitóképezdét is épittetett, mert felteszi a kérdést, ha ez nem történik, hol veszik a zsidók a tanitókat, talán a vásárokon? Legvégül pedig gratulál magának azért, hogy a seminarium nyelve magyar, annyira magyar, hogy, mint mondá csakis egy, éppen az orthodoxok kedvéért alkalmazott tanár van olyan, ki a magyar nyelvet nem birja." Én tisztelettel óhajtanék meghajolni a vallásügyi minister urnak ezen törekvése előtt, ha lelkemből tudnék neki gratulálni, de fájdalommal vagyok kénytelen megjegyezni, hogy ezt ez alkalommal nem tehetem, mert a felhozott indo-

Digitized by Google

kok bennem az ellenkező meggyőződést szülik, melyet fájdalom! a tapasztalat is igazol. És ez az, hogy mig a vallásügyi minister ur az egyik felekezetnek, a lapok meg nem czáfolt tudósításai szerint confraterévé lesz, addig a másik felekezetnek lelkiismeretes meggyőződéséhez nem kellő higgadtsággal és komolysággal hajlandó hozzányulni; s mig az egyiknek túlhatalmát nemcsak fenntartani, hanem terjeszteni is igyekszik, addig a másiknak önkormányzati jogát éppen az iskolai téren sokszor, igen sokszor megtámadja, hogy ne mondjam veszélyezteti. Tudom, t. ház, hogy ezen állításom igen erős, de ha a t. ház ezt megengedni méltóztatik, be fogom ezt bizonyítani. Azt méltóztatott a t. minister ur mondani, hogy ő gratulál magának, hogy miután különböző felekezetek nincsenek a zsidóság között, csak pártok, azok részére egy közös seminariumot épittetett. Én ezen állítását a leghatározottabban tagadom és helytelenítem. Tagadom az elsőt s hiába jő segítségül Molnár Aladár képviselő ur, azt mondván, hogy a zsidók közt nincs felekezet, csak párt, nincs külön felekezet azért, mert nincs közttük dogmatikai különbség. Sőt felhozhatják ellenem még azt is, hogy nincs közttük szertartási eltérés sem. Én azért tagadom, hogy akár jogosan, akár alaposan azt lehessen mondani, hogy nincs közttük felekezeti különbség. Nem azt bizonyítja-e a történet, hogy egy tekintélyes vallásfelekezet, a melynek kebelében sem dogmatikai, sem ritualis eltérés nem volt, csupán azon kérdés felett, hogy papjait az állam fizesse-e vagy sem, megszakadt és lett két felekezet. Szerintem azt megitélni, hogy valamely töredék, párt-e vagy felekezet? az illetőknek lelkiismereti szabadságából folyó joga, a melyet megtámadni senki sincs feljogosítva. (*Helyeslés a szélső balfelől.*) Minthogy nékem ez meggyőződésem, bocsásson meg az igen t. minister ur, ha nem gratulálhatok azon ministeri teljhatalmú eljárásnak, hogy a magukat különböző felekezetűeknek vallók részére, az ő pásztorsága alatti egy akol gyanánt, egy közös seminariumot épittetett. Ezért még akkor sem gratulálhatok, midőn azt oly szinben tünteti fel, hogy ott minden magyar, hogy ott csak egy tanár van az orthodoxok kedvéért, a ki a magyar nyelvet nem birja; megvallom azonban, hogy a t. minister urnak ezen kijelentése, ha felületesen tekintjük szemkápráztató. De csakis szemkápráztató, mert önkénytelenül eszembe jut, hogy a minister urnak felügyelete alatt álló budapesti kir. magyar tudom. egyetem mellé csatolt római katholikum-seminariumban, egy tantárgy sem tanittatik magyar nyelven. Sőt tovább megyek: a nyitrai seminariumokban képzett felvidéki plébánusok azért nem birják a magyar nyelvet, mert az előadási nyelv ott sem a magyar. Én tehát a t. minister ur eljárásánál nem látom igazolva ama nagy elvet, „Quid uni iustum, alteri aequum.“ Ennélfogva nem gratulálhatok neki a mai korban — a XIX ik században — mikor már szerintem a vallások tényleges egyenjogusságának ideje, nemcsak bekövetkezett, hanem a kornak elvitázhatlan követelményévé is vált.

Azt mondja továbbá a t. minister ur, hogy gratulál magának azért is, mert ő tanítóképezdét is állított. Ugyanis, hol vennék a tanítókat, a zsidók különben, hacsak nem a vásáron, ha tanítóképezdéjük nem volna? Hát vennék tisztelt minister ur ott, a hol a többi vallásfelekezetek veszik, t. i. ha nem tudnának a saját pénzükön tanítóképezdét állítani és fenntartani, vennék onnan, a honnan a népoktatási törvény rendeli, t. i. az álllami tanítóképezdékből. És ha ifjaikat az állami tanítóképezdékben neveltetnék, ha tanítóikat ott vennék, akkor, ha annyira lelkén fekszik a t. minister urnak a magyar nemzetiség szempontja, azt hiszem, ezt a czélt is hamarább és biztosabban elérhetné. Én, t. ház, ezen indokok alapján, minthogy az, az általam rajzolt practicus ministeri omnipotentiát tenné továbbtartóvá, a kérvényi bizottságnak Apáthy képviselő ur által lefejezett (*Derültség*) s György Endre képviselő ur által tetszetősebbé tett határozati javaslatát el nem fogadhatom. De nem fogadhatom el Molnár Aladár és Mocsáry Géza t. képviselő urak által beterjesztett javaslatot sem, pusztán csak azon egy szempontból, mert a zsidók kérvényei által a ház biróul volt felkérve.

Szerintem pedig a ház, midőn mint biró szerepel, pártállást nem foglalhat sem az egyik, sem a másik fél részére.

Hanem következik már, hogy beszédemet elvégezve, elmondjam felszólalásom okát s előadjam saját nézetemet.

Nézetem szerint, t. ház, ezen bonyolulttá tett kérdés azonnal világossá lesz, ha a t. ház azt minden oldalt kiágazó kombináczió, vagy mellékérdek pástolása nélkül, kizárólag magánál a kérvény tárgyánál megmaradva, teszi birálata tárgyává.

Tény az ugyanis, hogy egy művelődési czélokra rendelt izraelita-alap van; tény, hogy ezen alapnak miképeni használata felett az arra jogosultak maguk közt megegyezni nem birnak, tény az is, hogy a t. ház eddig követett iránya a vallásszabadsági önkormányzat felé irányuló törekvéssel lenne kénytelen szakítani és eddigi multját megtagadva, ezen téren is a reactio terére lépni, ha akár egy, akár másik felekezet mellett pártállást foglalva, kellőleg nem méltányolná a másiknak lelkiismereti szabadságát és meg akarná semmisíteni egyiknek, mint másiknak önkormányzati jogát. Szerintem mind a három

Digitized by Google

tény, melyet elvitatni és félremagyarázni nem lehet.

Az általam birált három javaslat közt, mintegy középen foglal el helyet az, a mely a czélhoz meggyőződésem szerint egyedül vezető, a mely egyfelől sem a ministernek mindenható kezelési módját sem állandósítja, másfelől sem a neologoknak, sem az orthodoxoknak pártszinezetű kedvezést nem nyujt, hanem mintegy a középen állást foglalva, megadja egyrészről a minister urnak azt, a mit számára a törvény rendel, t. i. az állam főfelügyeleti jogát és annak gyakorolhatását biztosítja, másrészről, hogy a felekezetek egymás közt kiegyezvén, azon alap rendeltetési czéljára használtassék fel. És ez lenne, t. ház, az, a melyet, ha alaposan megvizsgáljuk, Hegedüs László t. elvtársam határozati javaslata czéloz.

Ez ellen azt hozták fel: hiába utasítjuk őket egyességre, hogy a szerint megosztassék az alap évi jövedelme és általuk önrendelkezési jognál fogva rendeltetési czéljára fordittassék, sőt hiába utasítjuk őket birói utra is, mert már mindakettő megpróbáltatott. Az egyesség nem sikerült, birói téren pedig a semmitőszék által vissza lett kérelmök utasítva. Én, t. ház, bocsánatot kérek azoktól, kik ezt több izben hangoztatták, de el nem fogadhatom érvelésüket, mert elsőben is nincs igazolva az, hogy ha vajjon a képviselőház által kiegyezésre szólittatnak fel, a képviselőház határozatának erkölcsi súlya alatt — az eddig történteket, mint bevégzett tényt tekintve — nem lennének-e hajlandók megbékülni és kiegyezni. De megengedem, hogy nem lennének hajlandók megbékülve kiegyezni, akkor is mi gátolja a képviselőházat abban, hogy ezen esetre azon alap évi kamatainak felhasználási arányát akár delegált, akár compromiss-bíróság által állapittassa meg, ugy a mint a ház bölcsesége helyesnek találandja.

Egy van még, a mi felhozható ezen eljárás ellen, az t. i., hogy akkor, miként lenne gyakorolható a vallásügyi minister által a törvényben biztosított államfőfelügyeleti jog? Felelet: úgy és nem másként, a mint az a t. minister ur által a protestáns felekezetek irányában tényleg ma is gyakoroltatik. Tudjuk ugyanis, t. ház, hogy a protestáns felekezetek részére bizonyos évenkinti államsegély adatik, mely államsegélyre vonatkozólag a minister ur az államfőfelügyeleti jogot gyakorolja akként, hogy az illető egyházi főhatóságok közt megállapított arány szerint, a t. minister ur évenkint a segélyt kiutalványozza. Az ekként kiutalványozott összeget mindenik főhatóság a saját önkormányzati jogánál fogva a rendelt czélra maga osztja, használja fel s az ekként felhasznált összegről az év végén aztán részletes és hivatalos nyugtákkal igazolt kimutatást terjeszt elő, melyekből a minister ur meggyőződhetik arról, hogy vajjon azon segély az állam által előirt és meghatározott czélra fordittatott-e?

Ha pedig a t. minister ur azt tapasztalja, hogy a segély más czélra fordittatott, vagy pedig, hogy a rendelt czélra nem használtatott volna fel, azon esetben a következő évre a kiutalványozást megtagadja és az állam főfelügyeleti jogát ekként érvényesíti és gyakorolja.

Ez, t. ház, azon egyedüli mód, mely meggyőződésem szerint, midőn egyfelől ezen annyira alkalmatlanná és bonyolulttá vált ügynek valahára végleges megoldását lehetővé teszi, ugyanakkor megmenti a képviselőházat a ministeri túlterjeszkedéstől és midőn nem kényszeríti őt, hogy akár az egyik, akár a másik árnyalat mellett pártállást foglaljon el, végre ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a lelkiismereti szabadság és önkormányzati jog tiszteletben tartassék, másrészről pedig ezen alap azon czélra fordittassék, a melyre az rendeltetve van.

Én ezen indokok alapján pártolom Hegedüs László t. képviselőtársam határozati javaslatát, ezen indokok alapján kérem a t. házat, hogy ezen határozati javaslatot elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Hoffmann Pál: T. ház! Midőn ezen kérdésben felszólalok, mindenekelőtt megjegyzem, hogy kettőt kivánnék elérni. Először azt, hogy ezen kérdés, mely ma szőnyegen van s a melyet mindjárt körvonalozni is fogok, határozattal döntessék el végleg, nehogy újból és újból igénybe vegye a képviselőház tanácskozásait. (*Helyeslés a szélső balon.*) A másik, mit elérni óhajtanék, az, hogy e határozatban ne foglaltassék itélet arról, a miről szerintem e háznak itélni nem is lehet, t. i. a hitfelekezetek saját belső vallási hitbeli ügyeiről. A határozat ne avatkozzék abba, a mit az előttem szólott t. képviselőtársam plane lelkiismereti szabadságnak declarált, igaz, hogy azon általam nem osztott véleménynyel, mintha egyáltalában azon előttünk fekvő javaslatok bármelyike a honpolgárok lelkiismereti szabadságát érintené.

A mi az elsőt illeti, óhajtom, hogy a t. ház határozata végleges legyen. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy ezen zsidó alap e házban ne képezze többé tanácskozás tárgyát, hanem értem, hogy azon kérelem, a mely az alapokra vonatkozólag már több izben előfordult e házban, oly elintézést nyerjen, a melyből mindenki megértheti, hogy a háztól egyéb határozat, mint a melyet most hozott, többé nem várható és hogy jövőben, ha netalán ezen kérelem ismétlődnék a ház előtt, az ezen most hozott határozatra való egyszerű hivatkozással intéztessék el. Ezt értem a végleges határozat alatt.

Digitized by Google

A mi a másikat illeti, hogy határozzon a t. ház, a nélkül, hogy a zsidóság belső vallási ügyeibe avatkozzék, ezt eléggé indokolja nemcsak a petitum tartalma, a mely ezen alapnak felosztására irányul, hanem magával hozza azon körülmény is, hogy a t. ház, ezen alap tekintetében figyelembe venni tartozik az alapra vonatkozó alapítványi intézkedéseket és hogy a ház nem lehet hivatva azon alapítványi intézkedések ellenére, talán vagyonátruházásokat eszközölni. Mert a mit az előttem szólott t. képviselő ur is, Hegedüs László t. képviselő ur is kiván, az nem kevesebbet, mint ezen alap tulajdonjogának átruházására vonatkozó intézkedést foglalna magában. Mert méltóztassék venni a dolgot, a mint van.

Ezen alap az alapító intézkedése szerint, a magyarországi összes zsidóság vallás-culturális czéljaira van rendelve.

Mi történt azóta? Itt előállanak magukat zsidóknak nevező hitsorsosok, a kik ezen vallásalap felosztását követelik. Mi történt?

Méltóztatnak tudni, hogy mielőtt meghozatott azon törvény, mely a zsidókat az előbbi időben általuk elfoglalt állásból kiemelte s csupán tűrt vallásfelekezetből törvényesen elismért vallásfelekezetnek elismerte, annak előtte Magyarországon a zsidóság nem képezett egy jogi testületet, jogi személyt, — hanem szétforgácsolva egyes községekben, csak községi életet élt. Midőn a magyar törvényhozás ezen hitsorsosokat a törvényesen bevett vallásfelekezetek sorába emelte, méltó gondolat volt és dicsőségére válik annak az államférfiúnak és megérdemli éppen a magyar zsidóságnak örökös köszönetét, hogy megadta a magyar zsidóságnak azt, a mit az előtt nélkülözött, t. i. az egységet s azt az eszmét, hogy a magyar zsidóság nem maradhat többé azon csupán isolált községi létben, hanem hogy ugy, a mint a többi törvényesen bevett vallási felekezet, jogosítva van magát egyesíteni, összesíteni. Ez az eszme vezetett a congressusra, a mely megadta a módot, hogy a zsidóság magát jogilag egységessé szervezze. És mi történt? Az ellenkezője történt; a congressuson az egységesítés helyett scissió keletkezett. Ez intentiójában nem feküdt azon férfiúnak és az intézkedés, a mely által erre hatott, nem azt hozta volna magával, hogy scissió származzék, hanem azt kellett volna eredményeznie, hogy ezen egység bekövetkezzék.

Ez nem történt meg. Ezt mélyen lehet fájlalni, először maguknak a zsidóknak érdekében is, különbség nélkül, — nem veszem ki az orthodoxokat sem, — fájlalnunk kell azért, mert önmaguknak akarnak nagy károkat ezen meghasonlás által. De az országnak sincs haszna belőle.

De mi következik most ebből? Az következik-e, hogy a törvényhozás most azt legalisálja, hivatása-e a törvényhozásnak azt, a mi talán egy muló meghasonlás, ezen intézkedés által maradandó alkotássá sanctiónálni? (*Helyeslés a baloldalon.*) Méltóztassanak azok, — kik az orthodox zsidóságnak előttünk levő kérvényét támogatják, megfontolni ezen intézkedés hatását.

Azt mondják, hogy ne avatkozzunk a lelkiismereti szabadságba, ne csináljunk vallási felekezeteket. — De hát nem teremtenénk-e vallásfelekezeteket, ha ezen alapot felosztanók? — (*Helyeslés a baloldalon.*)

Nem-e a felekezetek egységét akarja-e az, a ki a felosztást ellenzi? És, t. ház, ok-e ez arra nézve, hogy ezen alap jövedelmei felosztassanak, hogy mi a zsidóságot törvényileg is két vagy három, vagy nem tudom hány vallásfelekezetté sanctionáljuk? Nem lehet-e ezen alap jövedelmeit tekintet nélkül ezen különbségre az igazság, a méltányosság és a szükség szerint felosztani?

Én tehát kérném azon t. képviselő urakat, a kik — elismerem — a legjobb intentio által vezéreltetve, a legnemesebb motivumok által vezettetve, a felosztást pártolják, méltóztassanak megfontolni azt, vajjon ez nem-e éppen annak ellenkezőjét fogja eléretni, a mit elérni akarnak.

Még egyet! Erős bizalmam van az iránt, hogy bármilyen mély legyen is ezen pillanatnyi szakadás külsőleg, látszólag, az nem fog örökké tartani. Én bizom az időnek, a kulturának hatásában, mely majd ezen ellentéteket megfogja szüntetni. Nem is olyan nagyon éles ez az ellentét. Tanusítják ezt azon gyakori áttérések, melyek az egyes községek által történnek. Nekem magamnak is van tudomásom egy hitközségről, mely alig egy év folyamán kétszer változtatta positióját.

T. ház! a hol ilyen tünemények merülnek fel, ott nem merész a remény, hogy ezen ellentétek ki fognak egyenlittetni és pedig annál inkább, ha a t. ház túl nem becsüli azokat, annál inkább, ha látni fogják, hogy a t. ház nem hajlandó mindjárt az ilyen scissio miatt vagyonfelosztást eszközölni. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ezt nem lehet tenni már az alapítvány értelmében sem. A t. ház miként érezheti magát hivatva az alapítónak azon jogos intézkedése ellen, hogy ezen alap egységes és felosztathatatlan maradjon, határozatot hozzon? Én ezt a t. ház hatásköréhez, illetőleg hivatásához tartozónak nem tartom. Őrködjék felette a ház, hogy az alapítvány értelmében a kulturális és nemzetiségi érdekeknek kellő megóvásával alkalmaztassék, de vagyon-átruházást eszközölni, decretálni azt, hogy a mi addig egységes volt, az

Digitized by Google

most felosztassék, azt a t. ház hivatásának nem tartom. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Én látok két, illetőleg három javaslatot, a melyek mindegyike többé-kevésbé megfelel azon intentióknak, melyeket itt jeleztem. Olyannak tartom mindenekelőtt, t. ház, magát a kérvényi bizottságnak Apáthy István képviselő ur által amendirozott javaslatát, mert ha nem amendiroztatott volna, akkor nem tartanám olyannak, miután a mi a kérvényi bizottság határozati javaslatának első részében foglaltatik, az ellenkezik azzal, a mit én, mint általánosan indokolhatót jeleztem, t. i. a képviselőház határozata annak elfogadása esetében nem lett volna olyan, mely ezen kérdést maradandólag elintézné. Ellenben Apáthy t. képviselőtársam javaslata szerint marad a kérvényi bizottság javaslatának csak második része, mely azon utasítást adja a kormánynak, hogy az alap egységének megóvása mellett, a kormánynak a jövedelem felosztására vonatkozó eljárását szabályozza.

Ugyanezt tartalmazza lényegében Molnár t. barátom módosítványa némely eltérésekkel, melyeket szivesen méltánylok. Azon javaslat, melyet György t. képviselőtársam előterjesztett és mely az elemi iskolák tanítási nyelvére vonatkozik, ugy látszik nekem, talán még sem felel meg azon culturális feladatoknak, melyek az alap rendeltetését képezik.

Részemről kielégítőnek tartom a kérvényi bizottság Apáthy t. képviselőtársam által amendirozott határozati javaslatát, valamint Molnár t. barátom határozati javaslatát is. Kész volnék ezek közül bármelyiket elfogadni és ha első sorban Apáthy t. képviselőtársam javaslata bocsáttatik szavazásra, szivesen fogok arra szavazni; különben pedig hozzájárulnék Molnár Aladár t. barátom javaslatához.

Ennek kijelentése után bátor vagyok még egyszer hangsúlyozni, ne avatkozzunk a vallási differentiákba, ne adjunk ezeknek kifejezést a vagyon felosztása által, tartsuk meg az alapnak alapítványszerű jellegét az által, hogy a kormány kezelése alá adjuk az alapot; jelentsük ki, hogy tekintet nélkül a zsidóság körében netalán előforduló differentiákra, őket az igazságnak, a méltányosságnak, a culturalis és nemzeti igényeknek megfelelő és a lehetőség határai közt mozgó támogatásban részesítsük.

Végül van még egy kérésem a t. vallásügyi minister urhoz. Molnár Aladár t. barátom már utalt azon anomáliára, hogy ezen alapból évenkint 6000 forint fizettetik ki siketnémák, a bécsi siketnémák intézetében való eltartására. Ő is említette, hogy nehány évvel ezelőtt fővárosunkban egy nagylelkü férfiu, Fox, kinek neve e házban is csak tisztelettel említhető, egy nagyszerű siket-néma intézetet létesített, mely méltán díszére válik fővárosunknak. Mi sem jellemzi annyira a kérvényt benyujtó egyének szenvedélyességét, mint azon eljárás, melyet a magyar fővárosban levő ezen intézettel szemben követnek és mely abban nyilvánul, hogy inkább akarják, hogy szerencsétlen magyar hitsorsosaik a bécsi intézetben taníttassanak, mint ezen hazai intézetben. És nem az orthodoxság miatt teszik ezt, mert hisz a bécsi zsidók sokkal inkább neologok, mint a pestiek. A bécsi zsidók egész világrészünkön legelőrehaladottabbak, a legfelvilágosodottabbak, ha szabad úgy mondanom, a leginkább neologok. Az indok a szenvedélyességben és alaptalan előítéletekben, csak nem mondhatnám személyeskedésben és szenvedélyben rejlik.

Kérném tehát a t. minister urat, ne méltóztassék figyelembe venni ezen indokolatlan kérelmet és méltóztassék azon 6000 frtnyi összeget a Budapesten létező siket-néma intézetben tartott ilyen szerencsétlen zsidók tanítására és ellátására fordítani. (*Helyeslés.*) Méltóztassék ezen pénzt a hazában alkalmazni. A t. minister urnak tegnapelőtti nyilatkozatából ki lehetett venni, hogy hajlandó ezt megtenni. Én részemről kérném, méltóztatnék ez iránt megnyugtató, határozott választ adni, mert különben tárczája budgetjének tárgyalása alkalmával positiv határozati javaslattal fognék fellépni.

Pártolom a kérvényi bizottságnak javaslatát Apáthy t. képviselő ur által beadott módosítványnyal — és kijelentem, hogy Molnár Aladár t. képviselő ur módosítványát is elfogadhatónak tartom. (*Helyeslés.*)

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Hoffman t. képviselő ur egyenesen és határozottan azon kérdést intézte hozzám, hogy mily állást szándékozom elfoglalni (*Halljuk! Halljuk!*) a Bécsben lévő siket-néma növendékek dotatiója iránt és hogy hajlandó vagyok-e azokat Bécsből Pestre hozatni. Ismétlem, a mit különben volt szerencsém Molnár Aladár t. képviselő ur beszédére is kinyilatkoztatni, hogy annak, miszerint ez még eddig nem történt, éppen az az oka, hogy az orthodoxok lelkiismereti szabadságát kivántam respectálni, mert ők kinyilatkoztatták, hogy az orthodox siket-néma egyéneket a pesti intézetben nevelni nem lehet.

Mihelyt ezen irányban is a kérdés tisztába lesz hozva, fel fogom kérni ő Felségét, méltóztassék megengedni, hogy azon gyermekeket Budapestre lehozathassam. (*Élénk helyeslés.*)

Orbán Balázs: T. ház! Ott, hol müveltséggel párosult teljes vallásszabadság uralkodik, az egyes hitfelekezetek nemcsak békésen megférnek egymás mellett, hanem egy közös állam eszméjének varázsában teljesen egybeolvadnak.

Digitized by Google

Igy van ez nyugat polgárosodott országaiban a zsidókkal is. — Angol- vagy Franczia- sőt Németországban is nem igen lehet tudni, hogy ki a zsidó, annyira beolvadtak s annyira azonositották magukat a nemzet testtel, hogy semminemű megkülönböztető jelleggel nem birnak, azok büszkén vallják magukat angolnak, francziának stb.

Anomaliának tartom, hogy hazánkban, hol a polgári jogegyenlőség törvényesitve van, hazánkban, mely a vallásszabadság decretalásával megelőzte Európa minden államát s mely a türelmesség mintaországa volt: zsidó vallású testvéreink elkülönitik magukat az őket keblére ölelt nemzetünktől s a helyett, hogy nemzetiségünket elfogadva igyekeznének a nemzettesttel egybeforrni, mig nyelvileg is eltérnek, német nevüket, melyet tudom, hogy reájuk octronyáltak, nem igen magyarositják. Társaskörükben, üzleti érintkezéseikben, sőt imaházaikban is a német nyelvet, illetőleg annak egy idomtalanul elferditett szólásmódját használják.

Ezen annyival inkább csodálkoznunk lehet, ezt annyival inkább fájlalhatjuk, mert a világegyetem egyetlen országa se volt oly jótékony a zsidók irányában, mint Magyarország. A midőn őket más országokban üldözték, tüzzel-vassal pusztitották, midőn másunnan előzték: a méltatlanul zaklatott hontalanok nálunk hazát találtak, a mely szabadságának és alkotmányának jótéteményeit árasztá reájuk. Hazát találtak itt, mely vallásuk gyakorlatában sohase gátolta; hazát, mely felgazdagitá s kiváló előnyökben részesité őket s még sem akarják magukat magyarnak mondani, holott a nemzetiséget sohasem a vallás, hanem az anyanyelv és érzelem szabja meg.

Ezen abnormis helyzeten segitenünk kell; de nem úgy segitenünk, ha — miként Istóczy barátom engesztelhetetlen ellenszenvéből kifolyólag tenni óhajtaná — őket e hazából kiküszöbölni törekednünk; hanem ellenkezőleg úgy, ha a testvériség, szabadság, a behozandó polgári házasság és érdekegység kötelékei által minél szorosabban magunkhoz csatolni igyekezünk s nemeslelkűségünk által mintegy megszégyenitjük őket germanisáló tendentiáikban. Erre törekszik a nemzet józanabb nagy része; de igyekezzenek zsidó testvéreink is nyelvben, érzelemben és szokásaikban magyarok lenni. Igyekezzenek lebontani azon válaszfalakat, melyeket ők emeltek. Vegyenek fel magyar neveket; legyenek utógondolat nélkül hű fiai a hazának s higyjék el, hogy mi vallásküloönbséget tekintetbe nem véve, épp oly jogosult polgáraiul tekintjük e hazának, mint bármelyik más, ugynevezett keresztyén felekezet követőit.

A mi már most a jelenleg tárgyalás alatt levő kérvényeket illeti, ezekkel szemben, én nyiltan és habozás nélkül kimondom, hogy rokonszenvem határozottan az ugynevezett neologok mellett van, nemcsak azért, mert az előrehaladásnak és a korszellem vivmányainak minden téren barátja vagyok, hanem azért is, mert ezeknél fell kell ismernem a hozzánk simulás és e hazához ragaszkodásnak némi ösztönét; mig ellenben az ugynevezett orthodoxok mereven ragaszkodnak a hitelveik és dogmáik által egyáltalában nem követelt fattyu-germanisatióhoz s többnyire oly rabbinusokkal látják el magukat, a kik nyelvünket nem értik, tanulni nem akarják, sőt azt mindenünnen, hova hatáskörük elhat, egész fanatismussal s átok terhe alatt kiküszöbölni törekednek.

Ez okon lelkem teljes rokonszenvét a neologok birják, mindazonáltal ez nem zárja ki azt, hogy a vallás- és közoktatási minister ur törvény- és alkotmány-ellenes eljárását ne roszszaljam, még akkor is, a midőn az az általam is kegyelt neologoknak kedvez.

Nem kivánok én itten ezen bonyolódott ügynek történelmével foglalkozni; azt előadták már az előadó és Molnár Aladár s más, korábban felszólaltak. Én itt a fősúlyt az 1874-ik évi május 2-ki országgyülési tárgyalásra fektetem, a midőn a minister ur azon jegyzőkönyvbe vett ünnepélyes igéretet tette, hogy a rabbiképezde ügyében be fog szüntetni minden további lépést mindaddig, mig az ez iránti jelentését a háznak be nem terjeszti s a törvényhozás ez iránt határozni nem fog.

A vallásügyi ministernek a rabbi-seminárium épitésére vonatkozó jelentése azon év junius 5-én, a mint méltóztatik tudni, elvettetett, az akkori ministerelnök kijelenté, hogy a ház hangulatával összhangzó jelentést fog ez ügyben beterjeszteni.

De a vallásügyi minister ur eme nem várt, hanem ismert s oly sok milliókat már felemésztett épitési szenvedélyéből kifolyólag, neki kezdett a rabbi seminarium épitésének s abba beletemette az izraelita-alap egy ötödét.

És mivel indokolja ezen, az országgyülés intentiójával, a maga és ministerelnöke ünnepélyes nyilatkozatával homlokegyenest ellenkező és igy alkotmányellenes eljárását? azt mondja kiosztott „Átirat“ czimü mentegetődzése 4-ik lapján.

„A seminarium felállitásában correct jártam el, mert ő Felsége legmagasabb elhatározásainak tettem eleget s mert az elevenen érezhető s államilag is fontos culturalis szükségletnek felel meg.“

E mentség foglalja magában a legsúlyosabb vádat, mert a minister ur a korona tekintélye alá búva, követett el egy, az ország törvényhozása által ellenzett tényt. Az uralkodónak egy to-

Digitized by Google

vábbi időben kiadott engedélyébe kapaszkodva, a törvényhozás háta mögött conspirálva követett el egy oly alkotmánysértést, a minőért minden más alkotmányos országban vád alá helyeznék és elitélnék. Egy ily mesterkélt úton előkészített bevégzett ténynyel akarja most a törvényhozást kényszerhelyzetbe hozni.

Azonban, t. ház! mi egy ily eljárásra jóváhagyásunkat nem adhatjuk; én részemről azt tenni hajlandó nem vagyok, mert oly preacedenst alkothat a minister ur kezében, mely határtalan veszélyeket rejt, nemcsak a zsidók, hanem más felekezetbeliekre nézve is.

Tudjuk, t. ház! hogy a közoktatási minister ur nagy értékű alapokat kezei, tanulmányi, egyetemi, vallási s más alapoknak milliói állanak gondozása alatt. Ki áll jót nekünk, hogy minister ur egy szép napon építési viszletegénél fogva, valamely régi helytartósági, vagy uralkodói rendeletre, véleményre hivatkozva, az országgyülés kikerülésével, azoknak tetemes részét be nem építi rideg falakba.

Ő megszokta, hogy a t. ház többsége botrányos bérleteit s más káros intézkedéseit mindig helyeslő tudomásul veszi. Káros csereberéit kupolás építkezéseit, mindig jováhagyásával helyesli.

Ez bátorítá fel őtet ez ügyben is a követett eljárásra és félek, hogy felbátorítandja még sok olyanra, a mit még utódaink is megkeserülnek, mert az olyan bérlet, a melyben 50 krt igér a jószág visszajövetelkor minden darab ákácz-csemeteért fizetni, nem bérlet, hanem donatio, mivel az ily bérlőnek módjában van annyi ákácz csemetét ültetni, hogy azon jószág soha kezéből ki ne menjen. Már pedig donatio jogával ma még az uralkodók sem igen élnek, annyival kevésbé lehet felruházva a mi közoktatásügyi ministerünk.

Azért én, habár a rabbi-seminarium szükségességet nem tagadom, de a közoktatási minister urnak a seminárium építésénél követett önkényes eljárását helytelenítem s kész lennék, ha beadatnék, egy vád alá helyezési indítványt is támogatni szavazatommal.

A mi az izraelita-alapot illeti, én legigazságosabb eljárásnak azt tartottam volna, ha az visszaadatnék azon izraelita községeknek, a melyektől az erőszakosan felcsikartatott; mert az elorzott tulajdon, ha megtaláltatik, mindig a a károsultnak adatik vissza; de miután ezt túlhaladott álláspontnak mondják, a mennyiben a hozzájárulás aránya ma bajosan lenne kipuhatolható s a mennyiben a megsarczoltak is hozzá járultak ahhoz, hogy az izraelita nevelési czélokra fordíttassék; azért én ez alap örököseiül az összes magyarországi zsidókat tekintem.

Ha a mi zsidóink átmentek volna az assimilation s e nemzet fiainak vallanák és tartanák magukat: akkor én kész lennék az egész alap jövedelmeinek kezelését nekik feltétlenül átadni; de miután félnünk lehet, hogy azt nem mindenütt fordítanák a nevelésügy és a müveltség előmozdítására, sőt még talán némelyek — az előzményekből itélve — készek lennének a Kárpátokon és a Lajtán túl is szállítani: én az állami ellenőrzést nagyon szükségesnek s reájuk nézve is üdvösnek tartom s azért a kérvényi bizottság véleményével szemben, Molnár Aladár sokkal határozottabb javaslatát támogatandom szavazatommal.

Juhász Mihály: T. ház! Miután a kérvényi bizottság t. előadója és Molnár Aladár t. barátomnak nagy tanulmánynyal összeállított és a kérdést mindent részeiben felölelő beszédében ezen ügy teljesen ki van merítve, minthogy én hasonló nézetben vagyok, röviden nyilatkozhatom. Felszólalok pedig csak azért, t. ház, mert azon időt, melyet e kérdés tárgyalására fordítunk, mely kérdés az ország lakosságának nagy részét érdekli, — nem lehet elveszettnek tekinteni; és felszólalok azért, mert meggyőződésem az, hogy a tárgy fejtegetéséből s minden oldalról felvilágosításából a ház tárgyalásait figyelemmel kisérő hazai zsidóság közvetlenül meggyőződhetik, vagy esetleg tudomást fog szerezni a napirenden lévő alapítvány természetéről és annak rendeltetéséről, és ha nem fogja is egészen megszüntetni de kétségtelenül le csillapítja és sokkal szükebb s önmagától elenyésző korlátok közé szorítja azon ingerültséget, a mely tán azon kérdés nem teljes ismerése folytán keletkezett.

T. ház! A hazai zsidóság egy része az országos iskolai alap elosztását kéri, a másik része ezen felosztást ellenzi és mindkét fél a ház igazságosságára hivatkozik. A ház tehát e kérdésben mint biró, mint igazságosztó fog működni és mint ilyen, nem helyezheti magát sem az egyik, sem a másik fél álláspontjára s nem foghatja pártját sem egyiknek, sem másiknak. Midőn én e kérdést tanulmányoztam, meggyőződésemnek irányt, elhatározásomnak fő súlyt nem azon tekintet adott, melyet az egymással szemben álló felek vitatnak, t. i. vajjon két különböző felekezetet képeznek-e az izraeliták, vagy az egy és ugyanazon zsidóvallásnak két különböző pártja? Ez tisztán lelkiismeret dolga és ennek megitélésére magamat sem hivatottnak, sem jogosultnak nem tartom; de nem gyakorolt elhatározásomra befolyást az sem, a mi itt felhozatott, hogy t. i. vajjon az összes zsidóság, vagy annak csak egy, a vagyonosabb része járult-e az alaphoz. Nem gyakoroltak befolyást elhatározásomra azon gyakorlati nehézségek sem, melyek a felosztás folytán a zsidó

Digitized by Google

felekezet kebelében nyilvánulnának. A mi reám befolyást, döntő súlyt gyakorolt, a mi elhatározásomnak irányt adott, az ezen alapnak jogi természete, czélja és rendeltetése.

A kérvényi bizottság előadója felolvasta cronologicus rendben az okiratokat, melyek ezen alapítvány létesítését, czélját és rendeltetését meghatározzák, ezen okiratok a ház asztalán vannak és én ezen okiratokból arról győződtem meg, hogy ezen iskola-alap a kormány kezelése alatt álló, felosztathatatlan; arról győződtem meg, hogy ezen alap rendeltetése a magyarországi izraeliták oktatásának előmozdítása, annak közvetlen czélja egy seminarium, tanító-képezde felállítása, a szegénysorsú iskolák segélyezése, a siketnémák és vakok részére alapítvány dotálása. Arról győződtem meg a felolvasott iratokból, hogy az alapítványnak ezen czélja meghatároztatott még akkor, mikor a hazai zsidóság kebelében a szakadás be nem állott. Meggyőződtem arról, hogy az alapítvány czélja és rendeltetésének megfelelőleg a seminarium, a tanítóképezde tényleg felállíttatott, hogy a népiskolák ezen alap-jövedelmével segélyeztetnek, a siketnémák és vakok dotatiója eszközöltetik. Szóval meggyőződtem arról, hogy az alap czélja és rendeltetésének megfelelőleg tényleg él és működik. Ezen okiratokkal és tényekkel szemben a hazai zsidóság egy része az alap felosztását követeli, addig pedig, mig ez megtörténnék, a jövedelemnek két részre akképen leendő felosztását kivánja, hogy úgy a seminarium, mint a tanító-képezde költsége ne az egész alapot, hanem annak csak egy részét terhelje.

Én e kérelem első részét az alapítványjogi természetébe, másik részét az alapítvány czéljába ütközőnek tartom. Az alapítvány jövedelme mindenekelőtt arra a czélra fordítandó, mire az kijelöltetett és az alapítvány ezen rendeltetését nem alterálja a zsidóság kebelében időközben beállott szakadás és nem azon álláspont, melyet a folyamodók a rabbi-seminariummal szemben elfoglalnak.

Nekik igenis jogosultságuk van arra, hogy e szakadás folytán követeljék, hogy a seminarium és tanító-képezde rendeztessenek be akképen, hogy a növendékek abban hitvallásuk sérelme nélkül oktatást nyerhessenek. Joguk van kiváni, hogy ezen seminarium és tanító-képezde költsége a lehető legszükségesebbekre szorittassék. Joguk van kivánni, hogy a népiskolákat segélyező összeg az alapítvány értelmében jogosan felosztassék.

De nincs joguk azt kivánni, hogy akár az alap felosztassék, akár ennek jövedelme felosztása folytán az alapból létesített intézetek jövője, fennállása veszélyeztessék.

Ez nézetem a kérdés érdemét illetőleg.

A határozat modorára véleményem az, hogy mivel a kérdés a ház előtt már hat éve fekszik, mivel a kérdés már annyira meg van világosítva, hogy a határozat mikéntjére nézve mindenki határozott nézettel birhat és valószinűleg bir is; mivel ezen kérdés érdemleges elintézésének elodázása csak a nyugtalanság s az egymás iránti ingerültség szitására vezetne: ennél fogva e kérdésben ez idő szerint véglegesen határozni és minden elodázó intézkedést mellőzni kell.

A beterjesztett határozati javaslatok közül megfelel intentióimnak az, mely Apáthy képviselőtársam módosítványával a kérvényi bizottság által előterjesztetett és megfelel az, melyet Molnár képviselőtársam terjesztett elő, én tehát ezen határozati javaslatokat elfogadom. És mivel nem akarnám, hogy netalán egyik határozati javaslat se nyerjen többséget, én az Apáthy képviselőtársam módosítványához járulok. (*Helyeslés.*)

Thaly Kálmán: Teljes mértékben osztozom az előttem szólott t. képviselő ur azon nézetében, hogy az az idő, melyet ezen fontos kérdés tárgyalásával a képviselőház eltölt, nincsen elvesztegetve. Mindazonáltal mivel a fennforgó tárgy már minden oldalról megvilágittatott: szükségtelennek találom azt, hogy én és talán az utánam következő szónokok is e kérdéssel még bővebben és tüzetesebben foglalkozzunk; részemről tehát csak azért kérem ki a t. ház becses figyelmét néhány perczre, hogy álláspontomat, illetőleg szavazatomat, melyet nem a különben politikai elvtársaim által benyujtott indítványra, hanem a Molnár Aladár képviselő ur által beadott módosítványra adok, röviden indokolhassam. Ugyanis e kérdés nem politikai, nem pártkérdés, hanem olyan, a melyre nézve minden képviselő párttekintettől függetlenül adhatja szavazatát. Tagadhatatlan, a mint Molnár Aladár képviselő ur bővebben ki is fejtette, hogy a zsidóság némi tekintetben a multban gyökerező szokásainál fogva ellenkező, vagy legalább nem azonos irányt követ a művelt és a modern civilisatiónak megfelelő társadalommal; és hogy annak nagy része, fájdalom, a magyar nemzeti szellemnek nem valami kitünő barátja. Felfogásom szerint a jelen kérdésre nézve tisztán nemzetiségi szempontból és a modern civilisatio szempontjából indulok ki. Azt akarom, hogy a hazai zsidóság velünk magyarokkal egy test és vér és a művelt társadalomba beilleszthető tényező legyen. Természetes, hogy ennélfogva dogmaticai fejtegetésekbe bocsátkozni fölöslegesnek tartom; hogy rám nézve neolog vagy orthodox, a szó dogmaticai értelmében nem létezik. Azt tartom ugyanis, hogy a jelenleg szőnyegen lévő tárgyat csakis a nemzetiség és a modern

Digitized by Google

civilisatió szempontjából lehet helyesen megitélnünk. Hogy pedig a zsidóság azon része, a mely még ma nem követi ezen nemzetiségi és civilisatorius áramlatot, minél inkább ebbe az irányba tereltessék, arra nézve szerény véleményem szerint két dolog vezethetne czélhoz. Az egyik a polgári házasságnak mielőbbi behozatala. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Tudom azt, t. ház, hogy ez ügy e teremben már többször felhozatott és hogy a kötelező polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslatnak beterjesztése ellen bizonyos akadályok vannak; de ezt a tárgyat oly sürgősnek és fontosnak tartom, hogy ha a kötelező polgári házasság egyelőre a fennforgó akadályok miatt be nem hozható is: én a facultativ polgári házasságot mint palliativ, mint egyelőre használható módszert is elfogadom.

Ugy emlékszem, hogy a tavalyi költségvetés tárgyalásakor tisztelt elvtársam Irányi Dániel képviselő ur nyujtott be egy határozati javaslatot, a mely fölött a ház szavazott és ezen szavazása által határozatilag utasította a t. igazságügyminister urat, hogy terjesszen be a polgári házasságnak életbeléptetésére vonatkozó törvényjavaslatot. De ezen törvényjavaslat még eddig nem terjesztetett be. Ugy látszik, hogy a t. minister urak állásaiknak néha nem birnak teljes tudatával, a mennyiben azt hiszik, hogy felcserélhetik szerepeiket, t. i. hogy ők a képviselőház urai és nem megfordítva. (*Ugy van! a szélső balfelől.*)

Ezt vagyok kénytelen, t. ház hinni; mert különben respectálnák a minister urak a képviselőház határozatait.

Ennek következtében, miután a ház tavalyi határozatának egy év leforgása alatt itt elég nem tétetett: bátor vagyok nyilvánosan kérést intézni Irányi Dániel t. képviselőtársamhoz; újítsa meg tavalyi határozati javaslatát a budgettárgyaláskor, még pedig oly módon, hogy abban időhöz kötve szólittassék fel a kormány a polgári házasság előterjesztése iránti törvényjavaslat benyujtására.

Ez lenne tehát nézetem szerint az egyik orvoslási mód a mondott irányban. A mi a további irányokat illeti, t. i. a rabbi-képezdének nemzeti szellemben való vezetését, az izraelita siket-néma fiuknak Magyarországon képzését stb. — ezeket mind feltalálom t. barátom Molnár módosításában s azért annak bővebb fejtegetésébe nem bocsátkozom.

Meg kell azonban jegyeznem örvendetesen azt, hogy hazánk azon lelkes fiai közül, kik magukat a modern neolog izraeliták közé számítják, már is igen sokan beolvadtak szellemmel, szívvel és nyelvvel a magyar nemzetbe s dicsérettel kell kiemelnem, hogy ezek iskoláiban a magyar nyelv honos. Eclatans példát hozok fel. Pozsony városa, melynek polgársága, — a megyei elemektől eltekintve s tisztán a városi lakosságot értve, — a nagy-szebenieket kivévén, Magyarországon talán a legnyakasabban ragaszkodik a német szellemhez; tehát Pozsony városában, az 50,000-nyi lakosság gyermekei számára ugy tudom, 27 elemi iskola létezik, a községieket, felekezetieket ide értve; s a mult évi tanfelügyelői jelentésből olvasom, hogy fájdalom ezen 27 elemi iskola közül egyetlenegynek van csak magyar tannyelve és ez a neolog izraeliták tanintézete, a kik tehát túltettek e tekintetben a katholikusokon, evangelikusokon és a községi iskolákon.

Ezen példa eléggé mutatja, hogy a magyar izraeliták velünk egybeolvadni akaró része, minő lelkesen jár el a magyar nyelv terjesztése körül. Mondhatom továbbá a főváros községi iskoláiról is, melyek egyikének iskolaszéki elnöke vagyok, hogy az azokba járó izraelita fiuk tökéletesen magyarok. Óhajtom, hogy a felállított rabbi-intézetben, valamint az izr. tanítóképezdében is a magyar nemzeti szellem honosittassék meg. Alkalmam volt a rabbi-képezde tantárgy sorozatát elolvasni és épp azért figyelmeztetem és kérem a t. vallás- és közoktatásügyi minister, hogy egy hiányon, melyet abban észrevettem, méltóztassék segíteni.

Nevezetesen tudvalévő, hogy a hazaszeretetnek s a magyar szellem terjesztésének hathatósb forrása nem lehet, mint a hazai történelem megismertetése a gyermekekkel és felnőttekkel is. Ennélfogva kivánom, hogy az izr. rabbiképezdében a hazai történelem vétessék föl a rendes tantárgyak közé. Látom a tanrendből, hogy az ókori és világtörténelem egyes szakai fel vannak ott véve; de kérdem a t. cultusminister urat, ha a leendő magyar rabbiknak szükségök van Amerika felfedezését, vagy pl. a góthok és alánok hadjáratait ismerni; nincs-e sokkal inkább szükségök édes szülőföldjök, Magyarország történetét tudni, a melynek számára hitsorsosaikat magyarosítani ők lesznek hivatva? Óhajtom azért, hogy ezen hiányon már a jövő tanévben segítve legyen.

Ezeknek kijelentése után, Molnár Aladár t. barátom javaslatát pártolom. (*Helyeslések*).

B. Mednyánszky Árpád: T. ház! Tekintve azt, hogy immáron három napja, mióta a t. ház a zsidó alapítvány kérdésével foglalkozik és tekintve azt, hogy ezen idő a kétségkivül sokkal nagyobb fontosságu költségvetéstől vonatik el: én csakis a lehető legrövidebben némely e házban történt kijelentésre teendő igénytelen észrevételem után, indokolni akarom azt, hogy miért csatlakozom én Hegedüs László t. barátom

Digitized by Google

határozati javaslatához. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

E házban, hol a pártfegyelem uralkodik, a minek a költségvetés általános vitájánál oly fényes jeleit láttuk, ritkán találkozunk oly jelenséggel, minővel éppen e perczben találkozunk; t. i. hogy a pártok mindenikéből a nézetek egyike és másika mellett is állanak fel szónokok és a nézeteknek egyike és másika védetik. Ez kétségkivül örvendetes jelenség, mert ebből azt lehet következtetni, hogy a t. ház tagjai a jelen kérdésben a pártszigor súlya alól magukat emancipálva, kizárólag csak meggyőződésük alapján fogják szavazatukat jobbra, vagy balra adni.

Az én nézetem azonban az, hogy a t. háznak legalább egy részénél ezen külön és külön gruppirozása a pártoknak nem a kérdés tökéletes ismeretéből ered, pedig a ház minden tagjának bő alkalma volna és van a tárgynak mind jogi, mind történeti oldalával teljesen megismerkedni, mert a t. előadó ur igen szép beszédében hosszasan előadta a kérdés történeti oldalát, elénk terjesztette mindazon forrásokat, melyek szükségesek, hogy a zsidó-alapítvány jogi oldalát elfogulatlanul meg lehessen itélni. De szerintem az igen t. előadó ur szép előadásából igen helytelen következtetést vont le, mert az ő szavai szerint a király ő Felsége, mint akkori absolut uralkodó, volna alapítója ezen alapítványnak. Ez nem felel meg a tényállásnak, mert hogy ha a zsidóságon Haynau beszedte volna az állam által kivetett contributiót s ezt, vagy ennek egy részét ily alapítvány létesítésére letette volna, akkor igazsága volna a t. előadó urnak. De ez nem történt; a császár elengedte a contributiót és csak később az ő cultusministerének javaslatára rendelte el, hogy a zsidók a maguk számára tegyenek ily alapítványt. Tehát maig sem lehet ezen alapítványt tulajdonképen királyi, fejedelmi alapítványnak tekinteni. (*Élénk helyeslés a szélső balfelől.*)

Molnár Aladár t. képviselőtársam már ezen felfogáshoz látszik közeledni, midőn azt mondja, hogy hát jól van megengedve, hogy az akkori zsidók alapítói ezen alapítványnak; ámde azon zsidók meghaltak, nem léteznek. Kik hát azok ma, kiknek joguk van ezen alapítványhoz? Hát nagyon természetesen, a most Magyarországon élő zsidók, mert ezeknek is megvan az a qualificatiójuk, t. i. hogy zsidók, a mi akkor megkivántatott, hogy valaki ezen alapítvány alapítójának tekintessék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Az én felfogásom szerint tehát a most élő zsidók az alapítványra nézve a jogutódok s ezen nem változtat semmit az, hogy az óta különbféle felekezetek, mások szerint pártok jöttek közttük létre. Azt hiszem tehát, világos és semmi kétség ezen alapnak jogi természetéhez nem fér.

Áttérek most egy merész ugrással, hogy a t. ház becses idejét kiméljem, mindjárt arra az intézkedésre, melyet a közoktatásügyi minister ur tett, melyre nézve az orthodox zsidóknak legtöbb — s mint ők mondják — legalaposabb kifogásaik vannak: ez a rabbi-seminarium. E tekintetben a t. minister urtól nagyon eltérő véleményben vagyok, mert a t. minister ur tegnapelőtti beszédében nagy ostentantióval azt mondta, hogy ő büszke arra, hogy az ő ministersége alatt egy ilyen seminarium jött létre, plane egészen gratulált magának ezért. Hát legyen szabad rámutatni ezen seminarium keletkezésére. (*Halljuk!*) Azt mondta a t. előadó ur — és ez tökéletesen igy van — hogy az ötvenes évek közepe táján, 1854-ben az akkori centralis bécsi kormány, nehány zsidó rabbi kihallgatása mellett, ajánlotta egy Bécsben felállítandó birodalmi rabbi-képezdének eszméjét. Itt találkozunk tehát először ezen rabbi-képezde eszméjével.

T. ház! Eltekintve mindentől, eltekintve különösen attól, hogy ildomos-e, hogy egy magyar alkotmányos felelős minister, abból az időből keletkezett institutió létrehozatalával büszkélkedjék a ház előtt, már csak egy közelebb levő dolog, hogy egy idő, a mely a concordatumot létrehozta, egy idő, melyben a magyar nemzet léte tökéletesen meg volt semmisítve, egy idő, melyben a legfeketébb absolutismus zsarnoksága uralkodott e hazán, hogy egy ily időben oly eszmék támadjanak éppen Bécsben, melyekről egy magyar alkotmányos minister mondja később, hogy azok a magyar államiság, a magyar szellem érdekében általa létesíttetnek, azt nem birom felfogni. Ellenkezőleg azt hiszem, hogy azon időben, mikor az absolutismus uralkodott, közel lévő dolog volt rátenkinteni a zsidóságra és azt venni észre, hogy még minden más felekezet egy kizárólagos papikaszttal, hierarchiával bir, a mely hierarchia az absolutistikus kormány kezében mindig hűbarát, hogy ne mondjam, hű szolga volt, tapasztalták azt, hogy a zsidóság ilyen hierarchikus intézménynyel nem bir, mert a szegény zsidó rabbi, a ki nem képeztetett nagy palotában, a ki nem járt évek hosszú során át iskolába, hanem traditionaliter tanulta tudományát, igaz, hogy a műveltség alacsony fokán maradt, de traditionalis eljárás folytán, elsajátította azon szükségleteket, a melyek szükségesek azon csekély vallási functiókhoz, melyek a zsidóknál a család fő hatáskörén kivül, az ily papszerű egyén számára fönnmaradnak. Az ily rabbik az orthodoxok között még ma is léteznek, a néppel teljesen ugyanazonos törekvésekkel, igényekkel, intentiókkal, előnyökkel és hátrányokkal; azok nem papok,

Digitized by Google

a milyenek más felekezeteknél vannak, hanem földmívelők, bérlők, kocsmárosok stb.

Az ilyen papnak azután híveire nagyon csekély a befolyása, kivéve nehányat, a kikről már emlittetett, hogy szédelgésük által nagy befolyásra tettek szert. Általában sem kortes, sem kormányczélokra sem semmi egyéb, a nép jóléte elleni czélokra nem lehet fölhasználni. De az absolustisticus emberek ennek véget akartak vetni és a zsidóságban is egy hierarchiát, egy, a papismus magasabb követelményeivel ellátott külön kasztot akartak alkotni, melynek tagjai a népnek és hitsorsosaiknak érdekeivel többé nem azonosak, hanem kik a kormány befolyása alatt álló intézetekben nyervén kiképeztetésüket és külön fizetésben részesülvén, az absolutisticus vagy egyéb, a nép érdekei ellen törekvő hatalom kezében a nép közt hathatós eszköz gyanánt felhasználhatók. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ez tehát eredete azon eszmének, melynek keresztülvitelére a t. minister ur oly nagyon büszke. Én a minister ur iránt ezen eszme sikeres megvalósításáért egyáltalán nem viseltettem köszönettel. (*Helyeslés a szélső balon*).

De t. ház, ha a minister ur egy ilyen rabbiseminárium ot az ország költségén, vagy bármely más e czélra rendelkezésre álló pénzből alapított volna, az előbb mondattak mindenesetre fönnállanának, de nem állna azon vád, melyet az orthodoxok szerintem jogosan emelnek: hogy a minister ur százezreket elköltött azon alapból, egy ezen alap czélját nem képező intézet létesítésére és ez által a pénzt voltaképeni czéljától, a népneveléstől, elvonta. Én azt hiszem, hogy ha azon pénzen egy pár száz zsidó népiskolát alapított volna, tartott volna fenn és hozott volna jókarba, ez által mind az általános kulturának, mind a Magyarországnak sokkal nagyobb hasznot tett volna, mint midőn a seminariumban néhány embert kiképezhet, kiknek hasznát az ország nem igen veszi. (*Helyeslés a szélső baloldalon*)

Nem akarva a t. ház türelmével visszaélni, (*Halljuk! a szélső balon*) ha meg méltóztatnak engedni, csak Molnár Aladár t. képviselőtársam beszédjének néhány tételére fogok reflectálni. (*Halljuk!*)

Molnár t. képviselő ur azt mondja, hogy az orthodox zsidóság minden panasza egészen alaptalan, mert, mikor először folyamodtak a képviselőházhoz, akkor az országban még sokan voltak, mert hiszen 1872-ben 720 község nevében folyamodtak a képviselőházhoz és később már csak 300 és néhány irta alá a kérvényt és az utolsónál, azt látjuk, hogy azt csak egy ember irta alá.

Ez voltaképen, méltóztassék megengedni mistificatiója, félrevezetése a háznak; mert 1872-ben, midőn először nyujtotta be a kérvényt dr. Reich, mint a fővárosi izraelita egyesület hitőre, akkor ő, mint ezen egyesületnek elnöke nem nyujthatta be ezen kérvényt másképen, mint úgy, hogy ha a községeknek aláirásait egyenkint beszedheti, tehát nem járhatott el úgy, mint most, mint egy autorisalt, felsőbb helyen helybenhagyott országos közegnek képviselője. Akkor még nem létezett a felsőbb helyenhelyben hagyott magyar országos izraelita központi közvetítő iroda. Ma ellenben, midőn másodszor nyujtották be ezen kérvényt, akkor már ezen felsőbb helyen h lyben hagyott központi iroda is létezett és azért most nem volt szükség arra, hogy künn a falukon összeszedjék az aláirásokat, hanem az összes magyarországi és erdélyországi orthodoxok nevében nyujtották be a kérvényt. De azt is mondja Molnár Aladár képviselő ur — és ebből is következteti, hogy az orthodoxok adherentiája csökkent az országban — hogy mióta a seminarium létezik, a minister ur már egy első osztályú gymnasiumot is felállított s hogy pedig akkor az orthodox zsidók nem tiltakoztak ez ellen. Hát ez nagyon természetes, hogy nem tettek semmi lépést ezen első osztálynak felállítása ellen, mely gondolom csak 300 frtnyi többletet okoz, miután csak egy tanára van. Ez oly csekély valami, hogy először nem lett volna érdemes felszólalni, másodszor remélték, hogy a seminariumra vonatkozólag contemptált és táplált ellenvetéseik, nehezteléseik figyelembe fognak vétetni és ezek a seminarium appendixét képező első osztályú gymnasiumot ugyis magokban foglalták.

Továbbá t. ház — és ez már fontosabb — azt mondja t. képviselőtársam, hogy ő már csak azért sem egyezhet bele ezen iskolai alapnak felosztásába — és sokan mondják ezt, — mert hiányzik a felosztási kulcs. No, t. ház, ha én ezen kulcsnak birtokában volnék én nem járulnék Hegedüs László t. képviselőtársam határozati javaslatához, hanem azt mondanám, hogy utasítsa a képviselőház a minister urat, hogy ezen kulcs alapján osszza fel az iskolai alapot. Hanem Hegedüs László t. képviselőtársam határozati javaslatában éppen azon tendentiát látom, hogy ilyen kulcs hiányában is lehessen ezen iskolai alap jövedelmeinek felosztását eszközölni. Mert hisz meg van mondva, hogy először kiséreltessék meg a barátságos egyesség. És ezen emberek ki is fognak tudni egyezni. Ha pedig ez nem sikerülne, a bíróságnak dolga lesz az illető kulcsot az ő meghallgatásukkal megállapítani. Ezt a t. ház nem teheti, ez a t. háznak semmiképen nem lehet feladata, de mert ilyen kulcs ma nincsen, azért igazságtalanságot az egyik felekezet ellen sem lehet elkövetni.

T. ház! Ezek után, miket egész utólagosan

Digitized by Google

felemlíteni bátor voltam, én a t. vallás- és közoktatási minister urat határozottan vádolom azzal, hogy ő az egyik felekezet, de még ha az ő felfogása is állna, az egyik, mégis csak igen nagy számú pártnak teljes ignorálásával és határozott tiltakozása daczára, egy ily költséges és mellesleg megjegyezve, nem kellőleg ellenőrzött építkezésbe fogott, daczára annak, hogy 1874. junius 1 én az akkori képviselőházi határozat mellett a t. vallás- és közoktatási minister ur maga mondotta. „Hogy mindaddig, mig az izraelita iskolaalap ügye általam a ház elé terjesztetni és a ház által annak rendezése iránt határozat hozatni nem fog, a rabbi-seminarium ügyében teendő minden intézkedéstől tartózkodni fogok.“ Tehát teljesen nem áll a minister urnak azon nyilatkozata, hogy ne lett volna eltiltva, hogy semmisem akadályozta volna a rabbi-seminarium építésében. Akadályozta igen nyomós valami, t. i. saját igérete, melyet a t. minister ur megszegett. (*Ugy van! a szélső balon.*)

T. barátom Molnár Aladár urral szemben legyen szabad felemlítenem a következőket s ezzel zárom szavaimat. T. barátom azt mondta, hogy azon mindnyájunk előtt ismeretes törekvésekben, melyeket a háznak egy általam különben igen t. tagja, Istóczy Győző a zsidókkal szemben országszerte ismeretes módon contemplál, hogy ezen törekvésekben van valami. Én tisztelem minden embernek privát sympathiáját vagy antipathiáját, de azt, t. ház, határozottan megkivánom, hogy ha valaki künn a házon kivül bármily ellenszenvvel viseltessék is egyik vagy másik felekezet iránt, a házon belül, mint képviselő, tartózkodjék minden oly szenvedélyes és igazságtalan kifakadásoktól és vádaktól, milyeneket nem rég egy vita alkalmával t. képviselőtársunk Istóczy Győző és tegnapelőtt Molnár Aladár t. barátom részéről hallottunk. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Én meghiszem, hogy a zsidókra méltán lehet neheztelni a miatt, hogy nem állnak a magyarság azon színvonalán, melyen szeretnők, hogy álljanak és a melyet tőlük meg lehetne kivánni, de t. ház, azt is be kell ismerni, hogy nálunk még ma, daczára annak, hogy mint az előttem szóló mondta, a képviselőház már határozott is, még mindig oly nagy az idegenkedés a polgári házasság és a vallásszabadságtól, hogy ezt keresztülvinni nem lehet; tekintve azt és emlékezve arra, hogy közoktatási ügyünk oly irányban vezettetik, hogy nemcsak a zsidóknál, nemcsak a zsidóiskolákban, de a keresztyén iskolákban sem látjuk a kormány részéről a magyarság érdekében kifejtett erélyt, emlékeztetek a tót törekvésekre és a tót iskolákra a felső megyékben, hol a panslavismus terjesztetik, — mi ellen ugyan Tisza Kálmán ministerelnök ur ministersége elején egy dicséretes lépést tett, de azóta minden beim Alten geblieben.

Ugy hiszem, ezeket annak, a ki igazságos akar lenni, ha a zsidókat németséggel vádolja, szintén némi figyelemben kell részesíteni. (*Helyeslés a szélsőbalon.*) A ki ezt nem teszi, hasonló Istóczy Győző képviselő urhoz, a ki ezelőtt talán négy-öt héttel, mikor a fővárosi zavargásokról volt szó, azt mondotta a többi közt, — s ez jellemző — csakis azért vagyok bátor azt felhozni, azok észjárásának jellemzésére, a kik minden mástól eltekintve itt e házban, a zsidóknak neki mennek a képviselőházban, azt mondván, hogy ime mind ennek a sok bajnak az országban a zsidók az okai. Azt mondja, hogy támadnak részvénytársulatok, mindenféle más egyesületek, melyek élén rendesen látunk egy magyar mágnási névvel biró egyént, de mögötte, mint Mephisto ott áll egy-egy zsidó. (*Derültség.*) Azoknak igazságosságát és objectivitását, kik a zsidók ellen fellépnek, nagyon jellemzi az, hogy t. barátom éleslátásának dicső fokán, a magyar megett ott álló zsidót meglátja, de annyira rövid látó, hogy a zsidó előtt álló magyart nem látja meg, (*Derültség balfelől*) pedig t. ház azt hiszem, ha ketten tesznek roszat, akkor az egyiket vádolni s a másikat nem, ez az osztó igazsággal meg nem egyezik. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

T. ház! Bocsánatot kérve, hogy hosszadalmasan voltam kénytelen a t. ház. türelmét és idejét igénybe venni, sajnálom, hogy érdekesebb dolgokat nem mondhattam, de azt hiszem, hogy ez a vitának előrehaladott stadiumában nehéz: részemről Hegedüs László t. képviselőtársam határozati javaslatát fogadom el. (*Helyeslés balfelől.*)

Istóczy Győző: T. ház! (*Halljuk!*) Személyes kérdésben akarok csak nehány szót szólani. (*Halljuk!*)

Tiltakozom határozottan az előttem szólott képviselő urnak azon insinuatiója ellen, mintha engem itt e házban felszólalásaimban személyes indokok vezetnének. (*Felkiáltá ok a szélső balon: Nem ezt mondta! Nagy zaj.*)

A mint a t. képviselő ur hivatásának tartja a zsidók védőjéül szerepelni, én hivatásomnak tartom a nem-zsidók, a keresztények védőjéül fellépni. (*Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem hallottuk, mit mondott!*)

Irányi Dániel: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Az orthodox izraeliták kérvénye, mely ezen vitára alapul szolgál, még 1878. február 14-én nyújtatott be s a kérvényi bizottság mindamellett csak folyó évi február 20-án tárgyalta azt érdemileg

Két egész esztendő kellett a kérvényi bizottságnak arra, hogy hivatásában eljárjon. Igaz,

Digitized by Google

t. ház, hogy időközben újabb kérvények is nyújtattak be; de mindezek még 1876-ban és pedig azon esztendőnek első felében lettek beadva. Nem akarom feltenni, hogy a kérvényi bizottság azért késett annyira jelentésének beadásával, hogy a vallás- és közoktatási minister urnak szolgálatot tegyen, illetőleg egy kellemetlen tárgyalástól, a mig lehet, megkimélje; nem akarom azt feltenni, mert a kérvényi bizottság bizonyosan tudja, hogy a bizottságok nem a ministereknek, hanem a képviselőháznak közegei. S mindamellett a bizottság nem tartotta szükségesnek csak egy szóval is megmagyarázni ezen késedelem okát, vagy magát igazolni. Én nagyon méltánylom a bizottságok érdemeit. A bizottságok a képviselőház munkáit elősegítik, előmozdítják. Mig a többi képviselők a magok dolga után látnak, vagy pihennek, a bizottságok tagjai fáradoznak, dolgoznak. De hogy méltánylásunk, elismerésünk teljes, zavartalan és feltétlen legyen, szükséges, hogy a bizottságok nem kevesebb serénységet és pontosságot tanusítsanak, mint részrehajlatlanságot és alaposságot a birálatban. (*Helyeslés a szélső balon. Igaz!*)

Azonban sokkal komolyabb, sokkal súlyosabb felelősség terheli magát a minister urat, a kinek eljárása ellen ezen kérvények intéztettek. A t. minister urnak eljárása önkényes és a képviselőház tekintélyével meg nem egyeztethető. *Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

A t. minister ur a háznak határozatát nem vette tekintetbe; a t. minister urat önkény vezette és nem alkotmányos érzület, (*Igaz! a szélső baloldalon.*)

Előttem szólt t. képviselőtársam és barátom, valamint ha jól emlékszem, már Orbán Balázs t. képviselőtársam is megemlítették, hogy 1877-ben ugyancsak ezen orthodox izraeliták folyamodtak a képviselőházhoz az iránt, ne engedje, hogy a vallás- és közoktatásügyi minister a közös izraelita iskola-alapból akár rabbi-seminariumot állítson fel, akár pedig a tanítóképezdét fentartsa. A képviselőház akkori időben nem határozott érdemileg e tárgyban, hanem a kérvényt a minister urhoz utasította azon felhívással, hogy ezen kérdés iránt jelentést tegyen s a t. minister ur tett is jelentést. Jelentésében előadta az eddig történteket, különösen azt, hogy mért tartja szükségesnek a rabbi-seminarium felállítását és a tanítóképezde segélyezését és kérte, hogy jelentése tudomásul vétessék. Egyuttal azonban kijelentette — és erre különös figyelmüket hívom fel, t. képviselőtársaim — hogy „ezen jövedelemből fenmaradó összeg kizárólag az orthodox hitközségek elemi iskoláinak segélyezésére lesz fordítva". A tárgyalás nem vezetett czélra, egyik határozati javaslat a másikat váltotta fel, egyik sem nyert többséget, magának a minister urnak indítványa, illetőleg határozati javaslata is kisebbségben maradt. Ily körülmények közt az akkori ministerelnök, jelenleg képviselőtársunk, Bittó István, nem látván egyéb eszközt a kibontakozásra, arra kérte a képviselőházat, hogy miután egyetlenegy indítvány sem fogadtatott el, illetőleg valamennyi elvettetett, azok közül a házszabályok értelmében egyik sem hozható újra szőnyegre azon ülésszak alatt, legyen a képviselőház türelemmel, a kormány tájékozva lévén a képviselőház szándoka és akarata iránt, a legközelebbi ülésszak alatt elő fogja terjeszteni a maga indítványát ezen ügy rendezése végett.

A ház helyeslőleg vette tudomásul a ministerelnök ezen kijelentését. Ennek ellenére, ennek daczára a cultus-minister ur nem tett új jelentést, nem lépett új indítványnyal a ház szine elé; hanem önhatalmulag, a ház akaratának ellenére felállitotta a rabbi-seminariumot. (*Ugy van! szélső balfelől.*) Ha ez nem önkény, nem tiszteletlenség a ház iránt (*Ugy van! a szélső baloldalon*) akkor nem tudom, mit neveznek annak. S mivel akarja igazolni ezen önkényes eljárását a t. minister ur? Arra hivatkozik, hogy ő Felségének előterjesztést tett és ő Felsége helybenhagyta mindkét intézet felállítását, illetőleg segélyezését. Én tisztelem ő Felségének jogait, de arra emlékeztetem a t. házat, hogy alkotmányos országban a fejedelemnek még az országos alapítványok iránt sincs feltétlen rendelkezési joga; a képviselőház még az országos alapítványok iránt is fentartotta mindig és fentartja maig is ellenőrzési jogát. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Különben az izraelita iskola-alapnak alapítója nem ő Felsége. (*Ugy van! a szélső balon.*)

Igen helyesen jegyezte meg b. Mednyánszky Árpád t. képviselőtársam, hogy ezen alap, miután azt a magyarországi összes zsidóság adta össze: a magyarországi zsidóság alapítványa és tulajdona. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Igen könnyű lenne alapítóvá neveztetni ki magát, ugy hogy ráerőszakolnánk valakire adakozást és annak akarata ellenére kezelnök. Az alap tehát a zsidóság tulajdona s annálfogva az összes magyarországi zsidóságot illeti a rendelkezési jog és ha az izraelita polgártársak követelnék, azt minden jogi fogalom szerint köztük fel kellene osztani. Ezt azonban ők nem kivánják; beleegyeznek abba, hogy az további rendeltetési czéljára a kormány kezelése alatt maradjon. Igaz, de miképen kezeltessék ugy, hogy minden fél érdeke ki legyen elégítve, miután az izraeliták azóta két, illetőleg több felekezetre szakadtak? A minister nem akarja e felekezetek létezését elismerni, pártokról szól, midőn itt felekezetek állanak egymással szemben. Egyébiránt vajjon felekezetek-e, vagy pártok, ennek eldöntése nem tartozik reánk. Mi

Digitized by Google

— mint ezt már egyszer kimondottam — nem vagyunk rabbik tanácsa; de különben is ezen kérdés megoldva, meghaladva van az által, hogy a ministernek saját felterjesztésére ő Felsége még 1871-ben elismerte az orthodoxokat külön felekezetnek. A két intézetnek, a rabbi-seminariumnak és a tanítóképezdének a közös alapból való felállítása tehát ezen orthodox felekezetnek érdekeit és jogait sérti. Hiába mondja a minister, hogy ezen intézeteket ugy az orthodoxok, mint a neologok használják. Először is megengedve azt, hogy orthodox szülők gyermekei is látogatják ezen intézeteket, abból nem következik, hogy azok közös intézetek, mert hiszen abból, hogy valamely ifjunak atyja orthodox, nem következik, hogy maga a fiatal ember is az legyen. De különben is Mocsáry Géza képviselőtársam tegnap kétségbevonta ezen állítás valódiságát. Legyen azonban ugy, a mint a minister ur állítja, a reform. gymnasiumba, az evangelicus gymnasiumba, a piaristák kath. gymnasiumába nem járnak-e szintén izraeliták, és szerte az országban vegyesen? És azért fogja-e mondani valaki, hogy azok reformatus és zsidó, evangelicus és zsidó, katholikus és zsidó gymnasiumok? Valamely tanintézet vallási jellegét nem a növendékek vallása, hanem azon szellem, azon irány határozza meg, melyben az intézet vezettetik. Hogy pedig a rabbi-képezde csakugyan neolog szellemben vezettetik, az annál kevésbbé szenved kétséget, mert maga a minister ur elismerte, hogy kivéve egy tanárt, a többiek mind neologok. Valamint az által, hogy imént említett határozati javaslatában kijelentette, hogy a két intézet fenntartása után fennmaradó összeget az orthodoxok iskoláira fogja fordítani, elismerte, hogy ezen két intézet nem az orthodoxok érdekében állittatott fel.

Ugyanaz áll a tanítóképezdére nézve is. A mi egyébiránt ezt illeti, nem habozom kijelenteni, hogy én annak örvendenék, ha valamennyi felekezeti tanítóképezde megszünnék, mert a polgárok összeforrasztására, az osztály-, felekezet és nemzetiség közti különbség elenyésztetésére nem tudok hathatósabb eszközt, mintha a gyermekek közös iskolákban neveltetnek, és e szerint magok a tanítók is közös tanító-képezdékben oktattatnak. És ezért, midőn az orthodoxok ezen ugynevezett közös intézetek ellen tiltakoznak, nem hazafiatlanul cselekesznek, sőt inkább a haladást mozdítják elő, mert az összeforradásra szolgáltatnak alkalmat.

E szerint előttem nem szenved kétséget, hogy ezen két intézet felállítása és fenntartása a közös alapból az orthodoxok sérelmére van.

Arra méltóztatnak hivatkozni, hogy ezt a cultura s a magyar nemzetiség érdeke követeli. Nem vonom kétségbe, hogy Magyarországon a neologok inkább tanusítanak előmenetelt, és a magyar nemzetiséghez is inkább szítanak, mint az orthodoxok s azt is kijelentem, hogy személyesen nagyobb rokonszenvvel viseltetem a neologok, mint azon felekezet iránt, mely a mult hagyományaihoz mereven ragaszkodik és a többi polgártársakkal társadalmilag összeforrni kevésbé hajlandó.

De itt, hol enyim és tiédről, hol jogról van szó, rokon- és ellenszenvre nem lehet hallgatni ép oly kevéssé, mint nem hallgathat a biró, midőn egy magyar és egy nem magyar közt peres kérdés forog fenn. A birónak ily esetben nem szabad arra gondolni, hogy ha a magyarnak itéli oda a birtokot, ez által a magyarság érdekét fogja szolgálni. Néki csak azt szabad szemügyre venni, hogy mit követel a törvény és az igazság. (*Helyeslés a bal- és szélsőbalon.*) Egyébiránt igen megfontolandó, t. ház, hogy mi által szolgáljuk inkább a culturát és a magyar nemzetiség érdekeit, az által-e, ha kizárólag vagy főleg a neologok iskoláit segélyezzük, vagy pedig az által, ha az orthodoxok iskoláit gyámolítjuk.

Tudvalevő dolog, hogy az orthodoxok szegényebbek, neveletlenebbek, míveletlenebbek, és hogy miután a felvidéken laknak, a magyar nyelvben kevésbbé jártasak a neologoknál, a kik inkább a nagy városokban és az alföldön találtatnak. No már, t. ház, ha mi inkább ezeket, a kik a nélkül is gazdagabbak és a magyar vidékeken laknak, segélyezzük, hogy iskoláikat még jobb karba helyezhessék, őket, a kik azonfelül több iskolával is rendelkeznek, mint az orthodoxok: akkor épen azon czél ellen cselekszünk, a melyet el akarunk érni, t. i. hogy a kevésbbé művelt rész, s a mely a magyar nemzetiségtől is még idegenebb, haladjon a tudományokban és a magyarságban is haladást tegyen. (*Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.*)

György Endre t. képviselő ur még tovább kiván menni, és a segélyezést azon feltételhez akarja kötni, hogy az iskola, a mely abban részesíttetni fog a minister által, a magyar tannyelvet fogadja el.

Megjegyzem először is, hogy határozati javaslat által létező törvényt megmásítani nem lehet. (*Ugy van! balfelől.*) Arra nézve pedig törvény létezik, hogy az elemi iskolák milyen feltételek mellett állíthatók fel, és hogy mily kivánalmaknak kötelesek megfelelni. Ezen feltételek között azt találjuk, hogy a magyar nyelv kötelezőleg taníttassék, mi végre a tanitóknak a magyar nyelvet szóval és irásban birniok kell.

Ez tehát a segélyezendő iskolákra nézve elengedhetlen követelmény. Az azonban, hogy a tannyelv kizárólag a magyar legyen, a mint egyrészt nézetem szerint a törvénynyel ellenkezik, úgy másrészt azon czélnak sem felel meg, mely, el-

Digitized by Google

ismerem, nemes szándékból, az indítványozó ur előtt lebegett.

Mert mi következnék abból, ha az inditvány elfogadtatnék?

Az, hogy csakis azon iskolák részesülnének segélyezésben, a melyek arra nemzetiség szempontjából kevésbbé szorulnak; mert a hol a tannyelv magyar lehet, az vagy tisztán a magyar városokban, vagy legalább oly helyen van, hol sok magyar lakik, úgy hogy a gyermekek a nyelvet könnyen elsajátithatják. Pedig ez esetben az egész felvidék segély nélkül maradna és igy a Kárpátok egész aljának továbbra is a tudatlanság homályában kellene tespednie. Ezt pedig önök sem akarhatják, mert ezt sem az igazság, sem pedig az önök szándéka, hogy a magyarság terjesztessék, nem engedi meg.

T. ház! Azon német államférfiu, a ki arról ismeretes, hogy őt vér- és vasembernek nevezik, egyszer az országgyülés termében kijelentette, hogy a hatalom a jog felett áll. Ez az absolutismus tana.

Én, a szabadság embere, ellenkezőleg azt mondom: A jog a hatalom felett áll. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*) S miután igy gondolkozom nem fogadom el a bizottság véleményét, hanem pártolom Hegedüs László t. barátom határozati javaslatát. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*)

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Nincs szándékomban a t. előttem szólott képviselő urral polemisálni, mert akkor el kellene mondanom szóról-szóra mindazt, a mit tegnap mondottam, sőt el kellene mondanom azon hosszú jelentés tartalmát is, melyet 1874-ben terjesztettem a ház elé. De miután a képviselő ur oly dogmaticus modorban emelte ellenem azt a vádat, hogy a t. ház határozatát nem tisztelem, ezen vád ellen kénytelen vagyok határozottan tiltakozni. Tiszteltem a ház határozatát addig, mig ezen határozat érvényes volt, de miután azon határozatnak érvényessége megszünt (*Ellenmondások a szélső baloldalon*) — én nekem nemcsak jogom, de kötelességem is volt a rabbi-seminariumot felállítani. En azt felállítottam, éppen azért, mert az izraelita iskola-alap alapításánál, első feladatúl volt kitűzve a rabbiseminarium felállítása, én pedig nem éreztem magamat hivatva arra, hogy ezen alapítvány rendeltetésétől eltérjek, hanem kötelességem volt azt teljesíteni. (*Helyeslés a középen.*)

Istóczy Győző: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Megvallom, egyáltalán nem volt szándékomban ezen ügyben felszólalni; és pedig azért nem, mert az izraelita iskola-alapnak felosztás vagy fel nem osztása, avagy miként felosztása s a zsidó vallás belügyeinek rendezése tisztán felekezeti ügy levén: én, ki a zsidóságnak, mint külön társadalmi kasztnak, külön népfajnak, helyesebben mondva, külön emberfajnak (*Derültség. Halljuk! Halljuk!*) a nem-zsidók irányában való viszonyát, hogy úgy mondjam: nemzetközi viszonyát tűztem ki fejtegetéseim tárgyául, újabban is bebizonyítani akartam, ha ugyan erre nézve még valakinek bizonyítékra volna szüksége, hogy én a zsidókérdést nem vallási és felekezeti, hanem tisztán és egyszerűen közgazdasági, társadalmi s politikai, következőleg hatalmi kérdésnek tekintem.

És ha ezuttal mégis felszólalok, teszem ezt egyedül azért, mert több előttem szólott t. képviselőtársam, eltérve a napirenden levő tulajdonképi tárgytól, kiterjeszkedett a zsidóságnak irányunkban, nem-zsidók irányában való, hogy úgy mondjam, külügyi viszonyaira (*Derültség*) is s e részben oly tanokat hangoztattak, a mely tanok képesek a nagy közönségnek a zsidókérdés fölött lassankint már alakult helyes nézeteit megzavarni s azt, reánk nézve veszélyes előitéletek képzésére fogékonynyá tenni.

Jelen felszólalásomnak czélja, tehát csupán néhány rövid megjegyzést tenni némely felhozott állításokra.

Több t. képviselőtársam, úgy látszik, a polgári házasságot sikeres eszköznek tartja azon czélra, hogy a zsidóságnak a nem-zsidó ellemmel való fusiója létrejöhessen s hogy ilykép azon mindenki, — ma már még maguk a zsidók által is tarthatlannak felismert állapot megszünjék, a melyben társadalmunk, a zsidóságnak, mint zárt társadalmi kasztnak fennállása mellett létezik.

Erre nézve észrevételem az, hogy ezen nézet nem más, mint maguk a zsidók által legbuzgóbban terjesztett előitélet, a melynek nincs egyéb czélja, mint figyelmünket a zsidókérdés tulajdonképi lényegétől elvonva, azt hamis irányba terelni.

A történelemből tudjuk, hogy a zsidó nép eredettől fogva irtózott a más népekkel házasság útján való összeelegyedéstől; s hogy az ó-világból, mint külön faj s külön nemzet, világhistóriai unicumként, a mai napig fennmaradt: legfőkép ezen exclusivitásának köszönheti.

Pedig az ó-világban, illetőleg a kereszténység előtti korban, a nem-zsidóknál minden házasság tisztán polgárjogi ügylet volt; az időben tehát semmi sem akadályozta a zsidókat a nem-zsidó népekkel való házassági frigy kötésében.

De továbbá vegyük azon modern államokat, mint például Franczia-ország, a hol a polgári házasság és pedig már huzamos idő óta, behozva van. Mit tapasztalunk itt is? Azt, miként — eltekintve attól, hogy az európai népfajokhoz tartozók szivébe is már a természettől beoltva

Digitized by Google

van a semita faju zsidókkal valódi családi összeköttetés iránti ösztönszerű idegenkedés, — a zsidóság, levonva a csekély számú, az általános szabályt csak megerősítő kivételt, a nem-zsidókkal való házasságkötéstől idegenkedik.

Idegenkedik pedig azon okból is, mert a zsidóság jól tudja, hogy a többi népekkel való egybevegyülés által nemzeti s faji individualitását elvesztené s ez esetben le kellene mondania azon világuralmi merész tervekről is, a melyek minden zsidó képzelmében élnek s mely világuralmi terveknek az „Alliance israelite universelle" közelebb elhalt alapítója s elnöke Crémieux Izsák Adolf, a következő szavakban adott mindenki által eléggé érthető kifejezést: „Egy új messiási birodalomnak, egy uj Jeruzsálemnek kell támadnia a császárok és pápák helyébe."

De eltekintve a nem-zsidóknak a zsidókkal s viszont a zsidóságnak a nem-zsidó fajokkal a házasság útjáni összeelegyedéstől való természetszerű s illetőleg fajpolitikai indokokból eredő kölcsönös idegenkedésétől: kérdem, hogyan képzelik a t. képviselő urak a polgári házasság útján való fusiót? Mert azt felteszem róluk, hogy a törvényhozás által csak nem akarják decretáltatni azt, hogy minden nem-zsidó férfi zsidónőt, minden zsidó férfi pedig nem-zsidó nőt tartozik elvenni? (*Élénk derültség.*) No ezen az úton persze tán czélt érnénk és a zsidókérdés hamarosan meg lenne oldva. Csakhogy ezen az úton is igen valószinüleg nem a zsidók mi belénk, hanem ellenkezőleg mi a zsidóságba, ezen constans, conservativ fajba olvadnánk. (*Mocsáry Lajos közbeszól: Jónás nyelné el a czethalat!*)

Tehát úgy-e a zsidók és nem-zsidók közti házasság-kötések a felek szabad akaratára hagyatnának?

Ez esetben pedig semmisem jogosít fel bennünket annak a feltevésére, hogy zsidók és nem-zsidók közt aránylag nagyobb számú házasságok köttetnének, mint köttetnek vegyes házasságok a különböző, keresztény felekezetekhez tartozók között. E részben pedig azt tapasztaljuk, hogy e vegyes házasságok száma aránylag bizony elég csekély. Pedig ez esetekben egy és ugyanazon emberfajbeliekről, a közös keresztény vallásnak csak egyes felekezeteihez tartozókról, egy és ugyanazon nemzetnek, egy és ugyanazon társadalomnak tagjairól van szó.

A zsidóságnak velünk való fusióját tehát a polgári házasság panaceájától várni annyit tenne, — feltéve még azt is, hogy a polgári házasság nálunk azonnal behozatnék, — mint hagyni rágódni társadalmunk testén a rákfenét mindaddig, mig mi nem-zsidók minden positióból kiszorítva, minden vagyonból kifosztva, a zsidóság rabszolgáivá nem sülyedtünk (*Derültség!*) s a Talmud által hirdetett kiirtási zsidópolitikának áldozatul nem estünk.

Elnök: (*Csenget.*) Kérem a t. képviselő urat, beszédjének elején azt méltóztatott mondani, hogy történtek itt felszólalások, melyek a tárgyhoz nem tartoznak; én nem voltam szerencsés azokat hallhatni, de ha a képviselő ur méltóztatik azokra reflektálni, kérem, tegye azt egy kissé rövidebben, mert ez csakugyan nem tartozik a tárgyhoz. (*Halljuk! Halljuk!*)

Istóczy Győző: Méltóztatik a t. ház megengedni, hogy folytassam? (*Halljuk! Halljuk!*)

No ez esetben, persze, szinte radicális módon megoldva lenne, már nem a zsidókérdés, hanem a keresztény-kérdés, vagy ha ugy tetszik: a nem-zsidó-kérdés, a mi léttünk és nem-léttünk kérdése.

Ennyit a polgári házasságról, vonatkozással a zsidókérdésre.

Áttérek már most azon több t. képviselőtársam által nyilvánított optimistikus nézetnek birálatára, a mely nézet szerint az országban élő zsidóság nemzeti nyelvünk elsajátítása által, nemzetünk s társadalmunk testébe beolvadna s ilykép megszünnék reánk nézve veszélyes lenni.

Ugyan kérdem: mi haszna volt abból szegény Lengyelországnak, hogy zsidói lengyelül beszéltek? (*Élénk derültség. Halljuk!*) Bizony ez a körülmény nem vette elejét annak, hogy a zsidóság a lengyel népet vagyonilag és erkölcsileg tönkre ne tegye; nem vette elejét annak, hogy a zsidóság a lengyel állam hatalmas fáját szúként lassankint össze ne őrölje; a mely szúette fa aztán dicstelenül hullt a porba a bekövetkezett viharok hatása alatt.

Avagy, hogyha a nemzeti nyelv elsajátítása s használása elégséges arra, hogy a zsidók az illető állam s társadalom valódi tagjai legyenek, ugyan kérdem: miért támadt fel napjainkban a nagy német nemzet saját zsidósága ellen? Hiszen ezen német zsidóság nemcsak hogy Németországban kizárólag a német nyelvet használja, hanem e nyelvnek egyebütt is s nevezetesen minálunk is, legbuzgóbb terjesztője. (*Ugy van! a szélső balon.*)

E kérdésre vonatkozólag szinte leginkább maguk a zsidók által terjesztett előitélet az is, hogy Franczia-, Angol- és Olaszországban a zsidók teljesen beolvadtak a nemzettestbe.

Én ezen, üres frázisnál, vagy a tények szándékos elferditésénél egyebet nem képező állitást, határozottan tagadom s tagadásom igazolására hivatkozom ezuttal csak arra, hogy mig nálunk magyaroknál mindez ideig nem létezik zsidóellenes irodalom, Franczia- és Angolországban igenis van és pedig tekintélyes zsidó-ellenes irodalom van. Különösen Angliát illetőleg hivatkozom még Gladstone-ra és az angol szabadelvü

Digitized by Google

pártra, a mely részről a zsidóság tudvalevőleg éppen nem részesül valami különös sympathiákban. A mi végre Olaszországot illeti: elégséges utalnom arra, hogy a legutóbbi olasz általános képviselő-választásoknál a zsidókérdés, mint hatalmas s egyszersmind sikeres agitationális és pártfegyver szerepelt, ugyannyira, hogy még egy oly tekintélyes nem olasz lap is, mint a „Pester Lloyd", indittatva érezte magát ezen ügynek egy külön vezérczikket szentelni.

Pedig egész Franciaországban csak 50,000, egész Angliában csak 40,000 s egész Olaszországban szinte csak 40,000 zsidó van; tehát, egyenkint véve, kevesebb, mint egyedül magában Magyarország fővárosában.

S itt lehetetlen meg nem emlékeznem a t. előadó ur beszédének azon passusáról, a melyben a zsidók állítólagos hazafiságát oly élénk szinekkel kifesteni méltóztatott. (*Derültség. Halljuk! Halljuk!*)

Mellőzve azon akademikus kérdésnek fejtegetését, valjon a zsidók egyáltalán lehetnek-e őszinte rakaszkodással a keresztény népek államai iránt, szóval lehetnek-e a zsidók hazafiak, a mely kérdés egyebütt is, nevezetesen Angliában és Németországban újabb időben nagyon élénken vitattatott s ugy látszik, a zsidók hátrányára döntetett el: az én meggyőződésem az, hogy a zsidóság csak addig szinlel ragaszkodást a magyar állameszme és a magyar nemzet iránt is, mig ez országban a magyar elemé a supremátia. Veszítsük el ezt: s a zsidóság azonnal hátat fordít nekünk, sőt ellenünk fordul, a mint hátat fordított s ellenünk fordult akkor, a midőn 1849-ben a nemzeti ügy elveszett.

Hiszen kérem, itt van csattanós illustratióul a zsidó iskola-alap eredetének története. Haynau kiveti e hadisarczot büntetésül a zsidókra; és ime mi történik? A hamarosan loyális, „gut gesinnt" osztrákokká változott zsidók ugyanazt a hadisarczot, rövid egy év mulva, a zsidó iskola-alap képében, ajándékul visszakapják. (*Vécsey Tamás közbeszól: Nem!*) Valjon a szinte súlyosan, sőt bizonyára még súlyosabban megsarczolt magyar lakosság részesült-e hasonló kegyelemben? (*Igaz! balfelől. Derültség.*)

De feltéve, hogy a zsidók nem hagyományos speculátióból momentán, hanem őszintén ragaszkodnak a magyar nemzethez, ugyan kérdem: mikép egyeztethető ez meg azon eljárásukkal, hogy ugyanezen, általuk annyira szeretett magyar nemzetnek egyes tagjait, a mely egyes tagjaiban él a nemzet, sokkal szivtelenebbül zsákmányolják ki s fosztják ki őseiktől reájuk maradt birtokukból, mindinkább idegenebbé téve a magyart saját hazájában és sokkal könyörtelenebbül üldözik, mint tehetné azt a magyar nemzetnek legnagyobb, halálos ellensége? Én, részemről, nagyon szépen megköszönöm az ilyen hazafiúi szeretetet; és én a magát barátomnak hazudó ellenségemnek sokkal súlyosabban számítom be az irányomban elkövetett igazságtalanságokat, mint nyilt ellenségemnek.

Végre, még az orthodoxok és neologok között folyó harcz- és háborutól se várjunk semmiféle előnyöket reánk nézve. Ezen, egymástól csak az eszközök megválasztására nézve eltérő, a közös czélra nézve azonban egymással teljesen egyetértő két zsidópárt, azonnal megszünteti házi versengéseit, mihelyt arról van szó, hogy ellenünkben támadólag lépjenek fel, vagy hogy velünk nem-zsidókkal szemben védeniök kell a zsidó valódi, vagy képzelt érdekeket. Bizony, e tekintetben is sokat tanulhatnánk a zsidóktól.

Azért, t. ház, hagyjunk fel az olyan illusiókkal, mint a melyekre ezen felszólalásomban is utaltam; s ne ámítsuk magunkat azzal, hogy ezen, magát általános társadalmi s politikai calamitássá kinőtt neház kérdésen, holmi hangzatos frázisokkal átsikolhatunk; legkevesbbé hitessük el pedig magunkkal azt, hogy, ha e kérdést ignoráljuk, azt nem létezővé is tehetjük; hanem ellenkezőleg nézzünk bátran szemébe a veszélynek s a többi európai népekkel karöltve, fogjunk a zsidókérdés egyedül sikeres, radicális megoldásához. (*Mozgás. Helyeslés.*)

Herman Ottó: T. ház! (*Zaj. Halljuk!*) A napirenden lévő kérdéshez, t. ház, sem jogi, sem az alapítvány más természetét illető szempontból hozzá szólni nem akarok, hanem szólni akarok a kérdés socialis oldalához, annyival inkább, mert a t. előttem szólott, a rumi kerület érdemes képviselője, Istóczy Győző ur, itt a képviselőház kebelében egy egészen külön álló specialis emberfajról tett említést s én magam részéről, ki igyekeztem, hogy magamnak a fajfogalom definitiója iránt tiszta fogalmat szerezzek, (*Halljuk!*) most leszek bátor egynéhány megjegyzést erre nézve is tenni. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt azonban azt kivánom kinyilatkozatni, hogy ezennel én is, pártomra való tekintettel, a dissidensek közé sorakozom, a menynyiben nem pártolhatom a Hegedüs László t. barátom által benyujtott indítványt; nem pártolhatom azon egyszerű oknál fogva, mert a neolog és orthodox pártok, vagy akár felekezetek mozgalma még tart, még befejezve nincs és igy mindaddig, mig ezen mozgalom meg nem állapodott, mig emberileg az illető elemek meg nem határolhatók, mindaddig az alapok felosztásáról nézetem szerint szó sem lehet. Ez az első érv. A másik az, hogy mindaddig, mig a felekezetek, vagy pártok versengése tart, mig a zsidóság, mint olyan, társadalmilag egy bizonyos állást elfoglal, mindaddig a magyar államhatalomnak

Digitized by Google

akarom vindicálni mindazon eszközöket, melyek kiváltkép a népnevelésre fordittatnak.

Istóczy Győző t. képviselő ur ugy állítja fel a zsidó-faj fogalmat, mint ha ez valami deus ex machina, nem tudom, melyik égi testről egyszerre a földre zuhant volna minden ok nélkül és minden fejlődési processus nélkül, sőt hogy ugy jelent meg a föld kerekségén, minden általa oly élénken kárhoztatott tulajdonokkal együtt. Elismerem, hogy a zsidóságnak, mint olyannak, vannak tulajdonai, melyek összeütköznek az államalkotó népek tulajdonaival. De midőn ezt constatálom, egyszersmind azt a kérdést intézem magamhoz, mikép keletkeztek ezen Istóczy által oly élénken kárhoztatott tulajdonok? Molnár Aladár t. képviselőtársam az ő igen kitünő és mindenesetre mérték adó beszédében megemlékezett azon sárga foltról, melylyel régebben bizonyos társadalmakban a zsidót megszokták jelölni, mi azt jelenti, hogy ki volt lökve a társadalombói, minden jóból, meg volt fosztva mindazon eszközöktől, melyek a modern civilisatiót megteremtették. Ha már faj-fogalomról van szó, méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a descendens-theoria azt mondja, hogy bizonyos viszonyoknak idő során tartó nyomása alatt átalakul a szervezet, egészen új tulajdonságokat vesz fel s ha ez igy van, következik az, hogy ott, hol a rosz tulajdonságok ily viszonyok nyomása alatt keletkeztek, időre van szükség, az illető nyomásnak csökkenie kell, hogy azon elem a maga emberi formájába, a társadalomba ismét visszatérhessen. Ott van, t. képviselő ur, az a népszerü példa, hogy az angol, a ki galambokat nevel, egynehány esztendő alatt a közönséges columba liviából golyvás galambot tud csinálni. És mi történik? Mihelyt ezen erőszak megszünik, melyet a fajra a tenyésztés által gyakorol, bekövetkezik az, hogy a golyvás galamb az idő bizonyos folyama alatt a szabadságnak átengedtetve, ismét visszatér az ő rendes természetes, az ő igazi faji formájába. Ily szempontból tekintve a dolgot, én igenis azt találom, hogy azon nyomásnak, sőt még annak utolsó maradványának is, mely a zsidóságra a müvelt európai társadalom közepette — a magyart is ide számítom, — mondom az utolsó nyomásnak is nemcsak csökkenni, de megsemmisülnie kell. Én, e szerint az ily körülmények közt a rendszeres classificatiót csak igy fogadom el, a mint kifejeztem s én kivánom a zsidóságnak a Darwin-elmélet értelmében való reducalását, azaz, a magyar elemmel való assimilatióját.

Istóczy Győző (*közbeszól*): Csak lehetne, de nem lehet!

Herman Ottó: A midőn én ezt kifejeztem, elmondom t. ház, egyszersmind azt is: melyek azok a tulajdonok, a melyek idősorán a nyomás alatt kifejlődtek, a melyek a zsidóságot sok tekintetben más vegyes faju elemekkel hozzák összeütközésbe.

Az első kifogás, melyet a rumi kerület t. képviselője fel szokott hozni, az uralomvágy mellett, a melyet azonban sohasem bizonyított be tényleg, az, hogy a zsidók csupán csak lucrativ vállalkozások iránt birnak fogékonysággal. Ez igaz, ez tény, ezt tagadni nem lehet; de ez a lucrativ hajlam éppen azon nyomásnak eredménye, melyről beszédem elején megemlékeztem, t. i. hogy kitagadtatott a zsidóság a társadalomban való minden résztvételtől, hogy nem adatott meg neki a rög föld, hol bölcsőjét ringathassa, hol lábát megvethesse. Minden jogtól megfosztva, neki szükségszerüleg arra az utra kellett lépnie, a hol megélhetett, mert ha mindentől megfosztjuk is az individumot, ettől megfosztani nem lehet. Itt az önfenntartási ösztön lépett érvényre és az terelte a zsidóságot oda, a hol ma a t. képviselő ur annyi kárhoztatni valót talál benne. Ez oka annak, a mit mindenkor constatálni kell, hogy tényleg ott, a hol a zsidóság assimilatiója még csekély, a zsidóság határozottan kerül bizonyos hivatási köröket, a melyektől a társadalmi fontosságot az emberi szellem előhaladása tekintetében megtagadni nem lehet. A tudományos disciplinák körében akár, hányat tudnék megnevezni, a melynek mivelői közt egyetlen zsidót absolute találni nem lehet s ezen körök éppen azok, a melyek a lucrativitás jellegével nem birnak. E lucrativ hajlam hozza magával, hogy épp oly társadalomban, mint a mienk, a hol még a cultura nem egyenlitette ki a szellemi niveaux-t, a zsidóságban magában is tapasztalunk ily külömbségeket és az érdekkörök szerint bizonyos rendszert az ő saját üzletérdekük, vagyonosodásuk megszerzésére. Találunk számtalan családot, a melyek bizonyos üzérkedést és foglalkozást üznek s a melyek valósággal egymás közt felosztották az országot, ugyannyira, hogy ugyanazon nevü embereket ugyanazon üzlet mellett megtaláljuk épp ugy az alföldön, mint a Kárpátok alján, mint mindenütt.

A második dolog, a mely miatt megvallom, t. ház, nem egyszer megdöbbentem, mert ez annak a lappangó és feneketlen gyülöletnek kutforrása, a melyet népünk bizonyos vidéken csakugyan kitüntet a zsidóság ellen, az alkalomszerzés adósságcsinálásra. Megdöbbentő példák e tekintetben csakugyan azok voltak leginkább, midőn az emancipatió következtében a zsidóság bizonyos kincstári vállalatokba és bányavárosokba letelepedhetett, a hol csakugyan említhetnék számos példát arra, hogy a legrövidebb idő alatt, nem többé az illető munkások, hanem a kölcsönző zsidóság vette fel az illető munkások

Digitized by Google

összes fizetését. Ez tény és ha a t. ház kívánja, készen állok néhány esetet felsorolni.

Mindaddig tehát, mig az elvegyülés, az assimilatió kellőképen nem történik meg, mindaddig én a zsidókérdést itt Magyarországon csupán csak állami szempontból kívánom felfogni, tárgyalni és minden intézkedést ahhoz alkalmazni.

Hogy miképen segíthetjük elő ez assimilatiót? Az államnak kötelessége azokat az akadályokat lerombolni, a melyek a haladást egyáltalában késleltetik, vagy éppen akadályozzák. A zsidóságnak viszont kötelessége azokat az akadályokat elhárítani, a melyeket csak ő hárithat el.

Mit hárított el eddig az állam?

Az állam kimondta a jogegyenlőséget, kimondta a vallástürelmet. Adja még meg a polgári házasságot, még pedig az én nézetem szerint a kötelezőt s akkor az állam a maga részéről megtett mindent, a mit a zsidóság érdekében megtehetett.

Mi tartozik magára a zsidóságra? Mily kötelességek várnak arra?

Mindazon válaszfalakat, a melyeket a vallás elavult tételei felállítottak, le kell romboloiok, teljes őszinteséggel magyarokká kell lenniök, még pedig szokásban, nyelvben és gondolkodásban.

Fősulyt pedig a következő pontokra fektetek. Mint már mondám, első sorban a polgári házasság, mely azután az elegyedést előmozdítja, második sorban a magyar nevelés. És éppen ez az a körülmény, a melynél fogva én pártolom, hogy a vita tárgyát képező alap ezentúl is a magyar kormányhatalom kezében maradjon, hogy azt kellőképen kezelhesse. Ezt azonban nem ugy kivánom értelmeztetni, mint azt — veszem észre — némelyek hangsúlyozták, mint hogy ha itt a magyar képviselőház és a jelenlegi vallás és közoktatásügyi minister ur közti viszonyról lenne szó; nem, mert én csak a napokban fejeztem ki szavazatommal határozottan, hogy én a minister ur iránt bizalommal nem viseltetem: hanem egyáltalában a magyar államhatalmat értem, a mely nem tegnapi, nem holnapi, a mi volt és a minek maradnia kell mindig.

Reform a zsidóság kebelében. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ez, t. ház lényeges és fontos ügy, a melyre a ház figyelmét felhívom. A mint kifejtettem, meggyőződésem szerint az állam, az egyetlen polgári házasság kivételével, megadta azon concessiókat, melyeket megadni kötelessége volt, következnek a zsidók maguk azokkal, a melyekkel hozzá kell járulniok, ha assimilálódni akarnak. Gyakran tapasztaltam, hogy a zsidók az erre vonatkozó kezdeményt t. i. a kebelükből való reform-mozgalom megindítását a keresztyén elemtől várják. Ez szerintem absolut lehetetlenség. Egyszerüen azért, mert a hol egy vallási meggyőződés van s ez oly erős és hatalmas, hogy egy népnek valóságos faj-jelleget tud kölcsönözni, ott egy idegen elemnek fellépése mindig a türelmetlenség, a propoganda csinálas szempontjából szokott megitéltetni. A leghathatósabb eszköz a reformra az, hogy magában az illető elemben akadjanak azon férfiak, kik már az által, hogy azon elemnek tagjai, kifolyásai, legjobban tudják annak természetét, viszonyait, azok ragadják meg a kezdeményezést azon tekintetben, hogy komolyan, határozottan, az assimiláló processust előmozdítani törekedjenek. Mert az, a mi általában, mint szintén egy ily elegyülési processusnak mutatkozott, vagy annak magyaráztatott, hogy t. i. a zsidók megkeresztelkednek s az által a keresztyénekkel összefolynak, megengedem, hogy itt azután hybridfajok támadnak, de a nemzetben a zsidó elemnek állását és abnorm befolyását a társadalomra nem csökkenti, mert csak sporadicus jelenség volt és lesz; ellenben, hogyha maga az elem teszi és állítja elő a reformokat, akkor van kilátás az assimilátióra, annyival is inkább, mert az emberiség nagyobb mozgalmainál tapasztaltuk, hogy mindig az illető elemekből származottak voltak azok, kik a reformeszméket legjobban előre vitték. Hogy többet ne mondjak, t. ház, csak a legközelebbi időből idézek egyes példákat, a melyek éppen hazánkra is vonatkoznak. (*Halljuk!*) A midőn az infallibitási dogma kihirdettetett, a katholicus egyházban is történt szakadás. Felléptek papok, csináltak propogandát nálunk is és midőn a propaganda-csinálás következtében már hirnévre és nagyobb súlyra tettek szert, akkor nem is ugy tünt fel, mintha megunták volna a mozgalmat, hanem, reám legalább mindig azon benyomást tették, hogy ők a szerzett hirnevet felhasználták és azzal folytatták, hogy ott hagyták a katholikus egyházat és megnősültek és azon perczben, a melyben azt megtették, nem jöttek többé számba, hanem kiestek a hathatós faktorok sorából.

Én tehát, a midőn kifejezem azt, hogy azokra nézve, a mik a fajra magára vonatkoznak, Istóczy t. képviselő társam nézetét általában helyesnek nem tartom; azon körülményre nézve pedig, hogy én mindazon eszközöket, a melyek a nevelési alap rendelkezésére állanak, mindaddig, mig a zsidók kebli ügyei tisztázva nincsenek, mindaddig, mig a zsidóság nem assimilálódik, a magyar kormányhatalomnak vindicálom: mindaddig az iskolai alapnak feloszthatóságát sem ismerem el, hanem csatlakozom Molnár Aladár képviselő ur határozati javaslatához. (*Helyeslések.*)

Digitized by Google

Szilády Lajos: (*Eláll! Eláll!*) T. ház! Csak annak kijelentésével veszek bátorságot magamnak a felszólalásra, hogy a nagyon t. ház kifáradt becses türelmét csak igen kevés ideig, mondhatnám csak egy-két pillanatig veszem igénybe. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt azt kell megjegyeznem, hogy az izraelita iskolák szóban forgó országos alapjának kérdésében én a neologok kérvényét pártolom és a Molnár Aladár képviselő ur által beadott határozati javaslathoz csatlakozom. Teljes meggyőződésem az, hogy a most a szőnyegen levő kérdést, valamint én nem tekintem, ugy más sem tekintheti politikai kérdésnek. Mindamellett az imént ez oldalról kijelentett nézetemet és adandó szavazatomat hosszadalmas fejtegetések helyett, csak röviden indokolni tartom szükségesnek. Ahhoz, hogy a neologok és orthodoxok felekezetek-e, vallási szempontból, van-e, vagy nincs közttük lényeges dogmaticus különbség, azt hiszem, semmi néven nevezendő köze nem lehet és nincsen is az államnak s a törvényhozásnak. Ám üdvözöljön, vagy kárhozzon el kiki a maga lelkiismerete szerint, e dologba beavatkozni, valamint nem szabad, éppen ugy nem is lehet. Az iskolához azonban, mint a tudomány, a művelődés és hozzáteszem még, a nemzeti érzület eszközéhez, már igenis van nagyon szoros köze az államnak. A nagyon t. előadó ur tegnapelőtt tartott tüzetes előadása után, lehetetlen volt meg nem győződni arról, hogy a tárgyalt alapítvány, a magyarországi összes zsidóság iskolai alapjául és pedig osztathatatlan állami alapjául van kijelölve és csak az igazságos részesítés módjáról lehet szó. (*Zaj.*) Ezek mellett van azon körülmény is, hogy a szóban forgó alap teljes összegével sokkal sikeresebben és az állam czéljainak megfelelőbben lehet a már tulajdonkép fennálló seminariumot, tanítóképezdét, siketnémák és vakok intézetebeli ösztöndíjakat s a már fennálló törvényes kellékű elemi iskolákat fenntartani, mint ha az alap többfelé elosztatik és új intézetek állittatnak fel. (*Mozgás.*) Méltóztassanak megengedni, hogy még egy és utolsó indokomat hozhassam fel szavazatom indokolására. (*Halljuk!*) Megvallom, hogy az én kivánságom nemcsak az, hogy a magyarországi zsidók legyenek tudományos, művelt emberek, hanem óhajtom, sőt követelem azt is, hogy igenis legyenek zsidó felebarátaink lelkileg, érzületileg, valamint nyelvileg is specialiter magyarok. Én ugy tudom, hogy a magyarságot a magyarországi zsidók között a neologok képviselik és azért pártolom és pedig minden mellékes tekintet nélkül teljes meggyőződésből a neologok kérvényét és csatlakozom Molnár Aladár t. képviselőtársam indítványához. (*Helyeslések.*)

Csanády Sándor: (*Eláll! Eláll!*) Nem tartozom, t. ház, a változékony emberek sorába s azért nem is fogok elállani. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azt hiszem, t. ház, hogy e háznak egyetlen egy tagja sincsen, a ki a vallás- és közoktatásügyi minister urnak mult év február 20-án a kérvényi bizottság elnökéhez intézett átiratából, a haza területén lévő különböző hitfelekezetű izraelitáknak e képviselőházhoz beadott folyamodványából és a kérvényi bizottság előadójának nyilatkozatából biztos tudomást ne szerezhetett volna magának a Haynau-féle sarcz keletkezéséről, annak történetéről és e sarcznak különböző phasisokoni, változásokoni keresztülmeneteléről; a ki ne tudná e képviselőházban, miszerint ez alap azon 1.000,000 frt összegből származott, melyet az önkényuralom egyik zsoldosa, hogy ne mondjam, hóhérja, Haynau (*Nagy mozgás jobbfelől*) a Magyarországon lakó izraelitákra azért, mert a nemzet önvédelmi harczában részt vettek, sarczképen kivetett. És nincs is e képviselőháznak egyetlen egy tagja sem. a ki ne ismerné a a Haynau-féle sarcz történetét, a miért is én részemről nem látok okot arra nézve, hogy a kérvényi bizottság véleménye fogadtassék el, a mely ez ügyet isten tudja, mily hosszú időre kivánja elhalasztani a kormány befolyása és akarata következtében és bizonyosan azért, hogy ez ügynek elhalasztása következtében, bizonytalanságban tartsa az e hazában lévő különböző hitfelekezetű izraelitákat, a kiknek a legközelebbi képviselőválasztásoknál közreműködését felhasználni akarják. (*Nagy derültség jobbfelől.*) Pedig, t. ház, becsületbeli kötelessége lett volna, meggyőződésem szerint, a kormánynak e kérdésben intézkedni, miután évtizedeken keresztül egymást érik a képviselőházban az e kérdésre vonatkozó kérvények.

Én a kérvényi bizottság véleményét nem fogadhatom el, nem azon oknál fogva, mert én e kérdés megoldásának elhalasztását károsnak tartom, különösen az e hazában létező orthodox iskolákra nézve, miután ezek alig részesülnek segélyben. Károsnak tartom az orthodox ifjak érdekére nézve, miután köztudomású dolog, hogy az orthodox izraeliták anyagi helyzetüknél fogva megfosztatnának a segélyezés nélkülözése következtében az iskolázási képességtől s nem lenne módjukban nekik saját költségeiken iskolákat épiteni, utódjaikat, gyermekeiket nevelni. Meggyőződésem szerint, t. ház, csak röviden akarom említeni, helytelenül járt el a közoktatási minister akkor, midőn a rabbi-seminarium épitését eszközölte. Rabbi-seminariumra és iskolákra tett kiadások s az ezután teendő költségek csak is a neologok terhére lesznek beszámitandók, miután az orthodox izraeliták a rabbi-seminarium-

Digitized by Google

nál kiképeztetést nem vehetnek igénybe, mert a rabbi-seminariumnál az ő dogmáik, hitelveikkel tökéletesen ellentétes tanok tanittatnak.

Továbbá, t. ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy a ház e perczben kimondhatná, hogy az iskolaalap kamatjai a hazában létező különböző hitfelekezetek között, számarányilag lennének kiosztandók. Nem fogadom el a kérvényi bizottság véleményét. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, a vitát berekesztem. Szó illeti még az előadó urat s a módosítások és külön vélemények beadóit. Miután azonban az idő előrehaladt s az előadó ur, valamint a határozati javaslatok beadói magok is kivánják, ezen beszédek a holnapi ülésre halasztatnak.

A holnapi ülés napirendje: a zárszavak befejezése után, a kérvényi bizottság jelentésében foglalt 28. sorjegyzékből még hátralévő, valamint a 29. sorjegyzékben foglalt kérvényeknek tárgyalása. Miután ezen tárgyak előre láthatólag a holnapi ülést nem fogják teljesen igénybe venni, a t. ház határozatához képest következik azután a költségvetés részletes tárgyalása, még pedig, mint a t. ház méltóztatott elhatározni, azon fejezetek sorrendje szerint, melyben a kormány által beterjesztett költségvetésben egymásután következnek. Bátor vagyok tehát a t. házat figyelmeztetni, hogy tárgyalás alá fog kerülni a költségvetés I—XIV. fejezete holnap, esetleg holnapután. Azon kivül pedig az igazságügyminister ur kiván válaszolni Irányi képviselő urnak hozzá intézett interpellatiójára. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A napirendhez óhajtanék szólani. Én az igen t. elnök ur által holnapra kitűzött napirendhez a magam részéről is szivesen hozzájárulok; csakis egy toldásban kivánnám, hogy a t. ház megállapodnék és ez az, hogy ha a holnapi napon a kérvények tárgyalása be nem fejeztetnék, azon esetre helyeztessék át a kérvények tárgyalása szabályszerűleg szombatra, 1 vagy fél 2 órára s kezdje meg a ház a költségvetési vitát holnapután. (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 1 óra 50 perczkor.*)

223. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius 12-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről és Pilisy Ferdinánd megválasztásáról. A főrendiház izenete elfogadott törvényjavaslatokról. A kérvényi bizottság XXVIII. és XXIX. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása és befejezése. Pauler Tivadar igazságügyér válasza Urányi Imre interpellatiójára.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovics Kálmán, Trefort Ágoston, br. Kemény Gábor, gr. Szapáry Gyula, Péchy Tamás, b. Orczy Béla és Szende Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett szólókat Antal Gyula, a javaslatok ellen szólókat b. Mednyánszky Árpád jegyző urak jegyzik föl.

A mult ülés jegyzőkönyve fog hitelesítés végett felolvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a márcz. 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a budapesti kereskedelmi és iparkamarának Ráth Károly képviselő úr által benyujtott kérvényét, melyben az utakról szóló törvényjavaslat 9-ik §-ában az ipartelepekre nézve tervezett kivételes megterheltetést teljesen mellőztetni kéri.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom Pilisy Ferdinánd, Zemplénmegye királyhelmeczi kerületében megválasztott országgyülési képviselő megbizó levelét.

Kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

B. Rudnyánszky József, a főrendiház jegyzője: Nagymélt. elnök úr! T. ház! A főrendiház az osztrák-magyar banknak az 1878.

Digitized by Google

évi XXV. t. cz.-hez mellékelt alapszabályai 82-ik czikkében foglalt a bankjegyeken alkalmazandó czímerről szóló intézkedés függőben tartásáról; a hátralékos szőlődézsma-váltsági tartozások befizetéséről, — a földtehermentesítési kötvények törlesztéséről, — továbbá az államkölcsönök tőketörlesztés évi járulékai fedezéséről, — végre az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvény hatályának kiterjesztéséről az 1880. év május 31-éig szóló törvényjavaslatokhoz változatlanul hozzájárult. Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokat van szerencsém tisztelettelesen átnyujtani.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatát*).

Elnök: A felolvasott jegyzőkönyvi kivonatok szerint ezen törvényjavaslatokra nézve a két ház közt egyenlő határozat jövén létre, ezen törvényjavaslatok szokott módon ő Felsége szentesítése alá fognak terjesztetni.

Következik a napirend: a 28. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

A zárszó illeti az előadó urat, nem különben Mocsáry Géza, György Endre, Molnár Aladár és Hegedüs László képviselő urakat.

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója: Tisztelt ház! Csupán azért kérek egy pár percznyi meghallgattatást, hogy a beterjesztett módosítványok és indítványok tekintetében megtehessem előadói észrevételemet.

Apáthy István elhagyandónak véli a bizottsági javaslat első pontját, a mely az alapítványok jogi természetének tüzetes és szakszerű megvizsgálására irányozza a tisztelt ház figyelmét. Meggyőződésem, hogy akár van a kérvényi bizottság javaslatában ezen megjegyzés, akár nincs: a háznak elidegeníthetlen joga s talán lehet kötelessége a közalapok megvizsgálása. Éppen ezért én részemről hozzá járulok Apáthy indítványához s a javaslat első tételét nem kivánom szavazásra kitüzetni.

György Endre az izraelita országos alapból csak azon iskolát akarná segélyezni, a melyben a magyar nyelv használtatik tannyelvül. Ezen módosítványra Irányi Dániel képviselő ur az én észrevételeimet is elmondta s csak ismétlem, hogy az 1879: XVIII. t. cz. 4. §-át, mely a magyar nyelvet kötelezett tantárgy rangjára emelte ugyan, de a nem magyar tannyelvű iskolákra semmi joghátrányt nem ró, házhatározat által módosítani nem lehet.

Mocsáry Géza képviselő ur javaslata, ha a bizottsági vélemény első tételének módosítása gyanánt tekintetik, nem ellenkezik a bizottság javaslatának második tételével, ezért a Mocsáryféle vélemény pártolói és aláirói nyugodtan szavazhatnak a bizottsági javaslat második tételének elfogadására.

Én azonban úgy látom, hogy a ház többsége, a kérvényi bizottság javaslatának első tételét elejti s az országos izraelita-alap jogi természetének vizsgálását feleslegesnek tartja. Mocsáry indítványára vissza nem térend. Mellesleg megjegyzem itt, Lessko István képviselő urnak felelve, hogy a kérvényi bizottság az izraelita országos alapot más közalapok s alapítványok vizsgálatával, semmi benső összefüggésbe nem hozta, hanem csak időleges kapcsolatra gondolt, azt vélve, hogy valamint a múltban p. o. 1791-ben törvény intézkedett a közalapok s alapítványokról, ugy most se tartsuk az ily fontos kérdést incidentaliter, a fél kettőre relegált kérvények tárgyalásakor egyszerű házhatározat által eldönthetőnek.

Molnár Aladár határozati javaslatában felismerem ugyan gerinczül a kérvényi bizottság javaslatának második tételét, de oly bővítéssel formulázta azt a t. képviselő ur, a melyet igénytelen nézetem szerint nem volt mulhatatlanul szükséges javaslatába foglalni. Előadására nézve megjegyzem, hogy a hadi sarcz kirovásakor Pozsony és Temesvár megkiméltettek ugyan, de az egy millió iskolaalap fizetésénél a két város mentességének nincs nyoma az iratokban. Javaslatára az észrevételem, hogy részletekbe mélyedő utasításokat ad a kormánynak, oly részletekbe menőket, a melyek a kormány kezeit s felelősségét zsibbasztják. Mindig szeretem szem előtt tartani a törvényhozó és végrehajtó hatalom feladatát; és soha nem óhajtom, hogy külön részletes és beható tárgyalásra méltó fontos ügyek felett incidentaliter döntsön a ház, még ha a döntés eredményével egyetértek is. A t. képviselő ur téved, ha azt hiszi, hogy javaslata véglegesen megoldja az izraelita alap kérdését; ezt egy képviselőházi határozat meg nem oldhatja ezt csak törvény által lehet végérvényesen elintézni.

A képviselő ur javaslata azonban, mint Hoffmann Pál és Juhász Mihály képviselő urak is kiemelték, a bizottsági javaslatnak lényegét magában foglalja és igy a bizottsági javaslat mellőzése esetében, kész vagyok elfogadni, nehogy az 1874-iki julius 6-diki jelenet ismétlődjék e házban.

Hegedüs László képviselő ur javaslata oda czéloz, hogy az izraelita iskola-alap jövedelmének önkormányzati kezelése eszközöltessék; a részesülési arány egyességileg, vagy esetleg biróilag állapittassék meg. Ily intézkedés, tisztelt ház ellenkezik az alap oszthatatlan természetével s az 1791: XXIII. t.-czikkel, mely szerint az alapítványok ad mentem fundatoris kezelendők. Ezen határozati javaslatboz semmi esetben sem járulhatok.

Digitized by Google

Még csak Istóczy képviselő urnak tartozom némi válaszszal tegnapi philippikájára. A képviselő ur azt mondá, hogy helytelenül említém a zsidók hazafiasságát a szabadságharcz idejében. Haynau és Kempen urak azonban más nézetben voltak, mint Istóczy képviselő ur. Ezen illetékes férfiak kimondták, „az itteni izraeliták nagy többsége, a lázadók ügye iránti rokonszenvét s pedig tényleg is bebizonyították, mert a felkelő hadsereg szállítói nagyrészt zsidók voltak (*Istóczy Győző közbeszól: Gseftből!*) annak érintkezését a külfölddel közvetítették, szóval mindent a mi a forradalmat elősegítette támogattak stb.“

Az se felel meg a történeti valóságnak, hogy a hadi sarczot ajándékba visszakapták. Az actákból volt szerencsém kimutatni, hogy a hadi sarcz elengedtetett nekik, midőn felajánlották, hogy fizetnek egy millió pfrtot országos iskola-alapra.

Ezen észrevételek után, tisztelt ház, ajánlom elfogadásra a kérvényi bizottság javaslatának második tételét. (*Helyeslés.*)

Hegedüs László: T. ház! Ha igénybe veszem a szólás jogát, ezt nem azért teszem, hogy hosszas vitatkozásba bocsátkozzam azokkal, kik más határozati javaslatot adtak be, avagy más véleményt nyilvánítottak: mert én jelenleg a részletes vitatkozásra nem fektetek a magam részéről nagy súlyt. Szólok azért, hogy röviden megvilágítsam azon álláspontot, melyet én és azon képviselőtársaim, kik az általam beadott határozati javaslatot aláirták, avagy támogatták, elfoglalunk az országos izraelita iskola-alap kérdésével szemben és kellő mértékre szállítsam le azon következtetéseket, melyeket az ellen véleményekből, vagy nyiltan, vagy hallgatagon, mégis mindenesetre, igen érthetőleg ki lehet vonni.

Ha valaki azt mondaná, — pedig voltak egyesek a fölszólalók közt, kik neolog, vagy orthodoxpárti képviselőkről szólottak, — hogy én és azok, kik velem egyetértenek, e kérdéssel szemben felekezeti, vagy ha jobban tetszik, pártállást foglaltunk el, ezen fölfogást, mi magunktól kénytelenek volnánk elhárítani.

Minket — a mint első beszédemben is kijelentettem, sem rokonszenv, sem ellenszenv nem vezetett és nem vezet, mert ezen kérdést egyedül az igazság legtárgyilagosabb szempontjából fogtuk fel és itéltük meg.

Előttünk ezen iskolai alap eredete, természete és rendeltetése nagyon tisztán áll és elérkezettnek láttuk az időt, hogy ezen kérdés végre valahára megoldást nyerjen. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ha viszont azt vetnék szemünkre, hogy mi sem fogjuk fel kellőleg kulturális magyar állami és nemzetiségi nagy jelentőségét sem az iraelita tanító-képezdének, sem a rabbi-seminariumnak, azt mondanók: helytelenül itélnek meg bennünket. Igaz, hogy mi nem ismerttük el és nem ismerhetjük el föltétlen szükségességét az izraelita felekezeti képezdének, az állami tanító-képezdék mellett; de miután már egyszer ezen képezde létezik, mi azt mondtuk és azt mondjuk most is, hogy az a feletti rendelkezést és igazgatást nem szabad kizárólag egy felekezetnek, vagy ha úgy tetszik egy pártnak kezébe adni, mert az értékét csökkenti, bizalmat nem szül, az ezen intézetet megrontja.

Azt sem helyeseltük, t. ház, hogy a közös rabbi-seminarium felállittatott, nem helyeseljük szemben az országgyülési határozattal és szemben az orthodox felekezetnek, vagy ha tetszik pártnak, gyakran megújított ellenvetésével. De erre is azt mondjuk, hogy ha már egyszer létezik, mi nagy megnyugvást találunk abban, hogy ha az izraelita községek általában minden különbség nélkül ezen intézetben képeztetik jövőre rabbiaikat.

De, t. ház! Ha mindemellett is van egy felekezet, vagy legyen egy párt, a mely azt mondja, mi ezen intézetet nem tekinthetjük a magunk számára hasznosnak, mert minket nagy hitelvi különbség választ el, mi nem érezhettük magunkat, mint néhány képviselő tette, feljogosítva, hogy ezek között biróul oda álljunk és nem éreztük, mint némelyek tették, magunkat jogosítva azt mondani, közttetek legfeljebb ritualis különbség van s igy ti ezen rabbi-képezdét minden lelkiismereti kényszerűség nélkül teljes megnyugvással használhatjátok. Mert, t. ház, a mit én magamra nézve nem akarnék, nem tudnék eltűrni, azt másra sem akarom alkalmazni, értem a compelle intrave féle hatalomszót. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Azt is megtanultuk a történelemből, hogy éppen az egyház, a vallásterén sokszor a legcsekélyebb ritualis különbség, egy egyszerű külső jel, egy pár szóból álló forma a legheveseb küzdelmeket szülő.

Azt hiszem, hogy Molnár Aladár t. képviselőtársam éppen ily meggyőződésben van e tekintetben. Mi is elismerjük, miként ő, nagy jelentőségét úgy culturális, miként a magyar nemzetiség szempontjából annak, hogy az izraeliták a műveltségnek, a magyar nemzetiségnek megnyeressenek: de előttünk nem kevesebb fontossággal bir a meggyőződésnek és lelkiismeretnek szabadsága. Amazt elő kell segíteni és mozdítani minden kitelhető törvényes eszközökkel, de emezt tiszteletben kell tartani, emezt nem szabad megsérteni.

Mi abból sem akarunk fegyvert készíteni, mint azt némely felszólalók tették és különböző szempontból, hogy az izraelita községek közt

Digitized by Google

oly nagy az ingadozás, hogy máról holnapra változtatják felekezeti álláspontjukat.

Ebből teljességgel nem következik az, a mit nehányan következtetnek, hogy ime magatok elismerítek, hogy közttetek nincs valami nagy elvi különbség; hanem igenis mi következik? Ebből az következik, hogy fájdalom a szabadság használatával is helytelenül lehet élni és ez nagy kárára lehet bizonyos felekezetnek. De viszont el ismerjük, hogy másrészről éppen oly kártékony lehet azon korlát, melyet a törvény, például a keresztyén felekezetekre az áttérésre nézve megállapít; mert ha e törvény azt mondja, hogy 18 évig nem lehet neked más egyházba áttérni, ez szerintem éppen annyi, mintha azt mondanák a gyermeknek, ime itt van ezen öltöny, ezt fogod 18 éves korodig hordani, bármiként szorít is téged.

Ebből legfölebb azt lehetne következtetni, hogy az izraelitáknak mindenek felett igen nagy szükségök volna — és ezt mi is óhajtanók, — hogy az ő szerkezetöket újabb reform alá vegyék és alaposabb, biztosabb egyházszabályokat létesítsenek.

De ebből nem következik az, a mit a t. előadó ur mondott, hogy ezen szervezést a törvényhozás hajtsa végre, mert igaz, hogy a törvényhozásnak nemcsak joga, hanem kötelessége is az egyes felekezetek közti viszonyt szabályozni és a házassági jogviszonyt megállapítani, de a felekezetek szervezése az egyház belügyei és erre nézve az állam legfölebb főfelügyeleti jogával élhet és ezt, a mint tudjuk, használta is a kormány 1871-ben, a midőn az izraeliták közül az egyik rész a congressusi szabályok, a másik az orthodox szabályok alapján szervezte magát és a kormány a szervezeteket megvizsgálva, azokat a megerősítő záradékkal ellátta.

Én azt mondtam a multkori beszédemben, a mit Mocsáry Géza nagyon t. barátom is kiemelt, hogy t. i. Magyarországon az izraelitáknak mindenek felett jól szervezett népiskolákra van szükségök és azt óhajtottam, hogy a kormány ezen alap jövedelmét nagy részben erre fordította volna. De ha valaki ezt arra magyarázná, hogy én és azok, a kik velem egy véleményben vannak, a magasabb, tudományos képzettséget kevésre becsülik, az nagyon tévesen itélne. (*Halljuk!*)

Ez csak azt jelenti, t. ház, hogy mindenek felett arra kell törekedni, hogy Magyarország izraelitaságának egész zöme, egész tömege emelkedjék úgy a műveltség, mint a magyarság szeretetének magasabb niveaujára. Mert mit használna az, t. ház, ha ezen felekezet kebelében lennének egyes tudományos férfiak, de a tömeg műveletlenségben vesztegel? Mit használna az, ha volnának egyes jeles hazafiak, de az izraelitaságnak nagy tömege hidegen maradna a magyar nemzetiség iránt? Mi, t. ház, az izraeliták műveltségének alapját akarjuk megvetni és erre nézve leghathatósabb eszköznek tartjuk a népiskolák felállítását; ezt azonban a nélkül akarjuk, hogy mi ezen művelődés betetőzését nem kivánnók.

És, t. képviselőház, ha azt keresem, hogy mi az az egyedüli megingathatlan, a mi az izraelita hitközségek annyiszor felemlített fluctuatiója között is mindig megmarad: ez éppen a jól szervezett népiskola; mert ez mindenek felett a műveltségnek és a magyar nemzetiségnek szolgál; ez azon intézet, melyet, bármiként változzanak a felekezeti viszonyok, minden felekezet, minden különbség nélkül, legalább megnyugtatólag a maga hasznára fordíthat.

T. ház! Nem hagyhatom szó nélkül azt sem — s ezzel be is fogom zárni beszédemet — hogy némelyek azok közül, a kik itt felszólaltak, a mi álláspontunkat helytelenül fogták fel. (*Halljuk!*)

Mi nem szóltunk az alap feloszthatóságáról, vagy feloszthatatlanságáról s nem azért, mintha előttünk nem állott volna tisztán ezen alap eredete, természete és rendeltetése és mintha nem láttuk volna be, hogy ezen kérdés megérett arra, hogy végkép megoldassék; hanem igenis azt akarjuk, hogy valahára ezen kérdés végmegoldásához jussunk. S ebben teljesen eltérek Apáthy t. képviselőtársamtól, a ki elismeri ugyan, hogy az alap jogi természetének megvizsgálására nincs szükség, mert az tisztán áll, hanem mégis bizonyos modus vivendi-t állít fel, mely ne praejudicáljon a további határozatnak, az alap jogi természetének,

Mi nem ily megoldást akarunk, hanem végleges megoldást. Mi azt akarjuk kimondani, hogy az alap kezelése maradjon az államkormány kezében, de a jövedelem felhasználása, ha tetszik szétosztása, a különböző izraelita felekezetek iskolai czéljaira nézve, ha lehet egyességileg, ha nem, bíróilag megállapított arány szerint hajtassék végre. S ezzel egyszersmind akartuk, hogy a jövedelem kezelése és kiosztása ne hagyassék továbbra is az illető minister szabad akaratára, mely igen könnyen önkényessé fajulhat, (*Helyeslés a szélső balon*) mert biz az ember, ha ministeri székben ül is, mégis csak ember marad.

Ezek azok, t. ház, a miket azon álláspontnak, melyet elfoglalunk, indokolására elmondani szükségesnek tartottam, azért is, hogy elhárítsunk magunktól minden következtetést, mely tévesen vonathatnék. Ezeknél fogva ajánlom a t. háznak határozati javaslatunknak elfogadását. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

Molnár Aladár: T. képviselőház! (*Halljuk!*) A már több napig tartó vita után nem szándékozom a t. ház türelmét és figyelmét egyébre kikérni, mint meghallgatására annak, a mit egy részről kénytelen vagyok az ellenem intézett támadásokra az ügy érdekében válaszolni és másrészről némi félreértések tisztázása végett az én határozati javaslatom és a kérvényi bizottság határozati javaslata közti viszony bővebb felderítésére vonatkozólag mondani. (*Halljuk!*)

A támadásokat illetőleg, mindenek előtt kénytelen vagyok Mocsáry Géza képviselő ur beszédével foglalkozni, nem abból a czélból, hogy válaszoljak mindarra, a mit az én beszédemből, vagy okoskodásomból elferdítve tárgyalt; hanem inkább egynémely dolognak rectificálása és ez által eljárásának egész igaztalanságát kitüntetni.

A t. képviselő ur mindenekelőtt szememre veti, hogy én foglalkozom azon kérdésekkel, hogy a zsidók mennyiben képeznek egy, vagy több felekezetet, hogy mennyiben fér meg a zsidósággal a rabbi-seminarium felállítása, holott ezekben sokkal illetékesebb birák maguk a rabbik, kiknek véleményét a képviselő ur itt idézte.

Engedje meg a képviselő ur, hogy őt figyelmeztessem arra, hogy először is ezen vélemények hogyan keletkeztek. Nekem magamnak volt alkalmam látni levelekben megküldött kész véleményeket, melyeket az orthodox egylet, a „*Hitőr*“ külföldi rabbikhoz küldött és aztán kérte és több ízben sürgette, hogy a kiküldött véleményt irják alá. (*Halljuk!*)

Néhol talán az illető rabbinak theologiai irányánál fogva sikerült a kivánt véleményt megkapni; de megtörtént az is, hogy a rabbinak saját nézete ellenére mindenféle kuczorgatásokkal csikarták ki tőle a véleményt. (*Halljuk! Halljuk!*)

Többek közt egy igen tekintélyes rabbival a párisi Grand Rabbin-nal, ki a franczia izraelita consistorium elnöke és a párisi rabbiseminarium főnöke, sajátszerű eset történt. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nem akarom idézetek felolvasával untatni a t. házat; egyszerűen hivatkozom levelére, mely alá van irva: „Izidor Grand-Rabbiner“ és mely levélben panaszkodik, hogy fájdalmasan értesült arról, hogy egy tőle kicsikrat kis darab papirral mennyire visszaéltek: (*Olvassa*)

Je ne partage pas, vous le savez, les opinions de ces hommes dont vous plaignez; j'ai d'autres idées, je poursuis d'autres voies, je suis animé d'autres sentiments, et je désapprouve la haine et le fanatisme, partout ou il se manifestait; c'est vous dire que j'avais décliné, dès le premier moment toute participation et réfusé tout écrit.

Ils m'out de trois côtés différents assailli de leurs doléances: ils m'out envoyé télégramme sur télégramme, ils m'out parlé de persécutions, dont ils étaient, eux l'olyét, des violences que l'ou voulait exercer sur leur conscience, et j'ai toujours répondu que je ne pouvais ni ne voulais m'ingérer dans les discussions de cette nature, et j'ajoutais même que plusieurs décisions contre lesquelles ils protestent sont depuis longtemps misen en pratique et réalisées eu France, y produisant les meilleurs résultats, qu'en particulier, le Séminaire israélite dont je suis le chef, et qui est aussi compris dans les institutions répronveés par eux, est une institution qui mérite, à tous égards et de la part de tous, rien que des éloges.

Elpanaszolja, hogyan csikarták ki tőle azt a kis darab papirost, hogy elhitették vele, hogy elnyomatnak és üldöztetnek, hogy félre lett vezetve, pedig hogyan kárhoztathatná ő egy zsidóseminarium felállítását, mikor ő maga is főnöke egy olyannak és hogy kárhoztathatná azon intézményeket, melyek Franczia országban létesítve vannak és a legjobb eredményeket idézik elő.

Ha tetszik itt van még vagy harminez rabbi hasonló nyilatkozata. Ezekről azonban nem szólok.

Elismerem, hogy a képviselő urnak lett volna joga a rabbik nyilatkozataira hivatkozni, de más irányban és ezt én pótolni fogom, t. i. hivatkoznia kellett volna a rabbik tekintélyére azon irányban, melyet az ugynevezett orthodox párt vezetői követnek, mert ennek leghitelesebb tolmácsai csakugyan maguk a vezetők, a rabbik.

A képviselő ur azzal vádolt, hogy tagadtam, hogy Pozsony hozzájárult volna ezen iskolai alaphoz és ma az előadó ur is azt mondta, hogy csakugyan nem tünik ki az okmányokból, hogy nem járult volna hozzá.

Mocsáry Géza képviselő ur azt mondta, hogy felmutatható a nyugta azon százezer forintról, melylyel Pozsony hozzájárult.

Én az acták közt levő következő iratra hivatkoztam: (*Olvassa*).

Cs. kir. főhadparancsnokságnak a hadügyministeriumhoz 1849. október 22-ről 2985/g. sz. a.

Die kompromittirten Judengemeinden haben hiezu mit Ausnahme jener von Pressburg und Temesvár, welche sich loyal bewiesen haben, nach Verhältniss ihrer Vermögens- und Familienzahl beizutragen.

Ezentúl semmi nyomát nem láttam az acták közt annak, hogy a pozsonyi hitközség később hozzájárult volna. Én tehát teljesen jogosítva voltam azt mondani, hogy a pozsonyi község a

Digitized by Google

befizetés alól felmentetett; ez azonban nem zárja ki, nem lehetetlen, hogy a nélkül, hogy az acták közt nyoma volna, később járult hozzá. Én teljes joggal mondhattam, hogy nem, mert erre volt adatom, arra pedig, hogy igen, semmi adatot nem találtam. Ha van, akkor tessék a képviselő urnak magát a nyugtát, melyről szólt praesentálni, mint az actával én tettem s mig ezt nem teszi, kénytelen vagyok állításomat fenntartani, (*Helyeslés*) annyival is inkább, mert a t. képviselő urnak adatai, nem mondom az ő szándékossága, hanem talán rosz értesültség, vagy félreértés folytán, nem egészen megbizhatók. A mikor például arról szól, hogy az izraelita tanító képezdékből az orthodox iskolákba tanítókat nem visznek; — később azonban maga beismeri, hogy néhány helyre mégis visznek — hanem azt mondja, hogy inkább visznek az állami képezdéből kikerült lutheránus, reformatus, katholikus tanítókat, csakhogy jó tanítóik legyenek s például említi Makót is, a mi szerinte az orthodoxok türelmét és azon törekvésüket jellemzi, hogy az iskoláik jó karban legyenek. Erre a makói iskolára nézve itt van a városi közgyülésnek 1879. november 11-iki üléséből hozott határozata, a melyben a ministeriumhoz felirnak, — megjegyzem, hogy nem a ministerium utján jutottam ezen jegyzőkönyvi kivonathoz, — hogy „a bizottság által megvizsgáltatván az orthodox izraelita hitközség iskoláját, az 1865: XXXVIII. törvényczik 11. és 133. §-ai kivánalmának, ugy a tantárgyakat, mint magát a tanítót illetőleg meg nem felel, elannyira, hogy az iskola minél előbbi beszüntetésének elrendelését kéri.“

Az a makói iskola tehát, melyre a képviselő ur, mint jóra hivatkozott s mint olyanra, melyben keresztény tanító működik, az oly karban van, úgy a tanítást, mint a tanítót illetőleg, hogy a városi közgyülés annak bezárását is kérelmezte.

Azt mondja a képviselő, hogy ha én felmutatok egyetlen egy orthodox hitközséget, a melybe a közös rabbi-seminariumból vittek rabbit, akkor elismeri, hogy az közös intézet. Könnyü neki ezt kivánni, mert tudhatja, hogy a nyolcz esztendőre tervezett cursusból csak öt évi nyilott még meg, mielőtt tehát egy cursus befejeztetnék, természetesen nem vihettek rabbit sem neolog, sem orthodox hitközségbe. (*Derültség.*) Én annak bizonyítékául, hogy ez valóságos közös intézet, azt mondám, hogy mennek bele tanulókul ugy orthodoxok, mint neologok, még pedig nem csak orthodox hitközségből, de orthodox családok gyermekei, neveket is említettem. még pedig orthodox rabbikat, kik gyermekeiket oda vitték. Erre Irányi Dániel képviselő ur azt mondta, hogy ez Mocsáry Géza képviselő ur által kétségbe vonatott, de ha igaz is, nem bizonyít semmit, mert orthodox rabbinak lehet neolog fia. Bocsánat, ha nem általános doktrinákból okoskodunk, hanem a concret viszonyokat ismerjük; akkor lehetetlenségnek kell Irányi Dániel t. képviselő urnak is tartania, hogy egy orthodox rabbi, a maga gyermekeit egy általa neologoknak tartott intézetbe vigye és megengedje, hogy neologgá neveljék. Ha mégis történt, akkor az a rabbi igen bölcsen tudta, hogy ott kiképeztetheti gyermekeit s ez, ha neki tetszik, a körülmények szerint épp ugy lehet orthodox, mint neolog hitközség rabbija. Hanem az igaz, hogy az általam megnevezett esetek nincsenek a ház naplójában; és erre azt mondja Mocsáry Géza képviselő ur, hogy, ugy látszik: „ezen orthodoxok gyermekei annyira elrémültek attól, hogy belekerüljenek a naplóba, hogy megszöktek. A naplónak ellenőrzése meglehetős erős és jó, és mégis megtörténhetett, hogy ezen gyermekek Kónyi ur vezérlete alatt szépen kisiklottak.“

Hát bizony ez megtörtént t. képviselő ur, talán irási hibából, a mint p. o. megtörtént, hogy az autographiából beszédem egy egész passusa kimaradt. Én megvallom, bár szigoru szoktam lenni arra, hogy a mit mondtam a házban, az a naplóban hüen bennfoglaltassék, ez egyszer magamtól még sem igazítottam volna helyre a naplóban, még pedig azért, mert megbántam, hogy megnevezék olyanokat, kik képzettségük hiányánál fogva nem vétethettek föl. Azonban, miután a t. képviselő ur azt mondja, hogy szándékosan szöktek meg a naplóból ezek a rabbi gyermekek, hát ime visszahozom őket, még pedig hivatalos escorttal. (*Derültség. Olvas.*) Aláirva Block Károly elnök és Schill jegyző.

„Az országos rabbiképző intézet elnöksége hivatalosan bizonyítja, hogy a volt munkácsi s jelenleg a budapesti orthodox izraelita hitközségnél alkalmazott rabbinak, Schreiber Joachimnak fia, valamint a nyitrai rabbinak, Hönig Józsefnek fia az intézetbe való felvételre jelentkeztek, kellő ismeretek hiányában azonban visszautasittattak.“

Ime t. képviselő ur nem valótlanság volt, nem a házat akartam ámítani azzal, hogy az intézetet csakugyan orthodox rabbik gyermekei is igénybe akarták venni. Én elismerésemet és becsülésemet fejezem ki azon rabbi urak iránt, a kik gyermekeiket oda adták és reménylem, hogy ha gyermekeiknek kellő ismereteik nem is voltak a mult évben, a jövő évre már azokat megszerzik és óhajtom, hogy minél több legyen ilyen rabbi, a ki vallásos szenvedélyét legyőzve, megérti saját felekezetének is okoson felfogott érdekét. (*Helyeslés balfelől.*)

A legsúlyosabb vád azonban, a mit a tisztelt képviselő ur ellenem emelt, azon insinuatió,

Digitized by Google

mintha én azt állítottam volna, hogy az izraeliták iszonyodnak a culturától. Később, közbeszólásomra már oda módosította, hogy az orthodoxokról nyilatkoztam igy; én pedig beszédemben sem egyiket, sem másikat nem mondtam. Annyival kevésbé mondhattam, mert hiszen igen jól tudom, hogy nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában a civilisatiónak és előhaladásnak igen jelentékeny elemét képezik az izraeliták a civilisatió hősei közt, ugy a tudomány és a művészet körében, mint egyéb téreken, nem egy elsőrendű herost találhatunk éppen izraelita vallásut. (*Ugy van!*) Én beszédemben a következőket mondtam: „Méltóztassanak csak végig nézni ezen pártnak törekvésein. Kezdettől fogva vörös fonalként húzódik azokon végig egy bizonyos iszony a közös culturába, a közös európai, vagy ha tetszik a magyar culturába való participatió ellen és másodszor egy bizonyos vonakodás annyira, mennyire lehet, éppen a magyar intézetek a rabbik magyarosodása ellen.“ De hozzá tettem, a mit a t. képviselő ur elhallgatott, hogy: „nem akarom vádolni azzal, hogy minden orthodox zsidó, vagy legalább azok nagyobb része, osztozik ezen nézetben, de vezetőik eljárása ezt bizonyítja.“ Tehát a „vezetőkről“ mondtam ezt. Tartozom a t. háznak azzal, hogy ezt közelebb megmagyarázzam. (*Halljuk!*)

Az a párt, a mely ma orthodox-izraeliták neve alatt ismeretes, eredetileg, mint egyesület alakult, „Somre hadasz“ „Hitőr“ név alatt. Ennek az egyesületnek tagjai később az izraelita kongressusból, mint kisebbség kiléptek és azután nézeteiket és céljaikat a hozzájok csatlakozott hitközségekben s azok szervezésében érvényesítették.

Statutumaikat benyujtották b. Eötvös akkori cultusministerhez. B. Eötvös azokat nem erősítette meg, még pedig azért nem, mert ezen statutumok szerint annyira a rabbik, a vezetők kezében volt letéve minden befolyás és hatalom és az illető gyülekezet annyira a rabbiknak és vezetőknek volt kiszolgáltatva, hogy b. Eötvös azt mondta: ez nem autonomia; autonomiát adunk a polgároknak, adhatunk a közönségnek, de az autonomia czimén nem adhatunk absolut hatalmat a nép fölött egyes rabbiknak, egyes vezetőknek s ezért nem erősítettek meg a statutumok. Később Pauler minister ur közoktatási ministersége alatt e statutumok megerősittettek. Végre is t. ház én nem akarok bele szóllani abba, hogy ha tetszik az izraeliták egy részének, magukat a rabbiknak és vezetőknek ily feltétlen uralma alá vetni, ez az ő dolguk; de constatálom, hogy itt oly szervezettel van dolgunk, melynél a népnek, a gyülekezetnek nevében egynehány rabbi és vezető beszél és tesz. Ezen értelemben mondhattam én, hogy azon separatisticus irány, a többi polgároktól elszigeteltségre törekvés, a közös culturában való participátiótól iszonyodás, a magyar nemzettel való meg nem barátkozás: nem is az orthodoxok többségének, hanem azok vezetőinek nisusa. Hivatkoztam arra, hogy ugyanezen rabbik voltak azok, a kik folyamodtak, hogy az az iskola-alap ne iskolai czélokra, hanem inkább rokkant katonák ellátására fordíttassék. Hivatkoztam a siketnémák ügyében beadott mostani folyamodásukra, mind ezeket nem czáfolta meg a t. képviselő ur, hanem azt vetette szememre, hogy az izraelitákat az átalános cultura elleni törekvéssel vádolom. Azonban, a mit a multkor említettem, csak jelezte azon irányt, a mely vörös fonalkép huzódik keresztül az orthodoxok vezetőinek törekvésein, most kiegészitem ezt azzal, hogy ez megfontolt határozat alapján történik, hogy ez azon pártnak nemcsak egyes esetben követett eljárása, hanem hozott határozatok alapján való elvszerű, consequens törekvése t. i. hogy mennél inkább elszigeteljék a hazai zsidóságot a haza többi polgáraitól, sőt a közös nyelv használatát is tiltják. (*Halljuk! Halljuk!*) Ugyanazon rabbik, a kik a „Somre-hadaszt“ alapították. Szt. Mihályon tartottak egy gyülést, vagy zsinatot — nem tudom minek nevezzem. Ők ezt maguk törvényszéknek s határozatait a törvényszék itéletének, (Beszak-Bethdin) nevezték — s ezen zsinaton a többek közt kiátkozták a neologokat és miért? Azért, mert azok az idegen népek közzé elegyednek, azok cselekvéseit eltanulják. (*Mozgás.*) Ugyanazon törvényszék a többek közt a következő itéletet hozta, a melynek van gyakorlati commentárja is, melyről később szólok. (*Olvassa*):

אסור לדרוש דרשה בלשון אומות העולם וכן אסור לשמוע דרשה האמורה בלשון אחה"ע, ע"ב צריך כל בר ישראל אשר ישמע שרב או אחר דורש בלשון נכרי לעווב, מתחכניום ולצאת חועח והדורש צריך לדרוש בלשון יחדות שמדברים בו ישראל הכשרים אנשי המדינה הואת.

(*Derültség felkiáltások: Halljuk magyarul!*) azaz tiltva van predicátiót tartani idegen népek nyelvén. Egyébiránt, ha tetszik Mocsáry Géza urnak, átadhatom neki az eredetit, hogy ellenőrizze, vajjon jól mondtam-e magyarul. (*Élénk derültség*). Tiltva van predicátiót tartani idegen népek nyelvén; hasonlóul tiltva van meghallgatni a predicátiót, mely idegen népek nyelvén mondatik; azért kell, hogy Izraelnek minden fia, azaz minden zsidó, a ki hallja, hogy a rabbi, vagy valaki más idegen nyelven predicál, a zsinagógát — az imádság házát — elhagyja s az utczára menjen ki, (*Mozgás*) hanem kell, hogy a ki predicálni akar, azon a zsidós nyelven beszéljen, melyen az ezen országban lakó koser zsidók beszélni szoktak. (*Derültség és mozgás.*) Ez a más nyelv pedig nem az eredeti héber, melyen beszélni nem szoktak s melyhez egy régi, több ezredéves dicsőséges történet traditiója csatolhatná őket, hanem elrontott német nyelv, melyet épp oly

Digitized by Google

kevéssé rendelhetett el az ó-szövetségi thora, vagy a thalmud, mint akármely más nyelvet, mert az akkor nem is existált. Ők tehát kijelentik, hogy tiltva van más nyelvet használni, mint ezen elrontott német nyelvet. A franczia zsidónak nincs tiltva franczia nyelven predicálni s imádkozni, a spanyol zsidónak a legorthodoxabb sephardimnak, nincs tiltva, hogy a spanyol nyelvet használhassa, a németországinak szabad német nyelven predicálni s csak éppen a magyarországi orthodox zsidónak tiltaná a vallása s vallási törvénye, hogy cultusában a magyar nyelvet használhassa és parancsolná rá nem is az eredeti hébert, hanem az elrontott német jargont? (*Élénk helyeslés*). Mutasson nekem Mocsáry Géza képviselő ur egyetlen egy orthodox imaházat, melyben magyarul imádkoznának, vagy predicálnának. Mutasson nekem egy jesinát, melyben a leendő rabbikat magyarul tanítanák. (*Tetszés*).

A mult alkalommal azt mondottam, hogy ezen jesina és a központi rabbi-seminarium között nem az irányra nézve van különbség — s ebben Irányi t. képviselőtársam igen tévedett, — erre bátor leszek visszatérni — hanem az a különbség, hogy az országos rabbi-seminariumban a thalmud és sulchán aruch mellett tanítanak más ismereteket is: magyar nyelvet, irodalmat, classicus nyelveket etc., mig a jesinában a thalmudon és a sulchan aruchon kivül minden egyéb ki van zárva. A másik különbség az, hogy ott csak ezen német jargon nyelven lehet tanítani.

Nálam voltak a legnagyobb orthodoxok informálni és én kérdeztem tőlük, nem lehetne-e a jesinában mást is tanítani; hiszen az a rabbi, ha tudja a magyar történelmet is, meg megismeri a magyar irodalmat, ha egy kis természettant is tanul stb., azért talán lehet jó pap? Azt mondták: nem lehet! Kérdeztem: nem lehetne-e ott az elrontott német nyelv helyett magyarul magyarázni a thalmudot? A felelet az volt: nem! Ők makacsul ragaszkodnak ahhoz az elrontott nyelvhez, mert az alkalmas arra, hogy isolálja őket az ország többi polgáraitól.

Ennek a határozatnak commentárjával is szolgálhatok. Ezen törvényszéki itéletet, melyet felolvastam, aláirták a jelen volt rabbik, a többek között az a Reb Hillel is, a ki már igazán auctoritás, nem ugy, mint Hildesheimer. Ez a Hillel Vecsésről származott s most ugy tudom, Galiczában van. A hetvenes évek elején nagy lelkesedéssel hozták őt a különvált orthodoxok ide Pestre predicálni s innen elvitték Makóra is. Ez a férfiu nyilatkozatai teszik még érthetőbbé a felolvasott határozatban nyilvánuló intentiókat, a miket részint magyarul, részint németül idézett, azok Reb Hillel praedicatióiból szóról-szóra vannak véve — először is kimondja, hogy a zsidó népnek „von jedem Volk in Namen, in Sprach, in Kleidung ausgezeichnet sein sollen....“ az ausgezeichnet szót mindig azon értelemben véve, hogy „megkülönböztetve“ a többi néptől: „das ist ein Grundstein — igy folytatja — die ganze Jüdischkeit zu befestigen. (*Élénk derültség és mozgás.*)

Tehát éppen a többi népektől megkülönböztetés képezi a judaismus megszilárdításának alapját. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezután igen erősen kikel azon ostoba és nevetséges dolog ellen, hogy az iskolában haszontalan tárgyakat is tanítanak, minő a Weltbeschreibung és a Naturlehre stb. (*Élénk derültség és mozgás.*) A legérdekesebb az, a hol felveti azon kérdést, hogy szabad-e a zsidóknak azon országot, a melyben születtek és neveltettek, hazájuknak tartani. (*Halljuk! Halljuk!*)

„In den Land, wo mir mit andere Völker gleichgestellt sind, ob mir es darfen als Vaterland betrachten oder nicht?“... Ein Jeder der den jidischen Glauben treu is, muss sehr geworent (gewarnt) sein, dass er nicht sagen soll, dass dos Land, wo mir jetzt wohnen, weil mir dort geboren un erzogen sind, dass dos unser Vaterland is, wegen zwei Ursachen. Erstens läugnet er damit an die Erlösung un die Ankunft des Messias, weil jeder ehrlicher Jid muss sich zu jeder Zeit un zu jeder Minut bereit halten, die Stimm, wos die Nachricht bringen wird, zu hören: die Hülf und dos Gute und der Frieden is gekommen of die Welt, dass mir die Seligkeit hoben sollen, dass unsere Augen sehen sollen, wenn mir in die Stodt Zijon zurückkehren werden.“

Tehát két okból nem szabad hazájuknak nevezni azon országot, a melyben születtek és nevekedtek. (*Halljuk! Halljuk!*) Minthogy az elsőt hosszasan irja le és ha a képviselő urnak tetszik, meggyőződhetik róla, hogy helyesen mondom el. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az első ok tehát az, hogy mindig készen kell lenni a Messias eljövetelére, hogy mihelyt elérkezik a hir, azonnal utra kelhessenek Sionba. (*Élénk derültség.*)

A második az, hogy „zweitens, wenn mir uns für Landeskinder betrachten un heimische Bürger sind, so kann solches verursachen, dass mir sich mit andere Völker vereinigen un vun die Beobachtung vun die Thora nach und nach auszutreten.“

Tehát második ok, hogy miért nem szabad azon országot, a melyben született és neveltetett, hazájának tartani, az, mert ha polgárnak érzi magát, más néppel egyesül s ez által lassan-lassan eltér a Thora observálásától. Ezért mondja a végén Reb Hillel:

„Solches führt zu die Glaubensverläugnung wenn man das Land, wo mir jetzt wohnen, für ein Vaterland betracht.“ (*Élénk mozgás és felkiáltá-*

Digitized by Google

sok: Éppen ezt akarja Istóczy! Zajos tartós derültség.)

Tehát az, ha ez országot a zsidó hazájának tekinti, Hillel szerint hittagadásra vezet. Igen érdekes, t. ház, hogy mitől félti leginkább a zsidóságot. (*Halljuk! Halljuk!*) Félti a szabadságtól és az emancipatiótól és azt mondja:

„Es woren manche Zeiten wos mir vun die Völker sehr viele Zores (Drangsale) un Druck un Verachtung gelitten hoben. Es woren aber auch Zeiten, wo man uns nicht nur Freiheiten gegeben hot, sondern auch emanzipirt, gleichgestellt. Ist meine Frage: welche Zeit ist mehr winschenswerth diese oder Jene?... Darüber ist sehr schädlich wie auch gefährlich für den Glauben un Jidischkeit die spätere Zeiten. Denn damols, wen wir vun Ihnen (den Nichtjuden) erweitert (entfernt) un in alle Hinsichten vun ihnen zurückgesetzt sind, un dadurch das jidisch Volk ganz besonders für sich allein ist; durch den bleibt der Glauben ganz unberührt un unbeschädiget. Sehe nur in die Länder, wo der Druck noch heute zu Tog sehr streng is, un sie sind verhasst bei die anderen Völker, wie stark, wie fest dorten die Jidischkeit is, un wie dort unsere Brüder ausgezeichnet sind in Namen, Sprache, Kleidung. Aber in solche Länder wo die Freiheit herrscht, is erfüllt der Bibelvers: weil sie mit andere Völker vermischt sind, dadurch is ihr Jidischkeit sehr schwach. Vielmehr in solche Zeiten, wo zwischen Juden allein in Hinsicht Jidischkeit, Theilungen, Spaltungen vun verschiedene Parteien eingetreten sind: Reform, Fortschritt, Gemässigte, wo diese alle vun die echte Orthodoxen sehr erweitert sind, dass damols die späteren Zeiten sehr gefährlich für den Glauben sind.“ (*Élénk derültség és mozgás.*)

Ez idézetek is eléggé mutatják, mennyire igazam volt, midőn azt mondám, hogy ezen párt törekvése, a zsidókat minél inkább elszigeteltségben tartani a haza többi polgárai irányában, mert minden közeledés miatt, a beolvadástól félnek. Ezért akarják a „vallás“ címe alatt is minden áron elkülöníteni hitfeleiket, hogy azok ne csak külön hitfelekezetet, de egyszersmind külön kasztot képezzenek.

T. ház! A gyakorlati politikusnak nemcsak általános eszmékből, theoriákból kell kiindulnia, hanem ismernie kell a concrét viszonyokat, tekintetbe kell venni azon elemeket, melyek az országban léteznek, működnek, törekednek céljaik elérésére. Az általam most fölmutatott irányokat, törekvéseket is nekünk, mint politikusoknak figyelmen kivül hagyni nem szabad. (*Élénk helyeslés.*) Ezekből érezhető az is, miért kárhoztatják ők oly erősen a rabbi-seminarium felállítását első sorban bármely párt részére; másodszor kárhoztatják, hogy valamennyi számára közös intézet legyen, „mert ők az ő jesiváikban ilyen Hillel-féle rabbikat akarnak nevelni. Azért az valóságos nemzeti érdek, hogy a zsidóság azon részét, mely a mi civilisatiónkba, államéletünkbe s társadalmunkba be akar olvadni, barátságos kézszorítással fogadjuk. (*Élénk helyeslés.*)

Mocsáry Lajos: Az is csak olyan, mint a többi.

Molnár Aladár: Irányi képviselő ur azt mondta: „hogy abba a rabbi-seminariumba orthodoxok is küldik gyermekeiket, az semmit sem bizonyít, mert hiszen zsidógyermekek járnak piaristák, vagy a kalvinisták gymnasiumába, a nélkül, hogy azért katholikusokká, vagy reformátusokká neveltetnének.

Bocsánat, ez más dolog; zsidó ember keresztény felekezeti gymnasiumba küldheti fiát, de nem küldhetné p. o. sem a református theologiai seminariumba, sem a katholikus papnöveldébe.

Felhoztam azt, hogy lehet dogmaticai különbség nélkül is két vallástestületre szétválni, mint pl. a görögkeletiek, román és szerb egyházzá váltak szét. Ezeknél igenis lehet, hogy a Karlovitzon képzett papot románok is alkalmazhatják, vagy megfordítva a Nagy-Szebenben képzett pap a szerb hitűeknél nyerhet alkalmazást. De csakis mivel a két egyház között nincs dogmaticus különbség. Ugyanez okból lehető a zsidóknál is — mivel a zsidók köztt ezen pártok nem képeznek dogmaticus felekezeteket, — hogy azon seminariumban képeztessenek akár orthodox, akár neolog szülők gyermekei. — És erre vonatkozott multkori okoskodásom a zsidók hitelvi egységét illetőleg, nem pedig a mire azt Mocsáry Géza ur ferdítette. —

Azt mondja Irányi képviselő ur. Igen; de az intézetnél az irány a fődolog és e seminariumban neolog irány uralkodik. En a t. képviselő urat nemcsak nagyon humánus gondolkozónak, de igazságos embernek is ismerem. De engedjen meg, az igazságossággal nem látom összeegyeztethetőnek, hogy oly intézet felett, mely helyben van, melyet bármikor megtekinthet és a melyről autopsia által szerezhet ismeretet, itéljen látatlanban, csak mások állításai után.

Egyébiránt nem kell elmenni a bodzafautczáig sem, hogy megismerjük a dolog bibejét. Tessék kezébe venni az orthodoxok folyamodását; abban ők nem azért panaszkodnak, hogy ezen intézet iránya neolog, hanem azt mondják, hogy a zsidóság hitelvei tiltják, hogy a rabbiseminarium létezzék, akár mily irányban, akár orthodox, akár neolog irányban vezettessék az. De éppen ebben nincs igazuk s itt is hit- és

Digitized by Google

lelkiismereti szabadság czíme alatt jönnek a ház elé oly dolgokkal, melyek alá más tendentiák vannak zárva.

Hogy nem igaz az, hogy rabbi-képezde a zsidóság alapelveivel ellenkezik, világos abból is, hogy a külföldön van állami és magánosok által felállított számos rabbi-seminarium. Ha ezek létezése ott nem ellenkezik a zsidóság hitelveivel, Magyarországon sem ellenkezhetik. Nem az iránya, hogy neolog, vagy orthodox-e a vezetés, a főbajuk, hanem az, hogy abban az intézetben egyebet is tanítanak, mint a Thalmudot és Thorát.

De másfelől, t. ház, éppen ez az, a mi ezen kérdést valósággal cultur-nemzeti kérdéssé teszi. Ha a zsidó elem oly jelentékeny nálunk és hogy jelentékeny és hatalmas, annak elég bizonyítéka ezen négy nap óta folyó vita. Ez a ház már nem 70—80 ezer frt hovafordítása, hanem milliók felett intézkedett rövid ülésekben és most már negyedik napja tanácskozik a zsidó iskolai alap mikénti felhasználása, vagy hovafordítása fölött. És miért? Egyfelől azért, mert azon egypár százezer zsidó részint a vidéken, részint a sajtóban, részint itt a házban tagadhatatlan nagy befolyást gyakorol és másfelől azért, mert mindnyájan érezzük, hogy itt nemcsak azon nehány százezer forintról, hanem valósággal ennél sokkal fontosabb culturális és nemzeti kérdésről, egy jelentékeny állami érdekről van szó.

A magyar állam vitális érdekei látszólag kisebb kérdésekben előttünk éppen oly fontosnak kell hogy legyen, mint a nagy ügyeknél. Principiis obsta.

Istóczy Győző t. képviselő ur tegnap azzal végzé beszédét, hogy nézzünk bátran szemébe a zsidó kérdésnek. Én bátran szemébe nézek és merem mondani, hogy a mostani tanácskozás tárgya egyik igen fontos részét képezi a zsidókérdésnek. Mi a zsidókat az országból nem akarjuk és nem is volnának képesek kiűzni, polgári jogaiktól nem akarjuk és nem is volnánk már jogositva őket megfosztani; nincs tehát más mód, mint szellemileg kikűzdeni az összeolvadás harczát, nincs más mód, mint kiirtani nem a zsidóságot, hanem azon separatismust, mely őket tőlünk elválasztja. (*Élénk helyeslések.*) Egyedüli helyes életrevaló politika csak az lehet, hogy a zsidóság legyen olyan vallásfelekezet, mint egyéb hitfelekezetek, de legyen magyar minden ízében. (*Helyeslések.*) Tőlünk különböző lehet bár vallásban, de erkölcsben, míveltségben, gondolkozásban, foglalkozásban, hazafias érzületben legyen olyan, mint mi. (*Helyeslés.*) A mely részénél a zsidóságnak ezen törekvést látjuk, nyujtsuk annak oda kezünket. Magának az államnak is, mint az egész társadalomnak kötelessége őket hozzánk emelni, valamint a zsidóságnak kötelessége hozzánk emelkedni. Ezért ajánlom a t. háznak az általam benyujtott határozati javaslat elfogadását, melylyel biztositttatnék azon közös rabbi-seminarium is, hol hazafias és magyar műveltségű rabbik képeztethetnek. (*Helyeslések.*)

Szememre vettetett, hogy multkori felszólalásomat azon kezdettem, hogy sine ira et studio fogok szólani és mégis utoljára pártember lett belőlem: a neologok javára beszéltem s igazságtalan voltam a másik rész iránt. Hogy az, a mit mondottam az nem ellenszenvből, nem gyülölségből az orthodoxok iránt származott, azt volt alkalmam kimutatni s igazolni. De igazságtalan azon vád, mintha én talán a neologok részére lettem volna részrehajló, hiszen határozati javaslatom által a neologok szenvednek hátrányt, hiszen miként Hegedüs László t. barátom mondá, kiemeltem, hogy a tanítóképezdének az országos izraelita iroda által való administratiója helytelen, igazságtalan, mert igy az tényleg egyik párt hatósága alatt áll; kiemeltem, hogy a seminariumnak is, mint közös intézetnek, úgy administratiója, mint szervezete valósággal közös kell hogy legyenek, tehát a mennyiben egyik párt hatósága alatt volna ma, onnan kivétessék. Az orthodoxok iránt pedig semmi megszorítást sem javaslok. Tehát ha valaki megrövidítésről beszélhet ellenem, az éppen a neolog-párt lehetne. De azt mondják, hogyan lehet a közös intézetek fölé p. o. vegyes commissiót állítani? T. ház! Ha a minister bár tisztán orthodoxokat nevez ki abba a commissióba, vagy tisztán neologokat, annak egészen más szine van, mintha egyik vagy másik párt hatósága alá helyeztetik az intézet. Ez az, a mit én nem akarok s ezt voltam bátor annak bizonyságául felhozni, hogy én nem akarok egy pártnak sem kedvezni. De érzem, hogy mi adott okot ezen félreértésre: az, hogy a tanácskozás alatt megismertettem az orthodoxpárt irányzatát és azt elitéltem. Nem tagadom, ma is elitélem, főleg mint magyar politikus, de abból, hogy ezen pártnak irányzatát kárhoztatom, nem következik, hogy az orthodoxok irányában igazságtalan akarnék lenni. Tessék megnézni határozati javaslatom szövegét, abban csak olyan igazságos vagyok az orthodoxok iránt, mint a neologok iránt, midőn kimondatni kivánom: hogy azon alap minden pártkülönbség nélkül használtassék fel az egyik és a másiknak a javára.

A végső kérdés az, hogy miben különbözik az én határozati javaslatom a kérvényi bizottságétól és ha, mint magam mondom, annak alapiránya tekintetében azzal megegyezik, miért kérem mégis a t. házat az én határozati javaslatom elfogadására? Ezt legyen szabad egy pár szóval kifejtenem. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy határozati javaslatomba kérnék egy szót beszuratni, a

Digitized by Google

mely onnan talán fogalmazási hibából kimaradt. Nevezetesen a végén van, hogy „az iskolák segélyezésénél a fenntartó község vagyoni helyzete, az iskola fenntartását igazoló culturalis szükség és azon szabály legyen mérvadó, hogy csak oly iskola segélyezhető, mely a törvényes kellékeknek megfelel.“ Tehát csak azon iskolák, a melyek a törvényes kellékeknek megfelelnek. Ugy, de a jesinákra és thalmud-thóra iskolákra nincs eddig törvény, abból tehát azt lehetne következtetni, hogy ezeknek iskoláit segélyezni nem lehet. Hogy ez elkerültessék, én ugyan bevallom, hogy ezek eddigi segélyezését nem helyeslem, de a mennyiben már szokásba hozatott, nehéz megtagadni. Kérném, hogy „az iskolák segélyezésénél“ helyett, ez tétessék: „a népiskolák segélyezésénél“, akkor kitünnék, hogy a segélyezés ezen feltétele csak a népiskolákra szorítkozik és igy a thoratalmud-iskolákat is lehetne segélyezni. És itt engedjen meg a t. minister ur egy észrevételt: bátor vagyok kérdezni, miként gyakoroltatik az ellenőrzés ezen segélyezésre nézve; ezen segélyképen adott pénz és a segélyezett iskolák mennyiben állnak állami felügyelet alatt? Mert hogy a pénzt odaadjuk, hogy abból olyan Hillel-féle rabbik neveltessenek, a nélkül, hogy a minister csak felügyeletet is gyakorolna az illető intézetekre, azt nem tartanám helyesnek. Továbbá miképen gyakoroltatik e felügyelet általában azon segélyezésekre, melyek a népiskoláknak is adatnak, mert hogy egy összeg pénz az izraelita iskola számára, akár az egyik, akár a másik iroda rendelkezésére bocsáttassék, minden ellenőrzése nélkül annak, hogy ezen pénz csakugyan arra fordittatik-e, melyre adatott? ez még sem járja. Én most csak kérdést intézek ez iránt. Én akarom, hogy minden párttekintet nélkül, a szükség mérvében egyenlően segélyeztessenek a neolog és orthodox és egyéb párti iskolák, de a felügyeletet mindenikre szükséges kiterjeszteni. Végül röviden tehát megmondom, hogy mi a különbség az én határozati javaslatom és a kérvényi bizottság határozati javaslata között. Először is az a különbség, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslata csakis a népiskolák segélyezéséről szól és ignorálja a tanitóképezdéket, valamint a seminariumot. És ebből kettő következik: először, szabadkezet enged a kormánynak tetszése szerint gazdálkodni a közös intézetekkel, mert sem azt nem mondja, hogy milyen közös intézetek tartandók fel, sem azt, hogy azok mily irányban kezelendők; másodszor különbözik abban, hogy nem említvén meg a rabbi-seminariumot, ez nem sokára ismét kérdés tárgyává tétethetnék úgy, hogy én mondhatom, hogy ha elfogadtatik a kérvényi bizottség határozati javaslata, nehány hét mulva ismét tárgyalhatjuk a zsidókérdést, mert ismét beadhatnak majd kérvényt a rabbi-seminarium megszüntetéséért és nem mondhatnánk reá azt, hogy e kérdést már elintéztük. Ezért látom szükségesnek, hogy a ministerium megkapja a directivát is az alap jövedelmének az alapítás szerint kezelésére nézve. Határozati javaslatomban nincs is több, mint a mi ezen irány kijelölésére szükséges. Ismétlem tehát, hogy nem az irány az, a miben a két javaslat egymástól eltér, nem is az, hogy az én javaslatom felesleges részletekbe ment, hanem egyfelől a praecisió és másfelől az irányok kijelölése. Ezért kérem a t. házat, hogy határozati javaslatomat elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Csak a tényállás felderítésére kivánok néhány megjegyzést tenni. Először is ki kell jelentenem, hogy a rabbi-seminariumra való felügyelet czéljából egy bizottság lett felállítva, melynek tagjai között orthodoxok is vannak és igy az orthodox irány ott igenis képviselve van. Továbbá azon állítása a képviselő urnak, hogy a ministerium a jeschivákat valaha subventionálta volna, tévedésen alapszik; igenis segélyezte a thora-thalmud iskolákat, hol az izraelita hit tanittatik, de nem képeztetnek rabbik. A mi pedig a segély elosztását illeti, az nem tömegesen vettetik oda, hanem minden egyes iskolának külön adatik és a kormány e részben tanfelügyelői által gyakoroltatja az ellenőrzést és ezt fogja tenni jövőre is. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: T. képviselőház! A Mocsáry Géza képviselő ur és társai által beadott indítvány, a jegyzőkönyvben, mint határozati javaslat van felvéve. Annak tartalma is mutatja, hogy az határozatijavaslat akarna lenni. — Szövegezése azonban azt engedi sejteni, hogy módosítvány. A szövegezésben t. i. az foglaltatik, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatának 1-sö része módosittatik. Ebből az következtethető, hogy a másik része elfogadtassék. Ha igy érti Mocsáry Géza képviselő ur, akkor ez módosítvány akkor őt zárszó nem illeti a ház-szabályok értelmében. Kénytelen vagyok tehát a képviselő urtól ez iránt felvilágosítást kérni azért is, mert a szavazás alkalmával szükséges lesz tudnom, hogyan érti ő ezen indítványt, t. i. a ház csak annyit fogadjon-e el, a mennyi az ő indítványában foglaltatik vagy pedig, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatának 1-sö része helyettesittessék az ő módosítványával, a többi része pedig maradjon. Ez iránt vagyok kénytelen a t. képviselő urtól felvilágosítást kérni, a szavazás megejthetése végett is.

Mocsáry Géza: T. képviselőház! Én a kérvényi bizottság javaslatát, a mint a t. előadó ur is kijelentette most és első beszédében is,

Digitized by Google

két részre látom osztva. Egyik része az, melyre nézve én adtam be határozati javaslatot, másik része pedig az, mely az ideiglenes intézkedést óhajtja és kívánja fenntartani. Én tehát magában a határozati javaslatban két egymástól egészen eltérő kérdést látok foglalva és igy az én beadványomat határozati javaslatnak tekintem.

Elnök: Engedelmet kérek. (*Halljuk!*) A t. képviselőháztól függ megengedni, hogy élhet-e a képviselő ur zárszójogával; de a képviselő ur előadása folytán itt módosítványról lehet csak szó. Mert ha határozati javaslatot adott volna be, az magában egy egészet képezne, a t. képviselő ur azonban a kérvényi bizottság határozati javaslatának első részét kívánja módosittatni, második részét pedig elfogadja. Ez tehát nem határozati javaslat, hanem módosítvány, (*Helyeslés.*) a házszabályok 146. §-a szerint pedig a módosítvány ellenindítványnak nem tekintetvén, annak előterjesztőjét kétszer szólhatás joga nem illeti meg. Egyébiránt a t. háztól függ, méltóztatik-e a t. képviselő urnak a szólást megengedni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Madarász József: T. ház! Molnár Aladár képviselő ur is elfogadja a kérvényi bizottságnak (*Felkiáltások: Nem!*) Apáthi István képviselő ur által első részében módosított javaslatát. (*Felkiáltások: Nem!*) Én legalább emlékszem beszédére (*Felkiáltások: Rosszul emlékszik!*) én úgy emlékszem és úgy vagyok meggyőződve, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatának két része van. Az egyik, melynek ellenében Apáthy István képviselő ur azt kívánja, hogy — nem is tudom bizonyosan — talán a jogügyi bizottsághoz kívánja a kérdést utasítani. (*Derültség. Felkiáltások: Mocsáry kívánja ezt!*) Én felettébb sajnálom, hogy a t. ház oly jó hangulatban van, de hisz a szavazásnál ismét arról lesz szó, hogy az egész határozati javaslatra egyszerre, vagy két részben szavazzunk-e. Én ugy vagyok meggyőződve, hogy két részre kell választani s előbb az első részre, azután arra kell szavazni, melynek ellenében Molnár Aladár t. képviselőtársunk adott be javaslatot. Én azt hiszem, hogy ha egy képviselő egy határozati javaslatot, egy ellenindítványt ad be a javaslat ellenében és azt kivüle kilencz tag aláirta, akkor nem vétethetik módosítványnak, hanem ellenindítványnak és akkor a szót tőle megvonni nem lehet. Ez az én véleményem.

Elnök: Talán végét lehetne vetni ezen vitának. (*Helyeslés.*) Részemről kénytelen vagyok ragaszkodni ahhoz, hogy forma szerint az, a mit Mocsáry Géza képviselő ur beadott, módosítvány. De miután a kérvényi bizottság véleményének első részét csakugyan nem módosította, hanem a helyett valami egészen mást tesz, igen könnyű lett volna a t. képviselő urnak és társainak a kérvényi bizottság határozati javaslatának második részét oda irni és csakugyan akkor határozati javaslat lett volna belőle. Én tehát arra kérem a t. házat, hogy bár ezen formahiba talán megtörtént, de miután csakugyan lényegesen mást tartalmaz azon indítvány, melyet Mocsáry képviselő ur beadott, mint a mit a kérvényi bizottság javasolt, méltóztassék a t. ház megengedni, hogy ő is szólhasson. (*Általános helyeslés.*)

Molnár Aladár: Miután Madarász képviselő ur az én határozati javaslatomra hivatkozott, félreértés elkerülése végett engedje meg a t. ház, hogy kinyilatkozhassam: Az én határozati javaslatom nem módosítványa az Apáthy t. képviselő urének. Én nem fogadtam el egyszersmind a kérvényi bizottság javaslatát és nem hozzá adni kérem a magamét. Apáthy t. képviselő ur javaslatát természetesen elfogadtam. Ha ő nem teszi, én indítványoztam volna. Apáthy t. képviselő ur bizonyos dolog kihagyását kéri; én beadtam egy szerkezetet, melyben azon passus nem foglaltatik, tehát én is kihagyatni kérem, ennélfogva az enyimben az övé is benne foglaltatik. (*Helyeslés.*)

Mocsáry Géza: Nem lennék kellő méltánylattal az előttem szólott t. képviselő ur beszéde iránt, ha nem nyilatkoztatnám ki már előlegesen is, hogy teljesen érzem a helyzet súlyát, midőn szemben ilyen egészen alapos és készült beszédre rögtönözve kell válaszolnom. Mindenekelőtt ki kell jelentenem azt, hogy én és azok, kik a határozati javaslatot benyujtottuk, a kérvényi bizottság javaslatának második részével tökéletesen egyet értünk és azt a magunk részéről elfogadjuk annál inkább, mert sem nekem, sem pedig az illető orthodox felekezetnek, eddig nem volt soha alkalma panaszkodni az ellen, mintha az ő népiskoláik a lehetőségig figyelembe ne vétettek volna. Ellenkezőleg, a közoktatási minister ur minden alkalommal és minden körülmények közt a méltányosság és igazság szempontjából ezen követeléseknek eleget tett. Mielőtt Molnár Aladár igen t. képviselő ur beszédére némelyeket megjegyeznék, engedje meg nékem a t. ház, hogy Istóczy igen t. képviselő urnak tegnap mondott beszédére általánosságban némely észrevételt tehessek. (*Halljuk!*) Az igen t. képviselő ur a zsidó kérdést tegnapi beszédében, mint hatalmi kérdést állította fel. Én a magam részéről ezen kérdést nem tekintem sem politikai sem hatalmi kérdésnek, hanem tekintem tisztán társadalmi kérdésnek, a mely felett a társadalom annak idejében majd hivatva lesz a megoldás fonalát kezébe venni; s mert nem tartom hatalmi kérdésnek, nem is tartom idevalónak a felett akár most, akár más alkalommal hosszasabb tárgyalásokba bocsátkozni. A dolog lényegére vonatkozólag kettőt említ meg a t. képviselő ur, neve-

Digitized by Google

zetesen: a polgári házasságot és a hadisarczot s ez utóbbiból akarja következtetni, hogy épp ellenkezője áll annak, hogy t. i. a hadisarcz történetében fekszik a magyarországi izraeliták hazafiatlansága. A polgári házasságra vonatkozólag azt mondja a t. képviselő ur, hogy ez mesterségesen előállított s a napirendre mintegy feltolt kérdés, melyet maguk az izraeliták tolnak fel azért, hogy ez által a közfigyelem az izraelita kérdés általános rendezésétől eltereltessék. Meglehet t. ház, a t. képviselő ur a polgári házasságtól azért retteg, — mert ez fogja majd szülni a nagy keresztény elemnek beolvadását az izraelita elembe. Meglehet, hogy a t. képviselő ur azon szándékot tulajdonította, hogy az izraeliták ezen fogás által csakugyan a többséget fogják beolvasztani a kisebbségbe, de legyen szabad e tekintetben a bibliából egy igen hasonló idézetet felemlítenem, a mely találó lesz. A midőn t. i. az izraeliták az elő tük annyira rettegett Sámsont a ki óriási erejéről ismeretes volt, legyőzni képtelenek voltak, akkor cselhez folyamodtak és a férfierőt gyenge nő által igyekeztek legyőzni. Delila ugyanis, midőn Sámson aludt, levágta haját, melyben Sámsonnak ereje rejlett. Meglehet, hogy az izraeliták ragaszkodva gyakran a bibliai történetekhez, a t. képviselő ur felfogása szerint most a polgári házassággal akarják azon női erőt helyettesiteni. Én, t. képviselő ur, magam is azon erőt, melyre ő gondol, t. i. a női erőt nagyhatalmasságnak tekintem nemcsak küldiplomatiai és positiv, hanem bel-, pénzügyi és activ közreműködés tekintetében is.

A mi a t. képviselő urnak a hadisarczra vonatkozó nézetet és véleményét illeti, ugy akarja előtüntetni, hogy a hazafiatlanság abban rejlik, hogy Haynau által ki rótt hadisarczot képesek voltak lealkudni. Az elismert tény s e tekintetben osztozom a t. képviselő ur véleményében, hogy a zsidók igen jól és ügyesen tudnak alkudni, mégis aggály merül fel az ellen, vajjon ebben tökéletesek-e, mig képesek nem lesznek a képviselő urnak irányukban táplált nézeteiből valamit az ő javukra változtatni.

Istóczy Győző (*közbeszól*): Megpróbálták már! (*Nagy derültség.*)

Mocsáry Géza: Csak még néhány szót. Molnár Aladár t. képviselő ur egyik-másik rabbinak magaviseletéből az összes orthodox zsidóságra akar következtetést levonni és egyik-másik fanaticus, a vallási kérdésekben elfogult rabbi álláspontjából akarja következtetni, hogy a magyarországi izraeliták zöme szintén hódol ezen elveknek. Ez ellen kell hogy határozottan tiltakozzam. Sőt éppen a t. képviselő urnak állítása igazolja azt, hogy az izraeliták nagy zöme nem osztozik a fanatismusban, mert hiszen, ha az a hires rabbi, a kit előtérbe tol, oly tanokat hirdet, a melyek az orthodox zsidóság zömének kebelében fogékony talajra találnak, ha ezen tanok közttük ápolásra találnának, akkor ma nem lenne egy zsidó sem az országban, hanem követve azon zsidó rabbi fanaticus előadását, mindnyájan Zionba vándoroltak volna. Sőt ellenkezőleg, a tapasztalás igazolja és örvendetesen kell magunknak is arról meggyőződést szerezni, hogy az orthodox felekezetüek is, annyiszor, a hányszor alkalom és mód nyujtatik nekik, gyermekeiket az államtanodákba küldik tömegesen és ott a magyar eszmékkel megismerkedve, magyarokká válnak. Hivatkoztam példákra a felvidéken; hivatkoztam az ungvári gymnasiumra és a népiskolákra és állítottam azt, hogy a felvidéken a tanodákba járók 30, sőt 50%-át az orthodox izraeliták gyermekei képezik. Ezt a t. képviselő ur nem volt képes megczáfolni. Tehát áll az a feltevésem és állításom, hogy az orthodox izraeliták zömében az ily fanaticus lelkészek praedicatiója egyáltalában nem fészkelte be magát.

Azt mondja a t. képviselő ur, már azért is ki kell szerinte azon rabbikat küszöbölni, mert azt hirdetik, hogy a vallás, a szertartás nyelve legyen a héber, a zsidó-német. Én bármennyire is óhajtanám azt, hogy minden hitfelekezetnek magyar legyen a szertartás nyelve, még sem szeretném azt, hogy a felekezeteknek egyházi ügyeibe annyira bele nyuljunk, hogy vallási szertartási nyelvöket is megváltoztassuk, mert akkor a római kath. vallás szertartási nyelvére is azt kellene óhajtanom, hogy az ne legyen a latin, hanem a magyar nyelv. Ez szerintem oly következésekre vezetne, a mit talán a t. képviselő ur sem akar.

Én, t. ház, a kérdést nem úgy állítom fel, mint azt Molnár Aladár képviselő ur tette. Ő t. i. a kérdést ugy állította fel, hogy kell-e nekünk rabbi-seminárium. Erre a kérdésre nézve azt hiszem, a ki a műveltségnek és haladásnak pártolója, el kell, hogy ismerje, hogy ennek az intézetnek valamikor a jövőben lesznek áldásos gyümölcsei. Én ezt társadalmi kérdésnek tekintem és a kérdést ugy állítom fel: mi kell nekünk, népiskolák-e vagy rabbi-seminarium? Azt hiszem, mindenki be fogja látni, hogy első sorban népiskolák kellenek, azután seminarium.

Ezen kérdésnek eldöntésénél az, a miből ki kell indulnunk, a szorosan vett igazság. Itt, t. ház, az enyém és tied kérdéséről van szó. A legutóbbi vita alkalmával tapaszaltam, hogy éppen azon padokról, hol Molnár Aladár képviselő ur tartotta szép beszédét, előtérbe tolult egy kérdés, t. i. a közigazgatás kérdése, a melyről azt mondotta ott egy képviselő ur, hogy e kérdés helyes, vagy nem helyes megoldásától függ a magyar állam eszméje, üdve. Most, t. ház, azon padokról azt halljuk, hogy nem annyira az igazságról

Digitized by Google

és jogról, mint inkább a culturáról van szó. Én már a multkor említettem, hogy minden culturának alapfeltétele az, hogy tiszteljük a jogokat és a kinek igazsága van, annak szolgáltassunk igazságot. És ha nem látnám azon két helyet üresen, melyet két nevezetes magyar államférfiu Deák Ferencz és Zsedényi Ede töltöttek be, kik hogy physikailag körünkben nincsenek, csak mély sajnálatunkat fejezhetjük ki, mert különben e kérdés megoldását nem látnám nehéznek. Azon két államférfiu, a kiket teljes életökön át az állambölcsesség vezetett a sírig, a kik minden ügyben, lett légyen az politikai- vagy magán, ügy, az igazságot és joghoz való ragaszkodást tűzték ki irányadónak, — e két államférfiu mondom, ha itt lenne, a helyzet jelentékenyen meg volna könnyítve. De én az igazság és joghoz való ragaszkodást felteszem a ház minden tagjáról és meg vagyok győződve, hogy bár e két férfiu physikailag nincs közttünk, szellemök mindannyiunk szivében él, meg vagyok győződve t. ház, hogy nem csak ezen két nagy államférfiunak, hanem általában az egész világnak azon vezérelvét: justitia est regnorum fundamentum, a ház elfogadja. Ha ezen álláspontra méltóztatik helyezkedni, akkor nyugodtan nézek a kérdés elé. Ajánlom módosításomat.

György Endre: Személyes kérdésben a házszabályok 145. szakasza értelmében vagyok bátor szót kérni. Irányi Dániel képviselő ur azon határozati javaslatról szólván, a melyet én és képviselőtársaim azon czélból nyujtottunk be, hogy a népiskoláknak az állam részéről ezen zsidóalapból való segélyezésénél követendő elvekhez toldassék be az is, hogy csak oly alkalommal adassék segély a zsidó iskoláknak, hol a tannyelv magyar, azon következtetést vonja, mintha én már egy létező törvénynek megmásítására törekedtem volna. Az 1868: XXXVIII. t. cz. elrendeli a magyar nyelvnek kötelző tanitását a népiskolákban. Azt azonban nem rendeli el, hogy az iskolában a tannyelv magyar legyen. Megvallom, olyan példák után, minőket ma Molnár képviselőtársam felhozott, hogy az általa ugynevezett kóser-zsidónyelv milyen eredményekre vezet Reb Hillel enuntiatióiban, hajlandó volnék arra is, mert szerintem a nemzetiségi nyelv tanitásának az az oka, hogy faji nyelv tanittassék; az az állapot, hogy valamely iskolában sem faji sem állami, hanem egy mindkét tekintetben idegen nyelv az oktatás nyelve egy cultur-államban nemcsak példátlan, hanem tűrhetetlen is. Azonban az én módositványom nem azt czélozza és ebben teljesen félreértett engem Irányi képviselőtársam. Módosítványom csak azt mondja, hogy a dolog maradjon törvényileg ugy, mint tényleg van, az állami kezelés alatt levő alapitványi összegből azonban, az állami nyelv méltóságának megóvása szempontjából csak azon iskolák segélyeztessenek, melyekben a tannyelv magyar, és ily módon az állam iránti kötelesség teljesittetik.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: Biztositathatom a t. házat, hogy a segélyek felosztásánál a magyar nyelvre mindenesetre tekintettel leszek, ezen módosítványt azonban el nem fogadhatom, mert absolute nem lehet megegyeztetni a legújabb törvénynyel. A törvény, mely a magyar nyelv tanitásáról szól, elrendeli, hogy köteles tantárgy legyen a magyar nyelv, de nem zárja ki, hogy más tannyelvű iskolák is létezzenek. E módositvány egyenes ellentétben van a törvénynyel, azért azt mellőzendőnek tartom. (*Helyeslés.*)

Elnök: A vita be levén fejezve, következik a szavazás. Mindenekelőtt fel fog olvastatni a kérvényi bizottság határozati javaslata.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*).

Elnök: Következik Apáthy képviselő ur módosítványa.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Apáthy módosítványát, továbbá olvassa György Endre módosítványát*).

Antal Gyula jegyző (*olvassa Molnár Aladár határozati javaslatát.*)

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Mocsári Géza módositványát*).

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Hegedüs László határozati javaslatát*).

Elnök: A házszabályok értelmében mindenekelőtt a kérvényi bizottság határozati javaslatát kell szavazás alá bocsátanom. E határozati javaslathoz Apáthy István képviselő ur adott be egy módositványt, mely abból áll, hogy: „Az országos izraelita iskolaalap jogi természetének megbirálását a közalapok és alapítványok megvizsgálásának idejére tartja fenn a képviselőház; ideiglenes intézkedés azonban addig is szükségesnek találtatván" hagyassék ki. Miután a kérvényi bizottság előadója a bizottság nevében ezen módosítványhoz hozzájárult, talán ezt nem szükséges külön szavazás alá bocsátani; (*Helyeslés*) hanem ez a kérvényi bizottság javaslatával együtt bocsáttatnék szavazás alá. (*Helyeslés.*) Akkor a határozati javaslat következőleg hangzanék: A tárgyalás alatt levő kérvények oly utasitással adatnak ki a vallás- és közokt. ministernek, hogy az országos izraelita iskolaalap jövedelméből, a népoktatásra fordítható segélyek kiutalványozásánál, az illető iskolának törvényszerű állapota, az azt fenntartó hitközség vagyoni helyzete, továbbá a méltányosság és általános culturai szempont legyen irányadó. Ezt fogom tehát mindenekelőtt szavazás alá bocsátani. Ha ezt méltóztatik elfogadni, akkor ez által nincs kirekesztve, hogy szavazás történjék György

Digitized by Google

Endre módositványára, mely be akarja szuratni e szavakat „a tannyelv magyar volta stb.“

Ha a a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát, akár György módositványával együtt, akár a nélkül méltóztatik elfogadni, akkor a többi határozati javaslatok elesnek. Ha pedig ez többségre nem talál, akkor nézetem szerint, a házszabályok értelmében, mint a kérvényi bizottsághoz legközelebb álló, következnék Molnár Aladár határozati javaslata. (*Helyeslés.*) Ha ez sem fogadtatik el, következik Mocsáry Géza határozati javaslata, melyet most már olyannak keresztelek t. i. annak az eleje a kérvényi bizottság határozati javaslatának végével együtt képezne egy határozati javaslatot. Ha ez sem jutna többségre, ekkor végre következnék Hegedüs László és társai által beadott határozati javaslat. (*Helyeslés.*)

György Endre: Kérem a t. házat a házszabályok 154. §-a alapján méltóztassék az esetben, ha Molnár Aladár határozati javaslata elfogadtatnék, miután az én módositásom ahhoz is szól, az én módosítványomat is szavazás alá bocsátani.

Simonyi Ernő: Én azt találom, hogy olyan határozati javaslat, a milyet, az igen t. elnök ur méltóztatott a kettőből összevetve felolvasni, nem nyujtatott be, olyan tehát nincs és nem lehet arra szavazni. Én azt hiszem, először a kérvényi bizottság határozati javaslatára kell szavazni, úgy a mint van és ha ez nem fogadtatik el, akkor meglehet, Apáthy képviselő ur módosításával fog elfogadtatni. (*Ellenmondás a középen.*)

Elnök: Én csak időkiemlés tekintetéből indítványoztam ezt, mert ha kivánja a t. ház.

Tisza Kálmán ministerelnök: A kérdéshez kivánok szólani éppen csak annyiban, hogy emlékeztessem a t. házat, hogy akárhány példa van reá, sőt az a rendes gyakorlat, hogyha az eredeti javaslathoz oly módosítás adatik be, melyet maga a javaslatot előterjesztő bizottság, vagy képviselő elfogad, ahhoz hozzájárul, az indítvány az illető módosítással együtt tétetik fel szavazásra. (*Helyeslés.*)

Elnök: A t. ministerelnök urnak tökéletes igazsága van; mert akárhányszor történt igy, a mint a ministerelnök ur előadta. Egyébiránt a t. képviselő urak megnyugtatása végett felteszem a kérdést úgy, a mint ők kivánják. (*Felkiáltások*: *Nem kell!*) Ha a t. ház nem kivánja, ismétlem a kérdést:

Kérem azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság határozati javaslatát Apáthy István modosítványával együtt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások*: *Ellenpróba!*) Kérem azokat, a kik a bizottság javaslatát nem fogadják el, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Miután nem vagyok képes a többséget kivenni, szükség lesz a szavazatokat összeszámítani.

Méltóztassanak tehát azok, kik a bizottság javaslatát elfogadják, újra felállani. (*Megtörténik. A jegyzők megolvassák a szavazatokat.*) Méltóztassanak most felállani azok, a kik nem fogadják el. (*Megtörténik. A szavazatok megolvasása után.*) A kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadja 106 képviselő, nem fogadja el 152. E szerint, t. ház, a kérvényi bizottság határozati javaslata és ezzel együtt Apáthy képviselő ur módosítványa elesvén, következik már most, mint ahoz legközelebb álló, Molnár Aladár határozati javaslata.

Kérem azon képviselő urakat, a kik Molnár Aladár és társai által beadott határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A t. ház ezt elfogadta.

György Endre képviselő ur azt kivánta, hogy az ő módosítványa itt is bocsáttassék szavazás alá. A t. ház, akkor, ugy látszik, méltóztatott ezt megengedni. (*Helyeslés.*) De most bátor volnék kérni a képviselő urat, hogy mondja meg hová kivánja módosítványát beszuratni.

György Endre: A határozati javaslat végére.

Elnök: A határozati javaslat utolja igy hangzik: „az iskolák segélyezésénél a fenntartó hitközség vagyoni helyzete az iskola fenntartását igazoló culturális szükség és azon szabály legyen mérvadó, hogy csak oly iskola segélyezhető, mely vagy különben is, vagy a nyujtandó segély által a törvényes kelléknek megfelel.“

György Endre: Módosítványom ezen szavak után: „az iskola fenntartását igazoló culturalis szükség“ volna beszurandó ekkép: „a tannyelv magyar volta.“ stb.

Elnök: György Endre képviselő urnak módosítványa abban állana, hogy ezen szavak után: „az iskola fenntartását igazoló culturalis szükség“ közbe szurassék: „a tannyelv magyar volta“.

Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen módosítványt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el. E szerint tehát Molnár Aladár határozati javaslata fogadtatott el, a többi elesik.

Következnek a többi kérvények, nevezetesen a 28. sorjegyzékben foglalt 8. sz. kérvény.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A magyar tisztviselők országos egyesületének választmánya kérelmét beterjeszti: a szegényebb tisztviselőknek nyujtandó drágasági pótlék iránt.

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója; T. ház! A bizottság véleménye az, hogy ezen kérvény adassék ki a ministerelnök utján az összes ministeriumnak.

Digitized by Google

Elnök: Méltóztatnak elfogadni a véleményt. (*Elfogadjuk.*) Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A volt székely huszár-határőrezred második őrnagyi osztálya első századának első és harmadik szakaszbeli huszár-családok. a cs. k. kormány által 1850-ben lefoglalt lótáp- és ruházati pénzalap kiadatása iránt esedeznek.

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója: A belügyministerhez utasittatni véleményeztetik.

Gaál Jenő (*felvinci*): T. ház! Annak kijelentése mellett, hogy a kérvényi bizottság véleményét elfogadom megjegyzem, hogy csak azért bátorkodtam felszólalni, hogy a miniterelnök urhoz azon kérést intézzem, miszerint méltóztassék a már 1878. óta folyamatban levő kérdést minél előbb megoldani. Tudomásom van ugyanis róla, hogy az egyéni felosztás feletti észrevételek is el vannak intézve, következőleg megoldását semmi sem gátolja.

Örömömre szolgálna, ha a t. ministerelnök ur, a nyugtalankodó kedélyek megnyutatására oly kijelentést tenne, melyből az illetők megérthetnék, hogy nekik a kiutalványozott összegek minél előbb kifizettetnek.

Orbán Balázs: T. képviselőház! Én a lótáp- és öltönyalap tárgyban, már két más kérvényét adtam be a volt székely huszár-ezred aranyos-tordai századának; egy interpellátiót tettem s mindannyiszor bátor voltam ez ügyet a t. ház előtt felfejteni. Hogy most a harmadik kérvényt adom be s harmadszor alkalmatlankodom fejtegetéseimmel, oka nem én vagyok, hanem a kormányelnök, illetőleg a belügyminister ur, a ki itt ismételt, többszörös igérete daczára, ez ügyet lebonyolítani nem akarja, sőt hova-tovább azt összebonyolítja és pár ezer család magántulajdonát képező ez összegeknek a kiutalását minden kigondolható ürügyek alatt évről évre elodázza.

Ez, t. ház, annyival nagyobb visszatetszést szülhet, mert a volt székely huszár-ezred, más nemzetiségű s ellenünk harczolt tagjai, már az önkényuralom idejében kikapták lovaik árát s ezenfelül, a mi alkotmányos kormányunk is sietett Naszódon, Fogarasban s másutt is, az osztrák és muszkákkal való együttes működést, hihetetlen bőkezüséggel megjutalmazni: mig a szent ügyünk mellett küzdött hű székelyeket, háttérbe szorítani s magánvagyonuktól is megfosztani nem átalja. A hazafias érdemeknek e következetes üldözése, valóban megdöbbentő rendszert kezd nálunk alkotni. Az ellenünk harczoltaknak milliókat érő állami erdőket ajándékoz oda a kormány, az absolutismus szolgáinak évente 4—5 millió nyugdíjt szavaztat meg; mig honvédeinktől következetesen megvonja még az erkölcsi elismerést is és a székely huszár-ezred hős fiainak, sajátjukat sem akarja visszaadni.

Pedig itt sem az uralkodó, sem a hadügyministerium akadályokat nem gördít, mert az uralkodó már 1865-ben annak visszaadását elrendelte, a hadügyministerium már 1868-ban összeiratta a vételjogosultakat s a kiutalás stádiumába vette azt át kormányunk s 12 év óta, már vagy tizszer újból összeiratta, a kiosztási kulcsot többszörösen megállapította; de az alap kiosztására soha se kerül a dolog, ugy, hogy azon tergiversátiók, sokakban azon gyanut ébresztették, hogy azon alapok már fel is használtattak.

Én ezt nem hiszem, hanem a kormány, ugy látszik, tartogatja kortes-fegyverül. A választásoknál mindig a pár nap mulva való kiosztás biztositattik; de azután három évig ismét nyugszik az ügy. Azonban ez, mint kortesfogás, elkopott; azon négyszer felbiztatott és felültetett vételjogosultak már nem hisznek az ily kormányi igéretekben, szavazataikat már ilyenekkel rendszabályozni nem lehet. Adassa ki a belügyér ur, mert visszatartása valóban égbekiáltó igazságtalanság.

A kérvényben tüzetesen ki vannak ez ügy körülményei fejtve, nem kivánom annak felolvastatásával a t. ház türelmét fárasztani, szóval sem kivánom azt előadni, miután a mult tavaszszal azt érintettem, csak azt kivánom megjegyezni, hogy ez egy részvényeken alapult takarékpénztár, vagy inkább letéti pénztár volt, melybe a családok évenkint bizonyos meghatározott összeget befizettek s abból, mikor lóvásárlásra, vagy felszerelésre szükségük volt; segélypénzt kaptak. Ez tehát határozottan e családok magántulajdona, kisegitő pénztára volt, s ha ezt a kormány visszatarthatná s e tőkét továbbra is bitorolhatná: akkor hivatalosan inaugurálja a communismust, mert ez eljárás egyenértékű lenne azzal, ha kormányunk egy megszorult momentumában az első általános takarékpénztár s más ily részvényeken alapuló pénzintézetek tőkéjét lefoglaltatná a jus forcioris jogain.

A kérvényi bizottság egyszerüen a belügyministernek kivánja kiadatni, tehát vádlottnak és kötelességmulasztónak, ki e ház előtt tett többszörös igéretét beváltani elmulasztotta. Ez nekem s szegény sanyargatott honfitársaimnak, mi biztositékot sem nyújt; de a ház méltósága is megkivánja, hogy e tekintetben valami érdemlegest tegyen, bátor vagyok tehát a kérvényi bizottság véleményével szemben indítványozni, hogy: „E kérvény oly utasitással adatik ki a belügyérnek, hogy a lótáp- és öltöny-alapnak, az illető székely huszár-családok közti haladéktalan kiosztását foganatosítsa". (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Digitized by Google

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Bátor leszek röviden nyilatkozni a dologról, elmondván, hogy minő helyzetben találtam én mint minister ezen alapot, elmondván, hogy milyen állásban van az ma s akkor a t. ház meg fogja itélhetni, hogy a képviselő ur támadásai birnak-e a valóságnak még csak látszatával is.

Midőn én a belügyministeriumot átvettem, nem az volt mondva, hogy a székely családok meg ne kapják ezen alapokat, de az volt mondva az azelőtti kormányok útján és illetékes elhatározás alapján, hogy ezen alapok a székely családok javára culturális célokra fordittassanak.

Én nem azért, mintha ezen czélzatot nem tiszteltem volna, de mert láttam, hogy a székely családok ezen, bár javukra intézett eljárásban megnyugodni nem tudnak, azon elvből indulva ki, hogy akarata ellen, utoljára senkit sem lehet boldogítani, legelsőbben is azon kezdtem, hogy ezen megállapodás megváltoztatását kieszközöltem és kieszközöltem a felhatalmazást arra, hogy a mennyiben az érdekelt székely családok a családonkénti kiosztást kivánják, ezen kiosztás elrendelhető is legyen.

Ez megtörténvén, természetesen kézbe vettem az ügy elintézését. De bocsánatot kell kérnem a t. háztól, a ki tudja, hogy több ezer családról, azon családoknak időközben történt elágazásáról, a különböző tagok közti arány megállapításáról volt szó és pedig megállapításról nem absolutistice, hatalom szóval, hanem az illető családok képviseletének meghallgatásával és ezzel egyetértőleg: ha ezt méltóztatik bárki is meggondolni, nem fogja mondhatni, hogy ennek rövid nehány hónap alatt meg lehetett volna történnie.

Orbán Balázs (*közbeszól*): Tiz éve!

Tisza Kálmán ministerelnök: Talán tiz éve még nem kezelem, annyit még a képviselő ur is tudhatna.

En tehát megindítottam a dolgot és csodálom, hogy a képviselő urnak nincs tudomása arról, hogy egyezmény jött létre a családok képviseletével mind arra nézve, hogy mi legyen kiosztandó, mind arra, hogy a különböző szakaszok és családok közt, minő arányban történjék a kiosztás.

Ez létrejövén, elkészittetett a kiosztási terv és most már az egész alapnak az illetők kivánságához képest kiosztandó része utalványozva van, ugy hogy maga a kiosztás a legközelebbi időben meg fog kezdetni, mert már tényleg el van rendelve a kiosztás.

Ez volt az eljárás ez ügyben.

Hogy a t. képviselő ur mindenütt vádlottat lát, kötelességmulasztást lát, arról nem tehetek, valamint arról sem, hogy mindenben kortesfegyvert szemlél: Denn der Schelm denkt, wie er ist.

Elnök: Mielőtt a szavazás megtörténnék, fel fog olvastatni az indítvány.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság véleményét elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a 10. sorszám alatti kérvényt, melyre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétlenül elfogadtatik; olvassa a 11. sorszám alatt Szeged sz. kir. város közönségének kérvényét, melyben a felállítandó harmadik egyetem székhelyét Szegedre kéri tétetni*).

Vécsey Tamás előadó: A kérvényi bizottság véleménye a következő, a vallás- és közoktatási ministerhez utasittatni véleményeztetik.

Hermann Ottó: T. ház! (*Halljuk!*) A szegedi egyetem ügye kerülvén először a t. ház elé, (*Zaj*) ugy érzem, hogy a most lezajlott vita után szavam a pusztában fog elhangzani. (*Zaj. Halljuk!*)

Ugy érzem, t. ház, mintha azt a kort élnők, a melyben egy Aranka Erdélyben megkezdte először a mozgalmat, hogy engedtessék meg az akkori hatalom által, hogy az államalkotó magyar elem az ő nyelvét művelhesse pallérozhassa. Tehette azt az akkori körülmények közt t. ház, mert akkor a hatalom jelszava az volt, hogy a magyar faj culturalis érdekeit mellőzni kell, hogy azokat, a mennyire csak lehet, hátráltatni és kifejlődésükben megakadályozni kell.

Ime a legmagyarabb város, egy oly vidék központja, a melyen a magyarság legtömörebben lakik együtt, folyamodik a magyar képviselőházhoz, a magyar alkotmányos kormányhoz, hogy vegye észre ennek a vidéknek culturalis érdekeit is. Egy igen kiváló gonddal, igen hatalmas érvekkel szerkesztett tanulmányban, egy emlékiratban kimutatja statistikailag, hogy a midőn a más nyelvű polgároknak intézetek jutnak, a magyar kormány megteremti Liptó számára a tótnyelvű földmivelési iskolát, a midőn nagy súlyt fektet arra, hogy Magyar-ovárott, Magyarország első gazdasági tanintézetén concessiót nyerjen a német elem, addig a magyaralföld avval kénytelen előállni, hogy adassanak meg már neki is egyszer a culturalis intézetek.

T. ház! Keserű érzet szállja meg az embert akkor, mikor ezt fel kell hogy hozzam. Én igen fontos elvi kérdésnek látom t. ház, hogy állapodjunk meg abban, vajjon, mint missionariusok más nyelvű néptöredékek közt akarjuk-e mi a magyar culturát, a magyar nyelvet terjeszteni és a magyar nemzetiséget megszilárdítani, vagy az által, hogy az államalkotó igaz magyar elemet erősitsük minden tekintetben, hogy annak központjából, mintegy kisugározva terjesztessék a magyar állameszme, a magyar faj és elem.

Digitized by Google

Valahányszor felvetődik egy kis panslav mozgalom, valahányszor egy felföldi tót gymnasiumban, valamely hóbortos tót tanár rakonczátlankodása vetődik fel, mindig mozgalom támad, hogy ott magyar gymnasiumot kell állítani. És valóban plausibilisnek látszik ez eljárás; de tény és kétségtelen az, hogy azon magyar tanerő, a mely azon oasisra vettetnék, ott ki van téve az elcsenevészésnek és mindegyiknek csak az az óhaja, hogy onnan ismét valamely magyar helyre jöhessen.

Itt tehát az a kérdés, tanügyileg centralisatio, vagy decentralisatio. Centralisatio a magyar faj, a magyar állameszme érdekében, vagy decentralisatio oly experimentumokra, a melyeknek sikertelensége mindig és mindenütt bebizonyult. Mert ne méltóztassanak azt csekélybe venni, a mit most mondandó vagyok.

A ki a magyar szakirodalmat ismeri, annak be kell vallania, hogy az igenis, valamiféle magyar nyelven van irva, de hogy nem magyaros nyelven van irva, az is tény. Honnan származik ez? Nem az illető szakemberek, szakerők akaratából, hanem a viszonyokból, a melyek közt ez irodalmat tovább folytatják. A magyaros szellemet soha sem lehet megteremteni oly helyeken, a melyek magok is magyarosításra vannak szorítva. Valóságos, igazi magyar irodalmat nem lehet teremteni Budapesten ma sem, azért mert Budapest maga is rá szorul a magyarositásra.

Az igazi, nemzeti szellemben vezetett irodalom, mindenütt ott fejlődik leginkább, hol az illető nemzetek culturális intézetei a legtömörebben vannak felállítva; mert az összeg az, mely a szellemnek irányt ad, az összegnek szükséglete az, mely az irodalommal szellemét reá vezeti arra, hogy erre való tekintettel tovább fejleszsze az értelmet.

Sehol egy irodalomban sem tapasztalható oly anomalia, mint hazánkban. Hogy többet ne mondjak: méltóztassanak elővenni a legelső, legjobb orvosi szaklapot, vagy a természeti tudományok bármely ágát tárgyazó, legkiválóbban a természetrajz szakkörébe tartozó, munkát, el lehet arról mondani, hogy azt az adaptek megértik, de hogy annak a magyar nemzetre olyan befolyása lenne, hogy e szakirodalom megteremtse azt, a mit a külföldön mindenütt látunk, hogy a tudomány magaslatán álló szakirodalom egyszersmind megadja a módot, az eszközt arra, hogy népszerű szakirodalom keletkezzék, mely azután a nemzet szellemének megfelelne: ily népszerű irodalmat megteremteni nálunk nem lehet.

Példát hozok fel. A magyar tudományos academia, mint a nemzet első cultur-intézete, számos munkát ad ki és e kiadások ezreiből átlag véve 10 példányt árusít el; vannak ellenben bizonyos szakkörök, olyanok, a melyekből a magyarosság hiányzik, nem a magyarság, de a magyarosság, a mit hangsúlyozni kivánok, itt van például egy társulat, a melynek a „magyar királyi“ czím megadatott, hogy használhassa, a magyar kir. természettudományi társulat, mely midőn alkalmat szolgáltat arra, hogy a magasabb tudomány műveltessék, egyszersmind tekintettel van arra is, hogy a magyar nép szellemi szükségleteit pótolja az által, hogy concessiókat tesz neki. E társulat ma 6000 taggal dicsekszik.

Kiadványai 5000 példányban, vállalatai pedig 1—2000 példányban kelnek. Nekünk concessiókat kell tennünk és, hogy ezen eszközt megszerezhessük, szükségünk van arra, hogy a magyar kulturának megadjuk ott az eszközöket, a hol a magyarság központja van. Mert az nem tagadható el, hogy a ki kritikailag tud olvasni és elővesz valamely német iradalmi kulturai művet, abból a német szellem sugárzik ki; és ha franczia munkát vesz elő abból a franczia szellem és ha angolt, abból az angol szellem sugárzik ki, de ha magyar tudományos munkát vesz elő, abból minden kisugárzik, csak a magyar nem.

Megengedem, hogy a magyar alföldön a kulturális viszonyok mostoha voltánál fogva, ma még lehetetlen volna oly egyetemet alapítani, a mely ott nehány év alatt valósággal, mint egy minta-intézet, nyomást gyakorolhatna ki és befelé, de a legszerényebb egyetemnek mindenesetre több befolyása volna, mint annak a nagy semmiségnek, a mely ott van.

Ez az első. A második, hogy a nép szellemével együtt fejlesztendő az intézet; és a kölcsönös nyomás következtében, fejlődnék a magyar szellem a tudományban. Ez csak áldásos dolog lehet. Azt mondják, hogy hiszen van két egyetem, itt a budapesti, ott a kolozsvári. Igenis, a kolozsvári egyetemnek megvan a maga missiója, oly missio, a melytől sohasem tagadnak meg semmi anyagi eszközt, a mely a háztól kéretik, mert a kolozsvári egyetemnek főfeladata az, hogy a kisebbségben levő magyarságnak propagandát csináljon, azt terjeszsze, támogassa. Én azt mondom, t. ház, hogy a mint a kolozsvári egyetemnek beiratását ismerem, éppen a szerény kolozsvári egyetemen van túlsulyban az alföldi magyar elem, a szegényebb sorsú alföldi ifjak inkább látogatják a kolozsvári, mint a budapesti egyetemet. Hogy egészen concrét példát hozzak fel azon befolyásra, mely az által nyilatkozik, hogy a magyar alföldről származó ifjuság a kolozsvári egyetemet benépesíti, felhozom azt, hogy a midőn a magy. kir. természettudományi társulat kiirta a maga vállalatait, felszólította a Magyarországon élő szakembereket az abban való részvételre; a mennyiben azok a régibb elemekből kerültek ki, egytől-egyig német nevű emberek voltak,

Digitized by Google

magam is az vagyok; és csak mióta a kolozsvári egyetemen az alföldi elem is részt vesz és mióta az alföldi elem a magyar szellemet hozta be a kolozsvári egyetemre, a legközelebbi vállalatokban, már mindjárt volt alkalmunk tőrölmetszett magyar neveket is találni.

Én mindezeknél fogva nem akarván tovább fárasztani a t. ház becses figyelmét, elfogadom a kérvényi bizottság azon javaslatát, hogy adassék ki a kérvény a cultusminister urnak tanulmányozás végett. De figyelmeztetni kivánnám az igen tisztelt házat, hogy nemcsak Szegeden, hanem általában az alföldön, a polgárok között bizonyos mozgalom indult meg s bizonyos nyugtalanság uralkodik. Maga a t. cultusminister ur, ha jól emlékszem, a pénzügyi bizottságban a pozsonyi egyetem ideájának ötletéből már kijelentette, hogy informatiót fog szerezni és meg fogja találni az alkalmat, hogy egy harmadik egyetem esetleges felállításáról véleményt mondjon. Eltelt hosszú idő a nélkül, hogy hallanánk valamit. Magában véve az, hogy már egy kiváló gonddal készített emlékirat elő van terjesztve, hogy a ház minden tagjának alkalma volt abba pillantani, hogy ime most a város teljes készségét jelenti ki minden anyagi áldozatra, melyeket a jelen körülmények között is szivesen meghoz, hogy tehát a város maga petitionál a házhoz: elég ok arra, hogy kérjem, adassék ki e kérvény a cultus ministernek oly utasítással, hogy a jelentést minél hamarabb igyekezzék bármi módon a közönség tudomására hozni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én igen egyszerüen vagyok bátor a t. házat arra kérni, méltóztassék a kérvényi bizottság véleményét elfogadva, a kérvényt minden utasítás nélkül a cultusministernek kiadni. Sajnálom, hogy ő nincs jelen, hogy maga nyilatkozhatnék e dologban. Én azt gondolom, hogy bármily fontos legyen is a tudományos intézetek szaporításának — és talán helyesebb szót használok a mi viszonyaink között — emelésének kérdése (*Helyeslés*) és bármennyire érdeklődjem mindaz iránt, a mi különösen a magyar alföldet illeti, mind a mellett azt hiszem, hogy ezen dolgokban egy ily kérvény alkalmából rögtönözve intézkedni nem lehet. Megfontolandó első sorban, a mi viszonyaink között: lehető-e egy harmadik egyetem felállítása, lehető-e legalább ugy, hogy minden egyéb intézetek a mellett, épen fenntartassanak. Ha ez eldőlt és igenlőleg dőlt el, akkor áll elő a kérdés: hol állittassék az fel? Én tehát minden utasítás nélkül kérem a bizottság javaslatát elfogadni. (*Helyeslés.*)

Madarász József: T. ház! Én elfogadom azt, mit a t. ministerelnök ur elmondott, hogy bizonyára megfontolandó lesz, vajjon az ország van-e abban a helyzetben, hogy harmadik egyetemet állítson fel, vagy nem és azután gondolkozzunk arról, hogy hol történjék ez. De nem hallgathatom el azon aggodalmamat, mely a közvéleményt már majdnem egy éve nyugtalanítja, hogy t. i. léteznek olyan hirek, melyek szerint, még mielőtt e kérdés e házban megvitattatott volna, legalább a vallás- és a közoktatásügyi minister urat illetőleg az terjedt el, mintha szerinte a harmadik egyetemnek Pozsonyban kellene felállittatnia. Ezen aggodalom megvolt és igen örvendek rajta, hogy a kormány részéről ma az a kérdés állittatik fel első sorban, a mit én is elfogadok és ezért tartottam kötelességemnek felszólalni, hogy hol állittassék fel a harmadik egyetem? Mert én legalább nem tartom helyesnek hogy ezen egyetem az ország szélén, Pozsonyban, tehát oly helyen, a mely igen közel fekszik a tudományos intézetekhez, állittatnék fel, hanem szükségesnek tartom, hogy azon kérdésnek eldöntése, hogy ha lehet egy harmadik egyemet felállítani, hol állittassék az fel, a képviselőháznak tartassék fenn. E tekintetben Herman t. képviselőtársam sem kiván egyebet, mint azt, hogy ha legközelebb ez iránt történik valami, a közvélemény is figyelembe vétessék.

Tisza Kálmán ministerelnök: Az iránt, t. ház, hogy legyen-e egy harmadik egyetem és ha igen, hogy hol állittassék fel, nemcsak az ország közvéleménye, hanem a törvényhozás is lesz hivatva határozni, mert a kormánytól sok kitelhetik ugyan, de azon százezreket, melyek egy új egyetem felállításához szükségesek, a törvényhozásnak kell engedélyezni és annak hozzájárulása nélkül, azokat nem tudja előteremteni. (*Helyeslés jobbról.*)

Én arra kérem a t. házat, hogy utasittassék e kérvény a bizottság véleménye szerint a cultus ministerhez. Igen természetes, hogy a ministernek kötelessége magát tájékozni az iránt, hogy lehet-e egy harmadik egyetemet felállítani és ha igen, hogy hol találná ő azt legczélszerübben felállíthatónak; de — ismétlem — a kormánynak kötelezettsége sem az egyik, sem pedig a másik tekintetben nincs. (*Helyeslés jobbról.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa a 29. sorjegyzék 1. száma alatt foglalt Makó város kérvényét, melyben a mindszent-apátfalvai ármentesitő társulat által szenvedett sérelmének orvoslását kéri*).

Vécsey Tamás előadó: A kérvényi bizottság, a kormány nyilatkozatát szükségesnek tartotta meghallgatni és abból arról győződött meg, hogy a társulat és Makó város közti ügy a törvénykezés utjára vitetett és ott véglegesen el is intéztetett. A városnak azonban panaszai vannak, a melyeket birói uton kivül is lehetne orvosolni.

Ennélfogva a kérvény azon felhivással adatik ki a közmunka- és közlekedésügyi minister-

Digitized by Google

nek, hogy a saját körében intézkedjék, miszerint a társulat, a törvények és alapszabályok értelmében feladatának és kötelességének szigoruan feleljen meg.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a kérvényi bizottság véleménye elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a 2. szám alatti kérvényt, melyben Sopron sz. kir. város bizottságának 20 tagja, az 1870: XLII. t. cz. azon §§-ainak értelmezését kéri, a melyek a tisztújításra vonatkoznak*).

Vécsey Tamás előadó: Ezen kérdésben is szükségesnek látta a bizottság a kormány nyilatkozatát meghallgatni és arról győződött meg, hogy a tisztújítás ideje alatt a tisztviselők, tisztviselői kötelességük teljesítése alól felmentve és az azzal járó jogok gyakorlatának élvezetétől megfosztva nincsenek. Ezt nem lehet semmiféle egyoldalú intézkedéssel, annál kevésbé pedig valamely ministeri rendelettel megváltoztatni és a törvénynek más értelmezést a gyakorlat sem volt hajlandó tulajdonítani és ez az alkotott statutumnak 211. §-ával szentesittetett is. Ezen statutum ellen a kellő uton nem nyerhetvén orvoslást, azon 20 tagból álló kisebbség ügyét a képviselőház elé terjesztette. Minthogy pedig a statutum nem ellenkezik a törvény intentióival, a bizottság véleménye az, hogy a kormány helyesen hagyta jóvá azt és hogy törvénymagyarázatra szükség fenn nem forog; a miért is a jelen kérvény a ház irattárába helyezendő.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a kérvényi bizottság véleménye elfogadtatott.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a kérvényi bizottság jelentését*): Békésmegye közönsége kéri a belügyministert oda utasittatni, hogy a megyeházi tartalék-pénztára feletti kizárólagos rendelkezési jogát tiszteletben tartsa.

Vécsey Tamás előadó: A kérvényi bizottság e tárgyban szintén kikérte a kormány nyilatkozatát és a kormány oda nyilatkozott, hogy a fennálló gyakorlat abban áll, hogy az évenként engedélyezett megyei budget megállapításánál mindazon megyei alapok, melyek külön rendeltetéssel nem birnak, a megyei költségvetésbe felvétetnek. Ezen törvényes gyakorlat szolgált alapul a ministeri tanács és királyi jóváhagyással 1879. junius 1-én kelt rendeletnek, mely szerint Békésmegyében a megyeházi alap, az illető megyének oly kikötéssel szolgáltatik ki, hogy ezen alap kamatjai a költségvetésbe felveendők. Ezen intézkedés a t. ház elé is terjesztetett és a képviselőház, a kormány ezen intentiója ellen észrevételeket nem is tett, ennek következtében a kérvényi bizottság véleménye oda terjed, méltóztassék a t. háznak Békésmegye kérvényét a ház irattárába tétetni.

Irányi Dániel: T. ház! Az meglehet, hogy elkerülte figyelmünket, midőn a belügyminister ur ezen intézkedést a háznak bejelentette, különben alig gondolom, hogy ez ellen senki sem szólalt volna fel. Én részemről nem akarom vitatni azt a kérdést, vajjon igaza van-e a belügyministernek, midőn ezen alapnak kamatjait a megyei költségvetésbe rendeli felvétetni. De szerintem az ez iránti intézkedés nem a belügyministert, nem a ministeri tanácsot — bár királyi jóváhagyással — illeti, ez mindenesetre törvénynek lenne tárgya, mert itt egy, a megye tulajdonát képező alapnak hováfordításáról van szó, tehát oly tulajdonról, a melyről — ha valaki — legfeljebb az országgyülés intézkedhetik, nem közvetlenül a minister. Én annálfogva azt gondolom, hogy a t. belügyminister ur nem helyesen járt el, midőn ez iránt nem fordult törvényjavaslattal az országgyüléshez és az ily alapok iránti rendelkezést nem a törvény által kivánja elintéztetni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ha jól vagyok értesülve, Békésmegye azon kérvényéről van szó, mely arra vonatkozik, hogy az ott levő épületek eladásából befolyó összegek kamatjai ne vétessenek fel a rendes budgetbe, hanem hagyassanak a megye szabad rendelkezésére.

Békésmegyével szemben, ugyanaz történik, a mi történik 1867 óta minden megyével szemban, hogy ezen ottlévő ilynemü alapok jövedelmei felvétetnek a megye évi költségvetésébe, de egyébiránt is, most legközelebb volt azon eset, midőn a t. ház az én indítványomra a megyeházi alapokat, melyek még az ötvenes évek kezdetétől fogva itt kezeltettek és tőkésittettek, a megyéknek kiadattak. Akkor maga a t. ház azon elvből indult ki és azon alapon határozott, hogy a megyeházak eladásából gyült pénzek kamatjai, a megyék évi költségvetésében fedezetül felveendők. Mert azon határozatnak egész alapja az volt, a mint akkor ki is fejtetett, hogy az alapnak kamatai 1867-ig a tőkéhez csatoltattak, a tőke az addigi kamatokkal együtt adatott ki. 1867 óta a kamatok nem vétettek ki, miért? mert ha a megyék kezelték is volna az alapokat. azon kamatoknak a megyei költségvetésnek fedezeti rovatába fel kellett vétetnie. Tehát ezen 1867. óta követett elvet azon alkalommal éppen, midőn a megyeházi alapokat a megyéknek visszaadták, a törvényhozás önmaga helybenhagyta és szentesítette. E tekintetben tehát ezen változtatást tenni magamat sem hivatva, sem jogosítva nem érzem. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa a 4., 5., 6. számú kérvényeket, melyekre nézve a bizottság véleménye elfogadtatik. Olvassa a 7—11. számú kérvényeket*).

Digitized by Google

Novák Gusztáv: T. ház! Csongrádmegye közönsége számos megyék közönségével együtt magáévá tette Hajdumegye azon kérvényét, miszerint a katonabeszállásolási teher arányosabban megosztassék . . .

Elnök: Engedelmet kérek, hogy szavába vágok a képviselő urnak. A házszabályok 175. §-a igy szól: „Oly tárgyra vonatkozó kérvény, mely felett a ház, akár valamely tagjainak indítványa, akár előbb benyujtott kérvény folytán már határozott, azon ülésszakban többé nem tárgyalható s a bizottság által ezen egyszerű megjegyzéssel jelentetik be a háznak tudomás végett." A gyakorlatban a házszabály ezen szakasza úgy alkalmaztatott, hogy a kérvényi bizottság ily esetekben mindig hivatkozva a már hozott határozatra, avyal egyforma intézkedést hoz javaslatba, melynek értelmében vagy ugyanazon ministerhez, vagy ugyanazon bizottsághoz, ugyanazon utasítással tétetik át a kérvény, melyhez a hasontárgyúak már azelőtt utasittattak. (*Helyeslés.*)

Madarász József: T. ház! Én nagyon jól tudom, hogy mást nem határozhatunk, mint, a mint az elnök ur mondotta. (*Zaj. Egy hang*: *Miért beszél hát?*)

Azt kérdik, hogy minek beszélek? Hát hivatkozom 3—4—5—10 esetre, hogy onnan és innen is felszólalások történtek azon okból, hogy ezen és ezen szempontokért ajánlom a minister figyelmébe stb. (*Közbeszólás jobbfelől: Nem történt.*) Majd én ki fogom keresni később egy alkalommal s be fogom bizonyítani, hogy igy történt. Én beismerem azt, hogy egy képviselő sem szólhat azon határozat ellen, de azon határozat melletti indokokat figyelembe vétel végett a ministerrel igenis közöltetheti.

Elnök: Engedje meg a képviselő ur, a házszabályok világosan azt mondják, hogy ily kérvény nem tárgyalható; ennélfogva, ha nem tárgyalható, én ezt másként magyarázni nem tudom, minthogy a képviselő urak nem szólhatnak a tárgyhoz. (*Helyeslés.*)

A mi a képviselő ur azon észrevételét illeti, hogy ez mégis megtörtént volna akárhányszor, ezt nem tagadhatom, mert nem tudom bizonyosan az ellenkezőt; annyit azonban bátor vagyok a képviselő urnak megjegyezni, hogy mióta én elnök vagyok, azóta nem történt. Ennélfogva kérem a t. házat, minthogy egyebet nem is határozhat, méltóztassék elfogadni a kérvényi bizottság véleményét. (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a 12., 13. és 14. számú kérvényeket, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye elfogadtatik. Olvassa 15—16. számú kérvényeket, melyekre nézve elfogadtatott a kérvényi bizottság véleménye.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa Köpcsény község kérvényét, a kisebb kocsmáltatási kir. haszonvételi jog megszüntetése iránt, melyre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa Győrmegye és Csongrádmegye közönségének kérvényét az illetékek, díjak ügyének s a pénzügyi birásködásnak törvényhozási szabályozása iránt, melyre nézve a kérvényi bizottság véleménye a következő: Kiadatik a pénzügyministernek*).

Novák Gusztáv: T. ház! Nem szólaltam volna fel, de azon oknál fogva, mert a t. pénzügyminister ur igen megnyugtató igéretet tett e tárgyban és ha igéretét teljesíti, Csongrádmegye hálás köszönetét fogja kifejezni, mert Csongrádmegye közönsége már másfél éve, folytonosan sürgeti ezen sérelmek és nagymérvü visszaélések orvoslását. Ugyanazon törvényhatóság másik kérvényénél sem volt egyéb szándékom, mint az, hogy a t. honvédelmi minister urat felkérjem, hogy a tanulmányozást ne huzza évekig, hanem mielőbb méltóztassék a szükséges módosítást eszközölni és az azt szabályozó törvényjavaslatot még ez ülésszak alatt beterjeszteni. Ezt talán jogom lett volna elmondani, most pedig azon reményben, hogy a pénzügyminister ur e tárgyban tett igéretét mielőbb meg fogja valósítani, elfogadom a kérvényi bizottság véleményét.

Elnök: Tehát kiadatik a kérvény a pénzügyministernek.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Győrmegye közönsége, egyetemet Szegedre akkor kérelmezend, ha majd az ország pénzügyi viszonyai megengedik.

A nyirbátori és a nyiregyházi statusquo izraelita hitközség előljárói, az orthodoxoknak az izraelita-alap felosztása iránti kérelmét visszautasítani kérik s az izraelita országos-iroda oly szervezését óhajtják, hogy ez közegül szolgálhasson az összes hazai zsidóságnak.

Háromszékmegye közönsége, a királyi törvényszéknek Gyulafehérvárról Nagyenyedre leendő áttételét kéri, melyekre nézve a kérvényi-bizottság véleménye elfogadtatik. Továbbá BallaLászló, hadgyakorlat alkalmával szenvedett kárai megfizettetését kéri.

Vécsey Tamás előadó: T. ház! Itt némi panaszok foglaltatnak ezen kérvényben olyan alantas hatóságok ellen, a melyek a belügyminister rendelkezése alatt állanak, ennél fogva ezen kérvény a belügyministerhez utasítandó.

Elnök: Kiadatik a belügyministernek.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Barber Simon, Budapesten a pesti részen levő ingatlanait, a budapesti fenyítő törvényszék számára „lakhelyiségül ajánlja".

Ujvidéki ipar-egylet, újvidéki szer iparostársulat, a hazai kézműipar előmozdítását kérik,

Digitized by Google

melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétlenül elfogadtatik; Dobos Elek, a temesvári távirdai főállomáshoz leendő visszahelyeztetését kéri.

Vécsey Tamás előadó: T. ház! Ezen kérvény illetékes és szabályszerű uton el van ugyan intézve, azonban a bizottság ilyen részletes dolgokba nem tartja kötelességének beavatkozni, annálfogva a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerhez kiadatni véleményezi ezen kérvényt, mint a ki a távirdai igazgatóságok felett rendelkezik.

Elnök: Kiadatik a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Zalamegye szoboticzai körjegyzőséghez tartozó községek, a boszniai occupatió alkalmával kiállított előfogatok közül még ki nem fizetett 19 előfogatnak díjazását kérik.

Vécsey Tamás a kérvényi bizottság előadója: Ezen kérvényben t. ház oly körülmények hozatnak fel, a melyek, ha valódiak, az eljáró alattas organumokat bizonyos mulasztás terheli és esetleg fegyelmi eljárást is lehetne ellenök intézni. Annálfogva a bizottság véleménye oda terjed, hogy ezen kérvény a belügyministerhez utasittassék, hogy az tegye meg a szükséges intézkedést.

Elnök: A belügyministerhez utasittatik. A kérvények letárgyaltatván, következik Pauler igazságügyminister ur válasza Urányi Imre képviselő ur interpellatiójára.

Pauler Tivadar igazságügyminister: T. ház! Urányi Imre képviselő ur kérdést intézett hozzám, hogy — miután az akna-rahói járásbiróságnál történt vizsgálat alapján kidertilt, hogy a Galicziában lévő delatini járásbiróság főnöke, a magyar biróságok itéleteit végrehajtani vonakodik, sőt a magyar biróságokat és törvényeket becsmérlő kifejezéssel illette, kérdi, hogy ez ügyben, én milyen lépéseket tettem a csász. kir. igazságügyministernél, hogy ezen baj orvosoltassék és a törvénysértés kellőleg megtoroltassék?

Ezen kérdésére a t. képviselő urnak azt válaszolhatom, hogy miután több kőrösmezei lakos panaszt intézett hozzám, hogy az akna-rahói járásbiróságok itéleteit, a delatini járásbiróság végre nem hajtja, sőt új tárgyalásokat rendel s egy esetben valakit a követelésétől való elállásra elfogatás és börtönneli fenyegés mellett kényszeríteni akart és azonkivül a magyar törvényről és biróságokról sértőleg nyilatkozott: én ezen ügyet az akna-rahói járásbiróságnál megvizsgáltattam. A panaszosok kihallgattattak és a velük felvett jegyzőkönyvek a jelentéssel együtt, illetékes elintézés végett az osztrák csász. kir. igazságügyministerhez tétettek át. A csász. kir. igazságügyminister a vizsgálatot elrendelte és ezzel a lembergi főtörvényszéki elnököt, kire ugy is járásbiróságok feletti felügyelet van bizva, megbizta.

Ez a hozzáintézett felterjesztésből és a mellékletekből, melyeket azután hozzám is áttett, azon következtetést vonja, hogy ezen panaszok alaptalanok, mert az ottani járásbiróság, a magyar biróságok itéleteivel ellenkező határozatokat nem hozott, hanem szorosan ragaszkodott a nyugat-galicziai perrendtartás azon intézkedéseihez, a mely az ingókra és nevezetesen a fundus instructusra nézve, a végrehajtást igen szűk korlátok közé szorítja. Ezen járásbiróság határozatai ellen csak egyszer éltek jogorvoslattal és akkor is a törvényszék helyben hagyta a járásbiróság határozatát és igy a panasz alaptalannak találtatott. Egyébiránt a főtörvényszék utasítani fogja a járásbirót, hogy a magyar biróságok határozatait tiszteletben tartani kötelességének ismerje. Én az átiratból teljesen meg nem győződhettem arról, hogy azon panaszok csakugyan valók-e, vagy nem, de másrészről az ügyet még kellőleg felderítettnek nem találom. Ennélfogva, hogy ez megtörténhessék, a tárgyalásokat folytatom és ezeket a lehető legrövidebb idő alatt befejezésére juttatni iparkodom. Kérem azért a t. házat, hogy ezen válaszomat tudomásul venni méltóztassék. (*Helyeslés.*)

Urányi Imre: T. ház! Midőn a minister ur válaszát köszönettel tudomásul veszem, egyszersmind azon kérést intézem hozzá, hogy méltóztassék az eddig követett erélyes eljárást ezután is folytatni. Egyszersmind figyelmeztetni bátorkodom, hogy mióta ezen ügy folyamatban van, több jelentést kaptam az illető kerületből, melyek mind azt bizonyítják, hogy a járásbiró, miután ugy látta, hogy a vizsgálatból, melyet ellene Galicziában intéztek, nem derült ki semmi és igy büntetlenül maradt, most még sokkal inkább önkényesen jár el a lakosok ellen, ugy hogy sokan, a kik kereskedelmi összeköttetésben voltak a delatini kerülettel, tökéletesen koldusbotra jutottak az által, hogy az itéletek nem foganatosittatnak. Most már annyira ment a a dolog, hogy a kőrösmezei kereskedők és iparosok, semminemű összeköttetést nem keresnek a delatini lakosokkal. Ez tehát káros lévén mindkét kerület lakosaira nézve, kérem a t. minister urat, méltóztassék az ügyet minél előbb befejezésre juttatni.

Elnök: A t. ház méltóztatik tudomásul venni a minister ur válaszát? (*Tudomásul vesszük.*) Tudomásul vétetett.

Mielőtt az ülést berekeszteném, bátor vagyok a holnapi napirendet illetőleg javaslatba hozni a máról elmaradt tárgyat, t. i. a költségvetés I—XIV. fejezeteit és esetleg a belügyi tárcza költségvetését. (*Helyeslés.*)

Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 1 óra 50 perczkor.*)

Digitized by Google

224. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius hó 13-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesítés. A gazdasági bizottság jelentése a ház márczius havi költségvetéséről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Pilisy Ferdinánd igazolásáról. A közigazgatási bizottság jelentése a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszer meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslatról. Báró Orczy Béla ő Felsége személye körüli minister pótelőterjesztése, az útlevéldijaknak az 1880-ik államköltségvetésbe fölvétele iránt. B. Orbán Balázs személyes és Madarász József házszabály kérdésben felszólalása. Helfy Ignácz felszólalása az alapok és alapitványoknak a budgetbe fölvétele iránt. Maximovics Miklós és Madarász József interpellatióik bejelentése. Az 1880. évi állami közigazgatás részletes tárgyalása. Maximovics Miklós és Madarász József interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Péchy Tamás, Szende Béla, gr. Szapáry Gyula, b. Orczy Béla.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom; a mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánók neveit egyrészről Antal Gyula, másrészről b. Mednyánszky Á. jegyző urak fogják jegyezni.

Hitelesítés végett a mult ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a f. hó 12-én tartott ülés egyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, hitelesittetik.

Az elnökségnek előterjesztései nincsenek.

Kazy János a gazdasági bizottság előadója: Van szerencsém jelenteni, hogy a gazdasági bizottság a képviselőház f. havi járulékát, beleértve a negyedévi lakbért is, 255,490 frtban hozza javaslatba. Ezzel kapcsolatosan bemutatom a mult havi pénztári jelentést, melyre a bizottságnak észrevétele nincs.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni s a t. ház beleegyezésével a hétfői ülés napirendjére tűzetik.

Emmer Kornél, az állandó igazoló bizottság előadója: Az állandó igazoló bizottság mai ülésében tárgyalás alá vette a király-helmeczi kerületben megválasztott képviselő Pilisy Ferdinánd megbizó levelét s azt kifogástalannak találván, a 30 nap fenntartásával igazoltatni javasolja.

Elnök: Pilisy Ferdinánd képviselő ur a 30 nap fenntartásával igazolt képviselőnek nyilvánittatik és a második osztályba soroztatik.

Péchy Jenő, a közigazgatási bizottság előadója: T. ház! A közigazgatási bizottság a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek három évre való fenntartásáról szóló 1877. évi IV. t. cz. hatályának további 3 évre kiterjesztése iránt beadott s a bizottsághoz utasított törvényjavaslatot letárgyalván, „midőn a bizottság jelentését s annak újonnan szövegezett törvényjavaslatát bemutatnám, kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását elrendelni s tekintettel arra, hogy az 1877: IV. t. cz. hatálya már e hó végén lejár, kérem e tárgynak mielőbb napirendre tűzését.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni s a legközelebbi napok valamelyikén napirendre tűzetni.

Digitized by Google

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém benyujtani a már egy alkalommal kilátásba helyezett törvényjavaslatot az 1875. VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot kinyomatni és előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasítani.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni s előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasittatik.

B. Orczy Béla, ő Felsége személye körüli minister: T. ház! Van szerencsém egy pótelőterjesztést benyujtani az ő Felsége személye körüli ministerium által kiállitott utlevelek után befolyt díjaknak az 1880. évi költségvetésben való felvétele iránt. Kérem a t. házat, miszerint méltóztassék ezt kinyomatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Orbán Balázs: T. ház! A tegnapi napon tárgyalt kérvények egyikére tett észrevételeim következtében a ministerelnök ur válaszolván, a nagy zajban nem tudtam kivenni azt, hogy beszédét egy nagyon is közönséges társaságban használt német példabeszéddel végezte be. E példabeszéd pedig az, a melyet, ha jól emlékszem, 1871-ben Molnár István volt kormánypárti képviselő használt, az akkori balközépi képviselő urral, Szathmáry Károlylyal szemben. A ministerelnök ur nagy indignálódással szólalt akkor fel ezen parlamenti illemet sértő példabeszéd használása következtében, mire a háznak akkori elnöke Somssich Pál, Molnár István képviselő urat rendre is utasította. Felteszem, hogy a t. elnök ur sem hallotta a ministerelnök ur által használt példabeszédet, mert különben fel nem tehetném, hogy a ministerelnök urat ezen parlamenti illemet sértő kifejezés használása miatt rendre ne utasította volna. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ebből, t. ház, én azt látom, hogy a ministerelnök ur nemcsak elveit, hanem a parlamenti illem iránti nézeteit is megváltoztatta. A parlament méltósága nem engedi meg nekem, hogy őt e térre kövessem és eljárását hasonló módon visszatoroljam, mert különben kénytelen volnék utasításokért a fiakeresekhez folyamodni. (*Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én azon német példabeszédet igen sok, sőt még a legműveltebb körökben is hallottam és igy, hogy általa valami nagy illetlenséget követtem volna el, el nem ismerhetem. Egyébiránt a ház mélyen t. elnökének mindig joga van bárkit is rendre utasítani és ha velem fogja ezt megtenni, ha azt hiszi, hogy megérdemlem, mindig meg fogok hajolni az elnöki rendreutasítás előtt. Azonban, bocsánatot kérek, mindenkinek egyforma mértékkel kell mérni. Ha a t. képviselő urak soha sem használnának parlamenti illemet inkább sértő kifejezést, mint azon példabeszéd: wie der Schelm ist, so denkt er, akkor igen szivesem megengedem, hogy én hibáztam. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Különben azt, hogy a parlamenti illemmel a képviselő urnak mostani nyilatkozata jobban egyezik-e meg, mint az általam használt példabeszéd, azt mindenkinek, a kinek a parlamenti illemről fogalma van, itéletére bizom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Én, t. ház, mindig szívesen nyujtok segédkezet a parlamenti illem fenntartására és szentül igérem, hogy még az ilyen, szerintem egészen ártatlan kifejezéssel, mint a minővel tegnap éltem, nem fogok élni, ha a képviselő urak acceptálják, hogy minden ennél erősebb kifejezésért, az elnök tartozzék mindenkit rendreutasítani, (*Helyeslés és tetszés jobbról*) de, hogy akkor sokan mikép fogják beszédeiket befejezni, azt valóban nem tudom. (*Derültség és tetszés a középen*).

Madarász József: T. ház! A házszabályokra hivatkozva, a képviselői jogok gyakorolhatása tekintetéből én is kérek pár perczre engedelmet a t. háztól a nyilatkozhatásra.

Tegnap a kérvények tárgyalása alkalmával, a ház t. elnöke azon bennső meggyőződéstől vezéreltetve, hogy a már egyszer letárgyalt kérvényekre nézve hozott határozat következtében, ha egy hasonló kérvény bozatik be ismét a házba, arra nézve még csak nyilatkozni sem szabad, Novák Gusztáv t. képviselőtársamtól egy ily kérvényre nézve a szót elvonni volt szives. (*Derültség.*)

Én azon tapasztalattól vezéreltetve, hogy ily tárgyalásoknál minő gyakorlat dívik-e házban, bátor voltam mindjárt felszólalni és figyelmeztetni a t. házat, hogy eddigelé ez nem volt szokásban és a képviselők röviden kinyilatkoztathatták a ministerek irányában azon óhajtásukat, hogy a kérvény mielőbb teljesittessék. Azonban a t. ház, kivált t. elnökének azon felszólalása folytán, hogy reményli, hogy az ő elnöklete alatt legalább ily eset nem történt, helyeselte a ház elnökének nyilatkozatát.

Azonban tegnap déltől fogva igen rövid egynéhány percz alatt meg kellett győződnöm arról, hogy a ház jelenlegi t. elnökének elnöklete és Vécsey Tamás t. barátom előadósága közben 1879. deczember 6-án, deczember 12-én és — a mi azután a legnyomósabb — 1880. január 31-én, éppen ilynemű tárgyakra nézve, itt e házban a képviselők igenis felszólaltak nem-

Digitized by Google

csak a t. elnök ur beleegyezésével, hanem az előadó urnak először helyeslése és a legutóbbi esetben január 31-én, kezdeményezése következtében. Csak röviden érintem.

Az első esetben a t. előadó ur, mikor Lázár Mihály képviselő ur nyilatkozott, azt mondá: „Ezen nyilatkozat, — melyet a képviselő ur akkor tett — nem praejudicál azon óhajtásnak, a melyet kifejezett, hogy a minister ur mielőbb adja be azt a törvényjavaslatot.“

A második esetnél pedig, önmaga a t. miniszterelnök ur felelt, kétszer egymásután, ugyanazon képviselőnek.

A harmadik eset, az a legnevezetesebb. A katasteri kiigazításra nézve az átlagár meghatározása kérelmeztetett; akkor ismét hivatkozás történt a már deczember 12-én meghozott határozatra és maga az előadó ur szükségesnek tartotta kezdeményezni itt egy szép szónaklatot, melyben azt akarta kimutatni, hogy az, mit ezek a megyék kérvényeznek, az sokkal terhesebb az adózókra, mint a mit a minister óhajt. Azonban ezen kedvezményezés nem gátolta sem Lükö Géza képviselő urat, sem a pénzügyministert, sem Irányi Dánielt abban, hogy akkor az ő óhajtásaikat erre nézve előadják, a mint elő is adták és a t. elnök ur természetesen mindezeknek helyeslésével aztán kimondotta a határozatot, hogy az előbbeni határozat értelmében intéztetik el a kérvény.

Én tehát csak arra kérem a t. házat, — nem kivánok semmiféle indítványnyal előállani, — hogy kifejezhessem azon reményemet, hogy ezentúl bármikor ily eset előfordul, valamint óhajtom, hogy a képviselő is, ha van valami előadni valója, minél rövidebben csak is óhajtását kifejezve nyilatkozzék, — úgy viszont e képviselőházban a képviselői kötelességek és jogok gyakorlása, nem fog korlátoltatni.

Vécsey Tamás: T. ház! Legyen szabad röviden csak azt felemlítenem Madarász képviselő urral szemben, hogy a házszabályokban nem foglaltatik az, hogy a kérvényi bizottság előadója a kérvényekre vonatkozólag semmit se szólhasson.

A mit méltóztatott rám vonatkozólag mondani, azt gondolom, hogy a képviselő ur nem kivánja jövőre nézve az előadó megszorítására vonatkoztatni.

Az idézetére pedig bátor vagyok felkérni a képviselő urat, méltóztassék a ház naplóját elolvasni: én Lázár képviselő urnak, a ki nagyon heves kifakadásokkal támadott a bizottság ellen, azt mondottam, nem kivánok észrevételt tenni, mert a házszabályok 175. §-sa engem e részben minden felettől felold.

Madarász József (*közbeszól*): Nincs a naplóban!

Vécsey Tamás: Ha nincs a naplóban, nem tehetek róla, de én a házszabályok ama §-ára határozottan hivatkoztam.

Elnök: Én természetesen ma nem vagyok azon helyzetben, hogy a t. képviselő urnak felelhessek az iránt, vajjon az általa idézett esetek mennyiben azonosak, mennyiben hasonlók, vagy eltérők attól, a mely tegnap előfordult s a mely a képviselő urnak a felszólalásra okot adott; s ennélfogva azt sem tudom most állítani, czáfolni, vagy tagadni, hogy a házszabályok akkor helyesen alkalmaztattak-e, vagy sem?

Különben nem is kivánok ez iránt a t. képviselő urral vitatkozásba bocsátkozni; csak annyit akartam ezuttal megjegyezni, hogy én mint elnök, köteles vagyok a házszabályokat megtartani és a felett őrködni, hogy azok a ház minden tagja által megtartassanak. (*Helyeslés.*) Midőn én a házszabályokat alkalmazom, alkalmazhatom csak úgy, a mint én a magam meggyőződése szerint azokat magyarázom. A házszabályok, a kérdésben forgó esetben az én nézetem szerint, egészen világosak. Igy szólanak ugyanis: „oly tárgyra vonatkozó kérvény, mely fölött a ház akár valamely tagjának indítványa, akár egy előbbeni kérvény folytán már határozott, azon ülésszakban többé nem tárgyalható.“ Én ezt csak is úgy magyarázhatom, hogy ily kérvényhez többé szólani nem lehet és az a bizottság által azon egyszerű megjegyzéssel, hogy e tárgyban a ház intézkedett, jelentetik be a háznak tudomásvétel végett. (*Általános helyeslés.*)

Ennélfogva én csakis igy magyarázhatom a házszabályokat.

Ha történtek ettől eltérések és én tegnap mégis azt mertem állítani, hogy az én elnökségem alatt ilyen eset elő nem fordult, azt szíveskedjék a képviselő ur onnan kimagyarázni, hogy a t. ház, a kérvényeket rendesen kisebb-nagyobb zajban szokta tárgyalni; (*Igaz! Ugy van! jobbfelől*) és az elnök nincs mindig azon helyzetben, hogy midőn az előadó a kérvényt előadja, mindjárt tudomása legyen arról, vajjon ez oly kérvény-e, mely iránt a ház egy előbbi hasontárgyú kérvény alkalmából már határozott. Ezt talán elfogadja a képviselő ur mentségemül.

Madarász József (*közbeszól*): Nem én! (*Derültség.*)

Elnök: A mi egyébiránt a képviselő úrnak azon kivánatát illeti, hogy e ház minden tagjának joga épségben tartassék, én azt hiszem, hogy a t. képviselő urnak eddig sem adtam alkalmat azon észrevételre, hogy én valakinek jogát megszorítani kivántam volna. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Ezentúl is kötelességemnek tartom a háznak egyetemben és minden egyes tagjának jogát szigoruan fenntartani. (*Helyeslés.*) Egyébiránt még

Digitized by Google

azt is hozzá teszem, hogy én természetesen nem vagyok hivatva és jogosítva egyoldalúlag a házszabályokat magyarázni; ha az én meggyőződésem a t. ház többségének meggyőződésével ellenkezik, a t. háznak mindig módjában van az illő magyarázatot megadni. (*Helyeslés.*) És ezen nyilatkozatommal méltóztatik talán a t. képviselő ur és a t. ház megelégedni. (*Helyeslés.*)

Mocsáry Lajos: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy e kérdéshez egy pár szóval járuljak. (*Halljuk!*)

Nagyon távol vagyok attól, hogy én az igen t. elnök urnak akár tegnapi eljárása, akár mai nyilatkozata után felakarnám tételezni, mintha ő a ház bármelyik tagjának, bármiféle jogát megszorítani, vagy saját jogait kiterjeszteni szándékoznék.

Itt csak a dolognak objectiv felfogásáról van szó.

Bocsánatot kérek, azt hiszem, hogy a felszólalás a kérvények iránt a fennforgó esetben, már csak azért is szükséges, hogy azon tény konstatáltassék, vajjon a szőnyegen levő kérdés identicus-e azzal, melyre nézve már határozat hozatott. Ez mindenesetre olyan kérdés, a melyhez szó férhet; meglehet, hogy határozat hozatott, de a tárgy teljes azonosságát és a házszabályok alkalmazhatását csak ezen felszólalás konstatálhatja, azért én mindenesetre szükségesnek tartom, hogy a felszólalás joga mindenkinek meglegyen. (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Helfy Ignácz: T. ház! Én sem személyes kérdésben, sem a házszabályokra vonatkozólag nem kivánok felszólalni; felszólalásom összeköttetésben van a küszöbön levő költségvetési tárgyalással.

1879. évi március 17-én, bátor voltam a t. ház elé egy indítványt terjeszteni arra nézve, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministerium által kezelt alapok és alapítványokra nézve, mi legyen a teendő. Akkor a t. minister úr azon kérést intézte a házhoz, hogy ezen indítványt ne rögtön tárgyalja, hanem később, mert a tárgy sokkal fontosabb, mintsem, hogy csak igy per tangentem foglalkozzunk vele, hanem, hogy a budget vita után külön tárgyaltassék.

Én, mint indítványozó ebbe bele egyeztem és akkor a ház t. elnöke ki is mondta a ház határozatát akként: „a tárgyalás folyamában Helfy képviselő azon nyilatkozatot teszi, hogy bele nyugszik abba, miszerint az általa és több képviselőtársai által, az alapok és alapítványokra vonatkozólag beadott indítvány, most függőben hagyassék, és a költségvetési törvény megalkotása után, még ezen ülésszak alatt, külön tanácskozás tárgyává tétessék."

Egy év mult el azóta, én egynéhányszor kértem volt a házat, hogy méltóztassék erre külön napot kitűzni, nem akadt rá idő; most bátor vagyok azon alázatos kérést intézni a t. házhoz, méltóztassék felhatalmazni a t. elnök urat, hogy jelentse ki azt, miszerint azon általam már tavaly beterjesztett indítvány, a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetésének tárgyalásával egyidejüleg fog tárgyalásra kitűzetni.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyiminister: T. ház! Hogy Helfy képviselő úrnak az alapok és alapítványokra vonatkozó indítványa a mult évben nem tárgyaltatott, annak nem én vagyok oka.

Én bármely időben kész lettem volna annak tárgyalását elfogadni s ennélfogva most hozzá járulok azon óhajtásához, miszerint azon indítvány tárgyaltassék akkor, mikor a kultusministerium budgetjének tárgyalására fog a sor jönni; s ezt annál inkább óhajtom, mert magam is fogok ez alkalommal ezen ügyről nyilatkozni, talán még az indítvány tárgyalása előtt.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék ezt tudomásul venni és kimondani, hogy az indítvány a vallás- és közoktatási ministerium költségvetésével együtt fog tárgyaltatni. (*Helyeslés.*)

Elnök: E szerint határozatképen kimondhatom, hogy a Helfy Ignácz képviselő ur által 1879. márczius 17-én beadott határozati javaslat, mely szerint „utasítsa a képviselőház a vallás- és közoktatásügyi ministert, hogy a közvetlen kezelése alatt álló alapok és alapítványok évi bevételeinek és kiadásainak előirányzatát ezentúl a tárczájára vonatkozó rendes évi költségvetésbe felvegye és alkotmányos tárgyalás végett a ház elé terjeszsze", ezen határozati javaslat a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetésével egyetemben, annak kezdetén fog tárgyaltatni.

Antal Gyula jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellatiós-könyvben a következő bejegyzések vannak:

Márczius 11-én: Maximovits Miklós, a görögkeleti szerb patriárcha a karlovitzi érsekség és szerb metropolia vezetésétől felmentése és Angelics Germán, a nevezett érsekség és metropolia administrátorává kinevezése tárgyában; a miniszterelnökhöz.

Márczius 13-án: Madarász József, a magyar állami gépgyár tárgyában; a közmunka- és közlekedési ministerhez.

Elnök: A képviselő urak a szokott időben meg fogják tehetni interpellatióikat.

Következik a napirend második tárgya: az állandó pénzügyi bizottság jelentése az 1880. évi állami költségvetés I., III., V. és XIV. fejezetei tárgyában.

Digitized by Google

Láng Lajos előadó: T. ház! Tekintve, hogy azon budgetek, melyeket a pénzügyi bizottság megbizásából előadni szerencsém van, annyira állandók és azokban semmi lényeges változás nem történt, van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését egyszerűen elfogadásra ajánlani.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, következik az egyes fejezetek tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Királyi udvartartás. Rendes kiadás I. fejezet.

Kiadás: A királyi udvartartás költségei 4.650,000 frt.

Csanády Sándor: T. képviselőház! Ha a közelebbi időkben az országgyülés 10 évre nem szavazta volna meg az udvartartási költségeket, egy indítványnyal járulnék a képviselőházhoz, melyben annak tagjait felkérném, hogy tekintettel az egymást követő rosz termésekre, az elemi csapásokra s különösen a Tisza Kálmán miniszterelnök ur által is átkosnak nevezett közösügyes közjogi alap által okozott károkra, (*Derült-ség*) az országgyülés egy millió forintot vonjon le a királyi udvartartás költségeiből.

De mert az udvartartási költség 10 évre meg van szavazva, nem tehetek egyebet, mint hogy egy határozati javaslatot nyujtsak be a képviselőházhoz, melynek elfogadására a ház t. tagjait felkérem. A határozati javaslat a következő:

„Tekintve egyrészt az ország kincstárának rendkivüli szorult helyzetét, másrészt az éhséggel küzdő nép valóban szánalomra méltó állapotát, a kormány oda utasittatik, hogy ezen okok előterjesztése mellett, kérje meg király ő Felségét, hogy udvartartási javadalmazásából 1 millió forintot elengedni méltóztassék.“

Én szeretem hinni, t. ház, miszerint király ő Felsége, a nemzet érdekeit tekintve, hajlandó lesz egy millió forintot elengedni udvartartási költségeiből.

Elnök: Szólásra nem lévén feljegyezve senki, a vitát berekesztem.

Következik a szavazás. Ha elfogadtatik az első tétel, az nem zárja ki Csanády képviselő ur határozati javaslatát.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az 1. fejezet szerint a királyi udvartartásra a 4.650.000 forintot? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Következik Csanády képviselő ur határozati javaslata.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Csanády Sándor határozati javaslatát*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik Csanády képviselő ur határozati javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. fejezet. Ő Felsége kabineti irodája és a kabineti iroda nyugdíjai 69,492 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 69,492 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Országgyülés. Rendes kiadás. III. fejezet. 1—6. czím. 1. czím. A főrendiház kiadásai 50,589 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 50,589 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. czím. képviselőház kiadásai összesen 1.109,792 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 1.109,792 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. czím. Az országgyülési gyorsiroda személyzetének illetményei 29,360 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 29,360 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. czím. A magyar delegátió kiadásai 6.000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 6,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. czím. Az állami közös függő adósságok ellenőrző bizottság kiadásai 7,000 frt.

Baross Gábor jegyző: A bizottság a következő határozati javaslatot ajánlja:

„Utasítsa a ház a függő államadósságokat ellenőrző országos bizottságot, hogy kiadásairól évenkint részletes jelentést tegyen a háznak.“

Halassy Gyula: Nehogy az ezen határozati javaslatban adott utasítás azon kételyt vonja maga után, mintha a függő államadósságokat ellenőrző országos bizottság eddig mulasztást követett volna el, én, mint annak jegyzője, kénytelen vagyok constatálni, hogy a bizottság eddig is, úgy tevékenységéről, mint kiadásairól a lehető legterjedelmesebb és legrészletesebb jelentést nyujtotta be a háznak, mint ezt a 276. számú irománynyal, mely a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottságnak ilyen számadását foglalja magában, birom kimutatni. Ezen számadás valamennyi, még a legkisebb kiadásokról is előadja a kimutatást.

Igy történt ez az előbbeni években is s a bizottság ezentúl is kötelességének fogja tartani, hogy ezen jelentést benyujtsa.

Ezeket constatálva, azt hiszem, t. ház, hogy a javaslatba hozott utasítás nem válik szükségessé.

Elnök: Az összeg ellen észrevétel nem tétetvén, a 7,000 frt. megszavaztatik.

Következik a határozati javaslat.

Lukács Béla: T. ház! Fel akarom hívni a t. ház figyelmét ezen tárgyra éppen azon felszólalás után, melyet az előttem szólott képviselő ur tett. Itt ugyanis az a körülmény fordul elő,

Digitized by Google

hogy a függő államadósságokra előirányzott költségekre nézve, számadás ezen országgyülésnek 12 év óta nem tétetett, daczára annak, hogy az 1868. törvény határozottan megállapította, hogy a függő államadósságokat ellenőrző bizottság a maga számadásait, az országgyülés elé tartozik beterjeszteni.

Az előttem szólott t. képviselő ur a pénzügyi bizottságnak ezen állításával szemben hivatkozik arra, hogy igenis számadás tétetett és hivatkozik nevezetesen a 276. számú okmányra.

Bátor vagyok megjegyezni, hogy ez nem azon számadás, melyet a törvény rendel s a melyre a pénzügyi bizottság is a ház figyelmét felhívja. Ez egyszerűen arról az összegről szól, a melyet maga a függő államadósságot ellenőrző bizottság használt fel, de nem a függő államadósságoknak összes kiadásairól, a melyek százezerekre mennek s a melyekről számadás soha nem terjesztetett még elő. Hogy csak egy tételt említsek, pl. az államjegyek nyomatására, ha jól emlékszem 400,000 frt van előirányozva, egy oly borzasztó összeg, melynek ellenőrzésére egyáltalán ezen háznak semminemű adat rendelkezésére nem áll.

Ez az, a mit a pénzügyi bizottság, a törvényre támaszkodva kiván s a melyre nézve a ház figyelmét felhívja.

Ennélfogva én elfogadom a pénzügyi bizottságnak erre vonatkozó határozati javaslatát. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Prileszky Tádé: T. ház! Az előttem szólott képviselő ur beszélt egy oly tárgyhoz, a mely most szőnyegen nincs.

Helfy Ignácz (*közbeszól*): Hogy ne volna?

Prileszky Tádé: Igen is nincs, mert ez a 13. czímnél, a függő államadósságoknál egy külön határozati javaslatban talál kifejezést, a mely sokkal részletesebb és körülményesebb. Itt nem azon költségekről van szó, melyekről a t. képviselő ur szólott, hanem azokról, a melyek a bizottságnak napidíjait és kisebb kiadásait, a szolgaszemélyzet fizetéseit, a pósta-béreket illeti, a melyeket külön czím alatt 7000 frtban méltóztatik megszavazni.

Erre nézve pedig, miután az imént átadtam a t. képviselő urnak az irományokat, meglátthatja, hogy az utolsó krajczárig minden kiadás okmányilag részletezve és teljesen elszámolva terjesztetett a ház elé.

Ha most azt méltóztatik elrendelni, hogy a mit mi ily alakban mindig teszünk — s másképen nem is tehetjük — hogy arra újból utasittassunk; ennek szükségét nem látom be.

A 13. czímnél, a hol ez tárgyalás alá kerül, fenntartom a jogot, hogy elmondjam nézetemet s elmondjam a tényállást, miként történt az, hogy, miként a t. képviselő ur mondja, eddigelé számadás a ház elé nem került. (*Helyeslés.*)

Lukács Béla: Én t. ház, csak azt akarom kiemelni, hogy azon felszólalás folytán, mely előbb tétetett s a mely szerint a t. képviselő ur be akarta bizonyítani, hogy igenis számadás történt, különben is hivatkozás történt magára a határozatra, fölszólalásom, azt hiszem, indokolt volt.

Elnök: Méltóztatnak a javaslatot elfogadni? (*Igen? Nem!*) Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Az indítvány nem fogadtatott el.

Antal Gyula jegyző: Deák Ferencz síremlékére 72,000 frt.

Simonyi Ernő: Ha jól emlékszem, a t. ház, a síremlék felállítására 130,000 frtot már megszavazott. Most azt látom, hogy a második évben 72,000 frt irányoztatik elő, de nem mondatik, hogy ezzel vége van, hanem az áll itt, hogy ez a második részlet. Szeretném tudni, hogy mennyiből fog állani az egész költség és miben áll ezen egész dolog?

Baross Gábor: Tisztelt ház! Mint azon bizottság jegyzője, a mely meg van bizva azzal, hogy Deák Ferencz síremlékének felállításáról gondoskodjék, bátor leszek válaszolni azon kérdésre, a melyet az előttem szólt t. képviselő ur, megérinteni méltóztatott.

Elsőbben ki kell jelentenem azt, hogy a képviselőház azon alkalommal, midőn ezen országos bizottság előterjesztette jelentését, elhatározni méltóztatott, hogy a körülbelül 124,000 frtra terjedő építési költség, két részletben vétessék fel a költségvetésben és az első részlet tettleg fel is vétetett 1879-ben és igy szerepel ezen tétel, azon határozaton alapulólag, a jelen költségvetésben is.

A mi magát azon kérdést illeti, hogy mi történik a síremlékkel, bátor vagyok a t. képviselő urnak addig is, mig az országos bizottság ez irányban jelentését beadja, kijelenteni, hogy a síremlék kiépítése tettleg folyamatban van. Hogy mennyire ment az épitész a munkálatok teljesítésében, arról meggyőződhetik minden egyes képviselő ur, a ki fáradságot vesz magának arra, hogy a kerepesi uti temetőben megnézi azon helyet, hol a síremlék épül és látni fogja, hogy a munka előre halad. Az országos bizottság egy külön végrehajtó építészi bizottságot bizott meg e síremlék felépítésére való felügyelettel. A pályázatok, a munkálatok egyes részeinek teljesítésére kiirattak és ki is adattak és reméli a bizottság, hogy a síremlék elkészüléséről nem soká jelentést tehet a háznak.

És itt közbevetőleg megemlítem, hogy az országos bizottság időközben is kötelességének fogja tartani, a képviselőház megnyugtatására az építés előhaladásáról jelentést tenni.

Digitized by Google

Remélem, hogy ezen válasz a t. képviselő urat annyival inkább meg fogja nyugtatni, mert, mint mondám, egyfelől személyes meggyőződést szerezhet a munka folyamáról, másfelől az összes költség alapszik a képviselőház egy korábbi határozatán. Hogy most az előirányzott összeg vétetik fel, az abban leli magyarázatát, hogy az építés nem haladhatott eddig oly gyorsan, hogy a mult évre megszavazott összeget egész mérvében igénybe lehetett volna venni és igy azt újra kell megszavazni.

Kérem a t. házat, méltóztassék az előirányzott összeget ezen felvilágosítás után, a költségvetésbe felvenni.

Simonyi Ernő: Engedelmet kérek, nem azt kérdeztem, hogy mikor lesz készen a síremlék, hanem azt kérdeztem, mennyibe fog az kerülni és mit jelent e 72,000 forintnak felvétele; miután, mint mondani is méltóztatott, körülbelől 124,000 frt szavaztatott meg, most pedig ezen összeggel együtt már 144,000 frt utalványoztatik, tehát 20,000 frttal több. Itt a pénzügyi bizottság jelentésében az indokolva nincsen, hogy miért kell ismét nyit megszavazni, mert csak az mondatik, hogy a bizottság ezen összegnek, mint második részletnek megszavazását ajánlja. De a második részlet után következhetik, negyedik, ötödik részlet s igy tovább tudja Isten meddig.

Baross Gábor: Bátor voltam említeni, hogy ezen összegek többször szerepelnek a költségvetésben, mint olyanok, a melyek fel nem használtattak. A költségvetés, a mely indokoltan a ház elé terjesztetett s melyet a t. ház elfogadott, 124—130 ezer frtig terjedt s első részlet fejében 52,000, második részlet fejében 72,000 frt határoztatott a költségvetésben felvétetni. Miután ezen összegek az illető építési bizottság által fel nem használtattak, hanem az állampénztárban maradtak s csak a mult év folytán kéretett a minister től, hogy a mult évben ismételve történt utalványozásból bocsássa a bizottság rendelkezésére a fennmaradt összeget. Igy történt, hogy ezen összeg most ismét szerepel a költségvetésben, azért, mert tettleg fel nem használtatott, hanem felhasználhatóvá csak a szerint válik, a mint az építés előrehaladt.

Helfy Ignácz: Bátor vagyok egy kérést intézni a t. házhoz. (*Halljuk!*) Azt hiszem, hogy az országgyülés minden intézkedésének végrehajtásáért a kormány felelős és nem az illető bizottság jegyzője; én tisztelem, becsülöm t. képviselőtársamat, ki felvilágosítást adott, a mennyire erről tudomással bir. De miután felszólalás történt, azt hiszem, joga van a háznak erről hivatalos felvilágosítást kérni s azt hiszem, felkérhetnők a ministerelnök urat, sziveskedjék a háznak fölvilágosítást adni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Baross Gábor: Személyes kérdésben kérek szót. (*Halljuk!*) Csak annyit kivánok megjegyezni, hogy én előzékeny kivántam lenni akkor, midőn azon kérdésre, melyet a t. képviselő ur intézett, intézett pedig akképen, hogy az ügy állásáról tudomást kivánt szerezni, én a bizottság részéről, minthogy annak előadója voltam, kötelességemnek tartottam felszólalni (*Helyeslés a jobboldalon*) s tiltakozom minden oly feltevés ellen és ezt visszautasítom, mintha feltolakodni kivántam volna.

Tisza Kálmán ministerelnök: Én pedig t. ház, miután a t. képviselő ur azt mondotta, hogy mindenért a minister felelős s attól vár felvilágosítást, szolgálok a képviselő urnak felvilágosítással annyiban, a mennyiben, ugy látszik, méltóztatott megfeledkezni arról, hogy a törvényhozás maga ugy intézkedett, hogy ezen síremlék felállításának végrehajtásával a két háztagjaiból alakult bizottság bizassék meg, tehát itt a végrehajtó, kivételesen nem a kormány, hanem azon bizottság, az országgyülés két házának határozata alapján. A kormány felelőssége ott kezdődnék, ha túl azon összegen, mely az országgyülés által megállapittatott, a ház rendelkezése nélkül utalványozna valamit. Ez azonban nem történt, mert éppen, mint a bizottság előadója is mondta, a kért összeg még a ház által megállapított összeg keretén belől van, nincs tehát ez irányban semmi további kérdésnek helye. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Csanády Sándor: Én azt hiszem, hogy ha már egyszer az országgyülés által utalványoztatott azon egész összeg kiadása, a mennyibe a síremlék felállítása kerülni fog, nincs arra szükség, hogy annak ismételt megszavazása kéressék az országgyüléstől, mert igen könnyen megtörténhetnék az, hogy ez a három izben történt utalványozás, mind a három összegnek kivételére és elköltésére vezetne. Én éppen ennélfogva nem szavazom meg a kért összeget.

Láng Lajos előadó: Ha a t. képviselő ur figyelemmel méltóztatott volna elolvasni azt, hogy itt világosan kimondatik, hogy ez második részletként kéretik, bizonyára nem tételezhette volna fel, hogy több fog elköltetni. Mert hiszen éppen az, hogy itt kimondatik, hogy ez második részlet, képezi a garantiát arra nézve, hogy a megszavazandó összeg keretében kéretik megszavaztatni.

Szederkényi Nándor: A félreértés abban van, hogy az első részlet 72,000-nek van jelentve a tavalyi költségvetésben, most újolag 72,000 frt vétetik fel ez évi költségvetésbe. Éppen Baross t. képviselő ur magyarázta, hogy a tavalyi összegnek tulajdonképen 52,000-nek kellett volna lennie, mert ugy volt megszavazva, hogy az első részlet 52,000, a második részlet 72,000. Hogyan kerül tehát a költségvetésbe tavalyról 72,000 s az idénről is 72,000? Ez túlhaladja azon összeget, melyet a t. ház megszavazott. Erre kérünk felvilágosítást. Itt vagy nyomdai, vagy más hiba van.

Digitized by Google

Láng Lajos előadó: Az a hitel nem vétetett igénybe magasabban, mint 52,000 frt erejéig. A ministeriumnak azonban az év leteltével elévül a joga, hogy a megmaradt összeget utalványozhassa és ennélfogva, a fel nem használt összeget most új megszavazás tárgyává kell tenni.

Elnök: Szólásra nem lévén feljegyezve senki, a vitát bezárom.

Méltóztatik a t. ház a 6. czím alatt a Deák Ferencz síremlékére felvett összeget megszavazni? A kik elfogadják, azok méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség a 6. czím alatt a 72,000 frtot elfogadja.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 1.274,741 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 11. oldal közösügyi kiadás. Rendes kiadás. 4. fejezet 31.315,795 frt.

Madarász József: Kérem egyuttal a rendkivüli kiadást is felolvasni.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): C) Rendkivüli közösügyi kiadás. A Bosznia és Herczegovina megszállása folytán, az 1880. évre felmerülő rendkivüli hadseregi szükségletre felvett 8.045,000 forintnak Magyarországot illető része 2.526,130 frt.

Madarász József: Mint eddigelé a közösügyi költségek tárgyalásakor, ugy most is bátor vagyok a t. háznak ez ellenkező határozati javaslatot ajánlani, hogy t. i. a közösügyi kiadások czímén előirányzott összeg a költségvetésbe föl ne vétessék.

Láng Lajos előadó: T. ház! Törvényeink intézkedése alapján, az 1867: XII. t. cz. 41. §-a értelmében, a közösügyi költségek egyszerüen fölveendők a költségvetésbe. Azt hiszem, nem szükség ezt bővebben indokolnom.

Elnök: A vitát bezárom. Ha a t. ház méltóztatik elfogadni ezen összegeket, Madarász képviselő ur határozati javaslata elesik. Kérem azokat a képviselőket, a kik a felolvasott összegeket elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség megszavazza.

Mielőtt tovább mennénk, azon kérést vagyok bátor a t. házhoz intézni, hogy mivel azt hiszem, a ki egyik, vagy másik czimnél fel kiván szólalni, az előre tisztában van magával, a képviselő urak sziveskedjenek magukat előre feljegyeztetni, mert ha kénytelen leszek minden tételnél hosszasan várakozni, az idő szükség nélkül telik, ha pedig előre kimondom a határozatot, megtörténhetik, hogy valaki azután kiván szólani. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. fejezet. Az 1849—1867. tettleg fennállott központi kormányzati közegek nyugdíja: 137,870 frt.

Elnök: Kérem azon t. képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Államadósságok 1. czím: Államadóssági járulékok. Kiadások: *a*) évi járulék folyó pénzértékben 17.394,100 forint; *b*) évi járulék ezüstben 11.776,000 frt; *c*) évi törlesztési hányad folyó pénzértékben 1.000,000 frt; *d*) évi törlesztési hányad ezüstben 150,000 frt. Összesen 30.320,100 forint.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik a 30.320,100 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. czím. Földtehermentesítés és örökváltságok. Kiadás. 1. rovat. Kamatok és járadékok 11.541,797 frt. 2. rovat Tőketörlesztés 5.075,280 frt. 3. rovat. Tőkebeli kiegyenlítések 18,000 frt. 4. rovat. Járulék a földtehermentesítési alapigazgatóság költségei fedezésére 40,179 frt. 5. rovat. Járulék az erdélyi igazoló bizottmányok költségei fedezésére 4,588 frt. 6. rovat. Kötvény ürlapok és szelvényivek előállítási költségei 2,000 forint. Összesen 16.681,844 frt.

Elnök: Méltóztatik a t. ház elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. czím. Szőllődézsmaváltság. Kiadás.

Láng Lajos előadó: Ezen tárgyra vonatkozólag Somogymegye részéről kérvény érkezett a képviselőházhoz, a melyben az iránt esedeznek, hogy a földtehermentesítési és szőllődézsmaváltsági kötvények beváltási határidejének meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat visszavonassék. Minthogy ezen törvényjavaslat már visszavonatott, további intézkedésnek szüksége fenn nem forog.

Elnök: Ennélfogva ezen kérvény elintézettnek tekintetik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Szőllődézsmaváltság. 1. rovat. Kamatozás 1.005,140 frt. 2. rovat. Törlesztés 1.124,000 frt. 3. rovat. Tőkebeli kiegyenlítésre 800 frt. 4. rovat. Kezelési költségek 44,810 frt. Összesen 2.264,740 frt. (*Elfogadjuk!*)

Elnök: Megszavaztatik 2.264,740 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. 1. rovat. A váltságkötelezettek járadékai 2.076,513 forint. 2. rovat. Befizetendő hátralékokra 1.000,000 forint. 3. rovat. Egyéb bevételek 2,200 forint. Összesen 3.078,713 frt.

Elnök: Megszavaztatik 3.078,713 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Maradvány és irtványföldek megváltására. Kiadás 100,000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 100,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Digitized by Google

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. czím. Az 1867. évi XIII. t. cz. alapján fölvett vasuti kölcsön. Kiadás. 1. rovat. Kamatok 4.578,079 frt. 2. rovat. Törlesztés 815,712 frt. 3. rovat. Kezelési költségek 33,431 frt. Összesen 5.427,222 frt.

Elnök: Megszavaztatik 5.427,222 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 6. czím. Az 1870: X. t. cz. alapján felvett sorsolási kölcsön. Kiadás: 1. rovat. Évi járadék 1.224,000 frt. 2. rovat. A budapesti állami hidak költségei 240,648 frt. 3. rovat. Járulék a pénzügyminister hitelműveleti osztályának költségeihez 5,000 frt. 4. rovat. Járulék a pénzügyministeri számvevőség és a központi állampénztár költségeihez 7,500 frt. 5. rovat. Egyéb kezelési és sorsolási költség 260 frt. Összesen 1 477,408 frt.

Elnök: Megszavaztatik 1.477,408 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Első rovat: Időközi kamatok 245,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Második rovat. A budapesti állami hidak bevételei 650,000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Harmadik rovat. A főváros által a rakpartokért fizetendő haszonbér 12,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Negyedik rovat. Az 1870. évi X. t. cz. 4. §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi pótlékok 285,918 frt.

Enök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen négy rovat alatt 1.192,918 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Láng Lajos előadó: A pénzügyi bizottságnak formai kérése van a pénzügyminister urhoz, hogy t. i. ezen czímhez tartozó részleteket máskép csoportosítva tüntesse fel a következő budgetben. A mennyiben ezen kiadások egy részben csakugyan olyanok, melyek nem tartoznak szorosan az államadósságokhoz, nevezetesen a lánczhidról stb. szóló kiadások, hogy tehát ezek a budget más részeiben legyenek felemlítve. (*Helyeslés.*)

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister: Nincs észrevételem ezen intézkedés ellen és a jövő évi költségvetés előterjesztésénél érvényesittetni fog a t. bizottság és esetleg a t. ház ezen kivánsága.

Elnök: Méltóztatik elfogadni a bizottság ezen véleményét? (*Elfogadjuk.*) Elfogadtatott.

Láng Lajos előadó: E czímnél tárgyaltuk a budapesti kir. lánczhidi tisztviselők létszámába tartozó révpénzszedőknek lakpénzilletmény engedélyezése iránti kérvényét. A bizottság a kérelem elfogadását nem ajánlja.

Elnök: A bizottság véleménye elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Az 1871. évi XXXVII. t.-cz. alapján felvett gömöri ipar-vasutak záloglevél-kölcsön.

Kiadás: 1. rovat. Kamatok 353,290 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*) 2. rovat. Törlesztés 92,344 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 3. rovat. Kezelési költségek 2,735 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A három rovat összesen 448,419 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Az 1871. évi XLV. t.-cz. alapján felvett 30 millió kölcsön. Kiadás: 1. rovat. Kamatok 1.519,368 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 2. rovat. Törlesztés. 683,240 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 3. rovat. Kezelési költség 5,976 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A három rovat összesen 2.208,584 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Az 1872. évi XXXII. t.-cz. alapján felvett 54 millió frtnyi kölcsön. Kiadás: 1. rovat. Kamatok: 2.841,449 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 2. rovat. Törlesztés: 1.202,920 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 3. rovat. Kezelési költségek: 6,138 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Összesen: 4.050,507 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Az 1875. évi XLIX., 1876. évi XLVI., 1877. évi VII., IX., XIV., XV., XVII., és 1878. évi II., VIII., IX., XV., XVI., XVII., és 1879. évi II. t.-cz. alapján kibocsátott 400.000,000 frt n. é. magyar aranyjáradék-kölcsön. Kiadás: 1. rovat. Kamatok: 27.840,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 2. rovat. Kezelési költségek: 73,440 frt.

Digitized by Google

Simonyi Ernő: Ezen tételnél én bátor volnék ismét felvilágosítást kérni, a mit az előterjesztett költségvetésben nem találok; t. i. a kezelési költségekre nézve. Én irtózatos nagynak találom ezen összeget. 73,440 frtot tesznek a kezelési költségek, mikor egész ministeriumok vannak, ugymint az ő Felsége személye körüli ministerium, a horvát-szlavon ministerium, melynek összes költségei nem mennek 60,000 frtra és itt egy adósság kezelése 73,440 frtra megy. Ez némi fölvilágosítást, magyarázatot csakugyan mégis megérdemel.

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister: Ezen összeg, ugy, a mint a jövő évre elő van irányozva, két tételből, illetőleg factorból áll; egyik a külföldi házaknak beváltási jutaléka $^1/_8\%$, a mi ily nagy összeg után számítva nem található túlságosnak; a másik nagyobb összeg ben fordul az idén elő, mert a kibocsátandó 15 millió kötvényeknek kibocsátási költsége van itt felvéve.

Ezen két tételből áll a 73,000 frt s én ezt nem tartom nagynak a szóban levő nagy összeghez képest. Kérem a t. házat, méltóztassék az előirányzott összeget elfogadni.

Elnök: Ha senki sem kiván szólani, a vitát berekesztem.

Miután ellenmondás tétetett, kénytelen vagyok feltenni a kérdést. Méltóztatik a t. ház a 2-ik rovat alatt előirányzott 73,000 forintot megszavazni? Igen? Nem? Azok, a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani! (*Megtörténik.*) A többség az összeget megszavazza.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Az 1876. évi L. t. cz. alapján a keleti vasut átvétele folytán elvállalt adósság és felvett 9.989,300 forintnyi kölcsön.

Kiadás: 1. rovat. I. kibocsátású elsőbbségi kölcsön: 2.300,750 frt; 2. rovat. II. kibocsátású elsőbbségi kölcsön: 1.745,275; 3. rovat a 9.989,300 frtnyi kölcsön 587,371, összesen: 4.633,396 frt.

Láng Lajos előadó: A bizottságnak nincs észrevétele.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, az összeg megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): a vágvölgyi vasut vételárának hátralékos része után járó kamatra 314,470 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, az összeg megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 13. czím, Függő adósság.

Láng Lajos előadó: Itt van a függő adósságnak azon része, melyre nézve a bizottság jelentésében arra kéri a házat, hogy méltóztassék oda utasítani a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottságot, hogy ezen költségekről évenkint részletes jelentést terjesszen a ház elé. Erről intézkedik az 1868: XLVI. t. cz. 20. §-a, melyben egészen világosan meg van mondva, hogy az előbbeni §-ban említett kezelési alap, szintén az ellenőrző bizottság ellenőrködése alá helyeztetik és erről az ellenőrző bizottság évenkint, mindkét törvényhozás elé beterjeszti a számadást. Ajánlom a pénzügyi bizottság ezen javaslatát a t. háznak figyelmébe, hozzáadva azon javaslatot, hogy a hozandó határozat hozzájárulás végett, a méltóságos főrendekkel is közlendő.

Prileszky Tádé: T. ház! A mint az imént jeleztem, ezen czímnél talán nem lesz felesleges, sőt kötelességem felvilágosítani a t. házat, hogy miként áll tulajdonképen ezen szerintem is igen fontos ügy? Nem fogadhatom el előttem szólott Lukács t. képviselőtársam azon nézetét, miszerint erről a képviselőháznak 13 év óta épenséggel semmi tudomása sincs.

Hát, t. ház, ez teljességgel lehetetlen, mert a képviselőház minden évben megszavaz ezen czím alatt, azon jelentés alapján, melyet a bizottság a ház elé terjeszt, egy tételt s amint azt megszavazza, az a budgetbe beillesztetik s igy az budget-tételt képez. Tehát mihelyt budget-tételt képez, nem lehet, hogy kikerülje a számszék figyelmét, nem lehet, hogy erre nézve a számszék ne mondjon valamit, a mint én megmutathatom. Itt van az 1877. évi zárszámadás, melynek 14. lapján előfordul „16. czím. Függő államadósság" A közös államadósságot ellenőrző bizottság okvetlenül kimondja a maga észrevételét és ekként kerül a ház elé. De a bizottság a zárszámadásokat igenis, a maga rendje szerint átteszi a ministerelnökhöz s ez átteszi a ministeri számfejtő osztályhoz, innen megy az állami számvevőszékhez s ennek utján jön a képviselőház elé. Ez a budget szempontjából okvetlenül szükséges, a mi nem vitiálja a pénzügyi bizottság azon nézetét, hogy ezen kivül az országgyülés elé egy külön jelentés alakjában, részletes számadás terjesztessék. Ez ellen nincs kifogásom, hanem arra kérek utasítást, hogy vajjon a mi eddig történt, ezután is történjék, vagy pedig utasittassék a bizottság, hogy csakis a képviselőházhoz terjeszszen jelentést, a mely felett a képviselőház tetszése szerint fog határozni. Én csak annyit akartam constatálni, hogy a mint a bizottság a mult országgyülés alatt ezen utat követte, ugy ezen utat követte a jelen ülésszak alatt megválasztott bizottság is. Más utat nem követhettünk, miután a képviselőház gyakorlata sanctionálta ezen eljárást. Ennyit akartam megjegyezni annak igazolásául, hogy a bizottság megtette kötelességét és hogy nem áll azon állítás, hogy ezen tételekről a t. háznak tudomása nincs. Különben, ha a t. ház akként akar intézkedni, hogy ide részle-

Digitized by Google

tes jelentés terjesztessék, kötelességünknek fogjuk tartani e határozatnak eleget tenni.

Láng Lajos előadó: T. ház! Azt hiszem, hogy ezen kérdésben elvi különbség nem forog fenn és senkinek sem lehet az a szándéka, hogy akár Prileszky képviselő urnak, akár a bizottságnak szemrehányást tegyen az iránt, hogy talán törvénytelenül cselekedett, vagy hogy szándékosan akarta volna a törvényt kijátszani, mert jelentések mindenesetre tétettek. S tudjuk, hogy az első időben, természetesen az új törvényeknek sokasága is hozta magával, hogy minden egyes részletes szakasz nem jött mindjárt gyakorlatba és azért az egyes bizottságoknál előfordult, hogy az usus által sanctionált eljárást követték. De egészen más kérdés azután az, hogy a pénzügyi bizottságnak nem volt-e kötelessége a törvénynek világos szavaira hivatkozni. A törvény világos szavai azt mondják és ezzel szemben kell találni az eddigi gyakorlatot és meg kell követelni, hogy ezen jelentés beterjesztessék. Ha ez elmulasztatott volna, ezért nem az államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság volna felelős, hanem felelős volna a pénzügyi bizottság, a mely nem teljesíti kötelességét. Azt hiszem, hogy a t. ház most el fogja fogadni, mert csakugyan történtek ide előterjesztések, de azok sommások voltak és a mire hivatkozott a t. képviselő ur, az itt egészen sommásan van felvéve. Ennélfogva én ismételve ajánlom a t. háznak a pénzügyi bizottság határozatát elfogadásra. (*Helyeslés.*)

Ordódy Pál: Csak egy pár szót kivánok a fennforgó tárgyban mondani. (*Halljuk!*) Itt, t. ház, arról van szó, hogy a függő államadóságot ellenőrző bizottság, eddig jelentését mindig a ministerelnökhöz adta be, a ki azt az állami számszékhez tette át, a mely azután a zárszámadásokba vezette be. A nélkül, hogy bővebb fejtegetésekbe bocsátkoznám, csak azt akarom megjegyezni, hogy az én felfogásom szerint, a törvénynek az az értelme, hogy a függő államadósságot ellenőrző bizottság, jelentését a képviselőháznak nyujtsa be. (*Helyeslés.*) Az azután más kérdés, mit tesz vele a képviselőház; vajjon tudomásul veszi-e, vagy az államszámszékhez utasítja, vagy pedig külön bizottság által vizsgáltatja meg? Ennek elhatározása mindig a t. ház bölcsességétől függ. (*Helyeslés.*) Csak azért szólaltam fel, mert nem szeretném, ha e részben a kérdést praeoccupálnók, hanem azt óhajtom, hogy függőben hagyassék, miképen kiván a ház a bizottság jelentésére nézve intézkedni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. Méltóztatik-e elfogadni, a pénzügyi bizottság javaslatát? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Függő adósság. A közös függő adósság kezelési költsége, melyből az 1868. évi XLVI. t. cz. értelmében a magyar korona országaira esik 30% 143,571 frt; pénztári jegyek és birói letétek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállítási, kezelési költségére és bankjutalékra 1.687,000 frt összes kiadás 1.830,571 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, az összeg megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Előlegezések a vasuti kamatbiztosítás alapján. Rendes kiadás: VIII. fejezet. 28. lap. Kiadás. Vasuti kamatbiztosítási előlegek a régi engedélyokmányok és újabb törvények alapján 10.942,000 frt.

Lichtenstein József: T. képviselőház! Én igen jól tudom, hogy a kamatgarantia után fizetendő összegek, melyek vasuti subventió czímén a költségvetésbe felvéve vannak, kiutalványozandók mindaddig, a meddig az ez irányban fennlevő intézkedések tekintetében, a képviselőház által más határozat nem hozatik. Mindamellett a vasuti subventió megszavazásánál bátor vagyok a t. háztól szót kérni, hogy egy pár rövid szóval elmondjam nézeteimet, néhány ezzel összefüggő kérdésre nézve. És itt a mi először is a kiutalványozandó garantiaösszegnek nagyságát illeti, meg kell jegyeznem, hogy a t. kormány és vele a pénzügyi bizottság 1880-ra vasuti kamatbiztosítási előleg czímén 10.942,000 frtot, tehát 700,000 frttal többet hoz javaslatba, mint a mennyi 1879-re előirányozva volt. Ezen 700,000 frtnyi többlet magyarázata abban áll, hogy a kormány, a magyar beruházási vasuti kötvényeket értékesíteni akarja és ezen beruházási kötvények kamataira szükséges ezen 700,000 frt. Én azonban, t. ház, bátor vagyok azon körülmény folytán, miszerint a budget csak ma tárgyaltatik, megjegyezni, hogy módunkban van a tavalyi pénztári kezelést ismerni és ezen pénztári kimutatásokkal összehasonlítani az 1880-ra előirányzott vasuti garantia-összeget. Az eddig közrebocsátott pénztári kimutatásokból láthatjuk, hogy vasuti garantiára 1879-ben fizettetett 12.213,000 frt, tehát ezen czímen 2.313,000 frttal fizettetett több a mult évben, mint a mennyi ez idén előirányoztatott. Azt gondolom, hogy ez a dolog bizonyos tekintetben felvilágosításra szorul. Én ugy gondolom, hogy ez összefüggésben van a keleti vasutra nézve felvett kölcsönök kamataival; mindenesetre azonban kérem a kormányt: méltóztassék e tekintetben némi részleteket közölni velünk, mert az 1879-iki előirányzatban is csak tiz millió volt felvéve kamat garantiára, tehát már ott contemplálva volt azon eljárás, hogy a keleti vasuti kötvények után fizetendő kamatok

Digitized by Google

mint kamatok forduljanak elő, nem pedig mint vasuti subventió.

Egyébiránt, t. ház, a vasuti kamatteher ma is még oly tetemes, hogy nézetem szerint csakugyan érdemes volna részletesen megbeszélni, vajjon azon eredmények, melyek e tekintetben felmutathatók, állanak-e arányban azon áldozattal, melyet az ország e czímen, ez idő szerint is viselni kénytelen. Érdemes volna megvitatni, vajjon a vasuti csoportosítás, a vasuti tarifa, a közlekedési politika érdekében, szemben ezen nagy áldozatokkal, megtörténtek-e azon intézkedések, melyeket jogosan kivánni lehetett. Azonban, t. ház, habár erre a tárgyalás alatt levő tétel megvitatása igen kedvező alkalmat nyujtana, én mégsem tartom az időt arra alkalmasnak; nem tartom magát a politikai constellatiót ma olyannak, hogy ezen kérdésben ismételve részletesen elmondjam azokat, a miket már más alkalmakkal, fájdalom sikertelenül, már elmondottam. Legyen szabad azonban egy pár nevezetesebb körülményt röviden mégis elmondanom. (*Halljuk! a baloldalon.*)

A mit röviden fölemlíteni akarok, az, hogy Magyarország eddig vasuti garantia czímén 128 millió frtot fizetett ki és ezen összegbe nincsenek beleértve azon kiadások, melyeket az államvasutakba fektetett tőke után fizetendő kamatban ad ki az ország. Ezen 128 millióból kifizettünk a zárszámadási bizottság jelentése szerint 1878 végéig 101 milliót, azoknak kamata 13 millió. 1879-ben kifizettetett garantia czímen újra $12^1/_2$ millió, a keleti vasut kötvényeiért $2^1/_2$ milliót, mely az általam említett 128 milliót teszi összesen.

Azonban még tetemesebbnek mutatkozik ezen nagy teher, ha számba veszszük, hogy évenkint mi az, a mit az ország kizárólag vasuti czélokra fordít. A kormány előterjesztése szerint is évenkint fordittatik 11 millió vasuti subventió, az előirányzat szerint $5^1/_2$ millió frt fordittatik a keleti, a gömöri, a vágvölgyi vasut vételárainak évi kamatai fejében. Ezeken kivül az állami vasutakba fektetett tőke kamatai, leszámításával az államvasuti bevételeknek nyugodtan tehetők legalább $5^1/_2$ millióra és igy Magyarország tisztán vasuti czélokra, jelenleg évenkint 22 millió frtot fizet.

Ide tartoznék ugyan, mint közlekedési kiadás, ha egy általános képét óhajtanám közlekedési állapotainknak megvitatni, — de nem akarom ezt ma összevegyiteni a vasuti kiadásokkal — teszem a kőutakra kiadott tetemes összeg, a közlekedési ministerium költségvetésének egy része, sőt maga a közmunkának nagy értéke is. De kivánok, t. ház, tisztán a vasuti kiadásoknál maradni, melyek ma is tesznek az én számításom szerint, melyeknek valóságáról egyébiránt bárki meggyőződhetik, évenkint 22 millió frt kiadást. Ez oly nagy teher, t. ház és oly nagy kiadás, melylyel szemben azt hiszem, hogy azon előnyök, melyek ezen vasuti forgalomból nyujtatnak és melyeket elismerek tetemesnek a kellő equivalenst szolgáltatni nem képesek. A mult napokban, t. ház, egy igen tekintélyes képviselő részéről itt e házban ki lett számítva, hogy a mit Magyarország saját összes beligazgatására költhet, az a mi tetemes bevételeinkből nem tesz többet évenkint, mint 18 millió frtot. Kérdem tehát, nem-e nagy anomalia az, hogy ily viszonyok közt magára vasuti czélokra 22 millió frtot kell kiadni évenként, a nélkül, hogy azért a vasuti tarifák az országban, a versenynek megfelelni képesek volnának, a nélkül, hogy a magyar termény exportját előmozdítani, a mai magas tariffákkal kellőkép lehetne. (*Igaz! balfelől.*)

Mindezeknél fogva kénytelen vagyok kijelenteni, hogy azon várakozásnak, melyet az ország jogosan formálhatott a t. kormány közlekedési politikájához, véleményem szerint, elég nem tétetett. A t. kormány kormányzati programmjának egyik főpontja volt azelőtt már 5 évvel, a képviselőház hozzájárulásával és helybenhagyásával, a vasuti ügy megjavítása, a vasuti csoportosítás keresztülvitele.

És itt főkép értetett azon vasutak csoportosítása, melyeknek kamatterhe oly tetemes költséget okoz évenként az államnak. A t. kormány igéretet tett a kisebb vasutak egyesítésére, a tarifa-kérdés szabályozására, az ellenőrzés sikeresebbé tételére és ez által arra, hogy a kamatbiztosítási összeg csekélyebb legyen. Kérem, t. ház, hol vagyunk e tekintetben? A vasuti csoportosítás nem történt meg, a tarifakérdés nincs megoldva. Vagy talán a subventió lett kisebb? A vasuti garantia, melyet ma fizetnünk kell, szemben az 1875 s 76-ki állapotokkal, számbavehetőleg nem lett kisebb. 1875-ben tényleg kifizettetett vasuti garantia czímén 14.713,000 frt, 1876-ban 15.845,000 frt; mig ma a t. kormány maga előirányoz vasuti kamatgarantia czímén 10.942,000 frtot, mihez hozzáveendő a keleti vasut tőkéjének kamatja 4.600,000 frt, mely előbb garantia czímén, most pedig kamat alakjában fizettetik, tehát kitesz 15.575,000 frtot. Constatálhatni ennélfogva, hogy többet tesz, mint 1875-ben; és csak 300.000 frttal tesz kevesebbet, mint 1876-ban. Már engedelmet kérek, ezen 300,000 frt, 5 évnek eredményekép eltünő csekélységnek nevezhető, mert az öt év forgalmának fokozatos emelkedésében is, 300,000 frtnál nagyobb bevételi többletnek kell mutatkoznia. De, t. ház, e mellé még hozzá kell vennünk a gömöri és vágvölgyi vasut zálogleveleinek kamatját, a mi együtt szinte külön 750,000 frtot tesz ki és ha ezeket

Digitized by Google

a t. ház számba veszi, akkor meg fog győződni, hogy magánál a garantirozott vasutaknál, az ezeknek fizetett subventiónál, javulás egyáltalában nem mutatkozik. Történt ugyan a legutolsó napokban, mint a lapokból olvassuk, t. ház, egy nagyobb lépés a vasuti kérdés megoldására nézve, a mennyiben állítólag a tiszai vasut államivá tétele most már határozott tény volna; én erről most nem akarok, t. ház, nyilatkozni, mert bevárandónak tartom a t. kormánynak ez iránti beterjesztését. Hogy az átvétel megtörtént, azt részemről egyébiránt ma is helyesnek elismerem, de azt gondolom, midőn vasuti subventióról, midőn vasuti csoportosításról beszélünk, midőn a magyar pénzügyi helyzet figyelembe vételével, a nagy vasuti kamatgarantiából származó terhet könnyíteni akarjuk, akkor nem az az első és főkérdés, hogy a tiszai vasuttal mi történik, hanem a főkérdés az, hogy a subventionált vasutakkal, melyek oly nagy évi terhet rónak az államra, mi történik; maradjon-e ezen nagy teher, a melyen változás évek óta nem történt, továbbra is teher az országon, vagy pedig történjenek oly intézkedések, melyek megtörténhetnek jogosan és melyek e nagy terhet leszállíthatóvá teszik. E tekintetben, mint bátor voltam, t. ház, előadni, nézetem szerint mind az, a minek meg kellett és lehetett volna történnie, nem történt meg. (*Ugy van! a baloldalon.*)

És most t. ház ennek elmondása után legyen nekem szabad végül még egy, főrészben személyes kérdésben is nyilatkozni, a mely azonban szoros összefüggésben van magával a vasúti subventió kérdésével is.

T. ház! Körülbelől 10 hónapja ugyanis annak, hogy a t. ház tárgyalta a kassa-oderbergi vasut függő ügyeinek rendezéséről szóló törvényjavaslatot, mi akkor ezen oldalról, a t. kormány által contemplált módot elfogadni vonakodtunk, mert azt mondottuk, hogy ezen megoldási mód mellett tetemesen nagyobb terhet fog Magyarország fizetni a kassa-oderbergi vasutnak, mint előbb; mert azt óhajtottuk, hogy ma már ezen meglehetősen dubiosus ügy rendezését és annak minden odiumát Magyarország veszi magára, legalább a vasut átvételében akkoron nyerjen kárpótlást; mert azt mondottuk, hogy maga az a megoldási mód, mely az Ausztria és Magyarország közötti megosztási módra nézve ezen vasutat illetőleg a t. kormány által proponáltatott, legkevésbbé felel meg Magyarország törvényes helyzetének és érdekeinek.

A t. ház többsége ezen argumentatiót helyesnek nem fogadta el s igy ez alkalommal elmulasztotta azon nagyon kedvező módot, hogy azon nagyon fontos vaspályát, a mely kiegészítő részét és folytatását képezi a magyar államvasutaknak, ezen sok teherért államivá tegye s igy meglehet, hogy majd itt is úgy kell eljárnunk, mint a tiszai vasutnál, hogy nem akkor váltsuk be e pályát, mikor részvényei 160 frton állanak, hanem akkor, mikor 245 frtot kell darabonként értök adni. Akkor tetemesen olcsóbbak voltak a kassa-oderbergi vasut részvényei is s azok nagy része már akkor is az állam birtokába volt és csak egyrészét kellett volna az akkori kis árfolyam mellett beváltani; hanem a t. ház, abban az időben elfogadni azt, a mit mi proponáltunk, jónak nem látta.

Képezett azonban vitás kérdést még az is, hogy tulajdonképen a kassa-oderbergi vasut függő ügyeinek rendezése folytán, mennyi új teher fogja Magyarország pénzügyeit sujtani? Hegedüs Sándor t. képviselőtársam volt akkor a pénzügyi bizottság előadója és úgy a pénzügyi bizottság jelentésében, mint itt e házban, szóval azon kissebbségi véleménynyel szemben, melyet nekem volt szerencsém képviselni, azt állította, hogy a kassa-oderbergi vasut függő ügyeinek rendezéséből Magyarországra nézve 150,000 frtnál több teher háromolni nem fog. Később szives volt acceptálni 187,000 frtot, tehát ezt már évenkinti oly teherszaporulatnak vette, melynél már több teher Magyarország budgetjére nem eshetik.

Én, t. ház, abban a vitában igyekeztem bebizonyítani azt, hogy Hegedüs t. képviselő urnak számításai alaptalanok. Akkor e vitatkozás alatt Madarász József képviselő ur közbe szollott s azt mondta, hogy a jövő évre majd beismerik maguk is. S miután nekem később szerencsém volt élni a zárszó jogával, én a Madarász képviselő ur által adott jótanácsot megfogadtam és njabban nem kivántam ezen tétel fölött részletesebben vitatkozni, csak azt jelentettem ki, szemben Hegedüs Sándor képviselő urral, hogy emlékeztetem a t. előadó urat arra, a mit Madarász képviselő ur mondott, hogy majd a jövő budgetben meg fogjuk látni, hogy kinek volt igazsága és mennyiben voltak helyesek azon számítások, melyeket Hegedüs képviselő ur tett? Hát ezen budget most lévén szőnyegen és eldöntés alatt, legyen szabad nekem ennek alapján bebizonyítani azt, hogy a t. képviselő ur, mint a pénzügyi bizottság akkori előadója, akkor is nagyon rosszul számított.

Hegedüs Sándor akkori előadó ur 150, legfeljebb 187 ezer frtra tette azon többletet, a melybe a kassa-oderbergi vasut rendezésének kérdése az országnak kerülni fog. Hát ma a kormány maga, az 1880. költségvetésben tényleg előirányoz a részletes költségvetés 67. lapján a kassa-oderbergi egyesített vasut részére 1,794,000 frtot ezüstben, ugyanannak részére 472,000 frtot aranyban.

Digitized by Google

Méltóztassék ezen 472,000 frthoz aranyban 15%-tóli arany ágióval hozzászámítani 70,000 frtot, kiderül, hogy a kormány maga proponál, mint előirányzatot, a kassa-oderbergi vasut számára 1880-ra 2.336,000 frt évi subventiót. Ezzel szemben fizettünk 1878-ban a 78-ki zárszámadások értelmében, a hol az a 65. lapon meglelhető, a kassa-oderbergi pályának 1.545,000 frtot, az eperjes-tarnovi pályának 396,000 frtot, tehát együtt a kettőnek 1.941,000 frtot és igy 395 ezer frttal kevesebbet, mint a mennyit a rendezés folytán 1880-ra a kassa-oderbergi vasutnak ime fizetnünk kell.

Már most t. ház, méltóztassék ebből megitélni, nem vonom-e én gyakran jogosan kétségbe Hegedüs Sándor képviselő urnak számításait, méltóztassék ebből megítélni azt, hogyan oldja meg a kormány a vasutcsoportosítás kérdését, különösen mikép rendezte a kassa-oderbergi vasut kérdését, a melyre nézve még csak azt kivánom megjegyezni, hogy az is bekövetkezett, a mit mi állítottunk, hogy t. i. azon megoldási mód mellett, melyet a kormány javaslatba hozott s mely foganatositttatott, mig a mi kamatbiztosításunk összege közel 400,000 frttal szaporodott, addig az osztrák kormány megszüntethette a kamatbiztosítékot, s 1880-ra Ausztria már semmit e czímen nem fizet.

Ezek kijelentése után végzem azzal, a mivel kezdettem, hogy t. i., miután a kiutalványozandó kamat-garantia összegekre törvényes kötelességei vannak az országnak, az előirányzatot részemről a tett megjegyzések mellett elfogadom. (*Helyeslés balfelől.*)

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Azon kérdésre nézve, melyet a t. képviselő ur felvetett, hogy t. i. a közlekedési politika terén tesz-e a kormány lépéseket, már mult alkalommal felkértem a t. házat, méltóztassék itéletét addig függőben tartani, mig a kormány erre vonatkozó előterjesztését megteendi, a mi rövid idő mulva lehetséges lesz, miután a kérdés nagyrésze már annyira megérett, hogy az előterjesztésnek már semmi sem áll utjában. Azonban azon közlekedési politikát, melyet a t. képviselő ur javasolt a kormánynak, a kassa-oderbergi vasut ügyének rendezésében, hogy t. i. a vasutakat az állam ugy vegye birtokába, hogy azok az ország határán elvágassanak, ezen politikát, ezen megoldási módot — mondom — nem tartom helyesnek. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Mert sokkal nagyobb súlyt fektetek arra, hogy a kormány befolyása tovább is terjedjen a vasútra, necsak az ország határáig.

Felemlítette a t. képviselő ur, hogy a kassa-oderbergi vasut ügyének mult évben történt rendezésénél, menuyire tévedt a kormány számításában. De méltóztassék megengedni a képviselő ur, hogy ő ezen számítás összehasonlításánál teljesen figyelmen kivül hagyta a beruházási költségekre eső kamatokat, ellenben belefoglalta az összehasonlításba azon kiadásokat, melyek a zárszámadásokban foglaltatnak és aztán azt mondja a képviselő ur, hogy hiszen éppen ez a következése annak, hogy az összeg nagyobb. Méltóztassék megengedni, nem ez következik belőle, hanem az, hogy már 1880-ban ezen beruházásra eső kamat összegét fel kellett volna venni, mint azon évre eső kiadást és ismét fel kellett volna venni a beruházási költségekre eső kamatokat, mint jövedelmet. Akkor a különbség nem lenne olyan nagy, mint a képviselő ur mondja. (*Ugy van! a jobboldalon.*)

De azt méltóztatott mondani, hogy a kiadások éppen a vasutügy terén annyira növekedtek 1867 óta és méltóztatott hivatkozni a vágvölgyi vasutra. Engedelmet kérek, ha ezeket mint kiadásokat összeadjuk a vasutakra fizetendők rovatában; akkor méltóztassék a jövedelmet is felvenni, ott hol a vágvölgyi vasut jövedelme szerepel; igy lesz helyes. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Egy kérdésére kötelességem felelni a képviselő urnak és ez az, hogy miért van 10.900,000 frtnyi kamatbiztosítás fejében fizetendő összeg, holott az 1879-iki kimutatások eredménye szerint, nagyobb az összeg, mert a multban e czímen több fizettetett ki. Erre kötelességem megjegyezni, hogy a különbség onnan eredt, — a mint arra hivatkozott a képviselő ur is, — hogy a keleti vasut költségeire elöirányozva volt összeg, a vasuti garantia czímén számoltatott el és csak 1879. év második felére számoltatott el az államadósságok közt. Ezen két millió különbözet tehát onnan ered, hogy ezen kiadás 1879. év első felére vasuti kamatbiztosítás czímén számoltatott el. Ha ezeket le méltóztatnak számítani, azt hiszem, sokat tévedni nem fogok, ha azt mondom, hogy az eredmények a vasuti kamatbiztosítás czímén 10 milliót tesznek és igy a most előirányzott összeg megfelel azon összegnek, mely 1879-ben tényleg kiadatott. Ezek alapján kérem, méltóztassanak az előirányzott összeget megszavazni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Hegedüs Sándor: T. ház! Minthogy Lichtenstein t. képviselőtársam igénytelen személyemre hivatkozott és számításaim alaposságát kétségbe vonta, kénytelen vagyok egy megjegyzést tenni. Már a t. pénzügyminister ur figyelmeztette t. képviselőtársamat arra, hogy számításaiban nagyon egyoldalúan jár el, bizonyos kiadásokat, melyek előfordulnak, nem vesz fel, másfelől bizonyos bevételeket szintén tekinteten kivül hagy. Ha igy jár el számításaiban, természetes következés az, hogy számítása nem helyes. Bátor vagyok azonban azon concrét esetre szorítkozni, melyet ellenemben hozott fel a kassa-oderbergi vasutnál eszközölt, általam 187,000 forintra tett

Digitized by Google

tehernövekedésre nézve, mely az államra háramlik. T. képviselőtársam kiszámította és sajnálom, hogy az adatok rendelkezésemre nem állanak és igy egészen pontosan nem mehetek számításainak utána és felhivom t. képviselőtársamat, hogy ellenőrizze számításaimat. Emlékezem a dologra. Igazsága van. én azt mondottam, hogy ebből 187,000 frtnál több tehernövekedés nem fog az államra háramlani. Ő most egy számítást állit fel és azt mondja, hogy a tehernövekedés 395,000 forint és igy igazságom nem volt. Már a pénzügyminister ur is felemlítette, hogy kifelejtette a t. képviselő ur a megelőző évre való számításból a beruházási kölcsönt. Eltekintve attól, hogy a bevételek és kiadások különböző előirányzata is lényegesen változtat a dolgon. Ha a beruházási kölcsönből 200—220,000 frtot, vagy a megfelelő, talán nagyobb összeget átirjuk a kassa-oderbergi vasutra a megelőző évben is, keletkezik tehernökedés 175,000 frt, tehát kevesebb, mint a mit én számítottam. Igy számit az én t. képviselőtársam és igy én. Méltóztassanak itélni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra nem lévén feljegyezve senki, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 8. fejezet alatt előirányzott 10.942,000 frtot megszavazni? (*Megszavazzuk!*) A kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség megszavazza.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): IX. fejezet. Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete.

1. czím. Horvát-Szlavonországok 1880. évi előirányzata.

Horvát-Szlavonországoknak a kormány által 1880-ra eredetileg előirányzott tiszta jövedelme 7.050,106 forint. — Ebből azonban a pénzügyi bizottság megállapítása szerint elesik: földadónál 87,051 forint, házadónál 7,887 forint, adóhátralékoknál 97,370 forint, a tekeasztalok és játékhelyiségért fizetendő adónál 10,870 forint. Összesen 203,178 forint. A tiszta jövedelem, viszont növekszik a pénzügyi bizottság megállapítása szerint a nyereményadónál 14,000 frttal. Egészben tehát lesz levonandó 189,178 frt. Marad Horvát-Szlavonországok tiszta jövedelméül a pénzügyi bizottság megállapítása szerint 6.860,928 forint. Ennek 45%-a 3.087,417 forint. A bizottság ez összeget megszavazásra ajánlja.

2. czím. A zágrábi hadparancsnokság rendelkezésére a még polgárosítandó határvidék beligazgatási költségeire.

1880-ra, ugy, mint az előző évben, átalányképen előirányoztatik 2.266,301 frt. A bizottság az előirányzatot megszavazásra ajánlja.

Mihajlovics Károly: A Horvát-Szlavonországok beligazgatási költségeire szükséges összeg bennfoglaltatik ugyan a költségvetésben, de ez nézetem szerint nem praejudicálhat a kérdés végleges megoldásának és igy az 1880-ik évre e czélra előirányzott összeget nem tartom az 1873-iki törvények alapján összeállítottnak. Minthogy pedig ez meggyőződésem, ezen előirányzatot csak előlegesnek tartom, mindaddig, mig ezen függőben levő kérdés meg nem oldatik és ki nem mondatik, hogy a törvény hogyan értelmezendő. Miután, daczára annak, hogy két éve már annak, hogy azon törvényes határidő megszünt, mely alatt az új kiegyezésnek be kellett volna fejeztetni, ugy hogy most a provisorium állapotában van e kérdés, legyen szabad a t. házhoz azon kérést intéznem, hogy méltóztassék ezen ügyet, minthogy az már mindkét oldalról annyira meg lett vitatva, hogy az végiegesen eldönthető, befejezni.

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Igen természetes, hogy azon összeg, mely e czimen a költségvetésbe föl van véve és a mely az eddig fennállott törvények alapján lett megállapítva, semmi esetre sem praejudicálhat a regnicolaris deputatió előterjesztései alapján megalkotandó törvénynek. Egy bizonyos összeget azonban a költségvetésbe fel kellett venni és ez nem lehetett más, mint ez, mely Horvátország jövedelmét figyelembe véve, az eddigi törvénynek tökéletesen megfelel. — Hogy azonban ezen előirányzatból mennyi fog Horvátországnak tényleg kifizettetni, függ attól, hogy minők lesznek Horvátországnak tényleges bevételei és hogy az alkotandó törvény értelmében mily összeg lesz Horvátországra fordítandó. Az előirányzat tehát a kérdést semmi esetre sem dönti el s ezért kérem a t. házat, hogy ez összeget megszavazni méltóztassék.

A mi pedig a második kérdést illeti, méltóztassanak megengedni, de annak eldöntése nem függ tőlem. A t. ház, méltóztatott a regnicolaris deputatiót utasítani, az be fogja adni jelentését és a törvényhozás lesz hivatva ezen kérdés végleges eldöntése felett határozni. Kérem a t. házat, hogy az előirányzott összeget méltóztassék megszavazni. (*Helyeslés.*)

Madarász József: T. ház! Minthogy a horvát-szlavonországi képviselők közül Mihajlovics képviselő ur kötelességének tartotta nyilatkozni, én sem mulaszthatom el e tekintetben a képviselőház előtt némelyeket elmondani. (*Halljuk! Halljuk!*) Magam is óhajtom azt, hogy a kiküldött országos bizottságok minél előbb megegyezzenek. Ajánlom azonban a tisztelt képviselő urnak, a ki felszólalt, figyelmébe, hogy én az igazságot nem ugy értelmezem, mint azt 1878-ban a horvát tartomány-gyülésen Zsifkovics ottani képviselő ur értelmezte, ki, midőn a horvát képviselők részéről megtámadtatott a Magyarországgal való egyezkedés, a következőképen nyilatkozott. „Bármit mondjanak önök,

Digitized by Google

az első kiegyezés kiküzdötte Magyarországgal a paritást."

No hát, engedjék meg önök nyilvánítanom, hogy Szt. István koronája alá tartozó egyik és másik országban én oly paritást, a melyet kiküzdeni kellene, nem ismerek, hanem ismerek egymás iránti rokonbaráti jóindulatot. (*Helyeslés balfelől.*) Azt mondja továbbá: „a második kiegyezés a honi kormány önállóságát alapította meg és pénzügyi tekintetben kedvezőbb helyzetbe hozta az országot." Ismerjék meg tehát önök, hogy Magyarország részéről, Magyarország szerencsétlensége közepette is, kedvezőbb helyzetet nyertek a második kiegyezésnél, mint a minőt Magyarország akkori helyzetében követelhettek volna. (*Ugy van! balfelől.*) Azt mondá továbbá. „A harmadik kiegyezés, melyet talán a jövő országgyülés fog megalkotni, reménylem egy lépéssel tovább megy; adja Isten, hogy ugy legyen, meg lesztink vele elégedve." Én pedig azt hiszem, hogy horvát testvéreink meg lehetnek elégedve és meg kell elégedniök nem akkor, ha egy lépéssel ismét többre mennek Magyarország pénzügyei rovására, (*Igaz! Igaz! a szélső baloldalon*) hanem meg kell elégedniök azzal, ha netán Magyarország jelenlegi sanyarúbb helyzetében, mint akkor, midőn azt a tiszta papirt adta át önöknek, ha Magyarország helyzete sokkal nyomasztóbb és nem adhatna saját fillérejből önmaga megerőltetése nélkül még annyit sem, mint a mennyit 1878-ban adott, nem hogy annyit adjon, a mennyit 1873-ban adott, azt hiszem, horvát testvéreink igazság szerint az egyezség létrehozását kívánni fogják, melyet én is óhajtok, hogy mielőbb történjék, létesíteni és előterjeszteni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát berekesztem. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen czímet, még pedig Horvát-Szlavonországok autonom kormányzatára 3.087,417 frtot, továbbá a zágrábi főhadparancsokság rendelkezésére 2.266,301 frtot, összesen tehát 5.353,718 frtot megszavazni? (*Megszavazzuk!*) Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*):

Fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete — és törvénykezési provisorium.

Rendes kiadások: X. fejezet, 1. és 2. czím.

Rendes bevételek: II. fejezet, 1. és 2. czím.

Kiadás. 1. czím.

Személyi kiadások és dologi járandóságok együtt 29,895 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 1. czím. Törvénykezési provisorium, személyi járandóságok és dologi kiadások együtt 54,760 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 84,655 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 570 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami számvevő és számvevőszék.

Rendes kiadás. XI. fejezet.

Rendes bevétel: III. fejezet.

Kiadás. Átalánykép 130,000 frt.

Láng Lajos előadó: Ennél a fejezetnél ismét bátorkodom a t. ház figyelmét a pénzügyi bizottság határozati javaslatára felhívni, mely azonban legnagyobb részben ma már tényleg elintézést nyert.

Méltóztatik tudni, hogy hosszabb idő óta felhívta a pénzügyi bizottság az államszámvevőszék elnökét, hogy egyrészt az államszámvevőszék belszervezetéről, másrészt ügyviteléről, a ministeriummal egyetértésben törvényjavaslatot terjeszszen a t. ház elé. A mi az elsőt és fontosabbat illeti, t. i. az államszámvevőszék belszervezetéről szóló törvényjavaslat iránt a tényleges megegyezés már megvan a ministerium és számvevőség közt, a törvényjavaslat már a ministeriumnál van s legközelebb a ház elé fog kerülhetni.

A mi pedig a második törvényjavaslatot illeti, mely fontosságra inkább másodrendű s az ügykezelésre vonatkozik, erre nézve az állami számvevőszék elnöke kijelentette a pénzügyi bizottságban, hogy azt még ezen évben, talán már a legközelebbi hónapokban be fogja terjeszteni, illetőleg a ministeriumnak további alkotmányos tárgyalás végett át fogja adni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Elfogadja a t. ház a pénzügyi bizottság javaslatát. (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Miniterelnökség 308,600 frt.

Irányi Dániel: T. ház! A magyar miniterelnök fizetése 20,000 frt, működési pótléka 12,000 frt, összesen 32,000 frt. Az osztrák miniterelnök működési pótléka ugyan 14,000 frt, ellenben rendes fizetése csak 12,000 frt, a két összeg együttvéve tehát 26,000 frt, vagyis 6000 frttal csekélyebb, mint a magyar miniterelnök díjazása. Pedig az osztrák birodalom népei vagyonosabbak, mint Magyarország lakossága, s az osztrák költségvetés a 400 milliót meghaladja, holott a mienk, daczára annak, hogy ugyancsak évről évre felcsigáztatik, mégis csak 250 millió frtot ér el, és Bécs semmiesetre sem olcsóbb város mint Budapest. De mi mindamellett azt állítjuk, hogy a megtakarításokban a legvégső határig mentünk el, holott, hogy az összehasonlítást folytassam, igen könnyű kimutatni,

Digitized by Google

mennyivel takarékosabban járnak el mások, mint mi. Igy pl. oda át Ausztriában a rendelkezési alap nem több mint 50,000 frt, minálunk immár 200,000 frtra növekedett darab idő óta. De mi magyarokul nagy urak módjára szoktunk eljárni. Bizonyítja ezt azon körülmény is, hogy a magyar minister, a ki a külügyeket vezette a külügyministeri rendelkezési alapot 440,000 forintra emelte, holott az olasz külügyministeri rendelkezési alap, vagy a mint ott nevezik titkos költség, nem több mint 100,000 frank, vagyis 40,000 frt. Francziaország külügyminisiterének rendelkezési alapja 500,000 frk, vagyis 200,000 frt és Angliában a titkos költség 23,000 frt sterling, azaz 230,000 frt aranyban daczára annak, hogy Angliának külügyminister a világ mindaz öt részére kénytelen a maga figyelmét, gondját fordítani.

A rendelkezési alapról egyébiránt ezuttal nem akarok szólani, indítványt csupán a miniszterelnök fizetésére és működési pótlékára nézve óhajtok előterjeszteni.

T. ház! A működési pótlék, mint tudjuk, ha nem is kizárólag, de főleg arra szolgál, hogy a t. miniszterelnök ur a törvényhozás tagjait, vagyis a többnyire gazdag főrendi tagokat, és a szegény népnek képviselőit időről időre házánál szivesen lássa. (*Derültség.*) Én az ilyen kiadást még rendes körülmények közt is feleslegesnek tartom, a mi viszonyaink között pedig valóságos pararlásnak. (*Ugy van! a szélső balon.*) Annál fogva azt indítványozom, hogy a miniszterelnök fizetése 16,000 frtra, működési pótléka pedig 4000 forintra szállíttassék le. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Ezen 4000 frtot azért kivánom megszavaztatni, hogy a miniszterelnök a külföldi államok konsulait és egyéb kitünő idegeneket, házánál szivesen fogadhasson. De hogy mi a nép képviselői a magunk számára, a magunk megvendégelésére a mostani körülmények között csak egy fillért is megszavazzunk, ahoz én hozzá nem járulhatok. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Az nem lehet, t. ház, hogy mi a magunk mulattatására, a magunk megvendégelésére bár csak egy fillért is szavazzunk meg, mikor az idei költségvetési hiány a 30 milliót felülmulja, mikor annak fedezésére kölcsönöket kötni, újabb adósságokat csinálni, az adót felemelni, vagy új adókat behozni vagyunk kénytelenek, mikor az ország egy nagy részében inség uralkodik, és annak enyhitésére nem rég a pénzügyminisiternek bizonytalan összegig felhatalmazást adni kényszerültünk; mikor ennek daczára — mint a lapokban olvassuk — itt-ott az emberek éhen halnak, mikor Sáros- és Zenplénmegyékből százanként, sőt ezrenként kénytelenek honfitársaink külföldre költözködni, hogy itt éhen ne veszszenek; mikor a közoktatási minister költségvetésében új állami iskolák felállítására összesen csak 30,000 frt van előirányozva, tehát 2000 frttal kevesebb, mint a miniszterelnök fizetése. Nem uraim, ez nem lehet.

Ezt nem engedi meg a képviselői kötelesség, (*Tetszés a szélső balon*) ez ellenkeznék az illendőséggel, ellenkeznék az eszélyességgel, ez nem lenne más, mint az éhező, a szenvedő népnek kihívása. (*Ugy van! szélső balon.*) Ennélfogva arra kérem önöket, t. képviselőtársaim, hogy a kért összegnek elvetésével, az általam inditványozott összegeket méltóztassék megszavazni. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*)

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa az indítványt*).

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! Magához a tételhez szólani nem kivánok, az iránti nézetemet elmondtam az ellenzéki padokról 1873-ban vagy 74-ben, tehát akkor, a midőn sokkal jobban, helyesebben nyilatkozhattam a dologban, mint most. A mit meg kivánok jegyezni a félreértések kikerülése végett, csak az, hogy a fizetés úgy, a mint ma előirányoztatik nem most először proponáltatik igy, hanem 1848-ban állapittatott meg és azóta maradt meg. Ez az egyik, a mit meg akartam jegyezni. A másik, a mit meg akarok jegyezni az összehasonlítás szempontjából az, hogy összehasonlítani az itteni fizetéseket, a monarchia másik államában levő fizetésekkel, azért bajos, mert ott rendszerint fizetési pótlékok és más hasonló czímeken, a fizetések bőségesen kipótoltatnak. A harmadik különbség az, hogy ott a minisztereknek nyugdíjok van, a mi nálunk nincsen.

Mindezen viszonyok nem lévén egyformák, azt hiszem, hogy a hasonlatosság egészen nem áll. De mondom, én az összegről nem szólok. Méltóztassék a t. ház, ebben bölcs belátása szerint határozni. De szólnom kell egy tényről. A t. képviselő ur indokolásában azt is felhozta, hogy Sáros- és Zemplén-megyékből ezerével költöznek ki és felhozta, hogy nagy számmal éhen halnak meg az emberek. A mi az elsőt illeti, azt, hogy történtek kiköltözések tudom, de hogy ezerével történtek volna, azt határozottan tagadom. Még azt is állíthatom, hogy a kiköltözködési mozgalom indoka az, hogy egyes agensek haszonlesési szempontból csábítják ki az egyeseket, a kiket azután hol Hamburgból, hol Liverpoolból, hol máshonnan drága pénzen kell hazaszállitani, hogy el ne pusztuljanak. Részemről ez irányban megtettem az intézkedéseket, mert mig — azt hiszem, a képviselő ur ebben velem egyetért — a kivándorlást megtiltani nem lehet, addig azokat, a kik nyerészkedésből csábitják és ámítják az embereket az oda festett

Digitized by Google

eldoradói képekkel, azokat, azt hiszem meg kell büntetni. (*Helyeslés.*)

Ezt akartam az egyikre nézve megjegyezni, a másikra nézve pedig én hivatkozhatom arra, hogy bárhonnan merült legyen fel hirlapilag azon hír, hogy itt, vagy ott éhhalál fordult elő, azonnal megvizsgáltam a dolgot és a teljes őszinteségnél fogva ki kell mondanom, hogy ez egyetlenegy emberre nézve bebizonyittatott, de hálistennek ez az egyetlenegy eset az egész inséges idő alatt Magyarországon. Ezeket akartam elmondani.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, szavazás alá kerül a ministerelnökség költségének 1. czíme, t. i. személyes járandóság 20,000 frt, működési pótlék 12,000 frt. Ennek ellenében Irányi Dániel képviselő ur azon módositványt indítványozta, hogy a ministerelnöknek fizetése 16,000 frtra, működési pótléka 4000 frtra szállittassék le, igy tehát ezen czim alatt összesen 12,000 frttal kevesebb szavaztassék meg.

A házszabályok szerint először a nagyobb összegre történvén a szavazás, föltesszem a kérkérdést: méltóztatik-e a t. ház elfogadni az 1. czím alatt személyi kiadásokra előirányzott 70,010 frtot, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja és ennélfogva Irányi Dániel képviselő ur módosítványa elesett.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Dologi kiadások 38,500 frt, együtt 1. czím 108,600 frt.

Elnök: Méltóztatnak megszavazni? (*Megszavazzuk.*) Megszavaztatik dologi kiadásokra 38,500 frt, összen az 1. czím alatt 108,000 frt,

Antal Gyula jegyző (*olvas*) A rendelkezési alap 200,000 frt?

Lukács Béla: T. ház! Én nem általában a rendelkezési alap ellen akarok szólni; magát a kiadást, mint kormányzati kiadást részemről elfogadom, azonban az összeg nagyságára nézve ismétlem ez alkalommal azon inditványt, melyet már a mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával tettem.

A 200.000 frtnyi összeget nagynak tartom nemcsak azon indoknál fogva, melyre igen helyesen hivatkozott Irányi t. képviselőtársam, összehasonlitva a nálunk rendesen megszavazott rendelkezési alapot azzal, melylyel az osztrák ministerelnök rendelkezik, a mely csakugyan csak 50,000 frtot tesz; de különösen azon szempontból is, mert ez azon egyetlenegy tétel költségvetésünkben, melynél megtakaritások nem tétettek. Valamennyi más kiadásnál, az igazságügyi, a közoktatási, a közlekedési kiadásoknál a pénzügyi helyzet súlya alatt leszállitások történtek, csakis ez azon egyetlen tétel, mely ez időszerint is azon összegben irányoztatik elő, melyre a 70-es évek elején felemeltetett.

Bátor vagyok tehát egy inditványt előterjeszteni, mely szerint a rendelkezési alap 120,000 frtra szállittassék le, vagyis azon összegre, mely a 70-es évek elején fennállott. (*Helyeslés a baloldalon.*)

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Lukács Béla inditványát*): „A rendelkezési alapnál 200,000 frt helyett tétessék 120,000 frt.“

Simonyi Ernő: T. képviselőház! A rendelkezési alap megszavazása, természetszerüen s mindig bizalmi kérdés. Oly kormánynak, mely iránt nem viseltetünk bizalommal, nem szavazunk meg oly összegeket, melyek segélyével állását megerősitheti és melyekről az országgyülésnek számadással nem tartozik.

De eltekintve minden elvi tekintettől, ha specialiter a magyar rendelkezési alapot tekintjük és összehasonlitjuk Európa más államainak rendelkezési alapjaival, lehetetlen azt nem találnom, hogy ez rendkivül nagy.

Irányi Dániel t. barátom felsorolt többeket, igy említette, hogy Angolországban a rendelkezési alap 22,000 font sterling, a mi 230,000 frt aranyban, tehát valamivel magasabb ugyan, mint a mienk, de méltóztassanak tekintetbe venni, hogy ennek nagy részét, a ministernek az angol gyarmatokóan kell elköltenie és hogy ezen coloniákat majdnem annyi ember lakja, mint egész Európát. Én azt gondolom, t. ház, hogy tekintetbe véve azt is, a mi Ausztriában szavaztatik meg e czímen és tekintetbe véve különösen azt, hogy ezen rendelkezési alap összege oly czím és ürügy alatt emeltetett fel 80,000 frtról és nem 120,000 frtról, mint Lukács Béla képviselő ur mondta, 200,000 frtra, mely ok megszünt, megszünvén az ok, meg kell szünnie az okozatnak is, vagyis meg kell szüntetni a kiadási többletet.

Hogy egy ministeriumnak igen kellemes dolog, ha rendelkezésére sok pénz áll, különösen, melyről számolni nem tartozik, az világos. Én ugyan azon meggyőződésben voltam mindig, hogy ámbár a rendelkezési alap iránti számadások az országgyülés elé nem terjesztetnek, mégis pontosan kell azokat vezetni a hivatalban, hogy megtekinthesse a minister utódja és megbirálhassa. Különben nem lenne semmi sem egyszerűbb, mint az, hogy a rendelkezési alapot, ha a minister senkinek sem számol, ő maga egyszerűen zsebreteszi. (*Mozgás.*) Én nem mondom, hogy ez megtörténik, de azt mondom, hogy megtörténhetik s a törvényhozásnak meg kell akadályoznia, a mennyiben lehetséges, hogy valami rosz ne történhessék.

Digitized by Google

Különben én, a ki a kormány iránt bizalommal nem viseltetem, a rendelkezési alapot nem szavazom meg és indítványozom annak törlését. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. A pénzügyi bizottság által javaslatba hozott 200,000 frttal szemben Lukács Béla képviselő ur 120,000 frtot hoz javaslatba.

A házszabályok értelmében a nagyobb összeget kell szavazásra kitűznöm. Méltóztassanak tehát felállani azok, a kik a rendelkezési alap czímén 200,000 frtot megszavazni kívánnak. (*Megtörténik.*) A többség elfogadta s ennél fogva Lukács Béla képviselő ur indítványa elesik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen XII. fejezet 1. és 2. czím 308,600 frt.

Elnök: Összesen 308,600 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): VI. fejezet, 1. czím, nyugdíjak összesen 1432 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik 1432 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Ő Felsége személye körüli ministerium. Rendes kiadások: XIII. fejezet és VI. fejezet 2. czím. Rendes kiadások. Személyi járandóságok összesen 43,243 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik 43,243 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások. Összesen 7,100 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén megszavaztatik 7,100 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Együtt XIII. fejezet 60,343 frt.

Elnök: Együtt 60,343 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak 6,218 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik 6,218 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Átmeneti kiadások 5,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik 5,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Horvát-szlavon-dalmát minister és személyzete. Rendes kiadások XIV. fejezet 1. és 2. czím és VI. fejezet 3. czím. Személyi járandóságok összesen 29,040 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik 29,040 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások, 2. czím 6,840 frt.

Láng Lajos előadó: T. ház! A bizottság az előirányzatot megszavazásra ajánlja s a második czím egyes tételei közt úgy, mint eddig, az átruházási jogot is megadandónak tartja.

Elnök: A 6,840 frt megszavaztatik s az átruházási jog ezen czím egyes tételei közt megadatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak 3,225 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

T. ház! A tegnapi határozat szerint napirendre volt ugyan kitűzve esetleg a belügyminister költségvetése, de miután már 1 óra és még két képviselő ur kíván interpellatiót intézni, talán hétfőre lehetne a belügyministerium költségvetésének tárgyalását halasztani. (*Helyeslés.*)

Következnek az interpellatiók.

Maximovics Miklós: T. ház! Midőn a mult évben a gör. keleti szerb hierarchiában történt változásról egy interpellatiót intéznék a t. ministerelnök urhoz, engedje meg a t. ház, hogy ezen a gör.-keleti szerb egyházra nézve nagy fontosságú kérdésről, a lehető rövidséggel szólhassak. A kérdéses változást megelőzőleg a szerb congressus, a hosszú vajudások után végre létrejött; 1875. évi congressusi szervezet alapján először ült össze s működésének nagyobb része abból állott, hogy a szerb egyházat a congressus alapszabályaiban foglalt rendelkezések és az időszerűnek mutatkozó szükséglethez képest szervezze. A congressus ezen, valamint egyéb munkálatait is részint elvégezte, részint pedig kénytelen volt, különösen a püspöki zsinat meghallgatásával rendezendő ügyeket, az ezen évben tartandó congressusi ülésszakra halasztani. A congressus fontos feladatához mért komolysággal, teljes tárgyilagossággal és a törvények által kiszabott korlátok szigorú megtartásával működvén, azon ritka szerencsében részesült, hogy működése felett a kormány elismerő megelégedéssel nyilatkozott.

A congressus közvetlen befejezése után, a kormány a patriarchát Budapestre hivatta és a patriarcha feljövetelének, azon az imént említett körülmények közt váratlan, meglepő és valóban meg nem magyarázható eredménye volt, hogy a patriarcha a ministerelnök előterjesztésére kibocsátott legf. elhatározással, a karloviczi érsekség és a szerb metropolia vezetésétől felmentetett és Angelics Germán ezen érsekség és metropolia administratorává kineveztetett. Természetes, t. ház, hogy egy oly eset bekövetkezésétől, a melynek indoka a törvényben egyáltalában nincs, de a melynek látszólagos indoka sem a politikai helyzet rendkivüliségében, sem pedig egyéb körülmények és viszonyokban nem található és a melynek a görög-keleti szerb egyház, majdnem kétszázados történetében Magyarországon még megközelíthető analog példája nincsen, természetes, hogy ily rendkivüli, előreláthatatlan eset körül, a mythosok egész cyclosa keletkezett, a mely a bekövetkezett változást a titokszerűen működő hatalomnak tulajdonította; de a melyről én most

Digitized by Google

szólani nem akarok, mert éppen az interpellatiómnak czélja, hogy ezen mysteriumok fátyola a ministerelnök ur, mint erre leghivatottabb által, fellebbenttessék. A görög-keleti egyházban épp úgy, mint más egyházban is, általánosan fennálló elv, hogy az egyházi hivatalok betöltési joga, már a dolog természeténél fogva, az egyházat illeti. Az egyházi hivatalok betöltése az egyház által, az elismert egyházi szabadság és önállóságnak legközvetlenebb kifolyása. Ezen jog a görög-keleti szerb egyháznak már a szerbek idejövetele alkalmával, a kir. kiváltságok, 1791 óta pedig az országos törvényekkel ellentétben nem álló törvényesített kiváltságok által biztositatott és ezek szerint, a szerb egyház jogosítva volt, ezen jogot autonom szerkezete szellemében gyakorolni. De minden kételyen felül, mert világos és félremagyarázhatatlan szavakkal elismertetett a szerb egyház önkormányzatából kifolyó rendelkezési és saját közegei általi igazgatási joga az 1868. évi IX. t.-czikkben, melybe a fejedelemnek egyedül azon negativ természetű jog, a királyi felügyeleti, illetőleg jóváhagyási és megerősítési jognak alkotmányos utoni gyakorlása tartatott fönn.

Miután ezek szerint, a szerb patriarcha a szerb congressuson választatik és a megválasztott ő Felsége által megerősittetik, természetes, hogy a hivatalos kötelmek felbontásánál is hozzá kell járulniok saját jogkörükhöz képest azon tényezőknek, a melyek a hivatal betöltésénél közreműködtek. A minél fogva a patriarcha lemondásának érvényességéhez elkerülhetlenül szükséges, hogy az a görög-keleti szerb egyház tanai és szerb nemzeti egyházi intézmények szerint, canonszerűleg az illetékes egyházfelsőbbség előtt és annak beleegyezésével történjék, annyival inkább, mert a javadalmasnak nincsen joga, magát tetszése szerint az elvállalt hivatalos kötelmek alól kivonni és a javadalmas fölött, a rendes joghatóságot gyakorló egyházfelsőbbség, legelső sorban van hivatva a felmentés alapjául szolgáló okok megvizsgálására. Az államhatalom azonban egyoldalulag és döntőleg intézkedett, a mennyiben a patriarcha lemondását az illetékes egyházfelsőbbség meghallgatása és beleegyezése nélkül elfogadta és ez által oly törvénysértést követett el, mely a szerb egyház majdnem kétszázados életében Magyarországban példátlan, mi annál megdöbbentőbb, mert ezen jogsértés az alkotmányos törvények ideje alatt történt, mikor a szerb egyház rendelkezési joga a magyar országgyülésen, tehát a legerősebb biztosítékot képező törvények által biztosítva van; történt az, mi annak idejében a kiváltságok korában, midőn a szerb autonomia a kir. mandata protectoria által oltalmazva volt, soha nem történt. Ezen jogsértés azonban nem maradt egyedül, mert további következményeiben éppen oly súlyos és menthetetlen törvénysértések egész sorát vonta maga után. Az elbocsátott patriarcha helyett egy administrator neveztetett ki, ki oly hatáskörrel ruháztatott fel, mely a g. kel. egyház és a nemzeti egyházintézmények szerint, más egyházi hatóságokat és közegeket illet meg. A szóban forgó kinevezés törvényszerűségének megitélése szempontjából azon kérdés merül fel, vajjon a metropolita, patriarchaiszék megüresedett-e, vagy sem. Ha a patrialcha felmentése iránti kérvénye lemondásnak nem tekintetik, akkor az administratornak kirendelése az egyházi törvények ellenére történt, mert azok szerint a javadalmas elaggott koránál és törődött testénél fogva nyugalomba való helyezésének nincs helye, hanem az ily erőfogyott és alkalmatlan javadalmasnak egy vicarius segédképen, de csakis átruházott és helyettesítő joghatósággal adatik, kinek kirendelése azonban, a kifejtett okoknál fogva, szintén a congressus jogai közé tartozik. Az 1779-iki rescriptum declaratorium szerint, az administrator kirendelése, csakis sede vacante történhetik és csakis a karloviczi érsekségre, nem pedig az egész metropoliára nézve. Ha pedig a patriarchának felmentése iránti kérvénye lemondásnak tekintetik, eltekintve attól, vajjon ezen lemondásnak elfogadása canon szerűleg és jogilag történt-e és ezen lemondás következtében a patriarchaiszék is üresedés jött, akkor az administratornak kirendelése, a congressusi szervezet ellenére történt, mert ezen esetben a metropoliai egyházi tanács kormányozza a megüresedett metropoliát és gyakorolja a patriarchának a congressus összehivási jogát is, a congressus elnöke pedig, a felszentelése szerinti legidősebb püspök.

A magyarországi g. kel. román egyházban is hasonló intézmények léteznek. Ezen rendelkezések kizárják minden más közegnek felállítását már a megfelelő hatáskör hiányából is, mert az administratornak kirendelése és annak bármely hatáskörrel való felruházása, a congressus és kormányzati közegeinek legújabban alkotott és a régi szabályoktól eltérő szervezettel szemben, a már fennálló törvényes hatóságok és közegekkel oly összeütközést idéz elő, mely nemcsak az administratio rendes menetét, de az egyházi békét is megzavarni képes; az államhatalom a patriarchának hivatalbóli kivitele és az administrator betöltése által, túlhaladván a negativ természetű főfelügyelet jogainak határait és magához ragadván a positiv intézkedési jogot, ellentétben a szerb egyháznak azon elismert jogával, hogy önmaga által választott, saját közegei által ügyeit igazgathatja, nemcsak, hogy illusoriussá tette a magyarországi szerbeknek egyik legsarkalatosabb és századok óta gyakorolt jogát, a patriarcha választási jogot, hanem megingatta a

Digitized by Google

törvényesített szerb autonomia létalapját s a szerb egyházat, a mai viszonyok közt teljesen indokolatlanul oly kivételes állapotba helyezte, mely minden további működést és fejlődést, a szükségkép bekövetkezendő surlódások miatt, lehetetlenné tesz. Mindezeknél fogva az állam által kirendelt administratort nem az egyház, hanem a világi hatalom közegének kell tekintenünk és az ilyen közegnek az egyházba való betolása nem egyéb, mint az egyháznak önczéljaiból való kivetkőztetése és az ez időszerinti kormánypolitika eszközévé való lealjasítása. Ha az ez időszerinti kormány politika, a szerb hierarchiában történt ezen változást magasabb politikai aktiónak sikeresebb befejezéseképpen, a boszniai görög keleti egyház kérdés megoldása czéljából tartotta szükségesnek, éppen akkor sajnos a szerb egyháznak ilyen megrendszabályozása, mert ezen aktióra sokkal czélra vezetőbbek volnának a rendes, mint a rendkivüli állapotok és sokkal alkalmasabbak.

Erre nézve a patriarchának törvényes hatásköre, mint egy az egyházba betolt közegnek törvénytelen hatalma, ki mint olyan, a legsúlyosabb egyházi büntetések, a papságból kivethettetés és kiátkozás alá esik. Épp oly sérelmes a kormánynak azon intézkedése, mely szerint nem csak a felmentett patriarchának évenként 24 ezer frtot, mint élet járadékot, hanem a kirendelt administratornak is ugyanolyan összeget évenként, mint állandò jutalmi díjt, a karloviczi érsekség és szerb metropolia jövedelméből rendelt el, oly módon hogy ezen jövedelmek fennmaradó része, a szerb elidegeníthetlen és clerikális alapba szálittassék be.

A kormánynak ezen intézkedése, mind a régi declaratorium, mind pedig a jelenleg érvényes congressusi szervezet rendelkezésével, merő ellentétben áll. A régi declaratorium szerint, az administratort csak 300 frt átlag illeti meg utiköltség fejében és 12 forint napidíj, mikor az administratori ügyekben székhelyén kivül, Karloviczon tartózkodik és pedig ugy, hogy ezen összegben a jutalmi, — az élelmezési és szolgatartási díjak is bennfoglaltatnak. A congressusi szervezet értelmében, az egyházi javak feletti rendelkezési jog, a congressust illeti meg. A metropoliai javak, melyek szintén nemzeti egyházi javak, a javadalmas által, a congressus és a congressusi választmány közvetlen felügyelete alatt kezeltetnek. A megüresedett javak kezelésére, a congressusi választmány van hivatva. A megüresedett metropoliai javadalmak időközi jövedelmek felett való rendelkezés, szintén a congressus jogaihoz tartozik. A plebániai papság, a zárdabeli szerzetesek, püspökök és a metropolita patriarcha dotatiójának megállapítása, szintén a congressus hatáskörébe tartozik.

A dolgok ily állásánál fogva, az állam itt is túlment a felügyeleti jog határain és önkényes intézkedése által, a szerb egyház autonom jogait sértette meg, a mely jogsértés annál érezhetőbb, mert az elrendelt túlságos dotatio által az egyház anyagi érdeke is megkárosittatik. Természetes, t. ház, hogy ezen jog- és törvény-sértések egész sora, nagy és méltó ingerültséget idéztek elő. Az állam érdekében is fekszik tehát, hogy ezen elkövetett sérelmek minél előbbi orvoslása által a felizgatott kedélyek megnyugtattassanak. Mindezen okoknál fogva szükségesnek tartottam a ministerelnök urhoz a következő interpellatiót intézni: (*Halljuk!*)

„Interpellatió a ministerelnök urhoz.

Ivacskovics Prokop gör. kel. szerb patriarchának a karloviczi érsekség és szerb metropolia vezetésétől való felmentése és Angelics Germán bácsi gör. kel. püspöknek a nevezett érsekség és metropolia administratorává való kinevezése tárgyában.

Ő csász. és apostoli kir. Felségének a „Budapesti Közlöny“ hivatalos lap m. 1879. évi deczember 16-iki 289-ik számában, ugyanazon évi deczember 11-ikén kelt és Tisza Kálmán ministerelnök által ellenjegyzett legfőbb kézirata és elhatározása jelent meg, melyek szerint a ministerelnök előterjesztésére, Ivacskovics Prokop gör. kel. szerb patriarcha és karloviczi érsek a karloviczi érsekség és szerb metropolia vezetésétől saját kérelmére felmentetvén, Angelics Germán bácsi gör. kel. püspök a nevezett érsekség és metropolia administrátorává kineveztetett.

Ezen legfőbb elhatározás kapcsán és egy, ugyanazon keletű legfőbb elhatározás alapján, a vallás- és közoktatásügyi minister a congressusi választmányhoz, valamint a bácsi püspökhez, mint az újonnan kinevezett administrátorhoz, mult 1879. évi deczember hó 18-án 1434. eln. sz. a. kelt rendeletet bocsátott ki, melyben a congressusi választmánynak és az administrátornak tudtul adatik, hogy a patriarchának, élte tartamára 24,000 frtnyi évenkinti életjáradék, az administratornak pedig, az administratió tartamára ugyanannyi évenkinti állandó jutalmi díj rendeltetett el, a karloviczi érsekség jövedelmeiből; hogy továbbá a nevezett jövedelmek fennmaradó része a gör. kel. szerb nemzeti elidegeníthetlen és clericalis alapba szállítandó; hogy továbbá az administrator — érsek-metropolíta helyettes — az érsekegyházmegyét és a metropoliát kormányozandja s az érsekegyházmegyei, nemkülönben a metropoliai hatóságokban — a congressusi választmányban, a metropoliai egyházi és a szerb nemzeti egyházi iskolai tanácsban — végre a szerb nemzeti congressusban is elnökölend és a többi elnöki jogokat gyakorolandja.

Tekintettel arra, hogy a gör. kel. szerb

Digitized by Google

népnek hazánkban a nemzeti egyházi autonomia, mind az 1791. évi XXVII. törvényczikk által elismert kiváltságok, mind az országos törvények, nevezetesen az 1848. évi XX., valamint az 1868. évi IX. t. cz. és az ezen törvény alapján, a szerb congressuson hozott s ő Felsége által 1875. évi május hó 14-én megerősített szerb congressusi szervezeti szabályzat által, biztosítva van;

tekintettel arra, hogy a gör. kel. szerb nép ezen kiváltságok, törvények és statutumok alapján és azoknak értelmében, önkormányzati jogait önállólag, saját közegei utján gyakorolja, nevezetesen a választási, intézkedési és rendezési jogot az egyház, iskola és erre vonatkozó nemzeti — egyházi javak, alapok és alapítványok ügyeiben;

tekintettel arra, hogy mindezekhez képest, de az elismert önállóság természetes és közvetlen következése szerint és az 1868. évi IX. t. cz. 3. §-ában, valamint az 1875. évi május 14-ki congressusi szervezeti szabályzatban legfelsőbb királyi jogok gyanánt egyedül a főfelügyeleti, illetőleg jóváhagyási és megerősítési jog van fenntartva, más akár minemű kinevezési és intézkedési jogról pedig azokban szó sincs és nem is lehet;

tekintettel arra, hogy szóban forgó tény által egy új, a gör. kel. egyházban ismeretlen intézmény hozatik be és a szerb nép egyik alapjoga, a metropolita-patriarcha választási joga megsemmisittetik s ez által a törvény és a statutumok által biztosított önkormányzatának fennállása veszélyeztetik, minthogy az egyházi jog szerint, ezen esetben a congressusi szervezet szerint, bármily más esetben sincs az administratori intézménynek helye;

tekintettel végre arra, hogy a nemzeti egyházi javak és jövedelmek fölötti rendelkezés, valamint a szerb egyházi javadalmasok bármily dotatiójának rendezése, a szerb congressus hatáskörébe esik; kérdem a ministerelnök urat:

1. Mely indokoknál fogva kérte Ivacskovics Prokop szerb patriarcha a karlovitzi érsekség és a szerb metropolia vezetésétől való felmentését; hajlandó-e a ministerelnök ur a patriarcha által benyujtott felmentési kérvény tartalmát közölni; fel lett-e a patriarcha a kormány által szólítva lemondásának benyujtására s ha igen, miféle okok szolgáltak az ily eljárás alapjául?

2. Mely okoknál fogva nem utasította a ministerelnök ur a felmentési kérvényt a szerb nemzeti egyházi congressushoz a végből, hogy az a patriarcha lemondásáról és annak következményeiről, esetleg a püspöki zsinat közreműködésével, határozhasson és határozatát a koronának felterjeszthesse?

3. Mely jog és törvény alapján történhetett Ivacskovics Prokop szerb patriarcha a karloviczi érsekség és a szerb metropolia vezetésétől való felmentése és Angelics Germán bácsi püspöknek a nevezett érsekség és metropolia administratorává való kinevezése a gör. kel. egyház-törvények s az autonomikus szerb nemzeti egyházi intézmények ellenére?

4. Mily állástfoglal el a kormány véleménye szerint Ivacskovics Prokop patriarcha a gör. kel. szerb hierarchiában az említett intézkedés következtében; osztja-e a ministerelnök ur azon nézetet, hogy ezen cselekmény által a karloviczi érsek s a szerb metropolita-patriarcha széke üresedésbe jött?

5. Mely jog és törvény-alapján lett a nemzeti egyházi javak jövedelméből 24,000 frtnyi évenkinti életjáradék a patriarchának és ugyanily összeg, mint állandó jutalmi díj az administratornak elrendelve?

6. Miféle okok voltak mérvadók mindezen törvényellenes, rendkivüli rendszabályok alkalmazásánál; általában véve pedig, mi oka volt annak, hogy a gör. kel. szerb autonom egyház kivételes állapotba helyeztessék?

7. Hajlandó-e a ministerelnök ur a patriarcha lemondását mielőbb közölni a szerb nemzeti egyházi congressussal s általában véve, mily lépéseket szándékozik tenni arra nézve, hogy a szerb egyházban a törvényes állapot visszaállitassék?

Beadják: Dr. Maximovisc Miklós, orsz. képviselő, Dr. Szubotisc János, képviselő. Hadzsics Antal, orsz. képviselő."

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a ministerelnök urral.

Madarász József: A következő interpellatiót vagyok bátor intézni a közmunka- és közlekedési minister urhoz:

„Kérdés a közlekedési ministerhez:

Hajlandó-e minister ur oly időben, hogy a tárczáját illető költségvetési tárgyalás megkezdése előtt már nehány nappal előbb, áttekintethessenek, — a képviselőház asztalára, vagy irodájába letenni a következőket:

1. azon vizsgálatot, mely az állami gépgyárra nézve, legközelebb eszközöltetett;

2. a gépgyárnál most alkalmazott hivatalnokok mikor neveztettek ki;

3. az igazgatóval kötött szerződés másolatát;

4. kik az állami gépgyárra felügyelő igazgatóság tagjai? s ezen teendőjük díjaztatik-e hivatalaiktól járó fizetéseiken túl — s ha igen — mivel? Madarász József."

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a közmunka- és közlekedésügyi minister urral.

Digitized by Google

Mielőtt a mai ülést berekeszteném, a' hétfői ülés napirendjéről kivánok szólani. A hétfőn d. e. 10 órakor tartandó ülés napi rendjéről annyiban már méltóztatott határozni, hogy következik a belügyminister költségvetése és csak figyelmeztetésül bátor vagyok megérinteni, hogy a belügyminister költségvetése után következni fog a pénzügyminister költségvetése.

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.*)

225. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius hó 15-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés a budapesti kir. törvényszék megkeresésére; hogy párbaj ügyben Verhovay Gyula, b. Mednyánszky Árpád, Komjáthy Béla és b. Üchtritz Zsigmond képviselőkre nézve a mentelmi jog felfüggesztését kéri. A kérvényi bizottság bejelenti a XXX. kérvényi sorjegyzék tárgyalását. A képviselőház márczius havi költségvetésnek tárgyalása. A belügyministeri költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Péchy Tamás, Szende Béla, gr. Szapáry Gyula.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Antal Gyula, a szólók neveit egy részről Antal Gyula, más részről Beőthy Algernon jegyző urak vezetendik.

Baross Gábor jegyző (*olvassa az utóbbi ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Nem levén észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom a budapesti kir. törvényszék büntető osztályának fölterjesztését, melyben az 1880. évi január hó 10-én Verhovay Gyula és b. Majthényi Izidor között vivott párbaj ügyében hozott végzés értelmében Verhovay Gyula, báró Mednyánszky Árpád, Komjáthy Béla és b. Üchtritz Zsigmond országgyülési képviselők mentelmi jogait fölfüggesztetni kéri.

Kiadatik a mentelmi bizottságnak.

Egyéb előterjesztésem nincs.

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! A bizottság által letárgyalt kérvények 30. sorjegyzékét van szerencsém bemutatni. Kérem annak kinyomatását s annak idején napirendre tűzését elrendelni; a kérvényeket magokat pedig a ház irodájába megtekinthetés végett letétetni kérem. (*Helyeslés!*)

Elnök: A jegyzék ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a legközelebbi szombaton, a szokott időben fog tárgyaltatni. A kérvények pedig megtekinthetés czéljából a ház irodájába tétetnek le.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém bejelenteni, hogy a hozzám intézett interpellatiók közül kettőre óhajtanék minél előbb és pedig ha az illető képviselő urak jelen lesznek, a belügyminister költségvetésének letárgyalása után rögtön válaszolni. Az egyik Helfy Ignácz t. képviselő urnak az Egerzeiger-féle ügyben hozzám intézett, a második pedig gr. Apponyi Albert képviselő urnak egy, már régebben beadott interpellatiója, melyre a felelet egyébiránt a t. képviselő ur beleegyezésével halasztatott ennyire.

Ez azon két interpellatió, t. ház, a melyre a belügyministeri költségvetés letárgyalása után kivánok válaszolni.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Következik a napirend: vagyis a gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a képviselőház f. évi márczius havi költségvetéséről.

Kazy János előadó: T. ház! A képviselőház költségvetését, a melyre a bizottságnak észrevétele nincs, ajánlom elfogadásra. A képviselőház pénztárának 1880. évi február havi kimutatása szerint bevétel február hóban 131,220 frt 7 kr., kiadás 86,401 frt 39 kr. Pénztári maradvány márczius hóra 44,818 frt 68 kr.

Elnök: Tudomásul vétetik; a ház költségvetése jóváhagyatik és az elnök felhatalmaztatik, hogy a megszavazott összeget folyóvá tehesse.

Következik a napirend második tárgya, vagyis a belügyminister költségvetésének általános tárgyalása.

Digitized by Google

Rakovszky István előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság, a belügyministerium költségvetését átvizsgálván, azt ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlja.

A költségvetés már 1875-től fogva fokozatosan 266,000 frttal szállittatott le és az előző tárgyalások alapján annyira rendszeresittetett, hogy most már a normalis budget jellegével bir. Az idén sem tér el lényegesen a mult évi költségvetéstől és lényeges változást csak azon nagyobb kiadások idéztek elő, a melyeket az 1879: XXVIII. t. cz. folytán életbeléptetendő bejelentési hivatal és a népszámlálás igényelnek. Azonban másrészről ezek annyira ellensúlyoztatnak, hogy a költségvetés általános mérlege 1452 frttal kedvezőbb a mult évinél.

Miután a bizottság az egyes tételeket részletesen megvizsgálta, azokat úgy a takarékosság szempontjából, mint a zárszámadások szerint helyeseknek találta. Kérem a t. házat: méltóztassék ezt a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szájbély Gyula: Nem követtem parlamenti életünkben általánosan bevett és máris egészen meghonosodott azon szokást, mely szerint a költségvetés általános tárgyalása alkalmával, az államéletnek minden más ága inkább képezi a fejtegetés és vita tárgyát, mint maga a költségvetés; habár ezt éppen ugyanazon joggal tehettem volna, mint számos más képviselőtársam; nem tettem pedig ezt azért, mert erre elég alkalom nyilik az egyes ministeri tárczák költségvetéseinek tárgyalása alkalmával és mert sokkal több és üdvösebb eredményt várok attól, ha a kormány egyes concret javaslatok és indítványok által bizonyos határozott irányelvek megjelölésére és nagyobb tevékenység kifejtésére szorittatik és kényszeritetik. Ezeket csak azért hoztam fel, nehogy méltóztassanak gondolni, miszerint az általam felvetendő kérdés nem birna elég fontossággal, hogy az az általános költségvetési vita keretében is ne foglalhatott volna méltó helyet.

Kinálkozott volna még azonkivül is alkalom felszólalásra akkor, midőn a pénzügyi bizottság jelentésében foglalt azon határozati javaslat tárgyaltatott a házban, mely szerint utasittatik a kormány arra, hogy esetleg még a közigazgatási biráskodás kérdésének eldöntése előtt készítsen egy, a pénzügyi biráskodásra vonatkozó törvényjavaslatot. De én ezen időpontokat nem tartottam alkalmasnak indítványom megtételére azért, mert nézetem szerint, a pénzügyi biráskodás csak egyik ágát képezvén a közigazgatási biráskodásnak, ezeknek együttes tárgyalása mulhatlanul szükséges, továbbá azért, mert minthogy a miniszterelnök ur akkor a házban jelen nem volt, nem akartam azon loyalitás ellen véteni, mely nem engedi, hogy a távollevőkről és azok eljárásáról mást, mint jót mondjak és harmadszor különösen azért, mert ezen kérdés az összes ministeriumok hatáskörét érinti és minthogy hozzá vagyunk szokva, hogy máskor is, midőn ezen eset nem fordul elő, a t. miniszterelnök ur saját személyében képviseli az egész ministeriumot, nem akartam a t. miniszterelnök urat, ezen alkalommal se, ezen jog gyakorlatától megfosztani.

A mi a pénzügyi bizottság javaslatát illeti, mondhatom örömmel üdvözöltem a t. pénzügyi bizottságnak — az idei költségvetés tárgyalása alkalmával — a közigazgatási biráskodás iránt tanusított nemes érdeklődését és bizton hittem, hogy miután ezen kérdés már is több izben képezte a vita tárgyát a bizottság kebelében, — a mint ő maga is ezt jelentésében beismeri, mely beismerés legfényesebb bizonyítékot képez ezen kérdés fontosságának megitélhetésére nézve, — mondom, bizton hittem, hogy figyelmét ki fogja terjeszteni az összes közigazgatásra. De fájdalom, ebben csalódtam, mert úgy látszik, szükséges, hogy ezen kérdés még igen sokszor képezze a vita tárgyát a bizottság kebelében, mig valami kézzelfogható eredményhez fog vezetni.

De mielőtt ezen tárgygyal részletesebben foglalkoznám, szabadjon még kijelenteni, hogy én a kormánynak ezen kérdés tekintetében követett eljárását, nem tartom egész helyesnek és correctnak.

Már több izben történtek felszólalások a házban a közigazgatási biráskodás érdekében, a miniszterelnök ur csak a legutóbbi napokban is meggyőződhetett arról, hogy ezen kérdés a közigazgatási reformok közt, mindenütt első helyen emlitetett és mit tett a t. miniszterelnök ur eddig, hogy ugy a parlament, valamint a közvélemény ezen jogos követelésének mielőbb elég tétessék? Bevárta a pénzügyi bizottság e részbeni kezdeményezését, holott ez legelső sorban a kormány kötelessége; sőt midőn már látta, hogy nem lehet ezen kérdés elől kitérni, igyekezett azt a legszűkebb térre szorítani, a mint ezt a pénzügyi bizottság javaslata is eléggé bizonyítja.

Ezen tétlenséggel szemben, kötelességemnek tartom indítványom által a t. miniszterelnök urnak alkalmat nyujtani arra, hogy az elkövetett mulasztást helyre hozhassa és jóvá tehesse és hogy ez minél előbb megtörténhessék, bátor leszek a t. ház figyelmét egy kis rövid időre igénybe venni, hogy indítványom helyességéről meggyőzzem. A közigazgatási biráskodásnak szüksége három szempontból itélendő meg: t. i. jogi, politikai szempontból, valamint tekintettel azon befolyásra, melyet ez az összes szervezetre gyakorol. A mi első sorban a jogi szempontot illeti, tudjuk, hogy minden valódi alkotmányos államnak főkelléke abban rejlik, hogy minden néven nevezendő, az állami jogéletben előforduló

Digitized by Google

jogsértés orvoslására, származott legyen ez magánostól, vagy a közhatalomtól, alkotmányos védelem nyujtassék önálló és független bíróság előtt.

Ha államéletünk összes ágait szemügyre vesszük, azt fogjuk tapasztalni, hogy ezeknek majdnem mindegyikében, kisebb-nagyobb mértékben fellelhető az alkotmányosság ezen kelléke; csak egy mostoha gyermeke van állami jogéletünknek, az pedig a közigazgatás, melynek körében nagy hiányt és hézagot látunk, mely a kormánynak a közigazgatás minden ágában gyakorolt valódi omnipotentiája folytán, mindinkább érezhetővé válik és azon veszedelmes elvet honosította meg állami jogéletünkben, mely szerint az államérdekek, felül helyeztetnek minden szükség nélkül az állampolgárok jogai felett, mely felfogás ellenkezik a jogéletünkben gyökerező vezéreszmékkel.

Nem létezik t. ház a közigazgatásnak egyik ága sem, melyben a ministerium nem gyakorolná a végeldöntési hatalmat. Ezen eljárás össze nem egyeztethető sem az állam magas czéljaival, sem pedig az egyesek magánjogaival. De azt is merem állítani, hogy a ministerium czéljánál fogva se lehet elfogulatlan biró, mert ő van hivatva első sorban az államérdekek felett őrködni, ha tehát összeütközés történik az államérdekek és az állampolgárok jogai között, a ministerium már rendeltetésénél fogva is köteles mindig legelső sorban az államérdeket képviselni és érvényesíteni.

És ennélfogva nem csodálom, hogy a közigazgatás reformja nem talál mindenütt a kellő viszhangra, mert hiszen minden reform ezen téren, csak a kormány hatalmát növelte és azért természetesnek találom, hogy midőn újabban a közigazgatás reformja hangoztatik, sokan ezen reformokban a centralisatió rémképét látják.

Azért szükségesnek tartom én, hogy mindenekelőtt az e téren lábra kapott pessimismust ellensúlyozzuk és pedig a közigazgatás terén létesítendő reformokkal, melyek világosan megjelölik az irányt, melyet mi inaugurálni és követni akarunk az államhatalom mindig növekedő omnipotentiájának megszüntetésére és az állampolgárok jogainak hathatós megvédésére.

Ez irány és rendszer alapfeltételét pedig képezi nézetem szerint, a közigazgatási biráskodás behozatala.

Nem hivatkozom ez alkalommal azon körülményre, hogy az európai államok összes törvényhozásai intézkedtek már a közigazgatási biráskodás behozataláról, alkotmányos és nem alkotmányos országokban felismertetett szüksége egy olyan forumnak, mely az állampolgárok jogait, az államhatalom mindinkább növekedő igényei ellen megvédje, mert számtalanszor tapasztaltuk azt, hogy a mi más országokban jónak és helyesnek bebizonyult, nálunk közigazgatási szervezetünk hiányai folytán, valóságos torzképpé fajult.

De egyre figyelmeztetem a t. házat, ne méltóztassanak mindig a kormányhatalom, a közigazgatás minden ágában mutatkozó korlátlan hatalma ellen panaszkodni, hanem igenis igyekezzünk azt a jogos korlátok közé szorítani.

Nem kivánom én a kormánytól elvonni azon eszközöket, melyek az államhatalom gyakorlására mulhatlan szükségesek, de azt se kivánhatom, hogy a közigazgatás czége alatt, a politikai önuralom űzze mesterségét.

A t. ministerelnök ur szombati beszédében, czáfolatképen hozta fel Gullner t. képviselőtársam ellen hogy hiszen Pestmegyében a közigazgatási közegek, a kormány ellen korteskedtek; ez csakugyan ritka eset, hanem mit bizonyít ez? nem-e azt, hogy csakugyan a közigazgatási közegek tevékeny részt vesznek a politikai közéletben a közigazgatás rovására.

Azért mondom én t. ház, tegyük a közigazgatást függetlenné lefelé, de tegyük azzá felfelé is, ne engedjük azt a politikai térre terelni; hanem adjuk vissza eredeti és egyedül helyes rendeltetésének.

Számtalanszor hallottam emlegetni, hogy nem lehetetlen, miszerint Magyarországon a kormány, a parlamentben, vagy a választásoknál kisebbségben maradjon és csak legújabban gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam is beismerte a belügyminister ur ezen hatalmát. De miért oly nagy ezen hatalom? Nem-e azért, mert nem létezik közigazgatási ügy, melynek végeldöntése ne tartoznék a kormány hatalmi sphaerájába, miről Gullner t. képviselőtársam oly drasticus példákat idézett és felsorolt és hol lehet nagyobb kegyeket osztogatni, mint a közigazgatás terén? hol lehet kérdem, a t. háztól, a majoritástól nyert fegyvert hathatósabban a minoritás ellen felhasználni és alkalmazni, mint szinte ezen a téren?

Azért t. ház, ha akarjuk a minoritást a majoritás politikai túlkapásai ellen biztositani és megvédeni, ha akarjuk, hogy állami jogéletünkben és igy közigazgatásunkban is a tiszta jog és igazság érvényre emeltessék, ha továbbá nem akarjuk, hogy a kormány a közigazgatás terén leginkább csak az államhatalom érdekeit, úgy pénzügyi, valamint politikai szempontból is minden tekintet nélkül az állampolgárok jogaira érvényesítse, akkor t. ház, okvetlenül kell gondoskodnunk arról, hogy egy fennálló és független bíróság helyettesítse a kormányhatalmat ott, a hol ez visszaélésekre szolgáltathatna alkalmat, vagy okot.

Ezekből t. ház, világosan kitűnik a közigazgatási biráskodás fontossága jogi- és politikai tekintetben és azért áttérek most a felszólalás 3-ik

Digitized by Google

részére és bátor leszek a közigazgatási biráskodásnak azon előnyeit felttintetni, melyek a közigazgatás összes szervezetére vonatkoznak.

Ide tartozik első sorban azon előny, mely szerint az európai államokban nyert tapasztalatok alapján, az administratió mindenütt, a közigazgatási biráskodás behozatala óta javult. Ez úgy hiszem, egészen természetes, mert az illető hivatalnok; ha tudja, hogy határozatai egy önálló és független bíróság által eszközlendő revisiónak vannak alávetve, sokkal több gondot fog azokra fordítani, már hiusága is arra fogja serkenteni, hogy minél kevesebb alkalmat adjon határozatainak helytelenítésére.

De másrészt tagadhatlan az is, hogy a közigazgatási biráskodás létesítésével, a bizalom a közigazgatási közegek működése iránt megszilárdul, már maga azon öntudat, hogy az illető hivatalnok egy önálló és független bíróság előtt kérdőre vonathatik, legnagyobb befolyással van ezen bizalom felkeltésére.

Hiszen tudjuk, mily gyakran, puszta perlekedési viszketegből, vagy bosszúvágyból történtek fellebbezések a ministeriumokhoz, itt azután megmozdittatik minden kő, hogy az információ sikerüljön, mi néha meg is történik, de az bizonyára a közigazgatási biráskodás behozatala után ki lenne zárva, vagy legalább a legszűkebb térre szorítva — s innen magyarázható, hogy mindenütt, a hol a közigazgatási biráskodás behozatott, — a fellebbezések száma tetemesen csökkent.

De nagy súlyt fektetek én különösen azon előnyre, mely az összes administratióra kihat és abból áll, hogy a közigazgatási biráskodás által, az administrativ reform szükségletei minden irányban és leghelyesebben feltüntetnek. Hiszen tudjuk, mily hiányosak a törvények a practicus élet követelményeivel szemben, hát még minálunk, a hol a közigazgatás több ágában határozott törvény nem létezik, még inkább szükséges egy olyan forum alkotása, mely ezen hiányokat kiderítve, a törvényhozásnak utmutatásul szolgáljon arra nézve, mily irányban létesítse a szükséges törvényeket és pótolja a hiányokat a már meglevő törvényekben.

De inkább oly esetek, melyekben vagy a törvény hiányos, vagy pedig az különféle magyarázatot enged, történik fellebbezés és a helyett, hogy ezen fellebbezések, — a mint ez eddig történt, az egyes ministeriumok archivumait szaporítanák, a közigazgatási biráskodás behozatala után, becses anyagot fognak szolgáltatni a törvényhozásnak.

De végre is, ne felejtsük t. ház, hogy ha igazságszolgáltatásunkat a kor igényeihez képest reformálni akarjuk, ez csak a szóbeliség és nyilvánosság alapján történhetik és akkor a közigazgatási bíróságoknál jobb iskolát nem képzelek, miért is ezek nem csak administrativ, hanem egyuttal igazságszolgáltatásunk fejlődésére is legnagyobb befolyással lesznek.

Érezte a felsorolt indokok helyességét és alaposságát valószinűleg a t. pénzügyi bizottság, de a helyett, hogy igyekezett volna az összes közigazgatást, a független önálló biráskodás jótéteményében részesíteni, ezt csak a pénzügyekre vélte kiterjeszthetőnek.

Elismerem, hogy ezen téren is igen szükséges a reform, mert hiszen minálunk méltányosság, jog és igazság leginkább fiscalis mértékkel méretik, de másrészt merem állítani azt is, hogy mindkettőt igen is lehet, sőt kell is egy rendszerbe befoglalni és igy megszüntetni azon anomaliát, hogy a pénzügyekben pusztán a fiscalis, a közigazgatási ügyekben pedig nem a jogi, hanem csak a politikai szempont legyen az irányadó, mely mindkettő állami jogélettünkre káros és végzetes lehet.

Igen jól értem, hogy a t. kormány és vele együtt a pénzügyi bizottság többsége, vonakodik ezen hatalmi eszközt kezéből kiadni, melyet az államélet minden ágában gyakorol; de nekünk is kötelességünk, midőn látjuk, hogy a kormány az államhatalmat olyan téren és olyan eszközökkel akarja érvényesíteni, hogy ez által egyes állampolgárok jogai esetleg megsemmisülhetnek, azon határt megjelölni, melyet túllépni az állampolgárok jogainak megsértése nélkül, nem lehet és nem szabad.

Minthogy pedig erre nézve a kezdeményezést a jelen kormánytól nem várhatom, de másrészt a pénzügyi bizottságnak határozati javaslata e részben igen hiányos, a mennyiben pusztán a pénzügyi biráskodás behozatalát tervezi és erre nézve is a kormánynak határozott utasítást nem ad, sőt a határidőről egészen megfelejtkezett, ennélfogva bátor vagyok következő indítványt a t. ház asztalára letenni, megjegyezvén, hogy a költségvetést általánosságban elfogadom.

Határozati javaslatom igy szól:

„Tekintve, hogy a valódi alkotmányosság főkelléke abban fekszik, hogy ugy magánosok, valamint a közhatalom és ennek közegei által elkövetett jogsérelmek felett független bíróság itéljen és ezen sarkalatos elv állami jogélettünkben az által, hogy a kormány a közigazgatás összes ágaiban nemcsak a végintézkedést, hanem egyszersmind a panaszok fölötti végleges biráskodás hatalmát gyakorolja, — még eddig kellő kifejezést és alkalmazást nem nyert; — utasítsa a ház a t. belügyminister urat, hogy a közigazgatási biráskodásra vonatkozó törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé, olyan időben, hogy az

Digitized by Google

még a jelen országgyülés alatt tárgyalás alá vétethessék."

Elismerem, hogy összes közigazgatásunk reformja szükséges, elismerem azt is, hogy lehetnek és vannak is ezen reformok miként eszközlésére nézve eltérő nézetek, melyek előtt én mindenkor tisztelettel meghajolok, de egybe, t. ház, kell, hogy egyet értsünk, ez pedig az: hogy a magyar állam mindenekelőtt jogi állam legyen.

Ajánlom határozati javaslatomat a t. háznak elfogadás végett. (*Helyeslés a baloldalon*).

Thaly Kálmán: T. ház! Részemről a belügyi administratió rovatához tartozó négy különnemü kérdéshez óhajtok hozzászólani s midőn ezt mégis az általános vitánál, nem pedig az egyes fejezeteknél teszem, arra a következő okok birtak. Az egyik tárgy, melyre nézve felszólalok, nem tartozik szigoúan véve a költségvetés egyik rovatához sem, de mégis a belügyi administratiót illeti. Másodszor, midőn négy különnemü tárgyban szót emelek és a t. belügyminister urnak felvilágosító nyilatkozatait várnám ezen ügyekre nézve: azon reményben vagyok, hogy egyszerre elmondván mind a négyet, egyszerre fogom megkaphatni a t. belügyminister ur felvilágosító, vagy tán megnyugtató válaszát is. Azért röviden előadván ezen négy különnemü tárgyat, bátorkodom a t. ház becses figyelmét és türelmét kikérni. Kezdem a legkisebb jelentőségüvel.

Már másfél éve annak, midőn a t. belügyminister, illetőleg a t. ministerelnök urhoz interpellatiót intéztem az új-orsovai sziget, Ada-Kaleh végett, mely az 1877-iki háború következtében Magyarország területéhez, vagy nem tudom, tán Ausztria területéhez csatoltatott. Ugyanakkor egyuttal Spizza iránt is tettem kérdést. A tisztelt belügyminister ur akkor azt a választ adta, hogy Spizza bekeblezése iránt a törvényjavaslat a háznak nem sokára elő fog terjeszteni és Ada-Kalehra nézve szintén. Spizzát illetőleg ez megtörtént. Azonban Ada-Kaleh már harmadik éve, hogy magyar administratió alatt áll és erről mégis hallgat a ministerelnök ur.

T. ház! Ámbár magában ez csak egy kis sziget és egy kis török város; én azonban mégis anomáliának tartom, hogy a magyar korona államában kormányoztassék egy kis terület katonai, vagy absolut, vagy nem tudom milyen administratió alatt, vagy ha alkotmányos administratio alatt van is, a nélkül, hogy arról a képviselőháznak hivatalos tudomása legyen. Kérem tehát — azon interpellatiómat most röviden ismételve — a t. minister urat, legyen kegyes felvilágosítani: átvette-e azon sziget és török város kormányát és miként kormányoztatnak ezek? Birnak-e alkotmányos jogokkal az ottani lakosok? és ha talán Szörénymegyéhez kapcsoltattak, részesültek-e a becsületes török atyánkfiai is az Ujfalusy-Pausz-féle regime áldásaiban? (*Mozgás a jobboldalon.*) Avagy katonailag kormányoztatnak tán? és például igazságszolgáltatásuk miként foly? Mert képzelhetetlennek tartom, hogy azon bizonyos tekintetben kereskedést üző város lakói, annyi idő óta per nélkül eligazodhattak volna ügyeikben. Hova apelláltak tehát, hogy ha az adekalei kadi itéletében meg nem nyugodhattak? Konstantinápolyba, Bécsbe, Budapestre, vagy talán csak a magas egekhez?

Várom azért ezen abnormis helyzetre nézve, a melyről a t. ház eddigelé semmi értesitést nem kapott, a t. minister ur felvilágosító válaszát és óhajtanám mindenesetre tudni, mikor terjesztetik már elő a törvényjavaslat e sziget és városnak Magyarország területébe leendő kebelezése iránt? (*Helyeslés a szélső balfelől.*) Ez az egyik kérdés.

A másik az országos levéltár ügye, a mely már a költségvetésben előfordul. Ez egy igen fontos, nemcsak administrativ, hanem culturalis, tudományos ügy, a melyet éppen azért folytonosan éber figyelemmel kisérek s csak teljes elismeréssel szólhatok a t. minister urnak azon eredményes tevékenységéről, a melyet az országos levéltár szervezése körül eddigelé tanusított. Nem tekintem ezt politikai kérdésnek s épp azért, ha már a kormánypárt padjairól nem adatott meg: adassék meg az ellenzék padjairól ezen irányban az elismerés; a mennyiben a szervezés csakugyan folytonosan szépen halad s legújabb időben ezen nagy levéltár összesítése által nevezetes előlépést tett, nevezetesen a t. minister ur egy épületbe helyeztette el az összes actákat. És bárha ezen elhelyezés nem valami fényes és nem nagyon czészerü is: de legalább tüzmentes és szegénységünkhöz képest, megfelel egyelőre a czélnak. Midőn azonban ezt örömmel constatálom, másrészről aggályomat kell kifejeznem az iránt, hogy ezen országos levéltár egy nevezetes és a magyar államnak közvetlen tulajdonát képező része, még mindig nem egyesittethetett azzal; értem azon majdnem 60,000 darab igen fontos történelmi ügyiratot, a melyek báró Gehringer absolutistikus helytartó idejében Budapestről elvitettek és Zágrábba szállittattak. Ezen actákról, a melyek legnagyobb részben a szigorúan vett Magyarország és nem Horvátország multját illetik, a nyugtatványok ma is megvannak az országos levéltárban és ha jól tudom Kerkápoly pénzügyminister ur idejében, midőn a levéltár egy részben pénzügyi administratió alá tartozott, megtétetett, vagy legalább megkezdetett a lépés, hogy a Kukulyevics Iván mostani horvát képviselő ur által Gehringer engedélyével Zágrábba elszállított nagyszámú acták, a jogos tulajdonos a ma-

Digitized by Google

gyar kincstárnak visszaszolgáltassanak. Nem szeretném, ha a magyar kincstárnak ezen jogos követelése eltiltatnék; valahára már itt is volna ideje a visszaszolgáltatásnak. Kérem tehát a t. minister urat arra, hogy újítsa meg, még pedig teljes erővel, a horvát országos kormánynál a magyar állam követelését ezen akták visszaadása iránt; mire nézve azt hiszem, hogy az új horvát-bánnak kineveztetése és a horvát tartományi kormánynak általa való átvétele, minden esetre kedvező alkalomúl kinálkozik.

Ennyit ezen ügyről.

Felszólalásomnak harmadik tárgyát a fővárosi rendőrség ügye képezi és midőn ezt szóba hozom, nem szándékozom elejét venni annak, hogy mások a részletes tárgyalás folyamán bővebben ki ne terjedjenek ezen ügyre. Éppen azért nem is fogom azt egész mivoltában tárgyalni, hanem csak nehány pontot említek fel.

A belügyminister ur mintegy 12,000 frt többletet vesz fel e czímen és itt főleg a bejelentési hivatal felállítására és a népszámlálás eszközlésére hivatkozott. A bejelentési hivatal azonban még felállítva nincs s a népszámlálás még nem eszközöltetett. Nem tudom, indokolva van-e tehát ezen költségtöbbletnek felvétele? Majd annak helyén — remélem — nyilatkozni fog a minister ur. Hanem szólók egyedül arról az összegről, melyet Budapest fővárosa, nevezetesen 417,000 frtot, a belügyi kormánynak az államrendőrség fenntartásához való járulék fejében átszolgáltat. Általában az a nézet uralkodik a fővárosi körökben, mondhatnám, még a hivatalos körök egy részében is, — hogy tulajdonképen még ezen 417,000 frtnyi összeget sem fordítja a belügyminister arra a czélra, a melyre adatik. Annyi tény, hogy a rendőrség mai állapotában, koránt sincs csak olyan is, a milyen volt a fővárosi administratió alatt; sőt annak létszáma is — legalább a lovas rendőröket illetőleg — kevesebb; ez pedig igen lényeges kérdés, mert éppen a külváros-részek azok, melyek a lovasjárőri szolgálatot leginkább igénylik, miután a bizonytalan foglalkozásu egyének egész raja Ujpesten, Erzsébetfalván és a kültelkeken tartózkodik s onnan indulnak ki éjjeli kalandjaikra; tehát különösen éjnek idején, a lovas rendőrök általi járőri szolgálat a külvárosok bizton létére nézve, a mai őrjáratoknál sokkal sűrűbben volna eszközlendő. Különösen érdekelve van e tekintetben a X-ik kerület, a Kőbánya, a mely, tudjuk, oly jelentékeny kereskedelmi és gyáripar-telephely, hogy évenként 35—40 millióra megy az ott létező különbféle nagyszerű üzletágaknak forgalma és számos külföldi kereskedő jön nagy összegekkel megterhelve oda, nagy mérvű bevásárlásokat tenni. Ha tehát itt Kőbányán, a mely igen nagy területen is fekszik és házai szétszórva vannak, a rendőri szolgálat nagyon hiányos; csak egy eset következzék be, a midőn a tetemes összeggel biró külföldi vevő kiraboltatik, véghetetlen kárt fog okozni Kőbánya forgalmának és az összes fővárosi kereskedelem is nagyon meg fogja érezni azt. Már pedig Kőbányán a rendőri szolgálat határozottan elégtelen lábon áll; a létszám, mely a rendet fenntartja felette csekély, a mit tekintettel a fővárosi rendőrség alkalmaztatására, általánosságban is helytelenítenem vagyok kénytelen. Ugyanis, mig a főbb utczákon, a váczi-, uri-utczán s a kaszinó környékén stb. hemzseg a rendőr: addig a külvárosrészek egészen el vannak e tekintetben hanyagolva s 5—6 utczán is végigmehet az ember és sehol rendőr nem mutatkozik. Ennek azután oly sajnos következései vannak, a melyeket nem csak belügyi, hanem culturalis szempontból sem lehet megtűrni. Nevezetesen a tanügyi érdekekre nézve szomorúan hatnak azok ki. Példát mondok reá. A népiskolai törvény értelmében, a fővárosban fennállanak a népiskolákban az ismétlő esti iskolák, mesterinasok, tanonczok számára, a kik nappal el lévén foglalva, csak az esti órákban tanulhatnak. Ezen ismétlő iskolákat 10, 18, 20 éves suhanczok látogatják. És hasonlóképen esti iskolák állanak fenn a szolgálatban lévő növendék-lányok számára is. A 16—18 éves szilaj suhanczok kijövén az esti órákban az iskolákból, botrányos kravallokat idéznek elő. Ezért az iskolaszékek a főváros tanácsát több ízben megkeresték, az iránt: gondoskodnék az államrendőrség utján, hogy az iskolák környékén az esti órákban rendőrök állittassanak fel, mert az említett ismétlő tanonczok, ott igen gyakran ablakokat bevernek és más scandalumot követnek el. A rendőrkapitány eleinte megtagadta a kérelmet és annak ismétlése után, a második, harmadik felszólalásra rendelt ugyan oda néha egy-egy rendőrt: de ezek csak egy-két este jelentek meg, azután ismét elmaradtak. Ennek következménye új kihágások elkövetése lett. A szilaj suhanczok megrohanták a más nembeli növendékeket s oly botrányok történtek Budapest főváros utczáin, névszerint a Tabánban, melyeknek következkezményeit a belügyminister ur omnipotentiája sem teheti többé jóvá, legalább az illetőkre nézve nem. E hallatlan botrányok, arra inditották aztán a főváros tanácsát, hogy mivel az esti ismétlő idejére az illető iskolák környékére nem kaphattak rendőrt: tehát a lányokra nézve végleg beszüntették az ismétlő órákat és igy jelenleg mintegy 800 növendék-lány nem részesülhet iskoláztatásban, a belügyminister ur nagyobb dicsőségére, sőt legújabban a fiukra nézve is kénytelenek voltak, — miután hiában irtak a tanácshoz rendőrökért, más intézkedéshez nyulni;

Digitized by Google

nevezetesen a vasárnapi iskoláztatást iparkodnak meghonosítani, ha valamiképen sikerülne, habár a vasárnapi iskoláztatás, mely már meg volt próbálva a fővárosban, előre láthatólag nem igen fog kellő eredményre vezetni. Tehát a rendőrség hiányos felosztása és csekély létszáma mellett, a főváros culturügye is jelentékenyen szenved.

Magam is tettem conrét esetekben, személyesen lépéseket egyes fővárosi iskolák körüli és a kőbányai rendőrségi szolgálat javítása érdekében. S mi volt a főkapitány ur válasza? Az, hogy nem adhat több rendőrt, mert a létszám kevés és igen sok a beteg. Ugyanis állítólag a rendőrség oly rosz ruházattal bir, hogy a köpönyegeiken eső, hó átver s ennek következtében a betegek létszáma, a téli hónapokban néha 25%-re is rúg, ugy hogy aztán száz rendőr sem tehet szolgálatot, mit a fővárosi közbiztonság nagyon megérez. Mindenesetre óhajtandó tehát, hogy ha a rendőrség létszáma nem szaporittatik is: osztassék az be legalább czélszerűbben, hogy a külvárosok ne oly mostoha bánásmódban részesüljenek s kivált a lovassági járőri szolgálat szaporittassék és végre a rendőri közegek jobb ruházattal láttassanak el; mert ugy látszik, hogy a legutolsó ruházati szállítás alkalmával inkább a szállító, mint a rendőrség nyert.

Végre negyedszer óhajtok szólani, szintén csak röviden, a közpénzek s kivált az árvapénzek újabb időben oly sűrűen felmerülő sikkasztásairól. Nagyon fájdalmas théma ez és megvallom, sok gondolkozás után teszem, hogy röviden felemlítsem. Midőn ezen szomorú témához érkeztem, szükségesnek látom, tanuságaként annak, mennyire sülyedünk, fölemlíteni azt, hogy őseink, a régi magyar nemzet miképen gondolkozott régenten az árvákról és az árvák örökségeiről. A szathmári békekötést megelőző tárgyalások alkalmával történt, hogy midőn a fölkelt magyarok Pálffyval, a császáriak részéről megbizott tábornagygyal, már a békepontok valamennyie iránt megegyeztek, csak egyetlenegy követelést jelentett ki Pálffy és Loher a császári biztos teljesíthetlennek. Őseink ugyanis azt kivánták, hogy a 8 év alatti harczban elesett apák özvegyei és árvái, apáik lefoglalt vagyonait visszakapják. Ezt azonban Bécsben teljesíthetetlennek jelentették ki, azért, mivel ezen tetemes összegű vagyonokból részesíteni akarták adományozások utján, a semperfidéléseket. Midőn Károlyi Sándor a békepontokat előterjesztette s kijelenté, hogy ez utóbbi követelés nem teljesíthető, azzal fenyegetődzött, tekintsék azt, hogy csak két órajárásnyira áll a német tábor s ha e ponthoz tovább is ragaszkodnak, akkor a háború összes pusztításaival meg fog újulni. És mit tettek őseink? Nem vett tekintetbe ezen a pestis által nem megtizedelt, hanem megfelelezett és demoralizált hadsereg semmi fenyegetést, semmi veszélyt, hanem rácsaptak fegyvereikre s Károlyi óvásai daczára egyhangúan felkiáltottak. „Meghalunk az özvegyekért és árvákért," És annyira imponált a magyar rendek magaviselete Pálffynak, hogy belátván, miszerint törésre kerül a dolog, — kénytelen volt inkább átengedni az árvák vagyonát, illetőleg elégtelt szolgáltatni és e pontot a szathmári békébe felvenni. Lélekemelő példája ez annak: mily nemesen gondolkoztak őseink az árvák vagyonáról?

És mi történik most? Fájdalommal kell olvasnunk az egyre-másra megújuló tudósításokat az ország különböző részeiből, a minduntalan sűrübben bekövetkező defraudátiókról. Emlékszem, hogy a ministerelnök ur, a mellett egy concrét esetben ugy nyilatkozott, hogy a belügyminister nem vonható felelősségre egyes sikkasztásért, mert hisz, ilyesmi más országokban is történik. Tagadhatatlan, t. ház, hogy az igy van és ha itt-ott felmerülő ritka esetekről volna csak szó, sajnálattal ugyan, de mégis — a vizsgálatoknak természetesen teljes szigorral való megtétele mellett, — napirendre kellene felettük térni. Azonban, mikor annyira szaporodnak az ily esetek, hogy ugyszólván már országos bajjá lesznek, akkor nem lehet előttök szemet hunynunk, hanem a legszigorúbb intézkedésekhez kell nyulni. Itt van pl. a szörényi eset. A szörényi küldöttség emlékirata ki van osztva és abban részletezve vannak-e dolgok. Nem szándékozom tehát t. ház, ezeket részletezni; csak azt akarom kiemelni, a mit végül ők is hangsúlyoznak, hogy a belügyminister ur aggodalmaikat azzal csillapította le, hogy nem lesz semmi baj, mert hisz ő folyvást éber szemekkel őrködik az ott történők felett. Látszik, ez az eredményből, t. ház! S alig mult el ezen eset, felmerült a temesi. Erre vonatkozólag a „Südungarische Bote" azt irja, hogy az 1.200,000-nyi árva-vagyonból 180,000 ezer frtról még csak annyit sem tudnak, hogy ez az összeg kinél van elhelyezve; hogy 100,000 frt oly nagy birtokosoknak adatott ki, a kiknél ezt az összeget elveszettnek kell tekinteni és hogy maga az alispán is azon nagy birtokosok közé tartozik, kiknél az árvapénz igy libeg-lebeg és részben tán veszendőbe megy. Ott van továbbá a csongrádi eset, a melyre nézve a csongrádi városi képviselő, már régebben interpellatiót intézett s vizsgálatot sürgetett a t. igazságügyminister urtól; mily eredménynyel, noha azóta már sok viz folyt le a Dunán, ma sem tud róla a ház semmit. A krassói esetekről is számos részlet közöltetett a hirlapokban. Hasonló sikkasztási esetek a pestmegyei váczi járási, a pozsonmegyei csallóközi járási és hasonló sikkasztási esetekről irnak Nyitramegyéből is, a

Digitized by Google

hol szintén nagymérvű defraudatió történt és működik is valami vizsgáló bizottság. Ilyesek történtek más vidékeken is. Beszéltem több megyékbeli képviselőtársammal, kik mind azt mondják, hogy a dolog nem megy egészen a rendjén, náluk sem és mindenfelé adatnak ki árvapénzek oly birtokokra, a melyek már előbbi előjegyzések által túl vannak terhelve, ugy hogy a szegény árvák utóljára is odavesztik vagyonukat.

T. ház! Én azt gondolom, ez állapotok olyanok, hogy méltán megvárhatnók azokkal szemben a t. belügyministertől azt: tárja elő terveit az orvoslásra nézve, hogy az ily tömegesen, az országnak legkülönbözőbb vidékeiről jövő ily hirek, ne okozzanak méltán közbotrányt; melyek is alaposan soha nem cáfoltatnak meg, mert általában meg nem cáfolhatók. Részemről ugyan szakmám szerint tüzetesen nem foglalkozom a belügyi administratio kérdésével, bizván azt nálam ezen ügyekben jártasabbakra, mindazáltal az az eszmém van, hogy árvaszéki elnöknek és ülnököknek senkit nem választanék, vagy neveznék ki, a ki ugy, mint pl. a postamesterek, vagy a pénztárnokok pénzbeli óvadékot le nem tesznek és pedig tetemes óvadékot. Az mondathatik talán némelyek részéről, hogy ez esetben nem kapnánk az ilyen 1000—1500 frtos állomásokra tisztviselőket. De viszont én mondom, t. ház: annyi hivatalkereső ember van nagy Magyarországon, hogy még akkor is kapunk eleget; mert vagy van pénzük az illető concurrenseknek, hogy az óvadékot letehessék, vagy nincs. Ha van pénzük, akkor leteszik, mert nem kamatozik az ott sem hiába; leteszik biztos értékpapirokban, melyeknek szelvényeit évenkint kikapják; ha pedig nincs pénzük: majd akad valami sógor, vagy koma, vagy rokon atyafiok, a ki leteszi az óvadékot helyettök. Ha pedig az a rokon fél attól, hogy az illető hivatalvadász nem becsületes ember, tehát az óvadékpénzt majd lefoglalhatják tőle és ezért nem ád neki: hát akkor csak örüljünk, mert egy defraudanstól előre megszabadult az árvavagyon! Ha ellenben bizik benne: hát ád néki óvadékot és akkor biztosítva van az árvák pénze. T. ház, én nem tartanám ezen eszmét csak egyszerűen elvetendőnek, mert nem látom be, hogyha a postamester és pénztárnokok tehetnek le óvadékot: miért ne tehessenek le az árvaszéki elnök és ülnökök is, kik szintén tetemes vagyon fölött rendelkeznek. De legyen a dolog bármikép, ez csak odavetett eszme, a t. belügyminister ur van hivatva, hogy a vázolt sajnos állapotokon gyökeresen segítsen.

T. ház! A régi Törökországra nézve egy közmondás állott fenn, mely azt tartotta, hogy Törökország az asszonyok purgatoriuma és a lovak paradicsoma. Fájdalom, ha a mi belügyi állapotaink ugy folynak, mint eddig, attól tartok, ezt a közmondást Magyarországra fogják alkalmazni, ugy hogy Magyarorszag a becsületes emberek purgatoriuma és a szédelgők és defraudansoknak paradicsoma. — Ezek után midőn felszólalásom egyes részeire a t. belügyminister ur felvilágosító válaszát kérném, bezárom szavaimat. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ha most már szót kérek a t. háztól, teszem ezt főleg azért, mert az előttem szólott képviselő ur beszédére azonnal válaszolni okvetetlenül szükségesnek tartom s ha a belügyi kormányzat körébe tartozó más kérdésekről netalán behatóbb nyilatkozatot tenni még szükségessé lesz, erre azt hiszem, meg fogom lelni az alkalmat később.

Most előzetesen annyit mindenesetre meg kivánok jegyezni a t. képviselő urnak, — mielőtt többi kérdéseire felelnék s felelnék főleg arra, a mit beszédje végén elmondott, — hogy árvaszéki elnököt és ülnököt én sem cautio mellett, sem a nélkül nem nevezek ki, mert ezek választatnak.

Thaly Kálmán: Tudom.

Tisza Kálmán ministerelnök: De egyébiránt a cautio letétele a pénzkezelőkre nézve divatozik mindenütt a világon, az árvaszék tagjai pedig pénzt nem kezelnek. Harmadszor a sikkasztás ellen a cautio biztositékot nem nyujt sem nálunk, sem másutt. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) mert az 5—600 ezer, 1 milliót kezelő egyének cautiója egy pár ezer frt s a cautio rendeltetése egészen más és nem a sikkasztás elleni óvszer (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Ezt csak mellékesen megjegyezve, szabad legyen a t. képviselő urnak fölvetettt négy kérdésére reflectálni a nélkül, hogy a mellesleg elmondottakra kitérnék. (*Halljuk!*) Az egyik az Ada-Kaléhre vonatkozó kérdés. Én, t. ház, erre nézve nem mondottam és nem mondhatok egyebet, mint azt, hogy a bekebelezés, ha történni fog, természetesen törvény által fog történni; de Ada-Káléh helyzete ma még nemzetközileg nem lévén e tekintetben tisztázva; ott még nem történvén más, mint a török felség belenyugvásával és az ő érdekében való elfoglaltatása azon kis szigetnek; ma még az országba bekebeleztetése iránt törvényjavaslatot nem igérhetek. Ada-Kálehnak a helyzete ma még nemzetközileg nem megoldott kérdés, tehát nem lehet bekebeleztetéséről ma még a magyar törvényhozás elé törvényjavaslatot terjeszteni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A képviselő ur második kérdése a levéltárt illeti. Igen köszönöm a t. képviselő urnak ez irányban mondott elismerő szavait; a mi pedig a többit illeti, legyen meggyőződve róla, hogy valamint eddig, ugy ezentúl is azon leszek, hogy jogilag és a dolog természeténél fogva a magyar speciális levéltárat illető minden irat, itt helyez-

Digitized by Google

tessék el. Ez iránt Horvátország kormányával folytak és folynak tárgyalások, de kimondani, hogy mindazon irat a magyar levéltárat illeti, nem lehet, mert ezeknek egy igen tekintélyes része, csakugyan Horvátországot illeti s igy ezen kérdés megoldása már csak azért sem rögtönözhető, mert előbb valósággal azt kell egyenkint tisztába hozni, mi az tehát, a mi csakugyan a szorosabban vett Magyarországot, vagy pedig az összes magyar korona országait együttesen s mi az, a mi a dolog természeténél fogva Horvátországot illeti? Itt azt gondolom, hogy a nyugalmas és engesztelékeny tárgyalásnak, nem pedig a hatalmi szónak van helye, mert az utóbbi nem, hanem csakis az előbbi vezethet a kivánt eredményhez. (*Helyelés jobbfelől.*)

A t. képviselő ur bővebben beszélt a fővárosi rendőrségről s itt mindenekelőtt csak egyet jegyzek meg. Azt mondotta, hogy a főváros köreiben azon nézet is el van terjedve, hogy még a 417 ezer frt sem fordittatik a rendőrség költségeire. Én nagyon csudálkozom rajta, t. ház, ha ezen nézet a főváros köreiben el van terjedve; de egyet megjegyezhetek és ez az, hogy a belügyministerium összes kiadásai az országos számvevőszék által ellenőriztetnek. A ki meg akar róla győződni, hogy vajjon ezen 417 ezer forint oda fordittatik-e, vagy nem tudom hová, vagy hogy elpárolog-e, az meggyőződhetik a zárszámadásokból, melyek minden évben bemutattatnak és revideáltatnak, melyekről a képviselőháznak minden évben jelentés tétetik.

Ezt felvilágositásul a 417 ezer forintra nézve.

A t. képviselő ur felhozott speciális eseteket, rettenetes kravalokat és hogy a rendőrség nem adott oda rendőrt s elmondja azt is, hogy a hatvani utczán és nem tudom melyik utczán hemzseg a rendőr, másutt pedig egy sincs. Azt, t. képviselő ur, kénytelen vagyok concedálni, hogy sokszor nincs s nem is lehet, a rendőrség csekélységénél fogva rendőr ott, a hol óhajtandó volna, hogy legyen; de hogy hemzsegne valahol a főváros utczáin a rendőrség, (*Derültség*) azt én legalább soha sem tapasztaltam és ez ellen panasz nem is tétetett. (*Derültség.*) Különben annyit meg kell jegyeznem, hogy mig bizonyos helyeken kell, hogy legyenek rendőrök, azt követelni, hogy mindenütt, minden lépten-nyomon legyen egy, nem lehet, bár nálunk szokásos: mert akárhol történjék valamely esemény, látjuk mindjárt nagy betükkel hirdetve, „rendőr nem volt sehol". Hiszen a főváros területe igen nagy s utoljára is minden quadrat ölre rendőrt állítani még sem lehet. (*Derültség.*)

Ezt előzetesen megjegyezve, megjegyzem még azt is, hogy én igen gyakran kapok a fővárosi tanácstól és az előljáróságoktól a rendőrség ellenében fellebbezett panaszokat s igen csodálom, hogy — legalább ha emlékem nagyon nem csal — éppen ezen iskolákra vonatkozólag hozzám panasz nem intéztetett. Nekem tehát módom benne, hogy orvosoltassék, ha hiba történt, ez esetben nem volt.

Végül még megjegyezve, hogy a fővárosi rendőrségtől azt ismét nem lehet kivánni — s a képviselő ur azon követeléseknek adott kifejezést, melyeknek ez az alapjuk — hogy a fővárosi rendőrség a főváros külhatárában csőszszolgálatot is teljesitsen . . . .

Thaly Kálmán (*közbeszól*): Azt nem mondtam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, de be tudom igazolni, hogy éppen a főváros külterületére nézve ilyen forma követelésekkel állottak elő, részint nyiltan, részint leplezve. De már az azután, hogy az államrendőrség azért czirkáljon, hogy a gazdászati fölügyelet kötelességét teljesitse, teendői közé csakugyan nem tartozik.

Különben azt mindig beismertem, beismerem ma is, hogy a fővárosi rendőrség újra szervezése szükséges. Biztosithatom róla a képviselő urat, hogy a törvényjavaslat ez irányban 1876 óta készen van a belügyministeriumban; elmaradt részint pénzügyi szempontokból, részint azért is, mert óhajtandónak találtam a rendezést a rendőri kihágásokra vonatkozó eljárással kapcsolatosan oldani meg.

Ezen utóbbi feltételnek teljes mértékben megfelelni még ma sem lehet, de talán ma mégis sokkal inkább, mint lehetett volna eddig. Arról egyébiránt biztosithatom a képviselő urat, hogy a jövő őszi ülésszak alatt a fővárosi rendőrség újjászervezésére vonatkozó törvényjavaslatot le fogom tenni a ház asztalára.

Áttérek a képviselő ur nyilatkozatának utolsó részére s itt legelőször is azt kell megjegyeznem — mert félreértetni egyáltalán nem akarok — hogy nincs szándékomban tagadni akarni — hogy a felmerült defraudatiók mennyire sajnosak, mennyire bűnösök; de először meg kell jegyeznem azt is, hogy ezen felmerült defraudatióknál az árvapénzek, vagy nem, vagy aránylag kisebb mértékben szerepelnek. (*Nyugtalanság a baloldalon.*) Majd később visszatérek erre. Másodszor fel kell emlitenem azt is, hogy a most kisült igen sok defraudatiónak gyökere, a régibb időben rejlik. Tehát az, hogy most kisül, nem annak a jele, hogy most kisebb a felügyelet, hanem azért sül több ki, mert most nagyobb az ellenőrzés. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Derültség balfelől.*) S meg kivánom jegyezni azt is, hogy — ismétlem, bármily sajnosak is ezen esetek — az öt év alatt az ország összes területén, a megyékben fölmerült defrau-

Digitized by Google

dationális esetek nagyon kellene, hogy csalódjam, ha a negyvenes számot meghaladnák.

Midőn, t. képviselőház, Ausztriából, Franciaországból mindennünen olvassuk a sokkal nagyobb összegekre menő defraudationális eseteket, akkor, engedelmet kérek, nem lehet azt mondani, hogy Magyarországon ezek oly sehol elő nem forduló nagy mérvet öltenek, hogy Magyarország a csalók, a svindlerek paradicsomának nevezhető. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) És lássuk tovább. Mindenesetre sajnos másutt is, sajnos nálunk is, ha történik defraudatió. De nálunk, ha egy eset előfordul, hetekig tele van vele és nemcsak ezzel, hanem a magyarországi közállapotok borzasztóságának leirásával, minden lap. Ezt azután felkarolják az ország határain kivül azon lapok, melyek nem barátaink és Magyarország — egészen igazságtalanul — borzasztó szinben állittatik oda. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Hogy történik, Franciaországban, hogy történik Ausztriában? Az illető ellen megindittatik a vizsgálat, megbüntettetik, de nem publikálják sem a franczia, sem az osztrák lapok ország-világnak, hogy mily borzasztó erkölcsi sülyedés van az országban. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

De, t. képviselőház, szóljunk már most az árvaügyekről. (*Halljuk!*)

Mindenek előtt megjegyzem, hogy a szatmári békekötés alkalmával történt és a képviselő ur által idézett tény, talán mégsem hozható kapcsolatba a rendes árvapénzkezeléssel, mert ottan egészen másról volt szó, nem pedig általánosságban az árvák pénzeiről. (*Derültség.*)

De ezt csak mellékesen jegyezve meg, áttérek a t. képviselő ur által felemlített csongorádi esetre. Ujabban keletkezett-e ez? (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Nem. Hanem a régi időből származik s nem lehetett eddig lebonyolítani. Nemcsak nem a Tisza-kormány idejében keletkezett, hanem még nem is az alkotmány visszaállítása óta, hanem az azelőtti időben.

Csatár Zsigmond: A Bach-korszakban!

Tisza Kálmán belügyminister: Tetszik beszélni a temesi esetről. (*Halljuk!*) Itt első sorban meg kell jegyeznem, hogy a megejtett pénztári vizsgálatok kétségkivülivé tették azt, hogy az ott szerencsétlenül járt alispán lelkét és emlékét egyetlen krajczár közpénz elsikkasztása sem terheli. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*)

Engedelmet kérek, t. képviselő ur, nem tudom, melyik lapra méltóztatott ennek bebizonyítására oly büszkén hivatkozni.

Thaly Kálmán (*közbeszól*): Nem büszkén!

Tisza Kálmán belügyminister: De ha azon bizonyos krassói lapra méltóztatik hivatkozni, (*Felkiáltások jobbfelől: Zuglap!*) tudva van, hogy annak szerkesztője maga, már csalásért elzárva is volt. Ebből veszi a képviselő ur hireit.

Thaly Kálmán: A Pesti Naplóból. (*fölmutatja e lapot.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Az imént a krassói német lapot méltóztatott említeni s a „Pesti Napló" innen vehette át a hirt. (*Nyugtalanság a baloldalon.*)

Méltóztassék megengedni, de hivatalos vizsgálattal szemben, talán még sem fogja a képviselő ur azon lapnak hitelét erővel fenntartani akarni. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

De igaz, Temes megyében többen nagy összegekkel tartoznak az árva pénztárnál s az adósok közt van az elhúnyt alispán is. (*Halljuk!*)

Én azonban egyfelől ugy tudom, hogy az ő tartozása — nem merem állítani, hogy egészen, de legalább is legnagyobb részben fedezve van. S egyet positive mondhatok s ez az, hogy sem ő, sem azok, a kik miatt a temesi árva-pénztár veszteséget szenved, ezen kölcsönöket nem most kötötték, nem is 1875 óta, (*Ugy van! Ugy van!*) legnagyobb részben nem is 1867 óta, hanem ezen kölcsönök kiadattak kellő biztosíték nélkül, részint a Bach-rendszer idejében, részint a provisorium alatt. (*Igaz!*) Csak hogy most tud róla a világ, mikor igyekezünk, a mit lehet, belőlük még megmenteni és behajtani. (*Tetszés a jobboldalon.*)

De a hiba — ismétlem — nem most kezdődik, hanem kezdődött legnagyobb részében az alkotmányosságot megelőzött időkben.

Ugyanigy vannak a nyitrai árva ügyek, melyek rendezésével és vizsgálatával, mióta belügyminister vagyok, folytonosan foglalkozom.

Mind e bajok, nehézségek, a támadható veszteségek, nem a mostani időből erednek, hanem legnagyobb részben az 1867 előtti időből. Tehát kérem, igen szépen kérem a t. képviselő urakat, hogy akkor, midőn éppen az erélyes eljárás folytán megtudják a bajok létezését, mielőtt azt mondanák, hogy rohamosan haladunk a corruptio felé, vegyenek maguknak fáradságot és tudják meg, mikor keletkezett a baj (*Élénk helyeslés jobbfelől*) és ne azt vádolják, a ki azt helyreigazítani s a bűnösöket megfenyíteni akarja, hanem azt a rendszert, mely a bajokat okozta s azt az időt, mikor azok keletkeztek, (*Élénk helyeslés jobbfelől*) mert máskép igazságosan itéleni bizonyosan nem lesznek képesek.

Megmondottam, t. ház, már beszédem elején, hogy a felmerülhető többi kérdésekre nézve, akár még e vita folyamán, akár egyes kérdéseknél lesz szerencsém nyilatkozni. Most csak azért kértem szót, hogy a t. képviselő ur által felvetett négy kérdésre válaszoljak s azért, a bud-

Digitized by Google

get elfogadását kérve, a t. házat tovább fárasztani nem fogom. (*Tetszés jobbfelől.*)

Thaly Kálmán: T. ház! Személyes kérdésben és félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása véget kérek szót. (*Halljuk!*)

A t. ministerelnök ur talán roszul méltóztatott érteni, a mit az óvadékok letételére nézve mondtam; bátorkodom tehát felvilágosításul kijelenteni, hogy én ugy értettem, hogy akár választott, akár kinevezett legyen az az árvaszéki ülnök vagy elnök, tegyenek le óvadékot. Tudom, hogy ők közvetlenül nem kezelnek pénzt, hanem kezel a pénztárnok; de ők is megszavaznak és kiutalványoznak tetemes összegeket és így ők az okai annak, hogy sokszor oly bizonytalan hypothekákra adatnak ki árvapénzek, melyek nem szolgáltatnak kellő fedezetet.

A fennforgó concret esetnél is, melyet a „Pesti Napló" közölt — az igaz, hogy a „Südungarischer Bote" után, nem azt mondtam, hogy most történtek a sikkasztások: hanem azt, hogy Temes megye szerencsétlenül járt alispánja is ama nagybirtokosok közé tartozik, kiknek birtokán a kölcsönvett árvapénzek állítólag veszedelemben forognak és a belügyminister ur is elismerte, hogy ezen pénzeknek egy része ugyan behajtható, de másik részét aligha tudja behajtani.

A fővárosi rendőrségre nézve a belügyminister ur azt méltóztatott mondani, hogy a lovas rendőröktől a kültelkeken csősz-szolgálatokat kivánnék.

Hivatkozom szavaimra, mert én világosan azt mondottam, hogy járőr-szolgálatot teljesítsenek s ha a t. belügyminister ur e szót talán nem méltóztatnék érteni: a t. honvédelmi minister ur majd meg fogja magyarázni. (*Derültség balfelől.*) A franczia ezt patrouille-szolgálatnak nevezi.

A mi végre azt a paradicsomra vonatkozó példaszót illeti, (*Felkiáltások jobbfelől: Ez nem személyes kérdés!*) tiltakoznom kell azon felfogás ellen, mintha én azt mondottam volna, hogy Magyarországot már most a szédelgők paradicsomának lehetne nevezni, én is nagyon fájlalnám ezt és én csak óvtam attól, nehogy oly idő következzék be, melyben ezt mondani lehetne. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak egy szót kérek annak igazolásául, hogy nem adtam okot arra, hogy a képv. ur személyes kérdésben, vagy szavainak félre magyarázása miatt szóljon. Én nem mondottam — tessék megnézni a gyorsirói jegyzeteket, feléjük se fogok menni — hogy a képviselő ur csősz szolgálatokat kiván, hanem azt mondottam, hogy merültek már fel ily kivánalmak is és midőn a képviselő ur a kültelkeken való szolgálatokat hangsúlyozta, megjegyeztem, hogy attól tartok, hogy ezen irányzat által hagyta magát vezettetni. Tehát nem mondtam, hogy a képviselő ur ezt állította.

Különben pedig minden korlátolt elmebeli tehetségeim mellett is annyit tudok, hogy az őrjárat micsoda. (*Derültség jobbfelől*)

Simonyi Iván: T. ház! Pater peccavival kezdem jelen rövid felszólalásomat, hogy a mult alkalommal a t. ház drága idejét oly hosszasan igénybe vettem. Engedjék meg, hogy e hibámat azzal tegyem jóvá, hogy nem csak szóval, de tettel is rövid legyek.

Részemről csatlakozom a Szájbely Gyula által beadott határozati javaslathoz és bátor vagyok azt elfogadás végett a t. ház figyelmében ajánlani. Azon határozati javaslatok tárgyalásánál, a melyek az általános vita alkalmával úgy ezen párt vezérférfiai, valamint a tulsó padon ülő egyes képviselő urak által lettek benyujtva, ez alkalommal csakis a közigazgatás egyik, még pedig fontos oldalára nézve vagyok bátor egy pár megjegyzést koczkáztatni. (*Halljuk!*) Teszem ezt azért, mert a szélső baloldalon ülő t. képviselő urak részéről, oly hurok lettek pengetve, melyek lehetetlen, hogy minden magyar ember szivében visszhangra ne találjanak; oly vádak lettek emelve, melyeket lehetetlen hallgatással mellőzni.

A szónokok hosszú sora: Simonyi Ernő, Helfy Ignácz, Irányi Dániel, Mocsáry Lajos mind egyesültek azon vádban, hogy mi, kik a közigazgatásnak a határozati javaslat irányában való reformját sürgetjük, könyelműen, vagy szándékosan, egy oly ősi intézményt akarunk feláldozni, mely nem csak a szabadság iskolája, hanem mint a törvény nevezi, a szabadság védbástyája is. Alig szükséges mondanom, hogy én azon t. szónokoknak, — a kikről kénytelen vagyok elismerni, hogy a szabadságharcz veterán bajnokai, — tendentiáját tisztelem, sőt mi több, t. ház, azt is elismerem, hogy ők nem csak meggyőződések hevével, hanem hogy meggyőző érvekkel és szép logikával is fejtegették, hogy mily szép dolog az önkormányzat; azt is szépen fejtegették, hogy mely dicső és szép dolog az, hogy a nép oly intézményekkel bir, miszerint nem csak minden harmadik évben egyszer, hanem az autonomia által közvetlenül gyakorolhatja alkotmányos jogait; de nem tudom, vajjon a t. szónokok beszéde kiterjedt-e ezen kérdésre, hogy nem lehetne-e alkalmazni Könyves Kálmánnak a „de strygis, quae non sunt"-féle hires mondatát a megyékre; vajjon éppen azon administratio tekintetében nincsenek-e tévedésben, oly errorban, a mire nézve a katholikus egyház is nemcsak a legfényesebb ékesszólást megdönthetőnek, de még a házasságot is felbonthatónak kimondja. Vagy röviden: az a mit ők önkor-

Digitized by Google

mányzatnak, a szabadság iskolájának neveznek, az a jelen körülmények közt, nem-e valami egészen más?

T. ház! Én tegnap tanuja voltam Hansen hires delejező mester (*Halljuk!*) kisérleteinek. Ne vegyék rosz néven, ha én most ennek benyomása alatt mondok egy hasonlatot. Hiszen hasonlítanak önök azon egyénekhez, kiket Hansen magneticus államba ringatott, a kik hiszik, hogy izletes körtét falatoznak, mig az, mi kezükben van, nem más, mint nyers krumpli. Simonyi Ernő és Mocsáry Lajos t. képviselő urak szemünkre hányták azt, hogy nem ismerjük a régi megyét, nem viseltettünk kegyelettel a régi megyei intézmények iránt. Én t. ház, nagyon is hosszadalmasan voltam bátor a régi jó idők jó oldalairól megemlékezni. Én, némileg ismerem a régi megyéket, tisztelem, becsülöm azokat minden hiányaik daczára, de viszont lesznek talán szivesek viszonyszolgálat fejében a t. szónok urak is elismerni azt, hogy roppant különbség van a régi megye s a mostani municipium között. (*Bizony van! a szélső baloldalon.*) Én legalább azt hiszem, hogy a mostani municipium azon ellenállási erőt, a melyről a t. szónokok annyit beszéltek, nem lesz képes kifejteni jelenleg, ha idegen hatalom, vagy nemzetellenes kormány leigázni akarja. A provisoriumban büszkén dicsekedtünk és azt mondtuk, hogy egy magyar ember sem fog hivatalt vállalni. A későbbi tapasztalatok után azt mondtuk, hogy legalább azon családok közül, a melyek négy századon át kormányozták a municipiumokat, az absolut kormány alatt szolgálni nem fog egy sem. És mi történt? voltak családok, melyeknek tagjai nem vállaltak hivatalt, de ezeknek csekély volt a száma és kevés család volt, a melynek egy, vagy több tagja ne vállalt volna a provisorium alatt is hivatalt. Azóta t. ház, 13 év mult el, 13 évig élveztük azon közgazdasági bölcsességet, a mely a túlpadokról tudós védelemben részesül. Azóta ijesztő mérvben harapódzott el a jobb osztályok decompositiója és az általános elszegényedés. Ha ez igy terjed, be kell vallanunk, hogy ha még egy Bach ridivivus kormány jön, még igen tisztességes családokból fognak tömegesen találkozni olyanok, a kik hivatalt vállalnak.

Az is mondatott: jól van, ha vannak a municipiumnak hiányai, de ebből nem az következik, hogy csorbítsuk a jogokat, hanem hogy fejlesszük az önkormányzatot. De a t. képviselő urak nem mondották meg, mely irányban kivánják azt fejleszteni és velem együtt a t. ház is igen kiváncsi lehet ezen utat meghallani, mert attól félek, hogy ez hasonlítani fog azon gyönge anya cselekményéhez, ki elkényesztetett gyermekének pajkosságát az által kivánja simogatni, hogy még jobban elkényezteti azt. Történt hivatkozás a nép természetére és az ősi institutiók felforgatására, mely ellenkezik a nép természetével. Hogy a nép szereti a szabadságot, erről hosszasan voltam bátor a multkor beszélni. De midőn ezt említjük, be kell vallanunk, hogy igen sok hivatalnok akad, ki nyilvános állását a maga előnyére használja fel és a hivatal vadászat a nép tulajdonai közt, kiváló helyet foglal el. Már pedig a nép ezen tulajdonaival szemben, vajjon nem-e inkább az erősebb állami kéz-e a helyes, mintsem a mostani, az olygarchia felé hajló clique érdekeknek tért adó rendszer, azt a t. ház megitélésére bizom.

Az mondatott, hogy nem annyira roszak a municipiumok, — ezt Simonyi képviselőtársam mondotta, — hanem roszak az emberek. Sajnos, ez igaz és ezen erkölcsi sülyedésből bennünket a ministerelnök urnak, — mint mindig, ugy most is — mesterséges dialektikája kimenteni nem fog. De feltéve, hogy megkezdődik a társadalmi reorganisatió, ez oly lassú processus, melynek végét nyugodtan be nem várhatjuk és nézetem szerint a törvényhozásnak feladata az, hogy e lassú processust áthidalja. (*Helyeslés balfelől.*) Ismétlem, hogy szerény nézetem szerint valahányszor egy képviselő a municipiumok reorganisatióját szóba hozza, mindig hozzá kellene tennie, hogy ennek nélkülözhetetlen feltétele, az egészséges, tiszta, hamisitatlan választás. Meglehet, azt fogják mondani önök, hogy ha én a társaságot képtelennek tartom az önkormányzat gyakortatára, akkor a képviselők választására sem tarthatom képesnek. Hála istennek ez egészen más. A parlamentarismust nem lehet az önkormányzattal ugyanazon mértékkel mérni. A képviselő-választás sokkal egyszerűbb tény, melynél maga a nép ösztöne gyakran megtalálja a helyes utat. A municipiumok választása sokkal szövevényesebb és bonyolultabb. Sokkal inkább állanak rendelkezésünkre eszközök arra, hogy a parlament kifolyása legyen a közhangulatnak, mint arra, hogy az önkormányzat valósággal az legyen és hasznos, szükséges része legyen az összes állami gépezetnek. Csak enumerative bátorkodom az előbbi czélra vonatkozó egy pár intézkedést felsorolni. Ilyenek a hivatalnokok távoltartása a korteskedéstől, sőt szerény nézetem szerint, a választási urnától is. A választók összeirásának oly közegekre bizása, melyek nemcsak felfelé és lefelé legyenek függetlenek, de függetlenek legyenek az egyes cliquektől is. Ilyen intézmény a választási census szabályozása, mely nézetem szerint alacsonyabb legyen a városokban, mint a vidéken; nem azért mintha azt hinném, hogy a városoknak több politikai önállása van, mint a vidéknek, mert ezt én — a főváros és némely város

Digitized by Google

kivételével — határozottan tagadom; hanem azért, mert a tapasztalat mutatja, hogy a nagyobb városokban az alsóbb rétegek azok, a melyeknél a legtöbb politikai önállóságot észlelünk, mig a vidéken éppen megfordítva van a dolog. A vidéken a jómódu gazda az, a ki a legtöbb politikai bátorsággal bir. A harmadik szer ahhoz, hogy parlamentárismusunk egészséges legyen, éppen a municipiumok reorganisatiója. Ez oly fontos, t. ház. hogy éppen erre nézve vagyok bátor becses figyelmöket kikérni. (*Halljuk!*) Igen örvendenék, ha találkoznék valaki e házban, a ki annak ad kifejezést, hogy mig a jelenlegi municipium ugy marad fenn, a mint az ma van, egészséges parlamentárismusunk nem lehet. Gondoljanak uraim csak vissza a választásokra és mondják meg, hogy mi oka annak, hogy önök nagyobb számmal nincsenek a házban? Bizonyára a municipium, a mely mellett önök oly nemes hévvel küzdenek. (*Felkiáltások a szélső balfelől: Hiszen ez csak krumpli!*)

És t. ház, ezt a történet is bizonyítja. Az utolsó országgyülés, a melyet a kiváltságos rendek választottak, radicalis és szabadelvü volt. Ezt követte a Bach-korszak és nem volt 11 évig önkormányzatunk és mégis mit látunk? Azt, hogy a 60-as években oly országgyülés választatott, a melyben a többséget a határozati pártiak képezték, a jelenlegi ministerelnök urnak vezetése alatt. Ismét bekövetkezett a provisorium, ismét nem volt alkotmányos municipiumunk és a 65-iki választás volt azon utolsó választás, a mely nem volt mesterkélt és a mely nem volt a kormány által befolyásolt, hanem szabad és független volt. 1867-ben visszaállittattak a municipiumok és mit látunk? Azt, hogy sülyedtünk ama bizonyos lejtőn, hogy ismétlődött ama circulus vitiosus, a melynél fogva a kormány mindig többséget tudott csinálni és hogy a kormány folyvást hivatkozott a parlamenti többségre, még akkor is, ha olyasmit vitt keresztül, a mit a nép többsége határozottan ellenzett. Ezen tapasztalatok után azt kellene következtetnünk, hogy ha szeretjük a szabadságot és egészséges parlamentarismust akarunk, akkor a municipálismussal kell szakítanunk. Senkinek sem jut eszébe a házban az 1848-ki év férfiainak nemes szándékát tagadni. Ők azt hitték, hogy az önkormányzat egy kiváltságos osztály vállairól, át fog szállni magára a népre, vagy legalább egy nagyobb közönségre. Bocsánatot kérek, de e tekintetben én azt állítom, hogy ennek ellenkezője történt. Az egyik osztályról átszállott az önkormányzat egy kisebb és egy kicsinyesebb körre, az osztály uralmat felváltotta a clique-uralom. E kettő közt a különbség olyan t. ház, mint a minő a sas és a szarka között. És engedjék meg, t. ház, hogy én beszédemet egy kéréssel végezzem. (*Halljuk!*)

A közigazgatási kérdéssel t. ház, több ízben fogunk találkozni. És talán jó az, hogy ez igy van. És azért ne vegye a t. ház szerénytelenségnek részemről, ha azon nézetemnek adok kifejezést: hogy ha mi kevesebbet foglalkozunk theoriával és doctrinákkal, hanem mindig azt kérdezzük, hogy valamely intézmény mily gyümölcsöket fog teremni a jelenlegi viszonyok közt, a társadalom — sajnos — jelen sok rosz oldala mellett, akkor könnyebben fogjuk egymást megérteni és könnyebben érünk czélt s akkor inkább fogjuk a közigazgatás kérdését a haza javára megoldani.

Ezt a kérdést, t. képviselő, urak nem a párttaktika, nem is egyesek hozták szőnyegre, hanem a szükség és a közvélemény hozta napirendre. Minthogy Szájbély t. barátom indítványa legalább egy ut, egy eszköz, a közigazgatás nagy hiányainak orvoslására, bátor vagyok azt elfogadásukra és beeses figyelmökbe ajánlani. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Csatár Zsigmond: Egyáltalán nem volt szándékom a szőnyegen levő költségvetési vitában felszólalni, ha esetleg Thaly Kálmán képviselő ur nem hozza szóba az árvapénztári sikkasztásokat és a csongorádi esetet és a ministerelnök ur erre nem tesz megjegyzéseket. Igy azonban, mert ennél az alkalomnál az én nevem is a t. ház elé hozatott, kötelességszerűleg járok el, midőn nehány pillanatra a t. ház figyelmét igénybe veszem. Kétségkivül igaz, hogy Csongrádvárosában, az árvapénztárnál három ízben, három pénztárnok által követtetett el sikkasztás a Bachok idejében, még pedig olyformán, hogy Makay árvapénztári kezelő elsikkasztott 38,000 frtot, Jánosy nevezetü árvapénztári kezelő 18,000 frtot és, mint méltóztatik emlékezni, mert többször, itt a házban is felhozatott, Éder István jogügyi tanácsos és árvaszéki teljhatalmazott, mintegy 35,000 frtot. És t. ház, Csongrádon találkozunk 60, 70 éves öreg emberekkel, találkozunk 50—60 éves asszonyokkal, kik ma is siratják atyjokról reájuk maradt, de a hűtlen gyámok által elsikkasztott összegeket, melyeket a mai napig sem kaptak meg.

Hát én e dologban t. ház a jelen epochát, magáért a sikkasztás tényeért egyáltalán nem fogom vádolni. Magában a mai rendszerben nem keresem ezen bajok forrását, mindazon által, ha igazságos akarok lenni, ki kell jelentenem, hogy mégis van valami, a mi a t. kormány és a jelenlegi rendszer embereivel szemben kell, hogy megrovás alá essék.

A Bach-időben a sikkasztók ellen elrendeltetett a vizsgálat, folytattatott is és a ház elébe is került, midőn egyik legfőbb sikkasztó ellen

Digitized by Google

a kiadatás kéretett. A t. ház annak idején ki is adta az illető sikkasztót és daczára annak, hogy a szegedi, már akkor kinevezett királyi törvényszék olykép intézkedett, hogy ez a sikkasztás végül gonosztettének jutalmát elvegye, egy nap mégis azt tapasztaltuk, hogy ilyforma indokok mellett „jóllehet igazolva van azon ténykörülmény, hogy Éder István jogügyi tanácsos Lévay-árváknak ingatlanait eladta; igazolva van azon körülmény, hogy a befolyt pénzek az árváknak ki nem szolgáltattak, tekintettel azonban azon másik körülményre, hogy ezen összeget nejének, Csemegi Karolinának kölcsön adta, ezen ténye vagyonbeli felelősséget vonhat ugyan maga után, de a büntethető cselekmény tárgyi tényálladékát nem állapítja meg, következőképen ezen bűnügyi vizsgálat megszüntetendő.“ De t. ház, annak a nőnek semmije sincs és a szegény árvák csak ennél az egy esetnél 4—5000 frtot veszitették el. A szegény árvák folyamodtak a belügyministerhez, hogy ha már azt állította a törvényszék, hogy erről a 4—5000 frtról kötelezvény van az aktákhoz csatolva, legyen oly kegyes, annak kiadatását rendelje el, mert nem akarja a kötelezvényt kiadatni a törvényszék, hogy legalább a kötvényt megkapván, feltéve, hogy valaha lesz az illetőnek vagyona, jövőre biztonság tekintetében, a kötvény kezeik köztt legyen. A belügyministerium egy év mulva azon leiratot intézte a kérelmezőhöz, hogy neki nem sikerült a törvényszék ide vonatkozó határozatában jelezett kötelezvényt beszerezni és igy a kérelmet nem teljesítheti. Ezután a szegény árvák folyamodtak az országgyüléshez. Az országgyülés azt határozta, hogy a belügyminister minél elébb intézze el az ügyet. Mi történt vele? Fél év mulva vissza ment a kérvény azzal, hogy az előbbeni határozatban nyugodjanak meg az árvák, mert a kötvényt megtalálni nem sikerült. Erre a megkárosodott ismét folyamodott az országgyüléshez. Már ekkor a belügyminister gondolván, hogy jobb lesz az ügytől szabadulni, áttetette az igazságügyministerhez. Azon alkalommal sikerült nekem az igazságot kifejtenem, a gyermeket nevén neveznem és keresztül vittem, hogy az igazságügyminister ur 60 nap alatt tartozik a háznak bejelenteni, hogy miben áll a szegény árvák ügye. Azóta már 3-szor 60 nap is elmult, de hogy mit tett a minister ur, azt ma sem tudom. (*Derültség a baloldalon.*) De tudok egyet, hogy nincs hét, nincs hónap, a melyben az árvák siralmas leveleket ne küldenének hozzám, hogy tegyek már valamit.

Én csak azért hoztam fel ezen dolgokat, mert hivatkozás történt azokra.

Én a belügyminister helyzetében másként járnék el. (*Halljuk!*) Én eljárnék úgy, hogy bárkivel szemben érvényesítenem a tiszta igazságot. Nem törődném én azzal, hogy az illető egyén, a ki sikkasztást követett el, kinek a sógora, komája, kinek az atyafia, hanem szabad működést engednék az igazságszolgáltatás közegeinek. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Méltóztassék csak visszaemlékezni t. ház, mikor engem 1875-ben Csongrád város bizalma e házba küldött, akkor akadtak egyes önző emberek, a kik a szegény ember gyermekének e szerencséjét megirigyelték és iparkodtak holmi pletykák alapján hirnevemen csorbát ejteni és e tekintetben annyira mentek, hogy saját pártom sem akart kebelébe befogadni — és jól tette, — mindaddig, mig a bíróság ki nem mondotta, hogy e dologban ártatlan vagyok. Tehát a mérték legyen egyforma bárkivel szemben és ezen mérték, bárki legyen a másik serpenyőben, ugy nyomassék le, hogy az igazság csorbát ne szenvedjen. Már hiába, én ilyen iskolának vagyok tanítványa. Meglehet, hogy magamnak sok kellemetlenséget fogok okozni az ilyen dolgok kijelentésével, hiszen már érkeztek is levelek hozzám, a melyek bizonyos dolgok említése miatt nagyon fenyegetnek. De hát én mindezekre semmit sem adok és arra kérem a minister urat, hogy a Thaly ur által is felemlített csongrádi árvaügyeket méltóztassék tisztába hozatni, hiszen azt hirdeti a Tisza-kormány és e kormány pártjának minden tagja, hogy a Tisza-kormány alatt nagy az igazság. Tessék tényekkel igazolni. S le veszem előtte a kalapot s ha igazolva lesz, akkor nem lesz senkinek panaszra oka ellene.

Most, t. ház, ha már hozzá szóltam a csongrádi dolgokhoz, engedje meg, hogy a megyei állapotokat is érintsem.

Látom, hogy a belügyministeri előirányzatban hat millió néhány százezer frt van a közigazgatási czélokra előirányozva. Magam is mint olyan, a ki — bár nem igen magas regiókban, hanem a népéletnek, a községi jegyzőség mezején — a közigazgatás terén működtem, meglehetősen tudom mérlegelni a közigazgatás előnyeit és hátrányait. Én megvallom, hogy daczára, miszerint ezen oldalon ülök, ha Magyarország állami függetlensége teljesen helyre volna állítva, ha Bécscsel szemben nem lennénk folytonosan ingadozó politikai félelemben, én a t. egyesült ellenzéknek azon programmját, hogy a magyar állameszme fejlődése szempontjából, a megyének ez idő szerinti tarthatatlan állapotát cassálni kell, elfogadnám. Mert engedelmet kérek, oly állapotokat tapasztalunk a Kárpátoktól le az Adriáig majd minden megyében, hogy a törvényt az ille-

Digitized by Google

tők úgy alkalmazzák és annak előnyeit úgy aknázzák ki, a mint akarják. Mert méltóztassék csak azon egy körülményre tekinteni, azt mondja az 1871: XVIII. t. cz. ide vonatkozó paragraphusa, hogy a községekben és városokban, továbbá a megyékben az 1871: t. cz. ide vonatkozó §-a szerint 3 évnél, illetve 6 évnél tovább tisztviselő, vagy előljáró nem lehet. Hiszen a törvény világos, mint az istenség létele, mint a világ világossága, hogy esik az, hogy itt a minta-megyében, Nagy-Kőrösön több, mint egy év óta rendkivüli állapot áll tényleg fennt. Elmult a 6 év, a régi tanács él és uralkodik, hogy lehet az? hogy van pl. Csongrád városában, több rendbeli leirat után sem volt képes a belügyminister ur, a megyei basáskodással szemben csak azért, hogy a barátság, sógorság meg ne sértessék, a törvény ezen parancsának elégtételt szerezni és 20 hónapig törvénytelenül, eskü nélkül uralkodtak mandatum nélkül a városházában a nép felett.

Engedelmet kérek, ezen állapotot az én pártomnak nem lehet hivatása támogatni. Annál kevésbé, mert ha elmentem a belügyministerium illető osztályába, ott azt mondták „a helyhatósági intézménynek meg van a maga autonomiája, melyet ha mi érintünk, egyszerre az országgyülés elé fogják hozni a kérdést és akkor óriásilag megverik a nagy dobot"; ha elmentem a megyéhez, ott azt mondták, hogy a ministeri omnipotentia olyan, melyhez mi nem férhettünk. Én ezen dolgokból nem kérek, sem a magam, sem a közönség részére.

De van ezen törvénynek egy másik igen sajátszerű paragraphusa, melyet én sehogy sem tudok megérteni. Pl.: ha engem egy megye megválasztana alispánjának, (*Derültség*) nem mondottam ezzel semmi nagy dolgot, hiszen a qualificatiom meg van rá.

Az 1871: XVIII. t. cz. szerint a községi jegyzővizsgálóbizottságnak, törvényből kifolyólag, elnöke vagyok. Azonban nekem eszembe jut, hogy valamely községben a jegyzőség többet jövedelmez, mint az alispánság. Megüresül a jegyzőség, én, mint alispán el akarok menni jegyzőnek, de engemet a fennhatóságom alatti szolgabiró pályázatra nem bocsájthat, habár a jegyzői vizsga elnöke vagyok, mert nincs jegyzői oklevelem. No már, ha nekem nincs jegyzői képesítésem, hogyan lehetek én a jegyzői vizsga elnöke, azt érteni nem tudom. Az egész törvény tehát oly hiányos és a belügyi kormányzat a hiányon annyira nem iparkodik segíteni, hogy én ily állapotban az ő költségvetését nem szavazhatom meg. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A mi a közbátorság állapotát illeti, (*Derültség. Halljuk!*) nem azon eset miatt említem ezt fel, mely velem történt és mely azt mutatja hogy a szép csendesen, az utczán menő embert egy suhancz meglophat (*Derültség*) és nem is a budapesti rendőrség ellen akarok észrevételt tenni, hanem a megyei közbátorságról.

Az valami szomorú állapot, t. ház, úgy hogy csak egy szerencsénk van, hogy népünkben nem harapódzott el az erkölcstelenség annyira, hogy a szegényebb a gazdagabbat agyonverje. Mert ha ez a bűn befészkelte volna magát a társadalomba, úgy, nagyon szomorú volna állapotunk.

Kikből állnak a pandurok? Ezek többnyire olyan emberek, a kik már a megyeházat is meglakták, másik része pedig az italnak óriási mértékben való élvezetében szenved.

Egy esetet akarok említeni ezen állapotok megvilágosítására.

Jegyzőségem idejében történt, hogy egy szegény lajosmizei asszony szaladt hozzám egy nap reggelén s panaszolja, hogy egy zsidó gyerek jött házához és szállást kért tőle éjjelre; ez meg is adta neki, de reggel rémülve látja, hogy a nyomorék ember hála helyett, mig ő a tehenét fejte, feltörte ládáját és több holmijával megszökött. Én azonnal kerestettem ezt az embert és magam is az utczára menve, láttam, hogy egy suhancz a közeli boltba ment be. Arra gondoltam, valjon nem ez-é a tolvaj és utánna mentem. Kérdezem őt: hol van a selyem kendő, a mit ellopott? Azt mondja: a korcsmában, ott ivott és elzálogosította. Azonnal összehivattam a községtanácsot, berendeltem egy pár pandurt és kérdeztem, kiben van bátorság ezt a suhanczot a csendbiztoshoz felkisérni? Az egyik azt mondja, hogy ő elég erős rá. Az volt a szerencse, hogy a lopott tárgyakat visszaadathattam a szegény asszonynak. Alig hagyta el a fegyencz és kisérője a községet, komázni kezdtek és minthogy a pandur nagyon szerette a pálinkát, betértek a korcsmába, bruderschaftot is ittak és végre a gyermek megugrott, a pandur csak harmadnap este jött be a községházába botorkálva és azt mondja: „Itt a könyv la!" Mondom, kegyelmed most is részeg? Azt mondja: „a szegény igy szokta búját elfelejteni." De a rab megszökött. Ugyanazon levelet, melyet a csendbiztoshoz küldtem, a pandur visszahozta. Rögtön feljelentettem őt a szolgabiróhoz és kértem a pandur megbüntetését. Azt hiszi a t. ház, hogy mai napig ez a pandur megfenyittetett? Megengedem, hogy vannak egyes szolgabirák, kik átérzik a népnek anyagi és szellemi bajait és ők a maguk érzetéből indulva ki, elkövetnek mindent, hogy a kerületben a közjó előmozdíttassék és a közbátorság teljesen biztosítva legyen. De ott, a hol az urfi szolgabiró többet ád arra, hogy lovai mikép vannak felkantározva, mint arra, hogy a közszolgálat elláttassék, ott szomoru a közigazgatási állapot. Pedig nem helyezek kevesebb

Digitized by Google

súlyt a közigazgatási politikára, mint a törvénykezési politikára. Méltóztassanak megfigyelni, vajjon nem furcsa dolog-e az, hogy az 1871: XVIII. t. cz. még csak azt sem mondja ki, hogy az alispánnak tudni kell a maga nevét aláírni.

A multkor kicsibe mult, hogy egy nagyon közönséges ember nem jutott be az alispáni székbe, a ki becsületes, jó ember ugyan, de egyáltalában nem tanult ember. (*Felkiáltások: Hol?!*) Minek mondjam meg? Elég az hozzá, hogy e dolgot igy hagyni nem lehet. Nekünk tennünk kell valamit s fájdalommal tapasztalom, hogy a belügyminister ur e tekintetben nem tesz gyorsan és még kilátásba sem helyezi, hogy tenni akar. Én azt gondolom, t. ház, hogy a jó belügyi politika abban találja fő indokát, hogy a közigazgatást fejleszszük és a megyei életet valódivá és realissá tegyük. Most az alispán nem egyéb, mint a minister urak pósta-expeditora. A szolgabiró nem egyéb, mint az alispán posta-expeditora. Mert ez is csak továbbít a nélkül, hogy a végrehajtásra felügyelne. A végrehajtó pedig a községben a kisbiró. (*Derültség.*) Igy állván a dolog, azt hiszem, hogy ezen házban, melynek szerencsés vagyok tagja lenni, nincs senki, a ki ne óhajtaná, hogy a jó közigazgatás létrejöjjön és a mai közigazgatás megjavittassék. Mai viszonyok közt, midőn a közös ügyek lidércznyomásként nehezednek a nemzet közéletére, nem vagyok barátja annak, hogy a teljes centralisatió behozassék, mert ez nem volna egyéb, mint felülről lefelé a hatalom szavával kormányozni. Én tehát addig, mig függetlenségünket vissza nem nyerjük, nem óhajtom a centralisatiót, mert a felülről lefelé való parancsolással eléggé el vagyunk látva és néha szerencse, hogy annak bizonyos tekintetben érvény nem szereztetik. De ha választás utján történik is, a rendezés, minek úgy kell történie, mig Bécscsel szemben ügyeink el nem különíttetnek. Méltóztassék azt a törvényt erős pánczélokkal körülövezni és a törvénynek szigorúan, a szó legnemesebb értelmében érvényt szerezni, mert bármi jó törvényt hoz a ház, addig, mig annak végrehajtására erőt és hatalmat nem ad, az nem ér semmit, az papirra irótt malaszt, melynek hasznát nem veszi senki.

Ily szellemből kiindulva, én a költségvetést nem fogadom el. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Grünwald Béla: T. ház! (*Mozgás. Halljuk!*) A költségvetés felett folytatott általános vitában meglehetősen anticipáltuk a közigazgatási reform kérdését és ha az ember még ma is közigazgatásról akar beszélni, valóban nem igen kellemes helyzetben van a t. házzal szemben, pedig kétségtelen, hogy épp a belügyminister költségvetése tárgyalásánál van illő helyén, a közigazgatás bajairól és ezek orvoslására czélzó módok és eszközökről részletesen beszélni.

Én ugyan őszinte örömmel láttam azt a jelenséget, hogy a közigazgatási reform kérdése dominálta a költségvetési általános vitát; nekem jól esett látnom, hogy ez a kérdés előtérben áll, hogy komoly férfiak komolyan gondolkodnak felette, hogy közigazgatásunk bajait mikép lehetne orvosolni. Örömmel láttam azt, hogy bármicsoda szempontból tárgyalták is a t. képviselő urak ezt a kérdést, egy tekintetben mindnyájan egyetértettünk és ez az volt, hogy közigazgatásunk mai állapota valóban tarthatatlan.

De t. ház, hogyha talán hiba volt az, hogy a költségvetés általános tárgyalásánál nagyon sokat beszéltünk közigazgatásról, ugy nekem e tekintetben ezen hibában nagyon csekély részem volt. Én ugyanis, akkor nem tartottam egy ugynevezett közigazgatási beszédet, hanem csupán egész általánosságban és miden részletezés mellőzésével jelöltem ki a jövő közigazgatási politikának irányát és szellemét és inkább csak azt a hatást és azt a viszont akartam kimutatni, melyben e kérdés az egyes politikai tényezők irányában van és inkább csak arra akartam szorítkozni, hogy kimutassam azt az érzékeny kárt, melyet a közigazgatási reform mellőzése minden egyes politikai factornak okoz.

De, t. ház, a helyett, hogy én a tartózkodásomért elismerésben részesültem volna, ellenkezőleg szemrehányásokat kellett hallanom több képviselőtársam részéről és leginkább olyanok részéről, a kik különben e tekintetben elvtársaim. Igy pl. Tibád Antal képviselőtársam azt vetette szememre, hogy én nem mondtam egyebet általános frasisoknál; Dárday Sándor képviselő ur pláne annyira ment, hogy azt mondotta, hogy én compromittáltam a közigazgatást.

De megvallom, a legkülönösebben jártam Kautz Gyula t. képviselő urral. Midőn beszélni kezdett és beszédében a közigazgatásról szólt én neki azt a szemrehányást készültem tenni, hogy ideolog, hogy theoreticus és csak könyvekből ismeri a közigazgatást, mert tudtommal, — habár kétségtelen az, hogy irodalmunkat igen jeles munkákkal gazdagította, — mégis a közigazgatás terén gyakorlatilag nem működött.

De legnagyobb meglepetésemre ő megelőzött, ő nevezett ideologgnak, theoreticusnak engem és ő mondta azt, hogy könyvekből ismerem a közigazgatást és hogy Steinnak és Gneisztnak munkáiból akarom Magyarország számára a közigazgatást megteremteni. Ezt ő, az egyetemi tanár, a theoreticus vetette szememre nekem, a ki tudvalevőleg 7 évig voltam egy megyének alispánja és mint mondják, nem éppen gyakorlatiatlan alispánja.

Ebből azt következtetem, hogy miután be-

Digitized by Google

szédemben teljességgel nem idéztem semmit sem Steinból, sem Greistból, hanem beszéltem csak magyar közigazgatási politikáról: vagy Steinnak és Greistnak munkáit nem ismeri a képviselő ur, vagy az én beszédemet nem ismeri; e kettő közül az egyiknek állani kell.

Különben a ministerelnök ur is hangsulyozta azt, hogy könyvekből nem lehet csinálni jó közigazgatást, én e tekintetben teljesen egyetértek. Magam is azt mondom, hogy a könyv nem alkalmas eszköz arra, hogy az ember a közigazgatás gyakorlati czéljait megvalósíthassa. Tehát vele egyetértve, én is szükségesnek tartom azt, hogy legyünk gyakorlatiak. Igenis, legyünk gyakorlatiak, keressünk gyakorlati eszközöket közigazgatási bajaink orvoslására és mutassuk ki a hibákat, melyek a közigazgatásterén fennforognak, tisztán gyakorlati szempontból. És én a magam részéről a tekintetben mellőzve minden magasabb deductiókat, tisztán csakis praktikus álláspontra kivánok helyezkedni. (*Helyeslés balfelől.*)

De, t. ház, mielőtt felszólalásomnak tulajdonképeni tárgyára átmennék, kénytelen vagyok reflectálni a t. ministerelnök urnak azon utolsó beszédére, a melyet a költségvetés általános tárgyalása alkalmával tartott s a melyben, ugy mellékesen, foglalkozott a közigazgatás kérdésével is.

Tudjuk, t. ház, mindnyájan a legnagyobb feszültséggel vártuk Magyarország ministerelnökének nyilatkozatát arra nézve, hogy a közigazgatási reform kérdése tekintetében, mi a nézete és mik szándokai a jövőre nézve.

Itt mindjárt megjegyzem azt, hogy én a ministerelnök urtól nem részletes és a közigazgatás minden ágát felölelő programmot kivántam; nem kivántam egyebet, mint azt, hogy legalább azokra vonatkozólag, a mik Szilágyi Dezső t. barátom és mások beszédeiben foglaltattak és a mi mindenesetre positivum volt, bizonyos tekintetben szakszerűleg nyilatkozott volna. És ime a t. háznak tagjai csakugyan behatóan foglalkoztak ezzel a kérdéssel. Igy Szilágyi Dezső t. képviselőtársam, gr. Apponyi Albert, Gullner Gyula, Pulszky Ágost képviselő urak és igy ma Szájbély Gyula képviselő ur, a kormány párt részéről különösen Tibád Antal képviselő ur, a kinek beszéde valóban a szakszerűség és avatottság benyomását tette rám és ugy hiszem a ház többi t. tagjaira is.

Nagy sajnálatomra csak a ministerelnök ur beszédében nélkülöztem a szakszerűség jellegét. (*Helyeslés a baloldalon.*) A ministerelnök ur volt az, ki e kérdéssel valóban példátlan nonchalencessal bánt el; a ministerelnök ur volt az, a kinek beszédében, ámbár, körülbelől egy órát foglalt el a közigazgatási kérdés, kisszerű feleselésnél és kétes értékű ötleteknél egyebet nem találok. (*Ugy van! a baloldalon*) Kétségtelen az, hogy mindenkire s megvagyok győződve, saját pártjára is, ezt a benyomást tette, hogy a ministerelnök ur a kérdésnek ilyen modorban, ilyen hangon tárgyalásával, nem emelkedett a tárgy fontosságának magaslatára és t. ház, ez legalább rám nézve, annál inkább meglepő volt, mert hiszen a ministerelnök ur nyilatkozata egy ünnepélyes pillanatban történt, midőn saját pártjának bizalmára apellált és én akkor azt hittem, hogy érdekében állana az, hogy szakszerűleg igazolja közigazgatási politikáját a multban és szakszerűleg indokolja terveit a jövőre nézve, hogy az ő szellemi fennsőbbségét saját pártja előtt ezen téren kétségtelenné tegye. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*)

De ezt a ministerelnök ur nem tette, és ha nem találta magát kötelezve saját pártja irányában arra, hogy kimutassa, hogy ezen a téren megállapodott nézetei vannak, hogy tökéletesen tisztában van a közigazgatás feladatai iránt, azon én részemről nem csodálkozom. A kormányt támogató párt kétségkivül a legkedvezőbb dispositiókat hozza a ministerelnök ur elé és igy nagyon természetesnek találom, hogy ezt ő szükségesnek nem tartotta. De bocsánatot kérek a ministerelnök urtól, azt hiszem, hogy saját pártján kivül, itt van még a parlament, itt van az ország, mely fel van jogosítva követelni Magyarország ministerelnökétől, hogy azon ressortra vonatkozólag, melyet képvisel, megállapodott nézetei legyenek, hogy nyilatkozatai a szakszerűség jellegével birjanak. És azt hiszem, hogy ez oly kötelesség, melylyel a ministerelnök ur tartozik a parlamentnek és az egész országnak, de tartozik különösen az általa elfoglalt állás méltóságának. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

A ministerelnök ur a következőket mondotta multkori beszédében. „Én a magam részéről elismerem, hogy az administratio terén sok javítni való van, bár tagadom annak oly rosz voltát, minőnek önök állitották. Hogy tisztviselői qualificatio kell, hogy közigazgatási birószágok kellenek, hogy a rendőrséget újra kell szervezni, azt kimondottam s ismételem most is.“

Ennyi a ministerelnök ur beszédében a positivum. Lássuk már most közelebbről, mily arányban áll a ministerelnök ur ezen kijelentése és a jövőre vonatkozó terve a tényleg fennforgó gyakorlati szükséghez.“

T. ház! A helyes közigazgatási szervezetnek egyik alapja kétségtelenül az, hogy a közigazgatási területek czélszerűen alakittassanak és hogy a hivatalok székhelyei czélszerűen állapittassanak meg. Tudjuk, hogy a kormány e tekintetben kisérleteket tett, a megyéknek ugynevezett kikerekítése által. Azonban hogy ez milyen tökélet-

Digitized by Google

lenül sikerült s mennyire nem a közigazgatás czéljainak megfelelőleg történt, azt tudjuk.

Látjuk ugyanis, hogy ma is léteznek törvényhatóságok, melyeknek területe tiz mértföld, olyanokkal szemben, melyeknek területe 200 mértföld. Ennek szükségképeni következése az, hogy sok törvényhatóságban a központi tisztviselői kar nem tudja erőit kellőleg felhasználni, mert azon 10—20 mértföld annyi, mint egy más megyének szolgabirói járása, sőt én ily kis szolgabirói járást nem is tudok. Egy nagy megyében melynek területe kétszáz mértföld, a tisztikar nem képes áttekinteni a megye egész területét és az ellenőrzést sikeresen gyakorolni. Egy ily nagy területen, a melylyel szemben áll az alispán és központi tisztikar, lehetetlen már csak ezen oknál fogva is, a könnyű áttekintés és ellenőrzés szempontjából, a jó administratió. Okvetetlenül szükséges tehát, t. ház, a jövőben a megyék alapját ugy megállapítani, hogy a történetileg fejlődött megyének területe csak akkor változzék, hogy ha a közigazgatás érdeke ezt okvetetlenül megkívánja.

Másodszor nagy fontosságú feladat, t. ház, a szolgabirói járások helyes felosztása és hivatalos székhelyének czélszerű megállapítása. Méltóztatnak tudni, hogy az 1870. évi XLII. t. cz. egyik paragraphusában azon rendelkezés foglaltatik, hogy a szolgabiró tartozik járásának területén lakni. Tehát csak járásának területén és igy a törvény nem jelöli ki székhelyét. Ennek a következménye, t. ház, hogy a szolgabiró hivatalos székhelye tisztán a véletlenségtől függ, mert ha a szolgabiró hatszor változtatja lakását, akkor hat évi szolgálatának ideje alatt hat különböző székhelye van. Azonkivül nagy anomalia az, hogy a segédszolgabiró, minthogy talán oly helyen, a hol a szolgabiró lakik, lakást nem kaphat, épp igy a járás orvosa, a csendőrök és a csendbiztos más helyen laknak, holott világos, hogy ezeknek egy hivatalt kellvén képezniök, egy helyen kell lakniok.

Okvetetlenül szükséges tehát, hogy e tekintetben valami történjék. Igaz, hogy vannak megyék, a melyek e tekintetben intézkedtek és megállapították a hivatalos székhelyeket, azonban ez az országnak csak egy kis részében történt. Szükséges lesz tehát országos szempontból, tekintettel az állampolgárok érdekeire, a közlekedési viszonyokra, hogy állapittassék meg a szolgabiró hivatalos székhelye. Most, t. ház, áttérek a közigazgatási organismusra.

A közigazgatási organismusnak legalsóbb tagja a község. De a ki azt hinné, hogy a község valami nagy fejlődésre képes, vagy hogy valami nagy organisatióra van alkalom, nagyon csalódnék. A község egy adott tényező, egy adott gazdasági és intellectualis individualismus, melynek fejlődési képessége lépést tart az általános gazdasági és intellectualis fejlődéssel. Ezt azonban mesterséges eszközökkel fejleszteni nem lehet ugy, mint pl. a központi hatóság organismusát. Itt tehát csak a legégetőbb bajok megszüntetéséről lehet szó.

A mi a községi képviseletet illeti, itt azon nagy anomalia fordul elő, hogy a községek azok rovására szervezik, rendezik be a községi életet, a kik a községben a legtöbb adót fizetők közé tartoznak, a kik érdekelve vannak a községi háztartás kérdései körül és a kiknek érdekében áll azt megakadályozni, hogy oly kiadások tétessenek a község által, a melyek őt megterhelik. Természetes, t. ház, hogy azon nagy adót fizető részére, a ki nem lakik a községben, mert több községben bir, a befolyás csak ugy biztosítható, hogy ha feljogosittatik arra, hogy a községek képviselőtestületében magát képviseltethesse. A mi már a községi előljáróságot illeti, az a viszonyoknak és a szükségletnek megfelelőleg van rendezve.

Ott van a községi előljáró, a biró, az esküdt és ott van a körjegyző. Községeink legnagyobb részében, a jegyző hivatása pótolni azon intellectualis erőket, melyek különösen kissebb falusi községben nincsenek meg. És ezen czélnak valóban meg is felel.

Hogy e téren visszaéléseket is tapasztalunk, az nem az intézet czélszerűtlen voltára enged következtetni, hanem arra, hogy a kellő ellenőrzés és felügyelet hiányzik. Ezért történnek bajok az alsóbb közigazgatásnak sphärajában; de a mi okvetlenül szükséges, ez az, hogy a biró összeköttetésbe hozassék az állami administratióval egy külső symbolum által, az által t. i., hogy megerősítése mindenesetre a megye közigazgatási főnökétől függjön, már csak azért is, hogy lássa, hogy legalább a hatósági teendőkre nézve a mandatumot felsőbb helyről nyeri és már azért is, nehogy községi előljárókul oly egyének választassanak meg, kik az állam érdekével ellentétes irányt követnek. De továbbá okvetlenül szükséges, hogy a szolgabirónak nagyobb befolyás engedélyeztessék a községi életre. Ma e tekintetben az állapot nem kielégítő, részint azért, mert a szolgabirói járások rendkivül nagyok és ennélfogva nem is lehet az ellenőrzést kellőképen gyakorolni, részint azért, mert a törvény különösen a község gazdasági, háztartási dolgaiban, a szolgabiró direct beavatkozását kizárja. Mindezeknél fogva a szolgabiró, ugyszólván törvényileg isolálva van a községgel szemben és az a felügyelet, melyet tényleg gyakorol, éppen nem elégséges arra, hogy a községekben a rendet helyreállítsa és a közvagyon lelkiismeretes kezelését garantirozza. Ennélfogva okvetlenül szükséges, hogy a szolgabirónak

Digitized by Google

nagyobb befolyás biztosittassék directe a község belső életére vonatkozólag. De okvetlenül szükséges az is, hogy a községi előljárók fizetései, a melyek napról napra emelkednek, végre csökkentessenek, vagy ha lehet, kisebb községekben, a hol a szolgálat nem vesz sok időt igénybe, legalább itt az ingyen szolgálat hozassék be, az önkormányzat egy oly elve, mely nélkül valódi önkormányzat alig képzelhető. Nagyobb községekben, ott már a községi tisztviselőt nagyobb mértékben veszik igénybe a község dolgai, de kisebb községben kétségkivül az ingyen szolgálat nagyobb nehézség nélkül behozható és ez által elérhető, hogy a község terhei ez által némileg csökkentessenek. Különösen szükséges még az is, hogy igyekezzünk a megyéknek, különösen a szolgabirónak direct befolyást biztosítani a községben, odahatni, hogy minden felesleges kiadás kerültessék és csakis az a kiadás engedélyeztessék, a melyre a községnek okvetlenül szüksége van. Nekünk végre meg kell akadályoznunk a községi pótléknak azon ijesztő szaporodását, a mely különösen a nagyobb birtokosokat rendkivül sujtja, de különben is már concurrentiát csinál az államnak és egyenesen az állami adóképesség rovására terheli a községi birtokosokat. (*Helyeslés balfelől.*)

Ezzel összefüggésben van még egy, a községi ügyekre vonatkozó momentum. A községek törvény szerint, kategoriákra vannak felosztva; vannak kis, nagy községek, rendezett tanácsú városok. Ezeknek szervezete különböző, mert különböző teendők vannak reájok ruházva és ennélfogva szükségképen különböző az a költség is, melyet az a szervezet okoz. Kétségtelen, hogy a rendezett tanácsú városoknak szervezete a községek közt legtöbbbe kerül, mert az a legtöbbet kiván szervezet tekintetében és különösen intellectualis tekintetben. Ide vannak utalva az árvaügyek is, melyek a rendezett tanácsú városokat arra kötelezik, hogy külön árvaszéket tartsanak. T. ház! Kétségtelen az, hogy ez rendkivüli nagy költség. Nem voltunk nagyon óvatosak és szigorúak az ily szervezet megállapításánál és ugy megtörtént, hogy egy kis község, melyben nem voltak meg sem a pénzügyi, sem az intellectualis feltételek, ambitionálta azt, hogy a községek magasabb kategoriájába jusson. És csakugyan a helyi viszonyok folytán, igen soknak engedélyeztetett a magasabb kategoriába való lépés. Ennek következménye az volt, hogy azon községek nem voltak képesek teljesíteni azon szolgálatokat, miket a törvény rájuk ruház, nem voltak képesek ellátni az árva-ügyeket s más mindenféle teendőket. És ez is hozzájárul ahhoz, hogy a községeknek nagy részében, különösen pedig a nagyobb községekben, a közigazgatás csakugyan a legnagyobb rendetlenségben van. De ez másrészt azt idézte elő, hogy derangirozva lettek ezen községek pénzügyileg, mivel rájuk elviselhetetlen nagy terhet rótt a nagyobb szervezet. Ennél fogva itt is okvetlenül szükséges lesz a legszigorúbb őrködés és a törvény szigorú végrehajtása. Természetesen a végrehajtás itt is a tapintattól és belátástól függ. Ez az, t. ház, a mit én a községekre vonatkozólag mondani kivántam.

De következik most a középhatóságok organismusa és erről csak annyit mondhatok, hogy az ugy, a mint annak alapja megvan, történetileg fejlődött és a szükségletnek teljesen megfelel. A járás élén áll a szolgabiró, a megye élén áll az alispán s e mellett az ugynevezett megyei tisztikar. Kétségtelen az, t. ház, hogy az egész közigazgatási reform súlypontja itt fekszik a megyében, a középhatóságok organismusában. De e reform, t. ház, nem azt jelenti, hogy mi megsemmisítsük a létező formát, hogy megsemmisítsük az önkormányzatot és hogy teljesen szakítsunk a történelmi fejlődés elemeivel. Erről itt valóban nem lehet szó. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Én a közigazgatási reformot ezen a téren minden tekintetben rendkivül conservativ irányban képzelem magamnak. (*Helyeslés balfelől.*) Kétségtelen az, hogy a közigazgatás államivá tétele éppen oly történelmi irány fejlődésünkben, mint az volt, mely az ez előtti intézményeket megalkotta s ennélfogva, a mi közigazgatási reformunk alapeszméjének annak kell lenni, hogy a mennyire lehet, ne bolygassuk a történelmileg fejlődött organismust. Azt, a mi czélszerű, tartsuk meg, tartsuk meg, a mennyire lehet, az önkormányzat formáit, tartsuk meg, a mit örököltünk, de csak annyiban, a mennyiben nem akadályozza azon garantiák megszerzését, melyekre az államnak okvetlenül szüksége van, hogy a magas cultur és nemzeti missióját teljesíthesse és egyszersmind az állam polgárainak érdekét kielégíthesse.

A feladat tehát e téren tulajdonképen az, hogy végre lerakjuk alapjait egy oly organismusnak, mely e czél elérésére alkalmas, lerakjuk alapjait egy oly organismusnak, mely ha ma nem is alkalmas arra, hogy a legnagyobb igényeknek megfeleljen, de a benne rejlő fejlődési képességnél fogva, alkalmas legyen arra, hogy az évtizedek mulva utánunk következő generatió szükségleteit kielégítse. Erre kötelezve vagyunk utódaink irányában azért is, mert hogy ha mi az államadósságok kamatait rájuk ruházzuk és megterheljük őket jövőben, akkor kötelességünk oly intézményeket hagyni rájuk, a melyek őket részesíteni fogják az államilét jótéteményeiben. De hogy e czél csak az által érhető el, hogy követelnünk kell az egyes organumok gyakor-

Digitized by Google

lati és elméleti képzettséget, hogy ezt csak akkép érhetjük el, hogy ha az alkalmazást állandósítjuk és az egyes organumokat a kormány által neveztetjük ki, ez szerintem, a dolog természetében fekszik. (*Helyeslés balfelől.*)

Itt nem akarom ismételni azt, a mit Szilágyi Dezső t. barátom az ő jeles felszólalásában előadott, a mit ő a középhatóságok állami szervezetének az önkormányzati tényezőkhöz való viszonyára, úgyszintén a közjó részrehajlatlan kezelésére nézve elmondott, azt ő az én nevemben is mondta és én az ő fejtegetésének irányával és szellemével teljesen egyetértek. Csak egyet akarok hozzá tenni és ez az, hogy itt lesz már most az alkalom arra, hogy midőn megyei közigazgatás és középhatóságok organismusa államivá tétetik, gondoskodjunk arról, a mi annak idején a ministerelnök ur szemei előtt is lebegett, t. i. az állami közigazgatás egyéb ágainak összhangzó működésbe való hozataláról a megyei közigazgatási organismussal. Ez természetes, csak akképen történhetik meg, hogy ha a megye főnöke egyszersmind főnöke lesz ezeknek is és igy ezek organicus viszonyba hozatnak és szabatosan meg lesz állapítva az alárendeltség viszonya, szóval mindaz, a mi szükséges, hogy helyes organismus alkottassék. Csak igy lesz elérhető az, a mi ma nincs meg, a mit a ministerelnök ur a közigazgatási bizottsággal sem ért el: az t. i., hogy meg fog szünni azon veszedelmes dualismus, a mely ma közigazgatásunkban uralkodik és akkor létre fog jönni nem külső összeállítása, hanem valóságos harmonicus viszonya a közigazgatás különböző ágainak, a melyből egyedül származhatik az egyöntetű és czélszerű működés. Természetes, hogy akkor, mikor az állami közigazgatásról van szó, mellőzhetlen lesz egy úgynevezett szolgálati pragmatica, a mely meg fogja állapítani és határozni ezen tisztviselők jogviszonyait, kötelességeit. Kétségtelen, hogy nem türhetjük meg a mostan érvényben levő fegyelmi törvényt, a mely éppen oly felületes, mint igazságtalan és a czélnak meg nem felel; kétségtelen, hogy nem türhetjük meg tovább azon zavart a competentiákban, a mely ma a közigazgatás terén uralkodik és kétségtelen, hogy az organismus egyes tagjainak hatáskörét szabályozó illetékességi törvényt fog kelleni alkotni, a mint ez szükségkép következménye az állami organisatiónak. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ez tehát az irány, melynek a közigazgatási reformnál jövőre nézve irányadónak kell lenni.

De, t. ház, nem szabad megfeledkezni még a városokról sem. A mi a városokat illeti, ott igen sok anomaliát tapasztalunk, különösen a városi vagyon kezelését illetőleg. Itt is nem annyira e törvényváltoztatás fog segíteni, de az executiva szigora, mert legnagyobb baj nálunk az, hogy szigorú felügyelet nem gyakoroltatik, az alsóbb közigazgatási tényezőkkel szemben és hogy szigorú, czélra vezető executivánk nincs.

A mi a városi hatóságot magát illeti, itt még inkább szükséges lesz helyreállítani az összefüggést a városi hatóság, mint közigazgatási hatóság és az állami közigazgatás organismusa között. Itt is okvetlenül szükséges lesz a hatósági személyekkel, a polgármesterrel stb. szemben a kormánynak a megerősítés jogát vindicálni, valamint szükséges lesz az is, hogy a rendőrkapitány, kinek hivatása az, hogy a rendőri törvényt végrehajtsa, a kormány által neveztessék ki, mert különben ő a városi elemek kifolyása lévén, minden esetre feszélyezve van, elfogult és igy nem várható tőle, hogy a rendőri törvényeket részrehajlatlanul kezelje.

Ezzel természetesen összefügg a rendőrség átalakítása. Erre vonatkozólag itt több rendbeli nyilatkozat történt és azt találtam, hogy a t. ministerelnök ur egyetért velünk abban, hogy a rendőrség mai állapota tarthatatlan. Hogy miként képzeli ő az újjászervezést, az iránt nem adott felvilágosítást, hogy vajjon katonailag akarja-e azt szervezni, vajjon a nagyobb városokban vagy a határvárosokban akar-e külön policiális commissariatusokat életbe léptetni s egyéb ilyen momentumokra nézve, melyek reformtörekvéseit jellemeznék, homályban hagyott bennünket. De minthogy a reform szükségére nézve velünk egyetért, természetesen be fogjuk várni azon javaslatokat, melyekben törekvései kifejezést fognak nyerni.

Az idő nagyon előre haladt, (*Halljuk! Halljuk!*) de ha méltóztatnak megengedni, még nehány megjegyzést akarok tenni, a mik a költségvetés általános tárgyalása alkalmával a közigazgatásra vonatkozólag elmondattak. (*Halljuk!*)

Németh Albert és Mocsáry Lajos t. képviselőtársaim avval vádoltak, hogy én egy tollvonással el akarom törülni a megyét. Én azon meggyőződésben vagyok, hogy Magyarországban a megyék nem nélkülözhetők. De egy dologra akarom figyelmeztetni Mocsáry képviselőtársamat s ez az, hogy az önkormányzatot a kinevezés által megsemmisítve látja. Méltóztassék elhinni, hogy ez az önkormányzatot nem semmisíti meg. Csak egyre vagyok bátor figyelmeztetni. Angolországnak bizonyára van önkormányzata és az europai continens is ezen alakulások befolyása alatt áll és mintául tűzte ki magának az angol önkormányzatot. De az angol önkormányzat nem ismer választott tisztviselőt, hanem egész önkormányzatát kinevezett tisztviselők vezetik. Ebből láthatja t. képviselő ur, hogy a kettő közt szükségképpeni, organicus összefüggés nincs.

Még egy megjegyzést akarok tenni. (*Halljuk!*)

Digitized by Google

Mocsáry t. képv. ur azon állítását illetőleg, hogy a centralisatiót akarjuk meghonosítani, ismét arra vagyok bátor figyelmeztetni, hogy a centralisatio és a kinevezés tökéletesen indifferens dolog egymás irányában. A centralisatio nem a tisztviselők kinevezésében áll, hanem a hatáskörök oly módon való beosztásában, hogy egy centrumból intéztetnek a dolgok a részek önálló tevékenységének rovására. Ha a képviselő ur próbát tenne Francziaországban és minden tisztviselőt választatna, azért a centralisatiót nem kerülné el, azért a részek nagyobb önállósággal nem birnának.

Angolországban kétségkivül nincs centrasilatio és a tisztviselők mégis kineveztetnek.

De még egyet mondott Mocsáry képviselő ur, arra intvén bennünket, hogy ne bolygassuk az intézményeket, melyeket az ősök bölcsesége alkotott. (*Halljuk!*) A t. képviselő ur, ugy látszik, történelmi fejlődésünket ugy képzelte magának, mintha ezen intézmények az ősök bölcseségének következményei lettek volna, hogy semmi küzdelem és vita meg nem előzte. Pedig t. képviselő ur, akkor is kétféle bölcseség volt Magyarországon. Az egyik bölcseség azt mondta: tartsuk meg azt, a mi meg van és ne bolygassuk azon intézményeket, melyeket az ősök bölcsesége megalkotott; a másik bölcseség az volt, mely azt mondta, hogy azon intézmények már nem jók, a tapasztalat bebizonyította, hogy hasznavehetlenek, alkalmazkodjunk tehát a változott viszonyokhoz, változtassuk meg az intézményeket s legyünk európaiak, a mennyire tőlünk kitelik. Ez a küzdelem meg volt Magyarországon szent Istvántól kezdve. Tudjuk, hogy szent István korában megvolt; tudjuk, hogy megvolt, midőn a feudalismus hozzánk jött; tudjuk, hogy a feudalismust követte a rendi megye, mely 1848-ig fennállott s mely valóban nem oly eredeti magyar intézmény, minőnek azt Mocsáry Lajos t. barátom tartja. Megérkezett hozzánk a franczia forradalom is, mely a rendi szervezetnek véget vetett. A cultura egyéb terén is ugyanazt látjuk. Megérkezett hozzánk a román stilus és a renaissance stilus. Épp ugy a kézműipar terén is. E nemzet mindig solidaritásban állott Európa fejlődésével; és éppen annak köszöni fennmaradását, hogy tudott, habár elkésve, alkalmazkodni a viszonyokhoz és bizonyos haladási eszméhez, de Európával a solidaritás mindig megvolt. A mit tehát Mocsáry t. képviselő ur az ősök bölcseségének tulajdonít, az nem egyéb, mint a küzdelem eredménye, mely küzdelem mindenkor megvolt. A kik azt mondták, hogy alkalmazkodjunk a változott viszonyokhoz s tanuljunk azon példából, melyet az európai fejlődés mutat, azok alkották meg azon intézményeket, melyekért Mocsáry képviselő ur rajong. Azért engedjen meg, hogy ha már kétféle bölcseség közt kell választani, én azt követem, a mely alkotott és Európához alkalmazkodik. (*Helyeslés balfelől.*) Mert ennek az alkotásai lesznek azok, a melyek az utódokra fognak szállani s megvagyok győződve, hogy a késő unokák épp ugy fogják magasztalni a mi bölcseségünket, mint a hogy Mocsáry képviselő ur magasztalja azok bölcseségét, kik azon intézményeket megalkották, melyek azt mutatják, hogy Európával solidaritásban állunk. (*Helyeslés balfelől.*)

Méltóztassék a t. ház megengedni, hogy még csak egy személyes dologban szóljak s ez Gulner, t. barátom nyilatkozata. Ezen nyilatkozat t. ház, kétségkivül egyike volt a legérdekesebbeknek, melyeket e házban hallottam. Először érdekes volt, jeles tartalmánál fogva, de továbbá practicus szelleménél és felfogásánál fogva. De érdekes volt azért is, a mennyiben Gulner t. barátom példáján láthatjuk azt, hogy a municipális felfogás, mily engedményeket kész tenni a közigazgatás reformjának előmozdítására. S itt az eredmény az volt, hogy az én t. barátom azt mondta, hogy ő kivánja a tisztviselők qualificatióját és állandósítását, de a tiszti állomások betöltésének módját illetőleg, ő a kinevezést nem tartja czélszerűnek, de sokkal czélszerűbbnek tartja azt, hogy a tisztviselő életfogytig választassék. Nekem Gulner barátom a legnagyobb élvezetet okozta azért, mert eleitől egész addig a a pontig, a midőn ezt mondotta el, valóságos állami szellemtől volt áthatva az ő beszéde és csakis akkor jött ellenkezésbe némileg a mi felfogásunkkal, de ugy hiszem: az ő saját felfogásával is.

T. ház! Minél csekélyebbnek látszik a különbség az életfogytig való választás és a kinevezés között, annál szükségesebb kimutatni a lényeges s a gyakorlatban mélyreható különbséget e kettő között, nehogy valaki merevséggel, csökönyösséggel vádolja azt, a ki a municipális iránynak e nagy concessiójával sincs megelégedve.

Az állam nem érintkezik egyes polgáraival, hanem e czélra organumokra van szüksége, a kik az ország bizonyos pontjain felállítva, hivatva vannak az állam törvényeit végrehajtani, az állam érdekeit, méltóságát és erkölcsiségét képviselni. A milyen ez az organum, olyan annak az államnak közigazgatása. — Megvan tehát az európai államokban régóta az irány, függetleníteni a hatósági közegeket lefelé, épp úgy, mint a bíróságokat, mert hisz a törvény szigorú végrehajtása, a közigazgatási jog végrehajlatlan alkalmazása épp úgy szügségessé teszi a függetlenítést az érdekeltektől, mint a rendes bíróságoknál. Akárki nevezheti ki inkább a közigazgatási tisztviselőket, mint azok, a kiktől állása és

Digitized by Google

jövője függ s a kik ellen hivatva van a törvényt szigorúan és részrehajlatlanul végrehajtani.

A hatósági közeget ki kell emelni a társadalmi érdekek fluctuatióiból, hogy magas állami és erkölcsi jellegét biztosítsuk. A ki azonban, habár csak egyszer is e fluctuátiók közé dobta, kivetkőztette jellegéből s megrontotta lényegét, mert semmi állami institutió vagy organum nem felejti el eredetét.

De tegyük fel, hogy mégis elfelejti a multat, elfelejti eredetét s most már biztosnak érzi magát, mert nem esik többé választás alá, el van-e ezzel hárítva minden baj s csakugyan biztos és független a tisztviselő?

S itt úgy látszik, Gullner Gyula t. barátom egy nagyon fontos körülményt hagyott számításon kivül.

Ha valakit megválasztanak segédszolgabiróvá, vagy aljegyzővé, azt hiszi a t. képviselő ur, hogy ő életfogytig ez akar maradni? Nem akar-e lenni szolgabiró, alispán, vagy főjegyző? Bizonyára; s minthogy ezeket az állásokat a közönség tölti be, nem vagyunk-e ott, a hol voltunk, hogy a tisztviselő kedvében lett kénytelen járni épp azoknak, a kikre a törvényt kell alkalmaznia s hatóságaink épp úgy meg volnának rontva, mint eddig.

De menjünk tovább. Az a kérdés merül fel tovább, hogy a választás, ha életfogytig történik is, beleilleszthető-e egy okszerű szolgálati pragmatikába?

Itt van mindenekelőtt a tisztviselő áthelyezése a fogalmazási szakba, onnan a végrehajtási szakba. Mindakettő szükséges a tisztviselő kiképzésére, mely nélkül hivatalának megfelelni nem képes, a mi a választás mellett lehetetlen.

Itt van az áthelyezés más megye területére, a mi megtörténhetik azért, mert egy más törvényhatóságban megfelelő erő nem találkozik, megtörténhetik, mint fegyelmi büntetés, mely nélkülözhetetlen eszköz. Oly esetekben, midőn valaki egy bizonyos helyen haszonnal nem működhetik, oly cselekvény, vagy esemény folytán, mely alkalmatlanná teszi arra, hogy egy bizonyos helyen a szolgálat kára nélkül megmaradhasson, de nem képez oly vétséget, mely miatt hivatalát kellene elveszítenie. Ez a választás mellett szintén lehetetlen.

De lehetetlen végre a választás mellett a terv szerű fokozatos előléptetés, mely egy nagy jelentőségű momentum. Ez fokozatosan nagyobb hatáskörbe viszi a tisztviselőt s képessé teszi arra, hogy gyakorlatilag megismerkedve az alsóbb hivatalok teendőivel, később magasabb állásba jutva, az ellenőrködést gyakorolhassa, a mi a tisztviselő nevelésének egy nagy és gyakorlati tényezője.

A legnagyobb baj azonban az, hogy a választás mellett lehetetlen elkerülni, hogy a közigazgatási organismusba oly elemek jussanak be, melyek a magyar államnak ellenségei s a hatósági befolyást az állam ellen használják fel. Csak az erőszakoskodás segithetne a candidatiónál, de oly rendszert nem akarhat senki, melylyel a magyar állam érdekeit csak úgy lehet megóvni, ha megsértjük a törvényeket, melyeket magunk alkottunk.

Még egy megjegyzést akarok tenni és ez az, a mint mondani szerencsém volt, hogy ha egy mintaszerű közigazgatási organismust állapítanánk meg, az még mindig nem garantia arra, hogy a közigazgatás csakugyan rendben legyen és azon magaslatra fog emelkedni, a melyet az államnak erkölcsi méltósága és nagy czéljai igénylik.

Itt van a kormány, ez az az organum, a mely hivatva van életet lehelni, erőt adni azon organismusnak, ez az, a mely ezen organismusnak erkölcsi méltóságát biztosítja.

Arra, hogy ez organismus állami szellemtől legyen áthatva, okvetetlenül szükséges az, hogy maga a kormány birjon állami érzékkel.

Hogy ha mi azt akarjuk, hogy az organismus képviselje az állam erkölcsi méltóságát okvetlenül szükséges, hogy a kormánynak erős erkölcsi érzéke legyen. Okvetetlenül szükséges, hogy a kormánynak meg legyen a bátorsága, kiégetni ebből az organismusból a rothadt részeket, hogy megóvja erkölcsi integritását s helyreállítsa a bizalmat az állam iránt. A mely kormánynak ez iránt nincs érzeke, a mely kormánynak erre nem lesz bátorsága s nem fog birni kellő komolysággal, hogy ezt megtegye, ezt az organismust is úgy meg fogja rontani, a mint megromlott a megyei közigazgatás organismusa.

De most t. ház, miután csakis általános körvonalakban előadtam azon eszközöket, melyek szükségesek arra, hogy a közigazgatás ügyén lendítsünk, az állam érdekei megvalósittassanak és a polgárok érdekei kielégíttessenek.

Tekintsük a kormány reformtörekvéseit a közigazgatás terén (*Halljuk!*) s vizsgáljuk, mennyiben lendítettek a közigazgatás ügyén; mennyiben mozdították elő közigazgatásunk javulását?

Nagyon hosszúra terjedne előadásom, ha mindazokra a közös törvényekre reflectálnék, melyek 1876 óta hozattak. Rövidség okáért a közigazgatási bizottságra szorítkozom, hogy annál behatóbban s bővebben foglalkozhassam ezzel az egygyel, mely kétségkivül a legjellemzőbb s melyből biztos következtetést lehet vonni a kormány egyéb közigazgatási reform-törekvéseinek gyakorlati értékére.

A közigazgatási bizottság tekintetbe jöhet, mint a különböző közigazgatási ágak között az összhangzatos együttműködés helyreállítója, mint a közigazgatás ügyeinek gyors és pontos ellátá-

Digitized by Google

sának tényezői, mint közigazgatási bizottság s mint fegyelmi hatóság.

A mi az első szempontot illeti, alig lehetett a feladatot tökéletlenebbül megoldani, mint a hogy az a közigazgatási bizottság intézményében történt. Nem organikus viszonyba helyezte őket, hanem mechanice állította őket egymás mellé. Mutatja ezt a symmetria is, melylyel rendezve vannak a bizottság tagjai, minden organius egybefüggés nélkül: közepén a főispán, balról 10 választott bizottsági tag, jobbról 10 tisztviselő és pedig öt választott, öt kinevezett. De hiába keressük a kapcsot, melyeket egybefűzné, hiába keressük a hatáskört, mely ottlétöket indokolná. A t. bizottság tagjainak számát, a közig. bizottság szervezetét nem a közigazgatás feladatainak organicus felfogása, hanem nyilván más tekintetek határozták meg, melyben a választott tagok iránt való bizalmatlanság s ezek majorizálása volt a döntő tekintet.

A törvény nem egyeztette az állami tagokat egy közös főnök alatt, kinek a törvényhatósági s állami közigazgatás egyes ágainak képviselői alá lettek volna rendelve, hanem teljes önállóságukban hagyta meg őket egymás mellett s csakis egy hónapban egyszer hozta őket össze egy helyiségben oly czélból, hogy ott előadjanak valamit, a mi a többit vagy nem érdekelte, vagy a mihez nemis értett. — S valóban, a ki közelről s gyakorlati működésében látta a közigazgatási bizottságot, a legkomikusabb jeleneteknek lehetett tanúja, midőn a királyi ügyész, a megyei ügyész, vagy a megyei főorvos s leginkább a posta- és távirdaigazgatóság képviselője abba a helyzetbe jutott, hogy iskolai, vagy adóügyekben, vagy egyéb eddig nem látott s nem hallott dolgokban, szavazatával kellett az eldöntéshez hozzájárulnia. E közegek mai napig sem tudták megérteni, hogy mikép jutottak e szerephez, mikép jutottak a közigazgatási bizottságba s maguk a legnagyobb zavarban vannak, midőn szavazniok kell oly ügyekben, melyekre nézve még csak véleményt sem alkothattak magukuak. De a legkülönösebb szerepet kétségkivül akkor játszák az állami közegek, mikor egy másik törvényhatóság közigazgatási bizottságának ülésébe utaznak, melynek viszonyait nem ismerik, mert ott nem laknak s melyben semmi teendőjük nincs. Igy például megtörténik, hogy a királyi ügyész oly törvényhatóság közigazgatási bizottságának tagja, melynek székhelyén királyi törvényszék nincs s ennélfogva börtönök sincsenek.

De a legkomikusabb eset kétségkivül az, hogy a pozsonyi postaigazgatóság képviselője Pozsonyból Nyitra, Trencsén, Túróczmegyén keresztül hosszú és költséges utat kénytelen tenni, hogy Árva- és Turóczmegye közigazgatási bizottságának üléseiben részt vehessen, melyekben még soha egyebet nem jelentett, minthogy semmi jelenteni valója nincs.

De az egyes közig. ágak harmoniájának helyreállítását, maga a kormány akadályozza meg saját eljárása által, mely fokozza az egyes közegekben a különállás tudatát az által, hogy összeütközések esetén a kormány saját közegeit, a közig. bizottság tekintélyének rovására védelme alá veszi, s ez által a közig. bizottságban kivételes állást biztosít nekik s minden egyes esetben maga az, a ki a közig. bizottság czélját illusoriussá teszi s hatáskörének s tekintélyének ignorálására buzdítja s a bizalmatlanság által, melyet minden intézkedésében tanusít a közig. bizottság iránt, csak tágítja a hézagot a municipális elemek s az állami közegek között

A harmonia helyreállítása tehát az egyes közigazgatási ágak között ily módon nem sikerült, mert a dolog természeténél fogva nem is sikerülhetett. S az egyes organumok külön állása s a zavar ma épp oly nagy, mint volt azelőtt. A második kérdés az: javított-e a közig. bizottság a közigazgatás állapotán, előmozdította-e az ügyek helyes, gyors és pontos elintézését? A közigazgatás e tekintetben sem felelhetett meg, mert ma már tudjuk, hogy testületek nem alkalmasak az administratióra, mert nem alkalmazkodhatnak a nap-nap mellett felmerülő s rögtön intézkedést igénylő szükségletekhez. Egy testület alkothat szabályrendeleteket, biráskodhatik, ellenőrködhetik, de nem administrálhat. A közigazg. bizottság — s itt hivatkozom minden gyakorlati emberre — a kinek alkalma volt tapasztalatokat tenni, nemcsak hogy nem javított a közigazgatás állapotán, hanem sokat rontott.

A munkát szaporította, időveszteséget okozott a tisztviselőknek és sok ügynek gyors elintézését, különösen a szükségtelenül hatáskörébe utalt elbocsátási ügyekben és a házassági engedélyekre nézve, a felek nagy kárára rendkivül késleltette az ügyek gyors elintézését. A kormány tehát, midőn közigazgatási bajaink főforrásait érintetlenül hagyta s e bajokon a közigazgatási bizottság életbeléptetésével akart segíteni, nemcsak hogy nem javított közigazgatásunk állapotán, hanem a létezőket egy új bajjal szaporította, nem segíthetett, mert nem szüntette meg a bajok kutforrását, nem ért le a bajok gyökeréig.

A harmadik kérdés az, vajjon a közös bizottság, mint közigazgatási bíróság, mennyiben felelt meg hivatásának?

A beavatottnak elég egy pillantást vetni a bizottság szervezetére, hogy belássa, hogy az nem lehet alkalmas a biráskodásra. Mindenekelőtt feltünik a bizottsági tagok száma. Egy 21 tagból álló testület, mint közigazgatási biró-

Digitized by Google

ság már magában véve oly jelenség, mely e tekintetben unicumnak mondható. De még feltünőbbé válik a dolog, ha a bizottság összeállítását vizsgáljuk. Vannak, a kik a közigazgatási biráskodást a rendes törvényszékekre óhajtják bizni, vannak a kik külön közigazgatási bíróságokat óhajtanak ahhoz értő egyénekből alkotva, vannak a kik e kettőből vegyes rendszert akarnak alkotni, de oly felfogást, mely a kir. ügyészt, az árvaszék elnökét, az orvost, a posta és távirdatisztet akarná a közigazgatási bíróságra használni, még eddig nem találunk sehol sem.

Egyedül álló jelenleg az is, hogy a közig. bizottság saját elnökének, az alispánnak határozatai felett van hivatva másodsorban itélni.

Az eredetiségét e felfogástól nem lehet ugyan megtagadni, de kétségtelen, hogy nincs ok reá büszkének lenni.

A negyedik kérdés az, czélszerüen volt-e összealkotva a közigazg. bizottság, mint fegyelmi hatóság?

A mint méltóztatnak tudni, a közigazgatási bizottság a fegyelmi eljárást elrendelheti nemcsak a községi s törvényhatósági tisztviselők, hanem saját tagjai, sőt saját elnöke, az alispán ellen is; a fegyelmi biráskodást pedig a kebeléből kiküldött fegyelmi választmány gyakorolja. Nem akarok itt a fegyelmi eljárásra vonatkozó törvényről bővebben szólni, mely már magában véve épp oly felületes, mint igazságtalan. Csupán magának a forumnak birálatára szorítkozom. Van-e valahol hatóság, mely saját elnöke felett fegyelmi biráskodást gyakorolna? Van-e hatósági testület, melynek egyenirányú tagjai, egymás felett biráskodnának?

Hisz világos mindenki előtt, hogy ez nem lehet elfogulatlan forum, mert vagy elnézők lesznek egymás iránt, hogy mindenki kiméletre számithasson, vagy egymást zaklatók, túlszigorúak lesznek bosszúból, ha valamelyik kiméletlen volt.

E fegyelemi hatóságra is azt mondhatjuk, hogy hasonlót nem találunk a világ egy rendezett államában sem.

A mit most elmondottam, t. ház, azt nagyobbrészt elmondottam a ministerelnök urnak akkor, mikor bizalmával megtisztelt s a törvényt, már törvényjavaslat alakjában közölte velem, hogy igénytelen véleményemet megtudja. Most még nagyobb megnyugvással mondhattam el véleményemet, mert a tények azóta fényesen igazolták nézetemet s ma már nincs véleménykülönbség arra nézve, hogy a közig. bizottság egy teljesen elhibázott alkotás, mely nem mozdította elő közigazgatásunk javulását, de sőt annak egyik akadálya s általános az óhajtás az egész országban, hogy ez intézmény mai alakjában, a közigazgatás érdekében mielőbb szüntettessék meg.

S hogy a közig. bizottság nem felelt meg semmi irányban, az természetes, mert conceptiájánál a helyes szervezésnek elemei, a helyes szervezésnek abc-éje volt figyelmen kivül bagyva.

De ha a ministerelnök urnak nem sikerült sikert felmutatni abban az irányban, hogy az államfeladatnak megvalósítására biztosítékokat szerezzen, azt természetesnek találom. Végre is a ministerelnök urnak ideálja nem az állam, nincs meg az élénk állami érzéke, ő particularista s igy az állami administrátió terén reá nézve idegen terrenumon mozgott. Bizonyítja ezt politikai multja, ministeri működése, legutolsó beszédeiben tett nyilatkozatai, melyekből az látszik, hogy nem identificálta magát az állammal, melyet képviselni hivatva van s nem szilárdsággal, nem lelkesedéssel kereste az állam érdekeinek megvalósítására szükséges hatalmi eszközöket, hanem csak vonakodva, kényszernek engedve, tett némi látszólagos concessiókat az állami iránynak. A ministerelnök ur most municipalista, követem őt tehát saját terrenumára a municipiumba s nézzük már most, mivé lett keze alatt a municipium?

Tekintsük mindenekelőtt a főispáni állást. A főispán a törvény értelmében, a municipális közigazgatás ellenőre s az állam képviselője. E hivatásának azonban nem felelhetett meg s ebben épp a kormány eljárása akadályozta meg. A kormány ugyanis nem kivánta tőle, hogy a közigazgatással foglalkozzék, hogy felül állva a pártokon, az állam érdekeit képviselje, soha neki e tekintetben utasítást nem adott, hanem azt kivánta tőle, hogy befolyása legyen a megyében oly czélból, hogy e befolyást a választások alkalmával érvényesítse. Ha a közigazgatás rosz és botrányos volt egy megyében, ez a főispán állását meg nem ingatta, hanem értékének megitélésére a mérték, a választások eredménye volt. Ez a főispánokat, kevés dicséretes kivétellel, abba az állapotba juttatta, hogy kénytelenek voltak magukat a megyei pártok egyikével identifikálni, a visszaéléseket takargatni, gyakran a törvény megsértésével erőszakoskodni, a helyett, hogy a pártok felett állottak volna, bele merültek a pártok küzdelmeibe és ez által e szép állás magas állami jellegéből lett kivetkőztetve.

De t. ház, tekintsük már most, hogy mi lett a megyei tiszti karból? Itt kénytelen vagyok reflectálni arra, a mit a ministerelnök ur előbb mondott, t. i. arra, hogy a visszaélések, melyek az országban tapasztalhatók részint nem az ő kormányzata alatt keletkeztek, részint pedig érdemül rójja fel magának azt, hogy hiszen éppen az ő kormányzata alatt fedeztettek fel ezen visszaélések s az ő törekvéseinek tulajdonítható az, hogy ezen visszaélések felfedeztettek. Mél-

Digitized by Google

tóztassék tehát megengedni, hogy erre reflectálva elmondjam azt, a mit én közvetlen tapasztalásból tudok, hogy kimutassam azt, mivé lett a ministerelnök ur kormányzata alatt a megyei tisztikar. (*Halljuk!*)

Én ugy ismerem a megyét, t. ház, hogy igen sok buzgó lelkiismeretes ember van a megyei tiszti karban s ezek hivatalba lépésök és később minden kormányváltozás alkalmával is azt várták, hogy a közigazgatásban valami új irány lesz érezhető. Nem abban az értelemben, mintha talán rendszerváltozás állna be, hanem abban az értelemben, hogy azt hitték, hogy minden új kormány igyekezni fog a létező organismust helyes és üdvös irányban javitani s felhasználni. Ez azonban soha sem történt és nem történt akkor sem, midőn a ministerelnök ur átvette a belügyi tárczát. A hatóságoknál az utasitás, a vezetés teljesen hiányzott. A kormány, ugy látszik, azt teszi fel a vidéki közigazgatási közegekről, hogy mindenik egy-egy lángész, a ki képes mindig megtalálni a helyes utat s valamennyi képes az önálló működésre. De éppen ezen utasitás és vezetés nyujtását, a mire a vidéki választott közigazgatási közegeknek kétszeresen van legnagyobb szükségök, a ministerelnök ur mulasztotta el, sőt elmulasztotta akkor is, mikor erre egyes buzgóbb tisztviselők által felszólittatott, a mi deprimálólag hatott éppen azokra, kiknek buzgóságát és lelkiismeretességét a minister ur legjobban felhasználhatta volna. (*Igaz! Ugy van! balfelöl*).

De t. ház, nemcsak hogy a kormány nem buzdította, nem vezette a tisztviselőket, de éppen maga járt elől a legrosszabb példával. (*Halljuk!*) (*Halljuk!*) Méltóztassék elhinni, annak, a ki praxisban látta ezen dolgokat, hogy az azt tapasztalta, hogy a ministerium itt a képviselőházban megszavaztatta a törvényeket, de azok végrehajtásával többé nem törődik. Hogy végre vannak-e hajtva, vagy nem s ki hajtja végre azokat és ki nem, az a kormány előtt mind ekkoráig tökéletesen mindegy volt. (*Igaz! Ugy van! balfelől. Ellenmondás jobbfelől.*)

De az is igen gyakran megtörtént, a ki megyei tisztviselő volt tapasztalhatta, hogy a legnehezebb feladat volt a legsürgősebb jelentésekre feleletet kapni a kormánytól. Mig más államokban felülről sürgetik a hatóságokat, hogy kötelességöknek megfeleljenek, addig nálunk a kormányt kell kötelességének teljesitésére sürgetni. (*Mozgás jobbfelől.*)

S mondhatom, hogy e megyék keblében bizonyos közvélemény van megállapodva az egyes ministeriumok értékére nézve. (*Derültség balfelől!*) Igen sajnálom, hogy a közlekedési minister urnak nem mondhatok valami kellemes dolgot, de csakugyan legroszabb hírben áll valamennyi között a közlekedési ministerium. Magam tapasztaltam, hogy egyszer előfordult azon eset, hogy egy hidat elszakított az ár, táviratilag kértem a ministeriumot, hogy intézkedjék! Hetek és hetek multak el a nélkül, hogy csak feleletre is méltatott volna.

És miután hónapok multak el, akkor a belügyministerhez fordultunk azon kéréssel, hogy miután mi már a közlekedési ministeriumnál semmire sem vagyunk képesek menni, legalább hathatós befolyását érvényesitse a közlekedési ministeriumban arra nézve, hogy ezen fontos ügy végre elintézést nyerjen.

T. ház! Egy más igen nagy és lényeges baj a felügyelet és ellenőrködés teljes hiánya. A kormány azt hiszi, hogy teljesen megfelel kötelességének a felügyeleti jog gyakorlata tekintetében, hogy ha a megyei jegyzőkönyveket itt megvizsgálja és arra több, vagy kevesebb jelentéktelen észrevételt tesz. De a megyei közgyülés s a jegyzőkönyv nem meríti ki a megyei életet, mert ott van az egész executiva, a megyei tisztikar gyakorlati működése, mely legfontosabb része a megyei életnek s melyről a ministerium egyátalán nem tud semmit. És e tekintetben az ellenőrködés és felügyeleti jog gyakorlását illetőleg, minden kormánynak kettős kötelessége van. Az egyik kötelessége a kormánynak megtenni minden praeventiv intézkedést, hogy a visszaélések megnehezíttessenek. A visszaéléseket, például a sikkasztásokat, lehetetlenné tenni nem lehet, de meg nehezíteni praeventiv intézkedéssel lehet. Bátor leszek erre egy példát felhozni. A másik kötelessége a kormánynak, kérlelhetlenül a legnagyobb szigorral sujtani azokat, a kik bármi tekintetben visszaélést követtek el.

A mi az elsőt illeti, a ministerium elhanyagolta az ellenőrködést és felügyeletet s hogy ez micsoda demoralizáló hatással bir a megyei tisztviselőre, azt csak az tudja, a ki maga látta, a ki gyakorlatilag és közelebbről érintkezett a megyei közigazgatással. Elismerem, hogy a ministerelnök ur ezeket nem tudja, felteszem róla, hanem méltóztassék elhinni, hogy akkor, ha ezeket közvetlenül nem ismeri, nincs is alkalma biztossággal szólni ezen dolgokról, a mint ezt beszédében tette.

Ezen demoralisáló hatás rendkivül nagy, mert sok embert az alkalom vitt arra, hogy sikkasztást kövessen el, a mit különben az ő moralis qualificatiója nem engedett volna. Most méltóztassék megengedni, hogy egy példát hozzak fel, hogy mikép lehetett volna megelőzni azon nagymérvü sikkasztásokat, melyek a közmunkaváltságpénzek kezelésénél előfordultak. Tudjuk, hogy a közmunkaváltság tekintetében nagymérvü sikkasztások történtek egy megyében s hogy az elsikkasztott pénzek összesen 40,000 frtra emelkedtek. Most az a kérdés, mikép lehetséges, hogy egy

Digitized by Google

közeg 40 ezer frtot..... (*Felkiáltások! Annyi nem volt!*) bocsánatot kérek, az mindegy, 10—20 ezer frt, vagy akármennyi volt, de mindenesetre jelentékeny összeg volt. Most mikép, magyarázható meg, hogy ilyen nagy összeget sikkaszthat el egy közeg? Nem máskép, minthogy azon közeg működésével absolute nem gondol senki, mert ha gondolna, akkor következő intézkedést kellett volna tenni a közmunka- és a közlekedési ministernek.

A közmunkakezelés a következőleg történik: a közmunka összeiratik és azután megállapittatik a viszonyokhoz képest a közmunkaváltság mennyisége. Most ezt evidentiában kell tartani és, ez hogy történik legczélszerübben? Ugy, hogy egy könyv vezettessék a közmunkáról, melyben minden községnek van egy lapja, a melyre felirják, hogy mivel tartozik és egy másik lapja, a melyre felirják, hogy mennyit fizetett.

És akkor, minthogy rendesen negyedévi részletekben fizetendő a közmunka, ha az alispán ily könyvet vezet az egész megyéről, a szolgabiró a maga járásáról, természetes, hogy a nyilvántartás könnyü és akkor az alispán, a mint egy részlet nem érkezik be, kérdőre vonja a szolgabirót.

Az a szolgabiró, a ki ilyen felügyelet és ellenőrködés alatt áll s ha az alispán, a ki a felügyeletet nemcsak ily módon gyakorolja, hanem rögtön intézkedik is és megvizsgáltatja, mi az oka annak, hogy a részlet nem érkezett be, nem fog és nem lesz képes nagyobb összeget elsikasztani.

De nemcsak az az oldala van a dolognak, hanem az is, hogy bármely közegnél, mely ily felügyeletet lát maga felett, nem lesz meg a kisértés, sikkasztani oly mértékben, mint mikor semmi felügyeletet nem érez. (*Közbeszólás a jobboldalon: Ez nem a ministerium dolga!*) Bocsánatot kérek, az a ministerium hatásköréhez tartozik, mert rendeleti uton szabályozhatja a dolgot ugy, a mint más dolgokat, pld. az utiszámadásokat szabályozta; és ha azt hiszi, hogy erre nincs joga, itt van a törvényhozás, mely hajlandó megszavazni mindent, a mi czélszerü, sőt gyakran még olyat is, a mi nem czélszerü. (*Derültség.*)

De méltóztassék megengedni, hogy a t. ministerelnök urnak emlékezetébe hozzam, a mi közte és közttem történt. (*Halljuk! a baloldalon.*) Én t. i., mint egy megye alispánja, nemcsak saját megyémre, hanem más megyékre is kiterjesztettem figyelmemet és a ministerelnök ur kormánya érdekében szükségesnek tartottam őt figyelmeztetni oly dolgokra, melyek egy rendezett államban nem tűrhetők s óhajtottam, hogy a ministerelnök urnak legyen az érdeme, hogy figyelmeztetésem folytán intézkedik a legnagyobb szigorral s az által megalapítja kormányának tekintélyét és méltóságát.

Csak két esetet akarok megemlíteni, melyek a legjellemzőbbek. Tudomásom volt arról, hogy egy árvaszék tagjai, egymásnak kölcsönöket szavaznak meg az árvapénztárból és hogy az árvák pénzei nem kezeltetnek lelkiismeretesen és végre, hogy az árvák pénzeinek biztosítása tekintetében nem történik a kellő intézkedés, mert megtörtént, hogy az előnyösebb hely a harmadik volt, melyen az árvapénzek betáblázva voltak, de voltak 12-ik, sőt 18-ik helyen is.

Én a t. ministerelnök urat figyelmeztettem annak idején, sőt egy szabályszerüleg eszközölt vizsgálat aktái jutottak kezeihez. Én sürgettem ezen ügy elintézését és talán emlékezni fog a t. ministerelnök ur, különösen egyre figyelmeztettem. Azt mondtam, hogy itt nem forog fenn politikai kérdés, itt nincs szó arról, hogy közigazgatásunk rendszerét megváltoztassuk, csupán egy szent kötelesség teljesítéséről van szó, arról, hogy az árvák pénzei, melyeket saját kezelésébe vett át, melyekre nézve az állam kényszeriti a szülőket, vagy örökhagyókat és az árvákat, hogy azokat az állam által kezeltessék, történjék intézkedés, hogy lelkiismeretesen és híven kezeltessenek azon organomok által, melyekre az állam e kezelést bizza. Ismételve mondtam, hogy ez szent kötelesség, melyet teljesiteni kell; mondtam, hogy egy egész vidék szeme a ministeriumra van irányozva, mindenki tudja e dolgokat, mindenki tudja, hogy a vizsgálat megtörtént és kiváncsi arra, hogy a kormány mit fog tenni. A ministerelnök ur meg is igérte akkor a szigorú intézkedést. Nem tudom, miként történt, hogy az intézkedés elmaradt és az iratok visszaküldettek azzal, hogy a megye saját hatáskörében intézkedjék. (*Egy hang a jobboldalon: A törvény szerint!*) Ez oly intézkedés, mely a tárgy fontosságának meg nem felelt. De nem is volt czélszerű, mert ez által mindenki látta, mert a megye már megvizsgálta az ügyet, hanem itt rendkivüli intézkedésről volt szó, szigorú eljárásról, mely felelősségre vonja azokat, a kik lelkiismeretlenül kezelték az árvapénzeket.

Még egy nagyon jellemző esetet akarok a t. ház előtt a ministerelnök ur emlékezetébe hozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Egy esetben a közpénzek, magánczélokra fordittattak bizonyos hatósági személyek által. A vizsgálat ott is megtörtént. Az illető megye főispánja véletlenül összejött velem és elmondván nekem az esetet, azt kérdezte tőlem, hogy a fennforgó esetben mit tennék. Azt mondtam neki: itt nagyon egyszerü a dolog, függesszse fel az illetőket és statuáljon példát, mert a eset rendkivül komoly és compromittáló volt. Az illető főispán azonban nekem azt válaszolta,

Digitized by Google

hogy én optimista vagyok, hogy nem ismerem jól a kormányt. Ő — mondá — nem fog erélyesen intézkedni, mert a kormány őt cserben fogja hagyni és tekintélyének rovására compromittálni fogja a megye előtt. Ő tehát felküldi az összes iratokat a ministerhez, a minister intézkedjék, ha jónak látja, fog utasítást adni a teendők iránt. Kiváncsi voltam az ügyre és vártam elintézését. Hónapok multak el és semmi sem történt. Később Pestre jöttem és tettem tiszteletemet a ministerelnök urnál és különösen figyelmeztettem őt ismét arra, hogy az egész vidék szeme van a ministerelnök urra szegezve, hogy mindenki várja, hogy a kormány mikép fog intézkedni és vajjon végre lesz-e Magyarországon kormány, mely az ily vizsgálat által constatált visszaéléseket megfogja büntetni. Az eredmény az volt, hogy senkit büntetés nem ért.

T. ház! Ez az eset nem áll egyedül; igen sok esetet tudok, hol a kormánynak tényleg tudomása volt a visszaélésekről, de nem alkalmazta azon rendszabályokat, melyek szükségesek lettek volna arra, hogy az illetők megbüntettessenek.

Egyébiránt, t. ház, méltóztassék megengedni, hogy most, midőn vége felé közeledik előadásom, egy jelentésemből felolvassak egy nehány passust, mely jelentést én 1877. október 30-án a ministerelnök urhoz intéztem. Ennek a jelentésnek története egyszerűen az, hogy a ministerelnök ur megtisztelt engem bizalmával és felszólított arra, hogy én őt egy bizonyos vidék viszonyaira nézve orientáljam. Én ezen megtisztelő bizalmát, nem hittem jobban meghálálhatni, mint úgy, hogy a legnagyobb nyiltsággal és őszinteséggel tárjam fel a viszonyokat és nevezetesen a legnagyobb kiméletlenséggel azon irányban, hogy nem hallgattam el oly dolgokat, melyek a kormányra és különösen a ministerelnök urra nézve, a jelentés elolvasásánál talán kellemetlenek lehettek. Csak egy pár passust, melyek rendkivül jellemzők, kivánok felolvasni.

Ezeket irtam:

„Excellentiád is meg fogja érteni, hogy ily körülmények között az ingerült hangulat a kormány ellen nem alaptalan s hogy az emberek, a kik minden kormányváltozáskor a fennálló szégyenletes káros viszonyok megszüntetését remélték s minden alkalommal csalatkoztak s minden kormányváltozás daczára mindig csak a régi állapotot látják változatlannak s érintetlenül maguk előtt; ennyi csalódás után elkeseredve s talán túlszigoruan is itélnek azok felett, a kiknek egyedül áll hatalmukban megszüntetni e szomorú viszonyokat.

Én már többször voltam bátor Excellentiádat figyelmeztetni, hogy mily nagy kárt tesz az országnak s magának a kormánynak, kormányaink egyoldalú magatartása, mely szerint csupán a parlamentet tartják szem előtt, az országról pedig teljesen megfeledkeznek. Ez eljárás azt a sajátszerű jelenséget idézi elő, hogy kormányaink teljesen meg vannak elégedve a parlamentaris diadallal s egészen meg vannak nyugtatva, ha az országgyülésen tömör többségre támaszkodhatnak. A tekintélyt, a hatalmat az országban nem ambitionálta egy sem; s minthogy ez csak fáradtság s tervszerű munkával érhető el, nem volt benne része egy magyar kormánynak sem. Ha egy kormányról oly hangon beszélnek még saját közegei is, a mint az nálunk történik, ez már arra mutat, hogy ott megszünt minden tekintély s lassanként következik a dissolutio.

Mindennek oka abban rejlik, hogy a kormányt nem érzi senki. Alárendeltjeik szabadon üzhetik mulasztásaikat és visszaéléseiket, a a vidéken nincs semmi fegyelem, s ezek természetesen ezen oknál fogva nem respektálják a kormányt. A közönség pedig látva, hogy a kormány nem érvényesíti az ország által reá ruházott nagy hatalmat s vagy nem bir tudomással az ország szomorú viszonyairól, vagy tűri a visszaéléseket, habár tud is felőlük, ismét ez oknál fogva nem respektálja a kormányt. A közönség a kormánynyal közvetlen érintkezésbe nem jön, s a kormány működéséről csak azt a képet alkotja magának, melyet vidéki organumainak tevékenységéből von le. S itt azt látja, hogy minden e közegek egyéni hajlamaitól és jellemétől függ, de nem a kormány akaratától. Mert hogy lehetne az, hogy mig egy megyében a főispán hazafias tevékenységet fejt ki, addig a másik, a haza ellenségeivel szövetkezik, ha a kormány határozott czélok megvalósítására törekednék? hogy történhetnék az, hogy a kormány mindkettőt egyforma bánásmódban, de sőt egyforma kitüntetésben is részesíti, ha terv s ideál volna a kormány működésében? Excellentiád a kormány rendkivül megingatott tekintélyét csak ugy állíthatja helyre, ha figyelmét kiterjeszti az ország minden vidékére s concrét esetekben erélyes intézkedéssel s tényekkel mutatja meg, hogy ennek az országnak van kormánya, mely mindent tud s nem tűr semmit, a mi az állam érdekeit sérti s egy pár ily eset elégséges arra, hogy excellentiád iránt a rokonszenvet s a bizalmat excellentiád erős jellemébe visszaállítsa.“

Ez volt az, t. ház, a mit én a ministerelnök urnak jelentettem és ezt azért olvastam fel, mert egyrészt kiakartam mutatni, hogy én már 2½ évvel ezelőtt ily dolgokra figyelmeztettem a ministerelnök urat, a nélkül, hogy figyelmeztetéseimnek a legkisebb sikere lett volna; de felolvastam azért is, hogy azt méltóz-

Digitized by Google

tassék látni, hogy a midőn én a ministerelnök urnak közigazgatási politikáját elitélem, ez talán nem azért történik, mert én itt most az ellenzék padjairól beszélek, de sőt akkor, a mikor, a kormánypárt tagja voltam, ilyképen, éppen ily hangon és modorban beszéltem, mint ma. (*Élénk helyeslés balfelől.*) De, t. ház, a ministerelnök ur közigazgatási politikájára nézve alig tudok jellemzőbbet felhozni, mint egy sajátszerű jelenséget, azt, t. i. hogy az országban kétféle vélemény van az ő közigazgatási politikájára vonatkozólag, a szerint, a mint valaki az állami közigazgatás, vagy a municipalis intézmény hive. Az egyik azt mondja, nem ok nélkül történik az, hogy a ministerelnök ur tűri a visszaéléseket s a demoralisátiót. Ez tervszerűleg történik. A ministerelnök ur tulajdonkép az állami közigazgatást óhajtja, nem lévén azonban bátorsága azt igy egyszerűen proclamálni, ily kerülő uton akarja compromittálni és tönkre tenni a megyét. (*Zajos tetszés balfelől.*) Ez az egyik vélemény.

A másik vélemény a következő: azt mondják az emberek, a ministerelnök ur municipalista s a midőn azok a kinevezések, melyek az ő kormányzása s egyenesen az ő befolyása alatt történtek, oly szerencsétlentül ütöttek ki, az nem véletlentül történt, hanem tervszerűleg, mert ő az állami közigazgatást: a tisztviselők kinevezését akarja ez által compromittálni. (*Tetszés balfelől.*)

Ezt a két véleményt hallottam. De azt nem hallottam sohasem, hogy az ő közigazgatási politikája terén, valami nemes alkotó tevékenységet fejtett volna ki.

A végeredmény tehát az, hogy nem sikerült neki megóvni a magyar állam tekintélyét és méltóságát, a magyar állam érdekeit, nem sikerült megóvni a hatóságok erkölcsi tisztaságát, a rendet s a jog uralmát, de sőt e téren oly példátlan hanyatlást és zilláltságot tapasztalunk, hogy az emberek kezdenek kételkedni a magyar állam életrevalóságában. A ministerelnöknek szerencsétlen keze volt s a hova ért, megromlott, vagy romba dőlt a mi megvolt s a hol alkotásokba kezdett, oly intézményeket találunk, melyek nem szolgálnak biztos hajlékul, melyek nem megfelelő eszközei a czélnak, melyek kedvéért alkottattak.

Ugy látszik, hogy ő s pártja rosz néven vette nekem azt, hogy azt mondottam, hogy a kormány lejárta magát ugy, a mint kormány ebben az országban még nem járta le magát soha. (*Ugy is van! a baloldalon.*)

Legyen meggyőződve a ministerelnök ur, hogy ezzel nem akartam közönséges személyes támadást intézni ellene s a kormány ellen. Én csak egész tárgyilagossággal, mint a történetiró, a ki 100 év mulva fogja megirni e korszak történetét, akartam e nagy, tagadhatatlan tényre rámutatni, melynek létezését a ministerelnök ur érezheti legjobban. Lehetséges-e, hogy ne érezné a különbséget azon hangulat között, mely 1875-ben vette körül s a között, mely ma környezi? — Nem kell-e e jelenségnek nagy okának lenni, nem kellett-e nagy hibáknak elkövettetni, hogy egy nemzet annyira fel legyen zaklatva, saját nemzeti kormánya által, elégedetlenséggel és elkeseredéssel minden rétege annyira áthatva, mint most a magyar?

S azt hiszi a ministerelnök ur, hogy az valami nagy öröm, ily állapotot constatálni? Én sajnálom legjobban, hogy egy magyar kormány ennyire népszerűtlen az országban; én sajnálom legjobban, hogy a ministerelnök ur nem imponál, hogy nem rokonszenv és ragaszkodás tárgya az országban; én sajnálom legjobban, hogy a ministerelnök ur szellemi tehetségét üdvösebb irányban nem használta fel s nem volt magasabb és nemesebb ambitiója a ministerségnél s hogy az eszközből reá nézve czél lett s ez által ismét egy kiváló magyar ember ment tönkre s veszett el politikailag a nemzetre nézve. Mert meggyőződésem, hogy most már beállott az az állapot, hogy a ministerelnök ur nem tehet szolgálatot többé se nemzetének, se a dynastiának. A ministerelnök ur öt évi kormányzata kimutatta, hogy a gondviselés megtagadta tőle az alkotó képességet; de különben is oly nagy mélység tátong közötte s a nemzet között, hogy azt betölteni lehetetlen. De nem tehet szolgálatot, a dynastiának sem, mert a zilláltság s a rendezett viszonyok hiánya, a monarchia egyik felében nem lehet közönyös a dynastiára nézve, a ministerelnök ur pedig alkalmatlannak bizonyult a rendetlenség s zilaltság megszüntetésére, mert az az abnormis lelkiállapot, melyben a nemzet van, a szélsőségek felé hajtja az embereket s e hangulat eredményei olyanok lehetnek, melyek egyenes ellentétben állnak a dynastia érdekeivel.

A ministerelnök ur azt mondotta, „hogy szivesebben hagyja magát kötelessége teljesítése közt lejáratni, semhogy kötelességét ne teljesítse.“ Nézzünk egy kicsit a szemébe ennek a mondásnak. (*Halljuk!*) Ki teljesíti kötelességét, mint államférfiú? A ki hiven ragaszkodik meggyőződéséhez, a ki azonosítja magát egy nagy eszmével s szolgálja azt hűséggel és odaadással, a ki nem keresi a magasabb hatalmak kegyét s nem hajhászsza a népszerűséget; a ki a hatalmat nem czélul, hanem csupán eszközül tekinti arra, hogy előmozdítsa nemzete haladását, fokozza erejét, hatalmát és tekintélyét, az teljesíti kötelességét. Az ily államférfiú tévedhet, vagy félreértések keletkezhetnek bizonyos időre köztte és nemzete között; de azért nem veszíti el nemzete jó véleményét, azért még nem járja le magát, mert

Digitized by Google

nagy eszmékkel és nemes törekvésekkel, egy szóval a kötelesség teljesítésében meg lehet bukni, de magát lejárni nem lehet.

Ha a ministerelnök politikai eljárásában ezt tartotta volna szem előtt, ma nem szorulna itt 200 ember éljenzésére, hanem egy nemzet millióinak szivből jövő helyeslő rivalgása jutalmazná meg. Ha e nagy stylü taktikát alkalmazza, alig volna elszigetelve a nemzettől s kisszerü taktikai fogásokkal nem volna kénytelen elhalasztani azt az időpontot, a midőn a mostani rendszer, mint minden erkölcsi alapot nélkülöző s azért hosszabb időre tarthatatlan, szükségkép össze fog roskadni. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Ezek elmondása után annak kijelentésére szorítkozom, hogy a belügyministerium költségvetését elfogadom, valamint elfogadom azon határozati javaslatot, melyet Szájbély Gyula képviselőtársam a közigazgatási biráskodásra nézve benyujtott. (*Élénk éljenzés és helyeslés a baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Talán nem méltánytalan azon kérésem, hogy oly természetü, általam a legnagyobb nyugalommal meghallgatott, fertályokon keresztülmenő, személyes megtámadások folytán, melyek miatt akár személyes kérdésben is kérhetnék szót, a t. ház egy pár perczig meghallgatni méltóztassék, (*Halljuk!*) előre is megmondván, hogy a mi a t. képviselő ur beszédében tárgyilagos volt, sőt talán némely másokra is a feleletet, magamnak fenntartom annyiban, a mennyiben csakugyan nagyon előrehaladt az idő arra, hogy azt most megadhassam. (*Halljuk!*) Én t. ház, sem a mult általános vitákban történtekre, a miben a t. képviselő ur oly szép parlamenti praxist mutatott, visszatérni nem fogok, sem a hol tehetségeimet vonta kétségbe, a mihez teljes joga van, arra is egy szót válaszolni nem fogok. Megjegyezni kivánom az általa felhozott két esetre, — nem tudom, botrányosnak nevezte-e, vagy minő másnak — hogy igenis nekem — s e tekintetben gyakran voltam privát discursusban s jelentései folytán is a képviselő urral ellentétben — az a meggyőződésem, hogy nekem, mint Magyarország belügyministerének, csak a törvények által megadott eszközök utján lehet eljárni. És igenis, ha valahol visszaélés volt, kellett az arra hivatott közegeket felszólítanom, hogy orvosolják, intézkedjenek, mert directe, egyenesen azok elkerülésével beavatkozni nem alkotmányos kormányzat, hanem absolutisticus eljárás lenne. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ez az egyik. A másik: a t. képviselő ur elmondja, hogy mily borzasztónak ismeri az én kormányzatomat s annak igazolására, hogy nemcsak most ismeri olyannak, hivatkozik az 1877-ben közttünk történtekre. T. ház! Bizalmasan két ember között történt dolgok, nem igen szoktak a parlamentben egyoldalúlag felhozatni. (*Ugy van! jobbfelől.*) De nincs kifogásom ellene, mert ez megadja nekem is a jogot, hogy a közttünk sokkal közelebb történetekre hivatkozzam; (*Halljuk! Halljuk!*) megadja a jogot, hogy csodálkozzam azon, hogy ha a képviselő urnak már 1877-ben és azután folyvást — nem most keletkezett tehát ezen meggyőződése — az volt a meggyőződése, hogy én egy alkotásra képtelen, erélytelen, egy a corruptiót fékezni nem tudó, vagy nem akaró ember vagyok, ha ez volt a hite, akkor csodálkoznom kell azon először, hogy még 1877 után jóval, mint kormánytámogató képviselő jött be e házba, de még jobban kell csodálkoznom azon, hogy ezen borzasztó dolgoknak éveken keresztül való tudása mellett, még az előtt való napra, midőn a szabadelvű párt körében hires programmját elmondotta, szives volt felkeresni engem és megkérni, hogy támogassam, mert csak tőlem reményli Magyarország közigazgatásának reorganisatióját. (*Élénk tetszés és derültség a jobboldalon*).

Grünwald Béla: T. ház! (*Zaj. Halljuk!*) Személyes kérdésben kivánok szólani. Előre vártam azt, hogy a ministerelnök ur, mert ismerem gondolkozása menetét, azt fogja szememre vetni, hogy mikor én ezeket tudtam, hogyan csatlakozhattam e kormányt támogató párthoz. Erre nézve csak két szóval akarok nyilatkozni. Akkor, mikor én a kormánypárthoz csatlakoztam, valóban hozzám és politikai irányomhoz közelebb álló párt nem volt itt és igy igen természetes, hogy ott próbáltam meg propagandát csinálni eszméim mellett.

Arra a másik esetre nézve, mit a ministerelnök mondott, hogy közttünk négy szem között történt volna s hogy én azt mondottam volna, hogy csak a ministerelnök úrtól várom a közigazgatás reformját és programmom megvalósítását, erre nézve bocsásson meg a ministerelnök ur, de nem feledhetek mással — ámbár valóban nem tudom, hogy e kifejezés parlamentáris-e, de mást annál, mint hogy egyszerüen nem igaz! (*Élénk mozgás és felkiáltások a jobboldalon.*) *Ez már csak még sem járja!*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Kénytelen vagyok itt a t. ház előtt megmondani, hogy ez saját szobámban történt, midőn még azzal váltunk el egymástól, hogy én programmjának minden pontját el nem fogadhatom, kérem azonban a képviselő urat, méltóztassék meggondolni, helyes lesz-e élére állítani a kérdést s azt is hozzátettem, hogy nagyon fogom sajnálni, ha ellentáborba találnánk jutni, de igazi czélunk akkor is egy lesz, mert én is az állami közigazgatást akarom, mint a képviselő ur. Nem tudom, a képviselő ur miért lett volna szives velem előzetesen közölni nézeteit, ha nem azért, hogy engem, mint az

Digitized by Google

állami közigazgatás létesítésére hivatott embert felkérjen arra, hogy nézeteit elfogadván, létesítésökre segédkezet nyujtsak. (*Élénk tetszés a jobboldalon.*)

Grünwald Béla (*közbeszól*): Azért, mert maga kérte. (*Nagy zaj.*)

Elnök: Bátor vagyok a t. házat arra figyelmeztetni, hogy az eddigi határozat szerint a belügyministeri költségvetés letárgyalása után, a pénzügyministerium költségvetése volna tárgyalás alá veendő. Minthogy azonban van ennél egy sürgösebb tárgy és ez a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek fenntartásáról szóló 1877. évi IV. hatályának meghosszabbitására vonatkozó törvényjavaslat, arra vagyok bátor kérni a t. házat, méltóztassék elhatározni, hogy e törvényjavaslat a pénzügyministerium költségvetésének tárgyalása előtt vétessék tárgyalás alá. (*Helyeslés.*)

Ennélfogva határozatilag kimondom, hogy a belügyministerium költségvetésének tárgyalása után, e törvényjavaslat fog tárgyaltatni. (*Helyeslés.*)

Egyéb tárgya a mai ülésnek nem lévén, azt bezárom.

A legközelebbi ülés holnap d. e. 10 órakor lesz, melynek napirendjét a ma félbe szakadt vita folytatása és azután az iményt említett törvényjavaslat tárgyalása képezendi.

(*Az ülés végződik d. u. 2 óra 35 perczkor.*)

226. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius hó 16-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesítés. Elnöki jelentés Kende Kanut távoztatási ügyéről; vita e kérdés fölött. Péchy Tamás közlekedési minister törvényjavaslatot nyujt be a lánczhajózásról. Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister jelentése, a 15 milliós kölcsönről. A közgazdasági bizottság inditványa, a marhatenyésztést illetőleg. A közigazgatási bizottság jelentése, az 1875: VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés felfüggesztéséről. A belügyministeri költségvetés tárgyalásának folytatása és befejezése.

A kormány részről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Szende Béla, Péchy Tamás.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánók neveit, egyrészről Baross Gábor, másrészről b. Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják feljegyezni.

Mindenekelőtt hitelesítés végett fel fog olvastatni az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a márczius 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, azt hitelesítettnek jelentem ki. T. ház! A képviselőház f. hó 9-én tartott ülésében méltóztatott határozatilag oda utasítani a ház elnökségét, hogy tudja ki, való-e az »Egyetértés« napilapnak márczius 6-án megjelent számában közlött azon távirata, hogy Kende Kanut, mint kormánybiztos intézett márczius 5-én Szeged városához átiratot. Addig, mig a ház elnöke ez iránti jelentését megtenné, a Kende Kanut képviselő által kért távozhatási engedély iránti határozathozatal halasztassék el.

Én a ház által adott utasítás folytán felszólítottam Kende képviselő urat a nyilatkozatra, melyet ő megadván, van szerencsém azt a t. háznak bemutatni. Ha a t. ház kivánja, fel fog olvastatni. (*Halljuk!*)

Baross Gábor jegyző (*olvassa Kende Kanut nyilatkozatát*):

»Nagyméltóságú elnök ur! Nagyméltóságodnak folyó évi márczius hó 11-én hozzám intézett felhivására van szerencsém tiszteletteljesen tudatni, hogy én ugy sz. kir. Szeged városát, mint a percsora-szegedi Tiszaszabályozáshoz tartozó többi társulati tagokat igenis felhivtam, miképen a ballagitói, vereskereszteti és margithidi töltésjavitási munkáknak felülvizsgálatára kiküldött mérnök urak munkálatainál magokat képviseltessék, ugy hasonlóul a társulat védtöltéseinek tápé-kemesi szakosztály eddig házilag kezelt munkálatok átvétele czéljából megejtendő vizsgálatnál magokat képviseltessék, illetőleg a szükséges ellenőrzés végett jelen legyenek. Tettem pedig ezen felhivást azért, mert ha a növekedő közel álló tavaszi vizárral szemben, ezt tenni elmulasztottam volna és ott a nagyon is veszélyes helyeken a töltéseket fel nem emelhetnék, alulról az egész ártért, felülről pedig Tápé és Algyő községeket és árteröket ujra elárasztotta volna a Tisza és különösen két utóbb nevezett községeket teljesen elpusztította volna, de magát Szeged városát is, illetőleg az idén emelt körtöltéseket körülvehetné és annyi százezrekbe került nagy munkát tehetne tönkre. Ezen körülményt én igen jól ismerem, mert, mint kormánybiztos gyakran

Digitized by Google

bejártam azon veszélyes helyeket és miután nem volt más eszköz, a mely által magamról azon nagy felelősséget elhárithassam, hogy annyi ezer ember tönkrejutásának s annyi százezer frtba került töltések elrombolásának semmit nem tevés által okozója lehessek, a két rosz közül a kisebbet választottam, moralis kötelességét éreztem ezen intézkedésnek, mint volt kormánybiztosa a nevezett társulatnak. Egész tisztelettel kérem, hogy Nagyméltóságodnak méltóztassék a t. képviselőházzal szokott módon tudatni ezen nyilatkozatomat.«

Elnök: A t. ház most azon helyzetben van, hogy határozzon a képviselő ur kérelme felett, vajjon megadja-e a t. ház a távozási engedélyt? Igen vagy nem?

Madarász József: Én egy előzetes kérdést intézek a t. házhoz. Fenntartom magamnak, hogy azon esetre, ha az előzetes kérdés ellenemre dőlne el, azután szóljak azon kérdéshez: megadatik-e a t. képviselő urnak a távozási engedély, vagy nem.

A képviselő urnak ezen leveléből lehetetlen meg nem győződnöm arról, hogy a t. képviselő ur önmagára és az ügyre nézve nem tartotta kötelezőnek a háznak február 4-én hozott azon határozatát, hogy ezentul senki kormánybiztosi működésben újra meg nem erősíttethetik, — ha egy évnél kevesebb ideig is volt kormánybiztos, — ha csak a ház engedélyét a távozásra előbb meg nem adja; sokkal inkább tartotta kötelességének ezen határozatot tiszteletben nem tartani és a határozat ellen tenni.

Nekem azonban az a meggyőződésem, hogy ha e dolog oly nagy felelősséggel és kárral jár, a képviselő ur mondott volna le képviselői állásáról. Ha való az, hogy oly nagy veszedelemmel van összekötve egy kormánybiztos nem léte, akkor, — már február eleje táján lemondván a kormánybiztos, — midőn egész márczius 2-ig kormánybiztos nélkül maradtak a munkálatok: ez azután a t. közmunka- és közlekedési minister ur felelősségéhez tartozik.

De én ezekre majd később fognék kiterjeszkedni, ha előzetes kérésem nem fogadtatnék el. Előzetes kérésem pedig az, hogy a ház meghozta az én javaslatom ellenére azon határozatát, hogy azon képviselők, kik már voltak kormánybiztosok, újra kinevezhetők, határozottan azon kijelentéssel, hogy előbb a ház engedelmét a távozhatásra meg kell kapniok. Ez a határozat.

Én tehát azon előzetes kéréssel járulok a házhoz, méltóztassék ezen ügyet az összeférhetlenségi bizottsághoz utasitani, hogy az minél előbb összeülvén, adjon véleményes jelentést: kiegyeztethető-e az 1875. törvénynyel és a háznak február hó 4-én hozott határozatával a távoztatási engedély megadása? igen vagy nem? Ha ezen előzetes kérésem nem fogadtatnék el, fenntartom magamnak, hogy arra nézve, vajjon megadassék-e ezen engedély a ház által vagy sem, később nyilatkozzam.

Péchy Tamás közmunka- és közlekedési minister: T. ház! Midőn azon határozat hozatott, melyre az előttem szólt képviselő ur hivatkozott, minden kormánybiztos, a ki egyszersmind képviselő is volt s a kinek még egy éve le nem telt, beadta nálam lemondását. Ezen lemondások elfogadtattak; de a mennyiben éppen a percsora-szegedi töltésnél nagy költséggel létesített munkálatok voltak folyamatban, nekem intézkednem kellett, hogy azon munkálatok felügyelet nélkül ne folytattassanak. Az intézkedés megtörtént és méltóztassék elhinni a képviselő urnak, hogy éppen oly felügyelet alatt volt akkor a munkálat, mintha ott kormánybiztos nem működött volna.

Midőn én ezelőtt két évvel az illető képviselő urat kineveztem kormánybiztosnak, akkor egy igen nehéz, régi peres ügynek eldöntése volt a főkérdés, mely ugy Szegedet, mint az illető magán feleket együttesen érdekelte s a mely folytonos harczra szolgáltatott okot. Ezen ügynek tanulmányozására és megismerésére bárkinek, a ki azon ügybe befolyni akart, hónapok voltak szükségesek, mert nagyon bonyolódott és nagyon régi volt az ügy. A képviselő ur az ügy részleteivel megismerkedvén, már azon ponton volt, hogy az ügyet véglegesen lebonyolítsa

Midőn a háznak többször említett határozata hozatott, én a képviselő urat nem az ő érdekében, hanem valósággal az illető érdeklettek érdekében, felkértem, legyen szives tovább is vezetni azt a peres ügyet a mig az befejeztetik. A képviselő ur azt mondotta, hogy miután ugy is ismerős az ügygyel s annak megismeréséhez csak nagy bajjal és fáradtsággal lehet jutni, kész továbbra is az ügy vezetésére vállalkozni. Nagyon természetesen tehát nem ugy áll a dolog, a mint Madarász képviselő ur mondotta, hogy Kende képviselő ur tegye le mandatumát, mert nem az ő, hanem az érdeklettek érdekében állott, hogy a képviselő ur tovább is folytassa működését és bizonyosan most sem fogná letenni a mandatumát, hanem inkább lemondana a kormánybiztosságról.

Én mondom, tisztán azon okból, hogy legyen már vége ezen 10 éves ügynek, hogy már egyszer azon szerencsétlen viszony, mely Szeged és az érdeklettek között fennállott, végleg lebonyolíttassék, óhajtottam, hogy a képviselő ur állásán továbbra is megmaradjon. Igaz, hogy miután ott nagy mévű munkálatok voltak folyamatban, én nagyon sürgettem, hogy azok menetére kellő felügyelet gyakoroltassék; igy történt,

Digitized by Google

hogy 3 nappal később tette jelentését a képviselő ur, mint a mikor az összeférhetlenségi bizottság intézkedett. Be kell vallanom, hogy itt némi részben formahiba van; de ha Madarász képviselő ur azt kivánja, hogy az ügy az összeférhetlenségi bizottsághoz menjen, én a magam részéről el vagyok rá készülve, hogy Kende képviselő ur leteszi a kormánybiztosságot, ami az ügynek elhuzására fog vezetni, mert akárkit nevezzenek oda, ki az ügygyel nem ismerős, három, négy hónapot fog igényelni mig az ügygyel megismerkedik. Ellenben Kende Kanut képviselő az ügygyel már ismerős, azért tettem ezen intézkedést; azonban méltóztassék a t. ház bölcsesége szerint rendelkezni, én részemről bevallom, hogy a czélszerűnek tartanám, hogy az ügy érdekében méltóztassék a távozásra az engedélyt annál inkább megadni, mert méltóztassék elhinni, hogy ezen kormánybiztosság már nem fog egy évig sem tartani. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Csanády Sándor: T. ház! Meggyőződésem szerint itt jelenleg nem az a kérdés, hogy megadassék-e Kende Kanut képviselő urnak a távozási engedély, nem az a kérdés, akarja-e a képviselőház a f. évi február 4-én hozott azon határozatát megtartani, hogy egyetlen egy kinevezett kormánybiztos képviselő sem működhetik addig az ideig, mig a képviselőházból a távozásra, illetőleg a működésre nézve engedélyt nem nyert. (*Helyeslés a szélső baloldal felől.*) Mert meggyőződésem szerint ez a kérdés, igenis elfogadom Madarász képviselő-társam azon inditványát, hogy ezen kérdés adassék át az összeférhetlenségi bizottságnak. (*Helyeslés a szélső baloldalról.*) De különben is, t. ház, igen furcsa dolog az, hogy minden kormánybiztosság a képviselőház tagjai közül töltetik be, mintha azt hinné a kormány, hogy a képviselőkön kivül már nincs arra való alkalmas, ügyes, becsületes szakértő férfiu. De különben nem azért küldenek bennünket választóink e helyre, hogy mi kormánybiztoskodjunk és távol legyünk és a képviselőház tanácskozásaiban részt ne vegyünk, hanem küldenek, hogy magasztos hivatásunknak megfelelve, képviseljük a nemzet, illetőleg a kerület érdekeit. (*Helyeslés szélső baloldál felől.*) Ugyan azért én arra kérném a t. házat, hogy Kende Kanut képviselő urnak a távozási engedélyt megadni ne méltóztassék.

Elnök: Szólásra nem levén senki feljegyezve, legelőször talán azon kérdést kell eldönteni, a mely Madarász képviselő ur inditványára vonatkozik, t. i. hogy elfogadja-e a t. ház Madarász képviselő ur inditványát, mely szerint ezen egész ügy, előzetes tárgyalás és véleményadás végett az összeférhetlenségi bizottsághoz küldessék. Ezen kérdés felett kell határozni először. (*Helyeslés.*) Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik Madarász József képviselő ur ebbeli indítványát elfogadják, hogy méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Most kérem azokat, a kik nem fogadják el az indítványt, hogy méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogatta el.

Madarász József: T. ház! nem fogadtatván el azon inditványom, hogy az összeférhetlenségi bizottsághoz adassék ezen ügy, miután én teljesen meg vagyok győződve arról, hogy az esetben, ha megadatnék a képviselőház többsége által netalán a távozási engedély, az 1875. t. cz. illető szakasza ismét megtöretnék; miután meg vagyok győződve, hogy ön maga a ház hozna egy világos példát ismét, hogy csak az ezelőtt néhány héttel hozott határozatát törné meg, ennek nem akarván még csak látszatának sem kitenni a képviselőházat, sajnálattal, de meg vagyok győződve, hogy az összeférhetlenségi törvény ellenében cselekedett azon képviselő ur és hogy a képviselőséggel összeférhetlen e cselekvény, a melyet elkövetett, ennélfogva bejelentem ezennel az összeférhetlenségi esetet és kérem a házszabályok szoros értelmében ezen esetet minden tárgyalás nélkül az összeférhetlenségi bizottsághoz utasitani.

Elnök: T. ház! A házszabályok 124. §. — azt mondja: »Ha valamely képviselő ellen összeférhetlenségi eset jelentetett be a háznál az elnökség, vagy egyes képviselők által, ezen bejelentés tárgyalás végett, vita nélkül az összeférhetlenségi bizottsághoz tétetik át.«

Kende Kanut: T. képviselőház! Méltoztatott az általam beadott nyilatkozatból megérteni. (*Zaj! Halljuk!*)

Madarász József: Határozatot kérünk!

Enök: Madarász József képviselő urnak igazsága van abban, hogy az összeférhetlenségi eset minden vita nélkül az összeférhetlenségi bizottsághoz teendő át, de a t. háztól függ, ha netalán megengedni kivánná a felszólalást a képviselő úrnak, a ki mint tudom, a kormánybiztosi állásról való lemondását akarja a t. háznak bejelenteni. (*Helyeslés*).

Kende Kanut: T. ház! Az imént fellovasott nyilatkozatomból, melyet elnök ur ő nagyméltóságához terjesztettem be, meg méltóztattak érteni az okot, a melynél fogva én az intézkedésnek szükségét beláttam. Ezt ismételni nem akarom. Egyébiránt méltóztassék azt az én részemről szintén elhinni, hogy én nem a ház iránti tiszteletlenségből tettem, hanem azon szükségből, melyet éreztem és nehogy én azon presscolleba hozzam bármely képviselőtársamat, hogy ezen ügyben részrehajló legyen, leköszönök a kormánybiztosi állásról. Igy tehát nem szükség ezen ügyet az összeférhetlenségi bizott-

Digitized by Google

sághoz küldeni. Ismétlem, hogy én kormánybiztosi állásomról lemondok.

Elnök: Méltóztassék Madarász József képviselő ur nyilatkozni, fönntartja-e abbeli indítványát, hogy Kende képviselő ur ügye az összeférhetlenségi bizottsághoz utasíttassék.

Madarász József: A házszabályokra hivatkozva kérek szót. Az én meggyőződésem most is az, hogy ha egy összeférhetlenségi eset bejelentetik, vita nélkül kell az összeférhetlenségi bizottságnak kiadni s igy a ház t. elnökének a végzést bárkinek felszólalása ellenében ki kell mondani. Miután azonban a t. ház megengedte Kende Kamut képviselő urnak a nyilatkozást, ezen nyilatkozat után a házszabályok értelmében kérek szót, hogy én is megtehessem észrevételemet. Én ezen nyilatkozatát a képviselő urnak nem a végzés kimondása előtt, hanem annak kimondása után vártam volna. Minden esetre meg kell azonban jegyeznem és pedig nem a mostani esetre vonatkozván, hanem más esetre gondolván, melyben a legvilágosabb összeférhetlenségi eset is kijátszathatnék.

Tehát nem a t. képviselő urra kivánom értetni, de általános szempontból szólalok fel. Óhajtom azért, hogy se most, se jövőre ne történhessék olyan eset, hogy, mint most a t. képviselő ur is átlátván az összeférhetlenséget, a kormánybiztosságról lemondana, esetleg egy, vagy két hét mulva ismét kineveztethetnék és mivel ő nála az összeférhetlenség esete nem forogna fenn, meg kellene adni azon képviselőnek a távozhatási engedélyt, a kitől Isten és ember és a törvény előtt meg kellett volna azt tagadni, sőt a ki elvesztette volna képviselői állását. Hogy tehát ez jövőre ne történhessék, mert ez az erkölcsi sülyedés egy neme volna, ezért tartottam kötelességemnek a felszólalást, hogy ezen nézetem legalább a naplóban helyt foglaljon.

Elnök: A t. képviselő ur nem méltóztatott felelni az én kérdésemre. Én azon kérdést voltam bátor intézni a t. képviselő urhoz, hogy fenntartja-e Kende Kanut képviselő urnak a ház engedelmével tett nyilatkozata után is, azon inditványát, hogy az ügy az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittassék.

Madarász József: Én nyilvánitottam, hogy igenis oda kivánom utasittatni, mert azon nyilatkozat engem nem nyugtatott meg.

Elnök: A képviselő ur fenntartja inditványát s ennélfogva a házszabályok értelmében kötelességem kimondani a végzést, hogy az ügy az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. (*Helyeslés balfelől.*)

Péchy Tamás közmunka- és közlekedési minister: Van szerencsém a t. képviselőháznak egy törvényjavaslatot beterjeszteni a lánez- vagy kötélhajózásról a hozzá tartozó indokolással és két melléklettel. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását elrendelni és előzetes tárgyalás végett a közlekedési és a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog nyomatni, kiosztatni és a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasíttatik.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! A f. é. V. t. cz. felhatalmazást adott a pénzügyministernek 15 millió névértékü aranykötvények eladására s egyszersmind meghagyta, hogy e müvelet keresztülvitele után a törvényhozásnak jelentés teendő.

E müvelet be lévén fejezve, van szerencsém a t. háznak az arról szóló jelentést benyujtani. E jelentésnek végeredménye az, hogy az eladott kötvényekből 150—160,000 frt folyt be az állampénztárba. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatását elrendelni s előzetes tárgyalás végett a pézügyi bizottsághoz utasitani

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, kiosztatni s tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Baross Gábor előadó: T. képviselőház! Van szerencsém a közgazdasági bizottság jelentését a szarvasmarhatenyésztésre az ez idei költségvetésben előirányzott 61,000 frtnak 150,000 frtra emelése iránt tiszteletteljesen benyujtani, kérvén a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatása és kiosztása iránt intézkedni és egyuttal elhatározni, hogy ez a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium költségvetésének XVIII. fejezete 3. czimével együtt tárgyaltassék.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ha az szándékoltatik, hogy ezen jelentés a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium költségvetésével együtt tárgyalható legyen, akkor azt hiszem, czélszerü volna a t. háznak igen régen fennálló s igen helyes gyakorlata szerint, a jelentést előzetesen a pénzügyi bizottsághoz utasitani, mert különben ennek akkor kellene megtörténnie, mikor az már a budgettárgyalásnál szóba hozatott. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? (*Elfogadjuk!*) A jelentés tehát ki fog nyomatni, szét fog osztatni s előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Péchy Jenő előadó: T. ház! A közigazgatási bizottság az 1875: VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslatot letárgyalván, midőn a bizottság jelentését beterjeszteni szerencsém van, kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását elrendelni s tekintve az ügy

Digitized by Google

sürgősségét, lehetőleg még az ünnepi szünet előtt napirendre tűzni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ha a t. ház megengedi, gondoskodni fogok a kinyomatásról, a kiosztatásról és a tárgyalást talán holnaputáni napirendre lehetne kitűzni. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Azt hiszem hogy elfogadhatjuk, hogy a tárgyalás a holnaputáni napirendre tüzessék ki. Máskor is volt a t. ház oly kegyes, hogy ha éppen az illető ministernek hivatalos ügyben kellett távol lennie, beleegyezett, hogy egy nappal, vagy kettővel későbbre tétessék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Következik a belügyministeri költségvetés tárgyalásának folytatása.

Bessenyey Ernő: T. ház! A civilisált állam polgárát csakis egy minden tekintetben rendezett és czélszerüen felszerelt közigazgatási és rendőrségi intézmény elégitheti ki, a hol a polgárok megtakaritott vagyona teljes biztosságban elhelyeztetik, a hol mindenki utazhat éjjel és nappal a nélkül, hogy egy pillanatig is aggódnia kellene a felett, hogy személye és vagyona megtámadtassék. Ily közigazgatás kell nekünk. Azonban sajnos, hogy mindezt még igen soká nélkülözni kénytelenek leszünk. A mi közigazgatásunknak és különösen rendőri intézményeinknek mily hiányai vannak, azt érzi az ország, azt elismerte a kormány, reformálásának égető szükségét eléggé hangsúlyozta már az ellenzék. Én mai felszólalásommal sem a közigazgatás hiányairól, sem annak mikénti reformjáról szólni nem akarok. Hanem midőn a költségvetést átalánosságban elfogadom és Szájbély t. képviselőtársam határozati javaslatához hozzájárulok, én csupán, hogy a most czélba vett reform könnyebben és czélszerűbben legyen keresztülvihető és hogy rendőrségünk a személy- és vagyonbátorságra könnyebben felügyelhessen, csak egy körülményre kivánom a t. ház és a belügyminister ur figyelmét felhívni és ez a vándor czigányoknak hazánkbani garázdálkodása. (*Derültség. Halljuk! Halljuk!*) Ugy hiszem, ismeri a t. ház ezen fajnak életmódját. tudja azt, hogy a teknőcsináló és azon czigányokat kivéve, a kik fazekak foltozásával foglalkoznak, ezek minden foglalkozás nélküli csavargók és csaknem kizárólag lopásból, hogy ne mondjam rablásból élnek. De ezen fajnak egyik tagja sem teljesíti polgári kötelességét, ők adót nem fizetnek, nem katonáskodnak, sem hazát, sem törvényt nem ismernek, nekik sem jogokról, sem kötelességekről fogalmuk nincs és a közerkölcsiségről is csak kevéssel több, mint a vadaknak. Hogy mit jelent az, ha ily czigány-banda megjelent a községben, csak azok tudhatják, kik kisebb községben laknak. (*Igaz! Igaz!*) Valóságos ostromállapot áll be, mindenki abbahagyja foglalkozását, hogy haza menjen megmenteni ingó vagyonát azok ellenében, a kik a tárgyak elrejtését oly tökélyre vitték, hogy a legnagyobb őrködés és felügyelet sem képes megakadályozni, hogy a gazda, vagy a gazdasszony jelenlétében is kisebb tárgyakat el ne lopjanak, és ha ellopták és elrejtették, ügyes ember legyen az, a ki megtalálja náluk.

Számtalan példát tudnék felhozni, de mert meg vagyok győződve, miként az igen t. ház ugyis ismeri ezen czigányok furfangosságát, ezzel a házat untatni nem akarom, csak még azt akarom constatálni, miként ezen sátorozó czigányok nemcsak a vagyon, hanem a személybiztonságot is a legnagyobb mérvben veszélyeztetik.

Ugyancsak volt példa arra, hogy ők utasokat is megtámadtak, arra pedig számtalan példa van, sőt mondhatnám mindig megtörténik, hogy ha őket valamely lopott tárgyért üldözik s ők magukat erősebbeknek érezik — ugy minden eszközzel még fegyverrel is ellent állanak s készek az illető üldözőket megölni is. — E garázdálkodást tovább tűrni nem lehet s mivel éppen most szándékozunk a közigazgatás minden ágát reformálni — itt az ideje, hogy e garázdálkodás további folytatását megakadályozzuk és intézkedjünk, hogy ez abnormis állapot valahára megszünjék. Ennek ellenében tudom, hogy azt lehet felhozni, no de mit tegyünk? Igy van ez az egész continensen, ezen kóborló czigányok mindenütt, a legcivilizáltabb államokban is megfordulnak — hát én elhiszem, sőt tudom is, de azt nem hiszem, hogy ott a hol jól rendezett közigazgatás és rendőri szervezet van, hogy ugy garázdálkodni képesek volnának, mint nálunk.

Azt is fel lehetne hozni, hogy hiszen már megkisértetett a czigányokat letelepíteni, de nem sikerült. Már Mária Terézia alatt, mikor oly véghetetlen sok gyilkosság követtetett el és a czigányok rakásra akasztattak fel, egész csoport számra kisértetett meg a czigányok letelepitése és tudom t. ház, nálunk Zalában is tett egy ilyen kisérletet néhai Hertelendy Károly, a ki a czigányoknak telket adott és házakat épittetett s ötnegyed évig ott is maradtak, de midőn egy nagyobb banda arra keresztülutazott, azzal megbarátkoztak s egy éjjel odahagyták lakásaikat.

Tudom én t. ház, hogy a törvényhatóságok is megkisérlettek mindent, hogy határaikban a vándorlást megakadályozzák, de ezen intézkedés nem használt azért, mert az ilyen intézkedésnek az egész országban egyöntetüen és ugyanegy időben kell megtörténnie.

Digitized by Google

És ha én mindezen megkisérlett intézkedések meghiusulása tudatában, mégis egy országos intézkedést kérek, teszem ezt azért, mert 1-ör ugy vagyok meggyőződve, miként egy erélyes intézkedés, ha éppen oly erélylyel és szigorral végrehajtatni fog — eredményhez vezet. 2-or mert egy civilizált államban eltürhetőnek nem tartom, hogy a közgazdászat, közmorál, vagyon és személybiztonság ellen intézett ilynemü féktelenségek tovább üzessenek. Mint egyes képviselőnek nem feladatom concret javaslatot tenni, de nem is tehetném, mert ilyen intézkedések az összes ministerium ressortjait mozgásba hozzák. — Ugyanazért egy határozati javaslatot vagyok bátor a ház asztalára letenni, kérvén a házat és az igen t. kormányt, hogy azt elfogadni kegyeskedjék. (*Helyeslés.*) A határozati javaslat igy szól (*olvassa*):

»Tekintve, hogy a vándorló czigányok az állam iránti kötelességeiket semmi irányban sem teljesitik, sőt mint foglalkozás nélküli csavargók, a nemzet és egyesek vagyonát tékozolják;

tekintve, hogy mint ilyenek a személy- és vagyonbiztonság legnagyobb mérvü veszélyeztetői;

tekintve végre hogy ezen ügynek szabályozása országos intézkedést igényel:

Utasittassék a kormány, hogy az ügyet tanulmánya tárgyává tegye és annak eredményéről a háznak mielőbb jelenlést tegyen.«

Pázmándy Dénes: T. ház! Mióta az állam átvette Budapest főváros municipiumától a rendőrséget, azóta a rendőr-budget ötször fordult elő a belügy-ministerium budgetében, a törvényhozás előtt. A belügyminister rendesen a fővárosi rendőrségre egy átalányt kér, az idén valamivel többet, mint az előző években, t. i. 468,900 frtot.

Igen nehéz t. ház, egy sor budget után, melynek semmiféle részletezése nincs, véleményt mondani, illetőleg Budapest rendőrsége tekintetében itt a részletezésbe menni. Én nagyon sajnálom azt, hogy a belügyminister úr nem követi más államok példáit és nem terjeszt elő egy részletes budgetet, mint pl. Angliában. Az angol parlamentben a törvény, a 31. Victoria-törvény azt rendeli, hogy a belügyminister tartozik nemcsak a főváros, illetőleg London rendőrségéről évenként részletes jelentést tenni, annak budgetet egész részleteiben a ház elé terjeszteni, hanem szokás szerint az egész ország rendőri viszonyairól egy vastag kötetet szokott minden évben benyujtani. Továbbá Franciaországban is az idén igen részletes budgettel járultak a ház elé. De nemcsak ezen országokban, hanem pl. legközelebb Bécsben is az ottani rendőrfőnök igen részletes jelentéssel szolgált nemcsak a háznak, hanem az egész országnak. Mert uraim, a rendőrséget, illetőleg a rendőri intézményt ne méltóztassanak ugy tekinteni, mint azt az előző években talán 50 évvel ezelőtt szokta a kormány venni; ne méltóztassanak azon titkolódzásba sülyedni, a mely ezelőtt a rendőrséget környezte, hanem méltassanak a rendőri intézményt parlamentaris szempontból, alkotmányos szempontból felfogni s azt megszerettetni ugy a közönséggel, mint a parlamenttel is.

Itt mondom, egy összegről van szó, a melynek minden részletezése hiányzik; nem lehet megmondani, hogy a rendőrségnek melyik ága az, mely több költséget igényel és melyik az, mely talán kevesebbet igényel; csak azt érezzük mindnyájan, hogy a fővárosban a rendőrség igen rosz. Ezt a minister ur évenként rendesen maga szokta declarálni, a nélkül azonban, hogy a dolognak javítására valamit tenne. Már tavaly, midőn egy igen hosszú és felesleges törvényjavaslattal állott elő a bejelentésre vonatkozólag — mert ily törvény — az egész világosan nem létezik, hanem az abban foglalt intézkedéseket a rendőrség egyszerü szabályrendelettel szokta megtenni — mondom annak indokolásánál közel kilátásba helyezte a fővárosi rendőrség reorganisatióját és erre nézve tegnap határozottabb igérettel állott elő és azt mondta, hogy azt őszszel be fogja terjeszteni, mert e rendőrségi törvényjavaslat már 1876 óta kész. Igen nagy érdeklődéssel várom e törvényjavaslatot, annyival inkább, mert annak egyes részleteiről már tudomásom van. Tudom ugyanis, hogy évek hosszú során át vitatkoztak a belügyministeriumban, vajjon az a svájczi, vagy amerikai systema szerint hozassé«-e be. Én, a ki ezen ügygyel foglalkoztam, soha amerikai vagy svájczi rendőrségi systemáról nem hallottam; mert ilyen egyáltalában nem is létezik. Svájczban a rendőrség cantonalis, — Amerikában pedig az Unioban megvan minden államnak és városnak külön rendőrsége. De egyáltalában ezek a mi viszonyainknak nem felelnek meg, azért ezeket nem is ajánlhatom.

Azt mondta a ministerelnök ur, hogy nem akarta eddig beterjeszteni a rendőrség reorganisatiójáról szóló törvényjavaslatot, miután ez sok pénzbe kerül, másrészről pedig ehhez több mellékes törvényjavaslat szükséges. A mi a pénzt illeti, azt hiszem, hogy éppen ott, a hol személy- és vagyonbiztosságról van szó, a pénz nem játszik oly nagy szerepet, mint más dolgoknál és különben is furcsán hangzik a ministerelnök ur szájából, hogy egy pár 100 frt megkimélése végett hagyja a főváros 300,000 lakosát ily hiányos rendőri intézmény alatt szenvedni; holott látjuk, hogy midőn más czélokról van

Digitized by Google

szó, például a bosnyákok etetéséről, akkor egy szó sem hangzik a takarékosságról, sőt ezen furcsa takarékossági szó annyira át hat a belügyminister intézkedésein, hogy minden magyar kulturális czélra és közigazgatásunk javítására szolgáló eszköz megtagadtatik ezen egy refrainnel, hogy takarékosnak kell lenni. A takarékosság igen nagy erény t. ház, de ott, a hol vagyon- és személybiztonságról van szó, kénytelenek az egyesek saját zsebeikből többet kiadni.

A mi a rendőrséget illeti, ugy a mint van, a ministerelnök azt mondja, megengedi, hogy a számarány nagyon csekély, hogy minden quadrat ölre rendőrt állítani nem lehet. Én nem találom, hogy a budapesti rendőrség, a mint van, oly csekély számu lenne, összehasonlítva más városokéval s mint szokás, minden 1000 emberre 2 és ½ vagy 3 rendőrt véve, ezen 642 rendőrből minden 1000-re körülbelül 5 esik, a mi nem oly csekély, ha szembe teszszük más város, pl. Brüssel rendőrségének számarányával, mely hasonló s melylyel jól ki lehet jönni. Nálunk a baj ott van, hogy a beosztás nem felel meg a helyes rendőrségi igényeknek. Nálunk ott, a hol szükség nincs, pl. temetéseknél s más apró ceremoniáknál 100 meg 100 rendőrt látnak parádézni, de az utczai szolgálatot negligálják. Abban igaza van a ministerelnök urnak, hogy nem lehet minden □ ölre rendőrt állítani, de itt nem is □ ölekről van szó, hanem arról, hogy általában rendőri hálózat nincs; nincs megszabva, hogy a rendőrség bizonyos utczákon és helyeken tartoznék naponkint megfordulni; a rendőri szolgálat nálunk abban áll, hogy egy pár rendőrt kiállítnak bizonyos pontokra, ezek ott állanak s ez aztán bizonyos tekintetben mintegy rendőri állomást képez. Igy szétforgácsolva az erőt, egyetemes működést kifejteni nem lehet. Másrészről nagyon tartok attól, hogy a mi a rendőri qualificátiót illeti, tán nem igen felelnek meg rendőreink a követelményeknek, mert ha azt látjuk, hogy 642 rendőr közől qualificált egyén, ugynevezett biztos csak 150 van, akkor nagyon leszáll a számarány, más államok rendőrségéhez viszonyítva.

Az is oly rémítő contrast, hogy a hivatalnokok száma igen nagy. Ezen 642 rendőr közt 100 vagy 120 hivatalnok van. Oly rémítő hivatalos apparátussal dolgoznak nemcsak a rendőrségnél, hanem a minister ur alatt levő minden hivatalnál, hogy például a bejelentési hivatalba oly nagyszámú személyzet van beállítva, a milyen az egész világon nem existál. Ehhez járul, hogy a t. minister ur intézkedéseiben a t. rendőrségre nézve bizonyos doctrinarismus észlelhető. Külön törvényt hoztunk a bejelentésről és én félek attól, hogy azon törvényjavaslatban, melyet a minister ur elő fog terjeszteni a rendőrség reorganisatiójáról, egészen a szolgálatig ki fog terjeszkedni, meg fog határoztatni az egyes szolgálati ágaknak beosztása, azoknak létszáma, épp ugy, mint ezt tette ama másik előterjesztésben. Mind erre szükség nincs. A praktikus rendőrség ezek nélkül existál évek óta, igen jól, más országokban. A praktikus angolok igen jól megoldották e kérdést egy pár §-sal, a mennyiben ezt mondották, hogy Londonra nézve ezen periferiában működik a rendőrség, szabályozták annak viszonyát a municipiumhoz, meghuzták a határokat, a melyekben azok mozognak. Ez tökéletesen elég. Azt megfogják mutatni a viszonyok és az emberek, a melyek és a kik ott vannak, hogy e dolog mint eszközlendő a detailorban.

E pár szó után nem fogok többet szólani a fővárosi rendőrség mai szervezetéről, minthogy azt superáltnak találom a minister ur kijelentése folytán. Arra kérem őt csupán, hogy a rendőrségre nézve ne legyen doctrinair, ne járjon annyira az abstract uton, hanem vegye fel a rendőrséget praktice s oldja fel a fővárosi rendőrséget azon tutoroskodás alól, melyben azt eddig részesítette. A fővárosnak rendőrfőnökét nem lehet arra szorítani, hogy mindenben függjön a ministeriumtól.

A ministerium a fővárosi rendőrségnek ellenőrzője legyen s ne ugy, mint nálunk dívik, hogy minden legkisebb dologba a minister szól bele. A rendőrfőnök Budapesten egy alárendelt közeg, melynek közvetlenül alárendelt közegei előtt sem lehet respectusa. Az executiv rendőrség annyira praktikus intézmény, hogy azt egy ministeri bureauból igazgatni lehetetlen. Továbbá nagyon szükséges, hogy a fővárossal szemben határoztassék meg az államrendőrség hatalma és azon viszony, melylyel a municipiumban kell, hogy birjon. Ma a rendőrség egy része a főváros kezében van és azon viszony, mely az állami rendőrség és a municipium közt van, teljesen tökéletlen, mindenféle czivakodásra szolgáltat alkalmat. Kell, hogy mi egyes törvényjavaslatokkal támogassuk a rendőrséget s különösen nagyon fontos, hogy egy törvényt hozzunk a zárórákra nézve, szükséges továbbá az is, hogy az élelmiszerek meghamisításáról hozzunk törvényt, ez igen fontos, mert e téren a rendőrség sokkal nagyobb tevékenységet fejthet ki. A mi az administrativ rendőrségnek elválasztását az indiciarius rendőrségtől illeti, kérem az igen t. ministerelnök urat, hogy ezt javaslatánál főelvül tekinteni méltóztassék. Erre nézve előttünk van több ország példája. Itt van Francziaország, Belgium és Anglia példája. Ez előtt mintegy két évvel Angliában keresztül vitték, hogy egy rendőrfőnök vezetése alatt, egy

Digitized by Google

külön hatóság és külön közeg viszi az indiciarius intézkedéseket. Ha az elveket a ministerelnök ur szem előtt tartja, azt hiszem, lehetséges lesz rendőrségünket a többi európai fővárosok rendőrségének niveaujára emelni. Egyébiránt a további kritikát fenntartom magamnak azon alkalomra, midőn ezen törvényjavaslat előttünk fekszik.

Jókai Mór: T. ház! Legyen nekem megengedve mellesleg majd a szőnyegen fekvő tárgyhoz is hozzászólani. Felszólalásomat indikálva látom azon napirendre tett kérdés által, mely a közigazgatási kérdés alakjában, mint egy újra felmerülő tengeri kigyó, ismét kiemelkedett. Az egyesült ellenzék által beadott határozati javaslat, szintén egyik alkatrészét képezi azon sokat megbeszélt, de csak az utóbbi időben szőnyegre hozott közigazgatási kérdésnek.

Én és azon párt, melyhez szerencsém van tartozni, a mennyire nem akarunk kitérni semmifele részlete elől azon kérdésnek, a mely a közigazgatásra vonatkozik, éppen ugy kivánjuk az időt megválasztani, mind helyességére mind pedig elegendő voltára nézve, hogy mikor kerüljön az a ház elé. E határozati javaslat, mind azzal együtt, »wass drum und dran ist«, t. i. azzal, a mit Grünwald képviselő ur hozzákötött, az egész közigazgatási kérdést tolja előtérbe.

Ez pedig, a mi pártunknál még értekezés tárgyává sem lett téve, a függetlenségi párt szintén nem tanácskozott róla, sőt még maga az egyesült ellenzék sem jött ezzel a közigazgatási kérdéssel benn in gremio tisztában. Hiszen van szerencsém az önök pártjából oly férfiut ismerhetni és tisztelhetni, kitől oly nyilatkozatokat hallottam, (bár igen veszélyes dolog a mai világban a baráti négyszemközt történtekre hivatkozni, (*Derültség*) de miután őt oly férfiúnak ismerem, a ki az előttem mondottakért nem csak helyt álland, de itt a házban is ki fogja mondani nézetét), tehát elmondom azt, hogy ismerek önök közt oly férfiut, a kinek a közigazgatási kérdésre nézve, az 1847-iki vármegye ideálja s a ki e meggyőződésével nem áll egymagában, Gulner képviselő urnak ideálja az életfogytig választandó tisztviselő.

Grünwald képviselő urnak, a mint én tudom és a mint előttem többször is nyilvánította (és pedig nem »az én kértemre«) ideálja a kinevezett tisztviselő és az a közigazgatás, a mely államinak neveztetik. Azonkivül van ennek még egy módja és ez az, a melyet Szilágyi Dezső képviselő ur hozott elő és a mely önkénytelenül eszembe juttatja azt a historiai adatot, mely ugy hiszem, mindenki előtt ismeretes. Talleyrandról szól. Azt hiszem nem érzi magát sértve a vonatkozás által képviselőtársam. (*Derültség.*) Talleyrand egyszer levelet irt egy küldiplomatának, a mire ez azt mondta; uram én fél óráig törtem rajta a fejemet, mi van abban a levélben, nem tudtam megérteni. A mire Talleyrand azt felelé: uram én egész nap törtem rajta a fejemet, hogy ugy irjam, hogy ön azt meg ne értse. (*Élénk derültség és tetszés a jobboldalon.*)

Már most én, a ki nem vagyok valami különös felfogási tehetséggel ellátva, hogyan tudjam megérteni azt, a min t. képviselőtársam Szilágyi Dezső egy hétig törte a fejét, hogy azt senki meg ne értse. (*Élénk derültség.*)

A mint én azonban, ismét magán beszélgetés utján voltam szerencsés meggyőződni, maga a szerzője ennek a javaslatnak csak ugyan érti a saját javaslatát, a mi reám nézve felette megnyugtató, hogy legalább egy ember van a házban, ki azt érti. (*Közbeszólások balfelől*: *Van több is?*) Hanem hogyan tartozik ez mind a belügyministeri budget tárgyalásához, a hol számokról kellene beszélni? azt nem értem. Hát t. ház, azt én is az önök mediumjai által tudtam meg, (*Derültség*) hogy mi akar ebből lenni, t. i. az önök hirlapjai megmondták, hogy miután a döntő ütközetben nem lehetett a többséget megverni, hát most már azokkal az ágyukkal, a melyek hátra felé sülnek el, tovább lövöldözni, nem ér semmit, hanem minden egyes ministerium budget-tárgyalásánál egyes petárdákat fognak a szakminister budgetjébe bele vetni; az ugyan nem sért meg senkit, de nagyot hangzik s akkor azt lehet mondani, hogy ez és ez a minister impossibilissé, népszerűtlenné vált, helyette mást kell oda tenni. (*Élénk derültség.*)

Nem is nevezhetem egyébnek, mint petárdának azt, hogy ide dobják a kormány elé azt vádat, hogy soha rosszabb közigazgatás nem volt Magyarországon, mint ma (*Igaz! a baloldalon*) s hogy mindennek a mai rendszer az oka. (*Az is igaz! a baloldalon.*)

Ismét eszembe jut egy igen kitünő s tudománypártolásáról nevezetes fejedelemnek az a ténye, mikor egyszer jutalmat tüzött ki az ő országának valamennyi természettudósai elé, magyarázzák meg, miért nehezebb a holt hal, mint az eleven? (*Derültség.*) Erre nagy jutalom volt kitüzve, roppant sok tudós disputált rajta, mindenki felhozta a maga érveit. Mikor már jól hajba voltak kapva, akkor azt a kérdést intézte hozzájuk a fejedelem: de hát igazán nehezebb-e a holt hal, mint az eleven? kisült, hogy nem az. (*Derültség.*)

Itt már hetek óta beszélnek arról, milyen rosz az administrátió Magyarországon és mennyivel jobb lehetne más rendszer szerint. Én is azt kérdem a vitának igazán a végén, hát annyival rosszabb a mostani administrátió, mint az, a melyre hivatkoznak? Egyáltaljában igazán oly

Digitized by Google

rosz az a mi administrátiónk? hogy megérdemli, hogy ázsiainak neveztessék. Hoznak elő egyes visszaéléseket.

Nem tagadom, hogy ilyenek fordulnak elő; de hát csak Magyarországon van ez igy? Ime, a Lajtán túl eklatált legújabban az a hires szédelgési eset, melyben egy tábornokot fogtak el, milliókon túl menő csalás miatt. Azért jött e valakinek eszébe Taaffe grófot interpellálni, jött e valaki gyalázni a kormányt, a rendszert, vagy a hadügyminisztert? Ki felelős az ilyen esetért? Saját maga, a ki elkövette.

Hanem más államban, ha az állam testén valaki tályogot vesz észre, iparkodik azt betakarni, gyógyitani, kiégetni — addig nálunk nem azt teszik; hanem ha seb van az állam testén, kiülnek a piaczra, mint a vásári koldus, mutogatják az egész világnak, hogy szánjon meg bennünket, milyen nagyon el vagyunk nyomorodva, (*Ugy van jobbfelől.*)

T. ház! Hogy egyes bajokon, melyeket nem tagad közülünk senki, segitve legyen, ez ellen semmiféle kifogásunk: de méltóztassék időt engedni rá, hogy a fennálló módszerek által, vagy ha kell. új törvényhozási intézkedések által a bajokat megorvosoljuk. Hiszen gondoljuk meg, mivel mulik az idő? Januárt eltöltöttük azzal, hogy beszéltünk a kerepesi uti kraválról; február hónapot kihuztuk jól bele márcziusba is a budget általános tárgyalásával, hol mindenről beszéltünk, még a komlókertről is. (*Derültség.*) Most négy napot eltöltöttünk azzal, hogy a sulchanaruch fölött debattiroztunk, (*Derültség*) a mi igen jó izlésű dolog volt, kivált a kik tudják, hogy mit jelent magyarul sulchanaruch; ugyanis semmit egyebet, mint »terített asztalt.« (*Derültség.*) Most igy incidentaliter felhozzuk ezen kérdést, hogy rosz az administratió. Hát lehet e rögtön inprovisálva valamit határozni? De hát rosszabb-e, mint volt? Menjünk vissza azon időre, mikor nem volt ázsiai kormányzat hazánkban, mikor igazi jó európai administratiónk volt, mert hiszen Csehország Európához tartozik, onnan kaptuk tisztviselőinket. (*Derültség.*)

Milyen volt akkor az administratió; milyen volt a közbiztonság? Ebből az időből datalódnak mindazon bünperek, melyek a hirhedett szegedi processus alapját képezték, midőn 500 vádlott ült a vádlottak padján és a mi ázsiai tisztviselőink derítették ki e bünszövetséget és ezek segitettek kisöpörni Augias istállóját, mit akkor a kinevezett és az állam kormányzatát képviselő tisztviselők hagytak itt számunkra. (*Helyeslések.*) Én, a ki már 50 év óta tanulmányozom a világot, nagyon sokra visszaemlékezem, a mire az én szőghaju és kopaszfejű fiatal barátaim nem emlékeznek. (*Általános élénk derültség.*)

Tudom jól, hogy azon időben a gazdák kiadták rendeletben cselédeiknek, hogy ha valakit meglopnak, vagy felgyujtanak, föl ne jelentsék a hatóságnak, mert akkor lesz igazán égett ember, ha a hatóság is bele vegyül a dologba. (*Ugy volt.*)

Az utaink a legrosszabb karban voltak s a rezolvált költség elszállott a hivatalnokok zsebébe. Vagy talán a vizépitészet volt különös tökéles alattuk? Történt a Csallóközben, hogy azon időben több százezer forintba került zsillipet épitettek és akkor közgazdasági tisztviselőknek a vállalkozókkal való összejátszása mellett lehetett a zsilipet ugy csinálni, hogy a legelső árviz az egész zsilipet kiemelte helyéből és elvitte mindenestől. De történt másutt, hogy egy ilyen tisztviselő, mikor a Tisza árvize fenyegette a Tisza balpartját, a jobb parton keresztül szakittatta a töltéseket és milliónyi kárt okozott azon vármegyéknek, melyek a tulsó oldalon feküsznek. Azon tisztviselőt aztán szépen áthelyezték Galicziába, nem lett semmi baja; a magyar ember pedig sirhatott utánna. Ime az ideálja azoknak, a kik azt állitják, hogy a mostani közigazgatás ázsiai.

Mi történt a közpénztárakkal? Történt az, hogy nem csak egyes tisztviselők, de maga a kormány is annyira belenyult és megkárositotta a közpénztárakat s úgy kezelte a közvagyont, hogy annak a gazdálkodásnak a vége utoljára egy ministernek az öngyilkossága lett.

Mi történt az adóbehajtással? Még ma is őrzöm okirataim köztt azon nevezetes documentumokat, melyek szerint egy évben kétszer kellett ugyanazon adót megfizetnem itt Pest városában (*Közbeszólások balfelől. Most is ugy van!*)

A ki most kétszer megfizeti, annak legalább visszafizetik, (*Közbeszólások a szélső balról. Soha!*) vagy jövőre beszámitják. Meg kellett fizetnem azért, mert az illető első pénztárnok, azzal a pénzzel egyszerüen megszökött; a kormány pedig akarta látni a maga adóját és igy behajtották még egyszer.

Ennyit a kinevezett tisztviselőkről. A másik modalitas, a mit Gulner képviselő ur hozott fel megoldásul, a választott tisztviselőknek életfogytig való meghagyása, ez ismét meg lett próbálva, ezelőtt 90 évvel, József császár alatt; akkor igenis az itt talált tisztviselőket meghagyták élethossziglan, szerencsére nem éltek azok olyan sokáig. (*Derültség.*) Tartott ezen dolog csak 10 esztendeig. Ezen 10 esztendő alatt tönkre tették a nemzetet, a szegény adózó népet, a melynek akkor 6 frt volt egy telek után adója, a mit felvittek 60 frtra. És annak egy kilenczed része ment az államcassába, a

Digitized by Google

többi pedig maradt a tisztviselők zsebében. Akkor nem volt adó-executió miatt licitatió, hanem volt limitatió; maguk a tisztviselők az elkobzott vagyonra azt mondták, ezért adok ennyit s az exequáltnak át kellett engedni. Igy volt az életfogytig megerősített választott tisztviselők korszakában. Hasztalan volt azután akárkihez menni panaszra, mind egy huron pendült, mint egy szakadatlan láncz, a legmagasabb tisztviselőtől a legutolsó falusi biróig mindegyet értett. Ilyen elnyomorítását a népnek nem hiszem, hogy javulásnak nevezné akárki.

De van egy különös szempont — és ezért óhajtottam leginkább felszólalni — abban, a mit Grünwald képviselő ur felhozott ajánlásul a maga terveire nézve: az álameszme. Ez iránt is beszélt ő nekem sokszor — merem koczkáztatni, hogy jól értettem — hogy azon pártnak, azon kormánynak, a mely Magyarországot erőssé akarja tenni, annak kötelessége az álameszmét a legutolsó fokig kiterjeszteni az administratióban; más szóval éreztetni a hivatalnokok kinevezése által ezt, hogy Magyarországon a magyar az ur.

Ez concret eszme, lehet mellette sokat, lehet mellette igen tetszetősen szólani, ez az eszme az, a melynek szeme közé kell nézni, mert sokan vannak, a kiknek ez tetszik.

Engedje meg a t. ház, hogy elmondom ez iránti legőszintébb nézetemet. (*Halljuk!*) Arra nézve, hogy Magyarországon ezen általános kinevezési rendszer lehessen behozva, nem elég az idevágó theoreticus könyveket végig olvasni, mert hiszen lehet Németországban, Franczia-országban ezen eszmét egy tollvonással meghonosítani, Szilézia ból át lehet Westfáliába tenni a közigazgatási hivatalnokot, ugyanaz lesz, a mi ott volt. De nálunk, méltóztassék meggondolni a nemzetiségi viszonyokat. Hiszen egy tisztviselőt, a ki jó szolgabiró volt Zólyom-megyében, nem lehet letenni Krassóba, mert az ottani lakosoknak nyelvét nem fogja megérteni. A nemzetiségi kérdés előttünk még sokáig fog állni. Én a magyar államiság eszméjét mindazokban az intézményekben, a melyek eddig keresztül vannak vive, pártolom és helyeslem; de annak kiterjesztését ugy, hogy az, mint kényszer nyomja a nem magyar ajkú nemzetiségeket, odáig kiterjesztve látni, hogy a nép a tisztviselőjét idegen embernek, ellenségének tekintse, sem hasznosnak, sem lehetőnek nem tartom. S ez lenne azután az igazi veszély a hazára ugy, mint a trónra nézve is. (*Helyeslések.*) Az állami közigazgatás teljes következetességű keresztülvitelére, három alternative áll előttünk; az egyik az, hogy vagy olyan tisztviselőket küldenek ki a központból, tekintet nélkül azon nép nyelvére, a mely azt a vidéket lakja, a milyeneket a kormány éppen legjobbnak talál, tehát kényszeríti minden nemzetiséget, hogy ezen tisztviselőnek a nyelvét sajátítsa el. Vagy a másik alternativa: a tisztviselőnek qualificatói közé tenni, hogy ő értse azon népnek nyelvét, a mely közé mint tisztviselő menni akar. Ez azonban éppen megfordított chauvinismus volna, a mennyiben mi kénytelenek volnánk arra kötelezni azokat, kik tisztviselői pályára készülnek, hogy már az iskolában tanulják meg azon különböző nyelveket és igy ők a franczia, az angol, a német, a görög nyelv helyett, tanuljanak ezentúl rusznyákul, tótul, szerbül és románul (*Derültség.*) s ezekből exament tegyenek, mert a képesítéshez ez okvetlenül szükséges a dislocatió szabadságánál fogva.

A harmadik alternativa: azon vidékekből szemelni ki tisztviselőket és azokat nevezni ki, kik az ott lakó nép nyelvét értik. Ha ezt az alternativát fogadjuk el, akkor ugyanott vagyunk, a hol most. Ugyanazok a cliquek, ugyanaz a nexus fogják teremteni a tisztviselőket, a melyek ezt ma teszik. A minister nem ismerhet minden embert személyesen; 10—15 embert megkérdez; mindez ugyanazt az egy egyént ajánlja; a minister kinevezi s igy a helyett, hogy eddig 400 ember választotta, ezentul választaná 10—15.

Azt, hogy visszaélések vannak, hogy epuratióra méltó rosz tisztviselők találkoznak a mostani rendszer mellett, én kétségbe nem vonom. Óhajtom, hogy a kormány ezek ellenében teljes szigorral járjon el, óhajtom, hogy a kormánynak egyes közegei, különösen pedig a főispánok ne érjék be azzal, hogy megérkezésükkor a deputátió által meggratuláltassák magukat és mindent elhigyjenek, a mit nekik mondanak, hanem járjanak el a dolgok mélyéig és ha van baj, jussanak nyomába. Hanem, hogy az, a mi sajnos jelenség a mi társadalmunkban, értem az erkölcsi sülyedést, a kormánytól és a kormány közegeitől származnék lefelé, ennek kétségbe vonását bátor leszek egy adattal illustrálni. (*Halljuk! Halljuk!*) Van itt Budapesten egy hirhedt fürdőház, hol minden héten legalább két öngyilkosság megy végbe, s az öngyilkosok közül egy rendesen pénztárnok, nem kormány által kinevezett pénztárnok, nem megyék által megválasztott pénztárnok, hanem magános emberek pénztárnoka.

Igenis, az erkölcstelenség burjánzik a különböző osztályokban. De a mivel ennek útját lehet állani, az egyedül csak az erkölcsi erő felébresztése. A mit már az ifju nemzedék nevelésénél kell elkezdeni, még pedig jó példaadással, hogy ne engedjük elterjedni azon epicuni philosophiát, a mely most már-már lábra kapott. Nem a

Digitized by Google

kormányrendszer, nem a választás, nem a kinevezési rendszere közötti különbség a mi bajunk, hanem az, hogy nagyon jó a konyhánk, igen szépek az asszonyaink, korán el kezdünk élni és nagyon későn akarunk megvénülni. (*Zajos derültség.*)

A franczia nemzetet különösen szereti a magyar. Én is nagy sympathiával vagyok iránta. Én is nagyon kívánom, hogy tanuljunk tőle, de ne tanuljunk azoktól a boulevardi gommeuxtől és petits crèveektől életfilosofiát, hanem tanuljuk el a franczia gentry, a franczy bourgeoisie erényeit és akkor Magyarország fel fog emelkedni oda, a hova Francziaország jóléte emelkedett éppen a franczia gentryek, mely a restauratió óta magához tért és felfogta a maga feladatát, nemzetgazdasági téren tett működése által és a franczia vidéki bourgeoisien józansága és erényei által. (*Mozgás bal felől. Halljuk!*)

T. képviselőház! Én szintén óhajtom, hogy a mikor időnk lesz hozzá és a mikor helye lesz, mindazokban a dolgokban, a mi köz-administratiónk, egyátalában a culturális missiónk teljesitésére nézve a kormány tegye meg a kötelességét és hogy erre legyen figyelmeztetve. De én reménylem, hogy tenni is fogja azt s ebben mindnyájunk pártolására számithat.

Azt azonban, a mit különösen az egyesült ellenzéknek a padjairól hangoztatni hallok, hogy a kormányt egyelőre is, akár mit fog tenni, elitélik, azt rosznak mondják. (*Közbeszólások a baloldalon: Ki mondta?*) Grünwald is mondta körülbelül ezt. (*Felkiáltások a baloldalon: Nem mondta! A jobboldalon: Azt mondta, hogy a mire Tisza rá teszi kezét, azt elrontja!*) Hiszen ez éppen a nemes, finom tudomány, valami dolog értelmét úgy állítani elő, hogy azt úgy kell érteni mindenkinek; hanem, hogyha az eszmék oroszlánaival valaki küzdeni kezd, akkor a szavak egérfarkába kapaszkodni bele és azt mondani, hogy nem úgy értette, az nem azzal a szóval volt mondva. (*Helyeslés és tetszés a jobboldalon.*) De ez álláspont önöktől egy plagium. Meg van örökítve a históriában annak a nagy férfiunak a neve — úgy hiszem, Kellernek hitták, — a ki 1849-ben a német parlamentben ezen szavakat mondotta: »Én ugyan nem tudom, hogy a kormány mit fog előterjeszteni, de hogy rosz, azt tudom s azért ellenzem.« (*Élénk derültség és tetszés a jobboldalon.*)

Én részemről az előttünk fekvő belügyministeri budgetet elfogadom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! (*Mozgás. Halljuk!*) Egy javaslat fekszik a ház asztalán, beadva Szájbély Gyula t. képviselőtársam által a közigazgatási biróságok behozatala iránt. Legyen szabad erre vonatkozólag röviden előadni nézeteimet. (*Halljuk.*) Mielőtt azonban ezt tenném, méltóztassanak megengedni, hogy néhány rövid észrevételt tegyek Grünwald Béla t. képviselőtársamnak tegnap elmondott nagy beszédére. (*Halljuk!*)

Egyátalán nincs szándékomban teljesen felkarolni azon bő materiálét, melyet azon nagy és jeles beszéd magában foglal, mert én azt hiszem, hogy valóban nem czélszerű örökös replikák és duplikák provokálásával végtelen hosszura nyújtani azt a közigazgatási vitát, melynek voltakép formulázott tárgya, kivévén részletre vonatkozólag Szálybély t. képviselő ur határozati javaslatát, nincs. Ha még is teszek megjegyzéseket Grünwald képviselő ur beszédére, leginkább azért teszem azt, mert olyanokat mondott, melyekre szavaim félremagyarázása szempontjából is szükséges lett volna, hogy röviden válaszoljak.

A t. képviselő ur, mint mások is sokan, előhozta és erre nagy súlyt fektettek a t. szónok urak, hogy a kinevezés egyátalában nem semmisíti meg az önkormányzatot és e tekintetben hivatkoztak Anglia példájára. Miután Anglia példájának idézése nagy szerepet játszott e vitában, azt hiszem nem lesz felesleges egyszer már tisztába jönnünk az iránt, milyen az angol kinevezési rendszer és van-e önöknek joguk az angol kinevezési rendszerre hivatkozni. Tudva lévő dolog, hogy Angliában az alsó fokokban úgy a törvénykezés, mint a közigazgatás a béke birák kezében fekszik. Kik ezek a békebirák? Miként történik a békebirák kineveztetése? Úgy, hogy a grófságnak első tisztviselője, a Lord Lieutenant elkésziti a békebirák lisztáját és ezen lisztában fel vétetik kivétel nélkül mindenki, aki állásánál és qualificationál fogva alkalmas, oly formán, hogy egy-egy grófságban. melynek lakosságának száma analog egy magyar megyével, van 150—200 békebiró. A békebirák kinevezése tökéletesen analog azzal a régi eljárással, melyszerint a főispán nálunk a táblabirákat kinevezte; aki qulificálva volt a bevett szokás szerint, mindenki kineveztetett pártkülönbség nélkül, úgy, hogy soha főispánnak nem jutott eszébe valakit azért, mert egyik, vagy másik párthoz tartozott, a táblabirák lisztájából kihagyni, épp úgy, mint nem jut eszébe az angol Lord Lieutenantnak, illetőleg az ő felterjesztése folytán a királynénak, kihagyni valakit a békebirák lisztájából, a ki arra qualificálva van.

Ezek a békebirák össze jönnek a negyedévi gyülésekben. Ezen gyülésekre behivatnak sok mindenféle grófsági tisztviselők, be hivatnak a nagy jury és a kis jury tagjai és ezek képeznek oly testületet, mely nagyon hasonlit

Digitized by Google

a mi régi megyegyüléseinkhez, mielőtt a kortes tömegek bevitettek a tanácskozási terembe. Ezekben határoznak a grófság közigazgatási ügyei felett és ezekben történik a békebirák által — történik különben is egy vagy két békebiró által — a legtöbb alárendelt hivatalnok kinevezése, voltaképen választása, úgy a grófságban, mint a városokban. Ez az angol kinevezési rendszer. S most már ezzel szemben azt vagyok bátor kérdezni, hogy van-e e között és azon kinevezési rendszer között, melyet önök behozni akarnak, a legkisebb hasonlatosság? Én azt hiszem, hogy egyátalában nincs, hanem éppen megvan a legnagyobb analogia a régi magyar megyei rendszerrel, azon idényig mondom, mig a kortestömegek be nem hozattak a megyei terembe. Nincs a legkisebb analogia ezen rendszer és az önök kinevezési rendszere között. Önök az úgynevezett franczia, illetőleg a német rendszert akarják behozni, illetőleg, hogy közelebbről vegyem a példát, be akarjuk hozni azt, a rendszert, a mely nállunk fennállott Bach idejében, minus cseh beamterek, minus germanisatió, különben ugyan az, mert a különböző garantiák, melyeket Szilágyi képviselő ur felhozott, hogy ezek mennyiben mérsékelhetik a kinevezési bureaucratikus rendszer hátrányait, ezt bőven előadtam multkori beszédemben.

Azt is mondta Grünwald Béla képviselő ur, hogy mi nem helyesen neveztük centralisatiónak azt a rendszert, melyet ők be akarnak hozni és szives volt nekünk megmagyarázni, hogy mi az a centralisatio s rámutatott arra, hogy az ő rendszerük nem centralisatio, hanem decentralisatio, mert hisz igen sok dolgot, melyet most a ministerium intéz el a centrumban, ők vidéki alantas közegeknek akarnak átadni, nevezetesen Grünwald Béla képviselő ur, — gondolom — a megyei főnökre akarná bizni még a mostani pénzügyi igazgatóságok teendőit is. Megengedem, t. ház, hogy magának bureaucratiának körében is lehet centralisatio és decentralisatio, kisebb-nagyobb mértékben, hanem hát verba valent usu. Nálunk azt a rendszert, a melyet önök akarnak behozni, a melynek a kinevezési rendszer legnevezetesebb részét képezi, rég idő óta centralisatiónak hívják s nem is ok nélkül, mert kétségtelen, hogy ráillik a centralisatio neve oly rendszerre, melynél az összes administrationalis tisztviselők kinevezése a centrumtól: a ministeriumtól függ s a melynek mindenütt az a természete, hogy mindinkább igyekszik a ministeriumnak körébe absorbeálni minden hatalmat és a teendők egész tömegét.

Grünwald Béla képviselő ur kifogást tett az ellen is, hogy én miért hivatkozom az ősök bölcsességére? Legyen szabad erre nézve megjegyzenem, hogy én nem azt mondtam, hogy egyátalában nem szabad érinteni azon intézményeket, a melyeket az ősök alkottak; én az ősök bölcsességét csak abban az alakban hoztam elő, hogy előadtam, miszerint önök mindig csak idegen minták után szaladoznak, egyáltalában nem méltatják az ősi magyar önkormányzati rendszert arra, hogy tanulmányuk tárgyává tegyék. Erre kértem fel és mondottam azután, hogy ha ezt meg fogják tenni önök, meg fognak hajolni az ősök bölcsessége előtt. Azt mondja Grünwald Béla képviselő ur, hogy nem áll az, hogy ősök bölcsessége, valami eredeti dolgot teremtett volna a régi megyei rendszerben. Ha az eredetiséget nagyon szoros értelemben vesszük, akkor semmi sincs új az ég alatt. Minden alkotásnak megvannak előzményei. Például: a görög civilisátió csakugyan ugy áll a világ előtt, mint valami eredeti s ha kutatjuk, ráfognak jönni, rájöttek már rég a tudósok, hogy abban bizony mindenféle keleti s kivált aegyptomi motivumok vannak, hanem azokat ugy alkotta át a görök nép szelleme, hogy mégis újat, eredetít állított elő. Ilyformán vagyunk mi is institutióinkkal, nevezetesen: az ősmegyei önkormányzattal. Megengedem azt, hogy a tudákosság igen könnyen ki fogja mutathatni, hogy a régi megyei szervezetnek vannak szláv és germán motivumai; könnyen kimutathatná, hogy például a főispán és alispán név sem magyar, mert a szláv pán- és zsupántól ered, de hogy a mi régi önkormányzati rendszerünk valóban eredeti volt, azt — azt hiszem eltagadni semmiféle tudákosságnak, a legügyesebb dialectikának sem fog sikerülni.

Ahhoz hasonló intézmény sehol az egész világon nem volt, a miut hogy nem is ismerik és nem is képesek megérteni azt egyáltalában a külföldön közigazgatással foglalkozó emberek. A mi a bölcseséget illeti, nem állítottam azt, hogy a bölcseség stagnatióban áll, feltétlen ragaszkodásban a régihez; hanem azt mondtuk igenis: bölcsen jártak el őseink, hogy megalkották a régi önkormányzati rendszert azért, mert az akkori viszonyokhoz képest ez kiválólag jó volt, mert nagyrészben ennek segélyével a legnehezebb viszonyok között, képes volt a magyar nemzet, mint hazaszerető, igazi alkotmányossághoz ragaszkodó nép megállani és azt hiszem, a bölcsesség jelenleg is abban áll, hogy tartsuk meg ez institutiókat, melyekre most is szükségünk van, azért, mert a mint már bővebben ki volt fejtve, mindaddig, mig Ausztriával a jelenlegi közjogi viszonyban állunk, sőt mindaddig, míg Magyarországnak külön királya, fejedelme nem lesz és igy teljes függetlensége nem lesz meg: addig mindig szükségünk van az úgy-

Digitized by Google

nevezett önálló kormány mellett, mint egy másik védelmi vonalra, a megyei intézményre, a szabadságnak és önállásnak megvédésére (*Helyeslés. Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Szükségünk van ez intézményre azért, hogy alkotmányos és szabadságszerető polgárokat neveljünk a hazának. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Grünvald képviselő ur erős bonczkés alá vette a jelenleg fennálló közigazgatási rendszert, valamint a belügyminister urnak eljárását a közigazgatás vitelénél. Hát én a t. képviselő urat azokba a részletekbe, a melyeket felhozott s a melyekből sokat helyeslek, sokat pedig nem volnék hajlandó elfogadni, mondom, erre a térre őt követni nem akarom; hanem bátor vagyok egyre figyelmeztetni a t. képviselő urat. Nagyon csalatkozik ő, ha azt hiszi, hogy akkor, a midőn a mostani rendszert critisálja, az önkormányzat, a megyei municipiumok ellen hozott fel argumentumokat. Miért csalatkozik? Csalatkozik azért, mert a most fennálló rendszert, mi az önkormányzatnak, a régi municipalis kormányzat folytatásának egyáltalában el nem ismerhetjük. (*Igaz! ugy van! a szélső baloldalon.*) Mindazok az argumentumok, egész kritikája tehát nem az önkormányzat, az igazi megyei municipalismus ellen fordult, hanem fordul azon rendszer ellen, a mely kétharmad részében most is már valóságos bürokratismus. (*Igaz! ugy van; a szélső baloldalon.*) Azon számos tényekből, melyeket felhozott, legyen azonban szabad két érdekes adatot felhozni, a melyeket a t. képviselő ur mintegy öntudatlanul említett, nem gondolva meg, hogy ez nem argumentum mellette, hanem egyenesen ellene. Felemlítette ő a főispánnak mostani állását s ezt mondta, hogy a főispánnak mostanni teendője nem áll egyébből, mint abból, hogy a kormány kortese legyen. Hát abból mi következik?

Az, hogy még csak egy kinevezett embere van a kormánynak a megyében és mit csinál ez az egy ember, korteskedik: Már most ha nem egy embere lesz a megyében hanem száz, természetesen épp úgy a legfontosabb feladata lesz a száz embernek a kormány politikai czéljait előmozdítani és akkor azután isten legyen kegyelmes irgalmas nekünk ellenzékieknek, a képviselő választásoknál. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Még egy más dolgot hozott fel Grünwald képviselő úr, t. i. azon Zólyom megyében, saját megyéjében történt hídbeszakadásnak és a ministeriumhoz történt sürgönyözés történetét. Nem mondotta meg a képviselő úr, hogy azon hid, a mely beszakadt, vajjon állami, vagy megyei úton volt-e? Ha megyei úton szakadt be a hid, akkor azt vagyok bátor kérdeni, hogy miért telegraphirozott az alispán úr a kormányhoz, miért nem csináltatta meg maga? (*Ugy van! Ugy van! a szélső balon.*) Ha azonban állami úton történt, elismerem, hogy nem volt neki joga a hidat felállíttatni, de ebből az következik, hogy ha most hiába telegrafirozott azon állami úton levő hid reparáltatásáért, majd ha az általa javasolt rendszer életbe lép, akkor majd a megyei utakkal is úgy lesz, mert bármelyik megyei úton szakadjon be egy hid, az alispánnak nem lesz szabad két gerendát keresztbe tétetni a nélkül, hogy a minister azt megengedje. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Nem akarok bebocsátkozni azokba, a miket a képviselő úr a belügyministernek a közigazgatási téren eddig követett eljárásáról mondott (*Halljuk! halljuk!*) és abba, a mit azon bizalmas relatióból felolvasott, vagy a mit a belügyministerrel folytatott magánbeszélgetésére nézve felemlített, ezt intézzék el egymás köztt Grünwald képviselő úr és a belügyminister úr; de arra nézve, hogy biz' a mostani kormányzás a belügyi téren nem tud felmutatni valami fényes eredményt, Grünwald képviselő úrral egyetértek. Hogy nem volt szerencsés a minister úr az alkotások terén, azt látjuk, a mint hogy itt gyakran ki volt mutatva a közigazgatási bizottság intézményéből: s hogy annak a hires erélynek, mely állitólag a belügyminister úr kiváló tulajdonságát képezi a belügyi téren, nem sok eredményét láttuk, az is bizonyos. Ennek oka azonban nézetem szerint részben abban is rejlik, hogy a minister úr nagyon sokat markol, keveset fog. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ő nemcsak a belügyi tárczát viszi, hanem azonkivül ministerelnök is, itt a parlamentben minden ministertársának ügyét mágáévá teszi, bármiféle tárgy fordul elő, a ministerelnök mindig beleszól; ott van minden bizottságban s a mellett folyton szaladozik Bécsbe. Ily nagy elfoglaltság mellett majdnem lehetetlen, hogy a belügyi teendőket oly nagy utánnézéssel folytassa, a mint az kivánatos (*Ugy van! a szélső baloldalon*), és az, hogy maga tartja a belügyi tárczát, neki róható fel egyik hibájául.

De nem akarok ezeknél tovább immoralni, hanem Szájbely Gyula képviselőtársám határozati javaslatára nézve mondom el nézetemet. *Halljuk!*) Én a t. képviselőtársam határozati javaslatában foglalt alapgondolatot, azt t. i. hogy minél több garantia állíttassék az egyes polgár érdekei védelmére, szemben a kormány hatalmával, különösen a pénzügyi közegek eljárását illetőleg, alapjában helyeslem s ahhoz szivesen hozzájárulok; ha mindamellett nem járulhatok határozati javaslatához, ennek egyedül opportunitási okai vannak. Én ugyanis nem vettem ki t. képviselőtársam előadásából,

Digitized by Google

hogy voltaképen mikép kivánja létesiteni ezen biráskodást; nem tudom, úgy akarja-e, mint Tibád Antal, vagy Szilágyi Dezső t. képviselőtársaim, t. i. a külön forumok egész új rendszerének felállitásával, vagy csak annyiban, hogy a minister felett legyen egy felsőbb forum. Ezt nem vehettem ki előadásából s annál kevésbé határozati javaslatából s ennélfogva annyival nehezebbnek tartom, hogy csak igy odavetetten elmondott s nem kellően körvonalozott javaslatot elfogadjak.

De nem fogadhatom el más szempontból sem. Kétségtelen ugyanis az, hogy a közigazgatási reform eszméje fel van vetve, t. képviselőtársaink ez oldalon (*Az egyesült ellenzékre mutat,*) úgy látszik, mindenáron akarnak ez ügyből valamit csinálni és én hiszem, hogy nem fognak azon vázlat mellett megmaradni, melyet Szilágyi Dezső képviselőtársunk előterjesztett, hanem concret formában is lesz szerencsénk azon javaslatnak 500 vagy 1000 §-sal szembe nézni. A felvett eszme vagy mint önök akarják, burokratikus centralisticus irányban fog eldőlni, — vagy úgy, mint mi akarjuk, hogy az önkormányzat részére visszahódittatik az elveszett tér. Akár igy, akár amúgy dőljön el, kétségtelen, hogy más institutiókat kell ugyanazon czél elérése, ugyanazon érdek biztosítására az egyik és a másik rendszer mellett alkotni. Most egy átmeneti stadiumban vagyunk, közigazgatási rendszerünk hybrid, van benne valami az önkormányzatból és sok a centralismusból. Én ezt pótolgatni, tatarozgatni nem tartom czélszerűnek. Különben azt hiszem, hogy ily fontos kérdéseket nem is czélszerű határozati javaslat alakjában hozni be. Sokkal czélszerűbb az, hogy szerkesztessék meg az annak rendje szerint törvényjavaslat formájában. Joga van hozzá t. képviselőtársamnak, mint minden egyes képviselőnek és nagyon hibás eljárás az, hogy gyakorlatilag meg akarjuk fosztani e jogtól magunkat. Ha igy jár el az inditványozó, sokkal inkább tisztába vagyunk a dologgal és sokkal inkább hozzászólhatunk ahhoz.

Ezen opportunitási okoknál fogva én t. képviselőtársam határozati javaslatához nem járulhatok és valamint az összes költségvetést, úgy annak előttünk fekvő részletét a belügyi költségvetést, részemről el nem fogadhatom. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Vargits Imre: A belügyi tárcza költségvetése egy kiváló fontosságú, humanistikus jelentőségű része, az árvaügyekhez kivánok szólani s teszem ezt azért, mert egyrészről azon téves nézet uralkodik, mintha az árvaszékek, illetőleg az árvapénztáraknál tényleg csakugyan mutatkozó hiány, illetve veszteség a mostani hatóságok eljárásának eredménye lenne s hogy ezen hiány és veszteség azok állitólagosan törvényellenes eljárásának következménye volna, sőt a sajtónak egy része az árvaszékek helyiségeinek szobáit a corruptio és demoralisatió tanyáiul tüntette fel s azt ezen fojtó gőzzel saturálva lenni állitja. Igy tegnap Thaly t. képviselőtársam felemlitve Temes megye alispánjának tragicus sorsát, azzal kapcsolatban egy hirlapi közleményre hivatkozott, mely szerint 1.200,000 frtra rúgó árvavagyonból 40%, tehát 480,000 frt kétes lenne, 100,000 frt, a mely nagyobb birtokosoknál van elhelyezve, elveszett, 180,00 frtról pedig azt sem lehet tudni, hogy ez összeg kinél van elhelyezve, tehát hogy kik adósok ezzel. Ez, t. ház, kitesz 760,000 frtot, vagyis az árvavagyonnak majdnem kétharmad részét teszi. Ha, t. ház, igy állanának a dolgok és e tekintetben a mostani hatóságokat akár csak vétkes mulasztás is terhelné, ez rendkivül erélyes intézkedéseket tenne szükségessé. Mellesleg legyen megjegyezve, t. ház, hogy Temes megyének alispánja becsületérzetének lett áldozata, a mennyiben magánkötelezettségének nem tudott eleget tenni és hogy halála a közpénzekkel kapcsolatba nem hozható, a mint azt tegnap a t. belügyminister úr is kijelentette, mert a halála után röglön megejtett vizsgálatból kiderült, hogy a kezelése alatt levő közpénzekből egy krajczár sem hiányzik. Az árvavagyon kezelésével sem hozható esete kapcsolatba, mert tudva levő dolog, hogy az árvavagyon kezelése és az azok felett való rendelkezés, nem tartozik közvetlenül az alispán hatósága alá, mert ez az árvaszék teendője. Annyiban van ugyan az árvapénzekkel kapcsolatban az ő esete, a mennyiben ezen szerencsétlen végzetü alispán az árvapénztárnak tartozott 15,000 frttal, de ezen összeget nem a mostani megyei hatóság utalványozta neki, hanem a Bach-korszakbeli. Ez az össszeg, t. ház, egy 500 holdat tevő birtokra első helyen van bekebelezve. A tőke tehát biztositva van, de ha a kamatok tekintetében mutatkoznék bizonyos veszteség, ennek oka másutt keresendő. Tagadhatatlan, t. ház, hogy az árvavagyon tekintetében alig van árvapénztár, a melyben hiány, illetőleg veszteség ne mutatkoznék; de téves azon felfogás, a mely a bajoknak kutforrását a mostani hatóságok kezelésében és eljárásában véli felfedezhetni. Én nem akarom azt állitani, mintha egyeseket nem terhelné akár vétség, akár mulasztás és hogy ezeket ne érje a törvény szigora, hanem azon nézetben vagyok, hogy a bajt, a beállott nehézségeket és veszteséget mostani hatóságokra kizárólag terhül róni lehetetlen.

Én, t. ház, az árva-vagyonnak, illetve kezelésének a legutóbbi időbeni történetét leszek

Digitized by Google

bátor röviden és csak főbb mozzanataiban ecsetelni és ebből méltóztatik látni, hogy azon szám szerint ugyan nagy veszteségek, a melyek az egyes árvapénztárakat terhelik, korábbi időből keletkeztek.

Itt még csak azt akarom megemlíteni, hogy az összes árvapénztárak vagyoni állásáról nincs tudomásom, de nem is lehet és igy leginkább azon vidékekre értendők az általam előreterjesztendők, a melyeket ismerek. Vonatkoznak ezek Temes-, Torontál- és Krassóvármegyékre, de miután ennek oka egy, másutt is ugyanazon okozatok lesznek észlelhetők. Én az árva-vagyonra nézve négy időszakot különböztetek meg. Az első a 48. előtti időktől tart 1848-ig.

Mindenekelőtt azon kérdés merül itt fel, hogy miként kezeltetett az árva vagyon 1848-ig? A városokra ez alkalommal nem reflectálok, mert hiszen itt már 1848 előtt meglehetős renddel kezelte az árva-ügyeket a városi tanács, illetőleg sok helyen árvagyám, vagy bizottság s a városok dicséretére legyen megmondva, hogy ezek nagyobb részében nemcsak az árvavagyon maradt meg intact, hanem ezenkivül is bizonyos többlet jelentkezett, a mely tartalékalapul szolgált arra nézve, ha a jövőben veszteségek támadnak. Igy hivatkozhatom Temesvárra is, mely mintegy 200,000 frtot tevő készpénzbeli vagyona mellett 40—50,000 frt tartaléktőkével rendelkezik, a mely megtakaritás onnét ered, hogy az árvapénztár az illető árváknak tőke illetményüket egyszerű kamataival együtt adván meg, ő a kamatok kamatjait is élvezte s ebből képződött azon tartalékalap.

Miként történt azonban a megyéknél az árvaügyek kezelése? Eltekintve a nemesi osztálytól, tudvalevőleg az árva vagy gyámhatóság az illető joghatósággal felruházott egyes birtokosokat illette s ezek kezelték is az árvavagyont. Az akkori kezelés részletére nem akarok kiterjeszkedni, csupán ezt az időszakot akarom érinteni, melyben ezen árvaügyek — megszünvén 1848-ban az uri- és joghatóság — az illető megyék által átvétettek. 1848-ban megalakulván az ideiglenes megyei hatóság, azon megyék, melyeknek viszonyait főleg tartom szem előtt, akkor az árvaügyek rendezésére, az árvavagyon átvételére már idő tekintetében sem voltak képesítve. A polgári háború lángja először azon a vidéken gyuladt ki és akkor a hatóság és igy a megyék is más, a haza védelmére szükséges intézkedések megtételével voltak elfoglalva. Ezen vagyonnak az illető egyes birtokostóli átvételére 1850- és 51-ben utasíttattak az akkor felállított ideiglenes járásbirósági hivatalok. Itt meg kell említenem azt is, hogy az az árvavagyon, a mely az úgynevezett kamarai nagy kincstári uradalmak által kezeltetett, nemcsak a legnagyobb rendben adatott át, hanem az 1868-ban kitüntetett számadás szerint azon három megyét illetőleg, melyre nézve a temesvári kamarai administratio főfelügylete alatt intéztettek ezen ügyek, az említett módon, mint a városoknál, majdnem 1.000,000 volt a többlet, mely ezen három megyét megillette.

Az illető megyék névszerint Temesmegye, azon nézetből indulván ki, hogy ezen többlet az árvaügyek kezeléséből származván, a megyét illeti meg, a mennyiben, a reá aránylag eső részt reclamálta is, az akkori pénzügyminister azonban azon nézeten lévén, hogy ezen egy milliónyi többlet nem a megyei hatóság által kezelt árvavagyonból keletkezvén, ez nem a megyét, hanem illeti az állami kincstárt, az egy millió frtot brevi manu confiscálta anélkül, hogy ez az állam jövedelmei közé felvétetett volna, vagy azok köztt szerepelt volna. A kincstár által kezelt árvavagyon tehát tökéletesen intacte adatott a megyének. Mikép adattak át azonban az egyes uradalmak által kezelt árvavagyonok? És itt három kategoriát kell megkülönböztetni. Az egyik része átadta tökéletes rendben, a másik rész az árvavagyonnak megfelelő kötelezvényeket adott át a szerint, amint ezen árvavagyont az illető községbeliek egyenként kölcsön útján kivették. Énnekem volt módom ily kötelezvényeket látni és mondhatom, hogy azok alakilag is teljesen hiányosak és nem felelnek meg a kellő formalitásoknak. Egy harmadik rész ugyan átadta az árvavagyont, de azt mondá: ezen községbeli árvák vagyona kitesz 5000 frtot. Én nem adtam ki ezt az 5000 frtot, hanem magamnak tartottam kölcsönképen; én beterjesztek a magam részéről kötelezvényt. Mellesleg mondva némelyik része az átadással mai napig, tehát 32 év mulva is adós maradt. Az akkori hatóság, a helytartó tanács és illetőleg a bécsi ministerium által utasittatván az átvételre, miután némely alattas hatóságnál scrupulus támadt ily alaku, biztositék nélküli átvételre nézve, kérdést tettek, átvehetik-e a vagyont minden biztositás nélkül, mert a követelések nem voltak biztosítva és erre azt az utasítást kapták, hogy a biztositástól eltekinthetnek, mert az illető uradalmak birtokosai felelősek lévén ezen árva-vagyonért, a mennyiben idővel hiány mutatkoznék, azt megtériteni kötelesek. Ezen átvett árvavagyon ilyforma kötelezvényekből állván, tény az, hogy az akkori hatóságok a biztositást elmulasztották, a minek ismét az lett a következménye, hogy a birtokok másod-harmad kézbe menvén át, a mostani birtokosok, a mennyiben az előzőknek nem örököseik, az előzők tartozásaiért nem felelősek s ha netalán utódaik birnák is az

Digitized by Google

illető birtokokat, miután időközben másnemű kötelezettségek lettek azokra bekebelezve, a biztositás illusoriussá vált. Bátran állíthatni tehát, hogy a 48 előtti időből keletkezett s most jelzett hagyatékoknak illetőleg árvavagyonnak nem 5—6, hanem 9/10 része elveszett és elveszettnek tekinthető volt akkor, midőn a megyei hatóságok 1861-ben megalakulván, ezen vagyonról az actákat átvették. Ez tény, melyről az illető actákba betekintve, bárki meggyőződést szerezhet magának; de az illető vagyon, daczára hogy elveszettnek tekintendő, az árvaszéki könyvekben mégis vagyon, vagy követelésként szerepel.

A második stadium, t. ház, a Bach-féle korszak 1850-től 1860-ig. Itt még reflectálnunk kell az akkori rendkivüli viszonyokra, melyek abban culmináltak, hogy a bár helytelenül Bánát-nak nevezett megyék, éppen az akkori időkben rendkivüli nagy terméssel voltak megáldva és igy a termények nagy ára mellett a fizetésképesség is megvolt. A nagyobb birtokosok azonban az akkori gazdasági válság folytán kisebb-nagyobb kölcsönökre voltak utalva; a hitelviszonyok sem voltak még annyira kifejlődve, sőt az osztrák nemzeti bank is csak a telekkönyvek behozatala után, 1856-ban kezdett hypothecaris kölcsönöket adni a birtokos osztálynak; az urbéri váltságok pedig csak később utalványoztatván ki, a birtokosok első sorban az árvapénztáraknál kerestek kölcsönöket, miután az árvapénztárak akkor csaknem mindig pénzbőségben voltak s nem szenvedtek pénzhiányban mint most s az illető hivatalnokoknak kötelességükké tétetett, hogy a menynyire lehetséges, ezen pénzek gyümölcsöző befektetéséről gondoskodjanak. Az említettem viszonyoknak még az is lett a következménye, hogy az illető megyékben a birtokok értéke annyira felment, hogy voltak Torontálban egyes községek, a hol 32 holdnyi úrbéri teleknek 32 ezer frt s több volt az ára, tehát egyenértékük volt a belgiumi földek értékével, a további következmény meg az lett, hogy a kik ily kölcsönért folyamodtak, fölbecsültetvén birtokaikat, azokból oly rendkivül nagy összegeket hoztak ki, melyek a mostani érték felének sem felelnek meg. Én tudom, hogy voltak esetek, hogy akkor a pénz kiutalványozásnál egyéb s nem is helyes indokok szolgáltak sokszor alapul, hogy egyesek ily nagy összegeket kaptak kölcsönbe; de mégis némi részben mentve van az, ha a mostani birtokok értéke meg nem felel a nyujtott kölcsönösszegnek, a birtokok akkori magasabb értéke által. De ezen jó idők csak 1861-ig tartottak, a mikor ezen megyékre beállott a szakadatlan rosz évek sora. Ott volt a 63—64-ik év és azóta egy-két év kivételével majdnem szakadatlanul máig. Ezen időjárásnak ismét az volt eredménye, hogy most már azok sem birták fizetéseiket teljesíteni, a kik azelőtt pontosan fizettek. Kétségtelenül hibás volt a rendszer, mely szerint az árvapénztárak kezeltettek, hogy t. i. a kölcsönöket nem amortisatióra adták, hanem vagy meghatározott lejárattal, vagy felmondás mellett. Az árvapénztáraknak pénzre lévén szükségük, vagy felmondták a tőkét, vagy pedig azon tőkét igyekeztek beszerezni, a melyek bizonyos határidőre adattak. De az illetők a kamatokat sem győzvén fizetni, a tőkét sem fizethették és igy perre került a dolog és az akkori, részben most is fennálló gyors igazságszolgáltatásnak az volt az eredménye, hogy a beperelt adós ellen 10—12 évig folyt a per, a mely alatt nem fizette sem a tőkét, sem a kamatot. A kamatok igy rohamosan emelkedtek, a melyek az árvapénztár könyveiben, mint vagyongyarapodás szerepeltek, tényleg azonban csakis veszteséget képeztek, mert az illetők a tőkét nem birván fizetni s a per ellenük megkezdetvén, a kamatokat sem fizették, melyek a később említendő ok folytán elvesztek. A kamatok ugyanis csak 3 évre birván a bekebelezett tőkével egyenlő elsőbbséget és a per 10—11 évig folyván, az árvapénztár a legtöbb esetben csak 3 évi kamatot kapott be, 7—8 évi kamat pedig elveszett. Kuriosumkép említem fel, hogy az árvapénztár egy Krassó megyei birtokos ellen vagy 30.000 frt erejéig indított pert, a mely 12 éve folyik, a végrehajtás elrendeltetett már 3—4-szer, de a semmitőszék mindannyiszor megsemmisítette s ennek eredménye az, hogy az illető most is nyugodtan élvezi birtokát, az árvaszék pedig 12 évi kamatot elveszít. S ha még 12 évig tart e per, éppen meg fog háromszorozodni a követelés, a mely ott, mint vagyon fog szerepelni, a mely pedig bizonyára elveszett. Igy vették át 1866 és 1867-ben, a harmadik időszakban az akkor megalakult alkotmányos megyék az árva ügyeket, megjegyezvén, hogy a korábbi időszakokban egyes községeknek meg volt engedve árvapénzeik autonom kezelése, de akkor ismételten elrendeltetvén a központosított kezelés, ezen igy kezelt vagyon is meglehetős elhanyagolt állapotban nagyobb részben megyei kezelés alá jutott és én ezen megyékre vonatkozólag mondhatom, hogy azon idő óta magán kölcsönt nem utalványoztak ki, nem azért, mintha talán elvileg ellene lettek volna, hanem azért, mert a pénz szüksége és hiánya mindinkább érezhetővé vált; azon időben, 1872- és 1873-ban tetemes befizetések történtek ugyan, de az árvapénztár helyesen fogván fel hivatását ezen pénzt nem adta ki kölcsönre, hanem biztos papirokat, mint földhitelintézeti záloglevelet,

Digitized by Google

vásárolt, a minek folytán mindig képes volt az árvákat kielégíteni, daczára, hogy azon 1848 előtti és ötvenes évekből származott vagyon nagy részben, vagy nem létezik, vagy elveszett, de utóvégre az illető árvapénztár köteles levén az árvákat kielégíteni, azt csakis az újabb hagyatékokból befolyt értékből, vagy pedig a per utján behajtott pénzekből eszközölhette. Ezt csak azért hoztam fel, hogy azok, a kik az árvavagyon kezelésével tüzetesen nem foglalkoztak, láthassák, hogy az 1867-ben megalakult megyéknek minő rendkivüli nehézséggel kellett küzdeni az árvavagyon azon fokú rendezésében, melyben az jelenleg van. 1848 óta 4—5 átvétel és átadás történt; és mikép történtek ezek? A volt osztrák kormány alatt a hagyatéki tárgyalások a bíróságok előtt folytak, a pénzt az adópénztárak kezelték, 1867-ben átvették a megyék a provisorius megyéktől az illető járásbíróságok ügyiratait és nagyrészben az adóhivataloktól a pénzeket, de a kellő arány, a kellő individualis felosztás sehol sem történt meg s nem volt kitüntetve. Nem lehetett kiszámitani, hogy a hagyatékok tényleges összege mennyit tesz és innen keletkeznek azon rendkivüli anomáliák, a melyekkel az árvapénztáraknak a mai nap is meg kell küzdeni, a melyek leküzdésére azonban sok idő kell még. Az árvaszékek jelenlegi szervezete megfelel a folyó ügyek elintézésének; de hogy egy, négy öt ülnökből álló gremium, miként hozhatja tisztába az 1848 óta legnagyobb rendetlenségben folyt hagyatéki ügyeket, azt, a ki az emberi munkaképességről forgalommal bir, itélheti meg.

Felszólaltam, t. ház, azon czélból, hogy kimutasam, miszerint ha némileg illethetné is a mulasztás vádja a mostani municipiumokat, de azon vélemény, hogy csak ők, vagy a kormány tehetők felelőssé az árvavagyon ziláltságáért, méltánytalan.

Továbbá ki akartam mutatni azt, hogy az árva-pénztáraknál divatozott azon eljárás, hogy a pénzeket nem amortisatiora, hanem meghatározott időre s felmondás mellett adták ki, a mostani zavaroknak egy fő forrása, a mi helytelen volt már azért is, mert az árvapénztár igénybe venné esetleg az egész tőkét, illető adós pedig nem tudván rendesen fizetni, mert rendszerint akkor követeltetnek vissza a pénzek, mikor rosz idők járnak, peres utra tereltetik az ügy. Ez aztán a most is nem nagyon gyors törvénykezési eljárás mellett, éveket vesz igénybe, mig az illető birtok árverés utján eladatik, s igy veszett és vész el annyi kamat.

Nézetem szerint legczélszerűbb lenne az árvaügyekre nézve, hogy legalább felesleges pénzeiket biztos papirokba, például földhitelintézeti zálog-levelekbe fektessék, mert habár ezek csak öt $^1/_2$%-et jövedelmeznek is, de azon kamatkülönbözet, mely abból származik, ha magánosoknak magasabb kamat mellett adják ki a pénzt, bőven kárpótolva van az ügykezelés egyszerűsitése által, mert ekkor az egész könyvelés vezetésére egy-két ember elég lenne, holott most egy egész apparatust kell tartani e czélra. Én tehát ezeket kitüntetvén és megjegyezve, hogy habár a törvény most szabályozta az árvapénzek mikénti gyümölcsöztetését, azon reményben vagyok, hogy az árvapénztárak többé nem szerepelnek közgazdasági tényező képen, mert azok, a kiknek pénzre van szükségök, most más hitelintézetekből megszerezhetik ezeket, holott 20—30 év előtt csakugyan gazdasági tényezők voltak az árva-pénztárak, a mennyiben egyes vidékek arra voltak utalva, hogy pénzeiket az árva-pénztárakból vegyék fel; minek azonban most már szüksége nem forog fenn. Ezek előre bocsátása mellett azon reményben, hogy az árvapénzek kezelésére nézve a kormány az ötet megillető befolyást és felügyeletet ebben az irányban fogja érvényesíteni. — Én a költségvetést ugy általában, mint részleteiben a mint van elfogadom. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Szederkényi Nándor: T. ház! Engedelmet kérek, ha jelen tárcza költségvetésének tárgyalásánál nehány perczbe igénybe veszem a t. ház figyelmét. (*Halljuk!*) Teszem azt azért, mert bizonyos idő óta, bizonyos jelszavak dobattak a házba, a mely jelszavak hangzatosságuknál fogva bizonyos figyelmet érdemelnek. Szükséges tehát megtudni e jelszavak valódi értékét és hogy mi rejlik alattuk, hogy a közönség tisztán lássa, mily irányban lehet biztosan indulni. (*Halljuk!*)

Legutóbb, midőn a közigazgatási reform szóba hozatott, azok részemről, kiket általában centralistikus törekvésüeknek ismertünk, azon nézet nyilvánittatott, hogy az ő törekvésük nem centralisatió és fel találták a jelszót, hogy állami közigazgatást akarnak.

Természetes, hogy erre az a feltevés következik, hogy a kik az ő rendszerüket nem fogadják el, azok nem akarnak állami közigazgatást, úgy annyira, hogy úgy a házban, mint azon kivül igen tekintélyes egyéniségek és maga a t. kormányelnök ur is, alkalmasint ezen kifejezés súlya alatt, tegnap kényszerülve volt bevallani, hogy ő is állami közigazgatást akar.

De hát ki nem akarja ezt? És vajjon Angliában, az önkormányzat hazájában nincs-e állami közigazgatás? S mi, a kik az önkormányzat intézményét annak teljében létre akarjuk hozni, talán az állami közigazgatás érdekeivel ellenkezőt akarunk? Talán az, a ki a törvények végrehajtását, a ki a szabad intéz-

Digitized by Google

kedéseket nem egy centralisált organumból óhajtja, hanem megyék vagy kerületek által akarja a végrehajtást eszközöltetni, az nem az állami közigazgatás elvének hódol?

Nálunk, hol a megyei intézmény van, vajjon nem állami közigazgatás áll-e fenn? Hisz a megyének feladata az, hogy az állami közigazgatás teendőit végezze.

Ezen kifejezés »állami közigazgatás« azon irány eltakarására van szánva, a melynek valódi neve centralisatió s ezt a szót perhorrescálják. (*Ugy van! a szélső balon.*) Ma azt mondják, hogy ők nem akarnak centralisálni. Örömmel veszszük tudomásul. Örömmel vesszük tudomásul azt, hogy a centralistikus irány a maga értelmében e házban talajt vesztett; ma nincs egy őszinte hive se. Pedig utóljára ez egy nagy elv ennek bevallása, még nem is oly nagy politikai bűn volna.

Miután azonban a centralistikus törekvések megvannak és miután tudják, hogy ezen kifejezés »centralisatió« elárulja magát a törekvést is, (*Ugy van! a szélső balon*), azt mondják, hogy állami közigazgatást« akarnak és ennek czégére, hangzatossága alatt akarják az igazi törekvést eltakarni.

De hogy mit árulnak ezen kifejezés alatt »állami közigazgatás« kitünik egész rendszerükből. Mit akarnak? A végrehajtó hatalom, a végrehajtó tényezők és erők összpontositását, az állam végrehajtó közegének, a kormánynak körében, illetőleg a korona körében és nevére, hogy a koronától jöjjön ki, mint például a bíróságoknál, kir. bíróság, vagy kir. pénzügyigazgatóság stb. egyszersmind a tisztviselőknél a korona köréből jöjjön ki a végrehajtó hatalom és annak gyakorlása annak nevében történjék, az az legyenek kir. alispánok, kir. szolgabirák, kir. falusi birák. Ez az, mit nem akarnak megnevezni és én nem értem, miért nem nevezik meg a dolgot, úgy a mint van, mert hiszen a törekvés meg van. Miért nem nevezik meg úgy, a mint megérdemli. Hiszen azt mondják erre, hogy igen is a végrehajtó tényezők és a végrehajtó erők központosítását kivánjuk az állam körében, a a ministerium körében a korona fénye és a korona hatalmi köre alá. És ellensúlyozásul azt mondják, hogy itt a ministeri felelősség. Ez adja meg ellensúlyát a netalán túlsúlyra törekvő hatalom irányzatának. Hát hiszen ha igy vesszük a dolgot, akkor Angliának annyi századon keresztül szükségtelen volt az önkormányzatra törekedni; akkor Angliának nem volt szüksége arra, hogy a felelős ministerium mellé még intézményeket, jogi intézményeket szerezzen magának. Hiszen ő is megnyugodhatott volna felelős ministeriumában. Nem nyugodott meg; jogi biztositékokat nevezett a mellett. A birák mellé az esküdtszéki intézményt hozta be, az önkormányzatot egész teljességében igyekezett létrehozni. Mert érezte és tudta, hogy nem elég az egyszerű ministeri felelősség, nem elég a hatalmi köröknek egyszerű jóakarata, a szabadság biztositéka az intézményekben rejlik, ezek azok, melyek lehetetlenné teszik a ministeriumnak bármily irányú tulkapásait és visszaéléseit. Midőn 48-ban a megyei intézmények a felelős ministeriummal leendő összhangzásba hozatala elhatároztatott, a 48-iki törvényhozás is tudta azt, hogy a megyei intézményben egyik lényeges biztosítéka van az alkotmányosságnak. Ez egy oly intézmény, melyet meg kell ovni még a ministeri felelősség mellett is. Sajnálandó, hogy 69-ben, midőn a megyei intézmény revidealtatot és a megyei törvény létre hozatott, az akkori törvényhozás már azon eszmék uralma alatt állott, melyek ma a házban is kifejezést nyernek, de visszhangot ugyan nem találnak. Sajnálandó, mert 69-ben kellett volna a megyei intézmény újjáalakításánál létrehozni és megállapítani azon biztosítékokat is egyszersmind, a melyek azután azon panaszokra nem adnak alkalmat, a melyeknek orvoslására tegnap Szájbély képviselő ur indítvány terjesztett elő a közigazgatási bíróságok létrehozása alakjában, — melyre nézve később adom elő észrevételem és kifogásom, — de még inkább sajnálandó, hogy 1876-ban midőn a közigazgatás addigi intézménye, ismét egy új reformnak vettetett alá, hogy a ház ismét azon eszmék azon centralisticus törekvés befolyása alatt állott s oka lett az 1876: XVI. t.-cz. megalkotásának, a mely ellen a t. képviselő urak különösen most panaszt emelnek s beismerik, hogy akkor tévuton jártak el. Sajnálandó, hogy ma is tévutra tértek s e téreni tapasztalataikat helyes irányra nem használják fel.

Ime csak néhány nappal ezelőtt történt, hogy a pénzügyi bizottság jelentésének általános tárgyalása alkalmával, egy nagy közigazgatási kérdés merült fel s csak igy per tangentem intéztetett el. Bejelentetett a háznak, hogy a pénzügyi biráskodásra nézve a pénzügyi bizottság utasitandónak véli a pénzügyminister urat, hogy ez iránt törvényjavaslatot terjeszszen be. Ha minden ministerium külön utasittatik ily intézkedés tételére, ma a belügyministerium, holnap a tanfelügyelői biráskodásra nézve a kultusministerium, azután az erdőfelügyelő biráskodásra nézve a földmivelési ministerium újabb törvényt adjon be, ez előttem a fogalmak oly zavarának tűnik fel, hogy valóban alig találok kifejezést arra, hogy még azok is, kik különben lelkiismeretesen igyekeznek kötelességüknek eleget tenni, ezen eszmék fel-

Digitized by Google

vetésénél kellő logikával és következetességgel nem járnak el.

Néhány nap előtt a ház elfogadott egy határozati javaslatot, tegnap Szájbély képviselő ur benyujt egy másikat, mely szerint a belügyminister utasittassék a közigazgatási bíróság létrehozatalára.

Két irányban a ház utasítást nem adhat. Én részemről már akkor kifejeztem, midőn a pénzügyi biráskodásról volt szó, hogy a ház ezen törekvése czélhoz nem fog vezetni, mert a közigazgatási ágakat nem lehet külön szakítni s a közigazgatás kérdéseit nem lehet a ministeriumoknál külön-külön tárgyalni.

Ez egy nagy kérdés s azt nem egyes ministeri szakoknál lehet megoldani, hanem igenis egy külön önálló tárgyalást kiván, hogy a közigazgatási ágak minden része combinativ vétessék tárgyalás alá; s épp ezért aggaszt engem a t. ministerelnök urnak e házban ismételten említett nyilatkozata, hogy ő majd egy enquet-et óhajt összehívni, a melyben nem tudom miként, tárgyalás alá venné magát az alkotmányos institutió mivoltát, vagy mit?

Azt-e, hogy jó administrátió van most? vagy a felett lenne az enquette, hogy jobb-e a centralisatió vagy önkormányzat?

Erre azt kivánom megjegyezni, hogy parlamentáris kormány óvakodjék az alkotmány intézményei felett, kivül álló tényezőkkel hivatalosan tárgyalni, mert ez egy mellékes parlamentre vezethet könnyen, melyet nevezhetünk enquettenek, valóságos kigúnyolása volna az alkotmányos tényezőknek. Megengedem, hogy ha egyes kérdések merülnek fel, az intézmény keretén kivül álló tényezők nézetei, becses anyagot nyujthatnak, de hogy arról hallgassák meg a kormány tetszésétől függő összejötteket, hogy vajjon ez vagy amaz alkotmányos institutió helyes-e s a kormány azután forduljon a parlamenthez, akkor el fogjuk érni és elérhetjük azt is, hogy majd egy enquete fogna összehivatni Budapesten vagy Kolozsváron a kormány által az iránt, hogy vajjon ezen parlament jó-e, a felsőház jó-e és vajjon az alsóház helyes-e. Már azt gondolom, ily dolgokkal mégis óvatosabban kell eljárni.

És most bátor vagyok reá térni Szájbély Gyula képviselő ur indítványára, mely közigazgatási bíróságot javasol. Erre nézve Mocsáry Lajos képviselőtársam megtette már észrevételeit, én részemről csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy itt is egy tévedés forog fenn. A kifejezés tévedésbe ejtheti sokszor a gondolkozókat, hogy tulajdonképen mit akarnak. Közigazgatási bíróságot? Hisz azt mindnyájan akarjuk, hogy vitás kérdéseknél, visszaéléseknél a polgár igazságot kapjon, még pedig független bíróság utján.

Csak a mikénti létrehozatala s eszközlése a kérdés. Hogy, a mint már felvettetett itt a házban, külön közigazgatási birói testületek alakittassanak? Azután első forum, második és harmadik forum, vagy pedig nem tudom, miféle néven nevezendő forumok alakittassanak a közigazgatási ügyek elintézésére? Én a gyakorlatból ugy tudom, hogy ma is vannak esetek és én magam tudok eseteket, hogy közigazgatási biráskodás független bíróság által ma is történik, pl. néhány évvel ezelőtt történt egy megyében, hogy egy nagy gépet szállítván egy birtokos, a nagy teher alatt a híd összetört és igy igen természetesen gépében kár volt. Az illető beperelte a megyét a törvényszéknél, hogy tartozott a megye az utat és hídat jó karban tartani és miután nem teljesítette kötelességét, ezért kárt okozott neki, kéri kára megtérítését. A törvényszék fel is vette a keresetet, hanem az illető elvesztette perét azért, mert neki kötelessége lett volna, mielőtt a gépet szállítja, a hidon megtenni a szabályszerű intézkedéseket arra, hogy vajjon ez a híd megfelel-e hordképességének. hogy azon átvihető-e a gép; ezt nem teljesítve, elvesztette az illető pörét. Vannak azután más esetek, a midőn a törvényszékek intézkedés hiányában a kereseteket visszautasították. Itt van a bajnak a gyökere. Ezen kell segíteni. Fel kell állítani a hivatali felelősséget, az egyéni felelősséggel együtt, fel kell állítani minden irányban a törvény előtti felelősséget. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) — Ha arra nézve intézkedik a ház, hogy a hivatalnokok felelőssége állapittassék meg és a törvényszékek utasittassanak, hogy ily felelősséggel szemben eljárjanak, akkor meg van oldva a közigazgatási bíróságok kérdése. És ha engem kétszer fog az adóvégrehajtó exequálni, bepanaszlom, és ha ügyem igazságos, a biró előtt megnyerem peremet; ha igazságtalan eljárást fogok tapasztalni a közigazgatási hivatalnok részéről, bepanaszlom a biró előtt és megbüntetik az illetőt. Nem külön forumokra van itt szükség, hanem a hivatalnoki felelősség szabályozására van itt szükség. Ebben rejlik a felelősség a közigazgatási joghatóság gyakorlására. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) És az, a mit e házban tenni kell, a mire a kormányt utasítani kell, a hivatalnoki felelősségnek a törvény előtt érvényesítésére, de nem külön bíróságok létrehozatala, a mi complikálná a dolgot és e mellett még teherrel is járna. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ezeket óhajtottam megjegyezni, t. ház. Szájbély Gyula t. képviselőtársam határozati

Digitized by Google

javaslatára; és miután mi rendesen azzal vádoltatunk, hogy annak, a mi jó és üdvös intézkedés, rendesen utjában állunk, erre vonatkozólag meg kell jegyeznem, hogy, az a kinek oly felfogása van, mint nekem, következetesen jár el: »midőn nem oly intézmény felállítását kivánja, mint a minőt a határozati javaslat czéloz. Én tehát nem kivánom ily utasítással megbizni a kormányt, mert az a czélnak nem felel meg, — elősoroltam, hogy mi felel meg — s másrészről a mellett, hogy meg nem felel, még költséges is. A határozati javaslatra ezeket megjegyezvén, nem fogadom el a költségvetést. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Elnök: Szólásra feljegyezve nem levén senki, a vitát berekesztem.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak rövid ideig kivánom a t. ház figyelmét igénybe venni, mert tökéletesen magamévá teszem azon nézetet, melyet ma egy t. képviselő ur, ha jól emlékszem Mocsáry Lajos képviselő ur mondott, hogy t. i. azzal, hogy ha itt replikázunk és duplikázunk, a közügyet elő nem mozdítjuk és általában a közügynek sok hasznot nem tehetünk. (*Helyeslés.*)

Röviden kivánok szólni azért is, mert részemről a lehetőségig minden polemicus irányt kerülni kivánok. De mondattak némely dolgok, melyekre reflectálnom természetesen szükséges. Mindenekelőtt legyen szabad a mai napon elmondottakra reflectálnom. (*Halljuk!*)

Elsőbben is egy t. képviselő ur felszólalván, határozati javaslatot adott be a kóborczigányok elleni törvény alkotása szempontjából. Én, t. ház, kénytelen vagyok nyilvánitani, hogy én ezen határozati javaslatot el nem fogadom, nem azért, mintha a kobor-czigányok nem igen dicséretes natiójának pártfogója volnék, de azért, mert azt hiszem, hogy mint minden kóborokra nézve kell törvény, úgy ő rájok nézve is, de nem külön czigány-törvény, hanem az általános rendőri törvény és rendőri szerkezet. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A másik felszólaló Pázmándy képviselő ur a rendőrségi ügygyel foglalkozott. Minthogy ő maga is, szerintem igen helyesen, azt mondta, hogy bevárva a minister javaslatait, akkorra tartja fenn magának a valóságos kritikát, nekem sem szükség ma, midőn e tárgy concrét alakban előttünk nem fekszik, részletekbe bocsátkozni.

Egy pár rövid megjegyzést kell azonban tennem azokra, a miket a t. képviselő ur mondott. Egyik az, hogy a t. képviselő ur, — ha jól emlékszem — már ezt névaláirásával, vagy a nélkül, valamely hirlapban olvastam, azt mondja: igaz, hogy a belügyministeriumban tárgyalják a fővárosi rendőrség kérdését, de azon törik fejöket, hogy a svájczi, vagy az amerikai rendszert hozzák-e be?

Arról ugyan nem állhatok jót, hogy éppen nincs a belügyministerium összes hivatalnoki karában ember, ki ezen törné fejét, de arról biztosithatom a t. képviselő urat, hogy sem én, sem az, ki ezen ügynek előadásával, mint referens meg van bizva, soha fejét ezen nem törte; mert ez mindazokat, miket a t. képviselő ur ennek képtelenségéről ma elmondott, igen jól és határozottan tudta és tudja. Én attól félek, hogy a képviselő urral, midőn valaki ezt közölte, az a valaki egy rosz tréfát csinált. (*Derültség.*)

Meg kell még jegyeznem azt is, — mert ez oly tévedés, melyből azt lehetne következtetni, hogy ezen téren is, ha van mulasztás, az a nóta kezdődött, hogy én vagyok belügyminister, — a képviselő ur azt mondta, hogy ez az 5-ik budget, mely beterjesztetik azóta, hogy a fővárosi rendőrséget az állam átvette. A budget, a melyet én beterjesztek, nem az 5-ik, hanem már 6-ik. De a t ház tagjai talán emlékezni fognak, hogy a fővárosi rendőrség államivá tételét az 1872-ki törvény mondta ki, nem 5-ik budget tehát, hanem talán a 8., vagy 9-ik budget ez azóta. Nem onnan kezdődik tehát a mulasztás, a mikor a belügyi budgetet én terjesztettem elő.

De ezen mellékes megjegyzéssel együtt kénytelen vagyok megmondani azt is, hogy sem azon nézetét, melyet felállított, de nem indokolt, hogy nincs beosztás a rendőrségnél, sem azon nézetét, hogy nincs egy bizonyos hálózat, el nem fogadhatom, valamint nem fogadhatom el azon állitását sem, mintha a fővárosi rendőrfőnök minden intézkedéseiben egyenesen a belügyministertől függne; mert a rendőrfőnöknek megvan azon hatásköre, mely őt megilleti. Független ő a belügyministertől, mely némely esetekben feljebbviteli foruma s egyes fontosabb esetekben őt utasithatja, de részletes, mindennapi teendőibe egyáltalában nem avatkozik. Hogy ez igy van, azt én nem most mondom, hanem éppen én voltam az, ki a mult napokban lefolyt heves vita alkalmával, midőn egyes felállított rendőrökért akartak felelőssé tenni, megjegyeztem, hogy ezen rendelkezés közvetlen nem én rám, hanem a rendőrfőnökre tartozik.

Hogy a rendőrségnél sok kivánni való van, azt elismertem és igértem, hogy javaslatomat e tárgyban elő fogom terjeszteni s magam is kérem a képviselő urat, úgy mint a t. házat, méltóztassék az ez iránti birálatot fenntartani akkorra, midőn a javaslat előterjesztve lesz. Most csak annyit jegyzek meg, hogy abban, miszerint az államrendőrség teendője 1872 óta

Digitized by Google

nincsen kellőleg elkülönítve azon teendőktől, a melyek magánál a fővárosnál megmaradtak, sok igaz van, de ez még az 1872-iki törvényen alapul, nem lehet ministeri rendelet utján megváltoztatni, hanem ez a legjobb esetben, az új szervezet alkalmával történhetik meg.

Áttérve, t. ház, a tegnap itt mondottakra, mindenekelőtt rectificálni kell arra, hogy nem a közigazgatásnak tarthatatlanságát, vagy ázsiai voltát ismerte el mindenki, mert igen sokan vannak és én is azok közé tartozom, a kik ezt nem ismerik el, hanem elismerte mindenki azt, hogy közigazgatásunk javítása szükséges és hogy ezt minél előbb eszközölni kell; és azt gondolom, egyik a másiktól lényegesen különbözik.

Hallottam, t. ház, tegnap egy közigazgatási programmot, hallottam a községekre vonatkozó általános vonásokban tartott tervezetet és hallottam mindenekfölött a közigazgatási bizottságnak egy tüzetes kritikáját. A mi az elsőt illeti, t. ház, a nélkül, hogy annak részletezésébe bocsátkoznám, nem késem kijelenteni, hogy mondattak olyanok, a melyeket a magam részéről is helyeslek. Helyeslem pl. azt, legalább annyiban, a mennyiben községi vagyonról és adóról van szó, hogy azoknak, a kiket ezen adó fősúlya terhel, ha nem laknak is a községben, befolyás engedtessék. (*Helyeslés jobbfelől.*) Sőt én részemről bizonyos fokig és határok között elfogadom azt is, hogy az úgynevezett kis községekre nézve, a hol, fájdalom, nem tagadhatjuk és ez közigazgatási jó szervezetünk legnagyobb akadálya, sok ily község van, a hol a kellő intelligentia és vagyoni erő hiányzik, a szolgabiráknak nagyobb befolyás adassék a községi ügyek vezetésére. (*Helyeslés.*) Elfogadom ezt, de hogy ez a nézet miképen vonható egy kalap alá, a melyet néhány nappal ezelőtt hallottunk, hogy a községi jegyzőt függetleníteni kell az alispán és a szolgabiró befolyása alól. (*Felkiáltások balfelől: Ki mondta?*) Mondotta Pulszky képviselő úr, hogy föl kell szabadítani a községi jegyzőt az alispán és a szolgabiró befolyása alól.

Szilágyi Dezső: Másképen magyarázta!

Tisza Kálmán ministerelnök: Itt csak azt kivánom még megjegyezni, hogy valami nagy előnyt a községre nézve attól — de most nem a rendezett tanácsú városokról, hanem a nagy és kis községekről szólok, — hogy a községi előljárók fizetése lejjebb szállittassék, nem várhatok; mert nem ismerem ugyan az ország minden nagy és kis községét, de tudom azt, hogy a községi jegyzők kivételével, az előljáróknak az egész országban alig lehet azt mondani, hogy fizetésük volna, mivel 8—10—20—30 frt a maximum, a mi nekik, tudomásom szerint, jár. Már pedig azt csakugyan nem hihetem, hogy a jegyzőktől bárki is kivánta volna fizetésök leszállítását; mert egyes kivételekkel, általánosságban bizony a teendők fontosságára való tekintettel, fizetésök túlságosnak nem mondható. Csak mellesleg jegyzem meg még azt, hogy a t. képviselő úr, a ki ezeket felhozta, beszélt a rendezett tanácsú városokról, azoknak költséges administratiójáról, de itt, azt mondta, nem annyira a törvénynek, mint a tapintatos administratiónak kell segíteni, hogy a mely községek ezt nem birják, azok ne akarjanak rendezett tanácsú városok lenni. Hát hiszen, a kik nem birják, ne akarjanak lenni, ez tökéletesen helyes, és itt igazán helyes megkövetelni a közigazgatástól, hogy tapintatosan járjon el. De ha ez helyes, akkor ez irányban öt évi eljárásom is helyes; mert meggyőződhetik mindenki, hogy azóta, a rendezett tanácsú városok száma nem szaporodott, hanem saját kivánságukhoz hozzájárulván a minister beleegyezése, apadt. E tekintetben is tehát tapintatlanság vádjával az eljárásom helyes alapon meg nem róható. Ismétlem, hogy igenis apadt azok száma, ha csak azt nem akarja valaki szaporodásnak venni, hogy azon, ha jól emlékszem, huszonkét város lett rendezett tanácsú községgé, a mely azelőtt külön municipium volt.

De gondolom, ez nem olynemű szaporulat, a mely által költségek hárittattak volna azon községekre; de éppen ellenkezőleg olyan, mely által a túlságos költekezésből kifelé jut és ezek között is van már egy pár, mely a törvények azon adott előnyéről, hogy ő rendezett tanácsú város legyen, lemondani akarván, miután csakugyan igazolták, hogy nem képesek, nem birják, ezen lemondás nekik a törvények értelmében meg is tétetett.

De, t. ház, sokat volt itt szó mostanában az önkormányzatról. Elmondatott tegnap is, hogy az önkormányzat és a választott tisztviselő nem egy; elmondatott, hogy kinevezett tisztviselő és centralisatió az is nem egy. Tökéletesen egyetértek azokkal. Én is azt mondom, lehet centralisatió választott tisztviselővel is, egy bizonyos fokig, minden esetre pedig lehet, hivatkozott reá tegnap a képviselő ur, azért hivatkozhatom én is reá, megmagyarázván később, minő következtetéseket húzott ki belőle — decentralisatió, vagyis önkormányzat kineveztt tisztviselőkkel, a mint példa reá — mint mondá, ő is — Anglia. Hát, t. ház, igenis volt, a hol, mint Angliában a közgyülést viszi a gentry-nek független kinevezett, de nem tetszés szerint, hanem, mint ma is elmondatott, minden qualificatióval biró, okvetlenül kinevezendő tagja, ott lehet minden baj nélkül kinevezett tisztviselővel elkerülni a centralisatiót; de nálunk, t. ház,

Digitized by Google

azt hiszem nincs senki és nagyon sajnálom, hogy ugy van, — a ki ezen fizetés nélküli administrativ közegek létesítését lehetővé tartaná. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) Már pedig kinevezett, fizetett, bureaukratikus összeköttetésbe helyezett nyugdíjképes tisztviselőkkel, egy bizonyos foka a centralisatiónak okvetlenül szükséges; szükséges pedig azért, mert ha el akarjuk ezt kerülni, ha azt akarjuk, hogy ily tisztviselői karral szemben az állam központi kormányának erős befolyása ne legyen, akkor először megterem azon némely absolut államokban megtermett bureaukratia, mely meghiusítja a leghatalmasabb kormánynak is minden törekvését, ha neki tetszik — a história tanusága e tekintetben mellettem szól — és másfelől nem lesz omnipotens kormány — az bizonyos — de lesznek, mint vannak mindenütt oly országban, apróbb vidéki zsarnokok és bureaukratikus zsarnokság; (*Igaz! Ugy van! jobbfelől*) a mint ezt azok, a kik emlékezünk rá, kisebb-nagyobb mértékben már az 50-es években nálunk tapasztaltuk; valamint tapasztaltuk azt is, hogy lehet a központi kormány nyomása igen súlyos, de soha sem oly súlyos és oly igazságtalan, mint azon kisebb vidéki zsarnokoké. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

De, t. ház, én azt is mondom, lehet állami közigazgatás választott tisztviselővel is, lehet kinevezett tisztviselővel is; de sem az egyikkel, sem a másikkal nem lesz, hogy ha oly helyzetbe hozzuk azon tisztviselőt, hogy maga az államhatalom, az államkormány sem rendelkezőleg, sem fegyelmi ügyekben reá semmiféle befolyást se gyakorolhasson. És én, nézetem, meggyőződésem szerint, annyira hajtani akár a magában véve helyes közigazgatási birósági — a miről még fogok szólani — akár bármely hivatalnoki pragmaticát, hogy ez által a közigazgatási hivatalnok az ő közvetlen és a törvényhozással szemben felelős fejének befolyása alól felszabadittassék, ez annyit tenne, mint az állami közigazgatást lehetetlenné tenni. Mert a kinevezés maga lehet az államhatalomnak egy perczben nyilvánuló hatalmi actusa, de az administratiónak az állam érdekében vezetését egymagában, soha és semmi körülmények közt biztosítani nem fogja.

Mielőtt, t. ház, rá térnék a határozati javaslatra és azzal kapcsolatosan elmondatott tokra, még csak a közigazgatási bizottságról kívánok egy pár szót szólani. (*Halljuk!*)

A t. képviselő urak többen, a kik ez ügyben felszólaltak, megtámadtak, hogy harmoniát akartam létrehozni, de csupán alaki harmoniát, mert csak alakilag tettem össze a különböző közegeket, nem pedig szerves összefüggésben. Ugyanezen képviselő urak, a kik ezt mondották, megtámadják a bizottságot másfelől azért, hogy beleszólást és befolyást ad az adófelügyelőnek intézkedni esetleg megyei ügyekben és a megyei embernek adóügyekben; sőt, horrendum dictu, még a postaigazgató is ott lehet, a mikor ezen dolgokat tárgyalják.

Hát, t. ház, én azt hiszem, hogy midőn különböző közegek az ügykörükbe tartozó ügyekre nézve meghatározott esetekben és azoknak meghatározott állásában, együttesen tanácskozni és határozni vannak hivatva, akkor ez nem csupán alaki összetétel, hanem ez éppen lehetővé tétele annak, hogy a közigazgatás különböző ágai, egymást mintegy átjárják és ne egymás mellett működjenek. Ha ez nem mindenütt, ha ez nem tökéletesen sikerült, annak egyfelül oka az, hogy az intézmény még új, másfelől — soha sem mondtam, ma sem mondom, — hogy javítást nem igényelhet, de igenis mondtam és mondom és ezt bizonyítja az élet, hogy kivévén, a hol ellenszenvből, vagy roszakaratból azt megrontották, mégis több közreműködést hozott létre egyfelől különböző ágazatai között a közigazgatásnak, mint minő valaha Magyarországon volt és másfelől több befolyást engedett a kormányzottaknak ugyanezen ügyekre, mint valaha volt. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ezt talán eltagadni nem lehet. (*Ugy van! jobbfelől.*)

És itt mellesleg megérintem, hogy az mondatott, hogy a szerkesztésben ugy látszik a fő, a vezéreszme a gyanakodás volt az önkormányzati közegek ellen, mert azt mondta azon képviselő ur, hogy igaz, mérlegelve van a két elem, ott van 5 választott és 5 kinevezett tisztviselő, de ott van még a főispán, mint a hatodik kinevezett elem. De elfelejtette megemlíteni, pedig máskor ugyancsak hangsúlyozta azon 21 tagot, hogy azonkivül ott van 10 se nem kinevezett, se nem választolt hivatalnok, hanem a törvényhatóság által választott független ember és igy, ha tetszik, 15 választott szemben 6 nem választottal. Hogy e szervezetből hogy lehet kivenni a gyanakodást az önkormányzati közegek ellen, azt én a magam részéről belátni nem tudom. (*Igaz! a jobboldalon.*)

A mi az administratio gyorsítására mondatott, csak azt kivánom megjegyezni, hogy én részemről azt tartom, hogy a reform abban különbözik a forradalmi átalakulástól, hogy nem az absolut jót keresi, de keresi az adott helyzetnek lehető javítását. (*Helyeslés jobbfelől.*) Már pedig én azt tartom, hogy ez irányban igenis positiv javítás van, mert nem azon administrativ teendőket ruházta e törvény ezen bizottságra, a melyeket addig az alispán, vagy szolgabiró végeztek, kivéve talán az anyniszor emlegetett katonai ügyeket, hanem ru-

Digitized by Google

házta azokat ugy az administratió, mint a felebbviteli kérdésekben, melyek eddig a közgyülés, tehát nem 21 ember, hanem 600, vagy 400, vagy 300 ember teendőit képezték. Itt is tehát az előlépést megtagadni nem lehet. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A mi pedig működését illeti, mint fegyelmi bíróságét, erre nézve az mondatott, hogy micsoda borzasztó dolog az, hogy lehessen várni, hogy saját tagjai felett ezen bizottságnak kisebb választmánya fegyelmi eljárást gyakorolhasson? De elfelejtette ismét azon képviselő úr, a ki ezt felhozta, hogy az ügyvédi kamara választmánya gyakorolja a fegyelmi bíróságot, pedig kizárólag a kamara tagjai felett, elfelejti, hogy a közjegyzői fegyelmi eljárás, szintén igy gyakoroltatik és ezen analogiára szerveztetett ezen fegyelmi bíróság; ott felerészben a közjegyzői kamara tagjai, felerészben a birák képezik azon forumot, mely a fegyelmi eljárást végzi, mig itt képezik felerészben a hivatalnokok és felerészben a törvényhatóság által választott nemhivatalnok tagok.

Hogy tehát az, a mi az ügyvédi kamaráknál, a mi a közjegyzői kamaráknál, sőt bizonyos fokig az alább rendelt személyzetre nézve a törvényszékeknél lehet helyes és jó, hogy az iszonytató, absurdum legyen csak a közigazgatási bizottságoknál: ezt legalább igazságos birálatnak elismerni nem tudom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Azt hiszem, t. ház! hogy ezzel az annyit megtámadott közigazgatási bizottsági intézménynek, illetőleg magamnak tartoztam. (*Helyeslés jobbfelől.*)

De miként mondám, polemisálni nem akarok, azért egyesekre, a mik felhozattak, ez alkalommal legalább reflectálni nem kivánok és ez irányban csakis egy megjegyzést teszek. Fel volt itt említve a nemzet abnormis lelki állapota, mint a melynek okozója én vagyok.

Már t. ház, a nemzet abnormis állapotáról véleményt mondani utoljára mindenkinek joga van, de azt hogy a nemzet abnormis lelki állapotban van, mint positivumot állitani, az hiszem sem egy képviselőnek, sem egy ministernek, mert erre mandatuma nincsen, a nemzet nevében nem lehet. Egyébiránt én nem vádolom a t. képviselő urat e miatt, mert régi magyar példabeszéd, hogy a ki sárgaságban van, az mindent sárgának lát. (*Élénk derültség a jobbfelől.*)

Áttérek t. ház, Szajbély képviselő ur határozati javaslatára. Nem vitatom azt, hogy mennyire lehet Magyarországon kormányi omnipotentiáról beszélni, mert hisz ez talán nem egészen igy áll, valamint az sem, a mi hasonlag folyton mondatik, hogy a kormány éppen nem tud rendelkezni, nem tud parancsolni; és ezt talán legjobban éppen az igazolja, hogy ugyanazok közül, a kik egy fészekből megtámadják a kormányt, egyik azzal vádolja, hogy nem tud keresztülhatni, nem tud parancsolni, mig a másik azt mondja, hogy omnipotens. (*Derültség a jobboldalon.*) Én legfölebb a magam részéről még csak azon örvendetes jelenséget jegyzem meg, hogy a mig eddig ezen vita folyama alatt, mindig a könyvek elleni ellenszenvvel, könyvek nem olvasásával vádoltattam, ma valahára arra is lettem figyelmeztetve, hogy doctrinair ne legyek. Mindenesetre nagyon megnyugtató reám nézve, hogy ma már ezen váddal is sujtanak. (*Élénk derültség a jobboldalon.*)

Én t. ház, a közigazgatást illetőleg, elmondottam nézeteimet átalánosságban, bár ma is megrovatott s egy t. képviselő ur a képviselőház tekintélyét sértő eljárást látott benne, hogy én a közigazgatás általános, fontos kérdéseire nézve, úgy a bajokat, mint azok orvoslására vonatkozó módozatokat illetőleg, az ország különböző részeiről szakértő, részint a tapasztalat, részint a tudomány terén is helyt álló egyéneket akarok meghallgatni, azokkal akarok értekezni, mielőtt javaslataimat beterjeszteném. Különben midőn ezt előrebocsátanám csak azt akarom még megjegyezni, hogy a közigazgatási bíróságok szervezését is azok közé sorolom, a melyek administrativ reformunk egyik legfontosabb kérdését képezik. De nem tartom ezt először sem olyan kérdésnek, melylyel kezdeni kell, nem tartom másodszor azt olyannak, melyet, ha azt akarjuk, hogy a czélnak megfeleljen, rögtönözni lehessen és éppen azért azon határozati javaslatot, mely ezt kiragadva a többi kérdések közül, azt kivánja, hogy erre nézve a törvényjavaslat oly időben terjesztessék be, hogy az még ezen országgyülés alatt törvénynyé lehessen, a mi annyit tesz, hogy beterjesztessék legalább még ezen évnek folyamán, a magam részéről, el nem fogadhatom, mert ez iránt bona fide kötelezettséget vállalni képes nem vagyok.

De nem azt teszi ez, hogy már ez országgyülés folyamán ne lehetne, ne kellene a szerintem legszükségesebb és legégetőbb bajok orvoslását megkezdeni. A magam részéről bátor vagyok a t. ház előtt nyilvánítani, (*Halljuk!*) hogy el vagyok határozva és csak egyetlenegy reservátával élek, ha ugyanis a ház tárgyalásai oly lassan haladnának, hogy még a julius vagy augusztus is együtt találná a képviselőházat, (*Fölkiáltások: Isten mentsl*) el vagyok határozva, hogy ugy a fővárosi, mint az országos rendőrségről, valamint a qualifikatióról szóló törvény-

Digitized by Google

javaslatokat még ez év őszén a ház asztalára letegyem. (*Élénk helyeslés a jobb oldalon.*)

Felemlíttetvén továbbá, hogy az előfordult sikkasztási esetek, melyekről annyi szó volt, legtöbbször onnan erednek, hogy az illetőben nincs meg a rosz szándék, de a hibás rendszer miatt a kisértésnek van kitéve — miben sok igaz van, vagy legalább lehet — ha lehet közigazgatási uton, ha szükséges, törvényhozási uton szándékozom oly intézkedést tenni, hogy a pénzkezeléstől egyáltalán a megyei közegek, értvén a tisztán administrativ közegeket, felmentessenek, a pénzek az illető pénztárakba közvetlenül legyenek beszolgáltatandók. (*Helyeslés.*)

Ámbár én, t. ház, a bajokat túlzottan előadottaknak tartom, de mivel másfelől tudom, hogy sokak bona fide nyugtalaníttatnak: meg kívánom azzal szemben jegyezni, a mi itt mondatott, hogy t. i. ellenőrködési módozat ma nincs, kivéve a törvényhatósági gyülések jegyzőkönyveit: hogy ez is tévedésen alapszik, mert hiszen, kivált egy alispáni hivatalt viselt képviselő tudhatná, hogy ezeken kivül ott van már évek és évek óta a kontralis székek megtartása, a melyeknél, ha hiven járnak el, nyomára jönnek minden visszaélésnek. (*Helyeslés a jobb oldalon.*) De különben a magam részéről már régebben — s itt hivatkozom azokra, kik a megyékben részt vesznek — utasítottam a törvényhatóságokat oly szabályrendelet megállapítására, mely a pénzkezelést szabályozza és különösen a pénzeknek egy bizonyos igen rövid időn túl, a tisztviselők által való maguknál tartását, megakadályozza.

Most legközelebb pedig — s ezzel is kívánom a t. házat megnyugtatni — rendeletet bocsátottam ki az összes törvényhatóságokhoz, a mely szerint minden szolgabirói pénzkezelési könyv, a kerületébe eső községek és pénznaplóival és azután a szolgabirói naplók s ezek a központban kezelt naplókkal összehasonlíttassanak. (*Helyeslés.*) Én azt gondolom, ennél többet tenni nem lehetett és csak azt kívánom megjegyezni, hogy tettem ezt nem az itt felmerült szemrehányások után, hanem tettem már az előtt, tettem tehát initiativámból, ezzel talán indokolhatnám, hogy az ország és a tisztviselői kar, valamint az administratio erkölcsi tekintélye iránt nem vagyok éppen oly érzéketlen, mint a minőnek oda állíttattam. (*Tetszés jobbfelől.*)

Bezárva, t. ház, beszédemet, egészen őszintén megmondtam mi az, mire ez évben vállalkozom; megmondtam, hogy a többit és ezek között a közigazgatási birószágok kérdésének megoldását előkészíteni, illetőleg ezen kérdésekkel is foglalkozni szándékozom. Most csak arra kérem a t. házat, hogy a költségvetést elfogadni és a beadott határozati javaslatokat mellőzni méltóztassék. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Bessenyey Ernő: Szavaim félremagyarázása folytán kérek szót. (*Halljuk! Halljuk!*) Az igen t. ministerelnök ur mostani felszólításában nekem azt tulajdonította, mintha én külön czigánytörvény hozatalát óhajtottam volna.

Engedelmet kérek, sem beadott határozati javaslatom, sem pedig ennek indokolásában ezt egy szóval sem mondtam:

Én csak országos intézkedést óhajtottam behozatni, országos rendőri intézkedést.

És minthogy a ministerelnök ur most megigérte, hogy nem sokára egy ily törvényjavaslatot fog a ház elé terjeszteni, ha ez a bajokat csakugyan meg fogja szüntetni, én tökéletesen ki leszek elégítve.

Elnök: A vita be lévén fejezve, azt hiszem, hogy a belügyministeri költségvetés felett általánosságban szavazásnak helye nincs. (*Helyeslés!*) Mert a költségvetés általánosságban részletes tárgyalás alapjául el lévén már fogadva, el van döntve a kérdés. Szavazás történik egyedül a beadott határozati javaslatok felett. Határozati javaslat kettő van, egyik Szajbely képviselő uré, másik Bessenyey képviselő uré. Határozati javaslatok fel fognak olvastatni.

Bessenyey Ernő: Visszavonom határozati javaslatomat.

Beőthy Algernon jegyző: (*olvassa Szájbély Gyula határozati javaslatát*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, kik ezen határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik!*) A többség nem fogadta el.

Következik most a részletes tárgyalás. (*Felkiáltások! Holnap! Ma!*) Ha a t ház folytatni kivánja, még tiz percz van hátra. (*Holnap!*)

Mint a jegyző urak értesítenek, már a második tételnél szónokok vannak felirva. (*Holnap!*) A tárgyalás folytatása tehát holnapra halasztatik. A napirend megállapításához kívánok szólni (*Halljuk!*) Tegnap bátor voltam a t. háznak javasolni, hogy a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszer meghosszítása iránti törvényjavaslat tárgyaltassék, a belügyministeri költségvetés befejezése után. A t. ház ezt elfogadni méltóztatott. Én ezen javaslatot azon hiszemben tettem, hogy a belügyministeri költségvetés tárgyalása be fog fejeztetni.

De minthogy ma nem fejeztetett be és esetleg holnap sem fog befejeztetni, arra volnék bátor kérni a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot holnap, mint első tárgyat felvenni, mert a mostani hónap végével, a fennálló törvény ereje letelik, ennélfogva ezen ügy nagyon sürgős. (*Helyeslés!*)

Digitized by Google

Ivánka Imre: T. ház! Talán most vennők fel e tárgyat. (*Felkiáltások*: *Nem lehet! Holnap!*)

Csanády Sándor: T. ház! Nem lehet a Szörénymegyére vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásába bocsátkozni azon oknál fogva, mert tegnap ki volt mondva, hogy e javaslat a belügyministeri költségvetés befejezte után fog tárgyaltatni.

Elnök: E szerint tehát e javaslat lesz a holnapi napirend első tárgya, azután következik a belügyministeri, esetleg pénzügyministeri költségvetés tárgyalása. (*Helyeslés*).

Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 1 óra 55 percz.*)

227. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius 17-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitás. Elnöki jelentés egy benyujtott kérvényről. A gazdasági bizottság jelentése Regele János iroda-igazgató kérvénye tárgyában. Bakay Nándor interpellátiójának bejelentése, a szeged-percsorai ügyben. Turgonyi Lajos interpellátiójának bejelentése, a Mura-folyó szabolyozása tárgyában. A közigazgatási bizottság jelentése, Szörénymegye közigazgatását illetőleg s ennek tárgyalása. A belügyministerium költségvetésének részletes tárgyalása. Bakay Nándor, Turgonyi Lajos és Hedry Ernő interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Szende Béla, gróf Szapáry Gyula.

(*Az ülés kezdődik 10 órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett szólók neveit Baross Gábor, a javaslatok ellen szólók neveit báró Mednyánszky Árpád jegyző ur fogja jegyezni.

Fel fog olvastatni az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a f. hó 16-iki ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Simonyi József budapesti háztulajdonosnak, Simonyi Iván képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben adóügyi zaklatások és visszaélések miatt, közigazgatási és fegyelmi vizsgálat megejtését a pénzügyministerium utján szorgalmazza.

A kérvényi bizottsághoz tétetik át.

Kazy János előadó: Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését bemutatni Regele János, képviselőházi irodai igazgató fizetésének és lakbér-illetményének tárgyában.

Elnök: A jelentés kinyomatik, a ház t. tagjai közt szétosztatik s legközelebb napirendre tűzetik.

Következik az indítvány- és interpellatiós könyvek felolvasása.

Baross Gábor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellátiós-könyvben következő két bejegyzés van: Márczius 17. Bakay Nándor, a szeged-percsorai kérdés tárgyában, a közlekedésügyi minister urhoz; márczius 17. Turgonyi Lajos: a Mura folyónak kiáradása és ezen folyónak országos költségen leendő szabályozása ügyében, a közmunka- és közlekedési minister urhoz.

Elnök: Az interpellátiók a szokott időben meg fognak tétetni.

Következik a napirend: a közigazgatási bizottság jelentése és a törvényjavaslat, a Szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek három évre való fenntartásáról szóló 1877. évi IV. törvényczikk hatályának további egy évre való kiterjesztése iránt.

Péchy Jenő, a közigazgatási bizottság előadója: Midőn a szőnyegen lévő törvényjavaslatot szerencsém van a t. háznak elfogadás végett ajánlani, méltóztassék megengedni, hogy ez alkalommal rövid visszapillantást vessek

Digitized by Google

az 1877. évi IV. t. cz. hozatalára okot szolgáltató körülményekre és az említett törvény alkotását megelőzött szörénymegyei viszonyokra. (*Halljuk!*)

Midőn az 1768-ban alapított zsupaneki század, mely később oláh bánsági, majd 1849 végén román bánsági ezred nevet nyert és a volt szerb bánsági ezred 12 százada, vagyis a jelenlegi karán-sebesi, orsovai, bosovicsi és teregovai szolgabirói járások az 1873: XXVII. t. cz. 3. §-a értelmében külön törvényhatósággá, az új Szörénymegyévé alakittattak át s 174. évi szünetelés után, az új megye első főispánja kineveztetett, abban az új administratió vezetésére szükséges tisztikarnak, valamint a törvényhatósági bizottságnak alakítására megkivántató elemek hiányoztak, sőt mi több, a hajdan ősi magyar nemes családokban bővelkedő szörényi bánság utódában, az új Szörénymegyében, a magyar nyelv is teljesen idegen, teljesen ismeretlen volt. E változást, a mint a t. háznak tudni méltóztatik, a temesi tartományoknak és vele Szörénymegyének a karloviczi béke folytán történt török uralom alá jutása okozta, midőn t. i. ezen területek magyar birtokosai, a békekötés következtében jószágaikat elvesztvén, többnyire a szomszédos erdélyországi megyékbe költöztek át és bár 10 év mulva, a Temesvár elfoglalását követő passaroviczi béke után, e területek visszaszereztettek, az innen kiköltözött magyar birtokosoknak a folytonosan fenyegető háború zaklatásainak kitett területre visszatérni többé kedvük nem volt, azt a német generalisok német, román és szerb lakossággal telepítették be s előbb katonai, majd polgári kincstári kormányzás alá helyezték, mig végre 1768-ban katonai határőrvidékké szervezték. E szervezetben egy századon keresztül maradván, midőn 1871-ben a határőrvidék polgárosítasa ténynyé vált s az 1873: XXVII. és XXVIII. törvényczikkek e területnek külön törvényhatósággá alakítását és egyszersmind az ország közös törvényhozása alá tartozó viszonyoknak a polgárosított határőrvidékben leendő rendezését is kimondták, az új megye feltámadt ugyan, de lélek nélkül, annak lelke, az alkotmányos szabadság érzete, a magyar szellem, a magyar érzület abból teljesen hiányozván. A polgári közélettel ellentétes katonai kormányzat megszünt ugyan, de annak szelleme annyira megtestesült már ott és annyira megmaradt az új megyében is, hogy az említett törvényczikkeket foganatosítani nem lehetett. A járásokban ugyanis közigazgatási tisztviselőkül meghagyattak az említett t. cz. XII. §-a értelmében, az azelőtt ott működött cs. katonatisztek mindaddig, mig a megye véglegesen szerveztetik és a törvényhatósági bizottság választott tagjainak fele új választás alá nem kerül, — biztositttatván ennek bekövetkeztével ezen katonai tisztviselőknek vagy a hadseregbe való visszatérhetési jog, vagy az őket megillető nyugdíjaztatás, esetleg végkielégítés. A központi tisztikar azonban ekkor is a szomszéd megyékből kölcsön vett tisztviselőkből állittatott részben össze. (*Egy hang a szélső baloldalról: Szatmár megyéből!*) Nem Szatmár megyéből, mert ez nem 1876-ban történt, ez az előbbi időre vonatkozik. Mondom, a központi tisztikar részben igy állittatott össze, a mennyiben t. i. az ilyen állomásokra, tekintve azoknak ideiglenes minőségét, vállalkozók akadtak. A magyar kormány feladata és czélja az említett törvényczikkek értelmében a megye végleges szervezése lévén, minthogy az eddigi szervezet a törvényczikkek intentióival meg nem egyezett, az ottani állapotokkal a magyar kormány megelégedve nem lehetett és első teendőjének kellett tekinteni az ottani végleges szervezést, de sőt a magyarosodást is gátló közigazgatási tisztviselőkül meghagyott osztr. cs. katonatisztek eltávolítását és helyeiknek más megyékből hozott magyar érzelmű, a magyar nyelvben és az administrátióban jártas tisztviselőkkel betöltetését. Nem lehet kétségbe vonni, hogy a magyar kormány ezen intézkedésénél egy már meglevő és sikert fényesen tanusított példával állott szemben: a szörénymegyei körülményekkel teljesen hasonló és ugyanazon módon szerveztetvén már 1779-ben az akkor újonnan alakított Temes-, Torontál- és Krassómegyék tisztikara, mely megyék akkor szintén nem voltak képesek a tisztikarnak megkivántató magyar elemet saját kebelőkből szolgáltatni és ma, mint tudjuk, ezen megyék az ország magyar értelmű megyéi közt és az ország alkotmánya védbástyái közt szerepelnek.

Az említett változás keresztülvitelére neveztetett ki 1876-ban, a most is ott működő kir. biztos, ki a t. ház előtt ismert és az 1877. évi IV. t. cz. által szentesített ideiglenes állapotot, a köztéren szerzett hosszas tapasztalatai után, ott foganatosította. Tudom t. ház, hogy ha én mellőzném is, e tárgynál föl fog hozatni a közel multban Szörénymegyében felmerült és tagadhatlanul a közvéleménynek figyelmét arra irányzó sajnos eset; tudom, hogy ez a legszerencsétlenebb helyen, a legszerencsétlenebb időben fordult elő s tudom, hogy az legkevésbé fogja ott az alkotmányos szervezést népszerűvé tenni, valamint tudom azt is, hogy az jó ürügyre szolgál a magyar kormány, az alkotmányos szervezés elleni izgatásra azoknak, a kik ez alatt elvesztvén előbbi befolyásukat, vissza sóhajtoznak a régi katonai autocratia után. De viszont azt is tudom, hogy egy, bár tagadhatatlanul sajnos eset miatt, egy egész

Digitized by Google

rendszert elitélni, egy ember botlása, vétke miatt egy egész tisztikart elitélni nem szabad, nem lehet és ámbár nagyon sajnos ez az eset: az eddigi állapot czélszerűségét, szükségességét, sőt mondhatni nélkülözhetetlenségét az meg nem döntheti és éppen ezt tanusítja a Szörény megyében felmerült számos eset, a melyek mind azt bizonyítják, hogy az alkotmányos önkormányzat nem ismerése, sőt ismerni nem akarása ott napirenden volt, a mit a t. háznak mindazon tagjai, kik a szörénymegyei viszonyokat ismerik, tudnak és éppen azért azok elősorolásával, a t. ház figyelmét fárasztani nem akarom.

Elsorolván t. ház röviden a multat, miután a jelen állapot az 1877. évi IV. t. cz. szentesítése alatt körülbelül már csak e hó végeig állhat fenn, elmulaszthatatlan kötelessége a t. háznak a jövőről gondoskodni. A bizottság, daczára az általam elmondott s megczáfolhatatlan tényeknek, akkor, midőn a kormánynyal egyetértve, a szőnyegen lévő törvényjavaslatot beterjeszti és az eredetileg javasolt három évi meghosszabbítás helyett, az ideiglenes állapotnak csak egy évig való fenntartását ajánlja, számba vett minden számba veendő körülményt, számba vette mindenek felett az 1873. évi XXVII. t. cz. intentióját, mely bár a végszervezésre nézve határidőt nem tűz ki, mindazáltal a hosszas ideiglenességet sem akarhatta; számba vette továbbá az új megyének az említett törvényadta jogait, mely jogok az ideiglenesség megszüntetését és a végleges rendezésnek bármely alakban való keresztülvitelét követelik s akkor, t. ház, midőn a bizottság éppen a fennebb előadott okokból az ideiglenességnek csak egy évre való fenntartását javasolja a t. háznak és ugyanakkor ezen esztendő alatt a belügyminister a végleges szervezésre vonatkozó törvényjavaslat beadására is utasítani kivánja: csakis az ilyen nagyobb változtatásokhoz megkivántató időtt kívánja megadni a belügyministernek, mely időhöz neki physikai tekintetekből is szüksége van. És igy értelmezve és formulázva a törvényjavaslatot, azt hiszem, hogy ez a t. házat is, a közvéleményt is, de sőt Szörénymegye — jogaik foganatosítását követelő — lakosait is kielégítheti és az ottani felizgatott kedélyeknek lecsillapítására, törvényes és megnyugtató tápul szolgálhat.

Én tehát a t. ház figyelmét tovább igénybe venni nem akarván, ezen okokból ajánlom a törvényjavaslatot elfogadás végett. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Lipthay Béla báró: T. ház! Nem szándékozom követni a t. előadó példáját, hogy én történeti fejtegetésekbe bocsátkozzam az iránt, hogy vajjon Szörénymegye jelenlegi állapota miért olyan, hogy a t. előadó ur felfogása szerint az önkormányzat iránt hajlammal sem bir és erre ott érzék sincs. Én azt hiszem, hogy a t. előadó ur éppen Szörénymegyének és az ő képviseletében itt levő küldötteknek nyilatkozatából, ha nem is a helyszinén, de már ezen nyilatkozatokból is, azon meggyőződést meríthette volna, hogy az abbeli felfogás, miszerint Szörénymegyében az önkormányzatra hajlam nincs, sőt, ott az iránt ellenszenv uralkodik. határozottan téves.

Nem is bocsátkozom tovább annak fejtegetésébe sem, hogy ott talán államellenes irányzatok uralkodnak, melyeknek tekintetbevételével, állapittattak meg az eddigi ideiglenes intézkedések.

Szorítkozom csupán azon indokokra, melyeket maga a t. minister ur felhozott az iránt, hogy miért véli az eddigi ideiglenes állapotot fenntartandónak.

Mert, ha ő azon meggyőződésben lett volna, a melynek a t. előadó ur kifejezést adott, az indokok közt, bizonyosan első sorban felemlítette volna, hogy azon vidéken az önkormányzati rendszer életbeléptetésének legnagyobb akadálya, az ott uralkodó ellenszenv és azon netaláni államellenes irányzatok, a melyek, ha csakugyan megvolnának, én volnék az első, a ki az azok ellen való határozott küzdelmet javasolnám.

A minister ur azonban ily nézetnek nem ad kifejezést, hanem egészen más indokokból tartotta kivánatosnak az ideiglenes állapot továbbra való fenntartását. Hogy ez csakugyan igy van, arra nézve én a legelőször beterjesztett törvényjavaslat indokolásából merítem az indokokat, nevezetesen ezen indokolás első sorában azt mondja a minister ur, hogy már azért sem lehetett a megye végleges rendezését eszközölni, mert ott nincsenek meg a szükséges elemek a törvényhatósági bizottság alakítására.

A mi magát a megyei tisztikart illeti, senki sem tagadja, hogy ott az arra szükséges elemek hiányzanak és midőn a minister ur erre hivatkozva, szükségesnek látta azt, hogy a közigazgatás vitelére szükséges elemeket a szomszédos megyékből alkalmazza, Szörénymegye közönsége, legalább azon képviselet, mely ma ott van, ezt tagadásba nem vonja.

De hogy vajjon azok, a kiket a minister ur a közigazgatás vitelével megbízott, szerencsésen lettek-e megválasztva, abba bővebben ereszkedni nem óhajtok. A t. képviselőháznak bizonyosan tudomása van azon emlékiratról, mely Szörénymegye közönsége részéről a ház tagjai közt kiosztatott. Azokban elsorolvák azon tények, a melyek, megvallom, sajnos benyomást tettek rám.

Digitized by Google

Bevallom, sajnálatos benyomást tett rám, hogy azon választások, melyek a minister ur által eszközöltettek, oly kevéssé szerencsések voltak. Az emlékiratban felhozottak, fájdalom, a később bekövetkezett tények által teljesen igazoltattak. Én nem immorálok ezen kérdésnél, mert bármilyen legyen, bárkinek is a házban pártállása, annyi bizonyos, hogy senki örömet érezni nem fog a felett, ha netalán hibás eljárások következtében, ily szomorú tényeknek tanuja lehet. S én is csak azért említettem fel ezt, hogy azon indok, miszerint ott helyben arra alkalmas egyének nem találtattak és ennek folytán a minister szükségesnek látta ezen helyeknek mások általi betöltését, megvilágittassék és hogy kimutassam azt, hogy a minister ur által történt betöltés nem volt oly szerencsés, hogy arra hivatkozva, kitüntethesse azt, hogy csakis ezen rendszer folytatásában láthassuk biztosítva azon czélt, miszerint ott jó közigazgatás létesíthető legyen. És igy áttérek a másik indokra, melylyel a minister ur kitüntetni iparkodott azt, hogy a megyei bizottság megalakitására, a megyében a szükséges elemek nincsenek meg.

Nem tudom, miből merítette a t. minister ur e tekintetbeni meggyőződését, hogy azon bizottság, mely ma ott van és mely ma képviseli a megye közönségét, intellectualis képesség tekintetében nem nyujthat megnyugtatást arra nézve, hogy a megye érdeke kellőleg képviselve legyen általa. Nem akarom felemlíteni azt, vajjon talán azon ideiglenes bizottság tagjai értelmiség tekintetében magasabb fokon állanak-e, mint azok, a kik netalán akkor, ha a törvény értelmében alakíttatott volna meg a bizottság, annak tagjaivá lettek volna. Hiszen talán fölösleges is a megemlítésre, mindnyájan tudjuk, hogy azon 40 tag közt, kik az ideiglenes bizottságot képezik, talán egy vagy kettő van, a kit az intelligentia körébe tartozónak lehet tekinteni. A többi nem az. Tehát mi lehet indoka annak, hogy a bizottság, a törvényszabta alakban megalakítható nem volt? Talán a számtól való félelem? Mert hiszen ha a törvény értelmében történnék a megalakítás, talán 200 tagja lenne a bizottságnak és most talán azért felel meg és azért nem veszélyes állami tekintetben, mert csak 40 tagja van? Ha 200 tag venne részt, a bizottság ily módoni megalakítása veszélyesnek tartathatnék? Méltóztassék megbocsátani, de ezen felfogásban én részemről nem osztozhatom, kivévén, ha betudná a minister ur bizonyitani, hogy azon 40 tag, mely ma a bizottságot képezi, a megyének színe-java és csakugyan ez képezné az intelligentiát és legjobban képviselné a megye érdekeit. Ezt azonban a maga részéről bebizonyítani alig lesz képes.

Indokolásának további folyamában az igen t. minister ur felemlítette azt is, hogy a megyének anyagi helyzete az, minek következtében a végleges szervezést nem tartja czélszerűnek és kivihetőnek. Erre vonatkozólag azt hiszem, hogy talán tévedés foglaltatik ebben, mert mostani adóját illetőleg ki lehetne tüntetni, hogy a közigazgatás kétségkivül nagyobb részét veszi igénybe az adónak. De talán azon körülmény is szem elől tévesztetett, hogy az adó, melyet e vidék most fizet, még nem áll azon fokon, mint az ország egyéb területein, tehát hogyha a jelen adóhoz hasonlittatik az administrationalis költség, ezt kétségkivül nagyobb részben fogja igénybe venni — értem aránylag — a közigazgatás fedezésének szüksége, mint más megyében. De azt mondják, ez is ideiglenes állapot s addig, mig a domestika életbe fog lépni, a vidék már régen hasonló adóval lesz megterhelve, melylyel most kivételes állapotban van.

Ennek következtében a ministernek ezen indokát részemről szintén nem fogadhatom el.

A mi pedig a harmadik indokot illeti, tudniillik azt, hogy más törvényhatósághoz való csatolással lesz véglegesen rendezhető e megyének állapota, méltóztassanak megbocsátani, de hogy ha ez a meggyőződése volt a ministernek, hogy évekig elhúzza ezen állapotot, mely kétségkivül a vidékre sérelmes, hogy csak most és pedig egy határozatlan kifejezésben, csakis mintegy hangsúlyozva ennek netáni szükségét, erre állapítja a végrendezésnek elhalasztását, részemről nemcsak nem helyeselni, de felfogni sem birom.

Legyünk igazságosak a vidékkel szemben. Midőn a végvidék régi állapotjai és azon historikus fejlemények, melyeket az előadó ur velünk megismertetett, megszüntetése törvényhozásilag kimondatott, akkor annak nagy része egyéb törvényhatóságokhoz csatoltatott s ezek már évek óta élvezik az önkormányzatnak minden jótéteményét s hasonló jogokban részesülnek, mint az országnak egyéb lakosai. Csak Szörénymegyére vonatkozólag történt kivétel, még pedig azon valószinüleg nyujtott előrelátásban, hogy ezen vidéknek később azon kedvezmény fog még juttatni, hogy egy önálló törvényhatóságot fog képezni. S ime, arra, hogy e helyzet előkészittessék, már 7 év lefolyt s most mit mondunk nekik? Azt, hogy igen is felfüggesztetett eddigi jogai gyakorlata azon tett igéretnek kilátásában, hogy utoljára is független törvényhatóságot fognak képezni; most utólag azt mondja a minister, hogy ezen várakozásnak daczára végeredményében mégis

Digitized by Google

valószinüleg más törvényhatósághoz fog csatoltatni s ez által ezen vidék körülbelől 7 évi türelmes várakozás után, a jelen állapotnak végeredményében oda jutott, hogy az igért Rachel helyett Leát nyeri, azt nyerte, hogy oda jut, hol a többiek már rég voltak, kiknek eddig is kedvezőbb helyzetük volt. t. i., hogy ők évek mulva fognak bekebleztetni más megyébe. Vajjon ezen bekeblezés indokolva lesz-e annak idején, igen, vagy nem, részemről ma nem taglalom; de azt igenis mondom, hogy ha szándéka volt a ministernek, vagy ha szándéka van a bekeblezést eszközölni, azt véleményem szerint elodázni nem lehet, hanem minél előbb végérvényt kell annak szerezni. Mert a bizonytalan állapot az, mely sújtja e megyét, sújtja pedig két okból. Sujtja az által, hogy e vidék közigazgatási viszonyai rendezve nem lesznek; hogy pedig a közigazgatás jelen állapotában mennyire sujtó volt e vidékre nézve, azt taglalni nem kivánom. De bizonyos az, hogy megnyugvást csak akkor fognak szerezhetni, ha eddigi ideiglenes állapottól, minél előbb megmentetnek. Azért én részemről hosszasnak tartom azon időszakot, a mely a közigazgatási bizottság javaslatában foglaltatik. Hosszasnak azért, mert én aggódom, hogy ha ezen határidő bekövetkezik, akkor valószinüleg még a jövőben sem lesznek ez állapotok rendezve úgy, mint azt az ország érdeke, mint azon vidék érdeke megkivánja. Mert ha a jövő évi márcziusig halasztatik a végleges rendezés, igen valószinű, hogy még akkor sem fog az életbe léphetni, mert ki kötelezheti a házat arra, hogy a netalán még idejében beterjesztett törvényjavaslatot azonnal tárgyalja, különösen akkor, ha a beterjesztés oly késő időben történik, hogy annak letárgyalását alig lehet eszközölni; mert hogy ha a rendezés jövő évi márcziusig halasztatik és felteszem azt, hogy a minister ur csakugyan annak idején fogja beterjeszteni erre vonatkozó javaslatát, több, mint valószinű, hogy ez akkor letárgyalható nem lesz.

A mi azt illeti, hogy e halasztás a végleges állapotoknak létrehozatala végett kivántatik, én megvallom őszintén, hogy az eddigi eljárás és nyilatkozat által, mely kifizetést nyert a közigazgatási bizottság javaslatában felemlített azon körülmény által, hogy magának a minister urnak initiativájára szállittatott le a három év egy évre, nagyon is igazolva látom a minister ur azon aggodalmát, hogy az ottani állapotokat rögtön rendezni nem lehet. Én abból a körülményből, miszerint már hosszabb idő óta hangsúlyoztatott a minister ur által az, hogy még három év szükséges az ottani ideiglenes állapotoknak fenntartására és most aránylag igen rövid idő alatt azon meggyőződésre jutott mégis a minister ur, hogy egy év is elegendő arra, ebből a körülményből én azt következtetem, hogy előbbi felfogása, a viszonyoknak talán nem kellő és alapos tanulmányozásából ered. Sőt azt hiszem s talán nem tévedek, hogy nemcsak a viszonyok azok, melyek a minister urat arra indították, hogy a halasztás kivánatossá lett, sőt félek attól, hogy inkább azon viszonyoknak nem kellő tanulmányozása volt az ok és mintegy megfeledkezés azon vidékről, a melynek állapotait talán nem tartották annyira fontosnak, hogy azoknak tanulmányozásába bocsátkozzanak. Méltóztassanak meghinni, sokkal veszélyesebb dolognak tartom azt, — ha azon vidékben talán azon hit gerjesztetnék, hogy a kormány élén állók megfeledkeztek az ő érdekeiről, mint ha egyenesen kimondják, — ha egyáltalában el akarnák ismerni, hogy lehetnek azon vidéken veszélyes állapotok — hogy ott veszélyes állapotok vannak és hogy a jelen intézkedések által ez irányban kiván a kormány intézkedni.

Nem fogadhatom el a közigazgatási bizottság által beadott javaslatot azért sem, mert attól nem várom megnyugvását a vidéknek arra nézve, hogy addig, mig az ideiglenes állapot fenntartatik, a mostani és eléggé sajnos állapot megszüntetése a minister által tényleg czéloztatik és hogy miként czéloztatik? Mert tudjuk azt, — hisz a vidék sem óhajt egyebet és nem annyira a szervezést kivánja kiterjeszteni, hogy az illető tisztviselők megválasztása azonnal eszközöltessék, hanem inkább arra kiván szorítkozni, hogy azok sáfárkodását kellő módon ellenőrizhessék s a mi leginkább sujtja a vidéket, az, hogy e tekintetben óhajtásának érvényt nem szerezhet s éppen azért nem nyugodhatik meg abban sem, hogy még ezen hosszú év alatt a jobb s helyesebb közigazgatás ott életbe léphet. Ha tehát a magam részéről a közigazgatási bizottság javaslatát nem fogadom el és szükségesnek látom, hogy az egy évre halasztott végszervezés rövidebb időre szabassék, ezt két szempontból teszem. Teszem először azért, hogy ha az ideiglenes állapot mégis fenntartatik, ez csakis a lehető legrövidebb időre szorittassék, a mennyi idő alatt t. i. a végleges szervezés mechanismusa megállapítható; másrészről pedig azért, hogy egyszersmind biztosítást nyerjünk az iránt, hogy ha a mostani állapot teljes megváltoztatását, illetőleg a megyének nem önálló fenntartását, hanem más megyébe való kebelezését tartaná szükségesnek a kormány, ha mondom, ily intézkedés szükséges lenne, óhajtom, hogy az minél előbb eszközöltessék. Én ennélfogva az egy évi határidőt csakis a folyó 1880. év végéig kivánnám kiterjesztetni és pedig úgy, hogy a minister utasittassék e határidőn

Digitized by Google

belül, a végleges szervezésre vonatkozó javaslat előterjesztésére.

Erre vonatkozó indítványom a következő (*olvassa*): »Az 1870. XL. t. cz. hatálya, a közigazgatási bizottság által javaslatba hozott egy év helyett, csak az 1880. év végéig terjesztessék ki«, melynek elfogadása esetében a törvényjavaslat úgy lenne szövegezendő, hogy a közigazgatási bizottság által megállapított szövegben e helyett: »a törvényczikk hatályának egy évre«, ez lenne teendő: »a törvényczikk hatályának az 1880. év végéig« való kiterjesztése mondassék ki. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Joannovics György: A mult évi deczember hóban, a szőnyegen lévő tárgyra vonatkozólag beadott törvényjavaslat, megvallom, fájdalmasan hatott rám és bizonyosan azokra is, kik a szörénymegyei viszonyokat közelebbről ismerik. Mert azt láttam e törvényjavaslatból, hogy elfogadásával ismét hosszú pórázra vonatnék egy oly kérdés, a mely 1873-ban, legalább érdemileg, már elintéztetett.

Azt látom, hogy most 1880-ban arra vagyunk utalva, a mit a 73-iki törvényhozás tett, midőn a szóban forgó kérdést megindította, a mit aztán 1877-ben másodszor volt kénytelen tenni arra; t. i. hogy most harmadszor kezdjük meg elölről.

Ugyanakkor találó megjegyzést tett magánbeszélgetés közben egy alvidéki képviselőtársam, a ki többünk előtt azt mondta, hogy: két területtel van dolgunk, mely a hosszas provisoriumtól megszabadulni nem tud; e két terület: Bosznia és Szörénymegye. Nem sokára rá bekövetkeztek ama szomorú események, a melyekre a t. előadó ur is hivatkozott, melyek azt eredményezték, hogy e két kifejezés: »Szörénymegye« és »közigazgatási nyomor« együtt járt minden ember elméjében, mint egymástól elválaszthatatlan két fogalom.

És minthogy az ottani közigazgatás a t. belügyminister ur közvetlen intézkedéseinek szüleménye, ebből az következik, hogy az ott végbe ment sajnos eseményekért a felelősségnek is egész súlya, az ő vállára nehezedik. A napfényre került sajnos esetek napirendre tértek az eredetileg beadott törvényjavaslat felett, mely három évi provisoriumról szólt; a t. miniszterelnök ur is elállott eredeti szándokától és bele nyugodott abba, hogy a provisorium csak egy évig tartson. Én ezt mindeniesetre örvendetes tudomásul veszem és bele s nyugodnám, ha a törvényjavaslat indokolásából nem látnám azt, mit a t. előttem szóló Br. Lipthay Béla említett föl, t. i., hogy az 1873-iki törvény végrehajtása kérdésessé van téve. Most azon részére térek át a ministeri indokolásnak, melyről t. barátom Lipthay bővebben nyilatkozott s melyről én igen röviden fogok nyilatkozni. Az indokolásnak azon része az, mely szerint: azért nem hajtható végre az 1873-iki XXVII. tczikk, mert nincs meg Szörénymegyében az az értelmiség és anyagi helyzet, a mely a törvényhatósági feladatok teljesítésére szükséges. Nem osztozom e nézetben. A Szörénymegyei értelmiségnek egy pár tagja napfényre hozta az ott uralkodó közigazgatási bajokat és az ottani tisztikarral együtt nem csekély ügyességgel folytatja a rendezésnek nehéz feladatát. Politikai és közigazgatási gyakorlottsága nem lehet az ottani intelligentiának. Lehet-e azt könyvekből tanulni? Nem, uraim; ezt csak maga az élet, a gyakorlat eszközölheti. Okvetlenül szükséges tehát, hogy a municipalis alkotmány sánczai közé bevétessék az ottani intelligentia, (*Helyeslés balfelől.*) Lovagolni bajosan tanulhat valaki faparipán, hanem ló hátára kell őt ültetni, természetesen nem szilaj lóéra. Azt hiszem, hogy a mi municipalis önkormányzatunk ugy, a mint ma van, szilaj paripának nem mondható. Nem szólok, t. ház, a pénzügyi kérdésről és a lakosság anyagi helyzetéről; nem azon kérdésről, hogy Szörénymegye anyagi helyzete megfelel-e annak a czélnak, melyet az 1873-ki törvény tűzött ki, kifejtette ezt Lipthay Béla t. képviselőtársam. Csak annyit mondok, hogy én is ugy, mint ő, teljesen meg vagyok győződve arról, hogy az önkormányzat Szörénymegyében minden legcsekélyebb veszély nélkül életbeléptethető. De minthogy a belügyminister urnak e részben aggodalmai vannak, nem feszegetem a kérdésnek ez oldalát.

Szükségesnek tartanám azonban megkisérteni helyreigazítását olyan állításoknak, a melyekhez én hozzá nem járulhatok. Én is kívánom rövidebbre szabását az ideiglenes állapotnak.

A főkérdés egyébiránt nem az, hogy mennyi időre mondatik ki a provisorium meghosszabbítása, hanem az, hogy a t. belügyminister ur, mely időben hajlandó beadni az e tárgyra vonatkozó törvényjavaslatot? Tartok tőle, hogy ha ez nem a legközelebbi ülésszak elején történik meg, ugy, hogy a törvényhozás még ez évben tárgyalhassa az ügyet, hogy ha a tárgyalás itt a törvényhozás kebelében csak a jövő tavaszszal, vagyis a jelen országgyülésnek végső szakában történnék meg, tartok tőle, mondom, hogy az összetóduló, halasztást nem szenvedő tárgyak, ez ügyet könnyen háttérbe szorithatnák; és a megalkotandó törvények végrehajtása, a mely mindenesetre hónapokat vesz igénybe, okvetlenül abba az időszakba esnék, melyben a közeledő országos képviselő-választások izgalomba ejtik a kedélyeket. Ezért kivánnám tehát és az ügy érdekében levőnek tarta-

Digitized by Google

nam azt, hogy belügyminister ur még ez évben, mondjuk októberben adja be az e tárgyra vonatkozó javaslatát; hogy még ez év végén lehessen tárgyalni és elintézni. (*Helyeslés balfelől.*)

Ennyit méltán megvárhat az államtól az a lakosság, mely évek hosszú során át józan magatartást, béketürést és mérsékletet tanusítva, küzdött meg az átmenet nehézségeivel, kellemetlenségeivel és még a neki különös osztályrészül jutott rosz administratio szülte zaklatásokkal.

Nem hiszem, hogy tulságos legyen óhajtásom, midőn a belügyminister urtól azt kérem, hogy a szóban lévő tárgyra vonatkozó törvényjavaslatát még ez évben s a legközelebbi ülésszak elején adja be. (*Helyeslés balfelől.*)

A t. előadó ur szerint vannak Szörényben oly egyének, a kik hajlandók izgatni az alkotmányos rendszer ellen; megengedem, hogy vannak ily izgatók; — hisz alig van megye melyben egyik, vagy másik irányban izgató emberek ne volnának; de tagadom, hogy az ilyen izgatásnak ott sikere volna; — és úgy hiszem a t. előadó ur egyetért velem abban, hogy a szörénymegyei lakosságnak a zöme, kifogástalan.

Az a lakosság, mely ő Felségének 1872-ben és a magyar törvényhozásnak 1873-ban kimondott igéjét a legnagyobb örömmel és hálaérzettel fogadta, e lakosság még eddig csak fanyar gyümölcseit élvezte a magyar államhoz való visszakebelézésének; és mindennek daczára sem tért el a loyalitás ösvényéről; mert belátja, hogy egyesek vétkeit nem lehet a nemzetnek vétkeül felróni és hogy az állami ellenőrzés hibás voltáért, magát az államot okolni nem lehet. Ez a nép megérdemli, hogy bármely irányban történjék is az eldöntés az őt legközelebbről érdeklő ügyben, sorsának bizonytalansága lehető legrövidebb idő alatt érje végét. Ezeknél fogva pártolom Lipthay Béla b. képviselőtársam módosítványát. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Egy indítvány adatván be b. Lipthay Béla t. képviselő ur által, kötelességemnek tartom ez ügyben lehető rövidséggel nyilatkozni.

Mindenekelőtt két dolgot kivánok megjegyezni, az egyik reflectálva a közvetlenül előttem szólott t. képviselő ur beszédére, hogy egyátalában nincs szándékomban és nem is volna indokolt, hogy Szörénymegye népe zömének jó tulajdonait kétségbe vonjam. Tökéletesen elismerem ezen népnek sok irányban dicséretes magatartását és dicséretes tulajdonait; de midőn ezt elismerem, kell, hogy vele együtt elismerjük azt is, hogy egyes izgatók csakugyan léteznek és hogy ezen izgatóknak ezen legjobb tulajdonokkal felruházott, de az alkotmányos életben még újoncz nép között, utóljára csakugyan háladatosabb tér mutatkozott és mutatkozik, mint kivánatos. Nem szükséges részletekbe bocsátkozni, de egyet fel kell, hogy például említsek és ez az, hogy én a magam részéről, — meglehet a t. urak hibának fogják találni, — abból a nézetből indultam ki, hogy mind maga az államiság szempontja, mind maga azon népnek saját érdeke megköveteli, hogy az, ki a kapcsot a község és az administratió többi közegei között fenntartja, a jegyző, tudjon magyarul. (*Helyeslés.*) Legnagyobb részében a megyének nem is akadtam akadályra, de fájdalom, volt egyrész, a hol, mint a képviselő ur is elismerte, izgatók szerepelvén, a hol majdnem tettleges ellentállással találkoztam, úgy, hogy törvényszéki eljárásnak is kellett bekövetkezni. Elismerem tehát a népnek jó tulajdonait, sőt dicsérni magam is hajlandó vagyok, de a tapasztalatlanság és a képviselő ur szerint is létező egyes izgatásnál fogva, mégis azt tartom, hogy a kormányzatban bizonyos óvatossággal kell azon vidéken még eljárni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A másik, a mit megjegyezni kivánok, a minek bővebb fejtegetésébe azonban most nem bocsátkozom, az, hogy miért hiszem, hogy Szörénymegyét, mint külön törvényhatóságot fenntartani önállóságában, létesíteni nem lehet.

Hisz maga Lipthay Béla t. képviselő ur is, bár fejtegette a kérdés ezen oldalát, azt méltóztatott mondani, hogy egyébiránt ezt fennhagyja akkorra, a midőn esetleg Szörénymegyének más törvényhatósággal való egyesítése fog javaslatba hozatni. Én tehát csak a köteles őszinteségnél fogva kivánom nyilvánítani azt, hogy meggyőződésem ma is az, miszerint Szörénymegye sem anyagi helyzeténél, sem egyéb viszonyainál fogva külön törvényhatóságot nem fog képezhetni, hanem, mint ez más határvidéki megyékkel is történt, más törvényhatósággal kapcsolatosan kell, hogy a törvényhatósági jogok élvezetének összességébe bevezettessék. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Ennek kifejtése azonban tartozik akkorra, midőn ezen végleges rendezésről szóló törvényjavaslat fogja a t. ház tárgyalásainak anyagát képezni.

Meg kell még jegyeznem, t. ház, hogy ha történtek azon sajnos események, melyeket a t. képviselő urak felemlítettek, még is, miután két egyénről van szó e tekintetben, a tisztikar pedig 24 egyénből áll, nem hiszem, hogy méltányos és igazságos volna, az egész ott alkalmazott tisztikarra kimondani a pereatot, az egész administratióra kimondani, hogy az rosz és botrányos; sőt azt gondolom, hogy a fölmerült igen sajnos és megtorlás alatt levő visszaélések daczára, magát az administratiót

Digitized by Google

oly elitélőleg megróni, mint ez történt. az igazságnak meg nem felel. És kénytelen vagyok igen t. képviselőtársamat figyelmeztetni arra, hogy itéletében ne méltóztassék mind szentirásnak venni azt, a mi egy teljesen szabatos, de pártmozgalmaktól vezetett küldöttség petitiójában oda állittatik; mert mégis ily esetben, mielőtt az ember positivumnak venné, szükséges volna az ő állításukon kivül, még másokat is meghallgatni.

A t. képviselő ur vádol a miatt is, hogy én magam reá állottam arra, hogy három év helyett, csak egy évre nyujtassék meg az ideiglenes állapot és vádol azzal, hogy én azon vidék érdekeivel nem gondolok. Megengedjen a t. ház is, de én tagadom, hogy abban, hogy az egy évre reá állottam, némi része van annak is, mint a t. képviselő ur érintette, hogy ott azon események bekövetkeztek; de higyje meg azt is, hogy ennek legfőbb indoka nem az, mintha azon vidék érdekeivel nem gondoltam volna, de éppen az, hogy meggyőződvén azon vidéknek általános vágyáról az iránt, hogy az ideiglenes állapot véglegessel cseréltessék fel, elhatároztam magamat, ezen kivánságot úgy, a mint az az állam érdekével is megegyeztethető, teljesiteni, tehát a végleges rendezés munkáját kézbe véve, azt a lehető legrövidebb idő alatt befejezni. Nem hiszem, hogy ez által vétettem volna, sőt azt hiszem, hogy midőn a vidéknek, az érdekeltek kivánságainak magam is eleget tenni igyekszem, ez által éppen nem azt mutattam, hogy velök nem gondolok, hogy érdekeiket szem előtt nem tartom, de ellenkezőleg, hogy kivánságaikat teljesiteni kivántam. De mondom t. ház, nem szándékozom most ezen tárgyról hosszasabban értekezni, csak azt akarom felhozni, hogy a t. felszólaló képviselő ur között és a javaslat között a különbséget az teszi, hogy egy évre állapittassék-e meg ezen most meghozandó törvény érvénye, vagy csak az 1880. év végéig.

T. képviselőház! Azzal méltóztatnak indokolni, hogy csakis az év végeig legyen érvénye a most alkotandó törvénynek, hogy az új törvénynek még meg kell alkottatnia, hogy a végrehajtás még azután is, a mint az előttem szólt t. képviselő ur mondta, hónapig fog tartani; igen félő tehát, hogy nem lesz belőle semmi, hogyha egy évre mondatik ki ezen törvény érvénye.

Én ellenkezőleg azt hiszem, t. ház, hogy még ezen indokok is arra utalnak, a mit különösen Joannovics György t. képviselő ur hozott fel, hogy a törvény érvénye, ugy amint proponálva van, egy évre mondassék ki. S megmondom, miért? A t. képviselő ur felszólit, hogy adjam be a törvényjavaslatot legalább is október havában; oly felszólítás, mely ha nem intéztetett volna is hozzám, biztosíthatom, hogy megteszem. Most pedig itt a ház szine előtt kijelentem, hogy meg fogom tenni. (*Helyeslés.*) De ha beadatik a törvényjavaslat októberben, nagy kérdés, hogy akkor a budget-tárgyalás idejében, a törvényhozás lesz-e azon helyzetben, hogy azt tárgyalja. De tegyük fel, hogy lesz azon helyzetben és a törvény még ez évben megalkottatik. Igen, de mint mondá maga a képviselő ur is, egy pár hónap kell azután, mig a megalkotott törvény alapján az új szervezet elkészülvén, életbe léphet.

De, t. képviselőház, valami törvényes állapotnak ez alatt is kell lenni s igy, ha minden a legjobban megy is, arra, hogy ezen törvény érvényben legyen, nem sok egy év. Mert ha teljesitem is, — a mint a magam részéről teljesiteni fogom a képviselő ur kivánságát és ha a képviselőház azon helyzetben lesz is, hogy még ez évben megalkottatik az új törvény, mégis kell egy bizonyos idő arra, hogy ezen törvény helyett, az az uj életbe léphessen. Sokkal helyesebb tehát és nagyobb biztositékot nyujt, ma meghatározni és megkötni az időt, melyben ezen törvény érvénye megszünik, mintha az mondatnék, — a mi másképen elkerülhetetlen volna az ily törvényben — hogy az előkészületek megtevésével s az életbe léptetés idejének meghatározásával a ministerium bizatnék meg, éppen a garantia szempontjából, hogy az idő nem fog kihuzatni, azt hiszem, sokkal helyesebb az az eljárás, mely nem tesz ki bennünket annak, hogyha esetleg a képviselőház, vagy a főrendiház nem érne rá a törvényt még ez évben tárgyalni, akkor nyakrafőre kelljen még néhány hónapi meghosszabbítást létesíteni, vagy pedig egy törvény nélküli állapotot előidézni, a minőt én, midőn átvettem a szörénymegyei ügyeket, ott csakugyan találtam.

De hogy minden scrupulust elenyésztessek, ha még ezt sem méltóztatnak teljesen indokoltnak találni, az sincs semmi viszonyok között kizárva és a t. háznak hatalmában lesz, hogy ha az új törvény megalkottathatik októberben, oly időben, hogy kilátás lehet reá, hogy nem szükséges a most alkotandó törvényt márczius végéig fenntartani, az új törvénynek csak egy szakasza, egy sora kell hozzá, hogy az előbb lépjen életbe és a most alkotandó törvény pedig érvényét veszítse. (*Helyeslés.*)

Mig tehát egyfelől mindenesetre végrehajtható lesz az új törvény, másfelől semmi gát nincs arra, hogy esetleg a végleges rendezés hamarabb és rövidebb idő alatt hamarább is életbe léphessen.

Mindezeknél fogva ismétlem, hogy igen is

Digitized by Google

a magam részéről kötelességemnek fogom tartani azon törvényjavaslatot október havában, feltéve azon valószinüséget, hogy a ház már együtt lesz, benyujtani és igen kérem, méltóztassék a t. ház a törvényjavaslatot a közigazgatási bizottság szövegezése szerint elfogadni, (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Pap György: T. ház! (*Halljuk!*) Noha elhatároztam volt magamat, hogy a jelen kormány uralma alatt többé nem fogok szólani, (*Halljuk*) mindazonáltal a törvényjavaslat tárgyalása és legközelebb a házban a budget-vita alkalmával mondottak és történtek folytán kötelességemnek tartom ez alkalommal röviden nyilatkozni. (*Halljuk!*) A szörénymegyei állapotokról és az ottani lakosságról a t. előadó urnak igen rosz, mondhatnám roszakaratú classificatiójára Lipthay és Joanovics előttem szólott képviselő urak bőven megfeleltek. Egy azonban fennmaradt nekem is. Azt mondta ugyanis a t. előadó ur, hogy a kormány a szörénymegyei állapotokkal nincs megelégedve. Ön a t. előadó urnak ismét visszonzom és biztosíthatom őt, hogy a szörénymegyei lakosok sincsenek az ottani állapotokkal, melyek a kormányintézkedésnek kifolyását képezik, megelégedve. (*Tetszés a szélső balon.*)

T. ház! Azt mondja egy német példabeszéd: »Es kommt nichts besseres nach.«

És az szigoruan valósult velünk, a nem magyar nemzetiségü állampolgárokkal szemben. Azt hittük, hogy a kormányon ülő ministerelnök ur rajtunk, nem magyar nemzetiségü állam polgárokon, elkövetett számtalan és megnevezhetlen sérelmeken kivül és a ministerelnök urnak hatalma és kormányzata fénypontján azon kijelentése és fenyegetése után, hogy a különböző nemzetiségek fel kell, hogy adják existentiájukhoz való ragaszkodásukat, feltétlenül alá kell, hogy vessék az ő és pártja erőszakos magyarosítási intézkedéseinek, mert különben összetiporja azokat, a kik merészelnének önvédelmükre és nemzetiségi existentiájuk fenntartására valami legkevesebbet is tenni.

Az igaz, t. ház, hogy a t. ministerelnök ur és a kormány beváltotta szavát; tönkre tette az országot, összetiporta benne az összes népeket, hanem az a szomorú valóság, hogy nemcsak bennünket, nem magyarokat tiport össze, hanem összetiporta az összes népek boldogságát, szellemi és anyagi jólétét. (*Igaz! a szélső baloldalon.*) Ugy, hogy mit látunk? Látjuk a gazdag Tisza mentén a tősgyökeres magyarokat és az eddig jó módban élt erdélyi románokat és székelyeket koldus tarisznyával a hátukon és vándorbottal kezükben; a magyarokat Amerikába, a románokat és székelyeket a Dobrudzsába és Rumániába menekülni megélhetésük végett.

Van azonban, t. ház, minden roszban valami jó is. Ezen rosznak az a jó oldala, hogy ha eddig voltak is, a kik kételkedtek azon, hogy itt ez országban egyes népfajt, egyes nemzetiséget kiválólag boldoggá, vagy szerencsétlenné tenni lehet, meggyőződhetett mindenki, hogy ebben az országban az összes népeket lehet csak összesen vagy boldogítani, vagy szerencsétlenné tenni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Általában elismert dolog, hogy nagy dolgok keresztülvitelére bizonyos tervnek kell létezni s politikai actio elintézésében programmra van szükség. Én, mint egyszerü hallgatója és szemlélője a mult napokban itt történteknek, arról győződtem meg, hogy sem a t. kormánynak, sem az úgynevezett kormányképes ellenzéknek nincs közigazgatási programmja, legalább ezt egyik a másik fejére fényesen bizonyítgatta a 14—15 napi vitában s egyik sem hiszi a másiknak, hogy volna közigazgatási programmja. Ezt a függetlenségi pártról nem merték állítani, melynek politikai programmját nagyban és egészben én is szerencsés vagyok magaménak vallani, (*Éljenzés a szélső baloldalon*) egyet kivéve: a nem jogos, erőszakos magyarosítást. (*Felkiáltások a szélső balon: Az nincs programmunkban!*)

A lefolyt vitából, mondom, arról győződtünk meg, hogy sem a kormányzó, sem a kormányozni akaró pártnak nincs közigazgatási programmja, meggyőződtünk arról, hogy létezik itt e házban egy egyéniség, a német nevü Grünwald képviselő ur, kinek van közigazgatási programmja, legalább hát az ő előadását itt annak ismerték el. Ha ez igy áll, akkor, — mert itt e pártot nem tartják kormányképesnek és mert úgy látom, hogy Grünwald képviselő ur most a kormányképes egyesült ellenzékkel azonosítja magát — akkor az kell, hogy következzék, hogy ma-holnap Grünwald képviselő ur venné kezébe Magyarországon a kormányzatot, legalább ő volna hivatva Magyarország kormányát átvenni. Én még hozzá teszem, hogy ha ez a nagy mérvü szerencsétlenség bekövetkeznék, mert ő jönne azután a mostani kormány után, megerősödnék az a német példabeszéd hogy: es kommt nie besseres nach. Ha megvalósulna ez és ők ezt jogosítottnak hiszik, mély honfiui fájdalommal jelentem ki, hogy én akkor Magyarországon a muszka kormányt is lehetségesnek tartom, mert a Grünwald képviselő ur kormánya következménye volna, mint 1849-ben történt, hogy ismét behivják a muszkát a magyar notabilitások a béke helyreállítására és ezután nagyon kérdéses, vajjon nem szeretné-e, hogy valahogy itt felejtse magát a muszka véglegesen.

Az elősoroltakból méltóztatnak átlátni,

Digitized by Google

hogy én Grünwald képviselő ur eszme-szörnyszüleményeit a hazára nézve minden eddigi szerencsétlenségnél nagyobb szerencsétlenségnek tartom.

Véleményem szerint, a tárgyalás alatt lévő törvénylavaslat incidenséből lett volna hivatva a ház a közigazgatási politikát kifejteni. Itt egy praegnans evidens példával állunk szemben és ezen incidensből engedje meg nekem a t. ház, hogy a hirhedt Grünwald-féle közigazgatási politikát nehány példával illustráljam Szörénymegyét illetőleg. (*Halljuk!*) Hát Grünwald képviselő ur abban a nagy szerencsében részesült, hogy az ő közigazgatási politikája még megszülemlése előtt, a ministerelnök és belügyminister ur kegyelméből Szörénymegyében megtalálta próbaterét. Lássuk, mi történt Szörénymegyében. Hát ott Grünwald képviselő ur közigazgatási programmjának éppen az a sarkalatos pontja kisértetett meg, a melyben ő azt kivánja — elismerte, t. i. hogy a hazában léteznek nagy területek, a hol nem-magyarok is laknak, mint például éppen Szörénymegyében, és felfogása szerint, miután ott nem magyarok laknak, az 1870: XLII. törvény kifolyásaként, kénytelenek tisztviselőkké nem magyarokat is, tehát olyanokat, kik a magyar államesmének ellenségei, megválasztatni, mert ő mindenkit, a ki nem magyar, a magyar állam ellenségének tart — és ezt hirdeti urbi et orbi. Ha ez igy van, akkor nem tudom, hogy tartja barátjának a német Grünwald ur? — azt mondja, hogy oda importálni kell magyarokat. No, hát a ministerelnök ur regimeje alatt ez megtörtént Szörénymegyében. Importáltak oda az egész országból magyarokat, Ujfalusitól, Pausztól kezdve a legutolsó irnokig, a kik mindnyájan arról nevezetesek, hogy nem voltak jó próféták saját otthonukban s felhivom Grünwald urat és a ministerelnök urat, hogy örvendjenek az ezek tevékenysége által kifejlődött állapotoknak, ha ugyan lehet oly tevékenység és oly esemény, a melynek a ministerelnök ur és Grünwald ur ugyanazon egy időben örvendeni tudnak. (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék a tárgynál maradni, mert ez nem tartozik a tárgyhoz. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Pap György: Nem fogok többé Grünwald ur programmjával foglalkozni, minthogy azonban Szörénymegyéről van szó, azt hittem, hogy éppen időszerű birálat alá venni itt a házban előadott közigazgatási nézeteket. (*Ugy van! a szélsőbalon.*) Azonban mondom, nem foglalkozom vele tovább s nem említem meg, hogy minő szolgálatokat tett a kormánynak megyéjében és minő javaslatokat tett a ministernek. Az ily szolgálat megbirálását és megkeresztelését a házra és a közvéleményre bizom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) És ezzel t. ház kijelentvén, hogy elfogadom azokat, a miket az előttem szólott Lipthay Béla báró és Joannovits György képviselőtársaim elmondtak, kivéve Lipthay Béla báró azon indítványát, mely a határidőre vonatkozik, mert az időt igen hosszunak tartom és azonnal óhajtom a mostani állapot megszüntetését s azért a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el, hanem kérem a t. házat, méltóztassék következő ellenindítványomat elfogadni. (*Halljuk! Olvassa*) »Ellenindítvány. A Szörénymegyében levő sajnos közállapotok megszüntetése czéljából, a ház utasítja a belügyministert az 1870: XLII. t. cz. hatályát Szörénymegyére is kiterjeszteni haladék nélkül. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, szó illeti még az előadó urat. Előbb a ministerelnök ur kiván szólani. (*Halljuk!*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház: Csakis az újabban beadott indítványhoz kivánok szólani, melyhez eddig nem volt alkalmam szólani, mert csak most adatott be. (*Halljuk!*) A többire nézve fenntartom azokat, a miket imént beszédemben elmondottam.

A mi ezen ellenindítványt illeti, igen kérem a t. házat, hogy azt elfogadni ne méltóztassék. Ne méltóztassék pedig elfogadni azért, mert utasítani a ministert, hogy Szörénymegyében az 1870: XLII. t. czikket egyszerüen és azonnal életbeléptesse, egyfelől helytelen és igazságtalan eljárás volna azokra nézve, kik az 1877-iki törvényczikk alapján ma ott vannak, — de ez mellékes szempont, ha ugy tetszik, — de annyi volna, mint az ország egy igen nevezetes pontján kellő elővigyázat nélkül, kellő intézkedések nélkül oly valamit létesíteni, a mi tetszhetnék az előttem szólt képviselő urnak, de igy rögtönözve kivive, oly helyzetet teremtene, mely nem tetszhetik senkinek, ki Magyarország jólétét és biztonságát akarja. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a beadott határozati javaslatot elvetni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Péchy Jenő előadó: T. ház! (*Eláll! Halljuk! Halljuk!*) Bocsánatot kérek, hogy daczára a képviselő urak óhajtásának, (*a szélsőbalra mutat*) előadói jogomhoz most szigoruan ragaszkodom, de a beadott két inditványnyal szemben, mint a közigazgatási bizottság előadója kénytelen vagyok kijelenteni a törvényjavaslathoz való ragaszkodásomat s kérem a t. házat annak elfogadására. (*Helyeslés jobbfelől.*) Az előttem szólott t. képviselő urak beszédeire hosszasan reflectálni nem akarok, tehát b. Lipthay Béla képviselőtársam beszédére sem, de neki bátor vagyok mégis megjegyezni annyit, hogy ha a

Digitized by Google

t. képviselő ur lelkiismeretét megnyugtatja az ideiglenességnek az 1880. év végéig való kiterjesztése, hogy azon három hónap különbség, melyet a bizottság ajánl, hogyan képezhet oly nagy nehézséget előtte, azt én felfogni képes nem vagyok, (*Helyeslés jobb felől*) annál kevésbbé, mert az egy év fenntartásának daczára, a bizottság határozata által nincs kizárva az, hogy ha a végszervezésre vonatkozó törvényjavaslat előbb elkészülne, az előbb is be adatható ne lenne; annál is inkább, minthogy a ministerelnök ur éppen az imént volt szives megigérni, hogy előbb is be fogja azt terjeszteni.

A mi pedig a t. képviselő ur azon csodálkozását illeti, hogy a közigazgatási bizottság előadója — már mint csekély személyem, — egészen másként indokolta a törvényjavaslatot, mint a ministeri indokolás szól, arra nézve megjegyzem, hogy a közigazgatási bizottság álláspontja egészen más, mint a belügyministeré volt. A belügyministeri indokolás vonatkozik az eredeti s 3 évi meghosszabbítást indítványozó törvényjavaslatra, mely most már meghaladott álláspont, az én indokoláson pedig vonatkozik a közigazgatási bizottság törvényjavaslatára, t. i. az egy évi meghosszabbításra. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Még Pap György képviselő urnak tartozom egy rövid válaszszal. Nem akarok bebocsátkozni sem a nemzetiségi feljajdulások taglalásába, sem a közigazgatási discussióba, csak azon csattanósnak hitt élczére vagyok kénytelen válaszolni, hogy miután én a Szörénymegyei állapotot úgy jeleztem, melylyel a kormány megelégedve nem lehet, ő viszont azt mondja, hogy azzal a Szörény megyei lakosság nincs megelégedve. A t. képviselő ur hallott harangozni, de nem tudja mire szólott a harang. (*Pap György közbeszól: Itt van a memorandum!*) Én ugyanis azt mondottam, a ministerium elégedetlen volt a szörénymegyei állapottal, de nem a jelen állapottal, hanem az 1876 előttivel, midőn Szörénymegyében a járási tisztviselőségek osztrák katonatisztek kezében voltak s éppen ez gátolta az 1873: XXVII. t. cz. foganatosíthatását és a megyének óhajtott magyarosodását, a mivel azt hiszem a t. képviselő ur meglehet és meg is van elégedve, de a kormány és azt hiszem a t. ház is, azzal megelégedve nem lehet. Azért mégegyszer vagyok bátor elfogadásra ajánlani a közigazgatási bizottság jelentését. (*Helyeslés jobbról.*)

B. Liphtay Béla: T. ház! Tekintettel arra, hogy a ministerelnök ur kijelentette, hogy a Szörény megye közigazgatásának végleges rendezésére vonatkozó törvényjavaslatot még ez év október havában beterjesztendi és tekintettel arra, hogy ezzel a czélt, a melyet azzal összekötöttem, hogy t. i. az ideiglenes állapotot rövid időre kivántam szabni, ezzel elértem: indítványomat visszavonom (*Élénk helyeslés jobbfelől*) és elfogadom a közigazgatási bizottság véleményét.

Elnök: Mielőtt a kérdést szavazásra feltenném, fel fog olvastatni az ellenindítvány.

Beöthy Algernon jegyző (*Olvassa Pap György ellenindítványát*).

Elnök; Méltóztassanak azok, kik a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot a közigazgatási bizottság szövegezése szerint általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja. E szerint Pap György ellenindítványa elesett.

Következik a részletes tárgyalás.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czímét, 1. és 2. §-át, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak*).

Elnök: E szerint a törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részletesen elfogadtatván, annak harmadszori felolvasása a holnapi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a belügyminister költségvetésének részletes tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Központi igazgatás és földtehermentesítési alapigazgatóság. Rendes kiadások XV. fejezet 1-sö czím. Rendes bevételek IV. fejezet 1. czím. Személyi járandóságok és dologi kiadások általányképen 318,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Bevétel. Járulék a földtehermentesítési alapból a földtehermentesítési alapigazgatóság költségeinek fedezésére 40,179 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Országos levéltár. Rendes kiadások; XV. fejezet 2. czím. Rendes bevételek; IV. fejezet 2. czím. Személyi járandóságok és dologi kiadások átruházási jog mellett együtt 31,400 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel a régi országos alap rendelkezésre álló kamatjaiból 4,005 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai. Rendes kiadások XV. fejezet 3. czím. 4 millió 850,000 frt.

Gyurgyik Gyula: T. ház! Midőn ezen

Digitized by Google

tételnél felszólalni bátorkodom, teszem ezt azon okból, mert ugyan incidentaliter, de mindenesetre a t. ház határozatát provocálni kivánom egy kérdésben, mely ide tartozik. (*Halljuk!*)

Ugyanis az általános budget-vita alkalmával fölszinre került közigazgatási kérdés megvitatásánál, a közigazgatási reformok pénzügyi oldala kérdésbe nem hozatott, csupán az administratió gyökeres reformjáról volt szó. A többi közt az igen t. belügyminister ur per tangentem megérintette, hogy az ellenzék részéről előadott administrativ reformok sokkal költségesebbek lennének, mint a jelenlegi megyei közigazgatás. Ezt szó nélkül hagyni annyit tenne, mint konstatálni azt, hogy a jelenlegi közigazgatási szervezet valami rendkivüli olcsó. Ezt tehát kritika nélkül hagyni nem lehet, nem lehet annyival inkább, mert én egyéni nézetem szerint azt tartom, hogy a parlament jogai közé tartozik a jelenlegi megyei administrationális költségek mikénti kezelését és felosztását is ellenőrizhetni.

Ezen ellenőrzés, mint az eddigi költségelőirányzatokból kiveszem, nem igen gyakoroltatott. S ezt én azért hiszem, mert a megyék közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásainak részletezését legalább azon költség-előirányzatokban, melyek az én kezem közt megfordultak, sehol sem találtam, már pedig ily részletezés nélkül azt tudni, mik a megyék közigazigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásai, hogyan osztatnak fel az egyes megyék között s e szerint azt megitélni, vajjon a jelenlegi közigazgatás olcsó-e vagy drága: ez idő szerint lehetetlen. Én pedig ezt szükségesnek tartom azért, mert más volna, ha a megyékben a domestica be volna hozva, ha a megyék saját közigazgatási kiadásaikat az igen t. belügyminister ur felügyelete alatt maguk állapitanák meg s azoknak beszédéséről maguk gondoskodnának adókivetés utján. Ekkor elismerem, hogy a parlament ellenőrzési joga nem állana fenn. De miután a dolog nem úgy áll, hanem úgy, hogy az országos jövedelmekből a megyék közigazgatására majdnem 5 millió frt adatik, gondolom, hogy a parlament ellenőrzési jogának szempontjából kivánatos, hogy ezen költségek részletesen legyenek a budgetbe felvéve, miként a pénzügyministeri költségvetésbe az egyes kiadási tételek. (*Helyeslés balfelől.*)

Ennek következtében bátor vagyok a következő határozati javaslatot beterjeszteni.

Határozati javaslat. A belügyminister ur utasittatik, hogy az államköltségvetés ezen czímének, t. i. a megyék közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásainak részletezését pótlólag a háznak beterjeszsze. (*Helyeslés a bal és a szélső balon.*)

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa a határozati javaslatot*).

Tisza Kálmán: T. ház! Én a magam részéről követtem s ezen költségvetés összeállításánál is egyedül követhetőnek tartom a mai viszonyok közt azon eljárást, mely, mióta ily módon van gondoskodva a megyék költségvetéséről, folytonosan követtetik. A principiális megállapodás mindig benn van azon törvényben, mely évről évre ugyanezen összeg megszavazásáról alkottatott. Meg van mondva, hogy mi czélra adatik a pénz és meg van mondva, hogy miképen használandó fel; annak zsinórmértékeül szolgál azon eredeti kivetés, a mely — gondolom — 1873-ban eszközöltetett. Mindaddig, mig igy történik a költségek megállapítása, más út nem is követtethetik. Egyfelől a tétel a budgetbe csak beállittatik, mert külön törvény szavazza meg; az elszámolás természetesen ott, a hol annak helye van, részletesen minden tétel elszámolandó és a szükséges alkotmányos ellenőrzés alatt áll, de részletes költségvetést minden egyes megyére nézve beterjeszteni a képviselőház határozata alá, a mai praxis szerint nem is lehet, mert külön törvény szabja meg azon összeget, de nem is volna czélszerű; sőt feltéve, hogy a budget a maga idején adatik be, de ha akkor adatik is be, mint most, október hóban, nem is lehetséges; mert minden megye budgetjének köztte és a ministerium közt évről évre kell hogy megállapittassék. Főbb vonalaiban ugyanaz marad, de a fennforgó szükséghez képest egy más tételben változás alá esik. És nem is tudhatja a megye előbb a maga költségvetését, mint őszre, ha nagyon pontos elkészíteni, akkor, mikor a régi tapasztalatok nagyrészben előtte vannak és a költségvetés ez után a ministeriumhoz terjesztetvén fel, a megye költségvetése deczember előtt meg nem állapittathatik. Már most az államköltségvetésnek el kell készülnie, ha idejében be akarjuk nyujtani augusztus hóban, vagy legfelebb szeptember elején. Hogy ezzel együtt, hogy lehessen a megyei költségvetést, a mely a dolog természeténél fogva deczember alatt el nem készülhet, benyujtani, én részemről át nem látom. Azért kérem a t. házat, hogy a benyujtott határozati javaslatot elfogadni ne méltóztassék. (*Helyeslés jobboldalon.*)

Elnök: T. ház! A költségvetési tétel ellen észrevétel nem tétetvén, felteszem a kérdést. Méltóztatik-e a t. ház a megyék közigazgatási-, árva- és gyámhatósági költségeire előirányzott 4,850.000 frtot elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

T. ház! Ezen tételnél Gyurgyik Gyula képviselő ur egy határozati javaslatot adott be, méltóztassék azt meghallgatni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*).

Digitized by Google

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház ezen határozati javaslatot elfogadni. A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései. Rendes kiadások, XV. fejezet., 4. czím. Kiadások: Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései 244,000 frt.

Orbán Balázs: T. ház! A főispánság ez idő szerint oly kevés teendővel van egybekötve, miszerint egy főispán igen könnyen a közszolgálat és közérdek minden hátránya nélkül két, sőt a kisebb és közel fekvő megyékből háromnak is administratióját vezethetné. Állításom bizonyítására nem szükséges tüzetesebb érveléshez folyamodnom, mert gyakorlati példákat maga a kormány szolgáltatott. Látjuk azt, hogy a távol elnyuló Hont és Nyitra ugyanazon főispán alatt van. Igy van ez a két Küküllő, Brassó és Fogaras, Krassó es Szörény s más megyék kel is. Látjuk azt, hogy némely főispán, mig a két megye körül is, félévekig itt időz a fővárosban, a nélkül, hogy a megyében érezhető lenne távolléte' mert az alispán ott mindent elvégez főispán nélkül is, bizonyítva ez által, hogy az egész főispáni állás felesleges és oly dignitás, a melyet időnkben nem nobili officiumként hazafiságból, hanem igen nagy fizetésért gyakorolnak és oly állás, melyre nem a megyének, hanem a kormánynak van szüksége.

Én nem akarom e felesleges hivatalnak eltörlését most indítványozni, mert azt már megkisérlettem máskor,eredménytelenül; hanem igenis azt hiszem, hogy több megyének egy főispán alá való beosztása által, viszonyaink által nagyon is indokolt megtakarításokat lehetne tenni.

Nem lehet ennek kivehetőségét tagadni, hisz a kormány azt már önként megtette Erdélyben és a felső megyékben, a főrendi házban sem lesz veszélyeztetve túlsúlya, ha 10-el kevesbiti a főispáni létszámot. Bátor vagyok azért az e téren foganatositható meggazdálkozás kezdeményezését 44,000 frt törlésével inditványozni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa az inditványt*): »Több vármegyék ugyanazon főispán általi administratiója tényleg gyakorlatinak és kivihetőnek bizonyulvány, az ily módon való meggazdálkozás ötletéből inditványozom: hogy a főispán ez a budapesti polgármester fizetéseire előirányzott összegből 44,000 frt töröltetvén, megszavasztatik 200,000 frt. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök és belügyminister: T. ház! Annyi tény, hogy több eset van, melyekben két megyét egy főispán kormányoz. Hosszasabb ideig ez ugyan nem igen szokott történni, néha azonban ez hosszabb időre is megesik; de méltóztassanak megengedni, ha azt merem mondani, hogy mindenütt óhajtandó volna, — éppen csak egy-két legkisebb megyét kivéve — hogy még annyi esetben se alkalmaztassék két megyénél egy főispán, mint a hogy néha viszonyainknál fogva alkalmazni kell; mert nagyon eltérve a képviselő ur nézetétől, azt hiszem, hogy a főispánnak, ha meg akar rendeltetésének felelni, elegendő, sőt bőséges teendője van. (*Helyeslés jobbfelől.*) Mindenért a mi e megyékben történik, felelőssé tétetik a képviselő urak által a kormány, a melynek csakis ez az egyetlenegy közege van a megyében s még azt is sokalja a t. képviselő ur. (*Derültség jobbfelől.*) Engedelmet kérek, de ez a kettő, hogyan illik össze, azt itélje meg más. De még egyet akarok a t. ház figyelmébe ajánlani. (*Halljuk!*) Hogy ha még elvileg lehetséges is lenne a két megyei főispánok rendszerét behozni, még akkor sem lehetne a költségek ily rögtöni leszállítását decretálni, mert én legalább nem tartanám méltányosnak kimondani, hogy 44 ezer forint töröltetik és ennek folytán mától holnapig, ennyi főispánt el kell bocsátani. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a házszabályok értelmében előbb a nagyobb összeget bocsátom szavazásra. Méltóztatik-e a t. ház az előirányzott 244,000 frtot megszavazni? (*Igen! Nem!*)

Kérem azokat, a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség megszavazza a 244,000 frtot s ennélfogva Orbán Balázs képviselő ur módosítványa elesik.

Antal Gyula jegyző (*olvas.*) Egészségügyi tanács! Rendes kiadás: XV. fejezet, 5. czím. Kiadás. Az egészségügyi tanács irodai és egyéb dologi szükségleteire 1,800 frt.

Elnök: Megszavaztatik 1,800 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Általános közigazgatási kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XV. fejezet, 6. czím. Rendes bevételek: IV. fejezet, 3. czím. Kiadások. 1. rovat. A nemzeti szinház állami segélyezésére 44,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 44,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. rovat. A nemzeti szinházi alapok jövedelméből a szinház szükségletére 27,300 frt.

Elnök: Megszavaztatik 27,300 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. rovat. Betegápolási költségek 429,721 frt.

Elnök: Megszavaztatik 429,721 frt.

Antal Gyula jeyyző (*olvassa*): 4. rovat. Himlőoltási költségek 51,450 frt.

Elnök: Megszavaztatik 51,450 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. rovat.

Digitized by Google

Járványok és más rendkivüli okoknál fogva felmerülhető költségek 5000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 5000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 6. rovat. Szülházi kiadások 12,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 12,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 7. rovat. Lelenczek és törvénytelen ágyból született gyermekek tápdíjai 60,424 frt.

Orbán Balázs: T. ház! Régóta hangzik a panasz fajunk szaporátlanságáról; a napi sajtó, szaklapok s önálló munkákban is szellőztetve volt e fontos, életbe vágó kérdés. Fel lettek mutatva az okok, melyek főleg itt a fővárosban, de vidéken is oly ijesztő mérvü halandóságot, a születés és halálozás köztt, oly aránytalanságot mutatnak fel, minőt a mivelt világ egyetlen polgárosodott állama sem.

T. ház! És ez koránt sem ered fajtulajdonaink kedvezőtlen voltából, hisz a magyar faj ép, erőteljes, mint kevés más; éghajlatunk hátrányának sem tudhatjuk fel, hisz havasok és hegyek környezte hazánk mérsékelt éghajlata egészségesebb Európa legtöbb országáénál; hanem ered az egyenesen intézményeinkből, egészségügyünk elhanyagoltságából; ered főképen kormányunk vétkes közönyéből, mely az állatvészek elhárítására gondol, költ; vadak, halak tenyésztésére áldoz; de az ijesztő mérvü embervész meggátlására a legcsekélyebb figyelmet sem fordítja, hidegen nézi a gyermekek százezreinek évente való elpusztulását, mondhatnám éhhalál általi nyilvános legyilkolását.

Erre nézve a fővárosi statistikai hivatal megdöbbentő okmányi adatokat és bizonyítékokat szolgáltat. Ezek szerint évente 4000-ret meghaladó törvénytelen gyermek születik s alkalmasint ennyi születése előtt eltüntetetik csak itt Budapesten. Az el nem tüntettettek nagyrészt a szomszédos községekbe adatnak ki dajkálásra; a dajkálás pedig olyan, hogy százból átlagosan 7—8 marad életben, a többi tehát évente 3300, részint éhhalál, részint gondozás hiányában pusztul el.

Az ily angyalcsinálásnak aztán megdöbbentő következménye az, hogy fővárosunk népe a helyett, hogy szaporodnék, inkább fogy, mert a mi csekély szaporodás van, azt a betelepülés idézi elő, ugy hogy, a mig Londonban 100,000 emberre 1763, Stuttgartban 1700: addig Budapesten csak 42 lélek szaporulat esik, azaz, hogy ha a falun elhaló 3300 törvénytelen gyermeket tekintetbe és a betelepülőket is számításba veszszük: akkor fővárosunkban a helyett, hogy a természet törvényei szerint szaporodna a nép, évente minden 100,000 lélek mintegy 1200 lélekkel fogy.

És ez nem csak kivételesen van igy fővárosunkban, hanem igy van országszerte, mert az általános hadkötelezettség, főleg a hosszu szolgálati idő, a nősülést nagy mérvben hátráltatván s a nép között az ugynevezett hitelbe való vadházasságot (*Derültség.*) divatba hozván, de más okokból is, a törvénytelen szülöttek száma mindenhol igen nagy s még nagyobb a születés előtt elpusztítottak száma; de a megszülettek láb alól való elállítása, vagy az angyalcsinálás vidéken is a főváros mintájára üzetik; alig nő fel az ily gyermekekből községenként egy-kettő, a többi zsenge korában szakíttatik el az élettől, senki sem vizsgálja hogyan; s miután az ilyekről sem a szülő, sem a társadalom, sem vallás, sem az állam nem gondoskodik, sőt rendesen gúny és üldözés tárgyai szoktak lenni, mintegy indikálva van az eltüntetés.

De t. ház! Az ily állapotot tovább tűrnünk nem lehet, még ha eltekintenénk is nemzeti érdekeinktől, tűrnünk nem lehet, ha a mivelt világ előtt magunkat meggyalázni nem akarjuk. Ezen segíteni, még pedig gyorsan kell segíteni. Segíteni pedig lehet — nézetem szerint — az által, ha mindenekelőtt itt a fővárosban egy központi nagy lelenczházat s ezt követőleg, kerületenkint fiók-lelenczházakat, vagy gyermekmenhelyeket állítunk. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Szerény véleményem szerint csak ez az egyedüli mód a megrögzött bün kiküszöbölése, vagy legalább enyhítésére, mert szigorú törvények alkotása, vagy a meglevők pontosabb alkalmazása a bajon nemhogy segítene, hanem inkább szaporítaná a gyermek kitételeket, a gyilkosságokat és az angyalcsinálások ugy is ijesztő statistikáját.

Azt szokták ellenvetni napjainkban minden ilyen humanitárius és nemzeties eszmére, hogy könnyü azt hangoztatni; de hol van a foganatosítására szükséges pénz? Én, t. ház! erre azt mondom, hogy itt a költség tekintetbe nem jöhet, mert a midőn idegen ország közlekedési eszközeire 10—15 milliókat dobunk ki — értem Boszniát — (*Tetszés a szélső balon.*) midőn ennek menekültjeit 10 millió segélyben részeltetjük s a midőn a hadsereg gomb és lábbeli módosítására (*Tetszés a szélső balon.*) s más külsőségi változtatásaira a milliókat fecséreljük: (*Ugy van! a szélső balon.*) akkor nem szabad fukarkodni a kiadásokkal ott, hol arról van szó, hogy évente 40—50,000 törvénytelen gyermek életét mentsük meg a hazának, azaz ennyivel szaporítsuk évente nemzetünk csökkenő létszámát. Ily esetben fukarkodni határos lenne az állami öngyilkossággal. (*Ugy van! a szélső balon.*)

De a központi lelenczházra meg is van az alap.

A belügyministerium költségvetése 16. lap-

Digitized by Google

ján szülházi kiadásokra 12,000 frt, ismét lelenezek és törvénytelen gyermekek tápdíjaira 60,424 frt van előirányozva, a miből, ha az e czímen bevételként feltüntetett 26,000 frtot levonjuk is, még mindig fennmarad 48,424 frt állami kiadás. A mit államunk a külföldön, leginkább Bécsben ápolt magyar gyermekekre, illetőleg ezeknek németekké tételére kiad. Többre megy ennél azon összeg, a mit a főváros a kitett vagyontalan szülők és szegény árvák ápolására kiad! Mindkét összeget felülmuló összegeket adnak ki megyei és városi törvényhatóságaink a külföldön gondozott magyar lelenczek és törvénytelen gyermekek ápolásáért, 2—300,000 frt összeget fordít tehát államunk és országunk évente arra, hogy néhány ezer magyar gyermek minden évben nemzetiségéből kivetkőztessék. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Senki sem fogja kétségbe vonni, hogy ezen tekintélyes összegből a fővárosban szervezendő központi-lelenczház s gyermekmenhelykiadás fedezhetők lennének.

Egy ily intézet tovább fejlesztésére s fiók lelenczházak szervezésére, valamint a szükséges épitkezésekre szintén megvan az alap a Sándor és Nádasdy-féle alapítványban és azon 200,000 frtos alapítványban, a melyet a főváros az uralkodó ezüstlakodalma alkalmával tett.

Nem áll tehát, t. ház! semmi utjában annak, hogy már most egy központi lelenczházat s azzal kapcsolatos gyermekápoldát, vagy menhelyet alapitsunk. Erre a szükséges fedezet meg van azon összegekben, a melyeket mi külföldön ápolt s nemzetünkre örökre elveszett lelenczeinkért nemzetünk fogyasztására mintegy praemiumként kiadunk.

A mi az ezzel kapcsolatos kerületi fiók lelenczházakat illeti, erre is előteremthető az alap, ha a kormány a kezdeményezést kezébe ragadja, mert az általa vezetett országos gyüjtés és egy nagyobb mérvű sorsjáték, bizonynyal rövid időn elő fogná teremteni az arra szükséges alapot, mert meg vagyok győződve, hogy akkor, a midőn arról van szó, hogy évente 100,000 lélekkel fogyjon-e, vagy szaporodjék nemzetünk? nincsen e nemzetnek olyan fia, a ki jelenlegi nyomott helyzetünkben is, egy ily nagy czélra filléreit, önmegterheléssel is örömest ne áldozná.

Bátor vagyok azért egy ily irányú inditványt az elfogadás reményével benyujtani, mert fel nem tehetem, hogy létezhetne oly képviselő e házban, a ki a nemzetpusztulás ez iszonyatos képével szemben, meg ne döbbenjen s annak elháritására segédkezet nyujtani vonakodnék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Indítványom a következő. (*olvassa*):

Indítvány a belügyminister költségvetése: »Rendes kiadások XV. fejezete 6. címe 7. rovatához.«

A kültartományok lelenczházaiban ápolt magyar országi illetőségű, törvénytelen ágyból származott gyermekek után felmerült költségek megtérítése czímén felvett 58,424 frt oly meghagyással szavaztatik meg, hogy azt és minden más e czímen előfordulható pénzeket a kormány egy, a fővárosban szervezendő központi országos lelenczház és gyermekmenhely felállitására és berendezésére forditsa, mely most egyelőre valamely alkalmas állami épületben, vagy ha ilyen nem lenne, bérházban helyeztetnék el.

Egyszersmind utasittatik a kormány, hogy a Sándor és Nádasdy-féle alapitványok és a fővárosnak az uralkodó ezüst lakadalma alkalmával tett 200,000 frtos alapitványának e czélra való forditását kieszközölje s azokból a szükségelt helyiségek épitését és berendezését, valamint a lelenczházi alap gyarapitását foganatositsa. Valamint arra is utasittatik, hogy országos gyüjtés s nagyobb szabású sorsjáték által igyekezzék beszerezni a szükségelt összeget arra, hogy állami hozzájárulás segélyével, Pozsonyban, Kassán, Debreczenben, Szegeden, Nagy-Kanizsán és Székely-Udvarhelyen fiók lelenczházakkal egybekötött oly kerületi gyermekmenhelyek szerveztessenek, melyekbe a törvénytelen születésű, kitett, vagy vagyontalan és árva gyermekek elhelyezést és gondozást nyerjenek és a hazának megmentessenek. Beadja Orbán Balázs, országgy. képviselő.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Hogy a lelenczekről és talált gyermekekről gondoskodni kell, az kétségtelen s hogy a gondoskodás felügyelet alatt történjék, ez bennfoglaltatik az 1876-iki törvényben. Annak végrehajtására meg vannak nevezve és lehetőségig szoríttatnak az illető közegek; de midőn erről gondoskodni kell: első sorban megjegyzem, hogy egyáltalában nem oly kétségen kivül álló dolog ma már, mint a képviselő ur odaállítja, hogy ezen czélból lelenczházakat kell felállítani, sőt épp a tapasztalatok nyomán ma már ott, a hol az ily kisdedek sorsát valóban lelkükön viselik, nagyon is eltérnek e rendszertől és sokkal helyesebbnek tartják a nem lelenczházakban, hanem szigorú felügyelet mellett, azokon kivül egészséges helyen, a családokban való neveltetést. Már csak ezen szempontból is azon határozati javaslatot elfogadhatónak nem tartom. (*Egy hang a szélső baloldalról: Egészséges helyen!*)

Igen is egészséges helyen. Talán vannak még egészséges helyek a világon, sokkal egészségesebbek, mint a milyen egy összezsúfolt lelenczház lehet, még ott is, a hol legjobban kezeltetik.

Áttérve a dolog practicumára, a t. képviselő ur nagyon hangoztatja, hogy meg van itt az

Digitized by Google

alap, ott vannak a szülházi kiadások. No már kérem, ne méltóztassék azokat a lelencz kiadásokkal összezavarni. A szülházi kiadásoknak, — talán nem szükséges magyaráznom — nem a lelenczek eltartása a feladata, hanem a szegény és szülés alá kerülő nőknek ellátása és azoknak segélyezése. Ne méltóztassék azért, hogy confiskálhassa a netalán születendő lelencz részére az összeget, elhanyagolni az anyát, hogy igy az általa születendő gyermek az anyával együtt elpusztuljon. (*Tetszés a jobboldalon.*) Ez az egyik.

Azt mondja továbbá, hogy ott vannak a lelenczekért Bécsben fizetett összegek. Ha felállíttatnék Budapesten ez a központi lelenczház, alkalma volna-e azoknak a magyar illetőségű nőknek, a kiknek törvénytelen gyermekök Bécsben, vagy a külföldön születik, azokat itt elhelyezni? Én azt hiszem, hogy nem. Tehát annyi volna ezen intézkedés, mint azért, hogy itt egy lelenczház épüljön, azokat, a kik különben a lelenczháznak, a hol ilyen van, hasznában részesülnek, attól egy tollvonással megfosztani, tehát azokat kidobni az elpusztulásnak azért, hogy itt majd jövőre valamit csináljunk. (*Tetszés jobbfelől.*)

Turgonyi Lajos: Miért mennek oda?

Tisza Kálmán ministerelnök: Én meg tudom hallgatni, ha valaki beszél és nem szoktam bele beszélni.

De egyébiránt is tessék elhinni, hogy nem innen mennek oda, hanem ott szolgálnak évekig, ott esik meg rajtuk a baj és ott kell nekik a lelenczházba menekülni. (*Fölkiáltások: Természetes!*) Méltóztassék a t. képviselő ur megengedni, de ebben ismét tévedni méltóztatik.

Menjünk tovább. A t. képviselő ur azt akarja, hogy ezen 58,000 frt szavaztassék meg, de ugy, hogy ugy ezen összeg, mint minden más egy lelenczház épitésére, fenntartására fordíttassék. Ez azután megint szép humanismus. Mert ha ma ezen 58,000 frt ugy szavaztatik meg, hogy az itt egy lelenczház felállítására fordíttassék, ez mit tesz? Annyit tesz, hogy azok, a kiken ez összegek által segítve volna, pusztuljanak el, csak lelenczház épüljön Budapesten.

Ez rövid értelme az indítványnak. Tehát mint olyan, mely a gyakorlati körülményeknek figyelembe vétele nélkül készült, de továbbá azért is, mert principialis részét én nem csak kétségen felülinek nem tartom, de sőt azt hiszem, hogy a feladat éppen az, hogy az egyenkinti ellátásról helyesen és kellő felügyelet alatt gondoskodjunk: kérem a t. házat, hogy a javaslatot elfogadni ne méltóztassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Az összeg ellen nem tétetvén kifogás, felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a 7-ik rovat alatt előforduló 60,424 frt kiadást? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Az összeg elfogadtatik.

Következik az Orbán Balázs képviselő által beadott indítvány fölötti szavazás. Méltóztatik a t. ház az indítványt felolvastatni? (*Halljuk!*) Tehát az indítvány felfog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Orbán Balázs inditványát.*)

Elnök: Felkérem azokat, kik ezen indítványt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Tébolydai kiadások: 291,917 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik 291,917 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Közbiztonsági kiadások: 150,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 150,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Erdélyi csendőrség 420,015 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 420,015 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvossa*): Toloncz kiadások: 40,150 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 40,150 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Életmentési díjak: 800 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 800 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Hivatalos lap költsége: 9000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 9000 frt.

Kiss Albert: A mult 1879. évi febr. 19-én Zay Adolf képviselőtársam által a belügyminister úrhoz intézett egy interpellatióra, a belügyminister úr által a következő válasz adatott, — felolvasom betűről-betűre azért, hogy tárgyilagos maradhassak. (*Olvassa.*) »A »Budapesti Közlönyön« kivül más hivatalos lap Magyarországon nincs. A községeket kényszeriteni arra, hogy valamely lapot járassanak, a közigazgatási közegeknek joguk nincs.«

Ugyanezen alkalommal elmondatott a t. belügyminister úr által az is, hogy a Zay képviselő úr által Szeben megyei alispán ellen kért vizsgálatot azért nem adhatja meg, mert mig egyfelől Zay Adolf képviselő úr okmányokkal állitását nem igazolta, addig másfelől közhivatalos adatok, az általa állitottakkal éppen ellenkezőt bizonyitanak. S folytatólag szintén mondani méltóztatott, hogy olyan visszaélés máshol sincs. Történtek ugyan felszólalások egyes megyékben, de azok egyik, vagy másik lapnak járatását csak javasolták, nem elrendelték.

T. ház, ezen belügyministeri válasz elmondásakor én már biztosan tudtam azt, hogy ezzel éppen homlokegyenest ellenkező vissza-

Digitized by Google

élések az országban csakugyan történtek, azonban, minthogy én sem voltam hivatalos okirat birtokában, nem maradt fenn számomra akkor egyéb, mint hallgatni s igyekezni ezen okmányt megszerezni. Most azonban oly okmány küldetvén meg hozzám, kötelességemmé vált felszólalni annyival inkább, mert különös színben tűnik fel előttem az, hogy éppen a t belügyminister úr születés- és lakhelyén, éppen Bihar megyében is van ilyen kormanypárti hivatalos lap évi 10 frt előfizetéssel; mely lap az egyes községeknek nem ajánltatik, de annak járatása hivatalosan és komolyan megrendeltetik.

Igaz, hogy ezen politikai lapnak van egy külön íven nyomott úgynevezett »Körözménye«, de ennek előfizetési díja külön és évenkint 6 frt. Történt azonban, t. ház, hogy az 1878. év végén ezen »Bihar« című hivatalos politikai lapnak szerkesztője és a főhatalmasságok közt valamely collisio történt, a minek azon eredménye lett, hogy a lap még politikai irányát is megváltoztatta és egyesült ellenzékivé lett. Erre új kormánypárti lap jött létre, az úgynevezett »Nagyvárad« és az egyes községeknek megrendeltetett, hogy most már ne a »Bihar«-ra fizessenek, hanem a »Nagyvárad«-ot járassák. Hogy ez igaz, bátor leszek az illető rendeletet betűről-betűre felolvasni s azt eredetiben ezennel bemutatni:

»Bihar vármegye alispánjától. 12383 szám. 1878.

Minden jegyzőségnek! A »Bihar« című lap kiadó tulajdonosának jelentése szerint, a vidéki előfizetések évi összege jövőre nézve felemeltetvén, — ez okból jövő 1879. évi január 1-től a megyei körözvények kinyomatása iránt eddig fennállott összeköttetés a »Bihar« című lappal teljesen megszüntettetik.

A megyei közgyüléstől vett megbizásom folytán ezen körözvények kiadására nézve a a »Nagyvárad« című lap kiadó tulajdonosával léptem egyezségre, mely lappal az eddigi feltételek szerint — 10 frt lap és 6 frt körözvény, összesen 16 (tizenhat) frt előfizetés mellett — fognak a körözvények szétküldetni.

Ennélfogva felhivom jegyző urat, hogy a »Bihar« című lapra a községek részére gyakorlott előfizetéseket szüntessék azonnal be s 1879. évi január 1-től a községi pénztár terhére engedett ezen előfizetéseket a »Nagyvárad« című lap kiadóhivatalánál mulhatatlanul teljesitsék.«

Ezen rendelet hármat igazol. Igazolja először annak második pontja azt, hogy itt csakugyan két lap van, midőn azt mondja, hogy a 10 frt lap- és 6 frt körözvénydíjat fizessék be. Igazolja másodszor azt, hogy még arról is gondoskodva van, hogy ha az illető községi jegyzők nem teljesitenék az előfizetéseket, ők menthetetlenek legyenek. Ott t. i. kijelentetik, hogy azon összeg, mely erre kivántatik, már előre engedélyezve lett. Bizonyitja harmadszor, hogy ez nem felhivás, hanem egyenes meghagyás, mert a hivatalos rendelet akként végződik, hogy az illető jegyző úr az előfizetést »mulhatatlanul teljesítse«.

Ebből egy anomalia állott elő. Nevezetesen a községek a hirlapokból olvasván a belügyminister úrnak általam hivatolt válaszát, azon ministeri kijelentésnél fogva, »hogy a községeket kényszeriteni arra, hogy valamely lapot járassanak, a közigazgatási közegeknek joguk nincs«, — mondom — erre támaszkodva, több község azon politikai lapnak, a »Nagyvárad«-nak járatását, határozottan megtagadta. Azonban a körözvényeket, a melyekre szükségük van, járatni a községek is óhajtják s arra hat forintot fizetni készek. Itt állott elő az anomalia. Az illető lap szerkesztője ugyanis megtagadta a körözvényeknek a politikai lap nélküli kiszolgáltatását. Tehát daczára annak, hogy a körözvény nem külön álló lap, daczára annak, hogy a körözvény nem minden nap jelenik meg azon hivatalos szinezetű lap mellett: a községek máskép nem tudnak hozzájutni, mint hogyha a lapra is előfizetnek és igy ha azt nem teszik, vagy a körözvényeknek nincsenek birtokában, mi közigazgatási teendőkben hátrányos; vagy különböző szinezetű zaklatásoknak vannak e miatt kitéve.

T. ház! Ha meggondolni méltóztatnak azt, hogy Bihar megyének 495 községe van és ehhez hozzá vesszük a megyei tisztviselők számára kötelezett példányokat, akkor évenkint mintegy 8000 frt az az összeg, a mely ekként beszereztetik, mely nem csekély összeg.

Én, t. ház, kötelességemnek tartottam ez alkalommal nyilvánosan azért szólalni fel, hogy rámutassak azon anomaliára, a mely ilyenekből a községekre származik s megkérdezzem azt, hogy van-e arra akár joga, akár szüksége a jelenleg többségben levő pártnak, hogy elvi álláspontját ilyen módon árulja és terjeszsze. Szerintem erre joga nincs. Hogy van-e szüksége rá, azt már én nem tudhatom, azt a t. többség tudja csak. Végre felszólaltam azért, mert csak nyilvános felszólalás által vélem elérhetőnek azt a czélt, hogy ezen visszaélés megszünjék.

Beszédemet végzem, t. ház. De fenntartom magamnak a jogot arra, hogy ha a belügyminister úr ezen felszólalásom daczára sem szüntetné meg ezen anomaliát, az esetben ezen ügyet — az egyes zaklatásokra vonatkozó okmányok megszerzése után — új alakban hozzam a ház elé, hogy ekként a háznak ezen ügybeni

Digitized by Google

határozatát provocáljam és kikérhessem. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: A t. képviselő ur a »Budapesti Közlöny« tételénél úgy látszik azért szólalt fel, hogy átláttassa, hogy az, a mi történik, ellentétben van azzal, a mit én mondottam. Én t. ház, azt mondottam, hogy más hiratalos lap, mint a »Budapesti Közlöny«, nincs. Természetesen én itt csak a kormányi s az országos hivatalos lapról beszélhettem. Most is azt mondom, t. ház, hogy nincsen. A képviselő ur továbbá felolvasta beszédemből — s én hiszem, hogy ezt mondottam és most is osztozom benne, — hogy a közigazgatási hatóságok nincsenek jogosítva az egyes községektől követelni, hogy bármely lapot is járassanak. Kivételt képez természetesen az, a mi — úgy tudom — sok megyében dívik, hogy a körözvények nyomtatásban adatnak ki s küldetnek meg a községeknek.

A t. képviselő ur engem önmagammal csak azon egy esetben hozhatott volna ellentétbe, ha bebizonyította volna, hogy Bihar megyéből községek — a t. képviselő ur szerint rajtuk a megyei hatóság által elkövetett helytelen eljárás ellen — orvoslásért hozzám, mint belügyministerhez folyamodtak és hogy én azt helybenhagytam volna, hogy a megyei hatóság őket lapok tartására kényszerítse. Ha a t. képviselő ur ezt nem tudja bebizonyítani, engem nem hozhat önmagammal ellentétbe.

Ez az egyik. A másik pedig az, hogy a t. képviselő ur engem meg fenyeget azzal, hogy majd az egyes zaklatásokra vonatkozó bizonyítékokat beszerzi és azokat itt a házban fogja elmondani. Én figyelmeztetem és igen kérem a t. képviselő urat, hogy ne méltóztassék a képviselőházat oly dolgokkal elfoglalni, a melyek nem tartoznak ide és az időt elvonni az olyanoktól, a melyekkel, hogy a t. ház foglalkozzék, nagyon szükséges. Én pedig — s itt hivatkozom mindenkire, a kinek a parlamentaris kormányzatról fogalma van, — azt tartom, hogy a képviselőház elé interpellatió alakjában való az, ha a képviselőháznak felelős kormányközeg előtt, — mondjuk a minister előtt, — a sérelemért az orvoslás megkisértetett, de megtagadtatott. A rendes, fokozatos hatóság elkerülésével minden ilyen kérdést egyenesen a képviselőház elé hozni egyfelől czélszerűtlen, mert a képvizelőház azt el nem döntheti, másfelől pedig a képviselőház idejének hiába való elfecsérlése. (*Helyeslés jobbfelől.*) Különben kérem ezen tételnek változatlanul való elfogadását.

Zay Adolf: A ministerelnök szíves volt igen bölcsen azt a tanácsot adni, hogy bizonyos dolgokban nem kell mindjárt a házat és a belügyministert úntatni, hanem először más úton kell orvoslást keresni és ha az meg nem nyeretnék, akkor interpellatió útján keresni orvoslást. Előttem szólott t. képviselő ur közölvén az elmondott visszaéléseket, a mennyiben a belügyminister ur Biharmegye alispánjának okmány által beigazolt helytelen eljárását törvénytelennek jelentette ki, kötelessége lett volna a ministerelnök urnak kijelenteni azt is, hogy az illető alispán ez iránt felelősségre fog vonatni. Ez lett volna kötelessége a ministerelnök urnak s ennél többet egyátalában nem is lehetett volna mondania.

Egyébiránt a szőnyegen levő tételt elfogadom. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Rakovszky István előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság részéről röviden bátor vagyok constatálni, hogy az elolvasott tétel ellen, mint ilyen ellen észrevétel nem tétetett. Kérem ennél fogva a t. házat, méltóztassék a tételt elfogadni. (*Elfogadjuk!*)

Elnök: E szerint a hivatalos lap költségeire 9,0 0 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 14. rovat. Országos törvények és rendeletek tárának költségei 22,400 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az összeg megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 15. rovat. Budapesti önkéntes tűzoltó egylet segélyezésére 5,000 frt.

Rakovszky István előadó: T. ház! 1875-ben hozta a ház először azon határozatot, hogy ezen segélyösszeg csak azon feltétel alatt adatik meg a budapesti tűzoltó egyletnek, hogy ennek fejében évenként öt vidéki tűzoltó kiképeztessék, kiket a megyék, vagy a városok küldenek ide kiképzés végett. A bizottság a maga részéről meggyőződött arról, hogy ezen feltétel teljesíttetett és hogy ennek jó hatása is látszik; másrészről kéri a t. házat, hogy ezen határozatot az idén is ismét fenntartani méltóztassék és ismét ezen feltételhez méltóztassék, kötni az 5000 frtnyi segély megadását.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, ezen feltétel alatt az 5000 frtnyi segély megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 16. rovat. Fővárosi rendőrség átalánya.

Hoffmann Pál: T. ház! E tárgyban az igen t. belügyminister urhoz kivántam volna egy kérdést intézni, de miután nincs szerencsém itt láthatni, kérném a házat, méltóztassék megengedni, hogy ezen kérdést a ministerelnök ur jelenlétében tehessem meg. (*Zaj jobbfelől, Tisza Kálmán a terembe lép. Felkiáltások: Itt van!*)

Az igen t. ministerelnök ur a belügyi költségvetés átalános tárgyalása alkalmával igérni méltóztatott, miszerint a fővárosi rendőrség szerve-

Digitized by Google

zete tárgyában még ezen év folyamában a t. háznak előterjesztéseket fog tenni. Én bátor vagyok kérdeni a ministerelnök urat, vajjon ezen igérete magában foglalja-e mindazon előterjesztéseket, melyeket az 1872: XXXVI. t. cz. 21. §-a, mint a törvényhozás elé terjesztendőket kijelöl. Nevezetesen bátor vagyok kérdeni, vajjon ezen előterjesztések ki fognak-e terjedni arra is, hogy ezen általam említett szakaszban kilátásba helyezett előterjesztés, azon arány és módozatok iránt, melyek szerint a főváros törvényhatósága a rendőrség költségeihez járulni fog, meg fog állapittatni végleg. S a mint a költségvetésből kitűnik, a fővárosi rendőrség fenntartásához a a főváros 417,000 frtnyi évi járulékkal járul a maga részéről, egy oly összeggel, a mely bár a fővárosnak 1872-ben történt e tekintetbeni költekezését veszi alapul, mégis szemben azzal, hogy a rendőrség a fővárostól elválasztatott és államilag kezeltetik, nézetem szerint nem indokolt. Én tehát kérdem a t. ministerelnök urat, mint belügyminister: vajjon azon általa kilátásba helyezett előterjesztés az érintett szakasz ezen rendeletére ki fog-e terjeszkedni, t. i. azon törvényjavaslatot, a mely a fővárosnak a rendőrség költségeihez való hozzájárulását szabályozza, be fogja-e terjeszteni?

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Igen egyszerűen felelhetek e kérdésre. A fővárosi rendőrségi költséghez a hozzájárulási arány, ugy a mint az 1872. XXI. t. cz. kimondta, egyezmény és leszámolás utján lett most az újabb időben is a főváros és a belügyministerium közt megállapitva. Tehát ez irányban is az, a mi szükséges és törvényszerű volt, megtörtént. Hogy a felszaporodott költségeket mely arányban viselje a főváros és állam, ezt természetesen — habár erre nézve is vannak még a régi időből felállított elvek, sőt ha jól emlékezem, bár határozat, vagy törvény is szól erről — véglegesen megoldani akkor kell, mikor beterjesztetik a rendőrség végleges szabályzásáról szóló törvényjavaslat. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Orbán Balázs: T. ház! Vannak e házban jól tudom olyanok, a kik rendőrségünk gyarlóságát az által hiszik orvosolni, hogy azt államivá és a központi kormánytól akarják függővé tenni.

No t. ház! ez a halálnál roszabb gyógymód, mert ha a már államivá tett s roppant összeggel fenntartott fővárosi rendőrségről akarunk itéletet hozni és következtetést vonni, akkor valóban a belügyministeri kezelés ügyefogyottságáról nagyobb szegénységi bizonyítványt ez intézménynél, kiállítani ugyancsak nem lehetne.

Hisz, t. ház, itt a fővárosban nem a rendőrség, hanem csakis az isteni gondviselés őrködik a lakosok élet- és vagyonbiztonsága felett. Velem történt t. ház! hogy kiraboltak; a rendőrségnél a személyleirásra rögtön felmutatták a tolvaj arczképét, a rendőrség tudta, hogy elrablott értékes holmimat ki tette be a zálogházba, erről irásbeli jelentést tettem a főkapitánynak is; de azért se tolvaj, se zálogbatevő elfogva, vagy csak felelősségre vonva se volt soha. Mindenki tudja, hogy itt a fővárosban csak ugy lehet elrablott holmikhoz jutni, ha bizonyos rendőrközegeket előre jól meg fizet, azaz a tolvajnál jobban megfizet a káros; no ez valóságos törökös eljárás.

A főváros főbb utczáin nappal s esti 11—12 óráig bizonyos meghatározott pontokon áll ugyan egy-egy rendőr, de éjszaka az egész rendőrség nyugalomra hajtja fejét s néhány lézengő boltés éjjeli őrnél más közbiztonsági közeget látni alig lehet.

Azt mondják, hogy kevés a személyzet. Ez nem áll, mert a 4 millió lakossal biró Londonnak mindössze 11,000 rendőre van, tehát aránylag kevesebb, mint itt s mégis jut mindenhová; ott éjjel és nappal bárhol és bármikor is lehet rendőrt látni, igen, mert minden egyes rendőrnek megvan a maga mozgási köre s addig sétál, mig szomszédos két rendőrtársával összetalálkozik. Éjjel a házak bemélyülő szögleteiben, kapuk alatt, fallal összeolvadni tetsző rendőrök lapulnak meg s bárhol is, ha rendőr után kiált valaki, azonnal ott teremnek, mintha földből nőttek volna ki; e mellett az angol rendőrök a legudvariasabb szolgái, útmutatói a közönségnek.

Nálunk, t. ház, a rendőrség a rend- és a vagyonbiztonság felett nem őrködik, hanem a közönséggel gorombáskodni, a védtelen polgárokat bántalmazni, botozni, azt jól érti. Ha a rendőrség oly eljárást mert volna elkövetni Londonban, a minőt itt nálunk a hatvani utczai demonstratio alkalmával elkövetett, a főkapitány gyilkosságért halálra, vagy legalábbis deportátióra s a rendőrség garázdálkodó tagjait 5—10 évi börtönre itélte volna a törvényszék, nálunk hiszem, hogy érdemkeresztet fognak nyerni. (*Mozgás.*)

Nálunk a rendőrség, mint ellenséges hatalom áll szemben a társadalommal s minden alkalommal ilyenként szerepel, pedig ez nagy hátrányára van; mert e miatt még a jobb elemek támogatására sem számíthat.

Mi teszi például hatalmassá és ellentállhatatlanná a fegyvertelen rendőrt Londonban? Az, hogy minden tisztességes polgárban támotóra talál; mig nálunk, ha a közönség beavatkozik, az mindig rendőrségellenes jelleget ölt. Ered ez egyenesen a rendőrség inhumanus el-

Digitized by Google

járásából. Én sok országot, azok közti sok olyat bejártam, a mely nem számittattik a polgárosultak közé; de soha annyi bilincsre vert embert életembe nem láttam, mint itt Budapesten.

Eliszonyodik az ember s fellázad minden jobb érzete, a midőn látja, hogy embertársainak százait bilincsekkel összelánczolva nyilvánosan kisérik végig a legnépesebb utczákon. Azt hinné az ember, hogy azok mind gonosztevők, gyilkosok, rablók; pedig azok ártatlan szegény emberek, kiknek más vétkük nincsen, minthogy a rendőrség ugynevezett rázziai alkalmával valamely korcsmában mulattak, vagy utjába estek, vagy kopott ruhájuk gyanusnak tetszett, vagy pár kurjantással visszatetszést szültek a rendőrség előtt. Egyáltalában a nyilvános bekisérés és bilincsre verés csak itt és Muszkaországban dívik, másutt az ily pellengérezést kerülik s zártkocsiban szállítják még a nagyobb bűnösöket is, mert bilincsre verni és pellengére állitani a honpolgárt, főleg elitéltetése előtt, valódi vandalismus.

És t. ház! miben rejlik a mi állami rendőrségünk durvaságának, vadságának és hasznavehetetlenségének alapoka? A capite fetet piscis. Mert t. ház, ma már minden szakszerüleg kezeltetik, a rendőrség közegeit más országokban a müveltebb egyének közül válogatják ki, azok rendőri tanfolyamot végeznek s minden teendőikre nézve gyakorlati utasítást nyernek; Nálunk ellenben a legmüveletlenebb egyéneket, minden előleges oktatás nélkül alkalmazzák. Fellebbvalók és az igen nagy számmal alkalmazott ugynevezett detectivek többnyire az önkényuralomtól vétettek át, kik ottan megszokták a barbar magyarral való kötelességszerü durváskodást és kihívó modort, a mit minden alkalommal ékes németséggel gyakorolni is szoktak. Egyenesen ez idézte elő a hatvani utczai demonstratió alkalmával az éppen általuk felingerelt nép kitörését, ez okozta az ártatlanul ontott vért.

De nem csak az alantas közegek tünnek ki durvaságban és tudatlanságban, hanem a ministeriumban is oly egyén áll a rendőrosztály élén, ki jezsuitának neveltetvén, a litánia énekléséhez alkalmasint jobban ért, mint a nagyon is complicált rendőri teendőkhöz. (*Mozgás a jobboldalon.*)

A főkapitány, az lehet jó fogdmeg; de egy müveltebb körben forgó rendőrség szervezetéről és feladatáról fogalommal sem bir. (*Nagy zaj.*) Ő már oly nagy urrá játsza magát, hogy hiába fordul hozzá a legtisztességesebb ember, vagy küldöttség, ő azt nem méltóztatik elfogadni. Magam voltam egy alkalommal több képviselőtársammal küldöttségileg nála esti 10 órakor; de becsapta előttünk az ajtót s durván elutasított. Mások napokig lesik és üldözik, mig beszélhetnek vele, holott neki s leginkább neki állásánál fogva, mindenkit fogadnia kell, mert a visszautasítás néha érzékeny károkat vonhat maga után. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Belőle megengedem, hogy jó tolvaj-persecutor lenne az alföldi pusztákon; de egy müvelt fővárosi közönség körébe be nem illeszthető. Ugy tudom, hogy a rendőrfőnök ur már egyszer ki volt küldve Londonba az ottani rendőrség tanulmányozására, de ugy látszik, hogy ott csak annak kizsákmányolható üzleti ágával foglalkozott; a bizonyos szégyenletes üzletágnak jövedelmezőségét kihasználni nagyon jól érti. (*Mozgás.*)

T. ház! Ily körülmények közt a belügyér ur tegnapi kijelentése, hogy az őszi ülésszak alatt a rendőrség reconstructióját érdeklőleg törvényjavaslatot fog a ház elébe terjeszteni, engem egyáltalában meg nem nyugtat, mert a lefolyt 8 év alatt az állami kezelés határtalanul rosznak mutatkozott s hiába fog a minister ur törvényjavaslatokat beterjeszteni, ha a rendőrség élén a mostani vezetőket ott hagyja, már pedig azok ministerelnök urnak oly személyes szolgálatokat tettek, miszerint azoktól megválni semmi esetre nem tudand.

Elnök: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a parlamenten kivül álló magán személyekkel foglalkozni, kik itt nincsenek jelen, tehát magukat nem védhetik, ne méltóztassék. (*Fölkiáltások a szélső baloldalon: A főkapitány hivatalnok, nem magán személy!*) Minden esetre pedig méltóztassék a kifejezéseket ugy válogatni, hogy azok a parlamentáris illemet ne sértsék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Orbán Balázs: A fővárosi rendőrség gyökeres reorganizatiója csak ugy lehetséges szerény nézetem szerint, ha az visszaadatik a főváros hatóságának. Az majd gondoskodni fog a magukat compromitált, lejárt, képtelen és durva embereknek olyanokkal való fölcseréléséről, a kik kellő müveltséggel és alkotmányos érzékkel birjanak arra, hogy a főváros biztonságát és a polgárok nyugalmát reájuk lehessen bizni; kik necsak csirkefogókkal, hanem müvelt egyénekkel is érintkezni tudjanak.

Bár miként, de a fővárosi rendőrséget gyökeresen át kell alakítani, mert azon vad kozák Wirthschaftot, melyet a Thaisz Hetmansága alatt itt folytatnak, alkotmányos országban semmi szin alatt továbbra megtürni nem lehet. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Ivánka Imre: Miután éppen most hallottuk, hogy milyen müveltnek kell lennie a rendőrnek a fővárosban, nem mondhatok mást, mint hogy az igen t. képviselő urnak jelenlegi

Digitized by Google

előadását és némely általa elmondottakat össze lehetne hasonlítani és mérlegelni azon műveltséggel, melyet egy közönséges rendőrtől követelni lehet. (*Derültség a jobboldalon.*) Azt én is igen sajnosnak és tulajdonkép botrányosnak is lálom, a mit a képviselő ur mondott, hogy igen gyakran látni az utczán bilincsben, vagy összefűzve vezetni embereket. Én ennek okát a fenyitő bíróság nem czélszerű elhelyezésében keresem leginkább. A fenyitő bíróság oda fennt van a várban s minden nap látom, hogy ablakom alatt két-három csapatban néha többször is vezetnek fel, vagy le embereket, ezek természetesen mennek az egész városon végig s a publicum ezt látja. Ez oly valami, a min a fenyitő bíróság czélszerűbb elhelyezésével nagy részt segíteni lehetne, és ezzel azon kellemetlen benyomás, melyet ez a művelt publicumban előidéz, mitigáltathatnék. De az embereknek megbilincselését, vagy meg nem bilincseléset a publicum érzelmével és szokásaival kell összhangzásba hozni. Szemtanuja voltam, hogy egy a hídon vágtatva hajtó bérkocsist a rendőr megállított és komolyan megintette, hogy lassan menjen. S mi volt ennek következménye a publicumban? Az, hogy az ott körülállók eltaszították a rendőrt s mondották, hogy arra valók a fiakerek, hogy gyorsan járjanak. (*Mozgás.*) Mondok egy másik esetet. A várból egy részeg kocsis vágtatva jött lefelé és majd elgázolt egy embert. Mikor a rendőr beakarta vinni a rendőri szobába, összeszaladtak az ott álló kocsisok és nem tudom, még miféle emberek 20—30-an és nem engedték meg, hogy bevezessék a kocsist, a ki részeg állapotban hajtott le a várból a publicum közé. (*Nyugtalanság a balon.*)

Ha méltóztatott a t. képviselő ur beutazni azon névtelen országokat, én is utaztam névvel biró országokban. Méltóztassék a t. képviselő ur felmutatni valahol oly állapotot, hogy midőn a rendőri közeg tisztességre, vagy szétoszlásra, vagy tovább haladásra inti a publicumot, hogy ne engedne, hanem összeszalad és pártját fogja annak, a kit a rendőri közeg megintett. Ha ilyen országot tud a képviselő ur felmutatni, akkor megadom magamat. De itt nálunk az ellenkező áll; nálunk a publicumnak az a rosz szokása van — és ez következése hason szónoklatoknak, melyeknek némely részét innen hallják (*Mozgás a szélső baloldalon*); mondom, az a rosz szokása van a publicumnak, hogy azok ellen fordul, a kik a rendet fenntartani vannak hivatva. Ily esetekben ne méltóztassanak várni a rendőri alárendelt közegektől, hogy miután megtaszigálják őket szolgálatuk teljesítésében, glace keztyűvel fogjanak hozzá és azt mondják az embereknek: méltóztassék a biztossághoz besétálni. Akár mikép méltóztatnak megparancsolni a rendőrnek, hogy illedelmesen bánjék el mindenkivel, abban is épugy szeszes a vér, mint a rendbontóban és ha kétszer-háromszor illedelmesen szól hozzá és az megszídja sőt tettleg ellenszegül, bizony felháborodik s miután a rendőrök közé bátor és elszánt embereket szoktak alkalmazni, néha oda tapint, a hol kellemetlen.

Egyébiránt kérem a t. minister urat, ha netán az igazságügyminister urral egyetértve, az iránt némi intézkedést tennének, hogy a kihallgatás végett ide s tova szállítandó embereket, tolonczokat a főváros területen zárt kocsikban szállítsák, ne pedig csak úgy vezessek végig az utczákon; mert ez csakugyan nem a fővárosba való. (*Helyeslés.*)

Madarász József: T. ház! Csak a legkihivóbb esetekben veszem igénybe a t. ház figyelmét. (*Ellenmondások jobbfelől.*) Ismétlem, a legkihivóbb esetekben, mert meggyőződhetnek róla, hogy szokásom szerint higgadt és a parlamenti illemet követő kitételekkel akarok legalább élni, (*Igaz! Ugy van!*) s azért mondom a legkihívóbb esetekben, mert előttem szólott t. képviselőtársam olyat mondott beszédében, a mi az én beszédemet kihívta, mivel szólni nem akartam e tárgyhoz. A t. képviselő ur azt mondotta, hogy épp az ily felszólalások adnak okot és élelmet azon polgárokban a rendőrök elleni durva bánásmódra. Bocsásson meg a t. képviselő ur, ezt tartom én kihivónak, mert nem fordíthatnók vissza? Én egyik képviselő ur irányában a másiktól nem kivánok soha olyat, hogy az visszafordíthassa rám. Nem mondhatnók mi, de nem akarjuk mondani, hogy a durva bánásmódot a rendőrök részéről meg épp az ily felszólalások biztatják, mint a minőt előttem szólott t. barátom mondott s mert én lelkemben nem óhajtom azt a t. képviselő ur irányában mondani, azért tartottam kötelességemnek felszólalni, hogy én azt minden alap és indok nélkülinek tartom, hogy egyes képviselők által a szólás-szabadság joga és kötelessége szerint, meggyőződésből a rendőrök durva bánásmódja ellen tett felszólalások eredményeznék azt, hogy a polgárok azután a rendőrökkel durván bánjanak.

Ezt visszautasítni kötelességemnek tartom. Csatlakozom t. képviselőtársamnak óhajtásához és kibővitem arra nézve, a mit igen helyesen mondott Orbán Balázs t. barátom, hogy a polgároknak jobb érzését sérti a népségnek a rendőrség általi kézösszelánczolása s ide-oda hajtása. Higyjék meg önök, nemcsak az teszi ezt, hogy a fenyitő törvényszék Budán van s oda kell vinni egy néhányat kihallgatásra. Nincs nap, a melyen a Hatvani utczán ne lássam —

Digitized by Google

3—4 óra tájban szoktam sétálni arra — hogy tizével, huszával épúgy vezetik a dologházba stb. a népet s higyjék meg önök, vannak közttük néha 6—14 jó kinézésü fiatal emberek, a kiket sajnálok s vannak köztte rosz kinézésü emberek is, kik talán megérdemelnék azt, hogy keményebben fenyíttessenek; de semmi esetre az ilyen eljárás a rendőrség részéről nem olyan, a melyet nem ajánlhatnánk a minister ur figyelmébe s én azért tartom jónak előhozni, ha már nem hozatott elő magánúton, noha megvallom, én osztozom a minister úr azon nézetében, a melyet az elébb mondott, hogy ha valami sérelmünk van, járuljunk ahhoz a hatósághoz s mondjuk el annak s ha ez nem használ, akkor járuljunk a minister urhoz — de miután előhozatott, kötelességemnek tartottam azt is figyelmébe ajánlani a minister urnak, hogy mindenesetre, miután a rendőrség alatta áll, figyelmeztesse arra — hisz elég egy szó figyelmeztetés a minister urtól, hogy e részben iparkodjék a Budapest városi polgároknak s az itt létezőknek — mert sérti érzékünket az, ha ilyenekkel találkozunk a város utczáin — iparkodjanak oly rendelkezést tenni, hogy ezek a dolgok ne sértsék az itt levő polgárok illemérzékét.

Ezek azok, a miket én az előttem szólott képviselőtársam beszéde után kötelességemnek tartottam kinyilvánítani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Nem tudom indítvány van-e beadva? Ha nincs, akkor nincs e részben megjegyzésem.

T. ház! Hogy a fővárosi rendőrségnél még sok kivánni való van, azt mindig elismertem, e felett tehát most nem vitatkozom. Ha a törvényjavaslat, mely a bajokon segíteni hivatva lesz, be lesz terjesztve, méltóztassanak azt megítélni. Most előzetesen csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy azt ugyan senki bebizonyítani nem fogja, hogy a fővárosi rendőrség rosszabb mióta államkezelésbe vétetett, mint azelőtt. Hogy most sem felel meg a czélnak, igaz; de hogy nem rosszabb, sőt jobb, mint azelőtt, az is határozottan áll.

Ez az egyik. A másik az, hogy a t. képviselő urak igen érzékenyen veszik, ha valaki felszólalásaikra bizonyos éllel reflectál. Meglehet t. ház, hogy igazuk van; de ha azután a képviselő urak szivesek mindjárt oly érvekkel élni, mint — nem Madarász képviselő ur — hanem az előtte szóló, hogy csak azért sem bízhatik a belügyminister által teendő javaslatokban, mert a mostani rendőrség főnöke a ministernek személyes szolgálatokat tett és mondja ezt akkor, midőn elmondja, de nem igazolja, hogy Budapesten, a kinek, valamijét ellopták, csak úgy kaphatja meg, ha a rendőrt megfizeti, mert az nagyobb tolvaj, mint a tolvaj; midőn, hogy arról ne is beszéljek, hogy a belügyministerium rendőri osztálya élén állóról közbevetőleg minden szükség nélkül mit mond, midőn azt állítja, hogy a főkapitány Londonban azt tanulta meg, hogy nem tisztességes üzletekből hogyan lehet hasznot húzni; és midőn, bocsássanak meg a t. képviselő urak, az mondatik, hogy Budapesten csak az kapja meg ellopott holmiját, a ki a rendőrt megfizeti, mert ez nagyobb tolvaj, mint maga a tolvaj, engedelmet kérek.

Orbán Balázs; Nem azt mondtam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Nem tudom, hogy igy mondta-e, hogy nagyobb tolvaj, mint a tolvaj, mert meglehetős zaj volt; de hogy azt mondta, hogy csak az kapja meg ellopott holmiját, aki a rendőrt megfizeti, azért jót állok.

Ha a t. képviselő urnak tudomása van róla, hogy van oly rendőri közeg, a mely igy megfizetteti magát, legyen szives a közbiztonság, a közbecsület érdekében azt bejelenteni és ha a főkapitány el nem bánik vele, elbánik vele a belügyminister és ha ez nem bánik el, akkor azután tessék bár mit mondani itt e házban a belügyministerről. (*Helyeslés jobbfelől.*) De egészen átalánosságban az összes fővárosi rendőrséget úgy akarni megbélyegezni, mint a mely csak akkor kerít elő valamit, ha külön megfizetik, ez, engedelmet kérek, még a parlamenti szólásszabadság jogán is túlmegy, (*Helyeslés jobbfelől*) a mint túlmegy az is, a mit a főkapitányról mondott; mert ez ismét oly dolog, melyet vagy be kell bizonyítani és akkor azon főkapitánynak nem szabad 24 óráig főkapitánynak maradni; vagy ha bebizonyítani nem lehet, a törvényhozás házából bocsátani világnak egy oly vádat, a még tökéletesen le nem járt képviselőség prestigé-e alatt (*Mozgás a szélső balon*) — hiszen igy le fogja járni magát nem sokára, arról szó sincs, — ez ismét a parlamenti szólásszabadság jogán is túlmegy.

Én tehát t. ház, nem akarva ezt tovább folytatni, de az ily méltatlanul érintett közegekkel szemben kötelességemnek tartván ezt megmondani, most kérem a tételnek egyszerű megszavazását. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Orbán Balázs: A t. ministerelnök ur félremagyarázta szavaimat. Nem azt mondtam, hogy nagyobb tolvaj, mint a tolvaj, hanem azt, hogy ha a káros jobban megfizeti, mint a tolvaj.

A mit bizonyos üzletekre nézve mondtam, azt én törvényszéki tárgyalások alkalmával hallottam és olvastam a lapokból, a mi akkor nagyon felkavarta itt a port és hirlapi czikkek tárgyát képezte.

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindkettőre nézve csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a t. képviselő ur tehát még rosszabbul

Digitized by Google

mondotta, mint a hogy én hittem, miután helyreigazította szavait, hogy t. i. csak akkor kerül elő az elveszett dolog, ha a káros jobban megfizeti a rendőrt, mint a tolvaj. No, hogy ezzel mit szelidített azon, a mit mondott, azt nem értem. (*Ugy van! jobb felől.*)

A mi pedig a másikat illeti, azon törvényszéki tárgyalásokat, melyek 10 év előtt folytak, mindenki olvasta; de a ki igazságos akar lenni, nem csak arra emlékszik, hogy a vád mi volt, hanem arra is, hogy a törvényszék mit itélt (*Ugy van! Ugy van!*) és nem a vádat tekinti igaznak, hanem azt a mit a biró mond? (*Ugy van a jobb oldalon.*)

Elnök: Az összeg ellen észrevétel nem tétetvén a 16-ik rovat alatt 468,709 frt szavaztatik meg.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Útlevelek kiállításával járó költségek 4,197 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel a 4,197 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Előre nem látható költségek 6,000 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel, a 6,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Karhatalmi költségek 5,000 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel, az 5,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Országgyülési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 8,000 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel a 8,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 8,700 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel a 8,700 frt megszavaztatik. Összesen tehát a 6-ik czím alatt megszavaztatik 2.069,783 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel: A nemzeti szinházi alapok jövedelméből 27,300 frt.

Irányi Dániel: T. ház! Nem annyira a nemzeti szinház, mint általában a szinházakra vonatkózolag kivánok a ház becses engedelmével nehány szót szólani. (*Halljuk!*) Évek meg évek óta sajnosan látom hogy némely szinházakban oly szinműveket adnak elő, melyek a tisztesség és szemérem érzetét sértik s ennél fogva a jó erkölcsöket rontják. Közönségesen azzal szokták e tényt menteni, hogy ugyanazon darabokat Párisban, Bécsben s más szinpadokon is játszák. Igen örvendek, valahányszor a hazai irók és szinház-igazgatók azt a mi szép, jó és nemes a küldföldről hozzánk átültetik, de mikor azt, a mi ott is kárhozatos, nálunk meghonositani igyekeznek, ezen csak elszomorodom. Azt hozzák fel továbbá, hogy a közönség izlése megkivánja, hogy ily darabokkal mulattassák. Először is kétségbe vonom, hogy a közönség csakis ily sikamlós darabokon tudna mulatni; a tapasztalás ellenkezőleg azt bizonyitja, hogy valahányszor tisztességes mulattató darab hozatik szinre, a közönség nagy számmal jelenik meg. De lenne bár ugy, az irónak és a szinház-igazgatónak akkor sem az a feladata, hogy a közönség romlott izlésének hizelegjen, hanem hogy azt nemesítse és felemelje. (*Helyeslés*)

A mi különösen a népszinházat illeti azt hallottam, hogy a magyar nemzetségnek terjesztése indokolja azon ledér franczia operetteknek előadását, melyeket ott játszanak. Senki sem örülne inkább, mint én, azon, ha a magyar főváros minél előbb megmagyarosodnék. De semhogy ez a közerkölcsiség rovására történjék, inkább várni óhajtok addig, mig azt az iskolák utján fogjuk elérni.

T. ház! Nem remélem, hogy az én gyenge szavam a létező bajokat megszüntesse, de nem hallgathattam tovább, hogy legalább hazafiui kötelességérzetemet megnyugtassam. (*Élénk helyeslés bal felől.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én a magam részéről azon felfogásban, ugy a szinházak, mint az irodalom hivatására nézve, melyet az előttem szólott t. képviselő ur előadott, tökéletesen osztozom. Higyje el, ő sem sajnálhatja jobban, mint én, azon irányt, mely ma a szinházi előadásokban Europa, sőt világszerte dívik. De azt hiszem, hogy azon kivül, hogy vele együtt ezt nyilvánitom, többet én sem tehetek, mert betiltani azon darabok előadását, melyek sehol be nem tiltatnak, azt hiszem, nem lehet. (*Ugy van!*)

Elnök: Az első tétel alatt bevételül 27,300 frt felvétetik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. Betegápolási költségtéritmény 46,450 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. Kültartományi szülházakban ápolt magyarhoni egyének ápolási költségeinek megtéritése 100 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. Országos tébolydák bevételei 84,419 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. Törvénytelen ágyból származott, Bécsben és egyéb lajthántúli lelenczházakban ápolt gyermekek tápdíjainak visszatérítése 26,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 6. Hivatalos lap jövedelme 168.000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Digitized by Google

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 7. Országos törvények és rendeletektára jövedelme 24,610 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 8. A fővárosi rendőrség átalánya 417,863 frt.

Elnök; Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 9. Útlevelek kiszolgáltatásáért járó díjakból 11,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 10. Különféle bevételek 2328 frt.

Elnök: Fölvétetik a költségvetésbe. Összesen: 808,070 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak. Kiadás 504,977 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Átmeneti kiadások és bevételek. 1. Igazoló bizottmány költsége 4,588 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. Erdély csendőrségi fegyver-beszerzés és laktanya javitására 1,655 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. A várbeli országház épületeiben legszükségesebb igazításokra 10,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4 Rendőri bejelentési hivatal első berendezésére 7,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes szükséglet 23,243 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel: 1. Járulék a földtehermentesitési alapból az igazoló bizottság költségeinek megtéritése fejében 4,588 frt.

Elnök: Felvétetik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. Az erdélyi csendőrség részére 1879. évben beszerzett 52,000 töltény árának megtéritése fejében 400 frt.

Elnök: Felvétetik. Az összes fedezet 4,988 forint.

Elérkezvén az idő, melyben az interpellatiók előterjesztendők, megjegyzem, hogy az ülés folyama alatt egy sürgős interpellatió jelentetett be Hedry Ernő képviselő ur által. Ugy hiszem a t. ház megengedi, hogy az most megtétessék. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa az interpellatiós könyvből*): »Hedry Ernő interpellatiója a 7-ik huszárezred kaderjének Pécsről Marburgba való áthelyezése iránt.«

Bakay Nándor: T. ház! Interpellatióm a közlekedésügyi minister urhoz szól, ki ezuttal nincs jelen. Minthogy azonban a tárgy nagyon is ismeretes, csak egészen röviden fogom benyujtandó interpellatiómat indokolni. Nem fogok ez alkalommal, t. ház, a Szeged-percsorai társulat ügyének tegnap itt a házban lefolyt személyes részére kitérni, hanem miután a Szeged-percsorai társulat kormánybiztosa állásáról, mely a képviselői állással összeférhetetlen, lemondott és igy a Szeged-percsorai társulat ez idő szerint kormánybiztos nélkül van, csak igen röviden akarom az egész ügyet érinteni.

Már évek óta kuszálódik össze a Szeged-percsorai vizszabályozási ügy, a mely legnagyobb oka a Szegedet ért csapásnak. Szeged reconstructiójának kérdése küszöbén áll s ennek elintézésével Szeged polgárainak súlyos terheket kell elvállalniok, a melyek kitünnek a a kormány előterjesztéséből és a melyeknek keretébe nincsen befoglalva azon teher, a mely Szeged polgáraira a percsorai társulat költségeiből és ezzel párhuzamosan a sövényházai védekezési vonalból származik.

Szeged reconstructiójának költségeit a királyi biztos ur egy nagyobb conferentiában terjesztetette elő Szegeden, a hol őt a Szeged-percsorai ügy iránt interpelláltam és azt a választ nyertem, hogy ez előtte, mint hozzá nem tartozó ügy, kevésbbé ismeretes és ezért felvilágosítást nem nyujthat.

Ebből világos, t. ház, hogy a kir. biztos ez idő szerint a percsorai ügygyel nem foglalkozik és hogy kormánybiztos ottan nincsen. E kérdés rendezése t. ház, nemcsak, hogy összefügg Szegedvárosa ujraalkotásának kérdésével, hanem éppen annak elintézése az, a mi Szeged polgáraiban azon nagymérvű önbizalmat képes felkelteni, a melynél fogva ismét hajlandók lesznek azon súlyos és nagy terheket magukra vállalni, a melyek a kormány előterjesztése szerint őket terhelni fogják.

Ezeknek alapján a következő interpellatiót vagyok bátor a közlekedésügyi minister urhoz intézni.

Interpellatió a közlekedési minister urhoz.

Tekintettel arra, hogy a szeged-percsorai ügyben kiküldött kormány biztos ezen állásáról leköszönt s hogy a nagy fontosságú kérdés megoldása körül ez idő szerint, a kormány felügyeleti jogát, illetve kötelességét senki által nem gyakorolhatja;

tekintettel továbbá arra, hogy Szeged város veszedelmét ezen ügy elhanyagolása és hibás ellátása okozta; igy a midőn a Szeged népe új terhes áldozatokra hivatik fel, a reconstructió iránti bizalom s a terhek vállalására szükséges hajlam, a percsorai kérdés okszerű megoldásától is függ;

Digitized by Google

tekintettel végre arra: hogy az ezelőtti kormánybiztos, a kérdést igen elmérgesítette s hogy az imént leköszönt kormány biztosnak, minden jó akarat daczára sem sikerült az elkövetett számos évi hibákat rendbe hozni, orvosolni.

Kérdem az igen t. közlekedési minister urat: Mikor és mit szándékozik ezen ügyben, Szeged város rég égető sebeinek orvoslására, a kedélyek megnyugtatására s az ügy elintézésének lehető gyorsitására nézve tenni?

Elnök: Közöltetni fog a közmunka- és közlekedésügyi minister urral.

Turgonyi Lajos: T. ház! Zalamegye az országgyülés ezen ülésszaka alatt egy kérvényt intézett a képviselőházhoz a Mura folyónak, mely már Stayerországban országos költséggel szabályoztatott, itt is országos költséggel foganatosítandó szabályozása végett. Ezen folyó Vas- és Zalamegye határait érinti s Deklersintől Légrádig, 9 mértföld hosszuságban Zalamegye területét hasítja s majdnem minden évben a jégtorlódások, de a nagy olvadások és esőzések miatt is, a legtermékenyebb határokat, virágzó községeket s a folyón lévő sok költségbe került megyei és állami hidakat is elrombolva, felszámíthatlan károkat okoz az adófizető polgároknak, a megyének és sokszorosan magának az államnak.

Ezen kérvényt a t. ház a kérvényi bizottság véleményes jelentése folytán, kiadta a közmunka és közlekedési t. minister urnak elintézés végett. Hogy mit tett eddig a t. minister ur ez ügyben, nem tudom

Miután azonban most nem csak a több községből vett panaszos levelekből, hanem a »Zalamegyei Közlöny«-ből és a fővárosi többi napi lapból is azon leverő s elszomoritó tény jutott tudomásomra, hogy a Mura folyó a megindult s feltornyosodott jég miatt a napokban rémitő pusztításokat, rombolásokat és károkat okozott, összerombolván a spielfeldi, regedei, muraszerdahelyi és letenyei államhidakat, sőt a medréből kiszoritott és termékeny határokat virágzó községeket elboritott sebes viz elől, maguk a környék lakosai is alig tudtak elmenekülni, bátorkodom a különben is inség sujtotta megye közönsége és a vizveszélyben levő községek érdekében a t. közmunka- és közlekedésügyi minister urhoz, a következő rövid interpellatiót intézni.

Interpellatió a közmunka- és közlekedési minister urhoz a Mura folyónak rendkivüli pusztításokat okozott mostani kiáradása és ezen folyót országos költséggel szabályozandó kérvény ügyének miben léte miatt.

1. Minő intézkedéseket tett a t. minister ur a képviselőház által hozzá áttett Zalamegye kérvénye következtében eddig a Mura folyónak szabályozására?

2. Van-e tudomása a Mura folyónak rendkivüli pusztításokat és károkat okozott mostani kiszáradásáról?

3. És ha mint hiszem, igen, mit tesz, vagy szándékozik rögtön tenni az ottani nagy áradás okozta rendkivüli veszély csökkentésére és a Mura folyónak az országos költséggel szabályozandó folyók közé mielőbbi felvételére.

Elnök: Közöltetni fog a közmunka- és közlekedési minister urral.

Hedry Ernő: T. ház! Az interpellatió, melyet szerencsés leszek beterjeszteni, egészen rövid és csak azért sürgős, mert a közös hadügyminister által kiadandó rendeletek olyanok, melyek rövid idő alatt kell, hogy végrehajtassanak. Én tehát oly valamiről fogok interpellatiót beterjeszteni, melyre nézve a hadügyminister rendeletét még ki nem adta, de melyről biztos tudomásom van, hogy készül és ki fog adatni. Nehogy tehát elkéssem, kivánom a honvédelmi minister urat kérdezni, igaz-e? és ha igaz, minő czélból tétetett?

A tény egyszerüen az, hogy a hetedik, porosz Frigyes-Károly főherczeg huszárezred állomása, mint tudjuk, Marburgban volt, annak kaderje és sorozási kerülete Pécs. Eddig az általános irányzat, országgyülési határozat folytán az volt, hogy a magyar ezredek. különösen a huszárezredek, az örökös tartományokból Magyarországba tétettek át, lehetőleg közel kaderjükhöz és sorozási kerületökhöz; most azonban egyszerre biztos forrásból annak tudomására jöttem, hogy ezen huszár ezred kaderje Pécsről áttétetik Marburgba. És ilyen tudomásom van más két-három huszár-ezredről, hogy ezek nemcsak, hogy sorozási kerületökbe és kaderjökhez nem hozatnak, hanem kaderjök megy ki az örökös tartományokba. Ez feltünő jelenség és én óhajtanám tudni, mivel indokolja ezt a hadügyminister s ezt csak a honvédelmi minister ur által tudhatom meg. Szeretném tudni, hogy vajjon azzal indokolja-e, hogy ez előnyös a mozgositásra. Azt nem hiszem, mert a ki csak egy kicsit combinál, az tudja, hogy a hol a sorozási kerület van, ott soroztatnak be az újonczok. Már most hogy ha a sorozó kerület megmarad Pécsett, egy háboru esetére pl. Oroszországgal, az újonczok behivatnak Pécsre, ott felszereltetnek és onnan elküldetnek Marburgra és onnan mennek azután az illető helyre és igy kettős utat tesznek. Tehát ezzel indokolni nem lehet.

Azon tendentiát pedig csak nem fogja bevallani a hadügyminister úr, hogy most azon irány helyett, hogy a magyar ezredek successive visszahozassanak az országba, azon retrograd

Digitized by Google

irányt akarja követni, hogy successive kivitessenek.

Én tehát interpellatiómat minden további indokolás nélkül beadom és kérem annak felolvasását.

Beöthy Algernon jegyző (*Olvassa*): 1) Van-e a t. minister úrnak tudomása arról, hogy a 7. Porosz Frigyes Károly főh. huszárezred, mely Marburgban fekszik, kaderje Pécsről, tehát sorozási kerületéből, Marburgba tétetett át? És ha ez igaz:

2) mivel igazolja a t. minister úr, hogy a magyar ezredek successive Magyarországba való áthelyezése helyett, ezen retrográd lépés szándékoltatik a közös hadügyminister úr által?

Elnök: Az interpellatió közöltetik a honvédelmi minister úrral.

A holnapi ülés napirendjén lesz; a ma elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása; a gazdasági bizottság jelentése az iroda-igazgató fizetésének és lakbérének felemelése tárgyában és a pénzügyministerium költségvetésének tárgyalása.

Végül méltóztassék a t. ház megengedni, hogy a közigazgatási bizottságnak a választóképességre vonatkozólag előterjesztett jelentése a holnapi ülés helyett, a pénteki ülésben tárgyaltassék. (*Helyeslés.*)

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik délután 2 órakor.*)

228. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1879. év márczius 18-án.

Báró Kemény János elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Gróf Szapáry Gyula pénzügyér, a ministerelnök helyett törvényjavaslatot nyujt be ez állami számvevőszék belszervezéséről. A szörénymegyei közigazgatási törvényjavaslat harmadszori felolvasása A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása Regele Ferencz iroda-igazgató fizetésfölemeléséről. Az 1880. állami költségvetés részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Szende Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző fogja vezetni. A szólni kivánókat egyrészről Baross Gábor, más részről b. Mednyánszky Árpád jegyző fogja jegyezni.

Föl fog olvastatni az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a márczius 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesittetik.

T. ház! Bemutatom Torontál megye közönsége föliratát, melyben kéri, hogy a földterméstmegsemmisitő rozsda és felhőszakadások csapásai is novelláris törvénynyel törvénybe iktattassanak s mint az 1876. XV. t. cz. 49. §-ában elősoroltakkal hasonlók: szintén mint olyanok véttessenek föl, melyek adóelengedés alapjául szolgálhassanak.

Áttétetik a kérvényi bizottsághoz.

Szapáry Gyula gr: pénzügyminister: T. ház! A ministerelnök ur távollétében az ő nevében, van szerencsém beadni egy törvényjavaslatot az állami számvevőszék belszervezetéről, ügykezeléséről és az államadósságok ellenőrzésére vonatkozó hatásköréről.

Kérem a t. házat, méltóztassék ennek kinyomatását és szétosztását elrendelni és azt előzetes tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz utasitani.

Elnök: Kinyomatik, szétosztatik és előzetes tárgyalás végett, a zárszámadási bizottsághoz utasittatik.

Van szerencsém jelenteni, hogy a pénzügyministeri tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával előfordulható vitás kérdésekre nézve Kralitz Béla pénzügyministeri tanácsos úr jelöltetett ki a szükséges felvilágositások megadására.

Következik harmadszori felolvasása a Szörény megye közigazgatásáról szóló törvényjavaslatnak.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Digitized by Google

Elnök: Méltóztatik a t. ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után végleg elfogadni? (*Elfogadjuk!*) A törvényjavaslat végleg elfogadtatván, az a főrendiházzal alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a szokott módon közöltetni fog. Egyszersmind kérem, méltóztassék hitelesités végett meghallgatni az erről szóló jegyzőkönyvi kivonatot.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot*).

Elnök: Nem lévén észrevétel, a jegyzőkönyvi kivonat hitelesittetik.

Következik a napirend:

A képviselőház gazdasági bizottságának jelentése, Regele János képviselőházi irodaigazgató fizetésének és lakbérilletményének felemelése ügyében.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a jelentést*).

Almásy Sándor: T. ház! Tudomásom lévén arról, hogy az összes tisztviselők drágasági pótlék megadása iránt folyamodtak, bátor vagyok inditványozni, hogy a gazdasági bizottság ezen jelentése akkor tárgyaltassék, midőn a drágasági pótlék kérdése lesz napirenden.

Én szivesen akarom díjazni a munkát és nem ellenzem, hogy a ház tisztviselői illőbb fizetést kapjanak s nem is teszek kifogást az ellen, hogy a gazdasági bizottság jelentése szerint, az irodaigazgató kérelme teljesittessék. De nem hagyható tekinteten kivül az, hogy éppen ezen hivatal nem azon hivatalok közül való, melyek itt a legroszabbul vannak díjazva, mert a rendes díjazáson kivül a tárgymutató elkészitéseért és másért is tetemes jövedelmei vannak; holott a gyorsirók, kik 1861 vagy 1865 óta vannak alkalmazva, soha fizetésemelést nem kaptak és 900—1100 frt fizetést huznak. Méltányos volna tehát ezeknek munkáját is tekintetbe venni, minthogy ők itt szellemi erejöket elpazarolják a nélkül, hogy kilátásuk volna valaha bármely előmenetelre.

Ennélfogva azt vagyok bátor inditványozni, hogy a t. ház ez ügyben ma ne határozzon, hanem határozzon akkor, midőn a drágasági pótlék kérdése lesz napirenden, hogy a többi tisztviselőkkel együtt egyöntetűbb díjazást lehessen megállapitani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Baross Gábor jegyző: T. ház! Minthogy a gazdasági bizottság jelentésében fel van emlitve az, hogy a képviselőház jegyzői kara volt az, a mely tanúságot tett az iroda-igazgató szorgalmáról és egyáltalában az szolgáltatta az okot arra, hogy ezen összeg javaslatba hozassék, bátor vagyok némi felvilágositást adni.

A mint az már a jelentésben is mondva volt, a nevezett igazgató már 1861 óta teljesiti a szolgálatot, mint képviselőházi tisztviselő és mint igazgató 1800 frt rendszeres fizetést, illetőleg a lakbérrel együtt 2200 frtot élvez évenként.

Arról, t. ház, hogy drágasági pótlék iránt jelentkezett volna valaki a képviselőház előtt, azt hiszem a t. háznak hivatalos tudomása nincsen. Ennélfogva e kérvény ilyes kérvényekkel együtt tárgyalható nem is volt. De más részről nincs is itt drágasági pótlékról szó, hanem arról van szó, hogy fizetési pótlék adassék, mely mint személyes pótlék lenne megszavazandó. A gazdasági bizottság tehát megtette ezt a distinctiót, de elismerve az iroda-igazgatónak tevékenységét, szükségesnek és okadatoltnak tartotta a t. háznak ajánlatba hozni ezt a javaslatot és a t. ház engedje meg, hogy úgy jegyző társaim, mint a magam nevében kijelentsem, hogy teljes mértékben méltányoljuk az iroda-igazgatónak beadott kérvényét és azért én is kérem a t. házat, hogy méltóztassék a gazdasági bizottság ezen javaslatát elfogadni és ez által a szolgálatot ily módon is érdeme szerint megjutalmazni.

Ajánlom a javaslat elfogadását. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Csanády Sándor: T. ház! Én egyáltalában nem vagyok egyvéleményben az előttem szólott képviselő urral, nem azért, mert nem tartom erre alkalmasnak a jelenlegi időszakot, midőn a nemzet inséggel, nyomorral küzd s akkor, a mikor a kormány maga is szükségesnek látta kimondani azt, hogy azon polgárai a hazának, kik inséges helyeken laknak, ha nem is fizették le mult évi adóikat, mégis ezen mulasztás folytán ne jőjjenek azok sorába, kik az adó nemfizetés miatt elvesztik képviselő választási jogukat. Különben is a t. előttem szólott képviselő ur mondotta, hogy 2200 frt évi fizetése van az iroda-igazgatónak.

Kérdem én, nem elég-e ez arra, hogy egy ember ebből tiszteségesen megélhessen? S mert ez igy van, én a gazdasági bizottság véleményét nem osztom s nem fogadom el, hogy az iroda-igazgató fizetése felemeltessék. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Hegedüs Sándor: T. ház! Én mindenesetre érzem azon helyzetnek súlyát, melyben az ország az inség miatt van, de ez még sem zárja ki annak lehetőségét, hogy a becsületes munka megjutalmaztassék, sőt éppen az az országos érdek, mely a takarékosságot parancsolja nekünk, igényli, hogy az erőmegfeszitéssel teljesitett munkát díjazzuk, mert a jól díjazott munka, sok tekintetben megtakaritást is tartalmaz.

Különösen két szempont az, mely e kérdés megitélésénél döntő lehet. Egyik az, hogy Csanády t. képviselő társam részben félreértette Baross t. barátom nyilatkozatát, midőn azt

Digitized by Google

mondta, hogy az emlitett igazgató urnak 2200 frt volna a fizetése. A fizetése csak 1800 frt s a többi a lakbér. Ezt együttesen venni és ugyanazon név alá sorolni nem lehet.

Méltóztassék az egyenlőséget, melynek oly nagy barátja Csanády képviselő ur, szintén figyelembe venni. A főrendi ház iroda-igazgatója 3000 frtot kap s mondhatom jó lélekkel, hogy egy harmadát sem végzi azon munkának, mely itt van.

Különösen figyelemre méltó a másik szempont, t. i. a kifejtett munkásság minősége. Én, mint a t. háznak több alkalommal szerény előadója, meggyőződtem arról, hogy milyen időhöz nem kötött, éjszakai munkássággal összekapcsolt működést igényel ezen hivatal, még pedig értelmes, képzett, tanult munkásságot kell kifejtenie az iroda-igazgatónak. (*Helyeslés.*) Rohammal jönnek a törvényjavaslatok, a jelentések s azokat nyomdába kell rendezni és aztán corrigálni, értelemmel corrigálni (*Élénk helyeslés jobb felöl*) s ezen lélekölő munkát végezni kell gyakran éjjel, midőn rendes irodai munkát nem végeznek soha. (*Ugy van!*)

Mindezt zúgolódás nélkül és oly pontossággal végzi az iroda-igazgató ur, hogy azt hiszem, nincs tagja a háznak, a ki meg ne győződött volna arról, hogy itt önfeláldozó munkásságra van szükség. (*Helyeslés jobb felöl.*)

Ha méltóztatnak hivatkozni az inséges állapotokra, méltóztassanak tekintetbe venni azt is, hogy a jól és becsületesen végzett, kötelességen felül végzett munka díjazása, megtakaritással is jár. (*Élénk helyeslés.*)

Madarász József: Koránt sem kivanom úgy értetni felszólalásomat, mintha én nem ismerném el a szóban levő egyéniségnek szakértelmét és egyuttal szorgalmát is. Nem is kivántam volna önmagam felszólalni, ha e részben t. barátom részéről ellenészrevétel nem tétetett volna. De minthogy már az ellenészrevétel megtétetett, engedje meg nekem igen t. képviselőtársam, hogy midőn egy bizonyos fizetés felemeléséről van szó, lehet-e azt, a mit Csanády t. barátom mondott, t. i. az ország pénzügyi helyzetét, tekintetbe nem venni? Bármit mondjanak is önök, hogy mily szorgalmat fejt ki azon egyéniség éjjel-nappal, nem tagadhatják önök, hogy ezen szorgalmat eddig is ki kellett fejteni. Ha volt a fizetés emelésének ideje, nem tagathatják meg önök, hogy most ez nincs helyén.

Én nem tudom, de t. barátom Almássy elmondotta, hogy ezen t. egyéniség ezen fizetésen kivül csak önmagában a tárgymutatónak előállitásáért 1100 frt évi díjazást kap. Bocsássanak meg önök, ha áll ez és lehetetlen kétségbe vonnom, akkor még nem lehetséges, hogy oly igen el legyen foglalva az irodai teendőkkel éjjel és nappal. Tehát mikor fizetés felemelésről van szó, oly fizetés felemelésről, melyet nem lehet rosznak mondani a jelenlegi viszonyok közt, akkor éppen önök tartsák meg azt, hogy mielőtt döntenének, hallgassák meg önök, vajjon az ország helyzete megengedi-e a hivatali fizetések felemelését, hallgassák meg a pénzügyi bizottságot.

Én százszor hallottam önök részéről kérni a ház tagjait, hogy soha pénzfelemelést, vagy bármi emelést ne tegyenek addig, mig a pénzügyi bizottság véleményét az ország pénzügyi helyzete iránt meg nem hallgatták. Annyival is inkább figyelmeztetem önöket erre, mert bizony nagyon kevés számmal is tartjuk kötelességünknek jelen lenni az ily fontos költségvetési vitánál.

Ezért helyeslem t. barátom azon óhajtását, hogy e kérdés felett most ne határozzunk és hogy bővebben megismerkedjünk ezen ügygyel is, hogy ne lehessen soha mondani, hogy egy fizetés felemelés meg szavaztatik hamarjában, én ezen alázatos előterjesztést teszem a t. háznak: »a ház gazdasági bizottságának jelentése vélemény adás végett a pénzügyi bizottságnak adassék ki.«

Molnár Aladár: T. ház! Teljesen csatlakozva azokhoz, a miket Baross Gábor és Hegedüs Sándor t. képviselőtársaim előadtak, nem szándékoztam e tárgyban felszólalni, de Madarász József t. képviselő úr egy megjegyzést tett, a melyet szó nélkül nem hagyhatok. Ő azt mondá, hogy ugyanazon tisztviselője a háznak éveken keresztül teljesitette a munkát a jelen fizetésért. T. ház! Épp ez az ok, a mely miatt én méltányosnak tartom, hogy most fizetése emeltessék.

Igen is nekem volt alkalmam éveken keresztül tapasztalmi annak az egyénnek hivatali buzgalmát és fáradozását és azt az eljárást, melyet Hegedüs Sándor képviselőtársam kiemelt, hogy számtalanszor a hivatalos órákon kivül — hisz ilyenek nálunk nincsenek is — éjjeli erőfeszitő munkát végzett.

Ha arról volna csak szó, hogy most ide egy fiatal erőt alkalmazzunk, a ki kezdetben ily fizetéssel is beérje, az máskép volna megitélhető; de éppen arról van szó, hogy oly ember iránt legyünk méltányosak és a körülményekhez mérten javitsuk fizetését, a ki sok éven keresztül odaadással dolgozott. Ez egy okkal, egy tekintettel több, hogy iránta igazságosak és méltányosak legyünk.

A másik, a mit Madarász t. képviselőtársam emlitett, az, hogy a jelentés adassék előbb ki a pénzügyi bizottságnak, mert hisz a ház nem szokott pénzügyekben határozni, mielőtt a pénz-

Digitized by Google

ügyi bizottságot meg nem hallgatná. Ez, t. ház, történik rendesen az állami budget tárgyalásánál; ott ez bevett, a szokás által szentesitett szabály, de nem tudok rá esetet, hogy a ház költségvetése tárgyalása, vagy a ház hivatalnokai fizetésének megállapitása alkalmával valaha a pénzügyi bizottság meghallgattatott volna. A ház a maga költségvetését mindig a pénzügyi bizottságtól függetlenül állapitotta meg s ezen költségvetésben a ház tisztviselői iránt is rendelkezik.

Almássy Sándor képviselő ur azt mondja, hogy a ház többi tagjai is megérdemlik a drágasági pótlékot s folyamodtak is érte, határozzunk e felett is akkor. Részemről most is kijelentem, hogy a mennyiben ezt igazságosnak és méltányosnak fogom látni, szivesen ráfogok szavaszni akkor, de ez nem zárja ki, hogy ha ma van előttünk ily kérvény, mely igazságos, azt megadjuk ma.

Azért elfogadom a gazdasági bizottság véleményét. (*Helyeslés.*)

Szalay Imre: T. ház! Sajnálom, hogy előttem szólott t. elvbarátaimmal nem lehetek egy véleményben, mert én a gazdasági bizottság véleményét megszavazom, még pedig azon indokból, melyet a gazdasági bizottságnak jelentése előnkbe tár, a melyben az mondatik, hogy az iroda-igazgató ur már 1861 óta folytonosan a ház iroda-vezetője, (*Ellenmondás*) vagy a ház hivatalnoka.

A ki gazdasággal foglalkozik, nagyon jól tudja azt, hogy a kik akár mily gazdasági hivatalban, vagy akár mily kereskedelmi alkalmazásban hosszabb ideig vannak, azok bizonyos fizetés-felemelést szoktak kapni és ez nagyon természetes. Éppen azért, miután az irodaigazgató is 14 év óta van a háznál, megadandónak tartom ezen összeget, mely nem is olyan súlyos, hogy azt a jelen körülmények köztt meg ne lehetne adni, mert 600 frt oly csepp a tengerben, a melyet, midőn ily érdemlett jutalmazásra fordítandó, megadhatunk. Elfogadom a gazdasági bizottság jelentését. (*Helyeslés.*)

Elnök: Szólásra senki felirva nem lévén, felteszem a kérdést: elfogadja-e a t. ház a gazdasági bizottság véleményét, Regele János képviselőházi irodavezető fizetésének és lakbéri illetményének felemelése tárgyában? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörtént.*)

A többség elfogadja. E szerint Madarász József képviselő ur indítványa elesik.

Következik az 1880-ik évi államköltségvetés részletes tárgyalásának folytatása, és nevezetesen a pénzügyministerium költségvetésének tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Központi igazgatás. Rendes kiadások XVI. fejezet. 1. czím.

Ajkay Gyula: Tisztelt képviselőház! Ismeretesek a t. ház előtt az ország minden részében felhangzó s itt kérvények alakjában megjelenő általános panaszok, melyek a közadók kezelésének hiányossága tárgyában az ezek körül tapasztalt visszaélések, illetőleg túlkapások folytán emeltetnek.

A baj mélyre ható, a nemzet testét minden ízében megtámadja, — orvoslásért kiált! És mégis mit tapasztalunk: az adó kivetés pontatlansága és késedelmes volta, mely az adófizetőnek oly sok utánjárást és még több kellemetlenséget okoz, marad a régiben, — az igen tisztelt pénzügyminister ur által annyiszor igért törvényjavaslat, mely a bajt orvosolná és annyi igazolt panaszt megszüntetné, még mindig késik.

Feltünőbb a bajoknak halmaza az illetékek kérdésénél. Az állam hivatalos közegei által a különböző illetékek csakis elvétve vettetnek ki pontosan és helyesen, mi által nemcsak az állam tekintélye rendül meg, de az állami közegek s közvetve maga az állameszme irányában tartozó tisztelet helyébe, egyenesen gyülölet szittatik.

Ne hivatkozzék senki arra, hogy hiszen a helytelen kivetés ellen reclamálhatni; ez vigasztalást annál kevésbé nyujt, mert akárhányszor megtörténik, — legalább rajtam már megtörtént, — hogy mig a reclamatio elintézését vártam, végrehajtással lettem fenyegetve s nehogy ezen kellemetlen látogatásnak legyek kitéve, kénytelen voltam a befizetést teljesíteni. Később pedig, midőn nevezetes utánjárás és költség mellett panaszomnak végre hely adatott, a teljesített túlfizetés visszanyerése még több bajt okozott.

Legmegbotránkoztatóbb azonban ezen ügyekben az, hogy a már kifizetett illetékek igen gyakran, különösen pedig az illetők elhalálozása után újból követeltetnek s tudnék reá esetet felhozni, hogy midőn a zaklatott örökösök az illető előljáróság által védelemben részesittettek, utóbbiak megbüntetése szorgoltatott.

Számos részletet tudnék felhozni az 1875. évi XXV. tcz. 3. §-ának helytelen értelmezéséből származott birságolásokról is, de nem kivánok a t. ház türelmével visszaélni, röviden csak azt jegyzem meg, hogy ezen kellemetlenségek általánosan érzett bajt képeznek.

Megengedem, t. ház, hogy tévedni emberi dolog s csalhatatlanságot a pénzügyi közegektől sem lehet kivánni, de a tévedéseknek rendszerré fajulása ezzel menthetővé nem lesz s a számtalan panaszt a reclamatióra való utalással elhallgattatni nem lehet, mert ha azok, kik nemcsak kellő ismerettel, de eszközökkel is rendelkeznek, — bajjal, utánjárással, de mégis magukon segíthetnek is; — a szegényebb sorsuaknál, a kik vagy éppen nem tudnak magukon

Digitized by Google

segíteni, vagy csak esetleg lelkiismeretlen közvetítők által, a hibás kivetés maga néha az anyagi tönkrejutásnak forrása lesz; pedig éppen ezen szegény sorsuak képezik a nemzet millióit.

Akár a rendszerben, akár a közegekben, vagy legyen ezek mindegyikében a baj forrása, én csak a tényt constatálom, hogy a baj általánosan érzett s égető és szerintem a panasz annál igazoltabb, mert midőn az állam a polgároktól az állam érdekében oly nagy áldozatokat követel, viszont azok is méltán megkívánhatják, hogy ezen kötelezettség teljesítése körül az idő rabló zaklatástól mentve legyenek.

Tudom, hogy a t. pénzügyminister ur igen sok nagyfontosságu teendőkkel van elfoglalva, de az általam jelzett kérdés azon pontra jutott, hogy ma már többé el nem odázható s első sorban megoldandó lesz, mert ez nemcsak morális, hanem nemzetgazdasági baj is és megvagyok győződve, hogy ha a t. pénzügyminister urnak az általa kilátásba helyezett és annyi idő óta hiába várt törvényjavaslattal a bajt eloszlatni sikerülend, a közjólét egyik legfontosabb kérdése leend megoldva.

Ês mivel szeretem hinni, hogy ő nem ismerhet fontosabb és sürgősebb feladatot, mint ily általánosan érzett baj orvoslását, részemről megnyugtató választ csak abban fogok találni, ha az adó- és főleg az illeték-kezelés rendszerének lényeges javítása, esetleg gyökeres átalakítása iránt oly időben terjeszt törvényjavaslatot a t. ház elé, hogy még ezen ülésszak alatt törvényerőre emeltethessék. *(Helyeslés.)*

Irányi Dániel: T. ház! Átalában tudva van, hogy hazánk egy nagy része, különösen a Tiszamenti rónaság, igen gyéren van benépesítve. Ezen állapotnak számos hátránya van. *(Halljuk!)* Hallgatva arról, hogy e miatt ott a közbátorság fenntartása igen meg van nehezítve, valamint nem említve azt, hogy ugyanezen okból vagyis a községeknek egymástól való távolságánál fogva a közlekedési eszközök létesítése és jó karban tartása alig lehetséges, csak azt kivánom kiemelni, hogy ezen gyér népesség mellett a dúsgazdag talaj kincsei kellőkép ki nem aknázhatók és a földmunka drága levén, a földbirtokos fáradságának kellő jutalmát nem élvezheti és a külföldi piaczokon versenyképességét is hovatovább el fogja veszteni. Ezek ugy hiszem tagadhatatlan tények. Ugyanazért én elérkezettnek látom az időt, hogy a törvényhozás a telepítés és gyarmatosítás ügyével komolyan és tüzetessen foglalkozzék. Egy ellenvetést hallottam gyakran felhozatni, mely minden esetre megfontolást érdemel, és ez az, hogy tekintetbe kell venni hazánk etnographicus viszonyait és óvakodnunk attól, hogy mialatt a népesség szaporítását eszközöljük, a magyar nemzetiséget gyöngítsük, veszélynek kitegyük. Azonban ezen nehézség, nézetem szerint, eloszlatható, ha a gyarmatosítás ügyét maga az ország kormánya veszi kezébe egy a törvényhozás által alkotott törvény alapján, mely esetben, véleményem szerint, nemcsak kárára nem, sőt inkább hasznára fog válni az országnak a telepítés.

Annál inkább szükséges pedig, hogy ezen ügyet a törvényhozás komoly figyelmére méltassa, mert ime sajnosan látjuk, hogy honpolgáraink már az országot elhagyni készülnek, és ha nem vándorolnak is ki — mint minap mondottam — ezrével, a mire egyébiránt adatom volt, mindenesetre már az is igen sajnálatra méltó tény, ha csak százával hagyják is el a hazát. Hozzájárul, hogy a t. pénzügyminister ur mind több és több állami jószág eladatását hozza javaslatba. Én elvben nem vagyok és nem lehetek ellene annak, hogy az állam a birtokában levő ingatlan javakat nálánál alkalmasabb kezekbe juttassa. Európa nyugati államai ezen müveletet többnyire már régen végh ez vitték. Angliának már századok óta nincsenek ingatlan javai. Francziaország, kivéve az erdőségeket, egyéb ingatlant alig tartott meg. Ezt a tapasztalás és a tudomány is helyesli. Ha mindamellett a mi körülményeink közt nem vagyok barátja az államjavak eladásának, azt főleg annak méltóztassék tulajdonítani, mert attól tartok, hogy az ezek árából bejött pénz a mostani kormány által nem fog kellőkép felhasználtatni s nem azon czélokra, melyek az állam érdekeivel valóban megegyeznek.

Azonban, valamint egyéb kérdéseknél, ugy előre látom ennél is, az én és netalán barátaim ellenzése a többség akaratával szemben erőtelen lesz, s ezt előre látva, hogy az államjavaknak elrendelendő eladatása annyira-menynyire az ország javára váljék, kivánatosnak tartom, hogy oly törvény alkottassék, melynek erejénél fogva a kormány felhatalmazva, utasítva legyen, hogy az igy eladandó jószágokat ne nagy tömegekben egyes birtokosoknak, hanem lehetőleg kis részletekben adja el és községeket alapítson. Ez annál szükségesebb, mert tudjuk, hogy ha nagyban adatnak el a birtokok, azokért oly árt nem lehet remélni, a minőt kapnánk, ha azok apró parczellákra osztatnának fel; a tapasztalás azt bizonyítja, hogy nagy complexusokban nem jövedelmeznek sem az illetőknek, sem az államnak annyit, mintha a föld kisebb részletekben müveltetik. Olaszország, mint méltóztatnak tudni, az utóbbi évtizedben sok ugynevezett egyházi jószágot adott el. 1860-tól a jószágok incameratiója következtében több mint 800 millió lira értékü jószág

Digitized by Google

idegen nitlelett el. Ezen birtokok többnyire apró részletekben adattak el. Előre kell bocsátanom, t. ház, hogy 1876. október hó 26-tól 1877 decz. 31-éig 513 s nehány ezer hektár adatott el, a melynek becsára 397 millió lira volt, de a melyért 513 millió lira folyt be, ugy hogy egy hektár átlagos ára 980 frankra rúg. Ezen jó árt, t. ház, csak azon oknál fogva lehetett elérni, mert, mint mondám, az eladás apró részletekben történt. Ennélfogva, t. ház, én azt az óhajtást fejezem ki, hogy midőn a pénzügyminiszter eladásra bocsátja az államjavakat, legelőször is az illető vidék lakóit kinálja meg a vétellel, természetesen apró parczellákban; a mennyiben pedig ezek azon jószágokat megvenni nem volnának vagy hajlandók, vagy képesek, legyen figyelemmel azon szegény hegyes vidékek lakóira, a honnan — mint az imént említém — már is kezdetét vette a kivándorlás. (*Helyeslés balfelől.*) Meglehet azonban, t. ház, hogy ezen hazai polgárok még nem fogják eléggé benépesíteni azon rengeteg rónákat, a melyek a Tisza és Duna között elterülnek. Ez esetben én a külföldi telepesektől sem rettenek vissza, mert — mint megjegyzém, ha a telepítést a kormány veszi kezébe, nincs mit attól tartanunk, hogy ezen művelet a magyar nemzetiség, a magyar állam kárára üthessen ki.

Ezen okok indítanak engem, t. ház, arra, hogy a következő határozati javaslatot indítványozzam és ajánljam elfogadásra. (*Olvassa.*)

Zsilinszky Mihály: Nem kivántam a pénzügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál legalább most általánosságban felszólalni; miután azonban Ajkay t. képviselőtársam oly igen fontos kérdést vetett fel, a mely ugy hiszem mindnyájunkat igen nagy mértékben érdekel, kénytelen vagyok nézeteimet a pénzügyi kezelés, különösen pedig a birtokátruházások s hagyatékok utáni illetékek kivetése és behajtása körül elkövetett visszaélésekre nézve előterjeszteni s egyuttal egy igen sürgős kéréssel járulni a t. pénzügyminister urhoz. Igaza van t. képviselőtársamnak, hogy az országban semmiféle más kormányzati ágban nem fordulnak elő oly sok visszaélések, mint éppen az illetékek körül s éppen azért sehol sem annyira jogosult az ezek megszüntetését követelő felszólalás, mint éppen itt. El kell igen ismernem, hogy a pénzügyi bizottság az ő határozati javaslatai közé ezt a kérdést is felvette és azt pénzügyminister ur figyelmébe ajánlja. Igaz, hogy a t. pénzügyminister ur maga is késznek nyilatkozott ezen visszaélések megszüntetésére; de én mindamellett a hogy nagy elismeréssel vagyok a minister urnak törekvései iránt és jóllehet el kell ismernem, hogy gyenge egészségi állapota mellett más fontos ügyekkel is el volt halmozva: mindazonáltal én nem érem be ezen biztatással, hanem kénytelen vagyok a t. minister urat egy határozott nyilatkozatra kérni fel. Mert valóban a dolog oly égető, hogy ezt tovább elhalasztani nem lehet, nem szabad, hacsak azt a vádat nem akarjuk magunkra vonni, hogy a népnek legfontosabb családi és vagyoni érdekei iránt semmi érzékkel nem birunk. Nem lehet azt tűrni, t. ház, hogy Magyarországon az illetékek kétszer-háromszor is kivettessenek egy és ugyanazon jogügylet után, a különben is nagyon terhelt adófizető polgárokra. Nem lehet azt eltűrni, hogy az ország pecsétje alatt kiállított nyugták felmutatása daczára is, ujra meg ujra zaklattassanak azok, akik a törvény értelmében kötelezettségöknek már egyszer eleget tettek. Nem lehet elviselni azt az állapotot, hogy az állam e tekintetben ugy álljon a polgárokkal szemközt, mint csupán követelő fél, mely csak a kincstár érdekeit tartja szemei előtt, mely sokszor kegyetlen eszközökkel hajtja be a maga illetékét, de azontúl nem törődik azzal, ha vajjon a polgár valósággal is birtokába jutott-e azon vagyonnak, mely után az illetéket előre be kellett fizetnie. Ez, t. ház, tarthatatlan állapot, melyet nekünk okvetlenül beszüntetnünk kell s visszaállítanunk a jobb, egyszerűbb kezelést; visszaállítanunk vele együtt a törvény iránti tiszteletet is. Tudom én, hogy ezen visszaélések egy nagy részét el lehetett volna kerülni, ha hivatalnokaink kissé lelkiismeretesebben és pontosabban működnének; ha nem lennének a polgárságnak mintegy ellenfelei, hanem pontos hivataloskodás mellett egyuttal polgártársak is, kik a bajt nem szaporítani, hanem kevesbíteni akarnák. Valószinünek látszik előttem, hogy még a mostani törvény mellett is kevesebb lenne a visszaélés, hogyha innét fölülről a felsőbb hivatalnokok olykor meglepnék az illető hivatalokat és ott a helyszinén hallgatnák meg a községi előljárók méltó panaszait s ahhoz képest rögtön és szigoruan orvosolnák a bajokat. De el kell ismernem azt, hogy e tekintetben maga a törvény is hibás, igen tág tért nyujt a visszaélésekre. Méltóztatnak tudni, hogy e tekintetben törvényeink pl. az 1868. XXIII. t. cz. 4. §., továbbá az 1873. IX. t. cz. 17. §. egyrészről a községi előljáróknak, másrészt pedig az illető feleknek teszi kötelességévé, hogy a haláleseteket, illetőleg a hagyatékokat 8 nap alatt esetről esetre bejelentsék.

Az ily bejelentések alapján rendesen olyan is bejut a leltárba, ami nem létezik, vagy az is kimarad, aminek nem volna szabad kimaradnia. Ennek következtében igen gyakran, sőt legtöbbnyire elkövettetik azon hiba, hogy hibás beje-

Digitized by Google

lentés folytán hibás kivetés történik. Ugyanezen törvényben, mintha azok a kik alkották, előre gondolták volna, hogy ezen első bejelentés nem lesz helyes, ugyancsak meghagyatik, hogy a hagyatéki tárgyalások után a birtokbirósági bizonyítvány szintén közöltessék az illeték-kiszabási hivatallal s egyuttal a telekkönyvi osztálylyal is. Ez utóbbi ismét utasítva van, hogy mihelyt az átirást foganatosította, a maga részéről szintén tartozik értesíteni az illető hivatalt. Ily módon megtörténik az, hogy egy ugyanazon jog-ügyletről háromszoros bejelentés történik, hogy egy azon örökösödési ügyben háromszor is értesíttetik a hivatal. Es minthogy ezen sokféle bejelentés nem egy időben, hanem különböző időben sokszor félévi, sokszor egy évi időközökben tétetik meg, nagyon természetes, hogy visszaélések könnyen elkövettethetnek; mert ha az illető hivatalnok nem elég szigoru önmaga iránt, ha restelli a fáradtságot, hogy utána nézzen a nyilvántartásnak, minden lelki furdalás nélkül háromszor is kiveti az illetéket. (*Ugy van.*) Ennek okát t. ház én magában a törvényben látom, ezen tehát okvetlenül törvényhozás utján kell segíteni. A míveltebb ember tud ugyan magán segíteni, felszólalhat s néha talán sikerül is a sérelmet orvosoltatnia. De méltóztassék képzelni a népnek nagy tömegét, méltóztassék képzelni azon szegény gyámoltalan földmíves állapotát, a ki megkapja az első bejelentés utáni fizetésmeghagyást, melyből sokszor alig lehet valami egyebet kiolvasni, mint azt, hogy az odairt összeget harmincz nap alatt lefizetni tartozik, de nincs benne, hogy mi után tartozik. És aki hogy ha nagy nehezen ezen összeget kifizette, azt hiszi, hogy már túl van minden bajon s nyugodtan folytatja munkáját, akkor egy fél év, vagy egy év mulva egy és ugyanazon jogügylet után, új bejelentés alapján egészen más összegről szóló fizetési meghagyást kap. Méltóztassanak meggondolni, minő lelki állapotba van ezen szegény ember; méltóztassék elképzelni, minő tisztelettel viseltethetik az ilyen ok nélkül megzaklatott polgár akár a törvény, akár a törvény végrehajtó közegei iránt? Ne méltóztassék azt hinni, igen t. pénzügyminister ur, mintha ily esetek csak egyes elszigetelt esetek volnának. Ez általános baj, (*Igaz! Ugy van a bal- és szélső balan*) ugyannyira, hogy csak igen csekély számban vannak kivételek. Ne méltóztassék azt elhinni, amit én magam is hallottam a pénzügyministerium illető osztályában, mintegy vigasztalásul elmondatni, hogy hiszen némely vidékről pl. Békés megyéből aránylag igen kevés panasz jött fel. Igenis ugy van; de ennek igen természetes oka van, hogy ha az illető panaszos legközelebbi előljárójához a községi biró- vagy jegyzőhöz fordul, ez elutasítja, mert nem rá tartozik; azután megy a szolgabiróhoz, ezt azt mondja: nekem egyéb dolgom van, nem segíthetek rajtad; harmadszor megy ügyvédhez, ez azt mondja, hogy fizesse le a fáradtság díját (*Közbekiáltások: s azon felül még előleget is kiván!*). És aztán még, hogy ha kérdezi a fél, vajjon jót áll-e az ügyvéd, hogy ennek az ő felfolyamodásának eredménye lesz, az ügyvéd azt mondja, hogy nem állhat jót érte. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.*) Ily körülmények közt nagyon természetes, hogy a panaszok föl sem jöhetnek a ministeriumhoz, mert már az első forumnál mindjárt fizetéssel, költséggel jár a panasz.

Minthogy ez igy van; minthogy nem nézhetjük összetett kézzel, hogy a polgárok jogtalanul zaklattassanak és minthogy én a pénzügyi bizottság javaslatában nem látom azon határozott követelést, hogy még az idén ennek vége vettessék, azért bátor vagyok azon kéréssel járulni a t. pénzügyminister urhoz, méltóztassék itt a házban nyilatkozni, hajlandó-e ezen sokszor felemlített visszaélések megszüntetését czélzó törvényjavaslatot minél rövidebb idő alatt, mindenesetre oly korán benyujtani, hogy még az idén tárgyalható és törvényerőre emelhető legyen. Kérem ezt, annyival is inkább, mert megvagyok győződve, hogy csak ugy fog megnyugvást szerezni az ország népének, ha ez ügyet minél erélyesebben fogja megragadni. (*Helyeslés.*)

Ugron Ákos: T. ház! Nem szándékom a jelenlegi alkalommal a pénzügyministerium költségvetésére átalánosan reflectálni; ha még is felszólalok, teszem ezt egy részt azért, hogy a képviselőháznak még a mult évben hozott egy határozatát felelevenítsem és teszem másrészt azért, hogy a t. pénzügyminister urat figyelmeztessem, hogy kötelességét, szemben a t. ház határozatával nem teljesítette.

T. ház! A székely föld lakóit megillető a kis üsttel való pálinka főzhetés kérdése, itt a képviselőházban nem egy alkalommal hosszasan megvitattatott, ki lett tüntetve már 1879. január 29-iki ülésben a túloldalon ülő Tibád Antal képviselő ur által ezen vidéknek felvirágzását, érdekét illetőleg, közgazdasági szempontból ezen kérdésnek fontossága. Már azon alkalommal szives volt a t. pénzügyminister ur megnyugtatni és kijelenteni azt, hogy nemsokára a kérdés tanulmányozása végett úgynevezett enquêtet fog összehivni. Tudjuk, hogy ezen enquêtek, a mint itt később meg lett jegyezve, rendesen arra használtatnak, hogy az ilyen kérdések eltemettessenek. Mondom, megigérte a t. pénzügyminister ur, hogy enquêtet fog összehivni és annak véleményét meghallgatva; annak következtében intézkedni fog ezen kérdésben.

Mult évi márczius 8-án, szintén több e

Digitized by Google

tárgyra vonatkozó kérvény tárgyalása alkalmával, hosszasan tárgyaltatott ezen kérdés, a t. pénzügyminister ur a többek között kijelentette, hogy ezen enquêtet még össze nem hivhatta, mert el volt foglalva a költségvetés tárgyalásával, egyéb fontos teendőkkel és beszédét igy fejezte be: »Azt hiszem, méltóztatik belátni, hogy záros határidőre magamat nem kötelezhetem, de biztosíthatom a t. házat, hogy én e tanácskozást a legrövidebb idő alatt meg fogom tartani és annak folytán az intézkedést a baj orvoslására meg fogom tenni.« Vártuk, de nem történt semmi. Ujabban én ezen kérdésben egy e tárgyra vonatkozó kérvény tárgyalása alkalmával, ha emlékezetem nem csal, 1879. évi november 8-án felszólaltam és a pénzügyminister urat igéretének teljesítésére sürgettem. A pénzügyminister ur újabban szives volt válaszában előadni, hogy meghallgatta a meghivottakat. Tehát az enquetet megtartotta, ámbár megvallom, daczára minden igyekezetemnek, ezen enquêt működéséről semmi tudomást nem szerezhettem, csupán annak titkolózásáról győződhettem meg. Ugyanakkor szives volt a pénzügyminister ur beszédét következőképen fejezni be: »Én ezen kérdéssel tüzetesen fogok foglalkozni, de nem csak ezt fogom tenni, hanem fel fogom hivni az érdekletteket véleményök nyilvánítására és ezen vélemények alapján, a mennyiben azok a kormány nézetével megegyeznek, az előterjesztést megteszem.«

T. ház! Már azon alkalommal a t. pénzügyminister ur igéretében — megvallom őszintén — én nem biztam s éppen azért egy módositást nyujtottam be a pénzügyi bizottság véleményéhez, a mely módosítvány szóról szóra igy hangzik: »utasitsa a ház a pénzügyminister urat, hogy e tárgyban már beadott és indokolt inditványra nézve, még ez évben véleményes jelentését adja be.« Ez történt 1879-ben. A t. ház többsége nagyon szives volt ezen módositványomat elfogadni, azonban, a mint mindnyájan tudjuk, e tárgyban nem történt semmi. T. ház! Azt hiszem, hogy egy alkotmányos ministernek, a ki a többség bizalmából ül azon piros székben, kötelessége a többség határozatait érvényesiteni, vagy ha ezt nem teszi, akkor szerény nézetem szerint vagy nem érdemes a többség bizalmára, vagy ha a többség bizalmával még ezután is támogatja, akkor nagyon gyakran ki lesz téve hasonló eljárásnak.

T. ház! Azok, a kik azon vidékkel közvetlenül nem érintkeznek, azon vidéknek népét nem ismerik, nem képesek felfogni, mennyire közvetlenül érdekli ezen ügy a székely népet, mennyire függ a székely nép jóléte, anyagi felvirágozása ezen kérdés megoldásától. Ha ez nem igy volna, mi székely képviselők nem vettük volna már több alkalommal igénybe a t. ház figyelmét. Éppen mert ez igy van, a t. ház figyelmét huzamosabban igénybe venni nem akarom, csak azt kérdem a t. pénzügyminister urtól, mit szándékozik tenni ezen kérdésben, vagy ha nem szándékozik semmit sem tenni, legyen szives ezt őszintén megmondani, hogy tudjuk elvégre, mit akar a kormány. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Azokra, a miket az előttem szólott képviselő ur az általam állitólag elkövetett kötelesség - mulasztásról és az ő általa irányomban tanusított bizalmáról, vagy bizalmatlanságáról mondott, nem kivánok reflectálni. A választ nem is neki, hanem a t. háznak kivánom megadni; mert ő ugy sem nyugodnék meg abban, nem lévén irántam bizalommal. Mindenek előtt az ez ügyben történteket, melyekről, mint mondja, neki tudomása nincsen, bátor leszek röviden előadni.

Arra nézve, a mit a mult évben kinyilatkoztattam, hogy t. i. a kiüstökre nézve tanácskozmányt fogok összehívni, kijelentem, hogy az meg is történt. Igaz, hogy ez nem volt nyilvános, de hisz arról szó sem volt, hogy ezen enquête tanácskozásai nyilvánosak legyenek; de azokra meg voltak híva az illető érdekelt vidékek képviselői és azoktól a t. képviselő ur tudomást szerezhetett volna magának az ügy állásáról.

A mult év november havában történt ismét, hogy ez ügyben a képviselőház új határozatot hozott. Én akkor kijelentettem, hogy ezen kérdés elintézését időhöz kötni nem lehet; mert ezen kérdés elintézése nem egyedül tőlem függ, hanem a vám- és kereskedelmi szerződés értelmében, a szeszadóra vonatkozó intézkedést a Lajthán-túli kormány hozzá járulása nélkül tenni nem lehet.

A t. ház meghozta, igaz, azon határozatot, melyre a képviselő ur hivatkozott és igenis kötelességem lett volna azóta nyilatkozni a dolog állásáról. Tehettem is volna jelentést e tárgyban, azonban azt, hogy a kérdés elintéztetett, nem jelenthettem volna; miután ez nem általam hozandó egyoldalu megállapodástól függ és a tárgyalásokat a Lajthán túli kormánynyal az év végéig befejeznem azért nem lehetett, minthogy abban betegségem gátolt.

De több súlyt fektetek arra, t. ház, hogy a dolog lényegére nézve érjek el valami eredményt és ez iránt tehessek a t. háznak jelentést az illető vidék megnyugtatására, mint hogy azon száraz jelentéssel álljak a ház elé, hogy nem lehetett eredményt elérni. (*Helyeslés a jobboldalon.*) S éppen azért nem nyilatkoztam máig e kérdésben, mert azóta lépéseket tettem, hogy

Digitized by Google

a dolog minél előbb elintéztessék és iparkodtam rávenni a monarchia másik államának kormányát, hogy a törvényhozás elé terjesztendő javaslatoknál, vagy a törvény végrehajtásánál belenyugodjék oly eljárásba, mely a czél elérését, ha nem is teljes mértékben, de legalább bizonyos határig előmozditsa. A kérdés tehát sem befejezve, sem elejtve nincs s azt hiszem, sokkal hasznosabb, ha magamévá teszem e kérdést, mintha száraz jelentést teszek, mielőtt valami eredmény eléretett volna.

A mi az előttem szólt többi t. képviselő urak felszólalásait illeti, azok különösen vonatkoznak arra, hogy szándékozom-e és mikor a bélyeg- és illetékkiszabás iránt törvényjavaslatot beterjeszteni.

Igazat adok azon t. képviselő urnak, a ki azt mondotta, hogy az e téren előforduló visszaélések nem kivételesek és magam sem tekintem azokat kivételeseknek. Tudom, hogy igen sok baj van e téren és éppen azért, mert ezen bajok léteznek és azokat magam is ismerem, szándékozom e tárgyban törvényjavaslatot beterjeszteni. Kijelentettem ezt a pénzügyi bizottságban is s ennek folytán terjesztette elő a pénzügyi bizottság a költségvetés általános tárgyalása alkalmával erre nézve azon határozati javaslatot, melyet a t. ház el is fogadott. Teljes készséggel kijelentem, hogy a bajon segiteni iparkodván, e tárgyban mielőbb szándékozom törvényjavaslatot benyujtani.

A törvényjavaslat azonban, mint méltóztatnak tudni, igen sok tárgyra kell hogy kiterjedjen. Kiterjed az adóbehajtásra s különösen az egyenes adóknál az adóvégrehajtói eljárásra, a bélyeg- és illetékkiszabásnál igen fontos kérdésekre, nevezetesen magára az illetékkiszabás szabályozására, továbbá az egyetemleges kötelezettség szabályozására, a birságok iránt fennálló intézkedések módosítására, a bélyegdij leszállítására különösen a váltóknál. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ne méltóztassanak tehát kivánni, hogy kötelességet vállaljak az iránt, hogy mikorra alkottassék meg az ez iránti törvény; annál inkább, mert nem tőlem függ, hogy az még a jelen ülésszak alatt törvényerőre emeltessék, hanem függ a képviselőház munkabeosztásától és hogy a kormány által az ünnepek után benyujtandó törvényjavaslatok közül, melyek fognak a legsürgősebbeknek tekintetni.

Biztosithatom a t. házat, hogy a törvényjavaslatot még az ülésszak alatt minél előbb benyujtani szándékozom, de hogy mikor emelkedjék törvényerőre, az nem kizárólag tőlem függ. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Áttérek végre Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslatára. (*Halljuk!*) Ne méltóztassanak attól tartani, hogy az államjavak eladása káros lehet azért, hogy a kormány a befolyó összeget oly czélokra pocsékolná, melyek az állam érdekeinek nem felelnek meg. Erre nézve van elég garantia, hogy az államjavak eladásából befolyó pénzek, csak oly czélokra fordittathassanak, melyek a törvényhozás által meg fognak határoztatni. De igen is károsnak tartanám azt, hogy ez iránt ne együttesen, hanem kiszakitva egyes intézkedések tétessenek. És nekem szándékom, a mint a költségvetés általános tárgyalásánál ki is jelentettem, az államjavak eladására nézve előterjesztést tenni a t. háznak az iránt, hogy ezen államjavak közül, melyek, mi módon és mily eljárás mellett adassanak el. Ezen előterjesztésemben én néhány fő szempontot, mindenesetre figyelembe akarok venni. Eltekintve attól, hogy az államerdőket nem tartom eladhatóknak, — azokat az állam birtokába kell megtartani, — magukra az államjószágokra nézve két szempontot kivánok figyelembe venni. Először, hogy jelöltessenek meg azon államjószágok, melyeknél kivánatos, éppen azon okokból, melyeket a t. képviselő ur felemlitett, hogy telepitések történjenek. Másodszor jelöltessenek meg azon jószágok, melyek nagy községek közelében feküsznek és hol a község lakosságának száma nincs arányban az általuk birt területtel.

Ezen jószágok, ezen községbeli lakosoknak adassanak el ha lehetséges, de a concurrentia lehetőségét sem szabad teljesen kizárni, mert ha tudják a községbeli lakosok, hogy csak ők vehetik meg a jószágot és hogy a kormány keze erre nézve meg van kötve, akkor az állam könnyen megkárosodhatnék. (*Helyeslés jobbfelől.*) Tehát első sorban ezen községre kellene reflektálni, de a concurrentiát teljesen kizárni és a kormány kezét megkötni nem lehet.

Ezeket leghelyesebben akkor lehetend megállapitani, ha majd az államjavak eladásának módjáról fog a t. ház határozni s azért kérem a t. házat, ne méltóztassék most ezen határozati javaslatot elfogadni, hanem az intézkedést fennhagyni akkorra, mikor az egész kérdésre kiterjedő javaslatot fogok a ház elé terjeszteni. (*Élénk helyeslés jobbfelől*).

Csatár Zsigmond: T. ház! Örömmel veszem tudomásul a pénzügyminister ur azon kijelentését, hogy még ezen ülésszak alatt méltóztatik törvényjavaslatot beterjeszteni, hogy a polgárok zaklatásának vége vettessék, mely zaklatások alkotmányos állami életünkön keresztül végig húzódnak. Hogy pedig ezt a pénzügyminister ur minél előbb az életnek átadja és elenyészszenek azon aggodalmak, melyek beszédéből következnek, hogy t. i. azon esetben fog törvényerőre emelkedni a javaslat, ha a képviselőház, vagy a lajthántuli kormány bele-

Digitized by Google

egyez, szükségesnek tartok néhány esetet felemliteni arra nézve, hogy mily szükséges és mily kényszerűséggel parancsoltatik, hogy az eddigi helyzet tovább fenn ne tartassék, hanem új, egészséges pénzügyi törvény helyeztessék életbe.

Emlékezni fog a t. ház minden tagja, a ki akkor jelen volt, vagy a hirlapokból értesülést meritett, hogy a törköly-termelők és a kis üstökből főzők, általam interpellatiót intéztettek a pénzügyminister urhoz az iránt, hogy mi oka annak, hogy az ingyenes, saját termelésü törköly kifőzésére a pénzügyőrök mindent elkövetnek, hogy oly időben adassék meg az engedély, a mikor, miután nem tartván tovább a törköly, más nincs mit főzni, meg kell fizetni az accist.

A pénzügyminister ur nem tartott engem és azon nagy közönséget, melynek érdekében történt a felszólalás, méltónak arra, hogy interpellatiómra csak néhány szót válaszolt volna is. Már engedelmet kérek, ha a pénzügyminister urnak a házszabályok nem is tennék kötelességévé felelni, már csak azon viszonyosságnál fogva is, melylyel a képviselő társa irányában köteles viseltetni, elvárhattam volna, hogy választ adjon. Miért nem adott választ? Azért, mert ez által igazolta volna, hogy a panaszkodó nagy közönségnek van igaza és hogy a pénzügyigazgatóságok visszaéléseket követnek el, kik a fogyasztási adók kibérlésénél oly hallatlan istentelenséget követnek el, hogy egyes zsidó embereket felfogadnak, beállitanak az árveréshez, tudja isten honnan veszik őket, azoknak napidíj is jár s a szegény községekre ily zsidók által ráveretik a fogyasztási adót. Magam voltam szemtanúja egy ily dolognak, sőt megvallom, hogy sokszor megtörténik, hogy az ily élelmes emberek még a községtől is pénzt keresnek, mert ha a község sápot ad a zsidónak, akkor olcsóbban kiveheti a fogyasztási adót, ha pedig nem ad sápot, hát akkor meg van terhelve. Velem is megtörtént ez, pénzem oda veszett. (*Derültség.*) Mert a község azt mondta, hogy mért adtam, pedig felhatalmaztak, hogy mindent elkövessek. 180 frtért volt kibérelve egy 1000 lélekből álló község fogyasztási adója, ez egy kis községre igen nagy adó. Ki akartunk egyezni a pénzügyi biztossal, de ő azt mondta, hogy nem teheti és árverést sürgetett. A község azt mondta, hogy 200—210 frtig menjen a kinálat az árverésen, de felmentek 220 frtra. Akkor hozzám s a bíróhoz jöttek a zsidók s azt mondták, ha 50 frtot adok nekik, akkor elállnak az árveréstől. Erre azt mondottuk, hogy adjanak ők nekünk 50 frtot s akkor mi állunk el az árveréstől. (*Derültség.*) Erre persze ők nem vállalkoztak. (*Nagy derültség.*) Ez így van országszerte, erről tudomást kell szerezni a ministeriumnak, hogy ennek eleje vétessék. Akkor azt mondottam a bírónak, hogy adjon nekik 20 frtot, hogy legyen vége a komédiának, (*Derültség*) remélvén, hogy az előljáróságban odahaza lesz annyi belátás, hogy a közjó érdekében tett kiadást (*Derültség*) elismeri; azt tapasztaltam azonban, hogy jobb azt nem is említeni. (*Hosszas derültség.*)

A mi az illetékeket illeti, valóban lelketlen dolgok történnek az országban mindenütt. Én tudok 100 esetet Pest környékén, hogy ha az apa és anya meghal, egyenes örökösödés czímén az illetéket nem egy frtban, hanem 3—4 frtban vetik ki és kérlelhetlen szigorral behajtják. Tudom, hogy az ország cassája meglehetősen rosz állapotban van, de hála Istennek még sem jutottunk oda, hogy az államháztartás érdekében maga a törvény szelleme megsértessék.

A mi a leletezést illeti, valósággal azt lehet mondani, hogy nem ázsiai, hanem zulukaffer állapotban vagyunk, (*Derültség*) mert jaj annak az embernek, a kinek igazságot kell keresni, mivel az iktató és kiadó kegyétől függ, hogy jogtalanul a zsebében ne kaparászszanak. Nincs nap, a hol jogtalan illetékkel az ügyvédhez be ne kopogtatnának s azt hiszi a t. ház, hogy csak annyit is tesznek azok az úgynevezett leletező pénz kufárok, mert saját zsebükre kufárkodnak — hogy legalább felirnák ily pénzt kérő fizetési meghagyásra, hogy micsoda ügyben történik, hogy legalább tudja az a szegény áldozat, hogy mily jogczímen követeltetik tőle az illeték, a mely nincs megirva rajta, hanem be kell menni a vámházba és azon nagy urnak, a ki nem tartja magát az ország szolgájának, hanem az ország urának, mondom, ha ennek a nagy urnak tetszik a felvilágosítás, ha nem, elmegy az illető járásbirósághoz, vagy törvényszékhez, a hol az ily lelet felvétetett s a dolog vége csak az lesz, hogy fizetni kell, még ha az ember reclamatiókkal él is. Mert a pénzügyminister urnak eljárása olyan, legalább még eddig nem intézkedett, hogy máskép legyen, hogy ugyanazon leletező egyént, a ki leletezést eszközölte, kérdezik meg, hogy helyesen alkalmazta-e a leletet. Már t. ház méltóztatik belátni, az az ember, a ki saját hasznára elkövette a bűnt, az csak nem fogja mondani, hogy jogtalanul vétetett fel a lelet, hanem azt, hogy igen is a lelet jogosan történt, mert nem tétetett elegendő bélyeg a beadványra. Ez nem jól van igy, ezen változtatni kell. De ezen csak akkor lesz változtatva, ha a pénzügyminister ur a Bach és Schmerling idejéből átvett szabályokat tűzre teszi és azon bürokratáktól menekszik, a kik ellen ezen szabályokat a magyar nemzet

Digitized by Google

vég elkeseredésére létrehozni segítették s inkább nevelje a pénzügyminister ur az u. n. nyugdíjösszeget, a mit készséggel megszavazok én is, csak hogy ezen emberek többé ne kufárkodjanak a nemzet vagyonában, a kik nem azért jöttek ez országba, hogy boldoggá tegyék a hazát, hanem hogy a jó magyar nemzet vagyonában gazdálkodjanak.

A mi már most a dohányjövedéket illeti, itt nagyon sokat lehetne mondani; de hát azt gondolom, hogy talán jobb, ha az ember nem is fárasztja magát, mert hiszen eredménye annak ugy sem lenne, mert hiszen a pénzügyminister urnak ugy látszik, a legkevesebb gondja, hogy ezen dolgok orvosoltassanak, mert nem is akarja meghallgatni az e tárgyu beszédeket, pedig méltóztassanak elhinni, hogy eljön még az az idő Magyarországon, a mikor az ily beszédekért azt fogják mondani az embernek, hogy igazat cselekedtél, jól cselekedtél, a közügy érdekében tettél, a mikor bizonyos német lapszerkesztők bizonyos tekintetben nem lesznek oly hősök, hogy akkor, mikor az ember igy fárasztja magát, a pénzügyminister ur azokkal foglalkozzék.

A mi magát a dohányjövedéket illeti, emlékezik a t. ház, hogy Szél Kálmán ur pénzügyministersége idejében felemlíttetett, hogy az a hír van elterjedve országszerte, hogy az osztrák állam részére bevásárlandó dohányra, a magyar államkincstár előlegezi a pénzt; felemlíttetett, hogy a madzagpénz, a pakolási, a beszárítási pénzt soha az osztrák kincstár a magyar államkincstárnak vissza nem fizetheti, hogy azon tisztviselőket, a kik a dohányt az osztrák állam részére beszerzik, a magyar állam fizeti s e tekintetben a mai napig sem kaptunk kellő felvilágosítást s megnyugtatást. Nagyon sajnálom, hogy a pénzügyi közegek megerősítettek ujra e hitemben, hogy mindaz, a mi e tekintetben felhozatott, igaz, világos. Kérdem a t. házat, miért vagyunk mi itt, ha nem a közönség érdekében? Ha itt, e házban elmondott egyes kérdésekre s előterjesztett aggályainkra az illető minister ur választ adni — felvilágosítást nyujtani nem akar, miért vagyunk mi itt, ha a nagyközönség érdekében nem tehetünk ugy, mint azt képviselői kötelességünk hozza magával. Ha e bajok fennállanak, igen súlyosak és azt hiszem, hogy ezek is az úgynevezett vöslaui egyezség szomoru következései, mely a kiegyezési törvény tárgyalása alkalmával a gr. Lónyai ur és Széll Kálmán köztt létrejött megbeszélés alkalmával hangoztatva lön.

De kérem a t. házat, méltóztassék a t. pénzügyminister urra hatni, hogy e tekintetben az igazságot derítse ki. Ha úgy áll a dolog, akkor jobb világosan megmondani, hogy csakugyan úgy van, hogy mostoha sorsunk évenként egy pár millió elvesztésére kárhoztat. Ha nem áll, akkor jó szolgálatot tesz a minister ur, jól felfogott állásának, ha az egész alvidéken elterjedt ezen hitet megszünteti. De különben is, a dohánybeváltásnál igen szomoru dolgokat észlelünk. (*Halljuk!*) Vannak bizonyos tiszttartók és ellenőrök, ezen emberek az állam által nincsenek dúsan fizetve, az ellenőrnek körülbelől annyi fizetése van, mint a mennyi a ház irodaigazgatójának 1900 frt fizetésére pótlékul csak az imént szavazott meg, t. i. 600 frtot; és hogy esik mégis, hogy egy ellenőr két-három ezer forintos háztartást képes berendezni s nagy garral él. Én úgy látom, hogy ezen embereknek igen jól megy sorsa. (*Ugy van! a szélső baloldalon*). A tiszttartó, az már megközelíthetlen hatalom. (*Halljuk! Halljuk!*) Bókol neki az egész dohánytermelő közönség és miért tenné ezt, ha nem akarna hasznot szerezni magának a tiszttartótól s ellenőrtől, a kinek nincs szüksége reájuk, ugyan miért bókoljon nekik, hiszen egyszerű financok (*Derültség*), a kik ilyen kitüntető tiszteletet nem érdemelnek. Ez az eset is megérdemelné tehát a minister ur tanulmányozását. Különben a t. pénzügyminister ur igen nagy szolgálatot tenne a közügynek és azon tárczának, melyet kezel, ha ugy titokban, mikor szedik bevásárlásra a dohányt, ugy véletlenül csak betoppanna oda. (*Derültség.*) Meglátná, hogy miképen irják a második osztályu dohányt első osztályba és a szegény emberét, azért mert szegény, a második osztályba. (*Mozgás.*) És higyje meg a minister ur, hogy százezrek háláját és elismerését szerezné meg ez által, mert hazaszerte panaszszal emlegetik, hogy mi az oka annak, hogy soha sem látnak ministert, olyan időben a mikor a dohányt beváltják. Kötelességem volt ezeket felemlíteni. (*Helyeslés a szélső baloldalon*).

A mi az állami jószágok elárusítására vonatkozik, én megvallom, hogy akármennyire akarjon is a minister megnyugtatni, én megnyugtatva nem lehetek. Hasonlít ez azon nagykoru történetéhez, ki midőn apai örökségét megkapta, elkezdte az ősi vagyont szétdarabolni, mig végre kezébe vette a vándor botot s mint koldus szerepelt az országban. Én nem akarom, nem akarhatom, hogy azon szent örökségből ránk maradt vagyon elidegeníttessék, meg kell azt tartani az unokák részére, mert látjuk, tapasztaljuk, hogy könnyelmüek vagyunk, nem tudjuk jól felfogni, hogy hány krajczár van egy forintban, mert könnyen kidobjuk és az ősi vagyon kótya-vetyére kerül. Igaz, hogy gazdag kezekre, de nem a magyar államiság életoszlopai, hanem idegen elemek kezeit.

Digitized by Google

(*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Kik egy idegen eszmének képviselői.

Minthogy, t. ház, engem meg nem nyugtat az államjavak eladása, mert azoknak czélszerű és okszerű kezelésével az államkincstárnak nagy hasznot lehetne biztosítani, én e tekintetben a minister ur törekvését nem támogathatom, mert látom, hogy ha e vagyonok eladatnak, nem a daliás magyar emberek fogják azokat megszerezni, hanem idegenek. Hol van a magyar embernél a pénz? Hisz ugy látszik, hogy ezen eszköz a magyar embernek ellensége. Azért pedig, hogy a magyar ember nagylelkű volt, szabadságot adni nekik, megnyitotta előttük határait, hogy elszedhessék a magyarok pénzét, a most eladott javakat idegenek élvezik. Azt hiszik önök t. képviselő urak, hogy ezek beolvadnak a magyar nemzeti állami életbe? Mutatja a 10—12 évi alkotmányos korszak, nem kell több tanuság! Azok, a kik beakarnak olvadni, kik egyesülni akarnak velünk testben és lélekben, a mieink lesznek, de a többi mindig idegen érdekeket fog képviselni.

Ha a zárszámadási tételeket megnézem, az államerdők és a javak kezelésénél azt találom, hogy roppant nagy a haszonbéri hátralék az úgynevezett haszonbéreknél. Miért tartja az állam az ugynevezett kincstári ügyészeket, ha ezek nem tartják kötelességüknek az ily bérlőkkel szemben a végháthatárig megtenni mindent, az állam érdekeinek megóvása tekintetében. De mit tapasztalunk? Tapasztaljuk azt, hogy vannak egyes bérlők, a kik bizonyos magasabb regiókban levő családokhoz tartoznak, a kik maguk el vannak szegényedve, de a kik gyermekeik részére uradalmakat vásároltak, habár az államnak milliókkal adósok is. Nem szükséges t. ház, az államjavakat elpazarolni. Tessék az ily haszonbérlőket a bérletből kidobni és helyettük tisztességes emberekkel szerződni. Ekkor azt hiszem t. ház, hogy a magyar vagyon megmentetik és a baj, a mely ebből származik, elháríttatik. Azt mondja a t. pénzügyminister ur, hogy a Lajthántúli kormánynak beleegyezése szükséges ahhoz, hogy új pénzügyi szabályzatot terjeszszen a ház elé. Meglehet t. ház, hogy ha a szesz- vagy czukoradót akarjuk szabályozni, hogy ehhez a fennálló közösügyi törvények alapján van annak is köze; de ahhoz, hogy mi 50 krt vagy 36-ot tegyünk egy beadványra; ahhoz, hogy egy roszlelkű lélekző tisztviselő ne járhasson el törvénytelenül, hogy az saját zsebét ne tömhesse véres izzadsággal keresett filléreinkből, a Lajthántúli kormánynak semmi köze sincs. Annyira nincs, hogy Lajthántúl még ma is fennáll azon szabály, a melyet a Bachok megteremtettek, hogy t. i. ha ma változik egy oly birtok, a mely ezelőtt 5 évvel volt idegen kézen, nem kell több illetéket $1^1/_2$%-nál fizetni; ha pedig a birtok 10 év alatt változik, az illeték $2^1/_2$ és csak 10 év után fizetendő az egész összeg. Nálunk t. ház, mert nem tudom, hogy miféle gazdasági rendszer rontotta meg annyira állami helyzetünket, ha egy nap 50-szer változnék is a birtok tulajdonosa, 50-szer kell az egész illetéket megfizetni. Továbbá t. ház, Ausztriában nem emeltetett fel a semmiségi panasz bélyege, mert az ott egy forint. Nálunk t. ház, ez is változott, itt felemeltetett, 2 frtot kell fizetni minden 100 frton felüli beadványnál. Ausztriában a jegyzőkönyvi bélyeg 36 kr., a perbeadvány bélyege szintén 36 kr. A magyar állam a perlekedőknek annál biztosabb elszegényítése szempontjából ezt is 50 krra emelte föl. Ausztriában az itéleti bélyegek sokkal olcsóbbak, mint itt. Ebből az következik, hogy az osztrák kormány nem akadályozhatja a minister urat, hogy itt egészséges pénzügyi politikát kövessen. Egyáltalán nem áll utjába, hogy az egyesség ellenében czélba vett zaklatás egyszer már megszünjék. Miután ez igy van, azt hiszem a t. ministerelnök ur helyre fogja igazítani szavait s ki fogja mondani azt, hogy akkor, midőn az osztrák kormányra hivatkozott, ezen baj megszüntetése tekintetéből bizonyára nem volt jól informálva. Az osztrák kormánynak ehhez a kérdéshez semmi köze. S ebből a szempontból véve fel a dolgokat, kérem a minister urat, hogy kövessen el mindent, hogy azon rettenetes visszaélések megszüntettessenek. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Midőn a t. képviselő ur felszólalt és vádat emelt ellenem, melyet megütközéssel hallottam, azt hittem, hogy csakugyan bűnös vagyok abban s megtekintettem az interpellatiós könyvet, vajjon csakugyan tartozásban vagyok-e válaszszal.

S csakugyan emlékezetem nem csalt, hogy ily válaszszal nem vagyok adós a t. háznak, mert az interpellatió, melyre a t. képviselő ur hivatkozott, nem lehet más, mint — azóta át is néztem az interpellátiók könyvét — mint az, a melyet 1879. február 12-én intézett a pénzügyministerhez. Vonatkozott pedig ez egy intézkedésre, mely nem az én ministerségem alatt történt, hanem azon időre esik, midőn a ministerelnök ur vezette a tárczát s daczára annak, hogy az adott válasz a könyvbe bele vezetve nincs, bátor vagyok a t. ház emlékezetébe hinni, hogy a választ megadta a ministerelnök ur egyidejűleg, egy a képviselő urnak egy más interpellátiójára adott válaszszal, én tehát kénytelen vagyok visszautasítani azt a vádat, mintha a ház iránt azon tisztelетlenség-

Digitized by Google

gel viseltetném, hogy beadott interpellatióra nem válaszoltam volna.

A képviselő ur szives volt nekem igen sok jó tanácsot adni, különösen azt, hogy tanulmányozzam a dohányjövedék kérdését. Engedelmet kérek, erre a tanácsra most ez alkalommal nincs szükségem; mert ezen kérdés fontosságát, különösen azokat, miket felemlített, teljesen elismerem, hanem ha szabad a t. képviselőház engedelmével észrevételt tennem, inkább arra hivom fel a képviselő urat, legyen ő szives a költségvetést tanulmányozni, (*Derültség*) mert ha azt tette volna, akkor nem hozta volna fel azt az állítást, hogy a dohánycsomagolási és egyéb költségeket az osztrák regie nem téríti meg a magyar államnak.

Mert méltóztassék a költségvetés 84-ik lapját megtekinteni; ott van 600,000 frt felvéve, melyet kezelési költségek czímén az osztrák regie visszatérít, (*Helyeslés jobbfelől*) sőt nemcsak a tényleg teljesített költségeket visszatéríti, de még a központi kezelésért is, a minisiterium központjában ezen jövedéki ágra fordított költségekhez is 22,000 frttal járul hozzá az osztrák regie.

Igy tehát ez a kérdés nem áll ugy, a mint a t. képviselő ur azt felállította.

Azonkivül másik tanácsát sem fogadhatom el, mert a mi azon kérdést illeti, melyre előbb adtam választ, hogy a szeszadóra nézve, a törvény módosítására vagy alkalmazására nézve törvényjavaslatot nem nyujthatok be, a lajthántúli kormány hozzájárulása nélkül, — ez tisztán a kiegyezési törvényeken alapszik és azon kijelentés, melyet e tekintetben tettem, tisztán a szeszadó törvény egyik intézkedésére vonatkozik; ezt csakugyan a fennálló törvények értelmében a másik állam hozzájárulása nélkül megváltoztatnunk nem lehet.

Ezek után kérem, méltóztassék mielőbb alkalmat adni, hogy a költségvetés részletezésére, annak egyes tételeire térhessünk át. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Orbán Balázs. T. ház! Nem kivánok most a pénzügyi politikával foglalkozni, majd talán a részleteknél fogok egy pár kérdésre nézve észrevételeket tenni, de nem tehetem, hogy Ugron t. képviselőtársam által felvetett kérdésben a minister ur által tett észrevételre egy pár rövid megjegyzést ne tegyek. Én tudtam és meg is mondtam mindjárt, hogy midőn a minister ur az enquête háta mögé menekült és bujt, akkor a kérdés eltemetése volt napirenden, mert nálunk minden, a mi az enquête terére jut, az el van veszve. Azonban miután a minister ur ezen nyilatkozatát a ház többségének határozata követte, megengedem, hogy a minister ur betegsége lehet még mentség, bár nem egészen, mert a minister ur mindig helyettesíttetheti magát, de ha elfogadom is ezen mentséget, t. ház, nem tudom felfogni, hogy akkor, midőn a minister ur ezen enquetet titokszerűleg összehivta, miért csinált ebből a kis kérdésből pártkérdést? Azt mondja a minister ur, hogy azon vidékek érdeklett képviselőik meghivta; de minthogy mi is, akik nem vagyunk kormánypártiak, szintén azon vidékek érdeklett képviselői vagyunk s még sem hivattunk meg, itt valóságos mulasztást követett el a minister ur. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

De t. ház, nem is olyan helyi kérdés ez. Ez államilag is fontos kérdés, mert mellőzve azt, hogy az állam ez által 50.000 frtot veszit, s mellőzve azt is, hogy a Székelyföldről több száz ezer ember vándorol ki Galicziába, a mint a multkor felhozni bátor voltam, hát nemzetgazdászatilag is fontos ez a kérdés s egyenesen a megélhetés kérdése ez a Székelyföldön. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

Én azt hiszem t. ház, hogy a székely kivándorlásnak minden magyar ember keblét szomorúsággal kell eltölteni. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*) És ha ezen kérdést a minister ur az örökké valóságig fogja elhúzni, félek, hogy ezen kivándorlást igen nagy mértékben fogja fokozni. És mert a székely ember kis üst nélkül nem tud megélni, bátor vagyok a minister urat felkérni, hogy méltóztassék valahára ezen halogatásának véget vetni, s e fontos ügyet a képviselőház elé terjeszteni. (*Helyeslés a bal és szélső balon.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, határozni kell Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslata fölött.

Mielőtt a kérdést föltenném, még egyszer fel fog olvastatni a határozati javaslat.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*Ujból felolvassa a határozati javaslatot.*)

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen határozati javaslatot, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Azok, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Központi igazgatás. Rendes kiadások XVI. fejezet, 1. czím. Kiadás: személyi járandóságok 574,349 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, 574,349 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 172,799 frt.

Elnök: 172,799 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): »összes kiadás 747,148 frt.«

Elnök: 747,148 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): »Központi állami pénztár. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 2. czím. Kiadás: személyi járandóságok és dologi kiadások összesen 60,626 frt.«

Digitized by Google

Elnök: 60,626 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): »Pénzügyi igazgatóságok és számvevőosztályok. Rendes kiadás: személyi járandóságok 711,354 frt, dologi kiadás 126,865 frt, a horvát-szlavon határőrvidéki hadfőparancsnokságnál fennálló számvevő osztály részére átalánykép 18,370 frt, összes kiadás 856,589 frt.«

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyminister ur itt kéri, mint eddig is az átruházási jogot, melyet a pénzügyi bizottság megadandónak véleményez.

Elnök: Az átruházási jog megadatik és összesen 856,589 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami pénztár Zágrábban. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 4. czím. Kiadás: személyi járandóságok és dologi kiadások összesen 13,984 frt.

Elnök: 13,984 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Adófelügyelők s azok segédszemélyzete; rendes kiadás: XVI. fejezet, 5. czím. Kiadás: személyes járandóságok 550,350 frt, dologi kiadások 163,166, frt, összes kiadás 713,510 frt.

Elnök: 713,510 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Adóhivatalok. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 6. czím. Kiadás: személyes járandóság 962,010 frt, dologi kiadások 132,020 frt.

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyminister ur itt is kéri az átruházási jogot, mint eddig s a bizottság megszavazásra ajánlja.

Antal Gyula jegyző: Összesen személyes járandóság és dologi kiadás 1.094,030 frt.

Elnök: Az átruházási jog megadatik s összesen 1.094,030 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Pénzügyi, illetőleg vám- és adó-őrség. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 7. czím. Kiadás: személyes járandóság 1.760,000 frt, dologi kiadás 390,000 frt, összesen kiadás 2.150,000 frt.

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyminister indokolva kéri az átruházási jogot külön a személyi járandóságok, külön a dologi kiadások között és a bizottság megszavazásra ajánlja.

Elnök: Az átruházási jog megadatik és összesen 2.150,000 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Jogügyi igazgatóság. Rendes kiadás: XVI. fejezet, 8. czím.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás: személyi járandóságok összesen 51,090 frt.

Elnök: Megszavaztatik 51,090 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások: 4,323 frt.

Elnök: Megszavaztatik 4,323 frt.

Hegedüs Sándor előadó: A bizottság ez évben kivételesen megszavaztatni ajánlja az átruházási jogot a személyi járandóságok és dologi kiadások között.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 55,413 frt.

Elnök: Megszavaztatik 55,413 frt és pedig olyformán, hogy az átruházási jog is megadatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Pénzügyi törvényszékek Horvát-Szlavonországban. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 9. czím, összes kiadás 6,075 frt.

Elnök: Megszavaztatik 6,075 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állandó kataster. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 10. czím.

Szajbély Antal: T. ház! A földadó kataszter, én nem tudom, mi oknál fogva két részre oszlik. Az, a miről szó van most itten, az ezen a czímen, mint állandó kataszter hozatik be a költségvetésbe.

Ezen munkálat ellen nagyon sok kifogást tehetnék. Először is nevezetesen azt, hogy én máig sem tudom még, micsoda uton és módon, csak annyit tudok, hogy valóságos törvény szerint nem hozatott be, hanem behozatott csak a költségvetésbe és a költségvetés megállapítása után lett törvénynyé.

Hanem ha ezzel az állandó kataszterrel, a melyet már most, akarva vagy nem akarva el kell ismernünk, ha már annyit manipuláltunk össze-vissza az országban, hogy mikor bejöttek, elvitték Sopronba és leérkeztek ezen munkálattal egész Baranyáig, onnan azután áttették Horváth-Szlavonországba, onnan is vissza hozták Máromarosba, innen pedig áttették Torontálba és Isten tudja hova, hova nem kószáltatták. Én ennek az alapját nem értem, de egyet tudok, azt, hogy legkivált a mikor behozták, azokra a helyekre helyezték el, a hol a kataszteri mérés nélkül is, a kataszteri munkálatokat nagyon lehetett volna folytatni és egyet értek, mert tudom, hogy azon kataszteri felmérések után, a melyek tétettek Sopron, Pozsonyban, Mármarosban és Ungban 1877-ig, véghetlen kiadások történtek. Felmérések is történtek, de azon felmérések még a mai napig sem értékesíttettek és jövőben nem is fognak értékesíttetni soha.

A mit 1878-tól kezdtek, t. i. Torontálban és ezen a vidéken, azt tudom, hogy a reá következő esztendőben a czélnak már megfelelőbben alkalmaztatták.

Hiszem azt is, hogy a mi a mult esztendőben Pest vármegyében történt, hogy az talán a jövő évben értékesíttetni fog, hanem én azt gondolnám, hogy sokkal czélszerűbben és okosabban intézkedhetnék a t. pénzügyminister ur, hogy ne jöjjön ismét azon kényszerhelyzetbe, a mely kényszerhelyzetbe jutott az által, hogy ezen felmérések, ámbár sok pénzbe kerültek,

Digitized by Google

nem voltak értékesíthetők és igy az ország nagy kárára voltak.

Azt hinném, hogy sokkal czélszerűbben cselekednék, ha azon vidékekre vinné a kataszstert, a melyek még felvéve nincsenek. Azt hiszem, hogy ilyen vidék volna mindenekelőtt azon vidék, a hol különben is, a mint tudom, mérnökök igen nehezen kaphatók, t. i. Erdélyben.

A most folyó kataszteri munkálatokat mindjárt lehetne a tagosítási munkálatokra fordítani, míg ha a t. pénzügyminister úr ezt nem teszi, nemcsak az állam költségei, hanem a községekéi is, melyek oly nagy összegre rúgnak, hogy maguk a községek az állam minden hozzájárulása nélkül biztosan nem teljesíthetnék, legalább attól meg lennének kímélve. Igy azonban nem lesznek megkímélve sem ettől sem amattól. Ettől nem mert a tagosítás be fog fejeztetni jóval előbb, mint a kataszter oda kerül s akkor a községek a kiadásokat már megtették; de mivel ezen kataszteri urak legkevésbbé sem értenek a tagosítási munkálatokhoz és azt gondolják, hogy a mit a magyar mérnökök csinálnak, az teljesen hasznavehetlen és azok munkálatait még az esetben is, ha ugyanazon skála szerint vannak felvéve, melyet a kataszter elfogadott, még akkor sem veszik tekintetbe és úgy teljesítik a felmérést, mintha egyátalán semmi felmérés nem történt volna.

Azt hiszem tehát a pénzügyminister ur igen helyesen cselekednék, ha a katasteri munkálatokat már ez évben át tenné Erdélybe, a hol kétszeres hasznot lehetne vele hajtani. Bátor vagyok erre nézve határozati javaslatot benyujtani.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa a határozati javaslatot*); »Utasíttassék a pénzügyminister, hogy az állandó katasztert tegye át Erdélybe.«

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Az előttem szólt t. képviselő ur azon állítására, hogy a kataszteri térképek után jövedelem nem foly be, bátor vagyok az 1878-iki zárszámadás eredményére utalni. Ha méltóztatnak összehasonlítani az 1877-iki év eredményét a mult év eredményével, a jövedelem nagy emelkedését fogják látni, mert a közönség jobban megismerkedik e munkálat értékével. 1877-ben 5000 frt folyt be, mig az 1878-iki zárszámadás szerint 19,000 és nehány frt jövedelem mutatkozik. Ezen tényleges eredmény alapján vétetett fel a folyó évi költségvetésbe 17,000 frt.

A képviselő urnak a kataszteri munkálatok rendszertelensége iránti vádjára nézve bátor vagyok megemlíteni, hogy a kérdés a pénzügyi bizottságban tüzetesen tárgyaltatott és ott volt alkalmam előadni, hogy mily stádiumban vannak most a munkálatok, hol történtek tényleg felmérések. Ezekből a pénzügyi bizottság meggyőződött arról, hogy éppen a közbeeső vidékek, Pest megye az, mely eddig felmérve nem volt és melynek környéke nyugat és észak felé már fel van véve.

A kataszteri munkálatok tehát folytattattak oly irányban, hogy a még hiányzó darabok kiegészíttessenek. Éppen az tanuskodnék tehát rendszertelenségről, ha ezen munkálat most megváltoztatnék.

Azt a mit a t. képviselő ur felemlített, hogy ezen munkálatok felhagyassanak és Erdélybe vitessenek át, a czélnak meg nem felelőnek és kivihetetlennek tartom; mert méltóztatnak tudni, hogy az erdélyi birtokviszonyok rendezése iránt, törvényjavaslat fekszik a t. ház előtt és csak ennek alapján lesz lehetséges ott birtokrendezést keresztül vinni. Ha tehát a felmérés most eszközöltetnék, ez kétszeres dolog volna, mert később a birtokviszonyok változtával az akkori állapotokat új felmérés által kellene feltüntetni. Igy tehát az a czélnak nem felelne meg s ennél fogva kérem a t. házat, méltóztassék a határozati javaslat mellőzésével az előirányzatot elfogadni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Szajbély Antal képviselő ur azon határozati javaslatát, hogy utasíttassék a pénzügyminister ur, hogy az állami katasztert Erdélybe tegye át. A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Nem fogadtatott el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 396,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 396,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bányászati és erdészeti akademia Selmeczbányán és bányásziskolák. Rendes kiadások XVI. fejezet, 11. czím. Bánya és erdészeti akademiára 85,460 frt. Bányásziskolára Selmeczen 9817 frt. Bányászatiskolára Felsőbányán 9723 frt. Összesen 105,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 105,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Egyenes adók. Rendes kiadások XVI. fejezet, 12. czím. Rendes bevételek: V-ik fejezet, 1—17. czím. Egyenes adók kivetési és beszedési költségei. Kiadások: Összesen 635,500 frt.

Elnök: Elfogadtatik 635,500 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevételek: 1. rovat. Földadó 37.200,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 37.200,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Házadó 8.000,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 8.000,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Keresetadó 18.000,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 18.000,000 frt.

Digitized by Google

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója 2.500,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 2.500,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bányaadó 82,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 82,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Tőkekamat és járadékadó 3.300,000 frt

Elnök: Elfogadtatik 3.300,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Jövedelemadó 130,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 130,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Malomadó 40,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 40,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kereskedelmi, ipar- és védelmi adó 300,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 300,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Vasuti és gőzhajózási szállítás utáni adó 2.200,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 2.200,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyereményadó 300,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 300,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Vadászatra használható fegyverek adója.

Tibád Antal: T. képviselőház! Azon rohamos csökkenés folytán, mely az 1875-ben túlcsigázott remények és várakozások közepete behozott ugynevezett luxusadók jövedelmezőségében 1876-tól kezdve évről-évre fokozatosan beállott, indíttatva erezte magát a törvényhozás azokat, név szerint pedig a cseléd-tartási s a kocsi- és lótartási, valamint a tekejátékasztalok után fizetendő adókat, már a mult évben hatályon kivül helyezni.

A vadászat és a vadászatra használható fegyverek megadóztatásáról szóló 1875. évi XXI. tczikket az e czímen 1876 óta folytonosan, bár nem jelentékeny mérvben emelkedett bevételi szaporulat és ezzel kapcsolatban a fiskális szempontnak a pénzügyi bizottság és a tisztelt kormány előtti majdnem kizárólagos érvénye, mind ez ideig szerencsésen megmentette a társaira nézve bekövetkezett korai kimulás szomoru sorsától.

S ezen körülmény t. ház világos bizonyítékául szolgál annak, hogy az 1875-ben életbe léptetett összes fényüzési adótárgyak közül, egyedül a vadászat bizonyult életrevaló megadóztatási objectumnak — s mi kiválólag figyelemre méltó, ilyennek bizonyult azon nagy részben hibás dispositiók daczára, melyek az 1875. évi XXI. tczikkben foglaltatnak.

Az idézett törvénycikk 11, 12. és 20. §-ai ugyanis a vadászati jegyek után fizetendő bélyegilletéket és a fegyvertartási adót oly magas tételekben szabják meg, melyeknek fizetésére a szegényebb sorsu állampolgár, kivált a mostani időkben és a létező anyagi viszonyok közepette majdnem képtelen s igy kényszerítve van a vadászati kedvtöltéstől teljesen elzárkozni, vagy a mi még gyakoribb eset, tilos uton-módon szerezni meg magának, a kivált isolált vidéki helyeken alig nélkülözhető ezen élvezetet.

De nem csak e szempontból hátrányos a vadászati és fegyverttartási adótételeknek túlmagasra lett felfokozása, de káros gazdasági, ipari, személy- és főkép vagyonbiztonsága s végül káros pénzügyi szempontból is. Gazdaszempontból káros t. ház azért, mert a mint már szerencsém volt hangsulyozni, az érvényben lévő magas díjak mellett csak a vagyonosabb ember válthatván vadászati jegyet, 1876 óta, mint a statisztikai adatok bizonyítják, nagy mértékben leapadt a legalis vadászok száma, s ezen körülmény azt idézte elő, hogy kivált az ország erdődúsabb vidékein nemcsak tetemesen devalválódott, de sok helyt egészen meg is szünt, ugy magán, mint és főképp a községi vadásztérületek haszonbérlete és jövedelmezősége.

Az ipari hatás tekintetében legyen elég a fegyveripart üzők által 1876 óta egyértelmüleg hangoztatott általános panaszon kivül hivatkoznom azon adatokra, melyekkel Szalay Imre tisztelt barátom már többször, s szerintem legalább teljesen meggyőzőleg demonstrálta a t. ház előtt, hogy különben is zsenge fegyveriparunk mily rohamos léptekkel közeledik a végpusztulás felé a vadászati és fegyvertartási adó behozatala óta.

A mi a biztonság, jelesen pedig a vagyonbiztonság tekintetét illeti, egész határozottsággal állíthatom, hogy például a Székelyföldön évenként csak az ugynevezett dúvadak által és csak a házi állatokban okozott károk sokszorosan, de igen sokszorosan felülmulják az e czímeken befolyó jövedelmeket, nem csak, de a károk mekkoraságát illetőleg is, 1876 óta szemben az azelőtti állapottal igen jelentékeny emelkedés észlelhető.

S ezen baj ellen nem nyujt orvoslást a hivatalos vadászatok rendezésének lehetősége, mert mint ezt, mindkenki — ki ilyenekben részt vett igen jól tudhatja, azok majdnem mindig igen kedélyesek és élvezetesek ugyan, de magát a czélt tekintve, rendesen eredményteleneknek szoktak bizonyulni.

És tisztelt ház a vadászati és fegyvertartási adótételeknek arányos leszállítása nézetem szerint — teljességgel nem alterálná ezen jövedelmi források eddigi progressiv természetét, sőt alkalmul szolgálna ezen bár szerény, de

Digitized by Google

biztos adó-objectumnak czélszerű és az eddiginél jövedelmezőbb kihasználására és pedig egyfelől az által, hogy a vadászjegyek tetemesen megszaporodnának, de és főkép az által, hogy a középosztályhoz tartozó szegényebb sorsu vadászok legiója, kik ez idő szerint tilos módon elégítik ki vadászszenvedélyeiket, az állam által érdekközösségben vonatván, ennek folytán oly faktor állana elé, mely a vadászatról szóló törvényczikk szabványainak megtartását, sokkal hatékonyabban ellenőrizné, mint ezt jelenleg a finánez urak teszik valahol az országban.

Abban pedig azt hiszem igazat fog adni nekem minden ahhoz értő, hogy a vadállománynak annyira hangsulyozott conserválása és szaporítása következőleg ezen gazdasági ügyágnak jövedelmezőre tétele, és pedig ugy az állam, mint a területtulajdonosok és bérlőkre nézve, leginkább a czélszerű és sikeres ellenőrzéstől függ.

Ezeknek előrebocsátása után kijelentve, hogy a tárgyalás alatt lévő bevételi tételt megszavazom a magam és több képviselőtársaim nevében egy határozati javaslatot vagyok bátor benyujtani ez irányban.

Határozati javaslatunk, mint tartalmából ki fog tünni, nem érinti az 1880. évi költségvetést, s igy nem forog fenn annak szüksége, hogy előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasíttassék, annál inkább nem, mert csak arra nézve tartalmaz határozott provisiót, hogy az e részben országszerte nyilvánuló közóhajtás teljesítése, semmi esetre se odáztathassék el 1881. évi január 1-én túl.

Kérem azért a tisztelt házat, hogy azt felolvastatni s az e tárgyban a pénzügyi bizottság által, a pénzügyministeri költségvetés 26. czímèhez indítványba hozott javaslat mellőzésével elfogadni méltóztassék. (*Helyeslések.*)

Baross Gábor jegyző (*olvassa*): Határozati javaslat az 1880. évi pénzügyministeri költségvetés vadászati adó czímű bevételi tételéhez.

Utasíttatik a pénzügyminister, hogy az 1875. évi XXI. t. cz. 11., 12. és 20. §§-ai által szabályozott vadászati és fegyveradónak leszállítása tekintetéből még ez év folytán és mindenesetre oly időben terjeszszen törvényjavaslatot a képviselőház elé, hogy az, az 1881. évi január 1-éig törvénynyé válhassék; utasíttatik egyszersmind, hogy a mennyiben az 1875. XXI. t. cz. 8. §-a azon intézkedésének, miszerint a vadászati év adózási tekintetben január elsején kezdődik, ez ideig teljesen érvény nem szereztetett volna, következőleg lennének kiadva julius végével lejáró vadászjegyek, ezen esetekben, hogy a törvény kivánalmának elég tétessék, valamint új jegyek váltása esetében is, csak deczember végével lejáró féléves jegyek adassanak ki a folyó évben.

Aláirták: Tibád Antal, Szalay Imre, Zay Adolf, Mende Bódog, Kun István, Bereczky Sándor, Lázár Lajos, Elekes György, Mikó Bálint, Istóczy Győző, Borosnyai Pál, Pap Sándor, Péchy Jenő, Simó Lajos, Gyurgyik Gyula, Orbán Balázs, Máriássy Sándor, Gergely Tivadar, Vidovics Ferencz, Latinovics János, ifj. Lázár Mihály, Ilyasevich Jenő, Ugron Ákos, gr. Bethlen András.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Nem a kérdéshez magához kivánok szólani, hanem egy előleges kérést vagyok bátor intézni a t. házhoz (*Halljuk!*). A képviselő ur benyujtott határozati javaslata két tárgyra, t. i. a fegyver-adóra és a vadászati jegyekre vonatkozik és hivatkozik a pénzügyi bizottságnak a 26. czímhez előterjesztendő határozati javaslatára. Minthogy a két kérdés összefüggésben van, vagy azon eljárást kellene követni, hogy átugorva a közbeeső czímeket, most áttérjünk a 26. czímre, vagy pedig ne most, hanem akkor, mikor a 26. czím és a pénzügyi bizottságnak erre vonatkozó határozati javaslata tárgyaltatik, akkor vegyük föl a képviselő ur határozati javaslatának tárgyalását (*Helyeslés*).

Ha ez elfogadtatik, most arra kérem a t. házat, hogy miután a képviselő urnak e tételre nézve nincs észrevétele, azt méltóztassanak elfogadni, a határozati javaslatot pedig a 26. czímnél méltóztassék tárgyalni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ha a t. ház elfogadja, Tibád képviselő ur határozati javaslata a 26. czímnél fog tárgyaltatni, most pedig a 12. rovat alatt előirányzott 270,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Hadmentességi díj 2.142,530 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 2.142,530 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Átalános jövedelmi pótadó, 9.500,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 9.500,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 83.964,530 frt.

Elnök: Összesen megszavaztatik, 83 millió 964,530 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Késedelmi kamat: 1.800,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik az 1.800,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Adóbehajtási illetékek 400,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 400,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Adóhátralékok: 1.500,000 frt.

Digitized by Google

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik az 1.500,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen: 87.664,530 frt.

Elnök: Az összeg megszavaztatik 87 millió 664,530 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Fogyasztási adók. Kiadás összesen 220,511 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 220,511 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Szeszadó 7.000,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 7.000,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Boradó 3.300,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 3.300,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Husadó 2.500,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 2.500,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Söradó 980,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 980,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Czukorgyárüzemi adó 1.599,152 frt; a gyárosoknak az 1878. évi XXIII. t. cz. értelmében való pótléka 34,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel e két rovat alatt, megszavaztatik összesen 1,633,152 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 15.413,152 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik az összeg 15.413,152 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A fogyasztási adó visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. t. cz. 2. §-a értelmében Magyarország rovására. Rendes kiadások XVI. fejezet, 14. czím. Rendes bevétel V. fejezet, 23. czím. Kiadás. A fogyasztási adó visszateritések fölosztásából az 1878. XIX, t. cz. 2. §-a értelmében a szeszadó czímén 303,663 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel: 23. czím. A fogyasztási adó visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. t. cz. 2. §-a értelmében Magyarország javára sör- és czukor-adó czímén 4.766,675 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Agiónyeremény a határvám arany fölöslegeinek a magyar korona országait illető része után. 24. czím. 1.243,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Határvám: 1. Rendes kiadások XVI. fejezet, 15. czím. Rendes bevételek. V. fejezet, 25. czím. Kiadás. Személyi járandóságok és dologi kiadások 319,109 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel: összesen 452,362 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Rendes bevételek V. fejezet, 26. czím. Rendes kiadások XVI. fejezet, 16. czím. Kiadás: Személyi járandóságok és dologi kiadások 158,340 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel összesen 7.500,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Szalay Imre: T. ház! Minthogy a t. pénzügyminister ur ide akarta összesíteni a kérdést, bátor vagyok a czímnél felszólalni és pedig azon nyilatkozattal, hogy én elfogadom Tibád képviselőtársam határozati javaslatát, azonban egy módosítványt vagyok bátor ahhoz mellékelni.

Nem fogadhatom el a pénzügyi bizottság azon észrevételét, mely a jelentésben foglaltatik, hogy mivel a vadászjegyek már ez évre megváltattak, ez irányban a f. évi költségvetéssel kapcsolatban ugy sem lehetne intézkedni, minthogy ez nem felel meg a valóságnak. — Ugyanis a vadászjegyeket nemcsak januárban, hanem augusztusban is szokás váltani és valószinűleg sokkal több vadász van olyan, ki augusztusban váltja, mint januárban, mert az első évben augusztusban kezdődött az év. Ennélfogva nem tartom helyesnek azt, hogy ezen ügy, mely már annyi országgyülésen egyszer Gyurgyik, másszor Orbán képviselőtársam, később pedig önmagam által felhozatott s melynek a t. minister urak tanulmányozására utasíttattak és azt meg is igérték, újra elodáztassék. Egyszer már ideje volna ezen gordiusi csomót ketté vágni és én nem vagyok barátja annak, hogy ez hosszabb időre elodáztassék.

Még négy hónap van augusztusig s ez elég idő a t. minister urnak e felett intézkedni, mert méltóztatnak tudni, a mult évben, midőn a luxus-adó eltörléséről volt szó, ez sokkal hamarább keresztül ment, pedig az többféle előmunkálatot igényelt. Ennélfogva én bátor vagyok a következő módosítványt benyujtani.

Báró Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*): »Az 1881. év január 1-ig« helyett tétessék »augusztus 1-ig ez évben.«

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Engedtessék meg nékem, hogy részint a tárgyalás érdekében, részint pedig a pénzügyi bizottság által rám rótt kötelesség folytán e kérdéshez előlegesen hozzá szólhassak.

Digitized by Google

A pénzügyi bizottságnak határozati javaslata, mely a jelentésnek 13-ik lapján foglaltatik, nézetem szerint felolvasandó, mert ha fel nem olvastatik, a ház egyoldalúan lesz informálva.

Én azt hiszem t. ház, hogy e határozati javaslat ugy a Tibád Antal, mint Szalay Imre képviselő ur részéről felhozott azon igényeket, a melyek e kérdésre vonatkoznak, kielégíti annyiban, a mennyiben most intézkedni lehet. Mi a három javaslat között a különbség? Ezt, t. ház, ha tárgyilagosan akarunk itélni, ismernünk kell.

A pénzügyi bizottság határozati javaslatában kimondja azt, hogy szükséges ezen adó leszállítása és kéri a t. képviselőházat, méltóztassék a pénzügyminister urat oda utasítani, hogy az 1875. évi XXI. törvényczikknek a vadászatjegy bélyegére vonatkozó határozatainak, a jelzett irányban való módosítását tegye tanulmányozása tárgyává és ennek eredményéhez képest, oly időben tegyen jelentést, esetleg javaslatot a háznak, hogy az a f. év vége előtt, a törvényhozás által is tárgyalható legyen.

Mit mond ezzel szemben Tibád határozati javaslata?

Azt, hogy utasítsa a ház a pénzügyministert, hogy a vadász- és fegyveradó leszállítása tekintetében oly időben terjeszszen elő javaslatot, hogy az 1881. január 1-ig törvényerőre emelkedjék.

Ez, t. ház, nézetem szerint, idem per idem, mindakettő ugyanegyre megy ki. (*Felkiáltások szélső balfelől: Tessék elfogadni!*) A pénzügyi bizottság javaslata és ezen határozati javaslat közti egy lényeges különbség van s ez az, a mire én a ház figyelmét felhivom és ez indokolja azt, hogy a határozati javaslatot nem fogadhatom el. A különbség az, hogy itt combinálva van két dolog, t. i. a fegyveradó s a vadászbélyeg jegy, a melyekre egyaránt ki van mondva, hogy leszállításukra előzetes intézkedések teendők.

E tekintetben azt hiszem, hogy a háznak különböző pártjai és tagjai, különbözőleg itélik meg ugy pénzügyi, mint nemzetgazdasági szempontból e két adónem eredményét, mert a fegyver-adó, a mely 1, illetőleg a 2 csövű fegyverek után 2 frtban van megállapítva, különböző szempont alá esik, a menyiben nem vonatkozik csupán a vadászfegyverekre és nem áll a vadászattal szoros összeköttetésben.

Én, t. ház, ugy vagyok értesülve, hogy ennek nincs oly rosz hatása, mint a bélyegürlapoknak, mert ezek 12 frtot tesznek és már nevezetes terhet képeznek.

Ha tehát ennek nemzetgazdaságilag káros hatását vizsgáljuk, természetesen egész más eredményre jutunk, mintha ezen 1 usque 2 frtos tételt vesszük szemügyre.

Egyébiránt t. ház e kettőnek természete is különbözik egymástól, mert a fegyveradó egyenes adó, a melynek ellenőrzése és kezelése is más természetű, a bélyegürlap pedig indirect adó, mert itt tulajdonképen 12 frtos bélyeggel van dolgunk. Nem czélszerű tehát e két dolgot combinálni és mind a kettőre kimondani azt, hogy tanulmányozás tárgyává tétessék. (*Mozgás a szélső balfelől.*) Minthogy t. ház utóvégre is az állam érdekéről lévén szó, annak ugy nemzetgazdasági, mint pénzügyi oldalát tekintetbe kell venni a törvényhozásnak akkor, a mikor valamely intézkedést tenni szándékozik. A pénzügyi bizottság ezen szemponttól vezéreltette magát és nem akarta a dolgot praecipitálni, megjelölte épp oly módon, mint Tibád és Szalay képviselő társaim az irányt, melyben a kormánynak e tekintetben tanulmányozásait irányoznia és eredményeit bemutatnia kell és azt hiszem, hogy illetékességi hatáskörének, de másfelől a dolog természetének is inkább megfelel, ha e tekintetben nem akarja előzetesen összekötni mind a két dolgot és nem akarja előzetesen mondani meg azt, hogy a leszállitás feltétlenül hozassék be a törvényjavaslatba.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy ennek következtében el van zárva annak lehetősége, hogy nem csak a bélyeg, hanem a fegyver-adó is leszállíttassék. Hiszen méltóztatik emlékezni, Tibád Antal képviselő úr is utalt a fényűzési adónál történt eljárásra. Akkor a kormány előterjesztése nem vonatkozott minden fényűzési adó megszüntetésére, mert méltóztatik tudni, ha a költségvetésbe fel is volt véve a teke- és játék-asztalok után 70,000 frt, de a t. ház a pénzügyi bizottságnak részben inditványozására, részben annak ellenére az összes fényűzési adókat méltóztatott megszüntetni.

Azt hiszem, a tanulmányozást és az elfogulatlan itélet érdekében szükséges, hogy ne oly feltétlenül mondassék itélet e kérdésben, hanem várjuk be a kormány előterjesztését. S ennek azt hiszem a pénzügyi bizottság javaslata tökéletesen megfelel, mert akkor is, ha a kormány előterjesztésében nem megy oly messze, vagyis nem terjed ki azokra, a miket a t. ház többsége bele akar foglalni, módjában van a t. háznak azon procedurát alkalmazni, de legalább ne vonja magára azt a vádat, hogy precipitálva és előzetesen mintegy elfogult álláspontból kiindulva, határozott volna.

Még csak egyet. Szalay t. képviselő társam azt méltóztatott mondani, hogy ez részben azon határozati javaslatban is foglaltatott, melyet Tibád képviselő ur adott be, ott is utalás van arra, hogy ezek a vadászjegyek ne csak a törvény értelmében jan. 1-től decz. 31-ig tartó érvénynyel legyenek válthatók. Hát ez termé-

Digitized by Google

szelesen a végrehajtásnak dolga és nem elvi dolog s azt hiszem: ily határozati javaslatokban a ház eddig csak kivétel nélkül — elvileg járt el, azoknak elfogadása által a kormánynak irányt adni akart. A pénzügyi bizottság nem tartotta szükségesnek részletekbe bocsátkozni. Ez különben önként érthető, hogy ezen vadászati jegyek különböző időben adattak ki, noha a törvény egyik szakaszában meg van mondva, hogy jan. 1-től decz. 31-ig érvényesek. A vadászati törvény, mint méltóztatik emlékezni, május 18-án nyert szentesitést. Az életbeléptetésre nézve a kormány rendelési uton határozván, miután e szerint juliusban és augusztusban voltak válthatók a jegyek, ezek 12 hóra váltattak és igy folytonosan az év közepén jártak le és az év közepén kellett, hogy megnyittassanak, de ha e tekintetben intézkedésre van szükség, annak azt hiszem akkor lesz helye, ha a kormány előterjesztése előttünk lesz.

Én arra kérem a t. házat, miután a dolog lényegére nézve, de még az időhatár tekintetében is csakugyan ugyanazonos valamennyi határozati javaslat, méltóztassék a dolog érdemleges megfontolása s annak semmi irányban való el nem hamarkodása érdekében, a pénzügyi bizottság határozati javaslatát elfogadni.

Lázár Lajos: A fegyveradó úgy, a hogy fennáll, az iparra káros, a honpolgárokon boszantó és kijátszhatásánál fogva erkölcstelenségre vezet, mert tetszik tudni, hogy törvény szerint minden egyes fegyver után 1 vagy 2 frt adó jönne; már kérdem, hogy csakugyan csak annyi fegyver tartatik a hazában, mennyiről adó fizettetik és erre felelem, hogy nem és hozzá tehetem, hogy alig 10-ed részéről. A fegyveradó, ha csakugyan fenntartandó jövedelme, úgy átváltoztatható azzal, ha fegyvertartási engedély-levelek hozatnának be 1 frt vagy 50 kr. bélyeggel. Hallottam ellenvetni, hogy ez az alkotmányossággal egybe nem fér, én pedig azt mondom, hogy rendőri szempontból is czélszerű, már csak azért is, hogy gonosztevők és romlott erkölcsü emberek ettől kizárassanak és igy ez még is szerintem inkább egybefér az alkotmányossággal, mint azon spionage, mely egybe van kötve a jelenlegi fegyveradó eljárással és még is kijátszható. Azonban, ha ez be nem hozható, úgy inkább egészen eltörlendőnek tartom e boszantó és erkölcstelenségre okot adó adónemet. Áttérek a vadászati jegyek díjjára, ennek fő rosz oldala az, hogy szerfelett magas lévén, 12 frttal és még azon nehézséggel, hogy 50 kros bélyegzett folyamodványnyal juthatni hozzá, csak módosabb polgárok veszik igénybe, de a mi nagyobb baj, engedély nélkül is vadászik a nagyobb rész, holott, ha teszem 5 frtos jegyek hozatnának be, magok a jegytartók lennének a legjobb ellenőrzők és szerintem ezen is könnyíteni lehet olykép, hogy az adóhivataloknál bárki is jegyet válthatna, ki fegyver-engedélylevelet előmutatna. Az is kivánatos lenne, hogy ez adónem elleni kihágás, a járásbiróságoktól el és a politikai hatósághoz, azaz a szolgabiráknak adatna, mert a kihágások azért nem jelentetnek legtöbb esetben be, mert ennek letárgyalása körülményes és hoszszadalmas. Végül pártolom a Tibád Antal által beadott határozati javaslatot.

Ugron Ákos: T. ház! Nem tartozom azok közzé, a kik, miként Hegedüs Sándor előadó ur mondotta, most ne döntsünk a kérdés felett, hanem a pénzügyi bizottság véleményét fogadjuk el, mert hiszen a kormánynak tanulmányozni kell ezen kérdést. Tudjuk t. ház, hogy a kormány tanulmányozása semmi egyebet nem jelent, mint az ügy halasztását. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbal oldalon.*) Én meg vagyok arról győződve, hogy a fegyveradó, ha a vadászati jegyek bélyegilletéke leszállíttatnék, sokkal többen fognak vadászjegyet és fegyvert tartani. Magára ezen kérdésre vonatkozólag Tibád Antal t. képviselő társam által hosszasan indokolt határozati javaslatához csatlakozom, a pénzügyi bizottság véleményével szemben. Azonban egy körülményre bátor vagyok a t. pénzügyminister ur figyelmét felhivni. A havasos vidéken létező községek mióta a vadászatí törvény meghozatott, különösen őszszel, de még különösebben télen által a ragadozó állatok támadásainak annyira kivannak téve, hogy daczára minden igyekezetöknek évenkint ezerekre megy azon kár összege, melyet a ragadozó állatok okoznak. Régebben, különösen az 50-es években azon községekben, a hol a ragadozó állatok oly nagy károkat okoztak, az akkori absolut kormányzat által, különösen télen, ingyen fegyverek osztattak ki. Ha most ez nem is kivántatik, de legalább nagyon szükségesnek tartanám, hogy a pénzügyminister ur azon községekben többeknek, kiket a megyei hatóság arra alkalmasaknak jelöl ki, ingyen vadászati jegyek osztassanak ki. Különben, mint mondám, Tibád Antal határozati javaslatát pártolom.

Rakovszky István: T. ház! Én részemről a pénzügyi bizottság javaslata és a benyujtott határozati javaslat között nagyon lényeges különbséget nem látok. A mit Lázár képviselő ur felhozott, hogy a fegyveradó erkölcstelen adó volna, ahhoz részemről nem járulhatok, különösen azon indokolással, melyet ő használt. Mert ha erkölcstelen minden adó, a melyet eltitkolni lehet, ugy alig van Magyarországon, sőt az egész világon is olyan adó, melyet ezen indokolással erkölcstelennek nem lehetne nevezni. De midőn a vadászati jegyek iránt felmerült határozati javas-

Digitized by Google

lat kérdésében szót kérek, megvallom, tökéletesen osztom azon álláspontot, hogy ha tisztán a jövedelmezőségi szempontról van szó, akkor egy aránylag leszállított díjtétel több jövedelmet hozhat az államnak, mint egy nagyobb díjtétel. Nem tartom azonban czélszerűnek most előre meghatározni, hogy a 12 frtos tétel, 3— 5 vagy 6 frtra legyen leszállitandó, hanem a pénzügyi bizottság javaslatához képest elegendőnek tartom, hogy a leszállitás elvileg jeleztessék. De méltóztassék megengedni, hogy emlékezetébe hozzam a t. háznak, miszerint a jövedelmezőségen kivül, ezen kérdésnek másik oldala is van. Nemcsak az állami jövedelem-szempont az, a melyről ezen kérdést megitélnünk kell, hanem a vadászati szempont, az ország vadállományának megkimélése is, melyet mindenesetre nemzetgazdászati szempontból figyelembe kell venni. Ez oly kérdés, a mely igen sokáig foglalkoztatta a szak-közegeket s ez sokkal fontosabb, mint az, hogy az államkincstárnak nehány ezer frttal több, vagy kevesebb jövedelme legyen.

Azonban e mellett is, azt hiszem, hogy lehetséges kellő tanulmányozás mellett, a vadállományt is megkimélni és a vadászati jegyek díját is leszállítani.

De nem óhajtom előre megkötni a kormányközegek kezeit az által, hogy már előre megállapítjuk a tételt s ezen szempontból sem helyeselhetném, hogy a kormány teendője előre szűk korlátokban megállapittassék, mint azt Tibád képviselő ur határozati javaslata tenné; de czélszerűbbnek tartom, ha a pénzügyi bizottság általánosabb javaslata fogadtatik el.

Mind ez azonban nem birt volna arra, hogy e kérdésben a t. ház becses türelmét fárasszam, hanem miután az felhozatott, legyen szabad egy körülményt a t. háznak és a kormánynak szives figyelmébe ajánlani, a t. kormánynak azért, mert a pénzügyi bizottság határozati javaslatának elfogadása esetén is foglalkozni fog a kérdéssel. Ez azon körülmény, hogy a vadászati jegyek kiosztása, a vadászati engedélyek kiadása ma nagyon meg van nehezítve, a ma fennálló törvény szerint ugyanis, csakis a törvényhatóság központján lakó alispán adhatja ki a vadászengedélyt.

Méltóztassanak elengedni a további indokolást, de az, hogy a távolabb lakó egyéneknek és távolabb fekvő községeknek igy megnehezittetik a jegyhez való jutás, lényeges tényezője annak, hogy nagyon sokan vadásznak jegy nélkül. Nézetem szerint tehát óhajtandó, hogy necsak az alispán, hanem a nagyobb városok első tisztviselői és a járási főtisztviselők, nevezetesen a szolgabirák is fel legyenek jogosítva a vadászati jegyek kiadására.

Ez által a kincstárnak is több jövedelme lesz, mert elejét vesszük annak, hogy egyeseknek megnehezitsük a vadászati jegy megszerzését. S továbbá a vadászati jegy nélküli vadászat ellenőrzése is megkönnyíttetik ez által, ha az illető járási tisztviselő maga adja ki a jegyeket s maga vezeti azok nyilvántartását.

Igy ő emlékezetből is tudhatja majd, hogy az illető vadász megszerezte-e a vadászati jegyet avagy nem, holott ha csak a központban vezettetik a nyilvántartás, a pontosságot a központi tisztviselőtől kivánni nem lehet, ha mindjárt ennek meg is küldetik a névsor.

De a vadászati jegyek kezelése sem okozna ezen tiszviselőknél nagyobb bajt, mert a vadászati jegyek kezelése oly könnyű, oly egyszerű, hogy ennek a decentralisationak semmi sem áll utjában.

A mennyi vadász jegyet a szolgabiró, vagy a nagyobb városi tisztviselő át vesz, annyival tartozik beszámolni. Igy tehát visszaélés nem történhetik.

Ezt vagyok bátor a t. pénzügyminister ur figyelmébe ajánlani, midőn ezen határozati javaslatról szó van, egyebekben pedig pártolom a pénzügyi bizottság határozati javaslatát.

Irányi Dániel: T. ház! Én azon álláspontot, melyre ma Tibád Antal t. képviselőtársam helyezkedett, a kérdés elejétől fogva vallottam magaménak. Midőn a pénzügyminister a vadászati adó behozatalát inditványozta, ugyanazon okoknál fogva, melyeket Tibád Antal képviselő ur felhozott, én a díjnak 12 frtba való megállapitását elleneztem és kértem, hogy az 5 frtnál magasabbra ne tétessék. Ugyanazért kijelentem, hogy az inditványt érdemileg pártolom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A mi Rakovszky István képviselő ur ellenvetését illeti, miszerint a díj leszállitása által a vad-állomány veszélyeztetik és kevesbíttetik, én ugyan igen méltánylom ezen tekintetet, de azt gondolom, hogy annak eleget teszünk az által, ha szigorúan felügyelünk és felügyeltetünk egyrészt arra, hogy a tiltott időkben ne lehessen vadászni (*Helyeslés a szélső baloldalon*), másrészt, hogy orvvadászok ne vadászszanak.

A mi a t. képviselő urnak azon inditványát illeti, hogy ne csak az alispánnál lehessen vadászjegyet váltani, hanem a kerületi tisztviselőknél, a szolgabiráknál is, ahoz igen szivesen hozzájárulok. Egyúttal azonban legyen szabad a t. pénzügyminister urnak figyelmét egy oly intézkedésre hivnom fel, mely véleményem szerint az ellenőrzést megkönnyíti és annál fogva a kincstárnak jövedelmét biztosítja. (*Halljuk!*) Francziaországban a vadászati adónak kétötöd része a községet illeti. Ott a vadászati adó 25 franc, melyből 10 franc a községnek jár.

Digitized by Google

Ez által a községek, a községek elöljárói, különösen érdekelve vannak, nehogy határukon bárki is vadászhassék, a ki vadászati jegygyel ellátva nincs. Ha a t. pénzügyminister ur azon törvényjavaslatba, melynek elébe nézünk, ily intézkedést fog felvenni, akkor remélem, hogy azon sok visszaélés, mely eddig tapasztaltatott, meg fog szünni.

De ha szivesen járulok hozzá Tibád t. képviselőtársunk indítványának azon részéhez, mely a vadászati adó leszállítását tárgyazza, nem fogadhatom el azt, mely a fegyveradó leszállítására vonatkozik. Én ugyanis a fegyveradót nem leszállítani, hanem eltörölni kivánom. (*Helyeslés a szélső balon.*) Már több izben volt alkalmam kijelenteni, hogy a fegyvertartás Magyarországon fájdalom nem fényüzés; nálunk fegyvert, különösen az alvidéken, a személy- és vagyonbiztonság érdekében kell tartani. (*Igaz! Igaz! balfelől.*) Nem illik, nem szabad tehát megadóztatni a polgárt, a ki tulajdonkép a közhatóságnak egy kötelességét pótolja. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Hozzájárul t. ház még egy másik és fontosabb tekintet. Isten ne adja, de jöhetnek oly körülmények, hogy nemcsak az egyéni szabadságot, hanem a haza szabadságát is kell megvédeni. A véderőről szóló törvény ugyanis előre látja annak lehetőségét, hogy nem csak a rendes katonaság és a honvédség, hanem a felkelő nép is hivatva lehet fegyvert fogni. No, már t. ház, ha előre megnehezitjük a népnek annak lehetőségét, hogy magát fegyverrel ellássa, attól félek, hogy kárát fogjuk vallani, kárát fogja vallani a nemzet, a haza. Azon egynehány ezer, vagy mondjuk pár százezer forint kedvéért, melyet a kincstár e czimen évenkint remélhet, nem szabad az országot azon veszélynek tenni ki, hogy midőn a legnagyobb szükség lesz fegyveres polgárokra, akkor a polgároknak fegyverök ne legyen.

Ugyanazért, midőn kijelentem, hogy az indítvány első részét elfogadom, a második részhez, melyben a fegyveradónak is csak leszállítása kivántatik, azon módosítványt vagyok bátor előterjeszteni, hogy a fegyveradó eltörlése iránt adjon be a minister ur törvényjavaslatot.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Irányi Dániel módosítványát*): »Ezen szavak helyett: »a vadászati és fegyveradó leszállitása« tétessék: »vadászati adó leszállitása és a fegyveradó eltörlése« stb.«

Gyurgyik Gyula: Engedje meg a t. ház, hogy a pénzügyi bizottság t. előadója által tett némely észrevételre reflectáljak. Ő ugyanis azt mondta, hogy a pénzügyi bizottság jelentése, és Tibád Antal t. képviselőtársam határozati javaslata köztt lényeges különbséget nem lát. Engedelmet kérek, én nem lehetek ezen nézeten. Si duo faciunt idem, non est semper idem. S ez különösen áll a jelen esetben. Nekem úgy rémlik, hogy a pénzügyi bizottság ugyanezen jámbor óhajtását kifejezte már az 1878-iki budget tárgyalása alkalmával, mely szerint óhajtandónak véli, hogy a fényüzési adók eltöröltessenek, illetőleg leszállíttassanak. Én azt tartom azonban, hogy e jámbor óhajtásnak az a szerencsétlen sorsa, ami minden jámbor óhajtás sorsa, hogy t. i. örökön-örökké jámbor óhajtás marad. Azért nem egyenlő az, a mit az igen t. pénzügyi előadó kijelentett, hogy ő ugyanazt akarja, a mit Tibád képviselő ur akar. Mi azért akarjuk — minthogy hozzájárulunk Tibád Antal képviselő ur határozati javaslatához — azért akarjuk provokálni ez ügyben a t. ház határozatát, hogy az óhajtásoknak végre-valahára vége vettessék. Azt is említette az előadó ur, hogy ő, illetőleg a pénzügyi bizottság ezen kérdésben az állam érdekét tartja szem előtt. Engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy a ház valamennyi tagja az állam érdekét tartja szem előtt, (*Helyeslés balfelől*) de én szükségesnek tartanám, hogy praeferenter s mindenekelőtt az állampolgárok érdekét tartsuk szem előtt, (*Helyeslés balfelől*) minthogy az állampolgárnak elsőbbsége van az állam felett, mert az én informatióm szerint előbb volt az állampolgár s csak aztán az állam. (*Derültség és helyeslés balfelől.*) Megtörténhetnék, hogyha az állam érdekét az állampolgárok rovására tartanák szem előtt, az állam is szépen tönkre menne. (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Már most is azon az uton vagyunk.*) Pártolom Tibád képviselő ur határozati javaslatát.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Átalában minden kérdésnél azt az álláspontot foglalom el, hogy nem czélszerű a nagy fontosságú kérdések felett más tárgyalásnál mellékesen dönteni. Igy vagyok ezen kérdéssel is. Az eddig tett javaslatok annyira eltérnek egymástól; egyik a vadászati jegyek bélyegét kivánja leszállítani, a másik a fegyveradót fenntartatni kivánja, a harmadik nemcsak hogy leszállítja, de eltörli. Ily ellenkező nézetekkel szemben határozott kötelező utasítást adni, ezen kérdésnek mi módoni elintézésére, helyesnek nem látom. Sokkal czélszerűbb azon eljárás, melyet a pénzügyi bizottság követ s én tökéletesen azon álláspontom vagyok, melyet a bizottság előadója kifejezett és a melyet azoknak, kik hozzám fordultak és kik most a határozati javaslatot benyujtották, ki is fejeztem. A vadászati jegyek bélyegét bizonyos tekintetekben módositandónak tartom és ez iránt előterjesztést tenni szándékozom, de egyúttal határozottan kijelentem, hogy az ellenőrzési intézkedé-

Digitized by Google

seket mindenesetre szigorúbbakká kell tenni, (*Helyeslés*) hogy a kötelezettség mindenkit egyenlően terheljen. Ezen irányban előterjesztést tenni igenis hajlandó vagyok s ez megfelel a pénzügyi bizottság intentiójának is. De ha a szigorúbb ellenőrzés iránt akarok előterjesztést tenni, ez mindenesetre meg lenne nehezítve az által, ha elfogadtatnék Irányi t. képviselő ur azon indítványa, miszerint a fegyveradó eltöröltessék. Én részemről ezt egyátalában nem fogadhatnám el.

Mindezeknél fogva részemről helyesebbnek tartom, ha a pénzügyi bizottság javaslatát méltóztatnak elfogadni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Elnök: A főrendi ház jegyzője kiván üzenetet átnyujtani.

B. Rudnyánszky József a főrendi ház jegyzője: Méltóságos elnök ur! T. ház! A főrendi ház a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek 3 évre való fenntartásáról szóló 1877. IV. t. cz. hatályának további egy évre való meghosszabbításáról szóló törvényjavaslathoz hozzá járult. Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatot van szerencsém tisztelettel átnyujtani.

Baross Gábor jegyző: (*Olvassa a főrendi ház jegyzőkönyvének kivonatát.*)

Elnök: E szerint a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszer meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat iránt a két ház között az egyetértés létrejövén, a törvényjavaslat ő Felsége legmagasabb szentesítése alá fog terjesztetni.

Hedry Ernő: T. ház! Bevallom, hogy a két határozati javaslat köztt, t. i. a köztt, melyet a pénzügyi bizottság s a köztt, melyet Tibád képviselő ur beadott, a lényegben különbség nincs. Mindkettő praejudicálni akar daczára annak, hogy a pénzügyminister ur kijelentette, hogy nem tartja helyesnek, hogy praejudicáljon a ház a törvényjavaslatok felett. Mindkettő praejudicál még pedig azon irányban, hogy le akarja szállítani a fegyveradót. Sajnálom t. ház, hogy az eddig felszólaltakkal ellenkezőleg szükségesnek tartom a vadászati adónak a jelen mértékben való fenntartását. (*Helyeslés jobb felől. Mozgás balfelől.*) Én tagadom, hogy igazuk volna azoknak, kik azt hiszik, hogy a ragadozó állatok nagy elszaporodásának oka az, hogy a vadászati adó nagy, mert daczára annak, mégis épp annyi a vadász, mivel nincs kellő ellenőrzés; de még kellő ellenőrzés mellett is, bizonyos éveken át elszaporodnak a vadak s akármily törvényt hozunk, károkat fognak okozni. Különben ez ellen a minister ur megyei hivatalos hajtóvadászatok tartása által intézkedhetik. (*Derültség.*) Én nagyon fontos kérdésnek tartom, hogy az ország ezen jövedelmi forrása, t. i. a vadállomány szaporodása előmozdíttassék s ezt csak ugy vélem eszközölhetőnek, ha a vadászati jog oly könnyen bárkinek nem adatik meg. Épp azért nem fogadom el az egyik határozati javaslatot sem, hanem kivánom, hogy a jelen törvény fenntartassék azon hozzátétellel, hogy a t. kormány igyekezzék odahatni, hogy a törvény csakugyan keresztülvitessék, mert tény, hogy daczára a nagy fegyveradónak, sok mindenki vadász, akár van vadászati engedélye, akár nincs. Ennek pedig könnyen lehetne elejét venni, ha a belügyminister ur az ellenőrzést a megyékre nézve hatályosabbá tenné. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. Szavazás előtt fel fognak olvastatni az inditványok.

B. Mednyánszky Árpád (*olvassa a pénzügyi bizottság inditványait*): Ugyancsak ez alkalommal szóba hozatott a bizottság mult évi jelentésében kifejezett azon óhaj, hogy a vadászati jegyek után fizetendő bélyeg-illeték, ugy pénzügyi szempontból, mint a vadászat érdekében mérsékeltessék; miután pénzügyminister ur azon észrevétele, hogy a vadászjegyek ez évre megváltatván, ez irányban a folyó évi költségvetéssel kapcsolatosan ugy sem lehetne intézkedni, helyesnek találtatott; a bizottság elhatározta, hogy kéri a tisztelt képviselőházat, méltóztassék a pénzügyminister urat oda utasitani, hogy az 1875. évi XXI. t.-czikknek a vadászatjegy bélyegére vonatkozó határozatainak, a jelzett irányban való módosítását tegye tanulmányozása tárgyává és ennek eredményéhez képest, oly időben tegyen jelentést, esetleg javaslatot a háznak, hogy az a f. év vége előtt, a törvényhozás által is tárgyalható legyen.

Elnök: Méltóztatik a pénzügyi bizottság határozati javaslatát elfogadni? (*Igen! Nem!*) Méltóztassanak felállani azok, a kik a pénzügyi bizottság határozati javaslatát elfogadják. (*Megtörténik. Felkiáltások: Kissebség!*) Most méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el (*Megtörténik. Felkiáltások: Többség!*) A tisztelt képviselő urak meg fognak számláltatni. Méltóztassanak szakaszonként felállani azok a kik a pénzügyi bizottság határozati javaslatát elfogadják. (*Megtörténik.*) Most méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el a pénzügyi bizottság határozati javaslatát. (*Megtörténik.*)

A határozati javaslatot elfogadják 55-en, nem fogadják el 78-an; a határozati javaslat ennélfogva mellőztetik. Most következik Tibád Antal képviselő ur és társai határozati javaslata.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a határozati javaslatot.*)

Digitized by Google

Elnök: Felteszem a kérdést, méltóztatik-e a t. ház elfogadni Tibád képviselő ur imént felolvasott határozati javaslatát? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja. (*Felkiáltások: Következik Szalay képviselő ur módositványa!*) A határidő benne lévén Tibád képviselő ur határozati javaslatában, Szalay képviselő ur módosítványa elesik. (*Helyeslés.*) Következik Irányi képviselő ur módosítványa.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa Irányi Dániel módositványát.*)

Elnök: A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Elnök: Az idő előrehaladván, méltóztassanak a holnapi napirendet meghallgatni. Első tárgya a napirendnek az 1875. évi 6. t.-cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása, a közigazgatási bizottság 370. sz. t.-javaslata szerint, azután a pénzügyministerium s ha az elvégeztetik, a közmunka- és közlekedési ministerium költségvetésének tárgyalása.

(*Az ülés végződik 1 óra 55 perez.*)

229. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius 19-én.

B. Kemény János elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. A pénzügyi bizottság jelentése a czeglédi kérvény tárgyában. Péchy Jenő interpellatiójának bejelentése. A közigazgatási bizottság jelentésének tárgyalása, az 1865: VI. t. cz. 1. §. felfüggesztése iránt. Az 1880. évi pénzügyministeri költségvetés részletes tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök inditványa a ház elnapolása s egyéb teendői iránt. Péchy Jenő interpellatiója, a szolnoki hid tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: *Tisza Kálmán*, *Pauler Tivadar*, *Bedekovich Kálmán*, *Trefort Ágoston*, *Péchy Tamás*, *Szende Béla*, *gr. Szapáry Gyula.*

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Baross Gábor, az ellene szólókat b. Mednyánszky Árpád jegyző urak jegyzik.

Az utóbbi ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a f. évi márczius 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Máriássy Sándor előadó: Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését, Czegléd város képviselőtestületének az ottani polgári községi iskola állami segélyezése tárgyában beadott kérvényére vonatkozólag.

Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatása iránt intézkedni és annak idején az osztályok mellőzésével tárgyalásra kitüzni.

Elnök: A jelentés kinyomatik, kiosztatik és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetik.

Sürgős interpellatió van az interpellatiós könyvbe bejelentve.

Baross Gábor jegyző: (*Olvassa*): Márczius 19-én. A szolnoki vasuti hidnak hirszerint veszélyessé vált állapota tárgyában, a közmunka és közlekedési minister urhoz. Péchy Jenő.

Elnök: Az interpellatió a szokott időben meg fog tétetni.

Következik a napirend szerint a közigazgatási bizottság jelentésének tárgyalása az 1875: évi VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a jelentést felolvasottnak méltóztatnak venni, az első szó az előadó urat illeti.

Péchy Jenő előadó: T. ház! (*Halljuk!*) A tárgyalás alá került törvényjavaslatnak hosszas indokolása azt hiszem teljesen felesleges. Kimeritő és szomoru indokolása ennek az ország 39 törvényhatóságában részben általánosan, részben járásonként felmerült s a t. ház által

Digitized by Google

is ismert inség, melynek következtében a pénzügyminister ur az emlitett inséges vidékeken, az 1879-iki adónak végrehajtás útjáni behajtását, a f. é. aratás utánig felfüggeszteni volt kénytelen. Tekintve már most t. ház, hogy az 1875: VI. t. cz. 1. §-ának intézkedése, szerint, a mult 1879. évi adónak f. é. április hó 15-ig leendő befizetése mérvadó a f. é. képviselői választási összeirásokra s tekintve, hogy a f. é. összeirások alapján fognak az 1881-iki képviselőválasztások megejtetni, azt hiszem, hogy a törvényjavaslat, mely az 1875: VI. t. cz. 1. §-ának az illető vidékeken való felfüggesztését kimondja, teljesen indokolt s azt hosszasabban indokolni nem szükséges. Én tehát fenntartva, hogy a netaláni ellenvetésekre zárbeszédemben válaszolhassak, bátor vagyok a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlani. (*Helyeslés*).

Irányi Dániel: T. ház! (*Halljuk!*) A benyujtott törvényjavaslat értelmében a választói jog gyakorolhatására az adó lefizetését követelő törvényeknek hatálya felfüggesztetik azon polgárokra nézve, a kik az 1880-iki aratás idejéig haladékot nyertek. Én ennek ellenében arra vagyok bátor kérni a t. házat, hogy ezen kedvezményt valamennyi választó polgárra kiterjeszteni méltóztassék, tekintet nélkül arra, vajjon nyertek-e vagy nem az adó lefizetésére halasztást. Indokolja ezen kérésemet először azon tekintet, miszerint a mai nap uralkodó inséget mindnyájan érezzük, másodszor meg azon körülmény, hogy az adófizetési halasztás nem mindig szokott igazságosan megadatni, hanem néha személyes kedvezménykép, néha pedig pártszempontból. Én ennélfogva sokkal igazságosabbnak és méltányosabbnak tartanám, ha az inditványozott rendelkezés valamennyi polgárra terjesztetnék ki. Nem tudom van-e és mekkora befolyása az emlitett törvényeknek az adó önkéntes és pontosabb lefizetésére; de feltéve, hogy valamelyes hatása igenis van, az mind a mellett nem szolgálhat inditványomnak akadályul azért, mert a kormánynak a hátralékosokkal szemben mindig megmarad az a joga, hogy a kincstár érdekeit ha kell, kényszer utján érvényesitse, akár vétettek fel azok a választók névsorába, akár nem.

Azon esetre azonban, hogyha ezen ellen-inditványom nem fogadtatnék el, fenntartom magamnak, hogy az 1. §-hoz egy külön módositványt adhassak be.

Most arra fogom kérni a t. házat, hogy a benyujtott törvényjavaslattal szemben az én elleninditványomat is felolvastatni és a tárgyalás alapjául venni méltóztassék. (*Helyeslés a szélső balon.*)

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvas*): »Az 1. §. helyett a következő tétessék: 1. §. Az 1874: XXXIII. t. cz. 12. §. 5. pontjának és ugyanazon t. cz. 108. §-ának, valamint az 1875. VI. t. cz. 1. §-ának rendelkezése a választók névjegyzékének 1880. évi kiigazitásánál, kivételesen hatályon kivül tétetik.

A 2. §. kimarad; a 3. §. megmarad.«

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A benyujtott törvényjavaslatnak czélja nem az, hogy az 1874. évi választási törvényt módositsa, hanem az, hogy a beállott rendkivüli körülmények közt szükségessé vált rendkivüli intézkedést megtegye.

A rendkivüli körülmény pedig áll: az ország némely részeiben beköszöntött inségben, melynek folytán okvetlenül szükséges volt némely vidékekre, részben egész törvényhatóságokra, részben egész községekre, részben a községeknek némely lakosaira nézve, az adó befizetésére a legközelebbi aratás utánig haladékot engedni.

Én azt hiszem, hogy a helyzetnek csak egy oly törvényjavaslat felel meg és csak az nem megy túl a helyzet által indokolt intézkedésen, a mely épp arra terjed ki, hogy a beállott inség folytán, senki szavazati jogának gyakorolhatásától meg ne fosztassék. Ennek felel meg a beterjesztett törvényjavaslat és én azt gondolom, hogy midőn az van a törvényjavaslatba felvéve, hogy azok részesülnek e törvényjavaslat kedvezményében, a kiknek aratás utánig adatott halasztási engedély — aratás utánig pedig senkinek másnak, mint a kire nézve ez az inség által indokoltatott, nem adatott; ezeknek pedig mindnyájuknak megadatott — nem lehet mondani, hogy ez által bárminő kegyelem osztására, vagy pártszempontból való eljárásra tér nyittatnék. Ellenben ezen túlmenni már csak azért sem tartanám helyesnek, mert hiszen adófizetési halasztás — nem inség által indokoltan — egyesekre nézve más esztendőkben is adatott, a nélkül, hogy az igy adott adófizetési halasztás, a szavazólajstromba irásnál figyelembe vétetnék. Nem látva tehát indokolva, hogy most olyanokra nézve is történjék kivétel, a kiknek a viszonya nem más, mint a minő egyeseké más években, a kiknél tehát a kivételt nem indokolná az ország némely részeiben uralkodó inség, a mely egyedüli indokát képezi a benyujtott törvényjavaslatnak; én tehát arra kérném a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot ugy, a mint az a bizottság által beterjesztetett, elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől*).

Almássy Sándor: T. ház! Én e törvényjavaslatot azon indoknál fogva nem fogadhatom el, mert az igen kétséges előnyt nyújt. Vannak vidékek, községek, a melyek formalis bizonyitványokat az irányban ki nem tudnak mutatni,

Digitized by Google

hogy adóhátrálékuk elengedtetett, mert egyszerüen abban áll az engedély, hogy nem exequáltattak, de igazolványt, mely a halasztást bizonyitaná, nem nyertek. De nem fogadhatom el azért sem, mert visszaélésektől tartok. A mult tapasztalataiból okulva tudom, nem akarok gyanusitani senkit, hogy meg fogják-e tenni vagy nem, de voltak választások, a midőn adóelengedéssel számtalanszor korteskedtek és voltak községek, a melyekben távirati úton szüntettetett be a végrehajtás oly feltétel alatt, hogy az illetők a kormánypárthoz álljanak. Én ezt igen erős fegyvernek tartom, mert az összeirás most fog történni s a nép egyátalában nem szokott azzal törődni, hogy az adóhátrálékok fizetése alól felmentessék, hanem a jegyző egyszerüen bejelenti, hogy ott inség van s akkor vagy küldetik ki végrehajtás vagy nem, a mint az illető adófelügyelőtől függ; de rendesen a nép közül az iránt folyamodni nem szoktak, hogy az ő adójuk elengedtessék, ily folyamodványt alig lehet felmutatni egy-kettőt, hanem — mint mondám — ez rendesen úgy szokott történni, hogy a jegyző bejelenti az inséget és kéri, hogy ne bántsátok a községet s akkor azután a szerint történik az intézkedés. Ez a rendes gyakorlat. De ha ezen törvényjavaslat életbe lép, akkor ha az illető érdeklettek az összeirásnál a szavazók lajstromába akarnak bejutni s illetőleg szavazati képességet akarnak nyerni, ki kell mutatniok, hogy nyertek adóelengedést. Annál fogva tekintve azt, hogy az inség Magyarországon, azt lehet mondani átalános, még az oly vidéken is, a melyeknek megélhetési eszközei ugyan vannak, de azért adójukat nem fizethetik, már most ha nem sikerül nekik a törvény értelme szerint elengedést vagy halasztást nyerni, mert nem mindig az inségeseknek a hibája az, ha nem kapnak adófizetési halasztást, hanem azon megyei közegeké, a melyek e szegény emberek ügyeiben nem járnak el, nem fognak az összeiráskor a szavazók lajstromába felvétetni, nem akarok részletekbe bocsátkozni, de megtörtént ily eset már 1863-ban is és igy erre való tekintettel én is óhajtandónak tartom azt, hogy a törvényjavaslat hatása átalánosságban kiterjesztessék, ennélfogva pártolom Irányi Dániel képviselőtársam inditványát.

Kiss Albert: T. ház! A t. ministerelnök úr, Irányi Dániel képviselőtársam indítványa ellenében két indokot hozott fel, a melynek alapján ő ez indítványt el nem fogadhatónak nyilvánította. Az első az, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat a választási törvénynek nem módositását czélozza, hanem annak csupán a körülményekhez alkalmazását akarja. Szerintem ez indok egyátalában nem tartható fenn, mert ha ezen törvényjavaslat az inség által szükségessé tett e rendkivüli intézkedést foglalja is magában, akkor is elvitázhatatlan, hogy az a választási törvénynek némi módositása. Másodszor ellenérvül azt hozta fel a ministerelnök úr, hogy a tárgyalás alatti törvényjavaslat, a jelenlegi helyzetnek szerinte azért felel meg, mert az inségesek által kért engedély megadatott és igy nem lesz a ministerium azzal sem vádolható, sem gyanusítható, hogy egyesek irányában, pártszempontból kedvezményt akarna gyakorolni; de a t. ministerelnök úr nem is látja indokoltnak az Irányi képviselőtársam által beadott ellenindítványt azért sem, mert nem tartja szükségesnek, hogy azokra nézve is kivétel tétessék, a kik az inségesek közé fel nem vétettek. Én, t. ház, részemről ezen felhozott érvet sem fogadhatom el; nem fogadhatom el pedig, hogy az előttem Almássy képviselő társam által elmondottakat ne ismeteljem, az általa elmondottakon felül, nem fogadhatom el azért, a mit a t. háznak minden tagja, velem együtt tud, hogy nincs az országnak oly vidéke s alig van az országnak oly adófizetője, ki — még ha az inség által éppen sujtva nem volna is, az országban jelenleg uralkodó szükséget kisebb-nagyobb mértékben ne érezné és kinek adófizetési képességét, az országra nehezült körülmények ne zavarták s illetőleg ne nehezitették volna. (*Ugy van! a szélső balon.*) Ha méltóztatnak elgondolni azt, hogy egyes megyékben a kimutatások, melyekből a ministerium megitéli azt, hogy az illető megyében van-e inség vagy nincs, miképpen készültek és terjesztettek fel? ha meg méltóztatnak fontolni azt, hogy az illető megyék helyzetét azon jelentések csak átalánosságban tüntetik fel és e miatt, mig sokszor egyes megyékben egyes vidékeket ugy tüntetnek fel, hogy ott inség nincs, akkor azon megye ugyanazon részében egyesekre, vagy egyes községekre is szükség, sőt inség nehezül: akkor meggyőződésem szerint e két indok teljesen jogosulttá teszi az Irányi képviselőtársam által beadott ellenindítvány elfogadását. És én részemről azt pártolván, kérem a t. házat annak elfogadására. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Csanády Sándor: T. képviselőház! Èn a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot egyoldalúnak és igazságtalannak tartom. Egyoldalúnak tartom azért, mert ezen törvényjavaslat csakis azon polgárokra akarja alkalmazni a beirathatási jogot s az 1875: VI. t. cz. 1. §-ának felfüggesztéséből nyerendő jótékonyságot, kik az engedélyt kértek arra nézve az illető adóhivataltól, hogy ők adótartozásukat a f. évi aratásig ne fizessék be s a kik részére az engedély valószinüleg meg is adatott. Kérdem én a minister urat, van-e biztos tudomása arról,

Digitized by Google

hogy az ország minden inséges vidékéről birnak tudomással az illető polgárok a törvénynek azon hatalmáról, illetőleg erejéről, hogy a kik folyamodnak, egyszersmind folyamodványuk visszautasithatatlan? Kérdem én a minister urat, van-e tudomása arról, hogy minden folyamodónak megadatott az illető pénzügyőrök által az engedély arra, hogy adójuk befizetésével a f. évi aratásig várhatnak anélkül, hogy az által képviselőválasztási joguk megcsonkittatnék? Én magam is tudok több oly folyamodót, kik igenis, éppen tán azért, hogy képviselőválasztási joguktól el ne üttessenek, folyamodással járultak az illető hivatalokhoz, azonban kérelmükkel elutasittattak. És miután tudjuk, hogy alig van az országban vidék, mely kisebb-nagyobb mértékben inséggel ne küzdene, a beterjesztett törvényjavaslatot az ország minden vidékére kiterjesztetni óhajtom, következőleg az Irányi képviselőtársam által beadott inditványt fogadom el.

Szalay Imre: T. ház! Én helytelennek tartom az 1875-iki törvényczikk azon §-át, mely az emberrel veleszületett választási jogot bizonyos pénzbeli kötelezettség lerovásától teszi függővé. Én ezt a lehető legnagyobb absurdumnak tartom, mert legjobban sérti minden embernek egyéni jogát. De midőn e törvényjavaslatot tárgyaljuk, akkor az 1875-iki törvény szellemébe kell magunkat beleképzelnünk. T. ház! A benyujtott törvényjavaslat ellenkezik még az 1875-iki törvény szellemével is, mert ama törvény ugy intézkedett, hogy a választó semmi néven nevezendő munkával ne járuljon ahhoz, hogy őt a választási névjegyzékbe bevegyék, hogy nekik ne kelljen maguknak beiratkozniok, — mit az 1848-iki törvény követel — de a mi sok időveszteséggel és alkalmatlansággal járt. Most a t. belügyminister ur a 75-iki törvény szellemével igen ellenkezőt kiván, mert bizonyos bizonyitékokról van szó, melyek kimutassák, hogy az 1880-iki aratásig fel van-e függesztve adótartozásuk, vagy nincs? Én azoknak érdekében, kik az adózás nem teljesitese miatt nem vehetők fel a választók névjegyzékébe, nem tartom ez intézkedést helyesnek, mert költséggel jár a kivánt kimutatás megszerzése, vagy pedig az illetőnek magának kell azért bemennie a központi helyre. Én tehát ezen indoknál fogva pártolom Irányi képviselő társam inditványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Madarász József: Azt kell hinnem, hogy tuloldali t. képviselőtársaim ugyanazon véleményben vannak, melyet az előttem szólók kifejeztek. Ha azonban netalán ellenkező véleményben volnának, bár sajátszerű, hogy négyenöten kelünk fel egymásután, de rövid időre, mégis szükségesnek tartom én is felszólalni. Azt mondja a minister ur, hogy nincs itt szó az 1875: VI. t. cz. 1. §-ának megváltoztatásáról. Tökéletesen igaz, s a t. előttem szólottak nem is kivánták, hogy a szakasz véglegesen eltöröltessék. Itten tisztán csak annak kivételes felfüggesztéről van szó s ezzel nincs semmi ellenkezésben az, mit Irányi képviselőtársam mondott, csak szabadelvűbb iránya van, mert oly általános intézkedést javasol, mely minden zaklatás és minden utánajárástól megment mindenkit s egyenlően már jobbra-balra minden pártu polgárra nézve. Én tehát azt hiszem, hogy ha nincs is helyén azon törvény teljes eltörléséről szólani, mert lehetett erre nézve is beadni javaslatot és tekintve azt, hogy az állam polgáraitól folyton folyvást az állam különben is megsokasult terheinek lerovására áldozatokat követelünk, én ugy hiszem, hogy nem tenne a képviselőház roszat az által, hogy ezen emlitett törvény érintett paragraphusát végleg eltörli. De mindenesetre, t. ház, jó lesz egy általános szabályzatban kimondani, hogy az 1875: VI. t. cz. 1. §-a legalább a következő évben, a választók összeirásánál felfüggesztetnék mindenkire nézve. Ezeknél fogva tehát kérem a t. házat, hogy Irányi Dániel képviselőtársam inditványát elfogadni méltóztassék.

Degré Alajos: T. ház! Most, midőn az egész világon a választási census lejebb szállittatik és mindenütt az általános szavazati jogra törekszenek, nálunk, a különben is magas censust fokozzák azzal, hogy ha valaki bizonyos órára adóját be nem fizette, választási jogát elveszti. Én nem akarom, t. ház, kutatni, hogy mennyire méltányos és igazságos ez és mennyire nem, hanem azt, hogy ez tömérdek visszaélésre ad okot, azt képviselőtársaim ugy ezen, mint azon oldalról egyaránt tudják. Van rá eset, t. ház, hogy egy városban, a melynek egyik részében kisebb iparosok és mesteremberek laknak, a kik adójokat lefizették és nyugodtan vannak egészen április 15-éig, ekkor egyszerre előállanak, hogy egy pár forinttal hátralékban vannak és azért kihagyják őket a szavazók lajstromából, mert ellenzékiek. Vegyük magát a fővárost. Itt arra is van példa, hogy olyanok, a kik 3000 frt adót fizetnek, kihagyatnak a választók sorából. Van a fővárosban egy bizonyos törvénytelen adónem és ez a házbérkrajczár, a melyet nem a háztulajdonosok, hanem a lakók fizetnek, de a miről a lakók mit sem akarnak tudni. A fővárosban oly eszélyesek az illető közegek, hogy miután jól tudják azt, hogy az állam könnyebben hajtja be a hátralékokat, a házi ur, midőn beviszi adóját, ebből először a házbérkrajczárok iratnak le és csak az ekként fennmaradó összeg fordittatik az állami

Digitized by Google

adó törlesztésére. Ekképen történhetik csak meg, hogy, a ki 3000 frtot lefizet, elesik szavazati jogától. Ha már itt, t. ház, ily visszaélések történnek, mennyi visszaélés fog történni a vidéken azzal, ha az inséges vidékeken, az adófizetésre vonatkozó halasztás csak azoknak adatik meg, a kik ez iránt folyamodnak és ha a választók lajstromába csak ezek vétetnek fel. Tudok, t. ház, vidékeket saját kerületemben, a melyek márcziustól augusztusig viz alatt állottak és nemcsak nem folyamodtak adófizetési halasztásért, hanem az ezer frtnyi inséges kölcsönt, a melyet a megye küldött, nem fogadták el, mivel azt mondották, hogy saját erőnkből akarunk mindent megtenni érdekeinknek megóvására. Már most, t. ház, méltányos lesz-e az, hogy ha ez a 300 és néhány választó azért, mert adójával késett, elesik szavazati jogától? Minthogy ezt én a méltányossággal és az igazságossággal megegyeztethetőnek nem tartom, pártolom Irányi Dániel képviselőtársam inditványát.

Tisza Kálmán ministerelnök: A törvényjavaslat ellenében több oldalról felhozottakra kötelességemnek tartom némelyeket válaszolni. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a t. képviselő ur tökéletesen nyugodt lehetne az irányban, hogy itt az adófizetési halasztások megadásánál valóban tisztán és egyedül az inségi szempont volt irányadó, mert Hevesmegyének 78 községe, Árvamegyének számos községe és tudnék még 10—15 törvényhatóságot felidézni, melyeknek igen sok községe, megnyerte az inség alapján az adófizetési halasztást augusztus végéig.

De természetesen félreértésen alapul az is, a mit — ha jól emlékszem — egy képviselő úr felhozott, hogy vajjon folyamodott-e minden egyes inséges; s vajjon a ki nem tudta, hogyan folyamodhatott? Hiszen, t. ház, éppen, mert az inség alapján való adófizetési halasztásról van szó, nincsen szó egyéni folyamodásról, hanem szó van községi, törvényhatósági jelentésekről, melyek alapján az egyének, a községek tömegesen nyertek engedélyt a halasztásra. Arról természetesen nincsen tudomása egynek sem, nem is lehet tudomásuk róla, hogy a ki folyamodik adófizetési halasztásért, annak azt okvetetlenül meg kell nyernie. Mert hiszen ha oly rendeletet bocsátana ki valaha Magyarország pénzügyministere, hogy ezért folyamodjék s a ki folyamodik akár indokolja akár nem, meg kell nyernie az adóhalasztást: akkor szeretném látni, hogy töltené meg az állam kincstárát a legszükségesebb összegekkel.

De hiszen, t. ház, a folyamodók, nem is azért jöttek, hogy el ne üttessenek szavazati joguktól; — ezért nem szoktak folyamodni, — hanem azért jöttek — akármit mondjon a választási törvény a szavazatokra nézve — hogy halasztást nyerjenek az adófizetésben és éppen azért, nehogy azok, akik indokolt kérelem alapján, az inség alapján nyertek halasztást, megfosztassanak választói joguktól, éppen azért szükséges ezen általam javasolt kivételes intézkedés.

Azt is mondja egy képviselő ur, hogy a választási törvény alapeszméje az, hogy ne kelljen jelentkezni, ellenben ezen törvényjavaslat jelentkezést kiván. Hát én kérem a t. képviselő urat, vegye egy kicsit fontolóra, kik teljesitik az összeirást és hogy a választásnál van az összeirás és van a reclamatió. Az összeirást teljesitik a törvényhatósági közegek, a küldöttségek, a mely törvényhatóságok igen jól fogják tudni ezt a törvényt, ha meghozatik s a melyek igen jól fogják tudni, hogy mely községek azok hatóságuk területén, a melyek az inség alapján nyertek adófizetési halasztást. Miután pedig ezt tudják, igen természetesen be kell irniok a választók közé az ilyeneket, akár befizették adójukat, akár nem. Hanem megeshetik — és itt kérem a t. képviselő ur figyelmét, mert tudom, hogy a törvényben benne van, hogy, mivel lehet bizonyitani azt, hogy az adófizetésben halasztást nyert valaki — hanem megeshetik, hogy egyik, vagy másik küldöttség tévedésből — mert rosz szándékot feltenni talán nem szabad — nem irt be oly egyént, a kinek pedig a törvény szerint joga volna a beiratáshoz, mert ő is inség alapján nyerte az adófizetési halasztást. Épp ezért meg kell mondani, hogy reclamatió alkalmával, mi úton bizonyithatja be, hogy ő helytelenül hagyatott ki az összeirásból és követelheti felvételét. Nem az első összeirásnál, hanem a reclamationalis eljárásnál szükséges tehát a bizonyitás módozatait megállapitani.

A t. képviselő úr azért is pártolja az ellenindítványt, mert az egyenlően mér mindenkinek. Ezt, t. ház, éppen nem látom, mert nem látom egyenlően mérésnek azt, hogyha egyforma bánásmód alá veszszük azt, a ki nem fizethette be adóját inség miatt és azt, a ki nem fizethette be azért, mert nem fizette be, a nélkül, hogy a nem fizetés kellően indokolva lenne. Ez nem egyenlően mérés, sőt inkább a legnagyobb egyenlőtlenség volna. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Csak még egyet kivánok, t. ház, megjegyezni. Egy képviselő úr felhozta azt, hogy a fővárosban is mi történik a házbérkrajczárokkal s azok behajtásánál? Erre nézve csak azt kivánom megjegyezni, hogy elsőben is a házbérkrajczár nem tartozik az állami adóhoz, tehát itt figyelembe sem jöhet; másodszor a mi azt illeti, hogy mert az állam jobban hajtja be

Digitized by Google

a maga adóját, azért irják ehhez: hiszen talán tudja a t. képviselő úr, hogy a fővárosban az állami adót is a főváros közegei szokták behajtani, együtt hajtják be a fővárosi s az állami adót; tehát itt valami nagyobb erélyről, melyet az állam kifejt az ő közegei által, szólani nem lehet. (*Igaz! jobbfelől.*)

A mi pedig azokat illeti, a kik nem fogadtak el segélyt — a képviselő úr erre nézve egy községet hozott föl — ezekre nézve bátor vagyok megjegyezni azt, hogy sok község van, mely segélyt nem fogadott el és sok jelentést tudnék mutatni a megyékből, melyekben az mondatik: 10 községünk van, ez és ez kér segélyt és van másik 10—20—30 községünk, ez nem kér segélyt; de hogy segély nélkül meg tudjon élni, kérjük az adóbehajtások felfüggesztését, illetőleg fizetéshalasztást az aratás utánig. Az tehát, hogy segélyt az inségalapból nem kér valamely község, nem bizonyitja, hogy nincs az adóhalasztást nyertek között és semmi esetre sem zárja ki azt, hogy ha indokolhatja az inség alapján, ne legyen azok között, mert az adóhalasztást ily nagy mértékben megnyert községek legnagyobb része éppen olyan, a mely inségsegélyt nem kér, de éppen azért kéretett számára adóbefizetési halasztás, hogy azon összeget, a melyet adóban kellett volna fizetnie, saját czéljaira fordíthatván: segély nélkül elélhessen. Igy áll tehát a dolog s az egyik a másikat nem zárja ki.

Én a t. házat tovább untatni nem akarván, ismételve kérem, hogy a javaslatot, mint a mely a helyzetnek tökéletesen megfelel s egyenlően igazságos mindenki iránt úgy, a mint van, méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Felteszem a kérdést. Elfogadja-e a t. ház a részletes tárgyalás alapjául a közigazgatási bizottság jelentését, illetőleg a törvényjavaslatot »az 1875. évi VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről«. Ezen javaslat ellen ellenindítványt adott be Irányi képviselő ur.

Jelentem a t. háznak, hogy húsz tag névszerinti szavazást kért. Ki fogom húzni a betűt, melynél a névsor olvasása kezdődni fog. (*Megtörténik.*) „C.“ betű! Szavazás előtt 5 perczre felfüggesztem az ülést.

Elnök: (*Szünet után.*) T. ház, felteszem a kérdést. (*Halljuk!*) Méltóztatik a t. ház elfogadni a közigazgatási bizottságnak az 1875. évi VI. t. cz. első §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentését, igen vagy nem. Szavazás előtt fel fog olvastatni az Irányi Dániel képviselő ur által beadott ellenindítvány.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa*):

Elnök: A névsort olvassa Beőthy Algernon jegyző ur, az igennel szavazókat jegyezni fogja Baross Gábor, a nemmel szavazókat b. Mednyánszky Árpád, a távollevőket Antal Gyula jegyző ur fogja jegyezni. (*Felkiáltások: Mi a kérdés?*)

Elfogadja-e a t. ház a közigazgatási bizottság által benyujtott jelentést, az 1875. évi VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés ideiglenes felfüggesztéséről, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Elfogadjuk! Nem fogadjuk!*)

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a névsort*):

»Igen«-nel szavaztak: *gr. Csáky László, Csávossy Béla, Dacsó Pál, Dániel Ernő, gróf Dessewffy Aurel, Dessewffy Kálmán, Dimitrievits Milos, Dőry Dénes, Éber Nándor, Farkas Elek, Frölich Gusztáv, Funták Sándor, Galgóczy Sándor, Gebbel Károly, Gödl Károly, Graffius Károly, György Endre, Hadzsics Antal, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Lajos, Hosztinszky János, Illyasevics Jenő, Jakabb Bogdán, Jászay Antal, br. Jeszenszky Sándor, Juhász Mihály, Juraszek Ferencz, Kajuch József, Kautz Gyula, Kästner Henrik, báró Kemény Géza, b. Kemény Kálmán, Kende Kanut, Kerntler Ferencz, Királyi Pál, Kossuth Mihály, Kovách László, Krajtsik Ferencz, Kubinyi Árpád, Latinovics Gábor, Latinovics János, Láng Lajos, Lázár Mihály, Lukács László, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Mayer József, Máday Lajos, Mariássy Sándor, Micsky Lajos, Mikó Bálint, Molnár Aladár, Molnár György, Móricz Pál, Nagy Gábor, Nagy István, Ordódy Pál, Ormai Károly, Pap Sándor, Pauler Tivadar, Perczel László, Péchy Jenő, gr. Péchy Manó, Péchy Tamás, Pongrácz Lajos, Popovits Vazul, Potoczky Dezső, Pór Antal, Prileszky Tádé, Prónay József, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Pilisy Ferdinánd, Rakovszky György, Rakovszky István, b. Révay Gyula, b. Révay Simon, Román Sándor, b. Rudics József, Sánta Lajos, Schmausz Endre, Schreiber Ferencz, Spóner Andor, Stoll Károly, Strevoiu Miklós, Szabó Márton, gróf Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szeberényi Andor, Szende Béla, Szikszai Lajos, Szitányi Bernát, Szlávy Olivér, Szontágh Pál (göm.), Szontágh Pál (nógr.), Sztojkovics Péter, Szuhányi Ödön, Taray Andor, gr. Teleki Géza, Tibád Antal, Tisza Kálmán, Tisza László, Trefort Ágoston, Tury Sámuel, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Vécsey Tamás, Végh Aurél, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, Wieland Arthur, b. Wodianer Albert, Zalay István, Zay Adolf, Zsigmondy Vilmos, Ajkai Gyula, Andrássy Gyula, Andrássy Mihály, Antal Gyula, Apáthy István, Babics István, Bacon József,*

Digitized by Google

Baross Gábor, Bausznern Guidó, b. Bánhidy Béla, Beöthy Algernon, Bereczky Sándor, Berke József, Bernáth Dezső, Bessenyey Ernő, gróf Bethlen András, Békássy Károly, Biró Kálmán, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Boross Benő, Bárczay Ödön.

»Nem«-mel szavaztak: *Chorin Ferencz, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Csávolszky Lajos, Degré Alajos, Duka Ferencz. Farkas József, Fornszek Sándor, Füzesséry Géza, Gulner Gyula, Gyurgyik Gyula, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Irányi Dániel, Iványi Béla, Kaszap Bertalan, Kállay János, Kende Tibor, Kiss Albert, Komjáthi Béla, Lázár Lajos, Lükő Géza, Madarász József, Majoros István, Matkovich János, b. Mednyánszky Árpád, Mende Bódog, Mukics Ernő, Nagy Ferencz, Orbán Balázs, Pap György, Ráth Károly, Sárközy Aurél, Sembery István, gr. Somssich Imre, Sós Gábor, Szabély Antal, Szalay Imre, Szederkényi Nándor, Széll György, Tischler Vincze, Turgonyi Lajos, Ugron Ákos, Varró Soma, Verhovay Gyula, Vidliczkay József, Bódogh Albert.*

»Távol« voltak: *Cosma Parthén, Csapó Kálmán, Csengery Antal, Csernátony Lajos, Chertán Károly, Csider Károly, Dániel Gábor, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Désy Sándor, Doda Traján, Domahidy István, Elekes György, Emmer Kornél, Eötvös Károly, Ercsey Géza, Ernuszt Kelemen, Ernuszt Sándor, Éles Henrik, Fabritius Károly, gr. Forgách Antal, Földváry Gábor, Gábor Péter, Gaál Jenő (pécskai), Gál Endre, Gál Jenő (felvinczi), Gáspár Lajos, Geisz László, Gidófalvy Albert, Gombár Tivadar, Grünwald Béla, Halász Bálint, Hazay Ernő, Hegedüs László, Hegyesy Márton, Helfy Ignácz, Herits Antal, Hodossy Imre, Hoffgräff János, Hoffmann Pál, Hollósy Károly, Horváth Boldizsár, Horváth Gyula, Horváth Károly, Hunkár Sándor, gr. Hunyady László, Istóczy Győző, Ivánka Imre, Janitsáry Sándor, Jankovics Miklós, Jankó Miklós, Jenei József, Joannovich György, Jókai Mór, Jurka Bazil, Kaczvinszky Ede, Kada Elek, Kaiser János, gr. Karácsonyi Guidó, Kazy János, Kármán Lajos, Károlyi János, gróf Károlyi Tibor, b. Kemény Gábor, gr. Khuen Károly, Knöpfler Vilmos, Konstantiny György, Korizmics László, Kövér Károly, Kulcsár Lajos, gr. Kun István, Künle József, Krajcsik János, Lázár György, Lehoczky Egyed, Lesskó István, Lészay Lajos, Lichtenstein József, Lipovniczky Sándor, b. Lipthay Béla, gr. Lónyay Menyhért, Luka József, Lukács Béla, Lukácsy Béla, Luppa Péter, Lyka Döme, Madarász Jenő, Majzik Victor, Mandel Pál, Markhót János, Maximovics Miklós, Máriássy Aladár, Márkus István, Meczner Gyula, Mezey Ferencz, Miehl Jakab, gr. Migazzy Vilmos, Mihajlovics János, Mihályi Péter, Miklós Gyula, Miklós István, Miksa Elek, Missits János, Mocsáry Géza, Mocsáry Lajos, Nagy György, Nehrebeczky György, gróf Nemes Nándor, Németh Albert, Novák Gusztáv, Ocskay István, Ocskay Rudolf, hg. Odescalchy Arthur, hg. Odescalchi Gyula, Ormós Zsigmond, Orosz Mihály, Paczolay János, Pap Lajos, Pázmándy Dénes, b. Perényi Zsigmond, Pilisy László, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Polit Mihály, gr. Pongrácz Adolf, Prepeliczay Gyula, Probstner Arthur, b. Radvánszky B., Ragályi Aladár, Rokovszky Géza, Rácz Athanáz, id. gr. Ráday G., ifj. gr. Ráday G., Rohonczy Gedeon, Rónay István, Schäffer Antal, b. Schmerzing Tádé, Scitovszky János, Simonyi Ernő, Simonyi Iván, b. Simonyi Lajos, Simó Lajos, Siskovich Tamás, gr. Somssich Iván, Sváb Károly, Simon Gyula, Szabovljevics M., Szabó Imre. Szabó Sándor, Szakáll Antal, Szájbely Gyula, Szeberényi Gusztáv, Szemző Gyula, Szeniczey Ödön, Szentiványi Árpád, Szerb György, gr. Széchenyi Pál, Széll Kálmán, Sziládi Lajos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szily László, Szirmay Ödön, Szongott Jakab, Szögyény László, Szlávy József, Takácsy Sándor, Tanárky Gedeon, Tassy Béla. gróf Teleki Domokos, Teleszky István, Thaly Kálmán, Thuolt István, Tisza Lajos, Tomcsányi László, Törs Kálmán, Ugron Gábor, b. Üchtritz Zsigmond, Ürményi Miksa, Varga Károly, Vargics Imre, Veszter Imre, Vidovich Ferencz, Vladár Ervin, Várady Gábor, gr. Wenckheim Fr., gr. Zichy Ágost, Zsámbokréthy József, Zsilinszky Mihály, Zsiros Lajos, Almássy Sándor, Andaházy Pál, gróf Apponyi Albert, Arcz Albert, Abonyi Emil, Balázsy Lajos, Balogh Imre, Barcsay Ákos, Bartal János, Bartha János, Bay Géza, báró Bánffy Albert, gr. Bánffy Béla, b. Bánffy László, Bárczay Miklós, Beniczky Ferencz, Beöthy Ákos, gr. Berchtold László, Bittó Béni, Bittó István, Bokross Elek, Boross Bálint, Borosnyay Pál, Bothos Kálmán, Bölöni Sándor, Bujanovich Sándor, Bicskey Kálmán.*

Elnök: 446 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 140, nem-mel szavazott 51, távol volt 254. E szerint a többség a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta és igy Irányi Dániel képviselő úr ellenindítványa elesett.

Következik a részletes tárgyalás.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czimét, mely változatlanul elfogadtatik, olvassa a 1. §-t.*)

Irányi Dániel: T. ház! Mielőtt előbbi felszólalásomban jelzett módosítványomat előterjeszteném, bátor vagyok a t. pénzügyminister urhoz azt a kérdést intézni, hogy miután a jelen §-ban az adóvégrehajtásnak az aratás ide-

Digitized by Google

jéig való felfüggesztése említtetik és ebből azt lehetne következtetni, hogy ez csak a mezőgazdasággal foglalkozókra értendő, méltóztassék a pénzügyminister ur a ház előtt kijelenteni, hogy csakugyan csupán a mezőgazdaságot üzők vétetnek-e ki, vagy pedig általános szabályrendeletet méltóztatott kibocsátani a végrehajtás felfüggesztésére nézve, tekintet nélkül arra, hogy az érdekelt helyeken lakó polgárok mezőgazdasággal, vagy pedig más iparral foglalkoznak? E kérdésemre nyerendő válasz után fenntartom magamnak a jogot módosítványom benyujtására. (*Helyeslés balfelől.*)

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A törvényhatóságokra nézve általánosságban az az intézkedés történt, hogy az országban mintegy 40 törvényhatóságban függesztetett fel az adóvégrehajtás, mely a törvényhatóságok kérelmére — és ez az általános szabály — a mezőgazdasággal foglalkozókra és azokra terjed ki, a kiknek adója száz forintnál nem nagyobb. Ott azonban, a hol kivételes intézkedések szüksége forgott fenn, szintén a törvényhatóság kivánatára kiterjesztetett ezen intézkedés a mezőgazdasággal foglalkozókon kivül azokra is, a kiknek adója 300 frtnál nem nagyobb. Azt hiszem, t. ház, hogy ez az intézkedés a méltányosságnak tökéletesen megfelel és hogy a dolog természetéből folyik az, hogy ezt az egész országra és azon vidékre kiterjeszteni, a hol ennek szüksége fenn nem forog, nem lett volna czélszerü. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Irányi Dániel: Természetesnek találom, t. ház, hogy az adóvégrehajtás felfüggesztése az egész országra nem terjesztetett ki, de hogy azon városokban lakó iparosokra, mely városoknak az adóhalasztás megadatott, nem terjed ki, azt minden esetre sérelmesnek találom, mert azon iparosok csakugyan a földmüvesek után élnek. Ha a mezei gazdának nincs termése és pénze, az iparosnak és kereskedőnek nincs keresete s nincs miből fizetni az adót. Egyébiránt, miután azon ellenindítvány, melyet előbb bátor voltam megtenni, nem fogadtatott el, nem fogom azt ezen szakasznál ismételni s illetőleg azon sérelem orvoslását hiába megkisérleni, hanem legalább arra kérem a t. házat, méltóztassék ezen szavak helyett: »aratás idejéig« ezeket tenni »aratás utánig.« Mert az nem közönyös. vajjon a mezei gazda behordta, kicsépelte, s eladta-e a termését, vagy pedig mihelyt az aratás ideje bekövetkezik, tőle mindjárt végrehajtás utján hajtatik be az adó. Remélem, ez a legcsekélyebb, a mit a t. pénzügyminister ur megtehet. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Mindenekelőtt szabad legyen csak annyit megjegyeznem, hogy előttem szólott igen t. képviselő úr, nézetem szerint nem jól fogta fel a pénzügyminister úr nyilatkozatát, mert azon nyilatkozat csak arra vonatkozott, hogy általánosságban hány megyében történt ily intézkedés és kikre helyeztetett a fősúly, azaz a földbirtokosokra. De megmondta azt is, hogy sok helyt azonban egész községeknek adatott meg a halasztási engedély általánosságban. No már ott, a hol egész községeknek adatik meg általánosságban, ott a kisiparosok sincsenek kivéve, azok is benne foglaltatnak azon engedményben.

Ez az egyik, amit kivántam megjegyezni; a mi pedig a módosítást illeti. A törvényjavaslat intentiója sem lehet más, mint hogy csak az aratás után követeltethessék az adó, mert hiszen az aratás kezdetekor ez még nem jövedelme az illetőknek, előbb azt be kell takarítani. Azon módosítás ellen tehát, hogy ezen szavak »aratási idejéig« felcseréltessenek ezekkel: »aratás utánig« a magam részéről nincs kifogásom. (*Helyeslés.*)

B. Mednyánszky Árpád (*olvassa az Irányi Dániel által beadott módosítást.*)

Elnök: Méltóztatik az 1. §-st Irányi Dániel módosításával együtt elfogadni? (*Elfogadjuk.*) Elfogadtattot.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslat 2. és 3. §§-ait, melyek változtatás nélkül elfogadtatnak.*)

Elnök: E szerint a törvényjavaslat általánosságban és részleteiben elfogadtatván, harmadszori felolvasása a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki. Következik a pénzügyministerium költségvetése részletes tárgyalásának folytatása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 73. oldal. Jogilletékek és díjak. Rendes kiadások, XVI. fejezet, 17. czím. Rendes bevételek V. fejezet, 27. és 28. czím. Kiadás: Személyi járandóságok és dologi kiadások. Összes kiadás 407,648 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik összesen 407,648 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa.*) Bevétel. Jogilletékek. Összesen 13.440,700 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 13.440,700 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Díjak. Összesen 461,900 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel az összeg ellen. »Egyszersmind kimondandónak tartja a bizottság, hogy a kiadások tekintetében, a pénzügyminister ur kérésére a pénzügyi igazgatóságok, adófelügyelőségek és illetékszabási hivatalok költségvetése köztt az átruházási jog megadatik.

Digitized by Google

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 461,900 frt megszavaztatik, és a jelzett átruházási jog megadatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Fémjelzés. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 18. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 29. czím Kiadás összesen 7402 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 7402 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Bevétel. Összesen 16,609 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 16,906 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Út-, híd- és révvám. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 19. czím. Rendes bevételek: V. fejezet 30. czím. Kiadás: Összesen 500 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 500 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Bevétel: 23,849 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 23,849 megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Dohányjövedék. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 20. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 31. czim: Kiadás.

Madarász József: T. ház! Mielőtt a dohányjövedékről szóló költségvetési előirányzat tárgyalás alá vétetnék, vagyok bátor a számban ugyan megfogyott tisztelt képviselőháznak egy határozati javaslatot terjeszteni be. Ismétlem, számban megfogyott.

T. ház! Midőn a nemzet polgáraira millió és millió számban szavaztatnak meg a költségvetési előirányzatok, ugy hiszem, kötelességemet teljesítem, ha nem tekintve a vérrokonságra, elvbarátokra, kénytelen vagyok kinyilatkoztatni azt, hogy e részvétlenség a képviselők részéről, mely a költségvetési előirányzat tárgyalásánál nyilvánul, a nemzet részéről csak kárhoztatással találkozhatik. (*Igaz! Ugy van!*) És midőn ezt kinyilatkoztatom, jól tudom, hogy a dohányjövedékről szóló, hazánkra nézve mostohán megkötött törvényből kifolyó viszonyok nem engedik, hogy a képviselőház bizonyos előleges intézkedések nélkül a nemzet tagjainak, vagyis a népnek, sőt önmagának az államnak is javára önállólag rendelkezzék. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.* Ezt nagyon jól tudom, mégis tekintetbe kell vennem, mint képviselőnek azon tapasztalatot, hogy legalább az én megyémben és megyém választó kerületeiben semmivel sem látom inkább ellentétben a népnek rokonszenvét, vagyis semmi iránt nem tapasztalok annyi ellenszenvet a népnél, mint éppen a dohány egyedárusítás iránt; mert megfoghatatlan tényként áll előtte, hogy azon földön, melynek adóját bőven meg kell fizetnie, nem termesztheti azt, mit józan belátása szerint és gazdasági helyzetének javítása tekintetéből termesztени szüksége volna. Azért én ezen indokoktól vezéreltetve egy határozati javaslat elfogadását ajánlom a t. háznak: »Tekintettel a nemzet régibb képviselőházának határozatára, tekintettel arra is, hogy a dohányegyegyedáruság a népnek folytonos ellenszenvével találkozik, költséges és erkölcstelenítő, utasíttassék a pénzügyminister, hogy az e czélra nézve szükséged s előintézkedések megtételével, az államkincstár kártalanítása mellett, a dohány egyedáruság megszüntetése végett terjesszen javaslatot a képviselőház elé.

Csak néhány szót vagyok bátor még hozzá tenni.

Hivatkoztam a régibb képviselőház határozatára; ez akkor történt, mikor az 1867-iki mostoha kiegyezéssel el akarták hitetni a nemzet tagjaival azt, hogy hiszen az nem áll utjában Magyarország népe jogos kivánalmainak. Azok az öröklési százalékok, dohány-monopolium stb. stb., az mind eltörölhető a nemzet által, ha magának azok helyett más jövedelmi forrást teremthet. Azután a nemzeti bank meglesz stb. stb. Ily módon kellett elhitetni a nemzet tagjaival ama mostoha kiegyezésnek üdvös voltát.

Ma már az 1875-iki szerencsétlen összezavarodás következtében mindazok, a kik ezt állitották, talán más meggyőződésre jutottak, közülök azonban sokan talán ma is e meggyőződésben vannak; azért én arra kérem fel a t. házat, méltóztassék ezen határozati javaslatot, mely még csak időt sem kér, hogy mikor terjesztessék be és kéri a jelenlegi viszonyoknak átgondolását, csak azt kéri, hogy ha bebizonyul — a mint hiszem, hogy igy van, — hogy ezen az állam által nyert adónem más úton, vagy más utakon, melyek nem volnának annyira gyülöletesek, mint a dohány egyedáruság a nemzet tagjai előtt, pótolható, akkor tartsa kötelességének a pénzügyminister e tekintetben javaslatát a ház elé terjeszteni.

Ajánlom a képviselőháznak határozati javaslatomat elfogadásra.

B. Mednyánszky Árpád jegyző: (*Olvassa a határozati javaslatot*).

Csanády Sándor: T. ház! Én azt hiszem, alig lesz tagja a képviselőháznak, a régi deákpárti tagokat kivéve, a ki Madarász József t. képviselőtársam által beadott inditvány elfogadására ne szavazzon. Mert hiszen köztudomásu dolog, miként a mult országgyü-

Digitized by Google

léseken e háznak jelenleg is tagja, Móricz Pál képviselő úr volt az, a ki több alkalommal kimutatta, hogy mi módon lehetne eltörölni a dohányegyedáruságot a nélkül, hogy az állam károsodjék bármi tekintetben. Köztudomásu dolog hogy maga a jelenlegi ministerelnök Tisza Kálmán is többször nyilatkozott a dohányegyedáruság megszüntetése érdekében és valóban, ha más tekintetben politikai hitelveit meg is változtatta, azt hiszem, hogy e kérdésben nem fog a jelenben, ellentétbe jönni önmagával.

Én, t. ház, miután ugy vagyok meggyőződve, miszerint a dohányegyáruság által bekövetkezhető károk igen könnyen pótoltathatnak, mert tudom azt, miszerint a dohányegyáruság a nép elerkölcstelenitésével van szoros összeköttetésben, kérem a t. házat, hogy méltóztassék a Madarász József t. képviselő társam által beadott inditványt elfogadni. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Molnár György: T. képviselőház! Én azt gondolom, hogy azon határozati javaslatot, a melyet Madarász József t. képviselőtársunk beterjesztett, igy egyszerűen elfogadni nem lehet; mert igaz ugyan, hogy régebben voltak ebben a házban nyilatkozatok, a melyek a dohányegyedáruság megszüntetését kivánták, de az is igaz, hogy ennek megvalósítását mindig azon feltételhez kötötték, hogy a kincstárnak ez által szenvedett kára más úton módon helyrepótolható legyen.

Igaz továbbá az is — és ezt mutatják az állami zárszámadások — hogy a dohány-jövedék jövedelmei abban az időben alig ütötték meg a 7 milliót. 7 milliót kipótolni akkorában könnyebbnek látszott. Ma már a dohány-jövedék jövedelme — miként az előttünk fekvő előirányzatból mindenki tudja — 16 milliónál többet tesz.

Hegedüs Sándor előadó (*közbeszól*): 17 és ½ milliót!

Molnár György: Világos, hogy ezt más úton-módon fedezni nagyon nehéz. A zárszámadásokból tudja mindenki, hogy midőn a dohányegyedáruság megszüntetéséről e házban szónoklatok tartattak, még olyan költségvetési előirányzatokkal volt dolgunk, a melyek Magyarország pénzügyeit virágzóknak tüntették föl. Azóta — 1873 óta — minden zárszámadás, minden költségvetési előirányzat azt mutatja, hogy ennek a nemzetnek deficittel, még pedig nagy deficittel kell küzdeni. Ha a képviselőház pénzügyeinknek ilyen állapotában, a dolognak minden előleges megvizsgálása nélkül, elvként kimondaná, hogy megszüntetendő a dohányegyedáruság, ez nem volna más, mint a fürdőlével együtt a gyermeket is kiönteni. A mit Madarász József t. képviselőtársunk mond, hogy az államkincstárt ezért a 16 millió frt vesztességért mindenesetre kártalanitani kell: ez meggondolást, nagy elővigyázatot és alapos számításokat feltételez. Én tehát azt tartom, hogy ily merevségében ezen határozati javaslatot elfogadni semmi esetre sem lehet. Bármennyire kelletlen legyen is az ország lakosságára nézve a dohányegyedáruság, az oly rossz, a melytől egyhirtelenében megszabadulni nem lehet. Tudom én, hogy súlyos ez a teher; de tán még súlyosabb Amerikában, hol a világ legnagyobb kiterjedésü dohánytermesztése van és a hol nem ugyan monopolium formájában, de más formában az adónak ez a neme megvan és a hol a háztartásnak évenkint 160 millió márkát hoz.

Madarász József: Amerikában nincs monopolium.

Molnár György: Ismétlem, monopolium nincs, hanem van adó, a mely az előbb emlitett nagy összeget hozza.

Magam is sokat foglalkoztam ezzel a kérdéssel, sőt annak idején, mikor még csak 7 millióról volt a szó és mikor Magyarország pénzügyeit rózsás színekben láttuk, magam tettem azt az ajánlatot, hogy az amerikai gyakorlat értelmében, a gyártás útján hajtsuk be ezen adót, hajtsuk be részint gyártás, részint termelés, részint a kereskedelem útján. Akkoriban lehetséges volt volna oly adórendszert combinálni, mely a 7 millió állami jövedelmet kipótolhatja vala. Ma, nem mondom, hogy ez lehetetlen, de egyelőre semmiesetre sem merném azt mondani, hogy lehetséges, mert mindenesetre áll az, a mit Madarász József képviselőtársam mondott, hogy az államkincstárt a megszüntetésből eredő veszteségért mulhatatlanul kárpótolni kellene s éppen hic Rodus, hic salta. Oly sok előmunkálatot, annyi tanulmányt feltételez, ennek a kérdésnek szerencsés megoldása a beadott határozati javaslat helyett, elég volna talán csak annyit mondani, hogy a dohánymonopoleum kérdése tanulmányozás végett a pénzügyministernek figyelmébe ajánlatik. Ilynemű szövegezéssel elfogadom a határozati javaslatot; a beterjesztett szövegezéssel azonban az állam és az adózók érdekében egyaránt elfogadhatlanak tartom. (*Élénk helyeslés a jobb oldalon.*)

Hegedüs Sándor előadó: Azt hiszem nem kell tüzetesebben indokolnom azok után, miket Molnár György t. képviselőtársam elmondott, hogy a pénzügyi bizottság nevében sem fogadhatnám el a határozati javaslatot. Maga az inditványozó úr sem tartja ezen kérdést actualisnak és ennek következtében sem a jelen költségvetésben, sőt indokolásából az vettem ki, hogy ezen országgyülés alatt sem tartja a dolgot keresztülvihetőnek. (*Ellenmondás a szélső balon.*)

A jelen országgyülés tartamából még egy

Digitized by Google

esztendő van hátra, ezen egy esztendő alatt azt hiszem, még csak elvileg is alig lehetne ezen kérdést tanulmányozás alapján megoldani. Azt hiszem tehát, hogy ez a jövőnek kérdése, melynek itt praejudicálni nem lehet.

Különben nagyon méltánylom azon gondosságot, mely Madarász t. képviselőtársamat az állam érdekei tekintetében vezette, a mennyiben 17 1/2 millió tiszta jövedelem megszüntetése minden esetre szükségessé tenné az elvi elhatározás előtt a gondoskodást arról, hogy miképen lesz az pótolható. Minthogy ez nem történt, nem fogadhatom el a határozati javaslatot. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Szenderkényi Nándor: T. képviselőház! Magyarországon a dohánytermelés kérdése annál inkább fontos, minél inkább kitünik, hogy gabnatermelésünk elvesztette azon jelentőségét, melylyel a multban birt, azóta hogy Amerika oly hatalmas versenytársul jelen meg Európában.

Ennélfogva Magyarországnak azon termelési czikkei, melyek Európában, majdnem lehet mondani, egyeduralomra vannak hivatva, mint pl. a dohánytermelés is, nagy figyelmet igényelnek.

Én nem vitatkozom most a fölött, vajjon a dohányegyed áruságnak rögtöni megszüntetése, mily előnyökkel vagy hátrányokkal járna. Én a kormány figyelmét a dohánytermelés előmozditására kivánom felhivni és azon engedélyezési módra, mely oly kiterjedésben gyakoroltatik, hogy termelő közönségünknek hátrányára van.

Minél inkább hanyatlik Magyarországon a gabnatermelésre való kilátás és minél inkább utalva van az ország arra, hogy más termelési ághoz nyuljon, annál inkább kötelessége a kormánynak a dohánytermelésre nézve is megtenni mindazon intézkedést, melyet ezen termelésiág üzése megkiván.

Általános ma a panasz, hogy bármilyen igyekezettel óhajtsák is egyes termelők az engedélyt kinyerni, ahhoz vajmi nehezen juthatnak, különösen pedig azon részek Magyarországon, a melyek a dohánytermelő vidékekkel egy continuitásba nem esnek. Ha kivül esik egyikmásik vidék a dohánytermelő részen, bármily kedvező a talaj a dohánytermelésre, bármily kivánatos az országban, hogy ezen iparág üzzessék, az illető birtokos engedélyt nem kaphat, elutasittatik azzal, hogy kivül esik a vonalon és igy részére nem adatik engedély.

Magam tudok igen sok ilyen esetet. Bérlők, tulajdonosok folyamodtak, hogy a jelen körülmények köztt ezen iparág az, mely részint bérletük fedezésére, részint a gazdaság üzésére nézve a legtöbb kilátással biztat. Megtagadtatott tőlük az engedély, egyiktől ezen, másiktól másik indoknál fogva.

Megengedem hogy ma a dohány eladására nézve a pénzügyminister ur keze talán meg van kötve, de nincs megkötve a t. pénzügyminister úr keze talán a tekintetben, hogy gondoskodhassék oly módokról, melyek lehetővé teszik a dohánytermelésnek minél nagyobb mérvben való alkalmazását. S én ezen érdekben kivánom a t. kormány figyelmét felhivni, hogy tekintse Magyarország jelen helyzetét, tekintse azt, hogy a gabonatermelés Magyarországon már nem azon jövedelmező ág, mely kizárólagosságot igényelhetne. A kormány tehát mindazon módokról és eszközökről még a jelen viszonyok köztt is a jövőre intézkedjék, hogy a dohány-termelés az egész országban minél nagyobb mérvben üzessék és mind azok, a kik engedélyért folyamodnak, részesittessenek a dohánytermelési kedvezményben. Ezekre vagyok bátor a t. kormány figyelmét felhivni.

Elnök: Felirva senki sem lévén, a vitát bezártnak jelentem ki. Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

B. Mednyányszky Árpád jegyző (*olvassa Madarász József határozati javaslatát*).

Elnök: A kik ezen határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadta el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás 11.774,770 frt.

Elnök: Megszavaztatik 11.774,770 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 29.274,866 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 29.274,866 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Lottojövedék. Rendes kiadások XVI. fejezet 21. czím. Rendes bevételek V. fejezet. 32. czím. Kiadás 2.221,573 frt.

Elnök: Megszavaztatik 2.221,573 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 4.012,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 4.012,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző: Sójövedék. Rendes kiadások XVI. fejezet 22. czím. Rendes bevételek V. fejezet 33. czím.

Orbán Balázs: T. ház! Van deficitjeink elenyésztetésének, vagy legalább nagymérvű apasztásának egy módja, a melyet én minden költségvetés tárgyalásakor hangsúlyoztam s igyekeztem az egymást követett pénzügyminisiterek figyelmét arra fölhivni.

Nevezetes és annyival figyelemre méltóbb e mód, hogy az nem adó, vagy más jövedék teher fölemelése, hanem inkább leszállitása által érhető el s nagy államjövedelem teremthető akként, hogy a honpolgárok terhein is nagy könnyebbülés idéztethetik elő. E mód a só árának

Digitized by Google

leszállítása azon mérvben, hogy temérdek sónk Európa piaczain versenyképesen jelenhessék meg.

T. ház! A mi sóáraink oly magasak, hogy azok kizárólag a belfogyasztásra szorítják sóproductiónkat és kereskedelmünket, holott a természet oly bőségben áldotta meg hazánkat sóval s hazánknak geografiai fekvése olyan, miszerint mi arra lennénk utalva, hogy Európa nyugati részének nagy részét sóval lássuk el és onnan az egészségtelen tengeri sót leszorítsuk.

Megvan minden kellék erre, ott van 4 sóaknánk hajókázható folyók partján s igy az olcsó vízi közlekedés rendelkézésünkre áll le a Fekete tengerig, onnan a nagy világba. Az egyedüli akadályt csak a nagy ár képezi, pedig oly olcsón azt előállítani és szállítani senki se tudja, mint mi. Hogy az árleszállítást minden veszély nélkül megteheti a pénzügyminister úr, arra példákat hoztam fel multkor, fölemlitvén, hogy a nemzeti fejedelmek egész udvartartási költségét fedezte a sójövedék, mert bár tengelyen kelle akkor szállítani, az olcsó ár mégis lehetővé tette, hogy egész Keletet Erdély lássa el sóval. Felhoztam az 1848-iki példát, a mikor nagy hazánkfia Kossuth Lajos kormányzó (*Éljenzés a szélső baloldalon.*) engedélyéből a parajdi sóaknán, a só mázsáját 2 frttal szolgáltatván ki, a sótermelés és eladás a bányán megötszöröződött daczára annak, hogy akkor tisztán a belszükségletre volt a fogyasztás szorítva.

E felbátorító példák után merjen a kormány e téren az államkincstár és e hon polgárainak érdekében levő reformokat kezdeményezni, mert ha mindenben csak a régi slendriánnál maradunk; ha csak a régi kerékvágásban döczögünk, ha a Bach-rendszer hagyományait megbolygatni nem merjük: akkor abnormis helyzetünkből kivergődni soha sem fogunk. Ajánlom a pénzügyminister urnak állami jövedelmünk fokozása szempontjából a sóárnak mázsánkint 2 frtra való leszállítását.

E mellett még bátor vagyok figyelmét fölhivni, hogy a még a Bach-rendszer által megtagadni nem mert — olcsó marhasó kiszolgáltatását eszközölje, mert éppen az, hogy a nagy sóár miatt a szegény ember ugy magától, mint marhájától kénytelen az egészség fenntartására nélkülözhetlen sót megvonni, okozza leginkább a hazánkban megmegujulva felmerülő marhavészeket és betegségeket, melyek milliókra menő károkat okoznak a népnek s az elhárítási törekvésnél nagy kiadásokat az államnak.

Madarász József: Köszönettel tartozom az előttem szólott t. barátomnak Orbán Balázs képviselő úrnak, hogy a sójövedéknél felhozta ismét azokat, a miket már — emlékszem ez országgyülésen többször előhozott. És e tekintetben nem elégszem meg a szóval s habár leszavaztatásnak teszem is ki magamat, egy határozati javaslatot kivánok a t. ház elé nyujtani. Még pedig határozati javaslatom ismét megtartja a kellő korlátokat, mert ismét nem óhajtja azt, mit a dohányjövedéknél tett határozati javaslatomra nézve is a t. előadó úr elmondott, de mindemellett a házszabályok által adott jogomnál fogva, hogy indítványom mellett utólag is felszólalhatok, élni nem kivántam, most azonban megjegyzem azt, hogy az nem azt jelenti, hogy ezen ügy ez országgyülésről is elnapoltassék, hanem lehetőleg időt akarok a ministerelnök úrnak adni, ki félév, esetleg kilencz hónap alatt megteheti azon intézkedéseket, a melyek mind a dohányra, mind a sóra nézve is a létező törvények szerint általa minden esetre teljesitendők, hogysem azon javaslatokat beadhatná, a melyeket ismét nem én, mint egyes képviselő, mert én ez adatokat nem birom, hanem csakis a pénzügyminister úr, a ki ez adatok birtokában van, adhat elő. Határozati javaslatom a következő: »Tekintettel, hogy a sónak jelenben is magas áron eladása nem csak a közegészségre, hanem a baromtermelésre is károsan hat, utasittatik a pénzügyminister, hogy az e végre szükséges előintézkedések megtétele után, tegyen a háznak javaslatot, a mely szerint a só egyedáruságnak megszüntethetéseig is, a só ára lehetőleg leszállíttassék és a barom termelésre nézve kivántató só adásvétele is eszközöltessék.«

E tekintetben a marhasóra nézve legyen szabad azon reményemet kifejeznem, hogy én nem hiszem, miszerint a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister úr is ne érezné szükségét annak, hogy a marhasó, a melyet sokkal olcsóbban képesek előállítani, a szegény emberek által barmaik számára megszerezhető legyen.

Remélem érzi ezt a pénzügyminister úr is s e tekintetben legalább addig, mig erre vonatkozólag más rendelkezések történhetnének, lehetségesnek tartom, hogy Orbán Balázs t. barátom felszólalása folytán, a lakosság szükségének enyhitésére a lehetőt megtegye. Azért ajánlom indítványomat. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Azt hiszem, t. ház, hogy hazánk pénzügyi helyzete nincs oly állapotban, hogy jövedelmeinek egy tetemes részéről lemondjon. (*Ugy van! a jobboldalon.*) És éppen most, midőn hangsúlyoztatik, hogy ne a direct, hanem indirect adókat kell jövedelmezőkké tenni, ezzel szemben azt hozzák javaslatba, hogy az ország két oly tetemes jövedelemről, mint a dohányjövedék, mely 18 milliót hoz és a sójövedékről, mely 12 milliót hoz be, tehát összesen 30 millióról mondjon le,

Digitized by Google

mi viszonyitva az összes földadóhoz, mely 37 millió, aránylag nagy összeg. Én azonban megengedem, hogy nemcsak a pénzügyi, hanem a közgazdasági szempont is figyelembe veendő oly általános fogyasztási czikknél, minő a só; de méltóztassanak megengedni, vajjon azon árak, melyek a törvény által legutóljára megállapittattak, olyan magasak-e, hogy ne birná meg azokat a nép és vajjon nincsennek-e arányban a mostani só-árak azon árral, melyet Orbán Balázs képviselő úr felemlitett; vajjon nem változtak-e a viszonyok annyira, hogy az akkori két frttal szemben, a só árának 5 frtra emelése ne lenne arányos? Én azt hiszem, hogy az arány megvan s ennélfogva kérem a t. házat méltóztassék Madarász József képviselő úr határozati javaslatát mellőzni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Szalay Imre: T. ház! Ha végig lapozzuk azon beszédeket, melyeket a képviselők választóikhoz tartottak, vagyis átalában a választási programmbeszédeket, nagyon kevés oly programmbeszédre akadunk, melyben a trafik eltörlése és a só árának leszállitása ne foglaltatnék benne és azt hiszem, hogy nemcsak a régi baloldal, a mostani kormánypárt, hanem a Deák-párt tagjai is hangoztatták ezt választóik előtt.

Nem szándékozom rátérni arra, mennyiben teljesitették igéretöket, csak arra kivánok reflectálni, a mit a t. pénzügyminister úr mondott. Azt mondja t. i., hogy a kincstár érdekének megvédése czéljából nem lehet a só árát leszállítani. Én azonban azt tartom, t. ház, hogy, mint a luxusadóknál történt, kisérletet lehetne tenni a leszállítással, mert a tapasztalás azt mutatta, hogy a hol ilyet megkisérlettek, mint pl. Angliában, mikor behozták az úgynevezett penny-rendszert a postán és vasutaknál, ez által sokkal nagyobb jövedelmet értek el úgy a társulatok, mint a kincstár.

Miután a tapasztalás ezt mutatja, nem akarom elhinni, hogy ugyanez ne történnék a sónál is. Ezért ezt elmondani szükségesnek tartottam.

De van egy másik része is ugy Madarász, mint Orbán képviselő úr felszólalásainak, t. i. mely a marhasóra vonátkozik, melyre a minister úr reflectálni nem méltóztatott. Én ezt szükségesnek tartom újabban felemliteni, mert méltóztassék figyelembe venni a közgazdasági bizottság tárgyalásait.

Mit találunk ott? Azt, hogy a marhatenyésztésre a f. évre 150 ezer frtnyi dotátio van felvéve. Miért van felvéve? Azért, hogy Magyarországon a marhatenyésztés, mely a helyett, hogy előre haladt volna, leszállott, felemeltessék. Erre szükséges, különösen a fiatal marhánál, hogy az sóval elláttassék. De a t. minister úr, hogy pár forintot megtakaritson, nem engedi, hogy a marhatenyésztéssel foglalkozó szegény emberek állataiknak sót adhassanak. Megpróbálták denaturalisálni a sót; hogy ez mennyire sikerült, mennyire nem, azt a pénzügyminister úr jobban tudja mint én; annyi tény, hogy voltak oly sónemek, melyek marhasónak neveztettek és csupán kifőzés által lettek élvezhetőkké. Ha jobban lehet ezeket denaturalisálni, ez ügy minden esetre figyelmet érdemel s éppen azért pártolom Madarász képviselőtársam inditványát.

Elnök: Szólásra nem lévén senki sem feljegyezve, méltóztassanak a határozati javaslatot meghallgatni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző: (*Olvassa Madarász József képviselő határozati javaslatát:*)

Elnök: A kik e határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik*).

A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): Kiadás. Személyi járandóságok és dologi kiadások 2.381,514 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): Bevétel összesen 14.164,299 frt.

Elnök: megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző: (*Olvassa*) államjószág-igazgatóságok, számvevőségek és ügyészségek. Rendes kiadás XVI. fejezet 23. czim. Rendes bevételek V. fejezet 34. czim. Kiadás átalánykép összesen 250,000 frt.

Elnök: megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): Bevétel. Perköltség téritmények 32,118 frt.

Elnök megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): államjószágok rendes kiadások XVI. fej. 24. czim. Rendes bevételek V. fej. 35. czim. Kiadás kezelési és üzemi kiadások, befektetések összesen 1.700,000 frt.

Elnök Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): Bevétel 5.201,602 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa*): Állami erdők. Rendes kiadások XVI. fej. 25. czim. Rendes bevételek V. fej. 36. czim.

Gyurgyik Gyula: T. ház! Itt ismét szemközt állunk egy tétellel, mely, mióta az alkotmányos aera Magyarországra beköszönt, kicsinyben ugyan, de határozottan a deficitet évről évre megállandósitotta. Ez a 3-ik tétel, hol az államerdők czíme alatt Körmöczbányára előirányoztatik kiadásra 25,010 frt, bevételre 16,896 frt, tehát deficitként 9,204 frt. Már a mult évben felemlitettem, hogy az állandó deficitek a legutolsó tiz éven át százezer frtot

Digitized by Google

meghaladtak. Akkor bátor voltam az okokat is felsorolni a t. ház előtt, a melyeknél fogva kérem azon abnormis viszonyok megvizsgálását, melyek ezen állandó deficitet okozzák. A t. pénzügyminister ur, miután hivatkoztam a gazdálkodásra, szives volt azt válaszolni, hogy ha az állam érdekében okvetetlenül szükséges kiadásokból vonunk le valamit, az nem mondható takarékosságnak, hanem sok tekintetben roszul alkalmazott gazdálkodásnak. Nézzünk, t. ház, ezen állításnak egy kissé szemébe.

A t. pénzügyminister úr e szerint azt tartja, hogy Körmöczbányára nézve feltétlenül szükséges, hogy ott az állam a város erdeit minden áron kezelje. Miben áll tehát azon állami érdek, a mely ezen szükségességet feltételezné? Szerintem abban állhatna, hogy az állami bányászat ottan a városi erdőkből a szükséges famennyiséget megkaphassa. De miután a város számtalan feliratban késznek nyilatkozott arra, hogy az állami bányászat faszükségletét minden lehető garantiák mellett kész fedezni saját kezelése alatt is, nem értem, hogy ugy mondjam, miért capricirozza az állam magát, hogy minden áron idegen jószágot még vesztesség mellett is kezeljen. Tudom, hogy a t. pénzügyminister úr fel fogja hozni, hogy kivánja, hogy ezen ügy egyezségileg rendeztessék.

Előre látom, hogy azt is fel fogja hozni, hogy az egyesség már majdnem megköttetett. Ekkor, t. ház, elértem oda, a hova elérni akartam, hogy t. i. rá mutassak azon bureaucraticus eljárás lassúságára, a mely még az ily lényeges kérdésekben is évről évre vörös fonalként huzódik át állami életünkön.

Tavaly, mikor e kérdés tárgyaltatott, a pénzügyminister úr rámutatott, hogy a város csak 3000 holddal akarja megváltani az állami kezelést. Informatióm szerint, t. ház, már annyira ment a város, hogy 5000 holdat ajánlott a kincstárnak tulajdonul, ha a városi erdők az állami kezeléstől felszabadíttatnak. Sőt azt is mondhatom, hogy a pénzügyminister úr által kiküldött kormánybiztos ezen ajánlatát a városnak már el is fogadta, még pedig a múlt nyáron, a mikor részletesen megállapíttattak az egyesség feltételei is. Ma azonban, 7—8 hónap eltelte után, ennek daczára is csak ott vagyunk, a hol voltunk, mert az erdőket még mindig a kincstár kezeli, mert erre ezereket dob ki és gátolja a tulajdonost abban, hogy vagyonát okszerűen felhasználhassa, minek folytán a város a legutóbbi időkben történt talajmozgalmaknál, midőn egy templom és több ház omladozik, nem teheti meg a kellő elővigyázati intézkedéseket. Ennek folytán, tisztelt ház, mert nem látom be annak szükségét, hogy az ország évenként 8—10 ezer forintot dobjon ki azért, mivel a pénzügyminister úrnak ugy tetszik, hogy az állam idegen vagyont kezeljen, bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyujtani.

Határozati javaslat. A pénzügyministeri 1880. évi költségvetés »Rendes kiadások XVI. fej. 24. czíme. Rendes bevételek V. fej. 37. czíméhez.«

A 3-ik tétel.... szám alatti »Körmöczbánya« czím alatt előirányzott 25,010 frt kiadás és 15,806 frtnyi bevétel rovata törlendő s a pénzügyminister úr utasittatik, hogy az ottani kincstári bányászat fa szükségletének fedezése czéljából 1879. évben, kölcsönösön megindult egyezkedés érvényesülését siettesse — és az ottani városi erdőkben eddig fenntartott kincstári kezelést — haladéktalanul szüntesse meg. Beadja Gyurgyik Gyula s. k. képviselő.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Indokolt volna talán a t. képviselő urnak ezen felszólalása és határozati javaslata, ha azt a mult évben adta volna be. De ma ezen kérdés felemlitése légalább is túlhaladott álláspont.

Azon vitás kérdés, mely évtizedeken át fennállott a kincstár és Körmöczbánya városa közt, azon egyezség által, melyet a képviselő ur maga felemlített, ki van egyenlítve és az egyezség, melynek meghozása éveken át nem sikerült, most létrehozatott s igy a szóban forgó összeg felvételére nincs többé szükség s ezen kiadás nem fogja többé terhelni az államkincstárt. Ennélfogva én a t. képviselő urat csak arra kérném, hogy ha azt kivánja, hogy ezen egyezség, mely ugy a kincstár, mint a város érdekében fennáll, keresztülvitessék, legyen szives Körmöczbányán az ottani lakosok előtt épp oly melegen védelmezni és támogatni az egyezség keresztülvitelét, a milyen melegen szólalt fel itt ezen egyezség támogatására és meg fog győződni arról, hogy az által mind a két fél érdeke meg lesz óva. (*Helyeslés.*)

Gyurgyik Gyula: Az igen t. pénzügyminister ur ezen kijelentése után, hogy t. i. az egyezség Körmöczbánya és az állam közt meg van kötve, bátor vagyok határozati javaslatomat visszavonni.

Csatár Zsigmond: Hogy nyoma legyen az államerdők czímének tárgyalásánál egy nagy kiterjedésü elidegenitett államerdőségnek még feledésbe nem ment ténye, bátor vagyok t. ház és a t. pénzügyministernek a naszódvidéki államerdőket becses emlékezetébe hozni. 62,500 és egynéhány hold erdő, 30 oly állami épület, melyet a kiküldött bizottság 300,000 frtral becsült meg és olyan regalejövedelemről van szó, mely addig, mig azt Kerkápoly volt minis-

Digitized by Google

ter ur, a háznak egyenes tudta nélkül el nem idegenítette, évenkint 15,542 frt 45½ krt hozott — tehát sokkal fontosabb ügy, semhogy azt egyszerű mosolygással el lehetne ütni, mert itt a kincstár érzékenyen meg van kárositva, de maga a törvény is megsértetett akkor, midőn ezen államvagyon eladatott, még pedig olyképen, hogy eladatott a naszódvidéki román lakosoknak 100,000 frtért és megengedtetett nekik Kerkápoly ur által, hogy évenkint 5000 forintos járadékokban minden kamat nélkül 20 év alatt fizessék ezen 62,500 és egynéhány holdnyi birtok árát; tehát az ottlevő épületeken kivül, tisztán évi jövedelemben 10,000 frtot ajándékozott oda Kerkápoly ur a magyar államkincstár vagyonából, a magyar nemzet hire, tudta nélkül a román testvéreknek. Én azt hiszem, t. ház, hogy ilyen gazdálkodás mellett nem lehet csodálkozni, hogy az adó folyvást nő és mégis örökösen deficittel küzd ez az ország. Miután azonban az országgyülés Vidliczkay t. képviselőtársamnak felszólalása és Ghyczy Kálmán, akkori ellenzéki vezér indítványa folytán küldöttség küldetett ki, hogy ezt a dolgot vizsgálja meg és tegyen a háznak tüzetes, érdemleges és kimeritő jelentést s miután ezen küldöttség Naszód vidéken valóban meg is jelent és ott oly dolgokat tapasztalt, miket én már többször előadtam a t. háznak, azt gondolom, hogy végre valahára itt van az ideje, hogy a t. ház ezen valóban komoly dologgal érdemlegesen is foglalkozzék és Kerkápoly Károly urnak, mint olyannak, ki a törvény szentségét ezen vagyon elidegenitése által lábbal tiporta, megbüntetését sürgesse. Egy 1600-ban hozott törvény, magának a koronás fejedelemnek is megtiltja az államvagyon elidegenitését. Már ha a korona maga sem idegenithet el államjavakat, akkor a dolog természetéből folyik, hogy egy ministernek sem lehet az ily vagyon elidegenitést megtenni, hacsak büncselekményt elkövetni nem akar.

A jelentés, ugy tudom, az összes iratokkal együtt az igazságügyministernél van. Hogy mit keres tulajdonkép az igazságügyministernél ezen akta, én magamnak megmagyarázni nem tudom. Ha esetleg én vagyok a szent korona képviselője (*Derültség.*), azt mondanám, hogy az igazságügyminister adja ki azt az aktát, mert annak ott semmi helye, annak az én kezemben a helye és nekem perrel is kell követelnem annak kiadását.

Hanem hát tudjuk, t. ház, hogy ha az ember interpellál, az igazságügyminister feláll és igen szépen elmondja, hogy nagyon sajnálja, hogy azon képviselő azt hiszi, hogy neki egyéb dolga sincs, mint hogy ezt az ügyet tanulmányozza. Szent ur isten! mikor az ország vagyonáról van szó, akkor a hivatott tisztviselő, ki az ország kasszájából húzza a fizetést, nem ér rá tanulmányozni az ügyet, melyben az ország vagyonának elidegenitéséről van szó.

A dolog igen fontos természetü és legyen meggyőződve róla a t. ház, hogy én mindaddig, a mig szerencsés leszek itt lenni, minden időben fel fogom ujitani ezt a dolgot s én azt hiszem, t. ház, hogy a ministerelnök ur ezen dolgot elaludni nem hagyhatja, mert csak nem tehetem fel róla, hogy ő, ki terhes és nagy adót fizet, jó szerével nézze Kerkápoly volt pénzügyminister működését, mert az bizonyos, hogy ez által az államkincstár bevételei fogytak. Ez nem megy évről évre és szükséges, hogy végrevalahára az ország rendbe jöjjön ezekkel a dolgokkal. (*Igaz! Ugy van: a szélső baloldalon.*)

Én tehát felkérem a t. pénzügyminister urat, méltóztassék nyilatkozni a naszódvidéki államkincstári uradalmi javak mibenlétéről és hogy hajlandó-e a minister ur a királyi főügyészséget oda utasitani, hogy Kerkápoly volt minister ellen a törvény erejénél fogva, tegye meg a kellő lépéseket.

T. ház! Látjuk, tapasztaljuk, hogy sokszor szegényebb emberek súlyosan büntettetnek olyan vétségekért, a mikre a szegénység viszi rá őket és a ki 62,000 hold földet ugyszólván elajándékoz, az a törvény szigora szerint ne lakoltassék meg? Kérem a minister urat, tegye meg a kellő intézkedést, mert én e miatt aludni sem tudok. (*Derültség.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás 3.976,848 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, 3.976,848 frt. megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 6.146,908 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ugy 6.146,908 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bányaigazgatóságok és számvevőségek. Rendes kiadás XVI. fejezet, 26. czim. Rendes bevétel V. fejezet, 37. czim.

Stoll Károly: T. képviselőház! Az országosan összegyült karok és rendek még a mult században felismervén a magyar fémbányászatnak nagy fontosságát, országos bizottságok által vizsgáltatták meg a több százados sérelmeket és az ország nádora által aláirt felterjesztésben a trón zsámolyánál sürgették az orvoslást.

A hosszú és nagyon szomorú történetnek szétágazó sok részleteit 13 év alatt többször volt alkalmam előadni, nem untatom a t. házat

Digitized by Google

ismétlésekkel, hanem szorítkozom egyszerűen a kérdésben forgó 3% késedelmi kamat elemzésére, mely a beváltott érczek és marák fémérték maradványa összegéből a király nevében adott szó ellen, igazságtalanul és a nemzetgazdászat, a nemzeti vagyon kárára a beváltó bányaiparostól elvonatik. (*Helyeslés.*)

Az e czímen a magán fémbányaipartól évenkint elvont összeg az előttünk fekvő kimutatás szerint 1879-ben már csak 15,413 frttal vétetett fel; tanuság ez, hogy a magán fémbányaipar mind szűkebb és szűkebb korlátok közé szorittatik, pedig éppen a magán ipar az, mely által az állam a fémbányaiparral járó közvetett nagy előnyökben, minden koczkáztatás nélkül részesittetik.

Azt mondám, hogy azon 3% kamat a királyi szó ellenébe vonatik el; ime az 1833. nov. 16-án 8468. sz. a. kibocsátott udvari leiratnak 22-ik szakasza ezt tartalmazza:

»Inzwischen hat die a. h. Gnade Seiner Majestät, berücksichtigend, dass die Gewerke mit unsicherem und lange Zeit nutzlosen Aufwande beträchtlicher Capitalien. mit Anstrengung aller Kräfte, und nicht selten mit Aufopferung ihrer Gesundheit in steter Gefahr des Lebens, zur Bereicherung der Nation und Belebung aller Gewerbs- und Industrie-zweige aus dem Schosse der Erde die edlen Metalle zu Tage fördern, die bestehenden Hüttenwerke mit allen ihren Wohn-,Manipulations- und Wasser-Gebäuden so wie die Benützung der pro Montano reservirten Wälder zu überlassen, und die Zinsen der von Jahr zu Jahr nothwendig werdenden Betriebs-Capitalien aus a. h. Gnade nachzusehen geruhet.«

Csanády Sándor (*közbeszól*): Mit jelent ez magyarul?

Stoll Károly: Ez annyit tesz, hogy a király elismervén azt, hogy a bányászat saját áldozatai által a nemzet vagyonát szaporítja, hogy kenyerét a bányász életveszélyek között keresi, elengedte azon üzemi költségek után fizetni szokott 3%-os kamatot, a mely eddig érvényben volt.

A legfelső leirathoz, mely a fémbányaipar nagy fontosságát, a magán iparosok által koczkáztatva hozott nagy áldozatokat és az életveszélyt, melyben az ez ipart üzők forognak, oly hiven kitünteti, nem kell kommentár. (*Helyeslés*).

Azt mondám továbbá, hogy azon kamat igazságtalanul vonatik el. Eltekintek azon számtalan millióktól, melyek századokon át a beváltott összegekből, a beváltási önkény mellett az iparosoktól elvonattak, és melyeknek egy kis morzsája bányaerdők és bányauradalmak, átengedése által megtéríttetett, hanem igénybe veszem azon egy pár milliót, melyekkel a bányaiparosok 1849 után az által károsíttattak, hogy a kohóköltségek, a beváltott arany- és ezüstértékből agio-megtérítés nélkül vonattak le.

Az igazságtalanul elvont összegekből bőven kitelik a bányaigazgatósági pénztárakkal 1867-ben a magyar kormánynak átadott közel kétmilliónyi pénztári készlet, melyből a beváltott fémek szabad maradványa fizettetik.

Hogy azon kamat a bányaipar és a nemzeti vagyon kárával vonatik le, arról tanuságot tesznek azon szegényebb ércz és mara mázsáinak ezrei, melyek természet szerint a tartalmasabbakkal fejtetnek, de mert a mesterségesen megnehezített beváltási viszonyok súlya alatt, sokszor csak pár krajczárral nem ütik meg a mértéket, hely szűke miatt a vizbe dobatnak és az ár által fémeikkel együtt elmosatnak.

Ezeknek rövid előadása után kérem a tisztelt pénzügyminister urat, méltóztassék indokaimat beható birálat alá venni és azon káros és igazságtalan késedelmi kamatot hovahamarább törölni. (*Helyeslés.*)

Én és társaim bizunk a tiszt. minister úr igazságos és a körülményekkel számoló eljárásában, mert kérelmünkre felülvizsgálat alá vétette a beváltási próbákat és most kezeiben vannak az azt kitüntető eredmények, miszerint a beváltási próbák csakugyan megbizhatlanok; mi hiszszük, hogy a t. minister úr a noli me tangere gyanánt őrzött beváltási szabályokat is, hozzáértők befolyásával, beható birálat alá veendi és a nagyon változott viszonyokhoz idomítva, azokban egyöntetűséget hozand létre és ezzel lendületet szerzend a szorongatott magán fémbányaiparnak, a nemzetgazdászatnak. (*Helyeslés*).

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Nem tartottam méltánytalannak azt, hogy a fémbeváltás költségeihez némileg járuljanak azok is, kik annak leginkább hasznát veszik. De ha ez a bányászat és avval összeköttetésben némileg a nemzetgazdasági érdekek kárával jár, a mint ezt a képviselő úr előadta, én kijelentem a t. képviselő úrnak, hogy e kérdéssel foglalkozván, a jövő évi költségvetés előterjesztése alkalmával, erre nézve nyilatkozni és nézetemnek e felett a költségvetésben is kifejezést fogok adni. Most azonban arra kérem a t. házat, méltóztassék azon tételt, melyet maga a képviselő úr sem ellenez, elfogadni. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Csanády Sándor: T. ház! Nem vagyunk határozatképesek; nem lehet határozatot hozni (*Felkiáltások*: *Künn vannak: Tessék csengetni!*)

Elnök: Kérem a jegyző urakat, hogy a jelenlevő képviselő urakat megszámlálni méltóztassanak. (*Megtörténik. Felkiáltások balfelől*: *Csak 98-an*

Digitized by Google

vagyunk! Jobbfelől: Még a folyosókon vannak többen! Zaj.)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Arra vagyok bátor felkérni a t. házat, méltóztatnék még egyszer megszámláltatni a jelenlevőket. Hisz minden perczben jönnek be képviselők s ha már valaki szükségesnek tartja a megszámláltatást, időt kell adni, hogy a ki itt van a házban, bejöhessen. (*Helyeslés. A jegyzők még egyszer szakaszonként megszámlálják a képviselőket.*)

Elnök: A ház határozatképes.

Antal Gyula jegyző: (*Olvassa*): Kiadás 290.000 frt.

Elnök: Elfogadattik 290.000 frt.

Antal Gyula jegyző: (*Olvassa:*) Bevétel: 37.628 frt.

Elnök: Elfogadtatik 37,628 frt.

Eljövén az interpellatio megtételének ideje, a költségvetés tárgyalásának folytatása a holnapi napra halasztatik. Előbb azonban a ministerelnök úr kiván nyilatkozni.

Tisza Kálmán ministerelnök: Mielőtt Péchy Jenő képviselő úr bejelentett interpellátióját megtenné, föl kivánom használni az alkalmat arra, a mit igazában már hamarább is óhajtottam tenni, de mindig kiméltem a t. háznak idejét, hogy itt a ház kebelében nyilatkozzam az iránt, hogy szerintem mi az óhajtandó a t. háznak legközelebbi működését illetőleg. (*Halljuk! Halljuk!*)

Erre nézve nézetem az volna, hogy a mennyiben, a pénzügyministeri költségvetés tárgyalása a holnapi ülésen befejeztetik, tárgyaltatván a holnapi napirendre kitűzött kérvények is: azontúl ünnep előtt tárgyaló ülés ne legyen. (*Helyeslés.*) Az elnökség azonban felhatamaztatnék, hogy tarthasson ülést oly főrendi üzenetek átvételére, a melyek tárgyalást nem kivánnak, szentesitett törvények kihirdetésére s esetleg kormányi előterjesztések benyujtására, melyeknél csak kinyomatásuk, szétosztásuk s bizottsághoz való utasittatásuk rendeltetik el, mi által időt nyernénk egynémely sürgős törvényjavaslatokat illetőleg, mert a mire a t. ház ismét összejönne, ki volnának nyomatva és a ház tagjai közt szét volnának osztva. (*Helyeslés!*

A mi pedig a legközelebbi érdemleges ülést illeti, azt volnék bátor ajánlani, hogy miután még igen sok teendő van és a t. képviselő urak talán egyetértenek velem abban, hogy nem czélszerű és hacsak lehet elkerültessék az, hogy a képviselőház az egész nyár alatt együtt gyen (*Általános élénk helyeslés.*) mondom, óhajom az volna, hogy a legközelebbi ülés husvét utáni szombaton, ápril 3-án tartassék, (*Általános helyeslés.*) ugy hogy akkor megállapittatván a jövő heti napirend, a reá következő hétfőn már a rendes tárgyalások megkezdethetnének. (*Helyeslés.*)

Ha méltóztatnak ezt elfogadni, még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy már több ülésben szándékoztam két interpellatióra, Helfy és Apponyi gr. képviselő urak interpellatiójára, válaszolni. Ha jelen volnának, engedelmet kérek arra, hogy ezen két interpellatióra még a holnapi ülésben válaszolhassak. (*Helyeslés.*)

Péchy Tamás közmunka- és közlekedési minister: Én is azon kérelemmel járulok a t. házhoz, méltóztassék megengedni, hogy Madarász József, Perczel László és Somssich Iván képviselő urak interpellatióira a holnapi ülésben válaszolhassak. (*Helyeslés.*)

Péchy Jenő: Sürgős interpellátiót óhajtok a közmunka- és közlekedési minister úrhoz intézni. Annak sürgősségéről meg fog győződni a t. ház, valamint arról is, hogy az arra adandó ministeri válasz szintén haladékot nem tűr. Interpellátiómat hosszasan indokolni nem kivánván, azt bátor vagyok felolvasni. (*Olvassa*): Interpellátió a közmunka- és közlekedési minister urhoz. Miután Szolnok vidékén azon vészes hir kering, mi szerint a szolnoki vasuti hidat a jégzajlás annyira megrongálta, hogy minden vonat előtt egy mozdony kisérli meg az átmehetést s ha ez szerencsésen átjutott, a vonatot csak azután indítják neki; — tekintve, hogy az ily hirek mennyire nyugtalanítják egy oly nagy forgalmu vonal utazó közönségét s hogy az ily vésztjósló hireknek a nagy közönség mily könnyen hitelt adni hajlandó: kérdem a közmunka- és közlekedési minister urat, van-e tudomása e hir alaposságáról s ha az csakugyan alapos, mily sürgős intézkedéseket tett, vagy szándékszik tenni az emlitett vasuti hid biztossá tételére; ha pedig az emlitett hir alaptalan, kérem annak kijelentése által a nagy közönséget megnyugtatni.

Péchy Tamás közmunka- és közlekedési minister: T. ház! (*Halljuk!*) Azon tekintetből, hogy, a mint az interpellátiót tevő képviselő úr megjegyezte, az ily hirek igen nagy nyugtalanságot szoktak okozni, azt hiszem, talán méltóztatnak megengedni, hogy most mindjárt felvilágositást adhassak. (*Halljuk!*)

Igaz, hogy én a legközelebbi dolgokról nem adhatok felvilágositást, mert csak tegnap későn estve érkezve haza, a 3—4 nap alatt történtekről nem tudok semmit, de az azelőttieket tudom. Már mikor minister lettem, 5 évvel azelőtt, azt hallottam, hogy a szolnoki hid oly állapotban van, hogy az huzamosabb ideig fenn nem tartható. Természetesen a dolgot mindjárt megvizsgáltattam s akkor azt állitották közegeim, hogy a szolnoki hid — igaz — ideiglenes hidnak épittetett, de ma már egyetlen egy darab

Digitized by Google

sincs meg a régiből, hanem mind ujakkal van pótolva s folytonosan oly állapotban tartatik, hogy az semmiféle veszélyt magában nem rejt. Tavaszszal és őszszel rendesen minden vasuti hidat megszoktam vizsgáltatni; e hidat pedig most kétszer is megvizsgáltattam, mert midőn Angliában a nagy vasuti szerencsétlenség történt, az összes vasuti hidakat megvizsgáltattam, sőt még a fahidakat is, melyek nem oly veszélyesek s ezek között a szolnoki hidat is, melyre rég különös figyelemmel kellett lennem, sőt még erre egy specialis második vizsgálatot is küldtem ki, a mennyiben ezen hidon oly alkatrészek vannak, melyek csak alacsony vizállásnál vizsgálhatók meg, mert egy bizonyos fejelés vitetett keresztül. Ezen vizsgálat alkalmával a részemről oda kiküldött szakközegek, a kikhez a második vizsgálatnál még a szolnokmegyei küldöttség is csatlakozott, constatálták, hogy a hidnak látható részei tökéletesen jók és egészen biztosak. Azt fenn kellett nekik hagyni, hogy a nem látható s a vizben létező részeket akkor vizsgálják meg, mikor a vizállás meg fogja engedni, de azon alkalommal, mikor ezen vizsgálat történt, kettős, gyorsan menő mozdonynyal történt a kisérlet, tehát oly súlylyal, a minő nem megy normális viszonyok közt rajta keresztül és e hid a jelenlévők mindnyájának várakozásán felül, sokkal jobbnak és erősebbnek bizonyult, ugy, hogy szakközegeim azt mondják, hogy azt a hidat ma veszélyesnek mondani nem lehet. Ha azonban azon a vidéken bármikor ily hir elterjedne, én azon, ott a felügyeletet rendszeresen gyakorló közegeken kivül, ki fogok küldeni a vizsgálatra egy külön szakközeget és azt hiszem, hogy oly veszély, mint a hogy a képviselő úr mondotta, hogy t. i. előbb mozdonynyal kellene megkisérleni az átmenetet, — ezen 2 nap alatt a vizsgálat megtörténvén — be nem áll, de különben is, mihelyt most a ministeriumba megyek, megvizsgálom az ügyet és bármily veszély volna is, a szükséges intézkedéseket meg fogom tenni. (*Élénk helyeslés a jobb oldalon.*)

Péchy Jenő: T. ház! Nekem interpellátióm megtételére egy fővárosi lapnak mai czikke adott okot. Örömmel veszem részemről is, azon vidéken lakván, melyhez csak a szolnoki hidon lehet közlekedni, a közlekedési minister válaszát, annál is inkább, mert ujabbi megvizsgáltatását is kilátásba tette.

Elnök: A minister úr válasza tudomásul vétetik.

Méltóztassanak meghallgatni a holnapi napirendet. Először a ma elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása, másodszor a pénzügyministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalása, harmadszor a kérvények 30. sorjegyzékének tárgyalása, negyedszer interpellátiók.

A mai ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 1 óra 45 perczkor.*)

Digitized by Google

230. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi március hó 20-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a Rudolf főherczeg ő fensége eljegyzése alkalmából tisztelgett küldöttség eljárásáról s a beérkezett kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök bemutatja a hátralékos szőllődézsmaváltsági kötvényekről, az állam-kölcsönök törlesztési járadékainak fedezéséről, a földtehermentesitési kötvények törlesztéséről, végül az 1880. évi május végéig kiterjesztett indemnityről szóló szentesitett törvényjavaslatokat. Trefort Ágost vallás- és közoktatási minister benyujtja a gymnasiumokról és reáliskolákról szóló törvényjavaslatot. A közigazgatási bizottság benyujtja jelentését Uj-Szegednek, Szeged kir. várossal való egyesitéséről. Móricz Pál, Csatár Zsigmond és Lázár Mihály interpellatiók bejelentése. Az 1875. VI. törv. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasására. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása (pénzügyi tárcza). A fennebb jelzett interpellátiók megtétele. Elnöki bucsúszó.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovics Kálmán, Trefort Ágoston, br. Kemény Gábor, gr. Szapáry Gyula, Péchy Tamás és Szende Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat egyrészről Antal Gyula, másrészről b. Mednyánszky Árpád jegyző ur fogja jegyezni.

Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a f. hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyvre észrevétel nem tétetvén, azt hitelesitettnek jelentem ki.

T. képviselőház! A t. ház folyó hó 10-én tartott ülésében méltóztatott a trónörökös ő fensége eljegyzése alkalmából elhatározni, hogy az elnök, „egyetértően a főrendiház elnökével, pártkülönbség nélkül kiválasztott képviselőkből egy kisebb számú országos küldöttséget állitson egybe, melynek feladata leend: ő Felségeik és esetleg a trónörökös ő fensége előtt, a megfelelő alkalommal tolmácsolni a ház hódolatteljes üdvkivánatait, köteles lévén az elnök a bizottság eljárásáról annak idején jelentést tenni.“

E kötelességemnek megfelelőleg, van szerencsém a t. háznak jelenteni, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy a fölolvasott határozat következtében nagy számmal jelentkeztek nálam képviselő urak, kik az üdvözlő küldöttségben részt kivántak venni. De a t. ház csak kisebb számú küldöttség alakitásával bizván meg elnökét, azon sajnos helyzetbe jutottam, hogy a jelentkezett képviselő urak aránylag csak igen csekély részének teljesithettem kivánatát s ezért most utólag kell bocsánatot kérnem mindazon uraktól, kiknek ajánlatát nem voltam képes elfogadni. (*Tetszés.*)

A határozat értelmében előleges értekezésbe bocsátkozván a főrendiház elnökével, mindenekelőtt felkértük a ministerelnök urat, legyen szives ő Felségének legkegyelmesebb határozatát kieszközölni az iránt, mikor volna hajlandó a két ház küldöttségét fogadni. Ő Felsége f. hó 18-át tűzvén ki, a két ház küldöttei, az egybehangzólag hozott határozatok értelmében, az napon országos bizottsággá alakulva, a két ház elnökének vezérlete alatt jelentek meg ő Felségök szine előtt, hol — követve az ősi szokást — ő Eminenciája,

Digitized by Google

az ország primása, tolmácsolta a magyar országgyülés örömérzeteit és üdvkivánatait. Ő Eminenciája különösen kiemelte, mennyire fölvillanyozta az egész nemzetet azon örömhir, mely szerint ő fensége, a trón örököse, a királyi család és a nemzet reménye, épp azon férfiu unokáját választá élete társául, kinek dicsteljes élete a magyar nemzet évkönyveiben eltörölhetetlen betűkkel van fölirva s kinek felejthetetlen emlékét fönntartja a háladatos utókor kegyelete.

Erre ő Felsége meleg és megható szavakkal mondva köszönetet, azon reményét fejezte ki, hogy az ország szintazon ragaszkodással környezendi az unokát, melyet boldogult nagyatyja iránt tanusított; hogy körünkben nem fogja magát idegennek érezni; hogy itt fogja találni a szeretet új kedves hazáját. (*Élénk tetszés.*) „Közöljék ezt küldőikkel is, szivélyes királyi üdvözletünkkel."

Ezen szavakkal végzé ő Felsége lelkesítő beszédét, (*Élénk éljenzés*) melyre részünkről is szivünk mélyéből fakadt dörgő éljenek szolgáltak válaszul. (*Élénk tetszés.*)

Az országos küldöttségnek azon utasítás is adatott, hogy esetleg ő fensége, a korona örökösénél is tisztelegjen. Ő fensége még fönséges arájának szülőinél időzvén, kedves kötelességnek vélt megfelelni az országos küldöttség két elnöke az által, hogy táviratilag fejezte ki ő fensége és fenséges arája előtt az országgyülés és általa a nemzet hódolatát, üdv- és szerencsekivánatait. (*Élénk helyeslés.*)

Ő fensége válasza nem is késett. Még tegnap a délutáni órákban kaptam a következő táviratot:

Baross Gábor jegyző (*olvassa*): Szlávy József urnak, a képviselőház elnökének Budapesten. Rudolf. (*Halljuk! Halljuk!*) A magyar képviselőház nevében Excellenciád által szivesen kifejezett kivánatokért legbennsőbb köszönetemet. (*Élénk éljenzés.*)

Elnök: Midőn ezekben megtisztelő küldetésünknek mikép történt teljesítéséről jelentésemet megtettem, kérem a t. házat, méltóztassék azt tudomásul venni. (*Általános helyeslés.*) Úgy vélem, hogy a t. ház egyhangú beleegyezésével találkozom, midőn javaslatba hozom, hogy a t. ház ő fenségének, a trón örökösének az imént felolvasott válaszát köszönettel tudomásul venni méltóztassék. (*Általános helyeslés.*) Úgy vélem továbbá, nem csalódom, ha kimondom, hogy azon hálás érezetben, melyet küldöttségének ő Felségök által történt kegyes fogadtatása, az abban részesült tagok mindegyikében keltett, a t. képviselőház egyetemesen osztozik. (*Élénk helyeslés.*)

Végre van szerencsém bemutatni az ország primása által ő Felségéhez intézett beszédet és ő Felségének arra adott legkegyelmesebb válaszát. Úgy hiszem, a t. ház elrendelni méltóztatik, hogy ezen beszéd és ő Felségének legkegyelmesebb válasza kinyomatván, az országgyülési irományok között helyt foglaljon. (*Élénk helyeslés.*)

Bemutatom Vasmegye közönségének feliratát, melyben Szeged sz. k. városnak felterjesztését pártolván, a harmadik egyetemnek Szegeden leendő felállítását kéri; továbbá Draskovits Lipót, rimaszombati kir. járásbirósági végrehajtónak Szabely Antal képviselő ur által beadott kérvényét, melyben az 1871: XLI. t. cz. — a birósági végrehajtói díjakat szabályozó — §-ainak módosítását kéri.

Mindkét kérvény kiadatik a kérvényi bizottságnak. Egyéb előterjesztése az elnökségnek nincsen.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém a hátralékos szőlődézsmaváltsági tartozások befizetéséről, továbbá az államkölcsönök tőketörlesztése évi járadékainak fedezéséről, valamint a földtehermentesítési kötvények törlesztéséről és végül az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló 1879. évi XLVI. t. cz. hatályának 1880. évi május 31-éig kiterjesztéséről szóló s ő Felsége által legkegyelmesebben szentesített törvenyczikkeket a szokásos kihirdetés végett bemutatni.

Elnök: Az ő Felsége által legkegyelmesebben szentesített törvényczikkek fel fognak olvastatni.

Antal Gyula és b. Mednyánszky Árpád jegyzők (*felváltva olvassák a szentesített törvényczikkeket*).

Elnök: A felolvasott törvényczikkek hódoló tisztelettel kihirdettetvén, hasonló kihirdetés végett a mélt. főrendekhez fognak átküldetni.

Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi minister: Van szerencsém benyujtani a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslatot, kérvén a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását, szétosztását elrendelni és előzetes tárgyalás végett azt a közoktatási bizottsághoz utasítani.

Elnök: Kinyomatik, kiosztatik s előzetes tárgyalás végett a közoktatásügyi bizottságnak fog kiadatni.

Péchy Jenő a közigazgatási bizottság előadója: T. ház! A közigazgatási bizottság Uj-Szeged városnak, Szeged szab. kir. várossal való egyesítéséről szóló törvényjavaslatot letárgyalván, annak jelentését a bizottság módosítása szerint szövegezett törvényjavaslattal együtt, van szerencsém a t. háznak beterjeszteni s kérem annak kinyomatását elrendelni.

Elnök: Kinyomatik, szétosztatik s annak idején napirendre tűzetik.

Antal Gyula jegyző: Jelentem a t. ház-

Digitized by Google

nak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellatiós könyvben a következő bejegyzések vannak:

Márczius 20. Móricz Pál: A Kállószabályozás gyors keresztülvitele tárgyában, a közlekedési ministerhez.

Márczius 20. Csatár Zsigmond: A Naszódvidéki elidegenített államjószágok visszavétele tárgyában, a ministerelnök urhoz.

Lázár Mihály: az Erdélyből kivándorló magyarok, illetve székelyek ügyében, a belügyministerhez.

Elnök: A képviselő urak szokott időben meg fogják tenni interpellatióikat.

Következik a napirend. Az 1875. VI. t. cz. első §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Az 1875. VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszor felolvastatván, azon kérdést intézem a t. házhoz, méltóztatik-e ezen törvényjavaslatot az imént felolvasott szerkezetben végleg elfogadni? Igen, vagy nem?

A kik elfogadják, méltóztassanak fellállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

E szerint a törvényjavaslat a t. ház által végleg elfogadtatván, tárgyalás és szives hozzájárulás végett a mélt. főrendekhez fog átküldetni, hogy ez a mai ülésben megtörténhessék és a kihirdetett törvényczikkek is átküldethessenek, méltóztassék a t. ház megengedni, hogy a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontjai nyomban hitelesittessenek.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.*)

Elnök: A jegyzőkönyvi kivonatra megjegyzés nem tétetvén, az meghitelesittetik.

Következik a napirend negyedik tárgya; az 1880-ik évi költségvetésnek részletes tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 201-ik lap Fémbányászat és opálbányászat. Rendes kiadás 26. czím. Rendes bevételek 38. czím.

Kiadás összesen 5.536,727 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Bevétel 5.297,223 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Vasművek. Rendes kiadás XVI. fej. 27. czím. Rendes bevételek 39. czím.

Kiadások 1.566,353 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Bevételek: 1.754,370 frt.

Madarász József: T. ház! Bocsánatot kérek, hogy itt e tekintetben a t. ház figyelmét felhivjam. A pénzügyi bizottság jelentése 23. lapjának végén és a 24. lap kezdetén van egy tétel, a mely arról szól, hogy a diós-győri vasgyár a pénzügyministeriumtól áttétetik a közlekedésügyi ministeriumba. Nékem ez ellen, tisztelt ház, nemcsak nincs ellen észrevételem, hanem az ellen sincs kifogásom, hogy ha van ipar- és kereskedelemügyi ministerium, azon gyárak, melyek iparral foglalkoznak, előbb-utóbb a kereskedelmi ministeriumba tétetnek át.

Azonban észrevételem van arra nézve, a mi e tekintetben történt, mert a pénzügyi bizottság jelentésében azt mondja, hogy ezt indokoltnak tekinti és a tiszta jövedelem egy átalányösszegét veszi fel a költségvetésbe. Azt is megengedem, hogy a közlekedésügyi minister akkor, midőn beterjesztette a törvényjavaslatot és a pénzügyi bizottság, mikor azt tárgyalta, még nem volt azon helyzetben, hogy a kiadásokat és bevételeket részletezte volna, noha őszintén megvallva, lehetetlennek tartom azt, hogy midőn a minister bármit is, annyival inkább pedig, midőn egy oly ügyet, mint a minő a diós-győri ügy, a mely annyira el volt mérgesedve és oly sok áldozatába került az államnak, átvesz, előre meg ne gondolja, hogy előbb-utóbb a felelősség nagy súlyát fogja érezni, ha az államnak felesleges, vagy nem jövedelmező kiadásokat okoz. De ettől is eltekintve, mert azt hiszem, hogy azóta ideje lehetett a közlekedésügyi minister urnak arra nézve, a mit óhajtok kérni, magát tájékozni, bátor vagyok a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani.

„A bizottsági jelentés 23. és 24. lapján kinyilatkoztatja azt, hogy a diós-győri vasgyárnak a közmunka-ministerium kezelésébe adását indokoltnak tartja és a tiszta jövedelemnek egy átalányösszegét veszi fel a költségvetésbe. Azon indoknál fogva, miszerint kívánatos, hogy ily változások indokolva, a képviselőháznak is bejelentessenek és a kiadások és bevételek részleteztessenek, a közlekedésügyi minister utasittatik, hogy pótjelentésben indokolja ezen változtatást és mellékelje a kiadásokat és bevételeket részletezve és oly időben adja ezt be a háznak, hogy a költségvetési előirányzatának tárgyalása előtt, a képviselőház ez ügyben fölvilágosítást szerezhessen.“

Mivel ez által sem az elv sincs legkevésbbé megtámadva, a melyet a pénzügyi bizottság már előre helyeselt és legkevesebb akadály e részben nem támasztatik általam, hogy a közlekedési

Digitized by Google

minister az ő felelősségére tegyen meg mindent, mit jónak lát megtenni és tisztán csak a képviselőház iránti illem követelményének kifejezése ez s egyuttal a képviselőnek joga és kötelessége, hogy az ily nevezetes változásokat tudja és a kiadásokat és bevételeket részletesen mérlegelhesse. Azért én reménylem, hogy sem a pénzügyi bizottság, sem a közlekedési minister urak, általában a kormány részéről ez ellen jogos ellenvélemény nem hozható fel, reménylem, hogy a t. ház, határozati javaslatomat el fogja fogadni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa a Madarász József által beadott határozati javaslatot*).

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Magára az intézkedésre nézve, melyet a pénzügyi bizottság is ajánl a t. háznak elfogadásra, hogy a diós-győri vasgyár kezelése adassék át az államvasutak kezelésébe, a t. képviselő ur sem tett észrevételt. Előlegesen még bátor vagyok megjegyezni, hogy azon 40,000 frtnyi átalány, melyről szó van, nem ezen tételnél, nem a vasműveknél fordul elő, hanem az államvasutak és az államgépgyár jövedelménél. A t. képviselő urnak fölfogása azonban az, hogy ezen összeg átalányképen vétetik fel és nincs részletezve a diós-győri vasgyárnak előrelátható bevétele és kiadása. Erre nézve talán kikerülte a t. képviselő ur figyelmét, hogy a pénzügyministeri indokolás 107. lapján azon részletes előterjesztés, melyet ő kiván, megvan; az indokolásban fel van tüntetve a diós-győri vasgyárnak bevétele; és ha az 1878-iki zárszámadások alapján 80,000 frt van felvéve és most még sem vétetik fel 80.000 frt a költségvetésbe, ennek indoka az, hogy most az átváltoztatásnál, különösen az aczél-síngyártás berendezése folytán, nagyobb beruházások lesznek szükségesek ezen gyárban, melyek a bevétel egy részét igénybe fogják venni. Ez indokolja azt, hogy most kevesebb van előirányozva.

De éppen ily átalakulásoknál nem látható előre, hogy azok mennyibe fognak kerülni és azért igen sokszor, igy az államgépgyárnál is azon eljárást követte a t. ház, hogy átalányösszeget vett fel bevételkép az államköltségvetésbe. Kérem tehát azt most is felvenni s a tételt megszavazni ugy, a hogy van. Ha rendbe lesz hozva a gyár s az aczél-síngyártás be lesz rendezve, akkor lesz a kormány azon helyzetben — legyen az akár a közlekedési, akár a pénzügyminister — hogy a rendszeres költségvetést annak rendje szerint, mint más tárgynál, előterjeszthesse. Most pedig kérem méltóztassék a tételt megszavazni, ugy a hogy van. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Péchy Tamás, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Én is azon kéréslemmel járulok a t. házhoz, hogy a tételt ugy a mint van, megszavazni méltóztassék. A diósgyőri vasgyár átvételére az szolgáltatott okot, hogy annak új berendezés kell, hogy az államvasuti czélokra legyen felhasználható és ekként történt, hogy a pénzügyministeriumtól, melynél eddig kezeltetett, a közlekedési ministeriumhoz tétetett át, a hol a vasgyárak államvasuti czélokra technikailag jobban berendezhetők, mint a pénzügyministerium vezetése alatt. De ha a vasgyár úgy maradna, a mint most van, akkor ugyanazon költségvetési előirányzat, mely a pénzügyministeriumnál szerkesztetett, szolgálna felvilágosításul azokra, a miket Madarász képviselő ur mondott. Miután azonban ellenkezőleg, a gyárnak egészen új berendezése kivántatik, azon nézetben vagyok, hogy a közlekedési ministernek kötelessége lesz, mikor az egész tervezet elfogadtatik, mely szerint az új berendezés keresztül fog vitetni, a képviselőháznak a diós-győri gyárra vonatkozólag előterjesztést tenni. És én ettől nem idegenkedem, sőt magam is azt tartom, hogy ez kötelessége a közlekedési ministernek; de minthogy a gyár éppen most adatik át a pénzügyminister urtól a közlekedési ministernek, azt kénytelen vagyok magam is megnézni. Ha aztán a netaláni átalakítások megállapittatnak, leszek csak azon helyzetben, hogy az általam megállapítandó új rendszert a képviselőháznak bejelentsem. Most nem volnék azon helyzetben, mert még nem voltam képes oda kimenni, nem vehettem magamnak annyi időt, mert a megtekintés mégis nehány napot fog igénybe venni. Mihelyt annyi időm lesz, hogy oda ki mehetek s az átalakítások megállapittatnak, az új szervezetet egy pótjelentésben be fogom jelenteni a képviselőháznak.

De ez a költségvetés tárgyalása előtt alig történhetik meg, mert hiszen a közlekedési ministerium költségvetése az ünnepek után tárgyaltatni fog — legalább erre van kilátás, egy ily gyárnak új átalakítása, új berendezése s az egész tervezet több időt vesz igénybe, mint az ünnepi rövid szünidő.

Tehát kérem a t. képviselő urat, méltóztassék megnyugodni abban, hogy szavaztassék meg a tétel, a közlekedési minister pedig, a mint ezzel az egész dologgal tisztában lesz, tegyen előterjesztést a háznak miként szándékozik a gyárat kezelni, mily átalakításokat kiván tenni, szóval e tárgyban pótjelentést fogok terjeszteni a ház elé. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra feljegyezve senki sem lévén, a vitát berekesztem.

Madarász József: Bocsánatot kérek, mint indítványozónak van jogom szólani. (*Közbeszólások jobbfelől: Nincs joga!*)

Minden indítvány, mely bizottságilag nem

Digitized by Google

tárgyaltatik, jogot ad az indítványozónak, hogy utólag felszólalhasson. (*Ellenmondás és felkiállások*: *Halljuk!*)

Tökéletesen félreértettek mind a pénzügyminister, mind a közlekedési minister urak. En nem szólottam a kiadások és bevételek megszavazása ellen. Ez önállólag van. Ezen kivül ezen határozati javaslat, mint indítvány van beadva, a mely azoknak elfogadása mellett is szavazás alá fog kerülni. Mivel azonban a pénzügyminister ur azt mondotta, hogy talán nem néztem meg a pénzügyi indokolást, megjegyzem, hogy igenis megnéztem és daczára annak, óhajtom határozati javaslatom elfogadását és azt hiszem, hogy ha helyesen akar a képviselőház majdan határozni a pénzügyi ministerium tárczájánál, ismétlem, lehetetlen a nélkül megadni a közlekedési ministeriumnak az engedélyt új nevezetes beruházásokra, nevezetes befektetésekre, melyeket részletezve maga a minister ur sem ismer, annyival kevésbbé ismeri a képviselőház.

Hát én nem akartam előbb a t. minister urakat és a képviselőházat erre figyelmeztetni. Hanem, minthogy éppen a diósgyőri vasgyár az, a mely annyi pénzébe került az államnak és most ismét nevezetes befektetések követeltetnek rá, miként maga a közlekedési minister ur mondá, mielőtt a minister ur átveszi a gyárat a nélkül, hogy tudná, mit kell ezen befektetésekre felvenni, mondom ily körülmények között ezt a kérdést nem lehet olyannak tekinteni, mely alapos tanulmányozás tárgyát képezte és most mégis a képviselőház által meg akarnak szavaztatni; tegyenek a ministerek, a mit akarnak, én megtettem kötelességemet és mivel nem ellenkezik azzal, hogy ezen előirányzatot elfogadják, sőt nem ellenkezik azzal sem, hogy tegyen a maga felelősségére a minister bármi intézkedést, de legalább minket, képviselőket mentsen meg attól, hogy lekössük magunkat új kiadások és bevételek megszavazására, a mely kiadások sokkal nagyobbak lehetnek ezen előirányzatnál és a bevételek nagyon bizonytalanok lehetnek. Én részemről ezen felelősséget nem akarom elvállalni, majd néhány év mulva, — adja isten, ne úgy legyen, — meg fogja látni a t. ház, hogy ismét száz és százezereket fogunk ezen czélra kiadni. Adja isten, ne úgy legyen, de akkor azután a felelősség azon ministert fogja terhelni, a ki ezt minden részletezés nélkül magára vállalta. Kérem ezek alapján, méltóztassék határozati javaslatom felett szavazni.

Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Bocsánatot kérek, egy észrevételt kénytelen vagyok tenni a képviselő ur előadására. Én semmiféle beruházást a ház beleegyezése nélkül nem tehetek; hiszen méltóztatik tudni, ha nincs megszavazva a költség, én nem tehetek semmit, tehát, ha be akarok ruházni valamit, ide kell jönni a képviselőház elé. Az átadás utoljára úgy történik meg, hogy a pénzügyministerium kezeléséből átmegy a gyár a közlekedésügyi ministerium kezelésébe, azon előirányzat alapján, a mely jelenleg megállapittatik. Ha nem ezen előirányzat alapján, hanem más előirányzat alapján kell ott a berendezést keresztül vinni, akkor ide kell jelentést tenni és a képviselőház határoz, hogy elfogadja-e, vagy marad a dolog úgy, mint azelőtt volt. A képviselő ur tehát meg lehet nyugtatva, mert itt a minister nem tehet semmit a ház tudta, beleegyezése és határozata nélkül. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Kénytelen vagyok a pénzügyi bizottság eljárásának igazolására egy pár megjegyzést tenni. A pénzügyi bizottság a diósgyőri vasgyár kérdésénél azon anomáliában volt, hogy a diósgyőri vasgyárra vonatkozó költségvetés felvétetett a pénzügyministerium költségvetésének summariumában, azonban a részletezés az indokolás utolsó lapján adatik elő.

Az indokolás, a mely a részletezést tartalmazza, oly állapotra van fektetve, mely a status quonak felel meg, tehát sem az új tervezetnek, sem azon új helyzetnek, a melybe ezen gyár, a közmunka ministeriumnak kezelésébe átadatván, jutni fog, nem felel meg.

A pénzügyi bizottságnak tehát nem volt mást mit tenni, minthogy az indokolásban foglalt részletezést birálat alá vette; és már ezen birálatnál azon észrevételt tette, hogy ha azon beruházások terveztetnek, melyet a kormány előadott, azon esetben, ezen költségvetés a helyzetnek megfelelni nem fog. Nem volt tehát más teendője, mint azt határozni, hogy egyet ért a kormánynyal a tekintetben, hogy ezen gyár a közlekedési ministerium kezelésébe adassék át, azonban a részletes költségvetést maga a bizottság meg nem állapíthatta, hanem követte azon eljárást, melyre nézve, ha vissza emlékezik, Madarász képviselő ur is bizonyára egyetért velem, azon eljárást, a mely követtetett a gépgyárral szemben éveken át. A közlekedési ministerium ugyanis fel volt hatalmazva az átlagos tiszta jövedelemnek bizonyos hányadát a beruházásokra fordítani. Azt hitte a pénzügyi bizottság, hogy legcorrectebben jár el, ha ezen eljárást követi és a kormánynak ezen alapon adja meg a fölhatalmazást.

Abban nem érthetek egyet a t. képviselő urral, mintha ez valami alaptalan, önkényes eljárás volna; mert méltóztassék megengedni, minden üzletnél, a különböző helyzetben előforduló conjecturákat kell tekinteni és itt a kiadások előre pontosan meg nem határozhatók. Ez min-

Digitized by Google

dig általános meghatalmazás alapján történik, úgy a magán üzleteknél, mint az állam üzletében.

De Madarász képviselő ur felszólalására csak azt vagyok bátor felvilágosításul megjegyezni, hogy a pénzügyi bizottság eljárása igazolt. Magára a képviselő urnak a felszólalására csak egyet, hogy sem a tétel, sem az átalány, melyről beszélni méltóztatik, e helyütt elő nem fordulnak. A bizottság azért, mert az előirányzat eredetileg itt volt, áthelyezte azt a közlekedési ministerium költségvetésébe, egyszerűen arra utalva, hogy egy átalányösszeg adandó a ministernek, de hogy mi az átalány, hogy az milyen birálat alapján legyen megállapítva, arról egy szót sem szólt és nem is szólhatott a bizottság és igy elesik annak lehetősége, hogy a Madarász József képviselő ur által beadott határozati javaslat e helyett tárgyaltassék is. Én azért kérem t. képviselőtársamat, hogyha egyebet nem tesz, méltóztassék legalább határozati javaslatát oly helyen beadni, a mely a tárgygyal szoros kapcsolatban áll (*Madarász József: én idetartozónak tartom*) és azért kérem a t. házat, hogy a határozati javaslatot ne méltóztassék elfogadni.

Elnök: Szavazás előtt még egyszer fel fog olvastatni a határozati javaslat.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, kik Madarász Józsefnek imént felolvasott határozati javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kőszénbányák. Rendes kiadás: XVI. fejezet 18. czím. Rendes bevétel: V. fejezet 45. czím. Kiadás: összesen 91,174 frt.

Elnök: Megszavaztatik: 91,174 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 93,506 frt.

Elnök: Megszavaztatik 93,506 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Sótermelés. Rendes kiadás: XVI. fejezet 29. czím. Rendes bevétel: V. fejezet 42. czím. Kiadás 853,525 frt.

Elnök: Megszavaztatik 853,525 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 853,525 frt.

Elnök: Megszavaztatik 853,525 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Feloszlatott bányaművek és a bányászat körüli egyházi és jótékony czélok. Rendes kiadás: XVI. fejezet. 30. czím. Rendes bevétel: V. fejezet 43. czím. Kiadás 28,556 frt.

Elnök: Megszavaztatik 28,556 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 2036 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami nyomda. Rendes kiadások: XVI. fejezet 31. czím. Rendes bevételek V. fejezet 44. czím. Kiadás: Személyi és dologi kiadások összesen 499,000 frt.

Orbán Balázs: T. ház! Talán azoknál, kik állami költségvetéseink behatóbb tárgyalásához és tisztesebb megvizsgálásához kedvet magukban nem éreznek s e fejtörő munkához türelemmel és hajlammal nem birnak: visszatetszést idézend elő és unalmasnak fog tetszeni, hogy én az államnyomda költségvetésénél, mint eddig mindig, úgy most is kötelességszerűleg felszólalok.

Tettem azt és tenni fogom a székelyt jellegző vas kitartással mindaddig, mig ez intézetnél a helyzetet javulva, a berendezést egyszerűsitve nem látom, (*Halljuk! a szélső balon.*)

Nem csüggeszt engem, t. ház! a folytonos leszavazás, a türelmetlen zugás, a minister urak oly könnyedén tudomásul vett elsimitási törekvése. Nem, mert egy hosszú élet tapasztalatai és a történelem tanuságai arról győztek meg, hogy az igazság elvégre is minden akadályok daczára ki szokta fölényét vívni. Megtanulhattam én ezt itteni előzményekből is, mert a ménlótelepek és erdélyi csendőrségnél is következetes és kitartó támadásaimnak az lett eredménye, hogy azok a bécsi hadügyminister kezelése alól kivétetvén, a felelős magyar ministerek hatásköre alá helyeztettek.

Én, t. ház, nem adom fel a reményt arra nézve sem, hogy éber figyelmemnek s folytonos szigorú ellenőrzésemnek, az államnyomdánál is egykor üdvös hatása mutatkozni fog.

Kerülni óhajtván az ismétléseket, nem akarok bemélyedni a részletekbe s most csak arra fektetem érvelésem fősúlyát, miszerint a józan gazdálkodás elveivel sehogy sem tudom összeegyeztetni azt, hogy miért kell az államnyomdában foglalkoztatott 25—40 szedő mellé 61 hivatalnokot és segédszemélyzetet alkalmazni 46,560 frt évi fizetéssel.

A józan gazdálkozással sehogysem tudom összeegyeztetni, hogy miért kell egy dolgozni és nem pompálkodni hivatott intézetnél egy csomó kapust, ajtónállót és hivatalszolgát alkalmazni.

S végre egyenesen botrányosnak tartom azt, hogy a minister ur nem átalja egy felvigyázó bizottság költségeire 10,000 frtot előirányozni, a midőn hazánk szomorú helyzete, az ily tömeges sine-curák továbbra való fenntartását, egyenesen elitéli. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Valamint az is mindeddig megfejthetlen talány előttem, hogy a térkép-osztálynál alkalmazott 12 mérnök és térképrajzoló, azért az eddig e czímen kiadott 150,000 frtért, minő jeles térképekkel látta el magyar térképeket nélkülöző szegény hazánkat; hisz ily nagy apparátussal,

Digitized by Google

ily nagy költséggel az egész continenst térképeztetni lehetett volna.

T. ház! Én csak rá akartam itten mutatni az államnyomdánál előforduló oknélküliségek kirívóbbjaira. Én meg vagyok győződve, hogy a teljesen felesleges felvigyázó-bizottság eltörlésével, a hivatalnoki kar és segédszemélyzet létszámának legalább felényire való leszállításával, a térképosztály apasztásával: könnyen lehetne évenkint 30—40,000 frtot meggazdálkodni a nélkül, hogy amaz intézet munka ereje és képessége azért a lecsekélyebb mérvben is csökkenne.

Máskor ily törlésre mindig adtam be indítványt, most azonban az oly könnyedén alkalmazott leszavazástól ovakodva, megelégszem azzal, hogy pénzügyminister urat figyelmeztessem az államnyomdánál immár elkerülhetlenné vált reformok és a bevételt fokozó olcsóbb administratio behozatalának szükségességére, mert nem olyan időket élünk, hogy az ily nagyurias pompázó berendezést és fényelgést továbbra is fenntarthassuk. Kérem azért a pénzügyér urat, hogy legalább a jövő évi költségvetésnél vegye tekintetbe a fennebb, azt hiszem, indokoltan jelzett megtakarításokat s a czéltalanul kidobott 30,000 frtot igyekezzék meggazdálkodni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előirányzott 499,000 frtot elfogadni! (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Üzleti bevételek 580,000 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel, 580,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami épületek. Rendes kiadások XVI. fej. 33. czím. Rendes bevételek: V. fej. 44. czím. Kiadás 12,342 frt.

Elnök: Elfogadtatik 12,342 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel 28,799 frt.

Elnök: Elfogadtatik 28,799 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami vasutak, állami gépgyár és diós-győri vasgyár tiszta jövedelme. Rendes bevételek V. fejezet 46. czím. Bevételek 3,562,025 frt.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Minthogy ezen költségvetés alapja, illetőleg részletei a közmunka- és közlekedési ministeriumnál vannak, kérem a t. házat, méltóztassék az eddigi szokás szerint ezen költségvetés részleteit függőben hagyni addig, mig azon költségvetés tárgyaltatik. Csak azt vagyok bátor megjegyezni hogy a diós-győri vasgyár jövedelme netto azon átalányban, melyet a pénzügyi bizottság előirányozhatni vélt, itt fordul elő és hogy nem kerülte el a pénzügyi bizottság figyelmét azon körülmény és azon sztükség, melyet Madarász t. képviselőtársam felemlített, bizonyítja a következő határozati javaslat, melyet a pénzügyi bizottság ajánl: „utasittatik a ministerium, hogy jövőre e gyár előirányzatát is részletes bruttóalakban vegye fel a közlekedési- és közmunkaminister tárczájába.“ (*Helyeslés jobbfelől.*)

Madarász József: T. ház! Örömmel ragadom meg ez alkalmat, hogy ezuttal a t. előadó urral szavazhassak. Csodálom csakugyan, azaz hogy örülök rajta, hogy észrevették miként oly gyárnak jövedelmét nem lehet a költségvetési előirányzatban a pénzügyi ministeriumnál már előre bevenni, melynek megállapítása egy másik minsteriumhoz tartozik. De örülök rajta, hogy ezen határozati javaslat, melyet e tekintetben beadandó voltam, tárgytalanná vált, mert ha véletlenül — meg vagyok győződve róla — a pénzügyi bizottság figyelmét elkerülte volna, épp úgy leszavazták volna ezen határozati javaslatomat, mint az előbbit. Megmondom okát is, hogy miért. Ott jött elő legelőször azon tény, hogy a ház által helyeseltetik oly nevezetes változtatás, hogy egy tárgy áttétetik egyik ministeriumból a másikba, tisztán a pénzügyi bizottság előterjesztése nyomán a nélkül, hogy a képviselőházban ez bejelentetett volna. Ez maga a képviselőház iránti decorum-nál fogva is jogos kivánalom volt részemről. Örülök, hogy habár ott leszavazta a t. ház az önmaga iránti illem tekintetét, most legalább én részemről pártolhatom az előadó urat.

Elnök: Az összeg ellen észrevétel nem tétetvén, az elfogadtatik és egyszersmind elfogadtatik a pénzügyi bizottság által javaslatba hozott határozati javaslat is.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Függő államvagyon. Rendes bevételek: V. fej. 46. czím. Bevétel összesen 384,800 frt.

Elnök: Elfogadtatik 384,800 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Különféle kiadások. Rendes kiadások: XVI. fej. 34. czím. Összesen: 122,180 frt.

Elnök: Elfogadtatik: 122,180 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Különféle bevételek. Rendes bevételek: V. fej. 47. czím. Összesen: 468,082 frt.

Elnök: Elfogadtatik 468,082 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak. Rendes kiadások VI. fej. 5. czím.

Orbán Balázs: T. ház! Költségvetésünknek alig van egyetlen tétele is, a mely kifogásolható és birálat alá vonható ne lenne; de a kellő kritika gyakorlására a törvényhozás összes bölcsessége sem eléggé hatályos, főleg

Digitized by Google

akkor, midőn az ellenőrzési kötelességet igen sokan oly csekélybe veszik, hogy a tárgyalásoktól távol tartózkodva csak szavazni szoktak az adott jelre betolulni, s szavaznak a nélkül, hogy tudnák mire; szavaznak öntudatlanul bizonyos egyének mozdulata, vagy hangja után. (*Felkiáltások*: *Rendre! Nagy zaj.*)

Elnök: Engedje meg a t. képviselő ur, oly kifejezéseket még sem lehet használni, mert a képviselő urak tudják, mit szavaznak meg. (*Zajos ellenmondás: balfelől. Helyeslés jobbfelől.*)

Orbán Balázs: Én, t. ház, ily viszonyok köztt nagyon szükségesnek tartanám az angol parlament azon házszabályának honosítását, a mely a szavazást előzőleg ajtókat zár, hogy ekként azok, kik nem tudják miről van szó, az államnak kárt ne okozzanak.

Ezt azonban rögtönözve foganatosítani nem lehetvén, követnem kell azon háládatlan feladatot, hogy küzdjek érvekkel gépies szavazatok ellen.

Fel kell főleg szólalnom a nyugdíjak rovatánál, mert e tétel valóban botránykövе a mi költségvetésünknek; s azt észrevétel nélkül megszavaztatni engedni, valóságos gúnyja lenne az alkotmányos ellenőrzésnek.

Itt a pénzügyminister ur költségvetésében csakis 2.147,714 frt van nyugdíjakra előirányozva; de ha a többi ministeriumok költségvetéseiben előirányzott nyugdíj-tételeket és a közösügyes nyugdíjterheket oda számítjuk, Magyarország évente polgári nyugdíjakra 4 millió frtot, katonai nyugdíjakra ismét közel enynyit ad ki.

Nem tűnik fel önöknek, t. képviselők, a nyugdíjaknak rohamos szaporodása, hisz akkor, a midőn először voltam szerencsés e házban a nyugdíjak nagysága és jogosulatlansága ellen ezelőtt 9 évvel felszólalni, akkor polgári nyugdíjaink egész összege alig haladta meg a 2 milliót. Ime e rövid időköz alatt az kétszereződött, holott a dolog természete szerint a nyugdíj terheinek nem növekedni, hanem kevesbedni kellene; mert miután nálunk a nyugdíj jótételnyeiben nem a haza iránt érdemeket szerzettek, hanem az önkényuralom emberei részesülnek leginkább, ezeknek az emberi halandóság szabályai szerint, az önkényuralom megszüntét követett 20 év elteltével, csekély számra kell vala leolvadniok s igy a nyugdíj terheinek is nem növekednie, hanem apadnia kellene.

De az ijesztő mérvben növekedik, azon rendszertelenség, azon erkölcstelenítő protectionális systema és a corruptióval szemben követett transactió alapján, mely szerint rosz, hanyag, sikkasztó, bűntényeket elkövető, köz és magánvagyont elorzó hivatalnokokat börtön és felelősségre vonás helyett, nyugdíjazással szoktak büntetni s igy ezen tisztán emberbaráti intézményből egy refugium peccatorumot, bűnmenhelyet alakítanak. Hova vinne ez eljárás, t. ház, ha a közigazgatás és rendőrség is, sokak izlése szerint, kormányi kinevezéseknek dobatnék áldozatul; hisz akkor a megyék érdemesült kinevezettjei, pár millió frttal ismét növelnék nyugdíjrovatunkat

T. ház! Nyugdíjrovatunk minden egyes tétele egy-egy botránykő, egy-egy arczul csapása a közerkölcsiségnek. Vannak ott igen nagy urak, kik igen nagy összegeket huznak hazaellenes nagy vétkeikért. Vannak ott ezrei az oly beczirkereknek, a kik még az osztrák nyugdíjtörvények szerint sem jogosultak a nyugdíj jótéteményeire, mert szolgálatidejük folytonossága megszakadt. Vannak nagy számban olyanok, kiknek nem a nyugdíjasok köztt, hanem börtönben lenne a helyük.

T. ház! Ez állapot tarthatatlan, én részemről, korunkban, a midőn oly csekélységgel biztosíthatja az életbiztosító intézeteknél mindenki családja és saját jövőjét is, más államok példájára az egész nyugdíjazást túlhaladott s fenntarthatlan álláspontnak tartom s nem vagyok hajlandó ily roppant összeget a haza ellen vétetteknek megszavazni, főleg most, midőn a nép milliói éheznek.

Prileszky Tádé: T. ház! Meglehet, hogy vannak e házban képviselők, a kik szavaznak és nem tudják, miről van szó. Ez meglehet; de hogy vannak e házban, a kik beszélnek valamiről és arról nem tudnak semmit, az bizonyos (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) és hogy ezt igazoljam, elősorolom azon kifejezéseket, a melyeket a t. képviselő ur előbb használni méltóztatott. A nyugdíj-ügyre vonatkozólag a következő igen szép nyilatkozatokat hallottuk tőle: Nyugdíjat huznak nem azok, a kik megérdemlik, hanem az önkényuralom szolgái. (*Felkláltások a szélső balon*: *Ez igy van!*) Igy mondta, nem igy van. Nyugdíjat húznak nagy urak, hazaellenes bűnökért. Ezt is mondta, de ez sem igy van. (*Ellenmondás a szélső baloldalon.*) Vannak olyan nyugdíjasok, a kik inkább börtönbe valók. Ez sem való. Végre, hogy a kormány a corruptióval transigált. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Engedelmet kérek, ha Magyarországon egyáltalában gondolható, hogy ez lehetséges és hogy a magyar parlament ő maga tette ezt, akkor nem irigylem a t. képviselő ur állását. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Hogy pedig a nyugdíjakat a magyar parlament itt a házban Molnár György előadása következtében, a ki akkor a zárszámadási bizottság előadója volt, pontonkint és személyenkint tárgyalta és fogadta el, ez tény és a képviselőház transigált volna a corruptióval, a mit határozottan tagadok. Engedje meg a t. képviselő

Digitized by Google

ur, hogy meg akarjuk jutalmazni azokat, a kik kell, hogy érdemeikért megkapják a jutalmat, ha azt akarjuk, hogy Magyarországnak legyen jó tisztikara, akkor tartózkodnunk kell oly kifejezésektől, a melyek sem nem valók, sem nem helyesek és határozottan tagadom, hogy a magyar képviselőház ily kategoriába tartozóknak nyugdíjat szavazott volna meg. A magyar képviselőház iránti tisztelet követeli, hogy a t. képviselő ur ily kifejezések használásától tartózkodjék. *Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Madarász József: T. ház! Azt hiszem, hogy egyetlenegy képviselő nincs hivatva arra, sem én, sem t. képviselőtársam, hogy rendreutasíthasson képviselőt. Egyábiránt az, hogy minő kifejezést akarunk használni, függ vérmérsékletünktől. (*Derültség, ellenmondás a jobboldalon.*) Igen, t. képviselő urak, függ vérmérsékletünktől az is, hogy ha valamely tárgy komoly tárgy, hogy nevessenek önök, vérmérsékletüktől függ. Engedjen meg a képviselő ur, én sem fogtam volna mindazon kitételeket használni, melyeket Orbán képviselő ur mondott, de Prileszky képviselő ur állítása ellenében, állítom, hogy igenis, hogy a ház naplóiban benne van, egyenkint mentünk át a névsoron, kimutathatom onnan, hogy kiknek adattak nyugdíjak; igenis, adattak nagy vagyonúaknak, (*Ugy van! a szélső baloldalon*), a kik nem szorultak rá, a kiket jog és törvény szerint nem illet meg; — ne rázza fejét Prileszky képviselő ur, mert ha kivánja, kikeresem a naplóból és kimutatom, 3—4—5 egyént megnevezve, a kik ellen javaslatot adtam be és bebizonyítottam, hogy ez, meg ez nem cselekedett a haza érdekében, nem érdemes a nyugdíjra és sajnálatomra a ház mégis megszavazta a nyugdíjat. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Tehát nem lehet azt mondani, hogy azért, mert a ház megszavazta, megváltozott volna azon tény, hogy érdemetleneknek (*Egy hang a szélső baloldalon: Muszkavezetőknek!*) szavaztattak meg nyugdíjak. Ezeket tartottam kimondandóknak; és ezek által indokoltnak tartom, hogy törvény adassék be. (*Egy hang a jobboldalon: A ház hozott már erre vonatkozó határozatot!*) Tudom, a határozat régen ki van mondva; 4 éve, hogy hozatott és még mindig halad és mégis az sem tetszik, ha azt mondjuk, a mit Orbán Balázs t. barátom helyesen mondott, hogy most nincs szükség azon nagy nyugdíjakra; azok, a kik nyugdíjt kapnak, nagy pénzzel áldoznak maguk is e czélra, holott most a nyugdíjintézetek mellett, sokkal kedvezőbb feltételek mellett biztosíthatnak maguknak nyugdíjat és pedig ugy, hogy az állam is meg lesz mentve a tehertől. Én ezen okoknál fogva most megtagadom a nyugdíjakra előirányzott összeg megszavazását. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Gyurgyik Gyula: T. ház! A munkás osztály viszonyainak rendezése oly socialis kérdést képez, a melylyel az újabb korban Európa összes államai foglalkoznak. Egyik-másik állam azon volt, hogy az a jog, az igazság és a méltányosság szerint kedvezőleg intéztessék el. Egyetlen egy osztály képez kivételt, a melyre nézve a kormány figyelme, atyáskodó gondossága ugy látszik általában és sehogy sem akar kiterjeszkedni. Ezen osztály a magy. kir. kincstári bányának osztálya. Közel másfél százada, hogy a kormánykörben kezdettek foglalkozni ezen osztály szomorú sorsával.

Dicsőült Mária Terézia királyné belátta 1762-ban annak méltányosságát, hogy azon ember, ki naponkint élte veszélyeztetésével a föld gyomrát átkutatja, hogy a nemzetgazdászat értékeit felszinre hozza, hogy azon ember, ha munkája közben, vagy munkája után keresetképtelenné válik, valami díjban részesülhessen.

1762-ben Mária Terézia kiadta azon rendeletet, mely a bányász népség nyugbéreztetését szabályozni kezdte. Annyival sajnosabb tehát, hogy most, egy század után, még mindig azon álláspontón állunk a szegény bányász népség nyugbéreztetése ügyében, a hol ezelőtt 100 évvel voltunk. Sajátságos története van ezen kérdésnek. Különben Magyarországon ugy látszik, hogy minden vitális kérdés, mihelyt fölszinre került, egy és ugyanazon gyászsorsban részesül, azaz, hogy örökös tanulmányozás tárgyává tétetik.

1762-ben a kormány kimondta, hogy a bányász nép nyugbéreztetésére két kathegoria állittatik fel. T. i. vagy képes volt a bányász 40 évet eltölteni a bányában, vagy pedig nem volt képes annyi ideig kihúzni a dolgát; s akkor alapul vette a kormány az illető bányásznak utolsó munkabérét s e szerint intézte az ügyet. Ha t. i. a bányász 40 évig szolgált, akkor utolsó bérét megkapta teljesen, ha pedig ezen 40 évből csak egy nap is hiányzott, ha tehát a bányász csak 39 év és 364 napot szolgált, akkor megállapittatott a kis pensio. Hogy ez miből áll, azt később leszek bátor előadni. Sajátságos tünemény, hogy most 1880-ban még mindig ezen két kathegoria szerint nyugbéreztetik a bányász és pedig éppen azon bér alapján, melyet ezelőtt száz évvel kiérdemelt; holott tagadhatatlan, hogy ma más bérek léteznek s az élelmi szerek ára is egészen más, mint volt száz év előtt.

Belátta ezt az 1848-ik magyar kormány és első teendői közé tartozott az, hogy a bányásznépség nyugbéreztetése ügyét felkarolván, abba lényeges javitást hozott be. Ugyanis a selmeczi bányakerületben az addig divatban volt illetékeket tetemesen felemeltetni rendelte, a többi kerületben pedig a nyugbéreztetést elegendőképen javította. Nagyon természetes, hogy a 48-diki kormányt

Digitized by Google

követő Bach-uralom mindenekelőtt azon kezdte, hogy mindent, a mit a magyar kormány jót, üdvöset létesített, azt mindenekelőtt megsemmisítette. Igy járt el a bányásznépség nyugbéreztetése ügyével is. Már 1849-ben és utána 50- és 51-ben, a bécsi kormány hatályon kivül helyezte a magyar ministerium 1848: 148. számú ez érdembeni rendeletét és daczára annak, hogy a német kormány nem akart semmit érintetlen hagyni, mit a magyar alkotmányos kormány életbe léptetett, mégis csakhamar belátta, hogy bizony ezen szegény kincstári bányásznépség nyugbéreztetése rosz lábon áll s ezen embereken segíteni kellene és már 1853-ban utasította valamennyi bányászati és sok pénzügyi igazgatóságot, hogy a bányászoknak nyugbéreztetési ügyét felkarolva, a czélba vett rendezésről véleményt mondjanak. Ez meg is történt és e stadiumban maradt az egész ügy 1867-ig. Ezen évben a magyar alkotmányos kormányzat átvette a többivel együtt ezen siralmas ügyet is.

A magyar kormány tehát 1867-től 1870-ig találhatott volna időt és módot arra, hogy a megváltozott időkhöz mért új nyugbérezési szabályzatot dolgozzon ki, hogy minden illetékes bányász-pénzügyi igazgatóságot meghallgasson és e tekintetben végleg intézkedjék. Sajnos, hogy csak a meghallgatásig ment a dolog és hogy itt megakadt. 1870-ben elkészült az új nyugbérezési szabályzat. Azóta elmult 10 év és ma, 1880. márczius 20-án az egész ügy ott van, a hol 1853-ban volt, t. i. kilátása van azon nyomorgó szegény bányász népnek, hogy ezen igazságos ügye tanulmányozás tárgyává fog tétetni.

Belőlem, t. ház, nem pártérdek beszél — és ha valaha megirigyeltem Demosthenes ékesszólását, megirigylem azt ma annálinkább, hogy ezen siralmas ügyre nézve a t. ház figyelmét vagyok kénytelen kikérni.

Nem lehet pártkérdésről ez ügyben szó, hol oly ember ügye forog kérdésben, ki 40 évig tartó, nyomasztó és életveszélyes munka után oly sorsra kerül, hogy havonkint 6 frt 38 kr., évenkint 76 frt 56 kr. és naponkint 21 kr. nyugbért kap. Ha ez, mint ilyen, elhal, akkor özvegye évenkint 11 frt 76 kr. nyugbérben részesül, a melyből egy napra 3 kr. esik. Ha pedig ez a szerencsétlen ember nem szolgálhatott 40 évig, hanem ezen idő eltelte előtt egy nappal hal el, nyugdíj fejében kap egy hóra 1 frt 96 krt, egy évre 23 frt 64 krt és egy napra 6½ krt.

Itt, t. ház, a tanulmányozás megérdemelné, hogy szüneteljen. Ha meggondoljuk, hogy a magyar királyi kincstári bányásznép, közel 17,000 személyből áll, akkor valóban megérdemli ez az osztály, hogy az ország parlamentje felkarolja ügyét. (*Élénk helyeslés.*)

Midőn e czélból egy határozati javaslatot nyujtanék be, szemeim előtt vonulnak el azon nyomorgó vézna alakok, melyeket a kormány éhen halni nem enged ugyan, de életben tartani sem akar.

Határozati javaslatom igy szól: „Utasittatik a pénzügyminister, hogy a magyar és erdélyországi bányász-, kohó- és pénzverdei munkások nyugbéreztetésére vonatkozó immár kész szabályzatot még az 1880. év folyamában életbe léptesse és az erre netán szükséges túlkiadások tekintetében póthitel iránti javaslatot terjeszszen a ház elé. (*Élénk helyeslés.*)

Szapáry Gyula gr. pénzügyminister. T. ház! Azon körülmény, melyet a t. képviselő ur felemlített, hogy a kész szabályzatot erősítsem meg véglegesen, bizonyítja azt, hogy ezen kérdés a tanulmányozás tárgyán túl van és igy kár volt neki e kifejezéssel élnie.

Én t. ház, azoknak, a miket a t. képviselő ur mondott, igen nagy részét elismerem, elismerem nemcsak most, de elismertem már akkor, midőn a szabályzat megállapítására nézve a kezdeményezést megtettem. De nem akartam ezen szabályzatot megállapítani tisztán csak a minister hatáskörében és az illető hivatalos közegek közreműködése mellett, hanem felhivtam figyelmét azoknak, a kik a ministeri bureaueon kivül is foglalkoznak ezen kérdéssel és ismerik a kincstári bányászatot; ezen szempontból adtam ki a szabályzatot megbirálás végett; s az arra vonatkozó válaszok a legközelebbi napokban érkeztek be hozzám. Igy tehát avval, hogy ezen kérdés néhány nap alatt el nem intéztetik, nincs kimondva, hogy hetekig, hónapokig fog ismét elodáztatni. Én igenis kivánok e kérdésben előterjesztést tenni, a mint e tekintetben az előmunkálatok is megtétettek s kérem a t. házat, méltóztassék e részben nyilatkozatomat tudomásul venni s a határozati javaslatot, melyre ennek folytán ugy sincs szükség, mert az intézkedés már megtörtént, el nem fogadni, hanem a tételt megszavazni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Szólásra nem lévén feljegyezve senki, a vitát berekesztem.

Gyurgyik Gyula: Miután az igen t. minister ur nyilatkozata ugyis jegyzőkönyvbe vétetik, reám nézve örvendetes tudomásul szolgál. (*Felkiáltások: Csak a naplóba vétetik!*) — ha jegyzőkönyvbe nem vétetik, akkor nem vonhatom vissza beadott határozati javaslatomat.

Elnök: Felteszem a kérdést. Méltóztatik a t. ház a rendes kiadások VI. fejezete, 5. czíme alatt javasolt 2.147,714 frtot megszavazni, igen vagy nem? Méltóztassanak azok, kik megszavazzák, felállani (*Megtörténik.*) A többség megszavazta.

Következik a szavazás Gyurgyik képviselő ur határozati javaslatára.

Digitized by Google

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa a Gyurgyik Gyula által beadott határozati javaslatot.*)

Elnök: Méltóztassanak azok, kik Gyurgyik Gyula képviselő ur határozati javaslatát elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el. (*Felkiáltások: Ellenpróba!*) Méltóztassanak felállani azok, kik nem fogadják el a határozati javaslatot. (*Megtörténik.*) Én ugy látom, hogy a többség nem fogadja el. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 287. oldal. Átmeneti kiadások és beruházások.

Átmeneti kiadások: III. fejezet, 1—5. czím.

Beruházások: I. fej. 1—9. czím.

Atmeneti bevételek: II. fejezet, 1—4. czím.

Gyurgyik Gyula: Ismételve bátorkodom felszólalni s mindenekelőtt kijelentem, hogy teszem azt leginkább az állam érdekében és a nemzetgazdászat egyik fontos ágának szemelőtt való tartása mellett. Ha a t. ház betekinti a zárszámadásokat, azt fogja találni, hogy a kincstári bányászat, a mennyiben a körmöczbányai bányászatra vonatkozik, 1876-ban 7000 frt, 1877-ben 17,000 frt, 1878-ban 32,000 frt hiánynyal végződött. Ebből látnivaló dolog, hogy az ottani bányászat évről évre nagyobb kárral dolgozik. Ennek a bajnak oka az eddigi tapasztalok szerint az, hogy ott a kincstári bányászat ki nem terjeszkedhetik a mélységre, hanem csak a felszínes részekben működhetik, mert a negyvenes évek elején a mélyebb részeket a viz elöntötte, kiáztatta. És itt ismét egy ténynyel állunk szemközt, mely sajátságos fényt vet a mi állami gazdálkodásunkra. Ezen czím 4. tétele alatt előirányoztatik 25 ezer frt, tehát egy oly műveletre, melynek czélja az, hogy az ottani kincstári bányászatot képessé tegye a fennállhatásra, hogy az ottani vidéknek egyátalában existentiája, létjoga biztosítva legyen. Ezen altarnának sajátszerű története van. A bányászati szakközegek vitatkoznak már körülbelül negyven év óta, vajjon olcsóbb és czélszerübb lenne-e emelő gépekkel, vagy pedig egy mély altárna által elvezetni a a vizet a mélységből.

Elnök: Én ugy veszem észre, hogy a képviselő ur a beruházásokról szól, pedig most tárgyalás alatt van a Budapesten felállítandó kataszteri térképtár.

Gyurgyik Gyula: Felhivtak, azért szólaltam fel.

Elnök: Tévedés történt, majd az illető czímnél méltóztassék felszólalni. Az 1. czímre nézve észrevétel nem tétetvén 1.500 forint megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A rendelkezés alá jutott állami tisztviselők illetményeire 5000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik az 5000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Az állami javaknál a bérhátralékok leszámolásának keresztül vezetésére, a telepítvényes ügyek lebonyolítására és az állami javak eladásának előkészítésére szükséges tervek és helyszini szemlék költségeire 10,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 10,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Az 1867. év végeig befektetett tiszti biztosítékok visszafizetésére 32,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 32,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A Tisza és mellék-folyók mentében alakult vizszabályozási és ármentesítési társulatoknak az 1879. évi XXXV. t.-cz. értelmében adandó előlegek fedezésére felvett kölcsön kamataira 120,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 120,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes átmeneti kiadás 168,500 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik az összeg: 168,500 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Beruházások. 1 czím. Épitkezésekre a dohányjövedéknél 117,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, megszavaztatik a 117,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. czím. Építkezésre az állami jószágoknál 7,780 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 7,780 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. czím. Beruházásokra az állami erdőknél és pedig szabályozási és rendezési költségekre összesen 180,046 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, megszavaztatik a 180,046 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. czím. Beruházások a bányászat és pénzverésnél 95,000frt.

Gyurgyik Gyula: T. ház! Azt hiszem, a t. ház fel fog menteni attól, hogy a dolgot újra kezdjem. (*Helyeslés.*) Csak röviden bátor leszek előadni ezen altárnának történetét, a miből kiviláglik, mire vezet az, ha valamely üzletág nem kellő tőkével és nem kellő beruházással kezdetik meg és vezettetik.

Mielőtt azonban arról szólanék, egy megjegyzést kell koczkáztatnom és ez az, hogy ugy látszik, a nyomdában egy lényeges hiba csuszott be ugy az előirányzatba, mint a pénzügyi bizottság jelentésébe.

Körmöczbányán Nádor altárna nem létezik, hanem van Nádor altárna és pedig dicső Ferdinand király nevére keresztelt altárna. Ezen altár-

Digitized by Google

nának története, mint már előbb megkezdtem, következő:

A harminczas évek vége felé a kincstári bányászat szakközegei körében azon kérdés merült fel, vajjon a mélység vizei gépek által emelendők és a gépek általi emelés czélszerű-e? Azonban elejtették azért, mert a bányavizek nagyon marók és a gépek igen hamar elromlanak. Ennek folytán 1839-ben felterjesztette a selmeczbányai bánya gróf azon jelentését, a melyben az akkori kormányszéknél indítványba hozta, hogy a körmöczbányai mélységi vizek egy, a Garamvölgyön nyitandó altárna által vezettessenek le.

Ő Felsége 1841-ben ezen altárna építését engedélyezte akkép, hogy az egész altárnának kiépítésére 543,640 frt előirányoztassék és hogy az 20 év alatt elkészittessék, évenkint 30,000 frt költetvén rá. Eddig volt a megállapodás és most jött a végrehajtás.

1841-től 1845 végéig kellett volna 150,000 frtot elkölteni és elköltöttek mindössze 19,835 frtot, az évi 30,000 frt helyett 3000 frtot évenként. 1845 végén Körmöczbánya városa ő Felségéhez kérvényt intézett, hogy rendelje el, miszerint kifejezett királyi akarata erélyesen végrehajtassék. Ennek következtében azután hozzáláttak és 1859-ig beleépítettek 381,895 frtot. Az egész hosszuságból, a mely teszen 7484 ölet, kivájtak ezen évek alatt 1827 ölet, ugy, hogy mai napig is kivájatlan van 5802 öl és beleépítették az előirányzott költségnek majdnem $^4/_5$ részét. 1859-ben jött egy bécsi bányatanácsos, Scheuchenstuel báró és ez egyszerüen ugy találta, hogy olcsóbb a körmöczbányai kincstári bányászat mélységi vizeket gépekkel emelni, ennek folytán ott hagyták az altárnát és azután emelték a vizet, ugy, hogy elfulladt a bányáknak azon része is, a hol még dolgozni lehetett és erre elköltöttek évenkint 16—17,000 frtot. 1872 után a dolog szünetelt, a mennyiben a már kivájt 1800 nehány ölet, ugy a hogy, üzemben tartották, a mennyiben évenkint 500 frtot ráköltöttek. Már most odajutottunk, hogy az államkincstár, ha ez tovább igy folytattatik, ezen altárna építése által évről évre megújuló és nagyobbodó üzemi deficit miatt, kénytelen lesz a bányászattal felhagyni.

Az utolsó időkben azonban, ugy látszik, azon szegény vidéken egy csillag jelent meg és egy hazánkban bizonyára nagyon gyéren található bányászszakférfiu, a milyen talán Európában is kevés van, jött Selmeczbányára bányaigazgatónak, t. i.: Péch Antal ministeri tanácsos, a ki a szokás ellenére hozzálátott a dologhoz, átvizsgálta az eddigi üzemet és azon meggyőződésre jutott, hogy — hacsak a kincstár eddig befektetett tőkéjét nem akarja elveszteni, hacsak egy egész vidéket nem akar keresetképtelenné tenni, nem marad egyéb hátra, mint ismét ott kezdeni a siralmas helyzet javítását, a hol 1841-ben kezdték.

Azt hiszem, meg fogja engedni a t. ház, hogy én ezen altárna építésének szükségességére nézve idézzem az említett ministeri tanácsos szavait. (*Halljuk! Olvassa.*) „A körmöczi bányászat fenntartása mellett nagy fontosságú nemzetgazdászati okok is szólnak.

Körmöcznek hegyes, kopár vidékein azon lakosság, mely 100 év óta a bányászat mellett keresi kenyerét, a bányászat nélkül egyáltalában fenn nem tarthatná magát; ezen szorgalmatos, iparkodó és szerény igényekkel biró, békés jellemű lakosság, mely már most is a bányászat élénkségének hanyatlása óta, gyakran küzködik éhséggel és gyakran kénytelen kenyerét fürészporral kevert lisztből készíteni; ezen lakosság, mely minden szegénysége daczára, pontosan leróvja az állam iránti tartozását, a bányamüvelés felhagyása után rövid idő alatt teljesen elpusztulna és földönfutóvá lenne, vagy pedig közvetlenül az állam segélyére és az ország könyörületességére szorulna.“

Én azt tartom, hogy egy tekintélynek ezen kijelentése magában véve is felment attól, hogy ezen kérdést, a körmöczbányai Nándor altárna üzembe vételét és fenntartását, tovább is indokoljam. De tekintettel a praeliminált összeg csekélységére, megvallom, nem birom felfogni, milyen legyen az az üzem, melyet ezen 25,000 frttal a kincstár folytatni akar.

Ugyancsak az általam említett ministertanácsos ur, az üzem berendezésének költségeit 400,000 frtra praeliminálta és az évi üzemet 240,000 frtra. Evvel szemben az előirányzott csekély összegnek más czélja nem lehet, minthogy az ablakon kidobassék.

T. ház, vagy akarjuk a bányaiparnak egy ágát oly vidéken, a hol nincs más kereseti forrás, fenntartani, vagy nem. Ha igen, akkor a megkivántató összeg megszavazandó, a második esetben pedig még ezen 25,000 frtot is törölni kell és 20—24,000 frtnyi lakosságot földönfutóvá kell tenni. Ez okból bátor vagyok a következő határozati javaslatot beterjeszteni. (*Olvassa*): „Határozati javaslat: A pénzügyminister 1880. évi költségvetés „Átmeneti kiadások és beruházások“. Beruházások I. fejezen 1—9. czime, 4. tételéhez:

A körmöczbányai Nándor altárna kivájására megszavaztatik 200,000 frt.“

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A körmöczbányai Nándor altárna üzemének mikénti folytatására nézve, kétségtelenül kell határozni, mert oly bányaipar megkezdéséről van szó, mely milliókra menő befektetéseket

Digitized by Google

fog igénybe venni és igen sok éveken át több százezer frtra menő üzemi kiadásokat fog maga után vonni. Mielőtt ily nagy összegeket, ily nagy beruházásokat, ily üzemi kiadásokat megszavazna a ház és én magam is azon helyzetben lehetnék, hogy ezen összeg elfogadását, vagy el nem fogadását a képviselőháznak ajánlhassam, mindenek előtt tisztába kell jönnünk azon eljárás iránt, melyet a bányászat ezen ágánál követni kiván a törvényhozás.

Ha tisztán csak a financziális szempontot venném tekintetbe, hamar kész lennék az előterjesztéssel, melyet a t. háznak ajánlanék. De nemcsak tisztán a financzialis szempontot, hanem azon érdekeket is kivánom figyelembe venni, melyeket a képviselő ur is felemlített, hogy mivel azon vidék tisztán bányászatból él és az üzemben lévő bányának évei meg vannak számlálva, gondoskodni kell előre, hogy midőn ott megszünik a bányászat, hol legyen a hely, a hol ezen bányászatot folytathatnók. Ezen kérdésnek előkészítésére egy szakemberekből álló bizottságot hívtam fel, hogy adjon véleményt a körmöczbányai Nándor-altárnára nézve, mily intézkedések tétessenek és azon sok millióra menő befektetések, melyeknek megtétele az állam részéről szükségesnek mutatkozik, megtétessenek-e?

A bizottság, melynek tagjai közt képviselők is vannak, eddig nem kezdbette meg munkálkodását, de már holnap elindul a helyszinére, Körmöczbányára, hogy megvizsgálván a dolgot, a szükséges intézkedések iránt előterjesztést tegyen. Ezen bizottság véleményének meghallgatása előtt nem vagyok azon helyzetben, hogy a t. háznak előterjesztést tegyek és már az idén több, mint 200,000 frt kiadást javasoljak.

Igaz, hogy azon nagy munkálattal szemben az előirányzott 25,000 frt csekélynek látszik, de vannak ott egyes munkálatok, melyeket meg kell tenni, részint, hogy az eddigi munkálatok meg ne semmisüljenek, részint a bányának előleges kitisztítása végett, hogy a mikor rá kerül a sor, a munkát folytatni lehessen. A 25,000 frt törlését tehát éppen azon czélból, melyet magam elé tűztem, károsnak tartom s nem hiszem, hogy azon vidéknek, melynek nevében fölszólalt a képviselő ur, érdekében volna ezen összeg törlése.

Ezek figyelembe vételével, kérem a beruházások és nagyobb üzemi költségek megszavazását akkorra halasztani, a mikor e tárgyban a a kiküldött bizottság jelentése alapján előterjesztést tehetek. Most pedig kérem a t. házat, méltóztassék az előirányzott 25,000 forintot megszavazni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, a vitát berekesztem. A körmöczbányai Nándor-altárna kivájására a pénzügyi bizottság 25,000 frtot hoz javaslatba; ennek ellenében Gyurgyik Gyula képviselő ur 200,000 frt megszavazását kivánja.

A házszabályok szerint előbb a nagyobb összeg jövén szavazás alá, ez esetben Gyurgyik Gyula képviselő ur indítványa bocsáttatik először szavazásra, ha ez nem fogadtatnék el, akkor következik szavazásra a pénzügyi bizottság által javaslatba hozott összeg. (*Helyeslés.*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik a Gyurgyik Gyula képviselő ur által javaslatba hozott 200,000 frtot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Most méltóztassanak felállani azok, a kik a 25,000 frtot szavazzák meg. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja a 25,000 frtot.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A szélaknai zúzdák összepontosítására 30,000 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 30,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A zalathnai kohó berendezésének befejezésére 40,000 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 40,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Földadószabályozási költségek: 1.950,000 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Nincs észrevétel.

Stoll Károly: T. képviselőház! A „Pesti Napló“ mai vezérczikkében határozottan rosszaltatik azon mód, melyet a t. pénzügyminister ur a catasteri munkálatoknál ezután követendő eljárásra nézve általa elfogadottnak, a catasteri enquêtében kijelentett.

Azon rosszalás ellenében határozottan kijelentem, hogy a kérdéses eljárási mód aránylag sokkal kevesebb költséggel és rövidebb idő alatt biztos czélhoz vezet, ha a munkálkodó személyzet feladatának teljes öntudatában lát annak megoldásához és abban a feladat nagy fontosságához mért szigorral a minister, vagy megbizottja által ellenőriztetik. (*Helyeslés.*)

A tárgy országos fotosságánál fogva örömmel fogadnám a kihívást: vitassuk meg a kérdést bizodalmas körben és tisztult nézettel igyekezzünk szolgálni az ügynek.

T. képviselőház! 1874-től kezdve kitelhetőleg iparkodtam a hazát egy új cataster áldásaitól megóvni, mert meggyőződve voltam, miszerint a fennálló cataster alapos rectificatiója a viszonyoknak teljesen megfelelne és aránylag csekély költséggel rövid idő alatt végrehajtható lenne. (*Helyeslés.*)

Digitized by Google

Ennek ellenébe egy új cataster létrehozása fogadtatván el, annak hiányait többször ecseteltem e t. házban, utolsószor mult év márczius havában.

Idő köztt a t. pénzügyministernek bizalma a catasteri enquêtébe hívott meg, igyekeztem is sok évi tapasztalatomat hasznosítani és igaz örömömre szolgált a t. minister urnak részletezett előadásából megérteni, hogy az ezentúl követendő eljárásra nézve azon módot fogadta el, melyet különvéleményemben indokoltan kifejtettem.

A t. minister urnak szakilag részletes előadása engem teljesen megnyugtatott; megzavart azonban egy később a bizottsági tagokhoz irásban intézett közlemény, melyben kétségbe vonatik azon kérdésnek felvethetése: czélszerű lenne-e a mintatéreket most végleg megállapítani?

Minő állapotban vette át minister ur az új catasteri munkálatokat? az meg lett vitatva e házban, a sajtóban, a bizottságban.

A kérdés tehát már kiadott és még kiadandó sok millió körül forog és a mi a fődolog, hogy a nagy áldozattal jó eredmény biztositassék; ennélfogva méltóztassék t. minister ur megbocsátani, ha én a kérdéssel itt foglalkozom, miután azt a bizottságban csak elkésve tehetném.

A mintatéreket azért kellett már a járásleirás alkalmával véglegesen kitűzni, mert azok alapján történik az egyes földrészleteknek osztályba sorozása, mely két évet veend igénybe, tehát egészben nagyban végleges kell, hogy legyen.

Az 1850-iki catasteri munkálkodás alkalmával már az első félévben felállítva voltak a mintatérek, azokat egyoldalulag nem és csak kivételes esetekben beható vizsgálat alapján volt szabad megváltoztatni.

A főkérdés ma az: vajjon a járásokban mívelési ágonkint felállított qualitási osztályok, megfelelnek-e a járás, illetőleg az azt alkotó községek földeiben előforduló minden minőségi különbözeteknek? vagyis az osztályok a járásban ugy állittattak-e fel? mintatérekkel a járásban és egyes községekben ugy jeleztettek-e? hogy minden községnek, minden földrészlete a mívelési ágonkint felállított osztályok valamelyikébe, a tényleges qualitásnak megfelelőleg besoroztathassék! (*Helyeslés.*)

Ha az osztályok felállítása a tényleges állapotnak megfelel? az azok alapján kiszámitott tiszta jövedelmi fokozatot könnyen ellenőrizhetik és a hol szükséges, biztosan helyreüthetik a catasteri bizottságok; ellenben, ha rosszul állittattak fel az osztályok, rosz lévén az alap, rosz lesz az arra épített munkálat és csak nagy áldozattal helyreüthető. (*Helyeslés.*)

És mert most, midőn a catasteri munkálkodás 5-ik éve telik, még csak az osztályok és azokat jelző mintatérek felállításáról van szó, tisztelettel kérem a minister urat, méltóztassék ez irányban — ugy mint az 1850—1860. munkálkodás ideje alatt történt — oly egyénnek kiküldetése által meggyőződést szerezni, mely egyén a munkálkodók és a vezetés körén kivül áll.

Ezen eljárás mellett biztositható a még kivántató milliók helyes kiadása és a catasteri enquête nem foglalkozand abstract számokkal, hanem biztos alapra fektetheti birálatát.

A költségvetést a nagyon szomorú tapasztalatok után, csak azon bizalomnál fogva szavazom meg, melylyel a t. minister ur személye iránt viseltetem. (*Helyeslés.*)

Lukács Béla: T. ház! Én ez alkalommal nem akarok a földadó-szabályozási kérdés részletezésével foglalkozni. Igen sajnálom, hogy az erre vonatkozó javaslatok és előterjesztések, a melyeket a ház már nem egy alkalommal sürgetett, nincsenek a ház előtt, hogy akkor, a midőn egy milliónál nagyobb összeget meghaladó tételnek megszavazásáról van szó, a ház abban a helyzetben lehetne, hogy megnyugvást meríthetne magának ezen összeg megszavazására nézve. Ugy, mint a dolog ma előttünk áll, semminemű megnyugvást nem meríthetünk magunknak ezen összeg megszavazására nézve.

Tény az, hogy a földadó szabályozás terén nagy bajok vannak; tény az, hogy az országban ez iránt a legilletékesebb körök részéről nagy és alapos aggodalmak merültek fel (*Ugy van!*) és igen lehet tartani attól, hogy sok milliónak kiadása után, a munkálat nem fog megfelelni a czélnak és hogy tulajdonkép, a midőn azt a sok milliót kiadtuk, az eredmény egyáltalában a tényleges helyzetnek megfelelő nem lesz.

Én azt hiszem, a t. kormánynak kötelessége lett volna az erre vonatkozó előterjesztéseket, az enquêtenek munkálatait és erre vonatkozólag azután a kormánynak saját véleményét a ház elé terjeszteni. De miután ez nem történt meg, a pénzügyi bizottság maga felhívja a tisztelt ház figyelmét arra, hogy a kormány megigérte, miszerint az erre vonatkozó előterjesztéseket még ezen ülésszak alatt be fogja nyujtani a háznak.

A minister urnak ezen igéretét a magam részéről nemcsak tudomásul veszem, de azt hiszem és felteszem, hogy azt teljesíteni is fogja. Óhajtom azonban és erre nézve kérem fel a t. pénzügyminister ur figyelmét, hogy ezen előterjesztéseket sziveskedjék még oly időben előterjeszteni, hogy lehetőségig a nyári szünidők megkezdése előtt, a képviselőház abban a hely-

Digitized by Google

zetben lehessen, hogy ezzel a dologgal foglalkozzék. Mert azt hiszem, itt az ideje, hogy ezzel az ügygyel végre valahára tisztába jöjjünk, hogy azon aggodalmak, a melyek ezen irányban felmerültek, a lehetőségig megnyugtattassanak, eloszlattassanak, mert ha az előterjesztések nem lesznek ideje korán előttünk, ha nem fogjuk azokat tárgyalhatni, még a nyári szünidők megkezdése előtt, igen kétséges, hogy azután az őszi ülésszak megkezdése alkalmával lesz-e a képviselőháznak ideje, tekintve a beterjesztendő budgetet, azzal foglalkozni.

Én tehát ez alkalommal külön indítványt nem akarok beterjesztenni arra nézve, hogy ezen összeg megszavazása függőben tartassék; mert hiszen átlátom, hogy azon kiadásokat még teljesíteni kell, a személyzet megvan, annak, akár igy, akár ugy dől el a dolog, mégis munkája lesz, még ezen évben tehát e kiadásokra szükség van. Mondom, tehát ezen összeg megszavazásának felfüggesztésére külön indítványt előterjeszteni nem akarok; de igenis kérem a t. kormányt, hogy azokat az igért és a ház által már több alkalommal sürgetett előterjesztéseket sziveskedjék oly időben megtenni, hogy a ház ne legyen ismét abban a kényszerhelyzetben, hogy kénytelen legyen megszavazni, egy közel 2 millióra terjedő összeget, a nélkül, hogy tudná, hogy azon munkálat, a melyet elérni akarunk, a czélnak megfelelő és helyes lesz-e. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Midőn ily nagy összegnek megszavazásáról van szó, a mely különben nem új, hanem több éven át előfordul és éppen azért, mert több éven át fordul elő, nagy összeget is tesz ki, méltányosnak találom azt a kivánságot, hogy a képviselőház tájékozza magát ezen catasterialis munkálatok iránt, hogy tudja meg, vajjon az eljárás, a mely követtetni szándékoltatik, czélszerű-e?

A catasteri törvény 36. §-a értelmében alkalom adatván a járási bizottságoknak, hogy az osztályozási vidékeket végkép megállapítsák, ez most a nyáron fog megtörténni, időközben, a tiszta jövedelem kiszámítása alapján, a mely a legközelebb összeülendő enquêtenek elő fog terjesztetni s a melyre vissza fogok még térni s a mely legkésőbb május elején befejezhető lesz. Meg fog kezdődni az osztálybasorozás, a melynek két nyári időszakra van szüksége, tehát 1880. és 1881-ik évben. Ezen osztálybasorozás befejezésével lesz lehetséges ezen munkálatokat véglegesen tárgyalni a bizottságokban, először a járási és kerületi bizottságokban, azután az országos bizottságban. Ezen terminusok megtartása esetén, az 1882-ik év végén lesznek végrehajtva a catasteri törvénynek rendelkezései.

Azonkivül a képviselőháznak tudomást kell szerezni arról, hogy a cataster-törvény további végrehajtása, különösen annak későbbi stádiumában, minő változtatások szükségesek az eddig fönnálló törvényen. Mielőtt azonban a törvényjavaslatot, mely ezen változtatásokat magában foglalja, benyujtanám, szükségesnek tartottam — miként ez köztudomásu — érdekeltekből és szakemberekből enquêtet összehívni; az enquête még nem fejezte be munkálatát s azt hiszem, hogy április, vagy május havában e czélból össze fogom hívhatni és miután véleményének meghallgatása után a törvényjavaslat végleg elkészül, azt a ház elé fogom terjeszteni.

Hogy a törvényhozás lesz-e azon helyzetben, hogy azt még a nyári szünet előtt tárgyalja, erre nem mondhatok egyebet, mint a mit már mondottam, hogy t. i. ez attól függ, miképen fogja megállapítni a képviselőház a munkarendet, függ attól, hogy azon törvényjavaslatok közül, melyek előterjesztetni fognak s melyek között ez is foglaltatik, melyiket fogja a ház sürgősebbnek tartani. Az előterjesztés szándéka, a mint előadtam, meg van nálam, de hogy tárgyaltatik-e a javaslat, az a háztól függ. Miután azonban az összeg minden körülmény között szükséges, kérem a t. házat, méltóztassék ezt elfogadni. (*Helyeslés.*)

Szalay Imre: T. ház! Egy kérdést vagyok bátor intézni ez alkalommal a minister urhoz. Az 1875-ki adótörvények, vagy kataszteri törvények értelmében nem emlékszem világosan, melyik mondja ki, hogy az újonnan ültetett szőlők 6 évig adómentesek, ha újonnan rigolirozott földbe ültettettek; azonban az illető közegeknek e részben nincs biztos útmutatásuk; nem tudják, hogy melyik köteles azzal foglalkozni. A katasteri biztos azt mondja, hogy az adóhivatalhoz tartozik, az adóhivatal pedig a katasteri biztoshoz küldi az embert. Számtalan újonnan ültetett szőllő tulajdonosának van e miatt baja, magam is ugy jártam, hogy midőn felvétetett, hogy ennyi meg ennyi terület újonnan ültettetett, a kataszteri biztos egyszerűen törölte s midőn a kataszteri biztoshoz kérdést intéztem, azt mondta, menjek az adóhivatalhoz, innen meg a biztoshoz küldtek vissza, ugy hogy a végén nem tudjuk, kihez forduljunk. Ennél fogva azon kérdést vagyok bátor intézni a minister urhoz, mert kétségtelenül sokan lesznek az országban, kik hozzám hasonló helyzetben vannak, méltóztassék megmondani, melyik az illetékes hatóság, kihez kell fordulni?

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Azt gondolom, t. ház, hogy midőn a földadószabályozás költségeire szükséges összeg megszavazásáról van szó, akkor nem lehet egyes administrativ kérdésekkel foglalkozni. Ha az administratió valamely ágában a végrehajtás terén

Digitized by Google

a kataszteri közegek, vagy egyéb hivatalok ellen panasza van valakinek, az ellen kellő uton kell orvoslást keresni és biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy ha alapos a panasz, az orvoslás meg fog történni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 5. czím alatt földadó-szabályozási költségekre előirányzott 1.950,000 frtot megszavazni; a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Az 1.950,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Horvátországban a szluini adó-épület építésére 3000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 3000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A Luiza-út megváltására a 325,000 frttal megállapított megváltási árnak 4. részlete az 1879. évi XVII. t. cz. alapján 55,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik az 55,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A vágvölgyi vasut megvételére a 6.988,000 frttal megállapított vételár 1880. évben fizetendő részlet az 1879. évi XXVII. t. cz. alapján 870,165 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 870,165 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A m. kir. állami kincstár „a kisbirtokosok országos földhitelintézetéhez“ 500,000 frtnyi kamatmentes alapítványnyal járulván, ennek 1880. évi részlete az 1879. évi XXXIX. t. cz. alapján: 450,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik a 450,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Összes beruházások: 3.727,991 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 3.727,991 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Bordézsmaváltságból 2158 frt.

Elnök: Megszavaztatik a 2158 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 2. czím. Államjavak eladásából 2.000,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 4. czím. Állami előlegekből *a*) inségi kölcsönökből 800,000 frt.

Gr. Szápáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Nem magára az összegre, hanem annak hol leendő felvételére nézve van egy kérésem a t. házhoz. Mióta a pénzügyi bizottság a költségvetést tárgyalta, a zárszámadási bizottság jelentése a zárszámadások 10 évi eredményére nézve tudomásul vétetett s a ház az abban foglaltakat elfogadni méltóztatott. Ezek között foglaltatik a zárszámadási bizottság azon kivánsága, hogy azon előlegek, melyek 1867 előtt adattak, különítve számoltassanak el azoktól, melyek 1867 óta az alkotmányos kormány életbeléptetése óta folynak be és az egyik rész teendő a rendes a másik a rendkivüli bevételek közé.

Nehogy tehát a t. ház két határozata ellentétben legyen s nehogy a költségvetés más alapra állittassék, mint a zárszámadás, bátor vagyok kérni a t. házat, méltóztassék e 800,000 frt egy részét, 500,000 frtot a rendes kiadások közé tenni, 300,000 frtot pedig itt a rendkivüliek közt hagyni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ha a t. ház méltóztatik a t. minister ur javaslatát elfogadni, akkor a 3. czím alatt megszavaztatik 800,000 frt akképen, a mint a pénzügyminister ur előterjesztette.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): A Tisza és mellékfolyói mentében alakult vizszabályozási és ármentesítési társulatok által az 1879. évi XXXV. t. cz. értelmében visszafizetett állami előlegek kamatai 120,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Összes átmeneti bevételek 2.922,158 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Ezzel a pénzügyministerium költségvetésének tárgyalása be van fejezve.

T. ház! A mai napirenden vannak még a kérvények, be van jelentve három interpellatió, ezen kivül a belügyminister ur kiván felelni két, a közlekedési minister ur három interpellatióra.

Mindezen tárgyak valószinűleg nem lesznek befejezhetők s minthogy a minister urak előre kinyilatkoztatták, hogy ma kivánnak felelni, én bátor vagyok a t. háznak javasolni, méltóztassék elhatározni, hogy legelőször a minister urak válaszoljanak az interpellatiókra, azután a képviselő urak tegyék meg interpellatióikat s ha még marad idő, akkor tárgyaltassanak a kérvények. (*Általános helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Gr. Apponyi Albert képviselő ur intézett hozzám interpellatiót, melyet bátor leszek felolvasni, minthogy az interpellatió régebben tétetvén meg, annak tartalmára hihetően nem méltóztatnak teljesen emlékezni. (*Halljuk!*) Az interpellatió a következő:

„Minő elveket követ a kormány idegen állampolgári kötelékben álló bűntetteseknek és különösen politikai bűntetteseknek kiadatására nézve? jelesen:

1. Minő jogszabályok szerint és minő módon történik az egyes előforduló esetben annak megitélése, vajjon politikai, vagy közbűntett forog fenn?

2. Érvényben állónak tekinti-e a kormány az akkor fennállott osztrák központi kormánynak 1855. julius 9-ről kelt rendeletét (R. G. Bl. Nr. 125), mely szerint a politikai bűntettesek kölcsönös kiadatására vonatkozó 1836. augusztus 18-áról kelt német szövetségi határozatnak hatálya, a monarchiának a német szövetséghez nem tartozó részére is kiterjesztetett.

Digitized by Google

Ezen interpellatióra van szerencsém a következőkben válaszolni. (*Halljuk! Halljuk!*)

A mi általában a kiutasítás kérdését illeti, a feltétlen tartózkodási jog természetesen csakis a honpolgárokat illeti meg. A nem honpolgárok részesítendők ugyan az utazásnak és a tartózkodásnak minden előnyében, de esetleg bizonyos körülmények közt ki, vagy ki nem utasításokra nézve, egyes-egyedül magának az államnak érdekei lehetnek irányadók. E tekintetben kivételt csak egy eset képez, a mennyiben, ha oly külföldinek kiutasításáról van az általam fennebb jelzett szempontból szó, a kinek kiadatása, valamely államtól követeltetett és megtagadtatott: ez semmi viszonyok közt nem utasittatik ki, illetőleg nem kisértetik rendőri uton azon államba, a melylyel szemben a kiadatás megtagadva lőn.

Bátor vagyok, tovább haladva a kérdéseken, azt is megjegyezni, hogy 1867 óta nem volt rá eset, hogy külföldi politikai bűntettes, bárkinek is kiadatott volna.

A mi különben azt illeti, hogy minő elvekből indul ki, vagy adandó esetben indulna ki a kormány: erre nézve nekünk két államközi szerződésünk van. Az egyik, mely az 1873. év XXV. t. cz. által erősittetett meg, Montenegróval köttetett. Ennek 3. czikke szerint nem tekintetik sem politikai bűntettesnek, sem ily bűntettel kapcsolatosnak a fejedelem, vagy családjának tagjai ellen elkövetett merénylet, ha az orgyilkosság, vagy a gyilkosság tényálladékát állapítja meg. A második az Oroszországgal kötött s az 1875: XXXVIII. t. cz. által megerősített kiadási szerződés, a melynek 4. czikke szerint sem politikai büntetendő cselekvénynek, sem ilyennel kapcsolatos ténynek nem tekintetik egy idegen fejedelem személye, vagy családjának tagjai elleni merénylet, ha az a gyilkosság, vagy orgyilkosság, vagy a mérgezés tényálladékát állapítja meg.

Ezen két nemzetközi szerződésben van részben befektetve azon elv, hogy hol szünik meg a politikai bűntett természete.

Egyébiránt függetlenül ezen szerződésektől, más oly államokkal szemben, a melyekkel erre nézve szerződés nincsen, a kormány azt tekintené magára nézve irányadónak, hogy azon bűntettek, a melyek más közönséges bűntettesek kiadása iránt kötött szerződésekben, mint közönséges bűntények vannak felsorolva, politikai bűntetteknek nem tekintetvén, azoknak elkövetői, a politikai bűntettesek kathegoriájába nem sorolhatók.

A mi pedig az eljárást illeti, erre nézve a kiadás mindig az államügyészség által, az illetékes törvényszéknél követeltetik s első sorban azon illetékes törvényszék határoz. A végeldöntést azonban fenn kellett s fenn kell tartani az igazságügyministerium számára, mert ily kérdésekben természetesen részint a nemzetközi szerződések, részint általában más politikai szempontok oly irányadók, a melyek felett dönteni csakis az igazságügyministerium, esetleg a kormány van hivatva.

De különben is ez ugyanazon eljárás, a mely más államokban is követtetik, mert Angliában nem ugyan az igazságügyministernek, de a belügyministernek rendeletére történik ezen eljárás, mig Belgiumban az igazságügyministerére, valamint Németalföldön, Poroszországban és Ausztriában is. Ez tehát azon eljárásnak felel meg, mely más alkotmányos államokban is gyakorlatban van.

Még egy kérdése van a t. képviselő urnak és ez az, a mint felolvasni bátor voltam, hogy „Érvényben állónak tekinti-e a kormány az akkor fennállott osztrák központi kormánynak 1855-ik évi rendeletét, mely szerint a politikai bűntettesek kölcsönös kiadatására vonatkozó 1836. augusztus 18-áról kelt német szövetségi határozatnak hatálya, a monarchiának a német szövetséghez nem tartozó részére is kiterjesztetett?“

Erre nézve elvi szempontból mindenekelőtt azt vagyok bátor megjegyezni, hogy 1867-iki törvényeink kötelező erővel nem a politikai, hanem a nemzetgazdászati, kereskedelmi szerződéseket tartották fenn és egyes concrét esetekben, midőn kérdés támadt, a magyar igazságügyministerium 1867 óta mindig ezt az álláspontot foglalta el.

De különben, a mi magát ezen szóba hozott szerződést illeti, annak érvénye már az 1866-iki prágai béke által megszünt és hogy ez nemcsak a magyar kormánynak felfogása, annak bizonyítékul bátor vagyok azt is felemlíteni, hogy azt, hogy ezen szerződés az 1866-iki prágai békekötés által megszünt, illetőleg hatályon kivül lépett, 1870. deczember 7-ről 14158 sz. alatti rendelettel maga az osztrák igazságügyminister, a közös külügyministerrel egyetértőleg is kimondta. Ezen szerződés tehát miránk nézve nem birhatna érvénynyel még az esetben sem, ha a monarchia másik államára nézve birna; de mint szerencsém volt említeni, az 1866-iki prágai béke óta egyáltalán a monarchia egyik államára nézve sem bir kötelező erővel.

Ezek azok t. ház, mikben a t. képviselő ur kérdéseire válaszomat megadni szerencsém volt. Kérem méltóztassék azt tudomásul venni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Első hallásra azok, miket a t. ministerelnök ur interpellátiómra válaszképen elmondott, nem tagadom, reám azt a benyomást tették, hogy egészben véve helyes alapon nyugszanak, azonban végleges itéletet ily fontos és kényes természetű tárgy felett, első hallásra mondani talán nem

Digitized by Google

lehet. Azért fenn kell tartanom, a mennyiben esetleg a minister ur válaszának egyes részletei a kritika tárgyát képezhetnék, azt magam, vagy esetleg más képviselők, kik arra indittatva éreznék magukat, az arra kinálkozó egyéb alkalmaknál, melyek nem hiányoznak, esetleg az igazságügyminister budgetjének tárgyalása alkalmával, felhozhassuk. Ennek fenntartásával, a ministerelnök ur válaszát tudomásul veszem. (*Helyeslés.*)

Elnök: A t. ház tudomásul veszi.

Tisza Kálmán ministerelnök: Bátor leszek még Helfy képviselő urnak egy nem régen tett interpellatiójára válaszolni, mely következőleg szól:

„Miután az országos tébolydában letartóztatott budapesti háztulajdonos Egerzeiger István rokonai és barátai állítják, hogy ő nem elmebetegségnek, hanem családi ármánynak áldozata; s miután ez állításuk mellett több, a tébolydában alkalmazva volt betegápoló is tanuskodik — s miután végre e hir a napi sajtóban is felhozatott és koronként ismételtetik, a mi az országos intézet vezetése iránt a közönségben komoly aggályokat kelthet;

kérdem a t. belügyminister urat:

Hajlandó-e ez ügyben szigoru vizsgálatot elrendelni és kiderittetni:

1-ör. Mily módon, minő előzmények után s kinek a feljelentése folytán került Egerzeiger István az országos tébolydába.

2-or. Minő tüneteket észleltek rajta a lefolyt három év alatt?

3-or. Nem volna-e lehetséges a rokonok azon kivánságát teljesíteni, hogy Egerzeiger István nekik, saját felelősségükre s rövid időre bár kiadassék? — a vizsgálat eredményét pedig a ház elé terjeszteni?“

T. ház! Vizsgálatot elrendelni ez ügyben nem volt szükséges, mert a mint bátor leszek előadni, az ügy tényállása előttem bőségesen ismeretes volt, a mi igen természetes, minthogy ezen ügy a képviselő ur által is említett némely rokonok részéről minduntalan szorgalmaztatott s minthogy már 1879 elején hirlapi tárgyalásnak is alávettetett, ugy, hogy kötelességszerűleg meggyőződést kellett magamnak szereznem, — még pedig a rokonok fellépései folytán, még 1879 előtt — arról, hogy miben van a dolog. Bátor leszek ezt igen röviden előadni és előadni azt is, hogy időközileg — nem az interpellatió óta, de az illető letartóztatása óta — minő intézkedések tétettek? (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt azonban engedje meg a tisztelt ház, hogy teljes itélet hozhatása szempontjából első sorban felhívjam figyelmét arra, hogy mit mond az 1876: XIV. t.-czikk 10. fejezetének egy pár szakasza a tébolydában elhelyezettekre nézve? Azt mondja:

72. §. „Arra, hogy valaki gyógyítás és ápolás végett tébolydába felvétethessék, közhivatalban levő orvostudornak és a mennyiben kezelő orvosa már volt, ennek abbeli bizonyítványa, hogy az illető elmekórban szenved, szükséges.“

73. §. „Állami elmegyógyintézetekre nézve a megfigyelési rendszer léptetendő életbe. E szerint az elmegyógyintézetekbe érkező minden beteg csak ideiglenesen vehető fel s elmeállapota gondosan megfigyelendő. Csak ha a megfigyelés utján azon meggyőződés szereztetett, hogy az illető egyén kétségtelenül elmekórban szenved, vétetik fel véglegesen az intézet igazgatójának személyes felelőssége alatt. Az intézeti igazgató tartozik a véglegesen felvett elmebetegről készítendő leletet és orvosi véleményt a beteg illetékes birósságának haladék nélkül megküldeni.“

74. §. „Ha az iránt, vajjon az elhelyezett egyén valóban elmebántalomban szenved-e? hozzátartozói részéről kétely merülne fel, szabadságukban áll azon időpontig, mig az illető beteg biróilag elmekórosnak nem nyilvánittatott, annak elmeállapotát saját költségükön orvosi szakértők által külön megvizsgáltatni. E szakértők azonban csakis az egyetemi orvos-tanári testület, vagy az országos közegészségi tanács tagjai közül választhatók.“

76. §. „Felgyógyult, ugyszintén a megfigyelés folytán elmekórosnak nem bizonyult egyének azonnal elbocsátandók.“

Csak egyet leszek még bátor felolvasni, egy kivonatot az országos tébolyda alapszerkezetéből, a mely azt mondja, hogy: „A felgyógyult betegek az igazgató által haladéktalanul elbocsátandók. Fel nem gyógyult betegek pedig elbocsáttatnak: a betegek törvényes képviselőinek, vagy hozzátartozóiknak (ha a gondnoki hatóság is beleegyezett) kivánatára; azonban ily betegnek további ápolása és őriztetéséről az illetők által térítvény állítandó ki.“

Áttérve most magára az ügyre, a szóban levő beteg 1876. november 17-én vétetett fel Dr. Schmied kerületi orvos kórházi utalványa folytán, mint közveszélyes elmebeteg a rendőrség közbelépésével, a Rókus kórház elmekórosok osztályába. Onnan, miután, mint méltóztatnak tudni, ott hosszu ideig elmebetegek nem tarthatnak, november 21-én átszállittatott ugyancsak rendőri felügyelet alatt az országos intézetbe; a hol megfigyelésnek alávettetvén, midőn az, hogy csakugyan veszélyes őrültségben szenved, constatáltatott, oda állandóan felvétetett és erről egyuttal az illető kir. bíróság értesittetett, mely az általa is beszerzett orvosi vélemények alap-

Digitized by Google

ján az elmebetegséget constatálván, a betegnek gondnokság alá helyezését elrendelte és gondnokul dr. Török Béla budapesti ügyvédet kinevezte. Ez volt az ügynek első egészen szabályszerüleg lefolyt stadiuma. Midőn később ugy a rokonok nyugtalankodtak, mint utolsó stadiumban hirlapilag, gondolom a „Neues Pester Politisches Volksblatt" vagy „Wochenblatt", vagy nem tudom hogy hívják, erről igen izgató czikkeket közölt, én kötelességemnek tartottam egyfelől a dolog mibenlétéről a közönséget hirlapi közlemény utján is felvilágosítani, de másfelől éppen azért, mert éreztem ezen ügy fontosságát, felszólítottam az illető gondnokat, hogy folyamodjék ő maga az iránt, hogy hatóságilag — nem az intézeti orvosok által — az illető betegnek állapota megvizsgáltassék. Ez meg is történt, dr. Schwartzer, dr. Kétly és dr. Warsalik, tehát az intézethez nem tartozó, gondolom szakértelmükre nézve kifogás alá nem eshető orvosok által 1879-ben újra constatálva lett, hogy azon szerencsétlen férfiu valóban elmebeteg, még pedig ugy magára, mint a közelében levőkre nézve veszélyes elmebeteg; a mennyiben magát illetőleg öngyilkossági mániában szenved, a közelében levők iránt pedig gyakran igen felhevült, feldühödött állapotba jövén, hasonlólag veszélyessé válhatik. Igy állván a dolog és ez ismét az intézeten kivül álló szakemberek által constatáltatván, igen természetes, hogy az illető beteget a tébolydából távozni engedni nem lehetett. De a tébolydai főorvos a maga részéről is, bár ismerte kötelességét, hogy neki magában attól az egyéntől szabadulnia nem lehet, mégis, mert ő reá is kellemetlenül hatottak a történt felszólalások, még azt is megkisértette, hogy az elmebeteg — gondnokának kérelmére — a budai irgalmasok gyógyosztályába átszállittatott.

Alig volt azonban pár napig ezen kórházban, a gyógyosztály vezetői kérve jöttek a belügyministeriumhoz, hogy a beteg szállittassék el onnan az országos intézetbe, mert mióta ott van, a rokonok és más némely emberek zaklatásaitól nyugodni nem birnak. És midőn még az is hozzá járult, hogy azon intézet vezetője egész egyenességgel megmondotta, hogy azért is óhajtja, hogy ez az egyén onnan eltávolittassék, mert ő reá pressió gyakoroltatik oly végből, hogy jobb meggyőződés ellenére is szabadon bocsássa, az illető ismét, a kellő hatósági intézkedések utján az országos tébolydába visszavitetett. Közben 1879 vége felé az általam említett gondnok a gondnokságról leköszönvén, a fővárosi gyámhatóság által most legújabban a beteg gondnokává neje neveztetett ki. Most legújabban, mondom, mert mindenütt constatáltatott az, hogy mindezen panaszok alaptalanok és a biróság ismételt vizsgálatai az elmebetegséget bebizonyították. Én különben a magam részéről most is és minden perczben megengedek időről időre a törvény korlátai közt felülvizsgálatot, de azt hiszem, hogy abban igazat fog nekem adni nemcsak a t. ház, hanem maga a t. képviselő ur is, hogy egyfelől magát az intézetet sem lehet annak kitenni, hogy minden felszólalásra, már biróilag ismételten alaptalanoknak constatált állításokra, folytonos vizsgálatokkal zaklattassék; de másfelől igazságot fog nekem adni abban is, hogy maga a beteg miatt is kötelessége az intézetnek gondoskodni róla, hogy ő folytonos zaklatásoknak ki ne tétessék, mert orvosi hivatalos jelentések constatálják, hogy valahányszor tudvalevő rokonai a beteget meglátogatták, ez az ő állapotára a legrosszabb, a legizgatóbb, a legkeservesebb hatással volt. Midőn ez szóba hozatott, én ugyan természetesen nem rendelhettem el, hogy akármikor valamely rokon látogatására jön, ez bocsáttassék hozzá; de mégis elrendeltem igenis azt, hogy időnkint akkor, midőn a beteg állapota nyugodtabb, rokonait a látogatástól eltiltani nem szabad, sőt ily viszonyok között, ily momentumokban meg kell engedni, hogy időnként meglátogathassák.

Ez az t. képviselőház, a mit elmondani szükségesnek tartottam, mert hiszen némely részletekre nincs miért kiterjeszkednem. Nincs miért kiterjeszkednem pl. arra, hogy a rokonoknak már egy fogadott ügyvéde jött hozzám 1879-ben és panaszt adott be, de utóbb maga annyira meggyőződött arról, hogy mily rosz utra hagyta magát térittetni, hogy a panaszlevél visszaadatásáért rimánkodott, a mit ugyan — egész őszintességgel megvallom — megtagadtam, mert szemben a követett eljárással, szükségem van ezen iratokra, hogy az intézetet és a belügyministeriumot minden viszonyok között igazolhassam. Ismétlem, hogy ezen, inkább csak illustratióul szolgáló részletekre bővebben nem terjeszkedem ki.

Azt hiszem, constatáltam, hogy az illetőnek felvétele a törvényeknek és a fennálló szabályoknak megfelelőleg történt; azt hiszem, constatáltam, hogy midőn a rokonok által nyugtalanság támasztatott: túl is azon, a mi okvetetlen kötelesség lett volna, provocáltam az intézeti orvosok elkerülésével, a törvényszék által kijelölt más szakértők által való megvizsgálást. De azt hiszem másfelől, hogy midőn a törvény azt mondja, hogy ha valaki gondnokság alatt van, — addig, mig őt a szakvélemény meggyógyultnak nem mondja — csak a gondnoki hatóság, tehát a törvényszék beleegyezésével bocsájtható el az intézetből: nem tehettem és nem tehetek egyebet, mint azt, a mit a rokonok utolsó folyamodványára is megtettem, hogy utasítottam őket, forduljanak az illetékes gondnoki hatósághoz s a mely perczben azon hatóság saját meggyőző-

Digitized by Google

dése alapján a szóban levő egyén kiadatását elrendeli, azon perczben el fog bocsáttatni az intézetből, addig pedig a törvények ellenére nem bocsátható el. (*Élénk helyeslés.*) Ezek után kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. (*Helyeslés.*)

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Már akkor, midőn interpellatiómat megtettem, voltam bátor kijelenteni, hogy csupán azon szándék által vezéreltettem, hogy miután azon hirek a közönség körében el voltak terjesztve és a rokonok mindenütt, nyilvánosan is kijelentették, hogy meg vannak győződve, hogy az az ember nem elmebeteg, éppen azért, mert országos intézetről van szó, ezen ügyre nézve itt a házban a legilletékesebb hatóság, a belügyminister nyilatkozzék.

Én köszönettel veszem, hogy az igen t. belügyminister ur kérdésemre oly részletesen volt szives válaszolni. Én ezen adatokat, mint magánember, természetesen nem vagyok képes megitélni. Tény például, hogy, mig egyfelől az igen t. belügyminister ur azt mondja, hogy ez a szerencsétlen Egerzeiger öngyilkossági maniában szenved, én szemben állok egy tanuval, a kit magamhoz hivattam, daczára annak, hogy irásban nyujtotta nekem át azt, a mit a minister urnak átadtam, magamhoz hivattam, hogy kihallgassam; s ő, a ki valami 11 hónapon át volt a beteg ápolója, kijelentette, hogy annyira meg volt nyugtatva azon ur magaviselete által, hogy — a mi különben tiltva van — kést adott kezébe, melylyel almát hámozott és a kést a legnyugodtabb lelkiismerettel adta neki, mert tudta, hogy a legkisebb veszély sem forog fenn. De mindamellett, hogy ily ellentétekkel állok szemben, a t. minister ur, a ki felelős a törvény szerint, szavainak hitelességében nincs jogom legkevésbbé kételkedni. Én tehát elfogadom ugy a mint van, mindaddig, mig hasonló positivitással az ellenkező bebizonyítva nincs, én kénytelen vagyok az igen t. minister ur válaszát tudomásul venni.

Engedje meg azonban a t. ház, hogy megragadjam az alkalmat egy kérés kifejezésére. Tény, különösen pedig azon idő óta, hogy ezen interpellatiót a házban megtettem, több oldalról beszéltek nekem, nem mondom hasonló esetet, de mindenesetre arról, hogy mily roppant könnyűséggel lehet itt nálunk egy embert a tébolydába bevitetni. Én azoknak sem adok feltétlen hitelt, ámbár bizony néhány esetet hitelt érdemlő emberek beszéltek el nekem. Én tehát csak arra kérném fel a t. belügyminister urat, hogy ez iránt mégis valamivel többet, mint a törvény előir, tenni méltóztassék és pedig intézkedjék akként, hogy ez a közönségnek tudomására jusson. Én például annyit tudok, hogy azon országban, melyet hazánkon kivül legjobban ismerek, Olaszországban, mikor ily eset fordul elő, rendesen három hónapig egy erre alkalmas átmeneti stádiumban tartatik az illető, mert arra nem elég egy-két hét, hogy positive kitudassék, vajjon egy ember elmebeteg-e vagy nem és csak hosszu fokozatok után teszik át az intézetbe. S még akkor is, ha nem dühöngő beteg, a rokonok kérésére ki szokták adni, már csak azért is, hogy ezek megnyugvást szerezhessenek maguknak. Ezeket általánosságban előadván, a belügyminister ur válaszát tudomásul veszem.

Tisza Kálmán belügyminister: Mind a mellett, hogy t. képviselőtársam tudomásul vette a választ, bátor vagyok megjegyezni, hogy hiszen szerencsém volt elmondani, hogy itt is megfigyelés alá vétetett azon egyén; de szerencsém volt elmondani azt is, hogy a megfigyelés után a végleges felvétel az intézet nevében kimondatik ugyan, de ugyanakkor a jelentés a törvényszékhez megtétetik s ez mondja aztán ki a gondnokság alá helyezést az esetben, ha a végleges felvételt a téboly bebizonyítottsága folytán igazoltnak látja.

Azt hiszem tehát, hogy ha csak a tébolydai kezelésen és a belügyminister felügyeletén kivül a törvényszéket is azon gyanuba keverni nem akarjuk, hogy könnyü szerrel valakit, valaki kedvéért felvétet a tébolydába, nem lehet mondani, hogy törvényeink és a fennálló gyakorlat szerint a kellő óvatosság meg nem tartatnék mindenütt. (*Helyeslés.*)

Ez az egyik. A másik pedig az, hogy — és bocsásson meg itt nekem a képviselő ur, — egy ápolónak tanuságát és ha lesznek még ketten vagy hárman is, azon tekintetben, hogy megitélni birják, vajjon tébolyban szenved-e az illető, sem az intézeti orvosokkal, sem dr. Schwartzerrel, dr. Kétlyvel és a többi szakférfiakkal szemben indokul arra, hogy ez kétséget támaszszon valakiben, el nem fogadhatom. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Sajnálom, hogy a t. képviselő ur, ha már ennyire ment, meg nem nevezte az ápolót, mert itt van lajstroma valamennyi ott szerepelt ápolóknak és ki van irva az is, hogy melyik, miért lett az intézetből elbocsátva. Talán reá lehetett volna akadni azon nagy férfiura is, a ki az összes orvosi facultás felett tud itélni a tekintetben, hogy valaki elmebeteg-e, vagy nem. (*Derültség.*) Ezeket megjegyezvén, kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatik a t. ház tudomásul venni a minister ur válaszát? (*Tudomásul veszszük.*) Tudomásul vétetett. A főrendiház részéről érkezett izenet.

B. Rudnyánszky József a főrendiház jegyzője: Nagymélt. elnök! t. képviselőház! A főrendiház az 1875: VI. t. cz. 1-ában foglalt

Digitized by Google

rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslathoz, nem különben a képviselőháznak a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottságnak költségelőirányzata tárgyában hozott határozati javaslatához hozzájárult s az erre vonatkozó jegyzőkönyi kivonatot van szerencsém átnyujtani.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatát*).

Elnök: T. ház! Az 1875: VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről szóló törvényjavaslat iránt a felolvasott jegyzőkönyvi kivonat tanusága szerint, a két ház közt egybehangzó határozat jövén létre, ezen törvényjavaslat szokott módon legfelsőbb szentesítés elé fog kerülni. Hogy ez még a mai ülésben megtörténhessék, kérem az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatot meghallgatni

Baross Gábor jegyző (*olvassa az idevonatkozó jegyzőkönyvi kivonatot*).

Elnök: Észrevétel nem lévén, az meghitelesittetik. A főrendiház másik jegyzőkönyvi kivonata tudomásul vétetik.

Péchy Tamás közmunka és közlekedési minister: T. ház! Perczel László képviselő ur nem lévén jelen, az ő interpellatiójára csak akkor fogok válaszolni, ha majd visszajő. (*Helyeslés.*)

Madarász József képviselő ur egy interpellatiót intézett hozzám, a mely igy szól (*olvassa*):

Kérdés a közlekedési ministerhez:

Hajlandó-e a minister ur oly időben, hogy tárczáját illető költségvetési tárgyalás megkezdése előtt, már nehány nap előtt áttekintethessenek, a képviselőház asztalára, vagy irodájába letenni a következőket:

1. azon vizsgálatot, melyet az államgépgyárra nézve legközelebb eszközöltetett;

2. a gépgyárnál most alkalmazott hivatalnokok mikor neveztettek ki?

3. az igazgatóval kötött szerződés másolatát;

4. kik az állami gépgyárra felügyelő igazgatóság tagjai? s ezen teendőjük díjaztatnak-e hivatalaiktól járó fizetéseiken túl s ha igen, mivel?

T. ház! Méltóztatnak emlékezni, hogy a mult napokban ugyanezen tárgyban Madarász József képviselő urnak egy választ adtam, a melyet a t. ház tudomásul venni méltóztatott. Ezen válasz következtében azt hiszem, hogy nekem a ház asztalára letenni nem igen volna jogom ezen iratokat, melyek azon tudomásvétel folytán a ház által letétetni nem kivántattak. Miután azonban Madarász József képviselő ur ezen kényes ügyben, a mely, a mint méltóztatnak tudni, újabb időben a közvéleményt is nagy mértékben foglalkoztatta, kiván felvilágositást s gondolom, talán mások is lehetnek a ház tagjai közül hasonló helyzetben, én arra kérném a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy az első három pontban kivánt iratokat a ház irodájába letehessem, hogy a képviselő, vagy azok, a kik azt látni akarják, megszemlélhessék. Kérném ezt azért, mert költségvetésemnek tárgyalása alkalmával megtörténhetik, hogy e tárgy ismét előkerül és sokkal jobb, ha a képviselő urak előlegesen tájékozva vannak. (*Helyeslés.*)

A mi a 4-dik pontot illeti, arra már most válaszolhatok a képviselő urnak. Az állami gépgyár felügyeletével megbizott igazgatóság tagjai, a mint a költségvetésből is méltóztatnak tudni, azért, hogy az állami gépgyár felett felügyeletet gyakorolnak, semmiféle díjazásban nem részesülnek, mert különben az állami gépgyár költségvetésében is benn kellene lenniök, a mennyiben talán bizonyos részfizetésük járna; de azon igazgatótanács, mely a magyar királyi államvasutak felett gyakorolja a felügyeletet, az gyakorolja egyszersmind a gépgyár felett s ezért, mondom, külön díjazást nem huz.

Ezek folytán kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. (*Helyeslés.*)

Madarász József: Tisztelt képviselőház! Én ugyan nem osztozom a tiszt. minister urnak azon nézetében, hogy mert a ház tudomásul vette a multkor a minister ur válaszát, azért azon irományok, melyekről bővebb felvilágositást kivánunk s azon kérésem, hogy az igazgatóval kötött szerződés előterjesztessék, mert az nem volt tárgya multkori kérdésemnek, hogy erre nézve már azon határozat által előlegesen elüttettem volna; de miután a tiszt. közlekedési minister ur kérte a házat, hogy engedje meg az erre vonatkozó iratoknak az irodában való letételét, hát én a kedélyes modornak mindig inkább barátja vagyok, mint a kedélytelennek, e részben szives tudomásul veszem a t. minister ur válaszát. (*Derültség.*)

Elnök: A ház a minister ur válaszát tudomásul veszi, valamint azt is, hogy az interpellatióra vonatkozó iratok a ház irodájában letétettek.

Péchy Tamás közlekedésügyi minister: T. ház! gr. Somssich Iván a következő interpellatiót intézte hozzám:

„A lapokból tudom, hogy Csallóközön az emberhaló foknál betódult a viz, és Szakálos, Elek, Ócsa, Tany, Ujfalu, Sz.-Pál, Lak, Hogya, Keszi, Aranyos, Néma, Ekecs, Csicsó, Iszap, Nagymegyer határait elöntötte, kérdezem a tisztelt minister urat, van-e erről tudomása és ha van, tett-e, vagy szándékozik-e tenni intézkedéseket a további veszély elhárítására?“

T. ház! Ezen interpellatió azon időben történt, midőn a jégolvadás folytán Csallóközben

Digitized by Google

és Pozsonymegyében, általában Komárom és Pozsony közt több rendbeli szakadások történtek a Dunánál és a hol az árviz jelentékeny károkat okozott. Én akkor rögtön, mikor ez történt, január 8-án, a mire méltóztatott is hivatkozni, a belügyminister urral egyetértőleg intézkedtem az iránt, hogy ott a munkák megindittassanak, az elzárás tekintetében és a községekben a veszély, a mennyire veszély van, megszüntettessék és Zuber komárommegyei főispán urat ezen ügyben kormánybiztossággal biztuk meg. Zuber kormánybiztos ur kiment a helyszinére, rögtön elkezdte a töltéseket eszközöltetni s az illető mérnöki hivatalnokok és száz katona segélyével el is zárta volna, hanem egy helyen oly örvény támadt, hogy ott emberélet veszélyeztetése nélkül a munkát folytatni nem lehetett, mig a viz alá nem száll, a mi bekövetkezvén, pár nap mulva e munkát is elvégezték, de különben is e községek beltelkei nem szenvedtek az árviztől, hanem csak a határ és némely mélyebb helyek. A mint méltóztatnak tudni, itt is, mint a Tiszánál és más folyóknál, vannak bizonyos erek még a régi időkből s ezekben maradt meg a viz s igy tulajdonképen nagymérvü kár ezen községekben nehezen fordulhatott elő, a mennyiben, a mint méltóztatnak az 1876-ki árviz idejéből is tudni, hogy midőn télben hideg viz megy a vetésre, az nem okoz kárt, hanem a viz lefolyása után kizöldülnek a vetések; csak ha meleg időben éri a vetéseket a vizáradás, akkor rontja el azokat. Azt hiszem, hogy azon intézkedések, a melyeket akkor tettem s a melyeknek következtében az elzárás véghezvitetett, ezen községeket megmentette nagyobbmérvü bajoktól. Meg kell azonban jegyeznem, hogy ezen községeknek a további veszélyektől való megóvására mulhatatlanul szükséges, hogy a most rögtönzött munkálatok megerősittessenek, mert a jövő évben hasonló szakadások történhetnek. A ki ismeri a Csallóközt, csudálkozik azon, hogy a Duna árja ellen, hogyan mernek oly gyenge védgátakat emelni vidékük megvédhetése czéljából, mert hiszen e gátak csekély ellentállást képesek kifejteni. Szükséges tehát, hogy azon vidékek maguk is hozzájáruljanak azon gátak nagyobbmérvü megerősítésére, hacsak a jövő esztendőben magukat hasonló veszélyeknek kitenni nem akarják. Most azonban a védelem megtörtént s ezen községek nagyobb veszélynek kitéve többé nincsenek s nem is szenvedtek nagyobb kárt, kivéve a laposabb helyeket, melyeken a viz megállott. Mindezeknél fogva kérem, méltóztassék a választ tudomásul venni.

Gr. Somssich Iván: Tisztelt ház! Én a minister ur válaszát köszönettel tudomásul veszem. (*Helyeslés.*)

Elnök: A minister ur válaszát a tiszt. ház tudomásul veszi. Most az interpellatiót bejelentő képviselő urak fogják interpellatióikat előterjeszteni.

Lázár Mihály: T. ház! Magánuton vett értesülésem szerint, a mely értesülést az erdélyi részben megjelenő kormánypárti félhivatalos lap a „Magyar Polgár“ is igazolja, valamint a fővárosban megjelenő napilapok is közlik azon minden magyar ember szivét elszomorító és megrázó eseményt, hogy Erdélyből, főleg a Székelyföldről nagyszámú kivándorlása, vagy kibujdosása történik a magyar népnek. Bátor vagyok erre vonatkozólag egy kis czikket felolvasni: (*Olvassa.*)

„Levelezőink állítása szerint az erdélyi határon kibujdosott magyarok száma a 70,000-et bizton túlhaladja. Ezt a kormány egyik félhivatalos lapja, a kolozsvári „Magyar Polgár“ is megerősíti s hozzá teszi még, hogy az utlevelek kiállításánál a legnagyobb visszaélések történnek. Brassóban egy iroda van, mely hamis utleveleket gyárt a bujdosók számára s gondoskodik, hogy a határon ezekkel akadálytalanul átjussanak.“

T. ház! Igaz ugyan, hogy azon vidéken, melynek szerencsés vagyok képviselője lenni, szoktak törvényes utlevéllel s megtörténik néha, hogy ugy álutakon is szoktak kivándorolni, élelemkeresés, jobban mondva pénzszerzés végett a szomszéd Moldvaországba, a miképen Brassó vidékéről Törcsvár, Bükkös, Hétfalu, Leányfalu környékéről juh-tenyésztés végett Moldva-Oláh-fejedelemségbe, de hogy kivándorlás történt volna ily nagy mérvben, arra nem emlékszem, arról tudomásom nincs. Hogy azonban mégis lenni kell valaminek a dologban, bizonyítja az, hogy felszólalások történtek, mert ok nélkül a napisajtó nem jajdult volna fel. Élelemszerzés nem kényszeríthette a kibujdosásra, mert a mult évben, ha nem is dús, de mindenesetre meglehetős termés volt a Székelyföldön. És hogy e kivándorlás jövőre meg ne történhessék, mind szellemi, fináncziális, gazdasági, nemzetiségi és politikai szempontból kivánatos. Nagyon örülök, hogy a belügyminister ur jelen van, a ki ugy a sajtó, valamint az én, ugy a képviselőház megnyugtatására felvilágositást adhat az ügy valódi állásáról.

Interpellatióm következőleg hangzik: (*Olvassa*).

„Interpellatió a t. belügyminister urhoz.

1-ör. Van-e tudomása a t. belügyminister urnak arról, hogy Erdély, főleg a Székelyföld határain át több ezer magyar kivándorlása történik;

2-or. Van-e tudomása arról, hogy az utlevelekkel több visszaélések történnek, nevezetesen Brassóban egy iroda léteznék, mely hamis utleveleket gyárt a bujdosók számára s gondoskodik, hogy a határon azokkal akadálytalanul átjussanak?

Ha van tudomása a minister urnak, minő intézkedéseket tett; ha nem volna addig tudomása, szándékozik-e intézkedéseket tenni, hogy a bujdosó magyar nép itt maradjon, sorsán javítani, jövőjét a haza földjén és a magyar állam

Digitized by Google

kötelékei közt biztosítani képes legyen, a visszaélések megszüntettessenek; s ha áll a Brassóban létező iroda, ez szigorral bünbődjön? Budapest, 1880. márczius hó 20-án. Beadja Lázár Mihály, Háromszékmegye Kézdi kerület orsz. képviselője."

Móricz Pál: T. ház! Most egy éve egy interpellatiót intéztem a t. közlekedési minister urhoz, azon bajok miatt, melyek a Kálló kiöntései folytán vidékünket sujtották. A minister ur engem magánuton felvilágosított e tekintetben s hogy eddig nem válaszolt, azt természetesnek találtam, mert intézkedései törvényes formákhoz vannak kötve s ennélfogva addig, mig azok a magok utján el nem intéztettek, a válasz megadható nem volt. Azonban időközben intézkedései megtörténtek s a bajok még mindig súlyosak s több községet erősen terhelnek. Ennélfogva azon községek megnyugtatására felkérem a t. minister urat, hogy akkor tett interpellatiómra egy rövid választ most adni méltóztassék.

Igen röviden előadom az ügy állását. A Berettyó-szabályozó társulat folyamodott a minister urhoz, hogy méltóztassék megengedni a Kállónak a holt Berettyóba való leeresztését. A minister ur azt felelte, hogy addig, mig a holt Berettyó levezetése a Kőrösbe technikailag lehetőnek nem bizonyul, e vizek lebocsátását meg nem engedi, mert senkire vizet ereszteni nagy mennyiségben nem lehet.

A Berettyó-szabályozó társulat helyesnek találta a minister ur ez intézkedését, de azt hiszi, hogy ugyanazon elveknek kellene alkalmaztatni a vizeknek a Kállóba bocsátására nézve is, mert természetes, hogy ha a Berettyó szabályozó társulat a vizet le nem bocsáthatja, az azon vidékre más helyekről lezudított viz oly calamitást képez, melynek következtében Derecske, Tépe, Komádi stb. községekben több ház összedült.

Időközben Udvari és Szerep között számtalan gát emeltetett a kisebb és nagyobb belvizek megakadályozására. A minister ur e gátakat levágatni rendelte s azok le is vágattak. Azóta azonban ugyanezek háta mögé 7 vagy 8 gát emeltetett. Van ott egy pár nagy bérlő, ki az alatta levő gátakat törvényes uton levágatta s ismét törvényes uton az előtte levő gátak emelését magának engedélyeztette.

Ha ez állapotok tovább is igy tartanak, meg kell szökni minden birtokosnak ottani birtokától. Felkérem azért a t. minister urat, méltóztassék tavaly hozzá intézett interpellatiómra azon vidék megnyugtatására nehány szóban válaszolni és erre vonatkozó nézeteit közölni.

Péchy Tamás közlekedésügyi minister: T. ház! Ugy látom, hogy a t. képviselő ur rögtöni választ kiván és én megvallom, a tavalyi interpellátióra emlékezetből nem felelhetek; s előttem erre vonatkozó acták nincsenek is.

Elnök: Közöltetni fog az interpellátió a minister urral.

Csatár Zsigmond: T. ház! Felolvasom interpellátiómat: (*Olvassa.*)

„Interpellátió a t. minister elnök ur útján az összministeriumhoz, a naszódvidéki jogellenesen elidegenített államjavak visszaszerzése tárgyában.

Miután a pénzügyministeri költségvetés tárgyalása alkalmával — az államjavak czímén tett e részbeni felszólalásomat a pénzügyminister ur még csak figyelemre sem méltatta.

Miután én ugy vagyok meggyőződve, hogy az országgyülés bármely tagjának nem csak kötelessége, de joga is a közvagyon körül tapasztalt visszaéléseket, vagy azok elidegenítését az országgyülés szine előtt a kormánynyal szemben megvilágítani. E szerint a t. pénzügyminister urnak e részben tett felszólalásom utáni hallgatása engem meg nem nyugtathat.

Miután az 1514. évi III. t. czikk magának a koronának is megtiltotta az államjavak elidegenítését — ebből folyólag Kerkápolyi Károly volt pénzügyminister ur akkor, midőn a naszódvidéki államjavakat elidegenítette az országgyülés hire s tudta nélkül, nemcsak visszaélt hivatásával, de egyuttal az imént jelzett törvény ellen súlyos beszámítás alá vonható büntényt követett el.

Miután ugy tett indítványom, mikép interpellátióm eddig azon eredményt elő nem idézte, hogy a tékozló minister javai birói zár alá helyezése mellett, ellene a büntető vizsgálat megrendeltetett volna és a törvénytelanül történt adásvevés megsemmisítése után a naszódvidéki javak az állam kezébe visszahelyeztettek volna.

Mindezeknek éretten történt meggondolása után, a t. ministerelnök ur útján az összministeriumhoz e következő kérdéseket intézni szerencsés vagyok:

1. Miben áll a naszódvidéki államjavakra vonatkozó ügy irományainak az ügye, vajjon az igazságügyministerium által hajlandó-e a t. kormány a képviselőház asztalára alkotmányos tárgyalás végett ez ügyben jelentését beterjeszteniés mikor?

2. Történt-e intézkedés, hogy a volt pénzügyminister Kerkápolyi Károly ur javai, birói zár alá vétetvén, ellene a büntetővizsgálat elrendeltessék?

3. Ha eddig semmit sem tett a kormány, mivel lehet mulasztását védelmezni?

4. Fog-e tenni azonnal, hogy az ország ezen vérző sebe beheggesztessék?

T. ház! Az 1514. II. t. cz. a következőket rendeli: (*Olvassa*) 1514. art. 2. Továbbá pedig a kir. Felség kir. javadalmait, rendes tanácsosai megegyezése és határozata nélkül, bármily szükségtől is sürgetve, senkinek át ne engedje.

1. Mert ha valaki az urak vagy nemesek közül ilyes királyi jövedelmeket magára iratná, az arra adott összeg elvesszen.

Digitized by Google

2. S ezen fölül azon jövedelem vagy kir. város becsértékében az ilyes hitelező marasztaltassék el.

Hogy a naszódvidéki államjavak elidegenítése valóban fennálló törvényeinkbe ütközik, azt az általam imént felolvasott törvény világosan megmondja. Kérem a t. ministerelnök urat és a t. házat, intézkedjenek ebben a dologban, mert akár hogy okoskodjunk, akár miként szépítsük a dolgot, a naszódvidéki államjavakat senkinek sem volt joga eladni.

Elnök: Az interpellátió közöltetni fog a belügyminister urral.

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedje meg a t. ház, hogy egy pár szóval rögtön nyilatkozzam. (*Halljuk!*) Mindenesetre előre kell bocsátanom azt, hogy a képviselő ur által felolvasott törvény a koronajavakról szól, itt pedig koronajavaknak elidegenítése nem történt, mert Naszód nem tartozott a koronajavakhoz. Ez ugyan kis tévedés, mert ugy látszik, hogy a képviselő ur szerint egy más valamiről szóló törvényt is lehet applicálni oly esetre, mely nem tartozik oda. A mi a továbbit illeti, egyszerüen és röviden bátor vagyok nyilvánítani, hogy a kormány ez ügyben jelentést fog tenni, az kötelessége és annál inkább fog azon helyzetbe jöhetni, minél inkább lesz ideje ilyen nagy bonyolodott, szekeren vitt actákból álló kérdéssel tüzetesen foglalkozni. De azt kénytelen vagyok már itt megmondani, hogy engem bizonyos fokig meglep, midőn az kérdeztetik, hogy intézkedett-e a kormány az iránt, hogy valakinek javai lefoglaltassanak, a kiről még az sincs constatálva, hogy fogható-e kereset alá; de ha volna is constatálva, ellenében birói eljárás nem történt. Ha, hogy ne mondjam egy ministernek, de plane egy Csatár képviselő urnak a meggyőződése elég volna arra, hogy valakinek a javai lefoglaltassanak, ugyan kérdem, hova lennénk avval az annyiszor emlegetett jogállammal és akkor vajjon hogyan lehetne beszélni a kormány omnipotentiájáról? Igenis, képviselő ur, jelentés fog tétetni, de a javak lefoglalása semmiesetre sem, valamint annak elismerése sem, hogy a jelen nem levő volt minister bünügybe keveredett akkor, midőn csak hirből, szóbeszédből, nem pedig actákból lehet az ügy állását megitélni. És én igen kérem a t. házat, hogy ezen nyilatkozatomat tudomásul venni méltóztassék arra nézve, hogy a jelentés be fog terjesztetni. És midőn ezt kérem, ismétlem, talán itt nem fog senki pártszemponttal, részrehajlással vádolni, ismétlem, hogy méltóztassanak ezt annyival inkább megtenni, hogy ezen rögtöni tudomásulvétel szolgáljon némileg morális biztosítékul arra nézve, hogy semmi viszonyok köztt a ház azt, hogy valaki egy képviselő által önfejüleg bünösnek declaráltassék, a maga részéről nem helyesli. (*Általános helyeslés.*)

Csatár Zsigmond: T. ház! A ministerelnök ur nyilatkozatát annyiban, hogy jelentést fog tenni a kormány, én is tudomásul veszem.

A mi pedig azt illeti, hogy én önfejüleg jártam el, bocsánatot kérek, ily feltevés ellen engem a törvény szelleme véd. (*Nevetés jobbfelől.*) Engedelmet kérek, Molnár képviselő ur, én a törvényre támaszkodom. Ez a törvény szelleme és ezen törvény szelleméből indulok ki és a ministerelnök urral szemben bátran kijelentem a ház szine előtt azt: hogy ha a koronaügyész én vagyok, (*Derültség*) még annak tudatával is, hogy elcsapatom, azon minister ellen, ki az államjavakat eladja az országgyülés beleegyezése nélkül, a vádat bejelentem. Ez a dolog természetéből folyik.

Az államvagyon nem a Csáki szalmája. A mi jogtudósaink közül csak Suhajdára hivatkozom, a ki magánjogában igen szépen definiálta ezen kérdést. Az államvagyon édes mindnyájunké, ugy hogy az állam jövedelméből, vagy vagyonából senkinek sincs joga egy fillért sem elidegeníteni. Azt gondolom, hogy e tekintetben a ministerelnök urnak nem lehet más felfogása, mert akkor, a mitől isten mentsen meg bennünket, kimondatnék az, hogy egyes minister államvagyont önhatalmulag eladhat. Mindnyájan emberek vagyunk és sokszor az embernek a keze maga felé hajlik. (*Zajos derültség.*)

Én azt mondottam, hogy a törvény világosan rendeli, hogy az államvagyont nem szabad eladni s magának a koronának sem szabad elidegeníteni és ahhoz most is ragaszkodom és igazán, t. ház, feltéve, meg nem engedve, hogy én talán túlléptem a Rubicont, akkor, mikor egy egy jelen nem lévő egyénnek, a tett elkövetőjének nevét itt megemlítettem s az ellen bünügyi vizsgálatot kértem, ha, mondom, megtörtént volna is, akkor sem lehet ezen komoly természetü tárgyhoz mosolyogni, mert 62,000 hold földről és olyan kincstári épületekről van itt szó, a melyeknek értékét a kiküldött bizottság két-háromszázezer frtra becsülte és a t. ministerelnök ur még azon egyetlenegy magyar iskolát sem tudta megmenteni Radnabányán, a melyett ott az államkincstár épittetett. És ha van valami, a mi bennem az elkeseredést okozta, ez az, mert román testvéreink a ministernek ezen szivességét azzal köszönték meg, hogy másnap kikergették a magyar iskolát saját épületéből. Én ezen dolgon nevetni nem tudok s a mit tettem, kötelességérzetből tettem.

Elnök: Méltóztatik a t. ház a ministerelnök ur válaszát tudomásul venni. (*Igen! Nem!*) A kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség tudomásul veszi.

T. ház! A mai napirendről elmaradtak

Digitized by Google

még a kérvények. A t. háznak tegnap hozott határozatához képest mától kezdve április 3-ig érdemleges ülés nem lesz, kivéve esetleg a főrendiház izenetének átvételére, vagy a kormány részéről teendő előterjesztések benyujtására, vagy pedig szentesített törvényczikkek kihirdetésére. A legközelebbi érdemleges ülés volna mához két hétre; a melyre nézve a t. ház azt méltóztatott határozni, hogy akkor csak a napirend fog megállapittatni.

Miután azonban a kérvények tárgyalása a mai napról elmaradt, azokat lehetne talán felvenni. (*Helyeslés.*) A t. képviselő uraknak boldog ünnepeket kivánva, az ülést bezárom. (*Élénk, hosszan tartó felkiáltások*: (*Éljen az elnök!*)

(*Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.*)

231. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi márczius 31-én.

B. Kemény János elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister benyujtja a legközelebbről szentesitett három törvényt; továbbá két törvényjavaslatot: a vallás- és közoktatási ministerium részére 1879-re szükséges póthitelről és a műemlékek fenntartásáról. Pauler Tivadar igazságügyér a telek-jegyzőkönyvek helyrepótlásáról szóló törvényjavaslatot nyujt be. Péchy Tamás közlekedési minister a helyi érdekü vasutakról s a közlekedési ministerium 1879. évre szükséges póthiteléről nyujt be törvényjavaslatokat.

A kormány részéről jelen vannak: *Trefort Ágoston*, *Pauler Tivadar*, *Bedekovich Kálmán*, *Péchy Tamás*, *b. Kemény Gábor.*

(*Az ülés kezdödik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni. Az utóbbi ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a márczius 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, az hitelesittetik.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! A ministerelnök ur távollétében és megbizásából van szerencsém ezennel benyujtani ő Felsége által szentesített következő három törvényczikket, u. m. törvényczikk: az 1875. évi VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kiviteles felfüggesztéséről; törvényczikk a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek három évre való fenntartásáról szóló 1877. évi VI, t. cz. hatályának további egy évre való kiterjesztése iránt, törvényczikk az osztrák-magyar banknak az 1878. évi XXV. t. cz.-hez mellékelt alapszabályai 82. czikkében foglalt, a bankjegyeken alkalmazandó czímerről szóló rendelkezés függőben tartásáról.

Kérem a t. házat, méltóztassék e törvényczikkeket felolvastatni és hasonló kihirdetés czéljából a főrendiházhoz elküldeni.

Elnök: Az ő Felsége által legkegyelmesebben szentesített törvényczikkek fel fognak olvastatni.

Baross Gábor, b. Mednyánszky Árpád és Beőthy Algernon jegyzők (*olvassák a törvényczikkeket*).

Elnök: Az ő Felsége által legkegyelmesebben szentesitett törvényczikkek hódoló tisztelettel kihirdettetvén, hasonló kihirdettetés czéljából a főrendi házhoz fognak átküldetni.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Van szerencsém két törvényjavaslatot benyujtani: az első a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak 1879. évre szükséges póthiteléről, kérvén, hogy azt kinyomatni, kiosztatni és előleges tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék; a másik törvényjavaslat a műemlék fenntartásáról szól. Kérem, méltóztassék ezt szintén kinyomatni s a ház t. tagjai közt kiosztatni, később lesz szerencsém javaslatot tenni az iránt, hogy a törvényjavaslat miként tárgyaltassék.

Elnök: A törvényjavaslatok kinyomatnak, kiosztatnak s a póthitelről szóló törvényjavaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittatik; a műemlékek fenntartásáról szóló törvényjavaslatra nézve később fog a ház határozni.

Pauler Tivadar igazságügyminister:

Digitized by Google

Van szerencsém benyujtani a telekjegyzőkönyvek helyrepótlásáról, a mennyiben megsemmisültek vagy elvesztek volna; ugyszintén a telekkönyvi naptár megszüntetéséről és a sommás és részleges kimutatások kiadásáról szóló törvényjavaslatot. Kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és előleges tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A törvényjavaslat kinyomatik, kiosztatik és előleges tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatik.

Péchy Tamás közlekedési minister: T. ház! Van szerencsém két törvényjavaslatot benyujtani: az egyik szól a helyi érdekü vasutakról. Kérem méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és előleges tárgyalás végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítani. A második törvényjavaslat szól a közmunka- és közlekedési tárczára nézve 1879. évre szükséges pótthitelről. Ezt is méltóztassék kinyomatni és szétosztatni, előleges tárgyalás végett pedig a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A törvényjavaslatok ki fognak nyomatni és kiosztatnak, a helyi érdekü vasutakról szóló a közlekedési és pénzügyi, — a pótthitelről szóló a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A közelebbi ülés szombaton lesz, mely alkalommal a kérvények fognak tárgyaltatni és a napirend fog megállapittatni.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést eloszlatom.

(*Az ülés végződik 11 óra 30 perczkor.*)

232. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi április hó 3-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés a főrendiháztól átküldött s az orsz. levéltárban elhelyezett törvényekről szóló okmányokról, a beérkezett kérvényekről s a függőben maradt inditványok és interpellátiókról szoló sorozatrál. B. Kemény Gábor földmivelési ipar- és keresk. minister, törvényjavaslatot nyujt be a marhavész ellen teendő intézkedésekről s a Belgiummal között szerződésről. A kérvényi bizottság jelentésének tárgyalása a kérvények 30-ik sorrendjéről.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, b. Kemény Gábor, Péchy Tamás, Szende Béla és Trefost Ágoston.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat egyrészről Beőthy Algernon, másrészről b. Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják jegyezni. Az utóbbi ülés jegyzőkönyve már hitelesítve lévén, van szerencsém a t. háznak bemutatni:

A főrendiház elnökének átiratát, melylyel megküldi az országos levéltárnok elismervényét a legkegyelmesebben szentesített és 1880. évi márczius hó 20-án mind a két házban kihirdetett következő négy törvényczikk eredeti példányának az országos levéltárban történt elhelyezéséről; u. m.:

1. a földtehermentesítési kötvények törleszlesztéséről,

2. az államkölcsönök törlesztési évi járadékainak fedezéséről,

3. a hátralékos szőlődézsmaváltsági tartozások befizetéséről,

4. az 1880. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló 1879. évi XLVI. törvényczikk hatályának kiterjesztéséről az 1880. év május hó 31-ik napjáig.

A ház irattárába tétetik le.

Bemutatom Torna-, Zemplénmegyék s Pécs sz. k. város közönségeinek feliratait, melyekben Nógrádmegyének felterjesztését pártolván, az adó és illetékek kezelése körül tapasztalt szabálytalanságok orvoslását kérik;

Digitized by Google

Szabolcs-, Torna-, Zemplénmegyék és Pécs sz. k. város közönségeinek feliratait, melyekkel Szeged sz. kir. városnak felterjesztését pártolván, a felállítandó harmadik egyetem helyéül Szeged sz. k. városát kijelöltetni kérik;

Zemplénmegye közönségének feliratát, melyben a kormányt odautasittatni kéri, hogy a hazai mezőgazdaság ügyét behatóan tanulmányozván, annak előmozdítása érdekében mindent megtegyen, a mi annak felvirágzásához vezet;

Zemplénmegye közönségének feliratát, melyben az 1876. évi XV: törvényczikk 50. §-ának végpontját oda módositttatni kéri, hogy annak rendelkezése jövőre nézve csak a mezőről betakarított és elhordott terményekre legyen alkalmazható;

Zemplénmegye közönségének feliratát, melylyel Maros-Tordamegyének felterjesztését pártolván, a törvénygyüjteményeknek a rendezett tanácsú városok, nagyközségek és közjegyzői szövetkezetek részére az állam költségén leendő beszereztetését és elküldetését kéri;

Pécs sz. k. város közönségének feliratát, melyben Maros-Vásárhely sz. k. városnak felterjesztését pártolván, az uzsora korlátozása iránt törvényes intézkedések mielőbbi megtételét kéri.

Pécs sz. k. város közönségének feliratát, melyben Sopron sz. kir. városnak felterjesztését pártolja és az utakról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, a sz. kir. városok jogos igényeit tekintetbe vétetni kéri.

Az aradi gazdasági egyletnek pécskai Gaál Jenő képviselő által beadott kérvényét, melyben a ménesi kincstári szőlő eladását beszüntetni és Ménesen minta-szőlőszet és vinczellér-képezde felállítását kérik.

Az aradi k. főgymnasium és főreáltanoda tanártestületének Chorin Ferencz képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben kérik, hogy könyvtáruk számára az országgyülési irományok megküldessenek.

A nemzeti zenedének Falk Miksa képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben az 1871., 1872. és 1873. években részére megszavazott segély újból való engedélyezését kéri.

A kérvényi bizottsághoz tétetnek át.

Simon Gyula Mosonmegye magyaróvári és Füzesséry Géza Bács-Bodrogmegye ó-kanizsai választókerületében megválasztott orsz. képviselők választása óta 30 nap eltelvén a nélkül, hogy választásuk ellen kérvény adatott volna be, a nevezett képviselők végleg igazoltaknak nyilvánittatnak.

A házszabályok 168. §-a értelmében van szerencsém bemutatni azon indítványok és interpellatiók jegyzékét, melyekre nézve a t. ház még nem határozott, illetőleg, melyekre még felelet nem adatott.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa az előterjesztést*).

Elnök: T. ház! Ezen kimutatás betekinthetés végett le fog tétetni a ház irodájába.

B. Kemény Gábor, földm.-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Két törvényjavaslatot és az azokra vonatkozó indokolást van szerencsém a t. ház asztalára letenni, melyek közül az egyik szól a keleti marhavész elleni intézkedésekről szóló 1874: XX. törvényczikk kiegészítéséről, a másik a Belgiummal az árú-védjegyek tárgyában 1880. jan. 12-én kötött egyezményről. Méltóztassék a t. ház ezek kinyomatását elrendelni és előzetes tárgyalás és véleményes jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasítani.

Elnök: A törvényjavaslatok ki fognak nyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz utasittatnak.

Beőthy Algernon jegyző: T. ház! Sem az indítvány- sem az interpellatiós-könyvben újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Következik a napirend második tárgya: a legközelebbi ülés napirendjének megállapítása.

Ugy hiszem, t. ház, a hétfőn 10 órakor tartandó ülésben a már korábban hozott határozathoz képest, a közlekedési ministerium költségvetését fogja a t. ház tárgyalás alá venni és azután fog következni a kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása. (*Helyeslés.*)

Következik a kérvények 30. sorjegyzékének tárgyalása.

Krajcsik Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottságnak véleményes jelentését a kérvények 30. sorjegyzékében foglalt kérvényekre nézve előterjeszteni. (*Olvas.*) Körmöczbánya sz. kir. és főbányaváros közönségének folyamodása a közoktatási budgetbe felvett és Körmöczbánya városa által az ottani főreáltanoda tanszereinek beszerzése czímén fizetendő 400 forint évi járuléknak feltételes elengedése iránt.

Körmöcz városa, egy köztte és a közoktatási ministerium közt létrejött szerződés értelmében, kötelezte magát évenkint az ottani reáltanoda és ipartanoda költségeinek fedezéséhez 400 forinttal járulni. Ezen összegnek elengedését kérelmezi most a város azon okból, mert az ipartanoda ott fel nem állittatott. Folyamodott ez iránt a ministeriumhoz, de az kérelmének helyt nem adott s ennél fogva folyamodik a házhoz, hogy méltóztatnék a ministerium határozatának megváltoztatásával kérelmének helyt adni.

A bizottság véleménye az, hogy e kérvény

Digitized by Google

mielőbbi jelentéstétel végett, a pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Elnök: A kérvény a pénzügyi bizottsághoz tétetik át.

Krajcsik Ferencz előadó (*olvassa a kérvényi bizottságnak véleményét a 2—11. folyó számú kérvények tárgyában, mely változatlanul elfogadtatik.*)

Elnök: Egyéb tárgy nem lévén, az ülést eloszlatom.

(*Az ülés végződik d. e. 10 óra 50 perczkor.*)

233. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. év április hó 5-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitás. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről, Károlyi Jánosnak képviselői állásáról és Simon Gyulának alispáni hivataláról lemondásáról. Szalay Imre interpellátiójának bejelentése. Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása (közlekedési tárcza). Szalay Imre interpellátiója az elfagyott szőlők adómentessége tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán, Szende Béla és Péchy Tamás.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Baross Gábor, a javaslatok ellen szólókat báró Mednyánszky Árpád jegyző ur fogja jegyezni.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Baross Gábor jegyző (*olvassa a f. hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesittetik.

Bemutatom Baranyamegye közönségének feliratát, melyben a magyar gazdák Székesfehérvárott tartott értekezletének határozatát és az ezzel kapcsolatos felterjesztést törvényhozói figyelemre méltatni s az azokban hangsúlyozott elveket érvényre emeltetni kéri; továbbá az aradi kereskedelmi- és iparkamarának pécskai Gaál Jenő képviselő által beadott kérvényét, melyben az aradi gazdasági egyletnek a ménesi kincstári szőlő eladása és ott, mint a szőlőszet s vinczellérképezde felállítása iránti kérvényét pártolja.

A kérvényi bizottsághoz tétetnek át. Bemutatom továbbá Károlyi János Nógrádmegye füleki választókerülete orsz. képviselőjének levelét, melyben jelenti, hogy képviselői állásáról lemond. A t. ház tudomásul veszi a lemondást és megbizza az elnököt, hogy az új választás iránt a szükséges intézkedést megtegye.

Van szerencsém továbbá bemutatni Simon Gyula Mosonymegye m.-óvári választókerülete országos képviselőjének levelét, melyben jelenti, hogy az általa viselt mosonymegyei alispáni állásról lemond.

Hasonlóképen tudomásul vétetik.

Egyéb előterjesztésem nincs.

Baross Gábor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az interpellatiós-könyvben a következő sürgős interpellatió van bejegyezve: április 5-én (sürgős) Szalay Imre: az elfagyott szőlők adóelengedése tárgyában, a pénzügyminister urhoz.

Elnök: A képviselő ur sürgősnek jelentvén interpellatióját, azt a t. ház engedelmével szokott időben meg fogja tehetni.

Következik a napirend: az 1880. évi államköltségvetés részletes tárgyalása, jelesen a közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetése.

Méltóztatik a t. ház a jelentést felolvasottnak venni? (*Felolvasottnak vesszük!*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Központi igazgatás. Rendes kiadások XVII. fejezet, 1. czím.

Orbán Balázs: T. ház! Semmi oly szembeötlőleg nem illustrálja államunk elesett helyzetét, mint közlekedési minister ur költségvetésének „Beruházások“ czímű fejezete, mely a jelen évre, országos beruházásainkra oly csekélyke összeget vesz fel, hogy az még egy tized rendű német fejedelmecskének is szégyenére válnék,

Digitized by Google

alig tevén az ki állami bevételeink $1^1/_2$ százalékát.

Pedig t. ház! ezen előirányzat egy rendkivüli év után készült, a midőn folyamaink medrükből kitörve, országszerte éreztették romboló hatalmukat, a védekezésnek elkerülhetlenségét mintegy előtérbe tolván. Ennek kinyomatát látjuk ezen költségvetési előirányzatban is, mert a beruházásokra felvett 3 milliónyi összegből 1.200,000-nyi folyóink szabályozására, 700,000 frt a fiumei kikötőre előirányoztatik s igy vasutakra és más közlekedési czélokra alig marad 1 milliónyi beruházás. No ennél kevesebbet e czélokra csak a kis Sanmarino, meg kedves szövetségesünk Montenegró költ. Ennél önök évente többet fordítottak még az uttévesztett bosnyák menekültekre is.

Ez, t. ház! sehogy sincsen rendén, mert eltekintve attól, hogy vasut-hálózatunk kiépítése, már a jövedelmezőség szempontjából is még sok kivánni valót hagy fenn; eltekintve attól, hogy az e téren való mozdulatlanság oly stagnatiót és hátralöketést idéz elő, melynek következményei kiszámithatlanok: vannak ez országnak oly csekély költekezést igénylő szárnyvasutacskái, melyeknek kiépítését e törvényhozás évtizedekkel ezelőtt kimondotta és törvénybe iktatta. Ezek folytonos elodázása nemcsak törvénysértést, hanem e törvényhozó testület tekintélyének és hitelének lerombolását fogná maga után vonni.

Egy ily, már megszavazott vonalrész a gyéres-tordai egy mfdnyi szárnyvonal, melyre már a mult országgyülés végén fölhivtam volt egy interpellatiómban a közlekedési minister ur figyelmét s melyet érdeklőleg, nem régen kérvény állott a t. ház előtt; de miután arra nézve jelen költségvetésben sem találok semmi előgondoskodást; kénytelen vagyok az ügyet ismét előtérbe hozni. S hogy teendő indítványom megérthető és indokolt legyen, e szárnyvonal előzményeit röviden ismertetnem kell.

A famózus keleti vasut egy szárnyvonaláról levén szó, természetesen ezen mfdnyi vonalrésznek is megvannak botrányai oly mérvben, hogy az sok lenne más országokban egy egész vasuthálózat rovására is.

Torda városa, egyike az erdélyi részek tekintélyesebb magyar városainak, lelkes, hazaszerető, önfeláldozó és letelepített hősöktől származó s ezt minden időben kitüntető lakossága mellett, igen nagy jelentőségü fekvésénél fogva ott az ország részecske központján, természetileg gazdag és hadászatilag Erdélynek legfontosabb pontján.

Azért nem képzelhető Erdélyen átvonuló oly fő közlekedési vonal, a mely Tordát kikerülhetné; fölismerte ezt már a rómaiak sasszeme s itten alapított egyik legvirágzóbb municipiumjukon vezetett át a Kolozsvárról Apulumba menő fő hadutjuk. A középkori keleti világkereskedelem utja egy ideig Erdélyen vonulván át, annak egyik emporiuma és állomáshelye Torda volt. Itt vonult át a fő utvonal a magyar uralom ezredéve alatt mindig. A Tordánál elterülő Keresztesmező volt Decebal idejétől kezdve az erdélyrészi haderő összpontosítási helye, igen gyakran harcztere: s azért őseink országgyüléseiket is századokon át Tordán tartották.

Szóval, Torda egy oly város, a melyet geografiai fekvésénél, hadászati fontosságánál s főleg természeti kincseinél fogva lehetetlen volt a közlekedés hálózatából kihagyni. Bevonatott a keleti vasut combinatiójába is, annak engedélyokmánya és az erre vonatkozó törvényjavaslat kötelességévé tette a vállalkozóknak, hogy e vasut Kolozsvárról Pata-Boos-Tordán át vezettessék Kocsárdnak. Ezt követelte a talaj biztonsága, az épitési anyag közelsége s főleg az állam és a magyarság érdeke.

Azonban fájdalom — a mint nálunk szokásos — a magánérdek, a köz- és államérdekkel összeütközésbe jövén, az megkezdette alattomos cselszövényeit; néhány apahidi, csáni és gyéresi birtokos érdeke az volt, hogy a keleti vasut Kolozsvárról ne Tordán át, hanem Apahida-Virágos völgyön vezettessék Gyéresnek s daczára annak, hogy Torda város és megye felterjesztéseiben, kérvényeiben többszörösen figyelmeztette a kormányt és az országgyülést az engedélyokmány tervbe vett kijátszására, kimutatta szakértők véleményével, hogy a virágos völgyi vasut hosszabb, költségesebb és ingoványos, csuszamlós talajon vezetvén, biztositható soha sem lesz. A méltányosság, a szükségesség, az állam érdeke, a törvény tisztelete azt követelték, hogy Torda felé vezettessék a vasut; s még is a magánérdek győzedelmeskedett. A botrányok bevezetése, nyitánya volt a vasut irányának Torda kikerülésével való meghatározása. Ezzel a szédelgők a részvényeseket s igy egyeseket károsíták első sorban; de sokkal nagyobb mérvben lett megkárosítva Torda kikerülése által az állam és az ország.

S a kormány e botrányos szédelgést még is szentesittetté az országgyüléssel, ez által felnyitván a további botrányok és csalások utját a felbátorított szédelgők előtt. A mi ez esetben is érzékenyen boszulta meg magát, mert a keleti vasut azért nem jövedelmez, mert jövedelme és keresménye mind befektettetik a kolozsvölgyi ingoványok és csuszamlásokba.

Pedig a kormány öntudatával birt az engedélyokmánytól való eltérés káros következményeinek s hogy azt némileg enyhítse, az 1868-ik XLV. t.-cz.-et módosító 1870. évi XLVII. t.-cz. 1-ső szakaszában kimondotta, hogy a keleti vasut

Digitized by Google

engedélyokmányának azon határozata, hogy e vasut Kolozsvárról Pata-Booson át Torda felé vezettessék, akként változtattatik meg, hogy az Virágosvölgyön át vezettessék Gyéresnek, de innen egy szárnyvonal — mint a keleti vasut kiegészítő része — épitessék ki Tordáig.

Világos ebből, hogy az eredeti tervezettől való ezen eltérést a törvényhozás csak azon feltétel alatt engedte meg, hogy a kikerült Torda város, legalább egy szárnyvonal által hozassék egybeköttetésbe a keleti vasuttal s ezt nagyobb biztonság okáért törvénybe is iktatta.

Kilencz éve körülbelől annak, hogy a keleti vasut átadatott a forgalomnak s mégis a törvénybe iktatott torda-gyéresi szárnyvonal kiépítésével mit sem gondolnak.

Pedig az, hogy azóta a keleti vasutat az állam vette át, mitsem változtat a helyzeten, mert az állam e vasutat azon kötelezettséggel vette át, a minőkkel azt a társulat birta, már pedig a beczikkelyezett engedélyokmány módosítása, condicio sine qua non-ként állitá fel a gyéres-tordai szárnyvonal kiépítését.

De ezt nemcsak a kötelezettség és törvény tisztelete, nem csak a végpusztulásnak oda dobott Torda város megmentése, hanem főként az állam érdeke is parancsolólag követeli. Hogy ezt megérthetővé tegyem, bátor leszek a lehető rövidséggel e szárnyvonal viszonyait ismertetni.

A gyéres-tordai szárnyvasut egész hossza kevesebb 6 kilométernél, az mindenütt térségen és szilárd talajon futván, előállítása kevésbe kerül, mert habár a régi drága árak mellett 400,000 frtra volt előirányozva, most szakértők számítása szerint 250,000 frttal könnyen kiépíthető lenne.

Előre is teljes biztonsággal lehet állítani, hogy egyike lenne a jövedelmező pályatesteknek, mert oly vidéknek érinti kereskedelmi központját, a melynek nagy kivitele és forgalma van. Vegyük számba egy kissé az ottani factorokat.

Torda város 21,000 hold kiterjedésü határán évente termel gabnát 148,050 kis vékát, szénát 135,000 mázsát, bort 40,000 erdélyi vedret. Mintegy 5 ennyire tehetjük a Keresztes-Mező és Felső-Aranyosszék gabna-, takarmány- és bortermelését.

Van Tordának az erdélyi részekben legkeresettebb 5 országos sokadalma, 52 heti vására, melyeken 58,475 db. marha fordul meg.

Van Tordának 12,000 lelkes magyar lakossa közt igen sok iparosa, kik mind kivitelre dolgoznak. Van a Tordával határos Szind és Mészkő határán egy nagyszerü alabástrom-telep, talán legnagyobb az ismert világon; van márvány- és kőbányája, mely egy 10 mfd kőszegény vidék szélén, nagy kiviteli czikket képez.

Közelében van a toroczkói hires vasbányászat, mely e vasut által tengődéséből kiemelkedve, szintén nagyobb szállításokat biztosítana e vasutnak.

Végre Tordáról indul ki azon utvonal, mely az Aranyos völgyén felmenve, egyrészről Biharig, másrészről Aradig vonul s ama roppant havas vidék kincseinek és termékeinek egyedüli kiviteli vonala, Tordával, mint fő emporiummal vég pontján.

Ez, mit a magánélet nyujt, már önmagában is biztosítaná egy ily rövid és kevésbe kerülő vasuttest jövedelmezőségét, de ennél sokkal nagyobb mérvben fokozná ezen szárnyvasut forgalmi élénkségét az állami szállitás.

Ugyanis Tordán van legjobb minőségü sótadó bányája az államnak oly kedvező elhelyezésben, hogy alagúton lehet a sóvágás helyéről kiszállítani a sót, mi által a sókiemelés nagy költségei megkiméltetvén, a regie félannyiba sem kerül, mint a felkarolt marosújvári aknában, hol a kiemelési költségek mellett, a beömlő talajvizek elleni biztosításra, évente roppant összegeket kell fordítani.

Tordán mégis pang a sómüvelés, onnan csak lóháton hordanak ma csekély mennyiségü sót a havasvidékre: de ha a gyéres-tordai szárnyvonal kiépül, miután a rakkocsik az alagúton egészen a bányafenekig behatolhatnak s minden további átrakodás nélkül egyenesen a pályára szállíthatják a sót, az állam egyrészről nagy jövedelemre, másrészről a vaspálya nagy forgalomra számíthatna, úgy hogy a tordai sóakna egymagában is biztosítaná e rövid pályatest forgalmát és jövedelmezőségét; valamint a pálya biztosítaná azt is, hogy a tordai állami jószág, deficit helyett hasznot hajtson.

De a sóaknán kivül van az államnak egy másik nagyobb mérvü üzlete is Tordán. Egyik pénzügyministerünk roppant jövedelmeket helyezett kilátásba a topánfalvi erdőhivatal kerületébe eső állami erdőkből s egy egész sereg németet behozva, ott fenn a havasokon fürészeket állított, az Aranyos folyón nagyszerü szabályozási müveket és fausztató készüléket készittetett, Tordán pedig egy más magán vállalkozóval faraktárt és müfürészt épittetett, a mely hivatva lenne a kincstár által szállított fát feldolgozva hozni forgalomba.

Ugyde ez intézkedés és a sok százezreket felemésztett befektetések gyümölcstelenül hevernek, mert bár Tordától át Szász-Régenig és a Székelyföldig fel Beszterczéig és le Szebenig alig van erdő s bár e roppant terület biztos elhelyezési tért nyujtana; e rövidke szárnyvonal ki nem épitése miatt a szállítás meg levén nehezítve, a kincstár roppant fakészlete ott rothad.

Én biztosíthatom pénzügyminister urat, hogy fakészlete nem fog kárba veszni s a topánfalvi

Digitized by Google

erdőhivatal nem fog kárral dolgozni, ha collegáját, a közlekedési minister urat rábeszéli, a már 9 év előtt törvénybe iktatott — csak 6 kilométer hosszú — gyéres-tordai szárnyvasut kiépítésére.

T. ház! Soha se roszaltam, ha a kormány egyes vidékek emelésére áldozatot hoz; de csak a méltányosság határai közt s ha a kereskedéssel éppen nem biró Nagy-Szebennek egy 5 mértföldnyi zsákvasutat épittetni jónak látták: akkor megkivánhatjuk, hogy a hazafias Tordától egy 6 kilométernyi vasutat ne tagadjanak meg, a midőn az állam jól felfogott érdeke is azt parancsolólag követeli. (*Ugy van! Ugy van! a szélső balon.*)

De, t. ház! mindezen csak röviden érintett fontos indokok mellett, van egy filantropicus indok is. Az inséges munkákra ez évben költeni kell az államnak s éppen a rosztermésü Mezőség és az éhinségnek elébe néző havasvidék központján fekvő Tordán merül fel az ily inséges munka elkerülhetlensége.

A gyéres-tordai szárnyvonal nemcsak tracirozva, hanem annak előmunkálata és költségvetése is el van készitve; nem áll tehát semmi utjában annak, hogy a tavasz megnyiltával, annak földmunkálatai azonnal kezdetüket vegyék. Ezt kivánja első sorban az állam érdeke, a megalkotott törvény tisztelete, a törvényhozás méltósága hozott határozatának kötelező ereje. Ezt követeli a méltányosság, a nemzeti érdek és az éhinségnek enyhítése; bátor vagyok azért a fennebb kifejtett indokok alapján a következő indítványt beterjeszteni és elfogadásra ajánlani. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

„Indítvány. A közmunka és közlekedési minister költségvetéséhez.

Miután az 1870. évi XLVII. t. cz. 1. §-a határozottan kimondja, hogy a keleti vasut kiegészitését alkotó gyéres-tordai szárnyvasut kiépitendő, miután az állam érdeke s főleg a tordai sóakna kellő kihasználása, az ottani államjavak s fausztató készülékkel egybekötött műfürész és faraktár érdeke különben is a rövid pályatest kiépitését nélkülözhetlenné, ama vidék inségeseinek a munkaadást elodázhatlanná teszik:

A közmunka és közlekedési minister utasittatik, hogy haladéktalanul tegye meg a szükséges intézkedéseket arra nézve, hogy a már régen tracirozott és mérnökileg előkészitett gyéres-tordai szárnyvonal földmunkálatai már e tavasz kinyiltával megkezdessenek. Az arra sztikségelt költségek iránt póthitelt terjesztvén a törvényhozás elé.

Baros Béni: T. ház! Az eddig lefolyt költségvetési vitában a háznak majdnem minden szónoka és maga a tisztelt ministerelnök ur is constatálta azt, hogy az állam pénzügyi helyzete igen kedvezőtlen és hogy az állam pénzügyi helyzete komoly aggodalmakra ad okot, hogy ezen aggodalmas helyzetnek kisebb-nagyobb mértékben magunk vagyunk okai, röviden, hogy rosszul gazdálkodtunk s rosszul gazdálkodunk. Midőn ezt be kell vallanunk, hiszem, hogy mindenki e házban érzi, kell hogy érezze azon kötelességet, — mi, kik az ország lakosainak bizalmából állunk e helyen, hogy midőn bevalljuk hibáinkat, egyuttal kutassuk annak kútforrását, hogy rámutassunk annak okaira, megjelölvén másfelől azon módokat, melyekkel az ország pénzügyi helyzetét kedvezőbbé tehetjük. Miután pedig t. ház, mi a költségvetés számaival formailag hiába foglalkozunk, mert a számokon most már az évnek ily előrehaladott szakában nem változtathatunk, azokat meg kell szavaznunk, mert ezt az államgépezetnek, habár kissé döczögős menete megkivánja, feladatunk most csak az lehet, hogy a számoknak, melyek különben az ország helyzetét élénken tárják elénk, alapokait kutassuk, egy szóval azon alapelvek felett vitatkozzunk, melyek e kedvezőtlen számok későbbi módositására módot nyujtanak. Azért, t. ház, habár igen gyakran hallottam azt emlittetni, hogy a költségvetési általános viták időrablók, mégis azt hiszem, hogy nekünk kötelességünk e feladatunknak az általános viták által megfelelni s egyuttal kötelességünk az is, hogy a költségvetés egyik legjelentékenyebb részében, azon ügyekben, melyek a költségvetés tételeire a legnagyobb befolyással birnak, t. i. a közlekedési ügyekben és ezek helyzete és állásában magunkat teljesen tájékozzuk s ez ügyek kedvezőtlen helyzetének indokairól, e helyen egész őszinteséggel nyilatkozzunk.

A költségvetés és az államháztartás eredményeire, a közlekedési ügyek valóban a legnagyobb befolyással vannak. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy csak maguknak a kiépitett vasutaknak értéke több százmillióra rúg, aligha csalódom, ha azt állitom, hogy a nyilvános közutaknak értéke 100 millión felül áll, hazánk vizei, a vizi utak megmérhetetlen értéket képviselnek, nyilvános épületeink, egyéb vállalataink, egy szóval mindazon objectumok, melyek a közlekedésügy keretéhez tartoznak, melyeknek helyesebb kezelése, kihasználása, felügyelete a közlekedési ügyek vezetőinek gondoskodása alá tartozik, mondom, ezeknek értéke jóval meghaladja az egy milliárdot.

Én, t. ház, ki nyilvános pályámon, mint hivatalnok, — sajnos, hogy nem a magam, hanem — a mások ügyeit kezeltem, ki legjobban tudom, mily végtelen nehézséggel kell megküzdeni annak, ki a közlekedési ügyeknek csak parányi részecskéjével foglalkozik is, ki tudom, mely véghetetlen nehéz feladat az, hogy egy

Digitized by Google

milliárdnak kellő kihasználását, az ország javára fordítását elérhessük, valóban csak bámulni tudok azon, hogy akadnak alkotmányos érzületű hazafiak, kik az ország közlekedési ügyeinek vezetésére vállalkozni mernek és mernek tekintettel közlekedési ügyeink igen zilált állapotában és tekintettel azon csak igen csekély és hiányos eszközökre, melylyel az illető ügyek kezelése, felügyelete és rendbehozására rendelkezik. És minthogy én a közlekedési minister urat alkotmányos és hazafias ministernek tartom, ezen vállalkozását csak becsülni, méltányolni és bámulni tudom.

És éppen azért én, t. ház, az által, hogy közlekedési ügyeink bajait saját felfogásom szerint bonczolgatni kivánom, ha rá akarok mutatni azon hibákra, a melyek közlekedési ügyeink jelenlegi állapotát előidézték, korántsem szándékozom a t. minister urnak nehézséget és kellemetlenséget okozni. És én azt hiszem, hogy midőn egész őszintén felszólalok, a t. minister ur is méltányolni fogja az őszinteséget és önzetlenséget és hogy meg lesz győződve arról, miszerint hazafiúi kötelességet teljesítek akkor, midőn rámutatok azon bajokra, a melyeknek közvetlen részese a t. minister ur az által, hogy eddig még azokat elhárítani nem tudta. (*Halljuk! Halljuk!*) Tiszta meggyőződésemből fakadólag merem, t. ház, azt állítani, hogy nyilvános életünk minden bajának, de különösen közlekedési ügyünk jelenlegi állapotának két főoka van. Az egyik ok az, hogy azok, a kik az állam ügyeit közvetlenül kezelik, hogy azok, a kik tényleg kormányoznak, egy oly rendszert követnek és egy oly rendszer keretében kormányoznak, a mely az alkotmányos élet fogalmaival és követelményeivel össze nem egyeztethető. A második ok az, hogy azok, a kik ezen ügyeket kezelik, a kik az állam sorsát tényleg intézik, nagy részben nem birnak azon qualificatióval, a mely — nem akarok általánosságban kivétel nélkül beszélni — okvetetlenül szükséges, hogy az állam ügyei kellőleg kezeltessenek.

De mielőtt ezen állításomat itt részletezném és bebizonyítanám, mindenekelőtt legyen szabad azon kérdésre felelnem, hogy kik azok, kik az országot tényleg kormányozzák. (*Halljuk! Halljuk!*) A parlament nem azon testület, t. ház, a mely az ország ügyeinek kezelésére volna hivatva. A parlament törvényhozó testület, melynek hivatása törvényeket hozni, vagyis jobban mondva, törvényjavaslatokat megszavazni, mert jól tudjuk t. ház, parlamentünk történetéből, hogy kevés törvényjavaslat veszi eredetét e házból és igen sok az, a melyet a háznak sokszor kényszerhelyzetben kénytelen-kelletlen kellett megszavaznia. Tudom, hogy igy van ez más alkotmányos államokban is s azért azt hiszem, hogy további indokolás nélkül kijelenthetem, hogy a parlament nálunk nem kormányoz.

Alkotmányos ministereinknek nállunk két hivatásnak kell megfelelniök. Az egyik az, hogy az állam ügyeinek kezelésére és a végrehajtásra felügyeljenek, a másik pedig az, hogy a nemzetet politikailag képviseljék, egy szóval, hogy államférfiui hivatásuknak megfeleljenek. Azt hiszem t. ház, hogy azt bővebben fejtegetnem nem kell, miszerint e két feladatnak egyike is elegendő arra, hogy az emberi munka véges természetét teljesen kimerítse. Meg vagyok róla győződve, hogy ha a minister urak csak azon feladatnak felelnek meg, hogy mint államférfiak, ezen ország ügyeit politikailag kezeljék, hogy ezen országot politikailag képviseljék, hogy e ház gyakran igen szenvedélyes vitatkozásaiban részt vegyenek, hogy ezen vitáknak kimenetele felett őrködjenek, hogy ezen vitákban megőrizzék az államkormányzatnak érdekeit, egy szóval, hogy parlamenti, államférfiui hivatásukat betöltsék, absolute nem rendelkezhetnek többé phisikai idővel és erővel arra, hogy még más teendőket is végezhessenek és az államügyek kezelésében tényleg résztvehessenek. Azt pedig, hogy ministereink a ház vitáiban való részvét, vagy egyéb teendők végzése után kimerülten, kifáradva, néha-néha hivatalaikban is megjelennek, az ott elébük tett nagy halmaz iratokat aláirják, sőt néha referenseiknek rövid informatióit meghallgatják: ezt tettleges részvétnek az államügyek elintézésében nem nevezhetem. Azt hiszem tehát, hogy éppen ezen alkotmányos és terhes feladatok folytán, ministereink absolute képtelenek arra, hogy az állam ügyeinek tényleges kezelésével is foglalkozzanak.

Ugyanazon helyzet, melyet itt ministereinkre nézve kifejtettem, kisebb-nagyobb mértékben áll az államtitkárra nézve is. Az államtitkár nálunk szinte politikai hivatással bir. A ház megengedi azt, hogy a háznak tagjai legyenek és a mint tudjuk, különösen a közlekedési ügyek vezetésénél, ez elejétől fogva szokás is volt. Részt vesznek a parlament tárgyalásaiban, mint a parlament tagjai, sőt a közlekedési állami titkárnak azonkivül hivatása is volt, a nem egészen specialison szakképzett ministernek szakkérdésekben és politikailag is támogatója és képviselője lenni. Ha tehát, t. ház, sem a minister, sem az államtitkár nem kezeli az állam ügyeit, hát kik igazgatják, kik kezelik ezeket? Teszik ezt természetesen a ministerium hivatalnokai, teszik a ministerium bureaui, teszik — ha úgy tetszik, alkotmányos elnevezéssel, a ministeri ügyosztályok, szakosztályok, ezeknek képviselői, a méltóságos, nagyságos ministeri és osztálytanácsosok, titkárok, felügyelők stb. Ez természetes, azonban azt a kérdést is merem koczkáztatni,

Digitized by Google

hogy mikép? A kormányzatnak oly rendszere szerint, t. ház, melyet még alkotmányos életünk előtt megismerni alkalmam volt, kormányoznak az alkotmányos háztartás megkezdése előtt ez országban mintegy 15 éven át fennállott rendszer szerint — hogy népiesen fejezzem ki magamat, kormányoznak Bach és Schmerling rendszere szerint.

A ministeri bureauk azok tehát, t. ház, a melyek éppen a kifejtett indoknál fogva, t. i. hogy ministereink és államtitkáraink, kik a kormányzat alkotmányos képviselői, phisikailag tökéletesen képtelenek arra, hogy az ország ügyeinek tényleges intézésével, hogy tehát ezen bureauk munkarendjével részletesen foglalkozzanak, ezen bureauk azok tehát, a melyek az országban tényleg kormányoznak és melyek a mondottakból kifolyólag, az államkormányzat alkotmányos tényezői hatáskörén kivül működnek.

T. ház, azon kérdést tettem fel, hogy miként kormányoznak a ministeri bureauk? Feleljen erre a háznak bármely tagja, kinek a ministerium e bureauiban dolga volt. Feleljen arra a lakosság kicsije, nagyja, kinek naponta érintkeznie kell az államügyek kezelőivel; feleljenek arra az ország hatóságai, főispánjai, ha tetszik, feleljenek arra a közlekedési vállalatok, a vizszabályozási társulatok, feleljenek arra egyéb ipar-vállalatok, szóval mindazok, kik a közlekedési ministerium belső ügyvezetésével megismerkedtek. A felelet csak az lehet, hogy az ország tényleges kormányzata nem felel meg azon exigentiáknak, melyeket okvetlen birnunk kell; hogy a kormányzat ügyvezetése és ez ügyvezetés képviselőinek kezelése, nem felel meg az ország érdekeinek. Legjobban megfelel kérdésemre különösen azon állapot, melyet közlekedési ügyeink körül bármely irányban észrevehettünk és szemlélhettünk. Hiába kereszteltük el bureauinkat alkotmányos elnevezéssel, hiába aggattuk azokra az alkotmányosság czafrangjait, azt mindenki tudja, mindenki érzi, hogy ezen bureaukban nem alkotmányos szellem uralkodik.

Ezen sajnos, ezen káros helyzetnek, t. ház, nagyon egyszerű, könnyen érthető oka van. Midőn alkotmányos háztartásunkat berendeztük, mint tudjuk, az országnak akkori intézői nem voltak abban a helyzetben, hogy az államügyeknek tényleges vezetésére alkotmányos rendszer, alkotmányos élet között felnevelt tisztikart alkalmazhassanak.

A kényszerüség vitte rá államügyeink akkori intézőit, hogy egészen egyszerüen átvegyék azt a testületet, azt a személyzetet, a mely az előtti időszakban, tehát az absolut kormányzat időszakában az ország ügyeit kezelte. Ezt a kényszerüség hozta magával és miután át kellett vennünk akkori időben azon absolut rendszernek képviselőit és tisztviselőit, átplántáltuk velök azon bürokratikus szellemet, mely az azelőtti korszakban sanyargatta és mely ma is tényleg kormányozza az országot. És nagyon természetes, hogy ezen átplántált bürokratismus az által, hogy a ministerek, az alkotmányosságnak ezen képviselői, az ügyekkel ténylegesen nem foglalkozhattak, az által, mert teljesen és folytonosan el voltak foglalva az államférfiui teendőkkel és ügyeik kezelésére absolute nem volt idejök, tehát kénytelenek voltak az ügyeikkel akkor átvett, megbizott közegeiket egészen független hatáskörrel ellátni; nagyra megnőtt azon növény, melyet az előbbi rendszerből átplántáltunk, nagy fává nőtt és ma már — merem állítani, hogy ez a parlament, a ministerium és az egész ország feje fölött uralg.

T. ház! Én akkor, midőn államkormányzatunk tényleges kezelőinek rendszeréről beszélünk, legkevésbé sem szándékozom megtámadni ezen rendszer egyes egyéneit, sőt mindenekelőtt ki akarom jelenteni, hogy igenis a ministeri bureauknak voltak és vannak ma is és ezekben működnek ma is alkotmányos szellemű, nagyon számba vehető, sőt kitünő tehetségek és működnek jeles egyének; hiszen a jó szándék meg volt akkor is, midőn alkotmányos háztartásunkat berendeztük arra nézve, hogy az átvett rendszerrel inportált testületet alkotmányos érzületü tisztviselőkkel reformáljuk; ilyeneket nagy számban alkalmaztunk is, azonban azt határozottan állíthatom, hogy ezen alkotmányos érzületü tisztviselők importálása által, nem voltunk képesek a rendszert gyökeresen megváltoztatni, nem voltunk képesek azt alkotmányos szellemben regenerálni és hivatkozom azokra magukra, kik ezen rendszer keretében működnek, hogy igen sokan vannak államtisztviselőink között olyanok, a kik magukat ezen rendszer keretében igen kényelmetlenül érzik, ebben tétlenségre vannak kárhoztatva és működésükben oly utra terelve, mely meggyőződésükkel határozottan ellenkezik.

T. ház! Midőn azt constatálom, hogy felszólalásom nem kormányzatunk egyes személyei ellen irányul, de midőn constatálnom kell azt is, hogy azon alkotmányellenes rendszer kormányzatunkban valóban fennáll és az előzmények szerint természetszerüleg fenn kell hogy álljon, mely az alkotmányos korszak előtt már fennállott, akkor egyuttal kénytelen vagyok constatálni ezen kényszerhelyzetből származott nagyon sajnos helyzetnek egy másik súlyos következményét is és ez az, hogy nem tudtunk gondoskodni arról sem, hogy azok nagyrésze, a kik államkormányzatunk tényleges vezetésében részt vesznek, kellő qualificatióval birjanak. És ez nagyon természetes következménye volt az első lépésnek, mert akkor, midőn kénytelenek

Digitized by Google

voltunk átvenni a rendszert, nem lehettünk többé tekintettel a qualificatióra sem. Már pedig t. ház, ha akkor, a midőn államháztartásunkat berendeztük, nem lehettünk tekintettel a qualificatióra s ha azonkivül többé nem voltunk azon helyzetben, hogy ezen rendszerbe alkotmányos szellemet öntsünk, azt befolyásolhassuk, akkor igen természetes, hogy éppen azok, a kiket az alkotmányos rendszerrel átvettünk, nem voltak hajlandók megváltoztatni az absolut kormányzat azon elvét, mely szerint tisztviselőinél nem a qualificatióra kell tekintettel lenni, hanem arra, hogy ki leghűbb embere, legalázatosabb szolgája a hatalomnak. Igen természetes, hogy az ily elvek képviselői nem mozdíthatták elő államkormányzatunkban a tisztviselők qualificatiójának elengedhetetlen követelményeiből kifolyó elveket.

És mi volt ennek a következménye, t. ház? Merítsünk kissé a praktikus életből példákat, azt fogjuk tapasztalni, hogy akkor, midőn ministereink bureauikat megalkották, hogy akkor, midőn azokat alkotmányos elnevezéssel ellátták, hogy akkor, midőn egyéb teendőik miatt ezen bureauk működését kellően nem ellenőrizhették, ezen bureauk ügykezelésében teljesen megszűnt az alkotmányos kormányzat lehetősége, megszűnt a nyilvános collegialis érintkezés és összeműködés, az egyes bureauk magukat szigoruan elkülönítették, a rokon szellemek, szövetkezve, megkezdték, az intrigát, a küzdelmet a személyes és hatalmi kérdésekben, a kevésbé qualificált tisztviselők irtóztak érintkezni azon társaikkal, kiknek szellemi felsőségét elismerni kénytelenittettek; igy a bureauk csak ügyiratok alapján közlekednek egymással és csak azért, hogy az egyes ügyek elintézésénél elég idejök legyen a szükséges szakszerű informatiót mellékes kerülő utakon megszerezni, azt, a mit máskülönben rövid uton, collegialis érintkezés utján, könnyű módon jóval hamarább megszerezhettek volna.

Már, t. ház, akkor, midőn az előre bocsáttottakkal elismertem azt, hogy ministereink és államtitkárainknak államférfiui hivatásuk van, midőn elismertem azt, hogy ezen hivatásuknak alárendeltnek tartom még a specialis szakképzettséget is, mert azon esetben is, ha ilyennel birnának, teljes lehetetlen volna, hogy azon államférfiui teendőiken kivül, ressortjuk specialis ügyeivel foglalkozzanak, akkor, azt hiszem, hogy senki egyoldalu felfogással, szakértői velleitásokkal nem vádolhat.

De azt már mindenki jogosan követelheti, hogy azok, kik az országnak specialis ügyeit, szakügyeit ténylegesen vezetik és kezelik, azok valóban ezen ügyeknek szakértői legyenek; azt hiszem, ez discussió tárgyát nem is képezheti: ez minden államban, legyen az egy művelt vagy elmaradt állam, igy van; igy van ez Franciaországban, Angolországban, Romániában, Szerbiában és meg vagyok győződve igy van ez China és Jappanban is. Az a józan ész törvénye, hogy ha valakinek specialis tudomány alapján elintézendő ügyei vannak, annak ezen specialis tudományban specialis szakértelemmel kell birni.

T. ház! A qualificatió kérdését nem én vetem fel először e házban és a hogy én ezen kérdést igen fontosnak tartom, ugy igen fontosnak tartotta ezt a ház is, mert, mint tudjuk, e kérdéssel igen gyakran foglalkozott. Sajnos, hogy államháztartásunk berendezése alkalmával, akkor, midőn a közlekedési minister ügyköre megalkottatott, akkor már az ország e nembeli követelésével szemben akadtak olyanok, a kik a helyett, hogy hivatásuknak megfeleltek volna, hogy akkor, midőn a magyar szakértelem ügyét védeni és támogatniok kellett volna, akkor az országnak, a parlamentnek egyszerűen szemébe mondták, hogy nem rendelkezünk hazai szakértőkkel és ezen kijelentések értelmében, tömegesen importálták külföldről az ugynevezett idegen szakértőket. Tudjuk, ismerjük azon szakértőknek itteni működését, mutatják ezt az egyes épitkezések, mutatják az ügyek állapota, melyeket elintéztek és kezeltek és leginkább bizonyítják azt, hogy mily szakértelemmel működtek, azon számtalan milliók, melyeket az ország az ő műveik létesítése, helyrehozása, renoválásával és kezelésével elvesztett. És, t. ház, mily alapon állították azt, hogy nem léteznek hazai szakértők? Bocsássanak meg, e kérdésre nagyon röviden válaszolhatok. Magam foglalkoztam azon időben azon kérdéssel, hogy vajjon, hogy állunk tulajdonképen a szakértők tekintetében és pedig éppen a közlekedési szakértők tekintetében. Jegyzeteket csináltam, statistikai adatokat gyüjtöttem, hogy mennyi azoknak száma, a kik külföldi hires műegyetemen jó sikerrel végezték tanulmányaikat. Ezek szerint 1850-től 1860-ig, tiz év lefolyása alatt, az én jegyzeteim szerint háromszáz huszonöt magyar ifju végzett külföldi műegyetemen; 1860—1865-ig 193 magyar ifju végezte külföldön műegyetemi tanulmányait, tehát akkor, midőn államháztartásunkat berendeztük, midőn a nemzetnek azt mondták, hogy nincsenek közlekedési szakértő fiai és idegeneket, ellenségeket hoztak az országba, akkor már több, mint 500, külföldi műegyetemen jelesen végzett, ifju volt az országban, azokról nem is szólva, a kik itthon végeztek és kikre nézve adatokkal nem birok, kiknek számát azonban, azt hiszem, nem csalódom, ha ugyanazon nagyságban veszem fel. Hanem, t. ház, e tekintetben még egy másik kérdés is merül fel, azon kérdés t. i., hogy mily szellemben végezték tanulmányaikat ezen hazánkfiai? Mert a tudományt illető siker, a szakértői tehetség mellett, — a mely

Digitized by Google

felett lehet sokat vitatkozni — és akkor, mikor 100-anként importáljuk az idegen, az ellenséges elemet az országba, nagyon fontos tudnunk azt, hogy mily szellemben nevelkedtek azok, a kiket külföldi és hazai műegyetemekben képeztettünk és a kiket, mint hazai szakértőket, később oly kiméletlenül mellőztünk.

Erre nézve legyen szabad saját emlékemből egy rövidke eseményt idézni. Itt megint sajnálattal kell megjegyeznem, hogy ezen emlékeim még az ötvenes évekbe vezetnek vissza.

Ez időben Bécsben, az ott tanuló magyar technikusok, márczius 15-ének emlékére egy krajczáros egyletet alakítottak, a mely egylet akkor, midőn még a magyar akadémia nevét nem tanácsos volt sokat emlegetni, az akadémiának száz aranyat küldött a magyar technicusok filléreiből és azonkivül Izsó Miklós boldog emlékezetű művész hazánkfiát Münchenben saját költségén képeztette. Ilyen szellemben művelődtek t. ház, azok, kiknek azonkivül még alkalmuk és módjuk volt ahhoz, hogy a külföld legjelesebb építkezéseit és szakműveit tanulmányozhassák és a kik oly szellemi tehetségekkel mindenesetre birtak, mint az importált külföldiek, de a kiknek idehaza akkor, midőn itthon alkalmaztatást kerestek, ajtót mutattunk és ez ajtón tömegesen eresztettük be az idegen, az ellenséges szellem képviselőit. És, t. ház, mi volt ezen hallatlan gyengeségünk és előzékenységeinkért a hála, az elismerés? E tekintetben hivatkozom magának a t. közlekedési minister urnak akkor tett éleményeire, midőn t. i. ő az országot a behivott idegen szakértőktől megtisztítani igyekezett — mert hogy ezt tenni igyekezett, azt szivesen elismerem, — hogy akkor milyen éktelen lármát és zsivajt csapott az egész külföld s miért? Mert a magyar műveket, a magyar állam vagyonát nem külföldi szakértőkre akartuk tovább is bizni, hanem azokat magyar kezekbe letenni és hazafiakra is bizni. A külföld ez elismerésére például szolgálhatnak a legújabb események is. Ma hasonlóan meg akarjuk védeni az ország egy becses kincsét, az ország nyelvét, megvédeni azt az ország szivében és fővárosában és milyen éktelen lármát, zsivajt csapnak a külföldön, csapnak jó szomszédaink, csak azért, mert azt tesszük, a mi minden nemzetnek szent kötelessége. Én ez incidensből különben azon reményemnek is kifejezést merek adni, hogy a t. ministerelnök ur, kit mindenki erélyes ministernek ismer, nem fog ez ügyben kevesebb erélylyel és hazafisággal eljárni, mint eljárt volt ministertársa akkor, midőn a hazai vállalatok magyarosításában fáradozott. T. ház! Magának az igen t. közlekedési minister urnak szájából hallám egyszer, hogy a közlekedési ügyek vezetését hazai szakértőkre bizni nem lehet, t. i. specialisan képzett szakértőkre; azért, mert a magyar szakértelem, különösen a technika képviselőinek oly egyoldalú képzettségük van, mely őket nem teszi alkalmasokká az ügyek administratiójára. (*Péchy közlekedési minister közbeszól.*) Engedje meg a t. minister ur, ezt mondta, azaz, hogy magamat rövidebben kifejezzem, azt mondá a t. minister ur, hogy egyoldalulag képzett szakértők nem értenek a gyakorlati administratióhoz. No már t. ház, ha a t. közlekedési minister ur valóban azon meggyőződésben van, akkor engedje ő meg, hogy egy kérdést intézzek hozzá. (*Halljuk!*) Mit tett hát ő az ország egy nagy testületének és az ország számtalan tudományosan képzett fiainak érdekében — a mely érdeket képviselni ő van első sorban hivatva — akkor, midőn tőlök ezen tehetséget megtagadta, arra nézve, hogy ezen tehetséget magoknak megszerezhessék? mert hiszen a practikus administratió ismeretének hiánya csak két okból származhatik. Vagy egyoldalulag gyakorlatiatlan módon vannak berendezve azon intézetek, melyekben az ifjak kiképeztetésöket nyerik, vagy nincs mód adva az ezen intézetekben kiképzett ifjaknak, hogy a praktikus administratiót elsajátítsák, azért, mert nincs mód adva nekik arra, hogy valóban tényleg administráljanak. Ismerve azon megdönthetlen igazságot, hogy a ki nem administrál, nem tanulhatja meg a gyakorlati administratió tudományát.

Ha tehát az egyik, vagy a másik áll, azt hiszem, a t. közlekedésügyi minister ur megengedi nekem azon egyszerű megjegyzést, hogy minden esetre ő lett volna hivatva a bajon segíteni és ezen baj elhárítására szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenni.

S akkor, midőn alkotmányos ministereink az ország egy nagy szakértő testületének képességéről ily véleményben vannak, nagyon természetes, hogy ezen vélemény a nemzet minden rétegébe átszivárog. E felfogás a tudományos képzettség minden ágára nézve már általános lett. Határozottan állíthatom, hogy ma már az ország összes kormányzata általánosságban nélkülözi közegeiben a qualificatió azon mértékét, mely az állam igazgatásának minden ágában szükséges. Itt általában szólok s nem akarom azt állítani, hogy csak a technikusok ügye ejtetett el; elejtetett a tudomány, a szakértelem ügye az állam ügykezelésének minden ágában. Ezt tapasztaljuk az administratió minden szakában, államügyeinkben mindenütt találunk döntő hatalommal felruházott intézőket, a kik kellő képességgel nem birnak. Tapasztaljuk, hogy kereskedelmi, közigazgatási, különösen a pénzügyi, valamint államgazdászati ügyekben igen sokan vannak, kik döntő szerepet visznek, a nélkül, hogy megfelelő qualificatióval birnak. Midőn

Digitized by Google

azonban ma különösen csak egy testületről szólottam tüzetesebben, tettem azt azért, mert tekintetbe kellett vennem azt is, hogy az ország éppen most tetemes költségen épületet emel a technikai tudományoknak, hogy éppen a szegényebb középosztály az, mely fiait itt nagy költséggel és hosszu időn át tanittatja, hogy a képviselőháznak és a kormánynak tehát, éppen ezen testület érdekeit kell szem előtt tartania, különösen a jelen korban, midőn a technikai művek, találmányok minden egyéb társadalmi mozzanat fölé emelkednek. Ha a kormány elejti az ország szakértő fiainak ügyét, ha nem igyekszik mindent elkövetni, hogy az administratió minden ágában ez ifjak szakképzettsége érvényesüljön, akkor a kormányzat minden ágában és az államügyek kezelésénél, ezentúl is csak ki nem elégítő és kedvezőtlen eredményeket fogunk tapasztalni.

T. ház! Midőn ezeket kifejteni bátor voltam, rá akarok most mutatni azon egyes súlyosabb következményekre, melyeket az általam fölhozott rosz rendszernek és ezen rendszer következményeinek köszönhetünk. Legyen szabad e tekintetben a t. ház figyelmét mindenekelőtt egy oly esetre fordítani, a mely a háznak már sokszor képezte discussiója és gondoskodása tárgyát. Ez az adó-illeték behajtási ügy. Sokszor történt felszólalás ezen adó- és illeték-behajtás rendezése érdekében és a ház, ugy mint a ministerek mindent elkövettek, hogy e téren javulást hozzanak létre. De e vállvetett törekvés sikertelen maradt és pedig azért, mert nem oly egyének kezelik ez ügyeket és nem oly szellemben és rendszerrel, mint a milyeneknek azt kezelni kell. Az alkotmányos tényezőknek tehát nem volt erejök a felibök nőtt bureaukratia hatalmát megtörni. Még egy másik körülményre is vagyok bátor a t. ház figyelmét felhívni. A catasterre. Éveken át milliókat vesztegettünk el csak azért, hogy annak tudomására jussunk, hogy az elköltött milliók a kivánt eredményt nem hozták. Állítom, hogy az egész műveletet újonnan kell kezdenünk, ha azt akarjuk, hogy czéljának megfeleljen, azért, mert annak kezdetén nem gondoskodtak arról, hogy kellő megfontolással és szakértelemmel kezdeményeztessék és kezeltessék ezen ügy. És ki kezeli a cataster ügyeit az országban? A pénzügyministerium. Kezeltetik tehát ez ügy egészen fiscalis szempontból. Én részemről állítom, hogy az ország catastere nem a pénzügyministerium, hanem a technicai és a mezőgazdasági szakmák körébe tartozik. A pénzügyministerium kezeli tehát ezen ügyeket s alig hiszem, hogy akkor, midőn ezen ügyeket kezébe vette, gondoskodott volna arról, hogy a mezőgazdasági és a technicai szempontok ez ügy kezelésében kellőleg képviselve legyenek.

Említettem, t. ház, azt is, hogy közigazgatásunkban hasonlag nem mindenütt döntő a szakértelem. Ugy hiszem, hogy nem szólhatunk közigazgatásunk helyes kezeléséről, midőn tudjuk, hogy azt oly egyének befolyásolják, kik erre kellő képességgel nem birnak és az ország alantasabb közigazgatási organumainak, az ország közvéleményének, utmutatást nyujtani nem képesek. Hozzá teszem, hogy az ország legfontosabb kereskedelmi, közgazdasági és vámügyeket intéztet és kezeltet gyakran oly egyének által, a kik nem tartatnak elég képesitteteknek arra, hogy ezen ügyeket vezessék. Ez azonban a jelen discussió körén kivül esik és csak mellesleg említettem meg. Legyen szabad nyilatkoznom még sajnos tapasztalatokról és bajokról, egyet-mást felhoznom, a melyeknek a közlekedési ügyek kezelésében fennálló rendszer képezi forrását. T. ház! A közlekedési minister ur már akkor, mikor tárczáját átvette, tudomással birt arról, hogy az ország nagy részét árviz fenyegeti; tudomással birt arról, hogy az ország legjelentékenyebb és leggazdagabb vidékei sínlődnek e baj alatt és hogy egész vidékek, városok forognak végveszélyben; tudomással kellett birnia ezekről, mert, hiszen már 1876-ban kimerítő jelentések érkeztek hozzá e tárgyban. Hivatkozom az igen t. közlekedési minister urra, hogy már 1876-ban Szeged város veszedelméről is hozzá kimerítő jelentés jött; hivatkozom arra, hogy már 1876-ban saját szakértői javaslatot tettek arra, hogy ezen város körtöltés által védessék; hivatkozom saját kezdeményezésére, midőn valóban azon időben ő maga gondoskodott arról, hogy saját szakértői által kimerítő jelentések és emlékiratok adassanak hozzá a vizszabályozás kérdésében. Az emlékiratok be is érkeztek s határozottan állítom, hogy ezek mindenesetre oly becses anyagot foglalnak magukban, mint a külföldi szakértők véleménye. S mi történt? Az igen t. minister urban megvolt a jóakarat, megvolt a szándék, hogy ezen ügyekben segítsen. De ezen jelentések eltüntek, nyomtalanul elmerültek ministeriumának bureauiban. Igy ezen jelentéseknek nem az lett az eredménye, mint minden más alkotmányos országban kellett volna lennie, hol, mikor a veszélyt jelzik, mikor ezt a ministerium saját egyénei jelzik, akkor az ország minden ahhoz értő emberét összehívják, velök az ügyet megbeszélik és az ő véleményük alapján és velük együtt a szükséges intézkedéseket azonnal megteszik. Évek multak el, az ország milliókra menő károkat szenvedett, egész városok pusztultak el és ma még ezen rendkivül fontos és életbevágó ügyek rendezésének csak kezdetén állunk. Mint említém, az ország jelentékeny veszteségeket szenvedett, az országot

Digitized by Google

nagy csapások sujtották, de ezen veszteségeket összeköttetésbe hozták egy névvel, egy oly névvel, melynek hordozóját a hazai szakértelem képviselői között említik.

T. ház! Én Herrich urat e házban sem védni, sem megtámadni nem akarom; ő magát itt ugy sem védhetné, de különben is ezt tennem feleslegesnek tartom. Azt azonban nagyon karakteristikus esetként tekintem, hogy egy oly ügy, mely milliókat képvisel, mely az egész ország létkérdésével összefüggésben van: a vizszabályozás ügye, nálunk kizárólagosan egy névvel hozathatik összeköttetésbe. Kicsoda Herrich ur? Egy technikus, mondják és alaposan képzett szakember. De lehetséges-e egy embertől, még ha az alaposan képzett ember, még ha az ministeri tanácsos is, függővé tenni ez ügyet, melytől az ország jóléte függ. Ez karakterizálja szomorú helyzetünket. Én valóban azt hiszem, hogy nálunk méltán nevezünk meg egyes neveket, akkor, midőn közérdekű ügyek elintézéséről van szó, mert a ministeriumban gyakran a legfontosabb ügyek, kizárólag egyes emberek tehetsége és eljárásától függnek; egyes bureauk képviselői kotlanak e bureaukban országos érdekű ügyek tojásain, hogy[mily eredménynyel, látjuk és naponta tapasztaljuk.

T. ház! Legyen szabad még azon kérdést tennem, hogy állunk egyéb építkezési és technikusi ügyek kezelésével, pl. az utépítkezés, az állami építkezések ügyében? Az imént nyujtatott be a házhoz egy törvényjavaslat, mely hivatva volt arra, hogy a ház évek előtt hozott határozatának és óhajtásának tárgya és elintézése legyen, hogy e nembeli közmunka-ügyünket jobb állapotba hozzuk. T. ház, én sem a házban, sem a házon kivül nem találtam ahhoz értő egyénre, ki e törvényjavaslatnak — bocsánat a kifejezésért — silánysága felett pálczát ne tört volna. Csak egyet említek. E törvényjavaslatban oly elv lett alapul felvéve, az utak megvámolásának elve, melyet már 1868-ban e ház és az ország szaktestületei egyhangulag elvettettek s most egy évtized mulva ezt ismét a ház elé hozzák, e felett hetekig kell tanácskoznunk s utoljára mi lesz az eredmény? Az, hogy jól-rosszul megfaragva, el kell majd e halvaszületett javaslatot fogadni; vannak azonban számtalan más technikai kérdések, melyekre hivatkozhatom. Vegyük fel azt, a mit legtöbbször hallottunk emlegetni, a vasutak csoportosításának, a vasuti tarifáknak, az inséges vasutak rendezésének ügyét stb. Mi történt ezekben? E kérdéseket évek óta szellőztetik e házban és folyton kérik a ministereket, hogy ez ügyekben intézkedjenek, de még nem történhetett ezekben semmi, mert szerény felfogásom szerint, hogy valaki ily jelentékeny ügyekben programm és rendszeres terv nélkül eljárjon, azt lehetetlennek tartom. Ha mi vasutainkat bizonyos kiviteli irányban csoportosítani akarjuk, ha mi új vonalakat, melyek milliókba kerülnek, építeni akarunk, akkor elvárhatjuk, hogy a kik igy intézkedni akarnak, legalább általános tervet készittessenek és nyujtsanak be e házhoz. Már pedig, t. ház, én kétlem, hogy e tekintetben egyáltalában egy oly alaposan készített tervezet és eljárási sorrend, oly modus procedendi készittetett légyen, mely lehetővé tenné azt is, hogy kormányunk ez iránti eljárásának egyes részletei iránt az ország tájékozva legyen és melyből kitünjék, hogy ezen részletek a főczéllal teljes harmoniában vannak. E tekintetben legyen szabad még azt kérdeznem, hogy tulajdonképen ki készítsen egy ilyen programmot és tervezetet? A közlekedési ministerium szakügyeinek kezelésénél én nem látom sehol azt az együttműködést, azt a harmoniát, mely szükséges, hogy ily nagy művet létesítsen s hogy mily viszonyok uralkodnak e tekintetben a közlekedési ministerium bureauiban, legyen szabad egy rövid példával szolgálnom. A t. közlekedési minister ur már ressortja átvétele alkalmával nyilatkozott, hogy szándéka olcsó és oly vasutakat építeni, melyek az államgarantiát igénybe nem veszik.

Ezen szándékának ő erélyesen igyekezett megfelelni; ezen szándéknak és személyes erélyének köszönheti — (és ezért különösen hangsúlyozom) az országban egy kis vállalat is — lételét, a melyet többször hallottunk, mint mintavállalatot emlegetni.

Meghagyta egyuttal a t. minister ur ugyanakkor bureauinak, hogy törvényjavaslatot készítsenek a vicinalis vasutak építésére. Ezen törvényjavaslat már azon időben el is készittetett azon testület által, a mely erre leginkább hivatva volt azt elkészíteni, a vasuti felügyelőség: és ma 5 év után, még az mindig azon bureauk asztalfiókjaiban hever. (*Felkiáltások jobbfelől: Már beadatott!*) Kérem méltóztassanak a conclusiót meghallgatni. Valóban beadatott, elismerem és azt is, hogy ma ismét a t. közlekedési minister ur erélyének és jóakaratának köszönhetjük azt, hogy e törvényjavaslat előttünk fekszik. De mily módon történt ez? Ugy, hogy bár 5 éve, hogy készen volt e javaslat, mégis ezen házból kellett magának egy másik törvényjavaslatot megszerezni és ezt terjeszteni be a ház elé, csak hogy a bureauk féltékenységén, egy ötéves kanapé processuson magát túltehesse. Hogy ez igy történt, a lapok is irták és erről mindnyájunknak tudomása lehet.

Igy vagyunk, t. ház, minden ilyen kérdéssel, a mely egyáltalában a közlekedési ministerium bureauinak ügykezelésével összefüggés-

Digitized by Google

ben van. Ime látjuk, hogy ma már valóban élénk mozgalom kezdődött több irányban ezen ministeriumban kifejlődni; látjuk, hogy már valóban hozzá akarnak komolyan fogni a vasutak csoportosításához. De miként? Egy pár példát idézek. Megveszik a tiszai vasutat éppen 20%-tel drágábban, mint azt abban az időben megszerezhettük volna, mikor a háznak egy igen tisztelt tagja, a volt pénzügyminister ur e vasutat ténylegesen az állam birtokába beszerezte. Én valóban nem tudom megérteni azt, mi oka annak, hogy ha már a vasutat meg akartuk venni, miért nem vettük meg akkor, midőn annak részvényei 205 frton állottak és megvehetők voltak és miért kellett e részvényeket 245 frton megvennünk? Azonban itt még az a kérdés is felmerül, hogy e vasut már akkor, midőn az első részvényvásárlás történt, az állam befolyása alá került, a mint hogy az állam befolyását e vasutnál ténylegesen érvényesítette is; hogy ha a kormány czélját ily módon elérte, mért vesszük e vasutat meg ma, drágábban és oly feltételek alatt, a melyek alatt annak megvételét indokoltnak nem látom. Hiszen nekünk első feladatunknak azt kellene tartanunk, hogy államháztartásunk bilanceának kedvezőtlen tételeit javítsuk és hogy az állam közgazdasági helyzetén javítsunk. Ha tehát az állam, a tiszai vasuttal már előbb határozottan rendelkezett, nem értem, hogy miért hozunk most áldozatot egy oly vasut megvétele tekintetében, a mely eddig államháztartásunk bilanceát a legkevésbé sem terhelte és közgazdasági érdekünknek mégis felhasználható volt?

Ezt különben a tiszai vasutra vonatkozólag csak mellékesen említettem meg; erre nézve nem fekszenek előttünk még a kormánynak javaslatai és igy természetesen, érdemlegesen e kérdéshez nem szólhatunk.

Éppen igy vagyunk a déli vasút megvételével. Itt is egyelőre csak azon tényekre hivatkozhatunk, a melyek eddig a lapok utján nyilvánosságra kerültek. De hogy járnak el e kérdésben a kormánynak és nevezetesen a pénzügyministeriumnak bureaui? Erre nézve legyen szabad egyelőre felemlítenem, hogy mi megvettük e vasutnak egy kis lánczszemét oly áron, a mely nem ér fel annak értékével, 5½ millió frtot adtunk egy oly 6 mértföld hosszú vasutrészért. a melyhez közlekedési eszközök és egyéb tartozékok nem adatnak, azonkivül még kiadjuk kezünkből a déli vasut adómententességének ügyét, a legbiztosabb, az egyetlen fegyvert, melylyel ezen vasutat az egész budakárolyvári vonalával az állam hatalmi körébe vonhattuk volna, kiadtuk e fegyvert a kezünkből csak azért, hogy magunknak e vonalból csak egy lánczszemet szerezzünk meg. Azt hiszem, egy tál lencséért odaadtuk örökségünket. Hogy jártunk el ugyanily kérdésekkel szemben más vasutakkal? Midőn a kassa-oderbergi vasut ügyét tárgyaltuk, meg voltam győződve arról, mint ma is meg vagyok, hogy már azon időben határozott szándéka volt a minister urnak ezen vasutat államivá tenni. De nem igy akarták bureaui. Elmulasztották a jó alkalmat; és ma, midőn a helyzet rosszabb, ma halljuk, hogy a kormány e vasutat is meg akarja venni. Igy vagyunk t. ház, több ily kérdéssel is. Évek során át beszélünk arról, hogy az inséges vasutak ügyeit rendezni fogjuk, azon vasutak ügyeit t. i., melyek az állam pénzáldozatát túlságos nagy mértékben igénybe veszik, melyek önerejükből egyáltalán fennállani nem képesek. Azonban ugy látszik, hogy nagy teendőink közt megfeledkeztünk ezen apró teendőkről, arról, hogy államháztartásunknak ezen az uton néhány százezer forintot meggazdálkodjunk. Tudjuk, hogy ezen vasutak igazgatóságának s üzletvezetésének egyesítése által jelentékeny megtakaritást eszközölhetnénk költségvetésünkben és hogy a menetrend, a tarifák szabályozása által nagy szolgálatot tehetnének az illető vidékek lakosságának s általában a szállító közönségnek.

Felvettetett már azon kérdés is, hogy mi szükség van arra, hogy e vasutak kis forgalmuknál oly nehéz mozdonyokat használjanak, melyek a mellett, hogy üzletük költségesebb, a vasutak költséges belszerkezetét szétromboljak és ez által folytonosan indokolatlan, több üzleti és fenntartási költséget okoznak. És mi volt ezen tudomásunk eredménye? Az, hogy ez ügyekben semmi sem történt. Nem történt nálunk, de igen történt másutt. A galiciai Albrecht-vasut ezen eszme megpendítése következtében, nagy mozdonyain igyekezett azonnal túladni s ez által üzletében jelentékeny megtakarításokat eszközölni.

Még egy esetet hozok fel, mely kiviteli forgalmunk politikájára nézve igen fontos. Már volt alkalmam említeni, hogy mily szerencsétlen viszonyok közé jutott kiviteli forgalmunk iránya, Bosznia felé. A közlekedési minister ur erélyének köszönhetjük, hogy egészen az ország határáig ez irányban egy, bár nagy költséggel épült, de jól berendezett első rendü vasut jött létre. És mi történt ezen vasut folytatása érdekében azon irányban, melyre kiviteli kereskedelmünket vezetni kivántuk? Folytatták e vasutunkat Bosznián keresztül egy oly nyomorúságos rendszer mellett, keskeny vágánnyal kiépített hegyen-völgyön át vezetett vasut kiépítése által, mely a mellette elvonuló rosz országuttal sem versenyezhet s mely kényszerit lemondanunk azon reményről, hogy kiviteliünket azon irányban valaha megérhetjük.

Digitized by Google

Én t. ház, még számtalan ily esettel szolgálhatnék; (*Halljuk! Halljuk! balról*) azonban nem kívánván becses türelmével még tovább is visszaélni, (*Halljuk!*) ezuttal csak hosszas előadásomnak rövid conclusióját akarom megtenni, mely ezen kérdésben culminál, mit tegyünk arra nézve, hogy ezen általam kitüntetett aggodalmas helyzetünk következményeit elhárítsuk? mit arra nézve, hogy az állam ügyeinek kezelési rendszerét gyökeresen megváltoztassuk? Elkergessük-e az absolut bürokratikus regime híveit, elcsapjuk-e a régibb tisztviselőket, azokat, kiket nem tartunk qualificáltaknak, kiket nem tartunk alkotmányos szellemüeknek s kik egy rosz rendszer képviselői? Alkalmazzunk-e helyettök szakértőket, pénzügyi és közgazdászati szaktekintélyeket? Nyissuk-e meg a közlekedési ministerium kapuit az ország technicus testületének? Ezen kérdésekre határozottan azt válaszolom, hogy nem; ezen eljárás sem igazságos, sem helyes, sem czélszerű nem volna. Van ennél egy sokkal egyszerübb, könnyebb mód, melylyel nézetem szerint az ország összes bajain könnyen segíthetünk. (*Halljuk! Halljuk!*)

Maradjon mindenki a helyén, mindaddig, mig helyét betölteni képes. De hogy ezt ministereink megitélhessék, szükség, hogy bureauikban megjelenjenek és az alkotmányosság korbácsával Krisztusként kikergessék onnan azon bureaukratikus absolut-rendszert, azon absolutistikus szellemet, mely ott uralkodik. Szükségesnek tartom, hogy ministereink kiűzzék a bureaukból mindenekelőtt a rangkórság veszélyes betegségét, a túlságos nagyzás, czímzés hóbortjait. Szükségesnek tartom, hogy ministereink bureauikba teljes nyilvánosságot hozzanak be, hogy minden egyes bureau tárt könyv legyen, melybe mindenki bátran betekinthet. (*Közbeszólás jobbról: Hát a hivatalos titkok!*) Hivatalos titkok ne létezzenek alkotmányos államokban, a hivatalos titkoknak létjoga nincs. Ezert száműzzék ministereink bureauikból a titkolódzó intrikus szellemeket. Alkossanak saját ressortjuk egyéneiből szakértő tanácsokat s ez alkotásban menjenek le a legalsóbb rétegben alkalmazott tisztviselőkig. Egészitsék ki e tanácsokat a ministeriumon kivül álló szakértőkkel. Nyujtsanak módot arra, hogy mindenki érvényesíthesse tehetségét: hogy mindenki megmondhassa, ha jobbat tud. Tegyék lehetővé bureauikban a szakértelem és a tehetség versenyét és ne tiltsák el szakértőinket attól, hogy a ministerium falain kivül tartott közgazdasági tanácsokban részt vegyenek, hanem igyekezzenek inkább ezen uton az ország közvéleményére hatni. Az ezentúli előléptetéseknél és újabb alkalmazásoknál azonban legyen mindenkor első és elengedhetlen feltétel a qualificatio és legyen száműzve a protektio, melyet valóban alkotmányos kormányzati rendszerünk egyik legnagyobb bajának tekinthetünk. (*Általános helyeslés.*)

T. ház! Ez a valódi alkotmányos kormányzat, ez az egyedül czélhoz vezető mód, melylyel pénzügyeink és különösen közlekedésügyeink jelen súlyos állapotát megjavíthatjuk. A tudomány, a szakértelem versenye a ministeri bureauokban meg fogja teremni azon jótékony gyümölcsöket, melyeket egy helyes, egy alkotmányos állam kezelési rendszerének megteremnie kell; és ha a titkolódzás, az absolutismus szelleme helyett a teljes nyilvánosságot hozzuk be kormányzatunkba s ha államhivatalnokaink collegiális együttműködését és tanácskozásait lehetővé teszszük, ha kiűzzük a bureauokból azon régi alkotmányellenes szellemet, mely ott most uralkodik, akkor eltünnek azon rendszer képviselői is, melyek ma ott döntő szerepet játszanak, éppen ugy, mint a sötétség árnyai elpárolognak az éltető nap, a világosság sugarai előtt.

Végezetül még csak azon óhajt fejezem ki, bárha az általam nagyra becsült közlekedési minister ur szintén ezen eljárást alkalmazná, bárha lehetővé tenné azt, hogy tárczájához tartozó ügyek kezelésénél, az általam hangsulyozott alkotmányos elvek érvényesüljenek! Bárha hivatalnokaink collegiális összműködését és szakszerű collegiális eljárását létesítené, bárha ressortja minden fontosabb ügyeit, mielőtt azokat véglegesen elintézné és a ház tárgyalásai alá benyujtaná, előbb azon tűzpróbának tenné ki, melyet összes ahhoz értő alkalmazottjainak és az ország szakértőinek megvitatása, hozzájárulása és tanácsa és véleménye képezhetne, bárha gondoskodnék arról, ha lehetővé tenné, hogy ressortjában azon testület érdekei, a melyek az ország közlekedési ügyeinek érdekeivel azonosak és melynek érvényre jutása nélkül ezen ország közlekedési ügyei soha sem fognak felvirágozhatni, benne védőre és támogatóra találnának. És én meg vagyok róla győződve, hogy ha a közlekedési minister ur az általam imént részletezett alkotmányos, könnyü és egyszerű módot alkalmazza ressortja ügyeinek kezelésében, ő igen terhes feladatának könnyen fog megfelelhetni, közlekedési ügyeink felvirágoznak és az államháztartásnak igen jelentékeny tételeit, a közlekedési ügyekre vonatkozókat, igen előnyösen megváltoztathatja. Akkor a t. minister ur az országnak valóban elismerésére és hálájára teszi magát érdemessé. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Madarász József: Köszönettel tartozom, t. ház, az előttem szólott képviselő urnak, hogy e tárgyhoz szakértelméhez képest szólott. Azt hiszem, hogy miután a közlekedési tárczánál nemcsak a mérnöki szakma, hanem egyuttal az ipar is érdekelve van, az ipar iránt érdeklődő

Digitized by Google

képviselő urak is nyilatkozni fognak. Én részemről nagyban csatlakozom azokhoz, a miket az előttem szólt képviselő ur a közlekedési ministernek ajánlott arra nézve, hogy az alkotmányos szellemre, a szakértelemre és a nyilvánosságra legyen szives több súlyt fektetni, mint a mennyi eddig fektetve lett. Természetes, hogy nem érthetem másképen az előttem szólt képviselő ur azon mondatát, hogy az alkotmányos szellemre nagyobb súlyt legyen szives fektetni, mint ugy, hogy az alkotmányos szellem alatt, alkotmányos magyar szellem értendő.

Én azért tartottam kötelességemnek e tárgyban felszólalni, mert bár miként legyek is meggyőződve arról, hogy önmagának a minister urnak jó indulatától én ezt nem félthetem, nem tehetek róla, de a minister urnak öt évi ministersége után kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a minister urnak legjobb indulata nem ellensúlyoztathatik más által, mint a ministeri bureauban uralkodó szellem által, a mely nem engedi ezen jó indulatot érvényre jutni.

Legkevésbbé sincs szándékomban, t. ház, részletesen kimutatni, hogy mennyiben van e tekintetben a t. képviselő urnak igaza, hanem fenntartom ezt akkorra, midőn a vita az állami gépgyárról fog e házban folyni. Ekkor fogom kötelességemnek tartani, okadatolva bebizonyítani azokat, a miket ma már előre jelzek.

Azonban lehetetlen, hogy itt az általános tárgyalásnál két kérést ne intézzek előlegesen a t. minister urhoz és azután önmagára arra a tárgyra nézve is, hogy minő szellemben vezettessék ez a közlekedési ministerium, néhány rövid észrevételt ne tegyek.

Először kérésem van a t. minister urhoz: Tudomásom van arról, hogy az állami vasutaknál azon helyekre, melyek Magyarországnak gyógyhelyei, az oda- és visszamenetelre s egy bizonyos időtartamra kedvezményi jegyek adatnak ki.

Ez igen szükséges, először egészségügyi tekintetből, másodszor a hazában létező gyógyintézetek felsegélése végett. Azért felhivom a t. minister ur figyelmét, legyen szives befolyását arra használni, hogy hazánknak egyik leglátogatottabb és a magyar nemzet nagy részénél igen kedves Balatonfüred is részesittessék azon kedvezményben, mely az állam kezelése alatt lévő vasutaknál fennáll azon gyógyintézetekre nézve, melyek ezen vasutak mentén fekűsznek. Ez az egyik kérésem.

Másik kérésem a Tisza-vonalat érinti. Én ezt nagyon jól tudom, hogy nincs most tárgyalás alatt, de miután tudjuk, hogy a kormány törvényjavaslatot szándékozik beadni arra nézve, két kérést vagyok bátor a t. közlekedésügyi minister urhoz intézni. Először nem tudom, áll-e még azon arány, melyet a minister ur maga hozott fel 1875-ben, hogy a tiszai vasutnál 79 százalék a külföldi hivatalnokok állománya. Akár áll ez, akár kedvezőbb. a mint remélem, hogy kedvezőbbé vált, felkérem a t. minister urat, hogy egész befolyását használja fel, hogy mindenekelőtt az alkalmas magyar szakerőket alkalmazzák és ne vétessenek át különösen olyanok, kik a magyar nyelvben nem jártasok.

T. barátom Boross azt mondta, hogy ő nem kivánja azon elemeknek nagyban és egészben való eltávolítását, kik magyarul jól nem tudnak. Hisz azt senki sem kivánja. De előbb-utóbb meg kell vívnia a magyar államnak ezzel az ügygyel és minél tovább halasztja az állam, annál nagyobb áldozatába fog kerülni, mert ha oly egyéneket vesz át, kik éppen nem tudnak magyarul, először alkalmatlanok az ügyvitelre, másodszor mennél tovább szolgálnak, annál nagyobb nyugdíjat kell nekik adni és igy nagyobb terhére lesz az államnak.

Ez csak anyagi oldala az ügynek, mellette vegye fel azt az erkölcsi kárt, mely azzal jár, hogy éppen a legmagasabb hivatalokat foglalják el az idegenek s ezek okai annak, hogy a magyar szakerők nem juthatnak azon állásra, melyet elfoglalni érdemesek.

Ezen kérésem mellé csatolom még azt, hogy a mit tegnap és ma olvastunk a lapokban, ez, ugy hiszem, nem fog valónak bizonyulni, hogy csak azért, hogy nehány kormánypárti képviselő a tiszavidéki vasut átvételénél oly jól jövedelmező sine cura hivatalban részesüljenek, bizonyos liquidáló bizottság állittassék fel. Erre csak ugy mellesleg hivom fel a minister ur figyelmét.

És most szabad legyen áttérnem magára a felszólalásom valódi pontjára. Felszólalásom következő határozati javaslat mellett történik, melyet előre is felolvasok s ezután indokolni fogok. (*Olvassa*):

„Határozati javaslat. A ház elvárja a közmunka és közlekedési ministertől:

1-ször hogy azon már 1872-ik évben kiadott rendeletet, miszerint minden hivatalnoka köteles a magyar nyelvet megtanulni, ez év végéig a szerint fogja érvényesiteni, hogy azok nemcsak a hivatalos levelezésekre, de az ügyvitelre is képesek legyenek és az 1881-ik új évtől kezdve az ügykezelés is minden hivatalban és a szolgálat minden ágában, a magyar állam hivatalos nyelvén vitessék. (*Helyeslés.*)

2-or azon hivatalnokok helyett, a kik ennek megfelelni képesek nem lennének, magyar szakerők alkalmaztassanak;

3-or hogy a rendes fizetéssel járó tisztviselői állások betöltése, a szolgálat minden ágában nyilvános pályázat utján történjék s e pályázatok-

Digitized by Google

nál egyenlő szakismeret mellett, az elsőbbség a magyar szakerőé legyen."

Ez azon határozati javaslat, melyet én a t. háznak és a t. minister urnak figyelmébe ajánlok.

Megbocsásson itt a minister ur, hogy éppen arról levén a szó, hogy magyar szakértők alkalmaztassanak kénytelen vagyok felhozni a minister urnak most legközelebb, midőn a magyar állam gyáraira nézve tett kérdésemre válaszolni volt szíves, ezen válaszának azon részét, mely arra vonatkozik, hogy magyar szakértők nincsenek. A minister ur azt mondta, hogy „nem lehet kívánni, hogy egyszerre bocsáttassanak el mindazon hivatalnokok és magyarokkal helyettesittessenek," No hát itt közbevetőleg kimondom, hogy senki sem kívánta, hogy egyszerre bocsáttassanak el mindnyájan; továbbá azt mondotta a minister ur: „Nem lehetne ezt tenni azért sem, mert a gépész mérnökségre még nagyon kevés képzett magyar ember van, ma sem képzik e szakra a fiatal emberek magukat oly számmal, mint kívánatos volna, mert annak, a ki e szakmában akarja magát kiképezni, a rendes tanfolyamon túl még két évet kell az egyetemen tölteni, ők pedig azonnal kívánnak alkalmazást."

Akkor, mikor a minister ur ezeket mondotta, nem volt jogom hosszasabban szólani a minister ur után, de nem is értesültem iránta úgy, a mint azt érteni kell. Azóta azonban érintkezésbe léptem magukkal a műegyetemi tanárokkal és ezek felvilágosítása folytán szabad lesz figyelmeztetnem a minister urat, mert hiszen ő nem ér rá mindenre, hogy azok, a kik hivatalnokai közül ezt mondották a minister urnak, nem a valót mondották, roszul figyelmeztették. Mert vegye csak a t. minister ur magát azt, hogy 1867 óta áll a műegyetem és vegye azt, azóta mennyi és mennyi tanult és jól tanult mérnök lépett ki a műegyetemből.

Hogy az, a ki ezt mondotta a minister urnak, hogy a gépészmérnököknek még két évvel tovább kell tanulniok, a valótól távol állt: erre nézve méltóztassék meghallgatni a műegyetemi tanárok véleményét e tekintetben: „A két szakma között, vagyis a végzett technikus és a gépészmérnök között idő tekintetében a műegyetem tanfolyamában semmi különbség nincs, sőt azon nézet merült fel több ízben, miszerint a gépészeti tanulmány idejét egy évvel meg is kellene rövidíteni, azért, hogy ezen harmadik évet a gyakorlatban töltsék az illetők."

Midőn a minister urat értesítették arra nézve, hogy elegendő magyar szakértő nincs, ez félrevezetése volt a t. minister urnak és erre nézve kötelességemnek tartom figyelmeztetni a t. minister urat és a házat két esetre.

Egyik nagyon régi, már 1840—47 körül volt, a másik pedig legközelebb történt. A t. minister ur 1875-ben, midőn én azt kérdeztem, hogy az 1872-iki rendeletet alkalmazni fogja-e vagy nem, azt válaszolta: „Azon meggyőződést merítettem az elém terjesztett adatokból, hogy a vasuti kezelésnek vannak oly egyes ágai, a melyekre, fájdalom, magyar ifjak elegen még nem alkalmazhatók, különösen pedig tapasztaltam, hogy a műhelyi szolgálatra majdnem lehetetlen magyar erőket találni és igy kénytelen voltam rendeletemben kilátásba helyezni, hogy a külföldiek maradjanak meg."

Hát csodálatos, hogy Magyarország felelős ministere 1875-ben nyilvánította ezt és a mint előbb előhoztam, ez 1880-ik évben is szintén azt nyilvánította, hogy a szakerők között nincsenek eléggé kiképzett magyarok. Csodálatos miként vág ez össze azon eseménynyel, melyre majd bátor leszek felhívni a t. ház figyelmét.

Igen nevezetes esemény, a mely, a gróf Széchényi Istvánnak, utóbb az első független magyar ministerium közlekedési ministerének közbenjárásával történt. Akkor is mindig azt állították, a külföldiek kivált, hogy a magyar nem képes a gépészeti ipar megtanulására, mindenkor azt állították és most is azt állítják, hogy e téren nincs elegendő szakerő.

E tekintethen, hogy minő akadályokkal kelle megküzdeni, hivatkozom a „Vasárnapi Ujság" 1863. Budapesten január 18-án megjelent számára. — a ki bővebben meg akar ismerkedni a tárgygyal, szerezze meg magának e lapot és meg fogja bővebben előadva olvashatni, én csak kivonatban közlöm.

Volt akkor már 1841-ben a lakatosságot elvégzett két fiatal egyén; Nagy Lajos és Gerő testvérek. Ezek gondolták magokban, már most mi ki fogjuk tanulni a gépészet titkait, felmegyünk Budapestre. S elmentek gr. Széchényi Istvánhoz, — mert ajánlat nélkül nem fogadták be a budai hajógyárba, — gr. Széchényi István ajánlatára befogadták őket, hanem a legdurvább vasszerek készítéséhez alkalmazták és legjobb igyekezetük daczára, a gépészeti osztályból egy néhány nap mulva, irigység folytán ismét áttéttettek a legdurvább lakatos munkához. Gróf Széchényi Istvánhoz elmenvén, akkor ő egy másik gyárhoz alkalmazta őket itt Pesten, a mely gyár azonban később bezáratott 1843-ban; tehát látván a fiatal emberek, a külföldi hivatalnokoknak a magyar elemtől való idegenkedését, elhatározták, hogy elmennek a külföldre, azt remélvén, hogy ott könnyebben tűrhetik az idegen főnökök nyomását.

István főherczeg ajánlatára br. Sina Simon volt szives őket besegíteni a bécs-glognici gyárba és ott két évig kénytelenek voltak tűrni, mig végre belátták a főnökök, hogy ezen magyar

Digitized by Google

ifjak igen jeles tehetségüek, mert valahányszor a művezető és az idegen főnökök azon gépeknél, a melyeket a külföldről behoztak, fennakadtak, ezen két fiatal ember, a ki akkor is a legnagyobb nélkülözésekben szenvedett, lassankint ez vezette rá őket, hogy miképen lehet ezen bonyodalomból kimeneküluiök. Két év mulva nem mehetvén semmire, ismét elmentek Sina báróhoz.

Ez azt mondta nekik, majd elküldi egy minta-asztalossághoz, minthogy a polytechnicumba nem járhatnak, mert kenyeret kell keresniök. Erre ők azt mondották Sina bárónak: mi a minta-asztalosságnál többet értünk. Mi meg fogjuk mutatni, hogy egy gép-mozdonyt fogunk készíteni azon tanulmányok után, melyeket elszórva megragadtunk. És mi történt? 21 havi sikeres munka után előállítottak egy gépet, mely azután 1847. márcz. havában Burg műegyetemi tanár — és Hasenfeld gyári igazgató által több szakértő jelenlétében megvizsgáltatván, művök dicsérő okmánynyal lett kitüntetve. A ki megteszi azon rövid utat ide a műegyetemre, ott az egyik tanár meg fogja mutatni ezen 1847-ben kitüntetett gép-mozdonyt.

Igy volt már 1840-ben és 1847-ben, hogy azt mondták, hogy magyar szakértő nincsen és ilyenekké nem képesek magukat a magyarok kiképezni. És ime ez évben is találkoztunk éppen a t. minister urnak azon nyilatkozatával, hogy a gépész-mérnökségre igen kevés magyar ember adja magát.

Meg fogja engedni a t. ház, hogy e tekintetben egy gépész-mérnöknek nyilatkozatából néhány idézetet felolvassak a t. háznak, ki mint ismeretlen, hallván a t. minister urnak ezen kijelentését, kötelességének tartotta engemet felkeresni. (*Olvassa.*)

„Nem kerestem volna fel a képviselő urat, ha a közlekedési minister ur az egész ország hallatára azt nem állította volna, mikép Magyarországban kevesen vannak a gépész-mérnökök és e térre igen kevesen is lépnek.

Az igaz — valami nagy számmal nem vagyunk, de azért mégis vagyunk annyian, hogy ma már — az idegenek által betöltött állomásokat, kivált a vasutaknái elfoglalhassuk, tehát számunk nem lehet ok arra nézve, hogy a külföldieket ma is dédelgessük.

A vasutak és iparvállalatok arany korszakában elég képesítésnek tartatott magában véve már az, hogy az illető külföldi; már ennélfogva — szaktekintélynek tartották.

Fel volnának sorolhatók — néhány gyártelep, vagy műhelyfőnöknek — biographiái; de csak azon egyet jegyzem meg, hogy van külföldi gépész-mérnökeink között több, a kik csakis ipariskolákat tanultak, azután 3—4 évig vasutnál, vagy gyárban működtek; s mert külföldiek, ma is szakcapacitásokként alkalmaztattak s azoknak tartatnak.

Többen vagyunk mi magyar gépész-mérnökök 8—10 év óta a gyakorlatban, de alárendelt állásban; külföldi főnökeink erősen állítják is, hogy önállólag nem mutattuk ki azt, hogy a főnöki helyeket kellőleg betölteni képesek vagyunk. Természetesen, mert alárendelt helyzetünkben ezt kimutatni sohasem is lehetünk képesek. (*Ugy van! a szélső balon.*)

A baj legfőbb oka az, — hogy igazgatóságaink — a jelentéseket szorgalmunk, hasznavehetőségünk — képzettségünk felől — főnökeinktől kapják. E külföldi urak pedig törekvéseinket és iparkodásunkat — jó szemmel nem nézhetik.

S bármennyire iparkodjunk s fejtsünk ki bárminő szorgalmat, meglepetve látjuk, hogy igazgatóságunk elégedetlen velünk s ellenünkben magyar hivatalnokok iránt, a legrosszabb hirek szárnyalnak. S ez természetes. — Főnökeink legnagyobbrészt külföldiek s ezek — nincs alkalom — a hol nagy garral ne hirdetnék, miként a magyarok e terén megbizhatlanok.

S itéletük elfogadtatik oda fenn is, a nélkül hogy azt behatóan megbirálnák.

Ha a magyar mérnök a többi pályán — majdnem kivívta önállóságát, miért ne felelhetne meg itt is? s miért ne vívhatná meg, a most még külföldiek által erősen tartott helyzetet a vasutaknál is.

Hirdettessék csak — nyilvánosan pályázat bármely gépészmérnöki — bármely vasuti állomásra; — merem állítni — a magyarok szorgalom és türelemmel edzett szakképzettségökkel — leszorítandják a külföldieket.“

Ime t. ház, ez az, a mit én határozati javaslatomban akarok. Nem akarok semmi egyebet, csak adják meg önök azt, hogy a rendes fizetésekkel járó hivatalok nyilvános pályázat utján töltessenek be. A magyar szakerő nem akar egyebet, csak ezt s ha önök ezt nem adják meg, lehetetlen, hogy a mérnöki állomásokon lévő azon idegeneket ne dédelgessék, a kik akkor fölöslegesekké válnának; ha ezt nem adják meg, akkor ne mondják, hogy nem állják utját a magyar szakértelem becsületes versenyzésének. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Ajánlom tehát a tisztelt háznak és magának a t. minister urnak, kinek jó indulatában én is megbizom, határozati javaslatom elfogadását, mert az eddigi tapasztalat után lehetetlen, hogy ne csatlakozzam Boross képviselőtársamhoz abban, hogy kell ott lenni egy környezetnek, mely ellene áll a magyar szakértelem törekvésének. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A következés meg fogja mutatni, hogy a magyar szakerő ki fogja magának vívni türelem-

Digitized by Google

mel, szorgalommal és értelemmel azt a helyet, melyet az állam köteles volna neki önmagától megadni és nem ellenünkben az idegeneket dédelgetni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Baross Gábor jegyző (*olvassa*): „Határozati javaslat.

A ház elvárja a közmunka- és közlekedési ministertől:

1. hogy azon, már 1872-ik évben kiadott rendelet, miszerint minden hivatalnoka köteles a magyar nyelvet megtanulni, ez év végéig a szerint fogja érvényesíteni, hogy azok nemcsak a hivatalos levelezésekre, de az ügyvitelre is képesek legyenek és az 1881-ik újévtől kezdve az ügykezelés is minden hivatalban és a szolgálat minden ágában, a magyar állam hivatalos nyelvén vitessék; (*Helyeslés.*)

2. azon hivatalnokok helyett, a kik ennek megfelelni képesek nem lennének, magyar szakerők alkalmaztassanak;

3. hogy a rendes fizetéssel járó tisztviselői állások betöltése, a szolgálat minden ágában nyilvános pályázat utján történjék s e pályázatoknál egyenlő szakismeret mellett az elsőbbség, a magyar szakerőé legyen. Madarász József, Szalay Imre, Kada Elek, Orbán Balázs, Csanády Sándor, Novák Gusztáv, Thaly Kálmán, Szongoth Jakab, Degré Alajos, Németh Albert.

Kármán Lajos: T. képviselőház! Nem fogok beszédet tartani, csupán egy rövid kérdést kívánok a t. közlekedésügyi minister urhoz intézni. Hetek óta azon örvendetes esemény tartja ébren a közfigyelmet, hogy a kormány a budapest-zimonyi vasutnak Szabadka irányában leendő kiépítését határozta el. Ha a hirlapok ezen közleményét a t. minister ur itt a házban is szives lesz constatálni, akkor azon kérést bátorkodom hozzá intézni, hogy az iránt, vajjon e részben törvényjavaslatot még a jelen ülésszakban a ház elé beterjeszteni s annak sürgős tárgyalását kérni szándékozik-e, nyilatkozni és a közérzületet már eleve is ez irányban megnyugtatni kegyes legyen (*Helyeslés.*)

Thaly Kálmán: Miután az előttem szólott t. képviselő ur hangsúlyozta a főváros és az ország kereskedelmére oly véghetetlen befolyást gyakorló budapest-zimonyi vasut ügyében legutóbb történteket és felhivta a t. közlekedési minister urat, hogy ez irányban bennünket a hirlapokban megjelent közlemények és egyes törvényhatóságokhoz intézett rendeletei által is némileg constatáltnak látszó tény iránt megnyugtasson, hogy t. i. a fővárosnak a kelettel leendő összeköttetése tekintetében, a t. minister ur csakugyan a legrövidebb, a budapest-szabadka-zimonyi vonalat választotta, mely örvendetes tényt az egész főváros közönsége és az ország is örömmel vette; s remélem, hogy a minister ur t. képviselőtársam felkérése folytán nyilatkozni fog e tárgyban. Ezt tehát bizalommal elvárván, ezen vasutvonal ügyében több szót részemről emelni ezuttal nem szándékozom. Azonban, minthogy az osztrák monarchia törvényhozó testülete, a bécsi Reichsrath csak legközelebb szavazott meg egy fontos vasutvonalat, az insbruck-bludenczi összeköttetést, vagyis az úgynevezett Arlberg vasutat, mely Magyarország gabna- s egyéb kivitelét is lényegesen elő fogja mozdítani és miután ez az Arlberg vasutügy, a Reichsrathban igen tüzetesen tárgyaltatott s emlittettek azon recompensatiók is, melyek kivántattak a Lajtántúli kormány részéről a magyar kormánytól, — mindezeknél fogva én az Arlberg vasut és ezen recompensatiók tárgyában óhajtok felszólalni. Nevezetesen, ha már ezen kérdés a Reichsrathban megvitattatott s ha már olyannyira hangsúlyoztatik ott, hogy Magyarországnak haszna fog ezen vasutból származni; nem tartom fölöslegesnek, hogy ezen kérdés a magyar parlamentben is szellőztessék és részint a mi szempontunkból, részint általános, tárgyilagos szempontból is megvitattassék.

Tagadhatatlan, hogy miután gabnaforgalmunknak egyik legfőbb iránya, buzánknak egyik legfőbb külföldi piacza, Svájcz, az Arlbergi vasut megnyitása következtében, — mely a direct összeköttetést fogja létrehozni Svájczczal, — a magyar búza jóval könnyebben és olcsóbb áron áron fog a svájczi piaczra jutni, mint eddig. Milv uton jutott eddig oda? Bécs, Simbach, München, Lindau felé. Ismerem a lindaui gabnaraktárakat. Tanulmányoztam azokat éppen a budapesti közraktárak kérdése szempontjából. Meggyőződtem ott csak a legközelebbi mult évben is, hogy még mindig két harmadrésze a lindaui igen tekintélyes teriméjü gabnaraktáraknak, magyar búzával töltetik meg és csak egy harmadrésze foglaltatik el orosz romaniai gabna által. A párisi, az avrincourt-i, a zürichi, a berni, rohrschachi, romanshorni stb. házak várakozási raktárakat tartanak ott és igy Lindau a magyar gabnakivitelnek egyik legfőbb emporiuma.

Ha az arlbergi vasut megnyilik, természetesen következménye az lesz, hogy a lindaui eddig magyar gabnával telt raktárak kiürülnek és a direct összekötő vonalba eső St.-Margaretem, vagy más svájczi állomáson fognak új raktárak állittatni, de az a megyar gabnára nézve mindegy, akár a bajor, akár az arlbergi vasut szállítja Svájczba, csakhogy Svájczot elérje. Az a haszon fog azonban ránk háramolni, hogy miután a bajor parlament fenntartotta a bajor államnak a német birodalmi kiegyezéskor azon jogot, hogy a vasuti tarifát maga állapitsa meg, tehát reájok nézve állandólag nem kötelező a nagy német vámtarifa. És igy, hogy a bajor államvasutak

Digitized by Google

szállításától el ne vonassék a legjelentékenyebb keresetforrást képező magyar gabnakivitel: a bajor kormány jelentékenyen le fogja szállítani a magyar búza vitelbérét s versenyezni fog az arlbergi vasuttal, mi által természetes, hogy csak a magyar gabna kivitele nyer.

Ekként tehát ezeket constatálva, kétségtelenül igazuk van a Reichsrathban azon képviselőknek, kik azt mondják, hogy Magyarország nyer legtöbbet az arlbergi vasut által; annyiban azonban nincs igazuk, a mennyiben ezért tőlünk recompensatiókat követelnek. Ugyanis szó volt a kikindai csatlakozásról, a dunai Vaskapú-szorosnak kizárólag csak Magyarország költségén leendő hajózhatóvá tételéről, továbbá még a Duna felső részének, nevezetesen a Gönyű és Pozsony közti Dunamedernek szabályozásáról is, mint a mi által Bécs is nyerne.

Én ezen recompensationalis igények legnagyobb részét egyáltalában jogosulatlannak és mellőzendőnek tartom, később majd kifejtem miért? Az Arlbergi vasut kiépítése tagadhatatlan nagy akadályok leküzdésével jár s 5—6 évig tarthat; ismerem az arlbergi roppant sziklatömböket, melyek omlatag természetűek és forrásosak, a mi véghetetlen akadály; ilyen kivált a pálya Landeck-Cludentzi része. Azonban mégis igazolatlan a recompensatió iránti követelés Ausztria részéről Magyarország iránt, kivéve talán a gönyői Dunameder szabályozását, a melyet saját érdekünkben, minden compensatió nélkül is végre kell hajtanunk.

Mondották ugyan többen a t. házban, hogy a Dunát azért nem kell a felső részén szabályozni, mert akkor a bécsi ipartermékek Magyarországba szállítását mozdítjuk elő és concurrentiát csinálunk magunknak. Ez azonban merőben téves s a kik ezt állítják, nem ismerik az ottani hajózási és localis akadályokat. Nevezetesen a Duna, a rendes évi vízállás mellett márcziustól augusztus végéig, továbbá novemberben, kivált lefelé folytonosan hajózható, tehát a bécsi ipartermékek hét hónapon keresztül akadály nélkül lejöhetnek hozzánk, akár mélyítjük ki a Duna medrét Gönyőn fölül, akár nem. Hanem a gönyői viz, mint általában a Duna folyása főként szeptemberben és októberben sekély, tehát épp akkor, mikor a magyar gabnát kellene fölfelé szállitani. Magam is tanúja voltam ily miseriáknak, midőn 16 gőzös valami 60 uszályhajóval magyar búzával rakottan, kénytelen volt Gönyőnél vesztegelni hetekig — mig a Bécsből lejövő kisebb járatú hajók akkor is keresztül juthattak. Tehát a legfontosabb kivitelű szeptember és október havakban van ott akadály és mi magunk vagyunk büntetve ezen Dunarész elhanyagolása által, mert a magyar búzát éppen azon hónapokban nem vihetjük kifelé, a mikor ezt kivinni kellene; ellenben a bécsi iparczikkek, — mint mondám — a többi hét hónapban mindig akadálytalanul jöhetnek hozzánk. Következőleg, ha az arlbergi vasút kiépítése tekintetében az követeltetnék tőlünk compensatió fejében, hogy a gönyői Dunarészt szabályozzuk: ebben bátran engedhetünk.

Felhozhatom ezt azért, mert ez a Reichsrathban és bécsi hirlapokban is megemlittetett.

A mi a vaskapunak kizárólagosan magyar költségen való szabályozását illeti, ez egészen más kérdés; valamint más kérdés a kikindai vasuti csatlakozás engedélyezése, a melyekre kiterjeszkedni most nem akarok, mert e kérdések fejtegetése tüzetesebb megvitatást kivánna s ez tárgyamtól messze vezetne.

Azt mondtam, hogy nemcsak magyar szempontból, hanem merőben tárgyilagosan is igyekezni fogok kimutatni azt, hogy az arlbergi vasut kiépítése, az arlbergi alagut költséges átfúrása által, nemcsak a magyar gabnakivitel érdekei, de magának Ausztriának és különösen Tirolnak érdekei is lényegesen elő fognak mozdittatni. Tagadhatatlanul, Vorarlberg paradicsomi szépségű része az osztrák monarchiának és különösen gyümölcstermelése jelentékeny. Sürű közlekedéssel bir a Bodentó és Svájcz felé; de valóban, a ki nem látja ott a sárga-fekete táblákat és a kétfejü sast, az nem gondolná, hogy e tartomány Ausztriához tartozik. Kereskedelmét, bevásárlásait illetőleg, tökéletesen a külföldre van utalva; a bodeni tavan át hajózati összeköttetése van Bajorországgal, Würtemberggel, Badennel és Svájczczal, vasuti összeköttetése van Bajorországgal, Svájczczal és Lichtensteinnel, szóval minden más szomszédos, de idegen tartománynyal, csak magával Ausztriával és az anyatartománynyal, Tirollal nincs meg. E miatt Vorarlbergnek katonai tekintetben is véghetetlenül hátrányos helyzete van, de kereskedelmi tekintetben is: mert minden szükségleteit Zürichből, St.-Gallenből, Lindauból, Münchenből stb. szerzi be a helyett, hogy Bécsből és Insbruckból vásárolná. Katonai szempontból pedig azért hátrányos e tartomány helyzete, mert háború esetében, védelmi vonalul magát az Arlberget kell választani és a Bodentóra s a Rajnavölgyére dülő Vorarlberget feladni, miután az elválasztó hegy nincs átfúrva s igy a tulsó tartomány nincs összekötve a monarchia belsejével. Tehát sem katonai, sem kereskedelmi szempontból nem felel meg e tartomány helyzete a monarchia érdekének; ez régen túlhaladt álláspont. Sőt nem felelt az meg régebben sem, a mennyiben I. Napoleon idejében, a mikor vasutak nem voltak és Tirol oly vitézül védelmezte magát: Vorarlberget fel kellett adni és a békekötés alkalmával egy területrészt, mely a bodeni tóra dől, Bajorországnak végleg átengedni. Ha tehát Ausztria azt akarja, hogy Vorarlberg

Digitized by Google

valóságos tartományává váljék és ugy kereskedelmi, mint katonai szempontból szoros összeköttetésben legyen az anyaországgal, kénytelen azt összekötni vasuttal, illetőleg átfuratni az Arlberget alaguttal, bármilyen költséges legyen is ez.

Már pedig, hogy ezen igazán paradicsomi szépségü tartományát — úgy termelését, mint különösen a Rajnavölgygyel való fontos összeköttetését tekintve — nem akarhatja feláldozni a monarchia esetleges háború esetén, arról meg vagyunk mindnyájan győződve, kik ismerjük a történelmet és Ausztria szívósságát.

Következőleg magának Ausztriának is vitális érdeke hozza magával azt, hogy Vorarlberg, az arlbergi vasut kiépítése által, a monarchiával a mai viszonyoknak megfelelő összeköttetési eszközzel egybekapcsoltassék. Nem méltányos tehát semmi tekintetben az, hogy Ausztria a magyar államtól bárminő kárpótlást igényeljen e vasut kiépítéséért. Ezek tárgyilagos argumentumok t. ház és azt hiszem, hogy alig czáfolhatók meg. Én tehát részemről, bár sokat olvastam ama recompensationalis igényekről, semmi ilyen igénynek hódolni hajlandó nem vagyok, egyedül csak a gönyői Dunameder kikotrására tett kivánatot támogatom. De ez olyan, melyet az arlbergi vasut kiépítése nélkül is meg kell valósítanunk, ha saját jól felfogott érdekeinket tekintjük; meg kell valósítanunk és pedig minél előbb, a magyar gabonának Bécsbe szállítása végett s azon tekintetből is, melyet a vágvölgyi vasut államivá tétele elénk szab.

Midőn az utóbbi ülésszak alkalmával ezen vasut államivá tételét a t. ház elfogadta, azt hiszem, hogy ezzel nem csinált rosz vásárt az állam, mert olcsón jutott hozzá és termékeny s kifejlett iparú vidéken vonulván át a vasut, ha hozzá a trencsén-zsolnai rész kiépittetik, világforgalmú vonallá válhatik. Már e kérdés tüzetes tárgyalásánál tartott beszédem alkalmával, kiemeltem volt a trencsén-zsolnai vonal kiépítésének szükséges voltát s erre vonatkozólag határozati javaslatot is nyujtottam be, melyet a közlekedési minister ur elvileg nem ellenzett ugyan, hanem csak bizonyos határidőhez nem akarta magát köttetni.

A gönyő-pozsonyi dunameder szabályozása szoros kapcsolatban áll e kérdéssel is, ha azt akarjuk, hogy a bácskai és bánsági s az alföld más termékeny vidékéről jövő gabona kellő időben, t. i. szeptember—október havában Bécsbe és illetőleg az észak-német piaczokra vizi uton, tehát olcsóbban felszállittassék, mint vasuton. Hozzá kell fognunk e szabályozáshoz azért is, mert a 7—8 mértföldre terjedő trencsén-zsolnai vonalrész kiépítését csakis idő és remélhetőleg rövid idő kérdésének tartom. Érdekében áll ugyanis magának a magyar államvasutnak, hogy e vonal sokáig csonkán ne maradjon, hanem azon át a jablunkai szorosan ki Boroszló felé kiterjeszthessük a magyar gabona szállítását. Ha a gönyői dunameder szabályoztatik, akkor a Bácskaságból jövő, mélyen járó nagy hajók szeptemberben, tehát apály idején is felvontathatók lesznek Pozsonyig és a dunagőzhajózási társaság ottani kikötőjébe a gabona átrakatik a vágvölgyi vasutra; Pozsonyig tehát vizen és igy sokkal olcsóbban jutna el alföldi buzánk, mintsem ha az osztrák államvasuton szállittatnék; és Pozsonytól a vágvölgyi vasuton közvetlenül szállittathatik tovább, mint legrövidebb vonalon az észak-német piaczokra. Ezen körülmény okvetlenül kivánatossá teszi azt, hogy ugy egyrészről a Dunaszabályozás kérdése, mint másrészről a trencsén-zsolnai vonal kiépítése mielőbb foganatositassék. (*Zaj a középen.*) Engedelmet kérek, ez ugyan nem máramarosi, vagy bihari vasut, de az ország más része is figyelembevételt kiván. (*Helyeslés a szélső balon.*) Midőn ezeket a fönnt kifejtett kérdésnek jelenleg, mind a Lajthán túl, mind nálunk, fennforgása következtében kissé tüzetesebben bátorkodtam volna megvilágositani, abban vonom össze felszólalásom resumtjét, hogy megkérdjem tisztelettel a közlekedési minister urat: minők azok a visszakövetelmények, melyeket részint a bécsi reichsrathban történt felszólalások, részint a hirlapi közlemények igen sürűen emlegetnek? vagyis hogy a Lajthántúli kormány a magyar kormánytól az arlbergi vasut kiépítéséért minő recompensatiót kivánt; és tett-e a magyar kormány e részben kötelező igéreteket? Reménylem, ez utóbbi kérdésre tagadó választ fogok kapni, de azt hiszem, hogy az összes közönség megnyugtatására szolgáland, ha a t. minister ur ez iránt nyilatkozik.

Második kérdésem az: van-e már azon helyzetben a tiszt. minister ur, hogy a vágvölgyi s illetőleg most már magyar államvasut trencsén-zsolnai vonalrésze kiépítése iránt a törvényjavaslatot még az ülésszak alatt előterjeszthesse? (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Móricz Pál: Sajnálom, hogy nincs jelen az a t. képviselőtársam, kinek beszédére némelyeket megakarok jegyezni.

Én mindenekelőtt azt hiszem, hogy olyan rendszer, minőt a t. képviselő ur beszédében kifejtett, sehol a világon nem létezik. A nyilvánosság nálunk is teljesen honos. Ha a ministert bármely tárgyban interpellálják, köteles arra nézve felvilágositást adni s a factumokat előterjeszteni. De hogy a bureauba minden ember bemehessen és onnan akármilyen alkalommal, bármiféle actumokat kivehessen, ilyen hivatalos eljárás az egész világon nincs, mert ez az egész ügymenetet lehetetlenné tenné.

Digitized by Google

De főként két dolog az, a mire ki akarok terjeszkedni. Egyik a vicinalis vasutakról szóló törvényjavaslat. Midőn mi minden pártkülönbség nélkül t. barátaimmal e törvényjavaslat felett tanácskoztunk s később a t. közlekedési ministerhez javaslatunkat benyujtottuk és midőn ez iránt tárgyalás nyittatott a ministerium kebelében, az igazságnak megfelelőleg kénytelen vagyok bevallani, hogy ott már a törvényjavaslat teljesen készen volt s a pertractatio ugy történt, hogy felolvastatott a magán-, azután a ministeri javaslat s a mennyire lehetett, a kettőt összeegyeztettük, igy jött létre a ministeri törvényjavaslat.

A másik, a mire megjegyzést kivánok tenni, a t. képviselő urnak a tiszai vasutra vonatkozó észrevétele. Hogy a részvények azon időben, midőn a tiszai vasut felüldividendát nem adott és 300,000 frt függő adósságot csinált, akkor a részvényeknek alacsonyabban kellett állaniok, mint most, midőn évek óta superdividendát fizet, a mely az idén 4½ frtot tesz, az természetes. Az Széll Kálmán t. barátomnak érdeme, hogy az állam olcsóbban vette meg a részvényeket akkor, habár a részvények akkor is 220-on felül emelkedtek.

Még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a tiszai vasut megvételénél éppen abban rejlik az államra nézve legtöbb haszon, hogy azt a kormánynak nem kell készpénzzel most kifizetni, mert ha készpénzért kellene megvennie, akkor a hasznot az emissio, vagy a kölcsönvétel elnyelné; mert az természetes dolog, hogy az állam, midőn nincs azon helyzetben, hogy saját erejéből egy nagy vasutat megvegyen, ha 10 év alatt kell azt apró részletekben kifizetni, sokkal nyereségesebb és olcsóbb és jobb üzletet kötött, mint ha kölcsön vett pénzzel, megerőltetésével szerzette volna azt meg.

Madarász József t. képviselő urnak azon megjegyzése, hogy az igazgatóságnak 10 évre lett meghagyása által sinecurák alakittattak, bátor vagyok azt kérdezni, hogy képzel-e magának a t. képviselő ur egy oly vasuttársulatot, a mely 52 millió forintot képvisel, a nélkül, hogy annak igazgatósága ne legyen addig, a mig az fennáll, vagy hogy képzel-e egy oly liquidátió alatt lévő vasutat, a mely 52 milliót kell, hogy felszámítson, de liquidatorai ne legyenek. Én azt hiszem, hogy nem. A kereskedelmi törvény pedig 203. §-ában nyiltan megmondja, hogy igazgatótanács és felügyelő bizottság, ha más intézkedés nem történik, megmarad. Egyébiránt, hogy ez igy van, nem is az országgyülés dolga, hanem a részvényeseké. (*Egy hang: meddig?*) Mindaddig, mig a liquidátió be nem fejeztetik és mig az utolsó részvény is be nem váltatik. És az erre vonatkozó passus csak azért van az egyezségben, mert az a részvényesek gyülése elé kell hogy terjesztessék és általuk elfogadtassék. Egyébiránt, t. ház, az, hogy kit választanak igazgatónak és liquidatornak, a részvényesek dolga és ehhez az országgyülésnek és a kormánynak semmi köze.

Boross t. képviselő urnak még fel akarom említeni, hogy miképen állott akkor a csoportositás kérdése, midőn a jelenlegi kormány kezébe vette a vasuti administratiót. Ugyanis a keleti vasut, a bukás szélén állott. A tiszai vasutnál meglehetősen idegen érdekek voltak irányadók. A kassa-oderbergi vasutnál és a pozsony-nagyszombatinál nagy zavarok voltak. Azóta az épitkezésekből származott követelések mind elintéztettek és minden elszámolás csaknem minden vasuttal megtörtént. A romániai összeköttetés Brassótól létesittetett — a keleti vasut megvétetett — a tiszai vasut megszerzése küszöbön áll; a pozsony-n.-szombati vasut szintén megszereztetett; a kassa-oderbergi s több más vasut ügye pedig mind rendeztetett.

Ha tehát Boross Béni képviselő ur azt mondja, hogy az mind semmi, midőn az északi vonal már az állam kezében van, azon igen csodálkozom. Hogy ezt uraim egy nap alatt nem lehetett megcsinálni, azt mindenki beláthatja.

Még azt is meg kell jegyeznem, hogy a kormánynak a tiszai vasutnál volt annyiban befolyása, a mennyiben nagy részvényes volt, bár a részvények többségét maig se birja és csakugyan tőle függött, hogy kik választassanak meg igazgatóknak. Azt azonban tőlünk hiába követelte volna a kormány, hogy törjük széjjel a tiszai vasutat, hogy annak az egyik, vagy másik részét más igazgatóság kezelése alá bocsássuk, mert ezt a részvényesek érdekével nem lehetett volna összeegyeztetni s a legkisebb részvényes is perbe fogott volna bennünket és a törvényszék elé vitte volna az ügyét, hogy érdekeit elárultuk.

Ha tehát azt akarja valaki, hogy a kormány ura legyen a helyzetnek, teljes és országos vasuti politikát csinálhasson, nem volt más mód, mint a vasutat beváltani. És beváltani ugy, hogy azért egy fillérrel sem adatott több, mint a mennyit a concessionáriusok ez előtt 23 évvel szerződésileg biztosítottak maguknak. Egy internationalis papirost az állam érdekében sem volt szabad értékében megrontani, de nem volt szabad a közvonal tekintetében is mást tenni, mint a kormány tett.

A mi azt illeti, hogy ez előtt régebben meg kellett volna a tiszavidéki vaspályát venni, arra nézve megjegyzem, valahányszor a kormány akármikor ezen, a mostani idő előtt a beváltást meg akarta volna próbálni, nem tehetett volna soha mást, mint most tett, mert az engedélyokmányba előre meg volt szabva, hogy a beváltást

Digitized by Google

megelőző hét év átlaga felvétetik, két legrosszabb évet kiköszöbölnek és az 5 évi átlagos számítás fogja képezni a megváltás kulcsát. Igy lévén ez megszabva, ennél több egy fillérrel se adott most se.

Arra nézve, hogy ezt megtehette volna a kormány pár évvel már ez előtt — higyje el a képviselő ur, hogy az előtt, mielőtt azon nagy függő államadósság conversiója megtörtént volna, ha akkor jött volna a kormány és kérte volna a részvényesektől, hogy 10 évig hitelre adják a vasutat, nem adták volna ugy, mint most egy promessére, a magyar kormánynak most átadni készek — és ez előtt több évekkel, a magyar kormány igérvényét al pari nem honorálták volna a börzén, mint most azt készpénzzel fizetik. Ha tehát a kormány a vasuti ügyet rendezni akarta, azt csak igy lehet fokozatosan, rendszeresen, mint most, végrehajtani. Ezekből méltóztatnak látni, hogy a tiszt. képviselő urnak, midőn azt mondja, hogy nem akarja jelenben a tiszai vasutat megvenni, nincsen teljes érzéke azon nagy érdekek iránt, melyek a tiszavidéki vaspálya megvétele által elérhetők; mivel én a t. képv. ur nézetét nem osztom, a költségvetést teljesen megszavazom. (*Helyeslés a középen.*)

Iványka Imre: T. képviselőház! Csak egy pár rövid megjegyzést engedek magamnak az előttem elmondottakra. Igen t. barátom Madarász József a tisztviselők és technikusok magyarsága végett szólalt itt fel, hasonlóképen Boross Béni t. barátom az iránt szólott, hogy technikusok nem alkalmaztatnak minden ide vágó esetben. Mindenek előtt, azt hiszem, különbséget kell tennünk azon vasutak közt, melyek újabban keletkeztek és azok közt, melyek az ugynevezett német korszakban léteztek, ezek közt, különösen a mi a nemzetiséget illeti, igen lényeges különbséget fogunk találni. A magyar időszakban keletkezett vasutaknál, bátran merem állítani, hogy az első kezdettől fogva arra, hogy a lehetőségig magyar emberek alkalmaztassanak, a legnagyobb figyelem fordittatott. Igenis, volt idő, midőn e tekintetben megtámadtatásoknak voltunk kitéve, magam is, más is, pedig azt állítom és hivatkozom e tekintetben a minister urra és az államtitkárra, hogy nem létezik Magyarországon vasut, a melynek tisztikara és személyzete magyarabb lenne, mint az északkeleti, melynek szerény szolgája én is vagyok és mindamellett kénytelenek voltunk, imitt amott, nem magyar embereket is alkalmazni, megmagyarázom egyszerűen, hogy miért? Éppen a műszaki osztály főemberének, midőn magyart kerestem, az a magyar ember, a ki a szükséges qualificatióval birt, 8000 frt évi fizetést és egyéb illetményeket kért; hasonló qualificatióval egészen megfelelő embert 3000 frttal alkalmaztam. Ezen egyén mellé, magyar fiatal embereket rendeltem. Az, a ki akkor ott volt, az a német ember, már nincs a magyar északkeleti vasut szolgálatában, de azon fiatal emberek igenis mind ott vannak és töltik be a megfelelő tiszti helyeket. De igen nagy károsodásával járt volna a társulatnak s illetőleg az állam pénztárának, ha csak azért, mert valaki magyarnak született, kétszer, sőt háromszorosan fizettessék, mig ugyanazon erőt és munkát olcsóbban szerezhetni meg. Hasonló példát mondok szintén az életből merítve. Az emberekre rá mutathatok, ha tetszik. A műhelyi szolgálat vezetésénél mindenek előtt annak, a ki a felelősséget a társulati ügyek vezetéséért magára vállalta, arra kellett tekintettel lennie, hogy azon nagy értéket, mint egy vasuti műhely, az ottani nagy munkát, nagy kiadást oly emberre bizza, a ki kellő óvatossággal és gyakorlati képességgel bir, akkor tehát abban a körben kellett körül nézni, a melyben szembe láthatóan tapasztalhatta, hogy ez, vagy amaz, azon munkát csakugyan értelemmel vezeti s ezen körből kellett az embereket megválasztani. És bár megengedem, hogy 300 és nem tudom hány technikus folytatta volt Bécsben és Zürichben tanulmányait, de mikor mi itt megkezdettük a vasutakat építeni és berendezni, oly állásra, mint egy nagyobb műhely vezetése, bizony-bizony nagyon keves magyar embert lehetett találni s meg kellett elégedni azzal, hogy oly embert kaphatunk, a ki az itteni viszonyokat ismeri, a nemzettel rokonszenvez és legalább a nyelvet érti; csakugyan alkalmaztunk oly embert, a kinek évek óta folytatott practicus működéséből meggyőződést szerezhet magának az igazgatóság, alkalmas voltáról. Egy ily ember hivatott hát meg, mellé rendeltetvén magyar fiatal emberek, a kik ott folyton mai nap is működnek. És éppen egy ilyen származású német ember áll a műhelyi szolgálat élén, a kiről elmondhatom, hogy a műhelyben oly iskolát állított föl, a melyben magyar fiatal emberek magyarul tanittatnak azon kényesebb munkákra, melyek a practicus vasuti életre szükségesek és hogy magyar szellemben és magyar nyelven vezeti a műhelyt, bár maga csak törve beszéli a magyar nyelvet.

És most áttérek arra, a mit Madarász képviselő ur a mult alkalommal említett és a mire ma is utalt, az államgépgyárra. Kétségtelen, megengedem, hogy vannak ott is, mint mindenütt, kinövések, mert egyáltalában nem létezik emberi működés, a melyben valami hiba nem volna. Hanem azt mondhatom, hogy a magyar államgépgyár, a mi készitményeit, előállításait illeti, oly méltánylást vivott ki magának az egész technicus világ előtt, hogy bármely más gépgyárral mérkőzhetik s hogy ebben a gépgyárban sok magyar fiatal ember van alkalmazva, ki ott gyakorlatot szerez magának.

Digitized by Google

Én nem vagyok oly annyira türelmetlen nemzetiségem terjesztésében, hogy mindenkit, a ki nem genericus magyar, mindjárt az országból és állásából kiüzzek. (*Közbeszólás a szélső balról: Ezt senki sem kívánja!*) Az én meggyőződésem szerint — s a mennyire én a történeti fejlődést éppen ebben az országban tanulmányoztam — azt mondom, hogy ha csupán csak genericus magyarok ülnének ebben a házban, nagyon lecsapadna a képviselők száma. Én tehát azt vagyok bátor mondani, meggyőződésem szerint mindenkinek, a ki az állam által fenntartott ily intézet vezetésével meg van bizva, legyen az minister vagy igazgató, kötelessége oda törekedni, hogy a magyar fiatal képzett embereknek tért nyisson, azokat lehetőleg támogassa, hogy lassanként eljussunk oda, hogy az egész administratió honfiak által töltessék be; de nem kötelessége az és nincs hivatva arra, hogy azokat, a kik eddig becsületesen teljesítették és teljesítik ma is szolgálatukat, rögtönözve eltávolítsa, mert az ily intézkedésből oly testületre háromolhatik terheltetés, mely ezt legkevésbé érdemli meg, t. i. minden vasut-társulatnak és bizonyosan az államgépgyárnak személyzete is oda fog tartozni a magyar államvasuti tisztikar testületéhez, nyugdíjintézete és nyugdíjalapja van s ha valaki bizonyos mennyiségü évet szolgált és a szolgálatból elbocsáttatik, nyugdíjazásra joga van és ez egészen elkülönített testület és ez nincs is jogosítva kérdezni azt, hogy azért bocsáttatott-e el valaki a szolgálatból, mert magyarul nem tud, hanem, hogy ha az illető a ministerium, vagy az igazgatóság rendeletéből szolgálatból elbocsáttatott, a nyugdíj-intézettől nyugdíjaztatását követeli, azt annak meg is kell adni s a hol ez egyes esetekben megtagadtatott, birói itélet következtében azt meg is kellett fizetni. Vegyük a dolgot practicus szempontból. Nem az újabb vasutaknál, mint p. o. nálunk, a hol ugyis fiatal a személyzet, egyébiránt a nélkül is legfelebb 5—6%, a ki nem született magyar, hanem vegyük azon társulatokat figyelembe, a melyek a német világ alatt keletkeztek és a melyeknek tisztikarában igen kevés volt a magyar ember a régi időben. Ott azon idegen emberek a magasabb állásokat foglalják el, mert hiszen a legrégibb időtől szolgálnak, ott egy olyan tömeges elbocsátásnak terhe, vajjon kikre háramolna? Természetes, a megmaradt tisztikarra és mondhatom, hogy egy ilyen tömeges elbocsátás ennek nyugdíj alapját megsemmisíteni. Mindenki, a ki egy közhasznú munkára szánja életét, legyen az technicai, vagy más hivatalnoki foglalkozás s azt 20—25 évig folytatja, a nyugdíjalaphoz fizeti a járulékokat azért, hogy öreg napjaira maga és családja ellátására joga legyen, a nyugdíjaztatástól nem fosztható meg. Azért én legalább azon sürgetést, a melyet kellő óvatossággal, a kellő mérlegelésével a viszonyoknak e tekintetben éppen a jelenlegi közlek. minister részéről ismételve tapasztaltunk, tökéletesen elegendőnek és megfelelőnek tartom. Itt megemlítem és nem fogja talán rosz néven venni a t. minister ur, hogy első fellépése — és ez talán a viszonyok részleteinek nem kellő ismerete folytán történt — némileg rideg volt, hogy ő szintén azt gondolta és követelte, hogy egyszerű parancsára, hogy: egy év alatt az illetők megtanuljanak magyarul, ez már meg is lesz. A tapasztalat e tekintetben nyugodtabbá tette. De azt mondhatom, hogy méltóztassék összehasonlitani a vasuti szolgálatot, nemcsak a subventionált vasutaknál, a melyeknek kötelessége ab ovo magyarnak lenni, hanem a régieket is, óriási haladás történt magyarosodás szempontjából a régi időhöz képest.

Igen t. barátom Boross Béni a technikusok alkalmazásáról szólott bővebben. Én megengedem, hogy a technicusok a kellő müveltséggel birnak és azt is elismerem, hogy teljes joguk van bizonyos helyekre azt követelni, hogy oda kizárólag technicusok alkalmaztassanak; de nagyon bámulom a mai vitát, a hol most kizárólag csakis a magyar szakértelemre fektetünk súlyt, hogy ha összehasonlitom azzal, hogy mikor a szegedi ár bekövetkezett, mindaz, a mit a magyar technicusok vitattak és mondtak, az helytelennek állittatott és minekünk külföldi szakértőket kellett a tout pri behozni, hogy azok superrevideáljak a magyar technicusok bölcsességét. Vagy az előtt nem voltak ügyes technicusaink, vagy egy év mulva lettek azok ügyesekké; vagy azelőtt is, azután is voltak és vannak ügyes technikusaink. Én az utóbbit állitom. Éppen a vizépitészetre nézve merem állitani, kogy kevés ország van Európában, hol practice nagyobb kiképzést nyerhettek volna, mint itt, mert oly nagy mérvü szabályozások, mint itt, alig merültek fel valahol. És ezen vizépitészetnél — nem magyar embert — alig fognak önök találni. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy én csalhatatlannak találom vagy az egyik, vagy a másik szakértőnek kijelentését, mert méltóztassanak megengedni, ha tréfásan azt mondom, hogy a hol négy technikus van együtt, ott legalább 5-féle vélemény is van. De azért, mert ilyen ellentétes nézetekkel találkozunk, nem lehet azt mondani, hogy „szakértelem nincsen". (*Közbeszólások a baloldalról: Sok van!*) Sok van igenis.

Én a hivataloknak azon kezelését illetőleg, a melyet Boross Béni t. barátom felemlitett, egyszerűen azt kérdezném tőle, ha itt volna: hogy azon vasutnál, a melyet ő igazgat, olyan-e a kezelés. A mennyire én ezt ismerem, hogy vasmarokkal tartja az igazgatást kezében és ezt jól teszi, mert annak az administratiónak, melyben minden legkisebb hivatalnok részt vesz, meg-

Digitized by Google

hivatván a gyülésekbe, hogy mintegy országgyülésileg tárgyalják az administratió teendőit. Az ilyen administratiótól az Isten mentsen meg, valamint az országgyülést is attól, hogy ő administráljon. Tessék az országgyülésnek elveket felállítani, tessék kritizálni, de ne tessék administrálni. Ugyanez áll a ministeriumoknál, áll a vasutaknál is. (*Helyeslés.*) Azt plane nem értettem, hogy a közlekedési minister ur költségvetésének tárgyalása alkalmával, az adóbehajtási és kataszteri ügy miért kerül elő. Azt nem tudom felfogni, ha csak nem akarunk azon technicusokról szólni, kik a kataszteri felméréseket teljesitik, a mi bizony a technikának még nem legculminánsabb része.

Igen t. barátom Boross Béni, szintén felszólalt a tiszavidéki vasut megvétele mellett. (*Halljuk!*) Már a ki Magyarország térképére néz és látja, hogy Kassától Miskolczig, Miskolcztól egy nagy körben Szolnok, illetőleg Czeglédig egy vasut fekszik ötös formában, mely magában felvesz minden Magyarország keleti részén levő vasutat és ezek concentrált forgalmát Czeglédén, az osztrák-államvasutnak adja át.

A mint már alkalmam volt itt felemliteni, a ki ezt figyelemmel nézi, meggyőződik az iránt, hogy Magyarországon czélszerű vasuti tariffa politikát csak úgy lehet folytatni és a subventionált vasutaknak az ő működésünknek megfelelő jövedelmüket csak úgy biztosithatjuk, ha át látjuk, hogy a tiszai vasutat előbb-utóbb meg szerezni, kellőleg elosztani és a hátul fekvő vasutakat megfelelően csoportositani kell és hogy csak ezen uton létezhető. Hogy vajjon olcsón, vagy drágán vette-e meg az állam a vasutat, erre nézve elmondta a tényállást Móricz Pál t. barátom.

A jelenlegi ministerium főérdemének tartom, hogy e kérdésben valahára tett valamit, mert hogy ez ne történjék, azt igen sok oldalról kivánták és hogy a kormány ezen nehézségeken mégis keresztül tört és maholnap törvényjavaslatot tesz le a ház asztalára, azért nézetem szerint csak köszönetet érdemel. (*Helyeslés jobboldalon.*)

T. barátom Thaly Kálmán megjegyzéseire kivánok még röviden reflectálni. Szállitási theoriájában, melyet pozsony-nagy-szombati, illetőleg trencséni vasutra nézve kifejtett, mintegy azt látja, hogy ha az úgy fog történni, a mint ő kivánja, az osztrákállamvasut fog nagy kárt szenvedni s az export a pozsony-nagy-szombat-zsolnai vasuton fog növekedni. Ha igy fog történni, igen tisztelt képviselő ur, nem csak az osztrák-államvasut fog kárt szenvedni, hanem sok más magyar vasut is. Nem mondom én azt, hogy nem kell szabályozni a Dunát; igenis szabályozni kell, hanem óvatosan és nem rögtönözve és Magyarországnak bizonyára még igen sok egyébre van nagyobb szüksége és vannak szükségesebb kiépitendő vasut darabok, mint a trencsén-zsolnai, mert ezek nem csak önmagukuak biztositanák és emelnék jövedelmét, hanem már létező s az állam által subventionált nagy vasutakét. Ez azonban nem zárja ki, hogy ha lesz hozzá pénzünk, ezen vonal is kiépittessék.

Az arlbergi vasutra vonatkozó hosszas fejtegetésekbe nem bocsátkozom. Kétségtelen és mindenki, a ki közlekedési és kereskedelmi ügyekkel foglalkozik, elismeri, hogy az arlbergi vasut kiépitése kereskedelmi forgalmunk emancipatiójára nézve lényeges tényező. Ha mi már most ennek nagy hasznát vesszük, a mint meg vagyok róla győződve, vajjon lehet-e a compensatió eszméjét oly ridegen elutasitanunk, a mint azt t. barátom teszi? Ez megint nem felel meg az én élettapasztalataimnak. Mindig azt tartottam az életben a legjobb alkunak, a hol a do, ut des egymás mellett áll. Mindig kárát vallotta előbb-utóbb az, a ki csak erőszakkal akart magának előnyöket szerezni és mindig csak magamagának harácsolt. Igy, ha azon nagy áldozatért, melyet Ausztria az arlbergi vasut létesitésénél hoz, nem mondom, hogy a turisták kedvéért — és talán mert ott jó szilva és baraczk terem, — hanem kereskedelmi szempontból; ha azért pl. a doberlini vasut engedélyeztetik a mi részünkről, szeretném tudni: mi kára van ebből Magyarországnak. Nézetem szerint semmi. Az arlbergi vasut kiépitése által a mi érdekeink nagymértékben előmozdittatnak, miért ne tegyünk mi ezért viszont szolgálatot, a hol ebből kárunk nincsen? Azt hiszem, t. képviselőtársam ezt a compensatiót nem fogja bünösnek tekinteni.

Ezzel bezárva szavaimat elfogadom a budgetet a részletes tárgyalás alapjául. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Péchy Tamás, közmunka- és közlekedésügyi minister: Méltóztassanak megengedni, hogy a több oldalról történt felszólalásokra egyszerre és együttesen válaszolhassak. (*Halljuk!*) Azon kérdések, melyek felvettettek, legnagyobb részben a tárczának különböző pontjaiban foglalt egyes ügyekre vonatkoznak. Mivel azonban az általános vitánál vettettek fel, rövidebben és általánosabban kell azokra felelnem, mint felelhettem volna, ha felvettetnek az illető pontoknál, hol természetszerüleg tüzetesen is tárgyaltathattak volna.

Orbán Balázs képviselő ur indítványt nyujtott be, hogy a torda-gyéresi vasut kiépitése törvényhozásilag rendeltessék el. Azt hiszem, hogy indítványt beadni, vagy határozati javaslatot elfogadni egy oly ügyben, melyet világos törvény rendel el, egészen felesleges. A törvény mindig nyomatékosabb bármely indítványnál és

Digitized by Google

határozatnál. Ha tehát a több megvan, felesleges volna a kevesebbet határozni el. Ez nem azt jelenti, mintha meg nem volnék győződve arról, hogy ezen vasutnak épülnie kell. Ellenkezőleg. Meggyőződésem szerint, minthogy törvény rendeli el, csakis a kényszerítő viszonyok hatalma lehet azon mentség, melynélfogva a kiépítés eddig késett; csak az lehet a mentség, hogy az állam anyagi viszonyai, vagy más fontosabb teendők által igénybe vett ereje nem engedték meg, hogy ezen már decretált és törvénybe iktatott vasut elkészittessék. Ez tehát annyit jelent, hogy részemről ma is azon meggyőződésben vagyok, hogy mihelyt az államnak módja és ereje van ezen vasut kiépítésére, ki kell azt épiteni. A vasut különben is sokba nem kerül. De vélemenyem szerint nem bir azon fontossággal, melylyel a nemzetközi vonalak birnak, melyeket tehát az országnak előbb kell létesítenie. Igaz, a mit a t. képviselő ur felemlített, hogy tulajdonkép a tordai vonal lett volna épitendő és az is volt decretálva. Részemről hiszem is, hogy jobb lett volna azt épiteni, mint a mely épült a Virágosvölgyben. De minthogy ez utóbbi évek óta ki van épitve s minthogy a most szóba hozott vonal csak szárnyvonal és igy nincs azon fontossággal, melylyel a nemzetközi irányban működő vonalak birnak: azt hiszem, nem marad más hátra, mint bevárni a kedvező időt, hogy a törvény csakugyan effectuáltathassék és a szárnyvonal létesittethessék.

Boross képviselő ur hosszabb beszédet tartott, melynek minden részleteire tüzetesen kiterjeszkedni azért nem tartom szükségesnek, mert azt hiszem, hogy legnagyobb részét röviden el lehet intézni.

Azt mondta a t. képviselő ur — s ezt hosszasan magyarázta — hogy nálunk a bureauk kormányoznak, a minister és az államtitkár államférfiui és politikai kérdésekkel vannak elfoglalva s a parlamentben, bizottságokban stb. töltik idejök nagy részét és igy nem érnek rá az administratióval foglalkozni. Mind ennek — úgy mond ő — az a következése, hogy a bureauk administrálnak. Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy ezen bureauk nem oly elemekből állanak, melyek átérzik az alkotmányosságot és hogy ennélfogva a bureaukban nem alkotmányos szellem uralkodik; sőt a t. képviselő ur fel is hívott engemet arra, hogy ezen bureaukból az ott állítólag uralkodó nem alkotmányos szellemet valami vesszővel, vagy seprővel seperjem ki.

E vádakra rövid lehet a válaszom: A szervezet, a mely jelenleg nemcsak a közlekedési ministeriumban, hanem minden ministeriumban általában véve gyakorlatban van, alkottatott akkor, a mikor a magyar állam a maga alkotmányos hatáskörét ismét visszanyervén, ministeri kormányzatot folytatott. Elismerem, hogy ezen szervezetnek lehetnek gyenge oldalai és hibái, de nagyban és egészben semmiféle esetben más szervezetet, mint a minő jelenleg van, ministeri kormányzat mellett behozni nem lehet. Ez a dolog természetében van, az egész föld kerekségén igy van, hol ily ministeri bureaukratikus rendszer uralkodik, mint a mely itt van és azt a rendszert, a melyet ő kilátásba helyezett, hogy a minister minden egyes hivatalnokkal a ministeriumban tanácskozást tartson, azt cum grano salis gyakorlatban tartjuk ugyan, de azt egészben, a mint ő kifejtette, lehetetlen gyakorlatba venni, mert akkor igazán beáll, hogy az a minister, ki az országgyülésen, bureaukban és bizottságokban el van foglalva s a ki azon kivül államférfiui teendőket is kell, hogy végezzen, ministeriumában ismét kis országgyülést, mely sokkal többször működnék, alkotna össze s az administratióval foglalkozni képtelenné válnék. Azt hiszem, hogy minden ministernek kötelessége elvégezni azokat, a miket tiszte e házban és a miket az állam érdeke reá ró, de azonkivül kötelessége még az is, hogy a bureauknak ne engedje meg, hogy más hatáskörben működjenek, mint a minő nekik a dolgok érdeménél fogva kiszabva van. A menuyiben minden kisebb ügyet nem intézhet el a minister és államtitkár, annyiban ezekre nézve meg kell adni a bureaukban működő uraknak a hatáskört, nehogy a dolgok megakadjanak, de azonkivül a minister és államtitkár kötelessége minden oly fontosabb ügyet, melyek a dolog természeténél fogva ügykörükhez tartoznak, önmaguknak intézni el, természetesen a bureauknak meghallgatásával és indokaiknak méltánylásával. Ily módon lehet és igy kell az ügyeket intézni.

Az egyes berendezési kérdésekkel foglalkozott a ministerium huzamosabban és foglalkozik most is s ha majd az egész ministeriumi berendezés rendszere elintézendő lesz, elő fog jönni az alkalom, hogy e részben a t. ház határozhat. Ismétlem, ez ügy hosszabb idő óta tárgyalás alatt van s csak is az idő rövidsége miatt nem lehetett vele eddig elkésztilni, mert a nyár a költségvetési előirányzat összeállítására szolgál, az idő pedig nagyon rövid, mert méltóztatnak tudni, eddig junius közepén ment szét és szeptemberben jött össze a parlament. Mi maradt hát a ministeriumnak a rendezés kérdésére, főleg ilyenre, a mely igen tüzetes munkát igényel s melyet rendszerint kiszorít más nagyobb fontosságu országos ügy, a melynek szintén tüzetes és részletes elintézése szükséges. Megvallom, Boross képviselő ur beszédéből azon következtetésre jöttem, hogy neki legfőbb kifogása az ellen van, hogy a bureaukban nincs alkotmányos szellem. Ministerségem óta azon ministeriumban,

Digitized by Google

melyet vezetek, nem alkotmányos szellemet nem tapasztaltam s ha tapasztaltam volna, nem volna szükséges a t. képviselő urnak reá engem figyelmeztetni. Semmiféle szerzett jogok, vagy az állam iránti követelések engem vissza nem tartottak volna attól, hogy a kinél ezt tapasztalom, azt helyéről el ne mozdítsam; de mondom, nem tapasztaltam ilyen szellemet.

Méltóztassanak elhinni, az a tisztán bureaucraticus szellem sem olyan igen nagy ottan, hogy miatta ne lehetne a tehetségeseknek előre menniök. Hiszen itt van pl. az államtitkár ur, a ki a magyar ministeriumok megalakulása után azon büreaukban kezdte szolgálatát és eljutott a legmagasabb polczra, a mely ott elérhető, a mit pedig megcsontosodott bürokraticus rendszer mellett, bizonyosan el nem érhetett volna. Tehát ez is mutatja, hogy olyan megcsontosodott burocraticus szellem nem volt a ministeriumban, mely a tehetségeket a ministeriumba bejutni és ott előhaladni nem engedte volna. De nem alkotmányos szellem sincs e ministeriumban. Azt hiszem egyébként, hogy a t. képviselő ur beszédének tulajdonképi éle oda ment ki, hogy a ministerium kebelében nincsenek kellőképen képviselve a műszaki elemek és különösen, hogy a mérnököknek nincs meg azon hatáskörük, a mely őket nézete szerint ott megilletné. Az én meggyőződésem szerint megvan az a hatáskörük. Méltóztassék szemügyre venni azon ágakat, melyek kezelésem alatt vannak. Kezelésem alatt van pl. az államvasut; az államvasutnak vezetője mérnök. A kezelésem alatt levő egyes osztályokban szintén mérnökök vannak. Igy pl. mint előttem szólott Boross Béni képviselő ur említette, Herrich ministeri tanácsos ur volt a viziosztály főnöke, a kik alatta működtek, szintén mérnökök voltak. Itt van, mint mondám, az államtitkár ur, ki szintén mérnök. Az uti osztályban Metzner, a ki nem rég meghalt, mi volt? szintén mérnök. Mindez bizonyítja, hogy a mérnököknek megadatik az illető hatáskör. Hogy a jogászok és mérnökök közti viszonyon változtatni lehet, nem tagadom, de hogy az illető mérnököknek van módjuk és alkalmuk szellemi tehetségeik és tanulmányaik értékesítésére, azt határozottan állítom.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a mérnökökről nem mondható az, hogy administrálni nem tudnak. Azért, hogy valaki mérnök, nincs kizárva, hogy az administratióban jártas ne legyen. Hiszen ott van pl. Francziaországban Teisserenc ur; ez mérnök, de ministerré lett nem azért, mert mérnök, hanem ministerré lett azért, mert megszerezte magának az administrationális képességet, lévén ministersége előtt prefect. Nálunk is megvan annak szüksége, hogy a mérnök urak maguknak az administrationalis jártasságot megszerezzék. Azt kérdi a t. képviselő ur, mit tettem e részben? Ha meggondolta volna a t. képviselő ur, belátná, hogy sokat. Én igyekeztem oly állapotot létesíteni és ez már ugy is van, hogy azon mérnökök, a kik tisztán a maguk szakmájukba voltak elkülönítve, a kik a világtól csaknem el voltak zárva s kik csak egyedül a maguk tudománya kivánta tárgyra fordították eddig figyelmüket, most az administratióval is foglalkozzanak. Méltóztatnak tudni, hogy most a mérnökök részt vesznek a megyei közigazgatási bizottságokban, ott fogalmat szereznek maguknak az administratioról. Hogy mennyire sajátitják el ezt, az individualis dolog; az egyik ott ül évekig és nem tudja elsajátítani, a másik néhány hónapban szerez magának fogalmat arról. Ismétlem tehát, én azt hiszem, hogy a mérnökség, mint olyan, nem adja meg senkinek azt a jogot, hogy ő magát az administratio vezetésére képesítettnek tartsa, de nem is zárja ki azt, hogy erre képes ne legyen, mert ez egyéni dolog. Az egyik megszerzi magának e képességet aránylag rövid idő alatt, mig a másik soha sem.

A mit a t. képviselő ur az adóügyről, a katasterről felhozott, azt hiszem, arra felelnem nem szükséges, mert e dolgok reám nem tartoznak; feleljen ezekről az, a ki azokat vezeti, hanem azt mondhatom, hogy itt is megvan az illető szakférfiaknak a hatáskörük.

A t. képviselő ur nekem több szemrehányást tett, a melyeket nem hagyhatok szó nélkül. Nevezetesen először azt a szemrehányást tette, hogy a mikor minister lettem, már tudomással birtam arról, hogy nálunk az árvizek mily veszélyesek. A t. képviselő ur azonban e részben tévedésben van; chronologicus hibába esik; mert 1876 előtt e parlamentben vizveszélyekről nem hallott az ember beszélni. Egyes vidékeken történt áradásokról lehetett szó, de országossá válható kalamitásról senki sem beszélt. Midőn 1875 elején én lettem ministerré, akkor éppen az ellenkező áramlat volt napirenden, mint a minőt a képviselő ur említ; az volt a nézet, hogy a vizekért semmit sem kell tenni. Hiszen méltóztatnak emlékezni, 1875-ben plane az történt, hogy a tiszai felügyelőséget eltörölték és beosztották a ministeriumba. 1876-tal beállottak a nedves évek és tulajdonképen csak 1876 óta van felszólalás e házban és általában az országban vizi ügyek tekintetében. A legnagyobb bajt az okozta, hogy az 50-es évektől 1876-ig folytonosan inkább szárazság felé hajlott Magyarország klimája, mint a nedves felé és igy nem arra volt a főgond irányozva, hogy a nedves évektől óvakodjunk, sőt inkább azon műveket is elhanyagoltuk, a melyek az 50-es években készültek. Az 50-es években több átmetszés történt a Tiszán, de azóta semmi sem történt és az 1876-ki

Digitized by Google

nagy vizek azon állapotban találták a tiszai átmetszéseket, a melyben 1856-ban a kapát mellőlük letették. Némi aprólékos javítás is történt, de gyökeres javítás nem történt 1876-ig.

Midőn 1876-ban a veszély bekövetkezett és az ország közvéleménye azzal foglalkozni kezdett, a midőn láttam, hogy a házban javaslattal felléphetek a nélkül, hogy a teendő indítványt csak ugy könnyed bukás veszélyének tenném ki, előterjesztést tettem a háznak, melyben a tiszai alsóbb átmetszésekre nagyobb összegeket kértem a törvényhozástól.

Tehát nem fogadhatom el azon állítást, hogy ministerré létem alkalmával tudomással birtam volna a vizveszélyekről, de nem intézkedtem; mert nem lévén vizveszély, arról nem birhattam tudomással, de midőn veszély volt és az tudomásomra jött, meg tettem a szükséges teendőket.

Azt mondta a t. képviselő ur, hogy szakközegeim követelték tőlem a szegedi körtöltés kiépítését, de én azt nem tettem. Igaz, nem tettem; de nem azért nem tettem, mintha nem tartottam volna jónak és helyesnek, hanem nem tettem azért, mert nem voltam szegedi városi hatóság, vagy polgármester. Én megrendeltem annak kiépítését, de ha a város nem akarta kiépíteni és akkor, a mikor a kiépítést eszközölni kellett volna, nem tette, hanem egyébre határozta magát és a katastropha bekövetkezett, én ezt terhemül nem fogadhatom el. A város kötelezve volt megtenni, de ha mint autonom testület nem tette meg, az illető városé a felelősség érte. Nem szivesen beszélek e kérdésről, de mert többször hallottam már e szemrehányást és a t. képviselő ur is felhozta, kénytelen voltam rá reflectálni.

Megjegyzem továbbá a t. képviselő urnak, hogy nem áll, a mit a jelentések eltünéséről mondott; a jelentések nem tüntek el a bureauban, de ily fontos kérdések tárgyalása hosszabb időt kiván. Kihallgatandók ilyenkor a szakemberek, a mint például most is a külföldi szakemberek véleménye tárgyaltatik. Mióta a szakértők beadták véleményüket a tiszai vizszabályozás kérdésében, folyton tárgyalunk arról, a mi történt, a mi folyamatban van és a mi teendő; de az ily tárgyalás hosszú időt vesz igénybe. Nem mondhatja senki azt sem, hogy a szakértők nem hallgattatnak ki, mert kihallgattatnak, nem azon módon ugyan, mint a t. képviselő ur kivánja, hogy a ministeriumnak minden egyes hivatalnoka kihallgattassék, hanem meghallgattatik azok véleménye, kik e kérdéssel évek óta foglalkoznak és azt tüzetesen ismerik.

Az ezekkel való tanácskozások után, jegyzőkönyvek alapján állapittatnak meg az egyes tételek s ez jön a ház elé. De ez nem olyan rögtöni dolog; 80—90 ivet tesz az, a mit ide be fogok terjesztetni s a mi már készen van.

De ezt annyi idő alatt nem lehet elkészíteni, a mennyi a leirásra szükséges, mert az egyes tételeket sorjába meg kell vitatni s azután ide hozni. Gyakran egy pont 3—4—5 napi vitán megy keresztül.

Azt mindig jelentgetni a t. háznak, hogy a ministeriumban valami készül, egészen felesleges volna. Mikor eljön az ideje, akkor beterjesztetik és megitéli a t. ház, hogy tettünk-e valamit vagy nem.

Szememre hányja a képviselő ur, hogy a vasutcsoportosítás, hogy a vasuti tarifa-ügy dolgában nem tettem előterjesztést s mindjárt rá szememre hányja, hogy 29%-kal drágábban vásároltatott meg a tiszai vasut, mint évekkel előbb lehetett volna s hogy a déli vasutra nézve nem történt meg, a minek megtörténnie kellett volna.

Én nem fogadom el azt, hogy nem voltam tisztában a csoportosításra nézve. Nem csak én, hanem a ministertanács is régen foglalkozván ez ügygyel, ott is tisztába voltunk azzal.

De ha követtem volna a t. képviselő ur azon nézetét, hogy a csoportosítási terv közzé teendő, akkor nem 20%-kal, hanem sokkal drágábban kellett volna az illető vasutat is megvennünk.

Mikor a tiszai vasut megvétele iránt az első lépéseket megtettem, a miniszterelnök s a ministertanács hozzájárulásával, az e részbeni vásárlások a legnagyobb titokban történtek s mégis már a vásárlás folyama alatt, a részvények 186-ról 205-re emelkedtek, mert megtudták, hogy az állam vásárolja. Hát még ha előre kihirdetnők, hogy mit szándékozunk az ország számára megvenni, akkor hány millióban kellene e hirdetés árát megadni? Nem lehet az ilyen dolgot kihirdetni a nélkül, hogy sok embert urrá ne tegyünk az ország rovására. A ministerium tisztában van magával, én be fogom mutatni az eredményeket, melyek kitüntetik, hogy évek óta foglalkozunk ezen dolgokkal.

Igaz, hogy én már előbb szerettem volna megvenni a tiszai vasutat, de nem lehetett szemet hunynom az előtt, mit t. barátom Széll, akkori pénzügyminister ur mondott, hogy első dolog, hogy az államnak a conversióra szükséges hitele meglegyen; a mig ez ügy rendezve nem lesz, ő semmiféle nagyobb vállalatba, mely az állam erejét igénybe veszi, nem bocsátkozik. Tettünk tehát annyit a mennyit tehettünk, előkészítvén mostanra az utat, mikor a körülmények megengedik s a pénzpiacz helyzete is kedvezőbbé vált. (*Helyeslés.*)

Azt mondja a képviselő ur, hogy a tarifaügyben nem történt semmi. A t. képviselő ur, mint vasuti igazgató, jól tudhatja, meddig terjed

Digitized by Google.

az államnak a tarifára való befolyása ott, hol a német s később a magyar időben is megállapított vasuti concessiókkal áll szemben. Ha az államnak nem lesznek olyan vasutai, melyek kellő ellensúlyt biztosítanak, bárki is legyen minister, a tarifákra nem gyakorolhat oly befolyást, mint ez az állam érdekében kivánatos.

Ezen szempontból szükséges az államvasutakat szaporítani, hogy azok már a maguk terjedelménél fogva ellensúlyt képezhessenek. Méltóztassanak csak visszaemlékezni, én már 1875-ben, midőn ministerré lettem; és a midőn arról volt szó, hogy az állam miképen kezelje a maga üzleti, vasuti stb. dolgait, itten, de különösen a pénzügyi bizottságban gyakran hallottam azon nézetét, hogy az állami vasutat el kell adni. Zsedényi, volt képviselő — nyugodjék békében — ezen ügygyel tüzetesen foglalkozott, nem egyszer hangsúlyozta a ház több oldaláról jövő helyeslések közt, hogy az államvasutat el kell adni. Akkor, t. ház, oly irányú felszólalásokat, mint a minők a mostaniak, nem igen hallottunk.

Midőn ministerré lettem, a legelső alkalommal, a midőn vasuti kérdésekről volt szó, a ház előtt kijelentettem, hogy mindent meg kell tenni arra, hogy az állam a vasuti ügyet kezébe vegye azért, mert a vasuttársulatoknak adott concessió sokkal nagyobb dolog, mint sok más ügy, mivel az állam az ily vasutnak az állami souverain jogokból enged egy részt át, a mi utóvégre megboszulja magát.

Ha az állam a maga befolyását nem tartja meg, ezen vasutaknak mód és alkalom nyujtatik arra, hogy a kereskedelemre és a nemzetgazdaságra a maguk befolyását az állam hatalmán kivül értékesitsék. Én tehát már akkor megmondottam, hogy mindent el kell követni arra, hogy az államvasutak ugy kezeltessenek, mint a többiek és ha ez eléretett, akkor lépéseket kell tenni, hogy az állam a maga vasuti complexumát, a mennyire lehet nagyobbítsa és ezzel befolyását a nemzetgazdasági érdekekre is kiterjeszsze. Ezután jöttek Németországból a hasonló irányú intézkedések, a melyek e kérdést sokkal égetőbbekké tették. Ha a szomszéd államokban csak társulati vasutak léteznének, azoknak befolyását társulati vasutakkal lehetne ellensúlyozni. De ha a szomszéd államokban, különösen pedig Németországban államivá tétetnek a vasutak, akkor azok befolyásának ellensúlyozására, nekünk is hasonló eszközökhöz kell nyulni, mert ha itt társulati, ott pedig állami vasutak fognak lenni, akkor az ellensúlyozást nem fogjuk létesíthetni.

Én tehát igen örvendek annak, hogy akkori nézetem mindinkább terjed, mert ez bizonyítja leginkább azt, hogy az állam képes vasutat kezelni, ha nem is mindjárt oly tökéletesen, mint a többi társulatok és hogy azon nézet, a melyet akkor tápláltam, helyes volt. Hogy az efféle dolgok akkor, midőn szerzett jogokról van szó, áldozatokkal járnak, az igen természetes, mert a szerzett jogok tulajdonosai csupán azért, mivel az államnak valamire kedve van, saját érdekeiket nem fogják feláldozni. Azonban én tagadom azt, hogy ezen áldozatok, a melyeket hozni kellett, oly nagyok volnának, hogy azok valami különös felszólalásra adnának okot; mert ha veszem a tiszai vasutat, a melynek dolgait itt kifejtették, annak vételára csak odáig terjed, hogy a valósággal mostoha évek közt befolyt jövedelem, az akkori szerződés pontozatai szerint vétetett fel alapul és annak beváltása után lesz fizetendő.

Nem akarok ebbe részletesen bocsátkozni, valamint a déli vasut kérdésébe sem, hiszen ezek a ház elé fognak kerülni s akkor lesz ideje azokat tüzetesen megvitatni s akkor fog a ház azok felett birálatot mondani.

Arról, hogy Boszniában keskenyvágányú vasut épittetett, én nem tehetek. Én Boszniában nem épittettem vasutat, ha mások építettek, nem tehetek róla; de tessék elhinni, a boszniai keskenyvágányú vasutat, akkor, mikor talán súlylyal fog birni a kereskedés szempontjából, sokkal könnyebb lesz szélesvágányú vasuttá felemelni, mint volna, ha ott semmiféle vasut nem léteznék.

Azokra nézve, a miket a t. képviselő ur mondott, még csak azt akarom megemlíteni, hogy ő nagyon nehezen szíveli, hogy hivatalos titkok léteznek. Ha a hivatalos titkokat ugy érti, hogy örök időkre a ládákba zárassanak be a titkok, igazsága lehet, de nézetem szerint érlelődésben lévő dolgokat előre kihirdetni semmiféle esetben nem szabad; mulhatatlanul szükséges, hogy éppen ezen tekintetből a titok megőriztessék.

Most, t. ház, tovább haladok és áttérek Madarász képviselő ur beszédre.

Madarász képviselő ur legelőször is azt kivánja tőlem, hogy a gyógyhelyekre a vasutakon kedvezményes jegyek adassanak ki, ugy, mint az államvasutaknál már is történik. Tökéletes igaza van a képviselő urnak. Kisérletet tettem az államvaspályánál, melynél ugy, mint az ország minden vaspályájánál, a személy-forgalom nem felelt meg azon várakozásnak, melyet részemről ahhoz füztem. Kisérletet tettem az iránt, hogy vajjon a személy-forgalom e csekélységének nem-e oka a vitelbérek drágasága, mert meggyőződésem szerint sokkal több ember utazik kedvtelésből, ha olcsóbban teheti, mint mulhatlan szükségből; már pedig, ha drágább valami, azt csak szükségből szokták tenni. Ez irányban tehát kisérletet tettem, eltérőleg az előbbi rendszertől, mely rendszer, meg kell vallani, nagyon magas árakat hozott divatba, mert azon feltevésen alapult, hogy a kinek mennie kell, az ugy is utazik,

Digitized by Google

tehát minél magasabb a vitelbér, annál nagyobb a jövedelem. Én ettől eltérőleg, a magyar államvasutaknál kisérletet tettem, tour és retourjegyek behozatala által, hogy a nagy közönséggel az utazgatást megkedveltessem és nézetem szerint ezen kisérlet nagy részben sikerült. Mondják, az első lépés, melyet tettem, volt az, hogy az akkor még létezett ágió-pótlékot eltöröltem a viteldíjaknál és daczára annak, mégis a jövedelem emelkedett azóta. — Miután az évi jegy kedvezmény létesült, ismét emelkedett a jövedelem, ámbár sokan azt mondják, hogy némely emberek kihasználják túlságos utazásokra az éves jegyeket, mégis azon meggyőződésre kellett jutnom, hogy az intézkedés helyes és czélszerű volt, mert nem kell ám hinni, hogy a ki éves jegyen utazik évenkint pl. huszszor, az különben is annyit utazott volna. Nem utazott volna, hanem meglehet, csak kétszer háromszor ment volna, holott igy, ha huszszor utazik, az állam nem vall semmi kárt, mert kocsijaiban — fájdalom, többnyire marad üres hely, ugy hogy nem szükséges ezek miatt új kocsikat oda akasztani.

Ez irányban tehát lépéseket tettem és e lépéseket igen szivesen fogom folytatni, de a képviselő ur maga is igen jól tudja, hogy az ilyen dologhoz idő kell. Minden újításnak megvan a maga principialis és nem principialis ellensége, meg kell tehát mutatni a közönségnek, hogy ezen újítás nem helytelen, akkor aztán az újítás megkedveltetik s behozzák más vasutaknál is. Én részemről igen szivesen közre fogok működni, hogy specialiter Balatonfüredre nézve, azon kedvezmények más vasutaknál is életbe léptettessenek. A mi azt illeti, hogy a magyar államvasutaknál Füredre nézve is életbe léptettessék a kedvezmény, intézkedni fogok, hogy az még a saison beállta előtt megtörténjék. (*Helyeslés.*)

A képviselő ur beszédének többi része leginkább arra vonatkozott, hogy határozati javaslatát indokolja. Ezen határozati javaslat t. ház, három pontból áll. Az első pont azt kivánja, hogy azon rendelet, mely még 72-ben adatott ki, mely szerint minden államhivatalnok köteles a magyar nyelvet megtanulni, érvényesittessék akként, hogy a kik meg nem tanulják 1881. január 1-ig, azok az állam szolgálatából eltávolittassanak, mert azon időtől a hivatalok ügykezelésének nyelve a magyar nyelv kell, hogy legyen.

T. ház! Ma az ügykezelés általában magyar nyelven vezettetik. Vannak egyes specialis esetek vasutaknál, miként Ivánka t. barátom is kifejtette, hol éppen személyekre való tekintetből egyes ügyosztályoknál némi eltérésnek kell lenni. De itt egyet meg kell jegyeznem. A t. képviselő ur szavaimat idézve, olyan állitást tulajdonított nekem, melyet ugy, a mint ő idézte, én nem tettem. Ha én valamely tárgyról szólok itt a házban, meg szoktam maradni ugyanazon tárgynál és ugyanazért, midőn én gépészmérnökökről beszéltem, habár a mérnöki kart említettem is, ez alatt nem érthettem az összes vizi és más szakbeli mérnökséget, hanem csupán a gépész-mérnökséget, a miről szó volt. Midőn azt hangsúlyoztam, hogy gépész-mérnökök dolgában hiány van, ezt azzal indokoltam, hogy átalában véve a mérnöki kar tagjai közül, aránylag legkevesebben lépnek erre a pályára és hogy másodszor, a kik e pályán működnek is, csak az újabb időben léptek rá és igy vezetésre nem alkalmasak, mert a vezetésre hosszas praxisból szerzett ismeret szükséges. Azt nem is lehet állítani, hogy nekünk hála istennek most már minden szakbeli mérnökségre ne volna elég erőnk, de hát a kik csak 3, 4, 5, év óta kerültek ki a műegyetemből, ezeket nem lehet azonnal vezetésre alkalmazni. Lehet, hogy sokan olyan fiatal óriásoknak tartják magukat, (*Derültség jobbfelől*) hogy ők képesek megfelelni a vezetés igényeinek, ámde ehhez hosszú tapasztalás szükséges, a mit az önbizalom nem igen pótolhat. Igy pl. egy gépgyár igazgatására nem elégséges, hogy valaki azt a gépgyárt vezetni tudja, az illetőnek még kereskedelmi embernek is kell lenni s bizonyos fokig bizalmat ébresztő névvel is kell birnia, ha azt akarjuk, hogy a gyárnak vásárlói akadjanak, mert hiába mondjuk azt, hogy valaki tanár e tárgyban, mert megtörténhetik, hogy a praxisban, a tanár ur nem ért üzlet vezetéséhez s a gépgyár megbukik; és megtörténhetik, hogy valaki nem volt professor és bir avval a szakismerettel, tehetséggel és erővel, a mely az ilyen gépgyár vezetésére és fenntartására szükséges.

Én ezt állítottam felszólalásomban mindig; most már bevallom, hogy a fiatal erők megvannak, ezekből lesznek emberek, de még ma is kénytelen vagyok mondani, hogy a vezetésre alkalmas emberek csak elvétve találhatók. — Vannak igenis, hiszen ott van a magyar államvasutnál Verderber magyar ember, ámbár nem magyar hangzású neve van s ezért sokan kétségbe is vonják magyarságát, pedig igazi magyar, budai fi. Ott van Bekscheft a nyugati vasutnál, szintén képes arra, hogy a maga dolgát jól vezesse, de ezeket újjainkon számíthatjuk el, mindössze nehány ember. De az is nehezíti a dolgot, hogy a fiatal emberek rendesen abban a nézetben vannak, hogy ha ők a gépész-mérnöki tanulmányokat elvégezték, akkor lealázó volna reájuk nézve a kalapácsot kézbe venni és lealázó volna egyébnek, mint dirigensnek lenni. (*Igaz! jobbfelől.*) Bocsánatot kérek, ez nagy tévedés. A ki valamely pályára szánja magát s azt akarja, hogy igazán ember legyen, hogy igazán megfeleljen szakmájának, mikor elvégezte tanulmányát itthon a József mű-

Digitized by Google

egyetemen, vagy a külföldön, fogja kezébe a kalapácsot és akkor lesz belőle ember, igazi vezetője az ilyen ügynek. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Erre a magyar fiatal ember nem vállalkozik. (*Igaz! jobbfelől.*) De reménylem, hogy át fogják látni, hogy igy kell eljárni és akkor fel fog virágzani a magyar államgépipara. Különben tessék elhinni, rendesen az idegen országokból, kiüzött és szigorú nyomorúságra szorított emberek vitték azon államokban, a melyekbe letelepültek, ezen iparágakat felvirágzásra. — Angliába a hugenották vitték be, de nem jutott az angoloknak soha eszökbe, hogy a hugenottákat el kell tenni és angolokat kell helyökbe tenni, mert tudták, hogy a hugenottáktól meg fogják tanulni az angolok és át fogják angol iparrá változtatni. Amerikába az európaiak vitték ezen dolgokat, nem az amerikaik fejlesztették ott a gépipart, de nem jutott az amerikaiknak eszökbe, hogy kikergessék az angol vagy franczia mérnököket, hanem eltanulták tőlük, mert tudták, hogy abból utoljára amerikai gépészet lesz és hiszem, hogy ámbár a magyar vasutaknál tényleg idegenek vezetik ezen dolgokat, a magyar állam áthasonító ereje, idővel képes lesz a gépészetet magyarrá változtatni át és mikor a magyar nemzedék meg fogja tanulni ezen tudományt, magyar gépészeté fog az átalakulni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Én tehát azon nézetben vagyok, hogy azt itt decretálni, a mit a képviselő ur akar, nem lehet és nem is szükséges, én tehát a képviselő ur határozati javaslatának ezen pontját szükségtelennek tartom.

A képviselő ur határozati javaslatának II-ik pontját, a melyben azt mondja, hogy azon hivatalnokok, a kik ennek megfelelni nem képesek, magyar szakértők által helyettesíttessenek, elvileg helyeslem, valamint III-ik pontját is, hogy a magyar jelentkezőknek előny adassék az idegenek fölött, annál is inkább, mert ezt magamtól behoztam, a mit bebizonyíthatok azzal, hogy a magyar államvasutnál tényleg életbe van léptetve. De azt decretálni, hogy az egyes vasutak honnan vegyék hivatalnokaikat — nem lehet. A vasutaknak lehet mondani, hogy tessék igy eljárni, de a vasutaknak engedélyokmányok és privilegiumoknál fogva ezen értelemben szabad kezük lévén, a szerint járhatnak el. De ismétlem, ezt egészen helyeslem és magam életbe is léptettem a magyar államvasutaknál; a mikor ott egyes hivatalok megürülnek, ez tényleg már életben van és reménylem, ezentúl is létezni fog. Miután pedig az igy van, kérem a t. házat, hogy ezen határozati javaslatot, mint a mely felesleges, ne méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ezek után áttérek Kármán Lajos t. képviselőtársam beszédére. (*Halljuk!*)

T. barátom ezen kérdést intézi hozzám, hogy a pest-zimonyi vasutról szóló törvényjavaslat azon stadiumban van-e, hogy még ezen ülésszak alatt beterjeszthető legyen. Erre nézve kinyilatkoztathatom a t. ház előtt, hogy ezen vasut iránya már meg van határozva s az a Duna palpartján Szabadka, Ujvidék, Zimony felé fog vezettetni. A törvényjavaslatot illetőleg pedig kijelentem, hogy azt még e hó folytán befogom a t. háznál terjeszteni. (*Élénk helyeslés.*)

És most áttérek Thaly Kálmán t. képv. ur észrevételeire. A t. képviselő ur mindenekelőtt azon kérdést intézte hozzám, vajjon az Arlbergi vasut létesítéséért compensatiot kivántak-e s ha igen, minőt és milyen stadiumban van jelenleg ezen compensationális ügy?

Erre nézve nyilvánithatom, hogy az arlbergi vasut fontossága nem tagadtatott a monarchia egyik részére nézve sem; de minthogy kiépítése igen nagy költségbe kerül, évek óta foglalkozott a Lajtán túli kormány azzal, hogy miképen lehetne könnyíteni a Lajtán túli tartományok államkincstárának terhein. Először nemzetközi vasút terveztetett, a melyhez járultak volna mindazon államok, a melyeknek a vasut szolgál, tehát Svájcz, Francziaország, Magyarország és Ausztria; azonban ezen eszme elejtetett, nagyon természetesen, mert azon terület, melyen ezen vasut megy, nem nemzetközi, hanem egy nagy államé, azt illeti. De az osztrák kormány tartott attól, hogy igen nagy költségbe kerül a vasut s nem fog elfogadtatni a parlament által, holott be kellett vallania azt, hogy ez nem csak Magyarországnak, hanem a monarchia másik felének is nagyon nagy érdeke, mert ez függetlenítené a kereskedést még azon esetben is, ha a Németország felé irányuló kereskedés, nagyobb akadályokra találna. Ez tehát monarchiai érdek, ámbár be kell vallani, a mint a t. képviselő ur is érintette, hogy ránk nézve is első fontosságú dolog, hogy buzánk számára biztos és minél rövidebb utat találjunk. A Lajtán túli kormánynyal tehát igen is compensationalis tárgyalás folytattatott. De a compensatió nem oda megy ki, hogy kötelezzük magunkat arra, hogy Gönyőnél a Dunát szabályozzuk, hanem azt mondtuk, hogy beismerjük hogy ti tesztek valamit, a mi első sorban a monarchiának, de Magyarországnak is érdekében van, elismerjük, hogy a dunai hajózás biztosítása nemcsak Magyarországnak, hanem a monarchiának is hasznára van; mi meg fogjuk tenni területünkön mindazt, a mi e szempontból szükséges, de egyszersmind kivánjuk, hogy a Lajthán túli kormány tegye meg az ő területén azt, a miről ittszó van. Igy azt mondtuk, hogy nemzetközi érdek a Vaskapu szabályozása és mégis azt tartjuk leginkább oly objectumnak, melyen, ha csakugyan áldozat szükséges, hasonlót tehetünk, mint a mit az arlbergi vasut kiépítése ál-

Digitized by Google

tal nyerünk, t. i. egy kiviteli utat nyithatunk, mely nemcsak nekünk, hanem a Lajthán túli államfélnek is szolgál.

Ily irányban folytak a tárgyalások, midőn az országgyülési tárgyalások, közbejöttek s így áll az ügy ma is. Nem kötelezttük magunkat semmire, hanem csak azt mondtuk, hogy midőn anyagi viszonyaink meg fogják engedni, nem az ő érdekükben, hanem a magunk érdekében keresztül fogjuk vinni a szabályozást. (*Helyeslés.*)

Thaly t. képviselő ur a vágvölgyi vasutra nézve azt a kérdést tette, hogy annak Zsolna felé való folytatását szándékozom-e létesittetni. E kérdésre nézve azon véleményben vagyok, hogy lehetnek ugyan ennél sürgősebb teendők is, de meggyőződésem szerint nem türhető, hogy ily zsákvasut legyen, melynek a Lajthán túli vasutakkal semmi összeköttetése ne legyen; jogosultnak tartom azon kivánatot, hogy azon industriosus, a természettől megáldott vidék vasutjának folytatása létesittessék és ennek folytán a régebben, még az illető társulat által ezirányt készített terveket újabban superevideáltattam, hogy mihelyt az állam viszonyai megengedik, az létesithető legyen. A superrevisio most történik, mert évekkel az előtt készített tervet, különösen ott, a hol oly nagy folyóval van dolog, mint a Vágh, nem lehet egyszerüen a fiókból elő venni és létesittetni. Ennyiben áll ma az ügy.

Ezek után kérem a t. házat, méltóztassék a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén feljegyezve senki, az általános vitát berekesztem. Két határozati javaslat adatik be, melyeknek egyikét Madarász József képviselő uron kivül még tiz képviselő irta alá, ennél fogva a határozati javaslat beterjesztőjét zárszó illeti. Minthogy az idő előre haladó, a képviselő ur talán holnap tehetné meg zárszavát. (*Helyeslés.*)

Most Szalay Imre képviselő ur fogja interpellatióját előterjeszteni.

Szalay Imre: T. ház! Csak nagyon röviden fogom interpellátiómat indokolni.

Mindenki, a ki szőllőszettel foglalkozik, tudja, hogy bizonyos nagyságu fagyoknál a szőllőtőke az elfagyás veszélyének van kitéve és a fagy által elpusztul. Köztudomásu dolog, hogy az idei tél a szőllőtőkék között roppant pusztitást okozott, mint azon szakemberek, a kik ez iránt érdeklődnek, már most is constatálhatják. Ha pusztitás történik, azon szőllőtőkék jövedelmet nem hoznak. Igazságtalanság volna tehát, hogy azok továbbra is adótárgyat képezzenek és szükségképeni következménye az esetnek az, hogy az adó vagy leirassék, vagy elengedtessék. Minthogy pedig a minister urak azt szokták mondani, hogy nincs idejök a legfontosabb tárgyakban is intézkedni, sietve teszem meg interpellátiómat és kérem a minister urat, hogy puhatolja ki a károkat a kellő időben. Ezért bátor vagyok interpellátiómat benyujtani s kérem a t. házat, méltóztassék azt felolvastatni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*): „Interpellatió a pénzügyminister urhoz! Tekintettel azon nagy fagyokra, melyek roppant erősségüknél fogva nem csak az idei szőllőtermést semmisitették meg némely vidékeken, hanem a szőllőtő elhalását okozandják s ez által, még egyrészről a szőllők jövedelmét hosszabb időre megszüntették; más részről új befektetést igényelnek;

Tekintettel arra, hogy az 1876. IV. §. e. alatti törvény, a fagy által okozott károkra adóleengedést határozott; kérdem a t. pénzügyminister urat:

Tett-e valamely intézkedést a fagykárok eruálása iránt? és ha tett, mikép szándékozik intézkedni arra nézve, hogy a fagykárt szenvedők adója a kár arányában leirassék, illetőleg elengedtessék? Beadja, Budapest, április 5. 1880. Szalay Imre, országgyülési képviselő."

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister urral. A holnap 10 órakor tartandó ülésben folytattatni fog a közlekedési ministerium költségvetésének tárgyalása, esetleg fel fog vétetni a kereskedelmi ministerium költségvetése.

Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.*)

Digitized by Google

234. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi április hó 6-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről, Székely Elek képviselővé való megválasztásáról, Bothos Kálmán képviselő haláláról. Trefort Agost vallás- és közoktatási minister a műemlékekről szóló törvényjavaslat technikai részét, a közoktatási — a jogi részét, az igazságügyi bizottsághoz kéri utasittatni. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása (közlekedési tárcza).

A kormány részéről jelen vannak: *Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, Péchy Tamás, b. Kemény Gábor, Bedekovich Kálmán, Tisza Kálmán, Szende Béla, b. Orczy Béla.*

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat egyrészről Baross Gábor, másrészről br. Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják jegyezni.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve fel fog olvastatni hitelesítés végett.

Antal Gyula jegyző (*olvassa az április 5-ki ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a debreczeni m. kir. állami tisztviselők testületének Molnár György képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben fizetés fölemelés, illetőleg 20%-os időleges drágasági pótlékért esedeznek.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom Székely Elek Torda-Aranyosmegye toroczkói választókerületében megválasztott országgyülési képviselő megbizó levelét.

Kiadatik az állandó igazolási bizottságnak.

Végre ismét egy szomorú kötelességet vagyok kénytelen teljesiteni, midőn a t. háznak bejelentem, hogy Szentiványi, Maros-Tordamegye alispánjának távirata szerint, Bothos Kálmán Maros-Tordamegye ákosfalvi kerületének országgyülési képviselője f. hó 5-én meghalt. Ugy hiszem, a t. ház, e veszteség fölött fájdalmas részvétének jegyzőkönyvileg ad kifejezést (*Helyeslés*) és a ház elnökét felhatalmazza, hogy az új választás iránt a szükséges lépéseket megtegye. (*Helyeslés.*)

Egyéb előterjesztésem nincs.

Trefort Ágost, vallás- és közoktatási minister: T. ház! Volt szerencsém márcz. 31-én a t. háznak egy törvényjavaslatot beterjeszteni a műemlékek fenntartása tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatását és szétosztását elrendelni, fenntartván magamnak, hogy miként leendő tárgyalására nézve később fogok indítványt tenni.

A törvényjavaslat már most ki levén nyomatva és szét levén osztva, van szerencsém a t. háztól a következőket kérni: A törvényjavaslat két részből áll. Az egyik technicus természetű, a mennyiben a műemlékek fenntartásáról szól. A javaslat ezen részét a közoktatási bizottsághoz kérem áttétetni, azon utasítással, hogy a mennyiben talán szükséges lesz, szakférfiakat is hallgathasson ki. A törvényjavaslat második része a kisajátításról szól. Ez egészen jogi természetű s ennélfogva azt kérem, méltóztassék azt tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy ezen kinyomatott és már szétosztott törvényjavaslatnak első része a közoktatási bizottsághoz, második része pedig az igazságügyi

Digitized by Google

bizottsághoz tétessék át előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett.

Következik a megállapított napirend szerint: a közmunka- és közlekedési ministerium költségvetése tárgyalásának folytatása.

Végszó illeti Madarász József képviselő urat.

Madarász József: T. ház! Ivánka Imre t. képviselőtársam tegnap jónak látta a közlekedés ügyében felszólalni. Három rövid észrevételt kötelességemnek tartom előadására nézve megtenni. (*Halljuk!*) Az első az: bámulta t. képviselőtársam azt, hogy ma ime a magyar szakértelem dicséretéről folyik a vita és midőn a szegedi vész bekövetkezett, minden áron külföldi szakértőket akart behozni az ország, az országban lévő szakértelem bölcsességének felülvizsgálására. No hát az én t. barátom ezen ne bámuljon; hát természetes, nem azért kivánta az ország és kivántuk mi is a külföldi szakértők behozatalát, mert nem biztunk volna a hazában létező szakemberek szakképzettségében, hanem valljuk meg az igazat, Szeged vésze után lehetetlen volt Budapest vészét is meg nem előzni akarni a nemzetnek és midőn Szeged vésze bekövetkezett, akkor a bizalmatlanság, a közlekedési ministerium azon egyénei irányában, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) a kik részint a Tisza vidékén, részint Szeged körül, részint Budapestnél vezették a szabályozási munkálatokat, mondom, akkor a bizalmatlanság volt az, mely követelte a külföldi szakértők behozatalát. Ne bámuljon tehát t. képviselőtársam ezen, mert mi mindig adóztunk e hazában a magyar szakértelemnek; de midőn a szegedi vész után ily veszedelem előtt állott az ország fővárosa is, nem akarta senki az ország fővárosát kitenni annak, hogy Szeged sorsára jusson.

A második, a mit megjegyezni kötelességemnek tartok, az, miszerint visszautasítom a képviselő urnak azon insinuatióját, mintha az én határozati javaslatomban, vagy barátaim szándékában, a kik e határozati javaslatomat támogatják, az volna, a mit ő mondott, hogy „nem vagyok oly türelmetlen nemzetiségem terjesztésében, hogy mindenkit, a ki nem genericus magyar, mindjárt az országból és állásából kiűzni akarjam.“ Hát az én ártatlan határozati javaslatomban — igen is ártatlan és szelid, — nincs semmi más egyéb, mint hogy az 1868-iki törvény rendelete, mely parancsolja önöknek, hogy a kormányzat minden ágában, még ügykezelésében is a magyar nyelv legyen a hivatalos nyelv, a melyre 1872-ben önök maguk adták ki a rendeletet, végre-valahára, nem is most, hanem az év végén, tehát 1868-tól kezdve 12 év után és a rendelet kiadásától fogva 8 év után végre-valahára foganatosittassék.

Hát ki akarunk-e minden jóra való idegen embert túrni az országból? Nem! Mi óhajtjuk az idegen értelmes szakemberek ittlétét, hanem föltételezzük ezt attól, hogy a nemzeti szellemmel és a magyar nyelv ismeretével birjanak; mert 12, vagy 8 év mulva ezt már elvárhatjuk tőlük.

Tehát visszautasítom azt, a mit a t. képviselő ur mondott arra nézve, a mit én és t. barátaim akarunk, mert mi csak azt akarjuk, a mit a törvény rendel és a mit a ministerek is akartak. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Tehát ime kiviláglik, hogy igazuk van a magyar mérnököknek, a kik nekem személyesen és levélben is azt mondották, hogy hiába való a küzdelem az idegen főnökök ellenében, nincs minister, ki rábirhatná őket, hogy a törvényt tiszteljék.

Igazat kell e férfiaknak adnom, midőn látom, hogy rendeletének a minister nem bir érvényt szerezni, a mely pedig már 1872-ben kiadatott.

Azonban még egy észrevételt vagyok köteles tenni és ez az, hogy Ivánka Imre t. barátom és képviselőtársam meg is támadta a közlekedési minister urat. . . . . (*Egy hang a szélső baloldalon: Talán minister akar lenni utána!*) mondják, olvastam a lapokban, de az nem tartozik ide, vajjon megy-e a minister ur, vagy marad és hogy akkor, a mint a lapok mondják, Ivánka ur lesz-e minister, vagy nem, de ha tekintem azon szellemet, a melyben tegnap nyilatkozott, akkor én részemről köteles vagyok nyilvánítani hazám nemzetisége és az alkotmányos magyar szellem iránti kötelességből, hogy az isten mentsen meg bennünket attól, hogy ő jöjjön helyébe; (*Élénk felkiáltások a szélső balon: Ugy van! Ugy van!*) azon szellem, a mely szónoklatából kiri, eléggé jellemzi s elég elriasztó, midőn igy szól: „a minister ur első fellépése, meg fog bocsátani a minister ur, ha kinyilatkoztatom, igen rideg volt; azt gondolta, hogy az ,ő parancsszavára egy év alatt mindenki meg fog tanulni magyarul, de belátta, hogy az nem létesíthető; e tapasztalat nyugodtabbá tette.“

No hát engedjen meg nekem t. barátom és képviselőtársam Ivánka Imre, az, a mit a minister ur óhajtott 1875-ben, nem volt rideg, (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon*) mert azon rendeletet már 1872-ben előde adta ki és ha a minister ur 1875-ben azt óhajtotta, hogy azok a tisztviselők, a kikre nézve már 3 év előtt ki volt adva az a rendelet, hogy azt teljesítve, a 4. év végeig tanulják meg már egyszer a magyar nyelvet, hogy ezt követelte s igy járt el, az nemcsak nem rideg, de szelid eljárás volt. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*) És nem akarom elhinni, habár azon tapasztalatot tehette is a minister ur akkor, hogy biz

Digitized by Google

azok egyszerre nem tanulhatják meg, azért már letenne azon szándékáról, letenne a törvény azon rendeletéről, hogy igen is, hogy ha kisül, hogy rosz indulatból nem sajásítják el a magyar nyelvet, bármit mondjon is rá Ivánka képviselő ur, — hogy ne teljesítené törvény szerinti kötelességét (*Helyeslés.*)

De hogy teljesítse, arra nézve később fogom észrevételemet megtenni, ezeket tisztán csak Ivánka képviselő ur előadására voltam kénytelen elmondani. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Most áttérek a minister ur előadására. Először is igen köszönöm azon szives jó indulatát, a melylyel felszólalásomra válaszolt, hogy t. i. általában minden gyógyfürdőre s jelesen: Balaton-Füredre nézve is igyekezni fog elfogadtatni az illető vasut-társulatokkal azon kedvezményeket, melyek az állam vasut-társulatnál jó sikerrel megállapíttattak. Én sem kivánom a kényszer alkalmazását, de nagyon jól tudom, hogy ez önmaguknak a vasutaknak is érdekükben áll, mert igaza van a minister urnak abban, hogy minél több kedvezményt adnak a vasutak, annál nagyobb a siker. (*Egy hang a szélső balon: Ezt az egész világ tudja.*)

Azonban a mily köszönettel tartozom a minister urnak, annál nagyobb sajnálattal kell őszintén kimondanom, hogy a minister ur nyilatkozatának némely részére nézve ellenkező nézeten vagyok.

A minister ur ezt mondja. „Bevallom, hogy fiatal erők most már vannak; ezekből lesznek emberek, de ma is kénytelen vagyok azt mondani, hogy a vezetésre alkalmatos emberek csak elvétve találhatók, mindössze néhány ember van, ujjainkon összeszámithatjuk.“ Én e részben nem óhajtok szakértő lenni, mint Ivánka képviselőtársam, a ki tegnap a technikusok szakbirálatát magának elsajátitani iparkodott, hanem engedje meg, nagyon jól tudom, hogy hivatalnokait meg kell hallgatnia, hanem azt sem tagadhatja, hogy e tekintetben bármit mondjanak is egyes tanácsosok, vagy mérnökök, a mérnöki egyesület gyáripari gépészeti szakosztálya, a leghivatottabb közeg. Ezek köztt lesznek, kik ahhoz értenek és az nem volna baj, ha az ilyen egyének véleménye meghallgattatnék, sőt legyen meggyőződve, hogy akkor nem fogja csak ujjain számolhatni meg azon szakerőket. Nem mondom, hogy ezeren vannak, de higyje meg, százával bizonyosan lesznek azok, kik a régiekből, nem a fiatalokból, a vezetésre is alkalmasak. A minister urnak azon élczét tegnap tetszéssel fogadták a jobboldalon, hogy a fiatal óriások önbámulatokban képeseknek hiszik magukat a legnagyobb ügyek vezetésére is, de ez önbizalmat gyakran hosszú évek tapasztalása nem igazolja. Meglehet, hogy a minister ur e fiatal óriásokat saját környezetében találta fel, mert abban a környezetben lesznek, kik a nélkül, hogy megfognák a kalapácsot, kényelmesebbnek találják, ministeri titkárrá, tanácsossá lenni. De legyen meggyőződve, hogy azon állitását, hogy a fiatal technikusok nem akarják megfogni az egyetem elvégzése után a kalapácsot, nem lehet olyan általánosságban elmondani, még csak a közép birtokokkal biró egyének gyermekeire nézve sem, annál kevésbbé a nép fiaira. Mert azok igenis megfogják a kalapácsot, alkalmasak arra. Kérdezze meg a műegyetemi tanárokat, mint én megkérdeztem — mert előttem levén az állami gépgyár ügye, nem akartam kérdezősködés nélkül semmit tenni. Egyik tanár azt mondta: mi a végzett technikusokat arra szorgoljuk, menjenek a gyárakba, szerezzenek maguknak tapasztalást. Igenis, ha meg akar győződni a minister ur, kérdezze meg Nagy Dezső tanárt, a ki azt mondta: van a mi technicusainkban jó szándék, de sajnálattal kell kinyilvánitanom, hogy hiába iparkodtam nekik alkalmas helyeket találni. Én magam is mondhatom, hogy egy választó kerületembeli jó barátom fiai elhatározták magukat, hogy elmennek a gyárba és megfogják a kalapácsot, de nem volt lehetséges őket elhelyezni az állami gépgyárnál; mindenütt kapnak inkább alkalmazást, a gőzhajó gyáraknál, a Ganz-féle gyárban, sőt még a szabadalmazott csász. kir. osztrák gőzhajózási társulatnál is, de a legtöbb akadályra a magyar állam-gépgyárnál találkozunk. Ne engem, hanem azokat kérdezze meg a minister ur és be fogja látni, hogy kötelességem volt visszautasitani azon vádat, (*Élénk helyeslés a szélső balfelől*), mintha hazám iparát a szakértelemmel elsajátitani akaró itjaink ellen, kifogást lehetne tenni.

A minister ur azután szives engem arra figyelmeztetni, hogy Amerika sem kergette ki az angol és franczia mérnököket, a kikből később amerikaiak lettek, mi se kergessük tehát ki az idegeneket, mert ezektől majd elsajátítják az ismereteket fiaink és lesznek magyar gépészek.

És mit következtet ebből a minister ur? A jobboldali képviselők helyeslése köztt arra kéri a t. házat, hogy határozati javaslatomnak első részét, melyet az 1868-iki törvény megparancsolt és az 1872-iki rendelet meghagyott, ne fogadja el, mert ez nézete szerint felesleges, mert ez szükségtelen. Nem uraim, sajnálom, de ez sem nem felesleges, sem nem szükségtelen. Önmaga a minister ur is bevallotta ezt, midőn azt mondotta, általánosságban az ügykezelési nyelv a magyar, de kivételt kell tenni bizonyos egyének iránti tekintetekből. Ennek azonban nem lenne szabad igy lennie az 1868. törvény és 1872-iki rendelet után, mert ez haza-, nemzet- és törvényellenes. (*Élénk helyeslés a szélső bal-*

Digitized by Google

oldalon.) Nagyot mondottam t. ház, be kell bizonyítanom állításomat. Az illetők vagy már 1872-ben voltak alkalmazva és ekkor, ha 8 év alatt nem tanultak meg magyarul, akkor a gonosz szándék az, a mely azon férfiakban a magyar nyelv megtanulását akadályozta, (*Igaz! a szélső baloldalon*) a mint azt az állami gépgyárnál is igazolni fogom; vagy pedig önök a rendelet után alkalmazták azokat, a kik nem tudnak magyarul és ekkor önök szegték meg a rendeletet és kétszeresen bűnösek. (*Igaz! a szélső baloldalon.*)

Az állami gépgyárban, t. ház, a főnökök többnyire idegenek, a kik nem tudnak magyarul fogalmazni, úgy, hogy az alárendelt magyar mérnökök kötelesek azok helyett a hivatalos teendőket teljesíteni.

Hogy pedig ez meg ne történhessék, ezért kívánom fenntartani határozati javaslatom első pontját és ezért kérem a t. házat, hogy a törvény ellenére ne határozzon. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Most már csak kevés szavam van a tekintetben, hogy miért kívánom határozati javaslatom második és harmadik pontjának elfogadását, a mihez a minister ur hozzájárult elvileg.

Azt mondja a t. minister ur, hogy a vasutakat nem lehet arra kényszeríteni, hogy hol vegyék a hivatalnokokat és kiket vegyenek fel tisztviselőkül.

De t. ház, nem ez van határozati javaslatomban, mert abban csak az foglaltatik, hogy a vasutaknál és a közlekedés minden ágában pályázat hirdettessék és a szakértelemé legyen az elsőség, az egyenlő szakértelem mellett a magyarnak. No hát t. minister ur, nemcsak lehet, de kell határozattá emelni ezt, vagy határozat nélkül teljesítenie a ministernek, mert a mely országban tiz és tizenöt millió köztt adózik az ország népe a vasutak vezetésére, botor állam volna az, a mely elmulasztaná azon kötelességét, hogy oda szakértők és ha lehet, magyarok alkalmaztassanak. Ne méltóztassék mosolyogni, tudom, nem az ő ministersége alatt történt, mert ha jól emlékszem, a keleti vasutnál alkalmaztattak az illetők, egy pár nevet említek fel, csak három nevezetes, kiváló esetet, azért, hogy ilyenek többé ne történhessenek. Például, hogy ne történhessék olyan, hogy felvétethessék hivatalnokká, mint felvétetett a kolozsvári vonat továbbítási és főműhely főnökévé valami Bahus nevű ember és annak első hivatalnokává Schreier, kik mind a ketten technikai képzettség nélkül való egyének voltak és nem tudván magyarul, helyettük ez időben még két évvel ezelőtt, Sziklay és Melusko magyar mérnökök voltak kénytelenek magyarul dolgozni, hogy ne alkalmaztassanak olyanok, mint péld. a fütőház főnöke, Miller nevű morva ember, a ki Bécsben asztalos volt, egy szót sem tud magyarul és nem ért a tárgyhoz és e helyett is magyaroknak kellett dolgozniok; hogy ne alkalmaztassanak olyanok, mint ugyanott a főanyagszertár főnöke, valami Goldstein nevű volt bécsi női szabó, ki azután bűnfenyitő perbe került és még ezen per alatt is bizonyos javadalmazást huzott; hogy mi történt vele azután, azt nem tudom. Tehát nem akarom kitenni nemzetem kormányát — ha irányában ellenzéki álláspontot foglalok is el — nem akarom kitenni olyanoknak, mert a kormány nem tudhat mindent, nem lehet felelős mindenért — hogy ilyenek alkalmaztassanak. Azért óhajtom én a nyilvános versenyt, a szakértelmet és azért óhajtom, hogy igenis egyenlő szakértelem mellett, a magyaré legyen az elsőség. Ajánlom a t. háznak határozati javaslatom elfogadását. (*Helyeslés.*)

Elnök: A vita be lévén fejezve, mielőtt szavazás történnék, fel fognak olvastatni a beadott határozati javaslatok.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a Madarász József által beadott határozati javaslatot*).

Elnök: Méltóztassanak azok, kik ezen határozati javaslatot elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*)

Méltóztassanak most felállani azok, kik ezen határozati javaslatot nem fogadják el. (*Megtörténik.*) Én úgy látom, hogy a többség nem fogadja el.

Fel fog olvastatni az Orbán Balázs által beadott határozati javaslat.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa az Orbán Balázs által beadott határozati javaslatot*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Következik a költségvetés részletes tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Központi igazgatás. Kiadások: Személyi járandóságok és dologi kiadások. Összesen 252,630 frt. (*Elfogadjuk!*)

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, ezen czímen 252,630 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Vasuti és hajózási főfelügyelőség. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 1. czím. Kiadások: *a*) Vasuti és hajózási főfelügyelőség. Személyi járandóságok 96,750 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Dologi kiadások 24,950 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén elfogadtatik.

Digitized by Google

Dániel Ernő előadó: T. ház! Ezen czímnél, illetőleg a vasuti és gőzhajózási főfelügyelőségnél, az állandó pénzügyi bizottság egy határozati javaslat elfogadását ajánlja a t. háznak, mely arra vonatkozik hogy ezen főfelügyelőség szervezete átalakittassék és pedig ugy a közigazgatás egyszerűsitése, mint helyesebb beosztás, valamint megtakaritások elérése czéljából. A határozati javaslat igy szól: „Utasittatik a közmunka- és közlekedési minister, hogy a vasuti és hajózási főfelügyelőség szervezetének oly módoni átalakításába, mely által úgy megtakarítások, mint az administratió egyszerűsítése és helyesebb beosztása elérhető legyen, a szükséges intézkedéseket megtegye és erre vonatkozó előterjesztéseit az 1881. évi költségvetéssel együtt a képviselőháznak mutassa be.“ (*Elfogadjuk!*)

Elnök: A t. ház a határozati javaslatot elfogadja.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): *b*) Vasuti kormánybiztosok 3370 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 125,070 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevételek összesen 18,600 frt.

Elnök: 18,600 frt a költségvetésbe felvétetik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Államépitészeti hivatalok. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 2. czím. Kiadások: Személyi járandóságok és dologi kiadások együtt 429,200 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevételek összesen 37,287 frt.

Elnök: 37,287 frt a költségvetésbe fölvétetik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kőutak fenntartása és építése. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 3. czím. Kiadások: *a*) Kezelés. Személyi járandóságok és dologi kiadások együtt 89,445 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): *b*) Fenntartás együtt 2.550,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Új utak és hidak építésének részletezése. Magyarország. 1. Csikmegyében, a héjasfalva-ghymesi állami út $36\frac{3-7}{8}$ mfdig terjedő és felette meredek útszakaszának áthelyezésére (ugynevezett függestelki hegy) szükségeltetik 47,546 frt. Ezen épitès 2 év alatt lévén végrehajtandó, 1880. évre javasoltatik 10,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 10,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. Hunyadmegyében, a szeged-temesvár-szászsebesi állami uton Piskinél a Strigy folyón lévő hid újból épitésére szükségeltetik 60,000 frt. Ezen épités 2 év alatt lévén végrehajtandó, 1880. évre javasoltatik 30,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 30,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. Kolozsmegyében, az apahida-szászrégeni állami út Királyfalvától Örményesig terjedő szakaszának épitésére javasoltatik 30,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 30,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. Nagy-Küküllőmegyében a nagyszeben-segesvári állami út Egerbegynél lévő útáthelyezés és ezzel kapcsolatban két nagyobb hidépítés befejezésére szükségeltetik 10,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik 10,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. A törvényhatóságoknak, hadászatilag fontos utak és hidak fenntartására 180,000 frt.

Szederkényi Nándor: T. ház! Midőn ezen pontnál fölszólalok, először is sajnálatomat kell kifejeznem, hogy a t. közlekedési minister urnak indokolásában foglalt azon tétel, hogy a törvényhatóságoknak segélyül szánt összeg felemelését keresztül nem vihette, igen sajnálatos. Igaz, hogy pénzügyi viszonyaink olyanok, hogy a legnagyobb takarékosságot parancsolják. De ismerve Magyarország úttügyi viszonyait, azok olyanok, hogyha a mai pénzügyi tekinteteknél fogva utalt gazdálkodásnál fogva azokat el fogjuk hanyagolni, akkor kárt teszünk pénzügyi viszonyainkon is; mert tudjuk azt, hogy Magyarország úttügyi viszonyainak fölvirágoztatása, egyik alapföltétel pénzügyi viszonyaink rendezésére. Igen sajnálatos tehát, hogy az az előtti években ezen tétel oly nagy összeget foglalván magában, az évről évre mindig leapasztatott, leapasztatott annyira, hogy már 180 ezer frt, a melyet az állam a megyéknek fontos hadászati útak építésére segélyül adott. Kivánatos lett volna pedig ez és jövőre mindenesetre ajánlom a t. közlekedési ministerium figyelmébe, hogy ezen tételre vonatkozólag terjedelmesebb felvilágositást és terjedelmesebb jelentést adjon a képviselőháznak; 1-ör azért, hogy hadd lássa a képviselőház, hogy ezen segélyül megszavazott összeg mily irányban adatik ki, hadd lássa egyszersmind a képviselőház, hogy mily szükségletek, mily épitkezések azok még, melyek e czímen Magyarországon eszközlendők lesznek, hadd lássa a képviselőház és győződjék meg arról, hogy e tétel alatt megtakarítani elvitázhatlan hibája a képviselőháznak. Midőn ezeket elmondtam, egy

Digitized by Google

concret esetre hívom fel a t. közlekedési minister urnak figyelmét, a mely nemcsak egyes vidéket, vagy megyét, hanem azt lehet mondani, az országnak egy igen tekintélyes buzatermelő területét érinti és ez a Boroszló-tiszafüredi átkelés ügye, a mely a Pétervásár-Eger-Tiszafüred-debreczeni nagy kőút összeköttetését volna hivatva elősegíteni. Nem szükséges ezen út közgazdasági fontosságát taglalni, mert hosszú évek óta, sőt évtizedek óta ezen útvonal, egy nagy összeköttetését képezte a Tisza vidékének a felfölddel. Ha ma felemlítem és a t. minister ur figyelmében ajánlom, teszem azért, mert Hevesmegye, a melynek területén esik leginkább ezen útrész, 1867 óta, mióta a megyei élet életbe lépett, ezen irányban is igyekezett kötelességét teljesíteni, hogy útügyi viszonyait ezen irányban is javítsa és az utat a közforgalomnak átadhassa.

Hogy ezen átkelés hadászatilag is milyen fontos, erre nézve csak utalom a t. házat az 1848—49-iki történetre, a melyből tudjuk, hogy a kápolnai csata után, a magyar hadsereg visszavonulását, a mely a magyar hadtestnek megmentését biztosította, a tiszai hidon hajtván végre, éppen hadászati tekintetekből ezen hid felégettetett és igy 1849-ben ezen hid hadászati okokból felégettetvén, még mai napig sincs helyre állítva és igy az ottani összeköttetés és átkelés meg van szakítva.

Mindig csodálkozásunkat fejeztük ki az iránt, hogy a kormány, mely hadászati tekintetekből oly sokat szokott áldozni, ezen fontos pontot mindig mellőzte figyelmével. A megye azonban végre kötelességét teljesíteni akarván, a kőút helyreállítását a poroszlói töltésig elrendelte, úgy hogy most a legjobb kőút vezet a poroszlói töltésig. Az előfeltétel arra, hogy most már a hid állandóan elkészitessék, meg van vetve és el van készítve. A töltésre és a hidra nézve is felvette a tervet a megye s végintézkedés s jóváhagyás végett a t. közlekedési minister urnak is felterjesztette. Fájdalom, ezen ügy még ma sem lett elintézve, de reményünk van hozzá, hogy a legrövidebb idő alatt el fog intéztetni. A megye tehát most már saját erejével akarja ezen hadászatilag is fontos utat és hidat helyreállítani, a megye nem kér és nem vár egyebet a kormánytól, mint azon támogatást és azon segítséget, melyet tőle elvárni, azt hiszem, hogy a lehető legméltányosabb dolog, azonban tekintve azt, hogy a megyének ereje mégis gyarló, tekintve azt, hogy ezen útrész és ezen hid kérdése hadászati tekintetben is fontos, tekintve, hogy nem csak egyes útrészt foglal magában, hanem a Tisza nagy terjedelmű vidékének érdekeit érinti, én arra vagyok bátor felhíni a t. minister ur figyelmét, hogy ezen tétel alatt előirányzott összegnek felosztásánál vegye tekintetbe Hevesmegye szorgalmát és törekvését, hogy most ily nagy vállalatba fogott és Hevesmegyét ezen irányban segélyezni, egyszersmind pedig azon útvonal és hid kiépítésére lehetőleg támogatásával közreműködni sziveskedjék. Ezeket kivántam e tételnél a t. közlekedésügyi minister ur figyelmébe ajánlani. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Dániel Ernő előadó: T. képviselőház! Annyi bizonyos, hogy az utak fenntartása kiválólag érdekében áll minden államnak s vajha sokkal többet költhetnénk az útak fenntartására, mint a mennyit tettleg arra fordítunk. De bátor vagyok a t. ház figyelmét azon körülményre felhívni, hogy az idei költségvetésben 191,000 frttal többre vannak előirányozva a költségek az útak fenntartására, mint a mennyi az 1879-iki költségvetésben fel volt véve. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék ezen előirányzott 180,000 forintot elfogadni.

Elnök: Az 5-ik tételre nézve ellenindítvány nem tétetvén, az elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Horvát-Szlavonország. A Krudijahegyen keresztül vezetendő és az eszék-nasiczi és bektez-lipiki állami utakat összekötő kiépítetlen útvonal kiépítésére, első részletkép 50,000 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 50,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Az eszék-vukovári állami út Vukovártól egész azon pontig, melytől a vukovári vasutállomáshoz kanyarodik, 2/4 mértföld hosszú részének kiépítésére 7,000 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 7,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevételek. Kőútak fenntartása és építése. Összesen 9,950 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 9,950 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Viziútak fenntartása és építése. Rendes kiadások: XVII. fejezet. 5. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 4. czím. Kiadások: Kezelés 31,017 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 31,017 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Fenntartás 289,709 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 289,709 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Uj építkezések. Magyarország. 1. tétel. A Dunánál: Hajózási akadályok elhárítása 20,000 frt.

Dániel Ernő előadó: Nincs észrevétel.

Elnök: Megszavaztatik 20,000 frt.

Digitized by Google

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A gaizi partvédezet alsó végénél levő dunaág elzárására 71,000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A szemeti dunaág elzárására 17,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A körtvélyesi part biztosítására 11,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Az ordásfajzi vonal szabályozására 144,200 frt.

Szabély Antal: T. ház! Nem azért szólalok fel, mintha ezen pontnál a t. közlekedésügyi minister urral ellenkezésbe akarnék jönni, sőt sajnálatomat fejezem ki, hogy midőn a Duna szabályozásánál a fajz-ordasi vonalon megkezdett munkálatot célszerűnek és helyesnek ismerem el, mégis mulasztással kell őt vádolnom. A költségvetés alapján megkezdett szabályozási munka Gerjennél egy sarkantyú és egy partvédmű által a Duna egyik partján eszközöltetvén, nem is saját kerületemből, hanem más kerületből fel lettem szólítva ezen munkálat megvizsgálására, a mennyiben a balpartra nézve az már előre veszélyesnek látszott. Én ezen munkálatot a helyszinén megvizsgáltam, sőt a ministeriumban a terveket megnéztem. És el kell ismernem, hogy ezen munkálatokat célszerűknek és helyeseknek találtam. Sőt el kell ismernem azt is, hogy a Dunának ezen pontjánál, mely eddig a hajózásnak minden akadályokat csinált, a jégtorlódások csaknem évenkint legelőször hozatnak létre és remélem, hogy ezen mű által az akadályok jövőre meg lesznek szüntetve. De midőn mindezeket elismerem, nem mulaszthatom el, hogy mint már kijelentettem, a minister urat azért vádoljam, hogy midőn ezen munkálatokat egyoldalról teljesítették, nem gondoskodtak arról, hogy az átellenben levő part azon irányban is, melyben a technicai munkálat megköveteli, megvédelmeztessék. Én tudom, hogy a hajózás elősegítésére és a jégtorlódások megakadályoztatására szolgálnak azon munkálatok, melyek a végből történtek, hogy a Dunának alább és felebb fekvő részeihez arányosíttassanak azon helyek, hol túlszéles a Duna, de azt nem ismerhetem el, hogy akkor, midőn az egyik oldalról a másik oldalra szoríttatik a Duna, azon oldal, mely ismét ki van téve az áradásnak, legalább annyira, a mennyire a technicai munkálat megkivánja, gondoskodásban ne részesüljön. Elismerem azt is, hogy a Duna fekvésénél fogva éppen csak bizonyos időszak alatt, midőn t. i. a vizállás 3—4 lábra leszáll, lehet bizonyos munkákat teljesíteni és igy a kőhordás is mindenesetre csak bizonyos időszakra szorítkozhatik; de nem mulaszthatom el a minister urat figyelmeztetni arra, hogy azon kedvező idő alatt, midőn követ lehet oda szállítani, annyit szállítson oda, a mennyit a körülmények megkivánnak. A másik, a mit különösen a minister ur figyelmébe ajánlani kivánok, az, hogy a Dunának alsóbb hossz-szelvényénél a csanádi határban, a minister ur évekkel ezelőtt megigérte a csanádiaknak, hogy azon átmetszésen, mely a Dunánál ugy látszik, ugyanazon akadályt fogja előidézni, mely már meg van Gerjénél, egy rövid átvágással mindenesetre segíteni fog. Megigérte a minister ur, hogy azon esetben, ha ezt tanulmányozás után czélszerűnek fogja találni, mindenesetre teljesíteni fogja. Ha jól jut eszembe, a minister ur ezen igéretet 4 évvel ezelőtt tette. Azt gondolom, hogy ha a Dunának akármelyik vonalát 4 évig tanulmányozni akarjuk, akkor elmondhatjuk egyszersmind azt, hogy tanulmányozni kell in infinitum, mert a mit ma jónak látunk a Dunánál csinálni, meglehet, hogy esztendőre nem lesz jó. Arra kérném tehát a minister urat, hogy a tanulmányozásnak eredményét még ez évben foganatosítani méltóztassék, ezt pedig lehetne tenni annyival is inkább, mert a mint tudom, a község maga vállalkozik ezen Dunakanyarok átvágásához, a mi az államnak pénzébe nem kerül. Abban a reményben tehát, hogy ezen átvágást a minister ur még ez évben létesíteni fogja, azon reményben, hogy midőn én semmi kifogást nem teszek, sőt elismerésemet vagyok kénytelen nyilvánítani a gerjeni szabályozást illetőleg, kérésem csak oda terjed, hogy a balpartot, a mennyiben a technikai munkálatok megengedik, még ez évben és pedig annak idején, nehogy a jég megindulása megakadályozza, szabályozza. Midőn reményem van, hogy ezt a minister ur teljesíteni fogja, a költségvetésnek ezen tételét megszavazom.

Elnök: Ellenindítvány nem tétetvén, a 144,200 frtnyi tétel elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): *e*) a bajai part erősítésére 46,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 46,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 2. tétel. A Temes folyó hajózhatóvá tételére 30,000 frtot.

Elnök: Megszavaztatik 30,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvas*): 3. tétel. Az egyesült Kőrös folyónál az átmetszések kiásatására 30,000 frt.

Zsilinszky Mihály: T. képviselőház! Nem a provincialismus korlátolt szellemében kivánok felszólalni, midőn a hármas Kőrös folyónál az átmetszések kiásatására előirányzott összegnek felemelését kérem a t. háztól és a t. kormánytól. Nem tartom helyes eljárásnak azt, ha valaki valamely vidéknek érdekében oly kérelemmel lép fel e házban, melyet csak egy más vidéknek rovására, vagy pedig az ország közérdekének ellenére lehet érvényesíteni. De midőn ezt nem

Digitized by Google

helyeslem, ugy más részről indokoltnak, sőt szükségesnek tartom a felszólalást oly esetben, midőn éppen országos intézkedések következtében lesznek egyes vidékek veszedelemnek kitéve, midőn tehát a bajnak és veszedelemnek elhárítása nemcsak azon vidéknek, de az ország jól felfogott érdekében is fekszik.

Ilyen eset az is, melyet jelen felszólalásommal vagyok bátor a t. ház szives figyelmébe ajánlani. (*Halljuk!*) Talán sehol az országban a vizszabályozás elhibázott eljárásának nincsen oly kézzelfogható szomorú következménye, mint éppen azon a vidéken, melynek földjét a Kőrös és a Berettyó folyók vize áztatja. Még a harminczas és negyvenes években hajtatott végre a felső Kőrösök szabályozása. Ennek következtében a viz gyors lerohanása a legnagyobb veszedelembe hozta az alsó vidék lakosságát. Hiába költekeznek az egyes társulatok, hiába emelik fel töltéseiket, miután az alsó átmetszések nincsenek kellőleg kimüvelve, a viz az egyesült Kőrös lejtőségének csekélysége folytán gyorsan nem folyhatik le s évről-évre magasabbra emelkedik. A folyók partján levő városok, mint például Békés, Doboz, Gyoma, Endrőd és az utánok következő más községek, évről-évre jóformán emberi erőt meghaladó munkát kénytelenek kifejteni önvédelmükre. A töltésszakadások napirenden vannak és számtalan ezer ember fáradságának gyümölcse, a hullámok által semmivé tétetik. Ez idén is több, mint 30,000 hold szántóföld van viz alá borítva. Igy volt ez tavaly is, igy pár esztendővel ezelőtt 1876-ban és 74-ben. Azt hiszem, t. ház, hogy midőn ily körülmények között, a baj évről évre fokozott mértékben ismételve előfordul, nekünk okvetlenül kell törekednünk arra, hogy a helyzet felderítése mellett, a mennyire a törvényhozás hatáskörében áll, e bajon segítsünk. Nem szándékozom túlzott szinekben tüntetni fel a nyomort, melyet az ily baj ismétlődése előidézni szokott; csak a helyzetet tüntetem fel néhány szóval. Elég lesz megérintenem azon körülményt, hogy a felülről lefolyó viz, miután gyors lefolyása nincs, évről évre nagy iszapolást idéz elő, minek következtében a folyóknak viztükre hihetetlen módon emelkedik. Ugyanis, a mint ezt a külföldi szakértők által kiadott emlékirat is bizonyítja, pl. Gyulán 1855-ben csak 3·95 m. emelkedés volt, 1879-ben már 4·94 méter, Békésen a Fehér- és Fekete-Kőrös vize 1855-ben 4·60, 1879-ben már 6·20 m., az idei árviz alkalmával plane már elérte a 7 métert. Továbbá a Hármas-Kőrösnél Gyománál, 1855-ben 5·80, 1879-ben már 6·12 méter volt. Mi több, a műszaki közegek azt is kimutatták, hogy pl. a gyula-békési nagy csatorna medre, iszapolás következtében már majdnem két méterre emelkedett. Ez tapasztalható némely átmetszéseknél is, a mi okvetlenül előidézi a viztükör emelkedését is.

Ezen rendkivüli vizemelkedés következtében oly állapotok állottak elő, a melyekkel szemben az illető vidék összes ereje teljesen gyengének mutatkozik. A városok oly veszedelemben vannak, hogy egyedül csak önmegmentésre gondolhatnak; mert a viz, ha a gátak következtében át sem tör, alulról fakadása lakhatatlanná teszi a házakat, ugy hogy az illető lakosok kénytelenek onnan kimenekülni. Az e miatt bekövetkezett reménytelenség oly nagygyá növekedett, hogy egyes községekből a lakosok kénytelenek már-már kivándorolni s boldogabb vidéken keresni magoknak lakást. Én azt hiszem, t. ház, hogy a mi népünk nem szereti elhagyni családi tűzhelyét és ősi fészkét, mig arra a legnagyobb veszedelem nem kényszeríti. Ez a legnagyobb veszedelem nálunk bekövetkezett, mert az emberek kezdenek kivándorolni. Maguk a külföldi szakértők is felismerték ezen vidék szerencsétlen helyzetét és a mennyiben egy rövid kirándulásból tájékozást szerezhettek maguknak a helyzet veszélyességéről, figyelmessé tették a kormányt arra, hogy az átmetszések szelvényének meghosszabbítása által, minél hamarább segítsen a bajon s az egyesült Kőrös vizének gyorsítása által előzze meg a Tisza árvizének lefolyását.

Szerintük a Kőrösvölgy most egy átmeneti korszakban van, melyre a legnagyobb figyelmet kell fordítani s melynek helyzete még súlyosbodhatnék, ha javításáért nem tennénk semmit! Bátor leszek felolvasni az emlékirat idevonatkozó szavait (*olvassa*): „Rá kell magunkat szánni — mondják — hogy a még nem elég széles és mély átmetszéseket teljesen kiássuk, új átmetszéseket nyissunk, a hol azokra szükség van, hátrább toljuk a töltéseket mindenütt, a hol azoknak egymástóli távola elégtelen és az ármedret megszabadítsuk minden akadálytól, mely hivatásának teljesítésében gátolná. Ha mindezen feltételek teljesittetni fognak, akkor elérjük a töltések és átmetszésekből származó árvizemelkedés határát; ezen emelkedett árvizszin azonban állandóan meg fog maradni s tévedés volna azt hinni, hogy az árvizek vissza fognak térni régi felszinükhöz, mihelyt a Kőrösmedenczében szükséges javítások be fognak fejeztetni.“

Tehát rá kell magunkat szánni — mondják a külföldi szakértők s ismétlem is — arra, hogy nagyobbszerű munkálatok által segítsük elő a viz lefolyását, hacsak azt nem akarjuk, hogy az egyes társulatok működése haszontalanná váljék s ha nem akarjuk, hogy azon községek és virágzó városok, a melyek ott a Kőrös partjain régi idő óta fennállanak, végkép el ne pusztuljanak. Ámde, t. ház, ily nagy munkával szemben, a mely a Békésen aluli átmetszésekre okvet-

Digitized by Google

lenül szükséges, egyáltalában nem áll arányban azon 30,000 frt, a mely az idén e munkálatra előirányozva van. És éppen azért, de másrészről azért is, mert az előbbi évek költségvetéséből méltóztatnak tudni, hogy már 1872-ben nagyobb összeg volt e czélra megszavazva, de mind ez ideig fel nem használva, tehát e czélra nagyobb összeggel rendelkezik a közlekedésügyi minister ur, mondom, mindezeknél fogva bátor vagyok a munka nagysága és sürgőssége tekintetéből a következő határozati javaslatot benyujtani. (*Olvassa*):

„Tekintettel arra, hogy a felülről kezdett hibás vizszabályozás következtében, az Alsó-Kőrösök vidéke oly rendkivüli és veszélyes helyzetbe jutott, miszerint ennek folytán nem csak a művelés alá vett termékeny földek borittatnak el, hanem a folyók partjain épitett városok is végpusztulással vannak fenyegetve;

tekintettel arra, hogy az önvédelem reménytelen munkájában kimerült lakosság látva, hogy a szabályozási társulatok által, nagy költséggel emelt gátak nem nyujtanak kellő védelmet, már is a menekülés legvégsőbb és legszomorúbb módjához, t. i. a kivándorláshoz kezd folyamodni;

tekintettel arra, hogy a külföldi szakértők nemcsak a Kőrösvölgy veszélyes helyzetének megszüntetése czéljából, hanem a Tiszaszabályozás érdekében is siettetni javasolják a Kőrösök vizének levezetését s e czélból sürgősen ajánlják az alsó átmetszések szelvényeinek kibővítését illetőleg kiásatását;

tekintettel végre arra, hogy a Békés városán alúl eső egyesült Kőrös átmetszéseinek kibővítésére még 1872-ben megajánlott összegből a mult évben megszavazott 30,000 frt részint a folytonos magas vizállások, részint más kiviteli nehézségek miatt nem lett felhasználva:

kérem a t. házat, méltóztassék ez általam jelzett sürgős munkának keresztülvitelére az idei költségvetésbe 80,000 frtot felvenni s a mennyiben itt nagyobb összeg megszavázása forog szóban, egyuttal azon kérelemmel is járulok a t. házhoz, hogy ezen határozati javaslatomat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék. Beadja Zsilinszky Mihály, orsz. képviselő.

Azon kéréssel vagyok bátor e határozati javaslatot a ház elé terjeszteni, méltóztassék azt előleges tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani. (*Helyeslés.*)

Péchy Tamás közlekedésügyi minister: T. ház! A magyarországi vizek közt, véleményem szerint, egyetlenegynek a rendszere sem oly veszélyes, mint a Kőrösöké, leglaposabban fekszik a mellette lévő terület és hogy a baj tetőztessék még az előbb külön lefolyással biró Berettyót is bele vezették több évvel ezelőtt. A Kőrösökre a ház jelentékeny összeget szavazott meg 1872-ben, ezen összeg azonban nem használtatott fel, mert egyrészről a munkálatok elé akadályok gördültek, másrészről az akkori száraz évek nem mutatták oly sürgősnek a munkálatot, a minővé az utóbbi nedves években vált. A mult évre is jelentékeny összeg volt felvéve, de az sem volt felhasználható, mert egyrészről igen korán állott be őszszel a hideg és akadályozta a munkát, másrészről pedig a munkálatok keresztülvitelét, az ott kormánybiztosul alkalmazva volt báró Wenckheim László halála is megakasztotta és igy az összeg felhasználható nem volt.

Midőn az idei költségvetést elkészítettem, azt hittem, hogy azon előirányozva volt összeg, még őszszel fel fog használtatni; és igy elégnek véltem azon összeget, melyet ez év folytán felvettem.

Midőn azonban a folyó év telén azon vidéket nagy csapás érte, midőn a viz magassága constatáltatván, kitünt, hogy minden eddig ismert magasságot meghaladott és kitünt, hogy a hol védtöltések nem voltak, mert eddig nem voltak szükségesek, elborította a viz a vetéseket és a védtöltéseket hátulról megkerülte, különösen pedig midőn látjuk, hogy ott sok község végpusztulással küzd s névszerint Békés városa igen nagy veszélynek van kitéve, midőn látjuk, hogy az 50-es években elkészült meder a helyett, hogy kikotródnék inkább iszapolódik: azt hiszem, hogy igen jogos és méltányos a képviselő urnak az a kivánsága, hogy a kérdést a pénzügyi bizottságnál még egyszer megvizsgáltatván, a ház azon helyzetbe hozassék, hogy e felett újabban dönthessen az azóta felmerült körülmények folytán.

Ennélfogva én részemről az ellen, hogy a kérdés a pénzügyi bizottsághoz utasittassék, kifogást nem teszek s azt hiszem, hogy majd a pénzügyi bizottság újabb előterjesztése alapján fog a ház alaposan dönthetni. Itt a ház előtt mind e kérdéseket most rögtön tárgyalni nem lehet, de a pénzügyi bizottságnak a szükséges adatok is rendelkezésére fognak bocsáttatni, melyek figyelembe vételével, az majd alapos véleményt terjeszthet elő. (*Helyeslés.*)

Elnök: Mielőtt a szavazás megtörténnék, fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*).

Elnök: T. ház! Legelőször a határozati javaslatot fogom szavazás alá bocsátani, mert ha az elfogadtatik, a harmadik tétel függőben marad. Azon kérdést intézem a t. házhoz, méltóztatik-e a határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? (*Elfogadjuk!*)

A t. ház elfogadja a határozati javaslatot és igy a harmadik tétel függőben marad.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. tétel.

Digitized by Google

Sürgős munkákra és állami kezelés alatt nem álló folyókra segélykép 40,000 frt.

Apáthy István: T. ház! A mult évi és az idei rendkivüli időjárás minden kétségen felül helyezte azt, hogy az országnak alig van vidéke, melynek az állami közkezelés alatt nem álló folyók pusztításai ellen védekezni, e czélból anyagi erejét igen gyakran felülhaladó védelmi épitkezéseket tenni ne kellett volna, vagy tenni ne kellene. Az ily munkákra, a mennyiben azok az egyes vidékek, vagy községek anyagi erejét meghaladják, beleértve a Vágvölgyön teljesitendő munkálatokat is, előirányoztatott 40,000 frt.

Nem vagyok ugyan azon helyzetben, hogy az ország egyes részeiben az érintett irányban teljesitendő összes munkálatoknak és az azokra fordítandó költségeknek teljes áttekintését nyujthatnám, de azt hiszem, hogy a rendelkezésemre álló adatokkal is sikerülend a t. házat meggyőzni arról, hogy az előirányzott 40,000 frttal a kormány távolról sem képes megfelelni a jogosan támasztható igényeknek és hogy ennélfogva a czélt, mely miatt a 40,000 frt megszavaztatnék, távolról sem képes elérni.

T. ház! A közlekedésügyi minister, hogy egy igen virágzó és két ezer léleknél többet számláló községet a pusztulás veszélyétől megmentsen, a mult évben kénytelen volt 10,000 frtot utalványozni. Ez történt a Zala megyében levő Alsó-Danboru község részére. Ezen 10,000 frttal a veszély és baj pillanatnyilag elhárittatott ugyan, de gyökeresen orvosolva nem lőn, sőt a dolog ma ugy áll, hogy ha a már megkezdett védelmi munka teljes erővel nem lesz folytatva, a bekövetkezhető és a bekövetkezendő nyári áradás, az egész eddigi munkálatot és annak összes eredményeit el fogja söpörni. Az e tekintetben teendő munkálatok teljesítésére az eddigi felvételek szerint, ha nem több, legalább is 14,000 frt kivántatik. Ha már most ezen 14,000 frt az érintett és minden kétségen kivül sürgősnek tekintendő munkálatok teljesítésére kiutalványoztatnék, akkor maradna a többi összes folyóknál teljesitendő munkálatokra, beleértve a Vág-folyónál teljesitendőket is, 26,000 frt. Azonban, t. ház, ezen összeg terhére máris — nem értve bele a Vág-folyónál teljesitendő munkálatokat — a közlekedésügyi ministeriumnál oly tetemes összegek kérettek sürgős munkálatokra, hogy ha azok kiutalványoztatnak, a Vág-folyónál teljesitendő munkálatokra ez előirányzott 40,000 frtból csak 20,000 frt maradna. Ugyanis az érintett összeg terhére a közlekedésügyi ministeriumnál kiutalványoztatni kéretnek a következő összegek: Zalamegye által a Wernsee melletti Mura átmetszésre 2,400 frt; Alsó-Fejérmegye által Alvincz városnak a Maros elleni biztosítására 5,000 frt; Borsodmegye által a n.-csécsi Sajópart-szaggatások meggátlására 8,580 frt 85 kr. és Barsmegye által a Garam pusztításainak meggátlására 10,000 frt.

Ezek összesen oly összeget tesznek, t. ház, hogy ha ezek kiutalványoztatnak, a Vágfolyónál teljesitendő munkálatokra csak 20,000 forint maradna.

Azonban, t. ház, ha ezen költségek mind nem volnának, még akkor sem lenne ezen 40,000 frt elegendő arra, hogy a kormány az ország egyes vidékei részéről támasztandó igényeknek megfelelhessen. Ugyanis nemcsak a kincstárnak, hanem az ország egy nevezetes részének jól fel fogott érdekében is, a kincstár, illetőleg az ország kénytelen lesz legközelebb egy fontos vizi munkálatlétesitését lehetővé tenni és ez a Mura szabályozása.

A Mura, t. ház, tudvalevőleg a legközelebbi években Stájerországban országos költségen szabályoztatott. Ezen szabályozásnak az a közvetlen következése a Mura által érintett vidékre, hogy a viz, a mely az áradás ideje alkalmával Stájerországból szabad lefolyást nyerve, rohamosan tör Magyarország határán át, a partvidékeket kérlethetlenül pusztítja és egyaránt kárt tesz a magán és közvagyonban.

Midőn a Murának szabályozása köztudomású lett, az érintett vidékek rettegve néztek a bekövetkezhető katastrophák elé és a tények igazolták, hogy ezen rettegés nem volt alaptalan. Már két alkalommal a Mura szabályozása óta, oly katastrophák sújtották Magyarország egyes részeit, a melyek következéseit ma még nem lehet kiszámitani.

Először is a mult évben, a májusi áradás alkalmával a Mura oly erővel tört át a magyar határon, hogy oly vidékeket is elborított, melyek azelőtt vizmentesek voltak. Elborította Zalamegye egy virágzó községét, a vaspályát, az indóházat, a mire soha senki nem gondolt volna, elborított hat mértföldnyi területet, elborított 50,000 frt értékű államutakat és hidakat, melyeknek teljes helyreállítása, a szükséges összegek hiányában, még maig sem volt lehetséges.

Ezen év elején, t. ház, a Mura áradása elsöpört két nevezetes objectumot: a szerdahelyi és a letenyei hidat. Ezen két objectum helyreállítása, az eddigi költséget véve fel alapul, bele fog kerülni legalább 200,000 frtba. Igy állván a dolgok, t. ház, felmerülhet az a kérdés, hogy nem lehetne-e a Murát is, mint az ország más folyóját, társulás utján és társulati segélyezésével szabályozni.

Ez, t. ház, több okból nem vihető keresztül; és pedig mindenekelőtt azért nem, mert a szabályozandó folyónak nincsenek árterei, melyek a szabályozási költségek ellenértékét képezhetnék. Másrészről a Mura folyása oly különböző

Digitized by Google

objectumokat veszélyeztet, oly különbözőleg okoz károkat, hogy e részben a helyes hozzájárulási arányt igen nehéz volna feltalálni. Ezenkivül — miként volt szerencsém említeni — az állam éppen a Muránál saját nevezetes objectumaival van érdekelve.

Én, t. ház, meg vagyok győződve, hogy Zalamegye közönsége tehetsége határain belül el fog követni mindent arra nézve, hogy a Mura vize megfékeztessék, de meg vagyok győződve arról is, hogy ez csak ugy lesz lehetséges, ha Zalamegye közönsége a kormánynak és az államnak legalább részbeni támogatására fog számíthatni.

Ez esetben sikerülni fog az államnak túlságos terheltetése nélkül, az országnak egy igen nevezetes vidékét a pusztulástól véglegesen megmenteni.

Én, t. ház, azt hiszem, hogy ha a t. ház a költségvetésben, a sürgős munkákra és az állam kezelése alatt nem álló folyóknál segélyképp praeliminált 40,000 frtot bizonyos összeggel felemelni hajlandó volna, a kormány ezen alapból a Mura szabályozását legalább részben lehetővé tehetni. Nem mondom, hogy az ezen alapon nyujtandó segély teljesen elég volna, de mindenesetre, az ottani vidéknek ez hatalmas ingerül és ösztönül szolgálna arra, hogy saját körén belül mindent megtegyen, a mi a Mura szabályozás keresztülvitelére szükséges és lehetséges. Én, t. ház, ezeknek alapján bátorkodom a következő indítványt előterjeszteni:

„Indítvány a költségvetés rendes kiadásainak XVII. fejezet 7. czímének az új építkezések részletezésénél sürgős munkákra és az állam kezelése alatt nem álló folyókra segélyképen 4 tétel alatt felvett 40,000 frt emeltessék fel 80,000 frtra.“

Miután itt is, mint az előbbi esetben, kiadás felemelésről van szó, igen természetes, hogy ezen indítványt előzetesen a pénzügyi bizottsághoz kellene tárgyalás végett utasítani.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa az Apáthy István által beadott indítványt*).

Veszter Imre: T. ház! Nem hiszem, hogy tévedek, ha azt állítom, hogy Magyarországnak nincsen folyója, mely viszonyítva csekély hosszához, magyar föld és magyar vagyonban, annyi kárt, anyagi pusztításokat okozna, mint a Mura folyó; és nem hiszem, hogy van e hazában folyó, mely folytonos pusztításainak óriási mérveihez képest, aránylag kisebb kiadással, kevesebb áldozattal volna szabályozható. (*Igaz! Ugy van!*)

A Mura csak 10—12 mértföld hosszaságban foly át magyar területen és mégis nem számítva a magánvagyonban csaknem évenkint okozott iszonyú pusztításokat, mint előttem szólott t. képviselőtársam is megjegyezte, csak a közvagyonban hidak és töltésekben tavaly 50,000 forintnyi, ez idén pedig több, mint 200,000 frtnyi kárt okozott.

Az érdekelt vidék kétszázezer frt adót fizet évenkint. A költség, melylyel ezen érdekelt községek a különben elkerülhetetlen végpusztulástól megmentethetnének, Zala vármegyének egy a közlekedési ministeriumhoz felterjesztett költségelőirányzata szerint, nem többet, mint 100 és néhány ezer frtot tenne.

Ennek előre bocsátása után, pártolom ugyan az imént beadott indítványt; de tekintettel a Mura speciális kérdéseire, azt nem tartom elégségesnek, (*Igaz! Ugy van!*) mert azon nehány ezer frt, mely az indítvány elfogadása következtében megszavazandó összegből a Murára kerülhet, lehetséges, hogy egy-két veszélyeztetett pont ideiglenesen, de csakis ideiglenesen megmentethetik, de korántsem elégséges arra, hogy a baj gyökeresen orvosoltassék. (*Igaz! Ugy van!*)

Hogy azon összeg, melyet az ország a Murára fordítani okvetlenül előbb-utóbb kényszerítve lesz, kárba ne vesszen, vélekedésem szerint kell, hogy a Mura alaposan szabályoztassék. (*Igaz! Ugy van!*) Ez pedig t. ház, csak országos költségen telhetik. Hogy a Murának Magyarországon átfutó része évenkint pusztít, ez leginkább onnét van, hogy a Mura Steierországban, a hol a hó olvadások folytán az áradások leginkább keletkeznek már szabályozva van, a minél fogva azon viz, mely ezelőtt csak napok mulván jött hozzánk és korlátolt erővel csak lassan vonult át területünkön, most órák alatt rohamosan itt van a nyakunkon, a hol a szabálytalan meder, a nagy tömegben betóduló viz befogadására elégtelen lévén, természetes, hogy károkat és rombolásokat okoz. Tehát a baj leginkább onnan van, hogy a Mura Steierországban szabályozva van, pedig oda esik a nagyobb rész, mig ellenben a magyarországi kisebb részben egészen magára van hagyva.

Én azonban, t. ház, ugy hiszem, hogy oly bajnak orvoslása, melyet egy szomszédország országos elhatározásból, országos erővel zudít reánk, nem lehet sem egyes községek, sem egyes birtokosok, vagy megyék feladata, ez kétségtelenül országos dolog, mert ország ellenében, csakis ország védekezhetik és (*Igaz! Ugy van!*) a magyar állampolgár méltán elvárhatja és kívánhatja, hogy egy szomszédország támadása ellenében, saját hazája által vétessék oltalomba. (*Igaz! Ugy van!*)

De van még másik indok is, a miről szólanom kell. Én, t. i. ugy tudom, hogy azon characteristicon, mely szerint valamely folyó az országosan szabályozandók sorába felvétessék-e vagy sem, abban áll, vajjon azon folyó hajózhatóvá tehető-e, vagy sem. Már pedig a Mura

Digitized by Google

eléggé nagy arra, hogy hajózhatóvá tétessék, sőt steier része Grácztól egészen a magyar határig, már is hajózható állapotba hozatott. Ezen esetben pedig nemcsak az érdekelt vidék, hanem Magyarország fog nyerni egy új vizi utat, oly utat, mely az ország csaknem összes hajózható vizeivel kapcsolatban állván, ez által a Magyar- és Steierország között máris létező élénk kereskedelem újabb lendületet és terjedelmet fog nyerni. A legközelebb álló indok azonban az, hogy a Dunántúlnak egyik legszebb, legtermékenyebb része elpusztul és annak bár többnyire vend- és horvátajku, de azért kiválóan hazafias érzületü (*Igaz! Ugy van! a szélső balfelől*) lakosai tönkre mennek, ha az ország ő rajtuk nem segít, mert a Mura egész hosszában, de különösen Deklezsin, Bisztricze, Novakovecz és Podturen, Szemenye és más községek határaiban, évenkint száz meg száz holdakra menő virágzó réteket és termékeny szántóföldeket sodor magával és azokból terméketlen homok- és kavics zátonyokat alkot. A mult évben, csak a Muraköz 2 járásában mintegy 6 □ mértföldnyi területet árasztott el. Domborún, Légrádon roppant pusztításokat tett. Kottoriban, Zalamegye egyik legvirágzóbb községében 200 házat döntött össze és csaknem 2000 embert tett földönfutóvá.

Rátka község határában a hegy oldalát mosta alá és mossa folytonosan elannyira, hogy az arra vezető megyei utat teljesen tönkre tette és a közlekedést ott megakasztotta, sőt Rátka község házai közül is már többet egészen elsöpört; szóval a Mura folytonosan ront-bont, pusztít és csak tavaly annyi bajt, annyi nyomort okozott, hogy a kártvallottak jajveszékeléseit csak a még nagyobb szegedi katasztropha nyomhatta el. A bajon vizszabályozási társulatok által segíteni nem lehet, mert eltekintve attól, hogy az érdekelt községek anyagi ereje a folytonos küzdelemben és önvédelemben már kimerült, a jelen esetben az ártér és érdekeltségi arány sem volna meghatározható, e nélkül pedig vizszabályozási társulat nem is képzelhető, mert a Mura nem ugy, mint más folyók iszapolás, vagy posványok előidézése, hanem az által okoz károkat, hogy medrét minduntalan változtatva, előre meg nem határozható helyeken és időben termékeny földeket sodor magával és egész községeket, egész községeknek a házait fenyegeti végveszélyel. A vizszabályozási társulatok indító oka és czélja azon haszon, a mely az ármentesített terület meg-, illetve visszanyeréséből áll; itt a jelen esetben azonban nem arról van szó, hogy mi egyes községeknek ilynemü hasznot hajtsunk, hanem arról, hogy azok az enyészettől, a különben elkerülhetetlen tönkrejutástól megmentessenek. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*) És miután én arra, hogy ez eléressék, Apáthy t. képviselőtársam indítványát nem tartom elégségesnek, bátor vagyok a képviselőház elé egy határozati javaslattal járulni, a mely oda irányul, hogy utasítsa a ház a közmunka és közlekedési minister, hogy a Murának szabályozása iránt intézkedjék és ez iránt mielőbb tegyen jelentést a háznak. Ajánlom határozati javaslatom elfogadását.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa*).

Péchy Tamás közmunka és közlekedésügyi minister: T. ház! Legelőször is ezen utóbb benyujtott határozati javaslatra nézve vagyok bátor azt mondani, hogy efféle határozati javaslatokat nagyon óvatosan kell a háznak fogadnia, bár be kell vallanom, hogy tökéletesen igazat adok a képviselő urnak arra nézve, hogy a Mura mentén igen veszélyes és nehéz körülmények állottak elő; be kell vallanom, hogy a Mura vidék helyzetét nehezíti azon körülmény, hogy a folyó egy része nem Magyarországon esik; be kell vallanom, hogy azon résznek, mely nem Magyarországon esik, a szabályozási munkálatok folytán, súlya még inkább Magyarországra esik és hogy ennek következtében, az ország részéről is tenni kell valamit. De e részben már történt intézkedés akkor, midőn egy erre vonatkozó kérvény a közlekedési ministernek kiadatott, hogy tanulmányozván a kérdést, tegyen intézkedést. Ezen határozati javaslat azonban, melyet a t. képviselő ur beadott, tovább megy már, mert ez már involválja azt, hogy a Mura folyó a t. ház által, az országos költségen szabályozandó folyók sorába vétessék föl, holott kérdés, vajjon annak szüksége előáll-e, vagy nem.

Én a magam részéről, a mint azt Apáthy István képviselő ur is kifejtette, azon módot tartanám helyesnek, hogy azon műveletek csakugyan megtétessenek, de ne ugy, hogy a t. ház kimondja, hogy a Mura az ország által szabályozandó folyók sorába fölvétessék. Hiszen az országnak számos olyan folyója van; mint a Mura. Én az ilyen vizekre nézve azon vélekedésben vagyok, hogy tenni kell az érdekelteknek és tenni kell azon törvényhatóságnak, melynek területén az illető folyó fekszik és tenni kell az országnak is; de hogy azt az ország egészen saját terhére vállalja át, azt nem tudnám ajánlani, mert ennek költsége legalább is kétszázezer frtnyi összeggel fogna a ministeri költségvetésben a legközelebbi években, évenként megjelenni.

Én mindezeknél fogva azon vélekedésbe volnék, méltóztatnék a t. ház, Apáthy István t. képviselő ur indítványát elfogadni és azt a pénzügyi bizottsághoz utasítani. Lehetne pedig ezt Veszter Imre határozati javaslatával együtt oda utasítani, de most itt nem tartanám helyesnek ezek felett határozni. (*Élénk helyeslés.*)

Digitized by Google

Turgonyi Lajos: T. ház! Én a mult hó 17-én benyujtott interpellatiómban kifejtett indokaimhoz és a Veszter Imre képviselő ur által felhozott, valamint a minister ur által elfogadott indokhoz nem adok hozzá semmit, hanem a minister urnak azon indítványát, hogy az indítvány és a határozati javaslat utasittassék a pénzügyi bizottsághoz, kérném oda módositttatni, hogy azok utasittassanak a közlekedési bizottsághoz is, (*Helyeslés*) mert én is azt tartom, hogy ily fontos kérdéshez nem lehet mindjárt itt a házban határozni. (*Helyeslés.*)

Bátor vagyok rövid indítványomat erre nézve benyujtani.

Bessenyey Ernő: T. ház! Két indítvány tétetett; az egyik Apáthy István, a másik Veszter Imre képviselő ur által. Miután az az indítvány, melyet Apáthy István képviselő ur beterjesztett, ugy látszik, csak ideiglenes intézkedésre vonatkozik, én részemről kijelentem, hogy én nem tartanám helyesnek, hogy a költségvetési tétel a muraszabályozási költségek miatt felemeltessék, mert ezen ideiglenes intézkedés semmit sem használna.

A másik indítvány, illetőleg határozati javaslat az, melyet Veszter Imre képviselő ur ajánl, hogy t. i. a Mura országos költségen szabályoztassék. Ezt a minister ur sem fogadja el és — ugy látszik — a ház sem. De hogy mégis történjék némi intézkedés, én is beadok egy közvetítő indítványt, mely ebből állana: „utasittassék a közlekedési minister ur, hogy a Mura partja Zalamegye területén végig vonuló részének szabályozási költségeit, időről időre az állam pénztárából fedezze.“

Ha csak egyszer adatik ki ezen költség, az el lesz veszve, ha pedig időről időre felosztatik, pl. 2—3 esztendőre azon 108 ezer frt, akkor czélt fogunk érni, mert csak a balpartot kell megerősíteni, minthogy a tulsópart felemeltetett.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Turgonyi Lajos és Bessenyei Ernő indítványát*).

Dániel Ernő előadó: T. ház! Én ugy látom, hogy az Apáthy és Veszter képviselő urak által beadott indítványok egymástól lényegesen különböznek. Apáthy képviselő ur indítványa egy költségvetési tétel felemelését czélozza, mig Veszter képviselő uré önálló indítvány és nem vonatkozik költségvetési tételre. Részemről tehát nem ellenzem, hogy Apáthy képviselő ur idítványa a pénzügyi bizottsághoz utasittassék annyival inkább, mert egy másik indítvány már ugy is odautasittatott. De nem fogadhatom el, hogy Veszter képviselő ur indítványa, mely elvi megállapítást foglal magában, t. i. a Mura folyó szabályozását, szintén a pénzügyi bizottsághoz utasittassék, most, midőn a szabályozásra nézve semmi concrét adat nem fekszik előttünk. Azt tartom tehát, hogy Veszter képviselő ur indítványa ugy tekintessék, mint önálló indítvány és azon sorsban részesüljön, melyet az önálló indítványokra nézve a házszabályok megállapítanak. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, a vitát berekesztem. Igyekezni fogok, t. ház, a szavazásra nézve eligazodni, ugy, a hogy a sok különböző indítvány mellett tudok.

A pénzügyi bizottság a 4. tétel alatt sürgős munkákra és az állami kezelés alatt nem álló folyókra segélyképen 40,000 frt megszavazását ajánlja. Ezzel szemben van Apáthy István képviselő ur indítványa, mely ezen tételt 80,000 forintra kivánja emeltetni.

Minthogy pénzösszegről van szó, legelőször a nagyobb pénzösszeget kellene szavazás alá bocsátanom és igy először Apáthy képviselő ur indítványa jönne szavazás alá. De Turgonyi képviselő ur ezen indítványt a pénzügyi bizottsághoz kivánja utasittatni, ennélfogva először azon kérdést teszem fel, méltóztatik-e a t. ház elfogadni Turgonyi képviselő ur indítványát? Ha ez elfogadtatik, az esetben a 4. tétel függőben marad. (*Helyeslés.*)

Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik Apáthy István képviselő ur indítványát a pénzügyi bizottsághoz kivánják előleges tárgyalás végett utasítani, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház elfogadja az indítványt s ennélfogva Apáthy István képviselő ur indítványa a pénzügyi bizottsághoz utasittatik előleges tárgyalás és jelentéstétel végett; a 4. tétel pedig függőben marad.

Veszter Imre képviselő ur egy egészen önálló indítványban utasittatni kivánja a közlekedési ministert, hogy a Mura szabályozása iránt intézkedjék és erre nézve mielőbb tegye meg jelentését a háznak. Ezen indítványra nézve szintén Turgonyi Lajos képviselő ur javasolja, hogy az utasittassék a közlekedésügyi bizottsághoz. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Turgonyi Lajos képviselő ur azon indítványát, mely szerint Veszter Imre képviselő ur indítványa a közlekedési bizottsághoz utasittassék. A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Megvallom, t. ház, hogy nem vagyok képes kivenni, vajjon a többség elfogadja-e vagy nem. Kénytelen vagyok felkérni a jegyző urakat, hogy a szavazatokat összeszámítani legyenek szivesek. Legelőször is kérem azon képviselő urakat, kik az indítványt elfogadják, méltóztassanak szakaszonkint felállani. (*Megtörténik.*) Most kérem azon képviselő urakat, kik az indítványt nem fogadják el, méltóztassanak szakaszonkint felállani. (*Megtörténik.*)

T. képviselőház! A jegyző urak össze-

Digitized by Google

számítása szerint 64 képviselő elfogadja az indítványt, 79 nem, e szerint az indítvány elesik. Elesvén az indítvány, ugy hiszem ez nem zárja ki azt, hogy Bessenyey képviselő ur indítványa szavazás alá bocsáttassék. (*Helyeslés.*)

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Bessenyey Ernő indítványát*).

Elnök: Méltóztatik a t. ház ez indítványt elfogadni? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A tisztelt ház nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző: 5. tétel. A drávaszabályozási munkákra 50,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik a drávaszabályozási munkákra 50,000 frt.

Dániel Ernő előadó: T. ház! Ezen folyószámnál van szerencsém jelenteni, hogy a t. ház két kérvényt utasított a pénzügyi bizottsághoz tárgyalás és jelentéstétel végett. Az egyik kérvényben Somogymegye közönsége kéri, hogy a Dráva átvágás Tót-Ujfalunál foganatosittassék.

Miután erre nézve a költség már ezen költségvetésbe fel van véve, a pénzügyi bizottság e kérvényt már elintézettnek tekinti. A másik kérvényben ugyancsak Somogymegye kéri a Dráva áthidalását Barcsnál.

A pénzügyi bizottságban e költségvetés általános tárgyalása alkalmával a közlekedésügyi minister ur kijelentette, hogy ezen áthidalásnak nagy akadálya volt, különösen a révjogtulajdonosnak magas követelése miatt. Miután azonban a révtulajdonos azóta már meglehetősen leszállt követelésével és oly áron kész megalkudni, a mely elfogadható és miután a hid kiépítésére is jelentkeznek már tőketulajdonosok kellő tőkével, ezen ügy rövid idő alatt el lesz intézhető és akkor a t. ház intézkedhetik ez ügyben. A pénzügyi bizottság tehát azon nézetben volt, hogy ezen kérvény csak akkor lesz elintézhető, ha a ministernek ebbeli intézkedéseiről szóló jelentése a ház előtt fekszik. (*Helyeslés.*)

Elnök: A t. ház a pénzügyi bizottság e két kérvényre vonatkozó jelentését tudomásul venni méltóztatik.

Antal Gyula jegyző: Bevételek. Összesen 10,473 frt.

Elnök: Nem lévén észrevétel, elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Műszaki egyének kiképezésére s utazási ösztöndíjakra. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 6. czím. Kiadások. Műszaki egyének kiképeztetésére s utazási ösztöndíjakra 3000 frt.

Madarász József: T. ház! Én egy kérdést vagyok bátor a t. minister urhoz intézni. Nincs a legkisebb kifogásom sem az ellen, sőt nagyon helyeslem, hogy műszaki egyének kiképeztetés végett külföldre küldetnek; azonban csak azt vagyok bátor kérdezni a t. minister urtól, hogy midőn azután ezek az államköltségen önkiképeztetésük végett kiküldött egyének visszajönnek az országba, adnak e jelentést a minister urnak működésükről. Ha nem, hát remélem, hogy a minister ur adat velök; és azon esetben, ha adnak, nyilvánosságra bocsáttatik-e a jelentés és mi uton? Engem az országban szerte lakó fiatalabb mérnökök kértek fel, adnám elő itt azon óhajtásukat, hogy a minister ur legyen szives utat-módot találni arra, hogy e jelentések nyilvánosságra hozassanak. Két okból kivánatos ez. Először azért, mert meglátszik belőle, szorgalmasak voltak-e, megfeleltek-e az illetők az állami segélyezés által hozzájok kötött igényeknek, másrészről jótékony lenne e jelentések közététele az országban szerte alkalmazott egyénekre nézve, kik a szerzett újabb jó tapasztalatokat, e jelentések közzététele következtében értékesíthetnék. (*Helyeslés.*) E kérdést, ugyszólván kérést a minister urnak figyelembevétel és ha lehetséges foganatosítás végett ajánlom. (*Helyeslés.*)

Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Azok, a kik kiküldetnek, — bár fájdalom, kevesen vannak ilyenek, mert költséghiány miatt ritkán lehet kiküldetést tenni, — jelentést szoktak tenni és e jelentések, ha olyanok, hogy kinyomathatók, kinyomatnak s ez csak akkor nem történhetik, ha a kinyomatás igen költséges lenne, mert hisz ennek is a kiküldési alap rovására kell mennie. Eddig azonban igen kevés kiküldetés történt. Most is van egy jelentés nálam, mely az itteni entrepôtsk tervezése alkalmából jött létre. Ennek kinyomatását el is fogom rendelni. (*Helyeslés.*)

Elnök: A tétel ellen észrevétel nem lévén, a 3000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak összesen 130,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik a 130,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): II. Fejezet. 1—6. czím. Beruházások. 1. czím. A budapesti Dunarész szabályozására 85,992 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 85,992 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. czím: A fiumei kikötő épitésére 700,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik a 700,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. czím. A Brassó-Tömös határszéli vasut épitésére 382,500 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 382,500 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. czím. A Tiszánál létesitendő szabályozásra 700,000 forint.

Digitized by Google

Horváth Gyula: T. ház! A pénzügyi bizottság jelentésében benne foglaltatik, hogy a minister ur a pénzügyi bizottság előtt kijelentette, a mi különben is tudva van, hogy a Tiszaszabályozására vonatkozólag a legközelebbi időben javaslatot és illetőleg jelentést szándékozik a ház elé terjeszteni.

Én, t. ház, magam is tudtam volna várni és helyesnek is tartom, hogy mindazok, a kik e fontos kérdéshez kivánnak szólani, ezen időt várják be; azonban azon ügy érdekében, a melyben fel akarok szólalni, nem tehetem, hogy teljesen várakozó állásba tegyem magamat mindaddig, mig az általam felemlítendő ügyben, a minister urtól megnyugtató felvilágosítást nem kapok.

Tudva van, t. ház, hogy Szeged városának és azon vidéknek szerencsétlensége, a percsorai töltéssel szoros összefüggésbe hozható; a töltés elszakadása hozta magával azt, hogy az ország egyik legvirágzóbb városa és vele együtt népes és gazdag községek, mondhatni egy nap alatt tönkre mentek. Mindenki előtt ismert dolog tisztelt ház, hogy a percsorai társulat ügye évek óta tengeri kigyót képez, melyet megfojtani, elpusztítani eddig senkinek sem sikerült. A legújabb időben azt keresik némelyek, hogy ki volt a percsorai ügy elmérgesedésének az oka.

A dolog lényege az, t. ház, (*Halljuk!*) hogy nem a mostani kormány, de nem is valamelyik alkotmányos magyar kormány alatt, hanem az absolut kormányzat idejében alakult egy társulat.

Akkor azt hitték az egyes felek, hogy a mások érdekeinek kijátszásával tudják saját érdekeiket legjobban megteremteni és megvédeni. A percsorai ügyet annak legnagyobb rendetlenségében vette át az alkotmányos kormány s hogy ez a rendetlenségből kihozható legyen, legelső feltétel lett volna, hogy azon kötelezettségek, melyeket a társulat magára vállalt, a társulat tagjai által megbirhatók lettek légyen. Azonban a ki tudja azt, hogy az összes árterület 30,000 hold, a ki ehhez hozzá veszi, hogy az a védvonal, melylyel védeni kell a 30,000 holdat, négy mértföldnél hosszabb, a ki tudja továbbá azt, hogy a törvényben meglevő principiumokkal ellenkezőleg, nem az az alap elv, hogy magaslattól magaslatig vigyen a töltés, hanem éppen ellenkezőleg, mélyedéstől mélyedésig, mert a társulat, mikor megalakult, azt mondá, hogy a terület az ugynevezett percsorai kereszttöltésnél kezdődik, mely a Tisza partnak egyik legalacsonyabb pontja és megy a tápéi kapuig, mely újból alacsony pont s a 30-as években megállapított niveau-n alul áll. Ezen dolognak rendezésére elkövetett úgy ezen, mint az ezt megelőző kormány mindent, de az illető társulat tagjai, ezek köztt Szeged, Pallavicini, Tápé és Algyő községek látván, hogy ezen töltések fenntartása mily roppant összegeket vesz igénybe, hogy azon 30,000 hold, mely mögötte áll, nem éri meg azon összeget, melybe a töltések kiépítése és rendszeres fenntartása kerül, a helyett, hogy kerestek volna a kibontakozásra utat, keresték — és e tekintetben nagy eredményeket is értek el — keresték minduntalan, hogy lehet ezen ügyet, mely különben is össze volt bonyolítva, még jóbban bebonyolítani, azt tevén fel, hogy addig, mig az ügy össze van bonyolódva, fizetésre nem fog kerülni a sor. Azonban, most a legközelebbi időben, midőn a Szeged várost érdeklő törvényjavaslatok tárgyalására fog kerülni a sor, mindenki, ki ezen város komoly reconstructiójára gondol, első feltételnek, kell, hogy tartsa azt, hogy ezen város pénzügyei úgy rendeztessenek, nehogy a pénzügyi kalamitások folytán nagyobb veszély háruljon a városra, mint az árviz volt. Ez pedig csaknem elkerülhetetlen, hogy ha a percsorai társulatra nehezedik éppen úgy a jövőben, mint nehezedett a multban, az összes — ugynevezett — percsorai töltéseknek fenntartása, kiépítése. Az újabb petresi szakadás folytán a töltések megrongáltattak, ezeknek kiépítése 1.200,000 frt körül bizonyosan fog lenni, mert éppen ott van a Tiszának legalacsonyabb partja és legkivált az ugynevezett percsorai kereszttöltéstől az algyői hidig legalacsonyabb része, ott a töltéseknek évi fenntartása roppant költségeket fog igénybe venni még azon esetben is, ha szakadások nem lesznek, mert roppant magas hullámoszlop van ott, mely csekélyebb viznél is nagyon rongálja a töltéseket. Ha pedig Szeged város budgetje évente — még ha szakadások nem lesznek is — nagyobb terhekkel fog megrovatni védekezési czímen, akkor a város financzialis reconstructiója lehetetlenné válik. De ha még hozzá veszem azt, ha már ezek a kisebb rongálások is ily nagy költséget okoznak, ha, — a mit sem a kül-, sem a belföldi szakértők véleménye nem zár ki, ez a töltés újból elszakad, ezen esetben a város ismét egy millió forintot lesz kénytelen fizetni és akkor ezen feltevésem még inkább áll. Ugy a külföldi, mint a belföldi szakértők egyhanguan elismerték azt, hogy az úgynevezett percsorai töltések fenntartása nemcsak vidéki, hanem általános folyamszabályozási szempontból is kivánatos. Lehetne t. ház, a percsorainál egy olcsóbb védekezési vonalt is találnia Szeged városának, de a percsorai töltés-vonalnál az az eset fordul elő, hogy ha nem közvetlenül a Tisza mellett vitetik a töltés, hanem az bellebbeztetik és újabb kereszttöltések által védetik a város, akkor oly hullámtér marad, a mely egy helyes folyamszabályozásnál meg nem türhető. Ha tehát ugy a bel-, mint a külföldi szakértők azon vélemény-

Digitized by Google

ben vannak, hogy nem csak a vidéki, hanem az általános közérdek és magának azon folyam szabályozásának érdekei kivánják azt, hogy a töltések fenntartassanak, ebből én természetszerüleg azt következtetem, hogy ha az állam igényeket formál ezen töltések fenntartására, akkor az államnak is hozzá kell járulnia ezen töltések fenntartásához. Én tehát kérem az igen t. minister urat, hogy méltóztassék nem az én, hanem azon megpróbáltatások alatt levő városok, különösen pedig Algyőnek és Tápénak, a melyek a vizvédekezési költségek által ma már annyira meg vannak terhelve, hogy maholnap egész vagyonukat erre kénytelenek fordítani, megnyugtatására kijelenteni, hogy a Tisza folyam szabályozására vonatkozó javaslatokat oly időben fogja beterjeszteni, hogy azok még ez ülésszak alatt tárgyalhatók lesznek és hogy, mert ezen töltéseknek jövőben való fenntartása nem lesz másképen elérhető, az állam azon arányban, a melyben kivánatos, hozzá fog járulni, úgy az építési, mint a fenntartási költségekhez.

Én, tisztelt képviselőház, ezen kérdést egyáltalán most, mint előre kijelentettem, fel nem hoztam volna, ha nem tudnám azt, hogy pár nap alatt a Szeged városa reconstructióját illető javaslatok fognak elő vétetni. De e tekintetben előre megnyugvást nem találna a képviselőház, ha előre nem tudja, úgy a város, mint a képviselőház, hogy ennek a városnak financiális reconstructiója nem fog megzavartatni az által, hogy tetemes költekezések elé fog állittatni a legközelebbi jövőben is; mert ha ez történik; ezen javaslatok elfogadásával az, a mit el akar és el kell, hogy érjen a ház, hogy t. i. Szeged reconstructiója az állam részéről annyiban, a mennyiben az állam hatalmában áll megtörténhessék, el nem volna érhető. Ezért kérem az igen tisztelt minister urnak e tekintetbeni válaszát.

Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Miután a tétel maga nem támadtatott meg, csak arra kérem a t. házat, méltóztassék azt megszavazni. Azon kérdésben, melyet t. Horváth képviselőtársam vetett fel, a ház engedelmével nyilatkozni szándékozom. Ezelőtt 24 éve alakult azon társulat, melyet a t. képviselő ur felhozott, az ugynevezett Percsora-szegedi társulat. Alakult azon reményben és számítás alapján, hogy az akkori tiszai vizmagasság ellen védekezzék. Be kell vallani, hogy ezen számítás igen alaptalan volt. Mert azóta azon a helyen, egy ölnyivel magasabbá vált a vizár és igy az a társulat, mely azon alapon alakult, hogy egy öllel a mostaninál alacsonyabb vizállás ellenében védelmet nyujtó töltésekkel védje földjeit, most az évek sorában azon tudatra ébredt, hogy ezen töltéseket túlhaladja a Tiszának vizmagassága, ugy, hogy töltéseit magasbítani és természetesen a magassághoz képest szélesbíteni, erősbíteni szükséges. Már az alakulás idejében bonyodalmak számaztak a társulatnál. A társulat ugyanis a nélkül, hogy az árterek még felmérettek volna, megalakult az akkori eljárás szerint és igy azon arány és viszony, mely szerint a társulati költségek viselendők voltak, tisztázható nem volt. Ebből leszámolások, huszonnégy éven keresztül folytonos, egymás ellenében támasztott követelések származtak, melyek az ügyet lényegesen elmérgesítették. Elmérgesítette az ügyet az is, a mire Horváth képviselő ur is hivatkozott, hogy maga a társulat nem a törvények értelmében alakult és a munkálat nem is végződött magaslatnál, hanem keresztgátnál kezdődött, a mely akkor igaz, csekély volt, mert akkor a viz magassága is csekélyebb volt, mint most és azon keresztgáttól vezettetett Tápéig a töltés, mely hasonlag nem volt képes védelmet nyujtani, mert bár azt tartották, hogy azt nem önti el a szokásos tiszai árviz. Azonban ma már, mint az események megmutatták, e végpont nagy mérvben a viz magassága alatt áll. Igy bonyolódván össze a társulat ügyei, a társulat folytonos küzdelemben volt. A pénztár üres volt és a vagyon nem állott egyébből, mint egymásiránti követelésekből; sem az egyik, sem a másik rész kellőleg hozzájárulni nem akart; mindegyik azon reményben volt, hogy ő már túlkiadásokat tett az összesség érdekében és igy követelése van az összesség iránt a nélkül, hogy valósággal, adatokkal tisztázni lehetett volna. 1875-ben, midőn a ministeriumot átvettem, a dolog nagy mértékben el volt mérgesedve, a társulat a legnagyobb bonyadalmak előtt állott, kormánybiztosul még hivatali elődöm a ministerium kebeléből egy osztálytanácsost nevezett ki, ki ott az ügyeket a lehetőségig rendezni akarta, de nem haladhatott, mert egyéni kivetés még nem lévén, nem volt tisztázható vajjon egyik, vagy másik társulat követelése mennyiben alapos, vagy sem. Időközben a társulat és a kormánybiztos köztt, a kinek a mandatuma is lejárt, némi differentiák merülvén fel, a kormánybiztos személyében változás történt s a 67-iki védelem után, mely sikeresen vitetett keresztül, új kormánybiztos neveztetett ki. Ezen kormánybiztos most már az egyéni kivetéseket keresztül vitte és bár csakugyan bizonyos, hogy 30,000 holdra túlságosan terhelő és súlyos a kiadott összeg, mégis azon ponton áll a társulat ügye, hogy a társulatnak bel- és pénzügyei rendezhetők volnának. Azonban oly viszonyok keletkeztek, miként Horváth Gyula t. barátom igen helyesen megjegyezte, hogy a társulat tagjai körülbelől azon gondolkoznak, vajjon nem volna-e jobb ezen terület legnagyobb részét teljesen ártérnek hagyni, a mennyiben a tetemes költ-

Digitized by Google

ségek által ugyszólván újból meg kellene venni azt, a mivel már birnak. Ezen kérdés már ott régen szóban volt, csakis az tartotta vissza a társulat tagjainak egy részét, hogy a régi terhek meglévén s az ekként ismét ártérré váló földet újból terhelvén, az ily módon ártér is lett volna és régi teher is nyomta volna. Most a kérdés ugy áll, hogy az egész töltésvonalnak, miként a kül- és belföldi szakértők egy értelemben mondják, új szabályozása szükséges, különben Szeged körül a most is elég rosz vizviszonyok még sokkal rosszabbakká fognak válni, ha ott a kellő vizerő nem marad meg. Ennek folytán hozzájárult a dologhoz az, hogy — a mint mondom — a szakértők folyamszabályozási szempontokból, újabban általánosan és egyhangulag rámutattak arra, hogy ezen vonal fenntartandó, a mint azt már régebben hazai szakértőink is hangsúlyozták. Ezen fenntartás által azonban főleg most, midőn rögtönözve kellett intézkedni különösen Szeged érdekében, mert ellenkező esetben ismét Szeged alá tódult volna a viz, a sürgősséggel fokozódott a költség és ennek következtében, a különben is súlyosan megterhelt társulat túlságos mértékben lett volna újabban is megterhelendő, a mint mondom, Szeged specialis helyzete s részint folyamszabályozás szempontjából ezen töltés, nem ugyan azon magasságban, mely végleg szükséges lesz, hanem egy bizonyos magasságban helyre állittatott, hogy a valószinűnek látszó tavaszi árviz ismét Szeged alá ne hatolhasson.

Én, t. ház, a mint jeleztem is tegnap a t. háznak, előterjesztést nyujtandók be, mely előterjesztés a Tiszának minden viszonyáról, az ott eddig létesített és ezentúl létesítendő művekről véleményt mond. Ezen előterjesztésben minden egyes társulatnak ügyei is elő vannak sorolva; meg van mondva, milyen az anyagi erejük, milyenek töltéseik, milyen a helyzetük, kik a gondviselőik, szóval összes viszonyaik elő vannak terjesztve, hogy a t. háznak, vagy egyes tagjainak, a kiket az egyik, vagy másik társulat érdekel, módja legyen maguknak felvilágosítást szerezni, de egyszersmind azért is, hogy a t. ház azon helyzetben legyen, hogy előadandó esetek alkalmával az egyes társulatok ügyét megbirálhassa. Ezen előterjesztésem és azon előterjesztés, melyet t. barátom jelzett, melyek Szeged reconstructiójára beadatni fognak és a melyek szintén vonatkoznak Szegednek, mint városnak egyes földbirtokkal biró lakosainak terheire, fogja magában foglalni azon módokat, a melyeken a kérdés megoldandó lesz. És ezen utóbbi előterjesztés után fog előállani azon eset, a mikor az országgyülés határozni fog a felett, hogy tekintettel a folyamszabályozásra, a mely nem érdekli az egyeseket, hanem érdekli az országot, minő engedményeket tegyen azon költségekre, a melyek azt terhelik és minő intézkedéseket tegyen jövőre nézve. Én tehát arra kérem a t. házat, hogy méltóztassék ezt bevárni és annak idején, az akkor itt teendő indítványhoz képest megtenni a maguk nézeteinek nyilvánítását. Bakay Nándor t. képviselő urat, a ki ez iránt interpellatiót adott be, szintén arra kérem, hogy sziveskedjék bevárni, mig ezen előterjesztés meg lesz téve, akkor lesz módja a dolog felett tüzetesen nyilatkozni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve és az előirányzati összeg ellen kifogás nem tétetvén, az elfogadtatott.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. czím. Dálja-vinkovczei vasut épitésére 602,208 frt.

Elnök: 602,208 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 6. czím. A Ferencz-csatornánál az 1873 : XVII. t. cz.-kel biztosított állami segélyből még hátralékos összeg 199,260 frt.

Dimitrievics Milos: T. ház! A költségvetésben e beruházási czím alatt 199,260 frtot a Ferencz-csatorna-társulat számára és javára én részemről nem szavazhatom meg és pedig azért nem, mert az említett társulat feladatának és törvényszabta kötelességének nem felelt meg. Jelesen nem intézkedett és kellőleg nem gondoskodott arról, hogy a vizek lefolyhassanak, mely mulasztása folytán, a csatorna jobb partján Kis-Sztapártól egész Ujvidékig, nagy viztömegek folynak össze és ezen összefolyás következtében, a földeknek egy igen nagy része egészen viz alá jövén és állandó tavak képződvén ott, a hol a legjobb termőföldek vannak, ezek egészen terméketlenné tétettek. Az igaz, hogy említett társulat, ugynevezett siphonokat a csatornára alkalmaz, de ezen siphonok egészen elégtelenek és azok azon sok nagy tömegű vizet le nem vezethetik. Következése ezen mulasztás és helytelen kivitelű munkának az, hogy miután a csatorna északról délnek irányul és pedig Kis-Sztapártól Ujvidékig, hogy a vizek, a melyek egyes apróbb folyócskákból befolynak, a csatorna gátja következtében, be nem folyhatnak. Én ezen ügyben sokszor eljártam és constatálnom kell, hogy a t. minister ur ez ügyben a legszivesebben támogatott, intézkedett és kormánybiztosokat kiküldött az ügy megvizsgálására és valahányszor ezen kiküldöttek a helyszinén megjelentek, látván ott azon nagy vizeket és a tavakat, a melyek, a mint mondám, a földnek javán, a csatorna felépítése folytán képződtek, más nem marad hátra, mint ezen vizeket levezetni. Ezt kellett a ministeriumnak, illetőleg a t. kormánynak megtenni. De midőn ezen jelentések az illető közegek által a minister urnak beterjesztetnek, annyi retortán mennek keresztül, hogy az intéz-

Digitized by Google

kedés csak akkor tétethetik meg, mikor a viz talán már régen kiszáradt, a tavak elpárologtak. (*Derültség.*) Ha tehát a t. ház, ezen utolsó részletet az illető társulatnak utalványozni méltóztatik, akkor Bács megye alsó részének alig lesz kilátása, hogy valaha a baj orvosoltassék, miután az illető szomszédos birtokosokat nem lehet okozni, hanem okozható egyes egyedül az illető társulat és az illető hatóság, mely a felülvizsgálatra és az ellenőrzés gyakorlására hivatva volt. Méltóztassék, t. ház, tekintetbe venni ezen földbirtokok elvesztett productióját s az ebből eredő nagy károkat és méltóztassék magának az állami kincstárnak érdekeit is tekintetbe venni. Miután az adókivetés éppen folyamatban van, itt is a használhatatlan földek után az adó leirattatván, az állam is károsittatik ez által.

Én az egész vállalatról, t. i. a csatorna kiépítéséről szólni nem akarok, mert nem vagyok szakértő, de annyit tudok, hogy azon nem láttam egy hajót sem közlekedni és mindnyájan azt látjuk, hogy ezen csatorna semmi irányban nem felel meg feladatának. Én azért kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni felolvasandó határozati javaslatomat. Én nem akarom a társulattól megtagadni a pénzt, mert szerződésük van erre nézve, hanem miután kötelességöket nem teljesitették, ezen utolsó részre nem is tarthatnak igényt.

A mennyiben ez azonban kiutalványoztatnék, szabassék feltételül az, hogy a vizek lecsapoltassanak. Ajánlom azért a következő határozati indítványom elfogadását (*Halljuk! Olvassa*):

„Utasittatik a kormány, miszerint a hátralékos 199,260 frt a Ferencz-csatorna társulatának csak azon esetben fizettessék ki, ha az illető társulat az illető árvizek lefolyását lehetővé tette.“

Elnök: A határozati indítvány még egyszer fel fog olvastatni.

Baross Gábor jegyző (*olvassa*).

Dániel Ernő előadó: Indítványozó képviselő ur, a Ferencz csatornának járó utolsó részlet lefizetését csak bizonyos feltételektől akarja függővé tenni és azt kivánja, hogy különösen azon vizeket vezesse le a társulat, melyek azon területen elterjedtek és sok kárt okoztak. Nem tudom, hogy igy van-e a dolog, de elhiszem, ha azt a t. képviselő ur mondja. Feltéve azonban, hogy ez igy is volna, ez az összeg kifizetésére nézve befolyással nem birhat. Itt irányadó az illető törvénynek határozmánya, t. i. az 1870: XXXIV. t. cz. és az azt részben módosító 1873: XVII. t. cz. hatálya. Ezen törvények az állami segély kiutalványozása iránt oly módon intézkednek, hogy a segély azon arányban szolgáltassék ki, melyben a társulat maga, az épitési tőket a vállalatba befekteti. A kormánytól nyert felvilágosítások szerint a társulat ezen vállalatba nemcsak 10.045,000 frtot fektetett be, hanem 10.945,000 frtot, tehát 900,000 frttal többet, mint a mennyi elő van irányozva. Minthogy pedig a törvény azt mondja, hogy a társulat által befektetett összeg arányában szolgáltatandó ki az állami segély, azt tartom, hogy a segélyt visszatartani azon okból, hogy viz által okozott állitólagos károk történtek, törvény szerint nem lehet. De még kevésbé lehet, ha már a törvény szerint ki kell fizetni az összeget, ezt bizonyos feltételekhez kötni, mert ehhez jogunk nincs.

Ezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék az indítványt el nem elfogadni, hanem az előirányzat és a pénzügyi bizottság által ajánlott összeget méltóztassék elfogadni.

Madarász József: Midőn a Ferencz-csatornára vonatkozó törvényjavaslat és a csatornára kiadandó tetemes összegek tárgyaltattak, én azt elleneztem, mert azok közt voltam, a kik meg voltak győződve arról, hogy azon nagy összeget nem fogja visszapótolni. De a törvény megvan, annak rendeletét tehát teljesiteni kell és elismerem, a mit az előadó ur mondott, hogy a segély kifizetésének a befektetésekhez mért arányban kell történni. De azt hiszem, hogy azon törvényben, egyuttal feltételül van kikötve az is, hogy a társulat, a csatornának a borjasi átmetszésig leendő meghosszabbitását elkészítse. Ez iránt akartam kérdést tenni, vajjon ez föltételül van-e kikötve. Mert ha nincs, akkor nem értem, hogy a közlekedési ministerium ez alapon, az összeg kifizetését eddig is megakadályozta. Ha ez a törvényben benne van, akkor határozottan azt mondtam volna, hogy a törvény értelmében sem szabad kiutalványozni az összeget. Az előadó ur azt mondja, hogy az nincs a törvényben s ha ez igy van, akkor természetesen nem szólhatok az ellen, a mi a törvényben foglaltatik.

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, a vitát berekesztem.

Először felteszem azon kérdést, méltóztatik-e a t. ház a 6. tétel alatt javasolt 1.992,260 frtot megszavazni, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Ez nem rekeszti ki, hogy azután Dimitrievics képviselő ur indítványa szavazásra bocsáttassék.

Kérem azon képviselő urakat, kik az előirányzott összeget megszavazzák, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Ellenpróba!*)

Kérem azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A többség elfogadta. Következik Dimitrievics Milos képviselő ur indítványa.

Antal Gyula jegyző (*olvassa Dimitrievics Milos indítványát*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a

Digitized by Google

kik az imént felolvasott indítványt elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A többség nem fogadta el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 2.669,960 frt.

Elnök: Elfogadtatik 2.669,960 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A magyar kir. államvasutak

Orbán Balázs: T. ház! Ha államvasutaink kiadási tételeit összehasonlítólag vizsgáljuk, központi igazgatás, vezetés, rendkivüli és nem üzleti kiadások czímén a két üzletágnál 1.378,163 frt van előirányozva; de miután a kimutatás csak általánosságban van tartva, nem tudhatjuk, hogy ezen meglehetős nagy összegből, mily arányban részesülnek a központi vezetés és igazgatásnál, igazgató, igazgató-tanácsosokként s más minőségben alkalmazott és befolyó országgyülési képviselő urak.

De éppen azért, mert ezt nem tudhatjuk s mert tudni jogosultak, sőt kötelezettek is vagyunk, bátor vagyok a közlekedési minister urtól felvilágosítást kérni. (*Halljuk!*)

1-ör, arra nézve, miszerint igaz-e, a mit a hirlapok szellőztettek, hogy helyettes államtitkára mellékesen az állam vagy a tiszai vasutak igazgatója, illetőleg igazg. tanácsosa és ezért külön díjazásban részesül s igy, mint ilyen és mint országos képviselő az országtól háromszoros fizetést húz. Igaz-e továbbá, hogy ministeriuma hivatalnokai közül többen vannak, ugy mellékesen, mint vasuti igazgató-tanácsosok az állami és más társulati vasutaknál s a gépgyárnál, mint felügyelő-bizottsági tagok, vasuti kormánybiztosok ismét külön díjazás mellett alkalmazva; mert a midőn közegeinek befolyását helyeslem és szükségesnek tartom, másrészről az ily hivatalos és kötelességszerű ellenőrzésért és felügyeletért, a külön díjazást megengedhetőnek nem tartom.

2-or: Óhajtanék részletes kimutatást nyerni arról, hogy az államvasutaknál, tiszai, északkeleti s más társulati vasutaknál, hány országgyülési képviselő van igazgató, igazgató-tanácsos s más minőségben alkalmazva; s mennyire megy ezek fizetése, nap- vagy jelenléti díja és ingyen utazgatásaikra fordított összeg, melyek mind a kamatgarantia terhére esvén, az állam terheit nagy mérvben fokozzák és a vasutak jövedelmezőségének s a képviselő függetlenségének rovására esnek. (*Helyeslés a szélső balon.*)

3-or: Igaz-e, hogy az oly sokat hangoztatott vasuti csoportosítás daczára, a tiszai vasuttal kötött egyezmény 5. pontja értelmében, e vasutnak külön igazgató-tanácsa meghagyatik, melynek 50,000 frtra menő költségeiben 3 országgyülési képviselő és 3 közlekedésügyi felsőbb hivatalnok is részesedik.

Ha a t. minister ur az itt kért felvilágosításokat rögtön megadhatja, leköteles általa, ha azonban azt most tenni nem tudná, az államvasutak költségvetésének tárgyalását azok megoldásáig felfüggesztetni kérem.

Erre nézve bátor vagyok egy indítványt benyujtani.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvas*): „A közlekedésügyi minister urtól, a vasuti igazgató-tanácsokban alkalmazottak és ezek díjazására vonatkozólag felvilágosítások kéretvén, ezek megadásáig az államvasutak költségvetésének tárgyalása függőben hagyatik.“

Péchy Tamás közmunka és közlekedésügyi minister: T. ház! Én egyáltalában nem látom be, micsoda összeköttetésben van a magyar államvasut költségvetésével az, hogy a tiszai, vagy északkeleti vasutnál jelenléti díjakban részesülnek-e az illetők. Ha a t. képviselő ur ezt meg akarja tudni, joga van interpellálni. De hogy én feleljek, még pedig mindjárt, hogy hányan vannak és mily fizetéssel vannak alkalmazva ezen, vagy azon vasutnál, ezt igy rögtönözve e perczben nem tudom tulajdonképen megmondani; de azt mondhatom, hogy ez semmi befolyással nincs az államvasutak költségvetésére, a hol képviselő nem is lehet igazgató-tanácsos, mert kormányi kinevezéstől függ.

A mi pedig azt illeti, hogy az igazgató-tanácsnak jelenléti díjai vannak, melyekből — mint a képviselő ur mondja — a tisztviselők külön részesülnek, ez természetes, mert hisz a ki délutánig, vagy estig dolgozik, annak nem mondhatjuk azt, hogy sétáljon tanácskozmányba, annak a jelenléti díját mindenütt megszokták adni, a mi utoljára is nem sok, mert ha valaki bérkocsit használ, majd nem egészen elkölti azt. Képviselők ott nincsenek, hanem igenis vannak hivatalnokok nemcsak a közlekedési, hanem a pénzügyi és kereskedelmi ministerium részéről is, mint a melyek az államvasutnál érdekelve vannak.

Én tehát kérem, hogy ily indítványtól a költségvetés tárgyalását ne tessék függővé tenni, hanem méltóztassék azt elfogadni. (*Helyeslés.*)

Ráth Károly: T. ház! Minden általánosabb vasuti, vagy pedig tariffa-politikai fejtegetések mellőzésével, bátor leszek a t. ház szives figyelmét néhány kisebb gyakorlati detail-kérdésre felhívni, azon biztos reményben, hogy a t. közlekedési minister ur tapasztalt jóakaratánál fogva, az érdekelt szakkörök idevágó kisebb panaszait figyelmére fogja méltatni. Most, midőn a legfontosabb tariffa-kérdések a magasabb politika sphaerájába tartoznak és midőn azok nemzetközi transactió tárgyát képezik, azt hiszem, hogy a t. minister ur is be fogja látni, hogy lehető könnyítéseket kell a kereskedelmi világnak nyujtani legalább azon manipulatiókban, a

Digitized by Google

melyek által az egyes vasuttársaságok és különösen az államvasutnak is hatásköre egyáltalán megszorítva nincsen; és midőn igen helyesen jegyzé meg a minister ur tegnap, hogy az államvasutak vannak első sorban hivatva korrectivumot képezni, vagy kezdeményezéseket tenni úgy a tariffa-politikára, mint egyátalán azon manipulatiónak is megszoritására nézve, melyeknek a forgalom jelen közlekedési viszonyaink között a magán társulatoknál kitéve van.

Méltóztassék a t. háznak megengedni, hogy csak néhány ilyen panaszt említsek fel, melyek a kereskedelmi kamarák és szaktestületek jelentésében úgyszólván állandó rovatot képeznek, melyekre nézve azonban mai napig intézkedés semmi irányban sem történt. Igy például daczára annak, hogy az üzleti forgalom egészben véve — a mint méltóztatnak tudni — sok viszonyok behatásánál fogva teljesen pang, egészen másképen járnak el a vasutakon árúk felvételénél itt, mint pl. Bécsben. Itten t. i. a vasutaknál, még az őszi hónapokban és a vásárok alkalmával is, midőn annyira összetorlódik némelykor az árúforgalom és erre nézve a magyar államvasut sem tesz kivételt, csak este hat, legfeljebb hét óráig vétetnek fel az árúk, mig Bécsben, vagy Brünnben ez éjfélig történhetik. E megszorítás hátrányára van a kereskedelemnek, mert néha 2—3 napig is kell a szekereknek várni, mig az árúkat feladhatják. Hogy ilyenkor szabad lopás van, az természetes. Ez a kereskedelmi világ régi panaszait képezi, de méltóztatnak azt belátni, hogy az ilyen eljárás nemcsak a fuvart drágítja, hanem egyszersmind oly annyira késedelmezteti a szállitást, hogy például, a mi gyakran fordul elő, Bécsből, a vidéki magyar kereskedői klientéla, gyorsabban nyer kiszolgáltatást, mint Budapestről. Hiszen Bécsből Budapestre 24 órai teherszállítási idő is van alkalmazásban, holott, mint említém, kivált a vásárok alkalmával, két-három napig is eltart, mig az árú nálunk csak a vasutra feladathatik.

Én tehát a nélkül, hogy erre nézve több adatot felhoznék, felkérem a t. minister urat, méltóztassék tudomást venni a budapesti kereskedelmi kamara jelentéseiben is erre nézve előforduló sérelmekről és méltóztassék a magyar államvasutaknál a kezdeményezést megragadni, hogy a forgalom érdekében ne álljanak fenn ily bürokratikus megszorítások; a többi vasutak is utalva lesznek a t. minister ur kezdeményezése következtében és utasításához képest; oly könnyítéseket nyujtani a kereskedelemnek, a mint ez a mostani rosz forgalmi viszonyok közt kétszeres kötelessége minden vasuti vállalatnak. Hozzá teszem még, hogy az elszállítás a vámházba az egyes pályaudvarokból aránytalan lassúsággal és időveszteséggel történik.

Még egy másik kérelemre is bátor vagyok a t. minister ur figyelmét felhívni. t. i. a rendkivül drága tariffára az összekötő vasutnál. Ugy hallom, hogy e kérdéssel a t. minister ur már foglalkozik. Én tehát csak arra vagyok bátor figyelmeztetni a t. minister urat, hogy e részben oly anomalia áll fenn, miszerint a kelenföldi állomásról, a mely az elszállítási hely az ottani számos keserűvizforrás telepek számára, ezen állomásról Pestre az elszállítás, daczára az összekötő vasutnak, közönséges szekereken eszközöltetik, azon egyszerű oknál fogva, mert egy vasuti kocsi szállítmányért 9—13 frtot kell fizetni Kelenföldről Kőbányáig, mig a közönséges fuvar jóval kevesebbe kerül. Azonkivül, ha a kelenföldi állomástól a budai vonalon levő valamely állomásra történik a szállítási, pl. Székesfehérvárra, úgy azon anomalia áll elő, hogy ez árút előbb a budai főállomásra szállítják és csak onnan vissza, újból Kelenföldön keresztül szállítják el rendeltetési helyére, minek következtében a késedelmen kivül, kétszeresen kell megfizetni a két szomszédállomás közti vitelbért. A budai keserűviz már oly fontos kiviteli czikké vált, hogy meg vagyok arról győződve, a t. minister ur nem fogja figyelmen kivül hagyni, ezen már oly sokszor panaszolt anomaliát.

Egy további ily kérdés, a belföldi széntermelés érdekeinek éppen a magyar állami vasutak részéről való háttérbe szorítása, a külföldről importált kőszén ellenében. Hiszen a magyar államvasutnak legelső sorban áll érdekében a salgó-tarjáni revier kőszéntelepeinek felvirágozását előmozdítani és mégis mi történik? Az, hogy pl. fütőszén gyanánt, Budapesten legnagyobb részben a siléziai kőszén használtatik és pedig különösen az úgynevezett Louisenglück bánya termékei; már pedig én meggyőződtem róla és adatokat is adhatnék a minister urnak, hogy a felső-siléziai Louisenglück bánya nagy mértékben ki van merítve és mint szakértők állítják, még csak csekély részét sem képes előállítani azon szénmennyiségnek, melyet Budapesten e név alatt árulnak és méregdrágán fizetnek s mely a magyar szén keletét ez industria nagy kárára megszorítja. Ez pedig azért történik, mert a magyar vasutakon a porosz szén jelentékeny vitelbér-kedvezményben részesül, szemben a magyar szénre fennálló localis tariffával; figyelemre méltó körülmény az, hogy akkor, midőn a malmok és szeszgyárak nálunk szépen virágoznak, a széntermelés mégis éveken át egyaránt stagnál; pedig e fontos termelés megérdemli, hogy első sorban a magyar államvasutak részéről minden lehető kedvezményben részesittessék. De aztán azon refactiákat sem tartom igazoltnak, a melyek a nagy telepeknek a kisebb kőszénbányák rovására adatnak.

Digitized by Google

Még csak egy dologra nézve vagyok bátor a minister ur figyelmét és nyilatkozatát kikérni. (*Halljuk!*) A jelentésben is előfordul, hogy az államvasutakon a személyszállítás 1873 óta bizonyos symetrikus arányban hanyatlik, oly annyira, hogy 1873 óta, midőn az északi vonat jövedelme 1.595,000 frtra ment, leszállt 1878-ig 1.066,000 frtra, tehát teljes 50%-ot tesz a személyforgalmi hanyatlás. A t. minister ur tegnapi igen objectiv nyilatkozatában hivatkozott arra, hogy saját tapasztalata szerint is a tour és retour jegyek, továbbá az évjegyek stb. által behozott könnyítések, kedvező hatással voltak a személyforgalomra; de a minister ur jelentésében hiába keressük a hanyatlás indokainak elősorolását, mert csak azt constatálja, hogy a személyszállítás évről évre kedvezőtlenebb, de hogy ezt mi okozza és hogy miképen lehet és kell e bajon segíteni, arra nézve mit sem mond a jelentés.

Kérem tehát a minister urat, méltóztassék felvilágosítást adni arra nézve, hogy constatálván azon sajnos tényt, hogy a személyszállítás évről évre rendkivül nagy mérvben leapad, nem gondolja-e, hogy a vitelbérek leszállítása által lehetne-e a személy forgalmat élénkíteni? És ezt annyival inkább hangsúlyozandónak vélem, miután a minister ur beleegyezésével egy törvényjavaslat fekszik a ház előtt, mely éppen a személyszállítási adónak jelentékeny felemelését célozza. Azt hiszem, t. ház, hogy az által, ha a különben is nagyon magas vitelbért még drágítani akarjuk, nem segítünk a bajon.

Csakis felsorolt kisebb gyakorlati kérdésekre kivántam szorítkozni, kifejezést adva a kereskedelmi világ némely sokszor hangoztatott panaszainak. Az államvasutak üzletelőirányoztát elfogadom. (*Helyeslés.*)

Péchy Tamás közlekedésügyi minister: Azokra, a miket Ráth Károly t. képviselő ur elmondott, bátor vagyok néhány észrevételt tenni. (*Halljuk!*) A képviselő ur azon óhajtásnak ad kifejezést, hogy a budapesti indóházban esti 6 és 7 óra után is adassék ki a megérkező, vagy vétessék fel a feladandó árú, úgy a mint Bécsben történik, a hol a kiadás és felvétel éjjeli órákban is történik. Én azt helyesnek tartom és az initiativának az államvasutak által megtételét el fogom rendelni. De ne méltóztassék azon csodálkozni, hogy ez eddig nem történt. Nehéz feladat ez ott, hol a helyiségek erre nem alkalmasak. Csak a hol igen alkalmas zárt helyiségek vannak, ott könnyű. Más nálunk, a hol méltóztatik ismerni az államvasutak felvételi helyiségét az indóházat, a hol setéttel, sárral és minden egyéb alkalmatlansággal kell küzdeni. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy olyankor szabad lopás gyakoroltatik. Igaz, az is nagy akadálya volt annak, hogy eddig be nem hozatott, mert ott éppen a helyiségek alkalmatlan voltánál fogva a lopások különben is nagyobb mértékben történtek, mint másutt. Ha az behozatik, ettől még inkább óvakodni kell. De miután ezen intézkedés csakugyan czélszerű és a hazai kereskedés erre nagy súlyt fektet, én azon nézetben vagyok, hogy ez irányban kisérletet kell tennünk s ha czélszerűnek bizonyul, akkor az intézkedés meghagyatik.

A t. képviselő ur kifogást tesz a kelenföldi magas tarifa ellen. Ebben is igazsága van, de ez megint az eddigi tarifa-rendszerben leli magyarázatát. Az a szokás van a tarifa-képzéseknél, hogy a hol valami nagyon költséges objectum van, mint például itt az összekötő hid, mely nagy városok közelében szokott lenni, mert a nagy városok többnyire nagy folyók mellett feküsznek, ottan az illető átmeneti vasutnak hosszasága nem számittatik rendes kilométerhossz szerint, hanem bizonyos hosszabb mennyiség vétetik mindig számitásba, a mihez rendszerint, mint nálunk, hozzájárul a hidvám, a mi szintén bizonyos emelést okoz.

Én igyekeztem ezen segíteni és már némileg lejjebb szállittattam a tarifát. Most midőn kilátás van rá, hogy a forgalom lényegesen nagyobbodni fog a tenger felé történő szállítások folytán, helyén látom, hogy ezen kicsinyes dolog ne a tarifa-képzésnél szokásba vett mód szerint oldassék meg, hanem a pálya hossza szerint számittassék ki a tarifa s ez abnormitás megszünjék. De ha ez megtörténik is, ne higyje a t. képviselő ur, hogy a kelenföldi keserű vizet mind vasuton fogják szállítani és a fuvarozás nem fog igénybe vétetni. Mert a vasuton a teher Kőbányára s onnan a Ferenczvárosi indóházba megy, a honnan ismét fuvarral kell tovaszállítani. Lesznek tehát sokan, a kik olcsóbbnak fogják találni az egyenes fuvarozást.

A szénre vonatkozólag a képviselő ur azon nézetének ad kifejezést, hogy helytelen az, hogy a hazai szén, bizonyos mérvben nagyobb díjtételt fizet, mint a külföldi. A hazai szénnek $^5/_{10}$ krajczár a tarifája, a mi egyike a legolcsóbb tarifáknak. Ezen tarifa lejjebb szállítása alig lehetséges. Igaz, hogy a hol verseny áll elő és a távolság is nagyobb, hol tehát a vasutnak éppen a távolság adja ki a kicsiny fractiókban mértföldenkint jelentkező jövedelmet, ott az $^5/_{10}$ krajczárnál is történik lejjebb szállás, mint a porosz kőszénnél is. Ha tekintetbe veszszük, hogy Salgó-Tarján és a porosz Luisenglück bánya, mily távolságra van, akkor kitünik, hogy a luisenglücki szén viteldíja, mind a mellett még is sokkal nagyobb, mint a salgótarjánié. Én azt tartom, t. ház, hogy az oly czikkeknél, melyek industriális czélokra szükségesek, a szállítási díjat a lehetőségig le kell szállítani és hogy a

Digitized by Google

magyar államvasutaknak e tekintetben a tarifája nem igen van messze azon határtól, a melyen alább menni kár nélkül nem lehet.

A személyszállításokra vonatkozólag a t. képviselő ur azt mondta, hogy habár kisérletek tétettek is, a menetdíj még sem szállittatott le. Igaz, de ennek oka az, hogy a személyszállítás, a mely akkor emelkedik, a mikor virágzik az ipar és gazdászat és a mikor fokozódik a közvagyonosodás, az óta, a mióta szerencsés vagyok ezen széket elfoglalhatni, nem emelkedett, mert a viszonyok évről évre rosszabbakká lettek és a helyett, hogy a mult év bajait az új év elviselhetőbbekké tette volna, az elszegényedés terjedt, a mi a vasutaknál nagyon megérezhető. Azonban a személyszállítás ennek daczára sem apadt oly mértékben az államvasutaknál, mint a többieknél. A kisérletek pedig, melyeket én tettem, még nem vezettek eredményre, mert valahányszor egy régi sistemával kell szakítani, mindig óvatosan kell eljárni. Habár, t. ház, meg vagyok is arról győződve, hogy a vitelbérnek nagy mértékbeni leszállítása a személyszállítást fokozza, még sem voltam képes eddig oly mértékben intézkedni e tekintetben, a mint azt óhajtottam. Én azt hiszem, hogy azon pár % is, a melyet engedtem, megtette a maga hatását; de ha azt akarjuk, hogy a személyforgalom lényegesen emelkedjék, akkor lényegesebb kedvezményeket kell adni, úgy hogy azok, a kiknek csak kevés alkalmuk van utazni, szintén élvezhessék az utazás előnyeit és hogy az üzletember, ha egyszerkétszer nem is ér el sikert, harmadszor pótolhassa az elmaradt haszont. Én azon nézetben vagyok, hogy oly emporialis helyekre, a hová a szomszédból gyakran járnak vásárra, kell adni tour és retour jegyeket, mert ez által a tömeges szállítás előmozdittatik, a mi az államnak jelentékeny jövedelmet nyujt. Ezek után, t. ház, én kijelentem, hogy az eddig megkezdett uton tovább haladva, meg fogom a szükséges intézkedéseket tenni a személyszállítás emelésére.

Madarász József: Tökéletesen igaza van a minister urnak, midőn Orbán Balázs képviselőtársamnak azt mondotta, hogy itt a magyar királyi államvasutakról van szó, a hol országgyülési képviselő az igazgató-tanácsban nem alkalmaztatik.

Abban is igaza volt, hogy azt, kik vannak a Tiszavidéki vasutnál alkalmazva, szintén nem kellett volna itt felhozni, ez sem e tárgyhoz tartozik s magam is arra kérem t. barátomat, hogy fenntartván magának az esetleg az erre vonatkozó külön indítvány tételének jogát, mostani indítványát vonja vissza. Abban is igaza volt a t. minister urnak, hogy azon kérdésre, arra nézve sem felelt, vajjon az államtitkár ur — a mint azt t. barátom mondta — a Tiszavidéki vasutnál alkalmazva van és hogy ott mennyit kap, mert az én t. barátom akkor, mikor az általános tárgyalás elején voltunk, mind a három pontot előhozhatta volna. De már én részemről nem tartom elégségesnek azon nyilatkozatot, melyet a minister ur arra nézve tett, vajjon a közlekedési minister ur hivatalnokai, ha kiküldetnek, fizetésökön kivül húznak-e valami javadalmazást; mert csak annyit mondani: ha egész nap kimegy, akkor költsége van és megérdemli, ezt igy oda vetni nem tartom elégségesnek.

Én beismerem, hogy azon állami hivatalnokok, ha kiküldetnek, kimennek vagy utiköltséget, vagy az ő fáradságokhoz illő díjazást kapjanak, hanem egyuttal tekintetbe véve azt is, hogy egyuttal államhivatalnokok, tehát semmi esetre annyit, amennyit kapnak azok, kik különben nem hivatalnokok. Hanem én úgy értesültem — óhajtom, hogy ne legyen úgy — és nem is akartam felszólalni, de mivel már beszélünk a dologról, figyelmeztetem a t. minister urat, hogy mikor ezek a hivatalnok urak — ministeri osztálytanácsosok stb., kimennek nem elég ám, hogy jó napidíjakat számitanak maguknak, hanem egyuttal utiköltséget is jól számitanak fel, vagy ha utiköltséget számitanak fel, hozzá még jó napidíjakat is számitanak.

Nem tudom, igy van-e, a mint mondják. Nagyon tartok tőle, hogy még rosszabbúl lesz, mert tudjuk, hogy igy szokott lenni. Én csak figyelmébe ajánlom a t. minister urnak és szeretném, hogy ezt is valamelyik nap tenné le a ház asztalára, kik azon országgyülési képviselők és melyik vasutnál és mit kapnak. Hisz a törvény megengedi, szabad nekik — de ha azután nekünk képviselőknek tetszik, hogy a télen át egy kis díjat élvezzünk ezen képviselet mellett, akkor ne akadjunk fenn azon, hogy igenis tudjuk meg, mi az a díj és kik élvezik azt. Ehhez nekünk jogunk, kötelességünk van. Ezek azok, melyeket megjegyezni és a t. minister urnak figyelmébe ajánlani kivántam és kérem t. barátomat, miután magam is beismerem, hogy ezen indítvány nem ide való és mi ugyan ellenezzük az egész költségvetést, de nem kivánjuk meggátolni, hogy annak tárgyalása önök által befejeztessék, legyen szives indítványát visszavonni.

Orbán Balázs: Visszaveszem indítványomat.

Ivánka Imre: Csak egy rövid megjegyzést engedek meg magamnak. Létezik egy évkönyv, mely minden évben megjelenik — ebben bennfoglaltatnak az összes igazgató tanácsosok nevei; az is benne van, hogy mennyi van engedélyezve az igazgató-tanács díjjazására. Ha valaki azon fáradságot akarja magának venni és nagyon sürgős neki a dolog, tessék hozzám küldeni, szolgálok azon évkönyvvel és 2 óra alatt megcsinál-

Digitized by Google

hatja magának a kimutatást. (*Tudjuk! a szélső baloldalon*).

Péchy Tamás közlekedési minister: Én azon nézetben vagyok, hogy ha egy ministerhez kérdés intéztetik, arra az illető minister feleljen is. (*Általános helyeslés*). Ha a t. képviselő ur, annak idejében e tekintetben szükségesnek látja a maga részéről tüzetes kérdés intézését, én fogok arra felelni.

Azonban azt akarom megjegyezni Madarász képviselő urnak, hogy ne méltóztassék bizonyos tekintetben oly kicsinylőleg szólani a hivatalnokokról, a kik itt is liquidálnak ott is felszámitanak. Annak a liquidatiónak megvan a maga normativuma, melyet túllépni nem lehet. És tessék elhinni, hogy azon hivatalnok, a ki a központból kiküldetik, itt hagyva családját, a családja körében szükséges költségeken kivül, új költségeket is kénytelen viselni és ott kénytelen az ügy megvizsgáltatása szempontjából mindenféle elébe akadó szekereken, sárban-vizben fáradni és éjjel-nappalt ott tölteni és valósággal nem liquidálhat annyit, hogy még haszna is maradjon. Az illető tisztviselők még rá szoktak fizetni azon költségekre, melyeket hivataluknál fogva tenniök kell. Vannak esetek, hogy egyik-másik helyen szivesen látják őkat és könnyebben jutnak jó fuvarhoz, de sok esetben meg kell toldaniok a fuvardíjjat.

Csak ezt akartam megjegyezni, különben ajánlom a t. háznak a költségvetést.

Elnök: Orbán képviselő ur indítványát vissza vonván, következik az üzleti előirányzat.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Üzleti kiadások összesen 7.705,575 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén üzleti kiadások czímén 7.705,575 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Üzleti bevételek 11.157,600 frt.

Elnök: A bevételeknél előirányozva van 11.157,600 frt. Méltóztatik a t. ház abban megegyezni, hogy ebből ezen tárczába, mint bevétel 7.705,575 vétessék fel 3.452,025 pedig, az akkor a pénzügyi tárczánál függőben maradt tételnél állíttassék be? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Beruházások az állami vasutaknál egészben 346,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén 346,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Uj épitkezések. Budapest Dunapartján létesitendő teherpályaudvar egy részének épitése, ugy mint feltöltés, három vágánynak, két árúraktárnak, egy rakodó ponknak, egy munkásárnyékszéknek, egy őrháznak, továbbá keritéseknek, utaknak és egyéb munkáknak létesítése 500,000 frt.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*). Állami gépgyár.

Madarász József: T. ház! Minthogy ¼ óra nem elég, bármely jó akaratom mellett is, beszédem előadására, most kérem csak a képviselőházat — a házszabályokat nem olvasom fel, hogy ugy is meggyérült számunk tekintetbe vételével, méltóztassék a holnap 10 órakor tartandó ülésre elhalasztani beszédem előadását és azután kérem, hogy 10 órakor pontosan megkezdessék az ülés.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A dolog ellen, hogy a tárgyalás folytatása holnapra halasztassék, nem teszek kifogást; azon észrevételem van azonban a t. képviselő ur előadására, a ki azt mondja, most csak kér, nem olvassa fel a házszabályt, hogy a házszabályok szerint csak két dolgot kérhet valaki, vagy az egyiket, vagy a másikat: vagy hogy halasztassék el felszólalása másnapra, vagy hogy ha beszédét megkezdi, a két órán túl is meghallgattassék. A házszabályok jogot egyébhez nem adnak. Csak ezt kivántam megjegyezni fenntartására a házszabályoknak. Jelen esetben a halasztás ellen nincs kifogásom, azonban arra nagyon kérem a t. képviselő urakat, — most én is igazán csak kérem és nem indítványozom, — hogy ha és a mennyiben a költségvetési tárgyalások hosszasabban tartanak, legalább méltóztassék beleegyezni, hogy az ülések tartama meghosszabbittassék. Mert engedelmet kérek, tömérdek teendőnk van, mindig hangoztatják, hogy ez sincs, meg az sincs, itt is kell, ott is kell; ha naponként csak három órát tárgyalunk, semmit elvégezni nem fogunk. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Csanády Sándor: T. ház! Én a magam részéről igen szivesen beleegyezem abba, hogy az ülések reggeli 10 órától délutáni 3 óráig tartassanak; de arra kérem azután a képviselő urakat, hogy méltóztassanak itt lenni, mert most két óra sincs, ¼ óra hiányzik és 76-an vagyunk a házban. Kérdem én: vajjon a házszabályok értelmében, szabad-e nekünk éppen a költségvetés tárgyalásakor, mikor a nép nyakára adófelemeléseket szavazunk meg, elnéznünk, hogy a képviselők még a szükséges számmal sincsenek jelen a képviselőházban? (*Helyeslés a szélső balfelől.*) És mert e perczben sem vagyunk a kellő számban, kérem a t. elnök urat, méltóztassék megszámláltatni a jelenlévő képviselőket és ha a szükséges számban nem lennének jelen, méltóztassék az ülést felfüggeszteni. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Madarász József: A házszabályokra hivatkozva kérek szót. A t. ministerelnök ur azért tartotta jónak felszólalni, hogy megmondja, hogy nekem jogom van kérni kettőt. Nem uram, tisztelt ministerelnök ur! Nekem jogom van kérni

Digitized by Google

kettő közül azt, a melyet nem a t. ministerelnök ur, vagy a t. többség, hanem én tartok jónak. Erre nézve kikeresem a naplóból, hogy mikor ezen házszabályok megvitattattak, éppen én tettem azon megjegyzést, hogy akkor azután ne ugy értessék, hogy a ház többsége határozzon; még arra is emlékezem, hogy Csernátony képviselő ur felszólalása után a t. ház nekem adott igazat. Itt van a naplóban.

A házszabályok 142. §-a azt mondja: „A megkezdett beszédet az ülés folyama alatt kell bevégezni s azt a következő ülésben folytatni nem szabad. A szólásra felirottak közül azon tag, kire az ülés meghatározott idejének vége előtt egy óranegyeddel kerül a sor, joggal bir, vagy az ülés idejének meghosszabbítását kérni, hogy beszédét elmondhassa — no én ezt nem kértem — vagy az ülésnek befejezését kérni, egész beszédjének a következő ülésre halasztható végett.“ Tehát jogom van az egyiket, vagy a másikat kérni a házszabályok szerint és kértem azt, a mit meg is adott a képviselőház minden képviselőnek minden alkalommal, még előbb is. Most, mivel $^3/_4$ 2-re már elmult, kérem, hogy engedtessék meg nekem holnap elmondani beszédemet. Azért mondtam: „kérem“ és nem: „a házszabályok szerint követelem“, mert nem szeretek s nem is óhajtok követelni a képviselőháztól, de óhajtom azt, hogy midőn mi, akkor, midőn még nem volt két óra és jobboldali képviselő akart beszélni, mindig megadtuk a halasztást más napra, önök is beleegyezzenek, midőn ez oldalról történik ez iránt felszólalás.

Kötelességemnek tartom nyilatkozni az ülések tartamára is. Ma már nem határozhatunk felette, de kérem a t. házat, bármit határozzanak is, azt azután tartsák is meg. Minden nap félórát veszítünk az ülés kezdetén. Ha nem akarjuk az üléseket 10 órakor kezdeni, tessék 10 és $^1/_2$ órára kitűzni. Én 5 órát, de sőt 6 órát sem tartok soknak az általános tárgyalásnál, hanem a részletes tárgyalásoknál nagyon kifárasztja a ház türelmét a négy óránál hosszabb idő. Azért gondolják meg az indítványt. Én a magamrészéről az 5 órát sokallom; de ha elhatározzák, hogy az ülések 3-ig tartassanak, kérem a tiszt. házat, fogadják el Csanády Sándor t. barátom indítványát is, hogy számláltassanak meg a jelenlevő képviselők. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! Mindenekelőtt kötelességem helyreigazítani azt, hogy Madarász József képviselő ur talán nem méltóztatott kellőképen figyelembe venni nyilatkozatomat, mert hisz éppen azzal kezdtem beszédemet, hogy nem teszek kifogást az ellen, hogy a tárgyalás folytatása holnapra halasztassék. Én tehát ezen méltányosságot igenis gyakorolni kivántam.

A házszabályok bővebb magyarázatába bocsátkozni ez uttal nem akarok, mert azokat a hosszas praxis maga magyarázza és én azt tartom, hogy a praxis adta nekik azt a magyarázatot, hogy ne egyes képviselő legyen ur a ház felett, hanem a képviselőház, a képviselő felett.

Madarász József (*közbeszól*): A házszabályok!

Tisza Kálmán ministerelnök: Igenis a házszabályok! De a házszabályok nem állapíthatnak meg olyat, hogy a képviselő legyen ur a ház felett.

Különben ezen kérdésben nem az dönt, hogy a házszabályok tárgyalása alkalmával egyik, vagy másik képviselő mit mondott, hanem az, hogy a ház praxisa micsoda magyarázatot állapított meg. Csak ezt vagyok bátor megjegyezni.

Különben az ülések tartamára nézve én megmondottam, hogy nem teszek indítványt és nem is tettem, mert azt tartom, hogy az ülések meghosszabbítására tett indítványnak olyankor kell megtörténnie, midőn a ház tagjai kellő számban vannak jelen. A mi pedig azt illeti, hogy legyünk együtt mindnyájan, bár meddig tartsanak az ülések, azt helyeslem, csak egyet vagyok kénytelen megjegyezni a t. képviselő urnak, nem mondom fenyegetésére, hanem intésére, hogy t. i. akkor, midőn valamely fontos tárgy feletti szavazásról van szó, indokoltnak tartom, ha valaki a ház tagjait megszámláltatja, de hogy tárgyalás folyama alatt, egy napon többször, akkor is, midőn nincs szavazásról szó, ez megtörténjék, ezt már sem a házszabályokban, sem a gyakorlatban gyökerező helyes eljárásnak nem tartottam és nem tartom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szontágh Pál (nógrádi): T. képviselőház! Osztozom Csanády Sándor képviselőtársam nézetében, hogy 76 képviselő jelenléte akkor, midőn a költségvetés részletei tárgyaltatnak, nemcsak elszomorító, hanem botrányos dolog (*Ugy van!*) és ennek következtében fölkérem a ház mélyen t. elnökét, hogy a házszabályok 188. §-sza értelmében, a ház tagjainak névsorát felolvastatni méltóztassék, (*Helyeslés*) mert azt akarom, hogy ama megrovásban, melyet ezennel ismételve nyilvánítok, a ház mindazon tagjai részesüljenek, kik kötelességüket nem teljesítik. (*Helyeslés. Felkiáltások balfelől: Már 2 óra!*)

Elnök: Midőn a t. képviselő ur indítványát megtette, akkor már megvolt a 2 óra. (*Helyeslés balfelől. Fölkiáltások a jobboldalon: Még most sincs 2 óra!*) Arra kérem tehát t. képviselőtársamat, méltóztassék indítványát visszavonni. (*Helyeslés.*)

Szontagh Pál (nógrádi): Visszaveszem az indítványt azon fenntartással, hogy azt minden adandó alkalommal ismételni fogom.

Elnök: Az ülést berekesztem. A tárgyalás holnap délelőtt 10 órakor fog folytattatni.

(*Az ülés végződik d. u. 2 órakor.*)

Digitized by Google

235. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi április hó 7-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesítés. Elnöki jelentés a főrendiház elnökétől okmányokról és beérkezett kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök, a távollévő pénzügyminister helyett négy törvényjavaslatot nyujt be, a Szeged városának adott kölcsönök és segélyezések tárgyában. A kérvényi bizottság benyujtja a kérvények XXXI. sorjegyzékét. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása. (Közlekedési tárcza.) Inditvány az üléseknek d. u. 3 óráig meghosszabbitásáról s annak elfogadása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Péchy Tamás, Szende Béla, b. Orczy Béla.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Antal Gyula jegyző ur. A javaslatok mellett szólni kivánókat Baross Gábor, a javaslatok ellen szólni kivánókat báró Mednyánszky Árpád jegyző fogja ur jegyezni.

Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa az április hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem levén, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melylyel megküldi az országos levéltárnok elismervényét az 1880. év márczius hó 31-én mind a két házban kihirdetett, legkegyelmesebben szentesített három törvényczikknek az országos levéltárban történt elhelyezéséről, u. m.: 1. a szörénymegyei ideiglenes közigazgatási rendszernek három évre való fenntartásáról szóló 1877: IV. t. cz. hatályának további egy évre való kiterjesztése iránt; 2. az 1875: VI. t. cz. 1. §-ában foglalt rendelkezés kivételes felfüggesztéséről; 3. az osztrák-magyar banknak az 1878: XXV. t. cz.-hez mellékelt alapszabályai 82. czikkében foglalt, a bankjegyeken alkalmazandó czímerről szóló rendelkezés függőben tartásáról.

A levéltárba tétetik.

Bemutatom Miskolcz sz. kir. város képviselőtestületének Horváth Lajos képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben 326/1874. számú kérvényének átvizsgálása után, magát a néhai Hegedüs József volt római kath. tanító özvegye által követelt nyugdij és nevelési járulék igazságtalan terhének viselése alól végleg fölmentetni kéri.

Eőr község lakosainak Mandl Pál képviselő által benyujtott kérvényét, melyben az 1879. évben a földárja által okozott károsodásuk folytán adóleengedést igényelvén, panaszuknak elutasittatása következtében orvoslást kérelmeznek.

A magyar általános iparegyesület igazgatótanácsának Hegedüs Sándor képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésében, az iparczélok czimén előirányzott összegnek fölemelését kéri.

Hegedüs Sándor: Azon kérvény, melyet bátor voltam az általános iparegyesület nevében a t. háznak benyujtani, foglalkozik a költségvetésnek egy oly tételével, mely közelebbről napirendre fog kerülni. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék ezen kérvényt tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz utasitani, hogy igy

Digitized by Google

az kapcsolatosan tárgyaltathassék azon tétellel, mely a költségvetésben reá vonatkozik, (*Felkiáltások: A pénzügyi bizottsághoz!*) Minthogy hasontermészetü kérvények a közgazdasági bizottságban tárgyaltattak, véleményem szerint ez is oda volna utasítandó.

Baross Gábor: A magyar általános iparegyesületnek Hegedüs Sándor t. képviselőtársam által beadott kérvénye a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésében ipari czélok címe alatt előirányzott összeget felemeltetni kéri. Ezen kérvény tehát pénzügyi természetü. Azon kérvények, melyekre Hegedüs Sándor képviselőtársam utalt s melyek hasonirányú egyesületek által adattak be, a ház által a közgazdasági bizottsághoz utasittattak, de ott még nem tárgyaltattak és ha a t. ház, a most benyujtott folyamodványt a közgazdasági bizottsághoz utasítja, nincs kilátás arra, hogy a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének megfelelő tételénél, ez irányban a ház határozatot hozhasson. Ha tehát a t. képviselő urnak és a t. háznak érdekében van, hogy ezen kérvényt a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása alkalmával előkészítve vegye tárgyalás alá, bátor volnék indítványozni, méltóztassék ezen kérvényt pénzügyi megbirálás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani, fennmaradván annak lehetősége, hogy közgazdasági tekintetében leendő megbirálása, a közgazdasági bizottságnál történhessék. (*Helyeslés.*) Igy válik lehetségessé, hogy a költségvetés tárgyalásánál ezen kérvény már a t. ház előtt lehessen.

Wahrmann Mór: T. ház! Én igen nehéznek tartanám e kérvénynek tárgyalását a pénzügyi bizottságban, mert a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetése a házban valószinüleg még ma fog tárgyaltatni. (*Felkiáltások: Hisz a tételt függőben lehet hagyni.*)

Elnök: A t. ház elfogadja, hogy e kérvény tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz tétessék át; a többi kérvény pedig a házszabályok értelmében, a kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Egyéb előterjesztésem nincs.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A megjelenésben akadályozott pénzügyminister ur helyett, van szerencsém négy törvényjavaslatot benyujtani indokolásukkal együtt. Először a Szeged szabad kir. város belterületének árviz elleni biztosítására az 1879. évben tett munkálatok költségeinek viseléséről és az államkincstárból Szeged szabad kir. városnak ugyanez évben adott előlegösszegek megtérítésének elengedéséről; másodszor: Szeged szabad kir. város újraépítésének keresztülviteléről és az erre szükséges költségek viseléséről; harmadszor: a Szeged szabad kir. város területén emelendő épitmények adómentességéről és negyedszer: a Tisza és mellékfolyói mentén alakult vizszabályozó és ármentesitő társulatok és Szeged szabad kir. város részére kötendő állami kölcsönről.

Méltóztassék e négy törvényjavaslat kinyomatását elrendelni s egyuttal azokat a pénzügyi bizottsághoz azon utasítással áttétetni, hogy e törvényjavaslatokat azonnal tárgyalás alá venni sziveskedjék és jelentését a háznak mielőbb beterjeszsze.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslatok ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni s a pénzügyi bizottsághoz utasittatnak azon felszólítással, hogy azokat azonnal tárgyalás alá vevén, jelentését mielőbb beterjeszteni sziveskedjék.

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém kimutatni a kérvények 31. sorjegyzékét. Méltóztassék azt kinyomatni, kiosztatni s a házszabályok értelmében napirendre kitüzetni; a kérvényeket pedig betekinthetés czéljából a ház irodájába letétetni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, a kérvények pedig a ház irodájába fognak letétetni.

Baross Gábor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az interpellatiós, sem az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Következik a napirend: a közmunka- és közlekedési ministerium költségvetése tárgyalásának folytatása.

Madarász József: T. ház! Az állami gépgyárra felhivom a t. ház figyelmét és egy határozati javaslatot fogok a magam és barátaim részéről beadni. Indokolni kivánom azonban előlegesen ezen határozati javaslatot. Hogy ezt tehessem, néhány szóval meg kell említenem, miként az állami gépgyárnál azon mozgalomnak keletkezése, hogy ott a magyar szakerő és a magyar gyáripar nem képviseltetik és nem fejtetik ki, nem azon időből származik, midőn megtudták, hogy ezen gyár igazgatója egyuttal a diósgyőri gyár igazgatójává kivántatik kinevezetni, mert én részemről, ha az által, hogy az itteni gyárigazgató oda Diósgyőrre áttétethetnék és az itteni gyár, ha van akadály abban, a mint én hiszem, hogy van, a jelen igazgató által, hogy itt a magyar ipar nem fejlesztethetik, ez alól megszabadulna, ezt csak jótéteménynek tartanám; hanem ezen mozgalom keletkezett megértése által valahára annak, hogy hát ha van Magyarországon szakerő és az mindenütt alkalmaztatik magánvállalatoknál is, miként lehet az, hogy tisztán csak az állam által kezelt gépgyárnál nem ismerik el e szakértelemnek lételét és alkalmazhatóságát.

Digitized by Google

Ezt megjegyezve, hogy összevonjam azon okokat, melyek engem is késztettek már magára a kérdés megtételére és itt a költségvetési előirányzatnál e tárgynak beható tárgyalására, kötelességemnek tartom azon emlékiratból, a melyet a mérnök- és építészegylet jónak látott közlekedési minister urhoz beadni, a főbb pontokat a maguk valóságában adni elő. (*Halljuk!*) Ezen emlékiratban a következő főbb pontok vannak (*olvas*): „Ezen gépgyárnak, mint állami intézménynek, főczélja kétségtelenül az lehet, hogy a gépipar fejlődését az országban minél sikeresebben elősegítse; hazai szakerőket, magyar gépészmérnököket, gépészeket, művezetőket és gépmunkásokat képezzen. — Az állami gépgyár azonban csaknem tiz éves fennállása óta, a czél érdekében alig tett valamit. A gyárból eddig egyetlen egy gyakorlatilag képzett gépészmérnök, de még művezető sem került ki. Magában a gépgyárban az igazgató, a főmérnök s majdnem minden műszaki hivatalnok idegen ajku és magyarul nem tud. A műszaki könyvelés német nyelven vezettetik. A gyári munkák és munkások vezetésével megbizott műhelymesterek mindnyájan idegen ajku külföldiek, a magyar munkásokkal nem értekezhetnek.

A magyar szakértelemnek és munkaerőnek ilyen szembeötlő mellőzése egy nagyfontosságú állami intézmény részéről, a magyar szakértelem tekintélyét annyira sérti, gépiparunk fejlődését pedig annyira akadályozza, hogy e szakosztály kénytelen nagyméltóságod előtt az állami gépgyárban jelenleg uralkodó idegen szellemnek gyökeres megváltoztatását kérelmezni.

A hazai magán vállalatok, sőt a külföldiek is alkalmazták, alkalmazzák és megbecsülték szakembereinket, de az állami gépgyár magának magyar szakférfiakat nem talált.

Hogy az állami gépgyár a fenntebb kijelölt feladatát olyan tévesen fogja fel, annak okát más körülményben keresni nem lehet, csupán abban, miszerint a gépgyár vezetése viszonyainkat nem ismerő, azokhoz nem alkalmazkodó idegen emberekre van bizva, kik kinevezésök alkalmával nyelvünket sem ismerték s azt elsajátítani azóta sem igyekeztek. Az állami gépgyár a külvilág előtt jelenleg arról látszik tanuskodni, hogy egy olyan gyár igazgatására és műszaki munkáinak végezésére hazánkban ember sem találkozik. E látszatnak az állam részéről való megerősítése ellen a szakosztálynak fell kell szólalnia. A szakosztály önzérzettel mondja ki, hogy az államgépgyár igazgatására és hivatalaira vannak alkalmas magyar szakemberek s ennek folytán nagyméltóságodat teljes tisztelettel arra kéri, hogy a gyárban, a magyar szakértelemnek elvégre teljes érvényt biztosítani kegyeskedjék.

Megkivánja ezt a magyar szakemberek s a magyar munkaerő tekintélye, megkivánja az olyan nagyfontossággal biró gépiparunk érdeke is.

A szakosztály meg van győződve a felől, hogy jelen emlékiratának fölterjesztésével hazafias kötelességet teljesített, a hazai gépészet és gyáripar ügyének pedig nagy szolgálatot tett.“

Ez azon emlékirat, a melynek következtében és a sajtó utján tett közlések folytán, kötelességemnek tartottam, mint képviselő meggyőződést szerezni a felől, vajjon valók-e azok, a miket a mérnök- és építészegylet ezen emlékiratában foglaltatnak és mert azon kérdésemre, melyet e tárgyban a minister urhoz intéztem, a minister ur, a kezelésre nézve megnyugtathatólag nem nyilatkozott; azért kértem azután a minister urat, legyen szives a ház irodájában letenni azon jelentését s a hozzá csatolt irományokat, melyek folytán a minister ur nem adta azon megnyugtató választ, melyet reméltem.

Most már tehát a ház irodájában levő jelentés és az oda csatolt adatok nyomán veszem tárgyalás és vitatkozás alá azt, vajjon igaz-e, vagy nincs-e igaza, a mi ott a nemzet ellenes irányról, a német irányról, a magyar hátratételéről és nem fejlesztéséről mondatik? Én tehát e tekintetben kérem a ház figyelmét, (*Halljuk!*) méltóztassék meghallgatni, hogy mi az én ellenészrevételem a jelentésben talált előadásra.

A jelentést Hieronymi államtitkár és jelenleg képviselőtársam irta alá bizonyos Ciglerrel együtt. Nagyon hiszem, hogy ezen jelentésben foglaltakért ők jót fognak állani. Lássuk kissé, mit mond ezen jelentés.

Ezen jelentés három fő vádra osztja fel részint a mérnök-egylet, részint a sajtó, s részint az általam előadottakat s ezt mondja: „első vád, hogy a magyar nyelv nincs kizárólagos ügykezelési nyelvül használva.“ Erre azt mondja a jelentés: „örömmel jelenthetjük, hogy a gépgyárban ez idő szerint a magyar nyelv, a műszaki osztály és műhelyszolgálat kivételével, minden más szolgálati ágban érvényben van.“ Hát bocsássanak meg a t. jelentő urak, én nem fogadhatom el a jelentést valónak; s megengednek, hogy miután ők azt nyilatkoztaták ki a 2-ik vádra nézve, hogy a következtetések túl hajtottaknak és valótlanoknak tekintendők, — én is e kifejezést használjam, hogy jelentésök túlhajtott és valótlan.

Nem csak a műszaki és műhelyi osztályban, hanem önmagában a kereskedelmi osztályban s önmagában az anyagszertárban is találtam tényeket, melyek ennek a valóságát kétségessé teszik. Önmagában a kereskedelmi osztályban, az ott csatolt számlák és az ott csatolt fogalmazványok németek. Nem is lehet máskép, hiszen az az igazgató, a ki nem ért máskép, csak némettül, lehetetlen, hogy a fogalmazást, ha teszi, máskép tegye, mint némettül.

Digitized by Google

Az anyagszertárban igaz, hogy ott a könyvelés, a vezetés magyar, de az anyagszertárból kiszolgáltatott szolgálati lapok, mind tisztán németek, legalább németek voltak, adja isten, hogy ma ne legyenek azok. Tehát, a mi a kezelési nyelvet illeti, méltóztassanak elhinni, az nem megy máskép éppen azért, mert sem az igazgató, sem a műszaki egyének nem értenek magyarul, következőleg, hogy bármely iromány bekerül a kereskedelmi osztályba — melyben többnyire magyarok vannak, noha ott is vannak mások, — le kell azt fordítani németre, hogy megértsék azok, kik nem tudnak magyarul s azután, hogy hivatalos jelentést tehessenek, mikor elvégeztetett az ügy, vissza kell fordítani magyarra. Ez azon ügykezelés, mely ott most valósággal az államgépgyárban folyik. És vegye a t. ház annak fontosságát figyelembe, hogy éppen a műszaki és műhelyi osztály nyelve nem a magyar, hiszen ez a legfőbb, mert ez képezi a gyár velejét. Tehát én nem vehetem e jelentést ugy, mint a t. jelentő urak vették még ezen részében sem, annál kevésbé vehetem pedig helyesnek azon jelentést, hogy ott fokozatosan szép előhaladás történik.

1872-ben adatott ki azon rendelet, hogy tanuljanak meg a hivatalnokok magyarul, 1874 és 1875-ben az állam félévig saját költségén tanítót tartott ott. S mi lett a következése? Máig is vannak, kik nem tudnak magyarul azok közül, kik akkor kezdtek tanulni, mert azt mondják, nekünk ilyen elszigetelt nyelv megtanulására nincs szükségünk. És a következés az, hogy nem tudnak magyarul. Ha jó indulat volna bennök, 1874—75 óta már megtanulhattak volna, mint tanul Waldmann főmérnök ur, ki oly haladást tett a nyelv elsajátításában, melyet a többieknek csak ajánlanék — legalább beszédben, mert meglehet, ha fogalmazásainak én lennék birója, talán nem találnám azokat egészen jóknak. De hogy kötelességének tartotta, hogy iparkodott előrehaladni, azt nagyon jól tette.

Felettébb sajnálom, hogy a t. államtitkár ur azzal is iparkodik védeni az igazgatót, hogy, mint a jelentés mondja: a műszaki osztály magyarosítására nézve fő gát az igazgató szerint az, hogy átalánosan elismert és a gyakorlatba átvitt gépész-műszaki terminologia nincs.

Hogy ezt Zimmermann igazgató ur mondja, azt megbocsátom, mert ő nem tud magyarul, ez csak az ő járatlanságát s azt mutatja ki, hogy 1871 óta az állam által jó fizetéssel díjaztatván, még annyira sem ment, hogy tudná, hogy van magyar terminologia. Hanem az államtitkár urtól rosz néven veszem, hogy jelentésébe betesz olyat, hogy a minister is elhigyje, mert a minister ur nem ér rá utána nézni s azt, a mi a jelentésben van, mint valami készpénzt, valónak kell vennie.

A műegyetemi tanárok arra, hogy nincs terminologia, azt mondják, hogy azon állítás valótlan, hogy általánosan elismert, hogy gépészeti terminologia nincs; — mert hisz, mit használnának a műegyetemen a gépészeti és vasuti szakosztályokban, ha nem volna magyar gépészeti terminologia; sőt ez sokkal nemzetibb szinezetü, mint a külföldieké, mert azok szakirodalomban sokkal több idegen szót használnak, mint mi.

Egyébiránt még ha nem volna is terminologia, emlékeztetem az államtitkár urat, a kinek lekötelezettje vagyok, mert ő volt szives engem az államgépgyárba elvinni és az igazgatóval és főmérnökkel megismertetni, hogy éppen az ő jelenlétében mondottam az igazgató urnak, mert előttem is azt mondta, hogy azért kell a műszaki osztály könyveinek németül vezettetniök, mert nincsen magyar terminologia: engedjen meg uram, hogy ön a magyar terminologiát nem is tudja, ebből még nem következik, hogy az egész műszaki osztály vezetése német legyen, hát tartsa meg a német terminologiát. Erre az igen t. államtitkár ur észrevételt nem tett, hanem azt némán helyeselte. (*Derültség.*) Hegedüs t. képviselő ur úgy látszik, hogy nagyon tetszeleg ezen kifejezés felett, hogy „némán helyeselte", pedig ez igy van, mert meghajolt és nem szólt rá semmit. (*Élénk derültség.*) Minthogy pedig nem szólt, hát helyeselte s ha nem helyeselte volna, bünt követett volna el. Ha tehát csak az képez akadályt, hogy nincsen magyar terminologia, használják azt, a mi van; de ebből nem következik, hogy az osztály ügykezelési nyelve ne legyen magyar.

Megszereztem azokat az ördöngösségeket, a melyek miatt azt mondják, hogy nincsen terminologia. Igy van pl. ez a szó „Hauptkessel". Tisztelet, becsület ezen szónak, de ezt lehet egyszerüen „főkazán"-nak mondani. Én tehát sajnálom, de ezt a mentséget nem fogadhatom el alaposnak arra nézve, hogy a magyar nyelv kizárólagos ügykezelési nyelvül nincsen használva.

De ezt megczáfolták magok a jelentést tevők is, mert a vád végén azt mondják, hogy mi mindennek daczára a magyar nyelv kizárólagos használatára utasítottuk az igazgatóságot. Én ebbe belenyugszom és elvárom, hogy ne kelljen 8—10 évet ismét várni arra, hogy a magyar ügykezelési nyelv tényleg behozassék. Az első vádra nézve tehát megjegyzésem az, hogy azt alaposnak és valónak nem tarthatom.

A mi pedig a másik vádat illeti, (*Közbeszólás: Még csak a második vád!*) ha t. barátaim közül netalán azt vélnék, hogy én annyira dióhéjba szoríthatom a dolgot, hogy habár öt vádpontom van, csak azért, hogy a hallgatóknak

Digitized by Google

kedvet szerezzek, kettőt-hármat mondjak el, legyenek meggyőződve, nem tehetném. (*Halljuk! Halljuk!*) Sajnálom, hogy több időt kell vele eltöltenem, de nem tehetek róla, három fővád van a jelentésben, kötelességem azt előadni. A második vád az, hogy (*olvassa*) „az igazgató főmérnök, a műszaki főbb hivatalnokok, a műhely vezetői mind idegenek, magyarul nem értenek, a magyar szakerők háttérbe szorittatnak.“

Erre nézve előadta a t. minister ur, mint a jelentésből is kiviláglik, hogy 54 hivatalnok közül oly kevés az idegen és többségben van a magyar elem. Erre nézve megjegyzésem először is az, hogy ebben a hivatalnoki sorozatban az igazgatót nem találom ott. Ezt helytelennek tartom, mert én az igazgatót nem tartom arany borjúnak a többi egyénekkel szemben. Levonva tehát a díjnokokat és szolgákat, meg a női tanítókat és az orvost, kiket nem lehet a műszaki hivatalnokok közé számítani, hát van ott az igazgatóval együtt a műszaki, műhelyi és kereskedelmiben körülbelül 32 hivatalnok. Ezek közül igaz, van 15 magyar, a ki tud magyarul, egy magyar, a ki nem tud és 16 idegen, a ki nem tud magyarul.

És mit mond a jelentés ez után? Azt mondja: Valónak kell elismerni, hogy a gyárigazgató és műszaki vezető idegen ajkú és származású, de az ebből levont következtetések részint túlhajtottaknak, részint valótlanoknak tekintendők.

Megengedi a t. jelentést tevő ur, hogy ugyanazon szavakat használjam itt ellenökben újra, melyeket ő használ. Én azon okokat, melyeket ők mentségül hoznak fel, részben túlhajtottaknak, részben valótlanaknak nyilvánítom. Mert azzal akarják indokolni, hogy: „A műszaki főbb hivatalnokok azért idegenek, mert a jövedelem tekintetbe vételével, a magyarosítás csak fokozatosan lehetséges és hogy igy a műszaki osztály magyarosítása lehetlen, mert a gyáriskola régibb erőit pótolni megfelelően, nehéz.“ Azért olvastam fel, t. ház, a mérnök- és építészegyleti szakosztálynak a t. minister urhoz intézett emlékiratát, hogy abból meggyőződhessenek az itt felhozottak valótlansága felől. Én ebben biró nem kivánok lenni, de nem lehet biró az sem, ki azon állami gyár felügyelő-igazgatóságának is elnöke, az ne kivánja magának e tekintetben a csalatkozhatlanság tekintélyét. Vizsgáltassa meg a ház az ügyet s akkor lesz majd ideje itélni elevenek és holtak fölött, hogy melyiknek van igazsága.

A művezetőkre nézve azt mondja a jelentés, hogy bővebb indokolás szükséges. Kérem a t. házat, méltóztassék figyelemmel lenni ezen indokolásra, mert ez maga megczáfolja azt, a mit ők állítani akarnak. Ugyanis az indokolás azt mondja, nem lehet a gépgyárban találni művezetőket azért, mert magyar államvasut műhelyében 18 között csak 12 magyar van, az osztrák államvasut helybeli műhelyében 4 között csak 2 magyar; a tiszavidéki vasut szolnoki és miskolczi állomásán 6 között csak 1 magyar van stb. Nohát t. jelentést tevő ur, hogy ha ezen magán vállalatoknál vannak magyarok, akkor ne mondja, hogy ez ok arra, hogy nem lehetett a magyar állam gépgyár számára magyar művezetőket találni. Az erdőtől nem látják önök a fát és a fától az erdőt. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Én nem akarok hivatkozni azon nevekre — az államtitkár ur, mint az állami gépgyár főfelügyelője, természetesen kell, hogy tudja, hogy a munkások közt, nem mondom, hogy a gyári munka minden ágában, de vannak igen jeles emberek. Elismerem például, hogy a munkások, a kikkel beszéltem, beismerték pld. Uxa főművezető kiváló jelességét, de általában azt mondják aztán a többi magyarokról, hogy majdnem épp oly alkalmas, sőt azt állítják, alkalmasabb egyének, mint idegenek. Elő is tudnám sorolni a neveiket, de nem teszem, mert hát az igazgatónak és a felügyelő igazgatóság elnökének természetesen nem tetszenék az, hogy azok a nevek itt elősoroltassanak.

Hieronymi Károly (*közbeszól*): Csak tessék!

Madarász József: Tessék meghallgatni a munkásokat s azok meg fogják mondani, hogy van ott igen sok jeles magyar munkaerő, de a melyek nem alkalmaztatnak. És miért nem? Hát mi az a műhelyvezető? Látják önök, én nem tartom magamat olyan nagy technikai tudományú embernek, hanem annyit mégis tudok, mi az a műhelyvezető, mert ha valami nagy technikai tudománynyal nem birok is, magán szorgalom utján, a mérnöki tudományt annak idejében szükségesnek tartottam megtanulni. Hát a műhelyvezető, nem mondom, mindig a legügyesebb ember, mert sokszor nem azt választja ki maga mellé, de mindenesetre ügyes, alkalmas, míveltebb a maga szakmájában, a kit főnöke magához idomít. És higyjék meg önök, én azt hiszem, egyetlen műhely sincs, melyben legalább 20—30 egyén van azon szakmában, hogy maga mellé a gépészmérnök-főnök műhelyvezetőt ne birjon képezni.

Lesz, csak akarjanak. Ezt csak azért jeleztem, hogy maga a jelentés azt bizonyítja, hogy ha magán gyárakban vannak magyar műszaki vezetők, természetesen lehetetlen, hogy ne lehessen alkalmazni az államgépgyárban is, csak legyen meg a szándék az alkalmazásra.

De hát mégis miért nem lehet? Mert az igazgató nem tud magyarul és mert igen sok mérnök ott nem tud magyarul és mert a főmérnök sem tudott eddig magyarul, csak most kezd

Digitized by Google

tanulni. Természetes, hogy azon mérnök-igazgató, azon főnök, kell hogy a gépgyárban hozzá alkalmazkodó műszaki vezetőt nyerjen, lehetetlen, hogy alkalmazzon olyat, a kivel nem tud beszélni. Hiszen ez a legfőbb baj, hogy idegenek a műhelyvezetők is, mert nem képesek a magyarokat úgy megtanítani, bár igen kiváló tehetségek, mint kellene, mert nem tudnak velök beszélni.

Azt mondja továbbá a jelentés: „megjegyezzük, hogy magának az igazgatónak nyilatkozata szerint, ismételve tétettek kisérletek a magyar munkásoknak művezetői minőségben való felhasználására nézve, e kisérletek azonban, csak hosszú ideig folytatott gépgyári munka után lévén a kellő jártasság megszerezhető, e kisérletek a gyakorlat alapján egy esetben sem vezettek kedvező eredményre.

Nohát én azt vártam, ha az államtitkár ur, mint feje ezen felügyelő igazgatóságnak, ezt jelentésébe beteszi, okadatolni is fogja, fog eseteket előadni, hogy ezen meg ezen erőkkel kisértetett meg, de nem mehettünk vele semmire.

Hát t. államtitkár ur és t. felügyelő igazgatóság jelentési elnöke, én addig, mig ez tényekkel be nem lesz bizonyítva, ezt a magyar szakértők olyan megsértésének tartom, melyet vissza nem utasítani lehetetlen. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ismétlem, — hiszen majd egy bizottság kiküldését fogom kérni, csak menjen az ki oda és vizsgálja meg, talán nyomára fog jönni, — hogy voltak ott alkalmas magyarmű vezetők, de éppen azért, természetes, mert az igazgató és mert akkor a főmérnök nem tudtak velök beszélni, el kellett őket bocsátani.

Meg fogja engedni a t. ház, hogy itt a művezetőre nézve még egy esetet felhozzak. (*Halljuk!*) Én nem kerestem fel, de felkeresett egy itteni kocsi-gyár műhelyvezetője, ha jól emlékezem azt mondta, szolgálatára áll bárkinek, hogy bebizonyítsa, a mit mond. Midőn hire volt, hogy az állam a gépgyárat átveszi, tehát 1871-ben, ő akkor már az asztalos és esztergályos munkának művezetője volt, elment az akkori ministerhez, felajánlotta szolgálatát és kérte, hogy az állami gépgyárban alkalmaztassék. A minister azt mondta, hogy még nem tudja, ki lesz az igazgató, de menjen ő oda és működjék ideiglenesen. És ő elment és majdnem egy évnegyedig ideiglenesen működött a gépgyárban. Midőn Zimmermann szegődtetett az állami gépgyárban, elment az igazgatóhoz, bejelentette magát és kérte, hogy az általa szolgált műhely vezetését reá bizza. Erre Zimmermann azt mondta, nem nevezhetem ki önt, mert én egy külföldi embert hozok ide. Erre az illető azon kijelentéssel, hogy ő több műhely szolgálatában ismerős, alkalmazza őtet egy másik műhelyben, ismét azt válaszolta Zimmermann: Oda sem nevezhetem ki, mert arra nézve is külföldi emberem van, hanem ha tetszik önnek, mint munkás itt maradhat.

Hát t. ház, ezek azok, a melyek szerint a magyar művezetőknek természetes nem nagy kedvet csinálunk, hogy ott a magyar állami gépgyárban jelentkezzenek és ezek után igen könnyű azt mondani, hogy kisérletek tétettek, de egyetlen eset sem vezetett eredményre.

A 3-ik vád: „Hátra van még a magyarellenes szellem uralgása és a magyar szakerőknek háttérbe szorítása.“ Ezen vád gyengítésére csatoltatik 3 darab okmány, az egyik tartalmazza: kik léptek be és ki 3 év óta; — a másik azon 3 év előtti időben 1871 óta és a 3-ikban előadatik a fokozatos előléptetés.

Ezek — ugymond a jelentés — nem bizonyítják azt, hogy az igazgató a magyar szakértők iránt ellenszenvvel viseltetnék.

Megbocsát nekem a jelentést tevő Hieronymi államtitkár ur, hogy én ezen fokozatos előléptetésből iparkodjam kimutatni, hogy a magyar szakerő, a külföldi szakerő ellenében háttérbe tolatott: és az idegen elem hasonlíthatlan kedvezésben részesittetett a magyar szakerő ellenében. Ezt csak két példával akarom bizonyítani. Az egyik a kereskedelmi osztály. Bocsánatot kérek, itt még egyet kell megemlíteni. Egyéneket kell megneveznem, habár a tárgyat nem akarom rokon- vagy ellenszenvből megbirálni.

Ezen egyéneket, kiket meg fogok nevezni, mikor keresztül mentünk, szives volt az igazgató ur bemutatni, értem a mérnök urakat. Már nem emlékezem mindenkire, de azt tudom, hogy egygyel tovább beszéltem, a ki jól beszél magyarul. Legyenek meggyőződve, hogy ezektől én semminemű tudósítást nem kivántam s igy azóta velök nem érintkeztem. De ha elő kell hozni egyéneket, ezt csak azért kell tennem, hogy indokoljam állításomat.

Az egyik a kereskedelmi osztályban van, ez Jármai Antal, a ki magyar, 1872-ben alkalmaztatott 1200 frt fizetéssel, lakbér nélkül. 1874-ben fizetése 1400 frtra és 400 frt lakbérre emeltetett. Igy áll most is fizetése, tehát 1872-től fogva, vagyis 8 év alatt 600 frt az emelkedés.

Már most vegyük a következő esetet. Két év előtt egy olasz, Reisz Nándor, a ki magyarul is tud, alkalmaztatott pénztárnoknak 1200 frttal és két év mulva az lett a fizetése, a mi a magyaré 8 év mulva, t. i. 1800 frt. Én önökre bizom megitélni, hogy ezen tárgyban mit mondhatunk.

Még egyet akarok felhozni (*Halljuk!*) és

Digitized by Google

ez feltünő. A müszaki osztályban bizonyos Waldman fiatal technikus alkalmaztatott 1871-ben 35 frt havi fizetéssel, vagyis évi 420 frttal. Két év alatt 1873. junius 5-én már 1700 frtra emeltetett fizetése. Meglehet, hogy megérdemli, nem tudom, nem is mondom én, hogy nem. Nem tudom ugyan, mikor neveztetett ki végleg főmérnökké, de valószinű, hogy két év után, midőn ily nagy fizetést kapott, végleg neveztetett ki. 1879-ben 3000 frtra ment fizetése, lakbére és pótléka és igy áll ma is. Emeltetett tehát nyolcz év alatt 2600 frttal. Nem mondom, hogy ez valami nagyon sok, de nézzük, miként emelkedett a magyar szakértő fizetése, a kiről szakértők részéről állittatik az, hogy szakértelem tekintetében nem áll alantabb, sőt sokak szerint felülmulja a másikat. Ez Küncze Alajos, ideiglenes segéd-mérnök. Alkalmaztatott 1874. május elején 730 frt fizetéssel, 1875. augusztus elsején emeltetett fizetése 840 frtra, 1876. április elsején 1000 frtra, 1877. ápril 1-én 1200 frtra, 1879-ki augusztus 1-én 1300 frtra és ma is ily fizetése van. Tehát hat év alatt évenkint 100 frttal emelkedett a fizetése és ma is, mint ideiglenes segéd-mérnök van alkalmazva.

Én kérdeztem a t. minister urat, de bokros teendőivel el van foglalva, hogy az ideiglenes hivatalnokokat az igazgató minden órán szélnek ereszthetí-e. Mert, midőn azon magyar erő, kit jeles tehetségnek mondanak, hat év óta működik és azóta sem birta annyira vinni, hogy a magyar állam gépgyárában végleg neveztessék ki és a magyarul nem tudó igazgató tetszésétől függ: kérdem magától a t. minister urtól, tegye kezét szivére, nem lehet-e joggal mondani, hogy lehetetlen, hogy itt ne rothadjon valami; lehetetlen, hogy ne legyen igaza a mérnöki és épitészeti egylet illető osztályának, midőn a gyökeres javitást kérte. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Nem sorolok fel most semmit s megvallom, nem is szeretek hivatkozni olyanokra, miket bizonyossággal nem tudok, pedig egyes ember nem tudhat bizonyossággal sokat. Ha alkalmam lehetett volna kimenni azon gyárba és utána járni annak, a mit azóta mondanak s a mi sok valószinüséggel bir, igen szomorú dolgokat kellene mondanom, de nem akarom ezt tenni. Annyit azonban jelzek előre, hogy sokat tartok vissza, a mikről már most tudomásom van.

Ezuttal csak egy határozati javaslatot terjesztek elő, mely nem itél holtak és elevenek felett, hanem az igazságot akarja kideríteni, hogy azután itéljen a ház.

Én valótlanoknak állítottam azon tételeket, melyek a jelentésben foglaltatnak. A jelentés azokat valóknak állítja; sem én, sem az, a ki a jelentést tette, nem lehetünk birák; maga a minister ur sem lehet biró, higyje meg ezt és ismerje be. Mert kik által vizsgáltatná meg a dolgot? A maga emberei által, a kik lehetetlen, hogy arra ne törekedjenek, hogy a mennyire lehet, bizony bát a mennyire lehet, ha volt is baj, javítsuk azt, de a bajt egész erővel ne fedezzük fel.

Határozati javaslatom nem személyek iránti ellen- vagy rokonszenvből ered, hanem tisztán és egyedül a magyar iparerő, magyar szakerő iránt érzett kötelességemnél fogva nyujtom be. És pedig ezen elhatározásom keletkezett akkor, midőn meggyőződtem, hogy azon állami gépgyárra nézve, az általam beszédem elején fölolvasott emlékirat tételei valóságot jeleznek. Határozati javaslatom igy hangzik:

Baross Gábor jegyző (*olvassa*): Határozati javaslat. Küldjön ki a ház egy hét tagu bizottságot, a mely vizsgálja meg, mennyibe került az állami gépgyár, mi fektettetett bele, jövedelmei arányban állanak-e a reá tett kiadásokkal?

Vizsgálja meg, valjon a felügyelő igazgatóság kellően ellenőrizte-e az állami gyár vagyonát s annak igazgatását, valjon a gyár kiadásai és bevételei részletesen kitüntetve, megfelelnek-e a valóságnak és az állam igaz érdekeinek, valjon szükségesek-e és mily mérvben a további épitkezések és nem eszközölhetek-e nagyobb megtakarítások?

Vizsgálja meg, valjon az igazgató, a ministerium által engedett és rendelt hatáskörben mozgott-e, nem történtek-e részéről is terhes mulasztások, miként teljesítette feladatát magyar szakerők alkalmazása és kiképzésére nézve? vizsgálja meg, mennyiben magyar és mennyiben német a gyárban használt kezelési nyelv.

A bizottság jelentése a ház által elváratván. Madarász József, Kada Elek, Orbán Balázs, Novák Gusztáv, Szongoth Jakab, Degré Alajos, Németh Albert, Thaly Kálmán, Szalay Imre, Turgonyi Lajos. Kérem a t. házat határozati javaslatom elfogadására. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Szathmári Miklós: Méltóztassanak megengedni, hogy a fennforgó tárgyra nézve nagyon röviden elmondjam nézetemet. Teljesen elhiszem azt, hogy az állami gépgyárban nincsenek hazánkfiai oly arányban alkalmazva, mint a mily arányban óhajtandó volna. De fog emlékezni az én t. barátom arra, hogy 1875-ben, midőn a költségvetés tárgyaltatott, arról volt szó, hogy ezen gépgyárat be kell zárni, mert nagy deficittel dolgozik. A szakminister ur azon kérést intézte a házhoz, méltóztassék megengedni, hogy legalább még egy évig dolgozzék a gyár; ha egy év alatt nyereségünk nem lenne is, már az is elég, ha némely gyártmányokért nem kell külföldre küldeni pénzt és 5—600 embernek foglalkozást ad az állam. Azon időben állott a gyár élére a

Digitized by Google

jelenlegi igazgató. Hogy mily eredményt mutatott fel, azt a költségvetés mutatja. Hogyan érhette ezt el? Mindenesetre ugy, hogy szakképzett és megbizható embereket alkalmazott, kiknek közreműködésével sikert aratott. Ha az én t. képviselőtársam határozati javaslata elfogadtatnék, mi történnék akkor? A küldöttség kimenne és meggyőződést szerezne arról, hogy csakugyan nem alkalmaztattak kellő arányban a magyar erők, tehát meghagyná az igazgatónak, hogy ezentúl magyar embereket alkalmazzon. Hogy az eredmény mi lenne, azt előre meg nem mondhatom, de tartok tőle, hogy a fegyelem, mely az ily intézetnél leginkább szükséges, meglazulna (*Mozgás a szélső balon*) és az egyetértés megzavartatnék, (*Nagy mozgás a baloldalon*) a mi egy lenne a gépgyár bezárásával. Vagy a másik eset adná magát elő s a jelenlegi igazgató állásától felmentetnék. Hiszem, hogy erre az állásra most már egy szakképzett műegyetemi tanár is vállalkoznék. De, hogy gyakorlati téren mit nyernénk, mindig kétséges marad. Hiszem, hogy az új igazgató alkalmazna magyar embereket. De t. képviselőtársam tudja épp ugy, mint én, hogy hány gazdasági könyvet iró ember volt gyakorlati téren a legjobb gazda. Én azt a gyárigazgatót ismerem; volt alkalmam arról meggyőződni, hogy az az uriember nemcsak, hogy ért magyarul, hanem az általam átadott levelet elolvasta többünk előtt s annak tartalmát elmondotta.

Én nem tartom szükségesnek, hogy a tisztelt barátom által beadott határozati javaslat elfogadtassék, hanem adassék utasítás a minister urnak, hogy szoros köttlességévé tegye a gyárigazgató urnak, hogy egyenlő qualificatió esetében, mindig a magyar embert alkalmazza. Ha visszaélést fogunk tapasztalni, akkor intézkedjék a minister ur ugy, hogy az többé ne történhessék. Ezért én a t. barátom által beadott határozati javaslatot nem fogadom el. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Orbán Balázs: T. ház! Ezen leghátul eső rovata az állami gépgyárnak, a fontosabb és nagyobb horderejű kérdésekben kimerült figyelmet, még mindeddig kikerülte s annak előirányzata, mindig szó nélkül keresztül csúszott. Az újabb időben azonban, az ottani viszonyok és titkok felfedeztetvén, a törvényhozásnak is illő ezen eddig homályban derengett ügygyel foglalkoznia.

T. ház! Nekem e gépgyár pénzügyi oldalára is lenne észrevételem, mert a kimutatott 100 ezer frt jövedelem — még ha készpénzként vehető lenne is — nem áll arányban az oda tett sok milliókra rugó befektetésekkel. De, t. ház, nem erre fektetem én a fősúlyt, hanem arra, hogy ezen gépgyár főhivatásának, nemcsak hogy meg nem felel, hanem azzal homlokegyenest ellenkező irányban halad.

A t. háznak régibb tagjai emlékezni fognak arra, hogy a mikor ezen gépgyárt egy bukás szélén álló társulattól az állam kezére játszta a kormány, ezen nagyon is drága szerzemény azzal lett indokolva, miszerint a gépgyár, mintaintézetül és tanműhelyül szolgáland magyar gépészmérnökök, gépészek, szakvezetők és gépmunkások kiképzésére, hogy ez által a külföldi szakerőket honfiakkal helyettesíthessük. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

T. ház! Én elismerem, hogy ez oly czél volt, a mely a hozott nagy áldozattal párhuzamban állott s ha azt elérve, vagy bár csak megközelítve látnám is, amaz intézet csekély jövedelmezőséget bizonnyal kifogásolni nem fognám, mert az anyagi hátrányt, a szellemi nyeremény által gazdagon kárpótoltnak tartanám.

Azonban, t. ház, a gépgyárból 10 év óta egyetlen magyar szakember sem került ki, sőt olyanok, kik külföldön e szakmában kiképezték magukat s ott alkalmazást s tehetségeiknek tért kerestek, megmaradni nem tudtak, mert az ott alkalmazott idegenek hegykesége és türelmetlen üldözése miatt, megmaradniok nem lehetett. Nem tudtak pedig megmaradni azért, mert a gépgyárnak igazgatósága, vezérmérnöke, műszaki hivatalnokai és munkásai is mind, nagyrészt németek, minek következtében németül folyik ott az ügykezelés, németül vezettetnek a könyvek befelé s magyarul díjnokok által csakis kifelé, vagyis a számszék elibe kerülő főkönyvek vezettetnek szemkiszurásból. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

Ezen menthetetlen eljárást t. ház, nem lehet azzal szépíteni, hogy hazánkban a szakerők hiányoznának; hisz, ha még nagy költséggel fenntartott politechnicumunkból nem kerülnének is ki kellő előkészülettel biró fiatalok, tudjuk azt, hogy fiatalságunkból igen sokan képezik magukat e pályára Zürichben s más külföldi intézetekben, a kik közül igen sokan vannak alkalmazva a dunagőzhajótársulat gépgyáraiban s más társulati vasutaknál, de nagy részük — itthon a külföldiek miatt elhelyezést nem nyerhetvén — külországokban keresnek és találnak alkalmazást, mert nálunk, ha a gépgyárban, épitészeti hivataloknál s másutt valamely állomás üresedésbe jön, azt nem belföldivel, hanem kegyelt idegenekkel szokták betölteni. (*Igaz! a szélső balfelől.*)

Ivánka képviselő ur, Boross Benő beszédére felelve tegnapelőtt fölvetette a kérdést, ha vannak-e technicusaink, vagy nincsenek? s ő is azon nézetét fejezte ki, hogy igen is vannak jeles technicusaink nemcsak szárazi, hanem vizi müveletekre is.

Digitized by Google

Szerintem is vannak jeles technicusaink, a miként voltak jeles hajósaink is, valamint volt magyar hajókázásunk is akkor, a midőn az volt a jelszó, hogy Tengerre, illetőleg Dunára magyar; fájdalom, hogy csak voltak. Ma már azokat rég elsodorta a német befolyás; beeveztek teljes gőzzel a priviligirte kaiserliche Oesterreichische Donau-Gesellschaft örvényébe, ugy, hogy most is könnyes szemmel néznek utánuk a részvényesek.

Ez a befolyás az, a melytől féltjük a gépgyárt, féltjük vasutainkat, féltjük minden intézményeinket; mert ha valamit e hazában nagy küzdelmek és áldozatok árán létrehozunk, azt minden módon befolyásolni törekedik azon áramlat, a mely nem tűri, hogy Magyarországon valami nemzeti, valami önálló -- még a nemzetgazdászat terén is — létrejöhessen, mely gyámkodik hivatlanul minden téren. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) S éppen azért nem tűr nagyobb számú magyar szakférfit egy helyett, nehogy esztükbe jusson azoknak és nekünk is, hogy létjogunk van. Nehogy azok önállólag producálván valamit, azon tudat ébredjen a nemzetben, hogy ő is tud önmagára, német gyámság és vezetés nélkül is, producálni és alkotni. Én hiszem, hogy önök e járszalagot kedvelik; de mi saját lábunkon akarunk járni s nem az orrunknál fogva vezettetni magunkat éppen azok által, a kik mindig bajba vitték nemzetünket. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Én, t. ház, lealázónak találom a gépgyárnál követett eljárást, főleg itt a fővárosban, a mely oly magasztos példáit adá emelkedettségének, a mely évente milliókat költ tanintézeteire és a magyarosodás előmozdítására; mig a kormány milliókat fordít a gépgyárnál, vasutaknál, épitészeti és erdőszeti hivataloknál, vizszabályozásnál a germanisatió tenyésztésére. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

A gépgyári igazgató és műszaki közegek jelessége nem lehet mentség, mert azok, kik évtizeden át sok százezer forintot kaptak ez államtól; kell, hogy annyi méltánylattal legyenek, hogy az állam nyelvét elsajátítsák, mert intelligens emberek 10 év alatt, egy kis jóakarat mellett bármily nyelvet megtanulhatnak, mert elvégre is ők vannak az államért és nem megfordítva; mert utóvégre is néhány, bármily jeles egyén csökönösségeért, vagy tanulni nem akarásáért, nem lehet az államot megalázni. (*Igaz! a szélső baloldalon.*)

Tessék megnézni, hogy külföldön minő eljárást követnek az önérzetes nemzetek. Ott nagyon ritka eset, hogy idegen alkalmazást nyerjen; de ha nyer is, első feltétel a nyelv tudása, a nélkül szóba se állanak vele. Mig mi csekély számú, nem nélkülözhetlen egyénért, elnémetesedni engedünk egész intézeteket s vasutaink magyarosodását lehetlenné tesszük.

Nincsen senki e házban és e hazában, a ki a közlekedési minister ur magyar voltát és nemzeti érzelmeit kétségbe vonná (*Ugy van! Ugy van!*) s éppen az itéli el leginkább önök Bécscsel kaczérkodó politikáját, hogy még egy oly derék, tőről metszett magyar ember is, mint a minő a minister ur, kénytelen ezen hazánkat lealázó állapotokat eltűrni. (*Ugy van! Ugy van! a szélső balfelől.*)

De mi azt önmegalázás nélkül tovább tűrni nem akarjuk s követeljük az állami gépgyár teljes reorganisatióját, mert hogyan akarja a minister ur a vasutak magyarosítását keresztül vinni akkor, a midőn az állam maga ápolja a germanisatió legerősebb tenyésztését, a magyar szakerők kiküszöbölését eltűri s azok érvényesülését önmaga akadályozza meg.

Én részemről, miután az ottani viszonyokat csak ugy orvosolhatjuk, ha azok teljes ismeretével birunk, csatlakozom Madarász József határozati javaslatához. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Hieronymi Károly: T. ház! Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy én Madarász József t. képviselőtársam azon kivánságával, hogy a magyar ipar magyar kézben legyen, teljesen egyet értek; én éppen úgy, mint ő, azt kivánom, hogy legyen hazánkban virágzó ipar és hogy e virágzó ipar, kizárólag magyar kézben legyen. A czélra nézve tehát közttünk különbség nincs. Hogy miben térünk el egymástól s miért nem tartom az ő eljárását czélra vezetőnek, éppen azon czélra nem, melyet mindketten elérni kivánunk, arra később vissza fogok térni.

A képviselő ur felolvasta a közlekedési minister ur által a ház irodájába letett jelentésnek egyes részeit és noha beszéde folyamán később megemlítette, hogy ez az igazgató-tanács jelentése, azt mégis úgy tüntette fel, mint az én jelentésemet. Erre megjegyzem, hogy az az igazgató-tanácsnak egy hosszú tanácskozás alapján készült jelentése, melyet a szabályok alapján, mint annak elnöke, én irtam alá. De hozzá teszem, hogy ezt nem azért említettem fel, mintha nem akarnám az abban foglaltakért a felelősséget elvállalni. Én e felelősséget az említett jelentésben mondottakért egész kiterjedésben elvállalom. Ezen jelentés, a mint a képviselő ur is említé, a gyár ellen felhozott vádakat három csoportra osztja. Mindjárt az első csoportra vonatkozó azon állitására, hogy t. i. a kereskedelmi szakosztályban az ügykezelési nyelv a magyar; a képviselő ur azt állítja, hogy nem való. Engedelmet kérek, de ki kell jelentenem, hogy mindaz, a mi e jelentésben foglaltatik, az való is. Két dologgal indokolja a képviselő ur állítását.

Azt mondja először, hogy ő látott számlá-

Digitized by Google

kat, a melyek nem magyar nyelven vannak kiállítva. Ennek ellenében t. ház, én azt hiszem, hogy arra nézve, vajjon az ügykezelési nyelv magyar-e vagy nem, a legdöntőbb bizonyíték az, hogy az a főnök, a ki egyszersmind az igazgatót távollétében helyettesíti, mert az igazgató után a legmagasabb rangú tisztviselő, tősgyökeres magyar ember, a mint arról maga Madarász képviselő ur is meggyőződhetett.

Szeretném tudni, mi oka lenne azon tisztviselőnek, kinek keze alatt van a kereskedelmi szakosztály vezetése, a ki maga is tősgyökeres magyar ember az ügykezelést nem magyarul vezetni. Az az indok, hogy az igazgató nem érti a magyar ügykezelést, nem áll, mert Szatmáry képviselőtársam említette, hogy ő maga meggyőződött arról, hogy az igazgató a magyar levelet teljesen érti s nekem is számtalan alkalmam volt erről meggyőződni.

Hanem az áll, hogy ott fordulnak elő német számlák és levelek, de ebből arra a következtetésre jutni, hogy az ügykezelési nyelv nem magyar, hanem német, felfogásom szerint helytelen. Magyarországban a kereskedelmi törvény nem tiltja senkinek azt, hogy német számlát adjon. Ha a t. ház abban a véleményben van, hogy az ország ügyeire hasznos és jó dolog lesz, ha Magyarországon csak magyar számlát lehet kiállítani és elfogadni — mert a mások által kiállított számlákról s nem a gépgyár számláiról van itt szó, (*Ellenmondás a szélső baloldalon*) — akkor olyan törvényt kellett volna hozni, a minő az északamerikai Egyesült-Államokban van, a hol a törvénykönyvben világosan ki van mondva, hogy a törvényszék előtt bizonyító erővel csak angol nyelven szerkesztett számla bir. Ha ilyen törvényt méltóztatik a t. ház hozni, akkor természetes, hogy minden üzlet, minden gyár csak magyar számlát fog kiadni. De mig ilyen törvény nem létezik, addig azt kivánni, akár privát, akár állami gyártól, hogy ő oly tárgyak után, melyek külföldről hozatnak be, mint pl. a rézcsövek, hogy egyebet ne említsek, azokról is magyar számlát követeljen, semmiféle jogunk nincs s érdekünkben sem áll. Én nem is látom az által érdekeinket veszélyeztetve, ha az ilyen idegen nyelven kiállított számlák üzleteinkben elfogadtatnak.

A mi pedig azt illeti, hogy ott a t. képviselő ur német leveleket látott, az nagyon természetes.

A megrendelőknek nagy része németül levelez és nekünk semmi néven nevezendő okunk nincs arra, utasítani a gépgyárt, hogy a német nyelven tett megrendeléseket el ne fogadja. Sőt biztosíthatom a t. házat, hogy ha a közlekedési minister ur olyan rendeletet fog kiadni, hogy a magyar állami gépgyár ne fogadjon el olyan megrendelést, mely német nyelven szerkesztett, az országnak, a magyar iparnak igen rosz szolgálatot fog tenni. Az által sem látom veszélyeztetve érdekeinket, hogy ha a gépgyár az ilyen levélre németül felel.

Hogy a kereskedelmi szakosztályban az ügykezelési nyelv a magyar, azt ismételten állítom; és abból, hogy ott német levelet is szerkesztenek, ellenkezőt következtetni teljességgel nem lehet. (*Ugy van! jobbfelől.*)

A második dolog a terminologia kérdése. A t. képviselő ur egy hosszú, ha jól emlékszem öt-hat ivre terjedő jelentésből, kikapott egy 10 sornyi idézetet. Igy aztán mindent lehet abból bizonyítani. Én mióta aláirtam azt a jelentést, nem olvastam el azt. A ház irodájába van letéve és én nem tudhattam, hogy a t. képviselő ur azon jelentés szavait fogja idézni. Hanem azt bizton állíthatom, hogy abban a jelentésben szó sincs arról, hogy magyar terminologia nem létezése volna oka annak, hogy lehetetlen a magyar nyelvet, mint kezelési nyelvet a műszaki osztályban behozni; hanem az van ott mondva: hogy egy általánosan elfogadott terminologia hiánya, nehezíti a magyar nyelv használatát a műszaki szolgálatban. S ily értelemben ezt most is fenntartom. A mit a képviselő ur felhozni méltóztatott, hogy t. i. a polytechnicumnak van magyar terminologiája, az ezen dolgon semmit sem változtat. Sőt tovább megyek: lehetetlen, hogy a magyar nyelvnek legyen általánosan elfogadott terminologiája egy oly iparágra nézve, a mely iparág, ebben az országban még csak rövid ideje létezik. Hogyan legyen terminologia, általánosan elfogadott magyar terminologia egy oly iparágra nézve, melyről bátran állíthatni, hogy ma is csak kezdetleges állapotban van. Ismétlem még egyszer, hogy a jelentésben arról szó sincs, hogy a terminologia hiánya lehetetlenné teszi a műszaki osztályban a magyar nyelv meghonosítását, hanem fel van említve, mint nehézség. Még tovább megyek. Azt sem akarom állítani, hogy a jelentésnek abba igazsága van, hogy ez a nehézség jelentékeny nehézség volna. Megengedem, hogy ez igen csekély nehézség. De e miatt oly kemény szavakkal illetni azt a jelentést s azt állítani, hogy az nem valót tartalmaz — arra, azt hiszem a t. képviselő urnak nincs joga. Mert a nehézség mérlegelésében, mi lehetünk különböző vélekedésben s én elfogadom azt, hogy ő ezt a nehézséget csekélyebbre teszi, mint én, de abból még nem lehet következtetni azt, hogy a jelentés nem valót tartalmaz.

Tisztelt képviselő ur áttért azután annak a bizonyítására, vagy annak az igazolni akarására, hogy t. i. a jelentés abban sem tünteti elő híven a helyzetet, hogy t. i. hány idegen ajkú és hány idegen származásu tisztviselő van

Digitized by Google

a gépgyárban alkalmazva. Mindaz, a mit a képviselő ur erre nézve mondott, csak a számok különböző csoportosítására vonatkozik. Hogy be nem vettük az igazgatót, erre ő azt mondja, hogy azt is be kell venni. De hogy bevettük az orvost, az már hiba. Engedelmet kérek, egyszer hiba, hogy az egyiket be nem vesszük, aztán hiba, hogy a másikat bevesszük. A t. képviselő ur nem állíthatja azt, hogy egyetlen egy tisztviselőre olyan valami lenne állítva, a mi nem felel meg tökéletesen a valóságnak. A ki ott idegen ajkú, az be van irva a tabellákba, mint idegen ajkú, még az is meg van mondva, hogy hol született. A melyikre az van mondva, hogy magyarul beszél, az bizonyára beszél is magyarul, a ki magyarul csak ért, arról csak az van mondva, hogy ért magyarul, a ki semmit sem tud magyarul, arról is meg van mondva, hogy nem tud semmit. Tehát a jelentés tökéletesen híven tünteti fel a valóságot. És a t. képviselő urnak, ki személyesen is meggyőződött ezen állapotokról, be kell ismernie, hogy a jelentés tökéletesen híven tünteti elő minden egyes egyénre nézve a valóságot. A képviselő ur azután egyes nevek felemlítésével igyekezett bebizonyítani, hogy a magyarság a gépgyárban el volna nyomva; erre a térre a dolog természete szerint át nem megyek. Mert, hogy én azt most igazoljam, hogy az általa megnevezett ideiglenes segédmérnök, miért csak segédmérnök, azt parlamenti vita tárgyává tenni egyáltalán nem tartom alkalmasnak.

Hogy egyébiránt a t. háznak hű képét adhassam a dolog miben létének, méltóztassék megengedni, hogy egy kissé messzebbre térjek vissza. (*Halljuk!*)

Mint tudni méltóztatnak, a magyar állam 1870-ben vette meg az ugynevezett belga gépgyárat és később a svajczi kocsigyárat; mindkettőt azon szándékkal, hogy azok javító műhelyül szolgáljanak az államvasutaknak. Különböző okoknál fogva ez czélszerűnek nem mutatkozván és később a svajczi kocsigyár le is égvén, a belga gépgyár berendeztetett önálló állami gépgyárrá, különösen azon elszámolási nehézségek miatt, melyek a gépgyár, mint javítóműhely és az államvasutak közt fennforogtak. Ugyanazon időben, mikor a gépgyár még javítóműhely volt, valamint azon időben is, midőn, mint önálló gépgyár berendeztetett, ezen gépgyár tökéletesen német szellemű volt, nem volt ott sem az ügykezelési nyelv magyar, sem a kereskedelmi, sem más osztályban, hanem a gyárnak egész kezelése némettül ment és nem volt ott egyetlen magyar ember sem alkalmazva.

Mi történt időközben? A mint egy tisztviselő onnan kilépett és a mint lehetősége beállott, hogy azon tisztviselő hazaival pótoltassék, ez megtörtént minden egyes esetben; nevezetesen 1875 óta, mióta én az államvasutak igazgatótanácsának elnöke vagyok és mióta közvetlen befolyásom van ezen gyárra, egyetlen idegen származású tisztviselő sem neveztetett ki véglegesen. Másodszor az ügykezelési nyelv is igen sok ágban megmagyarosittatott, nevezetesen a kereskedelmi osztályban, az anyag-szerek kezelésében és a műszaki számvevőségben is, ugy, hogy most csak a műszaki osztály nem magyar.

De továbbá mi történt? Azon tisztviselők túlnyomó nagy része, a kik idegen származásuak, a kik ide bejöttek, a nélkül, hogy egy szót tudtak volna magyarul, a magyar nyelvet itt megtanulták; és e tisztviselők nem ugy jöttek ide, mint például a rohamos vasutépítkezések korszakában bejöttek számos mérnökök pár évre, hogy jelentékeny összegeket keressenek és azután itt hagyják az országot, hanem bejöttek, hogy itt megtelepedjenek és megszerezték maguknak az állampolgári jogot. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Mi történt még? Nem mondom, hogy ez azon tisztviselőknek érdeme, mert nem akarok azon hibába esni, hogy post, ergo propter; hanem tény az, hogy azon állami gépgyár, mely folytonos deficittel küzdött, az az állami gépgyár, a melyet nem ismert a világon senki, a melynek létezését sem tudták, ugy hogy a malmok és a vasutak idegen gyárakból rendelték meg gépeiket, az a gyár most jelentékeny jövedelmet hoz és igen tekintélyes hirnévre tett szert, elismerő okmányt nyert a bécsi és párisi világkiállításon, tisztviselői megtanultak magyarul. Hogy mi legyen ebben a hibáztatni való, azt belátni képes nem vagyok. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ebben térek el Madarász t. képviselő ur nézetétől.

Azon tisztviselőket, a kik ide bejöttek, megtanultak magyarul és a magyar állam-polgárjogot megszerezték, én kitizendőknek nem tartom, ennélfogva én Madarász József képviselőtársam határozati javaslatát elfogadhatónak nem tartom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ráth Károly: T. ház! Én teljesen méltánylom azon álláspontot, melyből kiindulva t. képviselőtársam Madarász József ur határozati javaslatát beterjesztette; elismerem azt, hogy már ezen vita, melyet t. képviselőtársam ismételt felszólalásai folytán felkeltett, igen hasznos eredményeket fog szülni és ha én ennek daczára, az ő határozati javaslatához hozzá nem járulok, engedje meg a t. ház, hogy ezt röviden indokoljam és pedig azon álláspontból, a melyből én ezen ügyet első sorban megitélendőnek vélem. Ezen álláspont pedig nem a nemzeti-

Digitized by Google

ségi és nyelvkérdés, hanem az iparfejlesztés kérdése.

Ha pedig ezen szempontból indulunk ki, sok tekintetben más conclusióra jutunk, mint a t. képviselő ur. Hogy a határozati javaslathoz nem járulok, annak oka az, hogy én azon tényeket, melyeket a t. képviselő ur kideríteni akar, már ma kellőleg constatálva látom. Constatálva látom különösen a gyárnak jövedelmezőségét és annak fejlődési viszonyait. Mindezeket részint az előttünk fekvő jelentésből, részint Madarász képviselő ur vizsgálatai után is eléggé felderítve látom.

Miután én a nyelvkérdésre magában véve fősúlyt nem fektetek, elmondom, hol látok némely kifogásolni valót ezen gépgyárban. Ezen viták folytán, de a sajtóban felmerült polemiák folytán is, a t. minister ur figyelmeztetve lett arra, mit kelljen orvosolni és megvagyok győződve, hogy a közvélemény és e ház ellenőrzése mellett, ezen bajok nagy része el fog hárittatni.

Ipari szempontból — és ezt figyelmébe ajánlom a t. képviselő urnak — két dologra kell az állami industriónak ügyelnie. Azt megengedem, hogy elvben nincs hivatva az állam a magániparral versenyezni; de minálunk, a hol a gyáripar még nincsen kifejlődve, csak örülnünk kell, ha az állam is az ipar némely ágát egy időre kezébe veszi. Itt szerintem csak az a kérdés, vajjon az állam azon feladatoknak, melyeknek ily esetekben megfelelni tartozik, megfelelt-e; én azt tartom, hogy részben megfelelt, de részben nem.

Két feladata van az államnak. Az egyik az, hogy kellő szakerőket, még pedig hazai szakerőket képezzen; a másik pedig, hogy minta industriát létesítsen más hasonló telepekkel szemben.

A mi az elsőt illeti, csakugyan súlyt kell fektetni arra, hogy ne legyen a külföldi elem oly mértékben alkalmazva, mint azt a szigorú sztikség magával nem hozza. Ismétlem, én iparfejlesztési kérdésben, a nyelvkérdésre nagy súlyt nem fektetek, mert azt tartom, hogy ha náluuk gyáripart meghonosítani akarunk, e tekintetben nagyon elnézőknek kell lenntink és a külföldi szakerőket és a külföldi tőkét csak szivesen üdvözölhetjük. Oda kell azonban hatnunk, hogy szakerőinket is annyira kiképezzük, hogy idővel nélkülözhessük az idegen szakerőket.

Ma még ezen a fokon nem vagyunk. Itt tehát bizonyos tekintetben igazat adok a t. államtitkár urnak, bár ő nem igazolta és a jelentés sem igazolja, hogy a műszaki osztály a gépgyárban nem volna majdnem kizárólag idegen ajkuakra bizva. Én a bajt nem abban látom, hogy az illetők nem tudnak magyarul, mert idővel majd megtanulnak, vagy helyettesittetni fognak magyarokkal, hanem abban látom, hogy éppen azért, mert nem tudnak megyarul, rendkivül meg van nehezítve a magyar szakerők kiképzése. Én nem az államtitkár ur jelentéséből, hanem teljes hitelt érdemlő magántnformatiók utján is, az állam költségvetés részletezésének 67-ik lapján elősorolt műszaki tisztviselők közül, megtudnám nevezni mind egyenkint, hogy melyik tud magyarul, melyik nem, a miből kitünnék, hogy 20 műszaki hivatalnok közül 5 beszél magyarul, 15 nem.

Nem arra fektetem én a súlyt, hogy most nem beszélnek magyarul, hanem arra, hogy ily aránytalanság mellett meg van nehezítve és félek, ezentúl is meg lesz nehezítve a magyar szakerők kellő kiképzése és előmenetele.

A kérdés sarkpontját egyébiránt abban látom, hogy a gépgyár, mint iparvállalat az előbb említett második feladatának sem egészen felel meg. Minden nagyobb gépgyár az országban bizonyos speciális iparczikkekre nézve, a külfölddel is versenyez, a melyek azon gyárak hirnevét megalapitották. Igy a Ganz-féle gyár vasuti kerekei és malom hengerszékei, vagy a Schlick-féle gyár fedélszerkezetei, vagy a Vidacs-féle ekék, a Kühne-féle sorvetőgépek, a Röck-féle cséplőgépek stb. A szak-körök rosz néven veszik ezen nagy anyagi erővel és az állam minden egyéb kedvezményeivel támogatott gépgyárnak, hogy valamely specialis ipar készítménynyel nem tudott magának hasonló kiváló hirnevet szerezni.

Megengedem, hogy gőzmozdonyokat jelesen készít, hogy — ha ritkán is, nagyobb gőzgépeket is előállít, noha az igazgatóságtól függött volna, hogy két malom, a Gizella és Lujza malom számára az újonnan beszerzendő nagy gőzgépek szintén itt készittessenek.

Egészben véve tehát a technikai haladás szinvonalán áll ugyan a gépgyár, de a magán iparral oly versenyt folytat, mely nem felel meg az ilyen állami iparvállalat feladatának. És ha az államtitkár ur arra nézve nyilatkozott, hogy a mi a magyar műszaki erők kiképzését illeti, a legnagyobb súlyt fogja arra fektetni, hogy ez jövőben nagyobb mértékben történjék; örvendenék azon nyilatkozatnak is, hogy a magyar gépgyár minden irányban törekszik oly speczialis iparágak művelésére, melyek nem csinálnak versenyt a magán iparnak, hanem hivatva vannak oly importált iparczikkeket, melyeket az országban a magán ipar nem állít elő, előállítani és igy az importot lehetőleg ellensúlyozni.

Összefoglalom az elmondottakat abban, hogy magam is meggyőződtem arról, hogy a magyar műszaki erők előmenetelét első sorban az akadályozza, hogy husz műszaki hivatalnok közül

Digitized by Google

öt beszél magyarul, a többi talán némileg érti, de nem alkalmas arra, hogy be folyjon ezen műszaki erők kiképzésére és lehetővé tegye azok nagyobb mérvü alkalmazását. S ha erre nézve valami kétség merülne fel, rendelkezésére bocsáthatok a t. minister urnak egy kis okmányt, melyből azt fogja látni, hogy a gépgyár titkára, egy ottani hivatalnoknak magyar folyamodványát több hét mulva azért utasította vissza, mert az magyar nyelven lévén szerkesztve, a főhivatalnok, kihez az intézve volt, nem értette meg. (*Mozgás. Halljuk! a szélső balon.*) Hozzá teszem, hogy nem az igazgatóról van szó.

Ha már azon sajátságos viszonyok folytán, melyekre nézve sok igazat hozott fel az államtitkár ur, a műszaki osztályban a magyar nyelvet kizárólagosan behozni nem lehetett, még sincs igazolva az, hogy egy magyar folyamodvány visszautasittassék azért, mert az illető főnök nem tud magyarul. Azt hiszem, hogy eddig elmehetek én is, a ki a nyelv kérdésre nagy principialis súlyt nem fektetek.

A mi a gépgyár üzleti berendezését illeti s ez talán utmutatásul szolgálhat t. képviselőtársamnak is azon vizsgálatra nézve, melyet a jövedelmezőség és a befektetések tekintetében megejtetni ohajt, mondom az üzleti berendezést illetőleg, kérem a minister urat, méltóztassék felvilágosítást adni némely homályba burkolt pontra nézve.

A zárszámadások némi felvilágosítást nyujtanak ugyan, de bevallom, hogy a vagyoni mérlegnél, több évi zárszámadások átvizsgálása után sem tudtam rájönni arra, hogy megtörténnek-e a kellő leirások, nevezetesen a gyáréptületeknél, a munkás lakházaknál, a gépészeti és leltári felszereléseknél és mintakészleteknél.

Az összehasonlítás az 1877—78-iki zárszámadások köztt leirásokat nem tüntet fel. Már pedig, ha az épületeknél évi 2%, a gépészeti felszerelésnél 5%, a minta gyüjteménynél 10% leiratik, nagy mértékben alterálva van a tiszta jövedelem, melyet a költségvetés feltüntet.

Azonkivül óhajtandó volna — és ezt is az érdekelt szakkörök jogosan kivánják, — hogy a jövedelmezőségnek correct feltüntetése végett, legalább a forgó tőke kamatai is az üzlet terhére számittassanak. Mint méltóztatnak a zárszámadásból látni, 1877-ben a forgó tőke 445,000 frt volt, 1868-ban 311,000 frt. Ha a mult évre alkalmazva 6%-ot 18 ezer frttal vesztünk fel és hozzáadjuk a leirásoknál az előbbi kulcs szerint hozzávetőleg kiszámitható 42,000 frthoz, 60,000 frt elesik a tiszta nyereményből, melyet a költségvetés előirányzata feltüntet és egész más szinben tünik fel a gyár jövedelmezősége is. (*Ugy van! balfelől.*)

Kérem tehát a minister urat, méltóztassék felvilágosítást adni az iránt, hogy megtörténtek-e a kellő leirások és ha nem történtek meg, vajjon hajlandó-e ezentul a leirásokat megtétetni és legalább az üzleti tőke kamatait, mely nem a gyár tulajdonát képezi, szintén felvenni? Hozzáteszem, hogy ezen gyár, mint állami gyár, igen nagy előnyben részesül a magán iparral szemben az által is, hogy adómentes.

Még egyre figyelmeztetem a minister urat. A jelentés szerint azon 30,000 forint, mely a tiszta jövedelemből újabb beruházásra fordítandó, csak azon esetben lesz e czélra szánva, ha az 1879. évi tényleges tiszta nyeremény 30,000 frttal felülmulja az előirányzott tiszta jövedelmet. Hogy tehát megszavazhassuk a mostani tételt, kérem a minister urat, méltóztassék kinyilatkoztatni, hogy ennyivel valóban felülmulja-e a tényleges tiszta jövedelem a mult évre előirányzott jövedelmet.

Minthogy mindazon dolgokat, melyekre nézve Madarász képviselő ur parlamenti bizottságot kiván kiküldeni, én részemről földerítve látom és miután meg vagyok győződve arról, hogy épp az ő kiváló érdeme folytán, ugy a napi sajtóban, mint az ezen házban folytatott vita is igenis hozzá fog járulni, hogy ezen bajok successiv orvosoltassanak s mivel én örvendek annak, hogy Magyarországnak van egy ily nagy gyára, mely egészben véve az európai hason industria szinvonalán áll s mely hivatva van egészséges versenyt folytatni a külfölddel szemben és nagyobb mértékben, mint eddig hazai szakértőket kiképezni: a beadott határozati javaslathoz nem járulok. (*Helyeslések.*)

Boross Béni: T. ház! Igen rövid leszek. Egyszerüen néhány megjegyzésre akarok reflectálni, de másrészt szeretném e kérdést egy oly oldalról praecizirozni, a melyről az praecizirozva nem volt; s miután én e kérdést igen fontosnak tartom, nem szeretném, ha azt sokan úgy fognák fel, a mint az értelmezve nem volt.

T. ház! Az eddigi nyilatkozatokból nagyon könnyen azt a magyarázatot lehetne vonni, hogy az egész vita éle, körülbelől egy egyén ellen van intézve, a ki egyik hazai gyárvállalatunkat vezeti. Magam is személyesen ismerem Zimmermann urat; s őt derék becsületes és — hangsúlyozom — ügyes embernek tartom s azt hiszem, hogy az, a mit Madarász képviselő ur akar s a mit indítványában praecisiroz, az korántsem oda céloz, hogy az államot egyik hű és tegyük hozzá, ügyes szolgájától megfoszszuk.

Madarász József (*közbeszól*): Nem, hanem küldjük Diósgyőrbe!

Boross Béni: A képviselő ur a magyarosodás, a magyar ipar ügyét karolta fel (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon*) s miután az ő fellépése a magyar ipar, a magyar nyelv, a magyar szakértelem érdekében történt, azért mind-

Digitized by Google

járt most megjegyzem azt, hogy Ráth Károly képviselő urral egy értelemben nem lehetek, a ki nagyon hajlandó a nyelv kérdését az ipari és üzleti nyereségnek alá rendelni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Megjegyzem azonban még azt is, hogy midőn Zimmermannról beszéltünk s kimondjuk, hogy ő valóban igen ügyes hivatalnoka az államnak, akkor meg kell gondolnunk, hogy a technikai tudományokban nincsen oly szakma, a melyet valaki kizárólag értsen. A technikai szaktudomány minden kérdésben több szakértőt kiván arra, hogy az minden ágában kellően kifejtessék. Azért nem szeretném, ha az a vélemény támadna, hogy egyedül csak Zimmermann ur képviseli nálunk a gépészeti szaktudományt s meg vagyok győződve, hogy épp oly nagy érdemeket, mint ő, szerezhetett volna magának más magyar szakerő is, ha annak idejében a magyar gépgyár vezetésére alkalmaztatott volna. (*Élénk helyeslés balfelől.*) Ez természetes is, mert azt be nem bizonyíthatjuk, hogy a magyar koponya máskép van képződve, mint az idegeneké. Mindig a siker után szoktak itélni, de a sikerből még nem szabad azt következtetni, hogy a ki sikert tudott elő idézni, az kizárólagos tulajdonosa az idevágó szakértelemnek.

Megjegyzem továbbá még azt is, hogy Zimmermann maga sem volt s nem is lehetett kizárólagosan minden gépészeti szakmában szakértő, mert midőn ő e gépgyárat átvette, tudomásom szerint, csak a munkagépek elkészítésének szakmájában volt specialis szakértő; azóta azonban épp az által, hogy egy gép gyár adatott rendelkezése alá, jelentékeny tapasztalatokat tehetett más gyártmányok tekintetében is; látjuk, hogy sikerült már magyar gőzgépeket és locomobileket is e gyárban készíteni. Mindazonáltal azt se méltóztassanak hinni, hogy az által, hogy mi már ma gőzgépeket is gyártunk, e tekintetben már a tökéletesedés igen nagy fokára jutottunk. Ez nem áll. Minden kezdet nehéz és miután minden kezdet nehéz, nem állíthatjuk azt ma még, hogy gőzgépeink már minden tekintetben versenyezhetnek a külföldiekkel, de éppen azért, mert beösmerjük azt, hogy még mindig csak a kezdetnél vagyunk, éppen azért a t. államtitkár urnak ugyanezen állítására, t. i. hogy a magyarországi ipar tekintetében még csak kezdetén vagyunk, azt jegyzem meg, hogy saját tapasztalataimból tudom és különösen hazánk e tekintetbeni legujabb történelméből merítem tapasztalataimat, hogy ha mi mindig azt várjuk, hogy a külföldiek fognak nálunk magyar ipart teremteni, akkor téves úton járunk. Ha azt akarjuk, hogy magyar ipar legyen az országban, akkor azt magyaroknak kell kezdeményezni. Hogy micsoda eszközöket használjunk fel e czélra, az más kérdés; hanem mindenesetre fődolog az, hogy a magyar ipartigy maga, magyar kezekben legyen. És e magyar kezek alatt nemcsak azokat értem, a kik e házban ez ügyet képviselik, hanem értem a végrehajtó közegeket is, a melyeknek kezére a végrehajtás bizva van. Ha tehát mi nemzeti gyár ipart, vagy más ily szakba vágó vállalatot akarunk létesíteni és hazai szakerőkkel rendelkezünk, akkor azt hiszem, hogy mindenesetre kiválólag magyar szakférfiakra kell reflectálni, nem szabad azt külföldiek kezeire biznunk. Hogy pedig ily magyar szakférfiakkal rendelkezhettünk volna már régebben is, azt nem szükséges bővebben magyaráznom, még pedig azon egyszerű okból, mert köztudomású dolog, saját tapasztalatomból is tudom, hogy 1868 előtt külföldi gépészeti szakintézetekben, pl. Carlsruhéban és Zürichben sok magyar ifju tanult és igen jó sikerrel végezte tanulmányait. Lehetetlen, hogy e szakképzett magyar ifjak mind elhaltak volna, de nem is történt ez, miután magam is ismerek közölök többeket és tudomásom van róla, hogy magángyárakat kitünő sikerrel kezelnek.

Tehát, ha már constatálva van az, hogy az 1868. év előtt is, a mikor még a bécsi és a budapesti müegyetem nem volt gépészeti szakra berendezve, hanem csakis általános keretekben tanították a gépészetet, magyar ifjak jó sikerrel végeztek külföldi ilynemü szakintézetekben: akkor nem lehet azt állítanunk, hogy nincsenek magyar szakerők.

Igen, vannak magyar szakerők, de nem alkalmazzuk azokat s ennél fogva nem bizonyosodhatunk meg a felől, hogy e magyar szakerők, mily sikert volnának képesek felmutatni; de nem lehet azt sem mondanunk, hogy magyar szakerők hiányában, külföldieket kellett alkalmaznunk.

A t. államtitkár ur megjegyezte azt is, hogy ez országban nincs ipar és hogy ennek is kezdetén vagyunk. Erre legyen szabad nekem is megjegyeznem, hogy van ez országban ipar, nem ugyan az ország minden részében, hanem annak több vidékén, például egy igen kifejlődött szép és nagy ipar van, a Bánátban egy vasuttársulat kezében, a mely valóban igen kitünő gyártmányokat készít. Valószinüleg az államtitkár ur azért nem vette számításba ezen ipart és azért állította, hogy mi csak kezdetén vagyunk ez iparnak, mert mi magyarok nem gondoskodtunk arról, hogy ezen virágzó ipar, valóban magyarrá is váljék és nem gondoskodtunk arról, hogy általában az ország minden részében, ott, a hol ipar fejlődött, magyar ipar fejlesztetett volna. És éppen ez az, a miért én e felmerült kérdést rendkivül fontosnak tartom és egyáltalán nem kivánnám, hogy ez itt személyes érdekek védelme, vagy megtámadása ügyévé fejlődjék.

Digitized by Google

Meg vagyok győződve, hogy csak erélyes nemzetek, csak olyanok, melyek nemzetiségöket, nyelvöket, minden irányban szigorún szem előtt tartják, boldogulhatnak. (*Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Azért én, t. ház, nem arra akarok fősúlyt fektetni, hogy minő részletes kérdések fordultak elő e tárgyalásnál, én különösön arra fektetek fősúlyt, hogy állami közlekedési ügyeink intézői, mily állást foglalnak el e kérdésben; különösen, hogy mily állást foglal el a közlekedési minister ur? Meg vagyok győződve arról, hogy itt is, mint más ügyekben, tapasztalt jóakaratával és hazafiságával segíteni kiván a kérdéses ügyön; megvagyok győződve arról is, hogy a kérdést már régebben tanulmánya tárgyává tette, hogy már régebben intézkedett az iránt, hogy a helyzetben javulás álljon be, azonban, t. ház, mint már mult alkalommal is kifejtettem, nem elég az, hogy a mi államügyeink elén álló főtisztviselők részéről jóakaratot tapasztaljunk és ezek az illető intézkedések végrehajtását meghagyják, hanem szükséges, hogy azok mikénti végrehajtásáról személyesen is győződjenek meg.

A t. közlekedési minister ur e részben már nyilatkozott a vita folytán. Nem akarok szavaira hosszasabban reflectálni, mert már úgy is igen hosszú ideig vettem igénybe a t. ház türelmét; egyetlen kifejezésére a minister urnak azonban reflectálnom kell, mert attól nézetem nagyon eltér. Azt mondta a t. minister ur, hogy nem rendelkezünk gépészeti szakerőkkel, mert a magyar technicus, ha pályáját végezte, nem akar kalapácsot venni a kezébe. Bocsásson meg a t. minister ur, e kérdéshez, én is jogosan hozzászólhatok — és azt állítom, hogy teljesen lehetetlen azt követelni, hogy egy oly ifju, a ki 17 évig iskolába járt, legyen az orvos, jogász vagy technicus, tanulmányai bevégeztével egészen közönséges, durva munkához fogjon. Hisz az nem lehet a nemzet feladata, hogy milliókon tudományos épületet állítson, megkivánja a fiatal emberektől, hogy itt szorgalommal képezzék magukat és azután követelje, hogy a teljesen kiképzett ifjak, azután kézműves, durva, úgyszólván, szolgai munkát végezzenek.

Méltóztassék e tekintetben megtenni a szükséges distinctiót. Én értem, hogy mit akart ezzel mondani a t. minister ur, meglehet, hogy nem ugy fejezte ki magát, a mint akarta. Azt akarta valószinűleg mondani, hogy szükségesnek tartja a gépészeti tudományok teljes értéséhez azt, hogy az illető maga is kalapácsot vegyen a kezébe. Én is azt állítom, hogy egy teljesen képzett, ügyes gépész-mérnöknek nem felesleges, sőt szükséges, ha tudja a kalapácsot forgatni, ámbár ahhoz, hogy nagyobb gépgyárakat, vagy nagyobb intézeteket vezessen, ez feltétlenül nem szükséges. De ha megengedem, hogy szükséges valóban a kalapácsot forgatnia, akkor egyuttal hozzá teszem azt is, hogy szükséges előbb intézkedni arról is, hogy legyen hely és alkalom nyujtva arra, hogy a magyar gépész-mérnök már akkor, midőn pályája kezdetén van, a kalapácsot kezébe vegye; szükséges gondoskodunk arról, hogy úgy, mint más műegyetemeken is van, itt is műhelyek rendeztessenek be a műegyetemen, hol a tanuló magának a gyakorlati képzettséget megszerezhesse még tanulmányai folyamai alatt, hogy mikor a műegyetemet elhagyja, ne szolgai, hamem már tisztviselői állást foglalhasson el. Már pedig, ha akkor veszi a kezébe a kalapácsot, mikor tanulmányait bevégezte, akkor csak szolgai állomást kell betöltenie.

Már pedig ez igen szomorú kilátás volna az ország azon polgáraira és hiszem, hogy többekre nézve e ház tagjai közül is, kik gyermekeiket gyakran egész vagyonuk feláldozásával képeztetik a hazai műegyetemeken és még szomorúbb az, hogy megtörténhetik az, a mi most is előfordul, hogy kénytelenítve vannak kiképzett magyar gépészmérnökök vasutainknál magukat, mint mozdonyvezetőket alkalmaztatni, a mi végre mégis csak szolgai állás.

Mindezekből csak azt kivánom levonni és arra kérni a t. közlekedési minister urat: legyen szives az ügy állásáról személyesen meggyőződni és ne hallgasson azok tanácsára, a kik esetleg ily általa nyilvánított felfogást tanusítanak, vagy ily szavakat adnak a szájába; ez incidens alkalmából is újra kijelentem, hogy okvetlenül szükségesnek tartom azt, hogy a közlekedési, az ipar és általában minden szakértelmet kivánó ügyre nézve alkottassék meg mielőbb a szakértők államtanácsa és ezek között különösen a közmunkatanács, a ministerium ressortjainak hivatalnokaiból, de vonassanak bele egyszersmind az ország többi szakértő egyénei; s ha ez meglesz, akkor a t. minister ur nagyobb megnyugvással intézkedhetik ily ügyekben is, mint e jelen ügy és mint intézkedhetik ma, midőn csak egyik, vagy másik e nembeli szakértőnek tanácsára hallgat és annak tévedése szerint kénytelen magát informáltatni. Madarász igen t. képviselő ur beadott indítványára vonatkozólag pedig megjegyzem, hogy mivel én azt czélszerűnek tartom, hogy az ilyen ügyekkel a közvélemény és különösen a parlament is foglalkozzék; mivel én azon indítványból egyáltalában ki nem magyarázhatom, hogy egyik, vagy másik érdemes állami tisztviselő állásának elvételét, vagy idegen szakértőknek kikergetését czélozza; mivel az indítvány elfogadása semmi egyebet nem fogna eredményezni, mint azt, hogy a ház, mely utóvégre az államkormányzat egyik főfactora, meg-

Digitized by Google

győződjék azon viszonyokról, melyek itt a vita tárgyát képezték — és hozzáteszem, hogy a bizottság meggyőződjék arról is, a miről én magam is meggyőződve vagyok: hogy ott minden rendben van; mivel ez az ügynek csak használhat, — én abban semmit nem találok, hogy a beadott indítvány elfogadtassék és én ahhoz a közügy érdekében kötelességemnek tartom hozzájárulni. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Simonyi Ernő: Mióta az 1867-iki kiegyezés után a második magyar ministerium megalakult, az ezen ministeriumban létesített közmunka- és közlekedési ministerium elleni főpanasz mindig abban állt, hogy az ott alkalmazott egyének legnagyobb része nem magyar. Eleinte ugy is volt, azt nem tagadhatja senki. Én azt nem is veszem rosz néven, ha egy országban nem lévén szakerők, azok a külföldről hozatnak be. Igy volt ez más országokban is, igy volt Németországban, a honnan Zimmermann ur származott, a hol angolok alkalmaztattak először a gépgyárakban. De alkalmaztattak, mint tanítók, mint olyanok, kik a német ipart fejlesztették. Ezt kivánom én is és azon körülmény, hogy tiz évi alkalmaztatás után most a kormány azt mondja, hogy most még mindig nincs ember, ki a professort helyettesítse, a ki 10 év óta tanít, arra bir engem, hogy kimondjam, hogy azon professor alkalmatlan az ő állására. Azt mondani, hogy a magyar ember nem alkalmas, az absurdum; én sokat megfordultam a világon mindenféle országban és azt találtam, hogy magyar emberek oda künn a külföldön, daczára mindazon nehézségeknek, melyekkel küzdeniök kell, mint külföldieknek, minden szakban, a melyre ráadják fejüket, kiváló állást foglalnak el, igy vannak a gépgyárakban a külföldön, vannak Angolországban, Franciaországban a legnagyobb gyárakban kitünő magyar emberek, kik kitünő állást foglalnak el, nem azért, mert magyarok, hanem daczára annak, hogy magyarok, még is fel tudják magukat küzdeni, éppen tehetségük és munkájuk kiválóságánál fogva. Én t. ház, azt tapasztaltam, mi Magyarországon most nagyon félünk a mi szomszédaink lármájától és meg kell vallani, némely hazai lapoknak lármájától, a melyeknek érdekében fekszik demagyarizálni, Magyarországot germanizálni.

Ezeknek a lármájától nagyon félünk. Mikor mi fenyegetőleg lépünk fel és azt mondjuk, hogy egynehány német embernek el akarjuk venni a keresetét és oda akarjuk adni az ugyanoly szakértelemmel biró magyar embernek, hát akkor nagy lármát ütnek. Természetesen igazuk van, ők védelmezik a magukét, de hát nekünk nem arra kell gondolnunk, mert mikor rólunk van szó, nem ugy gondolkoznak. Méltóztassanak megnézni, mit csinálnak a poroszok évek óta a lengyelekkel? De hát eszébe jut-e valakinek azt mondani, hogy a poroszok elnyomják a lengyeleket, hogy barbárok, mig eszébe jutott igen sok embernek, hogy mi a horvátokat, oláhokat, ráczokat elnyomjuk. Nem kell ezzel gondolni, túl kell magunkat tenni ezeken a dolgokon és vége lesz a bajnak. Emlékszem, néhány év előtt a háznak egy igen kiváló volt tagja külföldön volt, talán Marienbadban, vagy más fürdőhelyen s ott találkozott a strassburgi német szinház igazgatójával. Azt kérdi tőle, hogy megy a német szinház? Már most jól megy, volt a felelet, most már kifizeti magát.

Hanem — azt mondja a mi volt t. collegánk — mégis veszedelmes concurrentiát csinálhat neki a franczia szinház.

Azt mondja az igazgató: a franczia nem, hiszen Strassburgban francziául játszani nem szabad!

Hát az semmi, hogy Strassburgban, hol 200 évig más nyelvet alkalmazni nem volt szabad, mint a francziát, azonnal eltiltják a franczia szinházat, az semmi, hanem, ha mi azt kivánjuk, hogy a magyar állam oly hivatalnokot tartson, kik a magyar nyelvet beszélik, ez absurdum, ez bárbárság. (*Tetszés a szélső balon.*) De ha a németek, a franczia területből kitiltják a franczia nyelvet, az természetes. Az hozatott fel itt Hieronymi képviselő ur által, hogy ezen gyár jövedelmezőbbé tétetett. Emlékeztetem a t. minister urat, mikor még, mint az ellenzék egyik tagja a pénzügyi bizottságban ült, mily költségvetés terjesztett elő ugyanazon gépgyár vezetője, kiről most szó van? Hiszen csupa deficit volt az. De mikor egyszer a minister azt mondta neki, no még egy évre kegyelmet kaptam és ha a gyár jövedelmező nem lesz, akkor az ur elveszti kenyerét, mert bezárják a gyárat, akkor az a gyár azonnal jövedelmező lett. Ez tény, nem tudom mi okozta azt: igazán jövedelmező lett-e? Vagy kedvezők lettek a viszonyok, vagy a mint Ráth Károly képviselő ur jelzett, hogy a leirások kihagyattak? pedig e leirások megváltoztatják a jövedelmet és kiadásokat rettenetesen. Én emlékezem, hogy 1873. és 1874-ben a költségvetésben oly tételek voltak, hogy ezen gyár bevételei közt 16 locamativ értéke volt felvéve, minden locomativ 32,000 frttal számítva. Az mondatott: ennyi jön be. Hanem, ha azt kérdeztük, hogy kirendelte meg ezen locomotivokat, azt mondták, még senki, de a gyár képes elkészíteni és a budgetben felvétetett. Nem volt megrendelve a locomativ, hanem a gyár képes 16 locomativot felállítani, tehát bevesztünk jövedelmet ennyi ezer forinttal. Engedelmet kérek, mikor arról van szó, hogy egy ember lelkiismeretesen és jól vezeti-e egy állami gépgyár ügyeit, akkor meglehet kivánni,

Digitized by Google

hogy ilyen esetek ne adják magukat elő. Emlékezem — nem tudom, hogy a minister ur emlékezik-e, hanem emlékezem, hogy ő is jelen volt, — mikor ezen gyár igazgatója a pénzügyi bizottság előtt megjelenvén, nagy lelkesedéssel német beszédet tartott — talán azért, mert magyarul tud, mint az államtitkár ur mondja — és azt akarta bebizonyítani, hogy az államnak más feladata van, mint jövedelmet csinálni. Én megengedem, hogy az államnak más feladata is van, hanem a gyárnak nincs; a gyárnak, hogy ha különösen versenyre akar kelni a magániparral, nem szabad a kellő áron alul árulni az ő czikkeit, hanem kell azon áron árulni, a mely áron árulhatja méltányosan minden magán gyáros és igy kell jövedelmezővé tenni a gyárat, mert hiszen, ha nem az állam kezében volna a gyár tulajdona, hanem egy magánember kezében, az egy perczig sem tartaná nyitva, hogy ha az nem jövedelmezne semmit sem. Okos ember nem tarthat nyitva oly üzletet, a mely veszteséget hoz és nem jövedelmet. De a mi a jövedelmezőségét illeti ennek a gyárnak, megvallom, hogy azon argumentum rám nézve egyáltalában semmi hatással sincs, a mit Hieronymi államtitkár ur mond, hogy ő is akarja, mint Madarász képviselő ur, hogy a magyar ipar magyar kezekben lehessen. Elhiszem, hogy akarja, hanem méltóztatik tudni, hogy van az akaratnak két féle módozata. Az egyiket ugy hivják, hogy platonicus akarat, meglehet, hogy ő is olyan platonice akar. (*Derültség a szélső balon.*) Próbálják csak meg és akarják igazán és meglátják, hogy lesz. Hiába állítják, hogy nincs itt szakértő ember, mert ezzel elitélik azon tanítókat, a kiket behozattak azon czélból, hogy itt tanítsák a gépészetet. Ha pedig vannak, akkor engedjék meg nekem, miként lehet magyar kormány, a mely a magyar embert Magyarországon megfosztja a kenyérkeresetétől és azt idegennek adja. Hiszen, hogy ha ide idegenek jönnek, csak jó fizetés mellett jönnek és ebben igazuk van; előre kell látni nekik, hogy ez nem örökös hivatal, nem örökös alkalmazás, hanem olyan alkalmazás, a melynek évek mulva meg kell szünni, t. i. akkor, mikor hivatásuknak megfelelnek, mikor neveltek honnsztilött szakértőket.

A külföldi szakértő emberekre vonatkozólag még egy más körülmény is hozatott fel. Azt mondja az államtitkár ur a gépgyári ügyek mentésére, hogy a kereskedelmi törvény nem tiltja azt, hogy valaki német számlát küldjön, de a kereskedelmi törvény azt sem tiltja, hogy csakis chinai számlát küldjön. De mit mondanának a németek, ha mi nekik Magyarországból magyar számlát küldenénk? Bizonyára visszaküldenék, hogy fordítsuk le német nyelvre. Minden államnak arra kell ügyelnie, hogy egy nyelve legyen a bíróságoknál, már akármilyen legyen az a nyelv, de természetszerűleg ugy van már az az egész világon, hogy minden állam a maga nyelvét használja. Ha mi tehát azt mondjuk, hogy minden okmány, mely a törvényszék előtt megjelen, magyarul fogalmaztassék, akkor csak ezen természetes törvényt követjük. Azt mondja az államtitkár ur, hogy a törvény nem tiltja azt, hogy a gépgyár német számlákat irjon. Én is azt mondom, hogy nem tiltja, de azt is mondom, hogy a törvény egyenesen parancsolja azt, hogy a magyar államnak üzleti nyelve magyar legyen. Ha pedig ez áll, akkor az üzleti kezelőnek is érteni kell a magyar nyelvet, különösen oly gyáraknál, melyeket az állam tart fenn és pedig nagy áldozatokkal, mert az egyáltalában nem áll, hogy azon gyár jövedelmező; ha 1871 óta felveszsztik a gyárba befektetett tőkét és annak kamatait. Azt mondták, hogy a gyár költsége 1 millió frt, jövedelme 1.060,000 frt. De viszont azt mondják, hogy megrendelés nincs semmi. Engedelmet kérek, én nem akarom ridegen azt mondani, hogy az állam semmiféle industriát fel ne karoljon, mert oly országban, hol az iparnak oly sok nehézségekkel kell küzdenie, mint nálunk, talán jó ha felkaroljuk és fejlesztjük az ipart. Hanem, ha ezt teszi, legalább saját nemzetiségének, saját létezésének kárával ne tegye.

Azt mondják, hogy nem lehet a magyar nyelvet általánosan mindenütt alkalmazni, mert magyar terminologia nincsen és nem létezik, azért, mert nem létezett nálunk magyar gyáripar. Hisz engedelmet kérek, azon előmenetelben, mely az új korban a találmányok folytán minden irányban történt, sehol sincsen olyan terminologia, a melyben mindenre meg legyen a kellő kifejezés. A mi terminologiánkban ott van a kalapács, a reszelő, a fogó s ott vannak mindazon kifejezések, melyek ezen üzletágban régente is léteztek. Azoknak meg van a maguk neve. Meglehet, hogy egyik, vagy másik olyan szerszámra, mely 5 évben egyszer használtatik, talán magyar név nincs. Szólítsák fel az akademiát, ha kell, majd csinál az magyar neveket.

De méltóztassanak elhinni, egyik csapása a tudománynak az, hogy vannak nemzetek, mint pl. a magyar, melyek a tudomány minden technicus kifejezését a magnk nyelvére akarják fordítani. Megvallom, én ámbár a külföldön a geologia professora voltam, ha egy magyar geologia-tankönyvet kezembe veszek, nem értem meg. (*Egy hang: Meg kellett volna tanulni!*)

Én megértem a franczia, az olasz, az angol és más nyelvű geologikus tankönyveket, csak a magyart nem, mert a magyarnak speciális elnevezései vannak e tantárgyban. Ha geologusnak jöttem volna haza, megtanultam volna ezeket is, de miután nem mint geologus akarok

Digitized by Google

működni Magyarországon, úgy hiszem dispensálhatnak ez alól. (*Derültség a szélső balon.*)

Azt mondja Boross t. képviselőtársam, hogy ő nem szeretné, ha egyes egyén ellen fordittatnék a vita éle. Ezt én sem szeretem, de mikor ily természetű kérdésről van szó, kell hogy egyének ellen forduljon bizonyos tekintetben és ezt lehetetlen elkerülni. Mert mikor az mondatik, hogy a magyar gépgyár kezelése egy német ember kezében van, akkor lehetetlen, hogy azon ember ellen ne irányuljon a vita. Az ő személyét nem támadta meg Madarász t. barátom sem, de hogy némi személyes vonatkozás legyen azon igazgatóra nézve, azt elkerülni nem lehet.

Én pártolom Madarász t. barátom határozati javaslatát azért, mert hisz az nem kiván egyebet, mint hogy vizsgáltassék meg a dolog. Hieronymi államtitkár ur azt állítja, hogy ott távolról sincsenek a dolgok oly rosz állapotban, mint azt Madarász t. barátom ecsetelte. Nekem nincs okom egyikük igazságszeretetében és hazafiságában sem kételkedni. De a kettő közül egyiknek lehet csak igaza. Derítsük tehát ki ezt az igazságot és ha kiderül, hogy Zimmermann ur oly nagy érdemekkel biró derék ember, a ház többsége kétségkivül azt fogja határozni, hogy megtartassék, sőt talán, hogy jutalomban részesittessék. De ha az derülne ki, hogy ő akadályára van a magyar ipar fejlődésének, hogy a magyar elemet háttérbe szorítja a külföldi elem előnyére, akkor a magyar képviselőháznak másképen kell határozni.

De akár elfogadja a t. ház Madarász indítványát, akár nem, én azt tartom, csak köszönettel tartozhatik a képviselőház és általában a magyar ipar Madarász t. barátomnak, (*Élénk helyeslés a szélső balon*) hogy ő oly melegen karolta fel ezen ügyet és már harmadszor, vagy negyedszer teszi tüzetes vita tárgyává. (*Helyeslés a szélső balon.*) Mert meg vagyok győződve, hogy valamint azon körülmény, hogy a minister urnak közbejött jelentése következtében a képviselőház beleegyezett, hogy még egy esztendeig viseljük ezen gyár költségeit, eredményezte azt, hogy a gyár jövedelmezővé vált, úgy ezen felszólalás és ezen ismételt viták, melyek e házban folytak, eredményezni fogják azt, hogy a magyar ipar kevésbbé fog háttérbe szorittatni, mint eddig történt. Én legalább reménylem, hogy igy lesz és kérem a minister urat, hogy ha nem fogná ezt eredményezni, teljesítse hazafiui kötelességét. Senkisem kételkedik a minister ur hazafiui érdemeiben; (*Helyeslés a szélső balon*) épp úgy elismerjük mi, mint elismerik a túloldalon. (*Ugy van! a szélső balon.*) S én egész készséggel elismerem azt, hogy a minister ur tett a vasutak magyarosítása tekintetében eddig legtöbbet valamennyi ministerek közt. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*) Csak arra kérjük a minister urat, hogy e részben se hagyja magát a lárma által, melyet némely germánizáló hirlapok ütnek, akár itt, akár a Lajtán túl — mondom — ne hagyja magát ezen lárma által elijesztetni. Most is mily rettenetes lármát ütnek a Lajtán túli lapok, hogy a város betiltotta a német szinházat. Eszébe jutott-e valakinek lármát ütni, midőn a németek Strassburgban betiltották a franczia szinházat? (*Tetszés a szélső balon.*) Senkinek. Hanem itt lármát ütnek. De nem kell megijedni. Nem szabad ugyan igazságtalanságot elkövetni senki ellenében, de a hol lelkiismeretünk azt mondja, hogy nem vagyunk igazságtalanok, hanem igazságosak és méltányosak vagyunk, ott bátran menjünk előre, ha az egész világ összeroskad is. (*Helyeslés a szélső balon.*) Pártolom Madarász t. barátom határozati javaslatát.

Elnök: Szólásra nem lévén senki felirva, a vitát bezárom. Szó illeti még Madarász képviselő urat.

Péchy Tamás, közmunka- és közlekedési minister: Méltóztassék a t. ház megengedni, hogy ezen tárgyban, mely a házban már többször megfordult s melyben alkalmam volt többször is nyilatkozni, még ez alkalommal is nyilatkozhassam. (*Halljuk!*) Meg kell vallanom, arra, hogy megtámadtassam azért, mert a magyarságnak bármily irányban való fejlesztését kellőkép nem istápoltam, elkészülve nem voltam. Én osztozom Simonyi Ernő t. barátom azon nézetében, hogy semmiféle lárma által, sem az ország egy részének lakói, sem pedig a szomszédok részéről fölhangzó lárma által, abbeli tendentiámban, hogy a magyarságot előmozdítsam és mielőbb érvényre juttatni segítsem, magamat eltántorittatni nem szabad engednem. Arra én el voltam készülve, a mi be is következett, hogy minden szomszéd országbeli német ujság engem, mint chauvinistát tüntetett fel a világ előtt és hogy azt mondta, hogy én a németeket üldözöm, a mi ugyan nem igaz. Magamat elriasztatni erélyes intézkedéseimtől nem engedem. De arra nem voltam elkészülve, hogy e helyen szemrehányást kapjak a miatt, hogy a viszonyokhoz képest azon ügyekben, melyeknek szálai kezemben voltak, a magyarságot nem fejlesztettem. Méltóztassanak megengedni, de ezen ügynek jelenlegi tárgyalásánál egy nagy tévedés forog fenn. Méltóztatnak elfeledni azon időközt, mely elmult a legközelebbi 5 év alatt és itéletükben a mostani állapotokat méltóztatnak kiinduló pontul venni. Méltóztassanak elhinni, hogy nálunk Magyarországon nem én, de senki a nélkül, hogy ki ne tegye az országot annak, hogy egyes üzleti ágak az országban megakad-

Digitized by Google

janak, rögtönözve a magyarságot be nem hozhatta. A viszonyok tették ezt lehetetlenné. Méltóztassanak csak visszaemlékezni, mikép voltunk a vasutakkal. Ha nem fokozatosan és lassan vettük volna magyar kezekbe az igazgatást és vezetést, ott tökéletes megakadás, esetleg óriási bajok, összeütközések, nagy zavarok támadtak volna. Az akkori személyzetnek legnagyobb része s a vezetők nem voltak magyarok s nekünk csak fokozatosan lehetett — ha a fennakadást ki akartuk kerülni s ha a nagy költséget mellőzni akartuk — haladni az irányban, hogy magyar kezekbe jöjjön a kezelés. Ha akkor túlságba vitetett volna ez ügy és ha közlekedési zavarok állottak volna be, ez a magyarosítás rovására s kárára történt volna.

Lassan de biztosan haladtam s ma el lehet mondani, hogy azon óriási hálózatnak, melyet Magyarország vasutai képeznek, vezetése általában véve magyar. Még most is megtörténik ugyan, hogy egyes üzletágakban — ott benn a műhelyekben — némely dolgokat németül intéznek el, de hogy valamely vasutunk ne magyarul vezettetnék, hogy meg ne felelne e részben is a törvény rendeletének — a mely nem szól ugyan a vasutakról, hanem az állam hivatalairól — olyan ma már nincs. S most eljött annak ideje — ha méltóztatnak úgy kívánni — midőn e téren a leghatályosabb intézkedéseket lehet tenni. De ne méltóztassék nekem azért szemrehányást tenni, hogy én fokozatosan haladtam, mert máskép az ügy koczkáztatása nélkül tenni nem lehetett. (*Tetszés.*)

Áttérve az állami gépgyárra, itt az államtitkár ur előadta, hogy 1870-ben e gépgyár egy társulattól vásároltatott meg, a mely azt egészen német elemekkel megtöltve, abban magyarokat nem is alkalmazott. Mikor én ministerré lettem, még akkor is ugyanazon régi személyzet maradványa volt a gépgyárban, megfogyatkozva az által, hogy az üzlet jelentékenyen alá szállott és igy természetesen a személyzet is kevesbedett. Maga e gépgyár akkor két bajban szenvedett. Először abban, hogy egészen német volt, másodszor hogy deficittel működött. Az államnak azonban sok pénze fekütdvén benne, természetesen fel nem hagyhatta.

Simonyi Ernő képviselő ur fölhozta, hogy mi lehetett oka, hogy ministerségem idején az azelőtti deficit megszünt és a gyár jövedelmet hozott. Megmondom. Midőn ministerré lettem — s ezt már érintette Szathmáry Miklós képviselő ur — kértem a házat, ne méltóztassék a gyárat bezáratni, ámbár deficittel dolgozik, hanem méltóztassék nekem legalább egy évig módot nyujtani arra, hogy itéletet szerezhessek magamnak, vajjon bezárandó-e a gyár, vagy sem? Tettem ezt azért, mert ha bezáratott volna, az abba befektetett százezerek, sőt millió frt oda veszett volna, mivel, ha berozsdásodnak a gépek, csak annyit érnek, mint az ócska vas, a mi nagyon csekély érték. De tettem azért is, mert nem tudtam elképzelni, mikép volna lehetséges, hogyha nem magának a magántulajdonosnak, hanem valamely társulatnak kezelésében is prosperálni képes az ilynemű vállalat, miért ne volna képes az állam kezelésében is prosperálni, a mely utoljára azt a befolyást, a melyet a részvények tulajdonosai a gyárra gyakorolnak, maga is gyakorolhatja? Én tehát a gépgyár igazgatóját magamhoz hivattam és neki határozottan kijelentettem, hogy azt, hogy a gyárat deficittel tartsa fel, megengedni nem lehet s ennélfogva megvárom tőle, hogy kifejtve a körülményeket, melyek a deficitet okozták, nekem tervet ad arra nézve, mikép lehet a gépgyárat jövedelmezővé tenni és fölvirágoztatni. Erre a gépgyár igazgatója elmondotta azt, hogy olyan kezelés mellett, mint a mely általában véve az államnál, mint fiscalis kezelés gyakoroltatik, üzletet folytatni lehetetlenség; lehetetlenség, mert a dolog ugy van, hogy az állami kezelésben igen szük hatáskör adatik azoknak, kik dolgoznak s a gyárat tettleg vezetik és igen nagy controle rendeltetik olyanokból, a kik nem tevékenyek, hanem csak a kontrollal foglalkoznak. Az eljárás nevezetesen az szokott lenni, hogy ha valaki megrendelést tesz a gyárban, akkor teszi ezt annál, a ki a végrehajtást kezeli, a ki a gyár tevékenységét tartja kezében, szóval a ki tettleg a gyárban a munkát vezeti. De ennek nincs az a hatásköre, hogy önállólag rendelkezhessék, hanem felterjesztést tesz, hogy engedtessék meg neki a megrendelés elvállalása és e relatió elmegy a gyárból a ministeriumhoz. A ministeriumban pertractálni kezdik a felterjesztést a fogalmazók, titkárok, osztályvezetők, szóval mindazok, a kik arra befolyást gyakorolnak: egyik ember kezéből a másik kezébe megy az ügy és ezalatt temérdek idő vész kárba, az idő pedig az üzletnél a fődolog, mert itt az idő pénz. Mikor azután már megérkezik az engedély, akkor az, a kinek sürgős munkára van szüksége, talán már másnál meg is csináltatta munkáját. Igy van ez a számadásoknál is. E szerint a gyárak állami kezelése igen nehézkes. Én tehát ennek következtében intézkedéseket tettem az iránt, hogy maga a berendezés ugy történjék, mint az más gyáraknál van és a berendezés ugy is eszközöltetett. De e tekintetben meg az államszámvevőségnél bukkantunk nehézségre, mert ott csak a szokásos fiscális számvitelt ismerik.

Ez aztán kétszeresen megnehezíti az ügyvitelt, mert kétféle könyvvitel szükséges. Először az üzleti könyvvitel, másodszor ezen üzleti

Digitized by Google

könyvvitel alkalmazása a szokásos állami könyvvitelhez. Én tehát magángyárakból hívtam meg ahhoz értőket, hogy a könyvvitelt és annak berendezését megitéljék és e szakértőknek véleménye és megállapodása után fogadtatott el a könyvvitelnek az a módja, a mely jelenleg is fennáll, a mely megadja egyrészről a könnyűséget, mig másrészről biztosítja a kellő ellenőrzést, egyszersmind pedig átalakittatott ez a fiscalis számvitelre is. Ez volt egyik oka annak, hogy a gyár az előbbi időben nem prosperált.

Könnyitést tettem még a tekintetben is, hogy én kisebb vállalatokra nézve, olyanokra, melyek 10.000 frtig terjedtek, megengedtem azt, hogy az igazgató, az igazgató-tanácshoz intézendő rögtöni jelentéstétel mellett, maga is teljesithesse a vállalatok eszközlését. Nagyobb vállalatok elintézését az igazgató-tanácsra biztam. A legnagyobb vállalatok nagyon természetesen senkire másra bizhatók nem lévén, az azokban való intézkedést kénytelen voltam magamnak fenntartani. Minden ilyen esetben — magam is rögtön intézkedtem, nehogy az, a ki nagyobb megrendelést kivánt tenni, kényszerítve legyen erre nézve magánvállalatoknál lépéseket tenni, a mely esetben természetesen a gyár elvesztette volna megrendelő feleit. Igy azután a gyár annyira haladt, hogy nem mondom, hogy az abba már eddig befektetett tőkének kamatját teljesen megadja, mert hiszen túlmagas áron vásároltatott meg, ha tehát akkor túlfizettetett, még nem lehet kivánni azt, hogy annak kamatját most behozza; de mégis elértem azt, hogy daczára a nagy üzleti pangásnak, mely 1875—1880-ig, illetőleg 1879. közepéig uralkodott, a gyár prosperált, mindig beadván a viszonyok mérlegezése után kivánható jövedelmet és igy nem állott elő az az eset, hogy a gyárat bezárni kellett volna.

Akkor a főszempont arra fektettetett, hogy az a gyár, mint gyár, a maga feladatának megfeleljen és hogy az államnak oda belefektetett pénze bele ne veszszen. E gyárra nézve azt hallottam felemlíteni, hogy az nem készít valami kitünő munkát. Méltóztassanak elhinni, e nézet téves. Nem mondom, hogy ez a gyár, mikor mozdonyokat és gőzcséplőgépeket kezdett készíteni, egyszerre a legtökéletesebbeket állította elő, de méltóztassanak elhinni, hogy később oly munkákat készített, melyekre nézve jeles szakértők azt állították nekem, hogy jobbat más gyár elő nem állít.

Mondok egy példát. (*Halljuk!*) Midőn a Margit-hid épült, a hidnak csak középső nagyobb része volt szerződés szerint kiadva, a hozzávezető két kis hid nem; s midőn később szóba jött, hogy a hozzávezető két kis hidnak symmetrikus alakban kell a nagy hidhoz kiépittetnie, érintkezésbe léptem ez iránt a nagy hid vállalkozójával, a ki Párisból éppen akkor itt volt. Felszólítottam, adjon költségvetést. Benyujtott egy tüzetes költségvetést, melyet — miután az összeg tulságos nagy volt — nem fogadhattam el. S midőn erről értesítettem, azt kérdezte tőlem, miképpen szándékozom hát kiépittetni? Erre azt feleltem, hogy ha ő vele nem szerződhetem, akkor hazai erőkkel fogom kiépittetni. A vállalkozó erre azt válaszolta, hogy Párist és Londont kivéve, e két hidat egész Európában sehol sem épitik meg, mert csak ott vannak ezek mintázására berendezett műhelyek. Én e nyilatkozat által kissé aggodalomba ejtve, kérdést intéztem több felé s azon választ kaptam, hogy sem Bécsben, sem Németországon, hanem csak Párisban és Londonban készíthetik el. Minthogy már némileg engagiroztam magamat a vállalkozó ellenében, annak bebizonyítására, hogy mi is megcsinálhatjuk, gépgyárunk igazgatójával folytattam hosszabb tanácskozást s ennek alapján azon meggyőződésre jutottunk, hogy nálunk is elkészülhet az, még pedig olcsóbban. Nem fogadtam el tehát a vállalkozó ajánlatát, hanem a magyar állami gépgyárral készittettem el a két hidat. A két hid 38,000 frttal olcsóbban készült el, mint a mennyit tett a franczia vállalkozó későbbi, nem is első, de módosított későbbi ajánlata, mi természetes, mert Párisból roppant fuvart kellett volna fizetni az ideszállításért, mi az árt nagyon emelte.

Mikor készen volt a hid, felszólítottam a franczia vállalkozót, hogy mondjon itéletet róla. A vállalkozó becsületes ember volt s azt válaszolta: soha sem hitttem volna, hogy ezt Magyarországon megcsinálhassák, én sem készíthettem volna el jobban! Ez bizonyítja, hogy a gépgyár szép és jó munkát állít elő.

Azután készittettem vele mozdonyokat, ezek is kiválóan sikerültek; ezt elismerte a külföld is, mert nemcsak Magyarországon, hanem Németországba is adtam el mozdonyokat, pedig Németországban bizony nem vették volna meg, ha nem lettek volna jók.

Készittettem lokomobilokat, a melyek közül az elsők nem voltak tökéletesek, de a későbbiek tökéletesen jól sikerültek. Nekem magamnak volt egy gőzgépem, mely elég jól dolgozott, de a hosszas használat után annyira elromlott, hogy egészen újra át kellett dolgoztatni. Átdolgoztattam itt, nem került többe, mintha ugyanazon gyárosnál dolgoztattam volna át, a kitől vettem és most sokkal jobb, mint volt valaha. Ez saját tapasztalásom, melyet, mint eredményt magam láttam. Ez irányban tehát megfelel tökéletesen a gépgyár feladatának.

Ha most azt méltóztatnak kérdeni, hiszem-e, hogy van olyan magyar ember, ki ezen gép-

Digitized by Google

gyárat vezetni képes, azt kell felelnem, hogy hiszem; de arról nem állok jót, hogy meg fognám találni ez egyént az elsőben, a kit netalán oda állítanék. Mert oda nem elég, hogy valakinek képessége legyen, hanem szükséges, hogy legyenek kereskedelmi ismeretei, legyenek összeköttetései, legyen iránta bizalom, szóval, hogy úgy vezesse a gyárat, mint azt vezetni kell. Már pedig, méltóztassanak megengedni, én kisérletekre nem válalkozhatom. Mert a kisérlet pusztán nemzetiségi szempontból történvén, igen nehéz volna igazolni a netalán a kisérletből származó károkat s a házban a kisérlettevő minister — ha rosszul ütne ki a dolog — bizonyára kérdőre vonnák. Ez a dolog pénzügyi része.

Másfelől helyesnek tartom, hogy mivel már most egyrészről azon körülmény, hogy igen sok ember Magyarországból külföldön kellő kiképeztetést nyert, képesítette az országot arra, hogy az ilyen üzleteknél saját fiait alkalmazza, intézkedés történjék, hogy semmiféle körülmények közt az állami gépgyárba idegenek fel ne vétessenek és ott a nélkülözhetők és azok helyébe, kik nem tartották érdemesnek az ország nyelvét megtanulni, kik nem tartották szükségesnek, hogy itt valódi állampolgárok legyenek, saját országunk fiai lépjenek és tétessék intézkedés arra, hogy azoktól, kik nem akarnak megtanulni magyarul, mint most már nem szükségesekről, az ország megszabaduljon. De magát a vezetést annál kevésbbé tartanám megváltoztatandónak, mert nem tekintve azt, hogy a gyár szakértők birálatai szerint jól vezettetik; nem tekintve azt, hogy megvan a kellő bizalom a gyár iránt, a mi egy ilyen üzletnél igen nagy fontosságú: megvan az igazgatóban is az akarat arra, hogy magyar ember legyen.

Igaz, hogy beszélni nem tud, de tessék elhinni Madarász képviselő urnak, hogy bármit beszél valaki magyarul előtte, azt igen jól érti, valamint azt is, a mit magyarul olvas.

Ezt tudom a tényekből. Hogy nem beszél, az természetes, koros ember volt mikor ide került, nincs talentuma a nyelvtanuláshoz s ezt meg lehet neki bocsátani, annál inkább, mert akar magyar emberré lenni, megmagyarosította családját, magyar állampolgárságot kért s innen vissza menni hazájába nem mutat kedvet, ha csak az efféle támadások őt arra nem kényszerítik. Hasonlóképen a főmérnök is, a ki különben a magyar nyelvet ismeri, Magyarországról házasodván, magyar emberré lesz s az államnak hasznos polgára.

A kisebb hivatalnokokat illetőleg máskép áll a dolog. Ezeket lehet másokkal helyettesíteni.

Ezekre az állásokra van hála istennek magyar ember itt most már elég. Egy esetet meg kell érintenem, melyet, gondolom, Madarász képviselő úr is — ha bár nem directe érintett, t. i. azt, hogy felvétetett a gyárba nem rég idegen ember. Daczára annak, hogy évek óta oda nem vétetett fel egy idegen ember sem, egy, — nem is véglegesen, hanem csak ideiglenesen, felvétetett azért, mert specialista. Mi t. i. hajót akartunk építtetni, mert tervben volt egy a Dunán járó nagyobb gőzöst épiteni és a terv készítésére speciálista volt szükséges, erre a szakmára azonban Magyarországon nincs ember. Miután tehát oly ember kellett, ki erre a terveket megcsinálja, kénytelenek voltunk olyat felvenni, ki abban gyakorolt.

Még arra kell észrevételt tennem, hogy a t. képviselő úr összehasonlítást tesz arra nézve, miként emelkedtek a gyárban gradatim az idegenek s miként emelkedtek belföldiek. Az ilyen összahasonlitás mindig egyéni. Az a főmérnök, kit ő megnevezett, az úgy járt el, mint a hogy én legczélszerübbnek tartom mindazoknál, kik ily üzletet vezetni kivánnak — a mi Boros képviselő urnak nem tetszik — hogy mikor bevégezte mérnöki tanulmányait, kezdte ott eleinte a kalapácsnál és igy lett belőle főmérnök s azért van az a differenczia, hogy oly csekély fizetésből felemelkedett a legmagasabbig.

Igy kezdte Zimmermann úr is a maga dolgát, ő is a kalapácscsal kezében állott be a gépgyárba, nem azért, hogy ott napszámos, vagy szolga legyen, hanem hogy megtanulja birálni a dolgot ugy, hogy ha azután a vezetésre emelkedik, meg tudja itélni a munkát, meg tudja határozni, mennyi idő s minő képesség szükséges valamely munkához. És ez szükséges a mi fiatal embereinknél, a mit ők — legalább ezelőtt — nem igen szivesen teljesítettek. Valódi gépgyárvezetőink csak azokból lesznek, kik ezen módon mennek előre. Mert az olyanok, kiket talán a tanárok közül tesztünk oda, méltóztassék elhinni, nem fogják magokat tájékozhatni; zavarban lesznek maguk is és az intézet is zavarban lesz. A tanárnak megvan a maga hivatása.

Vannak nekünk kitünő tanáraink a műegyetemen, oly férfiak, kikre büszke lehetne minden ország, még a legelőrehaladottabb is. A tanárnak is megvan a maga hatásköre, a hol igen jól működhetik; de ha ugyanazt a tanár urat a gépgyárba állítjuk, kétes, vajjon ottan czélszerüen fogja-e betölteni helyét. Most már tanárainknak köszönhetjük, hogy jó az elméleti oktatás, úgy, hogy fiatal embereink megfognak felelni a tudomány tekintetében is azon feladatnak, a melyet tőlük várunk s ezen túl az ország nem lesz kényszerítve arra, hogy külföldről hozzon ide magának vezetőket.

Én, t. ház, mindenkor azt tartottam és tartom ma is, egy ország első kötelessége kifejlesz-

Digitized by Google

teni nemzetiségi tekintetből is mindenféle üzleti ipar-ágat, mindenféle iparágának kezelését, de miután a viszonyok olyanok voltak, hogy óvatosan kellett e tekintetben haladni, csak fokozatosan jártam el. Most már nagyobb lépésekkel lesz lehetséges előre menni és azt hiszem, hogy bárki kezébe adja is az ország e hatalmat, az meg fogja tenni a tekintetben kötelességét, hogy a magyar nyelvet és szakerőt értékesítse.

Ráth képviselő ur azon figyelmeztetést intézte hozzám, igyekezzem, hogy ezen gyár ne csináljon nagy concurrentiát a magániparnak, hanem speciális ágak művelése által magának mind nagyobb tért és tekintélyt szerezzen. Én ez irányban igyekeztem eddig is hatni, a menynyire a viszonyok engedték, de minthogy az ily ágak művelése magában nem hozott volna pangó állapotaink közt elégséges jövedelmet, a gyár elvállalt oly megrendeléseket is, melyek a magánipar körébe tartoznak s a melyek cultiválását részemről szintén nem tartom az állami gépgyár feladatának.

Én azt hiszem, hogy e gépgyárnál súlyt kell fektetni arra, hogy először hidakat építsen, mely ágban speciálista és csakugyan kitünő; másodszor, hogy oly nagy gépeket készítsen, melyek készítésére az itteni vállalatok nincsenek berendezve, készítsen mozdonyokat, vagy géprészeket stb. Azt hiszem, hogy jövőre nem is fog concurrentiát csinálni a magániparnak s panaszra e részben sem fog okat szolgáltatni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Azt, hogy a gyárban magyar okmány visszautasittatott, oly nagy hibának tartom, hogy ha méltóztatott volna nekem róla szólni, okvetlenül a legnagyobb erélylyel határozottan lehetetlenné tettem volna minden hasonló eset előfordulását. De erről tudomásom nem lévén, nem is intézkedhetem.

Még csak egy rövid észrevételt akarok tenni. Boross képviselő ur felhozta azt is, hogy ő elfogadja Madarász javaslatát, mert az nem személyek ellen van intézve, hanem az ügy felderítésére szolgál. Bocsánatot kérek, ezt lehet mondani, de a dolog tulajdonképen nem ugy áll. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) Mert ha ezen javaslat elfogadtatik, először involválja azt, hogy ebben a házban Zimmermann ellen a legnagyobb mérvü bizalmatlanság uralkodik, aztán bizalmatlanságot involvál azon jelentés beadói ellenében, kik ellen a javaslat irányul, továbbá az igazgatótanács és annak elnöke ellenében, kik a jelentést szerkesztették s végül mindazok ellenében, kik e tekintetben befolyást gyakoroltak. Bizalmatlanságot involvál bizonyos fokig az államszámvevőszék és a képviselőházi zárszámadási bizottság ellenében, melynek az első pont értelmében kötelessége volna ellenőrködni, minthogy a képviselő ur az első pontra nézve is újabb vizsgálatot kiván. És bizalmatlanságot én ellenem.

Azt méltóztatott ugyan mondani, hogy hazafiságomban nem kétkedik, azonban, ha a javaslat elfogadtatik, mit tenne ez egyebet, mint azt: hogy én a kellő erélylyel még sem magyarosítottam s ez csakugyan nem egyéb bizalmatlanságnál. (*Közbeszólások a szélső balfelől: Az! Az!*)

Én a képviselő urak részéről nem vehetem rosz néven a bizalmatlanságot, mert az az oppositió természetében fekszik; de erről az oldalról, megvallom, még sem vártam volna. De ha már meg van, a ház bölcsesége fog határozni. Én részemről kérem a t. házat, méltóztassék a költségvetést elfogadni és Madarász képviselő ur javaslatát mellőzni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Madarász József: T. ház! Hieronymi képviselő ur felszólalása következtében köteles vagyok néhány megjegyzést tenni. (*Halljuk!*) Ha én azon jelentéssel kapcsolatban, Hieronymi képviselőtársamat érintettem, természetesen mint a közlekedési minister ur által kiküldött illető bizottság elnökét érintettem és nem tisztán, mint államtitkárt.

Általában, ha a t. államtitkár ur azon kitételen, „valótlan“ fennakad, akkor tulajdonítsa magának, mert én csak azon kitételt használtam, a melyet a jelentésben a jelentés aláirói, az igazgatóság tagjai használtak a mérnök-egylet emlékiratának véleményével és az én előadásommal szemben. Megismerem, hogy ez tökéletesen egyéni vélemény: a t. képviselő ur előtt valótlan az, a mi az én felfogásom szerint való; az én meggyőződésem szerint valótlan az, a mi a t. államtitkár ur felfogása szerint való; igy hát egymással leszámoltunk. (*Derültség a szélső balfelől.*) Hanem most nézzük meg, hogy az állítások megtámadása miként vitetett keresztül. Én azt állitom, hogy a kereskedelmi osztály ügyvitele nem egészen magyar. Erre nézve én nem azt gáncsoltam, hogy oda német, vagy franczia számlák hozatnak be, hogy köttetnek angol szerződések; mert azért az ügyvitel lehet magyar; én nem azt az ügyvitelt értem, hanem azt, melyet az állami gépgyár hivatalnokai vezetnek önmaguk; nem értettem a mások által tett beadványokat, pedig ezekre is határozhat a ház és a törvényhozás, a mint tetszik, ismétlem, értettem azt, hogy az állami gépgyár hivatalnokai német nyelven szolgáltatják az irományokat a kereskedelmi osztályban is. Igenis kezembe volt és annál rosszabb, ha ért Zimmermann igazgató ur magyarul — kezemben volt saját fogalmazása és aláirása német nyelven, csatolva a kereskedelmi osztály ügyviteléhez és kezemben volt az állam által fizetett Frödl hivatalnok német nyelvü számvitele.

Hát engedjen meg, t. képviselőtársam és

Digitized by Google

t. felügyelő bizottsági elnök ur, hogy midőn ezek tények, hogy akkor kérjem, hogy vizsgáltassék meg, miután az államtitkár ur tagadja, hogy való. Hát ime itt van az okom. És itt egyuttal rá megyek arra, a mit a minister ur Ráth Károly ur előadása következtében mondott, hogy miért nem jelentetett fel, hogy a titkár ur visszautasított egy magyar beadványt. Hát ugyan kérem, minden szegény ember ide jöjjön? Ilyesminek nem szabad történni és ha történik, ez maga elegendő alkalmat szolgáltat a minister urnak, hogy azon erélyt kifejtse, a melyet sajnált, hogy mi megtagadtunk tőle. Majd meglátjuk, hogy a magyar állami gépgyárban — miután a dolog a képviselőház előtt szóba lett hozva — megmaradhat-e azon tisztviselő, a ki a hozzátett magyar nyelvű folyamodást visszautasítja azért, mert az nincs német nyelven szerkesztve. Meg fogjuk látni, lesz-e elég erélye a minister urnak, vagy nem?

De rá térek önmagam állításainak igazolására. Tehát ha ért az igazgató magyarul, a mint sajnálom, én kénytelen vagyok azon véleményben lenni, hogy fogalmazásban magyarul nem ért és már tisztelet becsület, a ki fogalmazásban nem tud magyarul, bizony egy más által beadott irományt, ha megmondják neki, hogy mi van benne, akkor megérti, de hogy máskép megértse, azt én nem hiszem.

De ha ért magyarul, akkor annál bűnösebb, mert akkor az ügyvitelnek a műszaki osztályban is magyarnak kellene lenni és mert nem magyar, azért kell hinnem, hogy ő nem ért ugy magyarul, a mint kellene érteni.

Azt mondja t. barátom, Hieronymi államtitkár ur a terminologiára nézve, hogy biz az nincsen. Hiszen nem én mondtam, de szakértők, hogy van; de én részemről többet engedtem meg, azt mondtam, tartsa meg az egész terminologiát idegen nyelven, de az ügyvitel legyen magyar.

Azonban itt van Herrmann Ottó t. barátom, a ki kijelentette, hogy Péch kiadott a bányászati terminologiáról egy könyvet, a melyben a „kohászat, gépészeti és más hasonló kifejezések megvannak.

De mondom, fogadja el az idegen terminologiát, csak legyen az ügyvitel magyar. Az én óhajtásom csak ez.

Azt mondja továbbá ő is, a minister ur is, hogy nem mennek át az összehasonlításra.

Engedelmet kérek, midőn azon jelentést, az igazgató-tanács nevében Hieronymi államtitkár úr beadta, maga ez által azt monddotta: itéljétek meg az ügyet azon csatolmányokból, melyeket ide zárunk.

Bármilyen jeles legyen az a Waldmann mérnök úr, — ámbár azt mondják, hogy a magyar Künczel-nél alantabb áll, — nem tehetek arról, ha az elénk adott okmányból összehasonlításokat teszek, ha azokat megbirálom s azokkal magokkal mutatom be vádjaim alaposságát.

S midőn ez okmányok bizonyítják, hogy mig a külföldinek fizetése két év alatt 1300 frttal emeltetik, addig a magyaré emeltetik egy év alatt 100 frttal és az egyik, az idegen, végleges, a magyar csak ideiglenes: lehetetlen, hogy rá ne mutassak arra, hogy a magyar erők háttérbe vannak szorítva. Hogy az való-e, vagy nem, arra vizsgálat kell.

A mi a jövedelmezőséget illeti, én azt kétségbe vonom. Sajnálom, de ha mindjárt bizalmatlannak kell lennem a minister, vagy az igazgató-tanács, illetőleg a számszék iránt is, én annak valódiságát kétségbe vonom; mert én azt állítom, hogy ha egy állam nagy kamatú kölcsönt vesz fel valami vállalatra, ennek annyit kell jövedelmezni, hogy ha nem hozza is be a fizetett méreg drága kamatot, de legalább 6% abból fedezhető legyen. Azután ott van az irodában az igazgatónak szerződése. Én nem csodálom, hogy magyar polgárrá lett, mert oly szerződést nem hiszem, hogy Kochinchinában aláirtak volna; — oly szerződést, melyben az egyiknek meg van a felmondási joga, az államnak pedig nincs az fenntartva. Én ezt nem tartom igazságosnak, tehát ily máshol elérhetlen kedvezmények folytán nem csodálkozom, hogy idejött, de hogyha egy kissé jól akarunk gazdálkodni, lehetetlen, hogy ha az igazgatónak már tantieme van a jövedelemből, először legalább is a beruházott tőke 6%-os kamatja le ne vonassék.

Én sajnálom, de ezen jövedelmezőséget költöttnek találom.

Miért mondtam azt, hogy részleteztessék. Hát én kérem, megvizsgáltam a számszék jelentését. A hozzánk juttatott számszéki jelentésből a jövedelmeket, mint kiadásokat, csak nagyjából látjuk. De a számszék 1878-iki jelentésében még két évi jövedelem hátralékban is van, hanem hát erre ki nem terjeszkedem, de óhajtom, hogy egy bizottság állítson össze egy jelentést és csak a kimutatott tiszta jövedelemből adjuk azután a tantiémeket; s ennek folytán biráljuk meg, van-e jövedelem? — (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

De a miért az igazgató-tanács és az igazgató ellen is a bizottság kiküldését még kérem, az az ellenőrzési kötelesség.

Én ugy vagyok értesülve, hogy 1874 óta az állam által a gyár leltárának felvétele, vagyis rovancsoltatása nem rendeltetett el. Ez évben, midőn arról volt szó, hogy a diósgyőri vasgyár is ezen igazgatóság alá helyeztessék, — mit ugyan nem bántam volna, ott már nem ger-

Digitized by Google

manisálhatna.— márczius 2-án az igazgatóság kérte és a ministerium elrendelte az anyagszertárnak, de nem az állami gyár összességének, rovancsolását.

Nem tudom, való-e, de, ha való volna, hogy 1874 óta, vagy csak 3—4 év óta is, hogy az állami leltár nem rovancsoltatott, természetes, hogy nekünk kötelességünk ez ellen felszólalni. Jó hatással volna tehát, ha ez irányban is megnyugtatást nyernénk.

Végül még egyet kivánok megjegyezni. Én azt hiszem, hogy ily határozati javaslatot, mely egy, a sajtóban felhozott általános gyanúra vonatkozik, leszavazni nem jó. Emlékeztetem a t. ministerelnök urat és a t. közlekedési minister urat, hogy midőn körülbelül 1870-ben először Zsedényi, másodszor Tisza Kálmán, mint képviselő által, a közlekedési ügyben egy bizottság kiküldése kéretett, a jobboldal leszavazott bennünket és akkor az mondatott, hogy ily bizottság kiküldése iránti javaslatok leszavazása által, ha a sajtóban ily általános gyanuk merülnek fel, melyeket egyes emberek nem képesek bebizonyítani, csak azon hidelem erősbittetik, hogy nem akarják a valóságot kideríteni.

Ha ez iránt most más véleményben vannak, azt én nem értem, mert azt, a mit ezelőtt öt évvel fehérnek, vagy feketének láttam, ma is csak annak látom, ha ugyan szemüvegem nem rosz. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Ha azonban nem fogadnák el határozati javaslatomat, egyre felkérem a t. minister ur figyelmét is. Ismételve megemlítem, hogy én azon egyénekkel azóta nem beszéltem, de tudomásom van róla, hogy 1873. óta van ott egy magyar származású egyén, Stefko Károly, a ki azon biztatással lépett be, hogy a mint üresedés lesz, műhelyvezetővé fogják tenni, de még ma is a napi munkások közt van elszámolva, mint munkaellenőr.

Ajánlom őt a t. minister ur figyelmébe. Ha nem érdemelné, — ne tessék figyelembe venni. De ha 1873 óta ott van, érdemesnek kell lennie, mert hiszen 7 év óta ott van és be van irva 3 frt napidíjjal, de, mert a munkások közt van, mindennap elbocsáttathatik. Méltóztassék utána nézni és utána járni és ha alkalmas, méltóztassék valahára véglegesen kinevezni. (*Mozgás a jobboldalon.*)

Éppen azért, mert ha reményleném, hogy határozati javaslatom elfogadtatnék, nem mondanám el ezeket. De ha elvettetik, legalább ne mondják önök, hogy nem is neveztem meg egyéneket. Ime ott van még az, a kit előbb említettem, azt is igen jeles mérnöknek tartják, de hat év óta mindig ideiglenes segédmérnök. Előbb megneveztem, Küntzel. Ha valóban jeles mérnök és megfelel 6 év óta, akkor, ha a németet, vagy a morvát két év után ki lehetett végleg nevezni, ne méltóztassék 6 év után a magyart még mindig ideiglenes segédmérnöknek hagyni. (*Felkiáltások jobbfelől: ne ajánljon többet!*)

Azt mondja a képviselő ur, hogy ne ajánljak többet. Nem is ajánlok. Van ott igen sok jóravaló magyar egyén, a ki alkalmas a művezetőségre. De egyet még kell neveznem. (*Derültség. Egy hang a szélső baloldalon: Csak azért sem fogják kinevezni!*) Minthogy azt hallom t. barátomtól, hogy azért sem fogják kinevezni, elhallgatok vele. De van ott négy—öt év óta egy magát a műgépészetben külföldön a kalapácscsal kezében kiképzett egyén és azóta, mint díjnok dolgozik. Ha tehát nem fog elfogadtatni határozati javaslatom, ajánlom ezeket és általában ajánlom a magyar szakértelem kellő előmozdítását és különösen ajánlom, hogy háttérbe ne szoríttassék. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon*).

Boros Béni: Szavaim félremagyarázása folytán legyen szabad felszólalnom. Én motiváltam azt, hogy mily szempontból járulok Madarász t. képviselőtársam indítványához és megemlítettem, hogy ezen egész indítványt nem Zimmermann személye ellen irányzottnak tekintem és nem is kivánom, hogy az ellene legyen irányozva. Sőt ellenkezőleg, éppen eltérő felfogásból kifolyólag, szükségesnek találom, hogy ily ügyekben a parlament magának is felvilágosítást és tudomást szerezzen s ezen alapon constatálhassa, hogy azok, a mik felhozattak, nem valók. De nem engedhetem meg, hogy szavaimból és ezen eljárásomból a t. közlekedési minister ur azon consequentiát vonja ki, hogy ez által az ő személye iránt bizalmatlanságot szavazok. Én egyáltalában ezen ügyet nem tekintem olyannak, mely alkalmas volna arra, hogy általa most egyik, vagy másik személy iránt bizalmat, vagy bizalmatlanságot szavazzunk. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: (*Halljuk! Halljuk!*) Nem beszédet kivánok tartani, (*Halljuk!*) nem pedig azért, mert megvallom, azt hiszem, hogy ezen tárgyban elég volt elmondva és azt hiszem, hogy ezen tárgy elég idejét vette a t. háznak igénybe; de Madarász József képviselő ur egyenesen hivatkozott rám és csak is erre az egy pontra nézve kivánok nyilatkozni. (*Madarász József a naplót nézi.*) Ne keresse a t. képviselő ur a naplóban; én ugyan nem emlékszem rá, de elhiszem, csak azt kivánom megjegyezni, hogy a vizsgálatok természete igen különböző lehet. Vannak dolgok, a melyekben a parlamenti vizsgálat helyén van s vannak dolgok, a melyekben az nincs helyén. Abban tehát, hogy valaki egy esetben helyén levőnek tartotta, más esetben nem: inconsequentiát látni

Digitized by Google

egyátalában nem lehet. Ez az egyik, a mit megjegyezni kivántam.

A másik, a mit megjegyezni kivánok, az, hogy leszavazásról akkor, midőn az illető ügyben az ügy iránt érdeklő képviselőt a kormány közege maga vezette be, hogy mindent lásson; midőn a minister letette az emlékiratot a ház elé, midőn megadott minden lehető felvilágosítást, akkor egyszerű leszavazásról, olyanról tehát, mely megnyugtatást nem adhat, szó nem lehet. (*Helyeslés jobbfelől.*) Meg nem fog soha nyugodni az, a ki nem akar megnyugodni, de itt nem egyszerű leszavazásról lehet szó, hanem, ismétlem, itt a kellő felvilágosítások megadattak.

És ha kételyem lett volna még, hogy a képviselő ur határozati javaslata el nem fogadható, meggyőzött volna erről az — a miben igen sajnálom, hogy t. elvrokonai meggátolták, hogy bővebben belemenjen, — (*Derültség jobbfelől*) hogy egyes személyek érdekeit kivánta előtérbe helyezni. (*Zajos ellenmondás és mozgás a szélső balon.*) Ez maga elveszi az idő igénybe vehetésére való jogosultságot.

Midőn tehát a határozati javaslatot a magam részéről is elvettetni kérem, végül még csak egy megjegyzésem van t. collegámhoz, a t. közlekedési ministerhez. (*Halljuk!*) Egyben ugyanis a mit mondott, nem értek vele egyet.

Azt mondta, hogy ő abból indult és indul ki, hogy ha nem maga a tulajdonos által közvetlenül, de részvénytársulat nevében vezetett gyár prosperálhat, miért ne prosperálhatna az állam által vezetett gyár? Ebben nem értek vele egyet. Az állam által vezetett gyárnak sokkal nehezebb prosperálnia; mert ha sikerült egy állami gyárt prosperáltatni, a maihoz hasonló viták, képesek azt tönkre tenni. (*Élénk tetszés jobbfelől. Zajos ellenmondás balfelől.*)

Madarász József: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. (*Halljuk!*) A t. miniszterelnök ur azt mondá, hogy javaslatommal egyes személyek érdekeit kivántam elősegiteni.

Legyen szabad kinyilatkoztatnom, hogy ez szándékaimnak határozott ferditése. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon, ellenmondás jobbról.*) Én kinyilatkoztattam, hogy a magyar gyáripar érdekében nevezem meg azokat; kinyilatkoztattam, hogy azért, hogy ne mondják, mily egyének és szakértők tehát azok, kik az ott létező germanizáló, hatalmaskodó elem által elnyomatnak s megmondtam még a multkor, hogy reménylem, hogy azért, mert őket megnevezem, a boszú nem fogja őket illetni.

Én nem ismertem őket sem az előtt, sem azóta; visszautasitom a ministerelnök ur gyanusitását. (*Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.*)

Elnök: A vita be lévén fejezve, mielőtt a szavazás megtörténnék, még egyszer fel fog olvastatni Madarász József képviselő ur határozati javaslata.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*).

Elnök: Azon kérdést intézem a t. házhoz, méltóztatik-e az imént felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el. Következik most a tétel.

Antal Gyula jegyző: Állami gépgyár kiadása 800,000 frt.

Madarász József: Én kérném az állami gépgyári kiadásokat részletezve, a mint itt vannak, pontonkint, szavazás alá bocsátani.

Antal Gyula jegyző: 1. rovat Általános igazgatási költségek 87,000 frt.

Hegedüs Sándor előadó: Méltóztassék megengedni a t. képviselő ur, hogy kérdést intézzek az iránt, hogy a t. képviselő ur, a tárgyalásnak ezen formája által mit akar elérni, mert a költségvetésben a tétel ugy szokott előfordulni, a mint itt van. A t. képviselő urnak természetesen joga van ahhoz, hogy a költségvetésnek azon egyes elemeit, a melyekből az áll, részletes birálat és bonczolás alá vegye, hanem abban az esetben, hogy ha a költségvetésben a formát meg akarná változtatni, akkor természetesen meg kellene változtatni a szerint a költségvetési törvényjavaslatot is. (*Helyeslés.*)

Madarász József: Nekem az egyes tételeknél, a mint itt vannak, pl. az általános igazgatási kiadásoknál, a kereskedelmi osztálynál, a müszaki osztálynál nincs észrevételem; de van pl. a mühelyi költségeknél, van a gyártási költségeknél és van a 67. lapon *c*) anyagszertár 7. szám alatti tételhez bizonyos észrevételem, a melyre nézve felvilágosítást akarok kérni, azért kérem a t. elnököt, méltóztassék pontonkint tárgyalás alá bocsátani. (*Felkiáltások jobbfelől: Nem szükséges.*)

Bocsánatot kérek, én ugy hiszem, sokkal helyesebb lesz sorban menni, mert ha én már most a 67. lapon levő 7. számnál adom elő észrevételemet és az tétetik fel szavazásra, akkor az előtte valók nem jöhetnek szavazás alá. Én tehát még egyszer kérem, méltóztassanak pontonkint tárgyalni az egyes összegeket.

Lukács Béla: T. ház! Én csak a tárgyalás formájához akarok szólni. Azon észrevételt, a mit Hegedüs Sándor t. barátom tett, a magam részéről a budget formája szempontjából helyesnek tartom, mert követtük a felolvasásban azon beosztást, mely az eddigi költségvetési törvényekben foglaltatik s azért szükségesnek tartom, hogy kövessük most is, hogy t. i. ezen költségvetési törvény a lehetőségig ne különbözzék az

Digitized by Google

előbbi költségvetési törvényektől. Ennek következése az, hogy a gépgyárra megszavazandó összeg is egy összegben foglaltassék be a költségvetésbe. (*Helyeslés.*) Ez azonban nem zárja ki azt, hogy az egyes rovatoknál kérdést ne lehessen intézni és csak arra kívánom felhívni a ház figyelmét, hogy midőn a határozatot az elnök ur kimondja, ne ezen egyes rovatok megszavazását, hanem a végösszegben való megszavazást mondja ki, hogy az vétessék be a költségvetési törvénybe. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Legegyszerűbben ugy fogunk keresztülmenni, hogy ha a jegyző ur olvassa sorban a rovatokat s Madarász képviselő urnak, vagy másnak, ha észrevétele van, az illető rovatnál felszólal, a ház szavazni fog, de ez természetesen nem szolgál akadályul, hogy végtül azon összeg felett szavazzunk, melyet a pénzügyi bizottság javaslatba hoz. (*Helyeslés.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Részletezés. Kiadás.

1. Általános részletezési kiadások.

Hivatalnokok díjazása.

A) Általános igazgatás.

B) Kereskedelmi és számosztály.

C) Műszaki osztály.

D) Szertár.

Szolgák díjazása.

a) Általános igazgatás.

b) Műszaki osztály.

c) Anyagszertár.

Szertár-felvigyázó.

Díjnokok fizetése.

Szolgák ruházata: két szolga ruházata.

Utazási kártalanítások: megtérítések és egyéb személyi költségek.

Jutalékok és jutalmak; igen jó szolgálatokérti jutalmak.

Fogatok fenntartása: igazgatói és gyárfogat fenntartása.

Madarász József: Itt észrevételem van, t. ház. Én elolvastam az igazgatóval kötött szerződést és ott nem találtam azon kedvezményt, hogy az igazgató részére külön fogat tartatik államköltségen. A költségvetésben itt van: igazgatói fogat; és magántudomásom van róla, hogy az igazgató részére, nem tudom minő költségen, szerkocsik és lovak tartatnak, melyeket tisztán csak az igazgató használ. Nem tudom miért van itt: fogatok fenntartása, igazgatói és gyárfogat fenntartása, ha nem az igazgató használatára vannak, akkor tessék kitörölni az „igazgatói" szót. Legyünk világosak. Ha őt a szerződés szerint megilleti a fogat, benne kell maradnia, ha nem illeti meg, akkor vessünk véget egyszer-mindenkorra, mert ez 3500 frtnak legalább is a felébe belekerül és akkor ez elesnék. Felvilágosítást kérek ez iránt és még a felvilágosítást meg nem kapom, kifogást kell tennem az igazgató részére előirányzott igazgatói fogat fenntartása ellen. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Wahrmann Mór: T. ház! (*Halljuk!*) Mindenki, a ki ismeri az ipar- és kereskedelmi vállalatok szervezetét és az ottani szokásokat, tudja, hogy mindazon vállalatoknál, melyek a város távoleső részén létesülnek, a legnagyobb takarékosság kifejtése mellett is okvetlenül szükséges, hogy az igazgató számára kocsi tartassék. Mert, ha ez nem történik, akkor bérkocsit kell fogadni s ez sokkal nagyobb összeget emészt fel, mint a fogattartás. (*Ugy van! jobbfelől.*) Tehát akár benn van a szerződésben, akár nincs, a kocsitartást magával hozza az ügykezelés s ennélfogva én e tétel ellen kifogást nem tehetek.

Egyáltalában azt hiszem, hogy ilyen nagy vállalat költségvetését, apró részleteiben itt a házban tárgyalni merő lehetetlenség. Ez feladata lehet azon közegnek, mely az állam részéről meg van bizva az ellenőrzéssel; hogy a törvényhozás ily aprólékos részletekbe avatkozzék, az, lehet mondani, nevetséges; mert maga az igazgató sem képes megbirálni azokat, ha a részleteket közelebbről nem ismeri. Én ennélfogva az összeget megszavazom. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Simonyi Ernő: T. ház! Én azt hiszem, hogy Madarász t. képviselőtársam álláspontja tökéletesen correct. Ha az igazgatóval kötött szerződésben benn van azon kötelezettség, hogy neki az állam tartozik fogatot tartani, akkor nem lehet szót emelni a tétel ellen. De ha nincs benne, akkor olyan hivatalnoknak, kinek fizetése többre megy, mint egy ministeré, hogy annak még fogatot is tartsunk, a nélkül, hogy kötelesek lennénk rá, azt én feleslegesnek tartom. (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Csatár Zsigmond: T. ház! Én csak pár szóval járulok ahhoz, mint az előttem szólók mondottak. A rovatokból látható, hogy az illető igazgatónak 2000 frt működési pótléka van azon 5000 frton felül, a mi az ő fizetése, már pedig a bevett viszonyok s a gyakorlat által szentesítve van az, hogy az ilyen pótlékokból szoktak az ilyen fuvarköltségek fedeztetni. E szerint Madarász képviselőtársam felszólalását én teljesen correctnek és helyesnek tartom s kérem a kocsi-fuvar czimén felvett összeget töröltetni. (*Zaj: Szavazzunk!*)

Elnök: Egyenként nem szavaztatnak meg a rovatok, a szavazás a végén fog megtörténni. Ha itt szavazás kivántatnék, határozati javaslatot kellene beadni, mely ugy szólna, hogy a gyárigazgatónak fogat nem jár, mert különben nem tudom, mire történjék szavazás. (*Helyeslés.*)

Digitized by Google

Antal Gyula jegyző (*olvas*): Műhelyi költségek, gyári költségek, jutalékok.

Madarász József: T. ház! A műhelyi költségeknél az általános kezelés 48,000 frt, a műhelyek szükséglete pedig 66,000 frt. Szabadságot veszek magamnak figyelmeztetni a tisztelt minister urat, hogy midőn a gyári költségek czímén, anyagszükséglet, munkásdíjak, vegyes kiadásokban magokban foglalnak, ezen általános kezelés és műhelyszükséglet miért tétetik ily nagy összegre, mint 114,000 frt? Magántudomásom van a felől, hogy minden kisérlet, mely szerencsétlenül üt ki s az államnak nagy kárára van, itt számoltatik el. Van-e tudomása a minister urnak arról? És nem volna e hajlandó a jövő évi költségvetéssel legalább ugy a gyári költségek, mint a vegyes kiadások szükségletét is részletesen terjeszteni a ház elé, hogy a képviselők is megbirálhassák azokat.

Péchy Tamás közmunka és közlekedésügyi minister: T. ház! Arról van tudomásom, mert az természetes, hogy ha megrendelnek locomobilokat, miket még sohasem csináltak, a munkások arra berendezve nincsenek, az első kisérletnél kár származik, mert az nem sikerül egyszerre, de nem fog sikerülni sehol, egyetlenegy gyárnál sem, első alkalommal, de valahol el kell számolni, azt nem lehet az első locomotivra, melyet ott készítenek reá számolni. Ha a képviselő urnak kedve van ezt részletesen megismerni, akkor igen könnyen teheti ezt, ha megnézi a gyári számadásokat, melyeket tüzetesen megvizsgálhat.

Azt előterjeszthetem, mennyi volt az az összeg nagyban és egészben, de az egyes tételeket, melyek minden egyes előállított munkásra szólanak, itt a házban előterjeszteni talán mégis felesleges. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás összesen 800,000 frt.

Elnök: Méltóztatik elfogadni? (*Elfogadjuk!*) összes kiadás 800,000 forinttal szavaztatik meg.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel összesen 900,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Mutatkozik felesleg 100,000 frt. Ezen feleslegből fordítandó beruházásokra a közlekedési tárczában 30,000 forint; a bevételből (900,000 frtból) felveendő a közlekedési tárczában 800,000 forint, az üzleti kiadások és 30,000 frt a beruházások fedezésére, egészben tehát 830,000 frt, 700,000 frt pedig, mint az állami gépgyár tiszta jövedelme, a pénzügyi tárczában V. fejezet, 45. czím alatt.

Elnök: Méltóztatik a pénzügyi bizottság ezen jelentését elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Jókai Mór: T. ház! A napirendhez kívánok szólani. (*Zaj! Halljuk!*) Nagy számú törvényjavaslatok vannak a t. ház elé terjesztve. Tekintettel arra, hogy ezen törvényjavaslatoknak elintézését, még ezen ülésszakban követelik az ország érdekei; tekintettel arra, hogy a budget tárgyalása alatt t. képviselőtársaink mind a legnagyobb részletességgel kívánnak megvitatni mindent. (*Közbekiáltás a szélső balon*: *Kötelesség szerint!*) Igenis kötelességük szerint; tekintettel arra, hogy a t. háznak különösen gazdasággal foglalkozó tagjainak valóban jogos kívánságok, hogy legalább aratásra haza kerülhessenek, bátor vagyok azt az indítványt tenni, hogy a t. ház ülésezéseit a budget-tárgyalás alatt délutáni 3 óráig terjeszsze ki. (*Helyeslés.*)

Szederkényi Nándor: T. ház! Mindenekfelett legyünk igazságosak. Ha kötelességünket óhajtjuk teljesíteni és a budget tárgyalását leglelkiismeretesebben teljesíteni, ezt nem lehet vádul felhozni, (*Élénk ellentmondás a középen*) nem lehet pressióképen felhozni, hogy a képviselő urak talán aratásra haza kívánnak menni. Elég rosz, hogy a képviselő urak most is otthon vannak, nem jönnek ide. Az igazság kívánja, hogy tárgyaljuk ugy, a mint kell. Most 2 óra elmult, nem helyes tehát, hogy az ily indítvány éppen a legutolsó perczben, a tárgyalási idő elhaladtával terjesztessék be. Én részemről nem fogom ugyan ellenezni, de annak forcirozása, hogy ma határozzunk, ingerelheti azt a pártot is, mely nem tudom, mit fog ezen indítványhoz mondani, — hanem a maga részéről is kívánja megtartani a pontosságot és a rendet. Én részemről ezen ügyet ma tárgyalhatónak nem tartom. Tessék az indítványt holnap megtenni s fogunk hozzá szólani. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: (*Zaj.*) Igen kérném a felszóló képviselő ur figyelmét is egy perczre. Én azt gondolom, hogy az ingerültséget talán azért hozta szóba a képviselő ur, mert tegnap nem volt itt az ülés végén.

Szederkényi Nándor (*közbeszól*): Itt voltam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Akkor csodálom, mert emlékezhetnék reá, hogy midőn ez tegnap szóba hozatott, az azon oldalon ülő képviselő urak részéről is az mondatott, hogy nem fogunk ellene kifogást tenni. (*Közbeszólás a szélső balon: Nem mondottuk!*)

Gondolom, Csanády képviselő ur is azon az oldalon ül, pedig ő mondta. De midőn a dolog a tegnapi napon szóba hozatott, a ház már nem volt határozatképes számmal, határozat hozatala nem is provocáltatott, csak szóbahozatott. Hanem azután, a mikor oly időben, midőn rendesen a napirend iránt szoktunk határozni, ily dolgok szóbahozatnak, pressióról, ingerültségről beszélni csakugyan nem lehet. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*)

Digitized by Google

Én tehát igen kérném a t. házat, méltóztassék belenyugodni abba, mit Jókai képviselőtársam indítványozott, mert azt sem a házszabályokból, sem törvényből kimutatni nem fogják, hogy két óra után öt perczczel ne lehetne ily tárgyban határozni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szalay Imre: T. ház! Praecedens esetre vagyok bátor a t. ház figyelmét felhívni, 1875-ben volt, hogy Simonyi Ernő képviselőtársam 1 és fél órakor beszédének még csak felében volt s az akkori elnök, Ghyczy Kálmán elvonta tőle a szót azért, mert $1^1/_2$ órakor az interpellátiókra adandó válaszok ideje elérkezett. Az óta a ház e tárgybani határozatától többször eltért, ugy, hogy soha sem lehet ahhoz ragaszkodni. Nem akarván azt, hogy 2 óra után vitatkozzunk e fölött s az idő még tovább haladjon; azért bátor vagyok kérni a t. képviselőházat, hogy holnap és ne ma mondjuk ki e tárgyban a határozatot.

Még csak egyet vagyok bátor a t. ház figyelmébe ajánlani. Én azon kevesek közé tartozom, kik korán szoktak az ülésekbe eljárni; ma különösen Szontagh Pál és én már 9 órakor itt voltunk a házban, de 10 órakor az ülés még nem volt megnyitva, hanem megnyittatott 10 és fél órakor — nem a t. elnök ur hibája miatt, hanem, mert a ház tagjai nem voltak itt. És éppen azért, mert sokkal többet végezhetnénk, ha az ülések rendesen 10 órakor nyittatnának meg, én hozzájárulok ahhoz, hogy 10-től 3-ig, de ne fél 11-től 3 óráig tartassanak az ülések.

Elnök: Kérdem a t. házat, ma, vagy holnap kiván-e e tárgyban határozni? (*Ma! Holnap!*)

Azok, a kik ma kivánnak határozni, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség ma kiván határozni.

Már most kérem azokat, a kik Jókai képviselő ur indítványát elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja s e szerint a holnapi naptól kezdve, az ülések három óráig fognak tartatni.

A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés tárgya a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása.

(*Az ülés végződik 2 óra 10 perczkor.*)

236. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi április 8-án.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesités. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Székely Elek igazolásáról. Az 1880. évi állami költségvetés részletes tárgyalása (földm. ipar és kereskedelmi tárcza).

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, B. Kemény Gábor, Pauler Tivadar, Péchy Tamás, Trefort Ágoston, gróf Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, Szende Béla, B. Orczy Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni. A javaslat ellen szólókat Baross Gábor, a javaslat mellett szólókat b. Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják vezetni. Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, hitelesittetik.

Bemutatom Torda-Aranyos megye közönségének föliratát, melyben a topánfalvi kir. járásbiróságnak, a tordai törvényszékhez való csatoltatását kéri.

Továbbá Uj-Kécske, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyébe kebelezett község előljáróságának Degré Alajos képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben a közvetlen fizető adózók elleni végrehajtásból fölmerült 1378 frt 70 kr. végrehajtási költség behajtása iránt a község közvagyonára foganatosított végrehajtás elleni intézkedések megtételét kéri.

A kérvények a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Apáthy István, az állandó igazoló-bizottság előadója: T. ház! Az állandó igazoló-bizottság Székely Elek Thoroczkó választó kerületben megválasztott képviselő megbizó levelét tárgyalás alá vevén, azt minden tekintetben kifogástalannak találta, miért is a nevezett képviselőt a 30 nap fenntartása mellett igazolt képvise-

Digitized by Google

lőnek jelentette ki. Az erről szóló jegyzőkönyvet van szerencsém tiszteletteljesen bemutatni.

Elnök: Székely Elek a 30 nap fenntartásával igazoltatik s a 7-ik osztályba soroztatik.

Következik a napirend: a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása.

Szederkényi Nándor: T. ház! Az 1878. évi közös vám-egyesség megkötése óta ugy a kormányra, mint Magyarország iparos közönségére kettős feladat és kötelesség háramlott: egyrészt felismerni az ezen egyesség folytán létrejött helyzetet, másrészt felkutatni azon módokat, a melyek hivatva volnának ezen egyesség megkötése folytán, igazán szűk körre, lehet mondani, a tengődésre kárhoztatott iparunk életének istápolására és annak némileg lendület adására. Vajjon a kormány ezen egyesség megkötése után megtette-e kötelességét, eleget tett-e azon feladatnak, hogy a maga részéről a helyzet felismerését constatálja, eleget tett-e annak, hogy a maga, illetőleg az állam részéről keresse azon módokat, a melyek hivatva lennének az ekként megbénított ipar elősegítésére: erre vonatkozólag akarok néhány szóval reflectálni és erre vonatkozólag óhajtanék a kormány részéről tájékozást nyerni. Mielőtt azonban erre rátérnék, röviden érinteni akarom, hogy az iparos közönség megtette-e kötelességét a maga részéről az iránt, hogy ily viszonyok közt részint helyzetét felismervén, részint a kifejlődött viszonyokat tanulmányozván, az önsegély erejével igyekezzék önerejének kifejlesztésére módokat és eszközöket találni. Ha körültekintünk, ugy találjuk, hogy Magyarország iparosai már rég idő óta azt, a mit szerény körükben az öntevékenység erejével tehettek, kifejteni igyekeztek.

Ime csak a legutóbbi székesfehérvári kiállítás élő bizonyságot nyujt arra, hogy az önismeret és a helyzet fölismerésének minden módját igyekeztek kizsákmányolni. Hiszen mi is lehetne más főteendőjük az önsegély körében, mint az, hogy önerejüket megismertessék a közönséggel. És e czélra mi mód szolgál az ő részükről? A kiállítások rendezése a közönség előtt, mit teljesítettek és teljesítenek is. Itt van a székesfehérvári kiállítás és itt vannak azon kiállítások, melyeket a városokban, a szerény vidéki körökben az iparosok a maguk részéről rendeznek. Mindezek azt mutatják, hogy az iparosok igyekeznek önerejük és a helyzet megismerésére és ez már elég az ő részükről; de ők még tovább is mennek, igyekeznek a társulás utján az önsegély erejét kifejteni, igyekeznek oly módokat megszerezni, melyek őket tevékenységükben elősegitik, igyekeznek a társulás erejével, feliratok szerkesztésével, a buzdítás nemes hevével egymást jóformán lelkesíteni, öntevékenységre serkenteni, szorgalomra buzdítani s ez részükről nagyon is elég, mert többet mit is tehetnének? Ime csak tegnap tárgyaltatott a házban egy újabb kérvény, a mely az iparosoknak fellépését jelzi és keresi a kormány, az állam támogatását. Ime, évek óta olvassuk és halljuk azon kérvényeket, melyek a házhoz részint iparosoktól, részint iparostársulatoktól, részint az ország majdnem minden megyéjétől intéztetnek az iparosok ügyének legelső támpontját megadó ipartörvény revisiójára nézve. Olvasunk és hallunk iparosok részéről az iparosok művelésére vonatkozó tervek és vélemények nyilvánításáról. Olvasunk és hallunk részükről az állam és kormány irányában emelkedő hangokat, a melyek az iparosok nevelésének előmozdítását kérik és kivánják. És lehet mondani, ők megértették és megértik ama hires franczián ak, Monge-nak szavát, ki 1794-ben a convent legrémesebb szakában, a franczia ipar és ipari élet megteremtője volt, azon jelszó alatt, hogy új nevelési rendszert kell adni Franczia országnak, ha az ipart meg akarják menteni a külföld befolyásától. Megértették ők ezt, megértik és ennek adnak folyton kifejezést kérvényekben, felszólalásokban, midőn az iparos oktatás behozatalát, terjesztését és ezzel az országnak az industriális alap megvetését kivánják. De mindezt az ő saját csekély erejöktől kivánni nem lehet; mindez csak az állam által kifejtendő támogatás segélyével történhetik meg, mert hiszen az 1878. évi közös vámterület törvénye után, ma már az iparosoktól nem is kivánhatjuk azt, mit talán más államok megkivánnak, nem kivánhatjuk a laissez-faire elvének azon keresztülvitelét, mely Angliában uralkodó volt. Itt több feladat, kötelesség háramol az államra, több kötelesség az országra, mert ezen ország az iparos közönség megmentésére azt, a mi minden államban a legelső, az önálló vámterületet, tőlük elvette, önálló vámterülettől őket megfosztotta, a közös vámterülettel oda vetette az osztrák ipar versenyének uralma alá és igy nagyon természetes, az ily viszonyok közt az államnak gondoskodni kell az ő megmentésökről.

Már most azt kérdem, vajjon e kötelességnek mikép felelt meg a kormány? Az évek mulnak. Minden elveszett év, ha mulasztást constatál, nemcsak az ipar terén, hanem az ország financiális érdekeire nézve is súlyos kárt okoz. Nálunk az elmulasztott évek kipótolhatatlanok és igy a mulasztás bűne kétszeresen sujtja a kormányt, mert abban nemcsak iparunk, hanem az ország vitalis érdeke is sértve és fenyegetve van. Kérdem, hogy a kormány miként felelt meg a közös vámterület újabb elfogadása óta azon feladatának, hogy a helyzet felismerésére tanulmányokat tegyen; tanulmányozta-e a módokat és eszközöket, hogy az ily aránytalan ver-

Digitized by Google

senyre utalt magyar ipar támogatására, a kormány részéről a szükséges segély megadassék? tanulmányozta-e, hogy mily módok és eszközök legyenek azok, melyek az ily aránytalan versenyre utalt magyar ipar számára, a megélhetés feltételei megteremtessenek, a miről gondoskodni kötelessége.

E kérdés az iparos körökben vitattatik, ezek a maguk részéről véleményeket adnak; de tett-e a kormány is tanulmányokat erre nézve. Más államokban, midőn fontos közgazdasági kérdések merülnek fel, midőn kalamitások mutatkoznak, a kormány első kötelességének tartja szakértők meghallgatása utján a helyzet felismerésére jutni. Ugyan kérdem, hogy tett-e a kormány ez irányban valamit az új kiegyezés óta? Én figyelemmel kisértem a kormány nyilatkozatait és működését, de nem találok egy pontot sem, mely azt bizonyítaná, hogy ez irányban a kormány csak egy lépést is tett. Azt tudom, hogy a jelenlegi minister ur 1879. májusban igéretet tett „a monarchia két része forgalmi viszonyaira vonatkozó statisztikai adatok gyüjtési módozataira nézve" lépéseket tenni; de már egy év elmult azóta. Azt az elmult évet nem érzi-e a minister ur elégnek? Vagy még mindig kevés az idő arra, hogy ez irányban is csekély teendőit megtette volna. Vagy nekünk oly bőven van időnk az ipar terén még most is gondolkodni a felett, hogy mit is kellene tenni? Kutattam, hogy más irányban történtek-e a kormány részéről lépések, melyek az iparos világ helyzetének felismerésére vezettek. Konstatálhatom, hogy semmit sem találtam. De többet mondok. Találtam azon mulasztását a kormánynak, hogy azon az iparos közönségnek és az országnak egyhangu véleményében kifejezett kivánságnak sem tett eleget, hogy az ipartörvény revisiójára vonatkozó indítványát, javaslatát már eddig benyujtotta volna. Már évekkel ezelőtt hangzott fel e házban is és e házon kivül is ezen revisió szükségessége. Nem tagadta ezt maga a kormány sem, sőt 1879. május havában Gaál Jenő képviselőtársam interpellatiója folytán, a kormány azon határozott igéretet tette, hogy ezen revisióra vonatkozó javaslatát ugy fogja beadni, hogy a jövő országgyülési cyklus alatt lehetséges legyen tárgyalni. Már t. i. ezen országgyülési cyklus alatt, mert az igéret mult év május havában tétetett. Én magánuton is voltam bátor tudakozódni az iránt, vajjon a minister ur ezen igérete miként fog teljesülni. De azon felvilágosítást nyertem, hogy a minister ur még a tanulmányozás stadiumán sincs túl és hogy a kérdést csak most fogja tanulmányozni. Nyolcz év mult, hogy az ipartörvény meghozatott. A t. minister urnak 8 év tanulmánya még most sem elég, hanem most fog csak lépni a tanulmány terére. Évekkel ezelőtt a minister ur előre azon határozott igéretet tette, hogy rövid idő alatt benyujtja és a ház tárgyalás alá veheti. Ma kisült, hogy még a tanulmányozás stádiumán sincs túl ezen ügy és annyi bizonyos, legalább, ha csak a t. minister ur kegyelme arról nem gondoskodik, akkor az országgyülési cyklus el fog mulni és a javaslat nem fog a ház elé terjesztve lenni. Azt gondolom, hogy ezzel constatálva van a kormány menthetlen mulasztása és bűne az iparos világgal szemben. Az iparos világ a helyzet megismerésének magaslatán áll és nem érdemli meg azon vádat, melyet, ha igaz a hirlapi tudósítás, legközelebb a háznak egyik tekintélyes tagja, Kautz Gyula képviselő ur emelt, hogy t. i. az iparosokat lomha közérzület jellemzi. Az iparosvilág saját körében megteszi, a mit tenni képes; megteszi mindazt, a mitől részint anyagi, részint szellemi mivelődését várhatja. Az iparos világ méltán tekinthet a ministerium felé, ugymint mostoha atyja felé, a ki az ő érdekeiket teljesen elhanyagolja.

A t. minister ur, tudom készen lesz ezen vádra azon felelettel, hogy a ministeriumnak annyi a teendője most ezzel, majd azzal a törvényjavaslatnak kidolgozásával — hisz e védvekkel lépett elő 1879. május havában Gaál Jenő képviselő ur interpellatiójára adott válaszában is — hogy csakis a ministerium sok teendője miatt késik ezen javaslat benyujtása.

Én azt gondolom, hogy a kormánynak ily védvekkel fellépni nem szabad, mert annak idejének kell lenni; a mely kormány ezzel fellép, az tehetetlenségének bizonyítványát adja ki s ettől az ország elvárja, hogy adjon helyet oly kormánynak, a mely ily védvekkel nem fog előállni, hanem megteszi kötelességét. Ám viselje el e mulasztás bűnét továbbra is a kormány és viseljék azok, kik a kormánynak ezen mulasztásait helyeslik; én részemről a felelősségből osztozni nem kivánok, hanem ez irányban egy határozati javaslatot akarok benyujtani, a melyet elfogadás végett a t. háznak ajánlok. Azon reményben, hogy t. ház többsége belátván már, hogy a halogatásnak többé helye nincs, belátva azt, hogy az iparos közönség megérdemli azt a figyelmet, hogy a mi saját érdekében, de az ország érdekében is önfennállhatásának alpháját képezi: a jó ipartörvény megalkottassék, illetőleg a meglévő törvény a jelen viszonyokhoz alkalmaztassék. S miután a kormány többször igéretet tett, de azt nem teljesítette, részemről azt gondolom, hogy a kik a mulasztás bűnében osztozni nem akarnak, határidőhöz kell a kormányt visszautasítni a javaslat benyujtására. Ám a kik nem pártolják, viseljék tovább a felelősséget, a közönség majd itélni fog felettük. Határozati javaslatom igy szól: (*Halljuk!*)

Digitized by Google

„Tekintve, hogy hazai iparunk viszonyai s belfejlődésének szerves rendszere megállapítása s biztosításának egyik nélkülözhetlen kellék-e a jó ipartörvény, mely nélkül hiába való minden törekvés;

tekintve, hogy az 1872:VIII. t. cz. ma már nem felel meg ez igényeknek s ennek czélszerű átalakítása nélkülözhetlen szükség;

tekintve, hogy oly általánosan elismert már ez, hogy maga a kormány is több izben hangsúlyozván a revisió szükségét, javaslata benyujtását kilátásba helyezte; — ennélfogva indítványozom, mondja ki a ház, hogy az 1872: VIII. t. cz. átalakítására vonatkozó kormányjavaslat benyujtását oly módon várja, hogy ennek országgyülési elintézése, legkésőbb az őszi ülésszak alatt lehetséges legyen. Beadják: Szederkényi Nándor, Almássy Sándor, Kaszap Bertalan, Szalay Imre, Majzik Victor, Hegedüs László, Csanády Sándor, Turgonyi Lajos, Nagy Ferencz, Kállay János, Bárczay Miklós.“

Báró Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa a határozati javaslatot*).

Lyka Döme: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő költségvetéshez én is hozzá szólani óhajtanék és kérem a t. képviselőházat, méltóztassék rövid észrevételeimet e kérdéshez kegyesen meghallgatni; (*Halljuk!*) hiszem, hogy ezt annál inkább kérhetem, miután eddig a tisztelt képviselőház türelmét igénybe nem vettem és ha ezt ma teszem, történik ez azon szoros viszonynál fogva, a mely viszonyban én e kérdéshez állok, egyrészt mint mezőgazda, másrészt mint a mezőgazdasági congressusnak tagja. (*Halljuk!*)

Mindenek előtt örömömnek kell kifejezést adnom, hogy végre a mezőgazdasági kérdésekben tartott oly hosszú szünet után, a mezőgazdák emlékiratával egy oly kérdés kerül napi rendre, melynek helyes megoldásától függ az ország lakossága legnagyobb részének jóléte.

Ezt a hosszú korszakot, a mely alatt divat volt hallgatni a mezőgazdaság kérdéseiről, mint alárendelt érdekűekről, bátran a mezőgazdasági reformeszmék számüzetési korszakának lehet mondani.

Ennek komoly és hivatalos megszakítását a jelenlegi mozgalom képezi, mely annyi politikai csalódás után, most fogja bevezetni ünnepélyesen és a megillető fontossággal a mezőgazdaság kérdéseit a törvényhozás termébe.

Mit várhatunk e mozgalomtól, ezt a jövő fogja megmutathatni.

Kétkedőleg azt lehetne kérdezni, valjon a törvényhozásnak e kérdéssel való nagyszabású foglalkozása nem fog-e indokolatlan reményeket kelteni népünkben és nem lesz-e a multak példája szerint újabb csalódások forrása?

Én részemről azt hiszem, hogy nem, mert egy jól gazdálkodó nemzet, nemcsak a földet és az ipari, vagy gyári telepeket tekinti a nemzet vagyonának, hanem az időt is, melylyel jól gazdálkodni tudni, a nemzeti haladásnak szintén egyik feltétele. (*Helyeslés.*)

Miután tehát az alkotmányos életnek 13 éves korszaka, a mezőgazdasági reformokhoz szükséges időt úgyszólván tékozló könnyelműséggel hagyta felhasználatlanul elröpülni, most már elérkezettnek látja a pillanatot a cselekvésre és azért a feladatnak ekképeni helyes felismerése, bátran vehető a feladat félig-meddig való megoldásának.

E feladatok kétfélék és egyrészt az államra, másrészt magukra a mezőgazdákra vonatkoznak.

Mulasztott-e e két tényező és mennyit, ennek megitélését függőben hagyhatjuk, mert tény az, hogy az államhatalom más irányban vélvén magát elfoglaltnak, a minden kérdésben őt illető kezdeményezés jogát és kötelességét e kérdésben kellőleg nem gyakorolta, de viszont e mulasztásban részesévé vált a legislativa is az által, hogy a neki is rendelkezésre álló kezdeményezést igen gyengén és szórványosan használta fel, a kormányt javaslatok beterjesztésére e téren nem kényszerítette, a mi valóban annál inkább feltünő, mert valamint azelőtt, úgy most is a mezőgazdák képezték és képezik a törvényhozás mindkét házának többségét.

De általában elmondhatjuk, hogy ezen apathia a társadalom minden rétegében mutatkozott és önmagát is, másokat is megnyugtatni vélt azon megszokottá vált refrainnel, hogy a pénz másra, nem pedig ilyes nem közvetlenül hajtó és gyümölcsöző reformokra való.

Kifejezését találja ez továbbá az államháztartásában, hogy ezen ország, a mely ország egyelőre mindenét csak a mezőgazdaságtól várhatja, ezen ágra, összehasonlítva Európa többi államaival, még a kis német államokat is egyenkint beleértve — legkevesebbet áldoz. — Pedig ha áll az, hogy a földmivelés virágzása karöltve jár a többi osztályok jóllétével, — hogy pedig ez Magyarországban, mely kiválólag agriculturális ország, tagadhatatlanul fennáll, ez bizonyos; (*Helyeslés*) akkor kétségtelen, hogy mindaz, a mit az állam a földmivelés emelésére tesz, egyuttal az egész társadalomnak javára válik.

Ezek után önkényt felmerül a kérdés, hogy mi itt a teendő; és erre más felelet nem lehet, mint az, hogy a közös nagy czélnak elérésére minden tényezőnek öntudatos és összhangzó közreműködése kivántatik.

A legfőbb két tényező mindenesetre az államhatalom és maga a földmives osztály.

Hogy az állam mit tehet és mit tegyen, azt előttem e háznak több hivatottabb tagja már

Digitized by Google

részletesen elemezte. Mind a mellett egészen gyakorlati szempontból, úgyszólván saját tapasztalataim köréből kötelességemnek tartom még az elmondottak után is nehány észrevételt tenni. (*Halljuk!*)

Ime, mint tényre mutathatunk azon sikerre, a melyet az állam beavatkozása a lótenyésztés érdekében felmutatott, az állami segély productivnek bizonyul be, abból a kormánynak azon tapasztalatot kellett volna kivonni, hogy tehát a befektetési költségeket nem kimélve, a gazdászat többi ágaiban is hasonló kisérleteket tegyen, úgy a többek közt, a szarvasmarha állomány nemesbítésére és szaporítására.

Helytelen volt felfogásom szerint azon közgazdasági irány inaugurálása is, mely a birtokoknak határtalan felosztását megengedve, azt eredményezte, hogy a kisebb földbirtokos osztály, a czélszerű gazdasághoz nélkülözhetlen marhaállományt fenntartani nem képes. (*Ugy van! baloldalon.*)

A kormánynak tevékenységi tér kinálkoznék a teljesítés ügyében, mert mezőgazdaságunk a munkaerő szaporítását mulhatlanul megkivánja. És ezen munkaerő megszerzésére igen ajánlatos volna egyrészt a székelyek kivándorlását megakadályozni, másrészt a bukovinában lévő úgynevezett csángó magyarokat még áldozattal is betelepíteni a ritka népességű kincstári birtokra. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Továbbá a vizi utak fejlesztésében melyeknek fontosságát más államokban már régen belátták, a mennyiben pl. a nagy népességi központok melletti vizi útak, lehetővé teszik a föld javítására szolgáló trágya anyagoknak olcsó szállítását a ritka népességű vidékek földjére.

Az állam mellett van még egy másik fontos tényező és ez maga a nép, a földmívelő osztály, a melyet lelkében, hajlamaiban, ismereteiben oda kell idomítanunk, hogy saját érdekei iránt érzékkel birjon és hogy az állam jóakaratu beavatkozásának hasznosságát felfogja. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Juttassuk hozzá a legszükségesebb gazdasági ismereteket, adjunk neki szakképzett gazdasági vándor-tanítókat, hogy ezek legelőször is meg birják vele értetni azt, a mi a törvényhozás körében is most végbe megy, hogy t. i. az eddigi tétlenség még mélyebbre menő romlásukat fogja eredményezni.

Ezeken kivül, tisztelt képviselőház, vannak még társadalmi előitéletek, melyeknek pusztító hatásait mindannyian tapasztalhattuk a közel multban.

Ezek közül én csak kettőt kivánok kiemelni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az egyik azon sajátságos és nagyon elterjedt, mondhatnám ősi balvélemény, mely szerint a gazdálkodás, tudományt és észt nem kiván és azért p. o. a magyar családokban megszokott dolog a tehetségesebb fiukat a hivatalnoki, ügyvédi, orvosi és más szakképzettséget igénylő ugynevezett közpályákra szánni, mig ellenben az egészen tehetségtelen és helytelen irányban fejlődött gyermekekre nézve, sérthetlen traditioként áll az a felfogás, hogy azokat, mint egészen untauglichokat a mezőgazdasághoz kell deportálni. (*Igaz! Igaz!*)

A másik, mint a gazda-osztály elhanyatlásának egyik okát kell még kiemelnem azon rendkivüli téves felfogást, mely szerint még a törekvő gazdák is, megtakarított szerény tőkéjüket rendszerint nem a meglevő föld intensivebb művelésére és instruálására, hanem minden áron új birtok szerzésére használják fel, a minek szomoru következménye legtöbb esetben az lesz, hogy egy pár kedvezőtlen év beálltával, mind a szerzett, mind az ősi birtok, mentő tőke hiányában elvész. (*Ugy van! balfelől.*)

Tisztelt képviselőház! szerény felfogásom szerint igyekeztem egyéni észleleteim alapján egészen röviden rámutatni azon hiányokra és mulasztásokra, melyek ugy az állam, mint a társadalom körében gazdasági életünk eddigi hanyatlásának okait képezik. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Nemzetünk életének mindegyik ágában gyökereznek ezen hibák, tehát megorvoslásuk, mint előre bocsájtani bátorkodtam, mindegyik tényezőnek öntudatos, öszhangzó és ha kell, önfeláldozó közreműködését kivánja meg. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Mert bizonyos az, hogy a ki e hazát akarja e nemzetnek biztosítani, annak a földet és az azt mívelő osztály emelkedését kell legelőször is biztosítani.

Mert áll az, a mit a nagy franczia Rousseau mondott:

Le sol c'est la patrie
Améliorer l'un c'est servir l'autre.

Ezen elvből kiindulva, én a tárgyalás alatt lévő földmívelési ministerium költségvetését a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, elfogadom továbbá a közgazdasági bizottságnak azon javaslatát, a mely a szarvasmarha tenyésztésére előirányzott összeget 150,000 frtra emelni kivánja. Mindezt azonban teszem azon feltétel mellett, hogy a tisztelt kormány, a mezőgazdák emlékiratát alapul véve, az abban részletesen elősorolt gazdasági bajok és mulasztások orvoslására mielőbb concret javaslatokat fog a ház elé terjeszteni. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Pécskai Gall Jenő: T. ház! Nem gondolom, hogy lenne e teremben valaki, a ki tagadni akarná, hogy a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium, az újabb korszak minden kor-

Digitized by Google

mányának mostoha gyermekét képezte. A multra nézve ezt már azon körülmény is mutatja, hogy ha valamelyik minister ezen ressort vezetésével megbizatván, a parliamentben némi ügyességet tanusított és a kormány egy, vagy más irányban alkalmas ministerek dolgában megszorult, a kereskedelmi ministert rögtönt a megüresült tárczához léptették elő, egyéb okok között főleg talán azért is, mivel helyette másikat találni nem lehetett, nehéz feladat, mert hiszen ezen boldog országban a közgazdasági ügyek vezetéséhez ugyis mindenki ért. (*Helyeslés balfelől.*) Ily nézetek mellett csodálkozhatni-e azután, ha éppen azon a téren, melyen nemzeti önállóságunk és állami függetlenségünk egyetlen valódi biztosítékát kellene megszerezni, a kezünkbe ismét visszakerült államhatalom befolyása a legkevésbé volt érezhető. Ennek igazolására nem is kell a bizonyítékokat keresnem, elég hivatkoznom a helyzetre, annak sajnos erkölcsi kinövéseire s a közelszegényedés azon sanyaruságaira, melyek ezen gyér népességű ország legáldottabb vidékein, a lakosság egy részében a kivándorlási hajlamot is megérlelték már.

E helyzetért kétségkivül nem egy ember és elismerem, hogy nem is csupán a jelen kormány felelős, de viszont t. ház, én azt hiszem, hogy a jelen kormányt, mely alatt legelőször történhetett meg, hogy ezen főfontosságu tárcza éppen akkor, midőn a legvitálisabb közgazdasági érdekeink voltak koczkán, éveken át, egy vele nem is homogén természetű másik tárcza-függelékét képezte, a mely tehát azzal, minden eddigi kormányok között a legmostohábbul bánt el, a gazdasági érdekek kicsinylésének vádjától felmenteni szintén nem lehet. (*Helyeslés balfelől.*) Hosszas üresedés után azonban, a közgazdasági tárczának végre a jelen kormány tagjai közül is akadt külön felelős gazdája, a ki most már majdnem másfél éve intézi annak ügyeit. E körülménynek azon egy előnye mindenesetre megvan, hogy annak, a ki e házban a közgazdasági ügykör teendőivel foglalkozni kénytelen, van legalább kihez fordulni.

A t. kereskedelmi minister ur, annak idején sokat jelentő módon vonult be ministeriumába. Programmot mondott már hivatalnokainak, azután pedig a törvényhatóságokhoz, a kereskedelmi- és iparkamarákhoz és a gazdasági egyletekhez külön-külön programmszerű körleveleket intézett, melyekben elmondta, hogy egyenkint minő sajnos állapotban vannak termelésünk összes ágai; és hogy azok, a kik ez állapot javítására közreműködni készek és képesek, nagy érdemeket szerezhetnek magoknak s mint a haza jótevői, közelismerésre tarthatnak számot. Az általános jóakarat ezen feltünően túláradó nyilatkozata azonban csodálatosképen nem oly hatást tett a közönségnél, mint a minőt a jóakarat nyilvánulása rendszerint tenni szokott. A közönség a t. minister ur termékenységét és azon kissé didactikus bőbeszédűségét, mely minden osztálynak tőrül-hegyre meg akarta magyarázni, a mit az valószinüleg mindeddig nem tudott, hogy tulajdonkép mi fáj neki legjobban és szigoruan véve mi az ő legsajátabb érdeke, éppenséggel nem akarta megérteni és méltányolni. Azóta pedig a t. minister ur koronkint megújulva nyilvánuló jóakaratának daczára, az általános elégedetlenség a közgazdasági ügyek vezetésével folyton növekszik és mind hangosabbak a panaszok, hogy a kormány anyagi érdekeinket következetesen elhanyagolja. Hogy ezen panaszoknak van-e jogos alapjuk és a mennyiben van, okai voltaképen hol keresendők, azt megtudni, az ügy érdekében felette tanulságos lenne. És miután a közgazdasági minister eljárásának méltatása, különösen napjainkban kiválókép megérdemli ugy az egyes képviselőnek, mint az egész törvényhozásnak figyelmét, engedje meg a t. ház nekem, hogy az előttünk fekvő költségvetés s más köztudomású tények alapján kissé tüzetesebben vizsgálhassam, hogy a kereskedelmi minister urnak működése a kormányba lépte óta, miben állott, mit tett ott az egész közgazdaságért, miben felelt meg az iránta jogosan formálható kivánalmaknak, mik voltak netáni mulasztásainak okai s mindezeknél fogva, mit lehet a t. kereskedelmi minister urnak egész eljárásáról tartanunk. (*Helyeslés balfelől.*)

Azon kellemes reményben látok ebbeli képviselői kötelességem teljesítéséhez, hogy ezt a t. kereskedelmi minister ur a maga részéről is csak helyeselni fogja, mert hiszen költségvetésének indokolásában határozottan kimondta, hogy „oly számosak s fontosak azon feladatok, melyek megoldása e tárczát illeti, hogy az évenkint benyujtott költségvetési előirányzatok megbirálásánál mindenekelőtt irányadónak az tekintendő, mennyiben igyekezett a kormány e téren hivatásának megfelelni s helyes és czélhoz vezető-e az általa követett irány.“ Ezek a t. minister urnak tulajdon szavai, melyekkel tökéletesen egyetértek; azért, midőn az általam felvetett kérdésekre akarok feleletet adni, eljárásában mindenekelőtt az irányt kell keresnem s ha netalán szerencsés lennék azt meg is találni, a legnagyobb súlyt szivesen fektetem arra. Lássuk tehát, t. ház, mi volt a kormány hivatása e téren s minő irányban igyekezett ez annak ott megfelelni.

Midőn másfél évvel ezelőtt az ő Felsége által újból kinevezett kormánynyal, mint annak tagja a t. kereskedelmi minister ur is megjelent e házban, az ellenzék több izben ostromolta, hogy adja elő a kormány közgazdasági pro-

Digitized by Google

grammját, fejtse ki, hogyan fogja fel az ország anyagi helyzetét, mit vél e helyzet javításáraeszközlendőnek s melyek eszméi és melyek eszközei a bevallottan létező súlyos bajok elhárítására. És midőn jövendőbeli eljárásának tervét előadni vonakodott, az ellenzék egy pénzügyi mellett egy közgazdasági parliamenti enquête kiküldését is javasolt a háznak s ezt nyiltan azzal indokolta, hogy a kormány nem birván a helyzet ismeretével és nem levén képes annak remediumát megjelölni, szükséges, hogy az eszmék tisztázása végett, a hiányzó kormányi initiativát, a törvényhozás a maga initiativájával pótolja. Az ellenzék ezen fellépése véleményem szerint teljesen correct volt, mert ez kétségtelen, hogy a fennálló kormánynak mindenekfelett kötelessége azon helyzetet, melynek alapján működni hivatva van, a lehető legjobban felismerni s tisztába jönni azon utak s módok iránt is, melyek segítségével a helyzeten javítani kell. (*Igaz! balfelől.*) És hát milyen állást foglalt el a kormány s minőt különösen a t. kereskedelmi minister ur ezen legfőbb kötelességével szemben? Figyelmesen végig hallgattam akkor s újból elolvastam most mult évi február hó 24-én tartott költségvetési nagy beszédét, mert a válasz ezen kérdésre, abban foglaltatik. Ezen beszédében a kereskedelmi minister ur, legelőbb is mentegeti a kormányt, mely a létező bajoknak egyáltalán nem okozója, elbeszéli erre a vasutak keletkezésének részletes történetét s hosszasan foglalkozik külön minden egyes tárcza bajos ügyeivel, azután pedig kimondja, hogy az ő tárczája körében a lótenyésztés emelésén kivül alig történt valami, mert a mi történt, az figyelmet nem igen érdemlő csekélység, de ezzel szemben sajnos, kimondja egyuttal azon véleményét is, hogy ott egyes dolgok kivételével, minő pl. a bor piaczának szélesbítése, alig is lehet valamit tenni, mert azt csak nem kivánhatni a kormánytól, hogy arra tanítsa az embereket, miként járjanak el magángazdaságuk körében, hogyan műveljék a szőllőt, hogyan termeljék a dohányt és hány szálat ültessenek egy négyszögölnyi területbe. Ugyanazon beszédének a végén pedig gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam indokolását, melylyel a közgazdasági enquête eszméjének jogosultságát bizonyítá, tűzijátékhoz hasonlította, mely szikrázik egy darabig, azután bizonyos magasságban egy nagyot puffan és hátrahagyja maga után a régi sötétséget. Nem kellett tehát a t. kereskedelmi minister urnak, ámbár maga is bevallotta, hogy a közgazdaság terén alig történt valami és hogy maga is a régi sötétség homályában leledzik, nem kellett neki felvilágosítás, melynek fényénél az általa ugyanakkor annyira hangoztatott tettek mezején eligazodhatott volna. (*Igaz! balfelől.*) Ez volt azon felfogás, melylyel nehéz hivatásának teljesítését megkezdte, ő kormányozhatni vélt nagyobb alapvető gondolatok nélkül oly szellemű kényelemmel, mintha az ország ügyei a legnagyobb rendben lennének s intézői hivatással akart birni világos eszmék és megállapodott elvek nélkül. Nem állíthatta ugyan, hogy a helyzet ismeretével bir, de nem is törekedett a hiányzó ismeretek birtokába jutni. És ha már politikai álokok miatt a parliamenti enquête eszméjét, mely az ellenzéktől származott, elfogadhatónak nem találta, nem kereset módot arra sem, hogy a közgazdaság kórisméjét és gyógymódjának directiváit, a mindig rendelkezésére álló administrativ uton megszerezze magának. (*Igaz! balfelől.*) Pedig hát más hasonlíthatlanul kedvezőbb viszonyok közt levő államokban, a parliamenti enquête gondolatától sem iszonyodtak a kormányok annyira, mint nálunk. Tudjuk például, hogy az angol törvényhozás a királynő beleegyezésével, tavaly rendelte el az ottani mezőgazdaság nagyobbmérvü tanulmányozását, melyet épp ugy foganatosítanak, mint a hogy az nálunk volt contemplálva. Be kellett volna utazni az országot, hogy a bajok lényegeiről és mérvéről teljes közvetlenséggel értesülhessen a bizottság. Erre a kormánypárt padjairól azt mondták, hogy az utazó képviselő ügynökök, igen mulatságos alakok lennének s náluk csupán vidékenkint velük előforduló jelenetek lehetnének mulatságosabbak. És ime csak nem régen olvashattuk az angol lapokban, hogy a parliamenti enquête az ország minden részeiben, sőt a külföldön, névszerint Amerikában is járt; kiküldötteinek adatait éppen most rendezi és hogy jelentését azok alapján nem sokára be fogja a törvényhozásnak mutatni. Angliában tehát ezen eljárást nem tartják nevetségesnek, ellenben nálunk maga a kereskedelmi minister is helyeselte, midőn azt a ház tulsó oldalán egyesek (*Igaz! balfelől*) képtelenségnek igyekeztek feltüntetni. És hát mit mondott, tisztelt ház, a magyar társadalom ezen felfogásra? Vajjon helyeselte a közgazdasági ügyek vezetésének ezen irányát? Belenyugodott-e abba, hogy a dolgok ezentúl is ugy alakuljanak, mint eddig alakultak, a hogy tudniillik a véletlen hozta magával? Soha kormány felfogását a nemzet épp érzéke jobban nem desonálta, mint éppen ezt, mert hála a társadalmunkban rejlő életképesség csiráinak, az érdekelt közönség maga vette kezébe a kezdeményezést és minden téren megindult egy oly nagybecsü közgazdasági mozgalom, mely — jól mondta Lukács Béla t. képviselőtársam — a maga imposans fejlődésével a kormánynak is tiszteletet parancsolt és ha az általa felkarolt fontos érdekek részére a kormány jóakaró támogatását rögtön nem is volt képes kieszközölni, de legalább annak nyiltan ellenséges magatartá-

Digitized by Google

sát a mozgalommal szemben lehetetlenné tette. Mintha mindenkit megkapott volna ugyanazon nagy gondolat ereje, az ipar és földmívelés érdekei iránt egészséges érzékkel birók, pártkülönbség nélkül, sorakozni kezdtek egy oly feladat megoldására, melyet a kormány tétlensége és helytelen felfogása most már az ő vállaikra hárított. Az országos gazdasági egyesület, t. ház, a nyers termelés összes viszonyainak kiderítése végett, rendszeres kutatások tartását határozta el. A székesfehérvári, kormánytámogatás nélkül létrejött kiállítás alkalmával pedig, a gazdák, az iparosok és az iparbarátok külön-külön országos congressusokban gyültek egybe.

Az ott keletkezett viták folyamában felmerültek, formuláztattak és legnagyobbrészt kielégítő megoldást nyertek legéletbevágóbb gazdasági kérdéseink. S a sötétséget, mely a kormányra nézve oly kellemesnek mutatkozott, de melyet a közönség tovább tűrni nem akart, eleinte félhomály, majd később, a helyzet körvonalainak élesebb megvilágítása követvén, ma már minden érdeklődő megtudhatja, hol van bajaink kútforrása, s kellő erély és megfelelő nagyobb conceptiók mellett, hogyan lehet egyelőre legalább enyhíteni azokon. A „Köztelken" folytatott tanácskozások alkalmával, t. ház, kitünt, hogy közgazdasági bajaink a pénzügyieknél is sokkal nagyobbak, hogy helyzetünk sokkal súlyosabb, mint azt a kormány feltüntetni szeretné s hogy mezőgazdaságunk az általános calamitásokon kivül még oly saját specialis betegségeiben is sinlődik, melyeket a hosszu időre kedvezőtlenekké alakult világforgalmi versenyviszonyok annyira complicáltak, hogy azok localis gyógykezeléssel nem is orvosolhatók többé. (*Igaz! balfelől.*)

Kitünt azon tárgyalások alkalmával, hogy anyagi bajainkat csak ugy lehet lassankint elhárítani, ha a kor kivánalmainak meg nem felelő, elhanyagolt nyerstermelésünk, a közvetítések túltengésében szenvedő, nem elég prompt kereskedelmünk s helytelen alapon mozgó, roszul kezelt, drága közlekedésünk egy időben combinált terv szerint, kitartással és fokozatosan, a vélünk versenyző államok és világrészekben észlelhető magasb szinvonal felé, azok példája szerint és egyuttal a magunk concrét viszonyaihoz képest emeltetik. A nehézségek, melyekkel küzdünk és az említett három gazdasági tevékenység hatályosbításának módozatai immár tüzetesen meg vannak jelölve s a különféle szakértők által összehordott adatok némi rendezés után teljesen használható képét fogják állapotainknak és az ezek javítására szolgáló eljárásnak nyujtani. Itt azonban, t. ház, nem hallgathatom el, hogy a kormány ezen mozgalmat elejétől fogva nem jó szemmel nézte s habár a t. pénzügyminister ur bizonyos emphasissal az ellenkezőt vélte állíthatni, tény az, hogy a kormány ezen, a nemzet becsületére váló társadalmi törekvést korántsem mozdította elő, sőt azon feladat teljesítését, melynek megoldását vezetni tulajdonkép az ő kötelessége lett volna, még gátolni igyekezett, a mint például a közlekedési ügyek tárgyalása alkalmával, mérnökeinek és vasuti forgalmi hivatalnokainak határozottan meg is tiltotta, hogy a hozzájuk intézett kérdésekre válaszoljanak. Hogy pedig más kormányközegek annál tényleg közreműködtek, azt nem a kormánynak, hanem az illető hivatalnokok dicséretes magántörekvésének kell tulajdonítani, mert azok majdnem kizárólag oly egyének voltak, a a kik szabad idejöket rendesen szakmájok közgazdasági oldalának sokszor igen sikeres művelésével töltik, a mit pedig nekik megtiltani épp oly kevéssé lehetett, mintha tehetségöket a tudomány, vagy művészet más, állásukkal szintén compatibilis terén érvényesítették volna. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

A nyerstermelés technikai mozzanataival foglalkozó ezen enquetet mintegy kiegészítették a congressusok, hol főleg a kormányzati és társadalmi ápolás teendőit fejtegették és a melyekben kimondatott, hogy helyzetünk annyira aggasztó, miszerint abból menekülést csak ugy képzelhetni, ha minden hivatott tényező megteendi a czél elérésére a magáét. Az ezen congressusok végrehajtó bizottságai által benyujtott kérvényekkel a t. ház, a bennök felemlített ügyek fontosságának megfelelőleg, tüzetesebben kivánt foglalkozni. Ez okból beható tanulmányozás és véleményes jelentéstétel végett a közgazdasági bizottságnak adta ki azokat. Én nem tudom, minek kelljen tulajdonítani, hogy a nevezett kérvények már negyedik hónapja vannak azon bizottságnál, a nélkül, hogy az tárgyalásukkal elkészült és jelentését a háznak beterjesztette volna. Pedig hát mi lenne természetesebb, mint hogy azon, a közgazdaság minden ágának emelésére vonatkozó intézkedések iránti jelentés, a közgazdasági ministerium költségvetésével egy időben tárgyaltassék. Ez, fájdalom, nem lehetséges, a mi azonban korántsem zárja ki, hogy itt ama kérvények tartalma, akkor, midőn a bennök érintett tárgyakkal kell foglalkoznunk, jelentés nélkül is kellőleg figyelembe vétessék. De különben lehetetlen is az említett kérvények tartalmát itt teljesen mellőznünk, mert annak feltüntetésére, hogy a közgazdaság terén minek kellett volna történni már eddig is s hogy ezen mulasztások folytán mi teendőnk lesz a jövőben, semmi sem alkalmasabb, mint azok petitumainak a beterjesztett költségvetési indokolással való összevetése. Távol van azonban tőlem ez alkalommal ismert dolgokat részletezni, csupán fel-

Digitized by Google

adatom szempontjából rövid szemlét kívánok azok felett tartani. (*Halljuk! Halljuk!*) A gazdák kérvénye, t. ház, kiterjeszkedik a gazdasági érdekképviselet szervezésének, a gazdaságot általán előmozdító intézkedéseknek és az egyes termelési ágak különös kívánalmainak elemzésére. E kérvény szerint a kormány és a társadalom gazdasági szervei egyaránt czélszerűtlenül vannak alakítva. Maga a közgazdasági ministerium is nagyrészt helytelen munkakörben mozog.

E ministerium t. i. több oly intézményt igazgat, melyek közlekedési jelleggel birván, annak hatáskörébe nem tartozhatnak, ilyenekül sorolja fel a kérvény a postát és távirdát, ezekhez azonban én ugyanazon oknál fogva, még a rév- és tengerészeti ügyeket is sorolandóknak tartom. És viszont több oly tér van elzárva előle, melyen igen üdvös tevékenységet fejthetne ki, minők pl. az államjavak és az államerdők s én ugyanazon okok alapján hozzáteszem, az alapítványi javaknak szintén nemcsak pénzügyi, hanem közgazdasági szempontból is leendő hasznosítása és majdan az államjavaknak ezen szempontból való értekesítése. Nincs a kormánynak továbbá oly központi tanácsadója, mely a közgazdaság országos érdekeire és ezek érvényesítésének legczélszerűbb módjaira azt figyelmeztetni hivatva volna. Nincsenek ezen felül olyan vidéki organumai sem, melyek vele állandó és megbízható kapcsolatban állván, a termelés minden ágánál impulsust nyernének tőle és impulsust adnának neki.

A gazdasági egyletek mai szervezetét, tisztelt ház, maguk a gazdasági egyletek is határozottan elitélték és nyomatékosan sürgették, hogy a kormány a gazdasági érdekek képviseletének átalakítását mielőbb vegye kezébe. Ezen egyletekről szólván, két megjegyzést kívánok azokra vonatkozólag felhozni. Egyik megjegyzésem az, hogy a kormány, a kereskedelmi minister ur fennebb vázolt álláspontjának megfelelőleg, a gazdaság javítására ápolás utján közvetlenebbül hatni nem is tartván hivatásának, könnyen megmagyarázható, természetes dolog, hogy a használható gazdasági egyletek hiányát és az olyanok szervezésének szükséges voltát élénkebben nem is érezhette. (*Igaz! balfelől.*) A másik megjegyzést a t. ministerelnök urnak azon nyilatkozatára kell tennem, mely szerint a gazdasági egyleteket reorganizálni nem szükséges, mert a mint ő magát kifejezte, az agarat nem lehet a nyul után bottal kergetni. Nem tudom, hogy a kereskedelmi minister ur ezen közmondás alkalmazásának helyességét szintén elismeri-e, de azt tudom, hogy azon nézet bárkitől származnék is, olyan, mely ugy a gazdasági egyletek tevékenységében kinálkozó közreműködés fontosságát, valamint a mi gazdasági egyleteinkben foglalkozó egyének túlnyomó többségének természetét, azok indolentiáját teljesen szem elől téveszti. (*Helyeslés balfelől.*) Minél civilizáltabb ugyanis, t. ház, valamely állam és a fejlődés folytán minél több szükséglete támad gazdaságának, annál nagyobb szerep jut abban a gazdaság társulási alapon nyugvó organumainak is. És hogy ezek minő üdvös és minő mély hatást képesek gyakorolni, mutatja a nyugati mívelt államok és hogy adatot említsek, névszerint Francziaország példája. (*Halljuk! balfelől.*) Ott minden departementben, sőt azok egyes arrondissementjaiban is a legfélreesőbb vidékeken nem magukra hagyott, hanem a központtal szoros összeköttetésben álló gazdasági egyletek működnek. Jól tudjuk mindnyájan, hogy a birtok Francziaországban mennyire el van darabolva és ezen kis birtokok az észszerű kezelés mellett, mégis sokkal jobban eltartják a maguk embereit, mint, Angliát sem kivéve, bárhol a világon. S ezen eredmény nem kis részben a gazdasági egyleteknek tulajdonítható, a mint ezt franczia gazdatekintélyek maguk is elismerik, mert azok folyton ugy szerepelnek, mint a nép gazdasági nevelői, mivel gyakori versenyeiken és kiállításaikon, gyakorlati okulásra nyitnak számára bő alkalmat. A vidéki gazdasági egyletek a talaj viszonyainak és természetének meghatározása, a legalkalmasabb munkaeszközök, állat- és növényfajok megválasztása és azok használatának megmagyarázása, továbbá azokkal való elbánás szabályainak megállapítása körül ki nem számítható haszonnal folyton tanácsadói a franczia kis gazdának, kinek sorsa, mint említém, a hozzá hasonlók között, legkedvezőbb az egész világon.

A távol vidékeknek ezen egyletei azonban koránt sincsenek csupán saját belátásukra utalva, hanem a Drouin de Lhuys által alapított és most már 4000 taggal biró központi egylettel a société des agriculteur de France-szal vannak érintkezésben, mely a gazdaság tudományának legújabb vívmányait, gyakorlatilag már használható alakban közli velök. Magát a gazdaság tudományát pedig. a gazdaság vitás kérdéseinek megfejtésével és a felmerülő kételyek eloszlatásával, egy választás utján alakult külön tudományos gazdasági egyesület „a société nationale d'agriculteure“ műveli, melyet a gazdaságra alkalmazott technikai természet tudományok egyletének nevével lehetne legtalálóbban megjelölni.

Kettő világos ebből, t. ház! Először, hogy nagy tévedés hinni, hogy a gazdaságot gondos ápolás nélkül bárhol is fejleszteni lehetne; másodszor tévedés hinni azt, hogy erre egy czélszerüen alakított szervezet nélkülözhető lenne. (*Igaz! balfelől.*) A kormány. nézetem szerint felette nagy hibát fog elkövetni, ha ezen szervezet létesülhetését megakadályozza; már pedig a mi egyleteinket egészen magukra hagyni, annyit jelent, mint nem

Digitized by Google

adni meg gazdaságunknak azon ápoló szervet, mely nélkül annak haladása szórványosan talán igen, de általános, a legalsóbb rétegekig is leható, pedig ez a fődolog, soha sem leend. (*Helyeslés balfelől.*) Hatósági jelleget ezen egyleteknek adni természetesen lehetetlen, de ezt talán alig kivánja valaki, hanem az igenis felette kivánatos, hogy a társulás alapján létesült egyleteket saját jövedelmük és munkaerők fontosságának mérvéhez képest a kormány rendes állami segélyben részesítse, mert ez által nemcsak szolgálatképesebbekké teszi őket, hanem jogczímet is nyer folytonos tevékenységet és pontosságot kivánni tőlük. Meg vagyok róla győződve, hogy a legtöbb gazdasági egylet hálával fogadná, ha a kormány ilyformán módot találna arra, hogy a hanyag elnököket és választmányokat a közbizalom és kitüntetés fejében elvállalt erkölcsi kötelességök hivebb teljesítésére szoritsa. És ha az államnak joga van a kereskedő és iparos osztályt arra kényszeriteni, hogy külön érdekképviseletet tartson fenn a maga számára, ezen jogának a gazdákkal szemben is egy, vagy más alakban meg kell lenni, de megvan azután a földmivelés iránt viszont azon kötelessége is, hogy annak ápolásáról az erre szükséges szervek fejlesztése által, szintén kellőleg gondoskodjék. A gazdasági egyletek működésének hatályosbitása nálunk tehát, t. ház, állami feladat, azonban várhatjuk-e, remélhetjük-e annak megoldását a földmivelési minister urtól, a ki saját hivatásának is oly kényelmes magyarázatot szeretne adni. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

A gazdaságot általán előmozdító teendők közt, t. ház, felemlítik az országosan egybegyült gazdák a hitelviszonyok javitását és a nagyobbmérvü amelioratiók lehetővé tételét. Ezekre vonatkozólag azonban a t. ministerelnök ur az általános vitában oly kijelentéseket tőn, melyek után nincs semmi reményem arra, hogy a kereskedelmi minister ur, akár a takarékpénztárak reformjára, akár a gazdasági szövetkezetek terjesztésére, akár a talajjavitási hitelforrások megnyitására nézve valamit bátorkodjék kezdeményezni. *Ugy van! a baloldalon.*)

Egyébiránt a talajjavitás fontosságát a kormány, ugy látszik, daczára, hogy mintegy mutatóul arra, hogy ilyen is van, alkalmazott egy pár gazdasági mérnököt, nem méltányolja eléggé. (*Igaz! a baloldalon.*) Mert azon jelentés is, melyet a kereskedelmi minister ur a cultur mérnökök által eszközölt munkálatokról közlött, csak azt bizonyitja, hogy a létező szükséghez képest e részben mily aránytalan csekélység történik és hogy ennek okát főleg a mulhatlanul megkivántató tőke beszerzésének nehézségeiben kell keresni. Azonban a t. ministerelnök urnak a talajjavitó bankokról és az azok követeléseinek biztositására szolgáló elsőbbségi jogról mondott véleménye, mely szerint képzelhetlen, hogy arra pénzt adjon valaki, pedig hát az egész mivelt világon tényleg adna, mit bizonyit az ift már felhozott porosz törvény mellett, főleg az angol the improvement of land act, melynek 9. §-a egyenkint felsorolja azon eseteket, midőn azon elsőbbségi jog igénybevételének helye van, továbbá azon nyilatkozata a t. ministerelnök urnak, hogy a talajjavitás nem valami elsőrendü gazdasági kérdés, teljes biztositék nekem ez iránt, hogy e tekintetben minden ellenkező értelmü nyilatkozatok daczára, figyelemre méltó haladásnak nem is nézhetünk elébe. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Felemlíti továbbá, t. ház, a gazdák kérvénye, hogy a földmives-iskolák szaporitása, az u. n. ferme école-ok rendszere szerint szükséges. Ez mindenesetre nagyon kivánatos volna, de azt hiszem magában azon a bajon, melyet népünk gazdasági értelmetlensége képez, nem segitene. Pedig ez sokkal nagyobb baj, mint a minőnek közönségesen tartani szokták, mert hiába lesz minden külső segitség, melyben a gazdaság részesittetik, ha egyuttal a gazdák zömének értelmi szinvonalát is lehetőleg nem emeljük. (*Igaz! balfelől.*) A nép erkölcsi nevelésének vezetése nem ezen tárcza hatáskörébe tartozik, de a gazdasági nevelés előmozdítása minden irányban annak feladata. Ezen nevelést már a tanitó-képezdéknél kellene kezdeni, (*Ugy van! a baloldalon*) hogy azután a népiskolákban azt folytathatni lehessen. Az eszme a mi közoktatási törvényünkbe is fel van véve; a francziák 1878-ban adtak testetneki, a mi eddig nálunk nem történt, pedig valósitása itt sem járna legyőzhetlen nehézségekkel, rendkivüli haszna pedig elmaradhatlan lenne. Én csak reá akartam ezen nagyon fontos térre mutatni, melyen eddig nálunk alig történt valami, mig ellenben a felsőbb gazdasági oktatás terén oly vivmányaink vannak, melyeket fejleszteni kell ugyan, pl. jó volna az óvári gazdasági akadémiának kissé gyakorlatibb irányt adni, jó volna a budapesti tudomány-egyetemen, hol birtokos ifjúságunk leginkább képeztetik, a természeti tudományok tanárainak bevonásával, külön gazdasági tanfolyamot berendezni, mert azon ismertek megszerzése reájuk nézve nagyon fontos, de azon vivmányokat a tisztelt ker. minister urnak, midőn azt elemezte, hogy tárczája körében eddig mi történt és mi nem történt, már csak a hivatalbeli elődei iránti udvariasság tekintetei miatt is, elismeréssel kellett volna számba venni. A második országos gazda-értekezlet t. i. a termelés egyes ágainak emeléséről szólván, hangsúlyozza a helyesebb arányok behozatalát a gazdálkodásban és felemlíti, hogy e részben az állat, különösen a szarvasmarha-tenyésztés előmozdítására kellene az államnak többet tenni. Hogy ezen

Digitized by Google

sürgetés indokolva van, azt nem fogja kétségbe vonni senki sem. És ez azon egyetlen tér, t. ház, melynek említésénél el kell ismernem, hogy a t. kereskedelmi minister ur, valamit csakugyan mégis kezdeményezett. Hogy e részben mit tett és mit szándékozik tenni, azt kifejtette a közgazdasági bizottságban, azonban, a mit ott felhoznak, az csak ugy lesz keresztülvihető, ha helyén kivüli takarékosságával e részben felhagy és ha az újjászervezendő gazdasági egyletekben, továbbá a lótenyésztési bizottságokhoz hasonló valamely autonom alakulatban, a szükséges segédközegeket is biztosítja magának. Hanem hát azon homoepathicus módszer és azon particuláris szellem, mely kezdeményezését átlengi, nagyon leszállítja az én szemeimben annak értékét. Felette sajnálom azonkivül, hogy a t. minister urnak éppen ezen kezdeményénél kell valamit felhoznom, a mi oly lényegesnek látszik előttem, hogy nem hallgathatom el, mert felfogását, habár nem is valami tetszetős szinben, ismét élésen tünteti elénk. Egy nyilatkozatát kivánom a t. minister urnak idézni, melyet a némileg nyilvánosan tárgyaló közgazdasági bizottságban, állattenyésztési exposéjának előterjesztése alkalmával tőn és mely szélesebb körökben bizonyos feltünést keltett. A bizottságban ugyanis megkinálták azzal, hogy a marhatenyésztés emelésére nagyobb összeget adnak rendelkezése alá. De a t. kereskedelmi minister ur, állásának decorumát sem kimélve, nem azt mondta pl., hogy fél a reá nézve különben kedves ajánlatot elfogadni, mert a pénzügyminister az állam fiscális érdekeinek természetes őre ellene nyilatkozván, az itt keresztül vihető nem lesz, hanem e helyett másfél éves ministerkedése után, midőn különösen Erdélyben a vásárlásokat már megindította, helyesnek találta mereven kijelenteni, hogy ő azzal a pénzzel tulajdonkép nem is tudna mit kezdeni, legalább a kitüzött czélra azt elköltenie lehetetlen. Hogy ily nyilatkozat egy közgazdasági minister szájából, a fennforgó körülmények közt mit jelent és mire enged következtetni, annak megitélését bátran bizhatom ezen ház minden elfogulatlan tagjaira. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

De messze vezetne, t. ház, ha csak ilyen részletezéssel mennék is végig a gazdák kérvényében foglalt tárgyak sorozatán s ha csak röviden mondanám is el, hogy a borászat, a a dohány és más gazdasági czikkek termelése, mezei rendőrség, a gazdasági statistika, az öntözés és csatornázás, továbbá a telepítés és a gazdasági munkás-kérdés, a mezőgazdasági ipar feltételeinek biztosítása érdekében, mi minden volna kivánatos és mi minden nem történt, vagy ha történt, csak félszegül történt a kormány részéről. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azért nem is fejtegetem tovább ezen kérdéseket, bármennyire hasznos lenne is azokkal többet foglalkozni e házban. Azonban ugy hiszem, hogy az eddig felhozottak által is sikerült már kitüntetnem azt, hogy bizony azon nagyon is kicsinyelt régi állapoton, melybe mezőgazdaságunk ápolása a volt közgazdasági ministerek alatt, az azt megelőzött még kezdetlegesebb állapotból átment, a t. kereskedelmi minister ur lényegileg nem változtatott semmit sem. Ha tehát ő azon régibb állapotot joggal elitélhette, a mint épp ugy el kell itélni nekünk is és pedig annál inkább, mert azóta ismét haladt az idő, a nélkül, hogy az annyira sürgetett jobb és olcsóbb termelés alapfeltételeinek biztosítására, a kormány, ezen körben elhatározó komoly lépést tett volna. Már pedig e nélkül folyton újabbkori észszerű gazdálkodásra buzdítani földmívelőinket annyit jelent, mint azt kivánni tőlük, hogy a földmívelési ministerium nagyobb dicsőségére, szorosan a tisztaság elvei és szabályai szerint menjenek tönkre. (*Élénk helyeslés balfelől.*) És midőn azt állítom, hogy a t. minister ur a gazdaság ápolásának régi állapotán lényegileg nem változtatott semmit sem, egyáltalán nem vagyok igazságtalan, mert én addig nem mondok mást, legfeljebb világosabban ugyanazt, a mit indokolásában ő is mond, midőn ezt a tavalyival egybeveti:

Kitünik ezek összehasonlításából, hogy e tárcza körébe tartozó egyes főbb ágaknak, az eddiginél nagyobb mérvü és tágabb körbeni fejlesztése terveztetik, hogy némely fejlesztés érdekében szükségesnek nyilvánított institutiók meghonosítása és életbeléptetése szándékoltatik és hogy daczára az ezzel járó nagy kiadásoknak, az eddig engedélyezett összegeknek okszerü felhasználását igazoló tekintélyes bevételi emelkedések folytán, nemcsak nagyobb megterheltetése az államnak nem szükségeltetik, hanem az eddiginél még kevesebb áldozat igényeltetik.

Tehát még mindig csak terv és a valósítás egyik stádiumába sem lépett jó szándék, mely mellett, az itt talán nem is egészen a maga helyén hangsúlyozott takarékosság, azután természetesen nagyon könnyü dolog. (*Igaz! balfelől.*)

Áttérek most, t. ház, az iparra, melyre vonatkozólag mondandóimat rövidebben adhatom elő, nem azért, mintha annak a mezőgazdaságinál kevesebb fontosságot tulajdonítanék, hanem mert több közös érdeke levén a földmíveléssel, ennél egyetmást arra nézve is megérinteni volt már alkalmam és mert remélem, hogy az ipar terén teendő intézkedéseket egy más alkalommal, teszem az iparos congressus kérvényének tárgyalása idején, tüzetesebben fogom elemeztetni.

Gazdasági rendszerünk egyoldalusságának hátrányai, t. ház, már a jelenben annyira érezhetőkké, veszélyei a jövőben pedig oly imminen-

Digitized by Google

sekké váltak, hogy maguk a higgadtabb gondolkodású mezőgazdák is jónak látták azok közé állani, a kik az ipar fejlesztésének mulhatlan szükségét egyre nyomatékosabban hangoztatják. A mult évben e czélból két párhuzamosan haladó mozgalom indult meg. Ezek egyike az ipari munkaerők fejlesztését és az iparos osztály vagyoni helyzetének javítására szolgáló intézmények létesítését, vagy a meglevők hatályosbítását, az erre megkivántató intézkedések sürgetése által, akarta előmozdítani; a másik mozgalom pedig az volt, melyet az ipar fontosságától áthatott társadalmi, nem iparos elemek, a döntő tényezők és a fogyasztó közönség tevékeny rokonszenvének és jóakaró támogatásának kieszközlése és fenntartása végett kezdeményeztek. Mindkét mozgalom egyaránt megérdemli az ország anyagi gyarapodását óhajtóknak és első sorban természetesen a törvényhozásnak és kormánynak figyelmét. Mert az kétségtelen, hogy egyedül a mezőgazdaság, ezen államot hovatovább annál kevésbbé lesz képes fenntartani és gyökeres tévedésen alapszik azon vélemény, melyet a tisztelt ministerelnök ur és vele e házban mások ismételve kimondtak, hogy előbb a földmivelést kell fejlesztenünk és csak ha majd annak jövedelmi forrásaiból elegendő tőkét szerezhetünk magunknak, akkor lehet és kell az iparosabb tevékenység terére átmennünk. (*Ugy van! balfelől.*) Azonban a gazdasági élet átalakulásának figyelmesebb szakavatott észlelői t. ház, az én tudomásom szerint nem ezt, hanem ennek éppen ellenkezőjét állítják, hogy t. i. kellő ipari fejlettség nélkül, egy bizonyos ponton túl a mezőgazdaság nem is emelkedhetik és hogy minden oly mezőgazdaság mellett, mely jelenleg nagyobb mérvü haladottságot mutat, már ezen haladást megelőzőleg oly erősebb ipar létezett, melynek kedvező befolyása segítette azután a mezőgazdaságot is oda, a hol az mostanság szemlélhető. Már ezen felfogás magában véve is eléggé mutatja tehát, hogy a kormánynak az ipari fejlődés iránt minő érzéke van s ebből folyólag, minő iparpolitikája lehet. Mert az az emberi természetben gyökeredzik, hogy annak, a mit jogosultságra csak a jövő alaktalan ködös távolában vergődő kivánalomnak tartunk, annyi gondot, annyi fáradságot szentelni hajlandók nem vagyunk, mintha actualis jelentőségéről már most meg lennénk győződve. (*Ugy van! balfelől.*) És a kormány ezen felfogásának teljesen megfelelőleg jár is el. A létező és sürgős kielégitést kivánó ipari szükségeket, mint kevésbé jelentékeny dolgokat szereti mindig háttérbe szorítani s ha azon szükségek jogosultságát egyben másban arra késztetve elismeri is, nincs meg benne, annak eleget tenni, a határozottság azon erélye, mely egyes egyedül az erős meggyőződés kifolyása szokott lenni. (*Ugy van! balfelől.*)

Az iparos congressus, t. ház, ki tudja, hányadik azok között, a kik e részben már előbb nyilatkoztak, kérelmezi az ipar terén létező azon atomisticus állapotok megszüntetését, melyeket a kelletinél hamarább behozott teljes iparszabadság vont maga után. A t. kereskedelmi minister ur, tavaly május havában éppen az én interpellatiómra válaszolva, elismerte annak szükségét, hogy az ipartörvény és a mint ő kifejezte magát, ha majd ő is meggyőződik arról, hogy a kamarai törvény revisiója szintén szükséges, hát ez is módosittassék, de egyáltalán nem akart nyilatkozni az iránt, hogy módosító javaslatait mikor szándékozik beterjeszteni. Én ezen választ a hozzá hasonlók tökéletes sikertelensége után, kielégítőnek és megnyugtatónak természetesen nem ismerhettem el és a t. minister ur ezt nagyon zokon vette, pedig hát méltóztatik látni, hogy az én aggodalmaim a halogatás folytatása iránt, éppen nem voltak alaptalanok. Az ipartörvény módosítása, t. ház, ma éppen azon stádiumban van, melyben volt egy évvel ezelőtt, akkor nem volt az munkában s habár, mint a t. minister ur maga mondta, kettős, vagy hármas, vagy talán többes igéretet kellett volna e részben beváltania, még most sem került reá a sor azon egymásutánban, melynek megtartása nélkül, tavaly nem vélt a t. minister hivatásának magaslatára felemelketni. (*Ugy van! balfelől.*)

Ugyanazon stadiumban van továbbá minden, a mi az ipartörvénynyel összefügg, mert ezen munkakörnek, t. ház, nincs gazdája, sőt azon egész tér, melyet iparnak neveznek, az iparügyi ministeriumban teljesen parlagon hever s csupán az intéztetik el, a mi szorosan administrativ jelleggel bir; az ápolásra és fejlesztésre nem marad gond, nem marad idő. Utalni fog ezen állításommal szemben a t. kereskedelmi minister ur, költségvetésének indokolására s azt fogja mondani, hogy hát nézzem meg, milyen számos házi-iparterjesztő egyletet segélyez. Én, t. ház, a házi-ipar jelentőségét nem ismerem félre, kivánom is, hogy az kormányi segélyezés mellett, társadalmi uton, lehetőleg terjesztessék. Annak a szegény földmivelő népnek, mely az ország különösen hegyes vidékein, kénytelen volna különben az év nagy részét teljesen munka és kereset nélkül tölteni, nagy jótétemény lesz, ha rendes foglalkozása mellett, a mi egyébiránt mégis csak a földmivelés marad, birni fog egy oly subsidiarius kereset-forrással is, melyből legalább adója, vagy ruházata kikerül. De, t. ház, hát a kereskedelmi minister ur előtt az ipari fejlettség ezen ideálja lebeg? Azt hiszi ő, hogy a magyar társadalom legjobb elemei évtizedeken át ezen eszményért buzogtak? Vajjon a házi ipar-e azon emeltyü, melynek segélyétől Magyarország anyagi felvirágzását várhatni s nem létezik-e nekünk olyan iparunk

Digitized by Google

is, mely annak valódi nevét megérdemelné, de a mely éppen most, a házi ipar nagyobb mérvű segélyezésének ezen boldog korában a végromlás szélére jutott és a melynek érdekében a t. minister urnak sem szava, sem tere nincsen. (*Ugy van balfelől.*) A mezőgazdasági ipar, nem akarom t. ház bővebben fejtegetni, hogy az mit jelent, majdnem teljesen megszünt létezni; a kézműipar napról napra hanyatlik és pusztul; a főbb nyersterményeinket feldolgozó gyáripar minden ága felett pedig folyton Damokles kardja függ.

A kik csak iparunk viszonyait ismerik, tudni fogják azt, hogy a vidékről, a gazdaság köréből már természetellenes helyére, a városokba szorított szeszgyártás, nálunk csupán a conjunkturákból él; annyira bámult malomiparunk előnyeit pedig elsajátítják tőlünk egymás után a külföldiek, a mint pl. az amerikaiak már elsajátították és a consulok jelentéseiből, ha azok, mint ezelőtt, közzététetnének, láthatná mindenki, hogy az amerikai liszt mily következetesen szorítja ki előbb a távoli, majd lassankint a közelebbi piaczokról is a magyar lisztet. Az amerikai liszt főleg az angol piaczon terjeszkedik, a hová már hónapok óta csekély a magyar liszt bevitele. Ezen terjeszkedést bizonyítja az, hogy mig 1877-ben az amerikai lisztbevitel Angolországba csak 13,346 barrelt tett hetenkint, az 1878-ban 32,577. 1879 elején 56,807, ugyanazon év vége felé pedig hetenkint 90,000 barrelre rugott. A magyar lisztkivitel ugyanazon arányban csökkent. Közgazdaságunk összes szervezete, t. ház, mélyen, igen mélyen van itt érdekelve és hát mégis az egész mezőgazdasági, az egész kézmű-. az egész gyáripar, sőt általában, — mondhatnám — a valódi iparos irány, kormányi és törvényhozási csaknem teljes elhanyagolásáért, miben találunk kárpótlást? A kosárfonás és lombfürészet magában véve talán hasznos, de mindenesetre csak aprólékos mesterségének terjesztésében. (*Derültség balfelől.*)

Igaz, a t. kereskedelmi minister ur ezt ily határozottan nem mondja, de ha attól, a mi indokolásában e részben van, eltekintünk, akkor abban az iparra vonatkozólag, a szó legteljesebb értelmében nem foglaltatik semmi sem. És legvégül, t. ház, igen röviden, habár nem is éppen oly rövidséggel, mint a kereskedelmi minister ur, ki fél sorban, nyolcz szóval emlékezett meg róla, szólanom kell a kereskedelemről is. (*Derültség balfelől.*) A kormánynak kereskedelemre vonatkozó tényei kétségkivül vannak, gyakran olvassuk is, hogy megbizottai majd itt, majd amott tárgyaltak vámügyeket, de azon értelemben, mint pl. csak Ausztriának is, a magyar kormánynak kereskedelmi politikája sem benn az országban, sem kifelé nincsen, mert ha idevágó eljárásának összegét mégis politikának kell nevezni, az csakis, mint ilyen jöhet tekintetbe, de hogy valódi értelmében létezőnek ismerhessük el, ahhoz legfőbb kelléke, az öntudatosság, hiányzik.

Hogy kereskedelmünk s különösen annak legfontosabb ágai, nem akarom mondani, hogy érzelemre nézve is épp oly mértékben, de hogy nyelvre nézve teljesen idegenek, azt tudja mindenki. Tett-e a kormány pl. csak a kereskedelmi oktatás terén egyetlen lépést is, hogy ezen igen sajnos állapot jobbra fordulta legalább meginduljon? Pedig e részben éppen ugy, mint az iparoktatás terén, az ország legtöbb városában a polgári iskolák felsőbb osztályainak átalakulása által aránylag kevés kiadással, a szakértelem és a nemzetiség ügyén nagyot lendíthetett volna. A kereskedelmi és ipari ismeretek terjesztését különben, t. ház, én más szempontból is szerfelett fontosnak tartom, mert annak nemcsak, mint a termelésre, hanem főleg, mint a nemzeti jellem átalakulására ható tényezőnek tulajdonítok rendkivüli jelentőséget. Az üzleti szellem, t. ház, a magyar fajban és a legtöbb hazai nemzetiségben is igen kevéssé van kifejlődve, pedig annak megléte, vagy meg nem léte az egyes népfajok specificus súlyára s azok versenyképességére és életrevalóságára igen nagy befolyással bir. Annak terjesztésénél közreműködni véleményem szerint a kereskedelmi minister feladatát is képezi, a kinek általában nemcsak a szigorúan administratiója alatt álló téren, hanem azon szomszédos tereken is, melyek amazt határolják, vannak kötelességei. (*Élénk helyeslés balfelől.*) A közlekedés teszem, a kereskedelemre épp oly közvetlen befolyással bir, mint a legtöbb közmunka létesítése. A kereskedő osztály már évek óta sürgeti pl. a würtembergi mintára egy oly vasuti tanács felállitását, mely a kormány vasuti tarifa politikájának intézésénél segédközegként működni volna hivatva és a melyben a kereskedelem és mezőgazdaság is kellőleg képviselve lennének. Ezen kérdés, meg vagyok győződve, a kereskedelmi ministeriumban komolyan még szóba sem került. A közmunkák közül a kereskedelmet, a közraktárak érintik a legközelebbről. A közraktárak, t. ház, ma már nem a központban, hanem ha versenyképességünk alapját is nem akarjuk elveszíteni, az ország nevezetesebb más pontjain is a vasutakkal kapcsolatban, mielőbb szintén felállítandók lennének. Hogy a kereskedelmi ministerium ezen eszmének igyekezett-e tért hódítani, nem tudom, de arról van tudomásom, hogy azon egyetlen fiatal mérnököt, a kit ösztöndíjjal, a mult évben a közlekedési minister ur, az elevator rendszer tanulmányozása végett kiküldött, haza jötte után, midőn jelentését bemutatta volna, szélnek bocsátottá mind a két ministerium,

Digitized by Google

félreismerhetlen jelétül annak, hogy mi ezen kérdéssel is várhatunk még. Azon állításomat, t. ház, hogy a kormány kereskedelmi polttikájában hiányzik az öntudatosság, fenntartom a külkereskedelemre nézve is, ámbár a ministerium ezzel foglalkozó osztályának élén, egy általam is igen t. szakférfiu áll. (*Mégis? jobbfelől.*) De fenntartom igen mégis, mert azt hiszem, hogy a legfőbb adatok teljes hiányában oly gyarló apparatus mellett, minő az ő rendelkezésére áll, ő sem ismerheti a helyzetet ugy, mint ismernie kellene.

Hiszen azt sem tudjuk még, hogy nem a monarchia, hanem Magyarország külforgalma az egyes termelvényekben és összesen mennyire rug, már pedig e nélkül a biztosság érzetével, öntudatos vámpolitikát folytatni lehetetlen dolog. Eddig, t. ház, mindig csak az Ausztriával kötendő újabb kiegyezés szempontjából sürgették a magyar külforgalom adatait és a t. kereskedelmi minister ur is azon okból vélt azok gyüjtésével késedelmezhetni.

Én ezzel szemben hangsúlyozandónak vélem azt, hogy ezen külforgalmi adatokra már most is igen nagy szükségünk van és hogy azoknak a magyar érdekek szempontját is kellőleg figyelembe vevő vámpolitika mindennapi kenyerének kellene lenni. (*Helyeslés.*)

Nem akarok, t. ház, most statistikánk felette csekély szolgálatképességéről hosszabban beszélni, (*Halljuk! Halljuk! balfelől,*) de azon véleményemet még is ki kell mondanom, hogy annak biztosítása nélkül, kereskedelmi és általános közgazdasági politikát folytatni akarni, irigylésre méltó optimismust jelent. De minők hát ez igy folytatott vámpolitikánk tényleges eredményei? Erre a választ megadja azon súlyos helyzet, melyben árúfogyasztásunk és nyerstermékeink kivitele van. A mi politikánk e részben az ekklekticzismus felé hajlik, mert minden főbb irány képviselve van abban, a mi magában véve még nem baj, csak hogy mi protectionisták és szabadkereskedők egyedül akkor vagyunk, mikor az kimutatható kárunkkal jár. (*Helyeslés balfelől.*)(Ezen vámpolitika mellett azután, versenyképességünk napról napra erőkben, termelési és fogyasztási erőnk alább száll, sőt még az állam fiscális érdekei momentán sincsenek megóva, mert hiszen tudjuk, hogy például tavaly is a vámjövedelmet a restitutiók annyira felemésztették, hogy a monarchia közös szükségleteinek fedezésére abból alig maradt a kezemben levő hivatalos kimutatás szerint valamivel több egy milliónál.

Igy érvényesül, t. ház, a magyar államnak a jelen kormány által kezelt befolyása a termelés három főbb ágára. És ez azon eljárás, melyet kielégítőnek és bizalmat gerjesztőnek kellene elismernünk. Különben a t. kereskedelmi minister urnak tökéletesen igaza van, hogy az ő tárczájának tárgyalásánál és ügyvitelének megbirálása közben, a fődolog nem a részleteknek, hanem az iránynak, a szellemnek megitélésében áll. Igyekeztem tehetségem szerint feltüntetni, hogy én ezen irányt és ezen szellemet miként fogom fel. És ha én jól fogtam fel, lehet-e azon irány mellett csak egy tekintetben is erélyesebb actiót várni; kivánhatni-e, hogy azon szellem uralma alatt, a t. kereskedelmi minister ur, a kormány többi tagjaival és a monarchia többi kormányaival szemben, a magyar közgazdaság érdekeit erélylyel, sikeresen képviselje. Az indignatió félreismerhetlen hangján kérdezte tavaly egy alkalommal a t. minister ur, hogy ki tapasztalhatott ő nála henyeséget. Eszem ágában sincs tagadni, sőt készséggel elismerem, hogy a t. minister mozog, tesz-vesz, administrál el nem odázható ügyekben, csak fájdalom, hogy sürgésének-forgásának nincs meg a méltán megkivántató látszatja és ezen eljárásában, nem én mondom, egy párthíve mondta, hasonlit azon szakácshoz, a ki nagy társaságnak levén hivatva nagy ebédet főzni, nem tud semmire sem menni; mert ambitiójának kielégítését a kukták dolgának végzésében keresi és még a csirkét is maga szeretné koppasztani. (*Élénk derültség balfelől.*)

Ha nagyobb szabású administratió tevékenységét sürgetik, törvényhozási teendőire utal, ha pedig törvényhozói munkálatait szorgalmazzuk, administrativ bokros elfoglaltságát szereti felhozni. Közigazgatási működését éppen most jellemeztem és hogyan vagyunk törvényhozói munkásságával? Beterjesztett legnagyobb részt oly kereskedelmi és más nemzetközi szerződéseket, melyeket épp ugy készen kapott, mint készen kapta az egyetlen nagyobb organicus műként elfogadható erdőtörvényt is, de a mit e házban, vagy annak bizottságaiban tett igéretei folytán magának kellett volna elkészítenie: az ipartörvény, a kamarai törvény, a szabadalmi-, a bánya- és más törvények, melyeket sürgetnek ugyan, de mely iránt igéretet tenni alkalma nem volt, azok egytől-egyig mind a tanulmányozásnak nevezett tompa contemplatió stadiumában vannak. Mindezek ellenében, t. ház! legalább eddigi nyilatkozataiból itélve, kettőt fog a tisztelt minister ur felhozhatni. Először azt, hogy ha javaslataival készen volna is, a törvényhozás azokat nem tárgyalhatná, mert hiszen az ellenzék a politikai vitákban leli kedvét és másodszor, hogy a minden oldalról sürgetett gazdasági reformok keresztülvitelére nincsen elegendő pénztünk.

Az elsőre vonatkozólag merem állítani és azt hiszem, szavaimat a ház ezen oldalán senki sem fogja visszautasítani, hogy ha a t. kormány nemcsak szavakkal, hanem tettei által is bizonyítaná, hogy a nemzeti fejlődés és a nemzeti jóllét

Digitized by Google

postulatumai iránt valódi érzéke van és azoknak meg is tud felelni, a mai viszonyok között, melyek a parlamenti sport időtöltésének bizonyára nem kedveznek, komoly oppositióval, legalább a vele egy alapon álló képviselők részéről, nem is találkozhatnék. A mi pedig a második ellenvetést illeti, arra nézve bátorkodom a következőket megjegyezni: igaz ugyan, hogy bizonyos mérvű beruházásokat a gazdasági reformok szükségesekké tennének, de hiszen ilyenek nélkül sem elhanyagolt magán gazdaság, sem hátramaradt gazdaságú nemzet integritásának fenntartása mellett, anyagi bajaitól még nem szabadult meg soha. (*Ugy van! balfelől.*) És pénzügyi heyzetünket a gazdaság gyümölcsöző befektetései, melyek korántsem lennének a nagyhatalmi állás molochjának kérdéses szükségű áldozatához foghatók, semmi esetre sem alterálnák lényegesen, sőt ha ezen financiális helyzetből menekülés képzelhető, az csak ugy fog bekövetkezni, ha az állam külbiztonságával egyenlő fontosságú anyagi jólét tekintetei, nem szorittatnak majd ezentúl is következetesen háttérbe. (*Helyeslés balfelől.*)

És ezzel, t. ház, kelleténél talán már is hosszabbra nyult előadásom végén vagyok, mert megfeleltem benne mindazon kérdésekre, melyekkel azt bevezetni szerencsém volt. Említettem, hogy a t. kereskedelmi minister ur hivatalkodásának már mézeshetei alatt keserűen tapasztalhatta, hogy sem a termelő nagy közönség, sem a ház ezen oldala, sőt még a háta megett ülő képviselő urak sem ringatják magukat azon hitben, hogy Magyarország nemzetgazdasági regenerátiójának kezdete össze fog esni az ő ministerségének kezdetével. Ez az ország mai szomoru helyzetében a nagy közönségnek, a ház ezen oldalának és az illető kormánypárti képviselő uraknak azon egy vigasztalása minden esetre megmarad, hogy a t. minister ur működéséhez fűzött reményeikben egyáltalában nem csalatkoztak. (*Derültség balfelől.*)

Mert ha végig tekintünk azon a tevékenységen, melyet másfél éves ministeri pályáján kifejtett, akkor egyet mindenkinek, akár ellenfelei, akár politikai, vagy személyes barátai közé tartozik is, be kell ismerni és ez az, hogy buzgalma és törekvése nemcsak kellő eredményt nem tudott felmutatni, a minek biztosítása végre is nem áll mindig az emberek hatalmában, az egyén becsének magában véve tehát igazságos mértéke nem is lehet, hanem még működésének valamely elfogadható, a helyzet következményeinek szinvonalán álló positiv irányt sem volt képes felismerhetővé tenni. (*Helyeslés balfelől.*) Már pedig, t. ház, egy jövőjeért küzdő nagy országban, mely hogy magát napról napra fenntarthassa saját vérét és velőjét fogyasztja, már a közgazdasági ügyek intézőjétől, főleg ha ezen országban az öntevékenység és az önfelelősség érzete nincs még kellőleg kifejlődve, a jámbor lelkületű administratorok kellékeinél többet szabad, sőt innen a hol én beszélek, többet is kell követelni. Mert azon hely ott, melyet a t. minister ur elfoglal, nem jár kevesebb erkölcsi felelősséggel, mint bármelyik, melyet ministertársai elfoglalnak és ha az ott kifejtett helytelen tevékenység és ott tanusított tevékeny semmittevés, nem is boszulja meg magát oly közvetlenül és oly szembeötlőleg, mint másutt, de annak az egész szervezetre kiható káros következményei elmaradhatlanok s ha azok eleinte lappangva dúlnak is, később annál hatalmasabban támadják meg a nemzet testének legnemesebb organumait. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Nem kecsegtetem magamat azzal, t. ház, hogy ezen beszédem a kormányra hatással fog birni. Nem régen vagyok ugyan tagja a háznak, de sokkal jobban ismerem politikai életünk mai elposványosodását, hogy sem ilynemű illusiók meggyökeresedhetnének bennem. De azt igenis hiszem, hogy éppen most, midőn a közbizalmatlanság már nemcsak a kormány, hanem a Jókai Mór t. képviselő ur által egykor a mi kis kunyhónknak nevezett ezen ház irányában is aggasztó módon nyilvánul, midőn a közügyek helytelenül történt intésének befolyása alatt, a családtól kezdve fel a legmagasbb állami s társadalmi alakulatokig sorvad minden, midőn már a magasb szellemi élet fejlesztésével is nem a haladás, hanem a hanyatlás és romlásnak egy újabb hatékony factorát szerezzük meg a nemzet számára, azt hiszem, hogy ily körülmények között éppen a közgazdasági tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával, saját magunk s ezen ház mindenek felett szentül tartandó méltósága iránti kötelességünk, az ország szine előtt e részben is tényekre hivatkozva újból erélyesen tiltakozni azon insinuatió ellen, mintha mi itten csupán szűkkeblű pártküzdelmet folytatnánk s más okunk, s más alapunk, mint a pártérdek, a kormány eljárásával való solidáritást magunktól elutasítani nem volna. (*Élénk felkiáltások a baloldalon. Ugy van! Ugy van!*) Alig fejezhetném be t. ház, a tárgy fontosságához, melyről beszéltem s fennálló kormányzati viszonyainkhoz illőbb módon felszólalásomat, mintha egy kiváló külföldi szakértőnek, Briot de la Mallerienak a legutóbbi franczia mezőgazdasági enquêten mondott következő zárszavait idézem: „Imhol feleleteim, mondá ő, a fölvetett kérdésekre, kivánom, hogy azok, valamit mégis használjanak, de sokkal, sokkal élénkebben kell óhajtanom a jóságos ég azon kegyelmét, hogy küldjön végre nekünk nagy ministereket, a kik a nagy dolgok iránt érzékkel birnak s azokat a következetesség szellemé-

Digitized by Google

ben létesíteni is képesek." (*Élénk éljenzés a baloldalon.*)

Kemény Gábor báró, földmívelés- ipar- és kereskedelmi minister: Megvallom, t. ház, hogy nem akartam még felszólalni a vita jelen stádiumában, későbbre akartam hagyni; de most szükségesnek tartom az előttem szólott t. képviselő ur után rögtön felszólalni. Nem mintha semmi nézetét nem tartanám helyesnek, mert azon felfohászkodását, hogy nagy ministereket adjon az isten az országnak, a legtisztább szívvel magam is helyesnek tartom; adjon olyanokat, kiknek gyakorlati keze van, feltalálják a helyes utat, egész biztossággal tudják az igéret földjére bevezetni a hivó népet, olyanokat, kik gondolkozni, érezni, mozogni tudnak. Igenis, magam is ezen nézetben vagyok és habár szívesen elfogadom azt is, hogy a képviselő urat nem a párt, nem a személyes érdek, hanem tisztán és kizárólag hazaszeretete s a közügyek iránti buzgalma vezérli lépten nyomon, még a beszéde végén mondott szavaiban is; de, csekély felfogásom szerint, sok tekintetben hibás az a felfogása, a melylyel jelenlegi helyzetünkről bir. És bocsásson meg a t. képviselő ur, de talán itéletében nem méltányos irányomban, a kit igen csekélynek tart, a kinek sürgésében-forgásában kuktát vélt feltalálni ; de ha kellő figyelemmel kisérte lépteimet, talán kissé méltányosabb lehetett volna irányomban.

Tudom, t. ház, hogy minduntalan unszolják, szorítják a ministert arra, hogy programmot valljon, nagy eszméket tüzzön ki, a melyek czéljaiban vezérlik, a melyek ezer meg ezer elintézendő tárgyaiban a polus csillagát megadják neki, a melyek őt az eltévedéstől megmentsék. Igen szép, nagyon helyes ez és e tekintetben sok jót és szépet lehet elmondani. Azonban erős meggyőződésem, hogy alig van ministeri állás, nemcsak Magyarországon, hanem széles e világon, a melynek vezetői annyira kénytelenek lemondani saját egyéni nézeteikről, mint éppen a földmívelési és iparügyi ministerium vezetői.

Azt gondolhatná talán valaki, hogy a szabad kereskedelemnek eszméit megtestesülve fogja találni az életben és azt, mint concrét egészet fogja érvényesíteni, vagy azt gondolhatná talán a védvámrendszernek híve, hogy nézeteit szintén érvényesítheti és pedig, hogy azon szélsőségekig viheti, a mint azt az elmélet megkivánja? Hiszen minden minister egy egész sereg fejlemény előtt áll, örököse a fejleményeknek, kezdeményezője a viszonyoknak, de azoknak részben hatalma alatt áll. Nem hiszem, hogy akadt volna, legalább kellő gyakorlati érzékkel biró iparügyi és kereskedelmi minister, ki a szabad kereskedelmi tanokat oly messze és egyuttal helyesen alkalmazta volna, hogy az ipar és kereskedelem valamely ágát, a melyről azt mondja az elmélet, hogy az egyik, vagy másik országban nem természetes alapokon áll, nagyon messze felemelkedve, az elméletnek egészen a legaetheribb magaslatáig, a nemzetközi munkafelosztás alapján más nemzetnél, más országban akarná előállítani és ezért lesújtotta, vagy elmellőzte volna az oly fejleményeket, a melyek azon országban már léteztek. Én nem gondolom, hogy helyesen cselekedett volna a védvámrendszernek valamely híve akkor, a mikor egy, vagy más nemzet ipari és kereskedelmi fejleményeit védte, ezt azon határon túl tette volna, a melyben már a kifejlett meglettség fokán képes lett volna a versenyt kiállani az idegen hasonnemű iparral és kereskedéssel. Ugy az egyik, mint a másik hibázott volna.

Azonban ezért lehet-e azt kérdeni, hogy ecclecticus-e, nem tud eligazodni, nincs iránymutatója a ministernek? Nagyon könnyen meglehet azt találni és eligazodni rajta. A nemzeti munka emlése, a nemzeti ipar fejlesztése, a productiv képességnek minden irányban való fokozása, ezek azon irányadók, a melyeket, hogy munkálkodásomban eddig mindig követtem s ha ez következetesen folytattatik, kétségkivül megadja a szabályt, a törvényt, mely e működésben van.

Azonban méltóztassanak meggondolni, ha összehányjuk valamely mozaik tarka köveit, megértjük-e a képet, melyet az netalán alkotott, vagy a melyet alkotni képes? Nem. De ha egymás után teszszük a kisebb-nagyobb helyes alakú köveknek sorát, a kép kifejlődik. Ki az a herkulesi erő, ki azt gondolja, hogy egy állam ipar- és kereskedelmi viszonyait másfél év alatt — nem is éppen másfél év, csak tizenhat hónap alatt átalakítani képes, kivált ha abból a másfél évből 7—8 hónapot, majdnem napról napra négyöt órán keresztül, a képviselőházban eltölteni kénytelen? (*Ugy van! jobbfelől.*)

Találkozni fogok azon megjegyzéssel, hogy azon esetben, mikor közigazgatási teendőkkel fordulnak hozzám, azt mondom, hogy törvényhozási teendőim foglalnak el; és azon esetben, ha törvényhozási teendőket kivánnak tőlem, azt mondom, hogy a közigazgatási teendők foglalják el egész időmet. Leszek bátor elmondani mit tettem, hogy indultam el s azután mindenki szabadon itélhet. (*Halljuk!*)

Előbb bátor voltam említeni, hogy a nemzeti ipar fejlesztése és iparképességünk emelése nálam a fő irányadó. De hol kezdendők ezek meg? A kinek valami névvel nevezendő ipari-, kereskedelmi, sőt mondhatnám, háztartási gazdasági nehézségei vannak, az a saját ügyét tartja a legelsőbbnek, a legsürgősebbnek, mely mindenekelőtt elintézendő. Méltóztassanak figyelmezni rá, hogy midőn a technologia különösen a kereskedés jelen

Digitized by Google

rendkivül elterjedt helyzetében, midőn a feldolgozandó anyag, nem, mint csak 20—30 évvel ezelőtt, kis körre van szorítva, de 100 ezer mértföldekre és 100 millió emberekre, ez esetben, ez irányban a kellő egymásutánt minő nehéz megtalálni. Ha valakinek nem jól kel meg a kenyere, azt mondhatja, hogy van a kenyérkelesztésnek egy új módja s ennek megismerésére kell törekedni s a pék hibáztatja bennem, hogy miért nem jártam ennek a módszernek végére. A kinek órája nem jól jár, a kit czipője szorít, mind megtámadja a kereskedelmi ministert: ime nem teszi kötelességét, még ez is hátra van s az ország elvész.

Ha nem kivánjuk magunkat tájékozni két irányban: melyek azon kérdések, a melyek legfontosabbak és a melyek legsürgősebbek s a kétféle feladatnak egymás mellé állításával, egybevetésével nem kivánjuk magunknak megállapítani a cselekvés rendjét, eltévedünk; és nincs theoria, mely által ki tudjunk gázolni az eszméknek ezen — hogy ugy mondjam — posványából, ezt tettem én feladatommá, mikor a ministeri tárczát elfoglaltam s e tekintetben kivántam a legelső lépéseket megtenni.

Hazánk legnagyobb fontosságu és leghatalmasabb ipara, a malom-ipar. Érdekes, hogy a kormánynak minden beavatkozása, interventiója nélkül, részben az alkotmányos korszak előtt kezdődött, fejlődött, emelkedett szabad keresési viszonyok köztt. Később rájöttek a védvámos rendszer némi nehézségei és mindazok mellett emelkedett, habár némi könnyelmüség — talán nem sértek vele senkit — az alapításoknál bizonyos években, 1868—69. és 70-es években észlelhető is volt, a mennyiben nekimentek, nem nagy tőkével, malmokat állítottak és fennakadást szenvedtek a forgó tőke hiánya és a nagy kamatok fizetése következtében s 1873—74-ben a bukás szélén állottak. Hála istennek szorgos figyelem, okszerű gazdálkodás, megtakarítás és képesség által képesek voltak ezen nehézségen felülemelkedni és jelenleg, számban meg nem apadva, erőben gyarapodva állnak mindannyian előttünk, mint iparunknak legfontosabb ága. Mindenekelőtt ezeknek érdekei voltak előttem megvizsgálandók és mit lehet e tekintetben tenni? Erre alkalmasnak mutatkozott a fiumei kikötőnek részben való kiépítése, alkalmas pillanatnak az, hogy éppen nehézségekkel kell küzdeni az eddig Németországba irányitott kivitelre vonatkozólag.

Én tehát, nemcsak a magam kedve szottyanása szerint — ha szabad ezt a kifejezést használnom — tettem lépéseimet; érintkezésbe tettem magamat a legjelentékenyebb malmok igazgatóságaival és azoknak véleményei meghallgatása alapján eszközöltetett azon segély, melynek következtében a fiumei kivitel oly nagy mértékben emelkedett, tehát éppen semminek még sem mondhatom a magam részéről ezt az eredményt. Hogy mennyi illeti abból csekély személyemet, nem kivánom vizsgálni. Tény azonban az, hogy egy év alatt több, mint 100%-el emelkedett a fiumei export és én azon helyzetben vagyok most, hogy éppen csak némely formalitások gátolnak egy törvényjavaslat benyujtásában, a mely most már rendszeres hajózási összeköttetést fog biztosítani Fiuméval. Reménylem a legközelebbi napokban szerencsém lesz ezt a ház asztalára letenni.

Egy másik nagyfontosságú kereskedési ágazata van az országnak, a melyről kevésbbé szoktak tudomással birni, a kik nem tüzetesen, nem szakszerüleg foglalkoznak a kereskedelem és ipar viszonyaival, de a melyet azok, kik azzal szakszerüleg foglalkoznak, figyelmen kivül nem hagynak és ez a sertéskereskedés, mely Magyarországnak évenkint több, mint 30 millió frtot hoz külföldi pénzt.

Az összes forgalom felülmegy pedig ezen az összegen. A ki figyelemmel kiséri a hétről-hétre megjelenő kimutatásokat, az meg fogja nekem adni azt, hogy a kőbányai sertésforgalom az odavitelnél, valamint az onnan való elvitelnél külön-külön 10—12,000 db. köztt áll, ebből 2000—2500 db. esik a fővárosra és környékére, a többi külföldre megy. Ezen rendkivül nagy kereskedés magától ment volna, ha nem merültek volna fel némi nehézségek, melyek azt annyira veszélyeztessék, hogy 1878-ról az 1879. évre, a forgalom több, mint 8 millió frttal apadott. Ezen kérdésben nemcsak nagy fontosságú, de sürgős is volt az eljárás. Tettem benne intézkedéseket. Természetesen itt sincs szó valami nagy dologról, hanem csak olyanról, mint a Kolumbus tojása.

Egyszerüen megvizsgáltam, mik a nehézségek és mily módon segíthetni rajtuk és intézkedtem részben bizonyos vám-visszaélések megszüntetése iránt, részben a fővárosi fogyasztás egészségessé tételének biztosítására, mert eddig nem egy állatnál, beteges állapot létezett. A vesztegzárlatok felállításával, ugy vélem helyesen cselekedtem.

Ismétlem, ez sem valami nagy dolog, de 30.000,000-ós tételről lévén szó, nálunk, hol az ipar és kereskedelem aránylag fejletlen állapotban van, talán mégis figyelmet érdemel. (*Tetszés a jobboldalon.*) Angliában, hol a textil industriának egyik és másik ága, hol a pamutipar, a vasipar stb. oly virágzó, ez a tétel talán nem nyomna oly súlyosan; de nálunk oly csekélybe venni még sem lehet. Hogy a t. képviselő ur az e részben tett intézkedésekből mit méltóztatik nekem, a kuktának, érdememül tulajdonítani és hol keresi a szakácsot, ki ez irányban rendelkezett, azt én nem kutatom, ez az ő hazafiui

Digitized by Google

szivének és meggyőződésének elhatározásától függ. (*Tetszés a jobboldalon.*)

Mit tettem ezen felül? Egy, az országra nézve csapássá válható ügy, a kormánynak munkásságát többször vette igénybe. A mint a phylloxera ügy felmerült — mert én nem irtózom a szakértőktől, miként ezt a másik oldalról állították — szakértőkből rögtön bizottságot állítottam össze s ennek véleménye alapján megtétetnek a kellő intézkedések és én mindenképpen rajta leszek, hogy a mi e téren elérhető, azt el is érjük. Lesz-e és minő credmény, arról ma nem szólhatni. Hogy akkor, a mikor Franczia-ország nem tudta szőllőinek jelentékeny részét megóvni a phylloxera pusztításaitól, minő hatásnak lesznek a mi intézkedéseink, azért kezességet nem vállalhatok. De azt talán a t. ház nem méltóztatik hibáztatni, hogy lelkiismeretesen foglalkoztam a tárgygyal, úgy érzem, hogy méltán mulasztás vádjával illethetnének, ha nem tettem volna meg mindent, a mi tehető. (*Helyeslés a középen.*)

Ezzel kapcsolatban van egy reánk nézve kedvező körülmény is. (*Halljuk!*) Francziaország a közelebb elmult évekig igen nagy mennyiségű cognacot állított elő s a borban nem csak saját szükségletét volt képes fedezni, hanem nagy mennyiségben exportált a Svájczba, Olaszországba, Angliába. E czélból kellő mennyiségű bor már most nem áll rendelkezésére. Valahányszor külföldi borkereskedő fordult hozzám, mindannyiszor tájékoztam őket arról, hol minő bort és milyen mennyiségben találhatnak.

Egyuttal figyelmeztettem gazdáinkat is arra, hogy álljanak el az eddigi, a tapasztalat szerint és köztudomásilag nem helyes borkezeléstől és iparkodjanak rajta, hogy azon anyagunk, mely ritkítja párját széles e világon, egyenetlenné ne tétessék, ne tegyenek semmit, mi által boraink nagyon kevéssé tartósakká válnak, a mennyiben hol couleurokat, hol tisztítókat használnak, hol oly anyagot tesznek a borba, mely meggátolja az erjedést és következménye az, hogy a bor egészen váratlanul, először megsavanyodik, másodszor színét veszti, harmadszor nagy mértékben megzavarodik és egyáltalán nem válik kereskedelemre képessé. Ha ezen eljárástól lehetőleg tartózkodva, használják fel ezen most kedvező időpontot, az a magyar borkereskedés fejlődés pontjává lehet és igen jelentékeny borkivitelt biztosíthat az országnak.

Hogy mi lesz az eredmény, azt bizonyossággal megmondani most, midőn 5 hónapja, hogy külföldi kereskedők hozzám fordultak, nem tudom. Reménylem, hogy lesz eredmény, de csak azon esetben, ha a magyar gazdák felfogván a helyzetet, kellő időben szüretelnek, jó edényt használnak s nem sietnek oly módon a bor eladásával, hogy nem bort, hanem mustot adnak el és ez által a legnagyobb nyereséget biztosítják annak, a ki, mint borkereskedő kezeli. Ismétlem, hiszem, hogy jelentékeny eredmény lesz elérhető, de egy esztendő alatt még nem fejlődhetett a dolog valami nagyot.

Még kevésbé tudhatok eddigelé positiv multra utalni a cognac-gyártást illetőleg. Némelyek talán azt fogják szememre hányni, hogy e tekintetben légvárakat épitek; de szükségesnek tartom elmondani a dolog miben állását a kezeimnél lévő és a gazdasági egyletekkel és iparkamarákkal közlött adatok alapján, melyeket t. képviselőtársam, Gaál Jenő, ki egyszersmind iparkamarai titkár, kétségkivül szintén ismer. (*Halljuk!*)

A borból, nem nagyon drága borból, hanem olyanból, mely akónkint 7—8 frtnál többet nem ér, igen jövedelmezőleg lehetne cognacot előállítani. Vannak nálam kisérletek; próbák s egy párról azt mondják, hogy igen kitünő; én még nem izleltem.

Én hiszem, hogy el fogjuk érni legalább is azt, hogy részint a külföld számára tudunk cognacot gyártani, részint igen jelentékeny bormennyiségtől mentjük meg saját piaczunkat és ez által a jobb minőségű borok árát emelni fogjuk. Ez irányban való működésem szintén nem valami egetrázó nagy dolog. Hangya szorgalommal kifejtett működés az, a melyet folytatni kivánok és reménylem, hogy lesz eredménye. Egy kis porczikája ez azon mozaiknak, melyből egyszerre külön kép nem áll ugyan elő, de ha munkásságunkat folytatni fogjuk, ha a kövek azon rendben és törvény szerint rakatnak egymás mellé, a mint a kép megkivánja, akkor létre jön a kép.

A marhatenyésztésre vonatkozó kérdéseket, mondhatnám, eléggé felfejtettem már a közgazdasági bizottságban, melynek ülései az előttem szólott t. képviselő ur szavai szerint is majdnem nyilvánosak voltak. Mellőzhetem, hogy bővebben szóljak arról, hogy mi történt ez érdekben. (*Halljuk!*)

Hogy mi történt, — mondom — nem kivánom fejtegetni; de van pár szavam a t. képviselő ur azon megjegyzésére, hogy engem particularis szellem vezetett a marhatenyésztési ügy kezelésében. Kérdezhetem, hogy miféle particularismus? Azt gondoltam, ki fogja sütni, hogy netalán ott, a hol születtem, vagy az erdélyi részekben különnemű intézkedés történt, olyan, mely az ottani viszonyok szerint nem helyes. És mi sült ki? Megvallom, nem értem a szó használatát. Az sült ki, hogy mikor azt ajánlotta a közgazdasági bizottság, illetőleg a gazdák congressusának kérelme folytán az az indítvány tétetett a közgazdasági bizottságban, hogy a

Digitized by Google

61,000 frtnyi segélyezési alap 150,000 frtra emeltessék föl, én azt mondottam, hogy ez felesleges. Én azt mondtam és azt mondom, hogy minden fejlődési menetben bizonyos sorozat, bizonyos természetes egymásután szükséges. Midőn az előirányzatot készítettem, 65,000 frtot tartottam szükségesnek a költségvetésbe beállítani, mint a mely összeg a marhatenyésztés emelésére czélirányosan fölhasználható. Körültekintésem és számításaim alapján azon meggyőződésemben voltam, hogy ama 25,000 frt, mely bikák vásárlására van felvéve, elégséges 200 nagy bikának az országban való kiosztására. Ezt mult évi juliusban akkora összegnek tartottam, melynél nagyobb összeget nem leszek képes értékesíteni. Mert a bikákat drágán megvenni és aztán olcsón eladni, még pedig oly embereknek, a kik egy átalán nem képesek azokat a tenyésztésre kellő módon felhasználni és a kik nem tudnak velök okszerűen bánni, arra hajlandó nem vagyok. Ha most készítettem volna a költségvetést, nem azon összeget vettem volna fel, hanem nagyobb összeget, mert hiszem, hogy most már nem 200, de 250—280 bika kiosztható lesz. Mult év juliusában ezt nem remélhettem. A közgazdasági bizottságban kifejtettem, hogy ezenkivül 200—300 bikaborju megvásárlására lesz pénz. Ezenkivül a gazdasági egyesületeknek segélyezésére bikatartás czíme alatt, szintén fel van véve néhány ezer forint, melyet az akkori viszonyok közt elégségesnek véltem. A bika-borjuk vásárlására most sem tartok szükségesnek többet. De ha ismertem volna azon mozgalmat, mely a gazdasági egyesületekben a mult évben mutatkozott, a dotatiót néhány ezer frttal felemeltem volna. Nagyon természetes, hogy mikor elémbe állittatott azon kérdés, hogy képes vagyok-e 150,000 frtot okszerűen felhasználni, én azt feleltem — és ma sem mondhatnék mást — hogy az idén nem. Most ezen évből csak 9 holnap van hátra, hová hamarabb, addig mig a budget törvény erejére emelkedik, csak nyolcz hónap lesz. Ezen idő alatt akkora mennyiségben vásárolni bikákat, hogy a 150 ezer forint okszerűen felhasználtassék s a bevásárlott bikákat kiosztani és azok eltartását és helyes kezelését biztosítani, nem hiszem, hogy lehetséges lesz.

De a képviselőház bölcsességétől függ e tekintetben határozni. Semmi esetre sem elvi kérdés az, hogy 10—15,000 frttal több szavaztassék meg. Ha nem volnék képes az összeget felhasználni, megmarad a pénztárban. Csupán az a kérdés, hogy akkor, midőn budgetünk most is kedvezőtlen eredményt mutat; akkor, midőn jelentékeny évi deficittel küzd az állam: tanácsos-e egyik-másik czélra, habár nem is igen nagy összeggel, de többet tenni, a költségvetésbe, mint a mit specialiter azon czélra azon évben felhasználni nem mutatkozik lehetségesnek? Es vezetett engem és a világért sem az ügynek csekélybe vétele, a világért sem valami particularis szempont, a mit én — mondom — nem értek. A mikor azt mondottam, hogy ezen irányban mely összeget vélek helyesen fölhasználhatónak — és itt kénytelen vagyok rectificálni a t. képviselő urat — semmi kényszerítést nem vártam; a 20—25 ezer frtot, mint a mely számításom szerint még ez évben elkölthető, rögtön megjelöltem a pénzügyi bizottságban.

Kénytelen vagyok reflectálni a képviselő urnak azon megjegyzésére is, miért nem terjesztette be a közgazdasági bizottság működésének eredményét mostanig, hogy az most együtt tárgyaltassék a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister budgetjével. Méltóztassék meghinni, semmi nagy czélzatosság, semmi előre számított, nem tudom micsoda ravaszság ebben nem volt. Ez tisztán az időbeosztásnak a kérdése. Igaz, hogy régebben ki van adva a közgazdasági bizottságnak a gazdák kérvénye; de a bizottság, mihelyt abban először módja volt, a tanácskozáshoz hozzá is fogott. A tanácskozásokat megzavarta csakhamar a delegatió ülésezése s megzavarta később a ház szabadságideje. De épp mivel behatóan foglalkozott a bizottság a kérdésekkel, a kérvényen egészen keresztül nem ment. A mint említeni méltóztatott, az ülések félig nyilvánosak voltak, a t. képviselő ur számára egészen nyilvánosak; méltóztatott azok tárgyalásaiban résztvenni s tudhatja, hogy ott a legnagyobb érdekeltség mutatkozott s meg vagyok győződve, egyik-másik tétel tisztába hozatalára vonatkozólag, igen hasznos eredménynyel fognak azon tárgyalások bevégeztetni. Hogy nincs itt a jelentés jelenleg, én magam is sajnálom, de azért nem merem a közgazdasági bizottságot hanyagsággal vádolni, mert jól tudom, hányszor volt oly ülése kijelölve, melyet megtartani vagy egy, vagy más dolog és nem szeszély miatt képes nem volt.

Szederkényi Nándor és sok részben Gaál Jenő t. képviselő ur is megtámadtak azért, hogy miért nem terjesztettem be az ipartörvény módosítására és az ipar- és kereskedelmi kamrák átalakítására vonatkozó törvényjavaslatot. Méltóztassék hinni, ezt magam sajnálom legjobban, hanem azzal szemben, hogy a sok sürgés-forgásban semmit sem teszek, s jelesen irtózom és idegenkedem a szakértők meghallgatásától, feljegyeztem a t. képviselő ur beszéde közben, hogy hány különféle enquête tárgyalás volt a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriumban ez év alatt s egyszersmind bátor leszek egy szóval megemlíteni azok eredményét is.

Az első volt — mint már említettem — a malom-igazgatókkal való érintkezés, az

Digitized by Google

export kérdésének könnyítését illetőleg. Ez ismeretes kérdés.

Azután következett és meglehetős időt foglalt el és sok gondot igényelt, nem a §-oknak száma, nem a törvénynek hosszúsága, hanem a kérdéseknek kényessége következtében, a melyeknél minden szót óvatosan kellett megfontolni, az erdélyi birtokviszonyok rendezésének ügye. Az erre vonatkozó törvény nem ugyan általam, hanem mert igazságügyi törvényeknek megváltoztatásáról szól, t. barátom az igazságügyminister által a háznak asztalára már le van téve.

Következik a forgalmi statisztika kérdése, mely rendkivüli fontosságú dolog.

A forgalmi statisztikának ügyében már a mult nyáron hivatott össze egy enquête, a mely a nyár melege folytán, habár én nagyobb részt itt is voltam, de igen ritkán volt tanácskozásra képes azért, mert tagjai a fris falusi léget, fürdőket sokkal inkább kedvelték .... (*Felkiáltás a szélső balon: Okosan!*) és okosan, mint a fővárosban való tartózkodást. De méltóztassék azon képviselő ur, a ki azt mondta, hogy okosan, meggondolni, hogy minekünk előkészíteni oly törvényhozási teendőket, melyeket azután a tél folyamában a törvényhozásnak beterjesztenünk kell, csak nyáron lehet. Akkor, midőn az országgyülési tárgyalások tartanak délelőtt, délután nem tudom hány bizottság ülésezik, akkor előterjeszteni ily fontos törvényjavaslatokat a rendes közigazgatási ügyek vezetése mellett, nagyon nehéz. Egyébiránt biztosíthatom a t. házat, hogy a forgalmi statisztikára vonatkozó előterjesztés készen van, csupán némely stylaris nehézségek vannak, a melyeken, ha túl estem, be fogom terjeszteni, ugy, hogy mindenesetre még a jövő év elején, vagy ez év utolsó részében életbe léphet, mert magam is nagyon fontosnak és óhajtandónak tartom. Bátor vagyok még azt is megjegyezni azoknak, a kik oly könnyen túl teszik magukat a forgalmi statisztika kérdésen, hogy a forgalmi statisztika kérdésének megoldása széles ez országon rendkivül fontos és kényes dolog és nem oly simplex és egyenes következménye pusztán az osztrák-magyar monarchia Lajthán túli részével való vám- és kereskedelmi szövetségnek. Sehol, a hol vámokat nem szednek a határszélen, az illető tárgyaktól, illetőleg terményektől, gyártmányoktól, biztos forgalmi statisztikát még eddigelé nem állíthattak fel. A hol pusztán droit de statistique-et szedtek, mindenütt ugyanazon eredményre jutottak, hogy nagyon eltérnek a valóságtól. A dolog nem olyan könnyü, mint némelyek hiszik, hogy egy tollvonással helyesen megoldható lenne; azt pedig nem akarom, hogy oly előterjesztést tegyek, a melyről csak az mondható, hogy itt van, rövid vagy hosszú, de nem használ.

Említettem a phylloxerára vonatkozó tárgyalásokat. Említhettem volna a német vámszerződésre vonatkozó tárgyalásokat. Nem azokat értem, a melyeket kormány és kormány egymásközött folytat; hanem emlékezhetnek azok, a kik figyelemre méltatják, a mi a földmívelési ministerium kebelében történik, hogy szakembereket minden fontosabb iparágban, külön-külön felkértem nézetük és felfogásuk előadására, kivánságaiknak jelölésére a Németországgal kötendő vámszerződésre vonatkozólag. Erről, habár rövid, de némi tudósítások megjelentek a lapokban.

A sertésekre vonatkozó intézkedések szintén enquête-tanácskozások tárgyát képezték, mielőtt valami e tárgyban megállapittatott volna és bármennyire csekélynek látszanék is ezen intézkedés, mégis hosszas tanulmányozás kellett, mig azon alapot meg tudtam jelölni, a melyen azután az erre vonatkozó teendők életbeléptethetők voltak. Szintén régebb idő óta tárgyalás folytattatik a népszámlálás ügyében, a melyre vonatkozólag reménylem, hogy rövid idő alatt meg fogom tehetni az előterjesztést.

A juhászat érdekeinek emelését illetőleg, a mi szintén bir fontossággal, a legutóbbi napokban tartatott enquête; szintén e hó első napjaira volt kitűzve az ipar- és kereskedelmi kamarák biztosainak egybejövetele itt Budapesten, — tán Gaál Jenő t. képviselőtársam tüzetesen megmondhatná a napot is; e tanácskozás czélja az, hogy megvitassák, hogy a kamrák rendes jelentéseiket miként szerkeszszék és eszmét cseréljenek azon viszony iránt, melyben megállapítandó lesz helyzetök a kormánynyal szemben, mert bármily helyes legyen alapjában az intézkedés, csekély jelentőségüvé és bizonyos tekintetben eredménytelenné válik működésök, ha felülről azon támogatásban nem részesülnek a kamarák, a melyet a kormány nyujthat és viszont, ha más részről a kormány nem birja kellőleg felhasználni az intézményt a helyi viszonyok s egyéb érdekek tekintetében, legalább nem annyira, a mennyire az szükségesnek mutatkozik.

De azt mondja a t. képviselő ur, hogy nem elég azt mondani, hogy nem volt idő, lennie kell időnek. Már t. képviselő ur, bocsánatot kérek, ezt könnyű mondani, könnyű óhajtani, de a lehetség határán túl, éppen oly bajos kiszabni, hogy ki mennyit legyen képes tenni, mint azt megszabni, hogy ki mikor legyen beteg, mikor egészséges s mikor legyen szép idő, mikor ne. Ha a költségvetés tárgyalása nem most lenne folyamatban, hanem januáriusban bevégeztetett volna és ha a budgettárgyalás után az országgyülés java teendőjét már elvégezte volna, akkor elmondhatnám, hogy 6—8 hét alatt be leszek képes mutatni a munkálatot; de időt határozni akkor, mikor a ministernek s általában

Digitized by Google

a kormánynak működése legnagyobb mértékben az országgyülés idejének berendezésétől, a tárgyalások menetétől függ, nem tartom lehetőnek.

Ezek után bátor leszek a dolog lényegére nézve elmondani, m ért nem tartottam első sorban lévő szükségnek, az ipartörvény módosítására vonatkozó törvényjavaslat előterjesztését és hogy miért intéztem el előbb a lisztkivitelre, a szarvasmarha tenyésztés emelésére, a sertés kereskedésre és más kérdésekre vonatkozó ügyeket. (*Halljuk!*) Azért, mert az ipar és kereskedelmi téren van már egy törvényünk, melyről nem mondhatom, hogy minden részében helyes, magam elismertem, hogy annak némely részét változtatni kell, de a mely törvény alapjában nem rosz s a melynek alapja a szabad ipar; a szabad ipar eszméjétől pedig nem tartanám helyesnek eltérni. (*Helyeslés jobbfelől.*) Nem mondom, helyesek mindazon intézkedések, melyek a mesterek, segédek és tanonczok viszonyára vonatkoznak; azt sem mondom, hogy a társulás előmozdítása tán más eszközökkel ne lenne helyesen eszközölhető, mint az a törvényben foglaltatik; de nem tartanám helyesnek a szabad ipar eszméjét elölni s visszatérni a czéh-rendszerhez.

Ráth Károly (*közbeszól*): Senki sem akarja.

B. Kemény Gábor minister: Nagyon örülök rajta, ha igy áll a dolog.

Én nem is mondtam, hogy a képviselő úr óhajtja ezt, hanem feltettem, hogy lehetnek olyanok, (*Felkiáltás jobbról: Vannak! Vannak!*) mert én hallottam oly nyilatkozatokat, a melyekből jogos ezen következtetés. Mert ha nem is egyenesen a czéhrendszer visszaállításáról, hanem mégis oly nemű iparegyletekbe való bekényszerítésről van szó, melyek hatalommal birjanak arra, hogy kit bocsássanak be, kit nem, illetőleg kit tartsanak képesítettnek, kit nem. Ez pedig ugy hasonlít a czéhrendszerhez, mint egyik tojás a másikhoz.

Én legkevésbé sem állítom, hogy az ipartörvény revisiója üdvös nem volna, de azért nem tartottam ezt annyira sürgősnek, mert itt már egy meglevő törvény némely intézkedéseinek megváltoztatásáról volt szó, mig más téren merő tabula rasa volt s meglevő fejleményeken rögtöni segítségre volt szükség. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Nem kivánok e dologban legalább most részletesebben nyilatkozni, — ha provocáltatom, akkor esetleg igen, — de most nagyon részletesen nem kivánok bele menni azért, mert előbb a szakértők nézeteit kivánom meghallgatni és azoknak szakszerü felfogása szerint kivánom a változtatást gyakorlatilag, a lehető helyen eszközölni s ennek következtében saját nézeteim nyilvánításával, nem kivánom előre megkötni magamat. Arról sem merek jót állani, mikor történik ez, mert meglehet, hogy, mint Jókai t. képviselőtársam tegnap mondotta, még az augusztus is itt érhet bennünket és meglehet, hogy akkor, midőn a ház az őszi időszakban összejön, alig lesz másra idő, mint a budget előterjesztésére, de ha csak nehány hét szabad időm lesz is, akkor be fog ez következni, minthogy már tavaly felállitottam e tekintetben cselekvési tervemet. Láthatja tehát az előttem szólott t. képviselő úr, hogy van némi sorozat, melyben egyik dolog a másikat követi. Igy még májusban meg fog tartatni a borászati enquête, mely a borkereskedés ügyeivel fog foglalkozni.

Volt szó a gazdasági kérdésről s mondhatom, hogy azon felfogás, melyet hallottam, mintha t. i. az országos gazdasági egyesületeket mellőzni kivánná a kormány, merőben téves. Az országos gazdasági egyesülettel, a Nyitra, Vas, Arad, Heves, Borsod, Békés, Bihar, Szebenmegyei gazdasági egyesülettel sürü levelezésben vagyok s azok bizonyára nem fogják mondhatni, hogy a kormány ellenséges indulattal van irányukban s nem támogatná működéseiket. Igaz, hogy nem mindig támogatja, mert egyszer-másszor támasztatnak olyan igények, melyeknek eleget tenni képes nem vagyok. Megtörténik, hogy olyan számitást tesznek az egyesületek, melyekről az ujjamon utána tudom számítani, hogy tévesek. Igy pl. most közelebbről egy megye kért tőlem 200 és nehány tenyész állatot. Nehány nap mulva kaptam egy magánembertől tudósitást, melyben értesít, hogy a kérelem nem arra volt szánva, hogy megadassék, hanem hogy ne felejtsem el. De ha 200 állatot adtam volna, bizonyosan valamely város piaczán tartották volna azokat, ki tudja milyen gondozás alatt, mig ki tudták volna adni a községekbe. Igenis megtörhetik az is, hogy az egyik, másik egyesületnek nem tudom megadni, a mit kiván. De teljes örömmömre kimondhatom azt, hogy a jelentékenyebb gazdasági egyesületek, a legközelebbi időben a legélénkebb tevékenységre buzdultak s ennek eredményei nem egyszer határozottan kitüntek.

Mindezeket a dolgokat pedig nem a székesfehérvári kiállítás után kezdeményeztem. Mikor a székesfehérvári kiállítás s a gazdasági iparos congressus megtartatott, a melynek érdemét és jó hatását a legkevésbbé sem kivánom csorbitani, én már csaknem minden ágában a közgazdaságnak működtem. Ki volt adva a rendelet, ki volt küldve a pénz a bikák és a bikaborjukra nézve több gazdasági egyletnek, megadatott a segély a házi ipari szakoktatás emelésére. Tehát nekem nem a székesfehérvári gazdasági congressus adta meg e tekintetben az eszmét, habár, mint mondám, igen örülök rajta, hogy e tanácskozmányok megtartattak, mert sokkal biztosabb alapokon vagyok képes ezentúl intézkedni. Nem akarok ugyan vele dicsekedni, de kénytelen vagyok megjegyezni, hogy ha a kormány nem kez-

Digitized by Google

deményezte is a székesfehérvári kiállítást, de hatályosan támogatta, még pedig több ezerekkel; és hogy a legkevesebb antagonismus sincsen a székesfehérvári kiállítás, a kiállítók és a kormány köztt. Én tehát, bár nem az ott tartott congressusok adták meg minderre az eszmét, azokat szivesen üdvözöltem, mert törekvéseim ott sok tekintetben megerősítést nyertek a hozott határozatokkal. (*Helyeslés jobbfelől.*) Nem tartom szükségesnek t. ház, egyelőre többet mondani. Elmondottam, hogy mikben indultam meg, figyelmeztetem a képviselőházat arra, hogy összes működésem egy év és 4 hónap óta tart, a mely alatt nem én, a csekély ember, de még Hercules sem lett volna képes az ipar és közgazdaság terén, hol a rendszeres fejlődés adhatja meg a jövőt, valami nagy dolgokat művelni. Ezeket elmondottam és én nem csodálkozom rajta, hogy a képviselő ur nincsen ezekkel megelégedve, épp ugy nem csodálkozom rajta, mint a hogy ő azon, hogy én azon nézetben vagyok, hogy e tekintetben többet tenni nem lehetett, nem csodálkozott és igy nincs egymásnak mit szemére vetni. Ennél ezuttal többet nem akarok mondani. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Szalay Imre: (*Halljuk!*) Nem szándékozom, t. ház, a minister urat azon magas régiókba követni, a melyekben ő a vámkérdésekről és az ipari szakoktatásokról szólott, hanem leszállok a pékzsemléig és röviden elmondom, hogy miből ered ez a zsemle. A földmívelés Magyarországon egyike azon tényezőknek, a melyekben 1867 óta oly kevés történt, hogy azt gondolná az ember, hogy oly parlamentben ül, a hol csupa ügyvédek, gyárosak, iparosok és professorok vannak, pedig háromnegyed része a háznak, a mint én tudom, gazda. Mielőtt azonban az előadásnak tulajdonképeni tárgyára áttérnék, engedje meg a t. ház, daczára annak, hogy a ministerelnök ur nem szereti, ha ráolvasnak valamit, hogy mert szükségem van rá, felolvassam Tisza Kálmánnak ellenzéki korában volt véleményét a ministernek kötelességéről. Tisza Kálmán a borászatról szólva, a minister kötelességéről a következőket mondja: „Kötelessége jelesen, hogy a bortermő vidékeket jó közlekedési utak által, a borpiaczokkali összekötése; kötelessége a szállítási tariffára gyakorolható befolyás és mindenek felett czélszerű kereskedelmi szerződések kötése utján oda törekedni, hogy a vámok a borkereskedésre előnyösek legyenek. Mert bár eszközölje ki a kormány 6,000, vagy nem bánom 60,000 frttal azt, hogy majdnem ingyen szállittassanak ki boraink, én szivesen belenyugszom.“ Én magára a minister urra hivatkozom, hogy azok a borvámok, melyeket ő súlyosaknak tart Magyarország borászatára nézve, 1870-ben, 10 évvel ezelőtt, változtak-e a magyar bortermelők előnyére vagy hátrányára, vagy megmaradtak azon stadiumban, mint akkor voltak. Igy vagyunk Angliával, Oroszországgal, Németországban pedig sokkal jobban szaporodott és ez éppen azon vámpolitika, melyet a ministerelnök ur inaugurált, midőn a külön a vámterületet eldobván, a közös vámterületet hozta létre. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Hogy ezzel készen legyek, bátor vagyok a ministerelnök urnak egy másik igen helyes észrevételét felhozni, midőn azt mondja, hogy „ő nem törődik azzal, ha a kormánynak 60,000 frtjába kerül, én szivesen bele nyugszom.“

Erre a 60,000 frtra szükség lesz majd egy határozati javaslat elfogadása alkalmával, mely kizárólag a borászatra lesz irányozva s előre is bátor leszek azt a t. ministerelnök urnak figyelmébe ajánlani, nehogy inconsequentiába essék majd akkor, mikor ellene fog szólani; áttérek most már a t. minister ur előadására és bocsásson meg a t. minister ur, hogy ha én talán egy kicsit alaposabban nézem és számtalan dolgokkal foglalkozván, melyek tárczájának keretébe vágnak, némely dolgokban és némely helyen őt nem tartom odavaló embernek. Azt mondja különösen Lyka t. képviselőtársam, hogy azt szokták mondani és ez a rosz szokás máig is megvan, hogy a ki nem akar tanulni, az ne legyen doctor, jogász, hanem menjen gazdának, annak nem kell sok tudomány. Azt hiszem, a t. minister ur is hasonló helyzetben van, miután nem szeret talán foglalkozni más tudományokkal, reá csapott erre és azt mondta: legjobb lesz nekem ez a szakma. Mert a mikor a belügyministeri államtitkárságot ott hagyta, akkor megengedem, mert nem foglalkoztam a belügyministerium személyzetével; talán ott helyén van; hanem annyit tudok, hogy ha ott helyén van, itt ugyan éppen nincs helyén és éppen azért azt a fohászt, melynek kifejezést adott Gaál Jenő képviselőtársam, hogy adjon isten ennek a hazának nagy ministereket, teljesen osztom és ha a t. minister ur is osztja, azt hiszem, leghelyesebben tenné, hogy ha azon nagy ministert, ki netán ő utána fog következni, megelőzvén, állását ott hagyná, mint a melyet nézetem szerint nem jól tölt be, mint Gaál képviselőtársam mondá, mert a minister ur örökös sötétségben van.

Hát én, t. ház, bátor vagyok annyit mondani, hogy én figyelemmel szoktam kisérni a minister urak előéletét s általában szakképzettségre különös súlyt fektetek. És a mi a jogosultságot illeti, hogy a t. minister ur azon a széken ül, én csak a következőkből voltam képes kimagyarázni. Hogy helyes-e, vagy nem helyes, azt magának a minister urnak itéletére bizom.

Ugyanis én nem tudtam meg a minister urtól mást, mint a következőt: hogy van egy báró Kemény, ki Erdélynek igen nagy szolgálatokat tett a csombordi rizling terjesztésével, ez volt a

Digitized by Google

minister ur bátyja. Ez ugyan igen nagy szolgálat, de a ki tette, nem a minister, hanem a testvére.

Ez az egyik. A másik rokona az kitünő pomologus és mint tudom, a t. minister ur, vagy egy közelállója is foglalkozik za almaeladással. A kereskedelmi dolgokban tehát szakember, a mennyiben iparral is foglalkozik; ugyanis valami asphalt társaságnak az elnöke. Ez a három szak az, a melyben a minister urról is hallottam valamit, de ez nem adta meg a jogosultságot arra, hogy az ipar és kereskedelmi ministeriumban ministerré neveztessék ki. A t. minister ur azt mondja, hogy ő a legjobb akarattal foglalkozik valamely dologgal, de ha eredményeket nem érhet el, az nem rajta múlik. Én csak azt akarom megjegyezni, hogy a pokolról szokták mondani, hogy az ki van kövezve jó szándékokkal. A minister ur hivatkozik arra, hogy ő miket tett. Nézzünk hát kissé körül. Másfél év alatt mit tett a minister ur? Kezdte ministerségét azon famozus körirattal, melyre nézve már egyszer elmondottam nézetemet s a melyre nézve én csak azt vagyok bátor elmondani, hogy annak nem egy minister köriratának kellett volna lenni, hanem ha egy iskolában feladjuk azon kérdést, hogy a nemzetgazdaságtan mi és mit kell azon a téren tenni a kereskedelmi ministeriumnak, az ábéczés gyerek is éppen ugy mondta volna el, mint a minister ur. Azt mondja a t. minister ur, hogy elfoglalnia azt a tárczát, ahhoz nagy bátorság kellett. Tökéletes igazat adok neki abban, hogy ahhoz igen nagy bátorság kellett.

Felhozza a t. minister ur, hogy ő igen sokat tett különösen a phylloxera érdekében és pedig annyiban, hogy ő megakadályozta, vagy legalább szándékozik megakadályozni azon rovar továbbterjedését és ő pontosan követi azt, a mit helyesnek tart. És figyelemmel kiséri azt, a mi a külföldön történik. Ezt azonban én bátor vagyok kétségbe vonni és félek, hogy nagyon rosz fegyver lesz a minister ur kezében azon meghatalmazás, melyet a phylloxera-törvény életbeléptetése után majd keserüen fogunk megbánni, mert ha Pancsován az irtásokra ismét 80,000 frt fog kidobatni, ez csak kárunkra lesz, a nélkül hogy hasznot hozna. Az igaz, hogy a minister ur most előzetesen igen kicsiben kezdte el. Ugy tudom, hogy eddig 40 métermázsát hozatott a szénkénegből. (*B. Kemény Gábor minister tagadólag int.*) Ugy látszik, hogy a minister ur azt mondja, hogy többet; annál jobb. Vegyük már azt csak 65—70 frtjával métermázsáját (*b. Kemény Gábor minister tagadólag int.*) ha olcsó, hát vegyünk 50 frtot. (*Derültség.*) Ez összesen 2000—3000 frt, a mi csakugyan sok, ha kidobatik semmiért, mert ha a minister ur tájékozni szeretné magát, akkor tudhatná, hogy éppen Klosterneuburgból jött azon tudósitás, hogy a szénkéneg éppen a phylloxera kiirtásához oly csekély mértékben járul, mely nem áll arányban azon nagy fáradtsággal és költséggel, a mely arra fordittatik. Beszél a minister ur továbbá arról, hogy ő arról nem tehet, hogy másfél év alatt egyebet nem végezhetett, mert az idő nagyon előrehaladott és igen rövid volt. Azt mondta a minister ur már indokolásában is és ezt — feljegyeztem — mindössze hétszer mondta. Ő folyton az időről beszél és én erre csak egyszer fogok reflectálni. Én megmondom, hogy miért nincs ideje a minister urnak. (*Halljuk!*) Mert ő mindig ott ül a közgazdasági bizottságban és ott másfél órai oratiókat tart oly dolgokról, a melyeket mindnyájan különben is tudunk, a mit mindnyájan ugy tudunk, mint az ábéczét. Az, hogy hosszabb beszédeket mond a bizottságban, nem tudom mire szükséges. Vissza kell itt utasítanom azt, a mit Gaál Jenő képviselőtársam mondott, hogy a tagok okai annak, hogy a bizottság nem végzett semmit. Nem, annak csak a ministerek az okai. Hivatkozom a bizottság t. elnökére, hatszor-hétszer összehítta a bizottságot, de a ministereknek nem tetszett megjelenni és az ülés nem tartatott meg. És itt nem mellőzhetem megemlíteni a minister-elnök ur eljárását sem, a ki a bizottságban valóságos körjáratokat tart. Ugy tűnik ez föl nekem, mint a jó gazda, a ki kijár jószágaira megnézni, hogy jól megy-e a dolog; igy a t. ministerelnök ur is őrködik a pártjához tartozók fölött. (*Derültség a szélső balon.*)

A t. minister ur indokolása legnagyobb elitélése az ő ministerkedésének, különösen mikor bizonyos összegekről szól, hogy nem tudná azokat felhasználni, vagy a köz számára nem eléggé gyümölcsözőleg alkalmazná.

Sajátságosnak tartom, hogy a minister ur oly hamar megváltoztatja véleményét. A közgazdasági bizottságban, midőn a marhatenyésztésre 150 ezer frt vétetett föl, ezt elfogadta és még örült, hogy ez által valamit kifejthet; a pénzügyi bizottságban pedig, a mint értesülök, megbuktatta ezt a javaslatot. Tehát miért fáradunk mi a közgazdasági bizottságban, a kik értünk a dologhoz, mikor a minister azt, a mibe ott beleegyezett, később megtámadja. Jellemző a minister urra, hogy nem tudja hova fordítani a marhatenyésztés érdekében ezen összeget, midőn külföldön mezőgazdasági czélokra 4—5 milliót költenek.

10 év óta folyton hangoztatják e házban, hogy borászatunk legnagyobb félszegsége az, hogy a bort roszul kezelik. Ugyan mit tett a minister ur két év alatt e félszegség megszüntetésére. Vándortanárokat kellene küldeni a szőllőtermelő vidékekre. A minister ur nagy hangon

Digitized by Google

sokszor kijelenti, hogy vannak ily tanárok, pedig alig van 4—5 alkalmazva.

Most pedig kiragad vaktában a földmívelési agendák közül egyet és azt mondja, ezt fölkarolom, hogy eredményt mutathassak föl. Értem a cognac-gyártást, melyet a minister ur, mint egy új feltaláló oly nagy előszeretettel ápol. Tudom én, hogy a cognac-gyártás nagy fontossággal bir, de csak oly vidékekre nézve, hol a bor igen olcsón állítható elő, de nemesebb hegyvidékekre nézve semmi becsét nem találom, sőt oda sem engedném, mert nemzetgazdaságilag a helyett, hogy hasznot hozna, kárt okoz. Tehát a mi némely vidék jótéteményének volna tekintendő, kárrá válik, ha a minister ur kezébe kerül és igy félek, hogy Tokajba viszi a cognac gyártást.

T. képviselőház! Mindenesetre sajátságosnak tartom azt, hogy az az érdekeltség, mely régi időben a képviselőház felé fordult, most annyira hanyatlóban van, ugy, hogy a képviselőháznak az a képe van, hogy unja a dolgot s a közönség sem érdeklődik irányában és mint oly dolog felett, melynek haszna nincs, napirendre tér. Ez csak arra mutat, hogy rothadt valami Dániában és azt mutatja, hogy ez az öt esztendő alatt, a mióta a jelenlegi minister urak gazdálkodnak az ország vagyona és politikája felett, meglazult a hit a parlamentarismus irányában és mutatja azt, hogy ez az öt esztendő majd előbb-utóbb oly veszélybe dönti az országot, melyből kibontakozás nincs.

Utóbbi időben — és ez az egyesült ellenzék tagjainak dicséretére legyen mondva — (*Halljuk! Halljuk!*) felkaroltatott oly eszme, mely Magyarországon szükségkép egyik főtényező és ez a mezőgazdaság. E kérdés részint memorandumokban, részint a congressus alkalmával kifejtetett. Csakhogy az bizonyos — és e tekintetben igazat adok Gaál t. képviselőtársamnak, hogy a kormány nem jó szemmel nézte a gazdasági congressust, annak működését és vívmányait; és ha lehetett volna, bizony azt hiszem, hogy egy kanál vizben mindazokat megfojtotta volna, a kik ez által akartak népszerűséget szerezni, mire, az igazat megvallva, szükségük is volt. (*Derültség.*)

A t. egyesült ellenzék egyik vezérfiának, gróf Apponyi Albert urnak tökéletesen igazat adok abban, midőn közgazdasági programmját kifejti és a talajjavítást és több efféléket előtérbe tol. Csak hogy mi ez mind? Ez csak foltozás, semmi néven nevezendő gyökeres javítás és attól félek, hogy mig azon t. párt kellő alapot, melyen állania kellene, hogy fennállhasson, meg nem találja, bármely foltozás — mihez én különben szivesen nyujtok segédkezet — nem fog sokat használni. (*Ügy van! balról.*)

Sajátságosnak találom azt is, hogy a minister ur az iparügyekre nem fektet fősúlyt, mit pedig tennie kötelessége lett volna, mert éppen a multkor lévén egyik gazdasági tanintézetben, melyekre, közbe legyen mondva, a minister urak nem szoktak valami nagy figyelmet fordítani, mert Bartal és Szlávy ministersége óta, egyik minister ur sem tette be oda a lábát. Keszthelyről és Óvárról ezt bizonyosan tudom, a többiben is ugy van, azt hiszem. És hogy ismét az iparkérdésre visszatérjek, mit tapasztalunk? Tegnap itt az államgépgyár s annak jövedelmezősége felől vita folyt. Azt vártam volna, miután a magyar kormánynak a magyar ipart kell pártolni, annál inkább kell a magyar gépgyár productumait pártolni. S mi történt? A keszthelyi gazdasági tanintézetnek locomobilre és 1 cséplőgépre volt szüksége. Vártam, hogy azok bizonyosan a magyar gépgyárból kerültek ki, azonban, ha emlékezetem nem csal, Hornsbytől valók. Hogy miért pártolják az angol és nem a magyar ipart, nagyon lekötelezne a t. minister ur, ha erre szives lenne felelni.

Felhozta a t. minister ur, hogy borászatunk érdekében mi mindent tart szükségesnek s ez nagyon sekélyre esett ki az indokolásban, mert alig jutott ennek egy lap. És mit mond ebben? Hogy össze fog majd hívni egy országos borászati értekezletet, a hol megvitatandónak tartja a bor- és cognacgyártást illetőleg, hogy mi helyes és mi nem helyes. T. ház! Sajnos dolog ez, különösen a borgyártást illetőleg. (*Halljuk!*) Érdekes lesz, ha ennek történetét elmondom; nagyon mulattató és nagyon jellemző a Tisza-kormány dicsőségére. 1876-ban adtam be egy törvényjavaslatot, a melynek megengedem, sok hiánya van, de bátor vagyok megjegyezni, hogy nem ragaszkodtam ugy hozzá, mint a t. miniszterelnök ur szokott ragaszkodni törvényjavaslataihoz, hogy abból egy betüt sem enged megváltoztatni, mert én csak a szellemet és elvet akartam, a többivel nem sokat törődtem. S mi történt? Elsőben is kiadatott az iparkamaráknak, hogy véleményt mondjanak felőle. Mondtak is szép véleményt. Egy iparkamara sem volt az országban, mely azt elfogadta volna, hanem egyhangulag elvetette. De hiszen ez természetes, hogy lehessen az iparkamaráknak felemelkedni a magasba, hogy onnan szétnézve az ország pénzügyi viszonyain, azt keresgélhesse, hogy nemzetgazdászatilag — habár érdekeit sérti — szabad-e valaminek történni, vagy sem. Mi történt azután? Az ország nyilatkozott. Nincs szükség rá, hogy az összehívandó borászati congressus nyilatkozzék, mert utalok a t. ház naplóira, a melyekben megtalálható, hogy nem volt az országnak egyetlen egy törvényhatósága sem, a mely ne folyamodott volna e törvény megalkotása iránt. S mi történt? Kicsinyes okok miatt késleltetik e törvény végrehajtása 4 év óta

Digitized by Google

és mik az okok? Talán oly szakemberek mondják ezt, kikben megbizni lehet, hogy tudományuk minden kétségen felül áll s oly szakemberek határoznak, kik, a midőn a kérdés chemiai részéről van szó, beszélnek a nemzetgazdasági részről és megfordítva s védelmezik az iparszabadságot a chemikusok, a kiknek ehhez nincs közük. Mondják ők azt, hogyan történik a gyártott borok vegyelemzése s lehet-e ezt csinálni vagy sem, és másba ne avatkozzanak. Mert az enquêttek legnagyobb hibája az, hogy nem az iránt kérdezik meg az illetőket, a mihez értenek, hanem más iránt. Igy van ez a phylloxera enquêtével is. Mi történik ott? Odahívnak vegyészeket, entomologokat s még egy asztalnokot is, a ki az udvartartáshoz is talán annyit ért, mint a phylloxerához (*Derültség*) s ezen tisztelt urak, kiket különben mint szakembereket, a maguk szakmájában elfogadok, mit csinálnak? Szólnak a szőllőnek ápolásáról, metszésről, fisiologikus részéről, egy szóval a szőllőművelésről, szól azután a phylloxera oly tenyésztéséről, a mely által a phylloxera ki nem irtható, miután szénkéneggel meg nem mérgezi. Igy tett ez enquête, a mely 80,000 frtot kidobatott és most ez enquête újra összeül, nagyon kevés kivétellel ugyanazon tagokból, ugy, hogy attól félek, hogy majd megint kidobnak 80 ezer frtot az ország kárára.

Visszatérve a borgyártás kérdésére, az előbbieket csak közbevetőleg voltam bátor mondani, mi történik a borgyártás törvényjavaslatánál? Az erre vonatkozó javaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittatott, a pénzügyi bizottság intézkedett felette. Nem szándékozom újból megint elmondani azt, hogy mért nem tartom illetékesnek a pénzügyi bizottságot, mert vegyész nem volt közttük, legfeljebb jogi véleményt mondhattak a felett, hanem volt több szakértő földmívelő, a ki belátta azt, hogy mily kár hárul ebből az országra s hogy ezen segíteni kell. Ezekkel kivittük azt, hogy a bizottság kimondta, hogy a borgyártás feltétlenül eltiltandó. És mi történt? Azt mondták, hogy most a 75-iki országgyülésnek vége lesz, a minister ur megigérte, hogy tanulmányozza a kérdést és a legközelebbi országgyülés összejövén, elő fogja terjeszteni, erre vonatkozó javaslatát. Vártam erre mostanáig. Most megint egy congressusra akarja bizni azt, hogy kell-e borgyártás, a mi ellen már az egész ország nyilatkozott. (*Ugy van!*) Én nem szeretem a habozást, akarom, hogy mindenki szint valljon, határozottan azt akarom, hogy az ország közvéleménye tudja, kik azok, a kik nem akarják az ország kivánságát teljesíteni, hogy meg legyenek bélyegezve azok, a kik az ország kivánsága ellen szegülnek. (*Helyeslés.*) Bátor leszek erre nézve majd egy határozati javaslatot benyujtani, a melyet majd beszédem végén fogok előterjeszteni.

Ivánka Imre: Még most sincs a végén!

Szalay Imre: Tudom, hogy Ivánka tisztelt barátom nagyon szeretné, ha befejezném beszédemet, de bocsánatot kérek, minden tiszteletem mellett, a melylyel iránta viseltetem, nem teljesíthetem kivánságát, mert képviselői kötelességem parancsolja, hogy beszéljek. (*Halljuk!*)

Azt mondta Jókai t. képviselőtársam a budgetvita alatt, hogy mi ellenzék, folytonosan csak az árnyoldalait tüntetjük fel a budgetnek, az egész világnak kikürtölve és annak előnyeit nem mondjuk el soha. És a budget némi előnyéül felhozta azt, hogy itt van az 1879. év és az idei évnek első negyede és mit mutat az. Azt, hogy Magyarország borászatára oly figyelem fordittatik a külföld részéről, hogy mig ezelőtt 4—5 százezer mázsa bor vitetett ki, most 3 millió hectoliter vitetett ki Svájczba és Francziaországba és ezt a t. képviselőtársam, mint a kormánynak egyik vívmányát tünteti fel. Pedig e bor borkivitelnek nem az volt az oka, hogy a kormány csak a legparányibbat is tett volna ez ügyben, dehogy, szó sincs róla, tette ezt a phylloxera, a mely Francziaországban pusztít. Ha ezt akarja a kormány érdemének tulajdonítani, ám legyen ez a kormány dicsősége, szivesen megadom ezt neki.

A mit arra nézve mondott, hogy ha mi 10—14 éven keresztül folytonosan előhoztuk, szükséges a minister által említett vegyészi kisérleti állomásokat a fuchsin konstatálására felállítani, mert e baj Magyarország hitelét tönkre tenni készül. E vegykisérleti állomásokról megint a ministernek sem előterjesztése, sem indokolása semmit sem mond, nagyon félő, hogy elkésünk, de én figyelmeztetem a minister urat, hogy ha nem birja elkölteni azt a pénzt, erre igen jól rá fordíthatja, mert attól tartok, hogy borászati téren is megelőztetik magukat a minister urak, mint minden más dologban és mielőtt a cognacgyártást meghonositanák ezen országban, akkor már Francziaország régen kivitte innen a cognacot, vagy plane itt főzi meg és ő csinálja meg magának a piaczot. Kérdem, lehetett volna-e könnyebben piaczot foglalni borainknak, mint éppen az utóbbi időben, midőn Francziaországnak most már egy negyed részénél többet elpusztított a phylloxera; most, mikor Francziaországban rosz termés van, mikor az egész világ a franczia borokra szorult s midőn a francziák nem képesek eleget tenni azon kötelezettségnek, hogy borral ellássák azon tartományokat, a hol boraiknak piacza van. Mit csináltak? ide jönnek Magyarországra és innen viszik el a borokat s elveszik azon piaczokat, melyeket meghódíthattunk volna magunknak, hacsak egy kis élel-

Digitized by Google

mességünk lett volna is, ugy hogy a hasznot nem mi veszszük, hanem Francziaország. Mi tehát éppen úgy gyarmata vagyunk e kérdésben Francziaországnak, mint más nemzetgazdasági kérdésben Ausztriának.

Nem szándékozom tovább igénybe venni a t. ház szives figyelmét, (*Halljuk!*) egyszerűen bátor vagyok felolvasni határozati javaslatomat, kérvén a t. házat, hogy azt elfogadni méltóztassék (*Olvassa*): „Határozati javaslat. Utasítsa a t. ház a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministert, hogy egyetértve a belügyi, ugy az igazságügyi ministerrel, még ez ülésszakban „a gyártott borok eltiltásáról" törvényjavaslatot terjeszszen a t. ház elé."

Nem csak magam vagyok aláirva, de alá vannak irva a kormánypárt igen befolyásos tagjai, valamint az egyesült ellenzék tagjai is. Nem fogom tehát e határozati javaslatot párt-szempontból felvetni, hanem mint olyat, melyet Magyarország nemzetgazdászati érdekei szempontjából terjesztettem be. (*Halljuk! a neveket olvassa.*) Bakay Nándor, Kaszap Bertalan, Madarász József, Boros Béni, Kubinyi Árpád, Hegedüs László, Turgonyi Lajos, Szongoth Jakab, Füzesséry Géza, Szederkényi Nándor, Degré Alajos, Herman Ottó, Orbán Balázs, Beőthy Algernon, Kállay János, Verhovay Gyula, Miklós István, Móricz Pál, Gáspár Lajos, Gaál Jenő (pécskai), Csatár Zsigmond, Hevesy Benedek, Novák Gusztáv, Juraszek Ferencz, Farkas Elek, Orosz Mihály, Ragályi Aladár, Szabó Sándor, Ivády Béla, Máriássy Sándor, Szögyény László, Csanády Sándor, dr. Stojkovics Péter, Sembery István, Nagy Ferencz, Lyka Döme, Zay Adolf, Gyurgyik Gyula, dr. Bódogh Albert, Csávolszky Lajos. (*Élénk helyeslés a szélső balról.*)

Báró Mednyánszky Árpád jegyző (*újra olvassa a határozati javaslatot*).

Baross Gábor: T. ház! Egy-két rövid megjegyzésre szorítkozom, midőn felszólalok ez alkalommal. Mielőtt azonban észrevételemet, különösen Gaál t. képviselőtársam egy megjegyzésére megtenném, engedje meg a t. ház, hogy az előttem szólott képviselő ur előadására reflectálhassak. (*Halljuk!*)

Ha a t. képviselő ur komolyan veszi azon tárgyat, melyet felszólalásában érintett s érdekében fekszik általában az, hogy ezen — szerinte — nagy részben laicus elemnek hangulatát felköltse szakszerű előadása iránt, ugy kénytelen vagyok, mint képviselőtársa, azon észrevételt tenni, hogy akkor tartózkodnia kellene oly modortól, mely mindezen laicus elemekben bizonyos visszatetszést szült és kénytelen vagyok a jó izlés nevében is tiltakozni az ellen, (*Mozgás a szélső balfelől*) hogy valakivel szemben, ki ez országnak mégis csak ministere, — ha még annyi objectiv kifogást tehet is a kormány eljárása ellen — oly kifejezésekkel éljen, melyekkel azon ábéczés gyermekek sem élnének, a kikre hivatkozni méltóztatott. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A t. képviselő ur azt is mondta, hogy a közgazdasági bizottság azért nem dolgozott, mert a minister másfél óra hosszat tartó beszédeket mondott. Bocsásson meg, ön kifogásol valamit, mi a ministernek kötelességében állott. Nem is csak ő mondott hosszu beszédeket, melyeket pedig a bizottság méltányolt, hanem mondtak hasonló hosszu beszédeket olyanok is, kik nem voltak a bizottság tagjai s mégis a bizottságban a legnagyobb készséggel meghallgattattak. Mondtak mások is, kik a bizottság tagjai, mert az objectiv tárgyalásnak ez szükségessége és a tárgy fontosságához van mérve.

A mi a képviselő ur határozati javaslatát illeti, arra leszek bátor rövid előadásom végén reflectálni.

T. Gaál képviselőtársam részben szakszerű előadása... (*Felkiáltások balfelől: Egészben!*) A személyi támadásokat nem tarthatom szakszerű előadásnak, — mondom részben szakszerű előadása fonalán említeni méltóztatott, hogy a közgazdasági bizottság 4 hét alatt nem tudott jelentést tenni azon kérvénykről, melyeket a ház a bizottság elé utasitani méltóztatott.

Én hivatkozhatom a bizottság tagjaira párt-különbség nélkül, hogy ezen általam is sajnálattal észlelt nem is halogatásnak, hanem az idő mulásának nem a bizottság volt oka, hanem a t. ház azon megbirálása előtt fekvő okok, milyenek a delegatiónak sokszor ülésezése, az ünnepi szünetek, a t. kormány elfoglaltsága, mit különösen növel az, hogy a költségvetés tárgyalása alkalmából, concrét eredményekre számot sem tartható felszólalások, napokig foglalkoztatják nemcsak a kormányt, hanem a t. ház tagjait is, kik ennek folytán a bizottsági tárgyalásokban oly szorgalommal, mint különben tennék, nem munkálkodhatnak.

Hogy tehát e kérvények iránti előterjesztés még a házba nem került, az nem valami rendkivüli conspiratiónak, hanem egyszerűen közönséges, mindenki által számbavehető eseményeknek logicai következése. Méltóztattak a közgazdasági bizottságot kiküldeni s méltóztattak az elé két igen fontos kérvényt utasítani. Az tárgyalja e kérvényeket s concrét alakban fogja előterjeszteni jelentését azok tárgya felől, tehát az összes közgazdasági életet átölelő kérdések fognak concret alakban a tisztelt ház elé kerülni, melyekre nézve a háznak határozata fog kéretni. Már most kérdem, hogy ha ez áll, czélirányos-e most előzőleg, a szakbizottság jelentése előtt, itt a házban tárgyalni a kapcsolatos kérdéseket és akadályozni a budget tárgyalását a nélkül, hogy

Digitized by Google

concrét eredménye lenne ezen vitának. Két határozati javaslat adatott be. Az egyiket Szederkényi Nándor, a másikat pedig Szalay Imre képviselő ur adta be. Mind a két határozati javaslat tárgyánál fogva fontos. Azon határozati javaslat tárgya, melyet Szederkényi Nándor képviselő ur adott be, az iparos congressus kérvényében is benn foglaltatik. A szakbizottság ez irányban jelentést fog tenni a háznak és igy a ház akkor azon tárgy fölött fog határozhatni. Én tehát azt hiszem, hogy e kérdésben a budget-vita tárgyalása alkalmával, egy rövid határozati javaslatot elfogadni, a nélkül, hogy annak practicus volta tekintetében akár a kormány, akár a szakbizottság nyilatkozata feküdnék a ház előtt, nem felelne meg teljesen az ügy komolyságának. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szalay Imre t. képviselőtársam indítványt tett a mesterséges borgyártás eltiltása tárgyában. Ez indítványt megtette a közgazdasági bizottságban is, sőt tudomásom van arról, hogy azt a közgazdasági bizottság legközelebbi ülésében tárgyalni fogja. Tehát a ház most azon helyzetben lesz, ha elfogadja ezen indítványt, hogy szakbizottságának jelentését, a melyre utasította, be nem várja, hanem ezen szakférfiak által megvitatandó kérdésben, rövid uton határozand. Ha a t. ház előtt a szakbizottság jelentése bir súlylyal, akkor méltóztassék a beadott határozati javaslat mellőzésével bevárni jelentését, vagy pedig nem bir súlylyal, akkor a bizottság feladatát legalább a továbbiakra nézve teljesítettnek fogja tekinteni.

Gaál Jenő t. képviselőtársam reflectált az országos gazdasági congressus által beterjesztett kérvénynek egyes kitételeire. Igy p. o. a talajjavító-bank felállítására és általában a talajjavítás szükségességére. Én ezzel szemben hivatkozom a bizottságban lefolyt tárgyalások azon eredményére, hogy azon képviselő urak is, a kik benyujtották és aláirták a székes-fehérvári gazdasági congressus emlékiratát, hozzájárultak a kormány nyilatkozata alapján egy expediens-hez, a mely a képviselőház határozatának tárgyát fogja képezni. Továbbá a t. képviselő ur reflectált a gazdasági egyletek jelen helyzetére. Én bátor vagyok utalni arra, hogy a bizottságban megállapodás jött létre arra nézve, hogy mit tart a földmivelési ministerium reorganisatiójára vonatkozólag szükségesnek, hogy a gazdasági egyletek mily tért foglaljanak el az országban és a gazdasági igazgatás apparatusában. Meg van mondva, hogy a gazdasági kormányzat hatályossá tétele végett, gondoskodni kell a megyék körében szakközegekről a közigazgatási bizottság keretében, szóval minden szakkérdés meg lett beszélve és ezentúl is meg lesz beszélve. Azt hiszem, hogy miután a bizottság ezen ügyet sohasem tekintette pártkérdésnek és hogy miután azt objective birálta meg tehetsége szerint: a közgazdasági bizottság nem érdemel szemrehányást.

Ezek után figyelmeztetve arra, hogy, mint mondám, a közgazdasági bizottság concrét jelentéssel fog a ház elé lépni, kérem a t. házat, hogy a benyujtott két határozati javaslatok mellőzésével a költségvetést elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szalay Imre: Személyes kérdésben kivánok szólani. Nem volt szándékom, t. ház, felszólalásommal bárkit is sérteni és én azon nézetben vagyok, hogy ha valakiről azt mondják, hogy valamire képtelen, abban semmi sértés nem foglaltatik, mert praecedensre is hivatkozhatom. Grünwald Béla t. képviselőtársam ugyanazt mondta Tisza Kálmán ministerelnök urra, a midőn azt mondta, hogy a közigazgatási ügyekben őt szakférfiunak nem tartja.

Ez volt az én akaratom s ezt mondtam a t. minister urnak, tehát semmi szándékom nem volt annak akárminő sértő szint tulajdonítani.

A mi azt illeti, hogy Baross t. képviselőtársam magának azt a jogot vette, a mi ő hozzá absolute nem tartozik, hogy engem az illem szabályaira figyelmeztetett, a mi kizárólag a t. elnök urnak a dolga, arra röviden bátor vagyok reflectálni: én ezt egy komoly, megülepedett, öreg embertől szivesen hallgatom és mint tanitást is elfogadom, de azt gondolom, Trencsénmegye érdemes képviselője nekem ebben prelectiót nem adhat, tehát azért ezen prelectiót, melyet adni szándékozott, ezennel visszautasitom.

Baross Gábor: T. ház! Legkisebb szándékomban sem volt oktatást adni a t. képviselő urnak, mert valóban borsot hánynék a falra. (*Nagy derültség és tetszés jobbfelől.*)

Szalay Imre (*közbeszól*): Borovicskát! (*Derültség a szélső baloldalon.*)

Gróf Széchenyi Pál: T. ház! A magyar törvényhozás szemben azon nagy és állandó deficitünkkel méltán megvárhatja, hogy a ház asztalára letett költségvetés, a kormány által a legszigorubb takarékosság alapján legyen összeállítva, mely minden egyes tárczánál felismerhető kiadások apasztásában és az inproductiv beruházások legszigorubb elkerülésében kell, hogy nyilvánuljon.

Nem tagadom, sőt örömmel constatálom, hogy e várakozásnak a jelen költségvetésben elég van téve. De mind a mellett bajaink enyhülést nem nyertek, deficitünk nem fogy. Kell tehát oly rendszabály, mely kiadásaink legcsekélyebb mértékét megtartva, bevételeinknek eddig elégtelennek bizonyult mértékét növelni képes legyen. Ez pedig, t. ház, más nem lehet, mint rendkivüli kiadásokkal fokozni bevételeinket, azaz productiv beruházásokkal növelni adóképességünket. Én e

Digitized by Google

részben sajnálattal nélkülözöm a kormányunk kezdeményezését, sajnálattal pedig azért, mert egyik legfőbb feladatának teljesítését, pénzügyeink rendezését, productiv beruházások elmulasztásával, merőben lehetetlennek látom és miután pénzügyi mérlegünk javulását leginkább közgazdaságunk fejlődésében keresem, azért a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi tárczának budgetjénél nélkülözöm e beruházások felvételét.

Nem tagadhatjuk, t. ház, hogy alkotmányunk helyreállítása óta, e tárcza képezte törvényhozásunk mostoha gyermekét. Mostoha bánásmódban részesült az már 1878-ban és azóta is csekély kivétellel csak nem folytonosan. Igaz, hogy egy czíme e tárczának — talán köztiszteletben és általános kedveltségben álló szószólójának köszönhette erélyes támogatását és nagyobb dotatióját és ez némikép talán szerencséje azoknak, a kik jelenleg hasonló beruházásokat sürgetnek. Mert hisz a lótenyésztés emelésére fordított összegek gyors és jó hatásáról, alig fog valaki kicsinylőleg nyilatkozni, mi pedig bátran hivatkozunk reá.

De kérdem, t. ház, miért nem látjuk el gazdaságunk egyéb ágait is hasonló dotátióval? Talán mert szószólója nem volt? Ha ez igy van, akkor a legjogosultabb reményekkel tekintek közgazdaságunk jövendő fejlődésére, mert hisz ma már van elég; van hála istennek az egész országban, de van e házban is s mindaddig, mig élni fog bennünk a meggyőződés, hogy pénzügyi bajaink egyik főoka közgazdaságunk elmaradásában fekszik és hogy ezen elmaradásnak megszüntetése és a fejlődés megteremtésében kereshető pénzügyi viszonyaink ellen egyik legbiztosabb mentőszer, mindaddig ezen szószólók fogyni nem fognak, de számuk rohamosan nőni s bálványává lehet a nemzetnek az, a ki ezen szószólók élére állva, megmentené azt vagyonában és ez által nemzetiségében és nemzeti életében. (*Élénk helyeslés és tetszés balfelől.*)

Nem tagadhatjuk, t. ház, hogy gyors és erélyes rendszabályokra van szükség, mert minél előbb el kell készülnünk azon, talán már nem távolban levő eshetősége, hogy államháztartásunk födözete, a mostaninál nagyobb áldozatokat fog igényelni polgáraitól és kötelességünk ma már gondoskodni arról, hogy akkoron ne az adóhátralékok legyenek csak felemlíthetők, hanem bevételeink tetemesen gyarapodhassanak. Előttünk áll tehát annak szüksége, hogy el nem zárkózva a productiv beruházások okszerűsége és sürgőssége elől, mai bőkezűségünkkel megvessük a jobb jövőnek alapját.

Midőn a mult évben, a székesfehérvári gazdasági congressus által kiküldött végrehajtó bizottság, beterjeszté a törvényhozásnak memorandumát és az e házban oly általános rokonszenvvel találkozott, beismerte a ház, hogy mindazon bajok, melyek a gazdák által felsorolvák, csakugyan léteznek és az azok ellen ajánlott orvoslási módok, legalább is megfontolandók.

Én sajnálom, hogy a t. ház által megbízott közgazdasági bizottságnak elhatározására ezuttal nem reflectálhatok; fenntartom egyébiránt magamnak, hogy annak idején arra megtegyem észrevételeimet; ezuttal csak némelyeket vagyok bátor a magam részéről felhozni. Az előttem tartott szakértelmes és a tárgyat minden oldalról felkaroló kitünő beszédek után, melyeket nevezetesen Gaál Jenő és Lyka Döme urak tartottak, felmentve érzem magamat, hogy a t. ház türelmét hosszabb időre igénybe vegyen. (*Halljuk!*) Rövidre fogom tehát szabni azon egy pár megjegyzést, melyek számomra még fennmaradtak, nehogy a t. házat untató ismétlésekbe bocsátkozzam. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt azon meggyőződésnek adok kifejezést, t. ház, hogy ugy az ipar fejlesztésére, mint a gazdaságunk nehány ágának emelésére nyujtandó összeg, korántsem felel meg azon összeg magasságának, mely még a legtakarékosabb eljárás mellett is, a szükséggel arányban állna. Már a mult évi költségvetés tárgyalása alkalmával történt e részben, nálamnál sokkal competensebb oldalról, az országos gazdasági egyesület részéről felszólalás, mely, tekintve hazánk zilált pénzügyi viszonyait, felkérte a törvényhozást, hogy az általa gazdasági czélokra szánt összegek, legalább a négyszeresre emeltessenek fel. Az azóta beterjesztett memorandum, már ennél is tovább megy s kiterjeszkedve a gazdaságnak több ágára, de nevezetesen nagyobb méltatásban óhajtva részesittetni az ijesztő hanyatlásnak indult marhatenyésztésünket, már ennél sokkal tetemesebb összegeknek minél előbbi beruházását tartja nélkülözhetetlenül szükségesnek. De, t. ház, ha tekintetbe vesszük azt, mit más államok tesznek azon czélból, hogy valóban irigységet gerjesztő culturális állapotukat még fejleszszék, mint pl. Poroszországban, hol már 1878-ban 2.241,000 frtot költöttek gazdasági czélokra. De még a szomszédos kis Ausztria is 870,000 frtot, akkor csakugyan elenyészőleg csekélynek és csekélységök folytán, talán alig is hasznot hajtóknak mondhatók azon összegek, melyek minálunk fordittatnak e czélokra.

De be kell ismernünk, t. ház, hogy még is volt némi haszon utánna annyiban, hogy némi kisérletek tétettek.

De, t. ház, nem kisérleteket, hanem nagy szabású és minél gyorsabb eredményt biztosító reformokat kell alkotnunk, mert csekély az idő, mely előttünk van és már is nagyon sokat elmulasztottunk.

Digitized by Google

Ott, hol a szarvasmarha-tenyésztés emeléséről van szó, csakugyan nem tartom elégségesnek, hogy a ministerium kisérleteket tegyen algaui, hollandi, mölthali és murbodeni és más marhafajokkal, de a hazában levő és igen könnyen föltalálható kitünő tenyészanyagot kell minél nagyobb mértékben terjeszteni és a szegényebb tenyésztőknek hozzáférhetővé tenni. Azon tenyésztőket pedig, kik jobb tenyészanyaggal birnak, biztosítani kell arról, hogy tenyésztett feleslegök bizonyos vevőkre fog találni, hogy minél többet tenyészszenek.

De mindenek előtt rendszeres eljárásra van szükség, a melyre a minister ur még a mai beszédében is annyiszor hivatkozott, mert e tekintetben rendszeres eljárás nélkül, minden intézkedése a minister urnak, kapkodás és az értéknek elvesztegetése. Kérdem a t. minister urat, hogy e tekintetben minő intézkedéseket tett, a marhatenyésztés emelése érdekében? Ezen rendszeres eljárás egyedüli alapját, a tenyész-kerületek megállapítása képezheti csak és ez egy év alatt könnyen elkészülhet. Kérdem a t. minister urat, kész-e már jövő rendszeres működésének és intézkedéseinek ezen alapja?

De hiszen tudom előre, mi lesz erre a válasz. Azért fel is mentem őt a válaszadástól, mert tudom, hogy még a legszükségesebb előintézkedések sem tétettek meg ezen tenyészkerületek megállapítására nézve és ennélfogva nem tudja, nem is tudhatja, hogy hová, minő és milyen számú tenyészanyagra van szükség és ennek folytán csak saját bölcs belátása és esetleges jó indulata folytán rendelkezik; de be kell ismernem, hogy talán a leguagyobb szerencsével!? mert, ha a pénzügyi bizottság előtt a 150,000 frtot, melyet a közgazdasági bizottság egyhangulag elfogadott és ajánlólag tette át a pénzügyi bizottsághoz, nemcsak szükségtelennek nyilvánította, de ugy nyilatkozott, hogy azt nem is tudná hova fordítani, akkor, t. ház, nagyon félek attól, hogy ha ezt a franczia-, az angol-, a németországi, vagy belgiumi, vagy akármelyik más országbeli földmívelési minister megtudná, hogy báró Kemény Gábor, Magyarország földmívelési ministere, másfél évi működése alatt, a két utolsó statisztikai megszámlálás közti ijjesztő különbséget a marha létszámban, ily rövid idő alatt orvosolni volt képes, hogy akkor valószinű az, hogy a jövőben az általa birt üdvös tevékenységet ezen ország, egy meglehetős hosszú időre nélkülözni lesz kénytelen, mert ezen külföldi collegái a minister urnak, bizonyosan rohamosan fogják őt felkérni azon recept megirására, melylyel ő ily varázsló tevékenységet tudott kifejteni. (*Derültség.*) És ezen recept megirása a minister urnak nagyon sok idejét fogja igénybe venni és ezért okszerünek tartom a belügyminister urhoz azon alázatos kérést intézni, hogy addig, mig a recept meg lesz irva, a minister urnak hivatalbani működését helyettesíteni volna szives.

Ott, a hol a mezőgazdaság emeléséről van szó, csakugyan nem tartom elégségesnek azt, hogy a minister ur figyelmeztesse a gazdasági egyesületeket, hogy az ipar és kereskedelmi kamarák jelentései nyomán az oregon, chevalier és probstei árpa jobb és ennélfogva keresettebb czikk, mint a mi közönséges hazai árpánk. Hiszen ezt már minden gazda tudja nálunk s a nagyobb uradalmakban ilyen jobbféle minőségü vetőmag, már 10 vagy 15 év óta használtatik is. A kisérlet idején tehát már rég túl vagyunk. De hogy az ilyen jobbnak elismert vetőmag minél nagyobb mértékben terjesztessék, különösen a szegényebb gazdák közt, a kik részint pénzhiány, részint alkalom hiányában azt megvásárolni nem képesek, arra volna szükségünk!

Nem tartom elégségesnek azt sem, hogy a földmívelési ministerium által figyelmeztetnek az egyes gazdák, hogy a tavaszi, de kivált a takarmány vetőmagvak kereskedéseinkben megbizható minőségben nem kaphatók. Ezt is tapasztaljuk már régen.

De hogy minél több vidéken oly kisérleti és vizsgálati intézetek állittatnának fel, melyeknek javaslatai nyomán a gazdaközönség tudná, hogy hol vásárolható meg az ily jó és megbizható minőségü vetőmag, azt nem találjuk meg sehol.

A minister ur azt fogja erre válaszolni, hogy ily intézetek életbeléptetésére pénz kell, ez pedig a dotatióból eddig ki nem került.

Igaza van a t. minister urnak; én is tudom ezt és mivel tudom, azért vagyok szószólója annak, reménylem, hogy szószólója lesz a minister ur is, hogy az ily hasznos intézkedésekre a törvényhozásnak kell pénzt teremtenie. Csak legyen, a ki ajánlja.

De azt is fogja a minister ur talán megjegyezni, hogy a vidéken előforduló hiányokat ugy a marhatenyésztés, mint a mezőgazdaság terén, itt a központban mind tudni nem lehet. Azt sem lehet tudni, hogy akár a tenyészanyag, akár a vetőmag hol és mily mennyiségben kapható, mely terjesztésre alkalmas, mert a magyar gazdaközönségben nincs meg a hajlam az ily bejelentést megtenni.

De kérdem a t. minister urat, nem-e a vidéki gazdasági egyesületek volnának hivatva mindezt kipuhatolni, összeirni és feljelenteni s nem kellene-e mindent elkövetni, hogy minél számosabb gazdasági egyesület alakuljon s azoknak még anyagi dotatiojáról is gondoskodni, hogy azok minél megbizhatóbb közegei lennének egy szervező, teremtő földmívelési ministeriumnak, mint a melyre e hazának oly égető szük-

Digitized by Google

sége van? És e tekintetben a minister ur nehezen fog ellentmondani, daczára annak, hogy a székesfehérvári gazdacongressus által e czélra javaslatba hozott félkrajczáros megadóztatást elfogadni nem kívánja.

Helyeslem, de ne maradjunk tisztán a negatió terén s ha valamely felajánlott orvosszer nem tetszik, nem látszik elfogadhatónak, akkor legalább is keressünk mást; adjon a törvényhozás reá alapot s rövid idő alatt leggyümölcsözőbb hasznát fogjuk venni, mert nagyon rövid idő alatt elkészülhet egy szerves alapja minden továbbra szükséges intézkedéseknek s azok sokkal gyorsabban és helyesebben, mert a vidéki viszonyokhoz alkalmazva és sokkal takarékosabban fognak foganatosittatni.

Ha nem is helyeslem, de elfogadom a minister urnak a közgazdasági bizottságban mondott azon tételét, hogy a társadalmi tevékenységre pressiót gyakorolni nem kell. Ha tehát indirect kényszerrel élni nem akarunk, legalább segély utján törekedjünk életbe léptetni azt, a mit szükségesnek látunk és kivánatosnak tartunk: a vidéki gazdasági egyesületek alakulását minél nagyobb számban és biztosítsuk legalább egy szakavatott közegnek, az egyesületi titkárnak fizetését; de a lapokból értesültem, hogy a minister ur már az idén, az állam kezelése alatt, nevelésre vett bika-borjukat több helyen, a főispánok által vásároltatta s e szerint ugy látom, hogy a minister ur a gazdasági egyletek szükségét nem látja oly nagyon fontosnak, mert ugy látszik a megyékben, a főispánokban oly közegeket talál, melyeket erre felhasználhat.

Itt ismét a belügyminister urhoz vagyok kénytelen azon kéréssel fordulni, (*Halljuk!*) hogy ha ezen rendszer meghonosulna, legyen szives elrendelni, hogy a főispánok, az ily megbizatáshoz szükséges szakképzettséget minél előbb iparkodjanak maguknak megszerezni és e tekintetben talán itt a központon lehetne egy tanfolyamot számukra megnyitni. (*Derültség.*)

De még a mai fennálló viszonyok közt is, t. ház, ugy látom, hogy a földmívelés-, ipar és kereskedelmi ministerium, nagyon sok tekintetben szerepet cserél a gazdasági egyesületekkel: értem a ministeri tevékenységnek azon részét, hol direct érintkezésbe lép a gazdaközönséggel. És bátor leszek erre egy példát elmondani, a melyből azután ezen szerepcserélés okát megtudjuk és ezen oknak orvoslását fogom kérni a t. háztól. (*Halljuk!*)

Mondjuk pl., hogy a ministerium egy körlevelet intéz és felszólítja a vidéki gazdasági egyesületeket, hogy teszem a len- és kendertermelés minél nagyobb mérvbeni felkarolása érdekében, jutalmakat tűzzenek ki; vagy pedig az angol minta szerint, a kisbirtokok kezelését akarja javítani és felszólítja a gazdasági egyesületeket, hogy az okszerübben és jobban kezelt kisbirtokok tulajdonosait, jutalmakban részesítsék; vagy pedig a hazai ipart akarja terjeszteni s felszólítja a gazdasági egyesületeket, hogy erre is terjeszszék ki figyelmöket és jutalmazzanak; és igy tovább; de mindannyiszor azt látjuk, hogy ezen intézkedésnek csekély szellemi része, képezi a kormány tevékenységének oroszlán részét, mig az anyagi, terhesebb rész, mindig a magánosok és társulatok vállait terheli.

Kérdem, hogy oly országban, a hol a földbirtokos némely megyében tiszta jövedelmének 50 egész 60%-át mindenféle adó czímén kénytelen kiszolgáltatni; képzelhető-e, hogy ott még további adakozásra is legyen hajlam? (*Helyeslés a balon.*) És nincs-e a szerep felcserélve? miután a kormánynak volna feladata jutalmakat és díjakat kitüzni, holott a felhivások a közönség buzdítása, az intézkedések életbeléptetése és terjesztése, az egyesületek kötelessége?

De nincs a kormánynak erre való pénze! És ezen concludummal találkozunk gazdaságunk minden ágánál. A marhatenyésztés emelésére, már régebbi kormányok szükségesnek látták a külföldi jobb tejelő marháknak meghonosítását. És mily eredményét látjuk ezen intézkedésnek? azt, hogy a hosszú éveken át tett kisérletek után meggyőződtünk ezen marhafajok meghonosulási és egyéb jó tulajdonságairól, de még csak elvétve látjuk ezeket az egyesek és községek birtokában, leginkább még a kincstári uradalmakban és gazdasági intézetekben találhatók fel, de itt is oly csekély számmal, hogy a kisérleti stadiumot e tekintetben ma is alig léptük át. No, de természetesen nincs erre a kormánynak pénze!

Igy vagyunk a szaktudomány terjesztésével is. Erre nézve régebben megindult a tevékenység. Kilencz gazdasági tanintézet állittatott fel az országban, de azt tapasztaljuk, hogy ezen tanintézetek hallgatói évről évre fogynak. Nem-e a kormánynak volna feladata ösztöndíjak és alapítványi helyek felállításával gondoskodni arról, hogy a hallgatók száma szaporodjék, hogy a szaktudomány és szakképzettség ezen buzdítás által minél tágabb körben terjesztessék?

Azt veszem ki a minister ur felszólalásából, hogy megtörténik, de ha őszinte akar lenni, hozzá teszi azt is: hogy csak csekély mértékben, mert nincs hozzá pénz!

Igy vagyunk a vándor-tanítók alkalmazásával, igy vagyunk a szakirodalom terjesztésével és igy vagyunk mindenféle számtalan intézkedésekkel, a melyeknek üdvösségét belátjuk, a melyeknek sürgőssége iránt már kétség nincs, a melyeket részben alkalmaznak is, de a melyeket akár az alkalmazás csekély volta miatt, akár minden alkalmazás nélkül, a gazdaközönség, tehát

Digitized by Google

az ország adófizetőinek két harmada, pium desideriumként vár; a törvényhozás azonban, eddig tétlenül összekulcsolt kezekkel szemlélte és a kormánynak mindezen intézkedésekre pénzt nem ad.

Ez tehát elmaradásunknak fő oka, ez azon punctum saliens, a mely bénítólag hat közgazdaságunk fejlődésére és ez oka egyuttal annak is, hogy a kormány szerepet cserél a gazdasági egyesületekkel, mert innét a társulatok és magánosok adakozásától reméli elnyerhetni azt, a mire a törvényhozásnak érzéke nem volt, azon összeget, a mely culturális állapotaink fejlesztésére oly égetően szükséges.

Sokféleképen utánoztuk már a külállamokat, szerencsével hivatkozott még mindenki azok példájára és elismerem, hogy ezen példák utánzása, kivált ha specialista magyar faj tulajdonságainkhoz és hazai viszonyainkhoz lettek alkalmazva, kivétel nélkül üdvös hatásu volt. De azon tekintetben utánozni a külállamok példáját, hogy nagyobb támogatásban részesitsük anyagi fejlődésünknek főtényezőjét, a szellemi és gyakorlati culturát földmivelésünk és iparunk terén, erre elég támogatásra még e hazában nem találtunk. De ellenkezőleg, az mondatik sok oldalról és nagy csodálkozásomra a pénzügyi bizottságban a szélső bal részéről helyet foglaló két képviselőtársunk által is, a gazdaközönség feljajdulásaira, hogy segítsetek magatokon. Pedig, t. ház, bárhol legyünk ez országban, a hazai bőkezüségnek, az áldozatkészségnek legsürübb nyomaival találkozunk mindenhol és nincs az a nemzet a világon, a mely e tekintetben versenyezni képes legyen a magyar nemzettel ugy az előbbeni, mint a jelen időkben. (*Helyeslés balfelől.*)

Felesleges hivatkozni mindazon adakozásokra, melyek gazdasági czélokra is történtek és tétetnek ma is; ott van az országos gazdasági egylet, ott vannak a vidéki egyletek, mindannyian élő bizonyságai ugy az anyagi áldozat készségnek, mint a szellemi működésnek és vajmi ismeretlen hazai viszonyainkkal; és hazánk történelmével az, a ki elmaradásunk okát az önsegély hiányában keresi. (*Ugy van! a baloldalon.*) És nem lankadnak sem magánosok, sem társulatok az áldozatkészségben és dicsérendő tevékenységet fejt ki ezzel párhuzamosan a földmivelési ministerium személyzete is; de mindamellett fejlődésünket eddig még nem tapasztalhattuk és maholnap még keleti szomszédaink által is túlszárnyalva és vissza nem pótolható időt elvesztegetve, még a legnagyobb erőfeszitéssel sem leszünk képesek anyagi, gazdasági vesztünket meggátolni.

Igen, t. ház, önökön van a sor, mindazon jó indulatot, mely a magyar birtokos és földmivelő osztályban van, megtermékenyiteni; önöktől függ, mind azon törekvést, mely annyi jót céloz, valósággá varázsolni és mindazon üdvös javitást, melynek legrövidebb idő alatt hasznát élvezhetnénk, de oly régen és nehezen nélkülözünk, életbeléptetni.

De mielőtt indítványomat ez irányban a ház elé terjeszteném, a t. ház engedelmével még egyre akarok csak reflectálni. (*Halljuk!*) Ez, igen tisztelt barátomnak, a pénzügyminister urnak egy megjegyzése, melyet márczius 5-én tartott beszédében tett. Nem mintha szavainak czáfolatába kivánnék bocsátkozni, mi távol legyen tőlem; de azért, mert hasonló megjegyzés már több oldalról tétetett és mert nekem ugy tetszik, hogy abban némi fogalomzavar foglaltatik. Az mondatott ugyanis, hogy bármilyen üdvös és dicséretes a jelen nagyobb gazdasági mozgalom, mégis tartani lehet attól, hogy az nem egészen idegen a politikától. E részben, t. ház, én azt hiszem, hogy gazdaságunk emelésére, a közvagyon fejlesztésére bárminő nagyobb szabásu actiót, politika nélkül képzelni sem lehet. (*Helyeslés balfelől.*) Mert hisz itt nem egyes rendszabályokról van szó, itt egy általános gazdasági politika inaugurálásáról van szó, mely nemcsak beruházásokat tesz és javitásokat eszközöl, de mely gazdasági érdekeinket mindenhol és mindenfelé képviseli és előmozditja. Mi azt kivánjuk, hogy a külügyi, a pénzügyi, a forgalmi politika is, gazdasági érdekeinknek szolgáljon. (*Élénk helyeslés balfelől.*) És igy természetes, hogy ezen mozgalom nem idegen a politikától. De ha politika alatt azt értjük, hogy párt- vagy kortes-politika, no akkor mindazoknak megnyugtatására, kik talán a tiszta szándék felett még kételkednének, én részemről kijelenthetem, hogy a gazdaközönségnek az érdekében nem fekhetik, hogy Péter lesz-e az, vagy Pál, a ki az ő érdekeit fogja képviselni, a ki azokat talán meg fogja menteni; a gazdaközönségnek érdekében csak az lehet, hogy minél többen legyenek ilyenek és legyen, a ki ezeknek élére álljon. A ki ezt teszi, annak lesz lekötelezve, azt fogja követni, de személyhez kötött sympathia, vagy antipathiáról, vagy pártoskodásról szó sem lehet; párt politikává ez ügy csak akkor fejlődhetnék, ha volna párt e házban, mely gazdasági érdekeink ellen törekednék; ezt pedig lehetőnek nem tartom. (*Általános helyeslés.*) Én ugy hiszem, hogy bármelyik politikai párthoz tartozunk, közgazdaságunk fejlesztésének óhajtása, köztünk válaszfalat nem képezhet, ez mindannyiunk közösügye s ezt közösen ápolva, növeljük keblünkben épp ugy, mint a hazaszeretetet, vagy hazafiságot. (*Élénk helyeslés balfelől.*) És most immár csak Szalay képviselőtársam egy megjegyzésére vagyok bátor reflectálni, (*Halljuk!*) mely szerint felszóllalásom legutolsó részével ellentétben, arra hivatkozott, hogy az egyesült

Digitized by Google

ellenzék egy pár képviselője kezdte e gazdasági mozgalmat. Megbocsásson, de ez nem igy áll. E mozgalmat megkezdte a gazdaközönség és a gazdaközönség fogja folytatni is, mert saját érdekeit védi és saját érdekében látja ennek szükségét. Hogy e gazdaközönség egy pár tagja egyuttal képviselő is, arról a mozgalom nem tehet. De azért mi, kik ezen képviselők vagyunk, a mozgalom megindításának dicsőségét sohasem fogjuk magunknak vindikálni. A közvélemény indította meg ezt a mozgalmat és ez fogja fejleszteni mindaddig, mig czélt nem ér. (*Helyeslés.*)

Ezek után engedje meg a tisztelt ház, hogy indítványomat felolvashassam. (*Halljuk! Halljuk!*)

„Határozza el a ház, hogy a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi tárczának költségvetésében a 2. czím alatt, ipari czélokra 50,000 frt helyett 100,000 frt vétessék fel";

mellesleg megjegyzem, hogy ezen összeget leginkább az iparoktatási czélokra szánnám, mert abban látom leginkább súlyát iparunk fejlődésének: (*Olvassa.*)

„a 3. czím alatt a mezőgazdaság különböző ágainak emelésére 145,800 frt helyett 300,000 frt; és pedig

az 1. rovat alatt „gazdasági egyletek" 8000 frt helyett 50,000 frt;

a 2. rovat alatt „gazdasági ismeretek fejlesztésére" 22,630 frt helyett 50,000 frt;

a 3. rovat alatt „szarvasmarha-tenyesztés emelésére" 61,000 frt helyett 150,000 frt;

az 5. rovat alatt „borászat" 15,000 forint helyett 50,000 frt vétessék fel."

Miután pedig ezen összeg az előirányzatot 204,200 frttal meghaladja: „utasittassék ezen indítvány a pénzügyi bizottsághoz, mi hamarábbi jelentéstétel végett." (*Élénk helyeslés.*)

Elnök: Az idő előrehaladván, az ülést bezárom. A legközelebbi ülés napirendjére a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium költségvetése tárgyalásának folytatása tűzetik ki. A legközelebbi ülés holnap d. e. 10 órakor fog megtartatni.

(*Az ülés végződik d. u. 3 óra 5 perczkor.*)

237. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. évi április hó 9-én.

Szlávy József elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesítés. A pénzügyi bizottság jelentése a vallás- és közoktatási minister póthitele tárgyában. Bakay Nándor két interpellatiójának bejelentése. Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása (földmivelési-, ipar- és kereskedelmi tárcza). Névszerinti szavazás Szalay Imre határozati javaslatára. Bakay Nándor interpellatiói megtétele.

A kormány részről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, gr. Szapáry Gyula, b. Kemény Gábor, Szende Béla, Péchy Tamás és b. Orczy Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom; a mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat egyrészről Baross Gábor, másrészről Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják jegyezni.

Hitelesítés végett a mult ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a f. hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesittetik.

Előterjesztéseim ez alkalommal nincsenek.

Kautz Gyula előadó: A pénzügyi bizottság részéről van szerencsém egy jelentést előterjeszteni, a vallás- és közoktatásügyi minister ur által kért póthitel tárgyában beadott törvényjavaslatról.

Kérem annak kinyomatását, szétosztását s annak idején napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni s annak idején napirendre tűzetik.

Baross Gábor jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az interpellátiós-könyvben két sürgős bejegyzés van. Az egyik április 9-ről Bakay Nándor: a szegedi adóvégrehajtás tárgyá-

Digitized by Google

ban, a pénzügyministerhez. A másik szintén április 9-ről Bakay Nándor: a választók jogainak megóvása szempontjából, a belügyministerhez.

Elnök: Ez interpellátiók az ülés végével meg fognak tétetni.

Következik a napirend: a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalása.

Móricz Pál: T. ház! Az előttem szólt t. ellenzéki képviselő urak mindnyájan nagy súlyt fektettek a gazdasági egyesületekre és azok működésére és mondhatom, hogy én is nagyon fontos tényezőknek tartom ez egyesületeket s azoktól gazdaságunk érdekeinek emelésében igen sokat várok. Ha azonban akár a vidéken, akár a központon a gazdasági egyesületekben, itt el nem mondott ellenzéki dictiókkal kezdik meg a tanácskozásokat, megtámadják a kormányt és a kormánypártot s kifakadások tétetnek a kormánypárt, illetőleg a kormány ellen és azt kivánják, hogy mi csatlakozzunk hozzájuk s a kormány önmaga irja alá saját elitéltetését, akkor bizony mondom, nem practice járnak el. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Kétségtelen, hogy igen sok a tenni való gazdaságunk terén s én magam is az ország törzsvagyonát a földben s vagyonosodásunk egyik tényezőjét gazdasági fejlődésünkben látom. De méltóztassanak megengedni, ha kimondom, hogy mindaz, a mit marhatenyésztésünk hanyatlása tekintetében felhoztak, nem egészen áll. Igaz, hogy azon összeg, a mi a budgetben e czélra megszavazva volt, magában csekély, de ha felvessük, hogy Mező-Hegyesen már hatalmas törzsfaj ápoltatik és arra folyton tetemes pénz fordittatik, akkor magából a budgettételből, a haladást megitélni nem lehet, mert, méltóztassanak megengedni, e téren egyszerre, rohamosan haladni nem lehet. Igaz, a magyar embernek az a szokása, hogy rohamosan investiál. Mikor a szeszgyárak épittettek, sok helyütt némely gazda kettőt is épittetett. A következés az lett, hogy várakozásaikban csalódtak. Mikor a birkászat felütötte sátorát a mezőgazdaság terén, ez szerfelett elterjedt; s reactió állott be. Igy történt ez a serestenyésztésnél is, a jövedelmezőség rovására, a túlproductió csakhamar beállott. A marhatenyésztést emelni kell, de csak oly fajjal és e tekintetben igazat adok gr. Széchenyi Pál képviselő urnak, a mely idehaza már meghonosult és én hozzáteszem, oly fajjal, mely átörökítő, megállapodott tulajdonokkal bir. Mindazon összeg t. ház, a mely oly tenyész-anyag beszerzésére adatik ki, a mely átörökölhető tulajdonokkal nem bir, kidobott pénz. Azt, hogy a tenyészanyagok kiválasztása és beszerzése oly könnyű dolog lenne, ne méltóztassanak hinni, mert az, hogy Mezőhegyesen azon kiváló faj oly erősen fizettetik, mutatja, hogy nincsen az országban bőven a valódi jó tenyészanyag, hogy oly könnyen lehessen azt bárhol beszerezni. Ha pedig mindenféle tenyészanyag szereztetik be, ezzel t. ház a marhatenyésztést el lehet rontani, igen, de javítani nem fogjuk.

Beismerem, hogy Magyarországban az adófizetők nagyrésze földmívelőkből áll és, hogy a mezőgazdaság érdekeinek az adó fillérekből való ápolása, sehol sem oly kevéssé visszatetsző, mint Magyarországon. Általában véve kénytelen vagyok bevallani, hogy azt, hogy Anglia és Németország törvényhozásai évek óta nagy összeget adtak mezőgazdasági czélra, felfogásom szerint nem tartom helyesnek. Az adófillérekből nem lehetett a magán érdeket túlságosan legyezni, mert az teremti meg a communismust, hogy ha a törvényhozásban egy osztály a maga állását tulságosan kizsákmányolja az adózás terén. E tekintetben tehát bizonyos mérséklettel kell eljárni.

Gaál Jenő képviselő ur tegnapi hosszas beszédében nem mondott ugyan újat, de még csak olyat sem, a mit jobban el nem mondottak volna, hanem mondott egy igazat, habár ez sem új és ez az, hogy tájékozás nélkül nehéz a nemzetgazdasági kérdésekben eligazodni és hogy adatok kellenek arra, hogy a forgalmi viszonyokat megitélhessük. Ez kétségtelen. De hogy ez nem új, mutatja az, hogy ezt Wahrmann képviselő ur már a pénzügyi bizottságban is felhozta és, hogy az illető szakminister a szükséges intézkedéseket megtenni igérkezett. Egyébiránt, hol vámsorompó nem létezik, a forgalmi viszonyokat megtudni nagyon nehéz. És ha áll az Magyarországra nézve, hogy nem ismerjük a forgalmi viszonyokat, áll ez Ausztriára nézve is. Én, t. ház, kétkedem abban, hogy ha az osztrákok a forgalmi viszonyokat teljesen ismerték volna, a kávé-vámnak oly mérvű felemelésébe beleegyeztek volna, — mint a minőbe beleegyeztek. Ezzel azt akarom mondani, hogy ha mi hátrányban vagyunk e tekintetben, hátrányban vannak az osztrákok is és, hogy e tekintetben segíteni kell, a t. képviselő urral egyetértek.

Gr. Széchenyi Pál képviselő ur tegnapi beszédében elmeskedett a felett, hogy a kormány a tenyészanyagot néhol a főispánok által szereztette be. Igaz, hogy ezen elmeskedése nem idézett elő valami democritosi derültséget, de annyit kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a főispánok egyaránt megtalálják a gazdasági egyletek elnökeit, ha azok kiváló marhatenyésztők és meg a megyéjökben levő legszakértőbb egyéneket is, mert alig van oly egyén, bármely párthoz tartozzék is az, a ki e tekintetben a főispánnak, ha az megyéje tenyésztése érdekében felszólittatik, segédkezet ne nyujtana. A kormány

Digitized by Google

t. ház, ha intézkedik, intézkedéseit mással, mint saját közegeivel nem foganatosíthatja. Ebben tehát valami nagy képtelenséget nem látok. Szalay Imre képviselő ur egy határozati javaslatot adott be, melyet én is aláirtam s őszintén megvallom, hogy bár par excellence szőllő gazda nem vagyok, de a szőllőmüvelést és a bortermelést nagy és országos érdeknek tartom Magyarországon; s én nem látom át, miért kell azt tűrni, hogy itten évtizedek óta hamisítják a borokat, miért kell azt tűrni, hogy még a szőllőgazda földadót fizet és a bortól fogyasztási adót, addig a hamisított borok adómentes gyártása, naponkint terjedjen. (*Élénk helyeslés.*) És ha azt akarják tudni, mi az a hamisított bor, én igen egyszerüen meg tudnám határozni: az, a mi nem szőllőnedvből készült, mert az, a mi a borral, vagy borszeszszel vegyészeti elvek szerént eszközöltetik, az nem hamisítás, hanem a mikor vizből készül — szőllőnedv hozzájérulása nélkül — az nem bor. Egyébiránt én nem vagyok vegyész és nem szolgálhatok receptekkel, ha valakinek készen van a zsebében, méltóztassék előadni, de én igy fogom fel a dolgot: én az ipart korlátozni nem akarom, ha az iparos azt mondja, hogy én almából készítek bort, az szabad neki, tessék, azt mondja csinált bor és megnevezi a gyártást, az is tessék, hanem, hogy hamisítás, csalás utján és az adózó-közönség kárára üzze a borgyártást büntetlenül, azt nem tartom helyesnek (*Helyeslés jobbfelől.*)

Én aláirtam Szalay Imre barátom határozati javaslatát, mert pártoltam azt a pénzügyi bizottságban is, aláirtam, bár igen kevesen voltunk a kormánypártból azon a határozati javaslaton, de ha aláirtam, nem abból a czélból, hogy a t. képviselő ur, indokolása közben, a t. minister urral azon a hangon szóljon, a mely hangon szóllott. Én azt tartom elmondott beszédje modoráról, hogy nem akarhatta komolyan, hogy az a dolog létesittessék. Mert az intéző ministerhez lehet valakinek kevés bizalma, de azt kivánni tőle, hogy csináljon valamit és akkor aztán kimondani reá, hogy képtelen annak létrehozására, az ily beszédben nincs logica. Általában véve azt az egész tárgyalást és tenyész marha-anyag beváltását, nem annyira a gazdaság emelésére, mint inkább eszköznek tartom arra, hogy a ministert személyesen akarják megtámadni. A t. minister ur bizonyára tisztában volt az iránt, hogy az ellenzék részéről valami kiváló bizalomban nem fog részesülni, nem is számított rá, hanem számithat a pártjára, mert mi képességében, erélyében, munkásságában megbizunk; (*Ugy van!*) mert azon a helyen, annyi idő alatt, senki többet ebben az érdekben nem tett, mint a minister. S ha felveszszük azt, hogy nálunk a kereskedelmi és földmivelési tárcza együtt van, el kell ismerünk, hogy azok közül, kik ezt a helyet elfoglalták, par excellens kereskedő egyik sem volt — és igy kereskedelmi, gyakorlati és elméleti szakképzettséggel egyik elődje se birt; miután azonban nálunk a kereskedés is, legnagyobb mérvben mezőgazdasági czikkekkel üzetik, főtényező a mezőgazdaság és a gazdasági képzettség. Ez okból én megnyugszom és azon a helyen szivesen látok egy mezőgazdát és ezeknél fogva a t. minister urnak, miután iránta bizalommal viseltetem, a költségvetését szivesen megszavazom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Herman Ottó: T. ház! Még az előttem szólott t. képviselő ur tüzes előadása sem birta elmosni azt a hatást, melyet az igen tisztelt földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister ur tegnapi beszédje reám gyakorolt.

A hatás egyáltalában az, hogy nagyszerü ebben a rideg, önző, érdekhajhászó, sőt mondhatnám, czudar világban, ha valaki képes e dolgok oly felfogására; ő kedélye, az ember legbecsesebb kincse, naivságát megőrizte; ez volt egyáltalában a beszéd hatása; hanem én azt mondom, t. ház, hogy akkor, a mikor a magyar kormány egyik legfontosabb tárczájának ügyét tárgyaljuk, mint a minő a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi tárcza, akkor feltehetjük a magyar képviselőházról, hogy akademicus fejtegetésekre többé szüksége nincs, mert az ország anyagilag oly helyzetben van, hogy nincs vesztegetni való idő, hanem a gyakorlat terére kell törekednünk. (*Igaz! Ugy van!*)

Gróf Széchényi Pál az ő igen tárgyilagos és kitünő beszédében tegnap megérintett egy dolgot, a melyet azonban nem fejtett ki elégségesen s a melyet én fejtegetésemben, gyakorlati eredményre akarok juttatni, melyet én kissé gyakorlatilag kivánnék kifejteni. A t. képviselő ur beszédében foglaltatik azon passus: „nem tartom elégségesnek azt sem, hogy a földmivelési ministerium által figyelmeztetnek az egyes gazdák, hogy a tavaszi, de kivált a takarmányvetőmagvak kereskedésünkben megbizható minőségben nem kaphatók. Ezt is tapasztaljuk már régen. De hogy minél több vidéken oly kisérleti és vizsgálati intézetek állittatnának fel, melyeknek javaslatai nyomán a gazdaközönség tudná, hogy hol vásárolható meg az ily jó és megbizható minőségü vetőmag azt nem találjuk fel sehol.“

Ebben a passusban foglaltatik egyáltalában a kisérleti állomásoknak okvetlen szükségessége. És hiába kerestem az idei budgetben egy tételt, mely a kisérleti állomásokra oly értelemben vonatkozott volna, a minő nélkül egy agricultur államban, egyáltalában nem is létezhetik gazdaság. Találunk ugyan a keszthelyi gazda-

Digitized by Google

sági intézetnél kisérletek czíme alatt egy csekély összeget, 1000 frtot, az óvári gazdasági akademiánál 3800 frtot. Ez azonban csupán csak tanczélokra vonatkozhatik. Ezek ellenében az osztrák budgetben szerepel, egyenesen kisérleti dolgokra 400,000 frt. Ebből fordittatnak megfelelő összegek Klosterneuburgban a borászati és szőllőszeti kisérleti állomásra, a ministerium bőrgyártási kisérleti állomására, serfőző iskolára, mezőgazdasági kisérleti állomásra, a cs. kir. ipar- és művészeti muzeum vegyészeti és kisérleti intézetre; sőt Ausztriában annyira mennek, hogy egyes ipar-ág, mint pl. a festő ipar-ág számára, sürgetnek kisérleti állomást évi 12,500 frtnyi dotatióval.

Hogy mit jelentenek ezen intézetek, azt hosszasan magyarázni nem szükséges. Legelőször hivatva vannak az illető ágban szigoruan tudományos kutatásokat véghez vinni, másodszor kisérletek alapján szolgáltatni helyes, correct anyagot még az oktatás számára is, harmadszor a mezőgazdák, az iparosok szükségének megfelelő experimentumok megtétele, gyakorlati kiviteli módozatok javaslása, melyek nékül a mezőgazdasági iparágak egyáltalában nem folytathatók, mert azt nem várhatja senki az illető gazdától, iparostól, hogy ő szerezze meg előbb a szaktudományt, hogy ő pazaroljon százakat és ezreket kisérletek megtételére; a gazdának okvetlenül van joga, hogy kivánja meg az államtól, miszerint mentse fel őt az experimentatiótól és létesítsen ilyen intézeteket, a melyekben ezen experimentatiók véghez vitetnek és a gazda gyakorlati eljárására nézve határozott felvilágositást adjanak. Itt van t. ház, az osztrák mezőgazdasági és chemiai kisérleti állomásának első évkönyve, ebben mióta ezen intézet fennáll, valami háromezer analysis vitetett véghez egyenesen a mezőgazdaság érdekében; kisérlet tétetett takarmánynyal, trágyával s a többivel, sőt kiterjesztette figyelmét, gondoskodását mi reánk is, mert nálunk nem létezik absolute, ilyen intézet; a tokaji bornak elfogadható analysise éppen ezen évben jelent meg. Minden ember tudja, hogy a mai világban a kereskedelem fejlettségénél fogva, sőt a fogyasztó közönség felvilágosodottságánál fogva, minden kereskedő és fogyasztó azt akarja tudni, hogy mit vesz, mit adnak neki. Midőn a franczia bor hanyatlani kezdett a phylloxera következtében, a külföld figyelme Magyarország felé fordult és Verseczen 100,000 akóra menő borkészlet a Svájczba alig tudta magát megkedveltetni, mert nincs elfogadható analysis; a svájczi kereskedő csak azon bort veszi, a melynek vegyi alkatrészeit ismeri, mert ő is az által alkalmazkodik a közönség szükségeihez és izléséhez. Ez tartozik egy vegyészeti kisérleti állomásra, mint okvetlenül szükségesre. A mezőgazdasági kisérleti állomásra nézve felhozhatom azt, a mit nem én mondtam, sőt pártom egy tagja sem, hanem a mit a t. pénzügyminister ur, mint a párisi világkiállítás magyar osztályának főnöke letett a magyar osztály különleges cathalogusába. Ezen cathologus 17. oldalán ez foglaltatik: „A mezőgazdasági fejlődés természetes viszonyokkal, különösen a talaj minőségében kedvező alappal bir, a mezei és erdőgazdaság fő-főjövedelmi forrását képezi az országnak, melyhez képest minden más eltünőleg csekélynek mondható, csupán a bányászatot véve ki, mely azonban amahoz képest, szintén csak másodrangú tétel a nemzeti vagyonból.“ Továbbá a 7. csoportnál elősorolja, hogy 9.700,000 hektár szántóföld van, bele nem értve Horvát-Szlavonországot, ez 4%-át képezi az összes területnek és az összes szántóföld 18% buza, 16% tengeriföldet képez. Magyarország gabonája nemcsak a belföldi szükségletet fedezi, hanem élénk kivitel tárgyát képezi, melynek évi értéke 80—120 millió frt közt ingadozik.“

No már igen t. ház, ha egy olyan tekintély, mint gr. Szapáry Gyula, egy ilyen, az egész világnak szánt könyvben, melynek szövege egyszersmind francziául is megjelent, a mezőgazdasági ágat oly fontosnak nyilatkoztatja ki, oly nagy súlyt fektet a földmivelésre, a mint igaz is, hogy Magyarország súlya azon fekszik, szomorú, ha konstatálnunk kell, hogy ezen ágakra nézve absolute semmi egyéb sem létezik tapogatózásnál, minden ember privát ideáinak, prücskének a a ministeri bureauban való eltárgyalásánál, de valami modern államhoz illő rationalis eljárás, mely kisérleti állomásokra lenne alapitva, absolute nem létezik. Én, a mióta szerencsém van egy bizonyos ügyben a kereskedelmi ministeriumban gyakrabban megfordulni, (*Halljuk!*) constatálom azt, hogy valahányszor egy kérdés felmerült, a hol szakvélemény, illetőleg kisérlet volna helyén, a ministerium szokott folyamodni legelőször az ő házi szakembereihez, második sorban bizonyos szakemberekhez, a kik nem háziak. A házi szakemberek alatt azokat értem, kikről a pénzügyi bizottságban ezelőtt három esztendővel kimutattam, hogy bizonyos félelem uralkodik rajtok, valahányszor véleményt kell valamely tárgyban nyilvánitaniok és pedig csak azért, mert vélt enül egy osztálytanácsos ur, ki ugyan igen derék ember, de a dologhoz nem ért, ezt nem óhajtja. (*Derültség balfelől.*)

Neki vannak bizonyos különös ideái és ő bizonyos dologba szerelmes. Már magában véve az, hogy azon szakemberek, azon gazdasági akademiának tanárai, mely a mezőgazdaságnak kisérleti terét egyáltalában nélkülözi, — mondom — már magában véve ez is nevezetes tény, hogy

Digitized by Google

ezen tanár urak hivatnak fel véleményadásra. Elmondtam már azt is, miként. Ugyanis azon szakemberek, kik nem háziak, később értesülvén a dolgokról, hol a sajtó utján, hol a tudomány terén, megtámadják a házi szakemberek véleményét, ezen ministerium igyekszik a nem házi szakembereket is bevonni. Magam is azok egyike vagyok, ki a phylloxera-kérdésben bevonattam a tárgyalásokba. Ezen functio azután az akademiai tanárokat elvonja tanári kötelességöktől és azért ezen apparatustól, mely csak nagyon csekély mértékben járulhat a tárgy felvilágositásához, sokat várnunk egyáltalában nem lehet. Oly kérdéseknél, melyek megoldására más államok külön álló szerves testekkel szoktak birni, a melyeknek egyéb feladatuk nincsen.

Az igen t. minister ur tegnap, határtalan meglepetésemre, igen ékes fölszólalásában többek között a phylloxera kérdést illetőleg, a bizottság működésében a bokros teendőket sorolta fel, minek folytán általában igen keveset tehet más dolgokban.

T. ház! Bátor leszek, talán egy kissé humoristice is, ezen phylloxera dolgot az ő történelmi fejlődésében tárgyalni. (*Halljuk!*)

A phylloxera kérdés Magyarországon két főkorszakra és több alkorszakra oszlik. A főkorszakok neve Trefort Agoston és Kemény Gábor. Az alkorszakok szerint való felosztás a következő. Legelőször volt az ugynevezett vörös kukoricza-idény. Akkor az összes bizottság bele volt szeretve abba, hogy a szőlősorok közé veres kukoriczát kell plántálni, mert a phylloxera rámegy és ott meghízik. Ez tehát a sertéshizlalásnak a phylloxerára való áttültetése volt. (*Derültség.*) Résztvettek a bizottságban szakemberek közül, Jekelfalussy ministeri tanácsos és Berczely Jenő igazságügyi ministeri tanácsos és több igen kiváló phylloxera szakember, (*Derültség.*) kik azonban inkább csak a társadalom phylloxeráival vannak elfoglalva, ha ugyan vannak ilyenek. Én, ki akkor ellenvéleményt képeztem, minthogy a magyar-óvári gazdasági tanintézet ministeri házi szakerői, a többiekhez csatlakoztak, természetesen leszavaztattam. Ezzel letelt ez a korszak és végződött a pancsovai irtással, a mi az országnak 80,000 frtjába került és a melyre nézve elrendelt vizsgálat eredményét, még mai napig sem látjuk a ház asztalán, noha meg volt igérve és meg is sürgetve.

De megyek tovább, t. ház. A második korszak az ugynevezett asphalt korszak. Az a magasabb bölcseség és szakképzettség, mely némelyekben van, azt találta, hogy talán legjobb lesz, ha az illető szőllő-területet hermetice elzárják. Egyáltalán valamit hermetice elzárni, igen relativ fogalom; absolut vacuum nincs, ezt a physica mondja. A ki ezen rovar respiratióját ismeri, tudja, mily csekély mennyiségü levegővel éri be, tehát a talaj határozott elzárása teljesen lehetetlen.

Csatlakozott ezen korszakhoz az ugynevezett dohánylé-korszak és csatlakozott hozzá némi részben még az a régibb német theoria, t. i. a meszes korszak, midőn azt mondták, hogy midőn valamely terület meg van szállva phylloxera által, a talajt egy lábnyi magasságra mészszel kell behinteni. Magánbeszélgetésben, szóba kerülvén, csak arra utaltam, hogy akkor okvetetlenül szükséges volna, hogy a Mátra meszes hegyeit mészszé égessük és a meszet azután a Hegyaljára, minthogy az trachyt-terület, ráborítsuk. (*Derültség.*) Ez azonban akkora költséget okozott volna, hogy erre már nem vállalkoztak sehogy sem.

T. ház! Négy évi küzdelem után, a phylloxera-kérdés ott áll ma, a hol állt ezelőtt négy évvel. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ezt tiszta lelkiismerettel mondhatom, mert a négy évvel ezelőtti 80 ezer frtos irtásban végződött. Most kezdődik egy még meg nem határozható összegü újabb irtás. A tanácskozások e körül ma folynak, de oly lassusággal, melynek hogy én, ki nem vagyok ugyan annyira elfoglalva, mint egy minister, de mégis lehetőleg szoktam tevékenységet kifejteni a társadalomban, az egyleti életben, én még sohasem tapasztaltam, hogy ezen kérdés tárgyalása, az enquête-eken való megjelenés, engem valami munkálat keresztülvitelében megakadályozott volna. Hanem az psychologice lehetséges, magam is ismerek igen derék embereket, kik valahányszor egy eszme megszállja őket, absolute nem képesek mással foglalkozni, csakis ezen eszmével foglalkoznak és más téren gyakorlati munkásságot kifejteni nem képesek. Én a phylloxera-bizottságban nem is ugy vagyok, hogy reményleném, hogy ezen kérdést oly nagygyá fogjuk tenni, hogy a ministert tökéletesen elfoglalhatná, sőt azt sem hiszem, hogy egy radicalis szert fogunk felfedezni és egyedül csak azért vagyok ott, hogy esetleg nagyobb szerencsétlenséget lehetetlenné tegyek. Egyáltalában sajátszerű thema ez a rovarkár thema, melyet nem tudok eléggé jellemezni. A nagy publicitás következtében megtörténik, hogy ha egy gazdaember észrevesz egy rothadt szőllőfürtöt, vagy lát egy állatot, melyet sohasem látott, mert nem nézett utána, azt beküldi Jókai Mór képviselő ur lapjába, mely valósággal brillirozik azzal, hogy mindjárt óriási veszedelmeket lát és rámutat a nemzetgazdasági károkra. A „Hon“ felszólalása, a lap óriási elterjedtségénél fogva, (*Derültség*) a kedélyek fel vannak izgatva, a veszedelemmel szemben, melyet nem ismer senki. Ekkor az eljárás a ministerium initiativája következtében rendesen a következő. Utasittatik

Digitized by Google

az illető osztály vezetője, hogy az illető vidéken a főispánt, az alispánt, vagy más ily közeget keressen meg, hogy az állatot küldje be. Az állat elmegy a ministeriumba, onnan szám alatt protocollálva Magyar-Óvárra. Ott előveszik Taschenberget és ennek nyomán meghatározzák az állat nevét és ismét az egész acta csomót visszaküldik a ministeriumba és aztán megjelen a communique, melyben meg van mondva az állat neve, néha szaporodási módja, néha az is, hogy ezt bizony kiirtani nem lehet.

De miután csak Taschenberg alapján történnek a meghatározások, miután rendesen csak csőszök és pandurok által szedett rovarok küldetnek be, megtörténik, hogy valahol Veresegyházán fellép a kendermagbogár és meghatároztatik Peritelus grisensnek, mert Taschenberg a Rajnamellékről irja le, igen! de nem megy Veresegyházra, mert a geographiai távolság kissé nagy. Sőt van egy másik eset is. Temesvár város érdemes képviselője egyszer valóban szükségesnek találta kérdezni, valjon méltó-e az, hogy a kormány Temesvár környékén szedett tokokat, sáskatojás czíme alatt és felhozta a muzeumba. Az ügy a kormánynál, a kellő komolysággal és az ügyviteli számok szaporodásával keresztül ment valamennyi fokozaton és a muzeumban pedig kitünt, hogy azok a Phryganealárvának tokjai és nem tojások, egy tökéletesen ártatlan állat, mely a Tiszavirág közelébe tartozik és azért, mert a folyók kiöntöttek, a rétet elözönlötték. Van egy harmadik eset is. Minden szőllőgazda tudja és reszket tőle. Megtörténik, hogy a hegyaljai borászok hallották a tortrix pillariának hirét és észre vették, hogy szőlleikben is történnek eféle károk. Ők beküldték a typusokat a ministeriumhoz, a ministerium meg Óvárra, de az izgatottság olyan volt, hogy nem lehetett várni a hivatalos lebonyolítást és következett az, hogy Zemplén megye főorvosa beküldött egy pár példányt a muzeumba és mi táviratilag értesítettük ugy, hogy 12 óra alatt tudta, hogy az tortrix pilleriána. A ministerium házi szakértőire nézve épp az jellemző, hogy midőn a magyar főváros kellő közepében van egy országos központi intézet, melynek van erre nézve tökéletesen szabatos classicus gyüjteménye és erre a szakra tartozó legnagyobbszerű irodalma, midőn vannak tisztviselői, kiknek reggeltől estig nincs egyéb feladatuk, csupán az, hogy ily meghatározásokat végezzenek, akkor ez intézet mellőztetik és dédelgettetnek azok, a kikben elismerem, hogy jóakarat van és derék becsületes ifjak, de tapasztalat nincs, sőt ha volna is, az academiák felszerelésénél fogva, a legjobb akarat mellett sem tehetnek semmit.

Én tehát egyáltalában kinyilatkoztatom azt, hogy én nem fogadhatom el azt, hogy a phylloxera és egyáltalában a rovarkák kérdése, a t. minister urat becses tevékenységében bármikép megakadályozhatta, vagy gátolhatta volna.

Áttérek t. ház, minthogy gyakorlati czélokra törekszem, egy igen nevezetes ágra, a melyet én kender-kérdésnek nevezek. A mennyire az én adataim nyulnak, a kender kivitele a következő volna: 1868-ban 931,546 ft, 1869-ban 1.551,543 ft, 1870-ben 1.623,555 ft, 1871-ben 1.713,701 ft, most az körülbelül 2 millió frtot tesz. Ez a sorozat mutatja ennek az ágnak folytonos emelkedését, de megszabja annak határait is, mert többet, mint ez idő szerint kiviszünk, Magyarországból kivinni nem birunk, egyszerüen az oknál fogva, mert a kender feldolgozásnak pendantja nem lehet más, mint a délamerikai rabszolgaság. (*Mozgás jobbfelől.*) Hiába mosolyog a tisztelt minister ur, mert én szolgálhatok statisztikai adatokkal arra nézve, hogy az alföld területén, hol kender termesztetik, mihelyt az áztatási periodus bekövetkezik, megkondul a harang és a halottakat szállítják napról napra ki, egész az áztatási idő lefolyásáig. Hogy ezt egész szilárd alapra fektessem, az, a mibe a kender feldolgozása kerül, következő: egy község, a melyet e tekintetben felvettem és a melynek 400 telke van, producál 20 ezer mázsa kendert, tehát egy millió kiló törött kendert, mely áll 3 millió fogásból, tudniillik törés alá számítva. Ennek törése 15 millió perczben, vagyis 250 ezer munka órában, avagy 12 órával, 20,833 napszámba kerül és kell tehát hozzá 450.000.000 ütés, mely megfelel 6 milliard 3000 kilo nyomásnak. A ki az olasz kendertermelést, ha nem is autopsia után, hanem az olasz illető ministerium kiadványai utján megismerte, az láthatja, hogy az a körülmény, miszerint az olasz kender után, évenkinti export körülbelül 40 millió lirát tesz ki, egyenesen a segéd-gépeknek, egyenesen az áztatási rendszer rationalis voltának köszönhető. Nem a jelenlegi t. minister ur, hanem valamelyik előtte levő, belátva sürgősségét annak, hogy csakugyan szükséges volna arra nézve valamit tenni, hogy a nép ezen ölő munkától megkiméltessék és egyszersmind a kendertermelés és export előmozdittassék, annál is inkább, mert ki van mutatva szintén vizsgálatok által, hogy az apatini kender, a velenczei arsenálban megejtett próbák után, felülmulja tartósságban az olasz kendert. Kevéssé szépségénél fogva különösen alkalmas vitorlákra és durva kötelek előállítására, szóval meggyődődésem az, hogy egy pár évi tanulmány, rationatis oktatás, jó példaadás, egy kisérleti állomás foglalkozása hamar eredményezné, hogy egyidejüleg a kendertermelés is nagy mérvben fokoztassék. Mondom, a minister ur egyik elődje ezt belátva, elhatározta, hogy segédgépek beszerzésére kell némelyeket fordítani. No, már

Digitized by Google

kérem, ily dolgoknál az igazi gyakorlati ember szövetkezve a szakemberrel, csak egy módon jár el. Először megfigyeli a jelenlegi kezelési módot, akkor átmegy arra, hogy mikép lehetne azt a munkát, melyet az emberek, a munkások teljesítenek, gép által előállítani. Természetes, hogy az ilyen gépeknek nagyon egyszerűknek, olcsóknak kellene lenniök, hogy a kisebb gazda is megszerezhesse. Az apatini kenderversenyen megjelentek az ilyen gépek: láttam működni azon gépet, mely a magyar kormány pártolása alatt létrejött. Egy téveteg szemű ember kezelte, tele nagyszerű ideákkal és kisült, hogy a kormány, a helyett, hogy szakképzett mérnökökhöz fordult volna, a helyett, hogy ilyeneket bizott volna meg ilyen gépek előállításával, felfedezett Eszéken egy telegraphust, ki évek hosszú során át a perpetuum mobile felfedezésén fáradozott, valami Luft nevezetű egyént.

Arra, hogy Olaszországban tapasztalatok gyüjtessenek és az ottani eljárás az ily nagy fontosságú mezőgazdasági terménynél, minő a kender, tanulmányoztassék, hosszabb idő szükséges. Rövid idő alatt bizony keveset lehet tanulmányozni; ezen egész tanulmányra nézve pedig, az Olaszországi utra, csak 400 frtja volt a ministeriumnak. Méltóztatnak tudni, hogy Magyarország és Olaszország climaticus viszonyai köztt, mily óriási különbség van, az olasz nép és a magyar nép lényegesen különböznek s ezen különbség figyelembe vételével kell megállapítani a nálunk követendő eljárást és kezelési módot. Az olasz viszonyokat, az eljárási és kezelési módot tanulmányozni, azt a magyarországiakkal összehasonlítani nem kis feladat, nem kis időt kiván s erre 400 frtot utalványozni kedélyes és naiv felfogás; ez egyébiránt nem a jelen minister ur alatt történt.

Én tehát, t. ház, visszatérek arra, a mivel kezdettem, bármilyen programmot, bármiféle alapeszméket állítsunk fel, irhatunk akademicus fejtegetéseket, megbizhatunk bármiféle ministert és tisztviselőket, hogy irjanak röpiratokat szakkérdésekről, mindezekkel czélhoz jutni nem fogunk. A minister ur előtt igenis lett volna egy akadály, melyre hivatkozhatott volna a házban, mint azon okra, melynél fogva törekvései, tervei meghiusulnak. A dolog ugy áll t. ház, hogy — a mint Boros Béni képviselőtársam egy más ministeriumról is elmondotta — én magam is ki tudom mutatni a minister urnak, hogy fennáll azon bureaucraticus szellem s alapos azon vád, hogy senkit sem tűr maga felett az illető osztályfőnök szakkérdésben sem, bár csak ugy birnak létrehozni némely dolgot, ha szakemberekhez fordulnak. Ennek a bureaucraticus szellemnek befolyására a jelen esetre nézve én is hivatkozhatom; legalább is 2 kilogrammra menő meghívó van asztalfiókomban, (*Derültség*) a mi a Bachkorszakra emlékeztet, midőn öttized krajczárnyi differentia iránti „Bemängelung“ 9 iv papirba került. (*Derültség.*) A bureaucraticus szellem igenis létezik, mely saját eszméit kedveli és a szakemberben pepecselőt, vagy legfelebb olyat lát, a ki őt működésében akadályozza. Mert abban már nincs igaza Gaál Jenő t. képviselőtársamnak, hogy a ministeriumban nem lennének meg az adatok, megvan a ministeriumban minden irat, iktatói számokkal pontosan ellátva csomagokban. De bocsánatot kérek, midőn a minister, a földmívelés egész szakosztályát tanácsosra bizza, kinek már márcziusban 8000 ügydarab száma van, ugy hogy minden számot tárgyaljon, vezesse az elintézést, elnököljön s hozzá még kezdeményezzen is, ezt igen soknak tartom. Oly kérdésben, minő pl. a phylloxera, a franczia kormány mindjárt kezdetben azt mondotta az academiának, küldj ki egy bizottságot, adok rá 20 ezer francot, tegyenek vele kisérletet s ha elfogy, számoljanak róla, mert senki nem vállalhatja el a felelősséget, csak szakember. Olyan vezetés mellett, minőt mi tapasztalunk, hogy az elnök és osztályfőnök azzal kezdi és végzi a tanácskozást, hogy én ugyan nem akarok véleményt mondani, mert laicus vagyok, ugyan hogyan lehessen egy tanácskozást folytatni, mely tisztán gyakorlati szakkérdések megoldására vonatkozik? Ha ezt felhozta volna a minister ur, tökéletesen elhittem volna, hogy csakugyan ez akadályozta azt, hogy üdvösebb dolgok végeztessenek. Szerintem Magyarországnak egész jövője, azon lehetőség, hogy mi e válságos helyzetből kibontakozhassunk, egyedül attól függ, hogy termelési ágaink mindazon forrásait, melyekből most is élünk s melyeknek fejlődéséből az államot megteremthetjük, igazán műveljük, nem bureaucraticus szempontból, hanem a gyakorlat által parancsolt szükségszerű szempontból. Én nem akarom felsorolni mindazokat, miket a magyar ipar és mezőgazdaság különböző ágai érdekében felállítandó kisérleti állomásokra tartozóknak tartok. De mert nagyon jól tudom, mit gr. Szapáry mond, hogy Magyarország jelene és még hosszú ideig jövője is, kizárólag a mezőgazdaságtól függ s legkiváltkép az alföldtől, mely e tekintetben legelhanyagoltabb, ajánlom a t. háznak határozati javaslatomat, melyet nem pártszempontból fogalmaztam s nem is abból nyujtok be; mert mikor Magyarország ilyen viszonyok köztt van, mikor valósággal mindenütt pangás van, minden melléktekintet nélkül kell eljárnunk, csupán arra szegezve szemeinket, hogy a jelen viszonyokat javítsuk.

A t. minister ur az első minister, ki bevallotta, hogy a neki kinált pénzt nem tudja hova fordítani. Ugyan kérem, minthogy Ausztria

Digitized by Google

ilyen czélokra 400,000 frtot fordít, méltóztassék egyszer egy kisérleti állomást initiálni, melynek feladata lenne, hogy legfontosabb nemzetgazdasági ügyeinkbe befolyjon. Határozati javaslatom a következő.

Báró Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Herman Otto határozati javaslatát*).

„Határozati javaslat. A mezőgazdasági-, ipar- és kereskedelmi minister utasittassék, hogy egy mezőgazdasági, borászati és szőllőszeti kisérleti állomás felállitására vonatkozó törvényjavaslatot készitsen s azt ugy nyujtsa be, hogy a kisérleti állomás 1881-ben életbeléphessen, illetőleg annak dotatiója a jövő évi költségvetésbe felvehető legyen. Beadja Herman Ottó, Szalay Imre, Kállay János, Gáspár Lajos, Sembery István, Turgonyi Lajos, Szongoth Jakab, László Imre, Mocsáry Lajos, Majzik Viktor.

Thaly Kálmán: T. ház! Mióta a ház az ünnepek után egybegyült és a költségvetési vita folytatásához ismét hozzákezdett, a vita eleinte elég tárgyilagosan kezdődött; később azonban a közlekedésügyi minister ur budgetjének tárgyalásánál már élesedni kezdett a hang egynémely fölszólalt tisztelt szónok urak beszédében. Ez élesedő hang mindinkább fokozódott a tegnapi napon némelyek részéről a kereskedelmi minister ur költségvetésénél, a mely szónok urak között egy-kettő, a minister urnak képességét éles kritika alá vette; én részemről, ha a kormány ellen támadást akarok intézni: megtámadom azt a közjogi alapot, a melyen áll, mert az minden rosznak forrása és mert annak következményei hatnak bénitólag egész nemzeti életünkre. (*Igaz! szélső balfelől.*) Sőt azt is jogosultnak kell kijelentenem, hogy midőn a kormánypadokról ellenünk oly kiméletlen támadások intéztetnek, mint a minőket pl. a ministerelnök ur részéről már megszoktunk, az ily támadásokat hasonló kiméletlenséggel és élesen vágjuk vissza. (*Helyeslés szélső balról.*) De, t. ház, részemről soha sem fogom magamat a pártszenvedélytől annyira elragadtatni hagyni, hogy a hol jó szándékot és elismerésre méltót látok, kivált közgazdasági ügyek terén, a jó szándékot kétségbe vonjam, az elismerést pedig megtagadjam.

Boross képviselő ur, midőn a közlekedési ministerium ügykezeléséről oly behatólag beszélt és vázolta az egész bureaucratikus eljárást, általánosságban — a többi ministerekre is alkalmazva — azt mondá, hogy a ministereket államférfiui és parlamenti elfoglaltságuk s tevékenységük gátolja szaktárcza ügyeiknek kellő avatottsággal és tüzetességgel való elvégzésében; úgy, hogy még physikai idejük sincs e czélra és kénytelenek sokszor magukat felületesen informáltatva, dönteni a legfontosabb ügyek felett. Lehet, t. ház, hogy ez sok kérdésben talán a ministerek többségénél igy van. Nem vagyok hivatva már csak azon közjogi állásnál fogva is, a melyet elfoglalok, a minister urak védelmére kelni. Azonban az igazság és saját tapasztalatom szerint be kell vallanom azt, hogy 1½ év óta, a mióta a jelenlegi kereskedelmi minister ur tárczáját vezeti, a főváros kereskedelmét és üzletét érintő fontos kérdésekben többször érintkezvén vele: a minister ur ezen kérdésekben nemcsak a kellő tájékozottságot tanusította, hanem mindig tüzetesen is volt informálva. Szivesen elismerem ezt, t. ház, daczára ellenzéki álláspontomnak. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Nem érzem magamat indittatva arra, hogy a minister ur egész ügykörének tárgyalásába bocsátkozzam; hanem kiragadok abból ez alkalommal két fontos üzletágat, a melyeknek egyike, eddig csak röviden volt érintve a minister urnak egyik viszon válaszában, másika pedig még fel nem hozatott a vitában. A minister ur utalt a kőbányai sertéskereskedés fontosságára és megemlítette, hogy 30.000,000 frt körülbelől az az összeg, a melyet a sertéskereskedés hazánkban forgalomba hoz. Ez igy van t. ház és tagadhatlanul ez oly tekintélyes összeg, a mely a mi viszonyaink közt nagyon is méltó arra, hogy vele tüzetesebben foglalkozzunk. E tekintetben a minister azt mondá ugyan, hogy mi ez az angol textil-iparhoz képest? Igenis, tudom, hogy az angol textil-ipar 50—60 millió font sterlinget forgat meg évenkint és hogy azon 30 millió forint, mely a budapesti sertéspiaczon megfordul, oly gazdag országban, a minő Anglia, elenyésző csekélység. Azonban sertésüzletünket mégis maguk az angolok sem tartják megvetendőnek; mire nézve hivatkozom ezen mindenekfelett gyakorlati és legelső kereskedő nemzetnek legfőbb hirlapjára, a Timesre. 1876-ban történt ugyanis, hogy két európai nemzetközi tudományos társulat, a statisticusok és az authropologusok congressusaikat éppen hazánkban, Budapesten tartották.

Első tekintélyű szaktudósok fordultak meg akkor nálunk és egynehány hónapig a külföldi nagy lapok Magyarország s a magyar főváros ismertetésével foglalkoztak. Figyelemmel kisértem e külföldi lapokat, tanulni akarván azokból, hogy kiváló idegen férfiak, mint fogják fel viszonyainkat? S mit tapasztaltam? A Times második tudósitása, mely Budapestről szól, nem a svábhegyi szép kilátásról beszélt, mint a franczia lapok, vagy a korsóról, a váczi utczáról stb., nem is a muzeumról, melyet pedig szintén lehetne dicsérni, hanem utalt arra: angolok, jertek, itt van valami, a miből tanulhattok! Yorkshirei kereskedők, nézzétek meg a kőbányai sertéstelepet! És az a gyakorlati idegen férfiú, a kinek feltünt ezen nagy üzletelepünk: tüzetesen tanul-

Digitized by Google

mányozta az ottani eljárást s terjedelmes tudósításában a Timesben azt irja, hogy oly mintaszerű itt a kezelés, hogy az angolok jöjjenek Kőbányára és sajátítsák el azt az üzletet, mely a budapesti X. kerületben virágzik. Ime ez az angol felfogás a magyar sertés-hizlalás és kereskedésről. Még a dús angolok sem kicsinylik tehát ezt.

De, ha egészen tárgyilagosan veszszük is a dolgot, statistikai adatok szerint is, az egy amerikai várost, Chicagót kivéve, a hol a sertéskereskedés óriási mérvben virágzik: az egész világon második üzlethely e tekintetben, a mi Kőbányánk. Minthogy pedig ez a nevezetes telep saját választó-kerületemhez tartozik: természetesen kétszeres érdekeltséggel iparkodtam tanulmányozni azon viszonyokat, a melyek ott e fontos üzletág tekintetében fennállanak; és tanulmányoztam közelebbről azon intézkedést is, a melyre a t. minister ur hivatkozott s a melyet ő legújabban kezdeményezett, t. i. a kőbányai vesztegzár, mely február 1-én lépett életbe.

Ennek a vesztegzárnak létrejövetele két okból vált tanácsossá, t. i. egyrészt a végett, hogy a Romániából és Szerbiából nagyon kevés, vagy semmi ellenőrzés mellett hazánba történő nagymérvű sertésszállításoknál, vámtételi visszaélések ne történhessenek. De másrészről különösen állat-egészségügyi szempontból, hogy t. i. a sertéshús és szalona egészségtelen álladékokat ne foglaljon magában. Nevezetesen a Románia- és Szerbiából megvizsgálatlanul ide behozott sertések, gyakorta fonalóczasok, vagy borsókások lévén, ez által a magyar sertéshús és zsir jó hire ne veszélyesztessék. Mert világszerte el van ismerve, hogy a magyar sertés-zsir legelső minőségű mindazok közt, a mi csak forgalomba jön. Ebből a tekintetből csakugyan szükségessé vált tehát azon intézkedés, hogy a Románia- és Szerbiából ide jövő, akár transito, akár itt eladásra szánt szállítmányok, nem pl. Orsován, hanem Budapesten, illetőleg Kőbányán, mint üzleti centrumban felállított quarantaine alá vettessenek.

De a megvizsgálás megtörténhetik egy pár óra alatt, százakra menő állománynál is. És mégis a minister ur szükségesnek találta a 6 napi vesztegzárt. Ennek indoka más betegségben rejlik, a körömbetegségben, mely járványosan uralkodik Romániában és Szerbiában időnkint a sertéseknél, ugy, mint a keleti marhavész a marhánál. Ha tehát oly esetben, midőn a keleti marhavész oda künnt uralg, mi a behozott marhákra nézve vesztegzárakat állítunk fel: egészen czélszerűnek és természetesnek találom azt, hogy Kőbányán a sertésekre is vesztegzárt állítsunk; de csak akkor, midőn a körömbetegség, mint járvány lép fel Romániában és Szerbiában. És ekkor igen helyes, hogy hat napig tartassék fenn quarantain; sőt mivel szakemberek azt állítják, hogy a betegség lefolyása 14 nap: oly időszakban, midőn a járvány nagyon ragadványszerűleg lép fel, a quarantain még meg is hosszabbittathatik.

Azonban nem látom indokolva azt, hogy viszont oly időben, mikor járvány nem uralg sem Szerbiában, sem Romániában, mért tartassanak oly hosszú időn keresztül vizsgálati zár alatt az onnan jövő sertések? Ez csak nehezítené helybeli kereskedelmünk fejlődését s piaczi viszonyainkat az eladásra stb. nézve. Szakemberek szerint két nap teljesen elégséges volna arra, hogy ha a körömbetegség ragadványosan nem uralg Romániában, vagy Szerbiában, a baj teljes biztonsággal megfigyeltessék, hogy t. i. az onnan behozott állatok sem nem borsókások, sem körömbetegségben nem sinylenek.

Továbbá nem kis baj az és talán egy kissé túlszigorú eljárás, hogy azon sertéseknél, melyek ezen vesztegzár-intézmény által tartott vizsgálat alkalmával borsókásoknak találtatván, leöletnek, az állatok egész állománya lefoglaltatik s a tulajdonosok tetemesen megkárosittatnak annyiban, hogy még a zsir és a szalonna is elvétetik tőlük; holott tudvalevő dolog, hogy a borsóka ártalmassága csak is a húsra terjed ki, hogy a zsir és szalonna kifőzés után bátran felhasználható, a nélkül, hogy élvezete az egészségre kártékony lenne.

Méltányosnak tartanám tehát azt, hogy ha e tekintetben üzleti consortiumok és szakemberek által felszólalások intéztetnek a minister urhoz, azok, a menynyiben a közegészségi viszonyok csakugyan megengedik, kellő figyelembe vétessenek. (*Helyeslések.*)

De figyelmeztetnem kell a minister urat még egy körülményre. A Kőbányán fölállított vesztegzár intézményét — mely alapjában véve s jól kezelve, a magyar sertéstenyésztést kétségtelenül emelni, ellenben a kivülről behozatalt tán csökkenteni fogja — az által szándékoznak ellensúlyozni a szerb- és román sertéskereskedők, hogy a helyett, mint eddig tették, állatjaikat tömegesen ide és tőlünk Bodenbachon, Simbachon, Oderbergen át Németországba szállítsák: ezentúl odahaza fogják leölni és csakis a húst, szalonnát és zsirt — mint már is teszik, — fogják hozzánk beszállítani. Ennek megakadályozására, eddig semmiféle rendelkezésünk nincs, tehát ideje volna, hogy a minister ur intézkednék, hogy az Oláhországból és Szerbiából a sertéshus, szalonna, zsir behozatala is szigorú vizsgálat alá vettessék, nehogy, a mit a vámon nyerni akarunk, elveszítsük a réven, hogy t. i. behozott, gyakran egészségtelen és a mienkkel nem versenyezhető minőségű disznóhus, olcsóbb áránál fogva a mienket leszorítsa a piaczról.

Digitized by Google

Egyáltalában, hogy a Kőbányán felállított vesztegzár, mint új intézmény, már is tökéletes lehessen, azt talán a minister maga sem fogja praetendálni.

Elismerem a minister ur jóakaratát, jó szándékait, melylyel fellépett s nem kételkedem abban, hogy a gyakorlati tapasztalokat, melyek nem csak az ő közegei, hanem az ott lakó nagykereskedők és szakemberek fognak observálni és akár a sertéshizlaló-részvénytársulat, akár a sertéskereskedő csarnok utján hozzá feliratokban felterjeszteni fognak, tekintetbe veendi; és ha kell és ott, a hol kell, módosítani fogja az intézményt, úgy, hogy az valóban és teljesen felelhessen meg minden tekintetben feladatának. Mert ma, mondom, az még csak kisérlet, bár olyan kisérlet, a mely semmi esetre sem elvetendő, a mely jóvá fejleszthető; ellenben, ha nem jól kezeltetik: gátolni, nehezíteni fogja a magyar kereskedelmet.

Midőn ezen, hazánkra nézve oly nagyfontosságú üzletágra, melyet okvetlenül emelnünk kell, ha azt akarjuk, hogy az kereskedelmünket növelje és adóalapunkat szaporítsa — figyelmemet kiterjesztem — lehetetlen hallgatnom egy másik körülményről, mely a magyar sertés-kivitelt, sőt még a belfogyasztást is és általában anyagi érdekeinket nagy mértékben érinti. Ez az amerikai disznózsirnak és húsnak, mint a mely óriási concurrentiát képez az európai piaczokon a magyar sertéskereskedésnek, az európai piaczokról és legközelebb a belföldről leendő kitiltása. Mert erre igen alapos okok vannak. Nevezetes, hosszas kisérletek által bebizonyított tény s ezt nem csak ezen füzetből, a melyet be fogok mutatni s a mely szintén hivatalos jelentés, constatálom, hanem constatálhatom oly szavahihető szakember jelentéséből is, a ki Amerikában éveket töltött a sertésüzlet tanulmányozása végett, ismeri az ottani viszonyokat úgy a hizlalás, mint a sertéshusnak a kereskedelemre való előkészítési módját.

Tehát ott a helyszínén tanulmányozott nagykereskedő informatiója alapján szólhatok, nemcsak a magyar kormány kiküldöttének hivatalos jelentése nyomán és constatálom ennek nyomán azt, hogy az amerikai olcsó disznózsirnak és húsnak, mely a mi sertéskereskedésünknek oly concurrenst képez — igen gyanus keletkezése van. Tudjuk ugyanis, hogy a Missisippi folyam partján, midőn a folyam kiárad, milliókra menő döglött halat vet ki a partra; itt üzik a sertéshizlalást az amerikaiak és a drága kukoricza helyett, a melylyel nálunk tisztán hizlaltatnak a sertések, az amerikai yankee, döglött hallal hizlalja sertéseit. Ennek következése, hogy járványos betegségek ütnek ki a sertések között. (*Zaj.*)

Bocsánatot kérek t. ház! a kit nem érdekel: de 30 milliót képviselő tétel ez és oly fontos üzletág, a melyet egyszer már a magyar parlamentnek figyelmére méltatni, azt hiszem, érdemes. (*Helyeslés. Halljuk!*) Tehát az ilyen döglött hallal való hizlalás következtében, ott a sertések közt igen veszélyes járványok ütvén ki, százanként és ezrenként hullnak el a sertések. És ott nincs semmi controle; mert hiszen Európába exportáltatik az ilyen sertéshus. Azt teszi tehát az amerikai, hogy leöli a járványban sínlődő sertéseket is, sőt felhasználja az elhullottakat is és az egészséges zsirral és hussal besózza, vagy hordóba rakja és úgy szállítja Európa piaczaira. Ezt nem csak én mondom, ezt constatálta a brüsseli egészségügyi congressus is, a mely 1879. májusban tartatott.

Constatálta ezt a magyar közegészségügyi tanács is, mely az amerikai disznóhus és disznózsir tekintetében sokszoros kisérleteket tett. Dr. Grosz Lajos, a brüsseli közegészségügyi congressusra a magyar kormány által kiküldött biztos, felhozta a tárgyat a congressuson; és erre föllépett Anglia képviselője Dr. Moat, fellépett Olaszország képviselője Palasciano tanár Nápolyból; és fellépett Hollandia képviselője Seelheim Utrechtből és ők is hasonlókép constatálták az amerikai disznóhusnak és zsirnak fennebbi ártalmas és utálatos eredetét. Erre a brüsseli közegészségügyi congressus általánosan oda nyilatkozott, hogy az európai piaczokról és kikötőkből, az amerikai disznóhusnak és disznózsirnak kitiltását kivánatosnak tartja és a mint legújabban értesülők, Olaszországban és Hollandiában ez már meg is történt. Minden kiküldött kötelezte magát saját kormányának e tárgyban előterjesztést tenni. Kiknek áll pedig inkább érdekében ezen kitiltás, mint éppen Magyarországnak, mint a melynek a sertés-üzlet egyik főkiviteli ágát, egyik főjövedelmét képezi. (*Igaz! a szélső baloldalon.*) A magyar biztos ur véleményes jelentését beadta a belügyminister urnak; és méltányolta azt a belügyminister ur? Nem. Egyszerűen ad acta tette. Én legalább igy vagyok értesülve. Ha t. minister ur az ellenkezőről világosit fel, — örömmel fogadom. Azonban miután igy vagyok értesítve, kötelességemnek tartom felhívni a kereskedelmi minister ur figyelmét ezen fontos ügyre, hogy tegyen ő valamit.

Tudom én, hogy ez nem oly könnyű és egyszerű dolog; tudom én, hogy kereskedelmi szerződések léteznek Amerikával; és tudom, hogy e tekintetben a külföld kormányaihoz kell fordulnunk. De ki van inkább hivatva a kezdeményező lépés megtételére, mint azon országi kereskedelmi minister, a melynek a sertésüzlet egyik főkiviteli ágat képezi. Mert nemcsak adó-

Digitized by Google

kipréselésről kell gondoskodnunk, hanem új adóalapok teremtéséről is, az által, hogy fejlesszük a honi üzleti és iparágakat. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Egyik képviselőtársam a minister ur ellen talán kissé élesebben kikelvén, őt kuktához hasonlította és egy főszakács után sóhajtozott, Én erre azt mondom, hogy nohát ott van a főszakács a ministerelnök ur személyében, csak tessék, élvezze, egye meg a főztet. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*) De t. ház, nem az a főbaj, ha a kukták néha elsózzák a levest, hanem az, hogy a főszakács rosszul tálal. (*Derültség.*) Tálal nekünk nem magyar paprikást, hanem Wiener Schnitzelt, steierische Nudelt és böhmische Dalkent. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*) Ezért haragszom én a főszakácsra és azért nem haragszom oly nagyon a kuktákra, ha néha elsózzák is a levest.

Ime, itt van a legjobb alkalom: mutassa meg a kereskedelmi minister ur azt, hogy a ráfogott kuktaság hiréből ki tud jönni; mutassa meg, hogy jó szakács: ne főzzön amerikai disznózsirral. (*Tetszés a szélső baloldalon.*) Tegye meg a kezdeményezést és ha Európaszerte magyar disznózsirral fog főzetni és nem amerikaival: elismerem, hogy nem kukta, hanem jó szakács!

Kivánom is, hogy ez az idő minél előbb bekövetkezzék.

Midőn egyrészről a kőbányai sertésüzlet emelésére vonatkozólag ezen figyelmeztető felszólalásomat megtenni szükségesnek tartottam volna, egyuttal még egy más nevezetes iparágra is felhivom a t. minister ur figyelmét. (*Halljuk a szélső balon.*) Ez a halászati ügy. Ebben a tekintetben is vajmi kevés történt még és igen össze-vissza vagyunk. A hány vármegye, annyiféle szabály áll fenn az országban. Egy helyütt szabad a halat bármikor fogni, más helyütt négy-öt hónapi, ismét másutt $1^1/_2$—2 hónapi tilalom áll fenn. És ha valaki a halászati jogot bérbe veszi az ország több vidékén: egész archivumokat kell áttanulmányoznia, mig az illető, a megyék különféle intézkedéseit kiismerni.

Tudom, hogy az egész országra nézve teljesen egyöntetű intézkedést nem lehet megállapítani. Például a minister ur iglói pisztrang-tenyészdéjét nem lehet egy kathegoriába helyezni ivarzási szempontból az alsó Tiszával, vagy a Balatonnal. A Balatonon, hol a hal fogy, szükségesnek látnám, hogy bizonyos ivarzási idő tűzessék ki, a mely alatt a halászat egészen el lenne tiltva. A Tiszánál is lehetne, a holt ágakban mindenesetre, de talán a főfolyamban is bizonyos tilalmi időszakokat megállapitani. Azonban éppen főfolyamunkkal, a Dunával vagyunk legfurcsábban.

Az Al-Dunára nézve Szerbiában nincs halászati tilalom; a szerb partokon szabad a halakat mindig fogni. Nálunk, például Baranya, vagy Tolna megyében, bizonyos időn át ez tiltva van; Pesten fölszabadittatott, a felső vidéken egy pár megyében megint tilalom áll fenn, mig Ausztriában mindenkor szabad a dunai halászat.

A folyam lábánál és fejénél tehát nincs korlátozás, nálunk azonban a folyam derekán tilalmi szabályok vannak. A halnak pedig az a természete, hogy ivarzás idején a viz ellen uszik.

A viza tehát, melyet a szerbek nem foghattak ki, felfelé jön, de mi nem halászhatjuk ki a tilalom miatt, hanem elküldjük az osztrák sógornak, ott aztán kifoghatják, mi nekik neveljük.

Kell tehát valamit tenni, hogy az egész Dunára általános szabályok állapittassanak meg. Tudom, hogy a t. minister ur enquetet is hivott már össze a halászati ügy rendezése végett, sőt egy halászati törvényjavaslatnak is vannak némi előmunkálatai. De az ügy csak halad-halad, és az össze-vissza állapotok folyvást tartanak, a hal pedig a Dunában és a Balatonban egyre fogy. Azért nagy ideje volna, hogy a mint taval előterjesztetett az erdészeti törvényjavaslat, terjesztessék be már egyszer a halászatot szabályozó törvényjavaslat is. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Kérem a t. minister urat, méltóztassék hivatásának megfelelően, az országra nézve intézkedéseket tenni mindkét irányban, melyekre figyelmét felhívni bátor voltam és azokat minél előbb életbe léptetni. (*Helyeslés a szélső baloldalon*).

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Igen röviden szándékozom a t. ház figyelmét igénybe venni és becses engedelmökkel nem is fogom az előttem szólott képviselő urat a konyhába követni; megmaradok a képviselőházban és fogok szólni a képviselőházban szólásra kitűzött tárgyhoz, fogok szólni a képviselőházban szokásos és helyes modorban. (*Halljuk!*)

A t. képviselő ur, főleg egy pontban hivatkozott reám és vádolt mulasztással, jelesen az amerikai sertéshus, zsir és szalonna behozatala tárgyában, azt mondván, hogy ki lett mondva az igazságügyi tanácsnak a brüsseli congressusban részt vett jegyzője jelentése szerint, hogy czélszerű volna azt Európából egészségügyi szempontból kitiltani. A jelentés beadatott és a belügyministerium nem tett semmit.

Nem kivánom figyelmeztetni arra, hogy midőn az amerikai szalonnáról és zsirról egészségügyi tekintetben beszélt, ellentétbe jött önmagával, mert a kőbányai sertés-zárlatra vonatkozólag elmagyarázta, mily hiba a zsirt és a szalonnát bántani, miután az a fonalóczos és

Digitized by Google

borsókás sertésnél is egészséges, már pedig ezen szempontból, ha egyszer fonalóczos, vagy borsókás a sertés, egyre megy, akár amerikai, akár szerbiai, vagy oláhországi, vagy magyarországi az a sertés. De ezen ellentétet csak mellékesen kívánom megjegyezni.

A mi magát a tárgyat illeti: a képviselő ur is szives volt elismerni, hogy az amerikai sertéshus és zsir behozatalát betiltani csak szerződésileg és egyetértve Európa többi államaival lehet. Ezt én, mint magyar minister be nem tilthatom.

Mint magyar belügyminister megtettem azt, a mit megtehettem, t. i. figyelmeztetést intéztem az ország lakosaihoz, hogy óvakodjanak az ilyennek használatától és igyekezzenek azt kerülni, mely figyelmeztetéssel, ha sikerre vezet, már mindenesetre nagy eredményt lehet elérni, nemcsak egészségügyi, de közgazdasági szempontból is.

Egyébiránt arról is biztosíthatom a t. házat, hogy ugy a kereskedelmi minister ur, mint én, foglalkozunk is ez ügygyel és rajtunk nem fog mulni, ha nem fog sikerülni Európa államait reá venni, hogy az amerikai sertéshus, zsir és szalonna behozatalát megtiltsák.

De ezt magunkban végrehajtani csakugyan képesek nem vagyunk. Nem áll tehát, hogy nem történt semmi, mert a mi megtörténhetett, az e dologban megtörtént és figyelmünk tárgyát képezi a további teendő is.

S bátor vagyok itt még megjegyezni azt is, hogy a t. képviselő urak meg lehetnének győződve, hogy ezen czélra megtesszük a szükségeseket, ha már kormányzói, ministeri kötelességünk nem buzdítana is reá, hiszen saját érdekünkben is meg kellene tenni, mert a sertés tenyésztés emelkedése nem csak hazai ügy, de még egyénileg is fontossággal bir reánk. Sőt meglehet, hogy olyan reactionarius és absolutisticus emberre nézve, mint én vagyok a t. képviselő urak szerint, még az is csalóka lehet, hogy a republicanus disznót sujtsam. (*Hosszan tartó élénk derültség a jobboldalon*). Tehát méltóztassanak meghinni, hogy minden okom megvan arra, hogy ebben eljárjak.

Madarász József (*közbeszól*): Nem nagyon parlamentaris!

Tisza Kálmán ministerelnök: Nem parlamentaris? Engedelmet kérek, t. ház, talán a sertésekről és disznókról nem én kezdtem beszélni s egyfelől azt hiszem, államgazdasági szempontból lehet is rólok beszélni s mindenesetre sokkal inkább lehet, mint sós és sótlan leveseket főzni, felmelengetni és kitálalni. (*Mozgás balfelől. Tetszés jobbfelől.*)

Áttérvén különben a felhozott tárgyakra, mindenek előtt még egyre kívánok reflectálni. Egy t. képviselő ur a tegnapi napon felolvasta, hogy én azt mondottam valamikor, hogy a mi borkereskedésünkön és bortermelésünkön 3 uton kell segíteni: közlekedési eszközök teremtése, a tarifáknak új irányítása és jobb vámviszonyoknak teremtése által. T. ház! Ha azon képviselő ur azt hitte, hogy e miatt ellentétbe hoz önmagammal, nagyon csalódott, mert most is ezt mondom. Azóta midőn én azt mondtam, a factoroknak ketteje tekintetében bizonyára igen sok történt, mert vasuti összeköttetéseink a borvidékek legnagyobb részét illetőleg készültek, a tarifa viszonyokra igyekszik a kormány oly irányban hatni, hogy az üzletet, a nagy forgalmat könnyítse. A mi pedig a vámviszonyokat illeti, abban is igyekszik és igyekezett; és hogy itt positiv eredményt — ugy, a mint óhajtaná — fel nem mutathat, ez ismét azt hiszem, kapcsolatban van Európa összes államai kereskedelmi politikájával, a melyen erőszakot tenni, ha csak egy vámtétel miatt — a mi mostanában már nem igen szokásos — háborut nem akarunk folytatni, csakugyan nem lehet. (*Ugy van! jobbfelől.*)

Egyébiránt én elismerem, hogy a bor-vám viszonyok ma sem olyanok, mint a minők, hogy legyenek, óhajtanunk kellene, de hogy egészben véve nem tesszük lehetetlenné Magyarországra nézve a bor üzletet, nem avval fogom bizonyítani, hogy az idén például, ha nem is nagy árak mellett, de mégis meglehetős nagy mérvű külföldi borüzlet fejlődött, hanem azzal magával, a mit a képviselő ur beszédje másik részében, hogy más oldalról támadhassa meg a kormány eljárását, maga felhozott. Mert azt mondotta a képviselő ur, hogy mindenki beszél róla, hogy a bor kezelése nálunk rosz; de épp azért marad rosz, mert a kormány nem segít rajta, a minek az az eredménye, hogy bejő a franczia kereskedő, megveszi a borunkat, kiviszi, elkészíti és ő árulja el külföldön és hozza be eladásra még hozzánk is.

No hát, t. képviselő ur, ha a vámviszonyok lehetővé teszik, hogy az a franczia kereskedő a bort megvehesse és kivihesse, a kinek ott a vámot meg kell fizetni, sőt még azt is lehetővé teszi, hogy visszahozza, midőn a vámot neki ismét meg kell fizetnie: akkor még sem olyanok a vámviszonyok, hogy a borkereskedést lehetetlenné tennék.

De különben bocsásson meg a t. képviselő ur, hogy a bor jól kezeltessék, arra hatni, arra buzdítni, szakértő embereket képezni, borászati iskolát állítani, ezeken az utakon hatni lehet az államnak és a kormánynak; de azt kivinni, hogy magok a tulajdonosok, épp ugy, mint a kereskedők, ezen bort jól kezeljék, valóban tel-

Digitized by Google

jesen lehetetlen, ez már igazán kivül esik az állami és kormányi hatáskör befolyásán.

De most ott vagyunk, t. ház, hogy ismét az államnak és kormánynak kellene mindent tenni. És furcsa dolog az, kivált midőn néhol, némely irányban nincs az a széles, szabad mozoghatású autonomikus kör, a mit nem követelünk, másutt éppen abban, a mi csakugyan egészen a magán ember teendője, saját gazdászati eljárásában, saját borának, saját terményének kezelésében, ha hiba van, ezért a kormányt vádoljuk; mintha lehetséges volna az, hogy ily esetekben bár mely néven nevezendő kormány egyenesen, direkte beavatkozhassék. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*)

Itt önkénytelenül eszembe jutott egy képviselő urnak, tegnap általam is igen nagy élvezettel hallgatott, beszédének egy része. Az igen t. képviselő ur ugyanis, ki hangsúlyozta, hogy nem egyes kisérletekre, hanem egy nagy, általános államgazdasági reformpolitikára van szükségünk, mondom, általam is nagy élvezettel hallgatott beszédében elősorolva, hogy miket tesz a kormány, azt mondá, mit ér az, ha a kereskedelmi minister figyelmezteti a gazdaközönséget arra, hogy e, vagy ama fajta árpa jó; mert ez semmi; a ministernek arról kell gondoskodnia, hogy azon jó fajta árpát még az is megszerezze, a ki nem tud rögtön készpénzzel fizetni.

Hát, t. ház, még magkereskedő is legyen az állam? (*Derültség a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.*)

Én részemről ezt sehol a világon nem láttam és erre a magyar államot hivatottnak nem tartom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Mert az állam és kormány hivatása nem mehet túl azon, minthogy részint saját kisérletei, részint a világ tapasztalatai alapján figyelmeztesse a gazdaközönség azon részét, mely önmagában nem képes czekről tudomást szerezni, hogy hol, minő fajta termény bizonyult azon viszonyok közt legjobbnak; de hogy azután azon terményeknek termelését akár megparancsolja, akár pedig, ismétlem, maga vegye meg a magot és árúsítsa el hitelben, vagy adja talán ingyen, ez, nézetem szerint, az államnak nem lehet feladata. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

T. képviselőház! Azokra nézve, miket Gaál Jenő t. képviselő ur és még többen is, részint a gazdasági egyletek, részint a közgazdasági ministerium berendezését illetőleg, részint talán, ha jól emlékszem, a talajjavítás érdekében felhoztak, ez alkalommal reflectálni nem akarok; nem pedig azért, mert ezen kérdések tüzetes megvitatás tárgyát kell, hogy képezzék a közgazdasági bizottság jelentése alapján. Akkor lesz alkalom elmondani nézeteimet, melyeket egyébiránt elmondottam a közgazdasági bizottság kebelében.

Meg kell még jegyeznem, hogy egy képviselő azt is szememre vetette, hogy a közgazdasági bizottság üléseiben igyekszem résztvenni, nevetségessé igyekezett tenni, hogy én a képviselőház bizottságaiba eljárok. Hát engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy nem nevetségessé tételt érdemel az, de hogy midőn ezt teszem és teszem azt épp oly bizottsággal szemben, melynek feladatául főleg az indítványozók nézetét tekintve, nem egyes speciális, concrét kérdés megbeszélése van téve, hanem egy általános nagy közgazdasági politika megvitatása, azt hiszem, midőn ezt teszem, csakis kötelességemet teszem. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) És különös dolognak tartom, t. ház, hogy minduntalan hallom, olvasom: hja! a ministerelnöknek nincs érzéke a közgazdasági feladatok iránt, ha tettleg bizonyítom, hogy van érzékem, ha részt akarok venni a kérdések előkészítésében, akkor hibát követek el s isten tudja, micsoda kicsinyes pártszempontból járok el a bizottság tárgyalásaira. Én azt hiszem, t. ház, hogy ily módon, legalább a méltányosság szerint, birálni és itélni nem lehet.

De egy szót még a közgazdasági bizottságról, melyre nézve vádolólag felhozatott az is, hogy oly lassan halad működésében. Tegnap a bizottság előadója elmondta ugyan ez iránt a főbb dolgokat; de legyen szabad nekem is egy pár szóval élni. Igen jól méltóztatnak tudni egyfelől, hogy maguknak a bizottság tagjainak is részint más bizottságokban, részint egy ideig a delegatióban, másnemű elfoglaltságuk is volt. De esetleg megtörténhetik, hogy egyszer, vagy másszor a gyülés tartását elhalasztatni kérte egyik, vagy másik minister is, kinek éppen akkor jelenléte szükséges, vagy kivánatos volt. De azt hiszem, hogy ha abstrahálunk azon mondásról, hogy a ministernek kell idejének lenni, mely mondás magában véve igen szép, de minthogy a ministernek is egy nap csak 24 órája van, nem valósítható, hogy ha ettől abstrahálunk, azt is természetesnek fogják találni, midőn éppen a közgazdasági bizottságnál egyfelől oly ministereknek — több ministernek — kell egyszer-másszor megjelenni, kiknek más bizottságokban is van dolguk, de a kiknek a mellett vannak administrativ teendőik is, miket teljesíteni akkor, midőn az egész délelőtt a képviselőházban van, máskor, mint a délutáni, vagy esteli órákban, nem lehet.

Én tehát azt kérem, hogy ne méltóztassanak se a bizottságot, se a kormányt a miatt vádolni; méltóztassanak meggyőződve lenni arról, hogy ugy a bizottságnak, mint a kormánynak tagjai maguk is igen óhajtják és rajta vannak, hogy a tárgyalásokat mentől előbb folytathassák és befejezhessék.

Én különben t. ház, már az általános budget-

Digitized by Google

vita alkalmával kifejeztem azon nézetemet, hogy a helyzet Magyarországot illetőleg azért szerfelett nehéz, — a pénzügyek rendezéséről volt akkor szó, — mert egyfelől a legnagyobb takarékosság igényeinek kell eleget tenni, másfelől meg nem szabad minden befektetést, mely a jövőben gyümölcsöző lehet, megtagadni. S valóban azt hiszem, e két feladat között a kellő határvonalat megtalálni, ez minden feladatok között a legnehezebb. Mert igaz, hogy ha semmit sem teszünk a jövőért, akkor nem lehet számítani az állam közgazdászati erejének növekedésére s az államháztartás számára ezen növekedés által egyedül biztosítható előnyökre; de viszont, ha jelenlegi helyzetünkben ezen szempontnak túlságig engedve, nagy összegekkel túlmegyünk még a legczélszerűbb befektetésekben is, akkor ismét úgy járhatunk, mint a hogy járt Magyarországon igen sok magán ember, ki igen czélszerű befektetéseket tett, melyek annak idejében bizonynyal nagyon kifizették volna magukat, de mielőtt eljött volna ez idő, azon kölcsön-pénz kamatai, mely a befektetésre felvétetett, őt már régen tönkretették. Nem szabad tehát, ha az első szempontra súlyt fektetünk, szem elől téveszteni a másik szempontot sem. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Az én hitem és nézetem szerint a költségvetés, a mely be van terjesztve, mind a két szempontnak igyekszik megfelelni. Igen jól méltóztatnak tudni, hogy 1875. év óta, az első években minden oly fokon nem lévő beruházási kiadás, a melyet, nehogy valamely munka félbehagyassék, megszakítani nem lehetett, be lett szüntetve. Ennek folytán némileg annyira javult a helyzet, hogy kezdtünk kibontakozni a kincstári jegyek nyomása alól és igaz, csak kis összegekben és lassanként kezdtünk a hasznos befektetésekre a budgetbe nem nagy összegeket felvenni. Arra, a mit most annyit emlegetnek, a marhatenyésztés előmozdítására, ha jól emlékszem, a mult évi költségvetésben történt először, hogy egy bizonyos, nem nagy, de minden eddiginél nagyobb összeg vétetett fel. Az ideibe ismét valamivel nagyobb összeg lett felvéve ezen czélra. Ez tehát mutatja, hogy ez iránt a kormány érzékkel bir. Méltóztassanak elhinni, hogy túlmenni ez irányban éppen oly hiba volna, mint semmit nem tenni.

Én, bocsásson meg a t. képviselő ur, éppen oly jól tudom, mint ő és tudjuk mindnyájan, hogy Magyarország mezőgazdasági érdekeire nemcsak 150,000, nemcsak 200,000, hanem 2 milliónál is többet lehetne czélszerüen felhasználni abban az esetben, ha nem kellene azon szempontra ügyelnünk, hogy mielőtt a befektetések gyümölcsöznének, meg ne zavarják államháztartásunkat a kölcsönök kamatai. És nem is mondotta azt soha semmi kormány, a mit a t. képviselő úr oly gúnyosan méltóztatott kiemelni, hogy 150 ezer frtot nem lehet haszonnal elkölteni közgazdaságunk érdekeire, sőt még azt sem mondotta, hogy ezt nem lehet a marhatenyésztés emelésére fordítani. Ezen összeg a budgetben a marhatenyésztésnek egyik czéljára, bikák vételére van felvéve. Erre mondatott az, hogy a felvett összegeket ma már teljes czélszerüséggel elkölteni nem lehet. Ne féljen tehát t. képviselő úr, mert nem fogják e miatt más országok igénybe venni a kereskedelmi ministert receptirásra. Különben, ha igénybe vennék is, se féljen, mert, hogy practikus nemzetgazdász hány van Magyarországon nem tudom, de azt tudom, hogy Magyarország számára receptiró van elég. (*Derültség jobbfelől. Zaj balfelől.*)

A t. képviselő úr nevetségessé teszi azt is, hogy — bár nem tudom, hogy ugy van-e, mivel nem tartozik ressorteomhoz, de felteszem, hogy ugy van, — itt, vagy ott, a főispánok bizattak meg a szóban levő bika-borjuk bevásárlásával, hogy czélszerű lesz, ha már ennek igy kell lenni, egy tanfolyamot nyitni Pesten a főispánok számára, hogy a borjutanból leczkéket vegyenek. Az igaz, hogy ez igen humorosan volt előadva, hanem én meg a t. képviselő urra, mint tapasztalt gazdára hivatkozom, hogy Magyarországon, legalább azon főispánok nagyobb része, a kik vannak, nem bureauban, theoretice nevelkedtek, hanem oly emberek, kik a gazdászatot, tehát annak egyes ágait ex praxi gyermekkoruktól fogva ismerik és utoljára is a gazdasági egyleteknek, rendesen legalább, tagjai szoktak lenni. No, ha a gazdasági egyletekre s azok tagjaira bizhatom, hogy miért kelljen ebben a velük egészen egy fokon álló, gyakorlatilag magasabb körben élt főispánoktól megtagadni a képességet, hogy abban egyik, vagy másik haszonnal felhasználható legyen, mit részemről, hacsak nem a humor kedvéért mondatott, belátni képes nem vagyok. (*Helyeslés jobbfelől.*)

T. ház! Bevégzem beszédemet. Nem is terjeszkedem ki még csak azon kérdésnek vitatására sem, mert sokkal fontosabbnak tartom, sem hogy ily mellékesen róla beszélni czélhoz vezető lenne — vajjon helyes, czélszerü volna-e a földbirtokra egy minimumot megállapítani, melyen alul az országban földet birni ne lehessen. Sokkal fontosabbnak tartom, mint sem mellékesen ezen tárgyról, melyet, ha jól emlékszem, Lyka képviselő ur hozott itt szóba, most szólni óhajtanék. Egyet minden esetre megjegyzek s ez az, hogy az, hogy nincs a földbirtokra nézve Magyarországon minimum megállapitva, hogy nincs korlátozva a föld megoszthatósága, legyen az hiba, vagy legyen az helyes, sem az egyik, sem a másik esetben nem ennek a kormánynak hi-

Digitized by Google

bája, vagy érdeme, mert ezen kormány létezését sokkal megelőző időből származik.

Még csak a Szalay Imre képviselő úr és társai által beadott határozati javaslatra egy pár szót. Ha a t. képviselő ur modorát akarnám követni, melyet egyébiránt nem rovok meg; ezt határozottan kijelentem, mert hiszen neki épp úgy joga van kétségbe vonni azt, hogy mi képesek vagyunk és valók vagyunk-e ministereknek, mint nekünk jogunk van kétségbe vonni, hogy való-e ő vagy nem képviselőnek, (*Derültség jobbfelől*) ezen jog kölcsönösen fennáll, nem megrovásképen mondom tehát, de mondom, ha követni akarnám modorát, midőn ő előadja a borgyártásra vonatkozó törvényjavaslatnak sorsát és azt mondja, ő reá állott mindenre, mert ő javaslatának csak szellemét akarta fenntartani és még sem fogadják el, ha modorát követve, azt találnám mondani, talán azért nem fogadták el, mert csak szellemét akarták fenntartani, az pedig nem volt benne. (*Élénk derültség.*)

De én ezt nem mondom, t. ház, hanem azt mondom, hogy a képviselő úr törvényjavaslata is, ha jól emlékszem, ugyanazon hibában szenvedt, a melyben szenved szerintem határozati javaslata is. Ebben ugyanis ő egyenesen a borgyártás eltiltását akarja. Ez minden esetre oly nagy kérdés, melyet meg lehet vitatni, de én legalább, a mennyire az én ismeretem terjed — és ezen ügyben meglehetősen igyekeztem a külföldi törvényhozások eljárását is tanulmányozni, azt találtam, hogy midőn egyfelől szigorú felügyelet van arra, hogy az egészségnek ártalmas anyagokkal bor se ne hamisittassék, se ne gyártathassék, másfelől igen szigorú rendszabályok vannak arra, hogy gyártott bort senki természetes bor gyanánt ne árulhasson, de eltiltva maga a borgyártás tudtomra legalább sehol sincs és mindenesetre sokkal bővebben kellene kifejtetnie ezen kérdésnek, mint a hogy igy a képviselőházban előkészités nélkül történhetnék, mielőtt fölötte a t. ház határozhatna. Nem tartom tehát lehetőnek, hogy a bndgetnek tárgyalása alkalmával beadott határozati javaslat incidenséből már maga ezen elv, hogy a borgyártás betiltandó, mondassék ki, midőn, ismétlem, erre példát én legalább nem tudok, de igenis tudok arra, mit én is helyesnek, igazságosnak és szükségesnek tartok, hogy az egészségügyi felügyeleten kivül, a legszigorúbb eljárás követtessék arra nézve, hogy gyártott bor természetes bor helyett, ne árultathassék. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ez lévén nézetem, természetes, hogy a képviselő úr határozati javaslatát el nem fogadom.

Egyébiránt arról biztosíthatom még, hogy a borgyártási visszaélések és borhamisítások ellen, a törvényhozási rendszabályok az érdekelt ministeriumok keblében a tanácskozás azon stádiumában vannak — úgy szólok, mint belügyminister, mint a ki szintén egyike azon ministeriumoknak, a kik e kérdéssel foglalkozni tartoznak, hogy reménylem, hogy erre nézve a törvényjavaslatot nemsokára képesek leszünk a ház asztalára letenni. Ezek folytán, kérem tehát a t. házat, hogy ne méltóztassanak a határozati javaslatot elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A mi pedig Széchenyi Pál gróf határozati javaslatát illeti, nekem a magam részéről az ellen ritkán van kifogásom, hogy egyik, vagy másik ily javaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittassék azért, mert ott sokkal alaposabban, részletesebben meg lehet az egyes tételeket fontolni.

Ha tehát a t. ház jónak méltóztatik találni, az ellen a magam részéről kifogást nem tehetek, de kénytelen vagyok nyilvánítani, minden félreértés kikerülése végett, hogy azért, mert az ellen, hogy az indítvány a pénzügyi bizottsághoz utasittassék, kifogást nem teszek, már ne méltóztassanak ugy venni, mintha a proponált magasabb tételeket elfogadtam volna; mert arra nézve fenn kell, hogy tartsam azt, hogy a kormány a pénzügyi bizottság tárgyalása folyamán foglaljon el állást. Ezek után kérem a budgetnek a tárgyalás alapjául elfogadását. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Dessewffy Aurel gr.: T. ház! (*Halljuk! Zaj.*) Azok, a mik ezen budget tárgyalásánál a földmivelés-, ipar- és kereskedelem tekintetében elmondattak, valósággal tanuságot tesznek az érdekeltségről, melylyel ezen kérdések irányában az egész ország és a t. ház viseltetik. Ugyanis tagadhatlan az, hogy ezen téren igen sok a baj és mulasztás.

Távol legyen tőlem t. ház, hogy a földmivelési ministert akarjam mindezen bajokért felelőssé tenni; de tény az, hogy most és különösen az ujabb időben, mindinkább általánossá válik azon nézet, mely szerint ezen kérdések megoldása körül élénkebb tevékenység, nagyobb munkásság kivánatos. És midőn ezen bajokra és a szükséges orvoslási módokra utalunk, ugyan mi történt a kormány részéről? Azt látjuk, hogy a kormány minden iránt hidegséget, idegenkedést tanusít s habár a ministerelnök ur mostani felszólalásában azt mondja, hogy ő maga is belátja, hogy a jelenlegi pénzügyi helyzet mintegy ellentétben áll azzal, hogy a gazdasági életnek felvirágoztatására nagyobb áldozatokat hozzunk, én ezzel ellenkezőleg meg vagyok győződve, hogy gazdasági életünknek felvirágoztatására ugy a mező-gazdaság, mint az ipar terén hozandó áldozatok, bizonyos évek mulva mindenesetre gyümölcsözni fognak.

Azért, hogyha az igen t. kormány azt mondja, hogy ő az egész mozgalom iránt, a mely most az országban fejlődött, a legnagyobb

Digitized by Google

érdekeltséget mutatta és ő azt nem ellenezte a maga részéről, ezt határozottan tagadnom kell. Ugyanis köztudomású dolog, hogy a Köztelken tartott értekezleten, a hol ezen orvoslási módok és bajok felett beható tanácskozás tartatott. Az igen t. közlekedési minister ur egyes organumai fel voltak szólítva arra, hogy ők a közlekedési és más kérdésekben, melyek a mezőgazdaság és ipar érdekeit érintik, mint a tariffák kérdése és éppen nyers terményeink értékesítési kérdésében nyilatkozzanak, a közlekedési minister organumainak megtiltotta a részvételt.

A pénzügyminister ur, a ki mindig szereti hangsúlyozni, hogy ő a legnagyobb érdekkel viseltetik a közgazdaság kérdései iránt, kiemelte, hogy ő a maga részéről organumait ezen kérdés megvitatására utasította.

Legyen szabad erre azon észrevételt tenni, hogy igenis, a pénzügyminister ur kiküldte ugyanis a dohányügy vezetőjét arra, hogy a kérdéseket feltegye, de hogy a válaszok miből állanak és hogy miképen lehetne a dohánytermelést a minőségi termelésre fektetni, a dohánymonopolium fenntartása mellett, miután azt hiszem, senki sincs e házban, a ki be nem látná, hogy ezen kincstári jövedelmi forrás nélkülözhetetlen, tehát ezen 16 millió jövedelem fenntartása és fejlesztése mellett, miképen lehetne a dohánytermelést előmozdítani, miképen lehetne ezen termelési ágat fejleszteni és Magyarországban fejleszteni akkor, mikor látjuk, hogy a gabonatermelés súlyos bajokban szenved; mikor előre látható, hogy jövőre a gabonával, az amerikai termelés következtében, mindinkább roszabb helyzetbe fog jönni a gazda: akkor, azt hiszem, hogy a pénzügyminister urnak nincs igaza, hogyha azt mondja, hogy ő érdekkel viseltetik, a mennyiben kívánja, hogy ezen termelési ágak fejlesztessenek.

Ha pénzsegélyt kérünk a kormánytól, vagy a törvényhozástól, akkor a magántevékenységre utalnak; azt mondják: ott vannak az egyesületek, azoknak kell, hogy nagyobb tevékenységet fejtsenek ki.

De bocsánatot kérek, a gazdasági czélok előmozdítására az egyéni tevékenység nem elég. Merem állítani, hogy ma, midőn a gazda ereje annyira ki van merülve, az egyesek, magánosok erre nem képesek.

Tudjuk, hogy van egy iparág, a mely még virul, az a liszt-ipar; de előre láthatólag el fog jönni azon idő, hogy miután Németország már most 1880. január 1-től vámrendszerével sujtotta ezen czikkünket, be fog következni, hogy a vasuti tarifa folytán nem fog oly olcsón a piaczokra jutni és a külföldi terményekkel nem fog versenyezhetni, miután az amerikai liszttermelés mindinkább kezd az európai piaczokon uralkodni.

Ha pedig ezen idő be fog következni, akkor ott fogunk állani, hogy az illető buzaárakra lesz ennek rosz befolyása és hogy akkor fogjuk érezni ezen bajok bekövetkezését, mikor már nem fogunk rajta segíthetni.

Látunk-e általában kezdeményezést és rendszert a kormánynál arra nézve, hogy a főczél, t. i. az olcsó termelésre és kedvezőbb értékesítésre nézve, minden eszközök létesittessenek? Mert csak ebben láthatom én az orvosszert arra, hogy európai verseny mellett és a mostani megváltozott közgazdasági állapotunkban jövőnket fenntarthassuk és egyszersmind jövendő anyagi jólétünket fejleszthessük.

Az olcsó termeléshez kell sürűbb népesség, olcsóbb tőke és sokfélesége a foglalkozásnak. Sem az egyik, sem a másik téren a t. kormány részéről elegendő tevékenységet nem constatálhatok. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Hogy ha a kedvezőbb értékesíthetést tekinthetjük, akkor ismét azt kell hangsúlyoznom, hogy ez kedvező kereskedelmi szerződések kötése által létesíthető s ott ki kell emelnem, hogy mig más államok saját tarifpolitikájuk és különösen saját vám-politikájuk által képesek saját termelésüket védelmezni, mi, a kiknek ez nincs hatalmukban, nincs tevékenységi körünkben, legalább a vasuti tarif-politika érvényesítése által keressük meg ennek correctivumát.

Azon döntő befolyást, melyet a kormány eddig vasuti és tarifa-rendszerünkre gyakorolt, fájdalom, sehol sem tapasztaljuk.

Azt mondják, hogy „a mezőgazdasággal foglalkozók támogatást, pártfogást kérnek a törvényhozástól, pedig azok a legvagyonosabbak és ez azon osztály, melyen ma tulajdonképen a nemzeti jólét nyugszik.“

Azt merem állítani, hogy fájdalom, gazdasági életünk annyira meg van ingatva, hogy ma már, kivéve egyes nagybirtokosakat, a gazdák alig képesek megélni. (*Ugy van! balfelől.*)

Ha már most a kedvezőbb értékesítést tekintem, minekünk, a gazdasággal foglalkozóknak érdeke, hogy fenntartsuk magunkat, hogy az őstermelés első korszakából legalább a fejlődés és termelés második korszakába jussunk; érdekünk az, hogy a nyerstermeényt ne nyers állapotban vigyük ki, hanem feldolgozott alakban. Nekünk érdekünkben van, hogy buzánk lisztalakban mehessen ki éppen ugy, mint érdekünkben van, hogy árpánk, tengerink, burgonyánk szeszalakban, valamint egyéb terményünk feldolgozott állapotban mehessen ki. Történik-e erre nézve valami? El kell ismernem, hogy a földmívelési minister volt az, ki az idei költségvetésben 61,000 frt a marhatenyésztési czélra való elő-

Digitized by Google

irányozása által, legalább jó szándékát tanusította. Nem is akarom azt állítani, hogy a minister urnak nincs jóakarata, jó szándéka; de azt, hogy összes kormányrendszerünkben egy egyöntetű, tervszerű eljárás legyen, arra nézve, hogy gazdasági életünk szervesen fejlesztessék és előmozdittassék, ezt határozottan tagadom. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ha tekintjük szesziparunkat, méltóztassanak körülnézni az egész országban, mindenki, ki közgazdasági életünk iránt némi érdekkel viseltetik, kell hogy elismerje, miszerint szeszgyáraink mindenütt állanak, pangnak, nem dolgoznak. Vannak ugyan egyes nagy ipari szeszgyárak, melyek még léteznek és virágoznak, de egyáltalában gazdasági szeszgyárak létezését, vagy virágzását tagadom. Szabad kérdenem a pénzügyminister urat, tett-e e tekintetben valami kezdeményezést Ausztriával, hogy ezen gazdasági szeszgyárak megmaradása biztositassék? Ha a gazdák a gazdasági czélok előmozdítását hangsúlyozzák, ha azt mondják, hogy vannak magasabb feladatok, melyeket teljesíteni kell, akkor az a válasz, hogy a gazdasági egyesületeket hatósági szervezettel ellátni teljesen lehetetlen, hogy nekik ez nem hivatásuk, habár mi nem is kivántuk soha azt, hogy hatósági szervezettel láttassanak el.

Én tehát csak azt akarom constatálni, t. képviselőház, hogy azon érdekeltséggel és mozgalommal szemben, mely közgazdasági életünk különböző kérdései iránt az utóbbi időben észlelhető, a kormány hidegségét és apathiáját látom és én megvallom, kezdek félni, hogy ezen egész mozgalom el fog mulni, ugy a mint ez nálunk e téren igen sok dologban történt és félek, hogy nem fogjuk gyümölcseit élvezni. Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék működésében és határozataiban oda hatni, hogy a kormány ezen kérdések iránt ne viseltessék oly hidegsséggel, mint eddig, hogy közgazdasági életünk fejlesztésére nagyobb túlyt fektessen és igyekezzék határozottan körvonalozott irányt kijelölni és azt követni. Egyébiránt elfogadom a költségvetést. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Simonyi Ernő: T. képviselőház! Csak nehány észrevételt kivánok tenni a vita folyamán fölmerült — nézetem szerint — némely balfogalomra. (*Halljuk!*) Olyanokat hallottam, hol egyik, hol másik oldalról, a mikből azt lehetne következtetni, hogy sokan vannak a képviselőházban s tudom, hogy sokan vannak az országban is, kik azt kivánják, hogy minden minister szakember legyen. Ez balfogalom. A ki csupán szakembereket akar ministereknek, az mondjon le a parlamentaris kormányformáról, (*Helyeslés a szélső balon.*) az mondjon le a ministeri felelősségről, mondjon le a nemzet képviselőinek ellenőrzési jogáról, mondjon le egy szóval minden alkotmányos fogalomról és élje bele magát az absolutismusba. Ott nem ugyan szükség szerint kell, de lehetséges, hogy a ministerek kisebb-nagyobb száma szakember legyen, de még ott is igen nehéz volna keresztülvinni, hogy minden minister szakember legyen.

Ezzel tehát hagyjunk fel. Én azt tapasztalom, hogy minden néptanító az országban azt mondja: közoktatási minister vagy tanfelügyelő, csak szakember lehet, tehát én vagyok hivatva arra, ki néptanító vagyok. És ez igy van az egész vonalon keresztül. (*Derültség a baloldalon.*)

Ezek balfogalmak, melyektől meg kell menekülnünk, ha alkotmányos országban, az alkotmányos jogokat és az alkotmány által nyujtott garantiákat élvezni akarjuk. Ha fenn akarjuk tartani a parlamentarismust, a ministeri felelősséget és a nemzet képviselőinek ellenőrzési jogát, le kell mondanunk azon eszméről, hogy minden minister, szakember legyen. A ministernek feladata főleg az, hogy a parliamentben repraesentálja a kormányt, nem pedig feladata kormányozni.

Nekem e részben régóta az a nézetem s régen kifejezést adtam ezen nézetemnek, hogy leghelyesebben van Angliában, hol a parlamentarismus és az alkotmányosság talán legkifejlettebb stadiumban van s hol azt látjuk, hogy minden ministeriumban van két államtitkár. Az egyik a parlamentben ül, még pedig, vagy az egyik, vagy a másik házban, t. i. azon házban, a melyhez az ő szakmájának ministere nem tartozik. Mert az ott nem fordul elő, hogy egyik házból a másikba vándoroljanak a ministerek. A ministernek helye és ülése van azon házban, melynek tagja; a mely háznak nem tagja, abban a házban nem szabad a száját felnyitnia, sőt ott helyet sem szabad foglalnia, kivéve a karzaton, mint bárki másnak. Tehát van két államtitkár, az egyik az, a ki a parlamentben ül, a másik, a ki az administratiót viszi. A ki a parlamentben ül, minthogy a kormány politikáját okvetetlenül osztania kell, a kormány bukásával maga is bukik és kilép a ministeriumból s helyette mást neveznek ki. A ki az administratiót viszi, az sohasem tagja a parlamentnek, sohasem supponáltatik róla, hogy valamely politikai párthoz tartozik s igy megmarad, akárhányszor változik is a kormány. Igy aztán van minden ministeriumban egy minister, a ki az egész ministerium ügyeit évek folytán következetesen ismeri és igazgatja. Nincs ennélfogva a ministerium kitéve azon veszélynek, hogy egy ministerváltozás beálltával, a minister vagy kénytelen legyen oly organumokat megtartani ministeriumának vezetésében, kik vele ellenkező politikai irányt vallanak, vagy pedig, hogy azokat elkergetvén, egészen új erőkkel

Digitized by Google

kezdi meg működését; és fönnakadások állanak elő a legjobb akarat és tehetség mellett is. Ne méltóztassanak gondolni, hogy akármelyik szakember, ha ma ül be a ministeriumba, jól fogja vinni az ügyeket. Ebbe bele kell tanulni. Ennek bizonyos mechanikuma és organismusa van, melybe bele kell tanulni és csak bizonyos idő mulva lehet jól kormányozni. Ez kétséget sem szenved.

A másik nézetem szerinti balfogalom, melylyel itt találkozni vélek, az, hogy mindent a kormánytól várunk. A kormány adjon mindent. Hiszen a Fehérvártt összejött földmívelők értekezletének utoljára is mi a czélja? Nincs kimondva, de — mondhatnám — tulajdonkép oda megy ki, hogy kivánatos volna, hogy a kormány mindenkinek, kinek szüksége van rá, adjon egy kis jószágot, rendezze be neki és adjon hozzá forgó tőkét is, hogy az illető kényelmesen pipálhasson és ferblizhessen. (*Élénk derültség.*) Engedelmet kérek, én ezt a kormány feladatának egyáltalában nem tartom; de nem tartom a mezőgazdaság érdekében levőnek sem. Angliában a kormány ilyen gyámkodását a farmerek tisztelettel visszautasitanák, még pedig oly határozottan, hogy a kormánynak soha többé nem jutna eszébe őket valamivel megkinálni. A pénz kapása mindig feltételezi a függetlenség feláldozását. Természetes; a ki adja a pénzt, legyen az akár egyes, akár a kormány, befolyást akar gyakorolni azon czélra, melyre a pénzt adja; különben könnyelmüen szóratik el a pénz, ha az, a ki adja, nem gondol vele, hová fordittatik s az államtól meg lehet legalább várni azt, hogy midőn az állam pénzét kiadja, egyszersmind ellenőrizze, miként használtatik az fel. Ez pedig a függetlenség rovására történik. A mezei gazdának függetlensége oda van, mihelyt a kormány gyámkodása alá adja magát. Ugy rémlik előttem, hogy e napokban olvastam, hogy talán Gladstonhoz, a választók egy kérvényt nyujtottak be és felkérték az ügynek pártolására. Erre ő azt felelte; uraim, igérem önöknek, hogy érdekükben tenni fogok, hanem maguk is mozogjanak, mert különben hiában teszek akár mit.

A mi földmívelőink a leghatalmasabb, leggazdagabb és legtehetségesebb osztálya a magyar nemzetnek; associatió utján érdekükben sokat lehet tenni. Ne azt várjuk mindig, hogy a kormány adjon pénzt, mert hisz annak más pénze nincs, mint a mit egyesek adnak össze, azt pedig csak nem kivánják, hogy a szegény csizmadia, a meglehetősen vagyonos földbirtokos felsegélyezésére fizessen. Nem marad egyéb hátra, mint az, hogy a földbirtokos osztály maga részéről, maga magára vesse ki az adót, melyet különben az államnak kellene kivetnie s azt azután maga osztja fel maga közt, a mint legczélszerűbbnek látszik.

T. ház! Azt hiszem, hogy igenis vannak a kormánynak kötelességei, a melyeknek elmulasztása bűnül róható fel a kormánynak, mely kötelességek teljesitését jogosan várhatja tőle az ország, de ezek nem abban állnak, hogy a hanyatló, az eladósodott, az elszegényedésnek indult mezőgazdaságot pénzsegély által emelje ki a bajból. Nekünk nagy bajunk — valljuk meg igazán — nem az, a mit az előbbi pénzügyministerek hangoztattak, hogy lusták vagyunk s nem szeretünk dolgozni, hanem az, hogy a kinek 2000 frt jövedelme van, ugy szeret élni, mintha 200,000 frt jövedelme volna. (*Élénk helyeslés.*) A törvényelőtti egyenlőség fennáll, de zsebegyenlőség nincs; először azért, mert az örökösödés máskép rendelte és másodszor, ha nem az örökösödés rendelné is, az industria, a szorgalom és a jó szerencse fogja máskép intézni a dolgot. A kinek nincs több jövedelme 2000 frtnál, az ne terjeszkedjék többre s akkor nem fog eladósodni s nem fog oda jutni, hogy tehetetlenül mindent a kormánytól vár.

Takarékoskodjunk, de nem azért, hogy filléreinket az államnak adóban fizessük be, mert azt az elvet én nem ismerem el, hogy csak azért nélkülözzek, dolgozzam, takarékoskodjam és vonjak el magamtól mindent, hogy filléreimet az államnak adjam át. Ez oly hazafiság, a melyet csak rendkivüli időkben lehet kivánni egyesektől, de a mire folytonosan, évek hosszú során át a polgárokat mintegy kötelezni akarni, nézetem szerint képtelenség.

Takarékoskodjunk azért, hogy többet élvezhessünk, hogy függetlenebbek lehessünk, hogy magunkon segithessünk, hogy megszerezzük magunknak a módokat, a melyek nekünk szabadabb mozgást fognak teremteni és engedni. Én ezeket tartom főleg szükségeseknek és ezek tekintetéből akartam felszólalni s hogy azokat némileg a t. ház figyelmébe ajánljam és azt mondjam, hogy ne várjunk mindent a kormánytól, ne várjunk mindent a ministertől. Én bizony követelő vagyok és megkövetelem a kormánytól, hogy teljesítse kötelességét, de olyan követelő még sem vagyok, hogy olyas valamit követeljek a ministertől, a mi feladatához nem tartozik. (*Helyeslés. Felkiáltások jobbfelől! Sokszor tette az ellenkezőt!*) Tudva legalább nem tettem; meglehet, hogy néha tán vita hevében, vagy tán balfelfogásból túl megyek a kellő határon, de tudva és akarva sohasem tettem. Azt azonban megkövetelem, hogy a minister kötelességét teljesítse, mert mikor hivatalát elfoglalta, mikor fizetését elvette, ezt megigérte az államnak.

Én tehát, t. ház, a ministerek általános kötelezettségeire nézve nem osztozhatom azon

Digitized by Google

nézetekben, melyek itt egyik-másik oldalról előadattak. A mi a kérdésben levő tárgyalást illeti, t. i. a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi tárcza költségvetését, én helyesnek tartom s ajánlom a minister ur figyelmébe azon határozati javaslatok némelyikét, melyek itt beadattak. Nem mondom, hogy van azon határozati javaslatok közt csak egy is, melyet egész terjedelmében elfogadnék, hanem több határozati javaslatnak elfogadnám elvi álláspontját. Pl. elfogadom azt, melyet Szederkényi Nándor képviselőtársam az iparra nézve benyujtott. Én ugyan nem fogadom el azon nézeteket, melyeket a fehérvári értekezlet az iparra nézve kimondott, mert azokat határozott visszalépésnek, az obscurantismus, a sötét feudalis korszak felé visszamenésnek tartom és nem annak, a mire a magyar iparnak szüksége van. (*Helyeslés több oldalról.*)

Én nem csodálkozom rajta, hogy a földmívelési minister ur többet nem tett, mint a mennyit tett. Hiszen meg vagyok győződve arról, hogy azon körülmények közt, a melyek közt ő van, többet tenni nem is lehet. Én legalább nem volnék képes elvállalni a földmívelési tárczát akkor, mikor azon közgazdasági kiegyezés fenntartatik, mely a mult évben köttetett. Igen, de a kormány álláspontja más. A kormány azt mondotta, hogy daczára ezen kiegyezésnek, mégis lehet a magyar ipart, a földmívelést előmozditani, lehet a magyar kereskedelem emelkedését elősegíteni. Hát tegyék meg, mutassák meg, hogy lehetséges; önök kötelessége megtenni. (*Ugy van! Ugy van! a szélső balon.*) Mi tagadtuk, azt mondtuk: nem hiszszük, hogy lehetséges; önök azonban azt mondták, hogy lehet. Most hát mutassák meg, mert önök felelősségre tették ezt és önök kötelessége most megmutatni. Mi az ellenzék padjain tévedhetünk, de önöknek a kormány padjain e részben tévedniök nem szabad. S ez az, mi nézetem szerint a t. minister urnál beszámitás alá jön. Ha neki elég bátorsága volt ez alapon a ministerséget elfogadni, — mert én meg vagyok győződve, hogy ez alapon Magyarország iparát, kereskedését, mezőgazdaságát, szóval egész közgazdaságát fejleszteni nem lehet, de mint mondám, a kormány álláspontja egészen más, — ha neki bátorsága volt ez alapon ministernek lenni, ám mutassa meg, hogy álláspontja helyes, én örvendeni fogok rajta, ha megczáfol, mert legalább látni fogom, hogy hazám gyarapszik. Hanem eddig azt nem látom. Azt mondani mindig, hogy törekedtünk itt és ott, ezt és azt tenni, de itt ilyen, amott olyan akadályokba ütköztünk, — mint a ministerelnök ur most mondta — nézetem szerint nem helyes. Akadályokkal találkozunk mindenütt, hol érdekeink másokéval összeütköznek. Önök az amerikai zsirt ki akarják szorítani a magyar piaczokról. Az által, ha e részben az amerikai kereskedők érdekeit sértik, azok részéről akadályokra fognak találni s igen természetes, hogy az amerikai minden befolyását felhasználja, hogy Európában magának minél több pártfogót szerezzen. Csak az a kérdés, hogy az önök álláspontja helyes-e, igazságos-e, vagy nem? Ha helyes, ha igazságos, ne gondoljanak semmivel, tegyék meg. De igaztalanságot ne tegyenek, mert az fáj már csak azért is, mert igazságtalanság. Sokszor az igazságos és méltányos intézkedés is fáj, de e fájdalmat el kell türnünk, mert igazságos. Hanem mikor igazságtalanság által okoztatik fájdalom, azt nem szivesen türjük s jogosan panaszkodunk és valószinű, hogy a részrehajlatlan embereket a magunk részére fogjuk nyerni.

A mi az amerikai zsir kérdését illeti, én nem akarok e kérdésbe részletesen bemenni. De annyit mondhatok, hogy Amerikában a sertéshizlalás nemcsak a Missisippi partján történik s nemcsak hallal hizlalják ott a sertéseket. Amerika egyes államaiban tudtomra egész nagy erdők vannak, melyekben az a háromszegletű dió terem, a mit nálunk a boltokban árulnak, mint delicatesset. A sertés e diót 100 és 100,000 számra eszi, néha összerágván vele a csörgő kigyót is, hogy csakugy ropog a foga alatt. Azt mondani tehát, hogy, mert a Missisippi mellett némelykor — mert ez csak az év bizonyos szakában lehet, — hallal hizlalják a sertést, ezért az amerikai sertés kizárassék, ez nagyon kérdéses dolog. A kérdésnek egyik fontos oldala abban rejlik, vajjon lehet e meghatározni, melyik zsir ártalmas, melyik nem? Mert, hogy az ártalmas kitiltassék, az természetes; de hogy az egészségest is kitiltsák, az olyan primitiv rendszabály volna, melyet aligha volnánk képesek keresztülvinni, mert az ellen a többi államok lázadnának fel. Csak mi vagyunk oly állam, a mely megengedi azt, hogy igazságtalanságot kövessenek el rajta és a mely ellen nem tesz semmit, mert a hatalmasok kivánják igy. Nincs, t. ház, oly gyenge állam Európában, vagy a világon, a mely tőlünk ily manifest igazságtalanságot eltürne.

Kijelentem, hogy a benyujtott határozati javaslatokat minden részletükben nem pártolom és majd a szavazás alkalmával fogom jelezni azon álláspontot, a mely ezekkel szemben foglalok. Csak annyit kivántam az általános tárgyalásnál megjegyezni. (*Tetszés.*)

Almássy Sándor: Engedelmet kérek, hogy a vita végén szólalok fel, de kénytelen vagyok szót emelni egyrészt a helyzetnek felderítése végett, másrészt pedig azért, mert Simonyi Ernő, t. barátom oly nézeteket pendített meg és oly állításokat koczkáztatott, a melyeket két okból

Digitized by Google

nem mellőzhetek hallgatással. Először azért, mert egy osztályt vádol, másodszor pedig azért, nehogy mivel ő is pártunk tagja, azt higye valaki, hogy azon állításokat és ferdeségeket, a melyeket t. barátom felhozott, mi is helyeseljük. (*Halljuk! Halljuk!*) T. barátom vádolja a gazdaközönséget és a földmívelő-osztályt azzal, hogy mindent ingyen akarnak és a kormánytól kérnek.

Simonyi Ernő (*közbeszól*): A fehérvári gazdasági értekezletről mondtam ezt!

Almássy Sándor: Lesz szerencsém majd ez értekezletre vonatkozólag is nyilatkozni. T. barátom azt is mondja a gazdaközönségről, hogy egy darab földet és egy kis tőkét is kérnek, hogy a gazdák szeretnek dupplán költeni s több ilyeket.

Ezen vádat, t. ház, hallottam már más oldalról is. Hallottam ezt a kormány részéről, a mely akkor, mikor az inség, a nyomor és az aggasztó helyzet felhozatott, azt mondta, hogy ne pazaroljunk. Csudálkozom, t. ház, hogy egy olyan ember, mint Simonyi t. barátom, a ki annyit jár az országban, a létező nyomornak okát nem látja másban, mint a költésben, mert bátran elmondhatom, hogy az inség általános és hogy a gazdaközönség nem költekezik kétszeresen, háromszoros, hanem, hogy a nagybirtokos és a szegény egyaránt sanyarog, éhezik, nyomorog és fázik. (*Úgy van! a szélső balon.*)

Voltak és vannak, sőt lesznek is ugy a földbirtokosok, mint a nemföldbirtokosok között olyanok, a kik többet költenek, mint a mennyivel birnak.

Ezt azonban, t. ház, a magyar gazdaközönségről egyáltalában mondani nem lehet.

Mit kér, t. ház, a székesfehérvári értekezés és mit kérünk mi a gazdaság előmozdítására? Segítséget. De miben? E tekintetben általánosságban beszélni nem lehet, hanem specificálni kell a tárgyakat.

Simonyi Ernő (*közbeszól*): Kérnek vasutakat, csatornákat és külön ministeriumot.

Almássy Sándor: Engedelmet kérek, majd erre is rá fogok térni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azt, t. képviselőtársam meg fogja engedni, hogy gazdasági célokra sehol sem költenek oly keveset, mint Magyarországon (*Ugy van! balfelől*) és hogy mindenütt, a hol pedig nem oly kiválólag földmívelő nép lakik, mint a minők vagyunk mi, a gazdasági célokra sokszorta több költetik, mint nálunk. (*Ugy van! balfelől.*)

Mit kérünk mi? Kérjük az eszközöket a gazdaság előmozdítására és hogy a kormány adja meg nekünk is azt, a mit másutt is megadnak: olcsó fuvart, közlekedési eszközöket, adja meg pl. a pálinka-égetés lehetőségét. (*Ugy van! balfelől.*) Mi és a gazdasági egyletek nem kérjük azt, hogy a kormány egy kis tőkét adjon, hanem kérünk olcsó tőkét. Ezt követeltük és erre joga van a gazdaközönségnek. Ezzel akartam reflectálni arra, hogy én Simonyi Ernő és társai nézetét el nem fogadom. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, a vitát berekesztem.

T. ház! A vita folyamán beadatott három határozati javaslat és egy indítvány. A három határozati javaslat mindegyike tiz képviselő által van aláirva, tehát az illető beadókat a végszó illeti, esetleg az előadót és a minister urat is.

Ha a t. ház méltóztatik beleegyezni, ezen három határozati javaslat és indítvány azon sorrendben, a mint beadattak, fognak egyenkint szavazás alá bocsáttatni. Mielőtt azonban szavazásra bocsáttatnának, fel fognak olvastatni s fel fog szóllittatni az illető benyujtó, kiván-e zárszó jogával élni, vagy nem; hasonlóképen az előadó és a minister ur s azután fog történni a szavazás.

A sorrend szerint elsőnek adatott be Szederkényi és társai határozati javaslata.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a Szederkényi által beadott határozati javaslatot*).

Elnök: Akar-e képviselő ur zárszó jogával élni?

Szederkényi Nándor: T. ház! Én ezt az indítványt az iparos-közönség általános óhajtása és a közszükség kifejezése folytán tettem, hogy a kivánt revisió még ezen országgyülés folyama alatt életbe léptettessék.

Tettem azért, mert a képviselőház már többször adott kifejezés annak, hogy ezen általános alapnak eleget kiván tenni. Én részemről, ha teljes megnyugtatást nyernék arra nézve, hogy még ezen országgyülés alatt — nem mondom, hogy az összeg, vagy valamelyik hónapban — ezen törvény el fog intéztetni, hogy el fog intéztetni az 1879/81. országgyülés folyamán, azt hiszem, hogy én is, az iparos-közönség is belenyugodhatnánk. Ez oly érdek, mely nincsen összekötve sem a kormány, sem az állam megterheltetésével. Ez nem közjogi, nem politikai kérdés, ez anyagi kérdés, az iparos közönségre nézve.

Én kötelességemet tettem határozati javaslatom benyujtásával és ha a t. ház ezen véleményben van, hogy nem kivánja a revisiót még ezen országgyülés folyama alatt létrehozatni, ám feleljen érte, én részemről a felelősségben nem osztozom és ennélfogva kérem határozati javaslatom elfogadását.

Báró Kemény Gábor földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Már a tegnapi ülésben bátor voltam kifejteni azon nézetemet, hogy magam is szükségesnek látom az ipartörvényt, sőt többet mondtam ennél, az

Digitized by Google

ipar-kereskedelmi kamarákra vonatkozó intézkedéseket újolag tárgyalás alá venni és azokon némely czélirányos változtatásokat tenni. Mondottam azt is, hogy óhajtanám és szükségesnek vélném az ipar- és kereskedelmi kamarák működését sokkal közelebbi érintkezésbe hozni magával a kormánynyal, hogy működésök eredménye annál hatásosabb legyen; kiemeltem, hogy ez mind részben ipari és főleg munkás-kérdés, mely, mióta állam van, mindig létezik és a meddig állam fog létezni, mindig nyilt kérdése leend magának a társadalomnak és rendkivüli fontosságú már csak annál fogva is, mert sok és sok ezer ember napi kérdését képezi. Mindezeknél fogva nem tagadom, megismertem a dolog fontossága mellett annak sürgősségét is és kijelentettem, hogy mihelyt mindazon fontosabb dolgokon áthatol a kormány, melyek elkészítésében már benne van, ha a legközelebbi őszig lehetséges lesz mindezen munkálatokon keresztülmenni annyira, hogy a t. ház elébe terjeszthessék a törvényjavaslat — gondolom, ezen szavakat használtam — magam fogok rajta leginkább örülni. Azonban kérem, méltóztassék az ezen tekintetben való határozathozatalt addig elhalasztani, a mig ezen tárgy, mely jelenleg a közgazdasági bizottságnál van véleményes jelentéstétel végett, ennek jelentése alapján tüzetesen megvitattathatik s részleteiben tisztába hozható lesz. Én tehát arra kérem a t. házat, nem a dolog kicsinylése, nem netaláni halogatás óhajtásából, hogy méltóztassék az e tekintetbeni határozatot akkorra halasztani, mikor a közgazdasági bizottság jelentése a ház elé kerülend. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Ezzel a vita be lévén fejezve, következik a szavazás. De miután a minister ur halasztási indítványt tett, kénytelen vagyok először ezen indítványt szavazás alá bocsátani. A minister ur azt kivánja, hogy a Szederkényi képviselő ur által beadott határozati javaslat fölötti határozathozatal halasztassék akkorra, mikor a közgazdasági bizottság idevonatkozó jelentése tárgyaltatni fog. (*Helyeslés.*)

A kérdés tehát az, méltóztatik a t. ház elfogadni a kereskedelmi minister ur indítványát, hogy Szederkényi képviselő ur határozati javaslata fölötti határozathozatal halasztassék azon időre, mikor a közgazdasági bizottság erre vonatkozó jelentése be fog terjesztetni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Azok a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja. Ennél fogva Szederkényi képviselő ur határozati javaslata fölött akkor fog a ház határozni, mikor a közgazdasági bizottság e tárgybani jelentése a ház elé kerül.

Következik a sorrend szerint, Szalay képviselő ur határozati javaslata.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a határozati javaslatot*).

Szalay Imre: T. ház! (*Halljuk!*) Mindenekelőtt sajátságosnak kell tartanom azt, hogy azon szakszerű kérdésre, melyet felvetni szerencsém volt, nem az illető szakminister felelt, hanem a ministerelnök ur. Hogy micsoda következtetést vonhatok ebből, azt tegnap elmondott beszédem eléggé bizonyítja, nem szándékozom ma arra visszatérni. A minister urnak megnyugtatásul szolgált, mikor Simonyi t. barátom ma azt mondta, hogy a ministernek nem kell szakértőnek lenni; a minister ur arra helyeslőleg bolintván, mint egy belenyugodni látszott, a mit én állítottam.

Azután még nagyobb bizonyítékot adott szavaimnak Baross képviselő ur, mikor azt mondta, hogy azért mégis csak minister. Ennek folytán én a minister ur szakképzettségéről többet beszélni nem fogok; hanem reflectálok azokra, a miket a képviselő urak mondottak.

Simonyi Ernő t. képviselő ur nagyon sajátságos fogalmat adott arról, hogy ő Magyarország földmíveléséről mit képzel magának. Ő oly dolgot mondott, a melyet lehetetlen hallgatással mellőznöm már csak azért is, mert ő nagyon szeret a külföldi példákra hivatkozni és annak daczára, hogy ő a franczia és angol alkotmányt és történetet tudja, mégis azt állítja, hogy semmiféle szakemberre szükség nincs alkotmányos ministeriumoknál. Én utalok Franczia-országra, a melynek példáját nagyon szeretném ha utánoznák Magyarországon. Itt van Franczia-országban éppen a borászat terén, tehát az én szakmámban Chapetal, a ki egyik volt franczia minister, a ki a chapetalisálást feltalálta, a mely az ő nevéről neveztetik, annyira szakember volt.

Hasonlatba hozta t. képviselőtársam Magyarország földmívelését Angolországéval; ez roppant járatlanságot tanusít, mert mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy Angolországban a gazdasági viszony csak századok alatt fejlődött oda, a hol most áll és miután mi annyira hátra vagyunk, nem vagyunk képesek velök az összehasonlítást kiállani. Csak ennyit akartam Simonyi t. barátom előadására megjegyezni. Áttérek most arra, a mit Baross t. képviselő ur tegnap mondott, akkor, mikor megtámadott azért, hogy miért adtam most be ezen határozati javaslatot, mikor ugyanazt a határozati javaslatot beadtam a közgazdasági bizottsághoz is. Hát beadtam és be is fogom adni mindenüvé, hogy mielőbb elintéztessék, mert már 4 év óta hiába szorgalmazom magam, szorgalmazza az egész ország, még sem történt semmi, azért kell minden alkalmat megragadnom, azért kell a dolgot siettetnem, hogy ezen törvényjavaslat mielőbb törvénynyé váljék. Megvallom, sajátságos képzetem

Digitized by Google

van ezen törvényjavaslat sorsára nézve. Azt hiszem, hogy a t. ministerelnök ur azt várja, hogy mi is ugy tegyünk, mint a Lajthántúliak, hogy mindaddig, mig azok el nem mentek a királyhoz, a gyártott borokról szóló törvényjavaslat sem törvényerőre nem emeltetett, sem szentesítve nem lett. Azt várja a t. ministerelnök ur, alkotmányos országban, hogy mi is oda menjünk koldulni. A kérdés, a melyet felvetettem, megérett arra az ország közvéleménye előtt, hogy az elintéztessék. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Azt mondja Móricz Pál t. képviselő ur, hogy a támadás akkor, ha czélt akarunk érni, nem helyes, mert akkor a kivánt eredményt sohasem érjük el. Ezt nagyon sajátságosnak tartom, különösen azon párt részéről, a mely folyton azt hangoztatja, hogy mi bosszu politikát üzünk. Hát ki üz boszú politikát, ha önök azért, mert megtámadtatnak, a helyes eszme ellen is szavaznak, ki üz boszú politikát, mikor azon mozgalmat, melyet respectálni kellene, figyelembe nem veszik? Egy kifejezésével tisztelt barátom itt derültséget keltett, pedig legyenek meggyőződve, nem egészen jogosan, mert ő mindössze csak egy szót hibázott el. Azt mondta ugyanis, hogy hamis borok azok, melyek nem borból készittetnek. Hát ezt roszul fejezte ki. De miután ő vele többször beszéltem, tudom, hogy ő nem azt értette, hanem a mustot, szőlőnedvet és ezen lapsus lingueért a ház derültsége helytelen volt.

Biztosíthatom a t. házat, hogy ha kizárásával azoknak, a kiket Hermann Ottó t. barátom, házi szakembereknek jelzett, például én bizatnám meg azon szakértő bizottság összeállításával, biztosítom a t. házat, hogy az eredmény ugy a mi igényeinknek megfelelő, mint a külföld igényeinek is megfelelő lenne. Tehát csak azokat a házi szakembereket tessék elkerülni és a törvényjavaslat életbeléptethető lesz.

Tisza Kálmán t. ministerelnök ur, szokása szerint némely dolgokban kisikolva a dolog érdemében adandó válaszadás alól, egyszerűen a polemiához nyúl. Elismerem, hogy a t. minister urral e téren mérkőzni nem tudok, de azért van némely dolog, a mit el kell mondanom. Mielőtt szakszerű fejtegetésébe bővebben belemennék, fel kell hoznom állitását. Azt mondja, hogy a milyen jogom van a ministerek szakszerűségét kétségbe vonni, éppen olyan joga van a ministerelnök urnak, az én képviselői jogosultságomat kétségbe vonni, (*Felkiáltások jobbfelől: Tehetségét!*) tehát képviselői képességemet kétségbe vonni. Én erre bátor vagyok csak annyit mondani a ministerelnök urnak, hogy én részemről egy felsőbb forumot ismerek e tekintetben s ezek az én választóim. Én azt hiszem, hogy ezek jobban megbirálhatják képviselői képességemet, mint a ministerelnök ur. (*Helyeslés a szélső balon.*) És e tekintetben arra nézve, hogy mennyi kárt csinált ő az államnak azokkal a dolgokkal, melyekkel ő foglalkozott 1875 óta, a legnagyobb kriterium az volt, hogy a választó közönség és a közvélemény nemcsak a ministerségre, de még a képviselőségre is régen nem tartja őt alkalmasnak, a mit bebizonyított azzal, hogy éppen az ő választó-kerülete, melyről pedig mindenki azt mondta, hogy ő ott csalhatlan, omnipotens, hogy ő a debreczeni pápa, szépen elkergette onnan és ő kénytelen volt Erdély bérczes vidékeire menekülni. (*Tetszés a szélső balon.*)

Azt is mondja a t. ministerelnök ur, az én törvényjavaslatomról, a melyről én azt állitottam, hogy nem akarok mást keresztül vinni, mint annak szellemét és elvét, azt mondja — mondom — hogy ezt nem lehetett tenni azért, mert nem volt benne szellem. Bocsánatot kérek, megengedem azt, hanem azt vagyok bátor erre felhozni, hogy e törvényjavaslat ez előtt négy évvel adatott be általam és a ház azt tárgyalás alapjául elfogadta; de mivel valószinüleg a ház is azon meggyőződésben volt, hogy abból hiányzik valami, t. i. a szellem, ennek pótlására utasította a ministeriumot. És mi történt? Négy év óta az összministerium nem volt képes ezen szelszellemet beléönteni. (*Élénk derültség a szélső balon.*) Ha tehát az összministerium nem tud bele szellemet önteni, nagyon elfogadom, hogy én sem tudtam belé szellemet önteni.

Azután azt is mondotta a ministerelnök ur, — nevetséges dolognak említvén fel, — hogy én azért nem tudok abba szellemet önteni, mert ez latinul spiritust jelent; én pedig tiszta bort akarok a pohárba önteni, nem pedig spiritusos vizet. Ezért tehát megengedem, hogy azon törvényjavaslatban nincs szellem. (*Tetszés a szélső baloldalon.*)

Különben javaslatomnak még egy fasisára vagyok bátor a t. házat figyelmeztetni s ez az, hogy mikor én azon törvényjavaslatot beadtam, intentióm az volt, hogy a mennyire lehet, a gyártott borokat korlátoljam és ha már az iparszabadság miatt sokan nem akarják eltiltani a gyártott borokat, a fogyasztók többféle intézkedések, mint vignettákon, a bor gyártott minőségének megnevezése által, ezek hátrányaitól megóvassék. Ez a borok gyártására oly hátránynyal járt volna, hogy az magától megszünendett. Midőn a törvényjavaslatot a ministerium intentióinak megfelelőleg terjesztettem be, arra ébredtem, hogy az összes törvényhatóságok, de a hirlapok is ellenem támadtak, mint a ki a borgyártást inaugurálni akarja. A közvélemény ezen hangos nyilatkozata arra birt, hogy belátván,

Digitized by Google

hogy Magyarországon a borgyártás nemzetgazdászatilag hátrányos, annak eltiltását indítványozzam.

Azt mondja a minister ur, hogy Német-, Franczia- és Olaszországban nem hoznak ily törvényt és megengedik a borgyártást. Ha figyelemmel kisérné a viszonyokat, tudhatná, hogy miben van ennek az oka. De mert azt szokta mondani, hogy ideje nagyon igénybe van véve, tehát elmondom magam, hogyan áll ott a dolog.

Poroszországban nagyon kevés bor terem. (*Felkiáltások a jobboldalon: Hát Elszász-Lotharingiában és a Rajna mellékén?*) Azt nagyon jól tudom, de maradjunk csak Poroszországnál. Itt tehát kevés bor terem és azért segélyezik is a borgyárakat, mert azon pénz, mely a bor behozatala által kimenne külföldre, megmarad az országban.

A mi Franciaországot illeti, ott nem igen találni gyártott borokat. Vannak ott petiotizált és chapitalizált, vagy gallizált borok. Vannak gyártott borok is, Cette és Marseilleban, de nem franciaországit, hanem spanyol bort gyártanak, a mivel az országnak csak használnak s igy ott egészen más szempont alá esik a borgyártás, mint nálunk, a hol a magunk borait hamisítják, pedig ugy is van elegendő borunk. Ha eszébe jutna valakinek franczia pezsgőket, vagy borokat hamisítani, ezt nagyon helyesnek tartanám; de a magyar bor hamisítása nemzetgazdászati szempontból káros. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A ministerelnök ur igyekezett szavainak, melyeket felolvastam, oly magyarázatot adni, mely szavaimmal homlokegyenest ellenkezik, vagy némi tekintetben, meg is egyez. Azt mondja, hogy igyekezett tiz esztendő óta, de maga bevallja, hogy eredmény nélkül. Arra nézve t. i., hogy Magyarország borászatának egyik legnagyobb hibája az, hogy nincsenek kivitelre szánt egyenlősített boraink, melyek meg nem törnek. Ő azt mondja, igyekezett e tárgyban, de nem érhetett sikert, mert az állam nem avatkozhatik bele minden dologba és nem mehet be minden bortermelő pinczéjébe, hogy ott megparancsolja neki, miként kezelje a bort. Erre azt mondom, hogy a minister urnak részben igaza van. Én az államtól nem ezt kivánom, noha felhozhatnám Franciaországot, hol — miután az állam érdeke azt kivánta, hogy némely szőllőfajok, melyek nem adják meg azon borvidék jellegét, a hova valók, megtiltotta bizonyos helyeken bizonyos szőllő-fajok termesztését. Tehát az állam igenis beavatkozott. De éppen ezen dolgoknál én a jelen viszonyok közt az állam omnipotentiáját nem akarom behozni, nagyon rossz kezekben volna. (*Helyeslés balról.*)

De az államnak vannak kötelességei és pedig kötelessége az, hogy irányt kell adnia. S mivel érte ezt el? Mi történt? Javaslatom, mely a közgazdasági bizottság előtt fekszik, mit mond? Azt, hogy a népiskolákban kötelezőleg tanittassanak alapelvei — nehogy valami magasabb fogalmakat értsünk — a borászatnak és a szőllőszetnek. Továbbá azt mondja javaslatom, hogy kisérleti állomások állittassanak fel és hogy a tanintézeteket, a mennyire lehet, létesítse az állam. Hogy ezt az állam megtenni képes nem volna, azt nem tudom megérteni.

Azt mondja a minister ur, hogy igyekezett a vámviszonyokon segíteni, de adósom maradt a felelettel arra nézve, hogy miért történtek eredmény nélkül a kisérletek, miért nem tudott segíteni a bajokon? Mert a mit előhozott a franczia borokra nézve, az nem képez választ. Ott van mindjárt — hogy az egyik vámtételt említsem — Angolország. Én tudom azt nagyon jól, hogy Angolországban a mi borainknak biztos piacza volt. Azonban megérthető, hogy a magas vám, mely reá van vetve, 15 frt mázsánkint, oly terhes, melyet el nem viselhetünk. De mit gondol a t. minister, hogy ha a gyapju-szövetekre, melyek Angolországból Magyarországba behozatnak, mi vámot vetnénk, vajjon nem lehetne-e megszüntetni a vámot, mely Angolországban a mi borainkra vettetik? Igy azonban, a hogy most állunk, a szabad kereskedés elvénél fogva, Ausztriából mi megengedjük a behozatalt, ellenünkben pedig alkalmazzák a magas vámokat. Mit gondol a t. minister ur, ha Németországgal alliancera lépünk, melyben megengedjük terményeinek behozatalát, nem fogja-e leszállítani vámjait. Vagy ha Ausztria és Oroszország közt azon entente cordiale nem képes ő azon eredményre jutni. Hogy mit érhetett el Franciaország ott, látszik abból, hogy 2 frt 50 krt fizet hajón bevitt boraiért, mig a magyar bor fizet 35 frt beviteli vámot. Szól Franciaországi kivitelünkről is. Micsoda vám van ott? 2—3 franc egy akó után és Franciaországnak szüksége lévén ezen borokra, érdeke rávja fel, hogy bevitethessenek, mert szüksége van reá. Tehát bizonyos, hogy a filloxera miatt, nem fog magasabb vámot reá vetni.

Panaszkodik a t. minister ur a fölött is, hogy nevetségessé igyekeztem tenni azt, hogy jár a bizottságokba, bocsánatot kérek, nem mondom azt, hogy a t. ministerelnök ur ne járjon a szakbizottságok egyik másikába, sőt megengeddem azt is, hogy van reá eset, hogy jelenléte szükséges is, akkor különösen, midőn a többi minister-collégákat szükséges védelmeznie, mert azok nélküle, bocsánatot kérek, nem a legjobban érzik magukat. Az ellenök intézett megtámadásokat a t. ministerelnök ur szokta felfogni, ő szo-

Digitized by Google

kott replikázni, miután kitünő polemicus. Nem is hoztam volna fel ezen körülményt, ha a tisztelt minister urak mindig és mindig nem azt hoznák fel, hogy az idő rövidsége miatt nem tudják megtenni azt, a mit maguk is szükségesnek tartanak. Ezeket akartam elmondani, reflectálván azokra, a mik határozati javaslatomra vonatkozólag felhozattak. Én azon tudatban, hogy oly ügyet védelmezek, a mely nem az én ügyem, mely az ország érdeke, melyet a kormánynyal egyetértve volt szándékom elintézni, bátor vagyok a t. házat kérni, hogy határozati javaslatomat elfogadni sziveskedjék. Egyszersmind bátor vagyok névszerinti szavazást kérni e kérdésben. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.*)

B. Kemény Gábor, földmivelés- ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Engedje meg a t. ház, hogy csak egynehány szót szólhassak. A t. képviselő ur, mindjárt beszédje elején kijelentette, hogy nem kivánja szakképzettségemet vizsgálni. Bátor vagyok én is kijelenteni azt, hogy én sem kivánom vizsgálni az ő szakképzettségét.

Móricz Pál t. barátom azon aggodalmának adott kifejezést, hogy a képviselő ur, a modor miatt netalán magát az ügyet veszélyezteti. Biztosíthatom t. barátomat és a t. házat, hogy ez egyáltalában nem fog történni. Nekem kötelességem személyes irányzatok, áramlatok, rokon- és ellenszenvektől eltekintve, mindent a közügy érdekében és annak szempontjából intézni s ezt fogom is tenni. (*Helyeslés.*) De azon mély meggyőződésem van, hogy azon ut, a melyet a t. képviselő ur a borgyártás kérdésében követni kiván, nem helyes, a mennyiben igen messze megy és nagyon sok tekintetben magát a helyes borkereskedést, a boridomitást, — mint ezt műnyelven nevezni szokták — meggátolja, akkor, midőn nincs egyébről szó, minthogy illetéktelenül ne használtathassék a czim s meggátoltassék a bornak pancsolása, meggátoltassék az, hogy a bor elrontva és hamisitva hozassék a közönségnél forgalomba, a mely csak akkor veszi észre, ha nem igazminőségű volt, mikor már felhasználta.

Mondom, nem tartom az utat helyesnek, de magam is szükségesnek tartom, hogy e tekintetben törvényhozási intézkedés történjék, a melyre nézve már a t. ministerelnök ur is nyilatkozott s azt hiszem, hogy e tekintetben az initiativa helyesen van a kormány kezében, a mely a kérdéssel foglalkozik s reménylem rövid idő mulva azon helyzetben lesz, hogy e törvényjavaslatot a ház elé fogja terjeszteni.

Ennélfogva kérem, méltóztassék a képviselő urnak határozati javaslatát mellőzni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Mielőtt a szavazás megtörténik, még egyszer fel fog olvastatni a határozati javaslat.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Szalay Imre határozati javaslatát*).

Elnök: A kérdés ez: méltóztatik-e a tisztelt ház az imént felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? Ki fog huzatni a betű. (*Megtörténik!*) Az „*A*“ betű huzatott ki. 5 perczre felfüggesztem az ülést.

(*Szünet után.*)

Elnök: A névsort olvassa Beőthy Algernon, a távollevőket hasonlóképen ő fogja jegyezni. Az igennel szavazókat b. Mednyánszky Árpád, a nemmel szavazókat Antal Gyula jegyző ur jegyzendi.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a névsort*):

„Igen“-nel szavaztak: *Andrássy Gyula, Bakay Nándor, Bárczay Miklós, Beőthy Algernon, Boros Benő, Bódog Albert, Bujanovics Sándor, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Csávolszky Lajos, Csider Károly, Dessewffy Kálmán, Duka Ferencz, Farkas Elek, Füzesséry Géza, Gáspár Lajos, Graffius Károly, Gulner Gyula, Hadzsics Antal, Halász Bálint, Hegedüs László, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hérits Antal, Hollóssy Károly, Ivády Béla, Juraszek Ferencz, Kaszap Bertalan, Kállay János, Királyi Pál, Komjáthy Béla, Kubinyi Árpád, László Imre, Lázár Lajos, Lichtenstein József, Lükő Géza, Lyka Döme, Madarász József, Majoros István, Majzik Viktor, Máriássy Aladár, b. Mednyánszky Árpád, Mocsáry Lajos, Mukics Ernő, Nagy Ferencz, Nagy István, gr. Nemes Nándor, Novák Gusztáv, Orbán Balázs, Polit Mihály, Potoczky Dezső, Rakovszky István, Ráth Károly, b. Schmerzing Tádé, Sembery István, Simonyi Iván, Siskovics Tamás, Szabely Antal, Szabó Márton, Szabó Sándor, Szalay Imre, Szederkényi Nándor, Szongoth Jakab, Thaly Lálmán, Tischler Vincze, Törs Kálmán, Turgonyi Lajos, Verhovay Gyula, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes.*

„Nem“-mel szavaztak: *Ajkay Gyula, Antal Gyula, gr. Apponyi Albert, Babits István, Bausznern Guido, gr. Bánffy Béla, gr. Berchtoldt László, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Bedekovics Kálmán, Csapó Kálmán, gr. Csáky László, Csernátony Lajos, Dacsó Pál, Dárday Sándor, gróf Dessewffy Aurél, Döry Dénes, Emmer Kornél, Ernuszt Kelemen, Éber Nándor, Éles Henrik, Falk Miksa, Frölich Gusztáv, Gaal Jenő (felvinczi), Gebbel Károly, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Gyula, Hosztinszky János, Illyasevics Jenő, Ivánka Imre, Jakabb Bogdán, Joannovics György, Jókai Mór, Kaiser János, Kajuch József, Kautz Gyula,*

Digitized by Google

Kästner Henrik, b. Kemény Gábor, b. Kemény Géza, b. Kemény János, b. Kemény Kálmán, Kovách László, Kövér Károly, Krajtsik János, Latinovics Gábor, Láng Lajos, Lehoczky Egyed, Lészai Lajos, Lukács László, Máday Lajos, Miehl Jakab, Mikó Bálint, Miksa Elek, Nagy Gábor, Ordódy Pál, Ormai Károly, Pap Lajos, Pauler Tivadar, Péchy Tamás, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, Prepeliczay Gyula, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Prónay József, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rácz Athanáz, b. Révay Simon, Sánta Lajos, Schreiber Ferencz, Stoll Károly, Strevoiu Miklós, Sváb Károly, Simon Gyula, Szabó Imre, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szerb György, gr. Széchényi Pál, Széll Kálmán, Szitányi Bernát, Szlávy Olivér, Szontagh Pál (nógrádi), Székely Elek, Tanárky Gedeon, Taray Andor, Teleszky István, Tisza Kálmán, Tisza Lajos, Tisza László, Tomcsányi László, Trefort Ágoston, Ugron Ákos, Urbanovszky Ernő, Vécsey Tamás, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, Wieland Arthur, Zsámbokréthy József, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály.

Távol voltak: *Almásy Sándor, Andaházy Pál, Andrássy Mihály, Apáthy István, Arz Albert, Abonyi Emil, Antolek-Oresek Károly, Bacon József, Balázsy Lajos, Balogh Imre, Barcsay Ákos, Baross Gábor, Bartal János, Bartha János, Bay Géza, b. Bánffy Albert, b. Bánffy László, b. Bánhidy Béla, Beniczky Ferencz, Bethy Ákos, Bereczky Sándor, Berke József, Bernát Dezső, Bessenyey Ernő, gr. Bethlen András, Békássy Károly, Biró Kálmán, Bittó Béni, Bittó István, Bokros Elek, Borosnyay Pál, Bölöni Sándor, Bárczay Ödön, Bicskey Kálmán, Beruta József, Chorin Ferencz, Cosma Partén, Csávossy Béla, Csengery Antal, Csertán Károly, Cernadák György, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Pál, Degré Alajos, Désy Sándor, Dimitrievics Milos, Doda Traján, Domahidy István, Derencin Márián. Elekes György, Eötvös Károly, Ercsey Géza, Ernuszt Sándor, Fabritius Károly, Farkas József, gr. Forgách Antal, Fornszek Sándor, Földváry Gábor, Funták Sándor, Galgóczy Sándor, Gábor Péter, Gaál Jenő (pécskai), Gál Endre, Geisz László, Gidófalvy Albert, Gombár Tivadar, Grünwald Béla, György Endre, Gyurgyik Gyula, Gorove István, Gyurgyevics Vazul, Halassy Gyula, Hazay Ernő, Hedry Ernő, Hegyessi Márton, Helfy Ignácz, Hodossy Imre, Hoffgräff János, Hoffman Pál, Horváth Boldizsár, Horváth Károly, Horváth Lajos, Hunkár Sándor, gr. Hunyady László, Horváth Péter, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Janitsáry Sándor, Jankovich Miklós, Jankó Miklós, Jászay Antal, Jenei József, b. Jeszenszky Sándor, Juhász Mihály, Jurka Bazil, Jordán Antal, Kaczvinszky Ede, Kada Elek, gr. Karácsonyi Guido, Kazy János, Kármán Lajos, gr. Károlyi Tibor, Kende Kanut, Kende Tibor, Kerntler Ferencz, gr. Khuen Károly, Kiss Albert, Knöpfler Vilmos, Konstantiny György, Korizmics László, Kossuth Mihály, Krajcsik Ferencz, Kulcsár Lajos, gr. Kun István, Künle József, Katkics Ignácz, Kotur Vazul, Kresztics Miklós, Kukulyevics Iván, Kusevics Szvetozár, Latinovics János, Lázár György, Lázár Mihály, Lesskó István, Lipovniczky Sándor, b. Lipthay Béla, gr. Lónyay Menyhért, Luka Lajos, Lukács Béla, Lukácsy Béla, Luppa Péter, Loncsarics Márk, Madarász Jenő, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Markhót János, Matkovich János, Matuska Péter, Maximovics Miklós, Mayer József, Máriássy Sándor, Márkus István, Meczner Gyula, Mende Bódog, Mezey Ferencz, Micsky Lajos, gr. Migazzy Vilmos, Mihajlovics János, Mihályi Péter, Miklós Gyula, Miklós István, Missits János, Mocsáry Géza, Molnár Aladár, Molnár György, Móricz Pál, Mihalovics Károly, Miskatovics József, Mrazovics Mátyás, Nagy György, Nehrebeczky György, Németh Albert, Ocskay István, Ocskay Rudolf, herczeg Odescalchy Arthur, hg. Odescalchy Gyula, Ormos Zsigmond, Orosz Mihály, br. Ozsegovics Lajos, Paczolay János, Pap György, Pap Sándor, Pázmándy Dénes, Perczel László, b. Perényi Zsigmond, Péchy Jenő, gr. Péchy Manó, Pilisy László, Pogány Károly, gr. Pongrácz Adolf, Pongrácz Lajos, Popovics Vazul, Pór Antal, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Pilisy Ferdinánd, gróf Pejacsevich A., b. Radvánszky Béla, Ragályi Aladár, id. gr. Ráday Gedeon, ifj. gr. Ráday Gedeon, b. Révay Gyula, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Rónay István, b. Rudics József, Reizer Ferencz, Rubido-Zichy Radosláv, Sárközy Aurél, Schäffer Antal, Schmausz Endre, Scitovszky János, Simonyi Ernő, b. Simonyi Lajos, Simó Lajos, gr. Somssich Imre, gr. Somssich Iván, Sós Gábor, Spóner Andor, Seitz Vinko, Sladovics Máté, Sram Lipót, Stekovics János, Strazimir Károly, Szabovlyevics Mihály, Szakáll Antal, Szájbély Gyula, Szeberényi Andor, Szeberényi Gusztáv, Szemző Gyula, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szentiványi Árpád, Széll György, Szikszay Lajos, Szilády Lajos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szily László, Szirmay Ödön, Szontagh Pál (gömöri), Szögyény László, Stojkovics Péter, Szuhányi Ödön, Szubotics János. Takácsy Sándor, Tassy Béla, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, Thuolt István, Tibád Antal, Tury Sámuel, Türk Ferencz, Ugron Gábor, Urányi Imre, b. Üchtritz Zsigmond, Ürményi Miksa, Varga Károly, Vargics Imre, Varró Soma, Végh Aurél, Vidliczkay József, Vidovics Ferencz, Vladár Ervin, Várady Gábor, b. Wodianer Albert, Vidrics Lőrincz, gr. Vojkfy János, Voncina Iván, Vuscsics József, Zalay István, Zay Adolf, gr. Zichy Ágost, Zsiros Lajos, Zindl Antal, Zsivkovics János.*

Digitized by Google

Elnök: A szavazás eredménye a következő: 445 igazolt képviselő közül, elnök nem szavazván, igen-nel szavazott 70, nem-mel szavazott 108, távol volt 266. Ennélfogva az indítvány nem fogadtatott el.

Következik már most sorban Széchényi Pál gr. indítványa. Ő csak maga lévén aláírva, a zárszó nem illeti meg. De minthogy indítványának egy részét vissza kívánja vonni, a t. ház engedelmével fel fog szólalni.

Gr. Széchényi Pál: Az oka, hogy indítványomat beterjeszteni volt szerencsém, értésemre esett, hogy a pénzügyi bizottság, a gazdasági bizottság által hozzá tétetett azon indítványra vonatkozólag, miszerint a marhatenyésztés emelésére 150,000 frt szavaztassék meg, a háznak beadta jelentését. Ennélfogva az indítványomban foglalt azon passus, hogy a 3. czím 3. rovata alatt a szarvasmarhatenyésztés emelésére 61,000 frt helyett 150,00 frt szavaztassék meg, feleslegessé válik, azt tehát visszavonom. (*Helyeslés.*)

Wahrmann Mór előadó: A pénzügyi bizottság nem adta ugyan be jelentését, minthogy jelentésnek szükségét nem látta, de meg vagyok bizva, hogy a bizottság nézetét ez irányban tolmácsoljam.

Elnök: Fel fog olvastatni gr. Széchényi Pál indítványának fenntartott része.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa az indítványt*).

B. Kemény Gábor, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. képviselőház! A budget tételei általam egybeállittattak ezelőtt 8 hónappal. Azok nagyon sok tekintetben a mostani viszonyoknak meg nem felelnek. Ilynemű fejlődésnél, minő a culturmérnöki intézménynél látható, melynek működése 1878-ban mindössze nehány száz holdra terjedett és mely 1879-ben, de nem az év közepén, hanem végén már 16.000 holdra terjedett, jelenleg pedig, vagyis inkább márczius elején bejelentett terjedelme 150,000 hold, oly nagy különbség az előhaladás, az emelkedés, hogy nem lehet rajta csodálkozni, hogy a pénzügybizottság ülésében, magam is szivesen hozzájárultam ahhoz, hogy a javaslatba hozott 61,000 frt, 25,000 forinttal emeltessék. Miután — mondom — ily adatokkal magam is rendelkezem, nem tartom helytelennek azt, hogy ha a t. ház óhajtja, egy vagy más tétel megvitatása, újból utasittassék a pénzügybizottsághoz. Nem kívánok tehát ellene szavazni az indítványnak, habár fenntartom magamnak azt, hogy álláspontomat jelezzem, hogy milyen az összeg, melyet én a jelen viszonyok köztt, a megjelölt czímre helyesen fordítandónak képzelek; mondom, magam is hozzájárulok az indítványhoz, hogy a pénzügyi bizottsághoz áttétessék.

Engedje meg azonban a t. képviselő ur, hogy csak pár reflexiót tegyek tegnap mondott beszédére. Szavaiból az tünt ki, mintha azon hitben lenne, hogy a ministerium utasítja a gazdasági egyesületeket, hogy jutalmakat és pályadíjakat tűzzenek ki. A mióta legalább én a ministerium élén állok, ez nem történt s egyáltalában nem történik egyéb, hogy a hol az érdeklődés feléledettnek látszik, lehetőleg éleszteni, helyes irányba kívánja terelni és megtartani, olyannyira, hogy én még ily kérelmet egészen vissza nem utasítottam, hanem a mint tegnap is bátor voltam felhozni, ha valamely megye akkor, midőn tavaly alig tudott 4—5 bikát elhelyezni, egyszerre 200-at kért, kételyek támadtak bennem s kérdezősködvén megtudtam, hogy elég lesz néhány, restringálva teljesítettem a kérést, azt hiszem, helyesen jártam el.

Gr. Széchényi Pál: Én ezt nem akartam!

B. Kemény Gábor, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Én nem mondtam azt, hogy a t. képviselő ur állította azt, de a t. képviselő ur mondotta azt, hogy a ministerium utasítani kívánja a gazdasági egyesületeket a jutalmak és pályadíjak kitűzésére. Ha ezt megfordítjuk, akkor ilynemű díjak kitűzésében szivesen közreműködik a ministerium, a mennyit helyesnek lát rendelkezésre bocsátani.

A másik az, hogy a t. képviselő ur könnyedén dobta oda, hogy egy év óta mért nem osztatott be az ország tenyésztési kerületekre, mert ezt meg lehetett volna tenni. A mint vesszük. A mit nagy vonásokban bátor voltam előadni talán tavaly, de mindenesetre a közgazdasági ülésen, hogy mindazon helyeken, a melyeken eddigelé a magyar eredeti faj jól tenyésztett, azt kiirtandónak nem tartom, pedig két varietásban figyelmet érdemel: az egyik, a melynek legkitünőbb példányai a mezőhegyesi tenyésznyájban szemlélhetők s mely a Duna mellékén is kétségkivül a legfontosabb marhafaj; a másik az erélyi faj, mely valamivel rövidebb lábú, lassúbb, öblösebb marha és hegyesebb vidékre való, szóval mindkettő a maga helyén alkalmas. Ezenkivül nem próbaképen, mert erre nézve már tapasztalásaink vannak, különösen hegyes vidéken, elterjesztendőnek vélem az algaui fajtát. Ezen irányban támogatom a törekvéseket; és a midőn egyes gazdasági egyesületek, vagy törvényhatóságok fordulnak hozzám, mindig megbeszélem az illető folyamodóval, hogy mely marhafaj, hol tenyésztendő.

És hiába osztanánk fel az országot tenyészkerületekre, mert ha papiron ott is lennének, de a valóságban nem követnők, hogy eddig terjed a magyar, eddig a hollandi, ide meg erdélyi faj és az életben okszerüen nem követtetik s ez holt betü maradna. E tekintetben semmi sem ad helyesebb intézkedést, mint a folytonos őrködés és

Digitized by Google

figyelem a gazdasági egyletek, az okszerű gazdák és nagyobb birtokosok részéről, a kiket ebben támogatni kész vagyok. A mennyiben azonban oly marha kéretnék valamely vidékre, a mely ott nem jó, azt nem adom, péld. ha az Alföldre kérnének algauit, nem adnám, viszont a hegyes vidékre a hollandit, de ha valamely vidékre nagy hústömeggel biró és nagy mértékben tejelő teheneket kérnek, szivesen bocsátom rendelkezésök alá a berni fajt.

Nem kivánom tovább fárasztani részletek előadásával a t. ház figyelmét, hanem egyszerűen csak arra kérem, méltóztassék az indítványt a pénzügyi bizottsághoz utasítani. (*Helyeslés.*)

Elnök: A vita berekesztetvén, mielőtt a kérdést feltenném, még egyszer fel fog olvastatni az indítvány.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa gr. Széchényi Pál indítványát*).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, kik az imént felolvasott javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

Következnek most Hermann Ottó képviselő ur indítványa, miután azonban azt 10-en irták alá és igy a végszó őt megilleti, az idő pedig már előre haladt, tehát ez holnapra halasztatik. Az ülés elején bejelentetett Bakay képviselő ur részéről két interpellatió, melyet a t. ház sürgősnek méltóztatott elfogadni, most tehát Bakay képviselő ur fogja interpellatióit megtenni.

Mielőtt azonban ez megtörténnék, a holnapi napirendet óhajtanám a t. ház beleegyezésével megállapítani.

Első tárgy lenne a Hermann képviselő ur indítványa feletti szavazás, azután a kereskedelmi ministerium költségvetésének részletes tárgyalása s esetleg a közoktatási ministerium költségvetésének is tárgyalása; mivel továbbá holnap szombat van, a megállapitott rend szerint a kérvények XXXI. sorjegyzékének tárgyalása.

Bakay Nándor: Az előrehaladt idő arra int engem, hogy két interpellatiómat a tárgy fontossága daczára, a legrövidebben indokoljam. A hét elején tudomást vettem arról, hogy Szegeden az ott uralkodó általános nyomor daczára, az adóvégrehajtás elrendeltetett. Kevés okom volt benne kétkedni, mert én még otthon kaptam ilyen zálogolási megintést, de mégis azt gondoltam, bár a lapokban is olvastam, hogy ez talán az adófelügyelő urnak szokásos ijesztgetése, melylyel az adófizetőket nagyobb adófizetésre serkenteni kivánja. Azonban a hét folytán a lapokból olvastam, hogy csakugyan elrendeltetett ott az adóvégrehajtás. Még akkor sem akartam e komoly dolgot elhinni s megkérdeztem a miniszterelnök urat, a ki azt válaszolta, hogy könyöradományban részesülők ellenében nem teheti fel, hogy adóvégrehajtás szándékoltatnék. Ennek folytán én haza irtam, hogy adjanak nekem határozott felvilágosítást és csakugyan azon határozott felvilágosítást nyertem, hogy az adóvégrehajtás Szegeden egyáltalán el van rendelve. T. ház! Szeged város polgárai a catastropha előtt adójukát igen szorgalmasan fizették, alig volt a hazában város, mely e tekintetben Szegedet, a nehéz idők daczara, felülmulta volna, ugy annyira, hogy midőn a catastropha kitört, Szegeden az előző évről alig volt hátralék, sőt bizonyos túlfizetés is volt. Ezzel csak azt akarom illustrálni, hogy Szeged népe mindig kész az állam közterheit tehetsége szerint hazafiasan viselni. Ha most Szeged polgársága e tekintetben nem felelhet meg hazafias intentióinak, ez ugy hiszem, nem függ az ő csökönyösségétől. A haza különböző vidékein, annak inséges vidékein, bizony kedvezmény adatott, Szegedre e kedvezmény ki nem terjesztetett, pedig oly csapás látogatta meg e várost, a mely a közönséges csapásoknak bármelyikét is felülmulja. Igaz, hogy erre azt válaszolhatja a pénzügyminister ur, hogy Szegeden mégis van forgalom és kereset, hogy Szeged polgárai nem mentek mindannyian tönkre és hogy Szeged városra nézve nem lehet általában kimondani azt, hogy az adóvégrehajtások mindenkire nézve felfüggesztetnek. Méltóztassék ezt az ügyet ugy venni, a mint van. Szegeden egy év óta mindenki a napi hitelből és forgó tőkéjéből él, ezt fogyasztja, mindenki, mert Szegeden a kölcsönök nem folytak be, sem pedig a könyöradományok nem lettek szétosztva. Az adófelügyelő ur ezen intézkedésével, ugy látszik, azt akarja elérni, hogy mire a könyöradományok kiosztatnak, a végrehajtás oly stadiumba jusson, hogy a könyöradományokból a közönség közé, jövő pénzt, mindjárt az első pillanatban lefoglalhassa. A mult évi őszi időszakban, midőn az épitkezések megkezdődtek, minden ember megmaradt tőkéjét forgalomba hozta, mi által bizonyos üzletélet keletkezett. Ma azonban azon idő, a midőn a kölcsön realisáltatni fog és az a publicum közé jő, igen távol van. T. ház! A kormánynak Szeged város hazafias népével annyi sok dolga lesz, annyi sok barátságos, hogy ne mondjam, szerződésszerű érintkezésbe fog jönni és a nemzet, az ország, az állam és Szeged város népe oly terheket vállalnak magukra, hogy közttük harmonicus egyetértésnek kell fennállania. Nem tudom, hogy miként véli az adófelügyelő ur ezen egyetértést elérni az által, ha az adóbehajtásokat Szegeden megkezdi és ha az egész Európa nemes érzelmü könyöradományaiból befolyó pénzt, az adóvégrehajtók körmei közé véteti. Megvallom, t. ház, hogy a mai nap hazafias aggodalommal szólalok fel, midőn a pénzügyminister urhoz a következő interpellatiót intézem: (*Olvassa.*)

Digitized by Google

„Interpellátió a pénzügyminister urhoz:

Mivel Szegedről vett biztos és hiteles értesülések szerint, határozottan tudom, hogy a szerencsétlen városban az adóvégrehajtás, a Hód-Mező-Vásárhelyen lakó szegedi m. kir. adóigazgatóság által elrendeltetett és foganatosittatott;

s mivel Szeged város polgárai vagyonuk nagy részét már egy év előtt elvesztették;

mivel a világ nemes keblü emberbarátainak jótékonyságából begyült könyöradományok még ki sem osztattak, a polgárok kölcsönben sem részesültek; s mivel a jobb móduak is forgó tőkéjük s hitelük megmentett csekély maradékából élnek; s mivel a vagyonosak is eddigi adósaik további segélyzésében vetélkednek, de az azoknak ujon nyujtott hitel által ki is merülnek;

mivel tehát azon város segédforrásai egészen kimerültek s a munka és kereskedés megszünt:

Kérdem az igen t. pénzügyminister urat:

Mily intézkedéseket szándékozik tenni a Szegeden foganatosított adóvégrehajtás beszüntetésére?“

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister urral.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A mennyiben nem volna szükséges a Szegeden vagy Hód-Mező-Vásárhelyen lakó adófelügyelőtől az általa kiadott rendeletre nézve még felvilágosítást kérni, igyekezni fogok az arra vonatkozó adatokat ugy összeszedni, hogy a t. képviselő urnak holnap adhassam meg a választ. Egy állításra azonban ma is megadhatom a választ; és ez az, hogy semmiképen nem lehet a kormány intentiója és nem is az, hogy azon könyöradományok, a melyek Szeged részére befolytak, az adó czímén lefoglalhatók legyenek. Ezt a kijelentést ma is tehetem a t. képviselő ur és a t. ház megnyugtatására. A dolog érdemére nézve, a mennyire lehet, holnap meg fogom adni válaszomat. (*Helyeslés.*)

Bakay Nándor: Hazafias készséggel veszem tudomásul a t. pénzügyminister válaszát.

T. ház! Ezzel kapcsolatosan vagyok bátor a t. ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez is, egy interpellatiót intézni. Méltóztatik tudni t. ház, hogy hazánk inséges vidékein, a hol a polgárság akadályozva van az adó befizetésében és ez által választói joga csorbát szenved, gondoskodott a t. ház bölcsessége arról, hogy az ugyis túlszigoru választó törvény, ne legyen egyszersmind büntetés azokra, kik önhibájukon kivül választójogukat ekként elvesztenék, mert adójukat be nem fizethetik; és Szeged városára ezen törvény nem lett kiterjesztve, a mint ez — ugy látszik — abból is következtethető, mert ott az adóvégrehajtás is elrendeltetett és ekként különösen a Szeged városa belterületén lakó polgároknak legnagyobb része szintén akként van sujtva, hogy adóhátralékait a mult évről alig fizethette meg, annálinkább, mert hiszen tapasztalásból szólok, csak egy negyedrész engedtetett el és háromnegyed rész egyre-másra mindenkire kivettetett, sőt a kik szorgalmas adófizetők lévén, előre fizették meg az adót, azoknak bizony az be sem tudatott akként, hogy javukra iratott volna be és egyáltalán a polgárok Szeged városában nincsenek felmentve az adófizetés alól, ezen inséges szabályok reá nézve nem alkalmaztatnak.

Már most nem látnám az igazsággal és törvényességgel és az igazi polgári joggal megegyeztethetőnek azt, hogy Szeged városa polgárai önhibájukon kivül származott oly csapásból még választói joguktól is megfosztatnának. Szeged városa közönsége ugyan mozgott már e tárgyban, de a t. belügyministeriumhoz, mint a polgári jogok őréhez is fordulok, hogyha szives volna e tekintetben befolyását, illetőleg hivatalos hatalmát latba vetni és Szeged városa polgárainak ezen jogát megóvni a pénzügyministernél. Ezért vagyok bátor a következő interpellátiót beterjeszteni (*olvassa*):

Interpellátió a belügyminister urhoz:

Miután Szeged város polgársága, az idő szerint a katastrófa folytán, még mindig adóképtelen állapotban szenved; s miután mindennek daczára ott az adóvégrehajtás elrendeltetett, e szerint Szeged város területe nem számittatik azon inség sujtott területek közé, a hol a választási jog érvényessége felmentetett az adófizetés feltételétől;

mivel tehát Szegeden a választási jog még mindig az adófizetés pontos végrehajtásától függ; s mivel a hátralékok befizetésének határideje rövid idő alatt lejár: egész tisztelettel kérdem az igen t. belügyminister urat, mit szándékozik cselekedni, hogy Szeged város polgárainak, önhibájokon kivül veszélyeztetett jogaik megóvassanak?

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Talán mindjárt adhatok oly választ, hogy nem lesz szükséges a holnapi napon e tárgyra visszatérni. Első sorban bátor vagyok megjegyezni azt, hogy nemcsak egész vidékekről, hanem egyesekről is van szó azon novellában, mely a választási jogra nézve beadatott s igy, ha nem adatott is halasztás és nem szüntettetett is be a végrehajtás valahol egész vidékekre, azokra, a kikre nézve a jelen esetben megszüntettetett, a törvény érvénye mindenesetre kiterjed. Miután továbbá meg vagyok győződve, hogy Szeged városában, ugy mint a pénzügyminister is jelezte, azokra nézve, a kik csakugyan oly módon sujtattak, mint a képviselő ur előadta, az adóvégrehajtás szándékba véve nem volt és nem is lesz. Azt hiszem, ez magában megnyugtató

Digitized by Google

arra nézve, hogy Szegeden sem szándékoltatik senki szavazati jogától ezen az alapon megfosztatni. Hiszen 1879-ben is volt összeirás és éppen, mert annyira nyilvános volt a Szegeden bekövetkezett catastrófa, 1879-ben Szegeden azért, mert adójukat nem fizették be április 15-éig, a választók névjegyzékéből az illetők ki nem hagyattak. Megnyughatik tehát a képviselő ur abban, hogy ez senkinek sincs szándékában. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Bakay Nándor: Én egész készséggel iparkodnám a minister ur válaszát tudomásul venni, mert látom, hogy megvan a kormány részéről a jó szándék, hanem aggódom, mert a mult évi példára történt hivatkozás, holott a mult évben a megelőző, tehát az 1878-iki adófizetéshez köttetett a szavazati jog. Csak annyit kivánok most megjegyezni, hogy az ügy igen sürgős, mert a törvény április 15-éről szól s azért nyilvánítottam interpellatiómat is sürgősnek, hogy a ministerelnök ur nem volna-e szives e tekintetben csakugyan intézkedni.

Tisza Kálmán ministerelnök: Tartozom magyarázattal. Nem arra hivatkoztam, hogy a mult évben lefolyt választásnál is szavazhatott mindenki, mert hisz igen jól tudom, hogy a 79-iki választásnál a 78. lajstrom volt irányadó. Hanem én azt mondottam, hogy a 79-iki összeirásnál, mert minden évben van összeirás, az adó meg nem fizetése alapján nem utasittatott el senki. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatik t. ház a minister ur válaszát tudomásul venni? (*Tudomásul vesszük.*)

A ministerelnök ur válaszát a t. ház tudomásul veszi.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 3 óra 5 perczkor.*)

238. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1880. év április hó 10-én.

Szlávy József, később b. Kemény János elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyvhitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A ministerelnök levelének felolvasása Szlávy Józsefnek kinevezéséről közös pénzügyministerré. Szlávy József bucsuzója. Jókai Mór, gr. Apponyi Albert, Helfy Ignácz és Polit Mihály válasza. Az elnökválasztásnak hétfőre kitüzése. Tisza Kálmán belügyminister javaslatot nyujt be a szegedi kir. biztosságról szóló törvény tartamának meghosszabbitásáról. B. Kemény Gábor földmivelési, ipar- és kereskedelmi minister két törvényjavaslatot nyujt be s a fiumei hajózás és kikötő tárgyában. Csatár Zsigmond interpellatiójának bejelentése. Az Az 1880-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Földmivelési-, ipar- és kereskedelmi tárcza.) Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister felelete Bakay Nándornak, Trefort Ágost vallás- és közoktatási minister felelete Csatár Zsigmondnak. Csatár interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, b. Kemény Gábor, Péchy Tamás, Szende Béla, b. Orczy Béla. gr. Szapáry Gyula.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Antal Gyula jegyző ur fogja vezetni, a szólni kivánók neveit egyrészről Baross Gábor, másrészről báró Mednyánszky Árpád jegyző urak fogják jegyezni.

Hitelesités végett a mult ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a f. hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem levén, hitelesittetik.

Bemutatom Versecz sz. kir. város közönségének föliratát, melyben Hajdumegye fölterjesztését pártolván, a katonai beszállásolás terhének megosztása czéljából alkotott 1879. XXXVII. t. cz. 1. §-ának módositását kéri.

A soproni pénzügyi államtisztviselőknek Miehl Jakab képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben mostoha anyagi helyzetük javitását kérik.

Liebig János és társa bécsi czégnek Hoffmann Pál képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben a hozandó csődtörvényben, a

Digitized by Google

kényszeregyezségnek fizetési hányad előszabása nélkül való behozatalát kéri.

Az országos magyar iparegyesületnek Ráth Károly képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben az ipartörvény módosítását kéri.

A pécsi magy. kir. államtisztviselők Dr. Antal Gyula képviselő által beadott kérvényét, melyben 10 százalék drágasági pótlékot kérnek. Mindezen felterjesztések és kérvények, a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Pilisy Ferdinánd, Zemplénmegye királyhelmeczi választókerülete országgyülési képviselőjének választása óta 30 nap eltelvén a nélkül, hogy ellene kérvény adatott be, Pilisy Ferdinánd végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki. (*Székéről fölállva.*) T. képviselőház! Végre bemutatom a t. háznak a ministerelnök ur egy levelét, melynek bemutatása talán helyesebben elnöktársaim egyikét illette volna. (*Halljuk!*)

De bizva a t. háznak irántam annyiszor tanusított kegyességében és elnézésében és támaszkodva az 1875: I. t. cz. 7. §-ára, engedelmet kérek, hogy azt még magam terjeszthessem a t. ház elé és — felhasználva ez alkalmat — még néhány szót intézhessek t. képviselőtársaimhoz. (*Halljuk!*)

Baross Gábor jegyző (*olvassa a ministerelnök levelét*):

Nagyméltóságú Szlávy József képviselőházi elnök urnak.

Ő császári és apostoli királyi Felsége folyó évi április hó 8-án kelt legfelsőbb elhatározványával, báró Hofmann Lipót közös pénzügyminister urat ezen állásától legkegyelmesebben felmenteni s egyuttal Nagyméltóságodat közös pénzügyministerévé legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Miről van szerencsém Nagyméltóságodat a közös külügyminister ur megkeresése folytán, a képviselőház értesítése czéljából, tiszteletteljesen tudósítani.

Fogadja Nagyméltóságod stb.

Budapesten, 1880. április 9-én.

Tisza s. k.“

Elnök: Nem szükség talán bizonyítgatnom, hogy én, — bármennyire megtisztelő rám nézve Ő Felsége kegyes bizalma, bármennyire érezzem magamat általa kitüntetve — az állomást, melyre Ő Felsége legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott, nem kerestem, nem ambitionáltam, mert senki nálamnál magasabbra nem becsülheti azon megtiszteltetést, azon kitüntetést, mely ért akkor, midőn t. képviselőtársaim bizalma ezen díszes helyre emelt. (*Tetszés.*)

Tiszaszerezte ezen kitüntetés értékét azon szíves jó indulat, azon bizalom, melynek jeleivel a t. ház és annak egyes tagjai pártkülönbség nélkül, a pártokon kivül álló elnököt naponkint elhalmozták, azon kegyesség, melylyel gyengéit elnézték. (*Élénk tetszés.*)

Azért nem puszta szólásforma, ha bevallom, hogy fájdalmas érzés fog el, midőn engedelmeskedem Ő Felsége legkegyelmesebb parancsának, mely az elnöki széktől megválnom kényszerít.

És ha vissza emlékezem azon évekre, melyeket, mint párttag képviselői és hosszabb ideig ministeri minőségben e házban töltöttem, a néha éles vitákra, melyekbe időnkint tevékeny részt vettem, a nélkül, hogy a társadalmi barátságos viszony, melyben a ház különböző pártbeli tagjaival állani mindig szerencsés voltam, csorbát szenvedett volna, — élesebbé lesz fájdalmam az által, hogy az elnöki székkel együtt, képviselői állásomtól is kénytelen vagyok megválni.

Hanyatló erőm és ingadozó egészségem azonban már hosszabb idő óta nem engedi, hogy élénkebb részt vegyek a parlamentáris élet mozgalmaiban.

Képviselői helyemet más, hihetőleg fiatalabb, épebb erő foglalandja el. A t. ház tagjai között számosan vannak, kik az elnöki tisztre nálamnál méltóbbak. Bármelyikét ezek közül fogja a t. ház bizalma oda emelni, mindegyike kétségen kivül oly jól, vagy nálamnál jobban töltendi be azt.

Távozásom ürt nem hagyand maga után.

De azért engedjék reménylenem, hogy néhaněha mégis meg fognak emlékezni volt képviselő társukról, ki, — bárhová szólítsa őt a kötelesség, bárhová vesse a sors keze, — utolsó lehelletéig hű fia lesz a hazának. (*Zajos tetszés.*)

És most, t. ház, — fogadja, forró köszönetem mellett irántam tanusított kegyességéért, szokott kegyességével elnöki tisztemről való lemondásomat.

Képviselői állásomról való leköszönésemet az 1875: I. t. cz. 7. §-ának rendelete szerint, a mai nap folytán, eddigi elnök társaim egyikének fogom benyujtani.

Addig is engedje meg a t. ház, hogy még egyszer és ez alkalommal utolszor foglalhassak helyet önök között mint egyszerű képviselő, felkérvén volt elnök társamat, hogy foglalja el az elnöki széket. (*Hosszan tartó zajos éljenzés. Szlávy József folytonos éljenzések közepette elhagyja elnöki székét, melyet b. Kemény János alelnök foglal el. Szlávy József a képviselők közt foglal helyet.*)

Jókai Mór: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nehéz feladatra vállalkozom, midőn bucsút vett elnökünknek, Szlávy Józsefnek classicus remekségü szavai után, a t. ház érzelmeit tolmácsolni megkisérlem. Nehéz feladat ez, mert örömet és fájdalmat kellene egyszerre kifejeznem. Örömet

Digitized by Google

a felett, hogy a közös pénzügyministeri polczot azon férfiu foglalandja el, a kinek alkotmányos érzelme és tűzpróbás hazafisága biztosíték ránk nézve az iránt, hogy ezen hivatal, a melynek hatásköre most már a megszállott tartományok közigazgatásával is nagyobbodott, mindenkor összhangban fog tartatni alkotmányunk alaptételeivel és mindazon tiszteletreméltó aggodalmakat, melyek az elméletben keletkeztek, el fogja oszlatni a gyakorlatban a biztos végrehajtó kéz. Azért, hogy ezen polczot, mely most már valóban nehéz lesz, Szlávy József foglalandja el: ez ugy hiszem, közös örömünkre szolgál; de épp ugy közös a fájdalom is, hogy ez a képviselőház elveszti Szlávy Józsefet, elveszti őt nemcsak mint elnökét, hanem mint parlamenti életünknek egyik legnevezetesebb, legfényesebb tehetségű és legrokonszenvesebb tényezőjét. (*Élénk tetszés.*)

Nehéz volna megmondani, hogy vajjon parlamenti életünk változatai közepette, jó barátai tisztelték-e őt jobban, vagy az ellenfelei és hogy mint ellenfél, nem tisztelték-e őt éppen ugy, a hogy tisztelték őt, mint párthívet? (*Tetszés.*) Hogy mindazon nagy fényes tulajdonokat felsoroljam, a melyek a pártfél és ellenfél által eléje hozott hódolatot számára kivívták, attól eltilt az idő korlátoltsága és személyes jelenléte. Köztudomásuak azok és senkinek újat, ismeretlent e tárgyban e házban nem mondhatok. De egyet kiemelek. Fényes nagy tulajdonok és tehetségek vívhatnak ki valaki számára irigyelt magas méltóságokat. Szlávy József azokat is birta mindig, de a mely polczról most leszáll, e háznak elnöki széke, ez azon méltóság, a hova, kit a nemzetgyülés felemel, azt elismerte közttünk a legigazságosabb embernek és a polgári koszorúk közt ez a legelső. (*Tetszés.*) Ő viselte ezt, megérdemelten pártatlan igazságszeretetével, bölcs tapintatával, classicus nyugalmával, melyben a kedély az erélylyel egyesült; mindenkor valódi vezére volt e ház tanácskozmányainak, a ki felette tudott állani mindenkinek, a nélkül, hogy súlyát érezte volna bárki is. (*Tetszés.*)

Ő valóban elmondhatja magáról azt a büszke szót, a melyet Dante mondott, mikor Florenczből elküldték követségbe Rómába: „Ki marad itt, ha én oda megyek; és ki megy oda, ha én itt maradok?“ Akkor fogjuk őt legjobban látni, a midőn nem lesz közttünk. Azért eltávozásakor a legvisszásabb érzelmeket kellene tolmácsolnom, örömből, fájdalomból vegyültet, ha meg nem találnám annak valódi nevét és ez a szeretet. Mindnyájunk közös szeretete kiséri őt oda és megtartja emlékét itt és birni fogjuk őt a távolban mindenkor és ott is a magunkénak fogjuk vallani. (*Élénk helyeslés.*)

Ugy hiszem, a t. ház helyeslésével találkozom, midőn indítványozom, hogy bucsút vevő elnökünknek, Szlávy Józsefnek e ház és a haza szolgálatában szerzett érdemei, e ház jegyzőkönyvében hazafiui elismeréssel megörökittessenek. (*Élénk hosszas helyeslés.*)

Adjon az isten ő neki egészséget, új hivatala köréhez megfelelő erőt és sok szerencsét; de jó és rosz időkben egyaránt nem csak honfitársainak, hanem a monarchia minden népeinek bizodalmát és elismerését. Éljen Szlávy József. (*Hosszan tartó általános zajos éljenzés és taps.*)

Baross Gábor jegyző (*olvassa az indítványt*).

„Határozza el a ház, hogy bucsút vevő elnökének, Szlávy Józsefnek e ház és a haza szolgálatában szerzett érdemei, a ház jegyzőkönyvében hazafiui elismeréssel megörökittessenek.“

Gr. Apponyi Albert: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az előttem szólott t. képviselő ur, midőn távozó elnökünk iránt a legmelegebb tiszteletnek és rokonszenvnek adott kifejezést, ugy hiszem nem csalódom, ha kimondom, hogy nemcsak a ház azon oldalának, melyhez ő tartozik, hanem a ház minden tagjának érzelmeit tolmácsolta. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Midőn mégis felszólalok, hogy az általa tett indítványhoz csatlakozásomat kijelentsem, teszem ezt, mint egy igénytelen tagja e parlament kisebbségének, azon kisebbségnek, mely a parlamenti rendszerben fekvő többségi hatalommal szemben, egy biztosított jogkörrel bir: a discussio szabadságával és birja ezen jogkörnek legfőbb biztosítékát a házszabályokban, a biztosíték hatályosságának garantiáját pedig az elnök személyében. (*Tetszés a baloldalon.*) És e tekintetben nem vélek sokat mondani, ha azt constatálom, hogy midőn Szlávy József foglalta el az elnöki széket, a megtestesült méltányosság vezette a ház tanácskozásait. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Ő elnöki tisztének teljesítésében fenn tudta tartani jobban, mint bárki, azon tekintélyt, mely a parlamenti méltóság őre, de össze tudta azt egyeztetni jobban mint bárki, azon jóakaratteljes szivélyességgel az egyes képviselők iránt, mely a collegialis szellemet a parlamentben ébreszti, mely a vitatkozások elmérgesedését sokszor sikeresen megelőzi, mely a tisztelet mellett kivívja és biztosítja magának kiolthatatlanul sziveinkben a szeretetet is. (*Élénk helyeslés és tetszés.*)

Lehetetlen tehát fájdalmasan nem éreznünk ezen elnök távozását körünkből; de e mellett annak is kell kifejezést adnom, hogy magasan a pártszempontok fölött álló tekinteteknél fogva, sokan, igen sokan őszinte megnyugvással látják az ő meghivatását a korona tanácsába. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Egész hazafiui, egész államférfiui multja és azon bölcs nézetek, melyeknek

Digitized by Google

kifejezését tőle, az elnöki polczra emeltetését közvetlenül megelőzött időkben hallottuk, garanczját nyujtanak arra nézve, hogy ő a korona tanácsában támasza lesz azon iránynak, melyet közgazdaságunk felvirágoztatása, számos sebből vérző pénzügyeink orvoslása, szóval hazánknak, de talán a monarchia összes népeinek legfőbb érdekei, parancsolóan követelnek: a minden kalandot kerülő, a higgadt, a nyugalmat és békét biztosító iránynak. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Ennél fogva teljes mértékben csatlakozom Jókai t. barátom azon szavaihoz, hogy vegyesek azon érzelmek, melyekkel a mai nap eseményét üdvözöljük; össze vannak azok szőve fájdalomból elnökünk távozása felett, megnyugvásból a felett, hogy őt ezentul a korona tanácsában fogjuk látni; és e kettős érzelem egyeztetését, én is a tisztelet és szeretet együttes kifejezésében találván, hozzájárulok a Jókai t. képviselőtársam által beterjesztett indítványhoz. (*Hosszas élénk helyeslés és tetszés.*)

Helfy Ignácz: T. ház! Midőn ez alkalommal bátor vagyok magam is szót emelni, teszem ezt két okból: először mert véghetlenül sajnálnám, ha netaláni hallgatásunkból a most távozó, mindnyájunk által tisztelve szeretett elnökünk azt következtetné, hogy azon szeretetet és rokonszenvet, melyben részesül a ház minden tagjánál, ez oldalról e perczben nem érezzük éppen oly mélyen, mint akár a tulsó oldalról; teszem másodszor azért, mert nem vagyok azon helyzetben, melyben van az előttem szólott t. képviselőtársam, hogy teljesen oszthassam azon indokolást, melylyel Jókai t. képviselő ur jónak találta ez alkalommal élni. Én magam is szivemből sajnálom t. elnökünknek távozását, kiről szivesen elismerem én is, elismerjük mindnyájan, hogy valamennyi elnökünk között ő a legrokonszenvesebb volt; férfiasan tudta megőrizni egyrészről önállóságát és nagy részrehajlatlanság és ritka önmegtagadással tudott minden pártálláson felül emelkedni. De abban én vigaszt nem találok, a miben Jókai t. képviselőtársam talál; ellenkezőleg megvallom, sajnálom, hogy létezik egy olyan hely, a hová magyar államférfiu távozván, szükségesnek tartja ő maga biztosítani róla a házat, hogy hű fia marad e hazának (*Tetszés a szélső balon*) és én csak sajnálattal vehetem, hogy magyar államférfiunak Bécs legyen Rómája, mint mondá Jókai Mór t. képviselőtársam. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A t. ház méltányolni fogja bizonyára, ha nem bocsátkozom további méltánylásába t. képviselőtársam indítványának. Én szivemből kivánok szerencsét távozó elnökünknek élete hátralevő éveire és egyebek között azt is kivánom neki, a mit egy szellemdús franczia képviselő kivánt egyszer egy távozó barátjának, a ki éppen ministerré lett, azt mondván neki akkor, hogy ministerré lenni, ahhoz nagy ügyesség kell, de még nagyobb ügyesség kell ahhoz, hogy a minister tudjon kellőképen illő időben megbukni. Én azt kivánom az igen t. minister urnak és egyuttal a hazának is, hogy részesülhessen azon örömben, hogy meg ne bukjék, hanem hogy jegyezze meg a történelem, hogy nem ő bukott, hanem a hely bukott meg, melyet ő elfoglalt. (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Egyébiránt ismételem, az érdemeket, melyeket Szlávy József ur, mint e ház elnöke szerzett, mindnyájan szivből, lélekből elismerjük és óhajtjuk, hogy ez érzelmünk a jegyzőkönyvben is megörökittessék; (*Élénk helyeslés*) de felkérem a t. házat és remélem, hogy ez alkalommal ezen kérésemet méltányolni és teljesíteni fogja, hogy — ebből pártkérdést éppen senkisem akarván csinálni, — méltóztassék e jegyzőkönyvi nyilatkozatot erre az egy tényre szorítani, a melyre mindnyájan egyhangulag rászavazunk. Isten éltesse Szlávy Józsefet! (*Élénk éljenzés.*)

Polit Mihály: T. képviselőház! Sokszor az mondatott, hogy itt e házban vannak képviselők, a kik semmivel nem értenek egyet, a mi itt a házban történik. (*Felkiáltások: Ugyan ki mondta!*) Én mindenkor más véleményben voltam. Ha a haza iránti szeretet volt szóban, mi, nemzetiségi képviselők, soha nem akartunk hátra maradni a többi képviselőtársunk mögött.

Ezen pillanatban, midőn az egész ház elnökünk iránti szeretetét kifejezi, mi sem maradhatunk hátra, hanem mi is mély tiszteletünket fejezzük ki mélyen t. elnökünknek. (*Tetszés.*) Én is osztozom abban, hogy sajnáljuk, miszerint a mi szeretett elnökünk távozik; de nekünk okunk van örülni annak, hogy t. elnökünk azon állásra jön, a hol működése nagyon üdvös hatású lehet és én azt mondom, hogy a korona soha jobb választást nem tehetett volna, mint a mi tisztelt elnökünk személyének választásában, midőn őt a közös pénzügyi tárczával bizta meg, hol működése egyuttal ki fog terjeszkedni azon vidékekre, melyeket mi megszállva tartunk. Ezen értelemben én üdvözlöm az új közös pénzügyminister urat. Különben is csatlakozom Jókai Mór képviselő ur indítványához. (*Helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Szólásra senkisem lévén feljegyezve, kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni Jókai Mór képviselő ur indítványát, miszerint „búcsutvevő elnökünk Szlávy Józsefnek e ház és haza szolgálatában szerzett érdemei, a ház jegyzőkönyvében hazafiui elismeréssel megörökittessenek?“ (*Élénk helyeslés. Felkiáltások: Elfogadjuk!*)

Madarász József: Kérjük a módosítványt is felolvastatni!

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Digitized by Google

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa Helfy módosítványát*): „A ház Szlávy József iránt, leköszönése alkalmából, az elnöki székben szerzett érdemeiért, egyhangú elismerését jegyzőkönyvbe véteti.“

Elnök: T. ház! Felteszem a kérdést. (*Halljuk!*) Elfogadja-e a t. ház Jókai Mór képviselő ur indítványát? (*Elfogadjuk!*) Ha ezen indítvány elfogadtatik, akkor a Helfy képviselő ur által beadott módosítvány elesik.

Kérem azon képviselő urakat, a kik Jókai Mór képviselő ur indítványát elfogadják, méltóztassanak fölállni. (*Megtörténik.*) A t. ház elfogadja Jókai Mór képviselő ur indítványát és igy Helfy Ignácz képviselő ur módosítványa elesett.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: T. ház! Az imént távozott házelnök helyének betöltése szükségessé válván, ugy hiszem, a t. ház elfogadja azon előterjesztésemet, hogy a leendő házelnök választása, a keddi napra tűzessék ki. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot indokolásával együtt, a Szeged szab. kir. város törvényhatóságában kiküldött kir. biztos kinevezéséről és hatásköréről szóló 1879. évi XXI. t. cz. érvényének meghosszabbításáról. Kérem a t. házat, méltóztassék e törvényjavaslat kinyomatását és szétosztását elrendelni és azt mielőbbi tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasítani s azután napirendre kitűzni, tekintettel arra, hogy ez intézkedés e hónap folyamán okvetetlenül szükséges.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, előzetes tárgyalás végett pedig, a közigazgatási bizottsághoz tétetik át.

B. Kemény Gábor, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém két törvényjavaslatot indokolásával együtt a ház asztalára letenni.

Az egyik szól a Fiume- és a nyugot-európai kikötők közt a rendes gőzhajózási összeköttetést fenntartó társaság segélyezéséről; a másik szól a fiumei kikötő Zichy-molóján tervezett tárház épitésére felveendő kölcsönről. Miután a két törvényjavaslat nemcsak közgazdasági, hanem egyszersmind pénzügyi kérdéseket is érint, kérem a t. házat, méltóztassék azok kinyomatását és szétosztását elrendelni, egyszersmind előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági és pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Mindkét törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, előzetes tárgyalás végett pedig, a közgazdasági és pénzügyi bizottsághoz utasittatnak.

Az indítvány- és interpellatiós-könyv fog felolvastatni.

Baross Gábor jegyző: Az indítványkönyvben nincsen bejegyzés. Az interpellatiós-könyvben következő bejegyzés találtatik. Április 10-én Csatár Zsigmond képviselő: Mezőtúr városa 400 zsellér földészének nevében, a közmunka- és közlekedésügyi minister urhoz.

Elnök: A t képviselő ur interpellatióját az ülés folyamán a szokott időben megteheti.

Következik a napirend első tárgya: Hermann Ottó képviselő ur határozati javaslata fölötti határozathozatal. A zárszó Hermann Ottó képviselő urat illeti.

Hermann Ottó: Engedje meg a t. ház, hogy határozati javaslatomat még néhány szóval a t. ház pártolásába ajánljam. Csak nehány perczig fogom a t. ház figyelmét igénybe venni.

A legélénkebben érzem, hogy mezőgazdaságunk legnagyobb baja a külföldi verseny, a melylyel mezőgazdaságunk és iparunk versenyezni nem bir, a melynek nyomását érzi. A túlsúly, a melyet a velünk versenyző külföld gyakorol, egyenesen a rationalis módok alkalmazásában rejlik, a melyektől mi bizony még hátra állunk. Egy földmivelési, borászati és szőllőszeti kisérleti állomás az, melynek felállítását határozati javaslatom czélozza. Indokolásában csupán csak Ausztriára szorítkoztam.

Engedje meg a t. ház, hogy nehány rövid adatot máshonnan is felhozhassak. Hivatkozom a t. ház azon tagjaira, kik egyszersmind szőllőbirtokosok, hogy mit jelent a kisérleti állomások között Karlsruhe, az ottani telep, melynek tulajdonosa Blankenhorn. Magának ezen intézetnek a magyar borászatra is nagy hatása van. Hivatkozom a Fresenius nevéhez kötött vállalatra, mint a mely tisztán kisérleti uton igyekszik a mezőgazdasági ágakat, a gyakorlatba fejleszteni. Mind a két intézet privat vállalat volt s fontossága azt eredményezte, hogy ma az államtól gazdag subventióban részesül. Hivatkozom Franciaországra, hol csak a legújabb időben a phylloxera érdekében alakult egy nagy bizottság, a melynek vezetője a világhirű chemicus Dumas. Ezen bizottságból kifolyólag, rögtön alakult egy nagyszerű kisérleti állomás, mely szintén nemcsak Franciaországra, hanem egész Európára kezd kihatni. Szóval, t. ház, a mezőgazdaság körül ugyanazon eljárásra vagyunk szorítva, melyre szorítva van mindazon iparos és gyáros, ki gyárát, vagy iparát magasra akarja emelni és szóval, ki haladni akar.

Egy idegenek előtt elzárt helyiségben, ha sikerül egy tekintetet vetni, azt látjuk, hogy az illető gyáros a maga jövedelméből áldoz kisérletekre és azon apparatusokra, a melyek gyárának emelésére szolgálnak.

Nem végezhetem be szavaimat a nélkül, hogy

Digitized by Google

Simonyi Ernő t. képviselőtársamnak tegnap mondott szavaira pár szóval ne reflectáljak; teszem leginkább azon irányban, hogy t. barátom nagyon téved, midőn azt gondolja, hogy bizonyos hibákat, melyekben társadalmunk némely rétege kisebb-nagyobb mértékben szenved, általánosítani lehet. Ez nem helyes, mert én éppen egy ily gyakorlati czélzatú, már magában képzettséget és műveltséget követelő dologban, mint a minő a mezőgazdasági és borászati kisérlettevés, ily irányban már rá mutathatok Magyarországon is, hogy igenis vannak már Magyarországon is borvidékek, községek, melyek nem várhatván be a kormány kezdeményezését, önmagok erején kezdenek nagy áldozatot hozni. Hivatkozom arra, hogy Szegszárd maga, borászati czélból egy vegyészt bizott meg a tanulmányozással és készen nyilatkozott arra, hogy mihelyt e vegyész bizonyítványnyal igazolja képesítését, a város borászati czélra 5000 frtot kész fordítani; hasonlóképen tett Versetz; mindkét város szakembereit a József-műegyetem vegyészeti laboratoriumában képezteti.

Abban sem érthetek egyet Simonyi képviselőtársammal, hogy ő azt hiszi, hogy némelyek, a kik határozati javaslatot terjesztenek elő, kiváltkép midőn pénzről van szó, e pénzt a kormánytól követelik. A legtávolabbról sem. Abban igaza van t. barátomnak, hogy azon balszokás van általában elterjedve, hogy nem a képviselethez, hanem a kormányhoz szokták intézni a kérvényeket, sőt a házban is egyenesen a kormány hivatik fel, mintha ő az államvagyon felett minden legkisebb felelősség nélkül rendelkezhetnék. Nem ugy van, mert én azt hiszem, hogy midőn ilyen gyakorlati czélokra tartozó határozati javaslatok tétetnek, melyeknek fontosságát ma egy agricultur állam sem vonja kétségbe, melyek felállítása alól nem emancipálhatja magát, tartozik igenis az államra s az arra való költség megszavazása tartozik azon testületre, a képviselőházra, mely a pénzek hováfordítása felett rendelkezik.

Én tehát egész tisztelettel ajánlom a t. háznak határozati javaslatom elfogadását.

Báró Kemény Gábor kereskedelemügyi minister: T. ház! Egyáltalában nem kivánok reflectálni azokra, miket a t. képviselő ur tegnapi beszédének — a mint maga jelezte — humoristicus és talán rovarászati részében előadott. Szorítkozni fogok specialiter magára a kérdésre. Ilynemű kisérleti állomások felállítását magam is szükségesnek tartom. De csodálatos dolog és majdnem kénytelen volna az ember elfogadni t. képviselőtársunk Simonyi Ernőnek azon tegnapi nyilatkozatát, melyet — szivesen ismerem el — higgadt és sok politikai tapasztalatra mutató felfogással tegnap tett, melyet én ugyan alapjaiban el nem fogadhatok, a mennyiben a kiegyezési alap helyességét tagadván, az előhaladás lehetőségét is kétségbe vonja, de — mondom — majdnem azon határig menne az ember, hogy a laissez-faire laissez-passer elvét, — mindenki segítsen magán, a hogy tud — egészen aláirja, a mennyiben vannak az államnak intézkedései már évek óta, melyek egy, vagy más iparág, vagy tudományos ismeret terjesztésére czéloznak s melyek merőben figyelmen kivül hagyatnak. Ugy látszik, a t. képviselő ur nem figyelt arra, hogy Magyaróvárott ilyen bor vegyészeti állomás s egy magvizsgáló bizottság van s hogy szőllőkisérlési állomás nemcsak ott, hanem minden vinczellér-képezde mellett van.

Szalay Imre: Nincs sehol!

B. Kemény Gábor keresk. minister: Bocsánatot kérek, igenis van. Csak az a kérdés, mit tetszik nevezni kisérleti állomásnak. Igen sokféle, a legkülönbözőbb nemű franczia, sőt amerikai szőllők hozattak be, bárcsak ne hozattak volna — a melyekkel rövid, közép és hosszú vágásmód mellett, kihuzva karikára és tőkére művelve, kisérletek tétettek. Ugy látszik azonban, hogy nem méltóztatnak figyelembe venni, hogy Magyar-Óváron egy, nem is általam felállítva, hanem már régebben létezik oly állomás, melynek a közönség nagy hasznát nem igen veszi, daczára annak, hogy többször hozatott köztudomásra, hogy minő módon és mily olcsón lehet ott a vegyvizsgálatokat eszközölni. Magyar-Óváron kivül a keszthelyi és a kolos-monostori gazdasági tanintézeteken is lehet ily vegybontásokat eszközölni. Az erdélyi gazdasági és pinczeegylet, sok százra menő vegybontásokat eszközöltet. Azon esetben, ha ily jelenséget lát az ember, csakugyan kétség támadhat az iránt, vajjon nem helyesebb-e azon nézet, melyet Simonyi Ernő t. képviselő ur állított fel, hogy ez egész ügybe általában nem kell beleegyedni, segítsen mindenki magán ugy, a hogy tud. Én, t. ház, nem fogadom el ezt az elvet, mert én azt tartom, hogy tud magán segíteni az erős, de a gyenge nem és hogy útmutatást kell adni, a szakismereteket kell terjeszteni és bizonyos eszközöket kell nyujtani arra, hogy ez utóbbiak is küzdelemképessé válhassanak. Ezt teszi a kormány és én kijelentem, hogy szándékozom a borászatot illetőleg ezen mezőn tovább haladni és Budapesten egy borvegyészeti, vagy ha tetszik, kisérleti állomást felállítani. Szükségesnek tartom továbbá a vinczellér-képezdék számát megszaporítani és a mennyi ez irányban a kormánytól és csekélységemtől kitelik, meg fogom tenni. Minthogy pedig ezt határozati javaslatok elfogadásával nem lehet czélszerűen eszközölni, én arra kérem a t. házat, hogy a határozati javaslat elvetése

Digitized by Google

mellett, a költségvetésben előirányzott összeget elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: A vita be lévén fejezve, mielőtt szavazásra feltenném a kérdést, a beadott határozati javaslat még egyszer fel fog olvastatni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Hermann Ottó határozati javaslatát*).

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház a beadott határozati javaslatot elfogadni, igen, vagy nem? (*Igen! Nem!*) A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik. Felkiáltások: Többség! Kisebbség!*) Most méltóztassanak felállani azok, a kik nem fogadják el. (*Megtörténik.*) A többséget nem vagyok képes kivenni s ezért a szavazatok meg fognak számláltatni. (*A jegyzők szakaszonkint megszámlálják a képviselőket.*) T. ház! A beadott határozati javaslat mellett igennel szavazott 71, nemmel 101, igy tehát a többség nem fogadta el.

Következik a költségvetés részletes tárgyalása.

Antal Gyula jegyző (*olvas*):

Központi igazgatás. Rendes kiadás. XVIII. fejezet. 1. czím.

Kiadás. személyes járandóságok összesen 187,892 frt.

Elnök: Megszavaztatik 187,892 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 25,770 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Wahrmann Mór előadó: T. ház! A most következő II. és III. czím függőben tartandó, minthogy gr. Széchenyi Pál azon indítványa, mely tegnap a pénzügyi bizottsághoz utasittatott, erre hatással bir és azon határozattól, melyet a ház annak idején hozand, függ ezen tételnek sorsa; kérem tehát a t házat, hogy mind a második czímet, ipar és kereskedelmi és külkereskedelmi czélokra, mind pedig a harmadik czímet, a gazdaság különböző ágainak emelésére, jelenleg függőben hagyni méltóztassék.

Baross Gábor: T. ház! A t. előadó ur ezen költségvetésnek, a gazdaság különböző ágainak emelésére vonatkozó részét is, függőben kivánja tartatni. Én csak annyit vagyok bátor felemliteni, hogy ezen czím alatt, különösen annak harmadik rovata alatt foglalt tételhez immár két bizottság által kellően elkészített határozati javaslat fekszik a ház előtt és hogy ennél fogva nem látom át, miért kellene ezen rovat iránti határozatot függőben tartani és miért ne lehetne a fölött a t. ház határozatát kikérni annyival inkább, mert miként érintettem, gr. Széchenyi Pál is visszavonta ide vonatkozó indítványát és a két bizottság e tételt kellően előkészítette. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék e tétel iránt most határozni.

Wahrmann Mór előadó: Ezen czím rendesen egész összegben szokott megszavaztatni, nem rovatok szerint. Minthogy pedig egyes rovatokra nézve tétettek egyes módosító indítványok, melyek a pénzügyi bizottsághoz utasittattak, milyenek például a borászat emelésére 5. rovat stb., ezen rovatok egész összegben tárgyalandók, ha csak a t. ház nem akarja azokat egyenkint megszavazni, a mi eddigelé nem történt. Ha ezt nem akarja a t. ház, akkor a határozatot is ezen rovatok iránt függőben kell tartani.

B. Kemény Gábor, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Én bátor vagyok a t. házat kérni, méltóztassék elfogadni azon módozatot, melyet az előadó ur ajánlott, annyival inkább, mert meglehet, hogy kisebb-nagyobb vita fog e kérdésnél támadni, mely befolyással lehet az egyes rovatok, s azok tételei megállapítására. Én tehát annál inkább, minthogy helyesnek tartom, hogy egész összegben történjék a megszavazás, ezt akkorra kérem halasztatni, mikor a pénzügyi bizottság jelentése a ház előtt lesz.

Gr. Széchenyi Pál: Bátor vagyok figyelmeztetni, hogy e tárgyban a képviselőház által kiküldött közgazdasági bizottság egy külön határozati javaslat formájában adott jelentést a házhoz és hogy ennél fogva, miután ma már ugy is az eddigi előzményeknek meg nem felelő, azoktól eltérő eljárás módban részesül ezen rovat, hogy tehát ezuttal a nélkül, hogy ez által praecedenst alkotnánk ezen kérdésre, eltekintve attól, hogy ez egy rovatát képezi a 3. czímnek, szintén ma lehetne ezen keresztül menni. A két bizottság, melyet a ház kiküldött ezen javaslatnak átdolgozására, munkálatát bevégezte s a pénzügyi bizottság már megbizta előadóját jelentéstétellel ennélfogva semmiféle parlamenti retortán többé nem kell ezen kérdésnek keresztül mennie. Az ügynek ezen előkészített stadiumában tehát, a t. ház ezen kérdés tárgyalásába bátran belebocsátkozhatik, a nélkül, hogy az eddigi eljárást bármiként compromittálná. Kérem tehát, hogy eltekintve az addigi szokástól, a nélkül, hogy — ha némelyek netalán aggodalommal vannak eltelve az iránt — mondom a nélkül, hogy ez a jövőre nézve praecedenst alkothatna, a t. ház legyen oly kegyes, hogy e kérdést még ma tárgyalás alá bocsássa.

Kemény Gábor, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Megvallom, nem értem tisztán a képviselő ur felszólalását. Azt méltóztatik-e óhajtani, hogy azon czím azon tételeinek megvitatása és megállapítása most jöjjön-e szóba, a melyekre nézve a t. képviselő urnak indítványa a pénzügyi bizottsághoz utasittatott? (*Ellentmondás balfelől.*)

Gr. Széchenyi Pál: Szabadjon a hozzám intézett kérdésre vonatkozólag csak egy igen

Digitized by Google

rövid felvilágosítást adnom! Nem lehet föltenni senkiről, hogy ha már a házban egy indítványt beterjesztett, hogy annak tárgyalását előbb kívánja, mint tárgyalva lett azon bizottság által, a melyhez való utasítást kérte az illető a háztól. Tehát én azon tételeket, a melyeket a pénzügyi bizottsághoz utasítani kértem, ez úttal természetesen nem kívánom tárgyalni, hanem, a mint előbb mondám, azon tételnek, mely egyenesen a marhatenyésztés emelésére vonatkozik, 150,000 frtra való felemelését óhajtanám most tárgyalni. (*Helyeslés balfelől.*)

Kemény Gábor, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Bátor vagyok ezt illetőleg ismét megjegyezni, hogy én észszerűbbnek tartanám ezen szarvasmarha-tenyésztés emelésére szánt dotatióra vonatkozó indítványt akkor tárgyalni, mikor az ugyanezen czím alatt levő többi rovatok is tárgyaltatnak; még pedig két ok miatt: egyik, a mit felhozott az előadó ur, a mennyiben ez nem szokott különkülön tételenkint megszavaztatni, hanem egy átlagos összegben, a másik ok pedig az, hogy akkor kétségkivül egy külön vita fog támadni, a mely erre, a gazdászat különböző ágaira vonatkozó indítványokat illetőleg, fog vonatkozni. Én észszerűbbnek tartom, habár valami nagy fontosságunak nem, hogy később — hogy ugy mondjam — egy kalap alatt vitattassék meg, t. i. akkor, mikor a pénzügyi bizottság jelentése a ház előtt lesz.

Hegedüs Sándor: T. ház! Én csatlakozom az előadó ur indítványához, hogy mindezen tételek függőben hagyassanak, különösen azon költségvetési forma miatt, a mit a minister ur is előhozott, a mennyiben nem is tudnám, hogy a ház milyen conclusióra juthatna, mert minden vita befejezése után, az elnöknek ki kell mondania a határozatot és megvallom, hogy ezen vita, ilyen conclusió nélkül végződnék ez alkalommal, mert az illető tételre nem mondhatná ki a ház a határozatot már magának a költségvetésnek formájánál fogva és pedig azon oknál fogva, mert ez alrovatot tartalmaz, holott a határozat mindig csak a főtételeket fejezi ki, ez a főtételnek alárendelt rovat; de csatlakozom előadó ur nézetéhez másodszor azon nemes intentiónál fogva is, a mely gróf Széchenyit azon indítványának előterjesztésére indította, a mely indítvány folytán, a kérdés a pénzügyi bizottsághoz tétetett át, oly utasítással, hogy e tekintetben jelentését a ház elé terjeszsze, mondom, ezen nemes intentiónál fogva is szükségesnek tartom, hogy ezen rovat függőben tartassék, mert egészen más combinatió és viszony állhat be az indítvány folytán, mint a mely eddig e tételre nézve a ház és a bizottság előtt volt. Azt hiszem, hogy egészen más módozatról lévén szó, egészen más combinatió jövén tekintetbe, igy az ügy érdeke megkivánja, hogy a kérdés újra megbeszéltessék, kivánatos pedig ez annyival inkább, mert e tekintetben a tételek között a ministernek szabad keze van, már éppen költségvetés formájánál fogva, a mennyiben mindannyiszor, valahányszor egy főtétel van a költségvetésben felvéve, mindannyiszor ezen positióra nézve a ministernek szabad átruházási joga van és a ház határozata is ugy fejeztetik ki. Mindannyiszor, valahányszor egyik tétel változik, akkor az egész más combinatió alá eshet egy második, harmadik tétel is és azért kérem a tisztelt házat, hogy ugy az ügy érdekében, mint a költségvetés formájánál fogva, méltóztassék a t. előadó ur indítványát elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gulner Gyula: T. ház! Én nem osztozhatom az előttem szólott nézetében, mert az a költségvetés formáját egyáltalán nem alterálja, akár most határoz a t. ház e tétel fölött, akár később, egyidejüleg a többi tételekkel, melyek gr. Széchenyi Pál t. barátom indítványa folytán függőben maradnak, mert a végsomma csak akkor fog megállapittatni, ha a pénzügyi bizottság jelentése alapján, valamennyi tétel fölött határozott, majd a ház. Ez által tehát a költségvetés formája nem fog alteráltatni. Különben is hivatkozom a t. ház tudomására azokra nézve, mik tegnap történtek. Tegnap gr. Széchenyi Pál képviselő ur, mielőtt indítványa szavazás alá bocsáttatott volna, kijelentette, hogy indítványának ezen részét, mely szerint a 60,000 frtnak 150,000 frtra való felemelését indítványozta, visszaveszi és pedig azért, mert az illető bizottságok véleménye itt fekszik a ház előtt, azt tehát nem kell a bizottságokhoz visszautasítani. A kérdés e szerint már annyira megérett, hogy nem kell újra bizottsághoz utasítani, hanem azonnal határozhat fölötte a t. ház. A pénzügyi és gazdasági bizottság jelentése e tétel tekintetében itt fekszik és én nem látok nehézséget arra nézve, hogy a ház azon indítvány felett, melyet tegnap gr. Széchenyi Pál t. barátom tett és mely a közgazdasági bizottság indítványával azonos, hogy tudniillik a kérdéses összeg 150,000 frtra emeltessék, már ma vétessék tárgyalás alá. Én tehát hozzájárulok azon nézethez, melyet Baross Gábor és gr. Széchenyi tisztelt képviselő urak kifejeztek, hogy t. i. a ház e tétel felett most méltóztassék határozni. (*Helyeslés.*)

Gr. Dessewffy Aurél: T. ház! Ha azon kérdés el lesz döntve, hogy vajjon most határoz-e a t. ház ezen tétel felett, vagy nem, akkor, ha a mostani eldöntés határoztatik el, bátor leszek némelyeket előadni. (*Halljuk!*) Miután a közgazdasági bizottság azon tagjainak egyike én

Digitized by Google

is voltam, kik azt indítványozták, hogy ezen összeg 150,000 frtra emeltessék, a mi különösen már a székesfehérvári országos congressus által szükségesnek jelentetett ki. (*Mozgás.*)

Elnök: T. ház! Mindenekelőtt el kell határozni, hogy függőben tartsuk-e ezen tételt is, vagy pedig bocsátkozzunk bele annak tárgyalásába. (*Helyeslés.*) Miután a szólásra senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom s kérem, hogy azok, a kik a rendes kiadások 8-ik fejezete 3-ik számának 3-ik rovatát most akarják tárgyalni, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) Most méltóztassanak azok felállani, a kik az elhalasztást akarják. (*Megtörténik.*)

T. ház! A mint én kivehetem, a többség ezen pontot most akarja tárgyalni. (*Helyeslés.*)

Wahrman Mór előadó: T. képviselőház! A közgazdasági bizottság azt indítványozta, hogy a gazdaság különböző ágainak emelése czíme alatt a harmadik rovatban, a szarvasmarha-tenyésztésre előirányzott 61,000 frt, 150,000 frtra emeltessék föl. A közgazdasági bizottságnak ezen indítványa, véleményadás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatván, ez alaposan foglalkozván a kérdéssel, tökéletesen méltányolta mindazon okokat, melyek a közgazdasági bizottságot ezen indítvány megtételére birták. De ezzel szemben a t. minister ur azon nyilatkozatot tette, hogy ő 150,000 frtot, tehát 89,000 frttal többet, mint a mennyi előirányozva van, nem képes ez idén észszerűen és helyesen felhasználni, tekintettel arra s hogy miután addig, mig a költségvetés tárgyalása be lesz fejezve, az évnek egy harmada már letelik, ő ezen tételnek csakis 25,000 forinttal való felemelését tarthatja czélszerűnek.

Szemben ezen nyilatkozattal, a pénzügyi bizottság nem tehetett mást, minthogy a t. háznak azt hozza javaslatba, hogy az előirányzott 61,000 frt 25,000 frttal emeltessék és ezen rovat alatt 86,000 frt szavaztassék meg.

Ezek azon indokok, melyek a pénzügyi bizottságot arra birták, hogy a közgazdasági bizottság indítványát egész terjedelmében nem fogadta el. Részemről ajánlom a t. háznak a pénzügyi bizottság javaslatát elfogadásra.

Baross Gábor: Mint a közgazdasági bizottság előadója, jogosulva volnék most szólni. Minthogy azonban gr. Dessewffy Aurél képviselőtársam volt az, a ki már a bizottságban is megtette ezen javaslatot, igen szivesen átengedem neki helyemet és kérem a gróf urat, méltóztassék szólásjogával élni. Most csak röviden kérem a t. házat, hogy a közgazdasági bizottság jelentésében foglalt indokolás alapján, méltóztassék az abban foglalt javaslatot elfogadni. (*Helyeslés.*)

Gróf Dessewffy Aurél: T. ház! Köztudomású dolog, hogy nekünk egyoldalú szemtermelésünkben főképen az az érdekünk, hogy mindinkább ne csak a szemtermelésre fordítsuk figyelmünket, hanem egyéb mezőgazdasági termelésünknek is nagyobb terjedelmet adjunk, hogy a termelés különféleségét meghonosítsuk. Ez volt azon vezéreszme, mely a közgazdasági bizottság jelentésében foglalt javaslat megtételénél engem vezérelt.

Midőn a marhatenyésztés nagyobbmérvű emelése czéloztatik, fölmerül azon kérdés, mikép lehet ezen emelést óhajtani, midőn tudjuk, hogy marháinkat kivinni nem lehet, hogy hizlalóinknak nincs tulajdonképen piacza és ennélfogva ki lesz az, ki oly befektetést fog tenni, mely alig fogja magát kifizetni.

Én azonban azon nézetben vagyok, hogy főkép oda kell törekednünk, hogy mint már tegnap is említettem, a termelés különféleségét honosítsuk meg és éppen azért, ha tekintjük az egész országban marhatenyésztésünk mai létszámát és rosz minőségét, akkor határozottan ez az, a mi utal bennünket arra, hogy marhatenyésztésünket emeljük.

A t. minister ur, a költségvetésben ez idén 61,000 frtot vett fel e czélra és különösen a pénzügyi bizottságban azon oknál fogva, mert mint mondá, ezen összeget czélszerüen nem is használhatná fel. Ez volt azon fő indok, melynél fogva a pénzügyi bizottság ezen tételnek 150,000 frtra való emelését nem javasolja. Bátor vagyok állítani azt, hogy nem ezen 150,000 frt, a mennyi kéretik, de háromszor annyi is elkölthető, czélszerüen. A minister ur azt mondja, hogy már ápril havában vagyunk, tehát az év hátralevő részében nem költhető el czélszerüen. Ebben van valami, mert a minister ur mindig késlelteti az elköltést és tudjuk, hogy a fedezési idő is jóformán elmult. De ha egyáltalában belátjuk azt, hogy a marhatenyésztést emelni kell, ha körültekintünk az országban és látjuk, hogy a marhalétszám mily óriási módon fogy, ha tekintbe veszszük azon pusztításokat, melyeket a métely előidézett, ugy, hogy ezrekre apadt a marhalétszám, mint a statistikai kimutatások bizonyítják — mert hiszen maga a minister ur az indokolásban felhozza, hogy vannak megyék, hol 200 db. marhánál nincs több — és ha megtudjuk, hogy nemsokára be fog következni azon idő, midőn törvény utján kimondatik, hogy keletfelé határzár hozatik be, akkor be kell vallanunk, hogy elkövetkezett azon idő, midőn jó eleve igyekeznünk kell marhalétszámunkat emelni, mert midőn majd 1882-ben be fog hozatni a határzár, nem leszünk képesek fedezni a szükségletet. Mindezen okoknál fogva kérem a t. házat, méltóztassék elfogadni a közgazdasági bizottság

Digitized by Google

azon indítványát, hogy e czélra 150,000 frt szavaztassék meg. (*Helyeslés a baloldalon.*)

B. Kemény Gábor, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: Előttem csak kedves lehet azon buzgalom, melyet az előttem szólott t. képviselő ur, gróf Széchenyi Pál és Baross Gábor képviselő ur is ez ügyben tanusít. Én magam, gazdasági viszonyaink között egyik sarkpontnak tekintem a marhatenyésztés emelését. Nem erőnknek, de erőtlenségünknek jele az, hogy nehéz okszerűen, nagy összeget beruházni. Tegnap gr. Széchenyi azt mondta, hogy boldogoknak mondhatjuk magunkat és némileg különösnek tartathatnék a magyar minister álláspontja, hogy a marhaállomány tapasztalt erős alábbszállása mellett, azt mondja, hogy elég ezen kis összeg. Erre nézve kénytelen leszek ismételni azokat, a miket ugy a közgazdasági, mint a pénzügyi bizottságban mondottam, melyek engem arra indítottak, hogy ne vegyek fel ez irányban nagyobb összeget a költségvetésbe.

Mindenekelőtt megjegyezni kivánom azt, hogy a költségvetés 8 hónappal ezelőtt készült és akkor is még nehezen lehetett tudomásom azon érdeklődésről, mely később oly határozottan nyilatkozott. Midőn az érdeklődést tapasztaltam, magam is a legszivesebb készséggel ajánlottam a pénzügyi bizottságban, a tétel felemelését; de a pénzügyi bizottság nem volt hajlandó felemelni.

A tavali tapasztalatok szerint, egy-egy apaállatnak, a községek közti árveréseinél az ország vesztesége átlagosan 100 frt,, valamivel még kevesebb 25,000 frtnál, tehát 250 bikát lehetne megvenni, és kiosztani a községek között. Minthogy nem az egész pénz jön be egy év alatt, hanem rendszerint csak $^2/_3$ része, s minthogy a mult évből pár ezer frt még hátralékban van, mely e czélra szavaztatott meg, azt hiszem, hogy 200 db. bikát még ez idén szét lehetne osztani. Ha megfontolom, hogy még 1878-ból is a takarékpénztárban e czélra megszavaztatott néhány ezer frt hever, mert az illetők nem voltak hajlandók a tenyészanyagot átvenni, ha csak nem ingyen adatott volna; ingyen pedig — megvallom — nem tartanám helyesnek, mert nem gondolnám, hogy akkor bennök meglenne az érzék ezen anyag becse iránt és az a gond, mintha saját költséget sem sajnálnak tőle. Az előbbi évben nagyon kevés község jelentkezett, mely e tekintetben hajlandóságot mutatott. 1878-ban pedig, bár egy községet sem utasítottam vissza, a mely hozzám fordult, csak negyven és egynehány bikát tudtam kiosztani; az idén már nagyobb az érdeklődés s körülbelől 200 bikát fogok kiosztathatni. Ha nagyobb összeg vétetik fel a budgetbe, kényelmes a ministerre, de én nem csak szakminister, hanem a kormánynak tagja és képviselő is vagyok s kénytelen vagyok számításba venni, hogy ha nem is nagy összeggel, de mégis neveltetik ez által a deficit, mert ha 20—30 ezer frttal képes leszek is többet elkölteni, mégis az egész 150,000 frt szerepelne, mint deficit. Végre is, ha 500- vagy 1000 bikát vásárolnék is, az eredmény az lenne, hogy sok nem arra valót is rendkivül drágán vásárolnék. Pedig ez nincs érdekében az államnak. A rendes fejlődés, a mely egyébiránt e tekintetben fokozott s mely szerint nagyon könnyen lehető, hogy jövőre egész nyugodtsággal lehet ily nagy összeget felvenni, indított engem most a kisebb összeg felvételére.

Gr. Széchenyi Pál: T. ház! Mindenekelőtt bocsánatot kell kérnem, hogy rövid előadásom szakgatott lesz, mert valóban nem voltam előkészülve arra, hogy már ma szólok e tárgyhoz, és ennélfogva talán nem lesz rendszerbe foglalva, a mint mondani fogok. Azt is bocsássák meg, hogy e tárgyban a t. ház figyelmét még egyszer kénytelen vagyok igénybe venni, de teszem ezt csakis azért, mert e tárgy iránt nagyon érdeklődöm, mert ez egyik oly része gazdaságunknak, melynek ápolása kiválóan szükséges. Tudjuk t. ház, hogy vannak vidékek hazánkban, a hol a marhatenyésztés annyira süllyedt már, hogy 200 tehénre, vagy még ennél többre is, egy bikát használnak; azt szintén tudjuk t. ház, hogy van elég község, a hol oly tenyészállatokat, bikákat használnak, a melyeket rendőrileg el kellene tiltani; egy oly országban, a melynek marhatenyésztése képezi vagyonának egyik fő részét. (*Helyeslés.*)

Azt, hogy a minister urhoz egyes községekből és egyesektől nem jönnek olyan számosan, mint a milyen számosan megkövetelné azt a szükség, ezt méltóztassanak a magyar gazdák indolentiájának tulajdonitani és nem annak, hogy szükség nincs. Méltóztassék a t. minister ur közegei által és a vidéki gazdasági egyletek által, kipuhatoltatni a tényálladékot és meg fog róla győződni, hogy mily égető szükség az, a melynek orvoslását kérjük.

Hogy a minister urhoz eddig csak két száz bikáért jött folyamodó, ez nem bizonyító tény akkor, hogy itt nincs szükség és hogy a hiba orvoslását ne sürgessük. Én tudom tapasztalásból a mi vidékünkön és hivatkozom a tenyésztőkre, a kik kitünő gulyával rendelkeznek, hogy nem képesek elég bikát nevelni, oly nagy a kereslet, de a községek oly szegények, oly kevés pénzzel rendelkeznek, hogy a tenyésztőnek a megállapitott árt fizetni nem képesek. Látjuk, hogy a legtöbb községek az uradalmaknál veszik a szükséges bikákat és csak akkor jobb minőségűeket, ha az illető uradalom — mert

Digitized by Google

leginkább szegényebb emberek és szegényebb községek veszik — részletfizetést enged nekik, vagy az árát leszállítja felére. De kérdem, nem-e a tenyésztőnek kárával történik-e az? Nagy elismeréssel és köszönettel tartozunk az illetőknek, ha ily kimélettel járnak el a szegény sorsuak irányában; de ezt rendszerré emelni nem lehet, itt okvetetlenül az államnak kell segélylyel fellépni és ez a segély más nem lehet, mint összeirása és kipuhatolása a hibáknak és ezután a teljes erővel való orvoslás Én arra fektetem mindenekelőtt a fősúlyt, hogy megtudjuk hol és mily nagy a hiba. Nem egyes feljelentésekből, hanem részint az e czélra kirendelt közegek és a társulatok hozzájárulásával kell kipuhatolni a létező hibákat minden vidéken és azután a legnagyobb erélylyel segélyezni.

A minap mondott beszédem folytán, kénytelen vagyok most már igaz, hogy a legnagyobb kimélettel és a legnagyobb méltányossággal, de talán nem érdemlett méltányossággal, minapi beszédemre tett reflexióira válaszolni. A t. ministerelnök ur kivált nagy kegyességgel emlékezvén meg az én beszédemről, annak leginkább két pontjára reflectált, az egyik azon, természetesen a legnagyobb komolysággal mondott és igaz, hogy derültségre indító élczemre vonatkozott, a borjuk bevásárlásánál követett eljárást illetőleg. Én nem azt állítottam beszédemben, hogy a főispánok nem képesek ezen bevásárlásokat teljesíteni, hanem az élcz mellett is, melyet tenni akartam, mert azt szándékosan tettem, mégis a komolyságot is megtartottam, a mennyiben nem azon eljárást tettem nevetségessé, hogy éppen főispánok voltak erre kiszemelve, hanem arra fektettem a fősúlyt, hogy ha ezen rendszer meghonositttatnék és ez esetben kértem a szakoktatás életbeléptetését. Tehát mindenesetre oly élcz volt ez, mely neheztelésre okot nem adhatott. De nem is úgy akartam ezt tenni, hogy okot adhassak arra.

A t. ministerelnök urnak második megjegyzése az volt, hogy a gazdasági téren óhajtott befektetéseknél, óvatosan járjunk el. Tökéletesen osztozom e felfogásában és egészen alá vetem magamat államférfiui bölcsességének ez irányban is.

De kérdem a t. ministerelnök urat s egyuttal a t. házat is, vajjon azon különbözet, a melyet én kérek, szemben a pénzügyi bizottság által ajánlott tételekkel, vajjon azon különbözet, mely összesen 204,200 frtból áll, csakugyan olyan ijesztő összeg-e, hogy attól az állam megkárosodását lehetne várni? Én azt hiszem, hogy nem s tán a ministerelnök ur intő szavai nem annyira az általam tett indítványra vonatkozhattak, mint azon általában hangoztatott nagyobb befektetések szükséges voltára, melynek beszédemben én is kifejezést adtam. E szerint tehát az általam tett indítványt, mint a melyet a minister ur ellenészrevétele nem érintett, újból, jó lélekkel a ház pártolásába ajánlhatom.

A földmívelési minister ur tán élczeim által érzékenyebben érezhette magát érintve; én azonban egész őszinteséggel és tisztességgel megkövetném ő nagy méltóságát, ha oka volna rá, de kijelentem a ház előtt is, hogy tudtommal nincs oly gazda, a ki a gazdák mozgalmában részt vesz, a ki a minister urnak személyesen szemrehányást tehetne és kivánna tenni; a mit felhoztam, nem mint személyes szemrehányást hoztam fel, hanem mint a követelt rendszer hiányait említettem; és bátor voltam hozzá tenni egyszersmind az orvoslási módot is csekély belátásom szerint, melyet oly igen magas fokra állítani nem kivánok, de mégis kénytelen vagyok elismerni, hogy a minister ur ellenében — és ezt egyenesen személye ellenében is — lehet egy vádat emelni. És ezen vád t. ház igaz, hogy egy oldalról elismerést is von maga után s ezen elismerésben részesül is a minister ur. A vád az, hogy szembe állítva a többi országok földmívelési ministereivel, a mi minister urunk kivételt képez, kivételt annyiban, hogy mindazon összegeket, melyek nagyobb mérvű beruházásokra kivántatnak, ő reá rászakoltatni kell, holott a többi országokban a földmívelési ministereket mindig vissza kell tartani attól, hogy túlságosan költekezzenek. Ez tehát a gazdaság érdekében némileg vád, de nem olyan, a mely érdemeit bánthatná.

A mi az országban rendelkezésre álló tenyészanyagot illeti, erre nézve bátor vagyok a minister urat, a „Magyar föld" czímű lap mai számára figyelmeztetni, melyben a tenyésztési szakosztálynak a köztelken tegnap tartott üléséről van szó, a melyben a kormány egy közege, az állat-gyógyintézet igazgatója, jelentést tesz azon utazásáról, melyet a minister ur megbizásából tett s egyuttal felhasznált arra, hogy saját ismereteit bővítse és melyben tetemes és jó magyar faju gulyákról tesz említést, hol van elég tenyészanyag. Ezeken kivül van még számtalan jó gulya, melyből tenyészanyagot lehet vásárolni, ott van pl. a keszthelyi, mely talán a legjobb az országban. Én részemről csak arra kérem a t. minister urat, mindenekelőtt arra törekedjék, hogy oly rendszert alkosson és oly férfiakat alkalmazzon, mint a lótenyésztésnél és megvagyok róla tisztán, lelkem mélyében győződve s hiszem, hogy a t. ház minden tagja így van, hogy ha oly kitünő kezelésben s oly erélyes pártfogásban fog részesülni marhatenyésztésünk ügye, milyenben lótenyésztésünk részesült, akkor csakugyan meg fogja mutatni a minister ur a külföldnek, hogy azt, a mire beszédemben hi-

Digitized by Google

vatkoztam, t. i. a nagy különbözetet a marhaállomány két utóbbi statistikai összeszámításában, csakugyan rövid idő alatt meg tudja orvosolni és akkor én magam leszek, a ki neki szolgálatomat felajánlom és átveszem az ő utasítása szerint a recept megirását. Kérem a t. házat, hogy a 150,000 frtra emelt dotatiót megszavazni méltóztassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Tisza László: Igen röviden leszek bátor a t. ház figyelmét igénybe venni. Felszólalok leginkább azért, hogy az előttem szólott t. képviselő ur egy megjegyzésére feleljek, a kivel különben a gazdaság terén, legalább a főbb vonásokra nézve, egy uton szoktam haladni. Ezen megjegyzése, melyet a földmivelési minister ur személyére félig dicséret, félig pedig gáncsképen mondott, ösztönöz engem a felszólalásra és annak kinyilatkoztatására, hogy szerintem annak helye, hogy a minister felfelé licitáljon, nem a képviselőház, hanem a ministertanács és a pénzügyi bizottság. És én a nélkül, hogy olyan szerencsés lehetnék, hogy egyik, vagy másik helyen lettem volna, teljes meggyőződéssel el merem mondani, hogy ott a minister tárczája iránti kötelességét pontosan teljesítette. Felfogásom szerint őt azért hibáztatni nem lehet, hogy a ministertanács, vagy a pénzügyi bizottság határozatával szemben, itt nagyobb összeg kiadását nem kivánja. Igen természetesen a képviselőház belátásától függ ezen nagyobb összeget megszavazni, vagy nem. És én a minister urat, ámbár Kemény, nem tartom oly makacsnak, hogy ha ez összeget dispositiójára bocsátja a ház, el ne fogadja, fel ne használja.

150,000 frtra az én meggyőződésem szerint is szüksége van a gazdasági érdekeknek. E 150,000 frt, mint maga a minister ur kifejezte, igen csekély összeg azon nagy szükséghez képest, mit gazdaságunk igényel. De eltér nézetem az előttem szólóétól abban, hogy én ezuttal a 150,000 frtot nemcsak a marhatenyésztés emelésére, hanem az összes nemzetgazdasági érdekekre — megemlítem a culturmérnöki intézményt — kivánom fordítani. Tehát én a 150,000 frtnak a budgetbe felvételét kérem. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Gr. Széchényi t. képviselő ur rám is hivatkozván és szives lévén azon eszmének is kifejezést adni, hogy én az általam ajánlott szempontot nem az ő általa indítványozott összegre nézve, hanem általában értettem: ezen indokból kötelességemnek tartom egy pár szót magyarázatul szólani.

Én, t. ház, igenis ezen szempont figyelembe vételének szükséges voltát hangsúlyoztam az ő indítványával és általában a kiadást szaporító indítványokkal szemben, nem azért, mintha a 204 ezer frtot roppant nagy összegnek tartanám; nem is azért, mintha azt hinném, hogy gazdászati érdekeink szempontjából még 204 ezer frtot elkölteni nem lehetne. De igenis ezzel szemben is értettem és kellett értenem, mert költségvetési tételeinkben találhatunk, ha tetszik százat, hol ugyancsak ily megfelelő nagyobb összeget igen czélszerüen, hasznosan föl lehetne használni. Pedig ha már száz ily tétel van, ez a kis összeg is már 20 millióra rugna.

Egyes képviselő, ki egyik, vagy másik eszmét tartja szem előtt, természetesen indítványoz tételek emelését és indokolja azzal, hogy az nem oly nagy összeg, hogy az jelen viszonyaink közt az államháztartásra káros lehetne. De a kormánynak valamennyit kell szem előtt tartani, mert érzi, hogy igen sok tételnél lehetne éppen ily alapon fölemeléseket indítványozni; mert érzi azt, hogy az államháztartás érdekében mindezeket megtenni és túl a kiszabott határon menni nem helyes. Éppen ezért kénytelen a kormány az egyes tételek emelését ellenezni még ott is, a hol, ha a pénzügyi helyzet engedné, maga volna hajlandó az emelést, talán még nagyobb fokút, indítványozni.

Ebben fekszik, t. ház, a különbség az egyes indítványozó képviselő és a kormány helyzete közt és ebben fekszik indoka annak, t. ház, a mit — és ezt, miután t. képviselőtársam multkori nyilatkozatomra hivatkozott, kénytelen vagyok most kiemelni, — a pénzügyminister ur a költségvetés általános vitája alkalmával mondott.

Én is osztozom azon nézetben, hogy közgazdasági érdekeink emelése nem lehet pártkérdés; sőt teljességgel kész vagyok elhinni azt is, a mit a képviselő ur hangsúlyozott, hogy sem ő, sem senki részükről ezt pártkérdésnek nem tekinti. De, t. ház, nem is annyira pártkérdést, mint inkább kortes-kérdést említett a képviselő ur.

Gr. Széchényi Pál (*közbeszól*): Párt- és kortes-kérdést említettem!

Tisza Kálmán ministerelnök: Tehát mind a kettőt méltóztatott említeni. Mondom, méltóztassanak megengedni, de a dolog természetében fekszik, hogy ily természetet is vesznek fel az ily költségszaporulatot involváló kérdések akkor, midőn egyes képviselő, a ki nem érzi magát felelősnek az államháztartás összegeiért, egyes tételeknél oly nagyobb összegeket indítványoz, a melyeket, mert az országban sokan kivánják, a kormány maga is szivesen kérne, de a melyeket mégis kénytelen nem kérni, sőt annak elfogadása ellen is kénytelen védekezni azért, mert az a kormány megint felelős az államháztartásért általánosságban.

Ebben fekszik a helyzet különbözősége s ebben fekszik azon eredmény, melyet a pénzügyminister ur érintett s a melyet a képviselő

Digitized by Google

ur tagadott és mely, ha nincs is szándékában, benne van a helyzetben.

De akármint legyen, t. ház, én csak azt ismétlem, a mit mondottam, hogy bármennyire kivánnám is, hogy minden megtörténjék gazdászati viszonyaink emelésére, bár átlátom is, hogy magában az a 204 ezer frt, melyet a képviselő ur kiván, nem oly nagy összeg, hogy az által az államháztartás egyensúlyában zavar történhetnék; de miután igen jól tudom, hogy a budgetnek számtalan más tétele van, hol hasonlag lehetne czélszerüen felhasználva nagyobb összegeket elkölteni s ha mindezeket a t. ház megszavazza, igenis államháztartásunk egyensúlyát nemcsak helyreállítani, de még a jelen helyzetben is fenntartani nem lehet: kénytelen vagyok ezen főszempont előtt meghajolva arra kérni a t. házat, hogy sem ezen, sem más tételnél, a lehetőségig a költségeket emelni ne méltóztassék. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Gr Széchényi Pál: Személyes kérdésben vagyok bátor csak egy szót kérni. A miniszterelnök ur azt mondá, hogy én a felelősséget a költségvetés iránt megtagadtam volna, hogy nem akarom átvállalni s azért természetesen könnyü felemelést kérni. Azóta, hogy én képviselő s a háznak tagja vagyok, én még a kormány által beterjesztett költségvetést eddig sohasem tagadtam meg s reménylem, hogy nem kell tennem jövőre sem. A mig én képviselő leszek, én e felelősséget, mely a törvényhozó testület tagját megilleti, az általa elfogadott költségvetésért, ezt a felelősséget még mindig megosztottam a miniszterelnök urral, ez iránt vád engem nem illethet.

Tisza Kálmán miniszterelnök: Szavaimat akarom csak megmagyarázni. Én azt hiszem, hogy elég tisztán mondtam. Én nem vádoltam a t. képviselő urat, én beszéltem általánosságban és a mit általánosságban mondtam, nem vád senkire, mert természetesen az államháztartásért és azért, hogy abban zavarok ne álljanak elő, nem az egyes képviselő felelős — némi századvagy ezredrésze háramlik rá is, — de felelős mindenek fölött és első sorban a kormány. A kormány kötelessége tehát vigyázni, hogy még jó és különben helyes czélokra is, túlterjeszkedő költségek ne szavaztassanak meg. Csak ez az, a mit mondani akartam.

Almássy Sándor: T. ház! A minister ur indokolásában azt hozta fel, a miért nem akarta elfogadni ezt a költséget, hogy nem képes azt elhelyezni; előadván azt, hogy eddig, vagyis a mult évben csak 40 darab bikát birt elhelyezni, hanem megjegyezte, hogy az idén már 200 van előjegyzésben. Ennek egyedüli oka, tessék elhinni, nem a mi népünknek indolentiája, mert az nagy szükségben szenved, számtalan község minden ilyen tenyészanyag nélkül van, hanem a nem-tudás az okozója, mert tessék elhinni, csak ezen mai napi tárgyalás fogja eredményezni, hogy a minister ur nem lesz képes eleget tenni még századrészében is, annyira nagy a szükséglet. Hanem itt magunk a képviselőház tagjai közül is számosan nem tudtuk azt, hogy tenyészállatok rendszerint osztatnak ki, annál kevésbbé tudták azt a községekben. Én tehát tökéletesen meg vagyok győződve, hogy bármennyi legyen is az, nem lesz fennakadva, hogy azt elhelyezhesse.

Más szempont az, melyet a miniszterelnök ur felhozott, t. i. hogy a költségeknek új szaporitása felelősséggel jár irányunkban, hogy azután a fedezetet nem fogják megtalálni. Előhozza, hogy nem egy ily tétel van, a melyre szükséges volna ily összegeket kiadni, hanem van számtalan, mely czélszerünek, szükségesnek van elismerve, de nem lehet, mert a budget nem engedi és itt felelősséget nem vállalhatunk.

A szükség mindenkor parancsol. Az óvatosságot szeretem, igenis várom a miniszterektől. Ez kötelessége, de ezt nem tapasztaltam. Itt van például egy: meg akartuk szorítani az udvartartás költségeit, ott volt pénz. A rendelkezési alapnál, mely 200,000 frtot tesz, szintén nem voltak figyelemmel a takarékosságra; most pedig, mikor közczélokra, hasznos beruházásokra indítványoztatik a fölemelés, előállanak a takarékossággal. Én a takarékosságot itt argumentumul el nem fogadhatom, s pártolom az indítványt.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Csak két rövid észrevételt akarok tenni a most kérdésben levő tételre nézve a helyzet tökéletes tisztázásának érdekében.

Tisza László képviselő urnak az a felfogása az indítványról, hogy ezen 150,000 frt nem csupán marhatenyésztésre, hanem egyéb közgazdasági, különösen talajjavítási czélokra is fordittathassék s ezen felfogással kivánja az indítványt szavazásra bocsátani. Én megvallom, ily értelemben nem fogadhatnám el azt, de ilyformán még csak tekintetbe sem jöhet az indítvány.

Az indítványnak czélja tisztán a marhatesztés emelésére 150,000 frtot megszavaztatni. Én ezen szempontból pártolom azt. És csak egyet vagyok bátor felemlíteni azzal szemben, a mit a miniszterelnök ur mondott. (*Halljuk!*)

A miniszterelnök ur azt mondotta, hogy egészben véve igaz, nem oly nagy összeg, hogy az államháztartást megzavarja, de előfordulhat egy második, harmadik, tizedik tétel, melynek szintén felemelése kéretik s meglehet, megszavaztatik ugyanazon czélszerüség alapján s ez már csakugyan nagy teher lenne az államra.

Ezen argumentum, t. ház, melynek sok esetben, elismerem, van súlya, e tételnél nem jöhet tekintetbe, mert itt nem oly tételről van szó, melyhez hasonló még két, három, vagy csak

Digitized by Google

egy is a közgazdasági budget keretében előfordulna. Itt szó van egész közgazdaságunkban oly rendszerváltoztatásnak elősegítéséről, melynek szükségességét egész szakirodalmunk, a gazdaság minden ágának hivatott tényezői, de maga a minister is elismeri. Itt nem oly tételről van szó, mely speciális érdeket, hanem összes mezőgazdaságunknak alapjában való megváltoztatásának érdekét érinti. Erre tehát a ministerelnök azon argumentuma, mintha abból következtetve még számtalan ily kiadást lehetne igénybe venni, nem alkalmazható. S ezen szempontból igen kérem a t. házat, méltóztassék a 150,000 frtot a közgazdasági bizottság javaslata szerint megszavazni. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Szólásra feljegyezve senki sem lévén, a vitát berekesztem. Szavazás előtt fel fog olvastatni a közgazdasági bizottság javaslata.

Antal Gyula jegyző (*Olvassa a javaslatot*):

„Tekintettel a marhatenyésztés fejlesztése és a fejlesztésnek általában elismert fontosságára és sürgős voltára;

tekintettel továbbá arra, hogy végre is itt az ideje, hogy gazdaságunk reformálása terén hathatós módok és eszközökhöz nyuljunk; mely módok és eszközök megadása, a törvényhozás és a kormány lényeges feladatát képezik; és

tekintettel végül arra, hogy az e téren teendő és sem az ország egyéb nagy kiadásai, sem az adózó polgárok jogosult kivánalmaival, sem végül az e téren okvetlenül teljesitendő feladatokkal még mindig helyes arányba nem hozható anyagi segélyzés, a gazdasági jólét és ezzel együtt az adózási képesség emelésére is hat;

mondja ki a t. ház, hogy a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium rendes kiadásai XVIII. fejezet, 3. czím alatt a marhatenyésztésre előirányzott 61,000 frt helyett, 150,000 frtot szavaz meg.“

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a közgazdasági bizottság ezen javaslatát? (*Igen! Nem!*)

A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.

Wahrmann Mór előadó: T ház! Az egész czím függőben marad; de van ennek egy második alosztálya: „az erdőszet“, erre nézve indítvány nem tétetett, de a pénzügyi bizottság nézete az, hogy az erre fölvett 60,000 frt nem tartozik a rendes kiadások közé, hanem az átmeneti kiadások közé. Arra kérem tehát a t. házat, hogy ezen 60,000 frt sorsa fölött az átmeneti kiadások tárgyalása alkalmával méltóztassék dönteni.

B. Kemény Gábor földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Magam részéről szivesen beleegyezem, hogy az erdőszet czímen fölvett, az erdészeti törvény életbeléptetésére vonatkozó 60,000 frt ezuttal nem a rendes kiadások köztt, hanem — miután a törvény életbeléptetésére vonatkozik — most egyszer, ezen évben utoljára az átmeneti kiadások közé vétessék; a jövő évre — természetes — kötelességemnek fogom tartani rendszeres javaslatot tenni annak felhasználását illetőleg, a képviselőház elé.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni, hogy ezen tétel az átmeneti kiadások közé tétessék? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Rendes bevételek VII. fejezet, 1. czím Bevétel, Szabadalmi díjak 13,000 frt.

Elnök: 13,000 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): „A központi értesítő“ előfizetési és beiktatási díjaiból 2400 frt.

Elnök: 2400 frt elfogadtatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 15,400 frt.

Elnök: Elfogadtatik összesen 15,400 frt.

Baross Gábor jegyző (*olvassa*): Gazdasági tanintézetek. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 4. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 2. czim.

Szalay Imre: T. ház! Midőn kijelentem, hogy a gazdasági intézetekre szánt dotatiót elfogadom, némely megjegyzést kivánok tenni, a mit a t. minister ur figyelmébe ajánlok.

Ugyanis a gazdasági tanintézeteknél, ha a rovatokat végig nézzük, egy csomóba találjuk a kiadásokat, valamint a bevételeket is, a nélkül, hogy azok részletezve lennének, a mire pedig nagy szükség lenne, még pedig azért, hogy megtudjuk, micsoda arányban növekedtek a jövedelmek bizonyos ágakban azon tanintézeteknél, a melyek gabonatermelés, szőllőszet, vagy állattenyésztéssel foglalkoznak és hogy megtudjuk, mily arányban fognak növekedni a jövedelmek. Mert én részemről helyesnek tartanám, hogy a gazdasági tanintézeteknél, a hol éppen az tanittatik, a mi később az életbe kiviendő, nem hogy hanyatlás mutatkoznék, hanem, — ha csak valami rendkivüli csapás nem fordul elő, — mindig előhaladás éressék el a jövedelmekben.

Ennélfogva én fölkérem a t. minister urat, hogy legyen szives, minden esztendőben jelentést tétetni, vagy tenni és azt a t. ház tagjainak kiosztani, a melyben az általam említettek foglaltassanak. Ez az egyik.

A másik, a mire bátor vagyok reflectálni, az, hogy midőn Hermann Ottó t. barátom határozati javaslatát beadta, közbeszóltam, hogy nincsenek kisérleti állomások. Erre a mini ter

Digitized by Google

ur azt mondta, hogy attól függ, hogyan értjük azon kisérleti állomásokat? (*Halljuk!*)

T. ház! Arra nézve, a mit a t. minister ur a kisérleti állomások tekintetében mondott, bátor vagyok megjegyezni, hogy én tudom azt, hogy Magyaróvárott van bizonyos kisérleti állomás, de nem annyira a szőlőszet, hanem a mezőgazdászat részére van felállítva. Tudom azt, hogy ott kisérletek tétetnek bizonyos külföldi növényekkel, tudom azt, hogy ott kisérletek tétetnek bizonyos vegyi trágyázásokkal, tudom azt, hogy ott kisérletek tétetnek bizonyos irridationalis és alagcsövezési intézkedésekkel. Én ezt jól tudom, de nincs a borászatra és a szőllőszetre vegykisérleti állomás, a milyent ezen szakma megérdemelne. Csak a kis Stajerországra utalok e tekintetben, a hol a vegykisérleti állomás van Marburgban. Nem akarok utalni Klosterneuburgra, Carlsruhéra. Ezek mind ismeretes dolgok, melyekkel nem akarom fárasztani a t. ház figyelmét. Hanem éppen arra nézve, a mit a minister ur mondott, hogy attól függ, hogyan fogjuk fel a kisérleti állomást, fenntartom előbbi állításomat, hogy nincs nálunk kisérleti állomás.

Már maga az, hogy itt a költségvetésben az áll: pótlék egy tanárnak a vegykisérleti állomás vezetésére, azt mutatja, hogy annak a tanárnak nem is lehet a vegykisérletekkel úgy foglalkoznia, mint azzal más országokban foglalkoznak.

A másik az, hogy én nem tartom azt vegykisérletnek, hogy hoznak pl. Amerikából szőllőfajokat. Hisz akkor én nálam is lenne vegykisérleti állomás, mert nálam is van körülbelől 300 szőllőfaj, mind külön, egészen rendszeresen elültetve, pedig én nem arrogálom azt, hogy nálam vegykisérleti állomás van.

Megengedem én azt, hogy a vegykisérleti állomás fenntartása meglehetős nagy áldozatot igényel. Például kitüntetendő a vegykisérleti állomáson, minő eredménye van a trágyázásnak a különböző szőllőfajokra nézve, továbbá, hogy az egyes szőllőfajok micsoda tenyésztést mutatnak a földtalajok különbözőségénél. Péld. Klosterneuburgban nemcsak földdel tesznek kisérletet, melynek különböző vegyítéket adnak, hanem különböző sziklák, kőszén, homok, azután granit, mész és több mással. Ezek azok a kisérletek, a melyekre szükségünk volna és ez az, a mire azt mondottam, hogy azt Magyaróváron nem találom.

T. ház! Azt is sajátságosnak kell találnom, hogy az egész országban, midőn különböző szakerőkről van szó, méltóztassanak csak megnézni, hogy gazdasági tanárok legkevésbbé hivatnak fel; pedig ha az ifjuság nevelését oly kezekre bizzuk, mint a minők a gazdasági tanárok, azt hiszem, hogy oly fontos kérdésekben, melyek a mezőgazdaság körébe vágnak, őket szintén meg kellene hallgatni.

Ezek azok, a miket előadni kivántam. Határozati javaslatot nem szándékozom beterjeszteni, csupán, fölhívni kivántam a t. minister ur figyelmét e kérdésre. (*Helyeslés a szélső balfelől.*)

Madarász József: T. ház! Én is fel kivánom hívni a t. minister ur figyelmét a gazdasági tanintézetekre, különösen az azokról előterjesztett jelentésre. Én ezen jelentésekben kerestem és szerettem volna megtalálni azt, hogy hány ott a hallgató és azért szólalok fel, hogy kérjem a t. minister urat, legyen szives intézkedni, hogy jövőben megtaláljuk a jelentésben, hogy az egyes gazdasági tanintézetekben hány hallgató van.

Wahrmann Mór előadó (*közbeszól*): Meg van a jelentésben!

Madarász József: Én az előirányzat 21. lapján a debreczeni földmívesiskolára nézve találtam három sort, hogy ezen földmívelési iskolában, a tanítási díj, a gyakorlati tanfolyambeli tanulóknál, hány frtot tesz. De ez még nem zárja ki, hogy oda ne járhatnának olyanok, a kik ez alá nem foglalhatók; a többieknél pedig a költségvetési előirányzatban ezt sem találtam meg.

De nem is azt óhajtom, hogy ez az előirányzatba tétessék, hanem kérésemet az iránt terjesztem elő, hogy a jelentésbe vétessenek fel az ebbeli adatok. A jelentés 24. lapján pl. zárjel közt érintve látom, hogy „a gazdaság évi adója, a katasteri kiigazitás folytán, felemeltetett, mire nézve megjegyeztetik, hogy a reklamatiók folyamatban vannak.“ Ha már ráérnek a jelentést tevői ilyeneket tenni be a jelentésbe, akkor csakugyan elsőbbséget érdemelne az, hogy jelezzék, hogy egyes tanintézetekben hány tanuló van.

Másodszor szintén a jövőre nézve kérem, hogy miután nagyon hiszem, — mert hisz takarékosaknak kell lennünk és nem szabad az állam rovására szükségtelen kiadásokat tennünk — mondom, hiszem, hogy ezen takarékossági szempontból nem fog elfogadtatni határozati javaslatom, melyet az iránt fogok előterjeszteni, hogy a magyar-óvári gazdasági tanintézetben, a német nyelven való tanítás szüntettessék meg: az esetben, ha ezen javaslatom csakugyan elvettetnék, kérem, hogy a jelentésben tüntettessék ki, hány tanuló az, a ki német nyelven és hány az, a ki magyar nyelven tanul.

Harmadszor azt vagyok bátor kérdezni a t. minister urtól, hogy sziveskednék felvilágositást adni az iránt, vajjon a liptó-ujvári földmívelői iskolában, a tanfolyam valóban tót nyelvű-e, mint értesültem. (*B. Kemény Gábor minister tagadólag int.*) Azért kérdem, hogy való-e, vagy nem. Annyit tudok, hogy volt panasz, hogy az oda az alföldről tanulni ment ifjak nem értették

Digitized by Google

a nyelvet és ennélfogva a tanfolyamot nem tudták használni. Nem azért mondom ezt, mint ha ellensége volnék annak, hogy a magyarok is megtanulják a tót nyelvet, sem azért, hogy a tótok előbb megtanulják a magyar nyelvet és aztán hallgassák a tanfolyamot. Csak felvilágosítást kivántam kérni a minister urtól.

Hogy pedig azután, midőn a kiadások majd egyenkint ezen gazdasági intézetekre megszavaztatnak, ne kelljen külön felszólalnom, beterjesztem azon határozati javaslatomat, melyről előre tudom, hogy önök takarékossági szempontból nem fogadhatják el. Határozati javaslatom a következő: Utasittatik a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister, hogy ezen gazdasági tanintézetnél, a német nyelven előadni szokott tanfolyamot szüntesse be. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Simon Gyula: Madarász t. képviselő ur indítványa nem először van a ház előtt és megvallom őszintén, ha csak ugy venném, a mint az indítvány éppen hangzik, hogy t. i. egy német nyelvű tanfolyam szüntettessék meg, magam is mellette szavaznék. De itt más körülmények forognak fenn, melyek engem éppen az ellenkező elhatározásra indítanak. Nem tudom elképzelni, t. ház, hogy az én t. képviselőtársamat javaslatának beadására más indítaná, mint azon aggodalom, hogy a német tanfolyam meghagyásából veszély keletkezhetnék, talán a nemzetiségre a hazai nyelv tekintetében, vagy talán félti a t. képviselő ur az ország államiságát. Én, megvallom, hogy a mi a germanisatió iránti aggodalmakat illeti, miután alkalmam volt több mint két évtizeden át ezen akadémia működését és fejlődését figyelemmel kisérni; minthogy magam is hallgatója voltam ezen akadémiának és pedig ugy a magyar, mint a német tanfolyamnak: bátran mondhatom, hogy annak tanári testületét a germanisatióval vádolni éppenséggel nem lehet.

Ha ezen kérdést vitatjuk, fontolóra kell vennünk mindenekelőtt azt, hogy kik volnának azok, a kik ott germanisálnak és másodszor, hogy kik volnának azok, a kiket germanisálnának.

A mi az első kérdést illeti, méltóztatnak tudni, hogy szorosabb értelemben vett német tanár ott három van.

Ezek hosszabb ideig ott lévén, bátran mondhatom, hogy ismerik azon kötelességöket, melylyel újabb hazájok iránt tartoznak s be is bizonyitották ezt azzal, hogy a mennyire elfoglaltságuk engedte, hazai nyelvünk tanulásával foglalkoztak, még pedig nem kis siker nélkül. Ott, a hol három német ajkú tanár van s a többi német tantárgyakat magyar tanárok adják elő, megvallom, nem félek, hogy e három képes legyen valami kárt tenni.

De kik volnának t. ház, azok, kiket germanisalni lehetne? Vagy az akadémiai fiatalság, vagy talán a városi és megyei nagy közönség. A fiatalságot ismét két részre osztom. T. i. a nem magyar születésüekre, kiket nem lehet germanisálni, mert különben sem magyarok; s a magyar születésüekre, kiknek hazafias szellemét sokkal inkább ismerem, hogysem teljes biztonsággal ki ne merném mondani, hogy ezek magukat germanisálni semmi szin alatt, bárki által nem engedik. (*Tetszés.*) A mi pedig t. ház, a másik germanisálható factort illeti: ez volna a nagy közönség, a publicum. Megvallom, hogy némileg egy elfogult véleménynyel állok szemközt, a mennyiben t. i. Mosonymegye közönségének $^{8}/_{10}$ része német ajkú; de ki merem azt is mondani, hogy ezen német ajkú közönség oly hazafias szellemű és annyira ragaszkodik a hazához, hogy gratulálhatok minden vidéknek, melyben a nem magyar ajkú közönség ily magyar szellemmel rendelkezik. (*Felkiáltások: Ez igaz!*) Erre ugyan azt lehet mondani, hogy könnyű azt állítani, hogy valamely vidék hazafiui érzelmeket táplál; ámde én röviden hivatkozni akarok a tényekre s fel kivánok említni egy factumot, melyről meg vagyok győződve, hogy a t. képviselő ur is teljes elismeréssel fog nyilatkozni s ez az, hogy 1848-ban ezen németajkú nép, a magyar sereg részére újonczokat és önkénteseket állított ki akkor, mikor már a megyének legnagyobb része és székvárosa is az ellenség által meg volt szállva. De felemlítem azon körülményt, is, a mely e nép hazafias szelleméről szól az újabb korban s ez azon nagymérvű vágy és törekvés a magyar nyelvet elsajátítani, melyért a legnagyobb áldozatokat hozta és hozza, úgy hogy ma már a siker is mellette szól, a mennyiben biztosíthatom a t. házat, hogy az ifjabb nemzedék közt nincs senki, a ki hazai nyelvünket ne csak szóban, de irásban is többé-kevésbbé ne tudná. (*Éljenzés.*)

Én tehát t. ház, megvallom, a germanisálástól itt nem félek.

A mi pedig a költségeket illeti, hisz ahhoz azok, kik a németajkú tanfolyamot hallgatják, szintén hozzájárulnak, még pedig meglehetős összeggel — mint a minister ur ezt alkalmasint tüzetesen fel fogja derítni — de bátor vagyok azon körülményt is felemlíteni, hogy mihelyt a német parallel-tanfolyam megszünik, csökkenni fog az akadémia jövedelme, mert a német tanfolyam eltörlése által, nem fogjuk elejét vehetni annak, hogy mindazon magyar származású ifjak is, kik bármely oknál fogva, most Magyaróvárott német előadásokat hallgatnak, Hohenheimsba és más ilyen intézetbe ki ne menjenek.

Digitized by Google

Én mindezen indokoknál fogva kérem a t. házat, méltóztassék Madarász József ur határozati javaslatát mellőzni. *Helyeslés a jobboldalon.*)

Helfy Ignácz: T. ház! A mi magukat a tanintézeteket illeti, volt szerencsém már e házban kijelenteni, hogy én azt egyáltalában nem találom correctnek, hogy a kereskedelmi minister egyszersmind közoktatással foglalkozzék, épp ugy, mint nem találom helyesnek, sőt még kevésbé helyesnek, hogy a közoktatásügyi minister földmíveléssel és jószágokkal is foglalkozzék. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Én azt hiszem, hogy a legcorrectebb eljárás lenne, ha ezen intézetek a közoktatásügyi ministerium tárczájába tétetnének át.

Ezt mellékesen megjegyezve, bátor vagyok itt felhozni egy tárgyat, a mit a pénzügyi bizottságban érintettem, a mire nézve azonban ott csak annyit érhettem el, hogy az a jegyzőkönyvbe felvétetett. Én ennyivel be nem érhetem, mert azt hiszem, hogy e tárgy megérdemli, hogy itt a házban megvitathassék és a költségvetésbe felvétessék. Ugyanis, midőn gazdasági tanintézetekről volt a pénzügyi bizottságban a szó, kiterjesztettem figyelmemet a kereskedelmi tanintézetekre is és indítványt tettem a pénzügyi bizottságban, hogy állittassék fel a fővárosban egy női kereskedelmi iskola, a melyben ugy, mint a külföldön sok országban, a nők elsajátíthassák azon kereskedelmi ismereteket, a melyek azután őket képesekké tegyék hasznos, illedelmes életpályára. Én például egész Franciaországban igen ritkán találtam a kereskedésekben férfi-könyvvezetőket; ott könyvvezetéssel rendesen a nők foglalkoznak és sokkal jobban is megfelelnek e foglalatosságnak. Azt a kevés tanulmányt, a mi arra szükséges, hogy e foglalatosságnak megfelelhessenek, a nők épp ugy elsajátíthatják, mint a férfiak. Ily iskola felállítása nem is járna nagy költséggel, mert én nem igénylem azt, hogy az nagy apparatussal történjék; elégséges egyszerűen csak az, a mi a kereskedelem ezen ágában mulhatatlanul szükséges. Én bátor vagyok ezen indítványomat itt felhozni és a t. minister urnak szives figyelmébe ajánlani. Ha kell, nehány adattal szolgálhatok erre nézve más országokból, mert el vagyok látva ilyenekkel. Például nem rég szereztem adatokat magamnak a nápolyi női kereskedelmi iskoláról, a melyet az olasz kormány ez előtt 4 évvel állított fel és igen jó eredményt volt képes felmutatni.

Ezt a t. minister ur figyelmébe ajánlva — miután már felszólaltam — nem tehetem, hogy megjegyzést ne tegyek azon indítványra, a melyet Madarász József t. barátom tett. Én azok után is, a miket a t. előttem szólott képviselő ur mondott, helyesnek tartom ezen indítványt. Azon okokat, a miket a t. képviselő ur felhozott a mellett, hogy miért kelljen Magyaróvárott a német tanfolyamot fenntartani, azon okokat fel lehetne hozni bármely nagyobbszabású tanintézetre nézve. Ugyanezen okból be lehetne hozni a német tanfolyamot a budapesti egyetemnél is. (*Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.*) De másfelől ugyanezen okok felhozhatók nem a német, hanem például a franczia tanfolyam mellett is. Én például sokkal természetesebbnek találnám, ha azt mondanók, hogy éppen a magyar-óvári gazdasági tanintézetben állittassék fel egy franczia tanfolyam is, hogy ez által egész Európa ifjainak tért nyithassunk, mert bizonyára ezek sokkal jobban birják a franczia nyelvet, mint a németet.

Én tehát az előttem szólt t. képviselőtársam indokolását el nem fogadva, pártolom Madarász József képviselőtársam indítványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

B. Kemény Gábor keresk. minister: T. ház! Ha a vita be van zárva, bátor vagyok szót emelni, még pedig bátor leszek oly sorban nyilatkozni, a mint a t. képviselő urak felszólaltak. (*Halljuk!*)

Szalay Imre képviselő ur kiemelte, hogy óhajtaná, ha a gazdasági tanintézeteknél a jövedelem részletesebben mutattatnék ki, mint ez jelenleg történik, mert ez intézetek magok is okszerű gazdaság vezetésére levén hivatva, e kimutatásból ki fog tünni, mennyiben feleltek meg hivatásuknak, mennyire emelték a jövedelmet. A jövedelem ugyan általános összegben minden jelentésben meg van említve; másfelől azonban a képviselő ur figyelmébe kivánom ajánlani azt, hogy e tanintézetek éppen, mivel mindenike egyszersmind a kisérleti téren is foglalkozik, sokszor a gazdaságnak éppen oly nemével tesz kisérletet, a melynek jövedelme bizonytalan, sőt némelykor megteszi egészen azon tiszta tudattal, hogy nem fog sikerülni, de megteszi éppen azért, hogy tudja indokolni, miért nem alkalmazandó egyik, vagy másik eljárás és termelési mód. Itt tehát az intézet sikeres működését, a gazdálkodás jövedelme után, éppen nem lehet megbirálni. Ez intézetek törekvése oda irányul, hogy a gazdálkodási irányra nézve, ugy positive, mint negative, felvilágosítást adhassanak. Egyébiránt semmisem áll annak utjában, hogy kissé részletesebben kimutattassék, hol mennyi buza termett s hogy az mennyiért adatott el.

A mi a szőllőszeti és borászati állomásokat illeti, melyek, mint már említém, igen nagy fontosságúak, erre nézve tétettek kisérletek; tétettek például abban az irányban, hogy viszonyittassék a termés és a talajhoz, hogy különböző talajon minő viszonyt tüntet fel némely szőlőfaj a must arányát, mennyiségét, sav- és

Digitized by Google

szesztartalmát illetőleg s ezt ismét viszonyítva a cognac mennyiségéhez. Ezekre nézve igen érdekes kisérletek tétettek, valamint arra nézve is, hogy a talajjavitásnak minő hatása van a szőlőtermésre és a must minőségére. Elismeréssel jelenthetem, hogy igen sok derék szőllőgazda van, ki ebben közreműködik velem ugy, hogy látszik, hogy a dolog meg van érve kellőleg, a mennyiben nemcsak az erre hivatalosan utasított emberek foglalkoznak vele, hanem segédkezet nyujt nekem sok értelmes gazda. E tekintetben a megkezdett uton szándékozom tovább haladni. (*Helyeslés.*)

Madarász József t. képviselőtársam óhajtja, hogy ezentúl a tanulók száma is felvétessék a jelentésbe. Ez ugyan, mint minden más tanintézetnél, ugy a gazdasági tanintézeteknél is megtörténik a rendes évi jelentésben s itt rendesen megjelenik a megelőző évi tanulók névsora; a folyó évről nem lehet közölni, hanem, ha kivántatik, semmi sem gátolja, hogy ez a jelentésben is meg ne történjék. Azon kérdésre, hogy jelenleg hány német ajkú tanulója van az óvári intézetnek, jelenleg nem adhatok felvilágosítást, azonban kérdést fogok intézni s a felvilágosítást megadom. (*Helyeslés.*)

A mi azon indítványt illeti, hogy Óvárott a paralelle német tanfolyam megszüntettessék, erre egyenesen és őszintén kimondom, hogy az indítványt nem pártolom és bátor vagyok azokon kivül, a miket az előttem szólott Simon Gyula képviselőtársam felhozott, megjegyezni, hogy az óvári tanintézetben jelentékeny számmal vannak külföldi tanulók, kiket aligha tudnánk másképen Magyarországba behozni, ha ez intézetben csak magyarul adnának elő. Nem jelentékeny azon kiadási többlet, mit ez okoz, mert, mint Simon képviselő ur is megemlítette, csupán három tanár van olyan, ki magyarul nem tud, a többiek magyarul és némettül adnak elő. Különben az ország ama gazdaságilag jelentékenyen fejlett vidékén, a lakosság nagyobb része német, az tehát indokolva van, hogy tekintettel legyünk azon nép jelenlegi nyelvére. Ezért én, habár testestől-lelkestől s tetőtől talpig magyarnak tartom magamat, nem tartanám helyesnek ez intézkedést megváltoztatni. Nem mondom, hogy annak ideje nem fog eljönni, hogy ott kizárólag magyar legyen a tannyelv, de azt mondom, hogy ez idő még nem jött el.

A liptó-ujvári tanintézetnél, melyet Madarász képviselő szintén felemlített, már megért a dolog annyira, hogy ott nem szükséges tótul tanítani. Egyike az alkalmazottaknak, a ki nem rendes tanitó, a kertész, nem birja ugyan kellőleg a magyar nyelvet s a kertészet körül való eljárásában rendesen a tót nyelvet használja, de minden tanulónak jogában áll magyarul, vagy tótul felelni. Egyébiránt a tanulók legnagyobb része magyar nyelvű s ők maguk voltak azok, kik óhajtották, hogy a rendes tót előadások mellőztessenek. Pedig megvallom, hogy ha ez igy nem történt volna, én nem kezdeményeztem volna ez intézkedést, minthogy ez intézet szintén főleg a vidékre való tekintetből állittatott fel. Ha lettek volna többen, kik óhajtották volna a tót nyelv megtartását, én nem éreztem volna magamat hivatva a magyar nyelv kizárólagos behozására.

Helfy t. képviselő ur nehezteli, hogy a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium egy kis mértékben belevág a vallás- és közoktatási ministerium működési körébe. Felfogásom szerint t. ház semmiféle elméleti válaszfalat, bármily helyes, bármily könnyen indokolható legyen is az, az élet nem tür. Az élet, az elméletet sokszor kineveti s a viszonyok szerint, a szükség követelményei szerint eltér attól. Én azt hiszem, hogy az eddig fennállott gyakorlat szerint mindazon iskolák, melyekben szakszerű gyakorlati eljárás elsajátítása a főczél, helyesen vannak, nem a vallás- és közoktatási minister keze alatt, hanem az illető ressortminister vezetése alatt. Igy például azon hivatalnokok, az oktatási kérdéseknek azon intézői, kik a görög nyelv hatásáról és a philosophia minőségéről tudnak szólani, talán nem egészen volnának helyökön, ha egyszer a felett kellene határozniok, hogy valamely táblában repcze után buza vettessék-e? A hol netalán pusztán a faragás a feladat, nem szükséges azt tisztán kizárólag a közoktatás szempontjából, hanem azon szempontból tárgyalni, hogy a technikai ismeret, minő előnyöket nyujt az illetőknek az életben.

De midőn a t. képviselő ur egyfelől nehezteli azt, hogy vannak tanodák a kereskedelmi minister keze alatt, másfelől nem értem, hogyan sürgetheti azt, hogy kereskedelmi tanodák nők számára is állittassanak fel, a melyek szintén e ministerium vezetése alatt álljanak. Itt már az elsajátítandó kérdések csakugyan tisztán elméletiek. Kettős számvitel, geographia, különböző nyelvek; a jól irni, olvasni és számolni-tudás oly tárgyak, a melyek nem elvont technicai ügyességet, hanem magának a szellemnek bizonyos irányban való szakszerű kiképeztetését igénylik. Ez pedig sokkal inkább tartozik a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetésébe és hatáskörébe, mint ide, habár nem tagadom, hogy ezek igen fontos tárgyak.

Mindezeket elmondva, kérem a t. házat, hogy Madarász József indítványát ne méltóztassék elfogadni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Magára az összegre nézve nem tétetvén ellenvetés, határozatilag kimondom, hogy a magyaróvári gazdasági akadémiára 61,500 frt megszavaztatott.

Digitized by Google

Ez azonban nem zárja ki, hogy Madarász József határozati javaslata felett a ház határozzon. Mielőtt azonban ez megtörténnék, a beadott határozati javaslat fel fog olvastatni.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa Madarász József határozati javaslatát*).

Elnök: Méltóztassanak azok, a kik az imént felolvasott határozati javaslatot elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. rovat. Keszthelyi gazdasági tanintézet 32,800 frt.

Elnök: Megszavaztatik 32,800 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. rovat. Debreczeni gazdasági tanintézet 18,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik 18,100 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. rovat. Debreczeni földmíves-iskola 30,300 frt.

Elnök: Megszavaztatik 30,300 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. rovat. Kolozsmonostori gazdasági intézet 40,800 frt.

Elnök: Megszavaztatik 40,800 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 6. rovat. Kassai gazdasági tanintézet 30,200 frt.

Elnök: Megszavaztatik 30,200 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 7. rovat. Liptó-újvári földmíves-iskola 13,300 frt.

Elnök: Megszavaztatik 13,300 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 8. rovat. Érdiószegi vinczellér-képezde 8,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 8,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 9. rovat, Tarczali vinczellér-képezde 9,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik 9,700 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 244,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik összesen 244,700 frt.

Wahrmann Mór: A bizottság az átruházási jogot éppen úgy, mint az előző években, megadandónak véleményezi.

Elnök: Az átruházási jog megadatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. 1. rovat. Magyaróvári gazdasági akadémia 34,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik 34,100 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. rovat. Keszthelyi gazdasági tanintézet 10,400 frt.

Elnök: Megszavaztatik 10,400 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. rovat. Debreczeni gazdasági tanintézet 1,200 frt.

Elnök: Megszavaztatik 1,200 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. rovat. Debreczeni földmíves-iskola 24,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik 24,100 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. rovat. Kolozsmonostori gazdasági tanintézet 15,930 frt.

Elnök: Megszavaztatik 15,930 frt.

Antal Gyula jegyző: (*olvassa*): 6. rovat. Kassai gazdasági tanintézet 9,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik 9,700 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. 7. rovat. Liptó-újvári földmíves-iskola 4,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik 4,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. 8. rovat. Tarczali vinczellér-képezde 1,900 frt.

Elnök: Megszavaztatik 1,900 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Összesen 101,330 frt.

Elnök: Megszavaztatik 101,330 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Állami lótenyészintézetek. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek: VII. fejezet, 3. czím. Kiadás: 1. rovat. Lótenyészintézeti központi igazgatás: Személyi járandóságok 11,946 frt.

Elnök: Megszavaztatik 11,946 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 6,850 frt.

Elnök: Megszavaztatik 6,850 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 18,796 frt.

Elnök: Megszavaztatik 18,796 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. tétel. Ménesbirtok-gazdaságok: Kezelési költségek 219,133 frt.

Elnök: Megszavaztatik 219,133 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Gazdasági kiadások 585,914 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): összesen 805,047 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. tétel. Ménesek: Személyi járandóságok 191,911 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvaassa*): Dologi kiadások 409,226 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 601,137 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 4. tétel. Méntelepek: Személyi járandóságok 274,757 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 640,537 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 915,294 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 5. tétel. Lóversenyek 25,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Lótenyésztési jutalmak 15,617 frt.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 7. tétel. Tenyészanyag vásárlására és a káposztásmegyeri kancza-telep szükségletére (*a lótenyésztési alap jövedelméből*) 15,900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 2.396,791 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. 1. Ménesbirtok-gazdaságok 1.237,741 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 2. Ménesek. 302,610 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 3. Méntelepek 173,540 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 1.713,891 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 47. lap. Vesztegintézetek. Rendes kiadások XVIII. fej. 6, czím. Rendes bevételek VII. fejezet 4. czím.

Kiadás. Személyi járandóságok összesen 32,410 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások összesen 11,090 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A bosniai határszélen, a három vesztegintézet és egy kirendeltség szükségletére 9,600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 53,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel a vesztegintézeteknél szedendő veszteglési és fertőtlenítési díjakból várható jövedelem 4,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): A keleti marhavész és egyéb járványos állati betegségek elfojtására. Rendes kiadások: XVIII. fej. 7. czím. Rendes bevételek: VII. fej. 5. czím.

Kiadás. A keleti marhavész és egyéb járványos állati betegségek elfojtására 80,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Az 1874: évi XX. törvényczikk értelmében befolyandó birságok 5,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Budapesti állatorvosi tanintézet. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek: VII. fejezet, 6. czím. Kiadás. Személyi járandóságok összesen 27,263 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások. összesen 12,150 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 39,413 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel összesen 9,335 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bányakapitányságok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet 9. czím. Rendes bevételek: VII. fejezet 7. czím.

Kiadás. Személyi járandóságok összesen 51,449 frt.

Elnök: Megszavaztatik az 51,449 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 10,551 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 10,551 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összesen 62,000 frt.

Enök: Megszavaztatik a 62,000 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel. Bányailletékek kerekszámban 90,000 frt.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az előirányzott 90,000 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Földtani intézet. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 10. czím.

Hermann Ottó: T. ház! Csak pár perczre leszek bátor a t. ház figyelmét igénybe venni. (*Halljuk!*) A földtani intézek más országokban két irányban működnek, két irányban hasznosak. Egyik tisztán tudományos, a másik pedig gyakorlati.

Midőn az össz-monarchia felvétele még az absolut korszakban kezdődött, kis apparatussal, csak felületesen történt az ország képének geologikus összeállítása.

Most végre-valahára 10 éve annak, hogy ily intézetünk van. De fájdalommal kell constatálnunk, hogy e tiz évi működésnek resultatuma, kiváltképen a mi a gyakorlat terére vonatkozik, sehogy sem felel meg a czélnak. Geologiai intézetünknek már kitünő szép térképei vannak; azonban ezek nincsenek sokszorosítva, mert oly sanyarú anyagi viszonyok közt van az intézet, hogy teljességgel nem jut erre a mulhatlanul fontos dologra. Magyarország bányászata nem használhatja ezen térképeket, nem használhatják az épitkezési vállalatok sem, pedig véghetetlenül fontosak ezekre nézve. Ha akad vasuti, vagy bármily más vállalat, nem kap térképet, mely megmutatná, hol kapja meg azon kőnemet, melyek szüksége van, hanem privát uton kell arról tudomást szerezni, holott az intézetben kitünő fölvételek alapján az anyag készen áll. Én tehát igen kérem a t. házat,

Digitized by Google

hogy ezen czímre nézve méltóztassék határozati javaslatomat elfogadni: „A földtani intézet előirányzatában, térképek sokszorosítására vétessék fel 8. pont alatt 2,000 frt.“

Ezzel ezen munkálatot meg lehetne kezdeni és sok tekintetben igen kitünő szolgálatokat fogna tenni.

Antal Gyula jegyző (*olvassa a határozati javaslatot*).

Elnök: Először a megelőző rovatokat kell szavazás alá bocsátani s azután következik a 8. rovat.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás. Személyi járandóságok 14,695 frt. (*Elfogadjuk!*)

Elnök: A 14,695 frt megszavaztatik.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 13,305 frt.

Elnök: T. ház! Ezen összeg az által, ha Hermann Ottó képviselő ur határozati javaslata elfogadtatnék, változást szenvedne. Ennélfogva méltóztassék előbb határozni, elfogadja-e a t. ház Hermann Ottó határozati javaslatát, igen, vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el, tehát 13,305 frt fogadtatik el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Statistikai hivatal. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 11. czím.

Irányi Dániel: T. ház! A statistikai hivatal eddig már igen sok becses adatgyüjteményt szolgáltatott ugy a kormánynak, mint általán fogva a közönségnek; vannak azonban kérdések, melyeket, bármily fontosak, munkakörébe eddig nem vont. Ilyen a többi között, hogy csak kettőt említsek, a községi pótadók és általán fogva a községi jövedelmek és terhek; ilyen másodszor a telekkönyvi teher.

Azt gondolom, t. ház, hogy e teremben, a törvényhozás termében, alig szükséges figyelmeztetnem arra, hogy mennyire fontos azon adatoknak ismerete, melyeket az imént érintettem, mert gyakran igen nagy adókat szavazunk meg országos czélokra, tudnunk kell tehát, hogy azon polgárok, kiket új adókkal országos czélokra rovunk meg, mennyi terheket viselnek már saját községükben községi czéljaikra, mennyi a községi jövedelem és mennyit tesznek a községi terhek. Hasonlókép nagyon érdekes azt tudnunk, hogy az ingatlan birtok mennyi terhet visel már eddigelé. Ennélfogva azt vagyok bátor indítványozni, hogy a t. ház méltóztassék utasítani a kormányt, hogy ezen adatok megszerzése iránt intézkedjék és illetőleg ezen megszerzett adatoknak feldolgozását a statistikai hivatalnak kötelességévé tegye. Tudom, hogy a statistikai hivatal az idén a népszámlálással lesz elfoglalva, de addig, mig az illető minister urak ezen adatokat be fogják szerezni, a népszámlálás be lesz fejezve, ugy hogy mire ezt elvégzi a statistikai hivatal, a beszerzett adatokat, melyek a községi adóra és telekkönyvi terhekre vonatkoznak, a maga részéről feldolgozhatja és azok azután a képviselőház elé terjesztethetnek.

A határozati javaslat igy szól: Méltóztassék a t. ház a kormányt a következő kimutatások elkészítésére és benyujtására utasítani: először a községek pótadójának mennyiségéről az állami adóhoz százalékokban is kifejezve és a községek egyéb jövedelmei és terheiről törvényhatóságonkint összeállítva; másodszor az ingatlan birtokra bekebelezett összegek mennyiségéről, ezeket telekkönyvi kerületenkint feltüntetve.

B. Mednyánszky Árpád jegyző (*olvassa*).

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én a t. képviselő urat arra kérném az általam mindjárt előadandóknál fogva, hogy méltóztatnék határozati javaslatát szavazás alá sem bocsátani. Indokom pedig az, hogy ő, ha jól értettem, első sorban azt kivánja, hogy mutattassék ki az egyes községeknek jövedelme és mutattassék ki jelesen az ottani pótadó, az állami adóhoz való százalékban. Én ennek szükségét nemcsak elismerem, de azért kérem, hogy határozati javaslatának ezen részét szavazás alá sem méltóztassék bocsátani, mert biztosíthatom a t. képviselő urat — ha tetszik, bármikor közölni is fogom az ez iránt kiadott kormányrendeletemet — hogy nem emlékezem éppen a napra, de egy pár héttel ezelőtt utasítottam minden törvényhatóságot, hogy a községek bevételeinek és kiadásainak főösszegét, ugy az előirányzat, mint a legközelebbi zárszámadás szerint, valamint azt is mutassák ki, hogy melyik községben, mennyi pótadó vettetik ki az állami adó százaléka szerint. Ezen intézkedés tehát meg van téve.

A betáblázott terheket illetőleg az adatok külön beszerzésére újabb rendelkezés nem kell, mert a jövedelmi pótadó kivetése alkalmával ezek mindig bevallatnak, a menniben igen jól méltóztatnak tudni, hogy a jövedelmi pótadó kivetésénél a bekeblezett tartozások kamatai lehuzatnak, tehát minden egyes ember saját érdekében bevallja ilynemü adósságát. Ezen adatok alapján tehát ezen kimutatások is elkészíthetők; újabb intézkedés tehát nem szükséges. De egyet meg kivánok jegyezni, nem azért, mintha azt gondolnám, hogy a t. képviselő ur ugy értette, de azért, hogy félreértés ne történjék és ez az, hogy a telekkönyvi tartozásokat általában, ha tetszik kerületenkint, de az egyesek megnevezése nélkül, lehet és helyes közölni; de azt hiszem, nem volna helyes az ekként álló telekkönyvi eredményt névsorozattal közölni, mint a mit csakugyan sem a hitel szempontjából, sem egyéb tekintetekből nem lehetne igazolni.

Ismétlem, hogy nem azért hoztam fel, mintha a t. képviselő ur igy értené, de szükségesnek

Digitized by Google

tartottam e megjegyzést, nehogy félreértés támadjon. Különben pedig, ismétlem, a t. képviselő urhoz azon kérésemet, hogy miután az általa első sorban említett adatok beküldésére az intézkedés máris meg van téve, a másodsorban kivánt adatok pedig, az évenkénti adó bevallásoknál ugy is bejönnek, ne méltóztassék határozati javaslatát szavazás alá bocsátani, hanem méltóztassék ezen nyilatkozatomat tudomásul véve, megnyugodni abban, hogy ezen adatok részint meg vannak, részint megleszsnek és ha szükséges lesz, midőn az illető hivatal a népszámlálás után ráér, összeállíthatók lesznek. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Irányi Dániel: T. ház! A t. ministerelnök ur azon kijelentése folytán, hogy az első pontban foglalt indítványomra nézve már előlegesen intézkedni méltóztatott, én az indítványnak ezen részét visszaveszem. A mi a második pontot illeti, megvallom, hogy nem értettem tisztán a t. ministerelnök ur előadását. Azt hallottam t. i., hogy miután a jövedelmi pótadó összeirásánál az illetők a nélkül is meg szokták mondani, hogy mekkora terhet viselnek, ez tudvalevő dolog és igy annak kiderítése szükségtelen. Ugyde, hogy ha ez valóban igy volna is, azt legfölebb az illető adóhivatalok és a pénzügyminister tudhatja, de sem a nagy közönség, sem, a mi főfontosságú, a törvényhozás tagjai, nem tudják. Annálfogva kérem a t. minister urat, ne méltóztassék indítványom ezen második pontját ellenezni, mert az csakugyan alapos kérés, hogy a statistikai hivatal ezen adatokat is összegyüjtse, és azok birtokunkba jussanak. (*Helyeslések.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: Én azt hiszem, hogy a t. képviselő ur, mert talán nem fejeztem ki magamat elég tisztán, nem értette meg azt, a mit mondani szándékoztam. Az említett adatok az általános jövedelmi adóra vonatkozó bevallások folytán, pénzügyi kerületenkint és igy az egész országra nézve, a pénzügyministeriumnál minden esztendőben befolynak és igy szükséges, hogy ezen adatok összeállittassanak és közöltessenek, csakis a statistikai hivatal általi ezen összeállítás, nem pedig az adatok beszerzése válhatik szükségessé s utoljára is azt gondolom, hogy miután szükség sincs rá, semmisem indokolná, hogy a telekkönyvekben, mintegy puhatolás történjék az egyeseknek bekeblezett adósságaira nézve. Attól félni pedig, hogy ilyen puhatoló eljárás nélkül az adatok ne lennének egybeállíthatók, azt hiszem, nincs ok, mert miután a betáblázott kölcsönök kamatai, az általános jövedelmi adó kivetésénél, az illetőnek katasteri jövedelméből levonatnak, saját érdekében mindenki kimutatja, hogy mi az az adóssága, mely telekkönyvileg be van kebelezve.

Igy állván a dolog, miután a magam részéről hozzátettem, hogy nézetem szerint semmi sem áll ellene annak, hogy ezen tárgyra vonatkozólag is, de az egyeseknek megnevezése nélkül ily kimutatás készüljön a képviselő ur indítványát olyannak tartom most is, melyet — azt hiszem — nem szükséges fenntartania, mert hisz a czél el lesz érve a nélkül is. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Irányi Dániel: Megengedi a t. ház, hogy csak egy pár szóval nyilatkozzam? (*Halljuk!*) Ha a t. ministerelnök ur és illetőleg szomszédja és társa, a t. pénzügyminister ur méltóztatik megigérni, hogy ezen kimutatást közölni fogják, akkor természetesen elállok indítványom második részétől is.

Az magától értetődik, hogy én a terheknek egyénenkénti kimutatását nem kivántam; hiszen az indítványban benne van, hogy kerületenkint kérem a kimutatást. De, mondom, ha a t. pénzügyminister ur megigéri, hogy a kimutatást kerületenkint összegezve előbb vagy utóbb, — nem teszek határidőt — közölni fogja a képviselőházzal, akkor indítványom második részére sem kivánok szavazást.

Wahrmann Mór előadó: Részemről a kért adatok fontosságát elismerem és megengedem, hogy megvannak az adatok, de ezeknek tudományos és szerves gyüjtése és összeállítása mindenesetre a statistikai hivatalt illeti. Felesleges nek tartom azonban erre nézve határozat hozatalát, mert azt hiszem, a t. ház megelégedhetik azzal, ha a t. minister ur részéről azon nyilatkozat történik, hogy mihelyt a statistikai hivatal ideje és ereje megengedi, hogy e munkálat összeállításával foglalkozzék, ezt első sorban tenni fogja. Ennélfogva részemről az indítványozott határozatot fölöslegesnek tartom, annál is inkább, mert sok mindenféle határozat hozatalát a ház részéről nem találom egészen helyesnek, hanem elégséges, ha a minister részéről nyilatkozat történik az iránt, hogy ezt és ezt meg fogja tenni. (*Helyeslés.*)

Báró Kemény Gábor kereskedelmi minister: T. ház! Kész vagyok nyilatkoztatni, hogy a statistikai hivatalt fel fogom hívni ezen adatok összeállítására és nem is fogom a dolgot ad Calendus graecas halasztani, hanem mihelyt ideje lesz, intézkedni fogok az adatok összeállítása iránt. Magam is gondolkoztam már róla, hogy a statistikai hivatal szervezetében változtatásokat kell tenni, a mi természetesen kiterjedne a statistikai adatok közlésére nézve is. De most nem kivánok erre bővebben kiterjeszkedni, csak röviden kivántam a dolgot érinteni. (*Helyeslés.*)

Ráth Károly: T. ház! Csodálkozom, hogy a t. ministerelnök urnak, de még inkább, hogy a t. kereskedelmi minister urnak teljesen kike-

Digitized by Google

rülte figyelmét azon körülmény, hogy az 1877. évről szóló, tehát legutolsó statistikai évkönyv VII. füzetében már nagy részében bennfoglaltatik az, a mit előttem szólott Irányi Dániel t. képviselőtársam kivánt, t. i. hogy a telekkönyvi bekeblezések körüli változások, már eddig is statistikai feldolgozás tárgyát képezték és ama füzet címe kezemben van. Ezek lehetőleg megbizható adatok és könnyen kiegészíthetők minden újabb költséges aparatus nélkül azon kimutatásokkal, melyek a telekkönyvi teherviszonyok teljes képét fogják nyujthatni. A statistikai hivatal mindig másfél, vagy két évvel később szokta az évkönyvben az összes statistikai kimutatásokra vonatkozó publicatiókat közzétenni. A legutolsó rendszeresített publicatiók, melyek X. füzetben, most már egy kötetben foglalvák, vonatkoznak az 1877-ik évre és ott van a 80. laptól kezdve: „a telekkönyvi birtoktestek jelzálogi terheinek ügy- és értékforgalma" s van szerencsém a 103. lapon foglalt adatok szerint felemlíteni azt, hogy az új terhek keletkezése folytán beállott változások, összesen 66 kir. törvényszék, illetőleg telekkönyvi hatósággal felruházott járásbiróság területén 144.332,000 frttal, a terhektől való felszabadítás folytán 72.649,000 frttal, az összes be- és kikeblezések pedig kerekszámban 432 millió frttal vannak részletesen, telekkönyvi kerületek szerint feltüntetve. Minthogy csak pár nap óta birom ezen füzetet, nem tudom, vajjon az adatok egészben megfelelnek-e azon intentiónak, mely tisztelt képviselőtársamat indítványa beterjesztésénél vezette, de constatálni kivántam azt, hogy ezen ügygyel a statistikai hivatal már is foglalkozik, könnyen lesznek az egész teherálladék feltüntetésével kiegészíthetők.

Kapcsolatosan két kérdést kivánok a tisztelt minister urhoz intézni. Nem kivánok határozati javaslatot benyujtani, de reménylem, hogy felszólalásom folytán a minister ur által czélba vett reorganisatió alkalmával, a statistikai hivatal érdemdús szakavatott főnöke tekintettel leend ezen, szerintem eléggé fontos kérdésekre. Különösen, a mi a sokszor sürgetett árúforgalmi statistikát ileti, minthogy az arra vonatkozó munkálat beterjesztését a minister ur közel kilátásba helyezte, nem kivánom azt újból sürgetni, de kivánom figyelmeztetni a t. házat és t. minister urat egy nagy anomaliára. Minket, első sorban a Magyarország és Ausztria közötti árúforgalom érdekel és erre nézve 1874 óta semmi néven nevezendő, még az előzőkhez hasonló adatok sincsenek kezeinkben. Ha tudni akarjuk azt, hogy Ausztria-Magyarország közös külkereskedelmi forgalma milyen nagy, mely kérdés igen fontos, különösen azért, hogy az 1878. évi közgazdasági kiegyezés hatását észleljük, ha ez iránt akarunk hivatalos adatokat szerezni, kénytelenek vagyunk az osztrák cs. kir. statistikai hivatal által kiadott „Ausztria" czímű füzeteket járatni. Ezen lapban, hónapról hónapra ki van mutatva a közös vámterület be- és kivitele, súly-, érték- és vámjövedelem szerint s ezenkivül például ezen lapnak folyó évi 11-diki számában, össze van állítva az összes 1879. évi ki- és beviteli árúforgalom. Azt hiszem, hogy annyit mégis csak megkivánhatunk a magyar statistikai hivataltól, mely ha nem is fényes, de szép dotatióban részesül, hogy ne legyünk kénytelenek ilyen nagyfontosságú adakat osztrák publicatiókból meríteni. Én részemről értek ugyan eléggé németül, de nem köteles mindenki, a ki ezen ügygyel foglalkozik, németül érteni és előfizetni egy osztrák hatóság által kibocsátott publicatióra. (*Ugy van! a balon.*) Első kérdésem tehát a t. minister urhoz: szándékozik-e gondoskodni arról, hogy a közös vámterület árúforgalmára vonatkozó havi és évi kimutatások egy időben az „Ausztria" czímű hivatalos közlönynyel, magyar nyelven is közzététessenek az országos statistikai hivatal által?

Második kérdésem vonatkozik az 1878: XX. t. cz. egyik intézkedésére. Ott t. i. a 10. §. akként szól: „Mind a két fél ministeriuma, a kereskedelmet és forgalmat illető statistikai anyagot egymással kölcsönösön közölni és annak egy főmunkálatba való összeállítása, valamint a történt megállapodások szerint leendő közzététele iránt, gondoskodni fog." Vonatkozik ez, — mert más értelmezés ennek a §-nak nem adható — azon statistikai adatok összeállítására, melyek Ausztriát és Magyarországot közösen érintik s melyeknek összehasonlítása nagyon tanulságos. Már előzetesen megjelent egy ily publicatió 1878-ban, az 1867—1876-iki korszakra vonatkozólag, mely a két állam termelési, népesedési, pénzügyi stb. viszonyaira vonatkozó statistikai adatokat összehasonlító tabellákban tartalmazza. Ott rendkivül tanulságos dolgokat találunk, bármennyire hiányos is sok tekintetben ezen első közös publicatió, hogy csak egyet említsek, a t. ház minden tagja meggyőződhetik arról, a mi éppen a jelen tárgyalás alkalmából némi fontossággal bir, hogy nemcsak, a mi Ausztria földmívelésének intensiv voltát, a mi például azt illeti, hogy egy hectár mennyit terem, hanem már quantitativ véve is, Ausztriának mezőgazdasága részben már túlszárnyalta, de majdnem minden terén a földmívelésnek elérte azon pontot, melyen Magyarország áll, jóllehet az iparczikkekre nézve jóformán coloniát képezünk. (*Ugy van! balfelől.*) Én ezt csak mellékesen akartam annak illustrálására felemlítni, hogy azt hiszem, hogy a törvényhozás tudta mit akar, midőn ezen közös statistikai publicatiókat törvénybe iktatta.

Digitized by Google

Kérdem tehát a t minister urat: gondoskodik-e arról, hogy az említett törvényczikkben elrendelt közös statistikai kimutatások minél előbb összeállittassanak és közzététessenek?

Utolsó kérdésem pedig — az, és ezt összeköttetésbe hozom azzal, a mit Irányi Dániel képviselő ur mondott — hogy némely statisticai adatok sokkal actualisabb fontossággal birnak, mint azok, melyeket különben igen derék hivatalunk időről-időről, de inkább tudományos értékkel birólag, közzétenni szokott; mert nagy becse van ugyan az 1877-ról szóló összes adatoknak, de ezeknek actuális értéke nemzetgazdászati, vagy törvényhozási és politikai szempontból jóval csekélyebb, mintha részben legalább a lefolyt évre vonatkozó adatok is állanának rendelkezésünkre. Egy másik ügyre is felhívom a t. minister ur figyelmét. Lukács Béla t. barátom felhozta az árverezéseket feltüntető számok nagy fontosságát. A fővárosi statistikai hivatal, mely természetesen sokkal könnyebben dolgozik, mint az országos hivatal, munkálkodása szűkebb térre lévén szorítva, számos oly dolgokra kiterjeszti figyelmét, melyek kiválóan actuális fontosságúak és erre nézve egy ügyett kivánok szóba hozni és a t. minister ur figyelmébe ajánlani: értem az adóvégrehajtások statistikáját.

A t. házat talán érdekelni fogja, hogy a fővárosban 1879-ben, tehát a legközelebbi időben, mily óriási mérveket öltött az adóvégrehajtás szaporodása. (*Halljuk!*) Ezen pár számból kitünik, hogy mig 1875-ben a fővárosban 21,741 adóköteles egyén ellen intéztetett végrehajtás, az adóvégrehajtások successive következőképen növekedtek: 1876-ban 38,433 egyén ellen, 1877-ben 50,529 egyén ellen, 1878-ban 75,093 és 1879-ben szintén 74,870 egyén ellen; (*Mozgás a baloldalon*) tehát öt év alatt, majdnem megnégyszeresedett azon szám, mely az adóvégrehajtásokat hivatalosan feltünteti; szintugy látjuk azt, hogy 1875-ben a végrehajtott adóösszeg 2.285,000 frt volt és évtől évre emelkedve, elérte a mult évben a 4.688,000 frtot, vagyis többet, mint felét a főváros összes adókötelezettségének. Én csak azért hoztam fel ezt, mert nemcsak az ellenzéki kiváncsiság kielégítésére szolgál tudni azt, hogy az adóvégrehajtások, melyek utóvégre is a pauperismus elterjedését is feltüntetik, mily nagy arányokat öltöttek és ez nemcsak a képviselőnek szolgál utmutatásul, midőn újra adóterheket kell megszavaznia, hanem azt hiszem, legnagyobb hasznát venné az ily kimutatásoknak a t. pénzügyminister ur, mert ezek által nagyon kézzelfoghatólag megismerkedhetnék pénzügyi rendszabályainak kihatásával. Reménylem, a t. kereskedelmi minister ur, a statistikai hivatal újjászervezése alkalmával figyelemmel leend az itt felhozottakra. (*Helyeslés a baloldalon.*)

B. Kemény Gábor kereskedelmi minister: Mindenesetre kötelességemnek tartom rögtön felelni a t. képviselő ur kérdéseinek azon részére, hogy a közösügyi statistikai közlemények közrebocsátását illetőleg intézkedés történjék. Miután magam is tapasztaltam, hogy a közrebocsátás késedelmezik, pedig annak kiadását a törvény kötelezővé tette, megtettem e tekintetben a kellő rendelkezéseket. A mi pedig azt illeti, hogy aktualis kérdésekkel is foglalkozzék a statistika, miután ez volt a kiinduló pont, a melyben, tekintve az ügyet, kivánja a statistikai hivatal újraszervezését, azt már méltóztatott mondani a t. előttem szólott, hogy tüzetesen foglalkozik e hivatal, még pedig elég jó sikerrel a régi adatoknak tudományos rendszerbe való egybeállításával; de majdnem figyelmen kivül hagyatott, hogy oly adatok állittassanak össze, melyek actualis becscsel birnak és inkább csak oly adatokra szorítkozott a hivatal, melyek áttekintésnek nyujtására, fejlődés és hanyatlás arányának kimutatására igen nagy fontossággal birnak.

Éppen ezen szempontból szándékozom változtatásokat tenni.

Elnök: Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslatát visszavonván, a szavazásnak szüksége nem forog fenn. Következik a tétel megszavazása.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás. Személyi járandóságok 21,970 frt.

Elnök: Megszavaztatik a 21,970 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 30,730 frt.

Elnök: Észrevétel nem lévén, megszavaztatik a 30,730 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Összes kiadás 52,700 frt.

Csatár Zsigmond: T. ház! Én a költségvetés 12. czíménél felirattam magamat a felszólalásra és megvallom őszintén, hogy az hosszas beszédet vesz igénybe és miután a kérvények tárgyalása is még hátra van, a melynél szintén történnek felszólalások és minthogy a kérvények tárgyalása nem kevésbé fontos, mint a költségvetés tárgyalása és az 2 órára tüzetett ki, kérem, méltóztassék a t. ház előbbi határozatához ragaszkodni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Iványka Imre: Igenis, t. ház, czélszerüségi szempontból meg is változtathatja határozatát. Bocsánatot kérek, a budgetből még csak egy pár tétel van hátra, ne halaszszuk azt ismét hétfőre, halaszszuk el inkább a kérvényeket arra. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Csanády Sándor: T. ház! Én azt hiszem, azon körülmény, hogy a tárgyalás alatt levő költségvetésből csak egy pár tétel van hátra, a

Digitized by Google

mely fölött még határozni kell, általában nem lehet ok arra nézve, hogy a ház saját maga által hozott határozatától eltérjen. Kimondatott ugyanis az ülés elején, ma reggel, (*Ellenmondás a jobboldalon*) meglehet, hogy a zugolódó képviselő urak nem méltóztatnak tudni, azért mert akkor nem voltak jelen, kimondatott ugyanis, hogy két órakor a kérvények fognak tárgyaltatni és az interpellatiók fognak előadatni. Ugyan kérem a t. házat, méltóztassék ma reggel hozott határozatához ragaszkodni. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Láng Lajos: Én azt hiszem, t. ház, leghelyesebben járunk el, ha a kérvények tárgyalását a jövő szombatra halasztjuk, mert arra már sokszor volt példa, hogy a kérvények elhalasztattak, de hogy egy képviselő beszédét azért halasztotta volna el a ház, még ha az a beszéd nem is volt olyan érdekes, mint a Csatár képviselő uré, azért halasztotta volna el, hogy a kérvények tárgyaltassanak, erre nem tudok példát. (*Helyeslés és derültség.*) Azért kérem a t. házat, méltóztassék a kérvények tárgyalását a jövő szombatra elhalasztani. (*Helyeslés a jobboldalon*).

Szalay Imre: Én elhiszem, hogy a t. tulsó oldal, melynek nem valami dicsérendő erénye az, hogy szereti a változtatást, belenyugszik abba, hogy a mit határozott, az rövid időközzel megváltoztattassék. De bocsánatot kérek, én azt a parlament méltóságával megegyeztethetőnek nem tartom, hogy mikor valamit reggel 10 órakor elhatároz a ház, azt délután két órakor megváltoztassa. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Baross Gábor: T. ház! Még akkor is, ha tettleg állana az, a mit az előttem szólott képviselő ur mondott, hogy t. i a ház határozott volna e kérdésben reggel 10 órakor, akkor sem volna joga a t. képviselő urnak, a ház méltóságával meg nem egyezőnek declarálni azt, ha mi az ország iránti tekintetből, a költségvetés tárgyalásának folytatását követeljük, hogy mentől előbb túlessünk azon kötelességen, mely a költségvetés tárgyalásával jár. (*Helyeslés jobbfelől.*) De a t. ház nem méltóztatott ma határozni az iránt, hogy ma d. u. két órakor a kérvények tárgyaltassanak az interpellatiókkal. Erről a jegyző urnak, ki a jegyzőkönyvet vezeti, tudnia kellene; hanem igenis méltóztatott határozni a mult alkalommal azt, hogy az ülések három óráig meghosszabbittassanak. Minthogy pedig az eddigi gyakorlat szerint, szombaton a kérvények és az interpellatiók együttesen a 2 óráig tartandó ülésben, félkettőkor vétetnek tárgyalás alá: az elnök ur azon nézetben volt, hogy most félháromig a költségvetés tárgyaltassék és akkor kerül a sor a kérvények és interpellatiókra, ugy mint máskor szombaton, mikor az ülés kettőig tart, fél kettőkor (*Helyeslés jobbfelől.*) Most a t. ház objective itélő tagjainak birálása alá bocsátom, hogy vajjon méltányos-e evvel szemben felszólalásokkal megakadályozni a tárgyalás menetét és az által lehetetlenné tenni azt, hogy ezen fontos ügyben kellő meggondoltsággal határozhassunk. Én tehát, mivel ezen vitatkozással is csak telik az idő, arra kérem a t. házat, méltóztassék félháromig a tárgyalást folytatni s akkor a kérvényekre és interpellatiókra térni át. (*Élénk helyeslés.*)

Madarász József: T. ház! Nem szólaltam volna fel, habár a t. ház elhatározta is tegnap, rosszul teszi, ha most megakarja változtatni határozatát, hogy ma a kérvényeket tárgyalja, oly napon, melyen interpellatió is van. Tehát csak azért szólalok fel, mert t. barátom Baross Gábor jegyző ur nem vette figyelembe a háznak azon gyakorlatát, hogy azon napokon, melyeken interpellatió nincs, mert van sokszor kérvényi tárgyalás kitűzve ilyenkor is, akkor félórával előbb szokta megszüntetni a tanácskozást. De mikor interpellatió is van, méltóztassék megnézni a jegyzőkönyveket és naplókat, (*Ellenmondás jobbfelől*) majd ráolvasok a t. képviselő urra, ha nem hiszi, akkor rendesen egy órai időközzel szokta a ház tanácskozásait megszüntetni. Ezért tartottam kötelességemnek felszólalni, de ha a ház a kérvényeket ma tárgyalni nem akarja, elállok ebbeli óhajtásomtól. (*Felkiáltások: Folytassuk a tárgyalást!*)

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): 68. oldal. Rendes kiadás XVIII. fejezet 12. cz. Rendes bevétel VII. fej. 8. czím.

Csatár Zsigmond: T. ház! Előre bocsátom, ha az ország azon állapotban volna, hogy bevételei az óriási kiadásoknak megfelelnének, nem csak a létező politikát fenntartanám, — habár egyes posta túlzott kiadásokat vesz is igénybe, sőt némelyik felesleges is — hanem az országnak utolsó pusztáját is ellátnám ilyen intézettel, mert vagyon- és személybiztonsági tekintetből és a gyors értekezés szempontjából az felette szükséges s annak létesítése, ott hol kifizeti magát, kötelesség. De mikor azt tapasztalom, hogy örökösen egy bizonytalan kérdőjelként jelentkezik anyagiságunk állapota, midőn azt tapasztalom, hogy egyik napról a másikra csak jajveszékelve tudunk átmenni, mert államháztartásunk pazar és könnyelmű gazdálkodása tökéletesen a tönkhöz közel juttatta az országot, nem hunyhatok szemet azon posták felállítása előtt, melyekre az államkincstár évenkint hat, nyolcz, tiz, ezer forintot is ráfizetni kénytelen. És itt engedje meg a t. ház, hogy az életből merített és senki által meg nem czáfolható ismereteimet a t. ház elé bocsássam és kérjem a minister urat, hogy e részben a sajgó sebeket

Digitized by Google

orvosolni legyen hivatása és vegye ki azon férfiu kezéből a posták feletti hatalom kizárólagos jogát, a ki ugy látszik, hire és tudta nélkül intézkedik.

Biztos tudomásom van róla, hogy abban a városban, a melyben a pósta addig, a mig szerződéses volt, évenként csak 2400 frtba került, hogy mert az egyes Csaszlauból ide rekedt postaigazgató, kénytelen a közigazgatási bizottságban referálni, nem birván hazai nyelvünket, hogy az ottani közhangulatot némileg megnyerje, azt mondta: „Uraim, én önöknek egy ajándékkal kedveskedem, minek fizessenek önök minden ide küldött levél után két krajczárt, mikor ha államivá tétetik a posta, ingyen kapják a levelet", ma az államnak ezen posta 10,000 frtjánál többe kerül s a publicum távolról sincs ugy kielégítve, mint azelőtt, mig szerződéses volt a posta, mert mig azelőtt az illető örökösen féltette állását Gervay-val szemben s iparkodott a közönséget kielégíteni, most a kinevezett bureaukraták, ő méltósága kegyenczei, a publicummal mit sem törődnek. Van azonban még más is, a mit felfogásommal megegyeztetni nem tudok, mert azt hiszem s annak igy kell is lenni a Kárpátoktól le az Al-Dunáig, egyformán vagyunk mindnyájan, az egyenlőségnek, testvériségnek és szabadságnak áldását mindnyájunknak egyaránt kell élveznünk, hacsak nem hamis az az állapot, melyet önök alkotmányosnak neveznek. Hogy esik az, hogy a szabadkai, a kecskeméti, a budapesti, a miskolczi, a gyöngyösi, a fehérvári s tudja isten hová való polgárok, leveleikért egy fillért sem fizetnek a postahivatalnak, holott mi, szegény falusi emberek, örökösen azoknak a két krajczároknak fizetésével vagyunk keserítve. Engedelmet kérek, én ezt az egyenlőség s a közös teherviselés fogalmával összeegyeztetni nem tudom, mert ez ellenkezik az 1848-iki törvényhozásnak egyik legszebb gyöngyével, a VIII. törvényczikkel, mely a közös teherviselést egyformán rendelte el. Ha már csak ezen szempontból mérlegelném is a postaügyet, kétségtelenül erre volna állítva azon aggodalomnak jogosultsága, a mely engemet a felszólalásra késztet és kötelez. Legutóbb, t. ház, szemem láttára, az én mintamegyémben, Pest-Pilis-Solt és Kis-Kún megyében oly helyen állítottak fel postákat, a hol a posta egyáltalában nem, vagy csak oly csekélységet jövedelmez, hogy az állam terhét viselő egyes polgárok filléreiből évenkint 8—9 száz forintot, sok helyütt pedig 1000 frtot kell ráfizetni. Higyje el a ház, hogy néhány példát idézzek, Tatár-Szent-György községben a most megnyitott posta alig hajt többet, mint 100 frtot, holott az államnak 700 frtjába kerül. Itt van Lajos-Mizse. Itt egy nótárius, egy pap és két intelligens ember lakik s ez a lajosmizsei posta nem jövedelmez 50 frtot és bele kerül az államnak 1,100 és egy nehány frtba. Ott van Ujharkány községe, nem tudom, ki veszi ott igénybe a postát, hiszen eddig is létezett, mig az a gyerek gyalog hozta át s ennek a fenntartására a szegény állam reá fizet 7—800 frtot. Itt van Bugyi községe, hol a mult héten voltam csak, midőn nekem az ottani előljárók azt mondták, hogy mi 100 frtért elláttuk a postakezelést, nem volt kifogása senkinek; most ez a 100 frt, a mi a zsebünkben marad s a magyar állam 7—800 forintot fizet évenkint. Tudnék én esetet felhozni annyit, hogy késő éjszakáig itt ülhetnénk. De azt hiszem, hogy azokból ennyi is elegendő és megvallom, hogy elkomolyodom, különösen a módok felett, melyekkel eljár a t. minister urnak azon nagy hatalmu, hozzáférhetetlen mindenható generalis directora; mert ezen posták felállításánál, semmiféle elvi szempont nem vezeti őt. Az egyáltalán mindegy, vajjon a községnek kell-e ott posta, vagy nem, az másodrendű kérdés, eljöhet oda Szent-György, adjon neki postát a minister ur mindenható generálisa, nem fog kapni, de ha van ott a vidéken, egy a többség pártjához tartozó képviselő, lesz ott posta, hadd fizessen az a szegény szélső baloldali nép 7—800 frttal többet. Nekem ez a dolog egyáltalán nem tetszik, ezen segíteni, változtatni kell. Ha valaha, éppen napjainkban érkezett ideje annak, hogy a magyar állam megnézze minden krajczárját, hova teszi, mert én azt hiszem, hogy annak az arany rente kibocsátásnak fel fogják állítani a határkövét, hogy ne tovább és be fog következni a visszafizetés nagy napja. Kérdem a t. házat és a t. minister urat, hogy vajjon az államkincstárt oly bőségszerűnek tartják-e, hogy haszontalan dolgokra el lehet szórni azt a pénzt; én azt hiszem, hogy ha az az idő bekövetkezik, midőn a rentét be kell váltani, roppant megrázkódtatásnak lesz kitéve az az állam, ha csak nem lesz egy bátorszivű lovag, ki azt fogja mondani, fel van irva a fekete táblára 2000 millió és letörli a vizes spongyával és azt mondja: nincs többé. (*Derültség.*) De hát ki tehet arról, hogy ezen bankárok nagyon hidegvérű emberek és ily törlésekre nem fektetnek nagy súlyt és az európai biróság okvetlenül számul fogja kérni az adósokat.

Egyáltalán nem tartom időszerünek oly helyen állítani fel póstát, — bármennyire óhajtsam is a szellemi érintkezés megkönnyítését — a hol a helyi viszonyok által nincsen semmiféleképen indokolva.

De különben is, t. ház, megfoghatatlan dolognak látszik előttem, hogy mi annak az oka, hogy a posta kincstár épített egy óriási nagy palotát. Olyan oszlopok vannak benne, hogy azok árából más szegény ember emeletes házat

Digitized by Google

csinált volna és nagyon jól érezné magát benne; s mégis a postahivatal elhelyezése ezen rengeteg palotában nem lehetséges, hanem elmentek a Károlykaszárnya istállóiba; a szegény hivatalnokoknak azon helyiségek büzhödt levegőiben kell teljesíteni hivatalos teendőiket és fizetnek a császári kir. hadsereg pénztárába az ily semmiségekért 12,000 frtot. (*Mozgás balfelől.*) Én azt hiszem, t. ház, hogy a minister urban, ilyen dolgok előhozatala alkalmával, igen mély aggodalmak kell, hogy keletkezzenek. Én legalább a magam részemről vagy azt mondanám, hogy én megfelelek azon vádakra, vagy azt mondanám, hogy ennek rendben kell lenni és az állam érdekében intézkedném.

Méltóztassanak megnézni a postaépületet, jóformán az egész emeletet az igazgató maga lakja. Hiszen, ha annak az igazgatónak be kell bútorozni azon termeket, bútorzatra 7—8000 frt nem elég. Honnan, miből? Ne csináljunk nagyobb urat a szegény emberből, mint a mi. (*Zajos derültség.*) Hol van az megirva, hogy egy póstaigazgatónak olyan nagy lakás kell, hogy a miatt a hivatalok kiszorulnak az épületből és 12,000 frtért idegen helyiségekben kell számukra helyiségeket bérelni. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*) Tudom én, hogy nem kellemes dolgot csinálok magamnak az által, hogy én ezt a dolgot itt előhozom, mert a postaigazgató, a general-director, mind meg annyi ellenségem, csak hogy persze nekem nem árthat egyik sem. (*Derültség.*) Valakinek csak el kell mondani ezeket is, mert hát ugy látom, hogy vannak sokan, a kik hallanak, de hallani még sem akarnak. (*Igaz! Ugy van!*) Ugyis maholnap olyan lesz nálunk a postaszolgálat, mint azé a katonaságé, a hol senki közember, hanem mindenki generalis akar lenni.

Én azt gondolom. t. ház, hogy nem teszek hazámnak és a póstakincstárnak rosz szolgálatot, midőn a t. ház minden tagja előtt a tiszta valóságot és a tiszta igazságot határozati javaslatom által feltüntetni törekszem. E határozati javaslatnak két czélja van; egyik az, hogy 1867 óta hány szerződéses posta vétetett állami kezelés alá és azon póstáknak költsége mennyi volt akkor, midőn szerződéses pósták voltak és mibe kerülnek azok ma?

Ez az egyik czélja, a másik czélja pedig az, hogy legutóbb a ministerelnök urnak uralma alatt, gondolom 1875. február 3-tól a mai napig, hány szerződéses posta állittatott fel, a szerződéses postáknak, egyenkint mi jövedelme van évenkint és mibe kerülnek évenként. Ha a t. ház határozati javaslatomat elfogadná s ezen 12. czím tárgyalását felfüggesztené addig, mig a táblás kimutatást be nem adja a minister ur, tapasztalná, hogy sok oly kiadás eszközöltetik a kereskedelmi ministeriumban, a melynél megtakarítást lehetne eszközölni, de a mely kiadások tétetnek csak azért, mert egyes férfiaknak az ugy tetszik, nem pedig azért, hogy ez által a közérdek legyen előmozdítva.

Én tehát szerencsés leszek felolvasni határozati javaslatomat és kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. Isten látja lelkemet, nem saját gustusom, hanem az ország akarata és közjava szerint cselekszem.

A határozati javaslat a következő:

„A földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister utasittatik, miszerint táblás kimutatását terjessze be a képviselőház elé annak, hogy 1877 óta, hány posta lett államivá téve és hogy az ilyen postahivatalok mennyibe kerültek az állampostakincstárnak addig, mig államiak nem voltak és mennyibe kerülnek most, mióta államivá tétettek és akként kezeltetnek; továbbá utasittatik annak kimutatására, hogy mely postahivatalok azok, melyek a rájok fordított kiadást nem fedezik; addig mig ezen táblás kimutatás be nem fog terjesztetni, ezen 12. czím tárgyalása függőben hagyandó.

B. Kemény Gábor, földmivelési-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Bátor vagyok nehány szóval a t. képviselő ur által felhozott észrevételekre és indítványra válaszolni. A t. képviselő ur nehezteli, hogy a posta államositatott. Azt mondja, hogy sokkal drágább, hogy nagyobb kiadást okoz. Való, hogy államosított posta-állomások, mindig nagyobb kiadást okoznak, mint az az előtti postamesterek utjáni kezelés; de a tapasztalat azt mutatta, hogy minden államosítás által, többet növekedett a jövedelem, mint a mennyivel növekedett az államosításnak kiadása. Hogy ez tény és tökéletesen igy áll, mutatja az, hogy ámbár évről évre szaporodnak az államosított postahivatalok, a posta-jövedelem nem apad, hanem nő. Igen üdvös eredmény éretett el s folytonos haladás. Továbbá, bármennyire is respectálom azon eljárást, hogy ott, a hol államosított postahivatalok nem léteznek, postamesterek, a kik rendesen megbizottjaik által kezeltetik a postát, léptettetnek életbe, de bocsánatot kérek, egy olyan postahivatalt, a melynek póstaforgalmi értéke évenkint sok százezerre megy, az ajánlott leveleknek és érték-papirok száma, a mi kezén megfordul, sok ezerre megy, ugy quasi patriarchaliter kezelni nem lehet. Legkevésbé vonom bárkinek is moraliter megbizhatóságát kétségbe, de igazán sokkal több technikai ügyességgel kellene az illetőnek birnia és sokkal közvetlenebb érintkezésben áll magával a kormánynyal, mintsem, hogy oly postahivatalt, a melynek netalán százezerekre megy a forgalma, egyes postamesterre

Digitized by Google

lehetne bizni, a ki netalán egyes megbizottját állítja oda a kezelésre.

Az a kép, hogy a t. képviselő ur feljajdul a két krajczár fizetés miatt. Egyfelől államosítani nem akarja a postákat, másfelől pedig nem akarja fizetni a postamesterek szolgáit. A hol a posta államosítva van, ott nincs két krajczár fizetés, a hol pedig postamester van, ott fizetni kell a 2 krajczárt, mert a postamester fizetett saját szolgájával küldi el. Igy tehát, vagy nem kell panaszkodni a 2 krajczár miatt, vagy nem kell panaszkodni a posták államosítása miatt. Vagy-vagy.

Továbbá nehezteli a képviselő ur, hogy miért állittatnak fel oly posta-igazgatóságok, melyek az államnak kárt okoznak. Kérem, mi nem akarunk kárt akarni, de a posta hálózatát terjeszteni kell. Schweiczban minden községnek van saját postája; Francziaországban nincs ugyan minden községnek, de azok nagyobb részében van postája, hogy az illetőknek ne kelljen messzire menniök, ha levelet, vagy küldeményt fel akarnak adni. A civilisationak postulatuma az, hogy sok posta legyen. De az állami kincstár érdekében is indokolva van, hogy minél több posta legyen, mert ez az eddigi tapasztalás is bizonyította, hogy ez által a jövedelem is szaporodik. Ennélfogva megkisérleltetik minden évben nehány postának felállítása. Ha azok éveken át sem fizetik ki magukat, megszüntettetnek. Tessék kérem, az indokolás 43. lapját megnézni; azon fel van jegyezve, hogy ezen esztendőben, mely postahivatalok szüntettetnek be.

A képviselő ur jegyzékeket kér arra nézve, hogy hány postahivatal lett 1877 óta állandósítva, vagyis államivá téve; ez a tavali jelentésben benne volt. Egyébiránt azt nem nehéz összeállítani. Annyit mondhatok, hogy mindenütt, a hol a postahivatal állandósittatott, a jövedelem tetemesen növekedett.

És igy még csak pár szót akarok megjegyezni azokra nézve, a miket a képviselő ur a posta-palotáról felhozott. Nem szólok a posta-palota oszlopairól, diszítéseiről, melyeket ő felemlített, de örömmel konstatálom azt, hogy a jelenlegi postahivatal nem fér már mostani helyiségébe.

A posta-küldemények száma, a legújabb időben körülbelül 5 millió számra emelkedett az országban. Ennek következtében kénytelenek voltunk a posta-küldeményeknek külön helyiséget kibérelni.

Ezt legczélszerübben a szomszédos Károly-kaszárnyában, hol nagy helyiségek vannak, béreltük ki s ez naponkint tele van küldeményekkel. A mi azt illeti, hogy az illető postahivatalnokok pazarul dotáltatnak, különösen természetbeni lakásokkal, az nem áll, mert magának a postahivatali igazgatónak sincs egész emelet rendelkezésére, hanem csak egy kisebb 4 szobából álló lakása van. Hogy a rendes helyiségben nem férnek el a küldemények, azt magam is láttam, mert nem lehetett a tömegesen megérkező málhákat elhelyezni, melyeket pedig minél előbb kézhez kell szolgáltatni. Én mindezeknél fogva kérem a t. házat, hogy méltóztassék Csatár képviselő ur indítványát mellőzni.

Elnök: Csatár Zsigmond képviselő ur határozati javaslata még egyszer fel fog olvastatni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a határozati javaslatot elfogadni? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Kiadás. Személyi járandóságok, összesen 2.270,690 frt.

Elnök: Megszavaztatik 2.270,690 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások, összesen 5.277,690 frt.

Elnök: Megszavaztatik 5.277,690 frt.

Antal Gyula jegyző (*olvassa*): Bevétel, összesen 6.310,600 frt.

Elnök: Megszavaztatik 6.310,600 frt.

Az idő előre haladván, most következnek a kérvények 31. sorjegyzékének tárgyalása, de ha a t. ház jóvá méltóztatnék hagyni, ez talán a jövő szombaton volna tárgyalható, minthogy még interpellatiók is vannak napirenden. (*Helyeslés.*)

Vécsey Tamás, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy legalább egyetlenegy kérvényt terjeszthessek elő, melynél a kérvényi bizottságnak az a véleménye, hogy az a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. (*Halljuk!*)

Ez a nemzeti zenede kérvénye, az 1871., 1872 és 1873-ban részére megszavazott állami segély újból való engedélyezéséért. A bizottság véleménye az, hogy a kérvény jelentéstétel végett, a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! Már tegnap voltam bátor kijelenteni, hogy Bakay Nándor képviselő urnak a szegedi adóvégrehajtások ügyében hozzám intézett interpellatiójára, ma kivánom a választ megadni. (*Halljuk!*)

A t. képviselő ur hivatkozott több esetre, melyek Szegeden állítólag előfordultak és azt mondja, hogy daczára az ottani viszonyoknak és az árviz folytán keletkezett nagy nyomornak, az adóvégrehajtások nagy mérvben folytattatnak.

Kötelességemnek tartom e tekintetben a

Digitized by Google

t. házat tájékozni az iránt, hogy mily intézkedéseket tettem e tárgyban és mily rendeletek vannak foganatban Szegeden, az adóbehajtásra vonatkozólag. (*Halljuk!*)

Az e részben tett intézkedések a ministerium által mult évi juniusban állapittattak meg és közöltetettek Szeged város közigazgatási bizottságával. Ezen intézkedések a közigazgatási bizottság által is elfogadtatván, fennállanak a mai napig is. A t. ház tájékozására fel fogom azokat olvasni (*olvassa*):

„1-szer. Csakis a ház és földbirtokosok ellen, kiknek házai, vagy földjei a bekövetkezett vizkatastrófa folytán épségben maradtak, illetve viz alá nem kerültek és rendes házbér és a földtermés-jövedelemnek örvendeznek;

2-szor. Kizárólagosan csakis oly kézi munkások, napszámosok, iparüzők, kereskedők és más haszonhajtó foglalkozók és vállalkozók ellen, kikről biztosan tudatik, hogy jövedelmi forrásuk a katastrófa által nem szünt meg, foganatosítsák.

3-szor. Ellenben határoztatik, miszerint mindazon ház- és földbirtokosok, kézi munkások, napszámosok, iparüzők, kereskedők s más haszonhajtó foglalkozók s vállalkozók ellen, kiknek vagyona, üzlete és munkaeszközei a katastrófa következtében elveszett és tönkre ment, az adóbehajtás alól további intézkedésig felmentessenek.

Különösen felmentendők lesznek az adók szorgalmazása alól; azok, a kik barakokban, vagy más menedékhelyeken elszállásoltattak, közadományozásokra utalva vannak.“

Ezen intézkedés mult év augusztus havában tétetett. Ugy hiszem, hogy ezen rendelkezés megfelel a méltányosságnak, mert azoknál, a kik házaik után, a Szegeden ma létező nagyobb házbér jövedelem következtében több jövedelmet huznak, mint a mennyit huztak a katastrófa előtt, megszüntetni az adóbehajtást nem volna méltányos. (*Helyeslés.*) Ugy szintén nem lehet ezt kiterjeszteni azon földbirtokosra, kinek földje partos helyen feküdvén, az árviz által nem károsodott.

Szüksége állott azonban be annak, hogy confrontáltassék, vajjon a mult évben tett intézkedés megfelel-e a mostani viszonyoknak. Előre kijelentem, hogy kinyilatkoztattam a szegedi törvényhatósághoz intézett leiratomban, hogy nem kivánok ezen intézkedéseken módosítást tenni a szegedi közigazgatási bizottság hozzájárulása nélkül. E szerint tehát, a mennyiben szükséges volna a most fennálló intézkedéseken valami változtatást tenni, csakis a közigazgatási bizottság hozzájárulásával vagyok hajlandó ezt megtenni. De bárminő intézkedések tétessenek is, miként tegnap is kijelentettem, semmi esetre sem történhetik meg az, hogy a magángyüjtések utján begyült könyöradományok lefoglalás tárgyát képezhessék. Azt hiszem, hogy a kormánytól, mely a ház asztalán fekvő törvényjavaslatok által készségét mutatta, hogy akar Szeged bajain segiteni, oly eljárást föltételezni nem lehet, hogy egyik kezével adjon s a másikkal még többet vegyen el. Ez bizonyára nem szándékunk.

De tovább megyek. Minthogy megtörténhetik, hogy minden fennálló rendelet daczára, az adóvégrehajtással megbizott valamely egyes közeg, vagy tán az adófelügyelő által oly intézkedés tétethetnék, mely a kiadott utasítással ellenkeznék: hogy ez irányban tisztában legyek, a mai napon rendeletet intéztem a szegedi adófelügyelőhöz, azon kérdéssel, történt-e általa oly intézkedés, mely a megállapított elvekkel ellenkezik. És ha történt volna, biztosíthatom a t. házat, hogy reducálni fogom arra, a mi a kiadott utasításban foglaltatik.

Mindezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék ezen válaszomat tudomásul venni. (*Általános élénk helyeslés.*)

Bakay Nándor: Mint tegnap is kijelentettem, én a pénzügyminister nemes jó intentióiban nem kételkedem és különösen utóbbi kijelentése kapcsában hajlandó vagyok válaszát tudomásul venni, t. i., hogy ha mégis egyes végrehajtó közegek talán túllépték a rendelet és az utasítás korlátait, a t. kormány részéről kellő intézkedés fog tétetni arra nézve, hogy ez ne történhessék. Ezzel egyidejüleg csak azt vagyok bátor még megjegyezni, hogy nem feltételeztem, miszerint közvetlenül a könyöradományra tegye kezét a végrehajtó, hanem feltételeztem azt, hogy midőn a polgár, a könyöradományból beszerzi legszükségesebb czikkeit, azok nyomban lefoglaltatnak. De mondom, megnyugszom a t. minister urnak kijelentésében és a választ köszönettel tudomásul veszem.

Elnök: Méltóztatnak tudomásul venni? A ház a választ tudomásul veszi.

Csatár Zsigmond; Bár oly szerencsés lehetnék, mint az előttem szólott, ki a minister ur válaszát köszönettel tudomásul vette; bár oly szerencsés lehetnék, a közlekedési minister urnak jelen interpellatiómra adandó válaszával, hogy azt is kedves tudomásul vehessem.

T. ház! Nekem jutott a szerencse, vagy szerencsétlenség osztályrészül, hogy Mezőtur városa 400 földes szegény zsellér lakosainak nevében, a t. ház szine elé járuljak és esedezzem sértett érdekük megóvásáért, a közmunkaminister előtt.

Az eset az, hogy ott az alsó részen lakók részére, hogy ott a zsellérek megóvassanak az árviz és vadvizektől, a hertülő nevü gát állítta-

Digitized by Google

tott fel, melyet Hevesmegye alispánja 1876-ban a nélkül, hogy rendkivüli körülmények parancsolták volna, fenntartandónak mondotta ki és most, t. ház, beállott azon szomorú eset, hogy Mezőtur városa 900 lakosának őszi buza termését, mely szép reményekre jogosít, a legborzasztóbb veszedelem fenyegeti, mert Jász-Kun-Szolnok megye alispánja, első izben önmaga elrendelte az ugynevezett herülőgát megnyitását, mi által e két ezer hold, dúsan búzát termő föld, viz alá került. E szegény emberek nemcsak elvesztik kenyerüket, hanem ez az államra is kártékonyan fog hatni, mert adófizetésképtelenné válnak. A szegények felfolyamodtak a közigazgatási bizottsághoz, de ennek ugyanazon elnöke levén, — mert ott most főispán nincs — Sipos Orbán, az a jelen volt állami mérnökök, kiküldött ministeri egyének véleménye ellenére elrendelte, hogy igenis a kerülő gát átvágatandó. Meglehet, hogy most már kopognak az ásók és csákányok a gáton, hogy ez felnyittassék, hogy annyi szegény család reménye és kenyerétől megfosztassék.

Lehet, hogy az utolsó pillanatban koldulok a t. ház szine előtt a közlekedési ministerhez, kövessen el mindent, hogy a közigazgatási bizottság joghatását szabályozó törvény értelmében, a hivatalos közeg, hivatalból fellebbezze a bizottság határozatát, annál is inkább, mert az állam hivatalos közege, e szegény embereknek a bizottságban pártjára kelt és nézetem szerint hivatott is volt arra, hogy a határozatot hivatalból fellebbezze, hogy igy bővebb és érett megfontolás után történjék, a minek történnie kell. Ezek után bátor vagyok interpellatiómat felolvasni: (*Olvassa.*)

Interpellatió a közmunka- és közlek. minister urhoz. Mezőtur város 400 földes zsellér és honpolgár nevében, a Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegyék alispánja által átvágatni rendelt herülő gát által okozandó, még ma kiszámíthatlan károk, miként, mi alapból leendő megtérítése tárgyában.

Tekintettel arra, mely szerint még az 1876-ik év márczius 1-én Heves-Szolnokmegyék alispánja által 2389/A 876. sz. a. következő határozat hozatott.

Határozat.

Tekintve, hogy a most lerontani kért herülő gát, 1874. évben a helyszinén működött m. kir. közmunka-ministerium, Heves-Szolnokmegyék, a Kőrös-Berettyó szabályozási társulat és tiszai vasut-társaság küldöttjeiből álló küldöttség által a helyszinén megvizsgáltatván, a küldöttség összes szakértőinek egyhangú nyilatkozata szerint, fenntartandónak nyilvánittatott; mert annak elvágatása által a baj és kár megfokoztatnék, az elvágatása pedig semmi biztosítást nem nyujtana a városnak, sőt ezenfelül az áradásnak helyhez kötése és terjedésének meggátlása végett, az ezen gáton levő nyilás is betöltetni rendeltetett. Ily előzmények után pedig a gátat a bejelentés nélkül fennálló épitmények sorába helyezni nem lehet; tekintve, hogy e gátnak megnyitása semmiféle nagyobb veszély általindokolva nincs és az senkinek hasznot, sokaknak pedig kárt okozna. A gát eltávolításáts illetve átvágását kérelmezőleg beadott kérvénynek helyt adni nem lehet. Miről Mezőtúr város polgármestere és általa az illető felek értesittetnek. Kelt Egerben, 1876. márczius 1-én. Izsák László alispán m. k.

Tekintve, hogy ezen határozatot Sipos Orbán, Jász-Kun-Szolnok vármegye ez idő szerinti alispánjának, az 1876-ik évihez mindenben hasonló jelen körülmények között, joghatályon kivül helyezni hatalma nem lehetett, mégis a herülő gátnak elvágattatását és ezen tény által 900 szegény családnak koldusbotra való jutását már foganatosításba vette. Tekintettel arra, hogy az érdekelt s ezen gátvágás által felettébb megkárosított mezőtúri alsórészi zsellér lakosok fellebbezvén az alispáni törvényellenes végzést, azt ugyancsak az alispán elnöklete alatt tartott közigazgatási bizottság, Pum megyei kir. főmérnök és Kiszely ministeri szakértő kiküldött egybehangzó azon véleményök daczára, hogy a mezőtúri felsőrészi határban összetódult vadviz, az ezen határban levő Sárkány fokon is 3—4 ezer napszámossal, nehány nap alatt elkészithető partfelmagasitással a Kőrösbe vezethető, a nélkül, hogy ott a felsőrészi határban, a már eddig történt káron kivül újabb kár okoztatnék, ezen szakértői vélemények daczára, a közigazgatási bizottság, az alispáni végzést jogerőre emelte s a herülő gát elvágatását elrendelte. Mely jogellenes cselekmény által a mezőtúri alsó részi szegény földes zsellér mintegy 900 családnak 2000 holdnyi dús aratást igérő őszi vetését, ezen felül tavaszi veteményre készen levő, részint bevetett több száz holdra menő földjét, az irgalmat nem ismerő s csak saját hasznukat kereső érdekelt feleknek felhivására szükségtelenül tönkre téteti csak azért, a végzés indokolása szerint, mert az alsórészi Türtőnél, a herülő gát átvágatásával, a felsőrészről a vadviz gyorsabban lefoly, mint a felső részi Sárkányfoknál. Holott az alsórészi Türtőnél a Kőrös vize, még ma is 3—4 lábbal magasabb a leeresztendő vadviznél, mig a felsőrészi Sárkány-foknál már a Kőrös 2—3 lábbal is alacsonyabb s igy itt a vadviz sokkal hamarabb lefolyhatna a Kőrös medrébe s nem fenyegetné Mezőtúr alsórészi határát azon igen könnyen bekövetkezhető körülmény, hogy a Kőrös feláradásával, annak vize a kivágott türtői részen betolul s még nagyobb károkat okoz.

Digitized by Google

Ezekből világosan kiderül, hogy úgy az alispáni, mint a legtöbbnyire érdekelt közigazgatási bizottsági határozat nem egyéb, mint a mezőtúri alsórészi földes zsellérek véginségre juttató törekvés, mely cselekmény által nemcsak ezen elhagyatott szererencsétlen lakosok vesztik el évi kenyeröket s tétetnek anyagilag tönkre, annyira, hogy még jövőre sem leend nekik vetni valójok, hanem magának az államnak is érzékeny kár fog okoztatni az által, mert a lakosok elszegényedvén még jobban, az adófizetésre nemcsak ez évre, hanem a jövendőre nézve is képtelenekké tétetnek.

A tényállás ekként állván, a 400 zsellér birtokos mezőtúri lakos nevében, az ellenök elkövetetni szándékolt jogtalanság miatt, elkeseredett s vérző szivvel, dúlt kebellel kérdezem

1-ször. Bir-e tudomással a t. minister ur a fenntebb hivatott 2389/A. 876. sz. a. alispáni azon határozatról, a mely által a herülő gát fenntartása kimondatott?

2-szor. Ha tudomása volt erről, vajon bele egyezett-e a herülő gát átvágásának, a szakértők vélelme ellen, Sipos Orbán alispán által foganasítandó átvágatásába s a szakértők ellenkező vélelme ellenére, az alispáni végzés jogerőre emeltetésébe?

3-szor. Ha nem volt tudomása mindezekről, vajjon fog e intézkedni azonnal távírat utján, hogy ugy az alispáni, mint a közigazgatási határozatok hatályon kivül helyeztessenek s a herülő gát továbbra is fenntartatni rendeltessék?

4-szer. Intézkedik-e a minister ur, hogy a herülő gát netaláni átvágatása által okozott szererencsétlen lakosok kárai megbecsülése végett, azonnal birói szemle és becsü eszközöltessék s az érzékenyen megkárosított honpolgárok kártalanitása iránt az előintézkedések hivatalból azonnal foganatba vétessenek.

Elnök: közöltetni fog a közlekedési minister urral.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Nagy Ferencz képv. ur egy interpellatiót intézett hozzám a pécsváradi alapitványi jószág kezelésében történt sikkasztás tárgyában. Ez interpellatióra kedden kivánok válaszolni, ha pedig az idő akkor, az elnökválasztás miatt nem engedné, lesz szerencsém ez interpellatióra szerdán adni meg a választ.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Ugyanazon képviselő ur hozzám is intézett egy interpellatiót ugyanazon ügyben. Ha a vallás és közoktatásügyi minister ur megadja a választ a hozzá ez ügyben intézett interpellatióra, én is kivánok arra válaszolni akár kedden, akár szerdán, a mint a körülmények megengedik. (*Helyeslés.*)

Elnök: A hétfőn 10 órakor tartandó ülés napirendjét lesz szerencsém előterjeszteni. Első tárgy lesz a földmívelés-, ipar, kereskedelmi ministerium költségvetésének folytatólagos tárgyalása, az után következik a vallás- és közoktatási ministerium költségvetésének s ezzel kapcsolatban, a Helfy képviselő ur által, az alapok és alapítványokra vonatkozó határozati javaslatának tárgyalása.

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 2 óra 55 perczkor.*)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A kövérnyomatú számok az üléseket jelölik, melyben az illető személyek működnek, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Szlávy József **222—227, 230, 232—238.**
Kemény János (b.) **228, 229, 231, 238.**
Szontágh Pál (nógrádi) **221.**

Jegyzők:

Antal Gyula **221—238.**
Baross Gábor **221—238.**
Beöthy Algernon **221—238.**
B. Mednyánszky Árpád **221—238.**

Előadók:

Apáthy István **236.**
Baross Gábor **226.**
Dániel Ernő **233—236.**
Dániel Gábor **221.**
Emmer Kornél **224.**
Hegedüs Sándor **221, 228—280.**
Kautz Gyula **237.**
Kazy János **224, 225, 227.**
Krajcsik Eerencz **232.**
Láng Lajos **224.**
Máriássy Sándor **229.**
Péchy Jenő **224, 226, 227. 229, 230.**
Rakovszky István **225—227.**
Vécsey Tamás **221—223, 225, 235, 238.**
Wahrmann Mór **236—238.**

Szónokok:

Ajkay Gyula 175.
Almásy Sándor 173, 196, 369, 370, 391.
Apáthy István 278, 320.
Apponyi Albert (gróf) 229, 381, 391.

Bakay Nándor 170, 377, 379, 407.
Baross Gábor 77, 78, 179, 294, 345, 346, 385, 387, 403.
Bessenyey Ernő 127, 146, 281.
Boér Antal 14.
Boros Béni 243, 305.

Csanády Sándor 49, 76, 79, 125, 147, 172, 197, 203, 210, 291, 402.
Csatár Zsigmond 106, 180, 208, 235, 236, 318, 402, 403, 407.

Dániel Ernő 273, 274, 281, 282, 286.
Dániel Gábor 3.
Degré Alajos 16, 198.
Dessewffy Aurél (gróf) 365, 386 387.
Dimitrievics Milos 285.

Emmer Kornél 72.

Gaal Jenő (pécskai) 324.
Gál Jenő (felvinczi) 65.
Grünwald Béla 109, 122.
Gulner Gyula 386.
György Endre 12, 63, 64.
Gyurgyik Gyula 157, 193, 207, 208, 221, 222,223.

Halassy Gyula 76.
Hedry Ernő 171, 194.
Hegedüs László 52.
Hegedüs Sándor 4, 85, 172, 189, 204, 217, 219, 293, 317, 386.
Helfy Ignácz 26, 75, 78, 232, 382.
Hermann Otto 46, 66, 353, 383, 398.
Hieronymi Károly 301.

Digitized by Google

Hoffmann Pál 32, 164.
Horváth Gyula 283.

Irányi Dániel 41, 69, 87, 169, 176, 192, 196, 201, 202, 399, 400.
Istóczy Győző 41, 45.
Ivánka Imre 147, 166, 259, 291, 402.

Joannovics György 152.
Jókai Mór 130, 319, 330.
Juhász Mihály 36.

Kazy János 72, 94, 147.
Kármán Lajos 255.
Kemény Gábor (báró) 239, 355, 370, 374, 376, 383, 384, 385, 386, 388, 392, 395, 400, 402, 405.
Kiss Albert 30, 162, 197.
Krajcsik Ferencz 239.

Láng Lajos 67, 78, 79, 80, 81, 82, 87, 403.
Lázár Lajos 191.
Lázár Mihály 234.
Lesskó István 15.
Lichtenstein József 82.
Lipthay Béla (b.) 149, 157.
Lukács Béla 76, 77, 89, 226, 317.
Lyka Döme 323.

Madarász József 19, 61, 68, 70, 73, 79, 86. 93, 124, 125, 126, 167, 174, 198, 203, 206, 215, 216, 219, 221, 233, 251, 270, 282, 286, 290, 291, 294, 314, 317, 318, 319. 382, 393, 403.
Maximovics Miklós 90.
Máriássy Sándor 195.
Mednyánszky Árpád (b.) 38.
Mocsáry Géza 5, 12, 60, 61.
Mocsáry Lajos 75, 133.
Molnár Aladár 12, 54, 61, 174.
Molnár György 204.
Móricz Pál 235, 257, 352.
Mihálovics Károly 86.

Nagy Ferencz 27.
Novák Gusztáv 70.

Orczy Béla (b.) 73.
Orbán Balázs 34, 65, 73, 159, 160, 16Z, 168, 184, 205, 218, 219, 220, 240, 287, 291, 300.
Ordódy Pál 82.
Ozsegovics Lajos (b.) 24.

Pap György 155.
Pauler Tivadar 71, 237, 409.
Pázmándy Dénes 128.
Péchy Jenő 72, 147, 156, 195, 211, 212, 214.
Péchy Tamás 17, 124, 126, 211, 216, 217, 233, 235, 238, 261, 277, 280, 282, 284, 287, 289, 292, 310, 319.
Prileszky Tádé 77, 81, 220.

Rakovszky István 95, 164, 191.
Ráth Károly 287, 303, 400.

Simon Gyula 394.
Simonyi Ernő 4, 64, 77, 78. 81 89, 308, 318, 370.
Simonyi Iván 104.
Somssich Iván (gróf) 234.
Stoll Károly 209, 225.
Szabely Antal 185, 275.
Szájbély Gyula 95.
Szalay Imre 175, 189, 198, 207, 227, 320, 341, 346, 371, 392, 403.
Szapáry Gyula (gróf) 23, 80, 81, 85, 86, 126, 172, 179, 183, 186, 188, 193, 202, 206, 208, 210, 216, 222, 224, 227, 228, 378, 406.
Szathmáry Miklós 299.
Szederkényi Nándor 78, 139, 205, 273, 319, 321, 370.
Széchényi Pál (gróf) 346, 376, 385, 388, 391.
Szilády Lajos 49.
Szontagh Pál (gömöri) 292.

Thaly Kálmán 37, 98, 104, 255, 358.
Tibád Antal 187.
Tisza Kálmán 27, 50, 64, 66, 68, 69, 73, 78, 88, 94, 101, 104, 122, 126, 127, 142, 153, 156, 158, 159, 161, 164, 165, 168, 169, 196, 199, 202, 211, 214, 228, 230, 232, 236, 291, 292, 294, 316, 319, 361, 378, 379, 383, 390, 391, 399, 400.
Tisza László 390.
Tomcsányi László 13.
Trefort Ágoston 28, 34, 44, 60, 63, 75, 214, 237, 269, 409.
Turgonyi Lajos 171, 281.

Ugron Gábor 178, 191.
Urányi Imre 71.

Vargics Imre 136.
Veszter Imre 279.
Vécsey Tamás 51, 64, 68, 69, 70, 71, 74, 94, 294, 406.
Vizsolyi Gusztáv 29.

Wahrmann Mór 294, 318, 376, 385, 387, 392, 400.

Zay Adolf 169.
Zsilinszky Mihály 177, 275.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A számok az üléseket jelölik, melyekben az illető előterjesztések, vagy tárgyak előfordulnak.)

Törvényjavaslatok- és kormány-előterjesztések tárgyalása.

A folyó évi indemnity meghosszabbitásáról **221.**, **222.**
A f. évi költségvetés részletes tárgyalása:
Királyi udvartartás **224.**
Ő Felsége kabinetirodája **224.**
Országgyülés **224.**
Az 1849—67. közp. korm. közegek nyugdija **224.**
Államadósságok **224.**
Előlegezések vasuti kam. biztositás alapján **224.**
Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete **224.**
Fiumei kormányzó és törvénykezési provisorium **224.**
Állami számvevőszék **224.**
Ministerelnökség **224.**
Ő Felsége személye körüli ministerium **224.**
Horváth-, Szlavon-, Dalmát ministerium **224.**
Belügyministerium **225—227.**
Pénzügyministerium **228—230.**
Közmunka- s közlek. ministerium **233—236.**
Földmivelés-, ipar- és keresk. ministerium **236—238.**
Az 1875. VI. t. cz. 1. §-ában foglalt intézkedés felfüggesztéséről **229.**, **230.**
Szörénymegye közigazgatásáról **227.**, **228.**

Bizottsági és egyéb jelentések tárgyalása, melyek nem törvényjavaslatra vonatkoznak.

Elnöki jelentés Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a királyi pár Ő Felségök előtt történt üdvözlet fogadásáról **222.**
Kende Kanut képv. kormánybiztos távozási engedélykéréséről **226.**
Gazdasági bizottság jelentése a képviselőház márczius havi költségvetéséről **225.**
Továbbá Reggele János irodaigazgató fizetés felemeléséről **228.**
Kérvényi bizottság jelentése a XXVIII és XXIX. sorjegyzékről **221—224.**
» » » XXX. sorjegyzékről **232.**
Ministerelnöki jelentés Szlávy Józsefnek közös pénzügyministerré való kinevezéséről **238.**

Interpellatiókra adott válaszok.

Ministerelnök, ugy is, mint belügyminister válasza:
Apponyi Albert (gr.) interpellatiójára **230.**
Bakay Nándor » » **237.**
Csatár Zsigmond » » **230.**
Helfy Ignácz » » **230.**
Pénzügyminister válasza:
Bakay Nándor interpellatiójára **237.**
Ozsegovics Lajos (b.) interpellatiójára **221.**
Közmunka- és közlekedési minister válasza:
Madarász József interpellatiójára **221.**, **230.**
Péchy Jenő » » **229.**
Somssich Iván (gr.) » » **230.**
Igazságügyi minister válasza:
Urányi Imre interpellatiójára **223.**
Vallás- és közokt. minister válasza:
Csatár Zsigmond interpellatiójára **238.**

Inditványok tárgyalása, vagy indokolása.

Rudolf főherczeg eljegyzése alkalmából a királyi pár Ő Felségök üdvözléséről **221.**
Jókai Mór az üléseknek 3 óráig való meghosszabbitásáról **235.**

Értelemzavaró nyomdahibák kiigazitása

238. lap első hasábján felülről 3—4. sorban »telekkönyvi naptárak« helyett »telekkönyvi naplók« olvasandó.
243. lap első hasábján alulról a 4. sorban »Baros« helyett »Boros«

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 9143

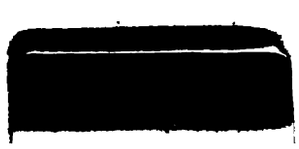

Digitized by Google